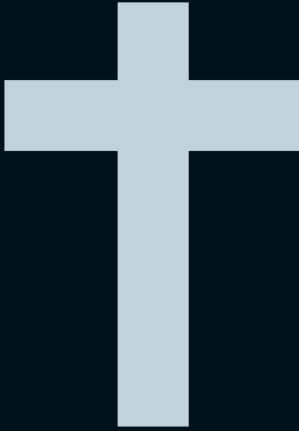

Gos Nge Ek Ka Ei
Sinim Kin Ngołum

The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngolum
The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Nii long Niugini

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nii

Dialect: Central Wahgi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
57529bce-9e23-5350-904d-243a1b359818

Contents

FRT	1
MASYU	3
MAK	72
LUK	115
JON	186
APOSEL	240
ROM	299
1 KORIN	333
2 KORIN	368
GALEISIYA	389
EPESES	400
PILIPAI	411
KOLOSII	419
1 TESILONAIKA	427
2 TESILONAIKA	433
1 TIMOSII	437
2 TIMOSII	445
TAISIS	451
PAILIMON	455
EIPRU	457
JEIMS	483
1 PIISA	492
2 PIISA	501
1 JON	507
2 JON	516
3 JON	518
JUS	520
REPELEISIN	523
Bible reading	561

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngołum
The New Testament in the Nii language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nii long Niugini

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngołum

The New Testament in the Nii language of Papua New Guinea
 [nii]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-No Derivative Works).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa. Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Jiisas Nge Ek Ka Masyu Pułum

Jiisas Nge Kupam Noł Embe (Luk 3:23-38)

¹ Ei Jiisas Kraiss nge kupam noł tilap ei, Deipis nge tilap. Nga Deipis eim Eiparam nge tilap ende.

² Eiparam eim kingam Aisik, Aisik eim kingam Jeikop, Jeikop eim kingam Jura ni angim noł pei.

³ Jura eim kingam Peres kin Sara, el elip menjngil ei Tamar. Peres eim kingam Esran, Esran eim kingam Ram, Ram eim kingam Aminarap.

⁴ Aminarap eim kingam Neison, Neison eim kingam Salmon.

⁵ Salmon eim kingam Bowas, eim mam Reiyap. Bowas eim kingam Opes, eim mam embe Rus. Opes eim kingam Jesii.

⁶ Jesii kingam King Deipis, Deipis eim kingam Solomon. Mam ei ok Yurainya nge ambim.

⁷ Solomon eim kingam Riyapom, Riyapom eim kingam Apaisa, Apaisa eim kingam Asa.

⁸ Asa eim kingam Jiyasopas, Jiyasopas eim kingam Joram, Joram eim kingam Yusaiya.

⁹ Yusaiya eim kingam Josam, Josam eim kingam Eiyas, Eiyas eim kingam Esekaiya.

¹⁰ Esekaiya eim kingam Manasa, Manasa eim kingam Amon, Amon eim kingam Josaiya.

¹¹ Josaiya eim kingam Jekonaiya kin eim angim noł, kunum ele Esrel wumb Bapilon konu ele kan ngii mił punjung kongun dinga enjing ku.

¹² Kan ngii mił punjung kongun dinga erik kunum ei Jeikonaiya eim kingam Siyalsiyel, Siyalsiyel eim kingam Serapapel.

¹³ Serapapel eim kingam Apiiyur. Apiiyur eim kingam Eliyakim, Eliyakim eim kingam Asor.

¹⁴ Asor eim kingam Sarok, Sarok eim kingam Akim, Akim eim kingam Eliyur.

¹⁵ Eliyur eim kingam Eliyeisa, Eliyeisa eim kingam Masan, Masan eim kingam Jeikop.

¹⁶ Jeikop eim kingam Josep, Josep eim ambim Maria, pe Maria eim Jiisas mengim, wumb eim Kraiss niłmin.

¹⁷ Yi mił Eiparam nge tilap ele opu Deipis tonu onum. Pe wumb tilap ei nge engki nga kapil kapli mulnjung. Deipis nge tilap ei pei Bapilon konu kan ngii mił punjung. Ei wumb tilap engki nga kapil kapli mulnjung. Pe Bapilon konu kan ngii el mulangin Kraiss tonu om kunum ei, wumb tilap engki kapil kapli tonu ok mulk, yi mił mulnjung.

Maria Jiisas Kraiss Mengim (Luk 2:1-7)

¹⁸ Jiisas Kraiss nge ek pol yi to tu wunjung, mam Maria, Josep simba nik kuimi to mundnjung ninjing. Ba wumb tał tep to ende endnerangil, ba amb Maria Gos Gui Ka tuk wang kin amb Maria, kangil mundum.

¹⁹ Wam simba ninjing wu Josep eim wu kun ka mołpu endim. Wu ei eim kenim ni ambil kangil peng kanpi, ambil singambil simba nipi si kindmbii ni yi piim.

²⁰ Josep eim yi piipi pupu or pim konu, Gos nge Enjel kindang opu eim kin ek yi mił nim, “Josep nim Deipis nge kingam, nim amb Maria simbii ni singambil kulerii mon! Piini! Eim kangil mołum ei Gos Gui Ka kangil eim kin mołum. Or kumb yi mił kenim.

²¹ Pe eim kangii endi mengmba, kangii ei embe Jiisas ninjii. Nimbił erang, kangii ei wumb pei oł kis ei kil ngopu, nga sipi orung simba ku.”

²² Epi ombu pei tonu om kin, ok ek ni tor kindiłmin wumb Gos oł ekii se ermba ei piipi niłim wu ei Gos gupu ele ek keimi ei pei tor omba. Gos nge ok ek ni tor kindiłmin wumb ek ei ok nirim mił, tonu om.

²³ “Piini! Ambiił ei kangii endi mengpi nim kin kangil ei embe Emanuwel, ningii,” pa yi nim. (Ei pułe yi mił, ‘Gos sinim kin ouni mołum.’)

²⁴ Josep or kumb er kenim mił, angpi pupu owundu nge enjel nim ek mił piipi, pupu eim ambim sim.

²⁵ Ba eim kin tep to endnenjingil, eim kangii mengim kunum ei, eim kangii ei embe Jiisas nim.

2

Wumb Orundung Konu Eipi Wu Kombur Ok Kangi Kenjing

¹ Maria Jiisas mengim konu kembis embe Beslem ei Juriya konu owundu mei konu ele Eros King mułum kunum ei Jiisas mengim. Ekii se wu kombur ał mani eni tonu onum konu orung tonu ele wu noman pim wu ombu ok Jerusalem konu ok yi ninjing.

² “Kangil konj endi mam mengim ei Jura wumb King mułmba nge tonu om; ei jiił palim? Sin kenjpin ni eim tonu om konu ele kanjip konj ei tonu o peng kanpin eim embe ambiił tonu kindpin ngumun ei nge onmun,” yi ninjing.

³ King Eros eim ek ei piipi, tungu enim. Nga wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei Eros kin tungu enjing ku.

⁴ Pe King Eros eim kułmał kałmin wumb owundu ni Esrel wumb num noman pim wumb ei pei neng kułou tunjung. Tangin, eim wu ombu kii sim. “Gos kindim wu Kraiss konu jiił mił tonu omba?”

⁵ Wumb ei ek yi ninjing, “Beslem konu kembis ni Juriya mei owundu ok wumb oł ekii se tonu omba piipi niłim wu mon yi mił pułum ei palim,” ninjing

⁶ ‘Nim Beslem konu kembis, Jura konu owundu wii mon. Nim konu owundu mił mulnjii. Nimbił erang, nim kin wu owundu endi omba wu na nge tilap ele Esrel wumb eim ekii singii tep ermba.’”

⁷ King Eros eim popuł sim, ba eim nge wu ombu ał konu orundung noman pim wu ombu wii tang wangin kin, wu ombu kii sim. “Enim eni tonu ołum konu orundung wu, enim kanjip ei kunum nenj tonu wang kenjing?”

⁸ Pe King Eros ek yi nim, “Enim Beslem konu puk kin kongun dinga er andik, kangil ei kan singii. Kan sik, nga orung ok na nengin kin, na yi ku pup men top ermbii,” pa nim.

⁹ King Eros ek nim mił piik punjung. Pe nga en enim eni tonu ołum konu molk, kanjip kanik kanjip ei, en enim pungii konu kumb se pang kanik ekii se punjung. Pe kanjip ei pupu, kangii pim ngii eł tonu kun pim.

¹⁰ Wu ombu en enim kanjip ei nga kanik kin wu ombu ka ka piinjing.

¹¹ Pe ngii ele nirik punjung. Puk kenjing ni kangii ei mam Maria kin mulnjunguł. Pe wu ombu en enim mong gopsing pii polk molk, men tok erik, en enim kon apsik, ond muł tuk ele muru ka tołum epi ni, dup kilangin muru ka tołum ei ni, gol ni kangii Jiisas ngunjung.

¹² En enim epin or pinjing konu, or kumb kenjing ni Gos yi nim, “Enim King Eros kin orung punerngii mon! Andlam eipi endi puk kin en enim konu pungii,” nim. Yi neng kin, wu ombu en enim andlam eipi ele puk, en enim konu ele orung punjung.

¹³ Pe wu ombu orung punjung. Pangin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Owundu nge enjel opu yi nim, “Nim angkin, kangi ei mam tel sikin Eisip konu sipnii. Enim orung ongii kunum ei, na ek nimbii. Pe King Eros eim kangi ei to kundmbii ninim,” pa nim.

¹⁴ Pe Josep eim kangi ei kin mam tel epin tuk mii memb si mengpi Eisip konu sipim.

¹⁵ Pe Josep eim ni Eisip konu owundu mulangin kin King Eros eim kapli kulmba.

Olekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei kin Gos Owundu eim neng, ek ei keimi palim. Eim ek yi nirim, “Na kangi ei Eisip konu molum ei na wii tamb tor omba.”

“Kangi Pei To Kundei!” Nipi, King Eros Yi Nim

¹⁶ Pe king Eros ei piim ni, eni tonu olum noman pim wumb ei, na ek ei ekii sinenjing mon, yi peng kin, eim popul kis sim. Sipi, eim wu kumbur kindang puk Beslem konu ni konu orung mandi sim konu ele puk, kangil kembis kung ngii tal o pum kangil ombu to kundngii nipi kindim. Eim yi piim wu noman pim wu ombu ok ninjing kunum ei kangi endi king mulmba nge tonu om ei, na en enim kii sinj kunum ei piik ninjing.

¹⁷ Kumb ok ek ni tor kindilmin wu Jermaiya gupu ele Gos ek nipi tor kindrim, ek ei keimi tonu om.

¹⁸ “Rama konu Beslem konu owundu endi salim wumb ek tanginmin dinga piinjing. Amb ke owundu nik, ek kaimb er ninim ni piinjing. Resel eim kingam nol piipi ke nim. Wumb eim noman er ka erngii pinerim mon. Nimbil erang, eim nge kingam nol pei mulenjing, wumb to konduk poru ninjing.”

¹⁹ Ekii se, King Eros kulang kin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Gos Owundu enjel kindang opu eim kin ek yi nim.

²⁰ “Nim kangi ei mam tel sikin, Esrel mei ele si kind orung pui!” nim. “Wumb kangi to kundngii enjing wumb ei kolk poru ninjing,” pa yi nim.

²¹ Pe Josep eim kangi ei kin mam tel si mengpi, Esrel wumb mei konu ele sipim.

²² Ba eim piim ni, wu Arkelos eim arim Eros mulum konu eim King molum ninjing. Yi nengin kin, Josep eim konu ele ba gal erim. Pe nga kunum endi eim or kumb er kenim ni, Gos eim kin ek nim. Pe eim Galilii konu orung pum.

²³ Eim pupu konu endi ‘Nasres’ nilmin konu ele pupu mulum. Olekii se tonu omba piik nilmin wumb ninjing ek ei keimi tonu om ei yi mi, “Eim Nasres konu ele wu.”

3

*Jon Wumb Nol Pendilim Wu, Ei Ek Ni Tor Kindim
(Mak 1:1-8, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)*

¹ Kunum ele Jon wumb nol pendilim wu ei opu, eim Juriya wumb konu mei wii sim konu ele molpu ek ni tor kindim.

² Eim ek dinga nipi yi nim, “Enim noman ak tungii! Nimbil erang Gos sinim tep er molum ei enim kin mandi onum.”

³ Jon omba nge, Gos eim ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim, ek yi mił nirim,

“Mei wumb mulenjing konu ele wu endi ek dinga nipi wii top mołum. ‘Owundu nge andlam er kun erei! Owundu omba nge piik, enim noman tuk er kun erik mułngii.’”

⁴ Jon eim konduk kindilim kon, ei kung kamil ngenj elmin kon ei kindpi, kan eim kend ele tuk si tapi ei ka ngenj elim. Eim kuni nołum kuni ei guimbi gulnjambi ni ka piimi muł ombu nopu yi elim.

⁵ Kunum ele Jerusalem wumb ni Juriya konu orung orung wumb pei noł Joran konu orung wumb pei ok Jon mułum konu onjung.

⁶ Nga en enim oł kis ombu ni tor kindik erangin ni, noman ak tok erik kin Jon en enim noł Joran ele noł pendpi ngum.

⁷ Jon eim kenim ni, wumb kolk nga konj onerngii piik elmin ni Lo ek piik ekii silmin wumb ombu ok noł pimin nik onjung. Ei eim kanpi ek nipi yi nim, “Enim ka wembii nge kingam mił noł noman kis piik enjing, wumb nii enim neng oł ekii se tonu omba ei Gos nge popuł owundu ei tungu pungii nge onmun?”

⁸ Enim noman ak tungii nge, oł kun erik, noman ak tok elmin oł ei mił kun erangin wumb keningii,” pa nim.

⁹ “Enim noman tuk ele yi piinerngii, ‘Eiparam ei sin nge kupenjpin,’ sin noman ak tunermin ei kapli yi ni piinerngii. Gos eim kapli ya kom ku ombu erang, Eiparam nge kingam noł mułngii. Mułangin, Gos enim topu tor kindmba.

¹⁰ Pe nga tui mer ond puł ei pałim. Ond pei mong ka tunałmin, ond ombu kołmung tok dup kełngii.

¹¹ Na Jon enim noł mendpił ele noł pendind ei, enim noman ak tangin pendind. Ba Gos kindang wu endi ekii se omba wu, ei eim dinga ei dinga wii, na dinga ei kapli enanim. Na wu kun ka mołal pim kin, eim simb su ei si kindmbii ei kapli enand mon. Nga eim enim wumb kopur Gos Gui Ka ei ngang singii ba wumb kopur Gos kin pii gii ninanmin wumb ei Gos nge popuł kis ei dup ningił ele mułngii.

¹² Pe Gos kindim wu Krai, eim angil ele ambilpi kuni mong wiis kapor ei sik sik tang, wiis tindkan si kindpi wiis kułou tołmun ngii ele nirik kindmba mił yi elim. Nga wiis rais tindkan ei sipi dup ele kindmba, dup kumbułpu nga nopu yi elim dup endi mon. Kunum kunum nopu pałilim dup.”

Jon Jiisas Noł Pendim

(Mak 1:9-11, Luk 3:21-22)

¹³ Kunum ele Jiisas eim Galilii konu si kindpi, noł Joran konu orundung Jon kin pum. Jiisas Jon angil ele noł pimba nge pum.

¹⁴ Ba Jon eim erang kin Jiisas eim noman ak topu pimba nipi erim, “Na nim kin noł pimbii, ba nim nimbił erang na kin on?” a nipi Jon eim Jiisas kin ek yi nipi orung kindim.

¹⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, “Mon, pe Gos nge noman ele oł kun pałim mił yi na kin enjii ei kapli,” nim. Yi mił neng, Jon eim ek ekii sim.

¹⁶ Jiisas eim noł pepi poru nipi, noł si kindpi sikir tonu om ni ei epin wuł ał pang, Gos nge Gui Ka ei mani om. Sinim kei Kurmuł ninmin ei mił opu Jiisas kin mułum.

¹⁷ Pe ek endi epin konu ele tor om ek ei yi nim, “Kangi ei, na kangil mendpił, na eim noman ngond. Na noman ka eim kin pałim,” pa nim.

4

*Seisen Ek Nemb Jiisas Oġ Ermba Miġ Kenmbii Ni Piim
(Mak 1:12-13, Luk 4:1-13)*

¹ Kunum ele Gos Gui Ka ei Jiisas sipipi wumb mulenjing konu ele mulang kin, Seisen eim Jiisas ermba oġ ei kenmbii nipi ek nimba pum.

² Jiisas eim kuni nunarpi mulum, kunum ei kunum 40 epin, tinga pei mulum. Moġ pang, eim kuni owundu tang piipi mulum.

³ Pe Seisen Jiisas kin ek neng ermba oġ ei kenmbii ni piim Seisen yi piipi kin, ei Jiisas mandi tor opu ek nim. “Nim Gos kingam mendpiġ pim kin, kapli nim ya kom ku mulum ei ek nen kin bres pengli!”

⁴ Ba Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, Gos ek ka ok nirim miġ yi ninim, ‘Bres mendpiġ ei wumb noman ele konj ngunermba mon. Ba Gos nirim ek ni tor onum ek ei, wumb noman konj ngonum.’ ”

⁵ Jiisas eim ek yi neng kin, Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem men ngii owundu ele ei tonu mendpiġ sipim. Sipipi, engdang engim.

⁶ Engang, ek nipi yi nim, “Nim Gos nge kingam pim kin, ele nim puku sikin mani pan, Gos ek ninim miġ, ‘Enjel kindang neng ok, nim enim angil embilangin, nim simb ele ku ni epi endi nim tunermba,’ ” pa nim.

⁷ Nga Jiisas ek yi nim, “Gos nge ek ka nga ninim, ‘Ninim nge Gos Owundu ermba oġ ei kenmbii ni enerii mon!’ ninim,” pa nim.

⁸ Nga Seisen eim Jiisas nga sipipi, komung owundu endi pim konu ele sipim. Sipipi, konu owundu orung orung pei andan topu, konu ka wii owundu pei wu king tep er moġmun konu ei kenjingil.

⁹ Nga Siesen Jiisas kanpi yi nim, “Pe nim na kin simb ele ming gopsing pii polkun, na kin men tokun enjii, kapli na nim konu ka wii ni epi ombu pei ngumbii,” nim.

¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, “Nim Seisen po! Gos ek ka ok nirim miġ yi ninim, ‘Nim Gos Owundu nge embe ambiġ tonu kindkin men tokun enjii. Erkin, eim kongun ei mendpiġ enjii,’ Gos nge ek ka yi ninim,” pa nim.

¹¹ Yi neng kin, Seisen Jiisas si kindpi pum. Pang kin, enjel ok Jiisas paki tunjung.

*Galilii Konu Jiisas Kongun Puġngun Mondpu Erim
(Mak 1:14-15, Luk 4:14-15)*

¹² Jiisas piim ni Jon kan ngii kindinmin ninjing. Nengin piipi, Galilii konu ele pum.

¹³ Pupu, Naseres konu si kindpi, Kapaniyam konu ele pum. Kapaniyam ei noġ gopu owundu ele orundung sim. Nga konu orung Sepulan ni Napsalii konu taġ ele orung sim.

¹⁴ Yi miġ erang kin, pe ok ek ni tor kindilmin wu Aisaiya gupu ele Gos ek nirim ei yi miġ nirim,

¹⁵ “Sepulan mei konu ni Napsalii mei konu ele andlam pupu noġ gopu owundu ele pupu orung noġ Joran tor punum. Galilii konu ei torung wumb eipi wumb konu.

¹⁶ Konu ele wumb noman tuk ele emii miġ peng molk oġ kis erik muljung wumb ei tilang owundu ei kaninmin! Nga wumb noman tuk ei emii tuk molk kulk poru ninjing konu miġ moġmun, ba tilang ei Jiisas enim wumb kin om, ei tilang erang nimba. Emii konu kuġngii nge moġmun, tilang ei ok orum poru nim!”

17 Kunum ele Jiisas kongun puŋgun mondpu ek ni tor kindpi wumb ngum. Ngopu, yi nim, “Gos epin konu sinim tep enim ei, enim kin mandi poru ninim, kapli enim oŋ kis si kindik noman tuk ele ak tok erngii,” pa nim.

Jiisas Wu Kapli Kapli Eim Kin Ekii Singii Nge Wii Tum.
(Mak 1:16-20, Luk 5:1-11)

18 Jiisas eim Galilii noŋ gopu owundu wer ele pupu endim. Pupu kenim ni, wu angim angim taŋ, endi Saimon nge embe nga endi Piisa. Nim eim angim Endru teŋ noŋ gopu ele omu kon poŋ simbiŋ ni er mulnjunguŋ. Wu taŋ eŋ elip omu toŋmbuŋ kongun ei erkiŋ kin ku siŋmbiŋ.

19 Pe Jiisas eim wu taŋ kanpi kin ek yi nim, “Elip na kin ekii singiŋ nge weŋ! Wangiŋ, na elip wumb eipi nengiŋ na kin ekii singii nge nip ngumbii,” pa nim.

20 Kunum ei mendpiŋ omu kon ni epi si kindpiŋ, sikir pukuŋ, Jiisas pum konu ekii se punjunguŋ.

21 Nga Jiisas noŋ wer ele pupu kenim ni angim taŋ, endi Jeimis, Sependii kingam, angim Jon teŋ erinjngiŋ kin omu kon er ka er mulnjung. Muŋangin, ei tonu noŋ kanu eŋ molk erinjngiŋ Sependii kin er mulnjung. Nga Jiisas eim wu taŋ wii tum.

22 Pe sikir wu taŋ erinjngiŋ Sependii si kindiŋ, Jiisas pum konu ekii se punjunguŋ.

Jiisas Wu Amb Pei Er Ka Erim
(Luk 6:17-19)

23 Jiisas eim Galilii konu orung pei endim. Andpi, en enim men ngii konu ele pei ek ka ni tor kindpi wumb ngopu ek ei Gos sinim tep enim miŋ nipi ngum. Ngopu kin, eim wumb ngenj ele ening kanim kanim ening, ei er ka erim.

24 Eim erim oŋ ei, wumb ek poŋ to pangin Siriya konu orung orung wumb piik, pe wumb ening kanim kanim pim wumb ni, ngenj kumbii erpi, kinj num wumb, ni keku tum wumb ni, simb angii mapi erim wumb ni gui kis tuk muŋang ni ening kanim kanim pim wumb ei pei tu wunjung. Wumb ei pei Jiisas eim er ka erim.

25 Pe wumb tilap owundu punjung wumb ei, Galilii konu ni Dekapolis konu ni, Jerusalem konu ni Juriya konu ni noŋ Joran orung wumb pei ok Jiisas pum konu ekii se punjung.

5

Jiisas Eim Tonu Komung Ele Ek Yi Nim

1 Jiisas kenim ni wumb tilap owundu pei ok, eim kin ongiŋ nge onjung. Ok kin, pe eim komung ele tonu pupu muŋum. Nga eim nge ekii siŋmin wumb eim muŋum konu kuŋou tunjung.

2 Pe Jiisas eim ek man ek nipi, eim nge ekii siŋmin wu ombu ngum.

3 “Wumb Gos Gui Ka nge simin nik wii mulnjung wumb, ei ka piyangin. Gos konu ele tep er moŋum epi ei eim nge.

4 “Wumb eipi oŋ kis erangin kin wumb ei ke nik muŋngii wumb ei ka piingii. Gos wumb ombu kin noman er ka ermba.

5 “Wumb en enim embe ambiŋ tonu kindnanmin wumb, ei ka piingii. Ei en enim Ernjing Gos epi ka pei ngumba nirim miŋ, ei pei singii.

6 “Wumb kombur en enim noman ele kunum kunum ei oŋ kun ka er muŋngii wumb ei, en enim ka piingii. Gos en enim epi pei ngang kapli ermba.

7 “Wumb kombur en enim wumb eipi kin kaimb singii ei ka piingii. Gos en enim kin kaimb simba ku.

- 8 “Wumb noman tuk kun ka simba wumb ei, en enim ka piingii. En enim Gos kapli keningii.
- 9 “Wumb kombur en enim wumb eipi kin noman ende pimba nik kongun dinga enmin wumb, ei ka piingii. Gos wumb ei kin yi nimba. ‘Enim nanim kingam no!,’ pa nimba.
- 10 “Pe wumb en enim Gos nge o! kun erangin, wumb eipi ok en enim kin o! embin tui erngii, ei en enim ka piingii. Gos sinim tep elim konu ei en enim nge konu simba.
- 11 “Pe enim na ek ekii sik erik endangin, wumb eipi enim kin ek ngok, ek kis kanim kanim kend nik ngok, enim kin kis yi enjing kin kapli enim ka piingii.
- 12 Pe enim noman ka seng ka piingii. Enim nge kumep ka singii epi ka wii ei tonu epin salim. Yi mi!, wumb Gos nge o! ekii se ermba piik ni tor kindilmin wu, ombu ok kin yi enjing ku,” pa nim.

Enim Wumb Dup Alam Mi! Ni Ep Kusa Mi! Mu!ngii
(Mak 9:50, Luk 14:34-35)

- 13 “Pe sinim mei wumb ei ep kusa mi! mu!mun. Ei pule yi mi! wumb o! kis elmin wumb ei tonu mani kindik o! kis enerngii mon ni!min. Ba ep kusa singin ei poru nim kin wumb pii gii ei ep kusa singin mi! poru ni si kindim. Sinim nimbil o! eramin nga opu singin ermba? Ep kusa ei singin enermba ei wumb si kindilmin. Si kindangin, wumb kanik, simb el kambik elmin.
- 14 “Enim mei wumb el dup tilang mi! erang mu!ngii. Nga konu owundu endi tonu komung ele simba, ei koi enermba mon ku.
- 15 Pe wumb dup alam ka!ilmin, ei sipik pel mandring ni el kindnalmin mon. Dup ei tonu peni ele mundangin, tilang erang wumb ngii nirik mu!ngii wumb ei tilang erang keningii.
- 16 Yi mi! ku, enim o! kun ka elmin ei tilang mi! wumb pei andan tangin kanik, enim Ernjing ei epin mo!um, ei eim embe ambil tonu kindngii.”

Gos Nge Lo Ek Ei Palim

- 17 “Na op lo ek ni Gos o! ekii se ermba ombu piik nik elmin wumb ei to tor kindmba om nik enim yi piinerngii mon. Na op lo ek ni Gos o! ekii se ermba o! wumb pei ek nik enjing ek, ei na pule nip ka ermbii nge ond.
- 18 Na ek keimi nip enim ngond, tonu epin konu nga ya mani mei konu ei poru nimba kunum ei, mon min ek kembis endi tuk lo ek mon el aninga endi pimba. Ek ei am punermba mon. Lo ek yi pepi mu!ang, epi tor opu poru nimba,” pa nim.
- 19 Pe wu endi eim lo ek el aninga endi sipipi, ek nipi wumb ngumba wu, ei eim embe tonu Gos epin konu sinim tep enim konu el kembis wii pimba. Ba wu endi lo ek ekii sipi, nipi wumb ngopu ermba wu, ei eim embe Gos epin konu sinim tep er mo!um konu el Gos eim embe ambil tonu kindmba.
- 20 Na enim nind, enim lo ek kin o! kun erik erngii ei, wumb lo ek po!mun wumb ni lo ek piik ekii silmin wumb ni elmin o! ka ei kapli to mani kindnenjing kin kapli enim Gos epin konu tep er mo!um konu el tuk punerngii mon.”
- 21 “Ok sinim kupenjpjin no! sinjing ek ei piik poru ninjing. Enim wumb to kundnerngii mon! Nga wu endi pupu wu endi to kundum kin, wu ei kos ele ba.
- 22 Ba na enim kanip nga nind, wu endi eim angim kin ek mi! enjngil kin, eim kos ele ba. Nga wu endi eim angim kin ek kis nimba, ‘Nim wu kis noman pina!im wu!’ ei eim kaunsul owundu mo!um konu ba. Nga wu endi mo!pu wu endi nim wu wulu mendpi! nimba, wu ei dup konu mendpi! ba.

23-24 Pe ninim Gos kin kulmał kelnjii nge okun, kulmał kalilmin konu mandi angkin piinjii ni ninim angnim kin ek endi pałim. Ei piikkin kulmał kelnjii epi el mond si kindkin, pukun angnim kin ek ni kun erkin poru nikin, nga orung okun, Gos kin kulmał kał ngunjii.

25 “Pe wu endi nim kin kos ermba neng, elip andlam el pungul konu el nim ekii sikin eim kin noman ende sekin ek ka ni enjii. Yi ninen kin, wu ei nim sipipi ek pii kun elim wu ngang, nga ek pii kun elim wu ei ngang, wu ei sipipi opu ond wumb ngang, opu ond wumb eim sipik, kan ngii el kindngii.

26 Na nim kanip nind, pe nim ku epi ngo pendin, ei kopur pei ngunen kin nim kan ngii sikir tor onenjii mon!”

*Wu Amb Kilip Tonmun Oł Ei Nge
(Masyu 19:9, Mak 10:11-12, Luk 16:18)*

27 “Enim kin ek ei ok tor om enim piik poru ninjing, ‘Nim wu amb eipi nge ningil enenjii mon.’

28 Ba na enim kanip yi nind, wu endi eim amb eipi endi kanpi noman to piimba wu, ei eim oł kis noman ele erpi poru nim. Wu ei lo ek ei piinerim mon.

29 Nga ninim ningil tunding epi endi kanpi oł kis ermba, erim kin ningil tunding kopis si kindnjii. Ei mił nim oł kis ei si kindnjii. Ninim nge ngenj orung kopur kopis kindnjii ei kapli. Mon pim kin, nim ngenj ei kopis kindnen kin, nim ngenj pei mer dup konu kis ele ba.”

30 Nga ninim angil tunding oł kis endi erim kin, angil orung kilip to kindnjii. Nimbil erang nim angil tunding kilip to kindan, ei epi kis ba ninim ngenj orung pei dup konu ba ei epi kis mendpil. Oł yi eran kin nim ngenj pei mer dup konu ele punermba.”

31 “Kumb ok lo ek endi tor orum ek ei yi nirim, ‘Wu endi eim ambim si kindmba wu, ei eim ok pupu kos pipe sipi amb ei ngumba,’ nilmin.

32 Ba na enim kanip nind, wu endi eim ambim si kindmba, ei eim ambim wu eipi kin ningil enermba wu ei lo ek to kindim. Nga wu endi ok ambim si kindim amb ei, nga wu endi simba wu, ei lo ek to kindmba.”

33 “Ek endi sinim kupenjpin noł sinjing ek ei enim piinjing. Ei yi mił, enim ek keimi endi nik tonu kindik ek dinga nik enjing, ei to kindnerngii mon. Ba ek keimi endi ninjing kin, enim ek kun nik Owundu kumb el ninjing ek ei yi mił erngii.

34 Ba na enim kanip nind, ek keimi endi nik tonu kindik dinga enerngii mon! Enim tonu epin Gos konu sik ek endi nik dinga enerngii. Epin ei Gos eim mołum konu.

35 Nga mani mei el nik ek endi nik dinga enerngii ei mon. Nimbil erang mei ei mei kembis Gos simb salim konu. Nga Jerusalem konu nik ek endi ni dinga enerngii ei mon! Jerusalem konu ei King Owundu konu salim.

36 Na ek dinga endi kun keimi pinerang kin, eim na peng el tui topu kolmung erpi si kindmba, pa ninji mon. Enim peng enjin ei endi kuru erpi wu tukui mił pinermba; nga peng enjin endi ping erpi wu gał mił yi enermba mon ku.

37 Ba enim wu nik mon ni owa ningii ei mendpil. Enim nga ningii, ei Seisen mendpil enim kin nei neng ninmin.”

*Oł Endi Erngii Er Orung Kindnenjii Mon
(Luk 6:29-30)*

38 “Lo ek ei ok tonu om, ek ei kapli enim oł yi mił erngii, ‘Nim wumb ningil ei si kindkin nin kin wumb nim ningil ei si kindngii ku. Nga nim

wumb gupu mong ei si kindkin nin kin, wumb nim gupu mong si kindngii ku!’

³⁹ Ba na enim kanip nind, wumb endi enim tumbii ni ermba wumb, ei enim eim to orung kindnerngii mon. Pe wu endi nim kon taki tum kin, nga ak tan orunding tumba ku.

⁴⁰ Pe wu endi nim kin kos erpi nim kumep sinerim kin, eim nim konduk simbii nim kin, nim torung muł eim kon ei ouni ngunjii ku.

⁴¹ Pe wumb endi eim nim kin konu mandi eł pambił nim kin, nga nim eim nga konu turii sipnjii.

⁴² Nga wu endi nim epi endi ngui nim kin, nim eim ngunjii. Wu endi nim epi endi ngan, nga ekii se nim ngumbii nim kin, nim wu ei kin buł ngunenjjii,” pa nim.

⁴³ “Enim lo ek ei ok tor om piinjing ek, ei yi mił, ‘Wumb nii endi nim kin mandi mułmba wumb ei noman ngunjii. Nga nim nge opu orung wumb ei nim eim kin kis piikin noman ngunenjjii mon!’

⁴⁴ Ba na enim kanip nind, enim opu orung wumb noman ngok, nga opu orung wumb enim tumbii ni ermba wumb ei paki tok Gos kin prei erik, opu orung wumb paki tungii.

⁴⁵ Yi mił enjing kin, enim Gos epin konu ełe mołum ei enim Ernjing mił mułang kin, enim eim kingam noł mił wumb eipi kin andan tangin keningii ei enim. Gos eim eni erpi kindang opu wumb kis ka mołmun konu ełe eni pei topu tilang enim. Nga Gos eim konu kumb erpi kindang opu wumb kis ka mołmun konu, ełe eim konu kumb kindang onum ku.

⁴⁶ Enim wumb noman ngołmun wumb ei kin noman ngunjing kin enim epi sinerngii mon. Pe wumb ku takis siłmin wumb ei oł yi ełmin ku. Ba enim nga oł kun ka wii pei erngii.

⁴⁷ Nga enim nge engnjing noł kin ek ka nik enim nipe epi ka wii enjing? Pe wumb torung ngerj eipi wumb ei oł yi ełmin ku.

⁴⁸ Yi pałim ei piik en enim oł kun ka wii erik mułngii mił, enim Ernjing Gos tonu epin konu kun ka wii mendpił mołum mił yi mułngii.”

6

Wumb Paki Tungii Oł Ei

¹ “Enim pii kun erngii enim oł ka endi, eramin wumb eipi ei sin keningii nik yi enerngii mon. Pe enim oł yi enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mołum ei, enim kumep epi ka endi ngunermba.

² “Ninim wumb epi sinerang wii mołmun wumb, ei paki topu epi ngumbii ni piinjii, ei nim wumb eipi kanik wii top ngumbii ni yi enjii ei mon. Ei yi mił, ek kend wumb men ngii nirik ni andiam owundu orung ełe angk prei erik wumb kanik kin, ‘Sin embe ambił tonu kindngii,’ nik ełmin mił yi enerngii. Yi ełmin ei Gos kin epi ka endi sinerngii mon! Na enim kanip nind, wumb ei en enim epi sinjing poru nim, Gos nga epi endi ngunermba mon.

³ Pe ninim wumb epi sinermba wumb ei epi ngumbii ni piinjii, ei yi mił. Nim angil taring orung nimbil oł enjii ei, nim angil tunding orung piinermba mon. Ei pułe yi mił. Nim wumb epi sinermba wumb ei koi erkin epi ngunjii ei wumb kinerngii.

⁴ Yi mił, ninim kongun kaimb sikin enjii mił yi koi er pimba. Nga nim Arnim tonu epin mołum ei nim nge epi koi er pimba, ei eim kanpi nim kin ngopu orung kindmba.”

Prei Elmin Oł Ei

(Luk 11:2-4)

⁵ “Enim kunum endi prei erngii, ei wumb ek kend tok elmin mił yi enerngii mon. Ek kend tok elmin ei andlam el ni men ngii kumb el angk prei kinan erik pengen kin wumb en enim keningii ni piik elmin oł ei nge enerngii. Na ek keimi ni enim ngond, wumb ombu nge kumep endi ei sinjing poru ninim.

⁶ Pe kunum ele ninim prei enjii pimba, ei nim pukun ngii nirik pukun, ondu ngokun, koi er prei enjii. Ei ninim Arnim Gos epin konu epi koi ele mołum ei kaninim. Nga eim epi pei koi er sałim ei kaniłim, eim nim ngumba,” pa nim.

⁷ “Enim prei erngii, ei torung ngenj wumb ek wii pei nik kinan kind pałmin mił enerngii. Ngenj wumb yi piinmin, ‘Nimbił erang sin ek pei nemin, Gos piimba,’ nim piik yi elmin.

⁸ Enim wumb enmin oł ei ekii sinerngii. Ernjing Gos enim epi simin ni piimin ei Gos eim piinim. Enim eim kin kii sinerngii kunum ba eim ok piilim.

⁹ Enim prei yi mił erngii:

‘Sin Erinjpin Gos. Nim tonu epin mołun. Nim embe ambil tonu mendpił kindmin ei ka wii. Gos ninim nge sin tep er mołun dinga sin kin omba.

¹⁰ Ninim nge noman ele tonu epin ekii sinmin mił yi ku sin ya mei el ekii sinmin.

¹¹ Pe sin kuni kunum kunum ele kapli ngon.

¹² Nim sin oł kis enjpin ei kil ngokun si kindnjii. Ei mił sin yi ku wumb sin kin oł kis enjing, ei sin kil ngo si kindmin ku.

¹³ Nim sin kin epi oł embin tui endi tonu omba kunum, nim sin kin wakin to si kindnenjii mon. Ba wu er kis elim wu, ei sin kin omba nim sin paki tokun, tep ka er mulii.’

¹⁴ “Piimin. Enim wumb endi enim kin oł kis ermba ei nik kun enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mołum, ei nim oł kis kil ngopu si kindmba ku.

¹⁵ Ba enim wumb eipi oł kis ei nik kun enenjing kin, enim oł kis erngii Gos enim oł kis kil ngopu si kindnermba ku.”

Kuni Mowii Nilmin Oł Ei

¹⁶ “Pe enim kuni nunarik mowii piingii. Nimbił erang Gos eim enim kin noman ka piimba. Wumb ek kend wumb, en enim kumb dinga puk enmin. Nimbił erang wumb enim keningii ei oł yi enjing kin, wumb yi piingii wu ombu kuni mowii pek onjung ni kengii. Na ek keimi nip enim ngond, wumb epi ekii se singii kumep epi ei pe si poru ninmin.

¹⁷ Ba nim kuni mowii piin kin, noł was, kumb ningil el erkin, kopung peng el kalkin, yi erkin endnjii.

¹⁸ Yi mił en onjii ei, wumb nim kuni mowii pekin on ni yi kinerngii. Ba Gos eim epin konu mołum ei endeim mendpił eim epi koi er salim, epi ei piilim nga kaniłim ku ei kanpi kin nim kumep epi nga ngopu orung kindmba.”

Epi Ka Sik Kulou Totmun Oł Ei

(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Enim epi ka wii kan apirik ya mei ele kulou tunerngii. Mei ele tumb jingamb ok epi ombu er kis erngii, nga waning wu opu waning simba ku.

²⁰ Ba enim oł kun ka wii elmin oł, ei nge Gos eim enim kin ka piimba ei tumb jingamb ni waning erngii wumb ni ei epin konu el tuk puk er kis monduk enerngii mon! Nga waning wu pupu waning sipi ermba andlam sinałim mon ku.

²¹ Yi mił erang, en enim noman eł epi ka wii simba konu eł enim nge noman ei ele simba ku.”

Sinim Ngenj Eł Tilang
(Luk 11:34-36)

²² “Ningil ei sinim ngenj ele nge dup alam mił. Pe nim ningil ei ka pim kin, nim noman tuk kun ka sim kin, oł kun ka enjii ku.

²³ Ba ninim ningil kis mułum kin, ninim noman tuk ei pei emii owundu pimba. Nimbil erang oł kis elmin oł ei nim kin pei sepi kin, nim noman tuk ei emii er palim,” pa Jiisas yi nim.

Wu Endi Kundii Tał Kin Kongun Enermba
(Luk 16:13)

²⁴ “Wu endi eim kongun wu owundu tał kin enermba mon! Nga wu ei owundu tał kin kongun erim kin, eim owundu endi kin ka piipi kin nga endi kin kis piipi ermba. Nga owundu endi kin noman ngopu endi kin noman ngunarpi ermba ei mon. Yi mił sinim noman tał sepin Gos kongun erpin nga ku kongun erpin kunum ende enermin mon!

Epi Pei Noman Peng, Noman Nendii Piiinmin
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Yi piik na enim kanip nind. Enim konj molk, noman embin to yi piinerei! Nga kuni nipe numun eł yi piinerngii mon. Sinim nge ngenj ele epi nipe telmin? Sinim konj molmun ei epi owundu ba kuni ei epi owundu mon. Yi ku sin nge ngenj ei epi owundu ba alap ei epi owundu mon.

²⁶ Enim kei kaninmin ei tonu bur ni andinmin: ei kuni emb tilanmin, nga kuni tu wuk, ngii konu sinałmin. Ba enim Ernjing Gos tonu epin ei kuni ngolum. Enim kei ombu to mani kindik enim wumb molmun. Gos enim kuni ni alap ngumba ku.

²⁷ Enim molmun konu tuk eł, wu nii endi eim epi endi noman erang piim kin, eim kunum kinan konj mułmbii ni piimba, ei kapli enanim.

²⁸ “Pe nimbil erang enim ngenj ele konduk ni ei noman to piinmin? Enim andaring plawa kuk nin ond kuk tonu onum, ei er onum mił nenj ei keningii. Plawa kuk ei kongun dinga enałim, nga konduk ni epi endi enałmin ku.

²⁹ Ba na enim kanip nind, ok king Solomon eim konduk ka wii kindrim, ei ya ond kuk ka wii mił ei kindnerim mon.

³⁰ Keimi, pe kui engimb nin epi ei en enim Gos konduk mił ei ka wii akip ngang kindim. Topuł mer dup kalimin konu eł kindang dup numba. Pe nga enim konduk ni epi ei kindnermba ni piinmin min? Nimbil erang Gos epi ei enim kui pei ngunermba nik pii gii ninanmin?

³¹ Ei piik enim noman embin yi piinerngii. ‘Sinim kuni nipe kuni endi numun da, sinim noł nik piinerngii mon. Nipe noł endi numun da ni piinerngii mon. Ei sinim konduk nipe konduk endi kindmin da ni piinerngii mon.’

³² Mon, oł ombu wumb torung ngenj wumb ei, kongun yi enmin. Ba enim nge Ernjing Gos tonu epin molum ei piilim. Enim epi ombu nge pei ngang singii ku.

³³ Ba enim oł kun ka palim mił ka erik, Gos sinim tep er molum ni piik ekii sik er mułangin kin kapli Gos enim epi eipi ombu ngumba ku.

³⁴ Yi palim ei piik, topuł ermin ei ni noman embin yi piinerngii mon. Topuł wumb endi ei eim ermbii ni piinim epi ei enim. Nga oł embin tui endi topuł tonu omba ei, enim noman to piinerngii mon.”

7

*Wumb Eipi Elmin Ol Ei Mok Tok Yi Enejii Mon!**(Luk 6:37-38,41-42)*

¹ “Enim wumb kanik ek ngok erik kos piik elmin mił yi ninerngii. Enejing kin, Gos enim kin kos piinenmba ku.

² Pe enim wumb kin erngii ol ei, Gos enim kin ermba. Nga epi wumb ngołmun mił yi ku Gos enim ngumba.

³ Nimbil erang nim angnim epi moł aninga ningil el palim ei kankin nin, ba ninim ningil el ond owundu mił palim? Ei ok si kindkin, ekii se eim nge ningil el epi moł pimba ei si kindnjii.

⁴ Ond owundu mił ninim ningil palim, ba ninim angnim kankin yi nin? “Engnan, nim ningil el epi moł palim, ei si kindmbii nin?” Ei pułe yi mił, sinim ol kis enmin ol ei epi moł mił, sinim nge noman tuk el palim ei si kindinmin.

⁵ Nim ek kend nge wu. Ninim ok ningil el ond owundu mił si tor kindkin, ningil ka seng, kan kun erkin, nga angnim epi moł ningil el palim, ei si kindnjii,” pa nim.

⁶ “Enim Gos ek ka epi ka wii mił, ei nge wumb kis owu mił kapli ngunerngii mon! Nga biis ni epi ka wii ei sipik, wumb Gos kin ek buł ngok elmin wumb, ei kung mił ngunerngii mon ku. Mon peng, wumb kung mił, biis ka wii ei en enim simb el kamb mani kindik, nga wumb owu mił ok enim kin erik kis erngii ku,” pa nim.

*Wu Endi Prei Kongun Dinga Erim**(Luk 11:9-13)*

⁷ Enim Gos kin prei er ngungii, “Enim Gos kii sik enmin ei epi enim ngumba. Enim epi kuruk endngii, ni keningii. Enim Gos ngii ondu el to teki teki nengin, aki tumba,” pa nim.

⁸ “Wumb pei Gos kin prei elmin, ei epi silmin. Epi sipmin nik kurułmun, ei kaniłmin. Nga Gos ngii ondu el to teki teki nimba wu, ei Gos eim ngii aki tołum ku.

⁹ Pe wu endi kingam aka numbii nimba, eim arim kom ku endi sipi ngumba min? Ei mon.

¹⁰ Nga kingam omu numbii nimba, eim arim ka wembii sipi kingam ngumba min? Ei mon ku.

¹¹ Yi mił, enim wumb kis ei kingenjing noł epi ka noman ka pend kingenjing ngołmun. Pe sinim piimin, Erinjpin Gos tonu epin mołum ei sinim prei erpin kii sipin ninjpin kin kapli epi ka ei ngumba ku.

¹² “Wumb enim kin ol yi mił erngii nik piinmin ol ei, en enim wumb eipi kin ol yi erngii ku. Ek ei lo ek, nga Gos nge ol ekii se ermba piik niłmin wumb ek ei ende palim.”

*Konj Mułngii Konu Ondu Kembis Wii Salim**(Luk 13:24)*

¹³ “Enim epin konu andłam kembis ele pungii. Nimbil erang andłam puk konu kis dup konu el pungii andłam ei owundu salim. Andłam ele wu amb ombu pei andłam ele andik mołmun.

¹⁴ Ba kunum kunum konj ka mułngii konu, ei andłam kembis wii. Nga andłam puk konu ka el pungii, ei kongun dinga erngii. Erik kin, wu amb endeim endeim ni andłam ei kan singii,” pa nim.

Ek Ni Tor Kindilmin Ek Kend Wumb Ongii, Ei Kan Kun Er Mułngii

15 “Ek ni tor kindilmin ek kend wumb ongii, ei kan kun er muŋgii. Ek kend wumb siipsiip ngenj miŋ ei torung kun ka wii miŋ kindik ongii. Ba noman tukrung ei owu simbii miŋ enim kin onmun. Ok enim pii gii ei to kis erngii nge ongii.

16 Nga enim molk ek ni tor kindilmin kend kongun er ongii, ei enim wumb ei nge oŋ kongun erik keningii. Nimbil erang wumb noŋ wain mong ond angii ele gaŋ moŋuŋum ei silmin; min wumb ond pik mong sik, engimb min epi gaŋ moŋuŋum ei sik yi eŋmin min? Mon, ei sin kapli enaŋmin.

17 Yi miŋ ku, ond ka mong ka toŋum ku. Nga ond kis ei mong kis toŋum ku.

18 Ond ka ei mong kis tunaŋmin mon ku.

19 Pe nga ond endi mong ka tunaŋim, ei koŋmung tok, sik dup kaŋilmin.

20 Ek ei yi miŋ, enim ek ni tor kindilmin kend kongun eŋmin wumb ei, enim keningii. Kanik, ek ei puŋe piingii pa nipi ngum.”

21 “Wumb kombur aninga na kin ‘Owundu, Owundu,’ nik, ek dinga nik erngii wumb, Gos sinim tep er moŋum konu eŋ tuk pungii ba wu endi nam Ernan tonu epin moŋum ni piipi, eim noman eŋ ekii sipi endmba wu, ei eim Gos kin Owundu Owundu nimba wu, ei eim Gos kin epin konu tep er moŋum konu eŋ kapli tuk ba.

22 Pe kunum owundu tonu omba kunum, ei wu amb pei yi ningii, ‘Owundu, Owundu! Na nim nge embe eŋ oŋ ekii se ermbe miŋ piik niŋmin miŋ ninj ningii. Nim embe eŋ sin gui kis to si kindinjpin. Nim nge embe eŋ sin jep oŋ kanim kanim enjpin,’ pa ningii.

23 Kunum eŋe, na ek nip orung kindip yi miŋ nimbii, ‘Enim na kinaŋ. Enim oŋ kis wumb mendpiŋ, na kin tuk onerei!’ nimbii,” pa nim.

Ngii Takilmin Oŋ Tat Ei (Luk 6:47-49)

24 “Pe wu endi na nind ek ei piipi, ekii simba wu, ei wu endi yi miŋ eim noman ka peng, eim ngii tonu kom ku peŋ takilim.

25 Pe konu kumb topu mani orum, konu pop owundu topu onum, noŋ owundu topu eŋim ei ngii mani punaŋim. Nimbil erang, wu eim ngii ei kom ku peŋ eŋe tonu takilim ei dinga pupu ngii eim engim.

26 Wu endi na ek ei piipi, ekii sinerim wu, ei eim yi miŋ wu ende noman pinaŋim wu moŋum ei miŋ. Pinerang, eim ngii tonu noŋ ku kilita takilim.

27 Konu kumb owundu topu, mani orum, konu pop owundu topu orum, noŋ owundu to orum kunum ei ngii ei eskiŋ toŋum. Ei keimi, ngii mani pupu er kis elim.”

28 Jiisas ek ei nipi poru neng, wumb tilap owundu ok mulnjung ni, eim ek ei wumb piik mund mong enjing.

29 Nimbil erang, Jiisas eim ek nim ek ei wumb noman peng niŋmin lo ek ei nge ninerim. Jiisas eim wu endi noman dinga, pii gii nik niŋmin ek miŋ yi neng, wumb mund mong enjing.

8

Jiisas Wu Endi Kinj Bombuŋum Tum Ei Er Ka Erim (Mak 1:40-45, Luk 5:12-16)

1 Jiisas eim komung eŋ si kindipi mani wang, wumb pei eim pum konu ekii sik punjung.

2 Pangin, ngenj kinj bombuŋum tum wu endi opu, Jiisas simb eŋ ming gopsing pii poŋpu, kan mani kanpi yi nim, “Owundu, nim na er ka ermbe ni piin kin, kapli enjii.”

³ Jiisas eim angil wu ei ambilpi ek yi nim, “Na yi mił ermbii, nim ngenj ka simba.” Neng, wu ei kinj bombulum tum ni poru neng, wii ka mułum.

⁴ Pe Jiisas ek yi nim, “Oł ei, nim pukun wumb endi kankin ninenjii mon. Nim ngenj ei sipkin, Gos kin kułmał kałilim wu mołum konu ele andan tan, ok Moses nirim oł ei erkił, Gos kin kułmał kiłan, wumb nim keningii ni, nim ening pim ei poru nim ni keningii,” pa nim.

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim
(Luk 7:1-10)*

⁵ Jiisas pupu Kapaniyam konu tor pang, Rom wu endi opu wumb 100 pei tep elim wu, ei opu, kii dinga sipi Jiisas ngum.

⁶ “Owundu, na nge kongun wu ei ening topu, ngenj dinga pinerang, peł ele ngii konu palim, eim ngenj kumbii owundu ei piipi palim,” pa nim.

⁷ Neng, Jiisas yi nim, “Na pup, eim er ka ermbii,” pa nim.

⁸ Ba opu elmin tep elim wu, ei eim yi nim, “Owundu, na wu ka mon. Nim na ngii konu ele onenjii mon! Nim ek wii nen, nam nge kongun wu ka mułmba.

⁹ Nam yi ku, wu num na tep elim wu ei na tep erang, na nam nge opu wu ombu tep erip, endi ‘Pui!’ nemb, pułum. Nga endi, ‘Ya wei!’ nemb, ołmun. Nga nam kongun wu kongun ei ‘Erii!’ nemb, kongun elim,” pa nim.

¹⁰ Jiisas wu ei ek piipi puku sipi erim. Erang, ek nipi, wumb eim kin ekii se onjung wumb ei ngum, “Na Esrel wumb konu ele wu endi pii gii wu, yi nge endi kan sinenj mon!

¹¹ Na enim kanip nind, wumb konu eipi wumb orung eni tonu ołum konu, ni eni mani punum konu, wumb ei ok, Eiparam ni Aisik ni Jeikop ni kuni peł endi nok mułangin, Gos sinim tep er mołum konu ele no mułngii,” pa nim.

¹² Ba wumb Gos mołpu tep erang tuk mołmun Jura wumb, ei topu tor kindpi, emii konu epi endi el kindmba. Ei en enim ke nik, gupu mong kongk, kaimb er mułngii,” pa nim.

¹³ Pe Jiisas ek nipi opu elmin tep elim wu ei ngopu yi nim, “Ninim pii gii peng eramb ni pui mił yi ermba?” pa nim. Pe konu eni ele Jiisas opu elmin tep elim wu kin ek tengim, kunum el mendpił, eim nge kongun wu ei ening poru neng, ka mułum.

Jiisas Piisa Ambim Nge Mam Er Ka Erim

¹⁴ Jiisas pupu, Piisa ngii konu el nirik pupu kenim ni Piisa ambim nge mam ei ening tang, peł ele or pim.

¹⁵ Pe Jiisas eim angil emblang, ening ni si kindpi pum. Pang, amb ei eim Jiisas kin wumb ngungii kuni nge er kun erpi onguł erpi ngurum.

¹⁶ Pe konu pou neng, wumb gui kis mułum wumb pei tu wunjung. Jiisas ek nipi gui kis to kindpi, wumb ening pim wumb, pei er ka erim.

¹⁷ Yi mił erang kin, Gos ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim ek ei keimi pim. Ek ei yi mił nirim,

“Eim sinim nge ening pim pei si kindpi, sinim ening kanim kanim ei eim kin sim.”

*Wu Nii Endi Jiisas Kin Ekii Simbii Ni Piinim
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Jiisas kenim ni wumb tilap owundu eim mułum konu orung orung mułangin kanpi mułum. Eim ek yi nim, “Sinim noł gopu orundung pamin!” nim.

19 Pe lo ek kengpi tolum wu endi opu yi nim, “Ek emb tolum wu, nim konu orung orung min konu endi punjii konu, ei na nim kin ekii sip bii,” pa nim.

20 Jiisas ek yi nipi orung kindim, “Owu simbii mei tukpu ele palilmin. Nga kei andinmin ngil anglim. Ba Gos wu kingam ya mani mei ele kindang, wu ngenj sipi molum eim nge peng sipi salim konu endi sinalim. Yi mił, wu endi na kin ekii simba wu, ei kongun dinga palim,” pa nim.

21 Nga eim nge ekii silmin wu endi ek nipi kii sim, “Owundu, na nim kin ekii simbii ba kumb se kapli na kindan pup, ernan tukpu tumbii min?”

22 Ba Jiisas ek nipi yi nim, “Mon, wumb Gos ek piinanin wumb, kulii mił wumb, ei wumb kulii er kun erngii ba nim na ond konu ekii se oi!” pa nim.

*Jiisas Konu Pop Owundu Tum, Ei Ek Neng, Pop Owundu Ei Poru Nim
(Mak 4:35-41, Luk 8:22-25)*

23 Jiisas noł kanu ele tonu pang, eim nge ekii se andilmin wumb ekii sengin ouni punjung.

24 Konu pop owundu topu, noł gopu tuk pinin nipi noł kanu tuk opu, noł kanu to ak tumba erim, ba Jiisas eim or pim.

25 Eim nge ekii se andilmin wumb eim to konj kindnjing. Kindik, ek yi ninjing, “Owundu, nim sin paki to! Sin to kundmba enim,” pa ninjing.

26 Jiisas eim ek dinga nipi eim nge ekii se andilmin wu ombu ngum, “Nimbil erang enim tungu enmin? Enim pii gii kembis ninmin.” Pe eim angpi, eim konu pop kin noł ei ek neng, nga ka wii mendpil sim.

27 Jiisas eim nge ekii se andilmin wumb, mund mong erik yi ninjing, “Ei wu kanim eipi endi molum. Eim ek neng kin, konu pop topu, noł pinin ni erim, ei nga eim ek ekii sik enmin,” ni yi ninjing.

*Wu Tał Gui Kis Mulum Ei Jiisas To Kindim
(Mak 5:1-20, Luk 8:26-39)*

28 Jiisas noł gopu orundung tor pupu, Garariin wumb konu ele pum. Pe gui kis tuk mulum wu tał, eim kin tor onjnguł, ei wumb guimeng el molkuł onjnguł. Wu tał wu simbii mił. Wumb konu ele andlam endnalmin mon.

29 Pe wu tał wii dinga tokul yi ninjngil, “Gos kingam, nim sil kin nimbil ol enjii on? Kunum ei epi poru nimba ei poru ninerang okun sil ngenj kumbii ngunjii nge on min?”

30 Pe kung konu ele pei orundung ei nok mulnjung.

31 Gui kis ombu ek dinga nik yi ninjing, “Nim sin tor kindnjii pim kin, sin kindan kung molmun konu ele tuk bin,” pa ninjing.

32 Pe Jiisas ek yi nipi ngum, “Enim pei!” Pe gui kis wu tał si kindik puk, kung pei mulnjung konu tuk pangin, kung ombu pei sikir puk, konu tumbulam noł gopu molum ele mani puk, noł nok kolk poru ninjing.

33 Kung es to mulnjung wumb, ol ei kanik tungu puk, konu owundu wumb mulnjung konu kanik, wumb ei ek yi ninjing. Wu tał gui kis er kindim ol, ei pei nik wumb ngunjung.

34 Wumb konu owundu ele ek ei piik ok Jiisas kanik yi ninjing, “Sin mei ele mulenjii; konu eipi pui!” nik ek dinga yi ninjing.

9

*Wu Endi Simb Angil Kis Mulum Ei Jiisas Er Ka Erim
(Mak 2:1-12, Luk 5:17-26)*

1 Jiisas eim noł kanu el nga tonu pupu, noł gopu ele nga orung pupu eim konu kun tor pum.

² Wumb wu endi ening pim wu ei, tu wunjung. Wu ei eim ngenj kolpu poru neng, embil dinga pinerang, eim pe! ele or pim. Pe Jiisas kenim ni wumb ei kin pii gii ninjing. Kanpi, ening pim wu kin ek yi nim, "Na nim ol kis ei si kindind," pa nim.

³ Pe lo ek piilmin wu kombur, en enim noman ele yi piinjing, "Wu ei Gos kin ek ambiltim," ni piinjing.

⁴ Jiisas wu kei en enim noman yi piyangan, kanpi yi nim, "Nimbi! erang enim noman tuk ol kis yi piinmin?"

⁵ Nipe ek ei oi mil to peng nimbii? Pe na nim ol kis ei kil ngond nimbii ei kapli min? Nga nim pe! ei si mungkin pui yi nimbii ei kapli min? Ek endi na nim ol kis kil ngond ei nimbii.

⁶ Ba na end ei enim kanik piingii nip end. Na tonu epin si kindip, mei mani op, wu kingam tels ei na noman dinga peng, wumb ol kis ei kil ngop ek nip ya wu embil dinga pinernang ei kanip nind. "Nim angkin, ninim pe! ond sikin, ninim ngii konu pui!" nind," pa nim.

⁷ Jiisas ek yi neng kin, wu ei eim pe! sipi, eim ngii konu sipim.

⁸ Nga wu amb ni wumb pei ol ei kanik, mund mong erik, yi piinjing, Gos wu yi nge noman dinga, ni noman ka, wu ei kin ngonum nik, yi erang Gos embe ambil tonu kindnjing.

Jiisas Wu Masyu Wii Tum (Mak 2:13-17, Luk 5:27-32)

⁹ Jiisas andpi pupu kenim ni wu endi mulum ei ku takis silim ngii ele mulum. Wu ei embe Masyu. Jiisas wu ei kanpi ek yi nim, "Na ond konu oi!" Nipi yi neng, wu ni angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁰ Jiisas Masyu eim ngii konu ele molpu kuni num. Wumb pei ku takis silmin wumb ni ol kis elmin ei kin molpu kuni ende num. Eim nge ekii silmin wu ombu ouni nunjung.

¹¹ Lo ek piilmin wumb, ei Jiisas wumb kis kin kuni nang kanik, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanik yi ninjing, "Nimbi! erang enim nge ek emb top ngolum wu ei wumb kis ni ku takis silmin wumb kis ni ombu kin kuni nonum?"

¹² Jiisas eim ek ei piipi yi nim, "Wumb ening tunalim wumb ei, ening ngii ele punalmin nos. Ening palilim wumb ei mendpil pulmun.

¹³ Enim puk Gos nge ek ka ele kanik piingii, 'Ka kulmal kalilmin epi ei na noman pinalim. Na noman kaimb silmin ei na noman palim.' Na wumb ka mulnjung ei kin, paki tumbii onenj. Ba wumb kis mulnjung ni ol kis enjing wumb ei, paki tamb, noman ak tungii nip onj," pa nim.

Kuni Mowii Palmin Ol Ei (Mak 2:18-22, Luk 5:33-39)

¹⁴ Jon wumb nol pendlim wu, ei eim nge ekii sik andilmin wumb Jiisas kin ok, ek yi kii sik ninjing, "Nimbi! erang sin kin lo ek ekii silmin wumb kin kuni mowii elmin, ba nim nge wu ombu kuni mowii enalmin, ei nimbi! erang elmin?"

¹⁵ Jiisas ek ekin nipi orung kindpi yi nim, "Pe wu endi eim simba ermba kunum ele, eim nge wumb pul, eim paki tolmun wumb kunum ele kapli amb simba wu ei eim wumb kin kuni no mulmba kunum ei eim nge wumb kis piik mulngii min? Ei mon. Ba ekii se amb simba wu ei wumb kis eim konu eipi si pangin, eim nge wumb ei kapli kuni mowii piingii," pa nim.

16 Wu endi eim konduk endi piltan top kis ermba, konduk ele alap konj endi sipi, mui tumba mił mon? Pe wu endi yi erim kin, alap konj ei pepi, konduk topu, kis owundu nga ermba.

17 Jura wumb kung meme ngenj kulk, noł wain tuk kindilmin. Ei kung meme ngenj konj ele noł wain konj kindilmin, epi tał ka mułangil. Nga noł wain ok nge ei kung meme ngenj ok nge ele kindilmin. Nga noł wain konj ei sipik, kung meme ngenj ok nge ele kindilmin ei noł tok nipi noł wain tor pang, kung ngenj kis mołulum ku. Yi mił na ek konj ei Jura lo ek ok nge ei kin ende punermba.”

Wu Num Endi Amblam Er Konj Sipi Kindang Nga Amb Amblim. Eim Konduk Amblim Amb Ei Er Ka Erim Ku

(Mak 5:21-43, Luk 8:40-56)

18 Jiisas eim ek ei nipi mułang, Jura wu num endi opu, eim simb ele ming gopsing pii połpu ek yi nim, “Na amblam pe mendpił koltum, nim okun, eim ngenj ele emblan, nga konj mułmba,” pa nim.

19 Pe Jiisas wu ei kin pum. Pang, eim nge ekii sik andilmin wu ombu ni punjung.

20 Puk, amb endi mułum amb, ei eim kunum kunum eim miyem ei o pupu minj mułang, kung ngii engki nga tał o purum. Amb ei eim opu, Jiisas buł morung ele eim opu Jiisas konduk embilim.

21 Eim nge noman ele yi piipi om. “Na pup, Jiisas konduk minjin tamb, na ening ei kapli wii simba, ka mułmbii,” ni piim.

22 Ba Jiisas eim piipi ak topu kanpi yi nim, “Ambil, nim na kin pii gii nin, ele nim ei ka seng, wii mulnii,” pa nim. Pe kunum ele mendpił, amb ei ka mułum.

23 Jiisas opu, Jura wu num ngii ele opu kenim ni mingał pop tok golang nik wumb ke dinga wii nik mulnjung.

24 Jiisas opu ek dinga nipi yi nim, “Enim kunerei! Ambil ei kulerim ba or pałim,” pa nim. Neng, wumb eim kanik tokuł enjing.

25 Pe wumb to anda kind poru nik, Jiisas eim nirik pupu, ambil ei angil ambilpi, er konj sim.

26 Jiisas yi erim, ek ei wumb konu orung orung pei nik pangin, wumb pei piinjing.

Jiisas Wu Tał Ningil Tumbun Mułum, Er Ka Erpi, Endi Ek Tinerim Ei Er Ka Erim Ku.

27 Jiisas konu ele si kindpi, andlam ele andpi pang, ningil tumbun mułum wu tał okuł wii dinga tokuł yi ninjngil, “Nim Deipis kingam, nim sił kin kaimb sinjii.”

28 Pe Jiisas eim ngii ele nirik pang, wu tał eim ekii sikil onjnguł. Wangil, Jiisas ek yi nim, “Elip pii gii na kin piinjngil na oł ei ermbii.” Wu tał yi ninjngil, “Owundu, keimi sił pii gii ninmbil.”

29 Pe Jiisas eim wu tał ningil ele ambilpi yi nim, “Elip pii gii pim mił, kapli oł yi ku ermba,” pa nim.

30 Wu tał ningil ka mułang, Jiisas ek dinga nipi wu tał ngum. Ngopu yi nim, “Na elip kin oł ei, wumb endi kangil ek ninereł mon!” pa nim.

31 Ba wu tał el elip anda pukuł, wumb konu orung orung pei Jiisas kongun erim oł ei kankil nikil punjnguł.

32 Andlam ele bil ni erangil, nga wumb wu endi gui kis tuk mułang, eim ek tingnerim wu ei Jiisas kin tu wunjung.

³³ Pe Jiisas eim gui kis ei to kindpi yi erang, gupu ek tingnerim wu ni ek tangpi erim. Yi erang, wumb pei mund mong enjing yi ninjing. “Ok Esrel konu ol yi endi tonu onerim, sin kinerpin,” pa yi ninjing.

³⁴ Ba lo ek ekii silmin wumb yi ninjing, “Gui kis nge wu num eim kin moŋpu, eim kin noman dinga ngopu, eim gui tor kindnim,” nik yi ninjing. (Ei ek keimi mon, Jiisas ek keimi ninim.)

Jiisas Wu Amb Kaimb Sim

³⁵ Jiisas konu owundu ni konu orung orung pei andpi, wumb men ngii ele nirik pupu, Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er muŋum miŋ nipi ngopu, wumb ngenj ele ening kanim kanim pim, ei er ka erpi yi erim.

³⁶ Jiisas eim wumb tilap owundu ei kanpi kaimb sim. Nimbiŋ erang wumb noman embin piik kin, wu endi paki tumba nge kuruk endnjing yi er muljung. Ei kung siipsiip tep elim wu mulahim miŋ, yi er muljung.

³⁷ Jiisas ol ei kanpi, ek nipi eim nge ekii sik andilmin wu ombu ngum. “Kuni wiis poŋ topu pei moŋum, ba tengingii kongun wumb mon paŋim. Ei yi miŋ, wumb Gos ek ka piingii wumb ei pei moŋmun ba ek ni tor kindik wumb ei ngungii wumb mon paŋim.

³⁸ Yi piik kin enim kongun ei nge arim kin prei erangin, eim kongun wu kombur kindimba,” pa nim.

10

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Ombu Engki Nga Tal

(Mak 3:13-19, Luk 6:12-16)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga taŋ, wii tang wangin, noman dinga nipi wu ombu ngum. Noman ei ni ngopu gui kis to kindik, ening ni ngenj ele ol kanim kanim ermbe ei to kindngii nge nipi ngum.

² Eim nge ek ka endngii nge engki nga taŋ, wu ombu embe yi miŋ: kumna Saimon embe endi Piisa, eim angim Endru, nga Jeims ei eim Sependii kigam ni eim angim Jon.

³ Pilip ni Barsolomyu ni Tomas ni Masyu ku takis ok silim wu, ni Jeims arim Sariyas.

⁴ Saimon Selos ni Juras wu ei Eskerios, eim Jiisas opu orung wumb onjung konu Jiisas moŋum ei nipi andan tum wu.

Jiisas Ek Nipi Eim Ek Se Endngii Wu Ombu Ngum

(Mak 6:7-13, Luk 9:1-6)

⁵ Jiisas eim nge wu engki nga taŋ, ek dinga nipi kindang punjung. Jiisas ek yi nim, “Enim wumb konu eipi punerngii, nga Sameriya konu owundu ele tuk punerngii mon!

⁶ Enim puk Esrel wumb, kung siipsiip miŋ am punjung ele pungii,” pa nim.

⁷ Enim puk, wumb kanik, ek yi ningii: ‘Gos sinim tep er moŋum kunum ei pei mandi omba enim,’ ningii.

⁸ Enim puk, wumb ening pimba ei er ka erik, wumb kuŋgii, ei er konj sik, wumb gui kis muŋmba ei tor kindik, wumb ngenj kinj bumbulum tonum wumb, ei erangin ka muŋgii. Pe enim epi ei sinjing, ei epi endi ngok enjing. Yi miŋ nga wumb kin ol yi erngii, epi endi sinerngii mon,” pa nim.

⁹ Enim ku gol ni, ku silpa ni, ku kapa ni ombu endi pendik epi ombu sipnerngii mon,” nim.

¹⁰ Kon andlam pungii kon ni, konduk ni nim su ni dolu ni epi ei endi sipnerngii mon. Wu kongun elim wu, ei kuni ngangin noŋum, miŋ yi enim nungii.

11 Enim puk konu kembis min owundu endi tor pungii, ei wumb kan kun erngii. Konu endi tor pangin wumb konu, ele ol kun er mulngii. Ei enim wumb ei kin molk, puk, nga enim konu ei si kindik pungii.

12 Pe enim wumb ngii endi ele nirik punjung kin, wumb ngii pul wumb ei ek yi ningii, 'Enim noman emin pengli!'

13 Wumb ngii ele tuk pangin, ek ka nik enjing kin, "Enim nge noman emin ei wumb ombu kin ba. Ba wumb en enim ngii konu ele, 'Enim nirik wei!' a ninarik enjing kin, enim noman emin ei wumb ei kin noman emin ei ngunerngii.

14 Nga wumb nii endi enim nge ek piinarik min enim tuk sinarik kin kapli enim ngii konu ele si kindik kunum ele konu eipi pungii kunum ei enim simb ele kulman si kindngii.

15 Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se Gos kunum owundu kos owundu piimba kunum, ele wumb mok tumba kunum ei Gos Sorom konu ni Gomora konu ele eim kaimb simba. Ba nga konu eipi ele wumb ei enim kin, 'Weiyo,' nik enenjing kin, Gos konu ele wumb kaimb sinermba mon," Jiisas yi nim.

*Oł Embin Tui Kanim Kanim Tonu Omba
(Mak 13:9-13, Luk 21:12-17)*

16 "Piingii! Na enim kung siipsiip mił tuk owu simbii wumb mił mulnjung konu kindind. Ei piik enim ka wembii noman ka peng ol ei nge ekii singii. Nga kei Pulmu noman emin seng elmin ol ei nge ekii singii.

17 Pe enim kan kun er mulngii! Wumb enim ambii gił nik, kos ngii sipik, en enim men ngii ele enim kepil tok yi erngii.

18 Erik, na nge ek ni na to mani kindngii nge, enim sipik king ni kumb ele sipik gapman nik erngii. Ei nimbil erang enim ek nik en enim kin wumb tifap eipi ngok yi enjing konu ele.

19 Nga wumb enim kos ele tonu tu wangin, enim yi piingii. 'Sinim nimbil ermin? Sinim nipe ek nimin?' ni piik mulngii. Kunum ele mendpil, Gos enim ningii ek ei nipi enim ngumbii," pa nim.

20 Enim nge ek ninerngii, ba enim Ernjing Gos nge Gui Ka ei enim kin molum ei ek nipi tor kindmba.

21 "Nga wu endi eim angim kos ele tonu si pang to kundngii. Yi ku arim eim kingam kos ele tonu si pang to kundngii. Nga kangil en enim, ernjing, menjing nol kin opu orung erik to kundngii ku.

22 Wumb pei enim kin noman kis piingii. Ei nimbil erang na nge embe ei enim kin pimba, ba wu endi eim ambii gił nipi na kin pii gił dinga pupu mulum kin, ekii se kunum poru nimba kunum, wu ei Gos eim sipi orung simba, ei wu eim nge.

23 Pe nga wumb enim kin ol embin tui kis enjing kin, enim konu ei si kindik, tungu puk, konu owundu endi eipi pungii. Na enim kanip nind, enim kongun endi Esrel wumb konu owundu ele kapli poru nininang, kapli na wu kingam tonu epin konu ele si kindip, mani mei ei sikir tor ombii," Jiisas yi nim.

24 "Pe nga men kangil ei ek emb topu eim ngonum wu, ei to mani kindmba mił mon? Nga kongun kunum kunum wii minj elim wu, ei eim nge wu owundu to mani kindmba mił mon?

25 Pe men kangil ei molpu, ek emb topu ngumba wu ei mił kapli, nga kongun wu ei eim wu owundu mił mulmba ei kapli. Ngii ei arim embe Biyelsipul ei ek kend wu pim kin, wumb en enim ngii ende wumb embe kis mendpil singii. Ei yi mił, wumb na Biyelsipul nik embe singii."

*Gos Owundu Kin Mund Mong Kulmun
(Luk 12:2-7)*

26 “Pe wumb enim tungii ei mund mong enerngii. Epi pei koi er salim, ei Gos nga peni ele tor kindmba. Epi pei kum top palim ei ekii se wumb keningii.

27 Ek na enim ya emii peng nind ek, ei enim tinga eni kin nik wumb ngungii. Nga en enim kom ele ek piinjing ek, ei ngii ele tonu puk, ek nik wumb ngungii.

28 Wumb nii endi enim ngenj ele to kundngii, ei gal piinerngii. Ba ei enim noman tuk ei to kundnerngii mon. Ba enim Gos eim kin gal kulk muhgii. Nimbił erang Gos eim kaplı ngenj kin noman tuk kin ouni topu kondpu, dup konu ele kindmba.

29 Wumb kei Winu kembis tał ku kundii ei nge endeim nga silmin. Ba enim Ernjing Gos kei endeim endi boi nipi, mani mei ele ba, ei eim piinim.

30-31 Yi piik kin, enim noman embin to piinerngii mon! Enim kei Winu kembis ku ngok sinmin ei to mani kindinmin. Yi peng kin, Gos sin tep ka er mułmba. Enim peng enjin Gos eim gerpi, kanpi si kindpi mołum.”

*Jiisas Embe Ni Tor Kindngii Oł Ei
(Luk 12:8-9)*

32 “Wu endi na embe ele nipi wumb pei ningił ele nimba wu, ei eim embe na Ernan Gos ningił ele nimbił.

33 Ba wu endi na embe ei, wumb ningił ele koi erpi ni tor kindnerim kin, wu ei eim na Ernan Gos ningił ele eim embe tonu epin konu ele ni tor kindnermbii mon ku.”

*Jiisas Eim Om, Ei Opu Erngii Si Tonu Kindim
(Luk 12:51-53, 14:26-27)*

34 “Enim piik, na op mei ele opu enmin ei to mani kindip noman emin ngumbii nge onj, ni piinerngii mon! Ba na wumb mok top noman kanim eipi eipi ngumbii nge onj.

35 Na onj ei opu erngii nge onj, wu endi eim arim kin opu orung erang, eim ambłam ei eim mam kin opu erang, nga amb ei eim wam nge mam opu orung erngii nge onj. Ei yi mił wumb kombur na kin pii gii ninerngii. Nga wumb kombur na kin pii gii ninmin.

36 Wu endi eim na kin pii gii nimba wu, ei kin ngii ende wumb ei en enim eim kin opu, orung erik muhgii ku.

37 “Wumb en enim ernjing, menjing noł noman ngok, enmin oł ei, ba na kin noman ngunanmin. Wumb ei na nge wumb puł mon. Nga wumb en enim kingenjing, embilenjing noman ngonmun, oł ei ba na kin noman ngonanmin. Wumb ei na wumb puł mił mulerngii mon!

38 Wu endi eim ond peri ei ko wupu na kin ekii sinerim kin, wu ei na wu puł mił kaplı pinermba mon.

39 Wu endi eim nam noman konj kan simbił ni piipi endmba wu, ei eim noman konj ei am ba. Wu endi na kin piipi, eim nge noman konj si kindmba wu, ei eim noman konj nga orung simba,” pa nim.

*Wu Endi Kumep Ka Simba
(Mak 9:41)*

40 “Wu nii endi enim eim ngii ele nirik sim kin, eim na eim ngii ele nirik sim ku. Wu nii endi na eim ngii ele nirik sim kin wu endi ei Gos na kindang onj, ei eim ngii ele nirik simba ku.

41 Wu nii endi oł ekii se ermba piipi niłim wu, ei paki topu eim ngii konu sipipi erim kin, eim oł ekii se ermba piipi niłim wu nge kumep ka simba mił

yi ku simba. Pe wu nii endi eim kinang, wu kun ka endi wang, eim sipipi, kuni ngopu elim wu, ei eim wu kun ka, ei eim kumep ka eim ngumba.

⁴² Pe wu nii endi eim wumb ei kanpi, eim no! jii ni kulpu tu wupu, nam nge ekii sik andilmin wu ombu ngopu ermba, wu ei na ek keimi nip enim ngond. Wu ei kumep simba, epi ei am punermba mon,” pa nim.

11

Jon Eim Nge “Kongun Wu Kombur Jiisas Mo!um Konu Kindim (Luk 7:18-35)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga ta! wu, ombu ek nipi kongun ele kindpi, eim konu ele si kindpi, konu eipi pupu, wumb ek emb topu, ek ka ni tor kindpi erim.

² Jon wumb no! pendilim wu, ei eim kan ngii pepi mo!pu piim ni, Gos kindang wu Krai kongun yi erpi, o! yi erpi enim nengin piipi, eim nge ekii sik andilmin wu kindang, Jiisas mo!um konu punjung.

³ Puk, Jiisas kin kii sik yi ninjing, “Nim Gos kindim wu Krai ei nim on, min sin wu endi eipi kui er mo!mun?”

⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim Jon mo!um konu puk, enim epi kanik piik enmin mi!, ei nik Jon ningii,” pa nim.

⁵ “Ningil tumbun mo!um ei nga ka seng kaninmin. Simb kis mo!um ei nga kun kamb andinmin. Ngenj kinj bumbulum tum wumb ei, nga ngenj ka salim. Kom ngum wumb ei nga ek piinmin. Wumb kolk, ei nga tonu konj onjung. Nga wumb epi sinerim kaimb mulnjung wumb, ei ok Gos ek ka piinmin.

⁶ Pe wu nii endi eim pii gii ei na kin dinga pim kin, wu ei eim ka piyangli!” pa nim.

⁷ Jon wumb no! pendpi ngo!um wu, ei nge ekii se andilmin wu si kindik orung pangin, Jiisas eim Jon nge ek ei nipi wumb ngum. “Kumb ok enim wumb mulenjing konu punjung, ei epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi gumei mi! mo!pu kin konu pop tang ek eipi eipi nipi enim wu, ei enim keningii nge punenjing mon.

⁸ Enim epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi eim konduk mon kanim kanim kindpi mo!um, ei keningii nge punenjing mon. Wumb konduk mon ka kanim kanim kindilmin, ei king ngii ele mo!umun wumb,” pa nim.

⁹ Ba enim nimbi! erang punjung? O! ekii se tonu omba piik nilmin wu, ei keningii nge punjung. Ba o! ekii se tonu omba piik nilmin wu kombur tonu ok wu ombu, eim to mani kindpi poru nim, eim wu owundu mo!um.

¹⁰ Wu ei mendpi! Gos nge ek ka ele ek yi nim, ‘Piini! Na ek se andilim wu endi kindamb pupu, na ek ni tor kindmba Wu ei eim kumb se ba. Pupu, Jiisas nim nge andlam er ka ermba.’

¹¹ Jiisas yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Jon wumb no! pendpi ngo!um wu, ei o! ekii se tonu omba piik nilmin wumb tonu onjung wumb, ei pei kamb mani kindim. Ba Jon eim wu endi Gos sinim tep er mo!um konu ele wu num mi! mon. Ba wu wii endi Gos ek ka ni tor kindmba wu ei, Jon to mani kindmba. Nimbi! erang Jon eim Gos ek ka aninga kopur piim, ba pe sinim Jiisas kin pii gii ninmin wumb, ei Gos ek ka ei pei piik sinmin.

¹² Jon wumb no! pendilim wu tonu orum kunum ei, wang wang pe kunum ele sinim mo!mun. Pe wumb kis Gos sinim tep er mo!um ek ei kin ek bu! ambilk ninjing. Pe wumb num ni wumb dinga wii ei wumb eipi kin Gos sin tep er mo!um ei, sinerngii mon nik, mani kindik si kindngii enmin.

¹³ Gos nge oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb ok nik, Moses lo ek om nin, pe Jon tonu om kunum ei ek ombu pei Gos sinim tep er mołum ek ei kin ninjing.

¹⁴ Pe enim ek ei pii gii ninjing kin piingii. Jon eim Elainja mił oł ekii se tonu omba piipi niłim wu ei omba nge om.

¹⁵ Wu nii endi kom simba wu, ei kom se piyangli!

¹⁶ “Pe wumb kunum ełe mołmun wumb ei, na epi nipe mił su simbii? Wumb ei yi mił, kangil tuk konu endi molk, ek dinga nik kangil kombur ngok yi ninjing.

¹⁷ ‘Sin gising topun enmin, ba enim golang ninanmin. Sin golang kaimb er ninmin, ba enim ek ninanmin mon!’

¹⁸ Jon om kunum ei eim noł ni kuni nunerim. Yi erang kin, wumb yi ninjing, ‘Gui kis eim kin mołum,’ pa ninjing.

¹⁹ Pe na Gos kingam tonu epin si kindpi, mani mei ełe opu wumb ngenj kulpu ei, enim wumb yi ninmin. ‘Wu ei kuni pei nopol, noł wain pei nopol elim wu,’ nik yi ninmin. ‘Eim wumb puł ei ku takis sik, nga oł kis kanim kanim ełmin wumb ei nge wu puł mołum,’ pa niłmin. Sił epi pei enjpił ei enim pei ka piinenjing mon. Ba Gos nge noman ka ei pep onum. Pe ei sinim kanpin, Gos noman ei keimi ni piimin.”

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tok Pii Gii Ninanmin

(Luk 10:13-15)

²⁰ Konu owundu kombur Jiisas eim jep oł pei ok erim konu, ełe wumb noman ak tunenjing. Yi erangin kin, kunum ełe Jiisas wumb ek ngum.

²¹ Ngopu ek yi nim, “Enim Korasin konu wumb ni Besaira konu wumb, kaimb piind,” pa nim. “Pe wu endi Sairon konu ni Taiya konu, wu endi jep oł yi na end mił ermba ei enim ok enim Sairon ni Taiya ni wumb ei kon alap kis mił sik, dup sik ełe kunum kunum molk, noman ak tunjung.

²² Ba na enim kanip nind, Sairon kin Taiya konu oł embin tui tonu om mił enim kin onermba. Enim kin oł embin tui kis wii owundu tonu opu pimba,” pa nim.

²³ “Pe enim Kapaniyam konu wumb, enim si tonu epin konu simba ni piinmin? Ei mon. Enim dup konu mendpił pungii. Pe wu endi Sorom konu jep oł na enim kin end oł ei, Sorom konu ełe wumb oł yi ełangin kin wumb ei en enim piram mułangin ku.

²⁴ Ba na enim kanip nind, “Sorom konu wumb Gos to kondpu kis erim mił yi enim konu wumb onermba. Ba enim konu ełe mołmun wumb ei kin, Gos kunum Owundu tonu omba memb ei oł embin tui owundu kis ei tonu omba,” pa nim.

Enim Na Kin Ok Kor Ka Mułngii

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kunum ełe Jiisas eim ek yi mił nim, “Arnan, nim tonu epin konu kin mani mei konu ei kin, nim wu num owundu mołun. Na nim kin noman ka piind. Nimbił erang ninim nge epi ombu ek keimi wumb noman ka piik ełmin wumb, ei kin koi erpin pendin. Nga ninim nge epi ombu ek keimi, ei mendpił kangil kembis andan ton.

²⁶ Keimi, Arnan nim nge noman ei yi mił palim ei en.

²⁷ “Na Arnan eim epi pei na angil ełe kindpi ngum. Wumb endi eim kingam ei pii poł tunanmin mon. Arim eim mendpił kingam piinim. Wumb endi Arim ei pii poł tunanmin mon, kingam eim mendpił arim piinim. Wumb pei kingam noman ełe ei arim mołum nipi andan topu wumb ngum kin, wumb eim arim ei pii poł tungii,” pa yi nim.

²⁸ “Wu nii endi epi embin ko wumba kis erim kin, na kin wang eim kor ngamb, kor mułmba.

²⁹ Pe oł embin tui na pindang ełe palim ei, enim sik enim pindang ełe ko wungii. Ko wuk, na ek ekii sik piingii. Nimbil erang na wumb kin oł ka ełe erip, nam embe to mani kindil. Pe enim nge noman tuk ełe kan sik kor ka mulngii,” pa nim.

³⁰ Oł embin tui ei enim pindang ełe pendind, ei ka wii. Epi na enim ngopu, singii pa nimbii, ei embin owundu enalim mon.”

12

Ek Ei Kor Kunum Kongun Enerngii Mon

(Mak 2:23-28, Luk 6:1-5)

¹ Ekii se kor kunum endi, Jiisas kuni wiis pin tuk ełe endim. Eim nge ekii sik andilmin wu ombu kuni tum. Pe tuk andik, kuni wiis mong ei tangk nunjung.

² Wumb lo ek piilmin wumb, ek nik Jiisas ngunjung, “Nim nge ekii sik andilmin wumb ombu oł ei kor kunum enmin ei mon ninjing.”

³ Jiisas ek nipi yi nim, “Enim Deipis ek poł ei ger piinjing min? Na nind, ei eim kin eim wu ombu ei kuni tum kunum, ei nimbil oł enjing?”

⁴ Molk kin, Gos men ngii owundu ełe nirik punjung. Puk, bres Gos ngii ełe salilim ei wumb eipi mon nilmin. Gos kin kulmal kalilmin wumb ei minj nungii nilmin.

⁵ Enim ek ei lo mon ełe pim, ei ger kinenjing min? Pe kulmal kalilmin wumb ei Gos men ngii owundu ełe kongun elmin. Kor kunum mon nik elmin oł ei elmin, ba ek endi ninalmin.

⁶ Pe na enim kanip nind, noman dinga ei ya salim ei men ngii salim epi ei to mani kindim.

⁷ Ba enim na nind ek ei piingii, ‘Na kulmal kalilmin oł ei na noman pinalim. Na noman kun ka salim wumb ei noman enim.’ Enim wumb oł endi enjing wumb ei oł embin tui enerngii mon.

⁸ Na Gos kingam tonu epin si kindip mani mei ełe op, mei kingam mil talip moł ei, na kor kunum puł wu Owundu moł. Wumb nipe oł endi kor kunum erngii, ei na dinga ełe wumb oł yi mil erngii,” pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mułum Ei Er Ka Erim

(Mak 3:1-6, Luk 6:6-11)

⁹ Jiisas konu ełe si kindpi, men ngii ełe tuk pum.

¹⁰ Wu endi mułum wu, ei eim angil ełe epi endi sinalilim. Angil kulii erim. Pe wu kombur Jiisas kos er ngonmun nik, Jiisas kii dinga sinjing. “Pe sinim kor kunum ening palim wumb ei er ka ermin min?”

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim mołmun konu, wu endi kung siipsiip es tołum ei kor kunum kung siipsiip endi konu tukpu endi mani pupu pimba ei, kor kunum si tonu sinermba min?”

¹² Nga wumb endi eim kung siipsiip ei to mani kindilim yi mil pe sinim lo ek ełe kapli nipin kin sin kor kunum ełe wumb kapli paki tumun.

¹³ Pe eim ek nipi wu ei ngopu yi nim, “Nim angil tun kindii!” Neng, tun kindim. Yi erang, wu ei eim angil ei ka mułum. Wu eipi endi ka mułum mil yi mułum.

¹⁴ Jiisas kor kunum oł ei erang kanik puk kin, wumb en enim ek nik piik Jiisas to kundngii nge ek ninjing.

Jiisas Eim Gos Nge Kongun Wu Mendpil

15 Ba Jiisas eim ninjing ek ei piipi, konu ele si kindpi pang, wumb tilap pei eim kin ekii se pangin, eim wumb ening ombu er ka erim.

16 Jiisas ek dinga nipi wumb ngopu yi nim, "Enim ek nik tor kindnerii mon!" pa nim.

17 Gos ok of ekii se ermba of piipi nilim wu Aisaiya ek ni tor kindpi yi nirim. Ekii se of yi tonu omba nirim, ek ei pe keimi palim. Ek ei yi mił,

18 "Wu ei na eim kongun ermba nip to mundunj wu. Na eim ka piip, nam noman eim kin salim. Nam nge Gui Ka ei eim ngamb, eim na kos dinga ek kun nipi, torung wumb tilap eipi ngumba.

19 Pe eim wumb ek ngopu ek dinga nipi enermba. Wumb eim andlam ele angpi wii topu yi erang, eim ek piinergii.

20 Gumei endi ek nimba er pimba, ei eim to engin tunermba. Dup alam kan endi, dup kembis nopu pimba, ei eim to kumundpu poru ninermba. Ei yi mił wumb nii endi en enim pii gii dinga pinermba wumb ei, eim to tor kindnermba. Eim kongun ermba ei Gos eim kunum owundu tonu omba kunum ele, na ek ka ei erang kin of kun minj erpi pang poru nimba.

21 Pe wumb torung tilap eipi wumb eim kin pii gii nik, eim kui er mułngii." (Gumei kin dup kan ninmin ei yi mił; wumb Gos ek ka ei piipin of ermin mił nenj ni piik mułngii wumb ei, Jiisas eim mani opu kongun erang wumb of ka wii mendpił erik mułngii nip piipi, of ekii se ermba nipi piilim wu Aisaiya ek yi pułum.)

*Wumb Ek Yi Ninjing, Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Enim Ninjing
(Mak 3:20-30, Luk 11:14-23)*

22 Kunum ele, wumb wu endi tunjung wu ei gui kis tuk mułum. Wu ei ningił tumbun mułang, gupu ele ek tengnerim ku. Jiisas eim wu ei er ka erim. Erang, gupu ek nipi kin, ningił kanpi erim.

23 Wumb tilap pei molk kanik puku sik yi ninjing, "Wu ei Gos kindim wu Kraiss min mon?" Wumb en enim noman ele yi piinjing.

24 Ba lo ek piilmin wumb ek ei piik yi ninjing, "Dinga ele enim ei gui kis nge tep elim owundu Biyelsipul nge dinga ele enim," pa ninjing.

25 Ba Jiisas eim wumb noman ele piipi, ek nipi yi nim, "Pe king tep erim konu endeim ele wumb, en enim opu erngii ei, en enim konu ka dinga sinermba. Pe wumb konu ende wumb, min ngii ende wumb orung orung puk, opu erngii ei, en enim ngii konu ni konu ka sinermba.

26 Pe Seisen nge wumb en enim eipi eipi bin ni, erngii dinga ermba min?

27 Biyelsipul na paki tang na gui kis tor kindinj, ba wumb nii enim ekii sik andilmin wumb paki tang, gui kis to kindinmin? Pe en enim kos piilmin wu mił molk kapli enim ek kanim kanim ei nik kun erang,

28 ba Gos nge dinga ele na gui kis top kindinj kin, enim piingii. Gos sinim tep er mułum ei, sinim kin mandi onum ni piingii," pa nim.

29 "Nimbil erang, na pup, wu num Seisen nge wumb waning erbii ni piind, ba ok na pup, wu num Seisen eim simb angil kan ngo pendip, ekii se na eim nge wumb ei waning simbbi.

30 "Wu endi na wu puł mon, ei na kin opu ermba wu. Pe wu endi na kin kung siipsiip es tunermba wu, ei eim kung siipsiip topu eipi eipi kindilim.

31 Yi mił palim ei piip na enim nip ngond. Gos eim wumb ek kis nik enmin ei, kapli of kis kil ngumba, ba wumb endi Gui Ka kin ek buł ngok erngii, ei Gos wumb of kis ei kil ngunermba mon.

32 Na Gos kingam tonu epin si kindip mani op, mei kangil mił muls ei wu endi ek kis nipi, na ngumba, ei Gos kapli kil ngumba. Ba wu endi Gui Ka kin ek kis nimba wu ei, Gos eim kapli kil ngunermba mon."

Ond Kis Ei Mong Kis Tolum Ek Ekin Endi

(Luk 6:43-45)

³³ “Pe ond ka pimba ei, ond mong ka tumba. Nga ond kis pimba ei, mong kis tumba ku. Wumb ond ei kanik kin, ond mong ka min kis ei kan pol tolmun.

³⁴ Enim lo ek ekii silmin wumb wembii kis Seisen nge kingam nol, enim ek ka er ningii mił nenj? Enim wumb kis enim noman tuk ele noman kanim kanim pałim mił, ek yi gupu ele ni tor kindinmin.

³⁵ Wumb kun ka endi eim noman tuk ele ol kun ka kanim kanim pei pałim mił ei ol kun ka ei pei ni tor kindilim. Nga wu kis endi eim noman tuk ele ol kis kanim kanim pei pałim mił ei ol kis ei pei ni tor kindilim.

³⁶ “Ba na enim kanip nind, wumb en enim ek wii mił nik elmin ol kanim kanim ombu, ekii se Gos wu amb mok tumba kunum, ei wumb pei nipi ek ninjing ek ei, Gos kin ek orung kindngii.

³⁷ Wumb ninim ka ninjii ele Gos nim, wu ka nimba. Pe nga ek kis nin kin, en kin Gos nim, wu kis nimba. Ei ninim ol erkin ek nikin enjii mił ku, Gos nim kanpi nimba,” pa nim.

Wumb Kombur Jep Ol Eran Kenmin Yi Ninjing

(Mak 8:11-12, Luk 11:29-32)

³⁸ Pe kunum ele, wu num lo piilmin ni lo ek ekii silmin wu, kombur kin ok, ek yi ninjing. “Ek emb to ngołun wu, sin nim jep ol endi eran kenmin ni onmun,” pa ninjing.

³⁹ Ba eim ek dinga nipi yi nim, “Wu amb kunum ele ol kis er andilmin wumb, ei na jep ei erang kenmin nilmin ei, ek ni tor kindilim wu Jona ol ei andan top ngoł.

⁴⁰ Kumb ok Gos ek ni tor kindilim wu Jona eim omu owundu kirim ele tuk pupu pim. Ei eim kunum tekliki epin, tinga ouni pep mułum. Yi mił ku, na Gos nge kingam tonu epin konu si kindpi mani mei ele wu kingam mił telim, ei eim mei ele kunum tekliki epin, tinga ouni yi pimba,” pa nim.

⁴¹ Ekii se Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb Ninipa konu owundu wumb tonu ok wumb pe mołmun wumb angk ei enim ol kis kanim ei ni tor kindngii. Ei nimbil erang, wumb ei wu Jona Gos ek nipi ngum, ei noman ak tunjung. Pe ya epi endi mołum ei wu Jona to mani kindpi, owundu mendpil mołum,” pa nim. Ei Jiisas eim piipi nim, wumb endi mon, eim mendpil, ba enim wumb eim pii gii ninanmin.

⁴² Gos wumb mok tumba kunum ei, kuin owundu konu orundung eipi mołum ei, opu wumb ya ele mołmun wumb ei ol kanim kanim enjing ei nipi tor kindpi ngumba. Nimbil erang kuin owundu embe Siipa konu mei orundung mołpu omba. Ei opu King Solomon nge noman ka peng ek ka nipi tor kindim, ei piimba nge om. Ba epi endi ya ele mołum ei eim King Solomon noman ei to mani kindpi, eim wu num owundu mendpil mołum.” (Ei Jiisas eim ermba ol ei piipi nim.)

Gui Kis Mułum Ei Nga Orung Om

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Pe gui kis ei wu endi si kindpi pułum ei pupu konu kep endi mułmbii ni pułum. Pepi mułmbii ni pułum ba konu endi sinalim.

⁴⁴ Eim yi piilim, ‘Na ok muls ngii ele nga orung bii,’ nipi opu kanilim ni ngii was erik, brum er ka er sinjing.

⁴⁵ Seng, kanpi pupu gui kis angil orung nga tał pei kanpi neng onjung, ba gui ombu ol kis wii enjing. Pe ok ngii ele nirik puk ngii ele mulnjung ok,

wu ol kis aninga er mułum, ba pe am er kis mendpil pup mułum. Ol ei nge, wu amb kis pe mołmun kunum, yi ku tonu omba.”

Jiisas Mam Ni Jiisas Nge Angim Nol
(Mak 3:31-35, Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jiisas ek nipi wumb ngopu mułang, Jiisas eim mam ni angim nol ok ngii andaring engnjing. Eim kin ek nimin nik ok muljung.

⁴⁷ Pe wu endi kanpi opu ek nipi yi nim, “Nim manim ni angnim nol ok nim kin ek nimin nik ok mołmun,” pa nim.

⁴⁸ Ba Jiisas wu ei kin ek nipi orung kindpi yi nim, “Na minan ei nii? Nga na nge engnan nol ombu nii?”

⁴⁹ Pe eim nge ekii sik elmin wu amb ombu kin angil tuł ngopu ek yi nim, “Enim kinei! Wu amb ombu na nge engnan nol ni minan nol mił mołmun,” pa nim.

⁵⁰ “Wu endi na Ernani Gos noman palim mił ekii singii wumb, ei na minan ni, na engnan nga, na ainan nol mułngii,” pa nipi wumb ngum.

13

Wu Endi Kuni Er Sipi Kuni Mong Wiis Emb Kindim
(Mak 4:1-9, Luk 8:4-8)

¹ Pe akip kunum ele Jiisas ngii ele si kindpi, pupu nol gopu wer ele mułpu, ek nipi wumb ngum.

² Wumb pei Jiisas eim mułum konu ele ok muljung. Mułangin, pe Jiisas eim nol kanu endi ele tonu pupu mułum. Wumb nol wer ele mułangin kin eim wumb kin ek nipi ngum.

³ Jiisas eim ek nim ek ei pei ek ekin topu nipi wumb ngum. Ngopu yi nim, “Enim piinmin! Wu endi kuni mong wiis emb kindim. (Ei yi mił wu endi kongun er sepi kinapi mong emb kindinmin ol ei mił yi kindim.)

⁴ Pe kuni wiis emb kindpi pang, kombur pu andlam ele mani pang, kei ok sik nunjung.

⁵ Kuni wiis mong kombur pupu, mei aninga pim, ku pei mandring mułum konu ele mani pum. Kuni ei sikir tonu om. Ei nimbil erang, mei aninga tonu peł ele pim. Mei pei sepi mani punerim mon.

⁶ Ba konu eni dinga tang, kuni wiis mong ei dumbuł mani punenim. Tonu ku peł ele pim, ei kulii erpi pei kułum.

⁷ Pe kuni mong wiis emb kombur pupu mei sim konu pum. Ei tonu omba erim ba eri ei tonu opu kuni mong wiis to mani kindim.

⁸ Kuni mong wiis kopur pupu, mei ka sim ele mani pum. Ei tonu opu ka erpi, mong pei tum. Kombur mong 100 to mułum, kombur mong 60 to mułum, kombur mong 30 to mułum.”

⁹ Jiisas ek ei nipi poru nipi yi nim, “Wumb endi kom pimba wumb ei, ek ei piyanghi!”

Jiisas Ek Ekin Totum Ol Ei
(Mak 4:10-12, Luk 8:9-10)

¹⁰ Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ombu ok yi ninjing, “Nimbil erang nim ek ekin to nikin wumb ngon?”

¹¹ Eim ek nipi orung kindim, “Gos enim epin konu tep er mułum konu, ei ek koi er pim, ei nipi enim ngum, ba wumb ombu mon,” pa nim.

¹² Pe wu endi eim epi sepi mułum kin, Gos eim kin epi nga ngumba. Wu endi eim epi sinerang mułum kin, nga eim nge epi kembis endi simba, epi ei am ba.

¹³ Na ek ekin nind ek ei pule yi palim, 'Ningil ele epi kaninmin ba epi kinanmin. En enim kom ele ek pinmin, ba mendpiif piik kun enanmin mon.'

¹⁴ Wumb ol yi enmin ei, ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya ninim ek ei keimi palim. Ei wumb ekii se ol yi erngii ni piipi nirim mi keimi palim. Nirim ek yi nirim.

'Enim piinmin ba pule piinanmin. Enim keningii ba epi endi kinerngii.

¹⁵ Enim noman ele pirek neng, ek piinanmin. Enim kom ele ek piingii, kis enim. Nimbil erang en enim ningil kumbu gii ninmin. Yi erik epi kinanmin. Kom ele er piik tuk sinanmin. En enim noman ele ek pule pii pol tunanmin. Tunarik, na kin onan Gos yi ninim. Wangin kin, na en enim er ka ermbii.'

¹⁶ "Ba enim ka piingii ei enim ningil epi kanik, kom ele ek piik yi enmin.

¹⁷ Enim piingii! Na ek keimi nip enim ngond, kumb ok Gos nge ol ekii se tonu omba, ei piik nilmin wu ni, kumbur wu ol kun ka elmin ombu en enim noman ka ka piik, enim pe kanik enmin ei kenmin ni mulk ba kinenjing mon. Nga enim piinmin ek ei piimin ni, ka piik mulk ba piinenjing."

*Kuni Emb Ek Ekin Tum Ek Ei Pule Jisas Nipi Tor Kindim
(Mak 4:13-20, Luk 8:11-15)*

¹⁸ "Wu endi kuni emb pani pin kindim, ei ek ekin ei nge pule yi palim ei enim piingii," pa nim.

¹⁹ Wumb pei Gos tonu epin moļu sinim tep enim ele ek ei kuni mi, tal pendnim ei pir sinanmin. Ei yi mi kuni mong wiis emb ei mani andlam ele pang, kei sik nunjung.

²⁰ Nga kuni mong wiis emb pupu, mei ku muļum ele mani pum ei yi mi, wumb Gos ek piik, ka piik sikir sinmin.

²¹ Pe kuni wiis ei dumbuļ mani punanim. Ei yi mi, wumb kombur Gos ek to mani kindik wu ei kin ol kis erangin, wu ei eim pii gii sikir kis muļum ei, nge pule yi palim.

²² Kuni mong wiis emb kombur pupu, ond kan dumbuļ muļum ele mani pum. Ei pule yi mi, wumb endi Gos ek ei piim ba mei ele ol embin tui eim kin tonu opu, Gos ek ka ei to mani kindim. (Ei yi mi eim Gos nge kongun enerim.)

²³ Ba kuni mong wiis emb ei pupu, mei ka ele mani pum ei yi mi, wumb Gos piik, ekii sik, kongun yi erangin kin kuni mong 100 min, 60 min, 30 yi top muļum." (Ei yi mi wumb Gos piik, nga kongun erangin, wumb konj nga tuk ok Gos piinmin mi, ek yi nim.)

Ek Ekin Ei Aka Pin Engimb Kis Endi Tonu Om

²⁴ Jisas eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, "Gos sinim tep er kanpi muļum mi yi, wu endi eim kuni emb sipi kindim.

²⁵ Ba epin konu emii peng opu, orung wu endi opu, kuni mong wiis pim konu engimb kis mong pim, ei kindpi pum.

²⁶ Ekii se kuni mong wiis ei tonu opu, mong tumbii ni erang, engimb kis endi tonu opu pim.

²⁷ Pe kongun wumb puk en enim nge wu Owundu muļum konu kanik, yi ninjing, 'Wu Owundu, sin piipin nim kuni mong wiis ka wii ei aka pin kindin ni, piinjin ni, engimb kis endi tonu opu muļum,' pa ninjing. 'Ei nimbil erang enim?' a ninjing.

²⁸ Eim ek yi nim, 'Opu orung wumb endi opu erim.' Neng, kongun wumb eim kanik yi ninjing. 'Sin pupun, engimb kis ei pirpin, tor kindmin min?'

²⁹ Ba wu owundu ei ek nipi yi nim, 'Enim engimb kis ei er tor kindmin ni erngii ei, enim kuni mong wiis ei ouni er tor kindngii mon!' pa nim.

³⁰ 'Pe enim epi taʔ ouni kan wiik tangin tonu onkuʔ, pengil, ekii se kuni poʔ tumba kunum, ei engimb kis ei eipi or tok, kuni mong wiis ei sipik, nanim kuni ngii ele kindngii, ba engimb kis ei or tok dup ele kindngii,' pa nim.

Ek Ekin Ei Maser Mong Kin Yiis Tel Ek Poʔ
(Mak 4:30-32, Luk 13:18-19)

³¹ Jiisas eim ek ekin endi eipi nipi ngum. Ei yi miʔ nipi, "Gos tonu epin konu sinim tep enim miʔ yi eim kuni mong endi embe maser mong," pa niʔmin.

³² Kuni ei wu endi eim sipipi, eim aka pin ele teʔim. Maser niʔmin kuni ei mong kembis wii, kuni wii emb ombu kuni mong wiis miʔ kapli mon. Ba ekii se, kuni ei tonu opu, ond miʔ mendpiʔ peng kei ok ond ele ambilk molk, ngii takik elmin."

Kuni Yiis Ek Ekin Endi Nipi Ngum
(Luk 13:20-21)

³³ Nga eim ek endi ekin topu nipi ngopu yi nim, "Epin konu tep er moʔum, ei yi miʔ kuni yiis ei amb endi sipi kin, ming endi sipi, noʔ kin erang, plawa owupu tonu oʔum. Ei yi miʔ, wumb Gos ek ka ei piik wumb, pei ok Jiisas kin ekii sinmin."

Jiisas Ek Ekin Kunum Kunum Top Nirim
(Mak 4:33-34)

³⁴ Jiisas eim ek ekin ombu ni tor kindpi wumb pei ngum. Ek ombu pei eim nipi tor kindim ei, Jiisas eim er endeim ni tor kindnerim mon; ek pei ek ekin ni tor kindim.

³⁵ Na ek ni tor kindinj ei yi, ok oʔ ekii se tonu omba, epi ei piipi nirim ek ei keimi, tonu om wu eim ek yi nirim.

"Na ek ekin top nip wumb en enim ngumbii. Nga nam ek koi er pirim ek ei nip tor kindip ngumbii ei kumb ok Gos mei eririm ek ei nip ngumbii," pa nim.

Engimb Kis Ek Ekin Ei Pule Nipi Tor Kindim

³⁶ Pe eim wumb si kindpi ngii konu pum. Nga ekii se eim nge ekii sik elmin wu ok, eim kin kii sinjing, "Nim engimb kis endi ek ekin, ei pule ni peni ele kindii!" pa ninjing.

³⁷ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi kuni mong wiis ka emb kindim wu, ei wu kingam.

³⁸ Aka pin ei pule, mei orung orung pei. Nga kuni emb ei, Gos sinim tep enim konu ele pei moʔmun. Nga engimb kis ei yi palim; Seisen nge wumb, ei engimb kis miʔ moʔmun.

³⁹ Sinim nge opu orung wu ei, Seisen eim moʔpu, eim engimb kis emb miʔ ei kindim. Ekii se kunum poru nimba ei, kuni ngungii kunum ei yi miʔ ku, muʔ, mei poru nimba kunum ei, Gos enjel kuni ei kukou tungii.

⁴⁰ Engimb kis ei kuʔou tok, dup kelnjing ei, yi miʔ ku ekii se ya mei ele poru nimba kunum ei yi pimba.

⁴¹ Gos kindim wu kingam pupu, enjel kindang ok, wumb endi oʔ kis erik oʔ kanim kanim yi erangin kin, wumb pii gii to kis elim ei sik, epi kanim kanim endi pii gii to kis elmin ei, Gos tep elim wumb ei kin tep to mulerngii mon.

⁴² Pe wumb ombu, pei olkup to dup ele kindngii. Dup ele en enim ke nik, anmbiʔ kongk, er muʔngii.

⁴³ Kunum ele, wu amb kun ka muŋgii wumb ei, ngenj ele eni mił tilang erang, en enim nge ernjing tep ermba konu tukrung muŋgii. Wumb endi eim kom pim kin ek ei piyengli!”

Ek Ekin Ei Wu Endi Ku Kum Mei Ele Kan Sim

⁴⁴ “Gos sinim tep er mołum ei mił; wu endi ku kum mei ele peng kan sim. Ku kum ei kan sipi nga aka pin ele nga koi erim. Nga wu ei eim ka ka piipi pupu, eim epi wumb kanim kanim pei wumb ngopu ku minj sim. Eim nge ku ei sipi mei ele nga top erpi sirim.”

⁴⁵ “Gos sinim tep er mołum konu ei yi mił; wu endi epi top erpi, nga wumb ngopu ku sipi, eim biis ni epi mon ka wii palim ei nge kurnum.

⁴⁶ Pe eim kenim ni biis ka wii endi kanpi eim epi sipipi wumb eipi kin ku sipipi biis ka wii ei top erpi sim.”

⁴⁷ Pe nga endi yi ku, Gos sinim tep er mołum konu ei yi mił; omu kon ei oł tok noł gopu, ele mani kindik, omu kanim kanim sik tor silmin.

⁴⁸ Pe omu kon ei piki tang sik, noł wer ele tor tu wułmun. Tu wuk, omu ka mił ombu apir sik, ming endi ele kindik, kis mił ombu kułou tok sipik si kindilmin.

⁴⁹ Ekii se muł mei poru nimba kunum, ei yi mił ermba. Enjel ok wumb kis tuk wumb ka muŋgii konu tuk muŋgii, to sipi tor kindngii,” pa nim.

⁵⁰ Pe wumb ombu pei sipi, dup konu ele kindangin, ke nik, en enim gupu anmbil ni gupu mong ei kongk, kunum kunum dup peł ele minj muŋgii.”

Wu Endi Epi Ka Wii Nge Konj Simba

⁵¹ “Jiisas eim ek nipi kii sipi yi nim, “Enim ek ombu pei piik poru ninmin?” Pe eim ek nipi ngopu yi ni dinga nim. Wumb eim kanik, yi ninjing.

⁵² “Gos sinim tep elim ek ei piik poru nik elmin wumb kin, ngii ele ngii arim mił molk. Pe eim top ngii endi ele epi pei konj min oknge ei pei sipi top simba. Ei yi mił, Gos ek oknge nim nga ek konj ei pei Jiisas ni tor kindim.”

Nasares Konu Wumb Jiisas Nim Ek Piinjenjing

(Mak 6:1-6, Luk 4:16-30)

⁵³ Pe Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi, eim konu ele si kindpi pum.

⁵⁴ Nga eim si kindpi pupu, eim nge mei ele pum. Pupu, eim Gos ek nipi wumb ngopu, erang wumb Gos ngii ele molk, piik puku sik yi ninjing. “Wu ei noman dinga ni, jep oł enim, ei eim konu jili orung pupu sim?”

⁵⁵ Wu ei eim wu kamnda nge kingam. Mam Maria ei eim nge mam. Eim nge angim Jeims ni Josep ni Saimon ni Juras wu ombu eim angim noł mołmun.

⁵⁶ Pe nga eim nge aim noł pei sinim kin mołmun ba wu ei ek jili orung pu sim?”

⁵⁷ Wumb ek yi nik kin en enim noman kis piinjing. Ba Jiisas eim ek nipi yi nim, “Ek ni tor kindilim wu eim konu orung orung eipi wumb eim kaimb sik, noman kulk elmin, ba eim ngii konu ni eim nge konu ele wumb, oł yi enalmin mon,” pa nim.

⁵⁸ Pe nga eim jep oł pei konu ele enerim mon. Nimbil erang wumb eim kin pii gił ninenjing.

14

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Ei Kulum

(Mak 6:14-29, Luk 9:7-9)

¹ Kunum ele, King Eros wu owundu, eim Galilii konu tep mołum wu, ei eim Jiisas ek ei piim.

² Eim ek nipi eim nge kongun wu ombu ngopu yi nim, “Wu ei Jon wumb noł pendpi ngolum wu ei, tukpu ele angpi tonu om ele dinga ei eim kin kongun er mołum.”

³ Ei yi mił, King Eros ni wu ei Jon ambil gii nipi sipi kan ngum. Erosiyas Pilip nge ambim, ei eim kamim ba eim King Eros bii nipi kin King Eros kin pum. Pang, Jon, “Mon!” pa nim, ele nge King Eros Jon kan ngii ele kindim.

⁴ Kumb ok, Jon eim King Eros kanpi yi nim, “Nim amb ei sin, ei kapli enanim,” pa nim.

⁵ Nga King Eros eim Jon to kundmbii nim; ba eim wumb pei kin mund mong kulum. Ei nimbil erang, wumb pei Jon ek ni tor kindilim wu mołum ni yi piinjing.

⁶ Kunum ele wu kombur King Eros kin kulou tunjung. Tok, mam eim mengim kunum ei piik er mulnjung. Kunum ele Erosiyas eim nge ambiam ei tuk golang nipi, non er endim. Endim ei, King Eros eim kan ka kenim.

⁷ Kanpi, eim ek dinga nipi ambil ei ngopu yi nim, “Nim epi endi simbii ninjii ei, na nim kapli ngumbii,” pa nim.

⁸ Ambil ei nge eim mam ei nim ek mił piipi yi nim, “Nim wu Jon wumb noł pendilim wu, ei peng ming endi kindkin tu, nam ngui!” pa nim.

⁹ Ambil ei ek yi neng kin, King Eros eim noman embin to piim, ba ok eim ek dinga nipi ngum ei piim. Pe nga eim wu kombur eim kin kuni ende nok mulnjung, ei piinjing ku. Yi peng piipi kin, “Yi na epi ei ngei!” pa nim.

¹⁰ Eim wu kombur kindang puk, Jon kan ngii pim konu, pang, “Kolmung er tu wei!” pa nim.

¹¹ Wumb puk, Jon peng embil ei ming ele tu wuk kindik, ambil ei ngangin kin ambil ei sipipi eim mam ngum.

¹² Ba Jon nge ekii silmin wumb ei ok, Jon ngenj sipik, tukpu tok pendik. Ekii se puk, Jiisas kanik, yi ninjing.

*Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum
(Mak 6:30-44, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)*

¹³ Jiisas eim Jon ek ei piipi, konu ele si kindpi noł kanu sipi, konu eipi wumb mulnjung konu eipi ele pum. Eim endeim mendpił pum. Ba wumb konu owundu orung orung pei piik, eim pum konu ekii se punjing.

¹⁴ Ekii se Jiisas eim tor pupu kenim ni wumb tilap owundu pei ok mulnjung. Eim wumb ombu noman ka ngopu, ening pim wumb ei er ka erpi yi erim.

¹⁵ Konu pou neng, Jiisas nge ekii silmin wumb ok eim kanik yi ninjing, “Sinim ya konu ele wumb endi mandi mulalmin; nim wumb ei kindan orung puk, kuni kan sik, nok erngii,” pa ninjing.

¹⁶ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbil erang wumb pei orung pungii? En enim wumb ei kuni ngungii,” pa yi nim.

¹⁷ Jiisas eim nge ekii silmin wumb eim kanik yi ninjing, “Sin kuni endi pei sinalim. Bres angil orung kin, omu tał mendpił salim,” pa ninjing.

¹⁸ Jiisas eim ek nipi, “Kuni ombu ya na moł konu tu wei!” nim.

¹⁹ Eim ek nipi, “Wumb pei mani ele mułei!” pa neng, mulnjung. Mulangan, eim bres angil orung sipi, omu tał sipi, tonu kanpi, Gos kin ek ka nipi, bres engin topu, eim nge ekii silmin wu ngang, sipik wu amb ombu ngunjung.

²⁰ Wumb kuni ei nok pangin orung pei mułum ei, kon engki nga tał to piki tunjung.

²¹ Wu kuni nunjung ei 5,000, ba amb kangil ei pei gerik kun enenjing mon.

*Jiisas Tonu Noł Peł Ete Pum
(Mak 6:45-52, Jon 6:15-21)*

²² Pe Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei kanpi yi nim, “Kumb se enim noł kanu ele tonu puk, noł orundung pei! Nam wumb ei ‘Pei!’ nip kindip, ombii,” pa nim.

²³ Jiisas eim wumb ei pei nipi kindpi, eim mendpil tonu komung ele tonu pupu, prei erim. Konu pou neng, eim mendpil tonu komung ele mułum.

²⁴ Noł kanu ei pupu, tuk noł miim ele mandi pang, konu pop owundu topu yi erim. Ei noł kanu kumb ele om. Opu, noł kanu to ak tumba erim.

²⁵ Konu tengmba mandi erim, ba aninga kopur emii mił pim konu kenjing ni eim noł gopu peł ele tonu opu, eim ekii silmin wu mulnjung konu mandi om.

²⁶ Wu ombu molk kenjing ni wu endi noł peł ele wang mił, wu ombu mund mong kulk, mon gui endi onum, ninjing. Nik, mund mong erik, wii dinga wii tunjung.

²⁷ Pe Jiisas sikir tor opu yi nim, “Enim mund mong enerei! Ei na, na mendpil ond. Enim puku sinerei, mon!” pa nim.

²⁸ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, ei nim mendpil on kin, na nen noł peł ele op, nim molun konu ombii,” pa nim.

²⁹ “Oi!” a nipi Jiisas ek yi nim. Pe Piisa eim noł kanu ei si kindpi, noł peł ele pupu, Jiisas mułum konu bii ni pum.

³⁰ Ba eim konu pop owundu tang, eim mund mong erim. Erpi, noł ele si mani simbii ni erim. Erpi, eim wii dinga topu yi nim, “Owundu, nim na paki to!” nim.

³¹ Jiisas eim sikir opu, angil mani kindpi, Piisa ambil tonu sim. Sipi yi nim, “Nim pii gii dinga pinalim. Nim nimbil erang nim na kin pii gii ninan?” pa nim.

³² Pe wu tał noł kanu ele tonu pangil, konu pop owundu tum ni poru nim.

³³ Noł kanu ele mulnjung wu ombu, en enim Jiisas kin men tok erik Gos embe ambil tonu kindik, “Nim Gos kingam keimi molun,” pa ninjing.

*Genesares Konu Jiisas Ening Pim Wumb Pei Er Ka Erim
(Mak 6:53-56)*

³⁴ Galilii noł gopu ei orundung puk si kindik, Genesares konu orung tor punjung.

³⁵ Wumb konu ele wumb, Jiisas piik poł tok yi elmin. Erik, “Wumb ening pim wumb tu wei!” pa nik kindnjung.

³⁶ Wumb en enim ek dinga nik yi ninjing, “Wumb ening pim wumb ei, ok nim konduk embilngii,” pa yi nengin, ening pim wumb ei ok Jiisas kon ele embilangin, ening pim wumb pei ka mulnjung.

15

*Gos Nge Lo Ek Ei Sinim Kupenjing Ek, Ei To Mani Kindnim
(Mak 7:1-13)*

¹ Kunum ele, lo ek piłmin wumb kombur ni lo ek emb tołmun wumb kombur ni Jerusalem konu si kindik, Jiisas mułum konu tor onjung. Ok yi ninjing.

2 “Nimbił erang nim nge ekii siłmin wumb ei sinim ok kupenjpın noł, ‘Erei!’, nik oł ei enarik, kuni nungii kunum ei, angil was enanmin,” pa ninjing.

3 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbił erang en enim nge ełmin oł ei ekii sinmin. Sik, Gos nge lo ek ei si kindinmin min?”

4 Gos ek yi nim, ‘Nim arnim manim ningii ek ekii sik erngii,’ pa nim. ‘Pe wu endi arim mam kin ek kis nipi ngopu erim kin, eim to kundngii,’ pa nim.

5 Ba en enim yi niłmin, ‘Wu endi eim epi pei sałim wu, ei eim arim mam paki tumba,’ ba ei eim ek yi nimba, ‘Na epi ei Gos ngumbii nipi poru ninj,’ pa yi niłmin.

6 Ernjing, menjing ei er ka erngii mił mon nik, en enim ełmin oł ei erik, Gos nge ek to mani kindik, en enim ełmin oł ei ambil tonu kindiłmin.

7 Enim ek kend nge wu ombu, Aisaiya Gos ek ni tor kindiłim wu enim kin ek keimi kun yi nirim.

8 Eim ek yi nim, ‘Wumb tiłap ombu en enim gupu ele na embe ambil tonu siłmin. Nga en enim nge noman ei na kin am turii sałim.

9 En enim wumb lo pendik ełmin ek ei ni tor kindik yi niłmin, Gos nge ek ni tor kindinmin,’ pa yi niłmin. ‘Yi nik kin na kin men tok wii nił nik yi ełmin,’” pa nipi ngum.

Epi Erpi Wumb To Penj Tolum

(Mak 7:14-23)

10 Jiisas eim wu amb pei wii topu, “Wei!” a nim. Nipi yi nim, “Enim piik kun erngii.

11 Wumb epi nangen mani punum ei kis mon. Mer gupu ele ek nengin tor onum ek, ei erang, wu noman tuk ei penj kun ka pinałim mon.”

12 Kunum ele eim nge ekii sik ełmin wu ombu ok, eim kanik yi ninjing, “Lo ek piik ełmin wumb, nim nin ek ei piik, kis piinmin ninjing ek, ei nim piin min mon?”

13 Eim yi nim, “Emb epi kanim kanim endi nanim Arnan tonu epin mołum ei erip tał pendnenim, epi endi kaplı dumbuł pei puł erngii.

14 Enim kan wiik tei! Wumb ei ningil tumbun mułum wumb, ei puk, ningil tumbun mołum wumb kombur andłam andan tungii enmin. Pe ningil tumbun mułum wumb endi pupu, endi andłam andan tumbii ni ermba, ei wumb tał ouni bok tunguł,” pa nim.

15 Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim ek ekin ei pułe ni peni ele kindan, sin piimin,” pa nim.

16 Jiisas ek yi nim, “Enim yi ku noman kun ka pinałim, wumb eipi mił mołmun.

17 Enim piinanmin, wumb kuni gupu kindiłmin, epi nok mani kindinmin ei, mer kirim ele punum. Pupu, nga sipi tor kind si kindinmin.

18 Ba epi noman tuk pałim, nik tor kindinmin ei, noman ele tor onum. Epi ei mendpił wumb erpi kis mondnum.

19 Nga wumb noman tuk ele tor onum ei yi mił, ek kis nik, epi waning erik, wumb to konduk, amb eipi ngunduk, oł kis eipi erik, epi waning sik, ek kend tok erik, wumb kin ek buł ambil erik yi ełmin.

20 Oł eipi oł ombu erpi wumb er kis mondułum, ba wumb endi angil was enarpi kuni nołum, ei wumb er kis penj mundnałim mon,” pa yi nim.

Keinan Amb Ei Jiisas Kin Pii Gii Nim

(Mak 7:24-30)

²¹ Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya kin Sairon konu ele mandi tor pum.

²² Keinan konu ele wumb tilap eipi, amb endi opu konu ele mułum. Amb ei opu, ek dinga nipi yi nim, "Owundu, nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb se. Na nge ambıl ei gui kis ei er kis mundang mułum," pa nim.

²³ Ba Jiisas ek endi nipi ngunerim mon. Eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, ek dinga ninjing, "Amb ei eim wii dinga topu sinim onjpun konu onum ei, nim eim orung kindan orung panghi!" ninjing.

²⁴ Jiisas ek orung kindpi yi nim, "Gos na kindang op Esrel wumb kung siipsiip mił am punjung ei, mendpił sip orung simbii nge onj."

²⁵ Amb ni opu, eim simb ele mani ming gopsing pii połpu ek yi nim, "Owundu, nim na paki to!"

²⁶ Jiisas ek nipi yi nim, "Sinim kangıl kuni sipin, owu ngunermin ei, oł kun pinalim mon."

²⁷ Amb ei yi nim, "Owundu, nim ek keimi nin, ba wumb en enim kuni nołmun kuni elim mani pułum ei owu nołmun," pa nim.

²⁸ Amb ni ek yi neng kin Jiisas ek nipi yi nim, "Amb, ninim pii gii na kin ei owundu tonu om, epi ninim piin mił yi tonu omba." Yi neng kin, kunum ele mendpił amb ei ambıam ka wii mułum.

Jiisas Ening Wumb Pei Er Ka Erim

²⁹ Jiisas konu ele si kindpi, pupu noł gopu Galilii niłmin konu ele tor pum. Pupu, komung endi ele tonu pupu, mei ele mułum.

³⁰ Wumb tilap owundu endi ok, eim mułum konu onjung. Ok, wumb ningıl tumbun mułum, ni kom ngang ek piinenjing wumb, ni simb angıl kis mułum wumb pei sik, eim mułum konu tu wunjung. Tu wuk, Jiisas mułum konu simb ele mandi tuk mundangin, Jiisas eim wumb pei er ka erim.

³¹ Yi mił erang kin, wu amb pei noman nendii tok piinjing. Nimbıl erang wumb ek tingnenjing wumb ei, nga ek tengnjing; nga simb kis mułum wumb ei nga simb ka mułum; ningıl tumbun mułum wumb ei, nga ningıl ka mułang kenjing. Gos oł ei yi mił erang kin, wumb en enim Esrel nge Gos embe ambıl tonu kindnjing.

Jiisas Wumb 4,000 Pei Kuni Ngum

(Mak 8:1-10)

³² Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, wii tang wangin kin ek yi nim, "Wu, amb ombu na kaimb kis piind," pa nim. "Wumb kunum tekliki pe na kin mulnjung, pe wumb kuni tang piinmin ei, na nga orung pei nimbii kaimb enim. Nimbıl erang wumb ei dinga sinerang, ngii konu bin ni puk, kumb kuni tang melilim tumba."

³³ Jiisas nge ekii sik elmin wumb ok ek yi nik, "Ya konu ele orung orung ei wumb mulałmin, sinim kuni jili orung sipin wumb ombu kuni ngumun?"

³⁴ Jiisas eim ek nipi kii sim, "Enim bres nimberii salim?" Wu ombu yi ninjing, "Sin bres, angıl orung nga tał ni omu endeim endeim ni salim," pa ninjing.

³⁵ Pe Jiisas ek nipi wumb ngang, wumb pei mei ele mani puk mulnjung.

³⁶ Pe eim bres pei sipi, omu ombu sipi, eim Arim Gos kin prei erpi ngopu, kuni ombu sipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngang, wu ombu sik mok tok wumb mulnjung wumb, ei ngunjung.

³⁷ Wumb pei kuni nok pangin, pinang pang kin, kuni orung mułum ei kon angıl orung nga tał, takik piki tunjung.

³⁸ Kuni nunjung wu ei 4,000 pei mendpił nunjung. Nga amb, kang ambıl angıl pendik tuk kindnenjing mon.

³⁹ Jiisas wumb ei pei nipi kindpi, eim no! kanu endi sipi, pupu konu orung Makaran ni konu ele orung pum.

16

Jep O! Kenmin Nik Wü Tunjung (Mak 8:11-13, Luk 12:54-56)

¹ Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin ni wumb kolk nga konj angk tonu onerngii ni piik wumb ok, Jiisas kanik, eim nimba ek piimin nik eim ermba mi! kenmin nik yi ninjing. Nik, "Eim epin konu ele jep o! andan topu o!, endi eranghi!" ninjing.

² Ba Jiisas eim ek orung kindpi yi nim, "Konu pou nipi, eni mani pang, enim molk kunum ka simba ni!min. Ei nimbi! erang kupu mu! kundii erang kanik ni!min.

³ Konu kupiiring okrii ni molk, konu kupu ping erpi elim ei, enim molk konu pop topu, kumb owundu tumba, nik elmin. Ba akip kunum ei, na jep o! kanim kanim end o! ei, enim kap! pii po! tunanmin mon.

⁴ Enim wumb kis molk kin o! kis elmin. Enim molk jep o! andan topu o! kenmin ninmin, ei na kap! enermbii. Jep o! andan top ermbii o! ei, Gos ek ni tor kindi!im wu Jona kin elim jep o! andan tum o!, ei mendpi!. Wumb Jona o!up tok, no! ele mani kindnjing kin, ba nga Gos eim sipi, tonu orung sipi konj mundum." Eim yi ni pendpi poru nipi, wu ombu si kindpi pum.

Lo Ek Ekii Si!min Wumb Nin Wumb Kolk Nga Konj Angk Piinarik Ekii Si!min Wumb Ombu En Enim O! Kend Tok Elmin Ei Nge Ek Ekin Pa!im (Mak 8:14-21)

⁵ Jiisas eim nge ekii se elmin wu ombu, no! gopu ele tumb tok puk, ba en enim kuni bres ni epi endi sik nungii ei, piinarik pendik puk.

⁶ Jiisas eim ek nipi yi nim, "Enim kan kun er mu!ngii! Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin wumb ni wumb kolk nga konj tonu puk piina!min wumb ei kin ek kend tok ek ak mak erik ei yiis bres ele tok kindangan opu tonu odum ei mi! yi erngii. Ei enim piik kun erik mu!ngii.

⁷ Jiisas nge ekii sik elmin wu ombu ek enim kin ek nik yi ninjing, "Eim yi mi! neng kin, 'Sin bres tu wunenjpin,' " pa ninjing.

⁸ Ba Jiisas eim bres ni kuni epi sinalim ni piipi kin eim ekii si!min wumb kin ek yi nim, "Enim wu pii gii dinga pinalim mi! wu, nimbi! erang enim en enim kin ek nik orung orung kindik enmin?"

⁹ Enim ek ei piinanmin min? Na bres angil orung ei wumb 5,000 pei ngamb nunjung. Nangin, enim kuni orung mu!um ei, kon nimberii kon tunjung ei piinmin min?

¹⁰ Pe nga bres angil orung nga ta! ei wumb 4,000 pei ngamb nunjung. Nga kuni orung sik kon nimberii tunjung?

¹¹ Nimbi! erang enim piinanmin na enim bres nga ek kun ninand mon? Na nind ei, enim Jura wumb wu num ombu wumb ei ok ek kis ka pei pei nik, kend tok erngii ek ei, piip nind," pa nim.

¹² Yi mi! neng kin, wumb ei nim ek ei piinjing bres ele kuni yiis mon ek eipi endi ninmin, ni piingii, Jura wumb wu num ombu ei lo ek emb to!mun ek pei nga emb tunjung. Wumb ombu en enim o! yi mi! elmin ba noman tuk ka wumb eipi kin ngon!min mon.

Piisa, "Jiisas Eim Kraiss," Pa Nipi, "Gos Kindim Wu Mei Mani Om."
(Mak 8:27-30, Luk 9:18-21)

13 Jiisas pupu Sisariya Pilipai konu e le pum. Kunum e le eim nge ekii sik elmin wumb kii sipi ek yi nim, “Wumb pei na embe nii nilmin?”

14 Eim nge ekii sik elmin wu ombu yi ninjing, “Wu kingam wumb kombur, ‘Nim Jon wumb nol pendihim wu,’ ninmin; nga wumb kombur, ‘Nim Elaineja,’ pa ninmin. Nga wumb kombur, ‘Nim Jeremaiya ek ni tor kindihim wu endi,’ pa ninmin. Wumb kombur molk, ‘Nim Gos ol ekii se ermba ol ei piikin nilim wu,’ ” pa ninmin.

15 Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Enim na nii ninmin?”

16 Saimon Piisa ek yi nim, “Nim Kraiss, nim Gos nge kingam molkun, wumb noman konj ngan, wumb konj mulngii,” pa nim.

17 Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon kingam ka piinjii. Ya mei e le wu endi nim ek ei ni neng, nim ninan mon. Na Ernan tonu epin molum ei, nim ek ei nipi nim ngonum.

18 Piisa, na nim kanip nind. Pe na Gos nge ngii tekmbii ei, ya ku pe le e le tekmbii. Ku pe le e le tekmbii, nim embe ei pule Piisa ei ku mi. Pe wumb kulngii konu kis e le nge dinga ei, to mani kindnermba mon.

19 Na Gos sinim tep er molum konu ei kii wal sip, nim ngumbii. Epi nim mei konu ambil gii nin epi ei, tonu epin Gos ambil gii nimba ku. Nim mei e le epi endi si kindin kin, tonu epin Gos epi ei si kindmba ku.”

20 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi kin ok yi nim, “Enim wumb endi kanik na Kraiss Gos kindim wu mei mani om, ninerei mon!” nim.

Jiisas Eim Kolpu, Nga Konj Ba
(Mak 8:31-9:1, Luk 9:22-27)

21 Kunum e le Jiisas eim Jerusalem konu ba nge pule andan tum. “Wumb noman peng pim wumb ni, Gos kin kulma kalihim wumb, ni lo ek emb tolmun wumb pei ok, eim ngenj kumbii ngungii. Ngok, to kundngii, tukpu konu mani pupu, epi nga kunum tekliki e le tonu opu konj ba, ek ei ni tor kindim.”

22 Piisa eim sipipi tor sipi eim ek kis ngum. Ngopu ek yi nim, “Owundu, nim ek keimi ninan, nim nin ek ei tonu onermba mon.”

23 Jiisas kan ak topu, ek nipi Piisa ngum, “Seisen, nim na bul morung pui! Nim na kin ek eipi ninjii en? Nim Gos nge ermba ol ei piinan mon. Nim wumb noman e le erngii epi ei mendpil piin!” pa nim.

24 Kunum ei Jiisas eim ek nipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngum, “Wumb endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman to piinarpi kin, eim ond peri ei kou sipi, na bii konu ekii simba.

25 Wu endi eim nge noman konj peng ka mol ni piimba wu, ei eim noman konj am ba. Wu endi na nge piipi erang, eim noman konj am ba; ei eim noman konj ei nga sipi orung simba ku.

26 Wu endi eim mei e le epi piipi si kulou topu er mulang, eim noman konj kulmba ei, mei e le epi er sipi orung simba mi nenj? Nga eim epi nipe endi eim noman konj ei nga top er sipi orung simba ei epi sinalim.

27 Na tonu epin si kindip, mani op wu kingam talip onj. Kunum ei Arnan Gos nge tilang owundu ei kin enjel ni ouni ongii. Kunum e le, na ek keimi ni pendind mi keimi tor omba ei, en enim ol erngii mi yi ku, Gos eim enim kumep orung kindmba.” pa nim.

28 “Na ek keimi nip enim ngond, wumb kombur ya e le angihim wumb ei, konj mulngii. Mulangan, na wu kingam ei king molup ombii,” pa nipi ngum.

17

*Jiisas Ngenj Ei Kanim Eipi Kulum
(Mak 9:2-13, Luk 9:28-36)*

1 Pe kunum angil orung nga endeim poru neng, Jiisas eim Piisa sipi, Jeims angim Jon kin nipi, seng puk tonu komung owundu endi ele tonu punjung. Komung ei am ei tonu sim konu, en enim mendpil mulnjung.

2 Jiisas nge ngenj ei nga ngenj endi eipi mił peng kenjing. Eim kumb ningil ei eni topu tilang enim mił, yi tilang owundu erim. Nga eim alap ele kuru mił tilang erim.

3 Moses kin Elainja tał ouni tor okuł, Jiisas eim kin ek tangk kenjing.

4 Piisa ei kanpi kin eim ek yi nim, "Owundu, sinim ya mołmun ei ka wii. Nim kapli nin kin, ya ele na ngii tika tekliki tekmbii. Endi nim nge; nga endi Moses nge; nga endi Elainja nge," pa nim.

5 Ek nipi mułang, kupu kuru tilang owundu erpi opu, wu kei enjing konu om. Kupu ei opu wu kei kin peł erim. Erang, kupu tuk ele Gos ek endi tor om ei yi nim, "Ei na nge kingam, na eim kin noman ka wii ngond. Na eim ka wii piind; nga enim eim ek piingii."

6 Jiisas nge ekii sik elmin wu ek ei piik, mund mong erik, mani mei ele puk pinjing.

7 Jiisas eim mandi opu, wu ombu embłim. Ambıłpi, ek nipi ngopu yi nim, "Enim mund mong enerei mon!" nim.

8 Pe wu kei tonu angk kenjing ni, wumb endi mulenjing; ba Jiisas eim mendpil mułum kenjing.

9 Jiisas ni wu kei kin komung ei si kindik mani puk, Jiisas eim kin ek nipi ngum, "Enim pe kanik onmun, ei wumb eipi kanik ninerngii mon. Pepi, pang pang tonu epin si kindpi mani mei ele opu, wu kingam mił mołpu kolpu, nga opu konj pum kin, ek ei tor pangli," pa nim.

10 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu kei eim kin kii sinjing, "Nimbił erang lo ek emb tok mołmun wumb ei, Elainja kumb se omba ninjing?"

11 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei keimi! Elainja eim kumb se omba. Opu, oł kanim kanim ei er kun ermba nge omba.

12 Ba enim kanip nind, Elainja ok om ba wumb eim om mił pii kun enenjing. Enarik, en enim noman ele eim kin oł kanim kanim erik enjing. Yi mił ku, akip tonu epin si kindpi, mani mei ele om, wu kingam ei ngenj kumbii simba ku."

13 Jiisas ek yi neng kin eim nge tekliki ekii sik elmin wu ombu piinjing ei, Jon wumb noł wii pendilim wu ei, kin ninim ni piinjing.

*Jiisas Kangi Endi Gui Kis Pim, Er Ka Erim
(Mak 9:14-29, Luk 9:37-43)*

14 Pe puk, wumb tilap owundu endi tor onjung konu ele, wu endi Jiisas kin tor opu, ming gopsing pii połpu, eim simb ele mani opu mołpu mei ele pim.

15 Pepi, ek yi nim, "Owundu, nim na kin kaimb piin kin, nanim kangi ei noman wulu mił pang, pupu dup peł ele pułum; nga noł tuk pupu, eim ka mułalim mon.

16 Na sip tu wup, nim nge ekii sik elmin wumb mulnjung konu ninj ei, wu ombu kapli ka enenjing mon!" pa nim.

17 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb tilap pei pii gii pinerim; nga enim noman tuk kun ka pinerim wumb. Kunum nimberii na enim kin

kongun er moꞤamb kin, enim Gos nge noman dinga ei pii poꞤ tungii? Enim kangi ei na kin tu wei!” nim.

¹⁸ Jiisas kangi ni tu wangin, gui kis ni ek ngopu tor kindim. Kindang, kangi ei pe mendpiꞤ ka wii muꞤum.

¹⁹ Jiisas eim nge ekii sik eꞤmin wu mendpiꞤ ok, Jiisas kanik ek nik kii sinjing. “Nimbil erang sin gui kis ei to tor kindnenjpin?”

²⁰ Eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim pii gii aninga mendpiꞤ pim. Peng kin, enim ermin ni enjing kapli enerim. Na enim kin ek keimi nip enim ngond, enim pii gii ei kuni maser mong kembis wii ei sem simbii mong miꞤ yi pim kin, enim mei komung ya paꞤim ei mon, pukun orung eꞤe pui,” nengin kin ba. Pe enim epi endi ermin, ni pii gii, epi ei kapli erngii.

²¹ Ba andꞤam eipi endi seng, gui kis ei miꞤ to kindmin miꞤ mon. Ba prei erpin ngopun, kuni mowii pepin ermin ei, mendpiꞤ paꞤim. Epi endi eipi kapli enermba mon.”

*Jiisas Eim KoꞤpu Nga Konj Ba Ek Nga Nim
(Mak 9:30-32, Luk 9:43-45)*

²² En enim puk Galilii konu o ende puk molk, Jiisas ek nipi eim ekii sik eꞤmin wumb ngum. “Na tonu epin mani mei eꞤe op wu kingam moꞤ. MoꞤamb, wumb na sik, opu orung wumb ok angil eꞤe ngungii ei, piip nind.”

²³ Nipi yi nim, “Pe na to kundangin kuꞤmbii; tukpu konu pep kunum tekliki opu pang, nga angip tonu op konj bii,” pa nim. Jiisas eim ek yi neng, eim nge ekii sik eꞤmin wu ombu noman embin tang piik mulnjung.

²⁴ Ekii se puk, Kapaniyam konu eꞤe tor punjung ni men ngii owundu eꞤe andik men ngii ku takis silmin wumb ei ok Piisa kii sik yi ninjing, “Enim nge ek emb topu ngoꞤum wu, men ngii owundu eꞤe ku takis toꞤum min mon?” a nik.

²⁵ Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, “Owa, eim enim.” Nga Piisa eim pupu ngii eꞤe nirik pum, ba Jiisas Piisa kin opu kii sipi ek yi nim, “Saimon, nim noman nipe noman piin? Ya mani mei eꞤe wu num ei eim kingam amb seng kuimi ngum, ba nga wumb eipi ei wu num eim paki yi ku tum. Tum eꞤe wumb, nii endi epi ei nga ngopu orung wu eim kin kindngii?” pa nim.

²⁶ Piisa ek nipi yi nim, “Wumb tiꞤap eipi kin ngoꞤmun,” pa nim. Jiisas ek nipi ngum. “Yi erpi kin, eim nge kingam ku ni epi ngopu orung kindnermba. Yi miꞤ, na Ernann ngii konu ku takis kindnermbii ku,” pa nim.

²⁷ “Pe sinim yi eramin kin, wumb ei sin kin kis piingii ei mon. Nim pukun, noꞤ gopu eꞤe omu wuk kindan, omu endi ok tonu opu pim kin, sikin, gupu eꞤe ambil aki tokun kenjii ni, ku monii endi pimba ku ei, tu wukun wumb ei ngunjii. Ngunjii ku ei, wumb ei nge tiꞤap ouni ngunjii; ei kapli ermba,” pa nim.

18

*Gos Sinim Tep MoꞤum Konu Ei Ni Epin Tep MoꞤum
(Mak 9:33-37, Luk 9:46-48)*

¹ Kunum eꞤe Jiisas nge ekii sik eꞤmin wu ok kin ek yi ninjing, “Wu nii endi Gos sinim tep er moꞤum konu ei wu owundu mendpiꞤ moꞤum?”

² Jiisas eim kangi kembis endi tu wupu, tuk mulnjung konu eꞤe engndim.

³ Eim ek nipi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Enim ek kangil kembis miꞤ ek keimi ni piik mulnjung kin, enim Gos sinim tep er moꞤum konu eꞤe tuk punerngii.

4 Wu endi eim ngenj ei mani kind si kindpi, eim noman to piinarpi mułmba wu ei Gos sinim tep er mołum konu wumb tuk mułngii ei, to mani kindpi mołum kumb ele ba.

5 Nga wu endi na nge embe ele piipi kangil ei mił 'Oi!' a nipi, eim ngii ele nirik simba wu ei, na yi ku, 'Oi!' a nipi, eim ngii ele nirik simba," Jiisas eim ek yi nipi wumb ngum.

6 "Wu endi opu, na kangil mołmun ei na kin pii gii peng mołmun ei to kis erbii ni ermba wu ei, eim kumep owundu kis mendpił ei eim simba. Ba wu ei kom ku owundu endi sik num goltum ele kan kulk sipik, ep noł mii ele to mani kindngii wu ei, kumep kembis simba," pa nim.

7 "Mei wumb kaimb kis piind. Wumb eipi ei ok kin wumb, na kin pii gii ninjing wumb ei si tor singii. Keimi, oł ei mił tonu ołum. Ba wumb nii endi wumb ei oł yi mił erngii nipi si tor sim wumb ei, eim kin oł embin tui kis endi ei eim kin tonu omba.

8 "Pe nim simb min angil ei endi Gos buł ngopu erbii ni erim kin, endi kılpi to si kindnjii. Yi erang kin, ninim simb endeim min angil endeim ei peng konu ka ele punjii ei ka. Simb angil orung orung ouni pimba ei, dup konu tukpu ele mani kindngii ei, kulalmin kunum kunum dup no mułmba.

9 Pe ninim ningil ei erang kin Gos buł ngokun si kindkin en kin kaplı ninim nge ningil kopiskin tor sikin, olkup tokun si kindnjii ei, ninim konj mulnjii. Nim ningil endeim peng konj mulnjii ei kaplı, ba nim ningil tał pim kin, nim oł kis kanim kanim eran kin, nim olkup tok dup konu kindngii ei kis."

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin
(Luk 15:3-7)

10 "Enim kan kun er mułngii; tuk kangil kembis mołmun ei epi wii mon. Na enim kanip nind, tonu epin en enim enjel tep elmin ei, na Ernan tonu epin mołum ei mandi mołmun piłmin.

11 (Nimbił erang na tonu epin si kindip, ya mani mei ele op telim moł. Mołamb, wumb am punjung ei, sip orung simbii nge onj.)

12 Enim er piinim mił nenj? Wu endi eim kung siipsiip 100 pei mulnjung ei, endeim am pum. Ei eim kurnermba min? Ei mon. Eim kung siipsiip 99 pei tonu komung ele mond si kindpi, eim pupu, kung siipsiip endeim am pum ei kurpu ba.

13 Na ek keimi nip enim ngond, wu ei pupu, eim kung siipsiip ei kan sim kin, eim ka wii piimba. Nga eim kung siipsiip 99 am punenjing ei kin ka wii piinalim mon.

14 Yi mił ku, sinim Erinjpin ei tonu epin konu mołum, ei eim tuk kangil kembis mołmun ei am punerngii ni piinim."

Engnjing Oł Kis Ełim Ei, Nik Ka Ełmin Oł Ei

15 "Pe ninim angnim ei oł kis nim kin erim ei, pe nim pukun eim kin molkun, eim oł erim ei andan tunjii ba eł elip mendpił konu koi erkil ek ningil. Ek yi nen ninim, angnim nim ninjii ek ei piim kin, ninim angnim si orung sinjii.

16 Ba wu ei nim ek piinerim kin, nim pukun nga wu tał nga sinjii. Sen, enim tep to pungii. Puk, wu tekliki ni tał ni ek ni tor kindngii ei, Gos nge ek ninim mił yi erngii.

17 Ba eim wu ombu ek piinermbii nim kin, nga pukun Gos nge tilap men ngii endi wumb mołmun ele sipnjii. Nga eim Gos nge tilap wumb ei ningii ek piinermbii nim kin, enim yi mił piingii wu ei torung pii gii ninanim wu, ni ku takis sipi elmin wu ei mił mołum."

18 “Na ek keimi nip enim ngond. Pe nga enim kin ya mei ele oġ endi wumb erngii ei, enim buġ ngok noman to piinenjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu moġum buġ ngopu noman to piinermba. Pe nga ya mei ele enim kin oġ endi wumb erngii oġ, enim noman to piinjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu moġum yi miġ ermba.

19 Na ek nga nip enim ngond. Enim tuk mei ele moġmun ei wu taġ eġ elip noman ende sekil prei erkiġ, epi endi simbiġ ningiġ. Ei na Ernan epin moġum ei, kapġi paki tumba. Topu singiġ, epi ei ngumba.

20 Keimi, wu taġ min tekliki miġ molk, na nge embe piik tuk kuġou tungii ei, na op tuk ele op mulmbii,” pa nim.

Kongun Wu Epi Sipi Nopu Pendilim, Ei Nge Ek Ekin

21 Kunum ele Piisa opu ek kii sipi Jiisas ngum, “Owundu, kunum nimberii na engnan opu oġ kis endi na kin erang, na eim si kindip ngumbii. Kunum angġi orung nga taġ min?”

22 Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim kunum angġi orung nga taġ nin ba na nim kanip nind, kunum kunum pei eim nim kin oġ kis ermba, ei kil ngunjii,” pa nim.

23 “Yi miġ eran, Gos sinim tep er moġum oġ, ei yi miġ king owundu endi moġpu, eim kongun wumb eim epi se no pendngiġ, ei eim moġum ei er kun ka erpi, akip tor sipi yi elim.

24 Pe wu king ei eim wumb ei epi se nok pendilmin ei, akip orung simbii nipi kongun puġngun mondup erang, wumb wu endi eim kin tu wunjung. Wu ei ku owundu kis dinga er sipi no pendim.

25 Ba wu ei ku kapġi ngo orung kindmba miġ pinerim mon. Yi peng kin, eim nge wu owundu king ei moġpu yi nim. “Wu ei eim ambim ni eim kingam ambilim nol nin eim epi kanim kanim pei wumb ngok, ku singii. Sengin, ku ei nanim kin orung omba,” pa nim.

26 Yi miġ neng kin, wu ni opu, king enim konu simb ele mani mei ele pepi, ek dinga nipi yi nim. “Wu owundu, nim na kin kaimb sin kin, na kindan andip kapġi ku epi kanim kanim na sip no pendinj, ei kapġi ngo orung kindmbii,” pa nim.

27 Pe wu owundu ni eim kongun wu ek nim miġ, ei piipi, kaimb sipi, ku no pendim ku ei kapġi ngo orung kindmba pinerim ku, ei nim, ‘Epi endi ngunerii mon ku!’ nim. Nipi, nga eim noman ele to piinerim mon.

28 “Kongun wu ni eim si kindpi pupu, nga eim angim kongun wu endi eim ku sipi no pendim wu ni om konu ambil gii nip, yi nim, ‘Na ku sikin no pendin ku, kapġi pe mendpil ngo orung kindnjii!’ pa nim.

29 Yi miġ neng kin, angim kongun wu endi ni mani mei ele ming gopsing pii poġpu ek dinga nipi yi nim, ‘Nim na kaimb piin kin, kapġi kui er muġan, na andip kapġi, nim ku ngo ninim kin orung kindmbii.’

30 Ba eim mon nipi, sipipi kan ngii ele pindamb, ‘Kapġi, eim nanim ku sen miġ ngo orung kindpi poru nipi, kan ngii tor omba,’ nipi yi nim.

31 En enim kongun wu endi oġ ei kanik, noman embin to kis piinjing. Piik, puk, wu owundu muġum konu kanik erim oġ miġ pei nik, wu owundu ngunjung.

32 Yi miġ nengin kin, wu owundu ni kongun wu ei wii to nirik sipi yi nim, ‘Nim kongun wu kis, nim ok na kin ke nen, na nim ku owundu kis no pendin ei ngo orung kindnerii mon nip, nim kaimb sip mon minj.

33 Na nim kin kaimb sip ngunj, ei miġ ku nim kongun wu endi ombu kin, yi miġ ku kaimb sinjii, ba nimbiġ erang yi miġ enen?”

³⁴ Yi nipi, wu owundu wu ei sipi kindang, wumb eim sipi kan ngii kindnjing ele pepi mołum. “Eim wu owundu kin ku sim mił ngopu poru nipi, eim kapli kan ngii ele si kindpi tor omba,” pa nim.

³⁵ Jiisas eim ek nipi poru nipi yi nim, “Pe en enim nge noman ele enjing oł kis ei si kindnernjing kin, na Ernan tonu epin mołum, ei enim kin yi ku ermba,” pa nim.

19

Jiisas Ek Nipi, “Amb Sik Nga Si Kindnerngii,” Ek Ei Nim (Mak 10:1-12)

¹ Jiisas ek ei nipi poru nipi pendpi, Galilii konu si kindpi, pupu Juriya konu owundu ei si kindpi, pupu noł tungun orundung Joran ni konu ele pum.

² Wumb pei eim pum konu ekii se punjung; ening pim wumb pei tu wujung, ei er ka erpi yi erim.

³ Lo ek emb tołmun wumb ei, ok Jiisas nimba ek piimin nik, kii sik yi ninjing, “Wu endi kapli eim amb kilpi to si kindmba ei, sinim lo ek ele kapli yi ermba ninim min mon?”

⁴ Pe eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos nge ek ei ger kinenjing min? Gos epi am pei kumb ok eririm, Gos eim ei kumb ok wu kin amb tał eririm.”

⁵ Ek yi nim, “Peng kin, wu ei eim mam arim si kind opu, eim ambim kin o dambiltpi ende punjngul. Pukul, wumb tał nga o endeim molkuł poru ningil.

⁶ Yi mił wu amb wumb tał mon, wumb endeim. Gos epi erpi ende kindpi pendnim ei, pep poru ninim ei, nga wumb endi to eipi eipi kindnermba mon.”

⁷ Wu ombu ek dinga nik yi ninjing, “Nimbił erang Moses lo ek yi niłim, wu endi amb kilpi tumba ei, pipe mon endi eim ambim ngopu, kapli si kindmba nirim?”

⁸ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Moses enim embnjing to tor kindngii nirim ei, nimbił erang Moses nirim ek ei enim piinarik, buł ngok yi erangin kin, Moses yi nirim, ba kumb ok Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ele oł yi endi tonu wang enałmin mon.

⁹ Pe wu endi eim ambim eim kin mandu mularpi, wu eipi kin ningil erang wu ei eim ambim tor kindpi, nga pupu amb konj simba ei, Gos nge lo ek ei wu to kis enim, oł kun palim mił enanim,” pa yi nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, ek nik ngok yi ninjing, “Oł yi pimba ei, wam ambim tał, el elip kongun nikil kun erngil, yi pimba ei wu pupu, nga amb konj sinermba; nga amb yi ku pupu wu konj punermba mon ku.”

¹¹ Jiisas eim ek yi nim, “Ek ei na nip ngond, ‘Ei wumb pei pei kapli erngii oł mił mon. Ba wumb Gos kapli paki fang ermba wumb ei, kapli nanim nind ek ei kapli piyangli,” pa nim.

¹² “Pe mani mei ele wu kanim kanim amb sinałmin wu mołmun ei, pul kanim kanim palim. Nimbił erang, kombur menjing yi mengpi pendrim mił; nga kombur wumb erangin mołmun mił; nga kombur en enim amb sinałmin ei nimbił erang, en enim Gos sinim tep enim kongun eii ekii sik puk mułngii. Wumb ombu ek emb tołum ek, ei piik ekii sik erngii.”

Jiisas Kangil Kembis Kengip Ek Ka Nipi Ngum (Mak 10:13-16, Luk 18:15-17)

13 Kunum ele, wumb kangil kembis kembis kombur tu wuk ei, Jiisas eim kangil peng ele ambilpi, Gos kin prei erpi ngumba, ni tu wuk ba Jiisas nge ekii sik elmin wu molk. “Kangil tu wuk ei mon,” pa nik.

14 Jiisas yi nim, “Enim kangil ei kun erangin nam kin wangin, enim mon nik yi enerngii mon. Nimbil erang Gos sinim tep enim ol, ei kangil yi ml muhngii wumb ei tuk pungii,” pa nim.

15 Pe Jiisas eim angil peng ele ambilpi, Gos kin prei er nipi, yi er poru nipi pendpi, konu ele si kindpi pum.

*Kangi Wu Epi Pei Sim Wu
(Mak 10:17-31, Luk 18:18-30)*

16 Pe wu endi Jiisas pum konu tor opu yi nim, “Ek emb tolum wu, na ol ka nimbil ol endi erip, kapli noman konj kunum kunum ei sip kin, konj kunum kunum molup simbii?” pa nim.

17 Jiisas yi nim, “Nim na nimbil erang na kin epi ka ei kii sikin? Epi ka endi ermbii ek ei noman to piikin nin, wumb endeim mendpil ka molum. Pe nim lo ek palim ml piikin, ekii sikin kapli noman konj kunum kunum molum ei sinjii.”

18 Wu ni kii sipi yi nim, “Lo nipe lo?” Jiisas ek yi nim, “Lo ek yi palim; nim wumb endi to kundnenjii mon! Nga wu amb eipi nge ngundpu sinermba mon! Nga wumb eipi nge epi waning enenjii, mon! Nga wumb endi kin kankin ek kend to ngunenjii, mon!

19 Ninim arnim manim ek piikin, ekii sinjii. Pe nga ninim noman kultun ml yi wumb eipi muhngii ei, yi ku noman kulkun ngunjii,” Jiisas yi nim.

20 Wu kangi wu ni yi nim, “Na kumb ok kangil kembis kin mol lo ek ombu ekii sip poru nil; nga na nipe epi endi nga ermbii?”

21 Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Pe ninim am wu kun ka mendpil mulmbii ni pin kin pukun, ninim epi pei wumb ngo, ku sikin ku, ei tu wukun wumb tu sinerang muhngii wumb, ei ngunjii. Yi ml en kin, nim epi ka wii pei nga tonu epin simba sinjii; nim kapli nanim ond konu ekii sinjii,” pa nim.

22 Pe wu ei eim ek ei piipi eim noman embin to piim. Nimbil erang wu ei eim epi kanim kanim pei salim.

23 Jiisas eim ek nipi, eim nge ekii sik elmin wumb ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi epi kanim kanim pei simba wu ei, Gos sinim tep er molum konu ele tuk ba, ba ei kongun dinga wii ermba. Nimbil erang eim epi kanim kanim ei erpi, eim sipi konu ka ele kindnermba mon.

24 Na ek nga endi nip enim ngond. Kung kap endi mulmba kung, ei eim kung gui ondu ele tuk ombii ni ermba, ei kapli enermba mon! Nimbil erang ei kung gui ondu ei dinga owii salim. Ei yi ml ku, wu endi epi kanim kanim pei salim wu ei, Gos sinim tep er molum konu tuk ba, ei kongun dinga owii mendpil palim,” pa nim.

25 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu ek ei piik, puku sik yi ninjing, “Wumb nii endi kapli noman konj kunum kunum mulmba ei simba?”

26 Jiisas wu kei kun kanpi yi nipi ngum, “Wumb kin epi ol yi ei kapli enerngii ba Gos eim kapli epi kanim kanim pei ermba.”

27 Eim ek yi neng kin, Piisa ek nipi orung kindim, “Nim kenjii, sin epi pei ngii konu si kindpin, nim kin ekii sipin onjpun. Ei sin nipe epi endi simin?”

28 Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se kunum tonu omba kunum ei, na tonu epin si kindip, mani mei ele wu kingam mol. Molamb, na opu tilang owundu sipi king molulum pei ele mulmbii. Kunum ei, enim na kin ekii sinmin wu ombu ok, pei engki nga

taʔ simba konu ɛle muʔngii ku. Enim wu num molk, Gos nge wumb ei tep erik kan kun er muʔngii,” pa nim.

²⁹ “Nga wumb nii endi eim ngii konu si kindpi omba, angim aim noʔ nin arim mam noʔ nin nga eim kangi ambil nin eim mei konu si kindpi opu, nanim kin ekii sipi na kongun ermba, ei kapli eim si kindpi omba epi miʔ sipi, nga mering pei mendpiʔ pendpi sipi, nga noman konj kunum kunum muʔmba ei simba ku.

³⁰ Ba wumb nii endi pe opu kumb ɛle bii ni piimba wumb ei, ok ekii simba. Nga ekii se ni piimba wumb endi ei ok kumb ɛle ba.”

20

Ond Wain Talmin Konu Kongun Wu Kombur Kongun Enjing

¹ “Keimi Gos sinim tep enim oʔ ei yi miʔ, wu endi eim noʔ wain ond pin seng eim pupu kongun wu simbii nip kupiiring ok purum. Ei ok, noʔ wain kongun erngii nge nip purum.

² Eim kongun wu kombur kin ek tang piipi, noman ende sipi, kunum endeim ni wu endeim endeim kumep ngumbii nim. Pe wu ombu puk, wain taʔim konu ɛle puk kongun erngii nge nipi kindim.

³ Pe konu kupiiring eni 9 erang, eim nga pupu kenim ni epi top elmin konu ɛle wu kombur wii angk kongun endi enenjing.

⁴ Pe wu ombu kanpi ek dinga yi nim, ‘Enim yi ku puk noʔ wain konu ɛle kongun erngii,’ pa nim. ‘Erik muʔangin kin na enim kongun erngii miʔ ku ngumbii.’

⁵ Wumb pangin, eim nga beli kunum 12 erang, nga pou neng kunum 3 erang, yi ku erpi epi top elmin konu wumb kurpu sipi kongun ngumba nge pum.

⁶ Nga pou pou nipi emii pimba erang kin, eim nga epi top elmin konu ɛle pupu kenim ni wu kombur nga ɛle piram angik mulnjung. Muʔangin kin eim pupu yi nipi kii sim, ‘Nimbiʔ erang enim ya ɛle angik muʔangin kunum wii miʔ poru ninim?’

⁷ Wu ombu ek yi nik eim ngunjung, ‘Sin kongun ngumba wu mulaim.’ Pe eim ek nipi yi nim, ‘Enim yi ku puk, noʔ wain konu ɛle kongun yi ku erngii,’ nipi kindang punjung.

⁸ “Konu eni mani pupu poru nipi emii ermba. Erang, ond wain arim opu, kongun wumb tep elim wu kanpi yi nim, ‘Nim kongun wumb wii tokun, tuk sikin, embe sikin, wu ngunjii. Ba wumb ok kongun enjing wumb ei, ku ekii se ngunjii, nga pe ekii se tuk ok kongun enjing wumb ei, ku kumb se ngunjii,’ pa nim.

⁹ Pe tep wu ni yi nim, ‘Konu pou pou nipi emii pimba erang ok, kongun enjing wumb ei wangin!’ Neng, ok pangin, kunum endeim pei ni ku kumep ngum.

¹⁰ Pe nga wumb kongun ok kumb se enjing wumb ei, en enim yi piinjing, ‘Sin kongun ok enjpin, ku kopur pei simin,’ ni yi piinjing ni ekii se onjung wumb ku engki ngum miʔ yi ku en enim ngum.

¹¹ Ngang sik pendik, ond wain kin kongun wumb kun tep elim wu ei kin ek kanim kanim nik ek kis nik ngunjung.

¹² Ngok yi ninjing, ‘Wu ekii se kongun enjing ei konu eni endi pei enenjing mon, ba sin kumb se konu eni kopur pei kongun erpin, nga tinga konu eni dinga tum konu kongun owundu enjpin,’ nik yi ninjing. ‘Ba nim wumb ekii se onjung wumb ku ngun miʔ sin yi ku ngun,’ pa ninjing.

13 Wu ombu ek yi nengin, ond wain arim wu ei opu, eim ek yi nipi orung kindpi kongun wu endi mołum konu ngum. ‘Wu puł, na nim kin oł kis endi enand mon. Ba enim na kunum endeim ni ku ngumbii ninj, ei enim na kin kapli ninjing,’ pa nim.

14 ‘Nim ku se mengkin ninim ngii konu pui!’ a nim. ‘Ekii sik ok kongun enjing wumb ei, enim ku ngunj mił, yi ku ngumbii end,’ pa nim.

15 ‘Pe na nam ku kumep ei kapli wumb ngop, nga sip kongun epi end ermbii. Ei na kapli ermbii min? Enim na ku ełe kanik, pei simin na wu ka mołum ni piinmin min?’ Ond wain arim ek yi nipi ngum.

16 Jiisas eim ek ei nipi poru nipi yi nim, “Pe nga wumb kombur en enim kumb simin ni piik mołmun wumb ei, nga ok ekii singii. Nga ekii sik ongii ni piinmin wumb ei, ok kumb singii,” pa nim.

Jiisas Ek Kunum Tekliki Nim Ei Kołpu Konj Ba Nge Nim
(Mak 10:32-34, Luk 18:31-34)

17 Jiisas eim Jerusalem konu tonu bii ni pupu, eim ekii sik ełmin wu engki nga tał sipi sipim. Andlam ele puk, Jiisas eim ek nipi eim nge wu ombu mendpił ngum.

18 “Piyei!” a nim. “Pe sinim Jerusalem konu tonu bin onmun. Pamin! Na tonu epin si kindip mani mei wu kingam moł. Mołamb, na sik sipik, kulmał kałimın wumb nga lo ek piłmin wumb ei kin ngungii. Ngangin kin, wumb ei kos piik, nga na to kundngii nge nik piik erngii,” pa nim.

19 “Nga na wumb ei sik, sipik, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin, wumb ei sik, na kepil tok, na kin ek kanim kanim nik, ek korum tok sipik, ond peri ełe to kundngii. Nga kunum tekliki tukpu ełe pep, nga angip op konj bii,” pa nim.

Jeims Kin Jon Teł Menjngil Epi Dinga Endi Kii Sim
(Mak 10:35-45)

20 Kunum ełe, Sependii ambim eim nge kingam tał sipi opu, Jiisas mułum konu tu wupu, eim mei ełe ming gopsing pii połpu kan, mani kan pepi prei erpi Jiisas kin epi endi kii sim.

21 Pe Jiisas yi nim, “Nim epi nipe sinjii nin?” Eim ek yi nipi Jiisas kin orung kindim, “Ekii se ninim king mulnjii kunum ei, na kangi tał okuł, endi nim angil tundung mułang kin, endi opu nim angil taring mułang. Molkuł, elip Gos nge wumb tep er mułnguł.”

22 Eim ek yi neng, Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kii sinmin epi ei, enim pii pol tunanmin, mon! Pe enim kapli na epi embin tui owundu pe ko wumbii er moł mił, enim yi kapli ko wungii ku? Nga pup ond peri ełe kulmbii mił, enim yi ku kapli erngii min?” En enim kapli ninjing, “Sin kapli yi ermin.”

23 Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Keimi, elip kapli na epi embin tui ko wumbii mił nga elip yi ku pukuł epi embin tui ko wunguł. Ko wukuł yi erngil ei kapli. Ba okuł endi angil tundung mułang kin, nga endi angil taring mułang yi erngil, ei na kongun mon! Elip ngumbii mił pinałim. Wumb ni endi nanim Arnan ok konu ełe mułngii pa nimba wumb ei kapli ok konu ełe mułngii,” pa nim.

24 Jiisas eim ekii sik ełmin wu engki kei, wu angim angim tał ek ei piik kin, wu angim angim tał kin kis piik, noman embin peng yi erik mulnjung.

25 Ba Jiisas eim wu ombu wii tang, wangin eim ek yi nim, “Enim piinmin ya mani mei konu ełe wu king wu ei, wumb tilap eipi ei to mani kindilmin,

en enim wu owundu ombu molk wu amb ek nik ngok yi elmin piingii,” pa nim.

²⁶ “Ba ol ei nge, ya sinim molmun konu ele yi tonu onermba mon. Wu endi tuk wu owundu mulmbii ni pimba ei, wumb pei paki topu, eim kongun wu mendpiil molpu, eim embe ambii mani kindmba.

²⁷ Wu endi eim molpu o kumb ele bii ni piimba, wu endi enim molmun konu ele tuk mulmba, ei eim kapli kongun wu miil enim eim no kulkuil se mulangin kin eim enim kanpi kun erpi se mulmba.

²⁸ Yi miil, tonu epin si kindip mani mei ele, na wu kingam molup yi miil erbii ol. Na nam op, ei opu wumb na kin kongun erik, na paki tungii nip onenij mon! Na op, wumb paki tumbii nge onj. Op, na ond peri ele kulamb, na miyem ele wu amb pei sip, orung simbii nge onj,” pa nim. (Ek ei eim ermba nge ei piipi nipi ngum.)

²⁹ Pe Jeriko konu si kindik pangin, wumb tilap pei Jiisas pum konu ekii se punjung.

³⁰ Ningil tumbun mulum wu tal, andlam wer ele molkuil piinjngil ni Jiisas andlam ele ek tengpi o pang, piikiil wii dinga tunjngul. Tokul ek dinga nikil yi ninjngil, “Gos kindim wu Kraiss nim sin orung sinjii wu, nim Deipis nge tilap wu sil kin kaimb sinjii.”

³¹ Wumb pei onjung wumb ei ok kin wu tal wii tokul yi ninjngil, “Wu ei kin ek tingnene! mon!” pa ninjing. Ba wu tal wii dinga tokul nga yi ninjngil, “Owundu, nim Deipis nge tilap wu nim sil kin kaimb sinjii,” pa ninjngil.

³² Jiisas angpi ek dinga nipi yi nim, “Na elip kin nimbil ol erbii ninmbil?”

³³ Wu tal ek yi ninjngil, “Owundu, nim sil ningil ei er ka enjii nipiil ninmbil ninjngil.”

³⁴ Jiisas eim wu tal kin kaimb sipi, eim wu tal ningil el embilang, pe sikir wu tal ningil ka wii seng kankil, Jiisas pum konu ele ekii sikil punjungul.

21

Jiisas Jerusalem Konu Wu King Miil Pum (Mak 11:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

¹ Andlam andik puk Jerusalem konu mandi puk, Bespeis ni konu ele komung Olip ele tor puk, Jiisas eim ekii sik elmin wu tal nipi kindang ok punjungul.

² Jiisas eim wu tal kin ek yi nipi ngopu kindang punjukul. “Elip punmbul konu ele alting mandi konu kembis endi salim konu ele, kung dongkii endi wal kin, kan kulk kindnjing palim ei, pe elip kan poskil se mengkil, na kin tu we!” a nipi, kindang punjungul.

³ “Elip pangil, wu endi elip kii sim kin yi ningil, ‘Owundu eim kongun peng simbil onmbul pa ningil.’ Nengil, ngumba,” pa nipi yi nim.

⁴ “Epi ei tonu onum ei, Gos ol ekii se ermba piik nilmin wu ek yi nik pendik miil pe keimi tonu onum pa nipi ek dinga nim,” yi nim.

⁵ “Enim Jerusalem molmun wumb ei ningii. Pe enim nge king ei enim kin onum. Eim noman emin seng kung dongkii endi kin giyyeng giyyeng ni opu, kung dongkii wal ele mendpiil molpu onum.”

⁶ Jiisas nge wu tal kumb se pukul, Jiisas yi erel nim miil, pukul enjngil.

⁷ Wu tal kung dongkii mam, wal tal tu wukul, el elip tor konduk gulk tonu kung dongkii ele kin sengil, Jiisas eim tonu pupu pel ele mulum.

⁸ Pe wumb kopur pei en enim konduk tor gulk sipik, andlam ele kumbuk sinjing. Wumb kombur ond ongul tok sipik, andlam ele sinjing.

⁹ Wumb pei kumb se pangin, nga kombur ekii se Jiisas pum konu ele puk, wii dinga tok yi ninjing, “Deipis nge kingam eim embe ambil tonu kindamin tonu pangli. Gos eim wu ei kin noman ka ngumba, wu ei Owundu nge embe ele onum. Gos embe am ei tondrung pangli!” pa nik yi ninjing.

¹⁰ Jiisas Jerusalem konu owundu ele tuk pang, wumb kanik, puku sik noman kanim endi eipi mił piik. “Wu ei nii?” yi ninjing.

¹¹ Wumb punjung wumb ei yi ninjing, “Wu Gos oł ekii se tonu omba ei piipi niłim, wu Jiisas eim Nasares konu Galilii mei konu owundu ele wu,” pa ninjing.

*Jiisas Gos Men Ngii Owundu Engim Konu Ele Pum
(Mak 11:15-19, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)*

¹² Jiisas pupu, Gos men ngii owundu engim konu nirik pupu kenim ni wumb puk, epi top erik enjing ei, en enim kung ni kei ni epi ei sik Gos kin kulmał kelngii enjing. Wumb en enim ku sik erik mulnjung ei, kanpi to makrip anda kindim. Kindpi, ku tonu peł ele ku mong erik kin, nga epi top erik, mulnjung wumb ei to pulpeł topu, nga peł ambilpi sipi ak topu yi erim. Nga kei ni peł ele ku sek enjing wu ei mulnjung konu peł ele, ambilpi sipi ak topu, yi erpi to kindang, si kindik anda punjung.

¹³ Eim wumb kin ek dinga nipi yi nim, “Gos nge ek yi mił ninim, ‘Gos nanim men ngii ei prei elmin ngii ningii,’ pa nim. Ba enim ngii ei erangin kin epi waning wumb mił ngii sałim,” pa nim.

¹⁴ Jiisas eim Gos men ngii owundu ele mołpu yi nipi mułang, wumb ningił tumbun mułum wumb, ni simb ak tum wumb tu wangin, Jiisas er ka erim.

¹⁵ Ba kulmał kalilmin wumb ei ni lo ek piilmin wumb ni molk piinjing ni, eim jep oł erpi erang, kangił nirik Gos men ngii owundu ele molk wii dinga tok ‘Osana,’ ninjing ei, nik kin ‘Deipis nge tilap ende kingam,’ yi ninjing, ei wu ombu en enim molk piik kin kis piinjing.

¹⁶ Piik, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Nim ek ninmin ei nim piin min mon?” Nga Jiisas ek nipi orung kindim, “Na piind, enim Gos ek ei gerik piinenjing min? Ek ei yi ninim,

‘Kangił kembis menjing am nok mołmun, ni kangił dinga mił mołmun ei, Gos eim erpi gupu ele nanim embe ambil tonu kindngii nipi yi ninim,’ pa nim.”

¹⁷ Pe eim Jerusalem konu owundu ele mulnjung ei si kindpi, tor pupu Besanii konu kembis ele emii peng pupu mułum.

*Jiisas Ek Neng Ond Pik Kulum
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Mołpu, kupiiring ok, eim Besanii konu kembis si kindpi tor pum, ni eim kuni tum.

¹⁹ Tang, kenim ni ond pik mong nołmun ond endi engim, ei pupu kenmbii nipi andam ele pum. Pupu kenim ni ond ei mong endi to mulerim mon! Onguł mendpił erpi engim. Jiisas ek dinga nipi ond ei ngum, “Nim nga ond mong nga tunerii mon!” Yi neng kin, ond ni sikir kulum.

²⁰ Jiisas eim nge ekii sinjing wumb oł ei kanik puku sik endnjing. Andik ek yi ninjing, “Nimbił erang ond ei sikir kulii enim?”

²¹ Jiisas ek nipi eim nge ekii silmin wumb ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Pe enim pii gii mendpił peng, enim noman tał sinerang mulnjung kin, na ond pik ele enj oł ei mił enim yi erngii. Ba enim oł yi mendpił enerngii mon! Pe nga enim pii gii mendpił molk kin komung

owundu pałim ek dinga nik, 'Komung pukun ep noł ele mani pui ningii, ei kaplı ba,' ” pa nim.

²² “Pe enim pii gii nik prei enjing kin, enim epi nipe simin nik erngii ei, kaplı singii.”

*Wumb Jiisas Kii Sinjing, “Nii Endi Nim Kin Noman Dinga Ngum?”
(Mak 11:27-33, Luk 20:1-8)*

²³ Jiisas Gos men ngii owundu ele orung opu, ek emb topu wumb ngopu mułum. Mułang kin, Jura wumb nge kulmaf kalılmin wu owundu ni Esrel wu num kombur ok eim kanik yi ninjing. “Nim nipe noman dinga sikin kongun ei en? Wumb nii nim noman dinga ei ngum?”

²⁴ Jiisas ek nipi yi nim, “Na ku yi enim kin ek endi nip kii simbii. Ei enim na ek ei nik ngunjung kin, na nam nipe noman dinga peng kongun end, ei nip enim ngumbii,” pa yi nim.

²⁵ “Jon wumb noł pendilim wu ei noman dinga ei jili mił orung tonu om? Pe oł ei Gos epin konu mani om min mei mani wumb ngenj ele om?” Pe Jura wu num ombu ei en enim ek nik piik piik erik yi ninjing, “Pe sinim oł ei Gos epin nge epi epin konu ele mani om, ei ninjpin kin, eim sinim kin ek yi mił nimba; ‘Kaplı, nimbił erang en enim Jon nge ek ei pii gii ninenjing?’

²⁶ Ba pe sinim nimin oł ei mei mani wumb kin om ninjpin kin, sinim wumb tungii ni mund mong kulmun. Kulpun ek ni tor kindnermin yi nik piinjing. Nimbił erang, wumb ei yi ni piinjing, Jon Gos oł ekii se ermba ei piipi nilim wu,” ei yi ni piinjing.

²⁷ Wu ombu ei piik, Jiisas kin ek ni orung kindnjing, “Sin piinanmin,” pa ninjing. Jiisas ek yi nipi wu ombu ngum, “Na yi ku, na noman dinga nipe dinga peng kongun end ei, nip enim ngunerbii.”

Wu Endi Kingam Tał Mulnjung Ei Nge Ek Ekin

²⁸ “Ba enim er piinmin mił nenj? Wu endi kangi wu tał meng seng mulnjunguł. Arim pupu, kingam kumna mułum konu kanpi ek nipi yi nim, ‘Nim pukun pani aka pin kongun erii!’ nipi kindim.

²⁹ Kingam yi nim, ‘Na punerbii,’ nim, ba nga ekii se pum.

³⁰ Arim nge pupu kingam ekii kanpi yi ku nim. Ba kingam, ‘Owa bii,’ nipi, nga ekii se punerim.

³¹ Pe kangi wu tał kangi wu nii eim arim nim ek ei ekii sim?” Wumb yi ninjing, “Kingam kumna arim nim ek ei ekii sim,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ku takis silmin wumb ni amb wu eipi eipi ningił erik endnjing amb, ni wumb ombu oł kis mendpił er endnjing wumb ei, nga ok Gos sinim tep er mułum konu tuk pungii. Nimbił erang en enim noman ak tok, Gos nge ek ekii sinjing ele pungii.

³² Nimbił erang, Jon opu oł kun erpi enim andan tum, ba enim pii gii ninenjing mon. Ba wu ku takis silmin wu, ni amb wu eipi eipi ningił erik erik endnjing amb, ni wumb ok pii gii eim kin piinjing. Enim oł ei kanik poru ninjing, ba enim nge noman ak tok pii gii ninenjing mon,” Jiisas ek yi nim.

*Ek Ekin Ei Wumb Kis Kombur Kuni Wain Pin Tep Er Mulnjung
(Mak 12:1-12, Luk 20:9-19)*

³³ “Enim wu num wumb tep elmin wu ek ekin endi nga nimbił end piieyi!” Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim ond mong wain pin nge konu owundu endi erpi telim, konu ele tel mei konu orung orung pei kung gui erim. Nga tukrung ele, noł wain ming owundu endi erim er sepi ond mong wain tep

mulngii ngii endi tekim, yi er sim. Sepi kin, wu kombur ele kongun top silmin wu er no! wain mulei nipi pendpi, eim konu turii endi ele pum.

³⁴ Ekii se ond mong wain nungii kunum mandi erang, no! wain arim eim kongun wu kombur kindang puk, wumb wain pin tep er mo!mun ele pangin eim kuni wain kombur ngungii nipi kindang punjung.

³⁵ Pe kongun ele wain pin tep er mulnjung wumb ei molk, wu onjung wu ombu ambil gii nik, wu endeim to konduk, wu endi kepii tok, wu endi ku tok kindnjing.

³⁶ Pe nga ekii se kuni wain arim ei kongun wu kombur nga kindim. Ei ok kindim mi! mon, kongun wu kombur pei kindim. Pe kuni wain kongun tep er mulnjung wumb kembin ei ok o! ei ku nga enjing.

³⁷ Pe ekii se mendpi!, eim nge kingam ek piingii ni piipi kindim.

³⁸ Ba kongun tep er mulnjung wumb ei molk kenjing ni, eim kingam mendpi! wang kanik kin, ek nik piik piik enjing. Erik yi ninjing, 'Kang wu onum, ei eim arim epi ombu pei simba, sinim eim to kundamin! Yi erpin kin, eim kuni wain nin pan aka pin pei ei sinim simin,' pa ninjing.

³⁹ Nik, kangu wu om ni tor sipik, kuni wain pin torung ele to kundnjung.

⁴⁰ "Pe enim er piinmin mi! nenj? Ekii se kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mo!mun wu ombu kin nimbi! o! ermba ei piinmin min?" Jiisas yi nim.

⁴¹ Wumb ek yi ninjing, "Kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mulnjung wumb kis ombu ei to kundmba mendpi!. Nga kuni wain pin arim wu ei pani wain pin ei sepi, wu kombur eipi kongun top silmin er no! wain konu ele mulei nipi pendmba. Wumb ele ouni wain arim nge kuni wain ngungii," pa ninjing.

⁴² Jiisas ek yi nim, "En enim Gos nge ek ka mon ei gerik piinjing min mon? Ei yi nim,

'Kom ku ngii endi takinmin wumb ei endi si tor kind si kindnjing ku ei, pe ngii ekin mi! orung opu tonu opu ku dinga wii palim. Ku ninim ei Jiisas eim ninim, Gos owundu eim o! ei erang tonu onum ei, sinim kan ka wii kaninmin.'

⁴³ "Yi mi! peng kin, na enim kanip nind," Jiisas yi nim. "Gos sinim tep er mo!um konu ei, enim kin sipi orung simba. Sipi, wumb tilap eipi endi Gos sinim tep er mo!um konu ei wumb ngumba wumb ei, Gos o! kun ka erngii.

⁴⁴ (Wumb nii endi eim bok topu pupu, ku pe! ele pim kin, eim topu pulpe! to eipi eipi kindmba, ba nga kom ku ei opu wumb endi ngenj ele pim kin, wumb ei topu kilpi topu pulpe! topu, dup sik mi! eipi eipi kindmba," Jiisas yi nim.)

⁴⁵ Pe kulma! kalilmin wumb owundu ni lo ek piilmin wumb Jiisas eim ek ekin ei piinjing ei eim wu kei kin ninim ni piinjing.

⁴⁶ Piik, eim ambil gii nimin ni piinjing, ba wumb pei mo!umun nik mund mong enjing. Wu amb en enim yi piinjing, "Jiisas eim Gos o! ekii se ermba o! ei piipi nilim wu, ni piinjing.

22

Ek Ekin Wu Endi Amb Simba, Kuni Owundu Erimim (Luk 14:15-24)

¹ Jiisas nga ek ekin topu ek yi nim.

² "Gos sinim tep er mo!um o! ei nge o! konj mi!, king endi o! yi erim. Eim kingam amb simba erang, eim kuni owundu erim.

³ Kumb ok, wu king eim nge kongun wumb kindpi, wumb kanik yi ningii, 'Na kangii amb simba kunum kuni owundu er simbii, ok nungii,' nirim. Pe kuni owundu nungii kunum ei mandi erang, king ei eim nge kongun wu ombu kindang, wumb andik nengin, wangin neng, puk, wumb kanik nik, ba wumb kan nirim wumb ei, 'Onermin mon!' ninjing.

⁴ King ni nga eim kongun wu kombur kindpi yi nirim, 'Enim puk yi ningii, "Na kung kou top nui, epi owundu pei sipi, kangii amb simba kuni pei kun er sepi mo lum, enim ok, kuni nungii. Wei!" Nim nik puk yi nei!' nipi kindim.

⁵ King ei nge kongun wumb puk, wumb kanik nik ni wumb ek ei piinermi nik wumb, en enim si kindik, eipi eipi puk. Kombur en enim ku singii kongun erngii nge puk; nga kombur en enim aka pin kongun erngii nge eipi eipi puk.

⁶ Ba wumb kombur king nge kongun wu ombu ambii gii nik, kepii tok, kombur to konduk erik.

⁷ Erangin kin, king eim popu sipi, eim nge opu wu ombu kindang puk, wumb ombu ambii gii nik, ei eim kongun wumb to kundnjung wumb sik to kundngii, nga konu orung orung pei dup kindangin, 'Nangli,' nirim.

⁸ King ni eim ek nipi eim kongun wumb ngopu yi nim, 'Na kuni owundu wumb nungii ninj wumb ei, kuni er kun er sinj ba wumb wii tunj ei, en enim enmin ol ei kapli enanim.

⁹ Yi palim ei piik enim puk, andlam ele molk wumb eipi ongii ei, nik tu wangin ok. Ok amb simba kuni owundu er sinj, ei nungii,' pa nipi, kindang punjung.

¹⁰ King eim yi nipi eim kongun wumb ngang, puk konu orung orung pei puk, wumb kanik ninjing ei, wumb kis, ka ouni ninjing. Nengin, wumb ok eim kigam amb simba erim konu ngii nirik molk piki tunjung.

¹¹ "Wumb wu amb ok mulangin kin, king nirik pupu wumb ok mulnjung ei kenmba nge nirik pum. Pupu kenim ni, wu endeim eim wu endi amb simba erang konduk kindilmin kon ei, kindnerim mon.

¹² Pe king ek nipi wu ei ngum, 'Wu pul, nimbiil erang nim kuni owundu wu endi amb simba erang konu nirik on, ba konduk kindilmin kon ei kindnan?' Ba wu ei eim ek nimba ek pinerim mon.

¹³ King ni kongun wumb kanpi kin ek yi miil nim, 'Enim wu ei simb angil ele kan tok, olkup to anda emii enim konu ele pindangin pengli!' pa nim. 'Emii kunum ele wu ei eim ke dinga nipi, eim nge gupu mong kongpu nopu mulmba,' " pa nipi yi nim.

¹⁴ Jiisas nga ek yi nim, "Keimi, Gos eim wumb pei ngii nirik wii tum ba wu kopur endeim endeim ni eim ngii ele nirik wangin," a nim.

¹⁵ Lo ek piilmin wumb en enim ek nik piik yi ninjing, "Sinim Jiisas ambii gii nimin, ei nipe ek pipin ambii gii nimin?"

¹⁶ Pe enim lo ek piilmin wumb ei nge kongun wu kombur kin King Eros nge kongun wu kombur kin ouni ok, Jiisas mulum konu kanik yi ninjing, "Ek mon wu, nim sin piinmin nim ek keimi niin wu, ninim ek keimi minj nikin, Gos ol kun ka efim miil yi nikin wumb ngolon. Pe nim wumb endeim kin noman ngunalin, wumb pei noman ende minj ngolon.

¹⁷ Pe nim er piin miil nenj ei ni sin ngo? Sinim Rom wu King Siisa kin ku takis ngumun min mon?"

¹⁸ Ba Jiisas eim wu ombu noman tuk piik ninjing ek, ei piipi ek dinga nipi orung kindpi yi nim. "Enim ek kend nge wumb, enim ni ek endi nimbii min, yi piik ninmin ei, nimbiil erang ninmin?"

¹⁹ Enim ku takis tunjung ku endi tu wuk, na ngangin kenmbii,” nim. Neng, takis ku endi tu wunjung.

²⁰ Tu wangin, wu ombu kii sim, “Ku min men ni embe ei nii nge molum?”

²¹ Wu ombu yi ninjing, “Wu King Siisa nge,” ninjing. Pe eim ek nipi ngopu yi nim, “Siisa nge epi ei Siisa ngungii; Gos nge epi ei Gos eim ngungii,” pa nim.

²² Wu onjung wu kei Jiisas nge ek piik, mund mong erik kin, si kindik punjung.

Wumb Kolk Nge Konj Pungii Ei, Er Pungii Mił Nenj?

(Mak 12:18-27, Luk 20:27-40)

²³⁻²⁴ Akip kunum ei mendpił, wumb koltmun wumb ei nge nga konj onerngii yi nilmin wumb ok, Jiisas kin ek nik kii sinjing. Sik yi ninjing, “Ek mon wu, Moses nge lo ek yi ninim, ‘Pe wu endi eim kangil mulerang kulum kin, eim angim eim amb sipi, eim kingam mił endi meng simba,” pa nim.

²⁵ “Kumb ok wu angim angim angil orung nga tał mulnjung, ba wu kumna amb ei sipi mulum ei, kulum. Ba kangi endi mulerim. Yi erang kin, eim nge angim ei amb ei sim.

²⁶ Nga angim tuk ei yi ku erim, nga enginjngil ekii ei yi ku erim, yi minj er puk. Puk wu angil orung nga tał pei yi mił erik kolk poru ninjing.

²⁷⁻²⁸ Wu ombu pei kolk poru nengin, amb ei eim mendpił ekii se kulum. Pe nim ne! Ekii se wumb kulnjung wumb ei angk, nga konj tonu ongii kunum ei, wu nii endi amb ei wam mulmba? Nim piin, wu pei amb endeim minj sinjing.”

²⁹ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos nge ek ei piinenjing min? Enim yi ku Gos nge noman dinga ei piinanmin min? Yi mił enim ek ninmin ei kapli enanim.

³⁰ Yi mił ekii se kulii wumb ok nga konj pungii kunum ei, wu amb sinenjing; ni amb wu punenjing; wumb ombu Gos enjel molmun mił yi mulngii.

³¹⁻³² Nga enim wumb kulnjung wumb angk, nga konj mulngii ninmin ei, na enim kii simbii end. Enim Gos nge ek ei ger kenjing min mon? Eim ek ei yi mił ninim, ‘Na Eiparam nge Gos, Jeikop nge Gos, Aisak nge Gos.’ Ek pule yi mił, wu ombu kulnjung, ba nga puk konj molmun. Wumb ombu Gos ei konj kunum kunum molum Gos ei nge,” pa nim.

³³ Wu amb, wumb pei ek ei piik, mund mong erik, ek ni Jiisas eim ngum.

Gos Nge Lo Ek Kumna

(Mak 12:28-34, Luk 10:25-28)

³⁴ Kunum ele Jiisas eim ek neng wumb kolk nge konj tonu puk piinalmin wumb ei, gupu ele ek tingninenjing ek ei lo ek piłmin wumb piinjing. Piik, eim mulum konu ele mandi ok mulnjung.

³⁵⁻³⁶ Wumb mulnjung konu tuk ele, wu endi lo ek piłim wu molpu, Jiisas nimba ek piimbii ni piinim, ek ei Jiisas kin kii sim. “Ek mon wu, ek nipe ek endi lo pei to mani kindpi ek ei minj owundu enim?”

³⁷ Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, “Nim nge Owundu nge embe ambil tonu kindkin, ninim kaimb ni, noman tuk ni, noman poru, nga noman ka pei Gos Owundu ngunjii.

³⁸ Lo ek ei endeim owundu mendpił ei, ek lo ka wii mendpił.

³⁹ Nga lo ek endi ei yi mił pałim ku. Ei yi mił, ‘Nim ninim noman ele kul ngonum yi ku wumb erpi ei kin, ninim noman ka ngunjii.’

40 Pe ek lo ek ta! ei, ek pule endeim palim. Ek ei, Gos o! ekii se ermbe ei piik nilmin wumb kin, Moses lo ek pei ei yi ku palim,” pa nim.

Jiisas Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kii Sim, 'Krais Ei Nipe?'
(Mak 12:35-37, Luk 20:41-44)

41-42 Lo ek piik elmin wumb mulangin kin, Jiisas ek kii sipi nipi ngum. “Enim Gos kindim wu Krais ei er piinmin mi! nenj? Eim nii kingam?” Wumb ei kanik yi ninjing, “Eim Deipis nge kupam,” pa ninjing.

43 Eim ek nipi wumb ngum, “Pe nimbil erang Gos Gui Ka ei Deipis kin neng, Deipis molpu wu ei, ‘Nam Owundu,’ nim? Eim yi nim,

44 ‘Owundu ek nipi nam nge Owundu ngopu yi nim: Nim na nge angil tundung orung mulnjii. Ekii se ninim nge opu orung wumb ongii ei sipi, ninim simb mandring ele kindmbii,’ pa nim.

45 Deipis eim nge ek ele nipi eim, ‘Na nge Owundu,’” pa nim. “Nimbil erang wu ei eim nge kupam?” a ninim.

46 Wu endi Jiisas nim ek ei nik orung kindngii mi! wu endi mulenjing mon. Nga kunum ele pulngun monduk wumb eim kin ka! kulk nga ek kii sinenjing mon.

23

Lo Ek Emb Tolmun Wumb Nin Lo Ek Polmun Wumb O! Elmin
(Mak 12:38-39, Luk 11:43,46, 20:45-46)

1 Pe Jiisas ek nipi wumb pei ngopu, nga eim nge ekii sinjing wumb kin ouni ngum.

2 Eim ek yi mi! nim, “Lo ek piilmin wumb kin, lo ek polmun wumb kin puk, Moses nge lo ek dinga nik ngok mulnjung.

3 Pe enim wumb ombu ei, lo ek nik ngonmun ei piik, ekii singii. Ba en enim elmin o! ei, enim ekii sik enerngii mon. Wumb ombu en enim, ek ni tor kindilmin; ba en enim ek ei ekii sina!min mon.

4 Wumb en enim epi o! embin tui tu wuk, wumb pindang elmin; ba en enim angil mong ele endeim, wumb paki tok yi enalmin mon.

5 En enim epi pei elmin o! ei, wumb keningii ni piik, yi elmin. Nga en enim ka owundu peng ele talk, prei elmin. Yi mi! erik, en enim konduk ele olt, moke kanim kanim elmin. Yi mi! ermin ni piik, epi ei wumb keningii.

6 En enim noman yi piilmin kuni owundu nungii ei, ‘Sin sinim o pun, pe! kumb ele mulmun,’ ni piilmin. Nga men ngii konu ei pupun, kumb ele mulmun nik, yi piik andilmin.

7 En enim yi piilmin, ‘Sin tuk wumb konu ele endamin wumb molk, sin ek mon wu, yi ningii,’ ni piilmin. Ei mon! Enim wu endeim mendpil ek mon wu, enim angim angim mulngii.

8 Ba wumb molk, enim ‘Ek mon wu,’ ninerngii mon! Wu endeim enim nge ek mon wu, nga enim angim angim yi mulngii.

9 Ya mani mei ele enim, ‘Sin erinjpin endi molum,’ yi ninerngii mon. Enim nge Ernjing endeim mendpil, ei tonu epin konu ele molum.

10 Enim wumb molk, ‘Enim wu num peng pim wu,’ yi mi! ninerngii mon. Enim wu num endi molum ei, Krais mendpil molum.

11 Ba enim nge wu owundu ei, enim kin kongun wu mi! yi mulmba.

12 Wu endi eim embe ambil tonu kindim kin, eim nge embe ei mani ba. Wu endi eim embe ambil mani kindim kin, ei eim tonu ba,” pa nim.

Jiisas 'Ek Mon Wu O! Kis Enjing,' Ei Nipi Ngum.
(Mak 12:40, Luk 11:39-42,44,52, 20:47)

13 “Enim lo ek piik elmin wumb ni, polulmun nik elmin wumb, enim kan kun er mulngii. Enim noman tal sek enjing wumb. Nimbil erang enim Gos sinim tep er molum ei andlam ondu ngok erangin kin, wumb tuk ele pungii kapli enanim mon! Nga en enim konu ele punarik, nga wumb tuk bin ni enmin ei, pei nik yi enanmin ku.

14 (“Enim lo ek piilmin wumb ni, andlam ele prei olt er mulamin kin, wumb keningii nik elmin wumb ni enim kan kun er mulngii! Enim kend tok nik elmin wumb, enim amb wenjing kulnjung amb ngii konu ele epi waning erik, yi elmin. En enim prei kinan erik, ei enim ol elmin, ei nge enim kumep kis endi singii,” pa nim.)

15 “Enim lo ek piilmin wumb ni, andlam ele angk prei olt ermin; wumb keningii nik elmin wumb ni, enim piik kun er mulngii! Enim nge noman tal er palim. Enim ep nol ni, konu mei orung orung andik, wu endi semin Jura nge wu mulmba nik endnjing. Andik kin, wu endi tuk sinjing wu ei, am dup konu pel ele kun tuk ba wu molum. Ei en enim yi mil ku; ba enim eim kin nengin erpi, eim am ol kis wii erpi, enim to mani kindnim,” pa nim.

16 “Enim lo ek nga pei nik enmin, ei kun punalim mil enim; ek eipi eipi nik lo ek ei ekii sik nilmin; ba Gos lo ek ekii sinaimin. Enim ningil tumbun kis mulum; ba nga wumb andlam andan to ngungii enmin. Kapli enim kan kun er mulngii! En enim ek yi nilmin, ‘Wumb endi men ngii kin, ei nipi, ek keimi mendpil nind. Nipi, angil tonu kindmba wu ei, ek wii mil nimba. Pe wumb en enim lo ek eipi eipi en enim noman ele nik ele, en enim ekii sik, andlam kun salim mil punarik kin, Gos nge lo ek ei ekii sinaimin mon. En enim nge lo ek ni pendjing ek lo kembis kembis, ei nge ekii silmin.

17 Enim ningil tumbun kis mulang, noman wulu pang molmun wumb! Epi nipe ei owundu? Min gol ei epi owundu min? Men ngii ei erang, gol opu kun ka mendpil mulmba min?

18 Pe nga enim wumb molk yi nilmin, ‘Wu endi kulmal kalimin konu ele angpi, ek tonu dinga nipi, ek keimi nind nilim ek ei, enim ek wii nilmin. Nga wu endi kulmal kalimin epi sipi, tonu kumo ele sepi, ek keimi nimba ei keimi, eim yi ku erpi mulangii!’ nilmin.

19 Enim ningil tumbun kis mulang, ek ninmin min, epi nipe owundu? Kulmal kalimin epi tonu kumo ele sepi, epi owundu min? Kulmal kalimin kumo ei erang, kulmal epi ei kun ka mendpil min?

20 Pe wu endi eim kulmal kalimin konu kumo ele kin, ek endi tonu nipi, dinga ermbii nipi ermba ei, tonu kumo ele epi pei mulmba epi ei kin, ouni ek dinga nimba.

21 Wu endi men ngii owundu ek tonu nipi, ek ni dinga ermba ei, eim men ngii owundu ele ni, Gos men ngii nirik molpu, ku ouni ek dinga nimba.

22 Wu endi tonu epin ek tonu nipi, ek endi ni dinga ermba ei, Gos pel molum owundu ei kin, ouni ek nipi dinga ermba,” pa nim.

23 “Enim lo ek piik elmin wumb ni, wumb enim lo ek andan tolmun wumb; enim kan kun er mulngii! Enim noman tal pim wumb. En enim aka pin me min, kuni singin erang, epi engki tu wuk, endeim aninga tonu ei Gos ngok yi elmin. Ba enim lo ek pei enim si kindilmin ek ei, nga ekii sinermin mon. Ei ek yi ek, wumb nok tumba kun ka ek ni, ol kun erngii ek ni, noman ka wumb ngungii ek ni, lo ek Gos kin epi engki nga sipi, Gos ngok erngii ol ei, enim si kindnanmin mon! Ba epi lo ek owundu ei ol keimi erngii,” pa nim.

24 “Enim ningil tumbun kis mulum wumb molk kin, wumb andlam kun andan tungii enmin min? Ei kapli enanim mon! Enim epi kembis kembis noman peng kongun er molk kin, ba Gos nge epi owundu ei, enim ambil gii ninarik molmun,” pa nim.

25 “Enim lo ek andan tołmun wumb ni, lo ek piılmin wumb; enim kan kun erik mułngii! Enim noman tał er palim wumb. Enim ngenj torung ele noł was er ka erik mołmun; ba enim noman tuk ei tukrung oł kis pei seng, ei penj mendpił mołmun.

26 Enim ningił tumbun lo ek andan tołmun wumb! Enim ming kap tukrung ok was er ka erik, nga torung ei eim ka wii konj simba ku,” pa nim.

27 “Enim lo ek andan tołmun wumb ni, enim lo ek piik nik elmin wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tał seng kin, ek tał er nik nik enmin. Ei enim wumb yi mił mołmun ei guimeng tukpu ele, torung kopung kuru ka kand sengin ka salim; ba tukrung ele wumb kuli embił piki topu, epi kis er salim mił enim noman ele yi salim.

28 En enim yi mił ku mołmun. Wumb enim ngenj ele kanik kin, enim wumb ka mołmun ni piınmin; ba noman tukrung orung epi waning ni, lo ek to kindik, oł kis ei tuk ele piki to mołmun.”

Jiıas Ek Nipi, Ek Emb Tołmun Kumep Kis Singii
(Luk 11:47-51)

29 “Enim lo ek piik elmin wumb ni, enim lo ek andan tołmun wumb, enim kan kun er mułngii! Enim noman tał peng ek tang mulnjung wumb, enim ek ni tor kindiłmin wumb nge tukpu ele, kung gui pok ni, kom ku ka wii elmin. Nga wumb oł kun ka elmin wumb ei nge, tukpu ka wii elmin ku.

30 Molk ek yi niłmin, ‘Pe sin ok kupenjpın noł mulk kunum ei, sin mołpun kin, kaplı sinim ek ni tor kindiłmin wumb paki tamin, to kundnałmin mon!’

31 En enim ek ei niłmin ei, enim ek ni tor kindiłmin wumb to kondulmun ek ei piik niłmin. Enim ek ni tor kindiłmin wumb to kundnjung wumb ei nge tiłap ende molk kin, ninmin,” pa nim.

32 “Kaplı, en enim kupenjing noł ok elmin oł ei, erik poru ningii.

33 Enim wembii, enim wembii kis nge kingenjing noł; Gos enim kos owundu piimba kunum ei, enim dup konu mendpił pungi. Nimbił erang enim kos ele tungu erngii. Tungu ermin ni erngii, ei kaplı enermba mon.

34 Yi palim ei piik, pe na ek ni tor kindiłmin wu kombur sip, noman ka piim wu kombur kin, mon ek tołum wu kombur kin, Gos ek ka piik tor niłmin wu kombur kindamb, enim kin ongii ei, enim kombur to konduk, nga kombur sik, ond peri ele to kundngii ku. Nga kombur enim men ngii ele tungii. Nga wu kombur konu owundu endi ele bułun to sipik, konu owundu endi ele tor sipik, yi erngii,” pa nim.

35 “Wu kombur mei konu wu oł kun ka mulk wu ei, enim to kundnjung ei, enim nge kumep enim kin pei owundu pimba. Gos nge tiłap wumb kumna kin, Eipel wu oł kun ei Jura wumb to kundnjung. Kułang kin, pepi, opu opu ni, ekii se mendpił Sekaraiya kingam Berekaiya, eim enim tuk men ngii ka ele kumo kind sik ele to kunduk, kumep ei pepi, opu enim ngenj ele palim. Ei enim pe ya mei mołmun wumb ei, enim puł ele enim pe epi kis enim mei ele molmun wumb ei, pe kumep kis singii,” pa nim.

36 “Na ek keimi nip enim ngond. Kumep pe kis enim wumb tiłap pe mołmun wumb ei singii. Nimbił erang, enim wumb oł kun ka enjing wumb ei to kundnjung.”

Jiıas Jerusalem Konu Ele Wumb Kanpi Ke Nim
(Luk 13:34-35)

37 “Jerusalem konu wumb, Jerusalem konu wumb! Enim Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wumb, enim to kondulmun. Nga Gos nge ek se andiłmin wumb kombur kindang ku, to kundmun nik tołmun. Kunum

kunum na enim nge kingenjing no! sip, ku!ou tumbii nip ele, ei yi mi! kei kultu mam ei kei wa! ombu sipi eim kong mandring kindilim mi!, na yi ermii nip enj, ba en enim mon ni pi!min,” pa nim.

³⁸ “Enim piinmin! Akip enim ngii konu ele wii simba, wumb mulerngii mon! Na enim si kindmbii. Si kindamb, kangil menjing mulerang mo!mun, ei mi! mu!ngii.

³⁹ Keimi na ek yi mi! nip enim ngond, enim na nga kinerngii mon, molk puk puk ekii se enim ek yi ningii, ‘Gos wu ei kin epi ka wii ngangli, eim wu owundu embe ele onum, pa ningii,’ ” Jiisas pa nim.

24

*Jiisas Ek Nipi, “Gos Men Ngii Owundu Ei To Kis Mundmba,” Nim.
(Mak 13:1-2, Luk 21:5-6)*

¹ Jiisas eim Gos men ngii owundu ei, si kindpi anda pupu pum. Pang, eim nge kongun wu eim pum konu ekii se punjung. Puk, eim kin ek nik Gos men ngii angilim mi! nik, andan tungii nge punjung.

² Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim epi pei ei kan poru ninmin min? Na ek keimi nip enim ngond, ya ku ei endi wii sinermba, pei tangin ku endi pupu, ku endi tang pei ombult mani opu poru nimba.”

*O! Embin Tui Pei Tonu Omba
(Mak 13:3-13, Luk 21:7-19)*

³ Jiisas eim tonu komung Olip ele mu!um ni, eim nge ekii si!min wu mendpi! eim kin onjung. Ok ek kii sik yi ninjing, “Nim sin kankin ne! Kunum nenj kin o! ei tonu omba? Nga o! endi ok tonu wang kenmin ei, epi nipe tonu omba? Nim orung wan, ya mei ei kunum nenj kin poru nimba?” nik kii sinjing.

⁴ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kan kun er mu!ngii. Mon peng kin, wu endi opu enim kin, ek kend topu ngumba,” pa nim.

⁵ “Nimbi! erang, wumb pei ok na nge embe ele ongii. Ok ek yi ningii, ‘Na nam Gos kindim wu Krai,’ pa ningii. Nik, wumb pei ek kend tok ngungii.

⁶ Pe enim molk piingii ni wumb opu enmin ni piingii; nga wumb ek nik tu wangin wumb opu erngii ei piingii ku; ba ei kan kun er mu!ngii. Enim puku sinerngii mon. Epi ei tonu omba ba kunum poru nimba kunum ei sikir tonu onermba mon.

⁷ Konu mei owundu wumb tilap endi kin nga konu tongndung mei owundu endi wumb tilap endi kin opu erngii. Nga king endi nge tilap ei puk nga king endi nge tilap kin opu erngii. Nga konu kombur wumb kumb kuni owundu seng mu!ngii; nga konu kopu owundu pei tumba,” pa nim.

⁸ “O! ombu pei tonu omba ei mi! amb endi kangil mengmba kunum ei, eim ngenj kumbii piinim mi! yi piingii,” pa nim.

⁹ “Kunum ele, wumb enim sik ngenj kumbii ni o! embin tui enim kin tonu omba. Wang kin, enim to kundngii ku. Nga mei wumb pei enim kin noman kis mendpi! piingii. Nimbi! erang, na nge embe ele ei wumb o! kis yi mi! enim kin tonu wang erngii.

¹⁰ Kunum ele, wumb pei en enim pii gii si kindngii. Si kindik, en enim engnjing no! sik, opu erii wumb ongii ei ngok; nga en enim engnjing kin opu orung erik, popu! sik erngii.

¹¹ Yi erangin kin, pei ek kend wumb o! ekii se tonu omba pa nik yi erngii ei, enim wumb kanik, ek kend tungii.

12 O! kis ei opu owundu ermba, yi erang kin, wumb en enim noman ngok enmin o! ei, si kindngii,” pa nim.

13 “Ba wu nii endi eim dinga mo!pu, Gos kunum owundu ekii se mendpi! tonu omba kunum ei mu!um kin, Gos eim sipi eim kin orung simba.

14 Pe Gos sinim kin tep er mo!um o! konj o! ei nge ek ka ei, wumb konu orung orung mo!mun wumb ei kin, ek ni tor kind ngangin piik poru nengin kin, ekii se Gos kunum owundu kunum poru nimba kunum ei tor omba.”

Epi Kis Mendpi! Tonu Omba
(Mak 13:14-23, Luk 21:20-24)

15 “Pe enim keningii ei epi o! kis mendpi! ei opu konu to kis erpi yi ermba. Epi ei Gos o! ekii se ermba ei piipi ni!im wu Danyel ek nirim mi!, epi opu Gos nge konu kun ka wii ele engmba.

16 Kunum ele, Juriya wu amb pei Juriya konu ei si kindik, tonu komung ei tonu sikirik pungii.

17 Pe wu nii endi eim tonu ngii ele mu!mba wu ei, nga mani pupu eim epi sinermba mon, eim sikir ba.

18 Pe nga kunum ele wu nii endi eim aka pin mu!mba wu, ei nge orung pupu, eim ngii konu konduk simbii ni piimba ei sinermba mon.

19 Nga amb kangil kembis am ngok mo!mun ni, amb kangil mundii mo!um amb ombu kaimb er mo!mun.

20 En enim prei er mulnjung kin, jii nimba kunum min, kor owundu kunum ei enim tungu sikir punerngii.

21 Kunum ei o! embin tui owundu tonu omba, mei konj sirim kunum ei pepi opu, pe yi ku, o! embin tui ei mi! ok tonu oneririm mon. Nga ekii se mendpi!, o! embin tui owundu ei nge tonu onermba mon ku.

22 Gos eim kunum ei sikir mandi onerim kin, wumb ei pei am pungii. Ba Gos eim wumb simbii nipi mundum wumb ei piipi kin, kunum ei mandi omba.

23 “Kunum ei wumb molk yi ningii, ‘Kinei! Gos kindim wu Krai ya mani mei ele onum!’ min ‘Orung onum,’ ya nik erngii ei, enim keimi ni piik pii gii ninerngii mon.

24 Kunum ele wumb kombur ok yi ningii, ‘Na wu Krai,’ nga wu endi o! ekii se tonu omba epi ei piipi ni!im wu; ei ek kend tok erik. Jep o! kanim kanim pei erik erngii ei, Gos eim tuk sipi mundum wumb noman ei to wulu kindngii piim kin, kapli kindngii.

25 Enim piinmin ei, na enim kanip ok ninj.

26 “Wumb ei ok ek kend tok yi ningii, ‘Eim orung wumb mula!min konu ele mo!um,’ yi ningii ei, enim punerngii; min wumb yi ningii, ‘Kinei, eim ya konu ele koi er mo!um,’ ei enim pii gii ninerngii mon.

27 Enim piinmin, kupu endi tilang erim kupu ei o pupu, wu! tilang erpi pupu, wu! mani purum mi! yi, Gos mei mani kindang wu kingam ei, eim orung omba kunum ei, yi mi! ku ermba.

28 “Wumb ni epi kolk pengin konu ele kei Sikapi ok ku!ou to!mun.”

Ekii Se Gos Kindang Wu Tel im Ei Omba
(Mak 13:24-27, Luk 21:25-28)

29 “Kunum ei o! embin tui ei opu poru neng, ekii se eni opu emii ermba; nga oi opu tilang enermba; yi erang kanjip tonu mu! ele boi boi nik mani ongii. Wangin, tonu mu! ele epi kanim kanim pei owundu ei o!up o!up ermba.

30 Kunum ele, Gos kindang mani mei ele wu kingam telim wu ei omba. Erang, tonu mu! ele jep ol endi erang keningii. Erang, mani mei ele wumb

pei keningii. Ei molk keningii ni, Gos kindang wu kingam telim wu ei tonu muł peł ele mołpu omba. Ei eim nge noman dinga owundu ni, tilang owundu wii peng omba.

³¹ Ei eim nge beli owundu tumba ei, ek owundu tengmba. Tengang kin, Gos eim enjel pei kindang, Gos eim wumb nge, simbii ni mundum wumb ei, si kułou tok wumb pei konu orung orung mei ekin tongndung pupu, endi mei ele molk sik orung singii.”

*Ond Pik Ek Ekin Endi
(Mak 13:28-31, Luk 21:29-33)*

³² “Enim ond pik ei ond oi mił onguł okuł nipi, nga mun erpi enim mił piingii. Ond kirang ei noł mołpu, onguł konj tołum, ei enim piinmin. Ond pił ni nilmin, ‘Akip konu eni mandi ba,’ pa nilmin.

³³ Yi mił ku, ekii se enim epi ombu pei keningii. Kanik, yi ni piingii kunum poru neng omba, kunum mandi enim ni piingii,” pa nim.

³⁴ “Na enim kanip ek keimi nip enim ngond, wu amb enim akip mołmun wumb ei kularik kin, kopur konj mułangin kin, Jerusalem konu owundu ei to kis ermba, ei wumb kombur keningii,” nim.

³⁵ “Tonu muł, mani mei ei, pei poru nimba ba Gos ek ka ei poru ninermba mon.”

Wumb Endi Kunum Ele Min Eni Ele Yi Ni Piinanmin

³⁶ “Ba ya mei ele wu endi Jiisas nga orung omba kunum ei, wu endi pii poł tunanim mon. Nga Gos nge enjel ombu piinalmin ku. Nga Gos eim kingam ei pii poł tunanim ku. Arim Gos eim endeim mendpił kunum ei eim piipi mołum.

³⁷ Ok wu endi Nowa multum kunum ei, wumb oł kis erik mulnjung. Mulk, oł ei nge ekii se wu kingam orung omba kunum ei, wumb oł yi mił ku er mułngii.

³⁸ Kumb ok noł owundu topu enerim kunum ei, wumb en enim noł kuni ka nok, amb sik, oł yi er pangin opu erik poru neng, Nowa nge eim wumb sip owundu ele tuk puk.

³⁹ Noł owundu tonu om ei, wumb piinarik mułangin kin konu topu noł opu pim mił, yi Gos kindang mani mei wu kingam telim wu ei, omba kunum ei yi omba, wumb piinerngii ku.

⁴⁰ Kunum ei wu tał aka pin kongun er mułnguł ei, Gos wu endi sipi, endi sinermba.

⁴¹ Nga amb tał kongun er talkił mułnguł ni, Gos opu amb endi sipi, endi mundang mułum.

⁴² Ei piik kin enim kan kun er mułngii; nimbil erang, kunum nenj en enim nge wu owundu ei omba kunum, enim piinanmin mon.

⁴³ Enim epi ei piingii; pe wu endi eim ngii konu piilim ei waning wu endi omba ni piipi, eim ngii ele tep erpi kanpi mołum. Ei waning wu opu tuk punałim mon.

⁴⁴ Yi mił peng kin, en enim er kun er mułngii. Nimbil erang Gos kindang opu mani mei ele opu wu kingam telim wu ei, omba kunum ei enim pii kun erik mulerngii kunum, eim omba.”

*Kongun Wu Kis Etim Ei Kin Kongun Ka Etim Ei Nge Ek Ekin
(Luk 12:41-48)*

⁴⁵ “Pe kongun wu ka nii endi eim noman ka peng mołum? Wu eim kongun ei tep ka er mołum ei wu owundu nga wu ei eim nge kongun wumb pei, ‘Tep er mulii!’ nim. Nipi, ‘Kuni singii kunum ei, kuni ngokun yi er mulii!’ nim.

⁴⁶ Ekii se eim nge wu owundu ei eim orung opu kenim ni, eim ok ek nirim mił yi er mułum. Mołang, pe kongun wu ei eim ka piyengli.

⁴⁷ Na ek keimi nip enim ngond, kongun wu ei wu owundu eim epi ombu pei tep er mułii neng, tep er mułmba.

⁴⁸ Ba kongun wu kis ei eim nge noman ele piim. 'Na nge wu owundu ei sikir onermba,' ni piipi yi er mułum. Ba wu owundu orung omba kunum ei eim piinerim mon.

⁴⁹ Pe eim kongun endi enjing wumb ei kepilii topu, eim pupu kuni ni noł nok, wulu pang enjing, konu ele tuk pupu er mułum.

⁵⁰ Pe eim nge wu owundu ei orung omba erim kunum ei piinarpi, eim wu owundu omba ei kui er mulerim mon.

⁵¹ Pe kongun wu mułang, eim nge wu owundu ei opu, eim kongun wu ei kepilii kis tum. Topu, sipipi wumb ek keimi ninmin ba ele enmin keimi pinałim ekmin wumb mulnjung konu ele tok kis enjing. Konu ele, wumb ei ke dinga nik, en enim gupu mong ni anmbil kongk kilip tok mułngii."

25

Ambil Wenip Engki Nge Ek Ekin

¹ "Kunum ele, Gos sinim tep er mołum konu ei mił ambil wenip engki mulnjung. Ambil ombu en enim wu endi eim amb simba nge omba nik, en enim dup alam si mengk punjung. Sik puk, wu ei andlam ele wang, kan spin omun nik punjung.

² Ba ambil angil orung en enim noman dinga pim. Nga ambil angil orung en enim noman pinerim.

³ Pe ambil angil orung noman pinerim ombu, en enim dup alam mendpil si mengk tu wunjung; ba nga dup alam noł kopur tu wunenjing mon.

⁴ Ba ambil angil orung noman pim ambil ombu, en enim dup alam sik, ming ele dup noł kulk sik ouni sipnjing.

⁵ Ba amb simba erim wu ei, sikir onerim mon. Yi erang kin, ambil ombu or wang, or pingii pim.

⁶ "Pe or pek mułangin, epin tuk mii memb, wumb wii tok onjung ni yi ninjing, 'Amb simba wu ei onum. Puk, andlam ele puk, kan sik ongii,' pa ninjing.

⁷ Pe ambil ombu en enim angik, dup kalk er kun erik punjung.

⁸ Ambil noman pinerim ambil ombu, ek nik ambil noman pim ambil ombu ngunjung. 'Sin dup alam noł poru ninim, enim dup noł kopur sin ngei!' a ninjing.

⁹ Ba ambil noman pim ambil ombu, ek nik orung kindik yi ninjing, 'Dup noł ei sin kindamin, nga enim kindngii ei kapli ermaba min mon da. Enim kapli puk top ngii ele konj top erngii,' ninjing.

¹⁰ Yi nengin kin, noman pinerim ambil ombu dup alam noł top ermin ni pangin, amb simba erim wu ei mandi tor om. Wang, wu omba nik kui er mulnjung ei ni ambil en enim er kun er mulnjung ei ok, wu amb simba erim ele tuk punjung. Puk, kuni owundu er sim, ei ouni molk kuni nunjung. Nga ngii ondu pim.

¹¹ "Ekii se, ambil eipi noman pinerim kombur onjung. Ok yi ninjing, 'Owundu, wu owundu! Nim ngii ondu aki to!' ninjing.

¹² Ba wu owundu ek nipi orung kindpi yi nim, 'Enim na kin puł mendpil keimi pinałim mon!' pa nim.

13 Oł yi mił tonu omba ei piik kin, enim kui er mułngii! Kunum endi eim omba ei, tinga omba min, emii peng omba ei, enim pii poł tunanmin mon.”

*Kongun Wu Tekliki Ek Ekin
(Luk 19:11-27)*

14 “Nga ek endi yi ku, Gos wumb tep er mołum konu yi mił. Wu owundu endi eim konu eipi endi ba ni piipi, eim nge kongun wu wei neng, wangin, eim ku nin epi mok topu eim nge kongun wu ombu ngang, kongun erngii nipi ngum.

15 Eim nge kongun wu ombu oł erik, kongun dinga erik ełmin mił piipi nim kin, eim nge ku ei mok topu erim. Kongun wu endi ku 5,000 ngum, nga kongun wu endi ku 2,000 ngum, nga kongun wu endi ku 1,000 ngopu yi erim. Er pendpi, eim konu eipi endi pum.

16 Pang, kongun wu endi eim ku 5,000 ngum kongun wu ni, eim sikir kongun top eim endi erpi pupu, ku 5,000 ngum ku, ei sipi nga ku 5,000 orung tuk sipi kindpi se mułum.

17 Pe nga kongun wu endi eim ku 2,000 sim wu, ei eim kongun top eim er pupu, ku 2,000 nga endi sipi tuk kind sepi mułum ku.

18 Ba kongun wu endi ku 1,000 sirim wu, ei eim sipipi ku ni, tukpu sipi mei ele mandring kind pendpi, wu owundu ngum mił ei mendpił pengli nipi pendim.

19 “Wu owundu ei eim kumb ok purum, nga andpi orung om. Kunum ei opu, eim nge kongun wu ombu wii topu tuk sipi, eim ku ngum ek ei nipi piipi ermbii nipi wii tum.

20 Tang, wu endi eim ku 5,000 ngurum wu ni om. Opu yi nim, ‘Wu owundu, nim na kin ku 5,000 ngun ni, na top erip ku 5,000 orung sip, tuk kind pendip moł,’ pa nim.

21 Wu owundu eim ek ei piipi yi nim, ‘Nim kongun wu ka wii! Ninim kongun tep ka er mołun ei, epi kembis tep ka mułun ei, akip nim kindamb, na epi owundu tep er mulnjii. Pe nim okun, na noman ka ei siłip mok to sipil er mułmbuł,’ pa nim.

22 Nga wu kongun endi eim ku 2,000 ngurum wu, ei opu yi nim, ‘Wu owundu, nim na ku 2,000 ngun ni, na kongun top erip er pup ku 2,000 endi se tuk kindip sinj salim,’ pa nim.

23 Eim nge wu owundu ni ek nipi eim ngum, ‘Nim kongun wu ka! Nim wu ka, nim oł ka wii en. Erkin, ninim kongun tep ka en,’ pa nim. Nipi yi nim, ‘Nim kongun kembis ei tep ka molkun ei, akip na nim epi pei tep enjii. Nim okun, na noman ka ei siłip mok to sipil er mułmbuł,’ pa nim.

24 Pe nga wu endi ku 1,000 sim wu ni, opu yi nim, ‘Wu owundu, nim elin oł ei na piil. Nim ek dinga nikin elin ei na piip, nga nim wumb kuni epi tał pendkin pukun si nołun, nga konu epi endi kuni emb kindilmin ei pukun, kuni wiis ei si nołun elin na kanił.

25 Kanip yi mił piinj. Piip, mund mong erip ni ku 1,000 ngun ei, koi er pendinj pałim ei, epi nim nge ninim si!’ a nim.

26 Ba eim nge wu owundu ei ek dinga nipi wu ei kin ek ngum. Ngopu yi nim, ‘Nim kongun wu kis, nim kongun enjii kis erang kor mołun wu. Nim keimi na kaniłin, na pup, wu kuni epi ei sip, nga pup, wu kuni wiis emb eipi kindilmin ei sip tangip ele sił?’

27 Nim nga na ku ei sipkin, ku beng ngii ele kindnjii. Nimbił erang en? Yi mił er eran kin, nam orung ombii kunum ele, nam nge ku ei sip, nga ku kopur pendip simbii.’

28 Pe wu owundu ni ek yi nim, 'Enim wu ei ku 1,000 ei sik, wu endi ku 10,000 se mołum wu ei, ku 1,000 ei sik ngei!' nim.

29 Nimbił erang wumb en enim epi pei sek mołmun wumb ei, na epi pei ni noman ka wii nga sip ngumbii. Ba nga wumb endi epi pei ni noman ka ei sepi mulermba wumb ei, eim epi ni noman aninga kopur simba epi ei, nga na sip orung simbii; eim wii mułmba,' pa nim.

30 Pe enim molk, kongun wu kis ei sip, olkup tok torung emii enim ele kindei! Kindangin, konu ele molk ngenj kumbii sik, en enim gupu mong kongk, ke nik, kunum kunum kaimb er mułngii,' " pa nim.

Gos Epin Kindang Opu Wu Kingam Eim Wumb Pei Mok Tumba

31 "Ekii se, Gos kindang mani wu telim ei, omba kunum ei eim embe owundu seng kin, enjel kin ouni ongii. Kunum ei, Gos eim nge king peł tilang ka wii ermba konu ele mułmba.

32 Kunum ei, wu amb pei ok, eim mułmba konu ele kulou tungii. Mułangin kin, eim wumb mok topu, wumb sipi, tilap tał ermba. Ei yi mił, wu endi eim kung siipsiip sipi eipi kindpi, nga kung meme sipi eipi kindpi, ełim mił Gos kindim wu Kraıs yi ermba.

33 Ei eim kung siipsiip sipi, eim angil tundung mondpu, nga kung meme sipi angil taring mondłum, ei mił yi ku ermba.

34 Nga king owundu eim mołpu yi nimba, 'Enim na angil tundung mołmun wumb ei, Gos enim kin noman ka ngopu erim wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ei enim nge Gos konu am kumb ok eririm konu ele, nirik wei!' a nimba.

35 'Nimbił erang ok na kuni tum kunum ei, enim na kuni ngołmun, nga na noł numbii nił ei, enim na noł ngołmun. Nga na konu eipi wu ei, enim na enim ngii konu sipiłmin.

36 Na alap pei sineririm kunum ei, enim na alap ngołmun. Na ening paliłim kunum ei, enim na paki tok, kan kun er si mołumun, nga kan ngii peł kunum ei, enim ok na kanik ełmin,' a nimba.

37 Nga wumb oł kun ka ełmin wumb ei ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, sin nim kunum nenj nim kuni mułun, sin nim kuni ngunjpin? Pe nga kunum nenj nim noł numbii nen, sin noł tu wupun nim ngunjpin?

38 Kunum nenj nim wumb eipi konu mułun, sin nim sipin sin ngii konu sipinjpin? Nga kunum nenj nim alap pei sinerang, sin alap nim ngunjpin?

39 Kunum nenj nim ening tang pen sin nim er ka er paki tupun, nga kan ngii pen sin opun kanpin enjpin ei, kunum nenj enjpin?'

40 Pe king owundu ek nipi orung kindpi yi nimba, 'Na enim kin ek keimi nind. Enim epi endi na nge angnan noł kin endi enjing ei, na kin enjing ku.'

41 "King owundu eim ek ei nipi poru nipi, nga wumb angil tundung mulnjung wumb ei kin ek yi nimba, 'Enim am pungii wumb, enim am si kindik, dup konu pungii ei poru ninermba mon. Pe dup ei, na Ernan er sim konu ele Seisen kin eim enjel ei poru dup konu ele kunum kunum mułngii,' pa nimba.

42 'Nimbił erang ok na kuni muls kunum ei, enim na kuni ngunerik mon. Nga na noł numbii nił ba enim na noł ngonalmın mon ku.

43 Na wu konu eipi wu mult ba enim na sik, enim ngii konu sipnerik. Nga alap pei sinerim kunum ei, enim na alap na ngunerik mon. Nga na ening peng, kan ngii pep muls kunum ei, enim na ok kinarik na paki tunenjing mon.'

44 Yi mił neng kin, wumb ombu ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, kunum nenj nim kuni tang mułun, sin nim kanpin kuni ngunenjpin? Nga

kunum nenj nim noŀ nuwa erang muŀun, sin nim noŀ ngunenjpin, nga nim alap pei sinerang, sin alap ngunenjpin, nga nim ening peng, kan ngii ei, sin kunum nenj sin opun kinenjpin?”

⁴⁵ Wumb ek yi nengin, owundu eim ek nipi orung kindpi yi nim, ‘Ba na ek keimi nip enim ngond. Pe enim kunum endi na engnan noŀ paki tok enenjing kin, nga enim na kin paki tok enanmin mon ku,’ pa yi nimba.

⁴⁶ Pe, wumb tilap ei enim kumep kis singii ei, kunum kunum ngenj kumbii sik, dup konu kis muŀngii. Ba wu oŀ kun ka eŀmin wumb ei, en enim Jiisas Owundu kin kunum kunum konj muŀngii.”

26

Peng Pim Wumb Jiisas To Kundmin Ninjing (Mak 14:1-2, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi pendpi, kunum ele eim ek eim nge er se endim wu ombu ngum.

² “Enim piinmin! Kunum taŀ mendpiŀ Gos Esrel wumb paki tum kunum ei ‘Pasopa’ kuni owundu noŀmun kunum; niŀmin, ei tonu wang kunum ele, Gos tonu epin konu ele mani kindang opu ya mei ele wu kingam teŀim muŀum ei, wumb sik, ond peri ele to kundngii,” pa nim.

³ Kunum ele, eim kuŀmaŀ kaŀiŀmin wumb ni wumb noman pim wumb pei, en enim kuŀou tunjung. Ei wu Kaiyapas eim kuŀmaŀ kaŀiŀim wu owundu eim ngii ele kuŀou tunjung.

⁴ Tok, “Sin nipe oŀ miŀ erpin Jiisas ambil gii nipin, sipin koi erpin tumun?”

⁵ Ba en enim nik yi ninjing, “Sinim kor kunum kuni owundu numun kunum ei yi enermin, wu amb sinim kin opu erngii,” ninjing.

Amb Endi Jiisas Peng Ele Kopung Mur Ka Wii Bein Tum (Mak 14:3-9, Jon 12:1-8)

⁶ Jiisas eim Besanii konu kinj num wu Saimon ngii konu ele muŀum.

⁷ Pe amb endi om. Opu, eim noŀ miŀ kopung ku ming miŀ epi endi ku owundu mendpiŀ puŀum noŀ miŀ, kopung mur ka toŀum ni sipipi, Jiisas kuni peŀ ele kuni nopolu muŀum konu, peng ele bein tum.

⁸ Jiisas nge ekii siŀmin wumb oŀ ei kanik, en enim popuŀ sik, ek yi kii sinjing. “Nimbiŀ erang noŀ miŀ kopung ei mur ka wii ku owundu puŀum ei wii kindim?”

⁹ Pe sinim kopung ka wii ei nge simin ni piŀamin kin, kopung ei ku owundu sipin ei, wumb kurpu epi sinerang wii moŀmun wumb ei ngoŀmun.”

¹⁰ Jiisas en enim ninjing ek ei eim piipi, eim ek nipi wu ombu ngum, “Nimbiŀ erang enim amb ek embin nik ngonmun? Amb ei eim oŀ ka wii na kin erim,” pa yi nim.

¹¹ “Kunum kunum wumb epi sinaŀiŀim wumb enim kin ouni moŀmun. Ba na enim kin kunum kunum mulaŀ mon!

¹² Amb ei eim kopung ka wii ei na ngenj ele kindim, ei eim erpi na tukpu ele mani kindmba nge erim,” pa nim.

¹³ “Na ek keimi nip enim ngond, konu orung orung ei Gos nge ek ka ei ba. Pang, wu amb ek ei piik, wumb en enim oŀ ei piingii. Piik, amb ei oŀ yi erim ni piingii,” pa nim.

Juras Eim Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngumbii, Nipi Ek Dinga Nim (Mak 14:10-11, Luk 22:3-6)

14-15 Kunum ele kii silmin wu engki nga tał mulnjung wu ei endi embe, 'Juras Eskeriyas' nilmin, wu ei pupu kulmał kalilim wumb owundu mulnjung konu ele pupu nim. "Na Jiisas enim angil ele ngunj kin, enim nipe na ngungii?" Yi mił neng kin, en enim ku engki tekliki beltik tor kindik, eim ngunjung.

16 Kunum ele, Juras Jiisas sim kulmał kalmin wumb angil ele kindmba nge, kurpu endim.

*Jiisas Eim Kin Ekii Sinjing Wu Ombu Kin Kuni Pasopa Nunjung
(Mak 14:12-21, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)*

17 Kunum kumna kuni owundu Esrel wumb bres, 'yiis' nilmin, epi ei kindnałmin, bres wii nołmun kunum ei, tonu om. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ok yi ninjing, "Sin konu jili nim kuni owundu ei yi ku Pasopa nilmin kuni ei, sin er kun er mułamin nunjii?"

18 Pe eim ek yi nim, "Enim konu owundu Jerusalem ele tuk pungii. Puk, wu endi kanik yi ningii, 'Sin ek emb to ngołum wu endi nge kuni numba ngii kan si ngui! Eim kunum mandi enim,' pa ningii. 'Na nge ekii sik kongun elmin wumb kin ouni kuni nungii ei Pasopa nilmin, kunum ei tonu wang nim ngii ele numun enmin,' " pa nim.

19 Pe Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb eim nim mił yi erik, kuni owundu Pasopa nungii nge er kun enjing.

20 Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb engki nga tał ouni kulou tok, kuni nungii enjing.

21 Molk kuni nok molk, Jiisas eim ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, sinim ya mołmun konu tuk ele, wu endi mołum wu ei, na sipipi, opu orung wumb ongii kanpi ni ngumba," pa nim.

22 Pe ekii sik elmin wu ombu en enim noman embin piik, wu eipi eipi eim kii sik yi ninjing, "Owundu, ei na min mon?"

23 Ba Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi na kin ouni eim bres ele mani dis ele kindim wu ei, na sipi, opu orung wumb ngumba.

24 Gos kindim wu kingam na kulmbii pa ni Gos nge ek ka mer mon ele yi ni palim mił ermbii. Ba wu endi eim na sipipi, opu orung wumb ele kanpi nipi ngum wu ei, Gos eim kin kumep kis wił ei eim kin ngumba. Pe mam eim mengnenelang kin ei ka wii pilang."

25 Yi neng, Juras wu eim sipipi ni peni ele kindmba wu ei ek yi nim, "Ek mon tołum wu, ei na min?" Jiisas ek nipi yi nim, "Ninim ek nin wu ei mendpił."

*Jiisas Eim Ngenj Mił Bres Noł Wain Ei Eim Nge Ekii Silmin Wumb Ngum
(Mak 14:22-26, Luk 22:15-20, 1 Korin 11:23-25)*

26 Kunum ele en enim kuni nok molk, Jiisas eim bres sipi, Gos kin noman ka ngopu, prei erpi bres engin topu, eim nge ekii silmin wumb wu ombu ngum. Ngopu ek yi nim, "Enim sik bres, ei na nge ngenj mił mei!"

27 Nga sipi ond mong noł wain ming kap ei sipi, Gos kin noman ka ek ni ngopu prei erpi noł wain ni ngum. Ngopu, yi nim, "Enim noł wain ei pei nei!" pa nim.

28 Nipi yi nim, "Noł wain ming ei, na nge miyem mił enim nunjung. Na miyem ei nge andan topu, Gos ek dinga nipi pendim ei dinga keimi palim, nga na miyem bein top, wumb oł kis enjing ei, kil ngumbii ku.

²⁹ Na ek keimi nip enim ngond; pe nga ekii se ei na noʔ wain endi nga nunermbii moʔ pup ekii se Erinjpin Gos sinim tep er moʔum konu ei, sinim ende mulmun kunum ei, noʔ wain konj numbii,” pa nim.

³⁰ En enim golang konj endi nik poru nik, anda puk, tonu komung Olip ele punjung.

Jiisas Ek Yi Nim, “Piisa Nim Na Buʔ Ngunjii.”
(Mak 14:27-31, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

³¹ Jiisas ek nipi eim ekii sik eʔmin wumb wu ngopu yi nim, “Akip emii pimba kunum ei, enim na kin pii gii dinga pei pinermba ba aninga kopur pimba. Nga na si kindik konu eipi eipi pungii. Nimbil erang Gos ek yi ninim, ‘Na kung siipsiip tep wu to kundamb, kung siipsiip ei konu eipi eipi pungii,’ ninim.

³² Ba nga na ngap konj tonu pup, ok Galilii konu ele kumb se tor pamb, enim ekii se onгии,” Jiisas eim yi nim.

³³ Piisa eim Jiisas kin ek nipi yi nim, “Nim kin ekii silmin wu ombu, en enim pii gii ei wakim tungii; ba na nim kin pii gii nind ei, wakim tunermbii mon!” pa nim.

³⁴ Jiisas ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ele, kei kultu wii tunerang kin, nim kunum tekliki ek yi ninjii, ‘Na wu ei na kan poʔ tunal,’ pa yi ninjii.”

³⁵ Piisa ek nga nipi yi nim, “Na nim kin ouni kulmbii; ba nim na kan poʔ tunal, yi ninermbii mon!” Nga eim nge ekii sik eʔmin wu pei ek yi minj nik punjung.

Gesemanii Konu Ele, Jiisas Gos Kin Eim Prei Erpi Ngum
(Mak 14:32-42, Luk 22:39-46)

³⁶ Pe Jiisas kin ekii sik eʔmin wumb konu endi orung punjung, konu ei embe Gesemanii, nilmin. Konu ele pu molk, Jiisas eim ek nipi eim wu ombu ngum, “Enim ya ele muʔei! Na orung pupu, prei ermbii,” nipi pum.

³⁷ Pupu, Piisa sipi, nga Sependii kingam taʔ kin ouni punjung. Puk, eim noman tuk ele endi miʔ erpi, eim noman embin piim. Piipi kin, eim pii kis piim.

³⁸ Piipi, ek nipi wu kei ngopu yi nim, “Na noman embin tang, ei owundu erang kulmbii peng piind. Enim ya ele molk, na kin ouni tep er muʔngii,” pa nim.

³⁹ Nipi, aninga kopur andpi pupu, eim kumb sipi, mei ele kindpi Erinjpin Gos kin prei erim. Erpi, ek dinga nipi yi nim, “Na Ernan, oʔ embin tui ei nim kapli orung sinjii. Nim na nge noman ele kapli ekii sinenjii ei mon; ba ninim noman ele piinjii miʔ ei, nim erii,” pa yi nim.

⁴⁰ Jiisas eim orung pupu, eim ekii sik eʔmin wumb ei kenim ni or pengin kin opu to konj kindim. Kindpi kin, eim ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Nimbil erang enim wu tekliki kei na kin akip eni endeim ei mendpiʔ na kin tep er mulamin mon?”

⁴¹ Enim tep ka er muʔngii ni prei er muʔangin, mon pim kin Seisen nge epi ei enim kin sikir tor omba. Enim noman tuk ele dinga saʔim ba; nga ngenj oʔ ei dinga pinaʔim mon,” pa nim.

⁴² Kunum nga endi eim orung pupu, prei erpi ek dinga nim, “Na Ernan, ya oʔ embin tui ngenj kumbii ei, na si kindmbii ni piind; ba nim na noman ele ekii sinerii! Ninim nge noman oʔ minj erii!” pa yi nim.

⁴³ Jiisas eim nga opu kenim ni ekii se eʔmin wu ombu or pek muljung. Muʔangin, wu ombu en enim ningiʔ or peng muljung.

⁴⁴ Nga wu ombu si kindpi pupu, prei erim. Ei kunum tekliki mił yi erim. Prei erim ei eim ok prei erim mił nga yi erim.

⁴⁵ Ekii se eim opu, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi, to konj kindpi, ek yi mił nim. “Enim nga or pek kor mołmun min? Pe mendpił kunum tonu om wu endi opu, Gos kindang wu kngam mołum wu ei sipi, oł kis elmin wumb angil ełe pendngii nge ongii enmin.

⁴⁶ Enim angk, mułangin sinim pamin! Wu endi na opu orung wumb kin ngumba, eim pe mandi onum.”

Juras Opu Jiisas Sipi, Wumb To Kundngii Nipi Ngum

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi mułang, Juras wu ei Jiisas nge ekii sik elmin wu engki nga tał, wu tuk mołmun wu, endi om. Om konu wumb tilap owundu endi ouni onjung. Onjung wumb ei tui kileng epi ni, kepil owundu mułum epi sik si mengk onjung ei wumb kułmał kalilmin wu ni, Jura men ngii noman pim wu ombu wumb ei kindnjing.

⁴⁸ Juras wu ei opu orung wumb ngum wu Jiisas kan sipi ninj kin pupu ngunj kangilpi yi enj kin, ei “Enim noman peng onmun wu ei ermbii,” pa nim. “Nga enim ok kin eim ambil gii nik sipngii,” pa nim.

⁴⁹ Pe Juras eim opu Jiisas mułum konu mendpił kun opu yi nirim, “Ek emb tołum wu, nim kapli mołun min?” Nipi kin, Jiisas mułum konu ełe eim ngunj kangilim.

⁵⁰ Pe Jiisas ek nipi yi nirim, “Wu puł, nim enjii on oł ei sikir enjii!” Wumb pei sikir ok eim ambil gii ninjing.

⁵¹ Wu endi Jiisas kin mandi mułum wu ni angil mani kindpi, tui kepil endi sipi kułmał kalilim owundu nge kongun wu onjung wu ei endi tang kom kilip topu mani pum.

⁵² Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Nim tui kepil ei orung kind pim konu pend. Nimbil erang wumb pei tui ełe opu ermin ni erangin wumb pei tui mond kulngii.

⁵³ Pe nim piinan. Na Ernan wii tamb eim nge enjel pei, na paki tok kindang ongii, ei opu tilap engki nga tałtał ei to mani kindmba mił,” pa nim.

⁵⁴ Ba na ya mił eramb kin, Gos nge ek ok ełe palim ełe nge na kułmbii nge nind ei, ek pule keimi tonu onermba mon!” pa nim.

⁵⁵ Pe kunum ełe Jiisas eim ek nipi, wumb tilap onjung wumb ei ngopu yi nim, “Eim tui ni dolu epi ambilk tu wunmun na sik ei waning wu endi mił ambil gii ningii enmin min? Kunum kunum na Jura men ngii owundu ełe mołup ek nip wu amb ngop er muls ba enim na ambil gii ninenjing mon!

⁵⁶ Ba kumb ok Gos oł ekii se ermba ei piik nilmin wumb ombu ek mon ok pulk ek ei keimi tonu om. Ei yi mił epi pei tonu om.” Pe Jiisas nge ekii sik elmin wumb pei eim si kindik sikir punjung.

Juras Jiisas Sipi Opu Orung Wumb Onjung Konu Ngum (Mak 14:53-65, Luk 22:54-55,63-71, Jon 18:13,14,19-24)

⁵⁷ Wumb ok Jiisas ambil gii nik sipik, kułmał kalilim wu owundu Kaiyapis eim ngii ełe sipnjing. Pe lo ek poltmun wumb ni peng pim wumb pei kułou tok mulnjung.

⁵⁸ Piisa Jiisas sipnjing konu ekii se pum; ba eim turii mił yi pum. Eim pupu kułmał kalilim wu ei ngii kung gui ełe nirik pum. Pupu, opu wu mulnjung konu ouni mulnjung. Pe Piisa eim epi nipe erngii nipi kan mułum.

⁵⁹ Nga kułmał kałiłim wu owundu ni kaunsil wumb pei ek piik kun pinalim ek kend wu ni ek nipi nik Jiisas to kundngii ek ei wu kombur kan simin ninjing.

⁶⁰⁻⁶¹ Pe wumb pei ok ek kend tok yi ninjing. Ba eim to kundngii ek endi kan sinenjing mon. Nga ekii se wu tał okuł. Ek yi ninjingił, “Wu ei, ‘Gos men ngii owundu ei er kis mondpu, nga kunum tekliki mendpił tekmbii,’ nim,” pa yi ninjingił.

⁶² Nga kułmał kałiłim wu owundu angpi ei ek nipi Jiisas ngum, “Nim ek endi ni orung kindnenjii min? Nipe ek wumb ek ei nik nim kin ngonmun?” a nim.

⁶³ Ba Jiisas eim ek endi ninerim. Nga kułmał kałiłim wu owundu ni ek nipi ngum, “Na nim kin nip kii simbii end ei Gos Owundu nge embe ele ni kunum kunum konj mołum ei nge nimbii end. Ei nim ek nikin sin ngan piimin. Nim Gos kindim wu Kraiss Gos nge kingam min mon?” pa nim.

⁶⁴ Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Nim ek nin mił ei poru ninim. Ba na enim kanip nind. Ekii se kunum nga Gos kindang opu mei ele wu kingam wu ei na keningii ni Gos dinga owundu angil tundung ele mołup, na Gos nge epin kupu ele pei peng mani ombii,” pa nim.

⁶⁵⁻⁶⁶ Jiisas ek yi mił neng kin, kułmał kałiłimin wu owundu ni popuł sipi eim konduk ei to piltan to kembis kembis erim. Erpi ek yi nim, “Gos kin ek buł morung ninim. Sin eim kin ek nga piinerman. Ek kis ei enim wumb pei piik poru ninmin. Enim er piinmin mił nenj?” a nim. Wu num ombu eim ek dinga nik orung kindik yi ninjing, “Eim oł kis endi erim, kumep kis sipi eim kułmba,” ninjing.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe enim Jiisas kumb ele jipambił tok, eim tunjung. Wumb ombu en enim angil kin se andik eim tunjung. Tok ek yi ninjing, “Nim ek nikin oł ekii se tonu omba nge ek nilin elin wu ni pe nim nii kepii tonum?” a ninjing.

Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Kinał!”

(Mak 14:66-72, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Piisa eim torung mołpu, eim ngii ele kung gui tukrung mułum. Kunum ele pe kongun amb endi opu yi nim, “Nim wu ei Jiisas Galilii konu ele wu ni mołum,” pa nim.

⁷⁰ Ba Piisa ek nipi wumb pei ngopu yi nim, “Nim ek nin ek ei na pii kun enand mon,” pa nim.

⁷¹ Pe nga eim anda pupu ngii tak tor kindiłmin ele mułum. Nga amb endi opu ek nipi wumb mulnjung ei kanpi nim, “Wu ei Jiisas kin ouni Nasares konu ele mulnjunguł kenj wu,” pa nim.

⁷² Piisa nga ek dinga nipi tonu kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nind, na wu ei na kinał,” pa nim.

⁷³ Ekii se wumb molk nga wu kombur ok ek nik yi ninjing, “Keimi, nim tilap wu ei nge ek ninim ei mił ku nim ek ende nin ei sin piipin ninmin,” pa ninjing.

⁷⁴ Nga Piisa eim ek dinga mendpił nipi yi nim, “Na ek keimi mendpił ninenj kin Gos na to kundmba. Na wu ei kinał mon,” nim. Nipi poru neng, kei kultu wii tum.

⁷⁵ Pe Piisa mołpu piim ni Jiisas eim kanpi nirim ek ei piim. Ek yi nirim, “Kei kultu wii tunerang, na nge embe kunum tekliki yi mił ninjii ei, ‘Nim na piinan.’” Pe Piisa anda pupu ke dinga nim.

27

Pailos Mułum Konu Jiisas Sipnjing (Mak 15:1, Luk 23:1-2, Jon 18:28-32)

¹ Konu tingang, kułmał kałiłim wumb ni wu peng pim wu pei Esrel wumb kin ek nik piik Jiisas to kundngii ek endi ninim ninjing.

² Jiisas eim kan tok sipik, Pailos Rom gapman owundu endi mułum konu sipik ngunjung.

Juras Kułum Poru Nim (Aposel 1:18-19)

³ Pe Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngum wu ei, eim kenim ni Jiisas kos erik kin, oł embin tui ngangin, Juras kanpi kin, eim noman ak topu kin, ku engki tekliki se mengpi, orung tu wupu kin kułmał kałiłmin wumb ni peng pim wumb mulnjung konu sipi ngumbii ni tu wum.

⁴ Pe eim ek yi nim, “Na oł kis enj. Na wu ei mong endi sinerim ei ni to kindinj. Pe eim to kundngii enmin,” pa nim. Ba wu ombu en enim ek yi ninjing, “Ei sin epi mon ei, ninim nge epi,” pa yi ninjing.

⁵ Pe Juras ni wu ei eim ku ni olkup topu men ngii owundu ełe tuk kindim. Kindpi, eim pupu kan to kułmbii ni pupu, kułum.

⁶ Ba kułmał kałiłmin wu Owundu ombu ku ei sik kin ek yi mił ninjing, “Wu endi to kundmun nipin ku ngunpun ku ei nga ya sinim kin orung ngonmun, ei men ngii ełe nirik sipnermin. Nimbil erang ku ei miyem ku.”

⁷ Wumb ombu en enim ek endi ni piinjing, Piik yi ninjing, “Ku ei sipipin mei endi wumb nilmin mei ełe, ‘Wu endi mei ming sin elim,’ mei ei top enjing. Konu turii, wumb ei tukpu ełe simba.”

⁸ Yi ninjing konu ei embe sik wumb yi nilmin, “Mei ei miyem mei,” nik konu ei pe saim ku.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok Gos eim ek endi ni tor kindiłim wu Jeremaiya gupu ełe neng kin oł ekii se tonu omba ei piip nirim mił keimi tonu om. Eim ek yi mił nirim,

“Esrel wumb ku 30 ei, Jiisas top nik enjing mił ku ei wu endi mei ming sin elim mei ei top er sinjing. Ei Owundu nirim mił yi mił keimi tonu om poru nim.”

Pailos Jiisas Kanpi Kii Sim (Mak 15:2-5, Luk 23:3-5, Jon 18:33-38)

¹¹ Jiisas sipik Rom gapman owundu Pailos mułum konu kumb ełe endindnjing. Pe Pailos ei ek nipi eim kii sim. “Nim Jura wumb king mołun min?” Jiisas ek yi nim, “Ei ninim ek yi nim.”

¹² Ba kułmał kałiłmin wu ni peng pim wu ombu kin ek endi nik Jiisas kin ngunjung ni eim ek endi nipi orung kindpi ngunerim.

¹³ Pe Pailos ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim kos erngii wumb ek pei ninmin ei nim piinan min?”

¹⁴ Ba Jiisas eim ek endi nipi orung kind ngunerim mon. Yi erang kin Pailos eim puku sipi nimbil erang enim ni piim.

Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ełe Tei!” (Mak 15:6-15, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Nga kuni owundu ‘Pasopa’ nilmin kunum ełe, kan ngii pałiłmin wumb ei kung ngii endeim endeim ni gapman wu owundu ei kan wu tor kindpi elim ei wumb pei en enim wu ei omba nengin Pailos tor kindiłim.

16 Pe kunum ei, wu kis wii endi kan ngii pirim, wu ei embe 'Barapas,' nilmin.

17 Wumb kułou tok mułangin kin, Pailos ek nipi wumb kii sirim, "Na wu nii endi enim kin tor kindmbii? Pe na Barapas kindmbii min? Jiisas Kraiss ninmin ei kindmbii?"

18 Pailos eim piim, wumb pei Jiisas embe to mani kindmin ni piinmin sin sinim embe to tonu ba ni piik, tu wuk kos ele tu wunjung ni piim.

19 Pailos eim kos piipi ek nipi kun elim konu ele mułang, eim nge ambim ei ek nipi kindpi yi nim: "Nim wu ol kun ka wii ei ol kis endi enerim wu ei kin ol endi eneri! Na akip epin or kumb wu ei kin er kanip noman embin tang moł," pa nim.

20 Ba kułmał kalilmin wumb ni peng pim wumb ei ok wu amb wii muljung ele ek dinga ngok yi ninjing. Enim Pailos kin kii sipi, "Barapas kindan wii pangli nik Jiisas to kundei yi nei!" pa yi ninjing.

21 Ba gapman owundu ni ek yi nim, "Ya wu tał mołmbuł ei wu nii endi enim kin kindmbii?" Wumb pei molk yi ninjing, "Barapas wangli!" ninjing.

22 Pailos ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na Jiisas kin nimbił ol ermbii Kraiss pa ninmin ei?" Wumb pei molk yi ninjing, "Ond peri ele tonu to kundii!" ninjing.

23 Ba Pailos ek yi nim, "Nimbił erang wu ei eim ol kis nimbił ol endi erim?" Pe wumb wii dinga tok yi ninjing, "Tonu ond peri ele to kundii!" ninjing.

24 Pailos eim yi piim, "Na ek nind ei kapli enanim, wumb ek pei nik dinga enim ei opu tonu omba," ni yi piim. Piipi, eim wumb pei mulnjung konu ningli ele eim angil was erpi yi nim, "Na wu ei kin ol kis endi erpi wu ei to kundngii ninand mon. Ei enim wumb pei en enim noman ele nimbił ol erngii, na mon."

25 Pe wu amb wumb pei ek ni orung kindik yi ninjing, "Ei sin ol kis enim wumb ei nge sin kangil ni sin pe pułe sin sinim kin kumep kis tonu omba," pa yi ninjing.

26 Wumb yi nengin kin, Pailos Barapas tor kindang pum. Pe Jiisas eim opu wumb angil kindnjing, kepii tok ei sipik ond peri ele to kundngii nge sipnjing.

27 Pe Pailos nge opu elim wu ombu Jiisas sipik gapman ngii ele nirik sipik eim kin kułou tok mulnjung.

28 Molk, eim konduk ei gul k kindik, king mił kon sakis kundii eipi endi kindnjing.

29 Kindik, nga eim peng ele peng kon mondunmun nik kan jimbiltang ei nge kirang ombu engin to sik kin tonu eim peng ele mundnjung. Pendik dolu endi sipik eim angil tundung ele engindnjing. Nga en enim mandi ming gopsing pii poł molk eim kin se ek kulsik ek paki tok yi enjing. "Jura wumb wu king owundu nim kunum kunum kinan mołulum wu," pa ninjing.

30 Nik, eim kumb ele jipambił tok, kepii sim ni sik eim peng ele kepii tok yi enjing.

31 Eim kin se ek kulsik ol yi er poru nik, king mił konduk kundii eipi ni gul k tor sik, konduk eim nge orung kind pendnjing. Pendik eim sipik, ond peri ele ni tungii nge sipnjing.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Mak 15:21-32, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)*

32 Pe andlam ele punjung ni Sairiini wu endi om wu ei embe Saimon. Wu om konu, "Ond peri ei ko wii!" Nengin, Jiisas ond peri ei wu ni ko wum.

33 Puk konu endi tor punjung konu ei embe, 'Golkasa' nilmin, konu ele tor punjung. Konu ei wumb kanilmin ni, wumb peng embil ni kumb ningil ni yi mil seng kanik kin konu embe yi mil nilmin.

34 Wumb nol wain endi ngunjung eim nopusu piim ni epi endi eim num ni kumbii erang piipi mon nim. Nimbil erang eim nol ei nopusu kullii mil kolpu peng kin eim ngenj kumbii simba pinerang kin mon nim.

35 Pe Jiisas ond peri ele nil to pendik, eim nge konduk sik kin opu ond wumb ku kembis mil epi ei kinjma erik kin wu nii endi eim konduk simba nik yi enjing.

36 Pe opu ond wu ombu mani molk kin Jiisas kin tep er muljung.

37 Ok mon endi to pendnjing konu ele Jiisas peng ele pim. Ei kos piinjing ek ei nge nik mon polk pendnjing, "Ei Jiisas, Jura wumb nge king."

38 Jiisas pim konu orung orung ele wu tal opu erkil epi waning sikil epi elmbil wu tal ond peri ele to pendnjing. Wu endi Jiisas angil tundung pim. Endi angil taring orung pim.

39 Wu amb ni wumb ok Jiisas kin ek bul morung nik peng ak tok orung enjing.

40 Erik yi ninjing, "Nim men ngii owundu ei kis mulang nga kunum tekliki konj tekmbii nin wu; pe nim Gos kingam keimi pim kin, tonu ond peri ei si kindkin mani wan kinamin!" yi ninjing.

41-42 Yi mil ku lo ek piilmin wumb ni peng pim wumb ni kulmal kalk elmin wumb pei molk eim kin ek bul ambilk yi ninjing. "Eim wumb eipi kin paki tum; ba eim akip eim paki tunermba mon. Eim sin Esrel nge wumb king pim kin, kapli pe tonu ond peri ele si kindpi mani wang, sin eim kin pii gii nimin," pa ninjing.

43 "Eim Gos kin pii gii nipi kin na Gos kingam mol ninim. Ei Gos eim kin noman ngum kin, akip eim paki tang kenmin," ninjing.

44 Pe wu tal epi waning sikil elmbil wu tal ond peri ele to pendnjing wu tal Jiisas pim konu mandi pinjingil wu tal ek bul ambilkil ninjingil ku.

Jiisas Eim Kulum Poru Nim

(Mak 15:33-41, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

45 Pe konu tinga eni kunum beli salim kunum ei emii pim. Pep, pang pang nga konu pou neng eni tekliki erim.

46 Konu eni tekliki ermba erang, Jiisas eim wii dinga topu Jura nge wumb ek ele yi nim, "Eli eli lama sambasani?" Yi nim ei pule yi, "Na Gos nim na nge Gos nim na nimbil erang si kindin?"

47 Ba wu kombur mandi molk piinjing ni yi nim, "Neng kin, wu ombu molk mon, wu ei ek ni tor kindilim wu Elainja wii tonum," pa yi ninjing.

48 Pe sikir wu endi tuk muljung wu ni pupu omb ngenj nok sinjing ei sipi nol wain ele mani kindpi; kandang kin nol wain kopuk tuk seng dolu endi sipi dolu topu sipi Jiisas ngamb nol ei numba ni sipim.

49 Ba wu kombur molk yi ninjing, "A nim giyeng ni mol. Eim nimbil ol ermba ei kenmin, yi neng kin, Elainja opu eim paki tonum min ei kenmin," ninjing.

50 Jiisas nga wii dinga tum. Pe eim nge noman tuk ele kandang pum.

51 Kunum ele mendpil men ngii owundu ele alap owundu endi tuk Gos nge men ngii palteng ele ondu ngo pendnjing konu ele wumb tuk punalmin konu pendnjing alap ei tonu piltan topu mer mani tor pum. Pupu, alap opu tal mil yi erim. Erang kin, wumb Gos kin pungii nge aki tum. Topu, kunum

ele, mendpił kon kopu owundu tang kin, kom ku owundu pim ni mani pupu purum.

⁵² Nga mer mei ele wumb kulii tukpu tołmun konu ei ombułu aki topu wii seng kin Gos eim wumb pii gii ni molk, kulnjung wumb ombu angk tonu ok konj mulnjung.

⁵³ Nga en enim mer tukpu ele wakin to si kindik angk tonu ok kin ok Jiisas eim kołpu; nga angpi tonu opu konj mołpu, tonu konu owundu ka wii ele tuk peng wumb pei kenjing konu ele en enim tuk punjung.

⁵⁴ Opu elmin wumb tep elmin wu ni opu wu kombur kin mulnjung ni konu kopu topu oł kanim kanim erim ni kenjing ei Jiisas pim konu tep er mulnjung wu ombu en enim oł ei kanik tungu erik,” yi ninjing. “A keimi wu, ei Gos nge kingam mołum,” pa ninjing.

⁵⁵ Amb pei mulnjung amb ei Jiisas ek ekii silmin amb ombu Galilii konu si kindik eim kin ouni tu wunjung ok eim paki tunjung; ok konu turii mił angk kenjing.

⁵⁶ Amb mulk konu tuk ele amb kombur mulk, amb ei endi Mariya Makandala kin Mariya endi Jeims angim kin Josep tał menginjngił kin, nga amb endi Sepndii nge kingam tał ei menginjngił kin mulnjung.

Jiisas Ngenj Ei Sipik Ku Tukpu Ele Pendnjing (Mak 15:42-47, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁵⁷ Konu pou neng, wu endi om wu ei embe Josep, wu ei Jiisas nge ekii silim wu, Aramasiya konu ele wu eim ku pei salilim wu.

⁵⁸ Josep eim opu, Pailos mułum konu kii sipi yi nim, “Jiisas ngenj ei na sipmbii min?” nipi kii sim. Seng kin, Pailos eim opu wumb ei neng, Jiisas ngenj ei tu wuk eim ngunjung.

⁵⁹ Pe Josep ni wu ei eim alap konj kuru endi sipi, Jiisas ngenj ele pandi tum.

⁶⁰ Pe Jiisas ngenj ei sipipi eim nge tukpu konj ele pendim. Eim tukpu ei tuk kom ku owundu ele wumb kombur sik, konu ele Jiisas tuk kind pendik, kom ku owundu endi sik peri ngok sipik pendik tukpu ele pendnjing. Pendik, en enim punjung.

⁶¹ Mariya Makandala niłmin amb ei kin, Mariya niłmin amb endi kin ouni mulnjunguł. Amb tał tukpu peng ele mandi molkuł kankił mulnjunguł.

Jiisas Tukpu To Pendnjing Ele Opu Wumb Tep Er Engnjing

⁶² Kupiiring nga kor kunum epi er kun almin kunum ei opu peng, kulmał kałilmin wu ni, lo ek ekii silmin wu ni pei puk Pailos ngii konu kulou tunjung.

⁶³ Tok, Pailos kanik yi ninjing, “Wu owundu, sin piinmin ei, wu ek konj mułpu ek kend wu ei, ‘Kunum tekliki mendpił tukpu ele angip op tonu bii,’ ninim ninmin,” pa ninjing.

⁶⁴ Nga ek yi ninjing, “Nim ek yi ninjii, ‘Tukpu ele pandi dinga tok, tep ka er mułangin kin, kunum tekliki poru nimba. Mon peng kin, eim nge ekii sik elmin wu ok waning sipik wumb kanik nengin ninjing, ei eim ngenj tuk ele pinałim, eim angpi tonu opu konj pum.’ Ek ok ek ei op ekii seng, ekii se ek kend ei opu kumb ele ba pałim.”

⁶⁵ Pailos ek nipi orung kindim, “Enim puk tep mułngii opu wu tilap endi singii. Sengin, puk tukpu ei pandi tok dinga wii er pendngii. Enim elmin mił erngii.”

⁶⁶ Yi neng, puk tukpu pandi dinga tungii punjung. Puk, tukpu ele oł endi dinga enjing ei wumb tuk onerngii nik kin, tukpu ele to dangndik

pendnjing. Nga opu wu kombur tukpu ele, “Tep er mulei!” nengin, tep er mulnjung ku.

28

Jiisas Nga Angpi Tonu Konj Pum (Mak 16:1-10, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

¹ Kor owundu kunum poru neng, kupiiring mandi ele amb Mariya Makandala seng kin, nga Mariya endi kin ouni oku, Jiisas tukpu ele kenmbil nikil onjngul.

² Pe sikir konu kopu owundu tum, Gos Owundu nge enjel tonu epin si kindpi mani om. Opu, ku ni ambil ak tang, ak topu orung pupu pim. Peng kin, tonu pei ele eim tonu mulum.

³ Eim nge kumb ele kupu kuru mil tilang erim. Nga konduk ei kupu mil kuru mendpil pim.

⁴ Opu wu ombu en enim mund mong erik, puku sik wumb kulii mil mendpil pek mulnjung.

⁵ Ba enjel ek nipi amb ta ngopu yi nim, “Elip mund mong enere! mon! Na piind elip Jiisas kurku onmbu ni piind. Wu ei ond peri ele to kundnjung.

⁶ Eim ya konu ele mulaim, eim angpi nga konj tonu pum. Eim ok ek nirim mil yi erim. Pe elip oku eim pim konu ei keningil wel!” nim.

⁷ Pe elip amb ta sikir puku, eim nge ekii silmin wu ombu mulnjung kankil kin, ek yi ninjngil, ‘Eim tukpu ele si kindpi, nga angpi konj tonu pum. Piinmin! Eim Galilii konu ek pupu mulmba punum, enim ekii se puk eim konu ele keningii,’ pe na ek nipi elip ngunj,” pa nim.

⁸ Amb ta el elip mund mong erkil ka piikil sikir puku tukpu si kindkil ei nge ekii silmin wu mulnjung konu kankil yi ninjngil.

⁹ Nikil pangil nga sikir Jiisas eim amb ta andlam ele kan sipi ek yi nim, ‘Elip onmbu!’ Nga amb ta el elip eim simb ele ambil gii nikil molku ek ka nikil prei enjngil.

¹⁰ Jiisas ek nipi amb ta ngopu yi nim, “Elip mund mong enere! Elip puku na engnan no! kan ningil. Nengil kin, puk Galilii konu ele puk mulangin kin, na konu ele wumb ei keningii,” yi nim.

Opu Elmin Wumb Ek Pot

¹¹ Amb ta andlam ele tuk puku opu wu ombu konu owundu ele puk kin kulma kalimin wumb mulnjung konu epi tonu om mil ek kanik onjung mil ninjing.

¹² Pe kulma kalimin wumb ei ni peng pim wu num ombu kulou tok molk ek nik, “Opu elmin wu ombu ku owundu ngumun,” pa yi ninjing.

¹³ Nik, opu wu kanik ku owundu ngok ek yi ninjing, “Enim yi ningii, ‘Sin or pinjpin kunum ei eim nge ekii silmin wu ok eim ngenj ei waning sipnjing,’ yi ningii,” pa nik.

¹⁴ “Nga gapman wu owundu ei eim ek endi nim kin, sin eim kin ek nemin, enim kin ek endi pinermba,” pa ninjing.

¹⁵ Yi mil nengin kin, opu elmin wumb ku ei sik kin, o! ei nik mil endi ei enjing. Nga ek ei Jura wumb konu orung orung pei piik pangin, pe ek ei piinmin ku.

Jiisas Eim Kin Ekii Sik Wu Ombu Kin Tonu Om (Mak 16:14-18, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁶ Eim nge ekii sik wu engki nga endeim ei puk Galilii komung konu punjung. Puk, ele punjung ei Jiisas ek nipi mił konu ele punjung.

¹⁷ Puk, Jiisas kanik eim kin ek ka nik men tok erik; ba wu kombur noman tał er pim; “Ei Jiisas mendpił min wu eipi da?” ni piinjing?

¹⁸ Jiisas eim wumb mandi opu ek dinga nipi eim wu ombu ngopu yi nirim, “Gos eim mei ele noman dinga ni tonu epin noman dinga ei pei na ngum.

¹⁹ Enim ei piik, konu orung orung wumb pei kin puk, na ek ka enim kin ngok, wumb ei na kin pii gił ningii ei na nge wumb pei ekii sik mułngii. Wumb ei noł pingii ei, na Ernan embe ni na eim kingam embe ni Gos Gui Ka embe ele noł pendik dambiltik ende puk ngungii.

²⁰ Enim na ek nip ngond mił yi enim puk wumb kanik ek yi nik ngungii, enim piinmin ei na enim kin kunum kunum moł, ei moł pamb kunum poru nimba,” pa nim.

Jiisas Nge Ek Ka Mak Pułum

*Wu Jon Wumb Noł Pendpi Ngołum Wu Gos Ek Ni Tor Kindim
(Masyu 3:1-12, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)*

¹ Ek ka ei nge Gos kingam Jiisas Kraiss nge ek ka tonu om.

² Wu endi embe Aisaiya, Gos ek ni tor kindilim wu, ek kos ei nge ok yi mił pułum. Eim Gos ek ka nipi eim kingam kin ngum,
“Na wu endi nim nge ek poł kindamb sipi nim. Ei nim andlam topu ba; yi mił ekii se wumb nim onjii ni piik mułngii.

³ Wu endi wumb mulenjing konu ele wii dinga topu mołum. “Wu owundu eim omba enim. Enim noman tuk ele er kun erik mułngii!”

⁴ Jon wumb noł pendpi ngołum, wu eim ele wumb mulenjing konu, eim Aisaiya kumb ok nirim mił tonu orum. Jon eim Gos ek ka endi nipi wumb ngum. Ngang kin, “Wumb noman ak tok pii gii nengin kin noł pendpi ngum. Ngang kin, Gos wumb oł kis ombu kil ngopu si kindmba.

⁵ Pe Jura mei owundu wumb kin, Jerusalem konu tuk mulnjung wumb kin pei punjung. Puk, Jon mułum konu ele tuk punjung. Puk, Jon mułum konu oł kis ombu ni tor kindik ngunjung. Ngangin kin, wu Jon wumb noł pendpi ngum. Noł ei embe Joran.

⁶ Pe Jon eim kon endi kindilim, konduk ei, kung kamil ngenj elmin, kon ei kindim. Jon eim kan endi tuk kend ele, tuk sipi telim ku. Eim guimbu kin, piimi muł kin, nupu endim.

⁷ Pe Jon ek nipi wumb ngum, “Wu num endi na ond konu ele ekii se omba wu ei, na dinga ei kapli si kindmba. Na wu ka mon, na mei ele wu mendpił. Na eim simb su kan ei kapli si kindmbii, ba eim wu num mołum,” pa nim.

⁸ “Na enim noł mendpił pendpi ngond; ba wu endi ekii se omba wu ei eim, Gos Gui Ka ele noł pendpi enim ngumba,” pa nim.

*Jon Jiisas Noł Pendpi Ngum
(Masyu 3:13, Luk 3:21-22)*

⁹ Kunum ei, Jiisas Galilii Nasres konu ele si kindpi om. Pe Jon Jiisas noł Joran ele noł pendpi ngum.

¹⁰ Kunum ele Jiisas eim noł si kindpi, opu kenim ni, tonu kupu muł wuł ał pum. Pang kin, Gos Gui Ka kei Kurmuł mił mani opu, Jiisas kin mułum.

¹¹ Pe Gos ek ka endi ei tonu muł ele tor opu yi nim, “Nim na kingam mendpił, na nim noman pałim. Na noman ka wii nim kin ngond,” pa yi nim.

*Seisen Eim Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim
(Masyu 4:11, Luk 4:1-13)*

¹² Sikir Gos Gui Ka Jiisas sipi mei wumb mulenjing konu ele sipi kindim.

¹³ Jiisas mułum kunum ei 40 pei mułum. Pe Seisen eim Jiisas ermba mił kenmbii ni erim. Erang kin, Jiisas eim kui, ka, kei, kung simbii nin, epi mulnjung konu ele mułum. Ba wumb mulenjing mon. Nga Gos enjel eim pak tunjung.

*Jiisas Eim Kongun Pułngun Mondpu Erim
(Masyu 4:12-22, Luk 4:14-15, 5:1-11)*

¹⁴ Nga ekii se Jon kan ngii mułum, kunum ei Jiisas Galilii konu ele opu, Gos ek ka nipi ngum.

¹⁵ Ngopu yi nim, “Gos kunum ele tonu omba nirim pe tonu onum. Gos sinim tep erpi omba enim. Enim noman tuk ak tok Gos ek ka pii gii ningii,” pa nim.

*Jiisas Wu Kapil Kapli Wii Tum
(Masyu 4:18-22)*

¹⁶ Nga Jiisas no! gopu Galilii wer ele andpi mu!um. Jiisas Saimon kin, angim Endru tel kenim. Wu ta! no! gop ele omu kon polku! mulnjungu!. Wu ta!, omu kongun ele elmbil! wu.

¹⁷ Jiisas ek nipi wu ta! ngum, “Elip na ond konu ekii se wel! Elip na ek ka nip ngamb, elip wu yi mi! singil,” pa nipi ngum.

¹⁸ Pe sikir, wu ta! omu kon si kindkil, onjngu!. Oku!, Jiisas pum konu ele ekii se punjngu!. Puku!, ekii se, eim ek piingil nge punjngu!.

¹⁹ Nga Jiisas aninga kopur pupu kenim ni, wu Sependii nge kingam Jeims kin, angim Jon kin, alting no! kanu ele molku!, omu kon er ka er mulnjungu!.

²⁰ Pe kunum mendpil, wu ta! eim “Elip wel!” nim. Neng kin, wu ta! erinjngil. Sependii kin, kongun wu kin konu ele mond si kindkil, Jiisas pum konu ele, ekii se punjngu!.

*Wu Endi Gui Kis Mu!um Ei, Jiisas Tor Si Kindim
(Luk 4:31-37)*

²¹ Nga enim Kapaniyam konu ele punjung. Kunum ei kor kunum, Jiisas men ngii konu ele nirik pum. Pupu, Gos nge ek ka pu!ngun mondpu wumb nipi ngum.

²² Nga wumb ei Jiisas ek nim piik puku sinjing. Nimbil! erang, Jiisas Gos nge ek ka kengip to!mun wumb mi!, nipi ngunerim mon; ba eim wu num endi noman dinga pim mi!, yi nipi ngum.

²³ Nga kunum ei, wu endi men ngii ele tuk mu!um wu ei gui kis tuk mu!ang kin, wii dinga tum.

²⁴ “Nim Nasares nge konu ele wu Jiisas nim sin kin nimbil! o! enjii en? Nim okun sin to kis enjii on min? Na nim piind, nim Gos nge wu kun ka kindang on,” pa nim.

²⁵ Ba Jiisas gui kis ei ek dinga nipi ngum, “Nim ek tingnerii! Nim wu ei si kindkin pui!” nim.

²⁶ Pe gui kis ei wu ek ei to kindpi, wii dinga tum. Topu kin, wu ei topu si kindpi tor pum.

²⁷ Pe wu amb pei puku sik endnjing. Andik, wumb en enim ek nik, piik piik enjing. “Ei epi nipe? Ei ek konj endi nim, wu ei noman dinga pa!im. Nimbil! erang, eim ek nipi, gui kis ngang, gui kis eim ek piinjng?” pa ninjing.

²⁸ Jiisas yi mi! erang, eim ek mei Galilii konu ele pei sikir pang, wumb piinjng.

*Jiisas Piisa Ambim Mam Er Ka Erim
(Masyu 8:14-15, Luk 4:38-39)*

²⁹ Pe men ngii si kindik anda puk, wumb Saimon kin Endru kin ngii konu ele nirik punjung. Jeims kin Jon tel nirik punjngu! ku.

³⁰ Pe Saimon ambim mam pel ele eim ening tang or pim. Wumb Jiisas kanik ninjing.

³¹ Nengin kin, Jiisas pupu kin amb mam nge angil amb!ang, engim. Angpi, ening tum ei, ening poru nim. Pe amb mam eim kuni nungu! ni ka!pi er kun er mu!um.

*Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim
(Masyu 8:16-18, Luk 4:40-41)*

³² Pou neng ele, eni mani ba erang, wumb pei ening pim wumb Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Wumb kombur gui kis pim, kopur ening pim wumb onjung ku.

³³ Konu owundu, wumb pei kułou tok, ok ngii ondu ele mandi ok mulnjung.

³⁴ Nga Jiisas eim wumb ening kanim kanim pim er ka erim. Pe eim gui kis kopur pei si kindim ku. Gui kis ombu, Jiisas eim piyangin kin, ek yi nim, “Gui kis enim ek ninerngii!” pa yi nim.

*Jiisas Galilii Mei Konu Ele Kongun Er Endim
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Nga kupiiring okrii, Jiisas eim tor pupu, konu wumb mulenjing konu ele pum. Eim Gos kin prei er mułum.

³⁶ Nga Saimon kin angim noł Jiisas pum konu ele ekii sik punjung.

³⁷ Puk, kan sik kin, yi ninjing, “Wumb pei nim kuruk mołmun,” pa yi ninjing.

³⁸ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Sinim mei konu eipi eipi endi pamin! Ya mandi na ek nipi, wumb ngumbii pałim ku. Ele nge, na okrii onj.”

³⁹ Pe Jiisas Galilii mei konu pei pupu endim. Jiisas men ngii konu nirik pupu, Gos ek ka wumb nipi ngum. Eim wumb gui kis pei top tor kindim.

*Jiisas Wu Endi Kinj Num Er Ka Erim
(Masyu 8:1-4, Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Nga kinj num wu endi opu, eim gopsing pii poł mołpu, Jiisas kanpi, ke nim, “Nim noman pim kin, kaplı na er ka enjii,” pa nim.

⁴¹ Jiisas wu ei kaimb sipi piim. Piipi kin, wu angil ambılıpi kin, ek yi nipi ngum. “Na piind ei nim ka mulnjii!” pa nim.

⁴² Jiisas ek nipi, wu ei ngang kin, kinj num wu ei sikir ka mułum.

⁴³ Jiisas wu ei ek dinga ni ngopu, sikir kindang pum.

⁴⁴ Jiisas wu ei kin ek yi nipi ngum, “Nim wu endi kankin, oł ele ninerii mon! Ok Moses ek nirim mił nim pukun, ‘Nim ngenj men ngii kułmał kalilim wu konu ele andan tunjii. Kumo kindpi, kułmał kałpi nim si kin ngunjii. Kilang kin, nim ngenj ka erim ni keningii!” pa nim. Nipi, Jiisas wu ei kindang pum.

⁴⁵ Ba wu ei pupu, wumb pei kanpi nipi, eim wumb mulnjung konu ele, pei kanpi, ek poł topu ngum. Yi mił erang Jiisas eim konu endi kanpi nim, wumb pei mulnjung konu tuk ba pinerim mon. Eim andaring minj mułum konu orung wumb mulenjing wumb konu ele orung orung wumb pei eim kin onjung.

2

*Jiisas Wu Endi Simb Angil Ele Embil Dinga Pinerang Er Ka Erim
(Masyu 9:1-8, Luk 5:17-26)*

¹ Nga kunum kopur o pang, Jiisas Kapaniyam mei konu ele nga orung om. Wumb Jiisas piinjing ni, eim ngii konu ele mułum.

² Nga wumb pei kułou tunjung. Pe ngii konu ele piki topu, poru nim. Ngii onduł ele konu endi wii sinerim mon. Nga Jiisas eim ek ka nipi wumb ngum.

³ Wumb wu endi ening pim wu endi eim mułum konu tu wunjung. Wu ei miyem kułang eim embil dinga pinerim. Wu kapil kapli ening pim wu ei, ko wuk tu wunjung.

⁴ Konu ele wu amb pei piki tum. Pe wu ei tuk Jiisas mułum konu tuk tu wungii pinerim. Pe Jiisas mułum konu orung, ngii engimb tok altap ninjing. Pe wu miyem kułum wu nge peł ele kindik mani kindnjing.

⁵ Pe Jiisas wumb pii gii pim ei kenim. Kanpi kin, ening pim wu ei kin yi nim, “Kingnan, na nim ol kis kil ngop si kindind.”

⁶ Pe men mon polmun wumb mulnjung. En enim noman ele ek dinga ni piinjing.

⁷ “Nimbił ol erang wu ei Gos ek buł morung?” ninim. Nipi, “Eim Gos ek ambilim,” a ninjing. “Wu endi ol kis kil ngopu, si kindnermba mon! Ei Gos nge kongun minj palim,” pa yi ninjing.

⁸ Noman kis piik wu kei en enim noman tuk ele, Jiisas piipi, eim ek yi nipi ngum, “Nimbił ol erang enim noman tuk ele yi piinmin?”

⁹ Nipe ek endi nga embin pinałim? Na yi nimbii, ‘Na nim ol kis kil nop, si kindmbii’ ei min, ‘Nga nim peł sikin, angkin pui!’ a nimbii? Ei enim ol embin ei enim kin palim min?

¹⁰ Ba na minj ek nemb eim ka mołang, enim na pii pol tungii! Wu kingam ei noman dinga mei ele palim ei kapli, ol kis kil ngumba.” Pe ek nipi, wu ei simb angil kis mułum wu ei ngopu, yi nim.

¹¹ “Na nim ek nipi ngond, nim peł sikin angkin, ngii konu pui!”

¹² Wu ni wumb mulnjung konu sikir angpi, peł sipi, pum. Pe wumb pei puku sinjing. Sik kin, Gos embe ambil tonu kindik yi ninjing, “Ok sin jep ol ei nge endi kinenjpin,” pa yi ninjing.

*Jiisas Liiwai Wii Tum
(Masyu 9:9-13, Luk 5:27-32)*

¹³ Jiisas nga nol gop ele endim. Wumb tilap owundu endi eim mułum konu ele kułou tok onjung. Pe Jiisas eim Gos nge ek ka nipi wumb ngum.

¹⁴ Pe eim andpi pupu, Liiwai, Alpiyas nge kingam kenim ni, ku takis silim wu ngii konu ele mułum. Pe Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Nim na ond konu ele ekii se oi!” a nim. Neng kin, eim angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁵ Jiisas Liiwai ngii konu ele mułpu, kuni num. Nopu, wumb takis silmin wumb kin ol kis elmin wumb pei, Jiisas kin kuni nunjung. Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin kuni nunjung ku. Nga yi mił wumb kanim kanim pei Jiisas pulum konu ele, ekii se pulmun ku.

¹⁶ Nga wumb lo ek piilmin wumb nge mon ek polmun wumb kenjing ni, Jiisas eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb ol kis elmin wumb kin, Jiisas kuni ende nopu mułum. Pe wumb ombu ek nik, Jiisas nge ekii silmin wumb kin ninjing, “Nimbił erang Jiisas wumb ku takis silmin wumb kin, wumb ol kis elmin wumb kin, kuni ende nonmun?”

¹⁷ Jiisas ek ei piipi pendpi kin, eim ek nipi wumb ngum, “Wumb ening palim wumb ond mong piilmin wumb molum konu ele pulmun. Wumb ening pinałim wumb, ond mong piilmin wumb molum konu ele punałmin. Na wumb kun ka molmun wumb kin onenjing mon! Na mani opu, wumb ol kis elmin wumb kin onj; enim noman ak tok piingii,” pa yi nim.

*Kuni Si Kindik, Gos Ek Ka Nik Ngolmun
(Masyu 9:14-17, Luk 5:33-39)*

¹⁸ Kunum endi Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mulnjung. Mułangin kin, wu kopur ok Jiisas kanik yi

ninjing, “Nimbił oł erang Jon nge ekii siłmin wumb kin lo ek piik ekii siłmin wumb kin kuni mowii mołmun? Ba nim nge ekii siłmin wumb ei kuni mowii mułamin.”

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sim, “Eim kan nołum wumb pei wu endi amb simba erim kunum ei, erim kuni ende nunerngii min? Pe wu ei en enim kin ende molk kin, kunum ele kuni si kindnerngii mon.

²⁰ Ekii se wu ei angil sengil poru nimba kunum, ei eim kan nołum wumb kin tep to mulermba. Nimbił erang wumb eim sik orung sipi enjing kunum ele, eim kan nołum wumb kuni ei kapli mowii mułngii.”

²¹ Jiisas ek ekin nga yi mił nim, “Wu endi alap konj tilarpi endi sipi, tukpu ele pandi tum kin, konduk ei eim yi mił erim kin konduk ei piltan tumba. Alap konj ei opu kembis, ba kon ok nge piltan topu kis mondpu tukpu owundu ermba.

²² Wumb ond mong wain noł sik ming konj ele kindilmin. Nimbił erang noł wain ei dinga elim. Nga ming ok nge tuk kindilmin ei noł wain dinga tor opu ming gał tołum. Pe noł wain ming gał tang, noł wain mei ele pum.” Ek ei yi mił ninim Jiisas ek ok nge kin konj kin ende pinermba nipi ek ekin yi mił tum.

*“Kongun Kor Kunum Enelei!” Pa Ninjing.
(Masyu 12:1-8, Luk 6:1-5)*

²³ Kor kunum Jiisas aka pin andlam sim konu ele andpi pum. Pe Jiisas nge ekii siłmin wumb eim kin tep tok punjung. Puk kin, kuni kopur aka pin puk andik sik nunjung.

²⁴ Pe lo ek piik ekii siłmin wumb, Jiisas kanik ek dinga ninjing, “Piini! Kor kunum ele kongun mowii ninjing ba nim nge ekii siłmin wumb oł ei nimbił erang enmin?”

²⁵ Nga Jiisas ek nipi ngum, “Enim Deipis Gos ek ka enim ger piinenjing min? Na ek ei nind, kunum ei eim kin eim wumb pei kuni sineririm kunum nind.

²⁶ Nimbił erang Deipis kuni tang, Gos ngii ele nirik pum. Pang kin, kułmal kalilim wu ei mołpu bres sipi eim ngum. Ngang kin, Deipis sipi nga eim wumb kin bres ei nunjung ku.”

²⁷ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Gos kor kunum ei wumb paki tumbii nipi kor kunum sim. Ba wumb kor kunum paki tunerngii mon,” yi nirim.

²⁸ “Yi mił wu kingam epin konu si kindpi mani mei ele opu tonu om; wu ei mendpił kor kunum wu owundu mułmba ku.”

3

*Kor Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mułum, Er Ka Erim
(Masyu 12:9-14, Luk 6:6-11)*

¹ Jiisas men ngii konu ele nga nirik pum. Wu endi mułum wu ei, angil orung kis mołpu, miyem kulii erim.

² Wumb Jiisas mułum konu kanik mulnjung. Kor kunum Jiisas wu ei er ka ermba min mon, ni kanik mulnjung. Molk kin, kunum ele en enim Jiisas kin kos ermin ni piinjing.

³ Jiisas ek nipi wu ei angil kis mułum wu ei kin ngum, “Nim ya wa!” pa nim.

⁴ Jiisas ek nipi wumb pei ngum, “Sinim kor kunum oł ka ermin ei kapli min? Sinim kor kunum epi kis ermin ei kapli min? Sinim wumb to kundmun min paki tamin ka mułngii min?” Ba wumb ek nik orung kindnenjing mon.

⁵ Jiisas wumb mulnjung konu orung orung kind kenim. Kanpi kin, eim popul sim. Nimbil erang Jiisas wumb kanpi wumb noman tuk ele piim. Wumb noman tuk ele dinga peng, wumb pii gii ninenjing ei eim piim. Pe Jiisas ek nipi wu ei angil kis molum wu ei ngum, “Nim angil tun kindii!” nim. Pe wu ei angil tun kindang kin, nga kapli ka erim.

⁶ Lo ek piik ekii silmin wumb ok punjung. Puk kin, Eros wu owundu wumb mulnjung konu kulou tunjung. Tok kin, en enim ek ni piik piik erik Jiisas tumun ni piinjing.

Wumb Pei Jiisas Ekii Sik Endnjing

⁷ Jiisas kin eim ekii silmin wumb konu ei si kindik, nol gop mulum konu ele punjung. Pe wumb pei Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Wumb Galili konu ele kin, Juriya konu wumb kin pei punjung.

⁸ Pe Jerusalem konu ele wumb kin Erumiya konu ele wumb kin, nol Joran orung, Taiya konu kin Sairon konu ele wumb, pei Jiisas erim ol, ei piik pendik Jiisas mulum konu onjung.

⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kanpi yi nim, “Wumb pei molmun ei, na ambil gii ningii, ni piind. Wumb ei na ambil gii ningii, en enim nol kanu endi tu wangin kin, na kapli tonu pup mulmbii,” pa nim.

¹⁰ Pe wumb ening pim wumb ei, Jiisas ambil gii ninjing. Wumb Jiisas ngenj ele embilmin nik enjing. Nimbil erang, ok Jiisas wumb ening tolmun wumb ei er ka elim ni piik onjung.

¹¹ Nga wumb gui kis Jiisas kanik kin, enim gopsing pii polk molk kin, ek dinga tangk yi ninjing, “Nim Gos nge kingam molun!” pa ninjing.

¹² Pe Jiisas ek dinga nipi ngum, “Enim gui kis, na embe ele ek ni tor kindnerngii mon!” pa nim.

Jiisas Ek Se Andilmin Wumb Engki Nga Tal Topu Kind Mundum (Masyu 10:1-4, Luk 6:12-16)

¹³ Pe Jiisas komung endi ele tonu pum. Pupu kin, eim kin mulngii wu ombu to tonu kindmbii ni piipi kin wii tang, onjung.

¹⁴ Nga eim wu engki nga tal wumb nipi tonu kind mundpu wumb, ei eim kin mulngii nipi tonu kind mundum. Eim ekii silmin wumb kindang, “Na ek ka ningii,” nipi kindang nge punjung.

¹⁵ Jiisas noman dinga ngamb kin, “Gui kis wumb kin molmun ei tor kindngii!” pa nim.

¹⁶ Wu engki nga tal topu mundum wumb ei yi mił: Saimon, embe eipi endi ngum embe ei Piisa nim.

¹⁷ Pe nga Sependii nge kingam Jeims angim Jon wu tal embe eipi endi sipi ngum, embe ei Bonesis. Embe pul yi mił nim, “Kupu mul ek tangilim,” embe ei sipi ngum.

¹⁸ Pe nga Endru kin Pilip, Basolomu, Masyu, Tomas, Alpiyas nge kingam Jeims, Tariyas, Saimon Siilas.

¹⁹ Nga wu Juras Eskeriyas konu ele wu, ei eim Jiisas sipi opu orung wumb kin ngum.

Wumb Ek Nik, “Jiisas Nim Biyelsipul Kin Kongun Ende Erngil,” Pa Yi Ninjing.

(Masyu 12:22-32, Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Nga Jiisas ngii konu ele pupu kin, nga wumb pei ok kulou tunjung ku. Yi erangin kin, Jiisas kin eim ekii silmin wumb kuni nungii nge kunum endi sinerim.

²¹ Nga Jiisas nge tilap ende wumb ek ei piinjing. Piik, ok kin “Jiisas simin,” nik onjung. Wumb ei ek yi ninjing, “Eim wulu punum,” ninjing.

²² Wu num kombur lo ek piik nik tep elmin wumb ei Jerusalem konu ele molk mani onjung. Ok yi ninjing, “Gui kis Biyelsipul Jiisas eim kin tuk mulnjung. Ei eim gui kis owundu nge noman dinga ei gui kis pei wumb tuk molmun ei, to tor kindim.”

²³ Jiisas eim wumb mandi, “Wei!” nim. Jiisas ek ekin kopur topu wumb ngopu yi nim, “Yi mił Seisen eim kapli Seisen to mani kindmba min?”

²⁴ Yi mił, king endi molpu eim wumb tilap palsik tał erik, “Opu erei!” nimba. Kapli, tilap ei dinga simba min? Ei dinga sinermba mon!

²⁵ Pe ngii ende beltik en enim opu erngii. Erangin kin, ngii ele dinga engnermba mon.

²⁶ Pe Seisen eim wumb kin opu orung eim kin kapli Seisen eim dinga pupu mulermba mon. Eim poru nimba.

²⁷ “Pe Jiisas ek ekin ei yi mił nim, “Wu endeim eim pupu, wu king owundu ngii endi epi simba mił pinalim mon. Simba, pim kin yi ermba. Wu owundu ei kan ngo pendpi, epi ei kapli simba. Yi mił erpi nim kin, wu num ei epi ngii nirik mułum, epi sipi ngii er kis mondpu simba,” pa yi nim.

²⁸ Jiisas yi nim, “Na ek keimi nind. Gos wumb pei kapli ol kis kil ngo si kindmba. Si kindpi, wumb kin ek buł morung niłmin wumb ombu pei kapli kil ngopu si kindmba,” pa yi nim.

²⁹ “Ba wu endi Gos Gui Ka ek buł morung nipi, to mani kindmba wu ei, Gos eim ol kis ei kil ngopu si kindnermba mon mendpił. Pe yi ku sinim wumb endi ek yi ninermin ek ei, nga pepi tonu omba palim wu ei, ol kis ei poru ninermba mon; kunum kunum pep mułmba,” pa nim.

³⁰ Nimbił erang wumb ek yi ninjing, “Jiisas gui kis nge dinga eim kin molang palim,” pa ninjing.

Jiisas Mam Kin Angim Noł (Masyu 12:46-50, Luk 8:19-21)

³¹ Kunum ele Jiisas mam kin angim noł ok, andaring enginjing. Angk kin ek ni kindik, “Jiisas anda omba,” pa ningii.

³² Wumb pei Jiisas mułum konu orung orung mulnjung wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim manim, ainim, angnim noł ok kin andaring molk kin, nim wii tonmun.”

³³ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił ol enim? Wumb nii na angnan, manan noł molmun, ei enim piinmin min?”

³⁴ Jiisas orung orung kind kenim ni, wumb eim mułum konu orung orung pei mulnjung. Jiisas ek yi nim, “Ya kind kinei! Wumb ya mandi molmun, wumb ei na manan, angnan noł molmun,” pa yi nim.

³⁵ “Wumb endi eim Gos nge noman ele ekii sipi erim kin, wumb ei na manan, einan, engnan noł mił mułmba.”

4

Wu Kuni Emb Telim (Masyu 13:1-9, Luk 8:4-8)

¹ Nga Jiisas kongun nga erpi wumb kengip ek ngopu konu noł gop wer ele nipi ngum. Nga Jiisas mułum konu wumb pei ok kulou tunjung. Tangin kin, Jiisas noł kanu endi ele tuk pum. Jiisas pupu noł kanu ele molang kin, noł kanu ei pupu tuk noł gop ele pim. Wumb pei noł gop mułum konu wer ele mandi mulnjung.

2 Pe Jiisas eim ek ekin pei to wumb ngopu ek yi nipi wumb ngum.

3 “Enim piyei! Wu endi kuni mong pei sipi aka pin kindim.

4 Kindim, kuni mong kopur ei ok andlam ele mani pum. Pang kin, kuni ei kei ok nunjung.

5 Pe nga kuni mong kopur ku mułum konu ele mani pum mei ele, aninga pim konu ele, kuni mong ei sikir tonu om.

6 Nga eni tonu wang kin, kuni mong ei kulii erpi kułum.

7 Nga kuni mong kopur ei ond guimbin mułum konu ele pum. Pupu kin, tonu omba konu sinerim. Sinerang kin, ond guimbin to mani kindang, mong tunerim.

8 Pe nga kuni mong kopur mei ka sim konu ele pum. Kuni mong ei tonu opu, kuni mong ka tum kuni mong ei, tonu opu, kuni mong 30 aninga kopur tum. Nga tum ei kuni mong kopur 60 pei mił tum. Nga tum, pii kełpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei tum.

9 Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli!”

Jiisas Ek Ekin Totum Mił
(Masyu 13:10-17, Luk 8:9-10)

10 Ekii se Jiisas eim mendpił mułum. Pe Jiisas ekii silmin wu engki nga tał mulnjung wumb kin tep tok mołangin wumb ei, Jiisas kii sik ninjing, “Nim ek ekin ei er ton mił nenj?” a ninjing.

11 Jiisas ek yi mił ni wumb ngum, “Gos koi er nim ek ei nge, Gos wumb top erpi mułum ei, enim kin andan top konu enim pei ngond. Ba wumb anda molmun wumb ei, na nge ek ekin ei minj piik molmun.

12 Yi mił,

‘Ger piinjing, ba epi ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pule ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pule ei pii poł tunenjing mon ku. Mon pim kin, wumb ek ei pii poł tok kin, noman ak tok enjing kin, Gos en enim oł kis ei kil ngopu si kindmba.’ ”

Ek Ekin Kuni Mong Yi Mił Tum
(Masyu 13:18-23, Luk 8:11-15)

13 Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek ekin ei piinanmin min? Pe nga enim ek ekin eipi pei er piingii mił nenj?”

14 Wu endi kuni mong telim wu ei, Gos nge ek ka ei telim. Talpi, kuni mong ei Gos nge ek ka mił molum.

15 Nga kuni mong kopur andlam ele pim mił ei, wumb Gos ek ka yi mił piinjing. Piik kin, wumb ek ei piinjing kunum ele mendpił, Seisen sikir opu, Gos ek ka ei to ak topu eipi kindim.

16 Nga kuni mong kopur pupu mei ku mułum konu pupu sikir tonu opu yi mił pimba,” pa nim. “Wumb yi mił enim wumb ei, Gos ek ka sikir piik sik kin, ka ka piłmin.

17 Ba en enim dumbuł ei pinerang mulnjung kin, kunum aninga kopur mułangin kin, pe wumb kombur Gos ek ka to mani kindangin kin, oł embin tui tonu wang kin, wumb ei nge pii gii ei sikir to kis ermba.

18 Pe nga wumb kopur yi mił mułangin kin, kuni mong kombur ond guimbin mułum konu ele mani punjung ei tonu omba erim; ba ond guimbin ei to mani kindim.

19 Ba wumb pei ya mani mei ele epi ei noman to piinjing. Piik kin, ku ni epi ei noman kulk, nga ya mani mei ele epi ei pei bun bun kulk yi enjing epi ei Gos nge ek ka ei to mani kindpi pandi tum. Wumb ei kuni mong ka wii mił endi tunerim mon.

²⁰ Ba wumb kombur Gos ek ka piik sik kin kuni mong mił mei ka wii ele mani pum. En enim noman tuk ele kindnjing ek ka ei kindik ei, ambil gii ninjing. Pe kuni mong ei tonu opu kuni mong 30 mił aninga kopur tum. Nga tum kuni mong ei kopur pei 60 mił tum. Nga tum kuni mong ei pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei pei tum.”

*Ek Ekin Ele Dup Alam Kalk Peł Mandring Pendnałmin
(Luk 8:16-18)*

²¹ Nga Jiisas ek ekin endi nipi ngum, “Wu endi dup alam kalpi, sipi mani peł ele min kuni ming endi mandring pendmba min? Mon; ba wu ei dup kalpi sipi tonu peł ele pindang, tiłang erang wumb nirik ngii konu ele mułangin kin, kalpi kan kun erngii,” pa nim.

²² Epi pei koi er mołum epi ei, ekii se pei peni ele tor omba. Nga wumb pei sik ok ei er mołmun epi ei, ekii se peni ele tiłang erang enim kenjngii.

²³ Pe wu endi kom pim kin, kapli wu ei eim kom se piyangli.

²⁴⁻²⁵ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek piik ek ei pii kun erngii,” pa nim. “En enim ek ei piik pendik wumb eipi nik ngangin kin, Gos enim noman ele ek ka ngumba. Wumb kopur epi aninga se mulngii ei, Gos nga ngumba. Ei pułe yi mił pałim. Wumb kopur Gos ek aninga ambil gii nik mulnjung kin, Gos wumb ei noman ele eim Gos ek pei ngumba. Pe wumb kombur ek aninga ei nik wumb eipi endi ngunarik mulnjung kin, Gos ek ei topu tor kindmba,” pa nim.

Kuni Ek Ekin Topu Nim

²⁶ Jiisas ek ekin endi nga nipi wumb ngum, “Gos eim wumb tep enim yi mił, wumb kopur enim kuni mong aka pin kindnjing. Kindangin kin, kuni mong tonu opu kuni mong tum.

²⁷ Kunum kunum emii peng, wu ei or pałim. Tinga, wu ei eim wii andpi mołum. En enim kuni mong taliłmin ei, połpu tonu opu owundu ermba mił nenj? Wu ei eim ei pii poł tunalim mon.

²⁸ Nga mei eim erang kuni tonu opu, onguł tum. Topu, kuni mong topu onguł kumna tum. Topu, nga muł mondpu kin ekii se kuni mong tum.

²⁹ Ba ekii se kuni mong topu owundu erim. Erang, kuni simba kunum mandi erang kin, wumb sikir tui kapera sik kilip tołmun.”

*“Kuni Embe Endi Maser,” Pa Nilmin
(Masyu 13:31-32,34, Luk 13:18-19)*

³⁰ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Na kapli Gos sinim tep enim ei nip ngamb, enim kapli piingii min? Pe nipe ek ekin endi enim piingii, ek ei nemb piingii min mon?”

³¹ Gos eim wumb tep ka erang wumb pei tonu olmun ei, yi mił kuni mong embe maser, nilmin. Kuni mong maser ei ya mei ele kuni mong ei endi ende mił mon. Kuni mong ei kembis wii, wumb mani mei ele taltmin.

³² Kuni mong ei talk poru nengin kin, pe kuni mong tonu opu, kuni kopur to mani kindiłim. Kuni maser ond kirang owundu ngołum. Kapli, kei ombu emin ele ok ond kirang ele ngii takik jii nilim konu ele mołumun.”

Jiisas Ek Nim, Ek Ekin Minj Nim

³³ Jiisas ek ekin pei nipi wumb ngum, ek ei ek ekin minj nipi wumb ngum; wumb noman piingii mił nipi ngum.

³⁴ Jiisas ek ekin minj topu nipi wumb ngum. Ek endi kun nipi tuk kindnerim mon; ek ekin minj nipi ngum. Jiisas nge ekii siłmin wumb mendpił mulnjung kunum ele, ek ei pułe nipi eim ek ekii siłmin wumb nipi ngum.

Jiisas Ek Nipi, "Pop Owundu Tum Ei Poru Nengli," Nim.
(Masyu 8:23-27, Luk 8:22-25)

³⁵ Kunum ele pou neng, Jiisas ek nipi eim ekii silmin wumb kin nipi ngum, "Sinim no! gop ele orundung pamin!" nim.

³⁶ Pe wumb pei mulnjung konu ele si kindik pendik, Jiisas no! kanu mulum konu ele, Jiisas ekii silmin wumb tonu puk punjung. Nga no! kanu kombur ouni punjung ku.

³⁷ Nga konu pop owundu endi tum. Pe no! kanu ele no! tuk pupu kin, no! piki tumba erim.

³⁸ Ba Jiisas no! kanu orung peng kilandi erpi pim. Peng kin, eim ekii silmin wumb Jiisas a nik wii tunjung, "Ek mon wu, sinim kulmun palim ei, nim sin kin piin min mon?" pa ninjing.

³⁹ Pe Jiisas konj angpi, konu pop ek dinga wii nipi ngang, pop poru nim. Pe eim ek nipi no! ngum, "No! nim mani pui!" pa yi nim. Neng kin, no! mani pang, pop poru nim. Pe no! tunarpi wii sim.

⁴⁰ Nga Jiisas ek nipi eim ekii silmin wumb ngum, "Enim nimbil erang tungu enmin? Enim nimbil erang enim nga pii gii ninenjing?"

⁴¹ Pe en enim ek nik piik enjing, "Wu ei noman dinga ei erpi sim mil nenj? Yi mil no! kin pop kin eim ek piiki! pendiki! mani pupu poru ninim," pa ninjing.

5

Wu Endi Gui Kis Tuk Molang, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 8:28-34, Luk 8:26-29)

¹ Jiisas ekii silmin wumb kin no! gop orundung punjung. Puk kin, mei Genesares konu ele wumb nge mei.

² Pe kanu ele tor wangin kin, wu endi gui kis pim endi, sikir opu Jiisas kenim. Kanpi, wu ei kom ku tukpu wumb sahilmn konu molpu om.

³ Wu ei eim or guimeng ku tukpu ele palilm. Wumb wu ei kin kan sen to pendngii ei, dinga kapli enermba mon.

⁴ Yi mil kunum kunum wumb kan sen simb angil ouni to pendilmn ei, topu kilip tolum. Eim wu dinga wii molpu kin, wu kombur wu ei kapli kan tunerngii mon.

⁵ Kunum emii peng, tinga, kunum kunum eim tonu komung nin ku guimeng ele minj molulum. Eim kunum kunum wii dinga topu, eim ngenj ku ele topu, yi minj elim.

⁶ Nga wu ei Jiisas konu turii opu kenim. Kanpi kin, eim sikir opu, eim mong gopsing pii pulum.

⁷ Eim wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos kingam mendpi! Gos ei tonu molpu wu dinga owii molum ei, nim na kin nipe ol enjii?" pa nim. "Na ek keimi nip, Gos embe ele nind ei, nim na kin ngenj kumbii nga ngunenjii!" pa nim.

⁸ Nimbil erang wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum? Ngang kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim gui kis, nim wu ei kin si kindkin pui!" pa nim.

⁹ Jiisas wu ei kii sim, "Nim embe nii?" a nim. "Na embe opu ond wumb; nimbil erang sin pei molmun," pa nim.

¹⁰ Wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum, "Nim gui kis pei mei ele molum to tor kindnenjii mon!" pa nim.

¹¹ Pe kung pei tonu komung ele kuni nok mulnjung.

12 Pe gui kis pei wii tok ek dinga nik Jiisas ngunjung, “Jiisas, nim ni kindan, sin pupun kung mołmun konu ele tuk bin,” pa ninjing.

13 Pe Jiisas kapli neng kin, punjung. Gui kis pei ei wu ei kin si kindik punjung. Puk kin, kung mulnjung konu ele tuk punjung. Pe kung dinga wii sikirik puk, konu kis endi sim konu punjung. Kung pei 2,000 yi mił mulnjung puk, noł gop mani puk kolk poru ninjing.

14 Pe wumb kung tep enjing wumb, oł ei kanik kin en enim tungu puk, konu owundu sim konu puk, wumb kanik, ek ninjing. Nengin kin, wumb ei puk oł ei kenjingii.

15 Nga wumb ei Jiisas mułum konu ele ok, wu ei kenjing. Wu ei ok gui kis pei eim kin mulnjung; ba pe eim alap tałpi kin eim noman ka seng mułum. Nga wumb wu ei kanik kin tungu enjing.

16 Nga wumb kung tep enjing wumb epi ei kanik kin wumb eipi kin pol tok yi ninjing. “Ok, gui kis wu ei kin mułum; ba pe eim wumb kin mołpu pum. Nga gui kis ei pei kung kin tuk puk kin kolk poru ninjing.”

17 Pe nga wumb Jiisas kin ek dinga nik, “Nim mei ele sikin, mei eipi endi punjii,” pa ninjing.

18 Pe Jiisas kapli noł kanu ele tonu pum kunum ei, wu endi ok gui kis tuk mułum wu kii dinga sipi, “Na nim kin bii,” nim.

19 Ba Jiisas wu ei kin mon nirim. Nipi kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim nge ngii konu wumb tilap ende mołmun konu ele pui! Nim pukun, Owundu oł erim ei, wumb kankin Owundu eim nim kin kaimb piipi ngum, ek ei wumb kin ninjii,” pa nim.

20 Pe wu ei pupu kin Diikapolis konu ele pupu, Jiisas eim kin erim mił ei wumb konu orung orung wumb pei kanpi ek ni tor kindpi pum. Pang kin, wumb ek ei piik kin, wumb ei noman embin tok piinjing.

Men Tolmun Wu Owundu Endi Amblam Kulang Kin, Jiisas, “Engnjii,” Neng Angpi Pum.

(Masyu 9:18,19,23-26, Luk 8:40-42,49-56)

21 Pe nga Jiisas noł kanu ele pupu, nga noł orung pum. Pupu kin, Jiisas noł gop wer ele mułum kin, wumb pei eim mułum konu kulou tok onjung.

22 Pe wu owundu endi men ngii kongun tep elim wu endi, ei eim embe Jairas. Wu ei Jiisas mułum konu opu kin, Jiisas simb ele mong gopsing pii polpu ngum.

23 Pe eim kii dinga sipi yi nim, “Na ambilnan pe mandi kulmba enim. Nim okun, eim ngenj ambilan, eim nga konj kindpi mulmba,” pa nim.

24 Pe Jiisas wu ei kin pum. Pupu kin, wumb pei Jiisas pum konu ele ekii sik punjung ku. Yi mił peng kin, wumb Jiisas mułum konu piki topu pim.

25 Nga amb endi konu ele mołum amb ei, eim miyem gu nilim. Nilim, amb ei eim miyem opu pupu mułang mułang kung ngii angil orung orung nga tał o pang mułum.

26 Nga amb ei ngenj kumbii pei ko wupu kin, ond mong ngołmun wumb pei amb ei kenjing. Kanik kin, eim ku pei ngang sik, ba eim ening poru ninerim mon. Nga eim ening kis nga piram palilim.

27 Nga amb ei Jiisas oł kanim kanim erim mił piipi kin, Jiisas mułum konu ele om. Wang kin, eim wumb pei Jiisas mułum konu ele kulou tunjung konu ele opu Jiisas nge konduk buł morung ele embilim.

28 Nimbil erang, amb ei eim yi ni piim, “Na Jiisas konduk ele embilamb kin, na ening poru nimba,” ni piim.

29 Yi mił erang kin, eim miyem kolpu sikir poru nim. Nipi, eim ngenj tuk piim ni eim miyem ening poru nim kin, ka moł, ni piim.

³⁰ Pe nga Jiisas yi piim ni, eim noman dinga kopur tor pum. Pupu kin, Jiisas eim kan orung kindpi wumb pei kanpi ek yi nim, “Wumb nii endi na konduk embilim?”

³¹ Jiisas ekii silmin wumb ek nik Jiisas eim ngunjung, “Nim kan! Wumb pei piki tonum. Nim nimbil erang wumb endi na konduk embilim nin?”

³² Jiisas kanpi orung kind, wumb kanpi kin wumb nii endi enim ni piim.

³³ Ba amb ei eim piim ni, epi ei Jiisas kin enim ni piipi kin, tungu erim. Amb ei opu Jiisas mulum konu ele ming gopsing pii pulum. Polpu kin, eim ek keimi pei nipi Jiisas ngum.

³⁴ Nga Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ambilan, nim pii gii je, nim er ka enim. Nim pukun, noman ka seng kin, mulnjii. Nim ening ei poru neng, ka molun,” pa yi nim.

³⁵ Pe Jiisas ek ei nipi mulang kin, wu owundu endi men ngii tep elim wu, ei eim wumb kombur onjung. Ok kin, ek yi ninjing, “Nim ambil ei koltum. Nimbil erang nim ek mon wu noman embin nga ngon?” pa ninjing.

³⁶ Jiisas ek ei kom se piinarpi kin, ba Jiisas ek nipi men ngii tep elim wu ei ngum, “Nim ek ei piikin, tungu enenjii mon; ba nim pii gii nikin mulnjii?” pa nim.

³⁷ Nga Jiisas eim wumb eim ba konu punerngii. Wu Piisa kin Jon, Jeims angim kin wu kei minj tep tok pungii.

³⁸ Nga wu kei puk, men ngii tep elim wu ngii konu ele punjung. Puk kin, Jiisas kenim ni, wumb ke dinga owundu ninjing.

³⁹ Pe Jiisas ngii wirikring pupu, eim ek nipi wumb ngum, “Nimbil erang enim ke dinga wii nik molmun? Ambil ei mendpil kulerim mon ba eim or mil palim,” pa nim.

⁴⁰ Nga wumb ei eim kin tokul enjing. Pe Jiisas wumb pei topu tor kindim. Kindpi kin, arim mam kin, Jiisas ekii silmin wu tekliki kin, nirik puk, ambil ei pim konu ele punjung.

⁴¹ Pe Jiisas ambil angil ele ambilpi yi nim, “Taliisa kum!” Ek ei pu'e yi ninim, “Ambil kembis, na ek nip ngond, nim ang!”

⁴² Neng kin, sikir ambil kembis ei angpi tonu om. Eim kung ngii engli nga ta' mendpil. Wumb ol ei kanik kin, puku sinjing.

⁴³ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Enim wumb ol end ei kanik kin ek ninerngii mon! Enim kuni endi sik, ambil kembis ei ngei!” yi nipi wumb ngum.

6

Nasares Konu Ele Wumb Jiisas Bul Ngunjung (Masyu 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Jiisas konu ei si kindpi, eim nge mei konu ele pum. Jiisas ekii silmin wumb, Jiisas pum konu ele ekii sik punjung.

² Nga kor kunum endi Jiisas pupu, men ngii ele Gos ek nipi, wumb ngum. Ngopu, wumb pei Jiisas eim ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, wumb ek yi ninjing, “Wu ei ek ei jili sim?” a ninjing. “Eim noman dinga ka ei jili mil sim? Pe eim jep ol ei erpi, owundu mil enim!” pa ninjing.

³ “Pe wu ei ngii takpi elim wu min? Nga eim Maria kangil, angim Jeims kin, Joses, Juras, Saimon, aim kin ya sinim kin molmun min?” Yi nik kin, noman kis piinjing.

⁴ Pe Jiisas ek nipi, wumb ngum, “Ek keimi, ni tor kindilim wu nge embe konu pei punum. Ba eim konu mendpił, eim miyem ende wumb nge ngii konu ei embe pinałim mon!” pa nim.

⁵ Nga eim jep oł endi eim konu ełe ermba kaplı enanim mon; ba eim wumb kombur ening tumb wumb ei ambilpi, er ka erim.

⁶ Nga eim noman embin sipi yi piim. Nimbil erang wu amb eim kin pii gii ninanmin. Yi mił erang kin, pe eim pupu, mei konu orung orung andpi, eim Gos ek nipi, wu amb pei ngum.

Jiisas Nge Ekii Silmin Wumb Engki Nga Tał Kongun Mok Topu Kindang Punjung

(Masyu 10:5-15, Luk 9:1-6)

⁷ Pe Jiisas eim wu engki nga tał eim kin wii topu, “Wei!” nim. Eim wu tał tał ni kindang, punjung. Jiisas eim noman dinga ekii silmin wumb ngum. Ngang kin, wumb gui kis tuk seng kin, tor kindngii nipi, wumb ei noman dinga ngum.

⁸ Eim ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Andlam pungii dolu epił endi singii. Epi eipi endi sinerngii! Enim andlam turii kepii embilerngii! Enim kuni bres endi sinerngii! Nga kon endi sinerngii; nga ku endi sinerngii mon ku.

⁹ Ba enim simb kum kindngii! Kindik kin, nga enim konduk torung tał kindnerngii mon!”

¹⁰ Pe Jiisas ek nipi wumb ei ngum, “Enim puk konu endi tor puk kin, ngii endi nirik pungii. Puk kin, ngii ełe minj pek wumb ek nik ngok, andik molk ekii se pungii.

¹¹ Pe enim konu endi pangin kin, wumb enim ek piinarik kin, nga enim sik nirik sinerngii kin kaplı, en enim wumb ei si kindik pendik; konu eipi endi pungii. Puk kin, enim simb ełe kulman mułmba ei si kindik pungii. Yi mił erangin kin, wumb en enim elmin oł kis ei kom se piingii,” pa yi nim.

¹² Yi mił erang, pe Jiisas nge ekii silmin wumb punjung. Puk kin, Gos ek ka ni tor kindnjing, “Enim wumb noman tuk ełe ak tungii,” pa ninjing.

¹³ Pe puk kin, gui kis mułum wumb ei gui kis tor si kindik, nga wumb kombur ening pim wumb ei, kopung kindik er ka erik punjung.

Jon Wumb Nol Pendpi Ngolum Wu Eim Kulum

(Masyu 14:1-12, Luk 9:7-9)

¹⁴ Pe King Eros eim ek ombu eim piim. Nimbil erang Jiisas nge embe konu pei andpi, kaplı erim. Wumb kopur yi ninjing, “Jon wumb nol pendilim wu kulum ni, nga angpi orung onum. Yi mił erang kin, pe Jiisas eim oł dinga yi mił enim,” pa ninjing.

¹⁵ Ba wumb kombur eipi yi ninjing, “Elainja ok ek keimi ni tor kindilim wu ei pe onum,” pa ninjing. Pe wumb kombur eipi yi ninjing, “Ei ek keimi ni tor kindilim wu ei mił, ek keimi ni tor kindilmin mił wumb ok mulnjung,” pa ninjing.

¹⁶ Ba King Eros eim pii poł tunarpi, yi ni piim, “Wu ei Jon wumb nol pendilim wu, ok na eim peng kolmung enj ni, nga tonu onum,” Eros yi ni piim.

¹⁷ Yi mił kumb ok, Eros wumb kombur kindang puk, Jon ambil gii nik, kan sen tok kan ngii ełe kindnjing. Nimbil erang, Eros amb Erosiyas eim angim Pilip nge ambim ei sim.

¹⁸ Yi mił kin, Jon ek nipi Eros ngum, “Nim wu angnim ambim sin, ei kaplı enanim,” pa yi nipi ngum.

¹⁹ Nga amb Erosiyas eim, “Jon to kundmbii,” nipi piim, ba ei kapli enerim. Nimbil erang, Eros eim Jon kin mund mong tang kin, sipi kan ngii kindim.

²⁰ Yi mił Eros eim yi ni piim, “Jon eim wu ka wii nin ol kun ka elim wu mołpu kin, eim sipi kan ngii ele tuk kindim. Eim Jon ek piipi mułum, ei eim noman embin tum; ba eim Jon ek nim ei piipi ka piim.

²¹ Ba ekii se Erosiyas, Jon to kundmba nge andlam yi mił kan sim. Eros ei kuni owundu endi erim. Eim mam mengim kunum ei eim kuni erpi, wumb wu num eim kin, tep elmin paki tunjung wumb kin, opu enjing wu num kin, Galilii wu num kopur eim kin muljung wumb ei kin kuni owundu endi erim.

²² Yi mił Erosiyas ambilam opu, non erang kin, pe Eros kin wumb eim kin kuni nunjung wumb eim kin noman ngunjung. Pe King Eros ek nipi ambil ei ngum, “Nim epi nipe sinjii? Ei nim na kin ek nen kin, piip na nim ngumbii,” pa nim.

²³ Pe Eros ek keimi mendpil nim, “Nim epi endi simbii nin kin, kapli na nim ngumbii. Na epi konu orung orung pei salim ei, aninga orung na ngunjii nin kin, na kapli nim ngumbii,” pa yi nim.

²⁴ Pe ambil ei eim anda pupu eim mam kii sim, “Na kii sip, epi nipe endi simbii?” a nim. Eim mam ek nipi ngum, “Nim pukun yi ninjii, ‘Na Jon wumb noł pendpi ngołum wu ni peng simbii,’ ” pa ninjii.

²⁵ Pe ambil sikir pupu Eros wu num mułum konu om. Pe ek dinga nipi Eros ni ngum, “Pe minj na piind, nim wu Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei nge, peng sikin ming endi ele tuk kindkin na ngunjii!” pa nim.

²⁶ Ambil ei yi neng kin, wu num Eros noman embin tum. Ba eim yi piim ni, “Ok na ek dinga wii nipi tonu kindinj.” Pe eim noman yi piim, “Wumb eim kin kuni nok muljung wumb, eim ambil ei ek nim ei, to kindmba pinerim mon,” ni piim.

²⁷ Pe sikir wu num Eros opu elim wu endi kindang pupu, Jon topu, peng simba nge pum. Opu elim wu ei pupu, Jon kan ngii mułum topu, peng kołmung tum.

²⁸ Nga wu ei Jon nge peng sipi, ming endi kind sipipi kin, ambil ei ngum. Ngopu, ambil ei sipi kin mam ngum.

²⁹ Pe kunum ele, Jon nge ekii silmin wumb ek ei piik, Jon ngenj ei sik kin, tukpu tunjung.

*Jiisas Wumb 5000 Pei Mendpil Muljung Ei Kuni Ngum
(Masyu 14:13-21, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)*

³⁰ Jiisas nge ek se andilmin wumb orung ok, Jiisas kin kułou tunjung. Ok kin, ek pol tok, en enim enjing mił nik Jiisas ngunjung. Ngok kin, ek wumb kanik ninjing mił ok, Jiisas kanik ninjing ku.

³¹ Yi mił, wumb pei ok kin punjung kin, Jiisas kin ek se andilmin wumb kin kuni nungii kunum endi sinerim. Pe Jiisas ek nipi eim ek se andilmin wumb ngum, “Sikir, sinim wumb mulenjing konu endi pamin! Wei! Sinim pupun kor aninga mułmun,” pa nim.

³² Pe nga noł kanu endi sik puk, wumb mulenjing konu ele en enim minj puk muljung.

³³ Pe wumb pei kenjing ni Jiisas ek se andilmin wumb kin, noł kanu ele punjung. Puk kin, wumb konu owundu nge wumb orung orung onjung. Wumb kanik, noł orundung sikir puk, orung tor puk mułangin kin, Jiisas ek se andilmin wumb kin noł kanu ele tor onjung.

34 Pe Jiisas orung tor pupu kenim ni, wumb pei onjung wumb ei Jiisas kaimb piim. Wumb ei kung siipsiip mił, wumb tep elim wumb endi mulerim. Nga Jiisas eim kengpi ek pei pułngun mondpu, nipi wumb ngum.

35 Nga eni mani ba erang kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb ok, Jiisas kanik, ek yi ninjing, “Konu orung wumb mulenjing konu mołpun kin, eni mani ba enim.

36 Nim wumb kindan pangin kin, puk konu eipi eipi puk, en enim kuni top tungii,” pa ninjing.

37 Ba Jiisas ek nipi eim nge ek se andilmin wumb ngum, “En enim kuni wumb ei ngangin, nungii.” Pe en enim yi ninjing, “Sinim ku pei 200 mił sipin, bres top ermin, ei kapli ermba min?” pa ninjing.

38 Nga Jiisas ek nipi ek se andilmin wumb ngum, “Enim bres nimberii sałim? Enim puk kinei!” Kanik poru nik, ek yi ninjing, “Sin bres angil orung kin, omu tał sałim,” pa ninjing.

39 Jiisas ek dinga nipi ngum, “Wumb pei mani mułei!” pa yi nim. “Tilap mok tok mułei!” Jiisas yi neng mulnjung.

40 Pe wumb mulnjung wumb tilap kopur 100 mulnjung; nga wumb tilap kopur 50 mulnjung.

41 Pe Jiisas bres angil orung kin omu tał sim. Pe Jiisas kanpi, tonu epin kanpi prei erpi, Gos ngum. Pe Jiisas bres engin topu, eim nge ek se andilmin wumb ngum. Ngang kin, eim ek se andilmin wumb sik, mok tok, wumb mulnjung wumb ei ngunjung. Pe Jiisas omu tał, yi ku engin topu, wumb ngum ku.

42 Wumb pei kuni ei nangin kin kapli erim.

43 Pe Jiisas nge ek se andilmin wumb bres kin omu orung kin pei sim. Orung sim kuni ei sik gerenj kon engki nga tał tok piki tunjung.

44 Nga wumb kuni bres ei nunjung wu ei, 5000 pei pei tuk mulnjung.

Jiisas Eim Noł Peł Ele Pum (Masyu 14:22-23, Jon 6:15-21)

45 Jiisas eim ekii silmin wumb kin, ek nipi tu wum. Tu wupu kin, “Noł kanu ele tonu pei!” nim. Noł kanu sik, kumb se puk noł orung pungi,” pa nim. Konu endi Beseira, wumb ok kindang punjung.

46 Jiisas wumb pei neng, punjung. Puk kin, eim komung endi ele tonu pupu, prei ermbii ni piipi, pum.

47 Nga pou neng, noł kanu tuk noł ele pupu pim. Pe Jiisas ei mendpił minj noł orundung mei ele mułum.

48 Pe Jiisas kenim ni konu pop topu, noł kanu andlam punerim. Pe mandi tengmba erang kin, Jiisas ei eim noł peł ele tonu angpi om. Opu, eim nge ekii silmin wumb ei si kindip op bii ni erim.

49 Ba Jiisas ekii silmin wumb eim kenjing ni, Jiisas eim tonu noł peł ele om. Eim ekii silmin wumb yi piinjing, “Ei gui endi mołum,” ni piinjing. Pe enim dinga wii tunjung.

50 Yi mił, eim nge ek ekii silmin wumb pei kanik, tungu enjing. Ba sikir Jiisas ek nipi eim ek ekii silmin wumb ngum, “Enim noman tuk ele dinga kindei! Na mendpił ond. Enim tungu energii mon!” pa nim.

51 Pe Jiisas opu, noł kanu ele tuk tonu pum. Pupu, eim ek ekii silmin wumb ei kin mulang kin, konu pop ni tunerim. Nga eim ek ekii silmin wumb mund mong tok kin, kom sek piinjing. Nimbil erang Jiisas ekii silmin wumb eim nge noman dinga ei piinenjing.

⁵² Nga Jiisas bres sipi, wumb pei nga nunjung ei, en enim pii pol tunenjing mon! Ba en enim noman tuk ele dinga puk kin, pii gii mendpił ninenjing mon.

*Jiisas Wumb Pei Ening Pim Wumb Genesares Konu Ele Er Ka Erim
(Masyu 14:34-36)*

⁵³ Wumb nol gop tumb tok orung Geneseres konu ele onjung. Ok kin, nol kanu ei nol wer ele kan tunjung.

⁵⁴ Wumb nol kanu si kindik kin, tor punjung. Puk kin, sikir wumb Jiisas kanik kin, ei Jiisas ni piinjing.

⁵⁵ Pe wumb sikir puk konu orung orung mandi sim konu ele punjung. Puk kin, Jiisas mułum konu ele ening pim wumb Jiisas mułum konu ele tu wunjung.

⁵⁶ Nga konu pei nin, konu owundu nin, konu eipi eipi nin, pei Jiisas andpi kin kapli wumb ening pim wumb kulou tok mulnjung. Molk kin, wumb ek dinga nik, wumb ening pim wumb Jiisas nge konduk ambilangin kin eim er ka ermbe. Wumb pei Jiisas nge konduk embilnjing wumb, ei pei ka molk poru ninjing.

7

*Kupenjing Nol Nge Kengip Ek
(Masyu 15:1-9)*

¹ Pe lo ek piik ekii silmin wumb kopur, kin men lo ek piik polmun wumb Jerusalem si kindik, Jiisas kin kulou tunjung.

² Wumb ei kenjing ni Jiisas nge ek ekii silmin wumb kombur kuni nanging kin, angil ok nol kindnarik, angil ka sinerim kuni nolmun. En enim nimbil erang sinim men tok ol enmin ol ei enanmin? Ei en enim noman tuk ka sinahim ni piinjing.

³ Yi mił lo ek piik ekii silmin wumb kin Jura wumb pei kin, en enim ok wumb elmin mił men tok ol ei yi enjing. Angil nol kindnalmin kin kapli kuni nunalmin.

⁴ Nga kuni top ngii ele pulmun ei, orung ok angil nol kindnalmin, ei kuni nunalmin. Pe en enim men tok ol kanim kanim nga elmin. Ok wumb ol ei nik ekii silmin ku. Enim ming kin, kuni ming kin nol ming ele nin peł ele ei nol kind kindilmin ku.

⁵ Pe men lo ek piik ekii silmin wumb kin, men lo ek piik polmun wumb ok, Jiisas kii sinjing. "Nimbil erang nim nge ekii silmin wumb men tok ol elmin wumb ol ei mił enanmin? En enim angil penj mułang kin kuni nonmun."

⁶ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ek keimi ni tor kindilim wu Aisaiya ek keimi nipi enim kin ngum. Enim ol endi piilmin ba ol eipi elmin wumb kin Gos ek yi mił Aisaiya mon enim kin pulum:

'Wumb ei na embe ninim ei gupu ele embe ambil tonu kindilmin. Ba en enim noman tuk ele kin na kin konu turii mił molmun.

⁷ Wumb ei men tok, na Gos kin elmin ba ei wii mił elmin. Nga en enim nge men tolmun kengip ek ei, wumb nge men tok kengip ek Gos nge ek keimi mon.'

⁸ "Wumb en enim Gos kengip ek dinga ei si kindik kin, en enim wu elmin ol minj ambil gii ninmin," pa nim.

⁹ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "En enim Gos nge kengip lo ek ei ambil gii ninarik si kindilmin; ba en enim noman ele nge ekii silmin," pa nim.

¹⁰ "Yi mił, wu Moses lo ek yi ninim,

'Nim arnim manim ek ningil ei piikin, nga ekii sinjii. Nga wu endi eim arim mam kin ek kis nimba, wu ei kulmba,' pa nirim.

11 Ba enim yi nilmin, "Wu endi eim ku ngumba wu, ei eim arim mam paki tumba; ba wu eim ek dinga nipi ngum ku ei, na Gos ngumbii, nip sinj," pa nilim.

12 Nga eim nge arim mam tel kin kapli nga paki tumbii ni kapli enermba mon.

13 Yi mil enim ok wumb elmin ol, ei enim enmin. Pe enim Gos ek ei ek wii mil si kindinmin ba, en enim ol kanim kanim pei yi mil enmin. Nga en enim nge kengip ek ei wumb eipi kin ngoimun ku."

*Epi Ei Erpi Wumb Er Penj Mondum
(Masyu 15:10-20)*

14 Nga Jiisas eim wumb wii topu kin, eim wumb ei kin ek nipi ngum, "Enim na ek ei kom sek piik erik mulngii!

15 Epi wu ngenj torung molum epi ei, nga wu noman tuk pupu wu, ei to peni ermba ei kapli enanim mon. Ba wu noman tuk ele kis molum epi ei, tor opu wu ei minj kapli er penj mundmba.

16 Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli."

17 Jiisas wumb ei si kindpi kin, ngii konu ele pum. Pe ekii silmin wumb Jiisas ek ekin ei pule piimin ninjing.

18 Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim ek ei nimbil erang pii pol tunanmin? Enim yi ku piinenjing min? Na ek ei enim piyei! Epi ngenj torung ele sahim, epi ei nga wu ngenj ele tuk pupu nim kin, wu ei noman tuk ele penj mulermba mon!

19 Nimbil erang epi ei wu noman tuk ele tuk punermba mon! Ba kuni ei kirim ele tuk pupu, nga ekii se tor onum." (Kunum ele, Jiisas kuni pei ka pei konj molum.) "Kuni ombu wumb nungii ei, wumb noman tuk ele er penj mundnermba mon!"

20 Pe eim ek yi nim, "Epi endi wu noman tuk ele molpu tor onum, ei minj erpi wumb noman tuk ele er penj mondnum.

21 Yi mil, epi wumb noman tuk ele molum, epi ei tor opu, yi mil enim.

22 Noman kis piik ni; ol kis erik; wu amb eipi ol kis erik; wumb eipi nge epi waning sik, wumb to konduk; wu amb eipi nge ngunduk; wumb nge epi kan bun bun kulk; ol kis kanim kanim erik; ek kend tok erik; wu amb ol kis ni piik noman ele yi erik; wumb kin noman kis piik ngok erik; wumb kin ek kis ni ngok en enim nge embe ambil tonu kindik kin, nilkeng sik erik; en enim noman kun pinerang kin, Gos kin piinenjing mon.

23 Epi ombu wumb noman tuk ele pepi kin, nga tor wang kin, epi ei wumb pei ol penj tui ei enim."

*Piniisiya Amb Jiisas Kin Pii Gii Nim
(Masyu 15:21-28)*

24 Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya konu owundu ele orung pum. Pupu kin, ngii endi nirik pum. Ei eim wumb kin koi ermbii ni piim; ba eim kapli enerim mon.

25 Ba amb endi ek yi piipi, Jiisas molum ni piipi, amb ei eim ambilam gui kis tuk mulum amb ni sikir opu, Jiisas mulum konu ele ming gopsing pii pulum.

26 Pe amb ei wumb tilap eipi kin eim Piniisiya konu ele wumb kin Siriya konu ele mulum. Mulum kin, amb ei Jiisas kin dinga kii sim, "Na ambilan gui kis molum ei, nim kil ngo tor kindii!" pa yi nim.

²⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, “Kumb se, sinim kangil kuni ok ngumun. Nim kangil nge kuni ei sikin owu kin olup to ngonmun, ei mił enenjii mon.”

²⁸ Ba amb ei ek nipi orung kindim, “Wu Owundu, nim ek ei keimi nin; ba owu peł mandi minj mołpu kin, kangil kuni orung mani pułum ei, owu nołum.”

²⁹ Pe Jiisas ek ni orung kindim, “Yi mił nim ek yi mił nin, ei kapli, nim nga si kind orung ngii konu punjii! Gui kis ei nim ambilanim si kindpi pum,” pa yi nim.

³⁰ Amb ni eim ngii konu ele orung pum. Pupu kenim ni, ambilam ei eim peł ele pim. Peng kin, gui kis ei ambil ei si kindpi pum poru nim.

Wu Endi Kom Ngum Wu Endi Jiisas Er Ka Erim

³¹ Pa Jiisas nga Taiya konu owundu ele si kindpi, pupu, konu Sairon konu owundu ele orung pum. Am pupu Diikapolis konu ele pum. Pupu, noł gop Galilii mułum konu ele mani pum.

³² Pe wumb wu endi Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei ek tingnarpi kin, kom ngopu, wu ei sik tu wunjung. Wumb Jiisas kin kii dinga sik yi ninjing. “Nim wu ei ambilan kin, kapli eim ek tengmba,” pa ninjing.

³³ Jiisas wu ei kin, eł elip mendpil wumb mond si kindkil, eł elip mulnjungul. Jiisas eim angil mong sipi, wu ei nge kom ele embilim. Nga eim angil mong ele jipambil topu, wu gupu anmbil ele kindim.

³⁴ Jiisas kan tonu epin kin kanpi, eim gek dinga nim. Pe ei eim noman tuk ele embin to piim. Piipi kin, ek yi nim, “Epipasa,” ek puł yi mił pałim. “Nim kom nin gupu nin ei pirek nengii!” nim.

³⁵ Pe wu ei kom pirek neng piim. Nga eim anmbil ak tang kin ek tengim. Tangpi kin, wu ni ek ka nipi mułum.

³⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Oł ei yi enim pa ni wumb ni tor kindik, ba eim ek dinga nga ninim, ninerngii mon! Enim ek nik wumb ngonerei mon!” nim. Ba wumb ei ek dinga nga nik tor kindnjing.

³⁷ Nga wumb mund mong tum, ek ei yi ninjing, “Epi kanim kanim eim erpi epi ka wii erim. Neng kin, wumb kom ngum wumb ei ek piinjing. Nga wumb anmbil ak topu pim wumb, ei ek tengnjing,” pa ninjing.

8

Jiisas Wumb 4,000 Wumb Pei Kuni Ngum (Masyu 15:32-39)

¹ Kunum ele mandi erang kin, wumb pei Jiisas kin kułou nga tunjung. Tok kin, wumb ei kuni sinerim, wii mulnjung. Jiisas eim ekii silmin wumb, “Wei!” a nim. Neng, wangin kin, Jiisas enim kin ek nipi ngum.

² “Na wumb ei kin kaimb sind. Nimbil erang wumb ei kunum tekliki na kin mulnjung. Molk kin, akip wumb ei kuni sinalim.

³ Pe wumb ei kuni tun kin, na kindamb pungi; ba puk andlam ele ningil sendang kin, bok tungii mił pałim. Wumb kopur konu turii ele onjung ku.”

⁴ Pe Jiisas ekii silmin wumb eim kin ek nik orung, kindnjing. “Wumb molalmin konu ele sinim kuni ei jili sipin wumb ei kuni ngumun?” a ninjing.

⁵ Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim, “Enim bres nimerii salim?” Nga ekii silmin wumb yi ninjing, “Bres angil orung nga tał salim,” pa ninjing.

⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi, wumb pei ngum, “Enim mani mei ele mulei!” nim. Neng, mołangin kin, Jiisas bres angil orung nga tał ei sipi, Gos kin prei erpi ngum. Pe eim bres ei sipi, eim ekii silmin wumb ei kin ngum. Ngang

kin, eim ekii silmin wumb kuni sik, wumb pei molangin kin, wumb kuni mok tok ngunjung.

⁷ Jiisas ekii silmin wumb omu kembis kembis endeim endeim ni ku se mulnjung. Jiisas omu ei sipi, Gos kin prei erpi, ngopu, eim ekii silmin wumb omu sik, wumb mulnjung ei mok tok ngunjung ku.

⁸ Nga wumb ei kuni nunjung, ei kapli erim. Erang kin, kuni ei mend orung pei mulum, kuni ei sik gerenj kon angil orung nga ta! tu wunjung.

⁹ Wumb mulnjung wumb ei 4,000 pei pei mulnjung. Pe wumb ei Jiisas, "Pei!" nim.

¹⁰ Sikir, eim nol kanu ele kin, eim ekii silmin wumb kin, nol kanu ele sik puk, Dalmanusa konu owundu ele orung punjung.

Lo Ek Ekii Silmin Wu Kopur Jiisas Eim Jep Ol Ei Erang Kin Kenmin Ni Piik, Kii Sinjing.

(Masyu 16:1-4)

¹¹ Lo ek ekii silmin wumb kombur ok, Jiisas kin ek ele opu mi! enjing. Wumb ei ok, Jiisas ol ermba mil kenmin ni piik enjing. Wumb ei ok, Jiisas kin kii sinjing, "Jep ol ei epin konu nge sin andan tan, sin kenmin," pa ninjing. Wumb ei Jiisas ermba ol ei kenmin ni piik, kii sinjing.

¹² Jiisas eim noman tuk gui ele dinga gek nim. Nipi kin, eim ek yi nim, "Nimbi! erang enim tilap wumb ei akip jep ol ei eramb, kenmin ninmin? Na ek keimi nind, na enim wumb tilap ei kin jep ol endi kapli enermbii mon!" pa yi nim.

¹³ Nga eim wumb si kindpi, nga nol kanu ele tonu pupu, nol gop ele orundung pum.

Yiis Ni Epi Ende Ek Ekin Ei Kengip Nge Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kin King Eros Mulum.

(Masyu 16:5-12)

¹⁴ Jiisas nge ekii silmin wumb orung tok, bres ni epi endi sik tu wunarik wii onjung. Ok kin, bres endeim mendpi! mer kanu ele tuk sim.

¹⁵ Nga Jiisas eim enim kin ek dinga nipi ngum, "Enim piik kun erik kan pol tok mulngii. Lo ek ekii silmin wumb nge bres yiis kin, Eros nge bres yiis kin, epi bres tonu opu owundu olum epi ei erim pii kun erngii. Ek pule yi mi!, wumb ol kis aninga elmin ba ekii se ol kis ei tonu opu owundu elim.

¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim kin ek nik piinjing, "Sinim bres endi sinalim," pa ninjing.

¹⁷ Pe Jiisas ei piipi, ek yi nipi, eim ekii silmin wumb ngum, "Nimbi! erang en enim ek nik piik piik enmin ei, 'Sinim bres sinalim,' ninmin? Pe en enim noman pinaim, mi! piik enanmin min? Nimbi! erang enim noman tuk ele dinga palim?"

¹⁸⁻¹⁹ Enim ningil ele palim ei epi kinenjing min? Enim konu palim ei enim ek piinanmin min? Enim ek ei wakin tok si kindnjing min kunum endi na bres angil orung sip, wumb 5,000 mulnjung ei na kuni ngamb nunjung? Enim kuni ngunjung kuni ei, gerenj kon nimberii orung tu wunjung?" "Engki endeim nga ta!," pa yi ninjing.

²⁰ Nga kunum endi na wumb 4,000 wumb pei kuni ngunj ei enim kuni mend orung enim gerenj kon nimberii tu wunjung?" Eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Gerenj kon angil orung nga ta! tu wunpun," pa yi ninjing.

²¹ Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Enim ol ei pii pol nga tunanmin min?"

Beseira Konu Ele Wu Ningil Tumbun Mulum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim.

²² Nga Jiisas kin eim ekii silmin wumb Beseira konu ele tor punjung. Pe wumb kombur wu ningil tumbun wu endi, Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Wumb ei ek dinga nik, Jiisas wu ei angil embilang ka ermba ninjing.

²³ Jiisas wu ningil tumbun mułum wu ni angil embilim. Jiisas wu ei sipi, konu owundu ele tor sipim. Sipang kin, eim jipambil topu, ningil ele kindpi, eim angil tonu ambilim, pe wu ei kii sim, “Nim epi endi kan min?”

²⁴ Pe wu ei tonu kindpi kenim. Kanpi kin, ba “Wumb ei ond mił angk molmun,” pa nim.

²⁵ Jiisas nga wu ei ningil ele embilim. Pe wu ei dinga kenim ni, wu ningil ei ka mułum. Mułang kin, epi pei kanpi poru nim.

²⁶ Jiisas wu ei kindang kin, eim nge ngii konu ele ba nge pum. Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Ninim wumb nge konu ele punenjii,” pa nim.

*Piisa Jiisas Nge Embe Nipi Peni Ele Kindim
(Masyu 16:13-20, Luk 9:18-21)*

²⁷ Jiisas ekii silmin wumb kin tor pupu, Sesariya Pilipai konu ele tuk pei punjung. Andlam ele puk, Jiisas eim ekii silmin wumb ek dinga nipi kii sim, “Wumb pei na embe nii nilmin?”

²⁸ Pe eim ekii silmin wumb yi ninjing, “Wumb kopur nim Jon wumb noł pendilim wu, pa nilmin. Nga wumb kopur nim Elainja, ok ek keimi ni tor kindilim wu,” pa ninjing. “Nga wumb kopur nim ek ni tor kindilim wu eipi endi mołun,” pa ninmin ku.

²⁹ Jiisas ekii silmin wumb ei kin kii sim, “Pe enim na nii pa nilmin?” Piisa ek nipi orung kindim, “Nim Kraiss, Gos mei konu ele mani kindang orun wu,” pa nim.

³⁰ Pe Jiisas ek dinga nipi yi mił nim, “Enim wumb eipi kin, na embe ni to kindnengii, mon!”

*Jiisas Ek Nipi, “Na Kolup, Nga Engmbii.”
(Masyu 16:21-28, Luk 9:22-27)*

³¹ Pe Jiisas nga kengip ek mon kindpi nipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. “Na wu kingam mani mei ele op, epi embin se andip, ngenj kumbii simbii. Nga kulmał kalilmin wumb owundu kin, men tok ełmin wu num tok, lo ek piik połmun wumb kin, wu kingam ei buł ngok, tok kundngii,” pa nim. “Kunum tekliki o pang kin, nga na angip konj tonu ombii,” pa nim.

³² Nga Jiisas ek puł nipi kun erpi wumb ngum. Pe Piisas Jiisas sipi tor pupu ek ngum, “Jiisas nim ek ei nin, ei kapli enanim,” Piisa yi nim.

³³ Ba Jiisas ak topu eim ekii silmin wumb kenim. Kanpi kin, wu Piisa ek ngum, “Nim Seisen Piisa kin mołun, ei si kind pui!” a nim. “Nim Gos noman ei nim pii poł tunan mon! Nim wumb noman ei mendpil piikin mołun,” Jiisas yi nim.

³⁴ Nga Jiisas wumb pei eim kin ekii silmin wumb kin wii tang, eim mułum konu ele onjung. Eim ek nipi wumb ngum, “Wumb endi na kin ombii ni pimba wumb, ei eim nge embe ei ambil mani kindmba. Wu ei eim na ond peri ambil si mengpi, na ond konu ele omba,” pa nim.

³⁵ “Yi mił, wu endi yi mił enarpi, noman konj ambil gii nipi mułmba, wu ei eim noman konj ei sinermba mon. Ba wu endi na kin piipi kin, na kin men topu ermba wu, ei eim nge noman konj si kindim kin, eim nga noman konj sipi kunum kunum ka mułmba.

³⁶ Yi mił, wu endi eim mei ele, epi pei noman to piipi mułmba wu, ei eim noman konj ei sinenmba mon!” pa nim. Jiisas yi nim, “Mei ele epi ei eim noman konj er simba mił nenj? Ei mon!

³⁷ Yi mił, wu ei epi nipe ngopu, eim noman konj sipi orung simba?

³⁸ Yi mił, pe kunum ele wumb oł kis kanim kanim er mołmun wu endi, na ek ei piipi nipi wumb ngumba wu ei, singambil erang mułum kin, ekii se wu kingam omba wu, ei eim kin singambil piipi ngumba ku. Na Jiisas kin Gos nge tilang ka wii ei kin nga Gos eim nge enjel ka wii pei omun kunum ei eni mił topu tilang ka wii ermba,” pa nim.

9

¹ Pe Jiisas ek nga nipi wumb ngum, “Na enim kin ek keimi nip ngond. Wumb kopur ya ele angilmin wumb ei, nga kulerngii mon! Ba wumb ei Gos wumb tep enim noman dinga ka wii ei tonu onum ni keningii.”

Jiisas Nge Ngenj Ele Epi Eipi Mił Tonu Om (Masyu 17:1-13, Luk 9:28-36)

² Nga kunum endi angil orung nga endeim o pang, Jiisas Piisa kin Jon kin Jeims wu kopur sipi komung owundu ele eim ei si tonu sipim. En enim minj molk kin, Jiisas nge ngenj ei nga endi eipi mił tonu om.

³ Wu kei ningil ele kenjing ni, Jiisas wu endi eipi mił mułum. Nga eim nge alap ni epi ei tilang erang kin, ei kuru ka wii sim. Sipi kin, mei wumb endi alap ni epi kapli tilang yi mił enermba mon!

⁴ Pe wu tał Elainja kin Moses tał tor wangil kin, Jiisas kin ek tengnjing.

⁵ Piisa eim Jiisas kanpi kin, ek yi nim, “Ek emb tołum wu! Sin ya ele mołmun ei ka wii. Sin ngii tekliki tekmin. Tekmin ei, ngii endi nim nge, nga ngii endi Elainja nge, nga ngii endi Moses nge; sin ngii pei tekmin,” pa nim.

⁶ Yi mił erang kin, wu kei mund mong enjing. Pe Piisa eim nipe ek endi nimba ei piinerim.

⁷ Pe kupu endi opu wu kei pandi tum. Gos ek tuk kupu muł ele tor om, “Ei nam nge kingam; na eim kan ka wii piind. Enim eim ek piyyei!” pa yi nim.

⁸ Pe sikir kan orung orung kind kenjing ni, wu endi eipi kinenjing mon. Ba Jiisas endeim mendpił minj mułum.

⁹ Nga komung ei si kindik kin, mani wangin kin, Jiisas ek dinga nipi wu kei ngum, “Epi ei enim kenjing oł ei, enim wumb endi kanik kin ei ninerngii mon! Pu molk kin, ekii se wu kingam mani mei ele opu, kołpu kin nga angpi, nga tonu orung ba.

¹⁰ Yi mił, nga wu kei ek ei ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim ek nik piik piik enjing, ek ei, “’Kołpu, nga angpi tonu ba,’ pa ninim, ei ek nipe ek ninim?” ni piik piik enjing.

¹¹ Nga wu kei Jiisas kii sinjing, “Nimbił erang men lo ek piik polmun wumb yi ninmin ei, Elainja ek ni tor kindilim wu ei kumb se omba?”

¹² Nga Jiisas ek nipi wu kei ngum, “Ei keimi, Elainja ok opu epi pei er ka ermba nge omba. Nimbił erang, ek endi eipi mer Gos mon ok pulk, ele palim, ei yi ninim? ‘Wu kingam eim ngenj kumbii sipi kułmba kunum ei, wumb eim kin buł ngunjung?’

¹³ Ba na ek nip enim ngond, wu Elainja eim om poru nim. Neng kin, wumb en enim noman ele eim kin oł kanim kanim enjing ei, Gos ek ok pulk, yi mił ninim.”

*Kangil Endi Gui Kis Tuk Pim Ei, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 17:14-21, Luk 9:37-43a)*

14 Jiisas kin wu kei ekii silmin wumb mulnjung konu ele orung onjung. Wangin kin, ekii silmin wumb kin wumb pei ku'ou tok mulnjung. Nga lo ek piik nilmin wumb kopur ek dinga nik, Jiisas nge ekii silmin wumb ei nge ek mi' ngunjung.

15 Nga wumb molk kenjing ni Jiisas om. Wang kin, wumb ei sikir puku sinjing. Sinjing kin, wumb ei Jiisas mu'um konu ele sikir puk kin, Jiisas kanik kin yi ninjing, "Nim on?" a ninjing.

16 Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kii sim, "Eim wumb ei kin enim nimbi' ol erang enim gupu ele ek mi' enmin?" a nim.

17 Nga wu endi tuk wumb mulnjung konu mu'um wu ei, Jiisas kin ek nipi orung kindim, "Ek emb to'um wu, nim na kangil gui kis endi tuk mu'ang kin, eim ek tingna'im. Na nim kin tu wund, ei nim er ka enjii," pa nim.

18 "Nga kunum kunum gui kis ei kangil ei ambilpi, topu mani mei ele kindi'im. Pe gupu no' gupu ele tor olum kin, nga gupu mong gi'ikir nipi kin, eim ngenj dinga punum. Nga na nim ekii silmin wumb kanip kin, kii sip ninj, ba wumb ei kapli er ka enenjing mon," pa yi nim.

19 Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim wumb pii gii pina'im wumb! Kunum nimberii na enim kin mu'umbii? Kunum nimberii na enim ngenj kumbii ku'umbii? Enim kangil ei na kin tu wei!" pa nim.

20 Nga wumb kangil ei Jiisas mu'um konu ele tu wunjung. Tu wunjung kunum ele, gui kis ei Jiisas kanpi, kangil ei sikir to ak topu, kangil ei mani mei ele kindang pepi, ak mak erim. Erim kin, kangil ni, gupu ele jipambi' mi' epi kuru endi tor om.

21 Nga Jiisas kangil arim kii sim, "Kunum nimberii eim ol yi mi' erim?" Arim ek nipi orung kindim, "Kumb ok kangil kembis kin er pim.

22 Nga gui kis ei kangil topu, dup ele nin no' ele nin kindmbii ni erang kin, topu kundmbii ni erim. Ba nim sin kin kaimb sikin kin, paki tokun kapli er ka enjii!" pa nim.

23 Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim pii gii nilan kin, kapli, nim epi ei pei silan," pa nim.

24 Sikir arim ek dinga nipi yi nim, "Na pii gii nind; ba pii gii ei kapli enanim. Nim na paki tunjii!" pa nim.

25 Pe Jiisas kenim ni, wumb pei sikir ok ku'ou tunjung. Pe Jiisas gui kis ei ek dinga ni ngopu, "Pui!" nim. Neng kin, "Nim gui kis gupu ek tingnen kin, nim kom pirek ninan; na ek nipi nim ngond ei, nim kangil si kind pui! Nim nga kangi ei kin nga tuk punenjii mon!" pa yi nim.

26 Pe nga gui kis ei wii dinga topu, kangil ei ku'ii mi' kolpu pepi pum. Pe wumb pei yi ninjing, "Kangil ni koltum," pa ninjing.

27 Ba Jiisas kangil ni angil ele embilang kin nga konj engim.

28 Ekii se Jiisas ngii konu ele tuk pupu, eim ekii silmin wumb minj molk, eim kin kii sinjing, "Nimbi' erang, sin gui kis ei si kindmin ei kapli enanim?" pa ninjing.

29 Pe Jiisas eim ekii silmin wumb ek nipi ngum, "Gui kis ei prei erangin kin, mendpi' kapli ermba," pa nim.

*Jiisas Kunum Tal Ek Nipi Kolpu Nga Angpi Tonu Ba Nge Nim.
(Masyu 17:22-23, Luk 9:43-45)*

30 Jiisas kin eim nge ekii silmin wumb konu ei si kindik pendik puk, Galilii konu ele tuk punjung. Jiisas eim yi ni piim, “Wu endi na jili mo! ni piinerngii mon!” pa yi nim.

31 Nimbi! erang Jiisas ekii silmin wumb kanpi, eim kulmba nge kengip ek ei nge nipi ngum. Jiisas ek nga nipi ngum, “Wumb kombur na wu kingam mani mei ele op tonu onj; ba wu ei sik wumb opu erii wumb kin ngok kin, nga wumb ei na to kundngii. To kunduk, nga kunum tekliki na angip tonu ombii,” pa yi nim.

32 Ba eim kin ekii silmin wumb ek ei pii pol tunenjing. Tunarik kin, en enim singambi! kulk, Jiisas nga kii sinenjing mon.

Nii Eim Wu Owundu Mo!um?
(Masyu 18:1-5, Luk 9:46-48)

33 Pe Jiisas kin ekii silmin wumb ok Kapaniyam konu ele onjung. Ok, ngii endi nirik pangin kin, Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim. “Enim andlam ele ok, nipe ek mi! endi ninjing?”

34 Ba eim ekii silmin wumb ek endi ninenjing. Nimbi! erang andlam ele ok yi ninjing, “Wumb nii sinim wu num mu!mba,” yi ninjing.

35 Pe Jiisas mani kan mo!pu kin, eim wu engki nga ta!. ‘Wei!’ a nim. Nipi kin, ek nipi ngum, “Wu endi ei wu num mendpi! mu!mbii ni piim kin, eim embe to mani kindpi mu!mba. Wu ei ekii se wumb pei paki topu ngopu mu!mba,” pa nim.

36 Pe Jiisas kangil kembis endi sipi, tuk en enim muljung konu ele engndim. Pe eim kangil ei angil ambilpi kin, eim ek nipi wu kei ngum.

37 “Wu endi na embe ele piipi kin, kangil kembis ei mi! endi paki tumba wu ei, na paki tumba. Nga na paki tum kin, wu ei na mendpi! paki tunanim mon. Wu ei na Arnan paki tonum ei, na kindang onj, ei paki tonum ku.

Wu Ei Sinim Kin Opu Orung Enanim Wu Ei Sinim Wu Pul
(Luk 9:49-50)

38 Jon ek nipi ngum, “Ek emb to!un wu, sin kenjpin wu endi nim embe ele nipi, gui kis si tor si kindim. Ba wu ei sinim kin tep to kongun ende endnerim. Wu ei yi erang sin, ‘Eim mon!’ pa ninjpin.”

39 Ba Jiisas ek nipi Jon ngum, “Enim ei yi ninerngii mon! Wu endi na embe ele nipi, jep o! endi ermba wu ei, na kin ek kis sikir ninermba mon!” pa yi nim.

40 “Wu endi sinim kin opu orung mulerim kin, wu ei sinim wu pul,” pa nim.

41 “Yi mi!, na enim kin keimi nip ngond, wu nii endi enim kin kanpi nol ming endi enim kin paki topu ngumba wu ei, Krais nge kongun ei piipi kin, paki topu erim. Erim kin, wu ei eim nge kumep ngang simba ei am punermba mon.”

O! Kis Kanim Kanim Ei Noman Pii Gii Er Kis Mondlum
(Masyu 18:6-9, Luk 17:1-2)

42 “Pe wumb kombur kangil pii gii to kis mundmun ni erngii wumb ei, num goltum ele ku owundu endi kan kulk, ep no! ele mani kindngii. Kindangan kin, na ek ni piik muljung kangil ei, ka mu!ngii,” pa nim.

43 “Pe enim angil ele o! kis enjing kin, enim pii gii ei kis mu!mba. Kis mu!ang kin, enim angil ele orung kopus si kindang kin, enim angil o! kis enerang, nim ka mu!ngii. Mon pim kin, enim angil ele ta! peng kin, enim dup konu kis ele pungii dup ei, kumbla!im mon, piram nopu minj palitim.

⁴⁴ (Konu ele, 'Dup nupu nupu minj er mo'ang kin, ei kumblermba. Nga ka Pisapis mi' epi ei wumb ngenj ele no'um ei, poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.')

⁴⁵ Pe nga enim simb ele o' kis enjing kin, enim pii gii ei kis mu'amba. Kis mu'ang kin, nga enim simb ele orung kopus si kindang kin, enim simb o' kis enerang, nim ka mu'ngii. Mon pim kin, enim simb ele ta' peng kin, enim dup konu kis ele pungi. Dup ei kumblermba, pira nupu minj pa'lim.

⁴⁶ (Konu ele, 'Dup nupu nupu er mo'ang kin ei, kumblermba. Pe ka Pisapis mi' epi ei wumb ngenj ele numba ei, poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.')

⁴⁷ Pe nga enim ningi' ele o' kis enjing kin, enim pii gii ei kis mu'amba. Nga enim ningi' ele orung si kindang, enim ningi' ele o' kis enerang, enim ka mu'ngii. Mon pim kin, enim ningi' ta' peng kin, enim dup konu kis ele pungi. Dup ei kumblermba mon, ba pira nupu minj pa'lim.

⁴⁸ Konu ele, 'Dup nupu nupu er mo'ang kin, ei kumblermba. Pe ka Pisapis mi' epi ei wumb ngenj ele numba, ei poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.'

⁴⁹ Yi mi', pe dup ele wumb pei nupu poru nimba, ei yi ep kusa mi'.

⁵⁰ Epi kusa ei, epi ka wii mendpi'. Ba ep kusa nge singin ei poru nim kin, kapli ep kusa ei nimbil o' erpi kin nga singin simba? Ep kusa nge singin ei enim kin mu'ang kin, kapli enim wumb eipi kin endeim endeim ni noman emin sek mu'ngii.

10

Jiisas Amb Si Kindinmin Kengip Ek Ei Nipi Ngum (Masyu 19:1-12, Luk 16:18)

¹ Jiisas eim konu ele si kindpi, orung pupu, orung Juriya konu owundu ele no' Joran pum. Pupu kin, wumb pei ok Jiisas mu'um konu ele nga ku'ou tunjung. Jiisas eim nge o' yi mi' erpi, nga Gos ek ka kengip ek nipi wumb ngum.

² Men ek piik ekii si'lin wumb kopur ok, eim ermba o' ei kenmin ni piik kii sinjing. "Sinim nge men kengip ek yi pa'lim ni, wu endi eim amb sim ei kilip topu si kindmba min mon?"

³ Jiisas ek nipi orung kindim, "Ok Moses enim nipe pipe mon ek dinga nipi ngum?"

⁴ Pe wumb ek yi ninjing, "Moses eim kapli enim mon endi polk kin, amb kilip to si kindmin nik, mon endi polk kindik kin, kapli amb ei si kindngii," pa nirim.

⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang enim noman tuk ele dinga peng kin, kumb ok Moses lo ek dinga endi pultum. Pu'pu kin, enim noman ok wumb pa'lim mi' enim yi peng kin Moses mon yi po'pu ngurum," pa nim.

⁶ Ba kumb ok, Gos o' pei eririm kunum ele, Gos wu kin amb te' eririm ku.

⁷ Yi mi' erang kin, nga wu ei arim mam ta' si kindpi kin, eim ambim kin dambiltpi ende pupu endeim mi' mu'amba.

⁸ Pe nga wu amb ta' ngenj ende mi' simba. Yi mi' ku, wumb ta' nga ngenj ta' nga pinermba mon. Wumb ta' ngenj endeim mi' pimba.

⁹ Yi mi' Gos wu amb ta' sipi, ende kindpi mundmba ei, wu min amb eipi endi to kilip tunermba mon!" pa nim.

¹⁰ Nga ekii se ngii konu ele puk, epi ele Jiisas nge ekii si'lin wumb, eim kin kii sinjing.

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindim, “Wu endi ei ambim si kindpi, nga amb konj endi sim, wu ei eim ambim ol kis erpi kin, eim amb kin kilip tonum.

¹² Nga amb ei eim wam si kindpi, eim wu eipi endi pupu kin, amb ei wam kin ol kis erpi, wam kin kilip tonum.

Jiisas Kengip Ek Ka Nipi Kangil Ngum
(Masyu 19:13-15, Luk 18:15-17)

¹³ Nga wumb kombur kangil kembis Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wumb ei kangil kembis ei embilmba ni piik, ba eim ekii silmin wumb kangil tu wangin wumb ei ek ngunjung.

¹⁴ Ba Jiisas ol ei kanpi, eim noman kis piipi kin, ek nipi orung kindim. “Kangil kembis na ngangin kin enim ambil gii ninerngii! Ei yi mił, wumb endi pii gii pim kin, kangil mił yi Gos mołum konu ka ele tuk pungii,” pa nim.

¹⁵ “Na enim kin ek mendpil nip ngond. Wumb endi Gos sinim kin tep er mołum konu ele, kangil ele kembis mił yi sinerim kin, kapli Gos mołum konu ele tuk punerngii mon mendpil!”

¹⁶ Nga Jiisas eim kangil kembis embilpi erim kin, kangil kembis ombu eim angil ambilpi, kengip ek ka nipi ngum.

Wu Endi Epi Pei Salihim Wu
(Masyu 19:16-30, Luk 18:18-30)

¹⁷ Nga Jiisas angpi andlam ele pupu kin, wu endi sikir opu, Jiisas mułum konu ele opu, mani simb ele gopsing pii polpu, ek nipi kii sim. “Nim ka wii ek mon wu, na nimbil ol erip, noman konj kunum kunum sip mułmbii?”

¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbil erang nim na wu ka nin? Gos endeim mendpil ka mołum,” pa nim.

¹⁹ “Nim lo ek pei piilin: nim amb sikin, kilip tokun, amb eipi sinenjii; nim wumb nge epi waning sinenjii; nim ek kend tokun wu endi ngunenjii mon! Nim ek kend tokun, wu epi eipi ni ngonenjii; nim arnim manim ek ningil ei piinjii! Piikin, arnim manim paki tunjii!”

²⁰ Nga wu ei ek nipi Jiisas ngum, “Ek mon wu, na kumb ok kangil kembis kin moł ei, na lo ek pei piip kin, ekii sip poru nił.

²¹ Pe Jiisas wu ei kanpi kin ka piipi ngopu, eim ek nipi wu ei ngum, “Nim epi endi kapli enenim. Nim nge epi pei sikin, wumb ngokun ku sinjii! Sikin, nim ku nin epi sinerang mołmun wumb ei, ngunjii! Nim epin konu ele epi ka mendpil salim ei, sinjii! Nim na ond konu ele, ekii se onjii.

²² Yi mił, wu ei ek ei piipi kin, eim kumb dinga erim. Pe eim noman embin topu kin eim orung pum. Nimbil erang, wu ei epi pei salihim nge wu.”

²³ Nga Jiisas kanpi orung orung kind kanpi kin, eim nge ekii silmin wumb kin ek yi nim, “Pe wumb epi pei mani mei ele salihim wumb ei, kongun dinga wii erik Gos sinim tep er mołum konu ele tuk pungii,” pa nim.

²⁴ Pe Jiisas ekii silmin wumb Jiisas ek ei piik kin puku sinjing. Ba Jiisas ek nga nipi orung kindpi yi nim, “Na nge kingnan noł, wu endi Gos sinim tep er mołum konu tuk ba; ba ei kongun dinga erpi ba.

²⁵ Pe kung kamil endi alap mui gal tundii ele andlam ele tuk ba; ba eim kongun dinga erpi ba. Yi mił ku, wu endi epi pei salim wu ei, kongun dinga wii mendpil erpi, Gos sinim tep er mołum konu ele tuk ba.”

²⁶ Jiisas ekii silmin wumb ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, enim Jiisas kin ek nik kii sinjing, “Yi mił, wu nii kapli erang, noman konj kunum kunum sipi mułmba?”

²⁷ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kan kanpi, ek nipi ngum, “Ei wumb en enim kapli enermba mon, ba Gos eim kapli ermbe. Gos eim mendpił epi kanim kanim kapli pei ermbe.”

²⁸ Ba Piisa ek nga nipi Jiisas ngum, “Kani! Sin epi pei si kindpin, nim kin ekii se onjpun.”

²⁹⁻³⁰ Pe Jiisas ek nim, “Na enim kin ek mendpił nip ngond, wumb endi na kin Gos nge ek ka ei piik kin, ngii konu ele si kindik; engnjing noł si kindik; einjing noł si kindik; menjing noł si kindik; ernjing noł si kindik; kingenjing noł si kindik; aka pin kuni si kindik; na nge kongun erngii onmun kunum ele, Gos epi 100 pei ngopu orung kindmba. Ya mani mei ele mułngii kunum ele, Gos eim enim kin ngii ni, angim ni, aim ni, mam ni, kangil ni, aka pin kuni ei, Gos enim ombu kin pei orung kindpi ngumba. Ngang kin, wumb kombur wumb ei kin oł embin tui erik ngungii ku. Nga kunum ekii se, noman konj sik, konj kunum kunum mułngii.

³¹ Ba wumb kombur wu owundu mołmun kumb se mołmun wumb ei, ekii se nga wumb wii mił mułngii. Ba wumb kombur wumb wii ekii sik mołmun wumb ei, ekii se kunum ele, kumb se wumb num mułngii.

*Jiisas Ek Nipi Kunum Tekliki Eim Kulmba
(Masyu 20:17-19, Luk 18:31-34)*

³² Wumb Jerusalem konu ele pungii pendik, andlam ele punjung. Pe Jiisas andlam ele andpi sikir ok pupu, Jiisas ekii silmin wumb puku sinjing. Nga wumb ekii se onjung wumb tungu enjing. Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga tał sipi, orung sim kin, ek pule eim kin tonu omba ei, nipi ngum.

³³ Jiisas ek yi nim, “Enim piyei! Sinim Jerusalem konu ele tonu bin. Pe wumb wu kingam sipangin kin, ek emb tołmun wumb kin, Gos kulmal kahılın wumb owundu kin ngungii. Ngok kin, eim wumb omba ni piik kin, kan ngok tok kundngii. Pe wu kingam ei sik, wumb eipi endi ngangin kin, tok kundngii nik, wumb eipi ngunjung.

³⁴ Nga eim wumb sik, ek kulsingii, jipambił tok, kepil tok kundngii. Tok kundangin kin, pepi kunum tekliki poru neng kin, angpi nga konj tonu omba,” pa yi nim.

*Jeims Kin Jon Tel, El Elip Wu Owundu Mołmbul
(Masyu 20:20-28)*

³⁵ Nga Sependii nge kingam tał, Jeims, Jon tel okuł, Jiisas kin yi ninjingil. “Ek mon wu, sil nim kin epi endi kii simbił nge onmbul. Nim epi ei sil kin enjiil!” pa ninjingil.

³⁶ Pe Jiisas ek nipi, wu tał ngum, “Na elip kin nimbił oł ermbii?”

³⁷ Pe wu tał Jiisas kin ek nikil orung kindinjingil, “Nim ekii se king peł ele, tilang owundu ei ninim noman dinga sikin onjii kunum ei, kapli sil piınmbil ei nim sil wu tał endi sikin, angil tunding mundan kin, nga endi angil taring mundan mułmbul,” pa ninjingil.

³⁸ Ba Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Na kin ek ei kii sinmbil ei elip ek ei pii poł tunanmbil. Elip kapli noł na nond noł ming ei, kapli nunguł min? Nga elip kapli na noł peł ele elip kapli pingil min?”

³⁹ Pe wu tał eim kin ek nikil, “Sil kapli ermbil.” Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Keimi, ming ei na pe noł nond, elip ming ei kapli noł nunguł ku. Pe na noł peł ele, elip kapli noł pingil ku.

⁴⁰ Pe wumb nii endi eim na angil tunding min angil taring ele mułmba ei, na nge epi endi mon. Ba Gos ei eim peł ei eim ngumbii ni, er ka er mundum wumb ei ngumba.”

⁴¹ Nga Jiisas nge ekii silmin wumb engki orung ek ei piik, nga Jon kin Jeims taʔ kin noman kis piinjing.

⁴² Ba Jiisas eim ekii silmin wumb eim kin wii topu, “Wei!” pa nim. Eim ek nipi wu kei ngum, “Enim piinmin, wumb embe moʔum wumb num ei, tilap eipi ele palim ei, en enim noman dinga to mani kindngii ei palim. Pe en enim wumb owundu ombu tep dinga wii elmin.

⁴³ Ba oʔ ei enim kin tuk pinermba mon! Wu endi eim enim kin wu owundu muʔmbii ni ermba ei, enim kin kongun wii paki tumba wu muʔmba.

⁴⁴ Pe wu endi enim kin wu owundu endeim muʔmbii ni ermba, wu ei eim enim wumb pei kin kongun wii paki tumba,” pa nim.

⁴⁵ “Nimbiʔ erang wu kingam eim yi ku, eim opu wumb eim kin kongun paki tungii nipi onerim, mon! Eim opu wumb paki tumba nge om. Opu kin, ond peri ele koʔpu, eim noman konj ka ngopu, wumb pei nga sipi orung simba nge om.”

*Jiisas Wu Endi Ningiʔ Tumbun Muʔum Wu Ei Er Ka Erim.
(Masyu 20:29-34, Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Pe Jeriko konu ele onjung. Jeriko konu ele si kindpi pupu kin, Jiisas ekii silmin wumb kin, wumb pei eim kin punjung. Puk kin, Barsimeiyas, Tiimeiyis nge kingam ei, ningiʔ tumbun moʔum wu ei, andʔam wer ele moʔpu, wumb ku ni epi ei kenim nipi silim.

⁴⁷ Nga Jiisas Nasares konu ele wu ei orum eim piipi kin, eim wii dinga topu, “Nim Jiisas, nim Deipis nge kingam. Nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

⁴⁸ Nga wumb pei wu ei ek ngok yi ninjing, “Nim ek tingnerii!” Ba eim nga wii dinga topu, “Nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

⁴⁹ Pe Jiisas eim opu yi nim, “Enim wii tangin kin, wangli!” nim. Pe wumb wu ningiʔ tumbun muʔum wu, ei wii tunjung, “Nim noman dinga pimba. Nim angkin po! Jiisas eim nim wii tonum,” pa ninjing.

⁵⁰ Kapli, pe eim konduk si kindpi kin, eim sikir engim. Angpi kin, Jiisas muʔum konu ele pum.

⁵¹ Pe Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Na nim kin nimbiʔ oʔ ermbii?” Wu ningiʔ tumbun muʔum wu ei, ek nipi ngum, “Ek mon wu, na ningiʔ er ka eran, kenmbii,” pa nim.

⁵² Jiisas ek nipi orung kindim, “Nim po! Nim pii gii je erang kin, nim ningiʔ ele ka enim.” Pe wu ningiʔ tumbun muʔum wu ei, sikir erang ka muʔang kenim. Kanpi kin, wu ei Jiisas andʔam pum konu ele, ekii se pum.

11

*Jiisas Jerusalem Konu Ele King Miʔ Pum
(Masyu 21:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)*

¹ Pe Jerusalem konu ele mandi ok kin, Bespeis kin Besanii konu ele mandi komung Olip ele tor onjung. Pe Jiisas eim nge ekii silmin wu taʔ kindang punjunguʔ.

² Jiisas eim ek nipi wu taʔ ngum, “Elip pukuʔ, konu ele keningiʔ konu ele mandi moʔum. Pe sikir keningiʔ ni kung dongkii wumb mulenjung kung endi kan kuʔ pendnjing ei, na kin tu wunguʔ,” pa nim.

³ “Pe wu endi elip kanpi, ‘Elip ei nimbiʔ erang enmbiʔ?’ ” a nim kin, kapli elip yi ningiʔ, ‘Siʔ wu owundu tu we!’ a neng kin onmbuʔ. Ekii se eim kung dongkii sikir sipi ya orung kindmba,” pa nim.

⁴ Kapli wu ta! puku!, kenjingil ni kung dongkii endi kan ku! pendnjing. Kung ngii ondu ele pendnjing pim ei, kan si kindkil nga tu wunjungu!

⁵ Nga wu kombur mandi angk, ek nik ngunjung. “Elip nimbi! ol erang kung dongkii ei kindangil punum?” a ninjing.

⁶ Nga wu ta! ek nikil wumb ngunjung, “Jiisas ek nim mi! ninjingil.” Nengil kin, kung dongkii wumb, “Kung kapli se!” ninjing.

⁷ Pe ele elip kung dongkii wa! ya Jiisas mo!um konu ele tu wunjungu. Tu wuku! kin, konduk tuku! ei pe! ele singil. Pe Jiisas kung dongkii ele tonu pupu mo!um.

⁸ Pe wumb pei konduk gulk, andlam ele mundnjung. Pe nga wumb kombur ond ongu! tok tu wuk, andlam ele mundnjung ku.

⁹ Nga wu amb pei Jiisas pum konu ele kumb se punjung. Nga wumb kombur ekii se punjung ku. Nga wumb pei puk kin wii dinga tunjung, “Wu owundu onum,” pa ninjing. “Gos wu owundu ei kin eim noman ka ngumba. Eim Gos nge embe owundu ele onum!”

¹⁰ Gos sinim noman ka ngopu, eim kingam wu owundu Krai kindang opu, sinim konu orung orung tep ermba nge onum. Kumb ok, kupam Deipis sinim tep elim mi!, yi ermba nge onum. Gos embe ambil tonu kindinmin.” pa ninjing.

¹¹ Pe Jiisas Jerusalem konu ele om. Opu kin, men ngii owundu ele nirik pupu kin konu ele kan andpi, pupu kin epi kanim kanim kanpi poru nim. Ba konu eni mani pupu poru nim. Konu pou neng Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga ta! sipi Besanii konu ele pum.

Jiisas Ek Nipi Ond Mong Tunermba Nim (Masyu 21:18-19)

¹² Nga kunum endi, Besanii konu ele si kindik, nga Jiisas kuni tum.

¹³ Nga eim kenim ni ond pik endi turii mi! engim. Pe Jiisas kenim ni, ond ongu! pei mo!um ni kenim. Kanpi pupu kin, “Ond mong, kurup simbi!,” ni piim. Ond engim konu ele, eim ond mong endi eim kinerim mon! Ongu! mendpil mo!um. Nimbi! erang, ond pik mong tuna!im kunum ei mo!um.

¹⁴ Pe Jiisas ond ei nipi ngum, “Nim ond mong nga tunenjii mon!” pa yi nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb ek ei piinjing.

Jiisas Men Ngii Konu Ele Kil Ngopu Si Kindim (Masyu 21:12-17, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹⁵ Wumb Jerusalem konu ele punjung. Pe Jiisas men ngii konu ele andaring mandi pum. Pupu, kenim ni wumb men ngii konu ele andaring mandi wumb, kei nin ku ongu! sik mong top elmin, epi pei wumb tu wuk ya epi top erik, er mulnjung wumb ei Jiisas pupu, to kindang kin, konu eipi eipi tor si kindang punjung.

¹⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Epi top ei Gos ngii mandi tu wuk enerngii mon!” pa yi nim.

¹⁷ Jiisas kengip ek nipi ngum, “Gos ek yi mi! wumb kombur ok pulk yi ninim, na ngii ei kin wumb yi mi! ningii, ‘Na ngii ei prei nge konu ele er mulmba,’ yi ningii; ba enim wumb ek ei piinarik sik, wumb koi erik, epi waning sik erik nge ngii mi! enmin,” pa nim.

¹⁸ Nga ku!ma! kalim!in wumb owundu kin, ek emb po!mun wumb ombu kin, Jiisas enim epi ei piik, en enim andlam endi kuruk Jiisas tumun ni piinjing. Wumb ombu Jiisas kin mund mong enjing. Nimbi! erang wumb pei Jiisas nge kengip ek piik, puku sik, tungu enjing.

¹⁹ Nga konu pou neng, Jiisas ekii silmin wumb kin Jerusalem konu ele si kindik punjung.

*Ond Pik Kengip Ek Endi
(Masyu 21:20-22)*

²⁰ Pe kupiiring okrii, Jiisas kin eim ekii silmin wumb andlam ele puk kenjing ni, ond pik kulii erim. Ond onguł kin dumbuł kin pei kulii er poru nim.

²¹ Nga Piisa eim ol endi erang piipi kin, eim yi nim, “Ek emb tołun wu, keniyo! Ond Pik ei nim ek ngon, ond ei kułum.”

²²⁻²³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos kin pii gii nik molk kin, ol ei enim kapli erngii,” pa nim. “Na ek keimi nga nip enim ngond. Pe wu endi kapli komung ei ek neng kin, kapli pupu mani ep noł ele ba. Pe wu endi eim noman tał pinermba mon, ba eim pii gii ele mendpił pimba. Pe eim ek ei kapli peni ele omba. Nga epi ele tonu omba ei, wu endi ek nim mił mendpił pimba.

²⁴ Yi mił erang, ele nge na enim kin ek nind, kunum ele enim prei erik, epi endi simin ni kii sinjing kin, kapli enim pii gii nik epi ei singii. Sik kin, prei erik, kii sik, epi ei enim singii.

²⁵ Nga kunum ele enim angk prei erangin kin, wu endi enim kin ol kis erpi nim kin, enim wu ei ol kis ei kapli si kindngii. Yi mił, enim Ernjing Gos ei epin konu ele molum, eim enim noman kis kapli kil ngopu si kindmba ku,” pa nim.

²⁶ (“Ba enim wu endi ol kis ei si kindnenjing kin, kapli Erinjpin Gos enim noman ol kis ei kil ngopu si kindnermba mon ku,” pa nim.)

*Jiisas Nge Noman Dinga Nii Ngolum
(Masyu 21:23-27, Luk 20:1-8)*

²⁷ Wumb Jerusalem konu ele nga orung onjung. Wangin kin, Jiisas men ngii konu ele nirik andpi mułum kin, wumb kułmał kalilmin wumb owundu kin, mon ek tołmun wumb kin, men ngii kongun elmin wumb ombu ei Jiisas mułum konu ele onjung.

²⁸ Wumb ok Jiisas kin ek nik ngunjung, “Nim nipe noman dinga peng ol ombu en? Pe wumb nii nim noman dinga ngang, kongun ombu mił en?” a ninjing.

²⁹ Jiisas ek nipi ngum, “Na enim ek endi kii sip ngumbii. Enim na ek nik ngunjung kin, ek ei nga na enim nip orung kindmbii. Ei na kongun noman dinga peng enj mił ei nimbii ku.

³⁰ Ya noł wu Jon wumb noł pendilim ol ei; Gos nge ol min mei ele wumb nge ol?” Jiisas ek nipi, “Ek ei nik orung kindei!” pa nim.

³¹ Pe wumb en enim ek yi ni piik piik enjing. “Pe sinim epin konu ele epi ninjpin kin, kapli Jiisas yi nimba, ‘Enim nimbił ol erang enim Jon pii gii ninanmin?’ a nimba.

³² Pe nga sinim wumb ek epi ninjpin kin, ek ei kapli enermba mon.” Nimbił erang en enim wumb pei mułangin kin, mund mong enjing. Wumb pei Jon eim Gos ek ni tor kindilim wu ni piinjing.

³³ Pe wumb Jiisas kin ek nik ngunjung, “Sin piinanmin.” Pe Jiisas ek yi nim, “Na yi ku enim kanip nind, na noman dinga peng yi kongun enj pa nip, ninermbii mon,” pa nipi wumb ngum.

12

Jiisas Ond Mong Pin Ek Ekin Nim (Masyu 21:33-46, Luk 20:9-19)

1 Jiisas ek ekin topu wumb ngopu eim ek yi nim, “Wu endi eim kan ond mong pin endi telim. Tałpi, kung gui torung er pok erim. Erang kin, ming owundu endi yi mił er sepi kin, ond mong tangpi tuk kindmba nge erim. Erpi kin, tep ngii endi tuk ele takpi sim ku. Ond mong pin ei sipi wumb kongun, ‘Ergii!’ nipi, wumb kin kindim. Kindpi kin, eim pupu konu turii endi pum.

2 Tengingii kunum mandi erang kin, eim kongun wu endi kindang pupu, ond mong wumb kongun er mulnjung konu ele pum. Eim yi ni piim, ‘Ond mong pin kuni kombur numbii. Nop sipip, ku simbii,’ ni piim.

3 Pe wumb wu ni ambil gii nik, kepil tunjung. Tok kin, nga wii kindangin orung pum.

4 Pe nga, eim kongun wu endi nga kindang om. Wu ei yi ku tok kin, peng to tokun tunjung. Nga wu ei kin of kis enjing.

5 Pe nga eim kongun wu endi nga kindim. Kongun wumb erik molk, wu ei to kundnjung. Pe nga kongun wumb pei kindang onjung. Pe enim wumb kopur tok, nga enim wumb kopur tok kundnjung ku.

6 Pe eim kingam endeim mendpil mułum. Mołpu kin, eim kingam ei eim noman piim. Piipi kin, ekii se mendpil, eim nge kingam ei kindang, pupu wumb ond mong pin kongun er mulnjung konu ele pum. Pupu kin, ek yi nim, ‘Nam nge kangi ei ek nimba ei kom singii,’ pa yi nim.

7 Ba ond mong pin kongun elmin wumb en enim ek nik piik, piik enjing. ‘Kingam eim arim nge epi eim pei simba,’ ni piinjing. ‘Sinim sikir to kondpun kin, ond mong epi ei sin sinim simin!’ pa ninjing.

8 Yi nik kin, tok konduk sipik, ond mong pin torung ele kindnjing.”

9 Pe Jiisas ek nipi kii sipi wumb ngum, “Pe ond mong pin ei arim opu kin nimbił of endi ermba? Eim opu kin eim ond mong pin kongun er mulnjung wumb ei to kundmba. Pe nga ond mong pin ei sipi, wumb eipi endi ngang kin, kongun er mułngii.

10 Enim ek mon endi mer poł pendnjing ei gernenjing min? Gos ek yi mił ninim,

‘Pe ku ei ngii takilmin wumb si kindnjing kin ku, ei ku dinga ka wii mendpil, ngii ekin ele engim.

11 Gos owundu eim mendpil of ei erang kin tonu onum, sin ei kan ka wii kaninmin.’ ”

12 Jiisas ek ei wumb piik nik elmin wumb owundu ei pupun, Jiisas ambil gii nimin ni piinjing; ba wumb mund mong enjing. Wumb piinjing ni Jiisas ek neng kin, en enim konu ei si kindik punjung.

Ku Takis Silmin Ei Kii Sinjing (Masyu 22:15-22, Luk 20:20-26)

13 Lo ek piik ekii silmin wumb kombur kin, Eros wumb kopur kin Jiisas mułum konu ele punjung. Puk kin, wumb ei en enim ek endi nik Jiisas simin ni piik punjung.

14 Pe wumb ei ok Jiisas kin ek dinga nik, “Ek emb tołun wu, sin piinmin nim ek keimi nikin nikin en wu. Pe nim wu endeim noman ngonan. Nim wu endi noman peng ek ninmin mił ninan. Nga wu embe pinałim mił ninan mon? Gos ek keimi mendpil minj nikin, wu amb pei ngon. Nim piin ei sinim ermin mił nenj? Ei kapli sinim wu num Siisa yi mił Rom tep elmin wu

owundu mił, ku takis ngumun min mon? Sinim kapli ngumun min sinim ngunermin?"

¹⁵ Jiisas ek kend tok elmin wumb ei piim. Piipi kin, Jiisas ek nipi ngum, "Nimbił ol erang enim na kin ek ak mak enmin? Pe kom ku end tu wuk, na ngangin kin, ei kenmbii," pa nim.

¹⁶ Wumb kom ku sik tu wunjung. Tu wangin kin, Jiisas wumb ei kin kii sim, "Ei min men mił ku ei nii nge?" Pe wumb ek nik orung kindnjing, "Ei Siisa nge."

¹⁷ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Epi Siisa nge epi ei Siisa ngungii! Gos nge epi ei Gos eim ngungii!" Pe wumb ek ei piik pii pol tunarik kin, piik kun enenjing.

*Wumb Kolk Nga Angnalmin
(Masyu 22:23-33, Luk 20:27-40)*

¹⁸ Wumb kolk nga konj punalmin ni piilmin wumb kopur Jiisas mułum konu ele onjung. Wumb tilap ei men ek eipi mił yi nilmin, "Wumb kolk nga konj punalmin." Wumb ei, Jiisas kin kii sinjing.

¹⁹ "Ek emb tołun wu, Moses lo ek yi mił połpu sinim ngum. 'Pe wu endi kułum kin, eim kangil endi mulerim ba, eim ambim ei mołum. Mołum kin, amb ei eim angim sipi kin, kangil endi mengpi ngumba.

²⁰ Pe wu angim angim angil orung nga tał mulnjung. Molk kin, wu kumna ei amb sim wu ni kułum ba, kangil endi mengnerim.

²¹ Pe angim ekii amb ei sipi kin, nga wu ei kułum, ba kangil endi mulerim ku. Pe nga angim tuk ei, amb ei eim sim, ba nga eim kułum ku.

²² Yi mił wu angim angil orung nga tał angim ei, amb endeim ei ku sik punjung; ba kangil endi mengnenjing mon. Angim angim ni pei kulnjung. Kolk kin, ekii se mendpil amb ei kułum ku.

²³ Pe kunum ekii se kulnjung wumb nga angk tonu ongii kunum ei, amb ei wu nii simba? Amb ei wam nii, nim piin min? Wu angim angil orung nga tał amb endeim sinjing," pa ninjing.

²⁴ Jiisas ek nipi ngum, "Gos ok pultum ek ei, enim pii pol tunarik mołmun. Pe enim Gos epi dinga ermba, ei enim piinanmin. Pe enim ek ninmin ei, kun pinałim mon.

²⁵ Wumb kulnjung wumb angk tonu ongii kunum ele, wu amb sinerngii mon, ba Gos enjel epin konu ele mołmun mił ei yi ku mułngii.

²⁶ Ba ek ei wumb kulii wumb nga angk tonu ongii; enim Moses nge mon mer pultum palim ei kenjing min? Dup endi ond kembis ele dup num ek pol ei Gos nipi wu Moses kin ngum,

'Na wu Eiparam nge Gos, wu Aisak nge Gos, wu Jeikop nge Gos,' pa yi nim.

²⁷ Gos wumb kulii wumb nge Gos mon! Gos wumb konj mołmun nge Gos mołum. Gos wumb eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos noman konj nga, en enim ngang konj mułngii. Enim ek ei kun mendpil pinałim mon," pa nim.

*Gos Ek Dinga Kumna Mendpil
(Masyu 22:34-40, Luk 10:25-28)*

²⁸ Nga men kengip ek tołum wu endi opu moł piipi kin, Jiisas wumb kin ek mił enjing ni orung kindpi ka erim. Pe wu ei Jiisas kii sim, "Lo nipe lo kumna mendpil ka wii palim?"

²⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Lo ek kumna yi mił pałim. 'Enim Esrel wumb pei enim piingii! Sinim Erinjpin Gos Owundu ei sinim Gos ei endeim mendpil, sinim nge Owundu mołum.

³⁰ Nim Gos kin noman ka pei mendpił ngokun, “Nanim Gos,” nikin mulnjii. Ninim noman tuk ełe poru Gos kin ngokun; nga nim noman pei Gos kin ngokun, nim noman dinga pei Gos kin ngokun er mulnjii,’ pa nim.

³¹ Nga lo endi ei yi mił: ‘Nim wumb eipi noman ka ngunjii ei, ni ninim noman ka ngon mił yi ngunjii.’ Nga lo eipi endi lo tał ei kamb mani kindnanim mon,” pa nim.

³² Pe ek emb tołun wu ek nipi Jiisas ngum, “Ek mon wu! Nim ek ka nin keimi mendpił, Gos endeim mendpił mołum. Eim Owundu mołum. Gos eipi endi molałum, mon!”

³³ Sinim eim kin noman ka pei ngumun; sinim noman tuk ełe pei ngumun; sinim noman dinga eim kin pei ngumun; sinim wumb mołmun noman ka ngumun. Pe sinim lo tał ei piipin kin sin sinim lo tał ei ekii se punjpun kin, kaplı oł ei erpi wumb kułmał kałmin kanim kanim pei to mani kindim,” pa nim.

³⁴ Nga Jiisas piim ni, wu ei ek ka nipi orung kindim. Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Nim Gos sinim kin tep er mołum konu ełe mandi mołun,” pa nim. Yi mił, nga wumb endi Jiisas kin nga kii sik mund mong erik mołmun.

Krais Eim Nii?

(Masyu 22:41-46, Luk 20:41-44)

³⁵ Pe nga Jiisas men ngii mołpu, kengip ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang kengip ek tołmun wumb ei Kraıs ei opu, wumb paki tumbii ni, omba wu ei Deipis nge kingam mendpił mołum?” pa ninmin.

³⁶ “Gos Gui Ka neng, Deipis kin ek nim, ‘Owundu nipi, na owundu ninim mił, nim na angıł tunding orung mulnjii. Molkun kin, ekii se nim opu orung wumb na sipi, nim simb ełe mandring kindamb kin, nim opu orung wumb to mani kindnjii,’ pa nim.

³⁷ Deipis ei eim ‘Owundu’ ninim; nimbił erang Owundu Deipis nge kingam mendpił mołum ninim?” Pe wumb tiłap owundu molk kin, eim ek ei piik kin ka piinjing.

Jiisas Lo Ek Kengip Totmun Wumb To Mani Kindim

(Masyu 23:1-36, Luk 20:45-47)

³⁸ Pe Jiisas kengip ek ni ngopu yi nim, “Enim lo ek piilmin wumb kan kun erik mulngii. En enim alap olt tałpin endmin ni piilmin. Puk kin, en enim wumb kanik kin, ‘Muleiyo,’ nik kin wumb ei kułou tołmun konu ełe mołmun.

³⁹ Nga en enim konduk olt kindik kin men ngii kumb ełe mulngii ei ka piilmin. Nga en enim kuni owundu nołmun ei, en enim puk peł kumb ełe mułmun ni ka piilmin ku.

⁴⁰ ‘Wumb ombu amb ngii konu bin ni piilmin.’ Amb wengin mołmun konu ełe pułmun. Puk kin, amb epi ngii konu epi mołum ei, pei sik poru niłmin. Nga en enim ek kend tok prei olt ełmin. Erikin kin, ekii se kunum, Gos wu ombu epi embin tui endi wu kei kin ngumba.”

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Endi Ngum

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Nga Jiisas men ngii konu ełe ku sim konu ełe wumb ku tu wuk ming ełe kindilmin konu ełe mandi mułum. Pe wumb ku sim wumb, ku pei ngunjung.

⁴² Pe nga amb endi wam kultum, amb ku kurpu mułum ni, ku kundii kembis ei endeim mił sipi kindim.

⁴³ Nga Jiisas nge ekii siłmin wumb eim wii topu kin, “Wei!” nim. Nga eim enim kin ek nipi ngum, “Na ek keimi nipi enim ngond, amb ku kurpu eim

wam kulum amb ei, ku owundu tuk kindnim. Kindim, amb ei wumb ku pei men ngii ele ku tolmun ming ele tu wunjung wumb ombu, amb ei to mani kindim.

⁴⁴ Pe wumb pei en enim ku pei salilim, ba mer ming ele pei kindnalmin. Ba amb ei eim ku pei pinerim, ba eim ku pei tuk kindim. Kindpi kin, pe eim nga kuni sipi nopo ermba, ku sinalim,” pa nim.

13

Men Ngii To Kis Ermba (Masyu 24:1-2, Luk 21:5-6)

¹ Pe Jiisas men ngii si kindpi, tor pupu kin, Jiisas ekii silim wu endi ek nipi, Jiisas ngum, “Ek mon wu! Kani! Ku owundu ka wii nin ngii ka wii ka wii molum,” pa nim.

² Nga Jiisas ek nipi orung kindpi yi mił nim, “Nim ngii owundu ombu kan min? Pe ku endi tonu ku ele palim ku ei, ekii se pei to mani kindngii,” pa nim.

Epi Embin Tui Pei (Masyu 24:3-14, Luk 21:7-19)

³ Jiisas tonu komung Olip ele mułpu, men ngii owundu orung engim ni kenim. Pe Piisa, Jeims, Jon, Endru wu kei mendpił molk kin, eim kin kii sinjing.

⁴ “Nim ek nikin sin ngon, ei kunum nenj oł embin tui ei tonu omba? Nipe oł endi kumb se tonu omba sin piimin? Epi ombu pe mandi tonu omba min?” pa ninjing.

⁵ Pe Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Enim kanik kun er mułngii! Mon pim kin, wu endi enim ek kend topu ngopu tor simba.

⁶ Wumb pei ok, ‘Na embe Kraiss,’ ningii. Nik kin, ek yi ningii, ‘Na wu ei mendpił ond,’ pa ningii. Nik kin, wumb pei ek kend tok ngok tor singii.

⁷ Nga ekii se, enim wumb opu erngii ei piik kin, wumb opu erngii ek poł omba ei piik kin, en enim tungu enerngii! Ei epi tonu ongii, ba poru nimba kunum ei, poru ninanim.

⁸ Yi mił, wumb tilap endi puk, wumb tilap endi kin opu erngii. Wu king tilap endi puk, wu king endi kin opu erngii. Nga konu orung kopur konu kopu tumba. Kopu tang kin, wumb kuni simba. Epi ei amb endi kangil mengmba erang ngenj kumbii sinmin, yi mił pepi ba,” pa nim.

⁹ “Ba en enim mandil kan kun erik mułngii! En enim wu num ek ei kos piimba. Pe enim men ngii konu tu wuk enim kepil tungii; enim kin nin tep elim wu owundu mułngii konu ele, tu wungii enim. Na ek ka nik wumb ei ngok kin, na kongun yi mił erngii,” pa nim.

¹⁰ Pe wumb tilap eipi eipi wumb pei Gos ek ka nengin kin, ele ok endi piyangin kin, ekii se muł mei poru nimba kunum ei, oł embin tui tonu omba nim.

¹¹ Pe wumb kombur enim sik tu wuk, kos ele tonu tu wunjung kin, enim mund mong kulerngii. Kularik kin, sinim ek nipe ek nimin noman yi to piinerngii mon! Kunum ele, Gos enim kin ek ei pei nipi enim ngumba ei, enim nik tor kindngii. Nimbil erang, ek ei enim mendpił ni tor kindnernerngii mon. Ba Gos Gui Ka enim kin ek ei nipi ngumba.

¹² Wumb enim engnjing sik, kos erik nga to kundngii. Ernjing, kingenjing kin opu orung erik to kundngii. Pe kingenjing, arim mam ni opu orung erik, to kundngii.

13 Wumb pei enim kin noman kis piik ngungii; na ek enim piik mołmun, oł ei erngii. Ba wu endi na kin pii gii dinga peng mułum kin, kunum ele poru nimba kunum ei, Gos eim sipi orung simba.”

Epi Kis Mendpił Tonu Omba
(Masyu 24:15-28, Luk 21:20-24)

14 “Ba enim epi ei keningii, konu er kis ermba, epi kis ei konu ka mołpu konu engmba. Wu endi ek ei gerim kin, ka piyanghi! Kunum ele Jura wumb mulnjung, tungu puk, tonu komung ele sikir tonu pungii.

15 Pe wu endi ngii tonu ele mołpu kin, nga sikir mani pupu eim epi ngii nirik mołum, epi endi sinermba mon.

16 Nga wu endi aka pin mołpu kin, kan ak topu sikir pupu, konduk endi sinermba mon ku.

17 Kaimb mendpił singii amb kangil mundii mondunmun ei, nin amb kangil am ngok kunum ei, wumb ei kaimb sik ngungii.

18 Pe enim prei erangin kin, konu jii nimba kunum ei, oł ei nge tonu onermba mon.

19 Kunum ele, oł embin tui owundu kumb se tonu omba. Kumb ok, Gos epi pei eririm kunum, pei o pum; nga pe yi ku oł embin tui ei nge ok tonu oneririm. Ekii se oł embin tui, ei yi ku tonu onenmba.

20 Nga Gos Owundu eim kunum ele aninga kopur wak tułang kin, wu amb pei kunum ele poru niłangin. Ba eim nge ni mundum wumb ni piipi kin, kunum ele aninga kopur wak topu kindang mołmun.

21 “Nga kunum ele wu endi mołpu yi nimba, ‘Kenei! Krai ya ele mołum. Krai wuł ele mołum,’ yi nimba. Wu ei enim kin ek yi nimba, enim pii gii ninerngii mon.

22 Pe Krai ek mił ek kend tok ningii. Nga ek kend tok ni tor kindilmin wumb ok kin, jep oł kanim kanim nin, oł kanim kanim erngii ku. Keimi kapli erim kin, Gos mundum nipi wumb ek kend tok singii nge, erngii.

23 Ba enim kan kun erik mułngii! Na ek pei enim kin ok nip poru ninj oł ei nge, endi ekii se tonu om kin, enim pii poł tungii.”

Ekii Se Wu Kingam Omba
(Masyu 24:29-31, Luk 21:25-28)

24 “Ba kunum ele oł embin tui pupu poru neng kin, pe eni emii pimba; nga oi tułang enermba mon ku.

25 Nga muł ele, kanjip pei mani ongii. Nga kupu muł dinga epi mołum epi ei ołup ermba.

26 Nga kunum ele, na wu kingam ekii se kupu muł kin, ele mani ombii ni enim keningii! Kanik kin, na noman dinga wii kin nga tułang ka wii kin mani ombii.

27 Nga kunum ele, Gos nge eim enjel pei kindang, ongii. Ok kin, eim nge wu amb pei kułou topu mundum wumb eim konu ele orung orung pei sipi orung simba. Sipi kin, mei konu ekin orung orung pei, sin epin konu ele orung orung pei sipi orung simba.”

28 “Enim ond pik ele ek ei piingii. Kunum endi ond angil ele noł mołpu, onguł konj tonu opu, nim kin enim piingii ei, konu eni ba kunum tonu onum ni piingii.

29 Ei mił, ekii se na ek nind mił epi yi tonu omba keningii. Enim piingii, eim mandi opu kin, ngii ondu ele mołum ni piingii.

30 Na ek keimi nip enim ngond! Wu amb pei kulerngii kunum ele, na ek nind mił epi yi tonu omba.

³¹ Kupu muł kin mei tel poru nimba; ba na ek ei poru ninermba mon,” pa nim.

*Wu Endi Kunum Ele Kin Eni Ele Ni Piinanim
(Masyu 24:36-44)*

³² “Ba wu endi kunum ele kin, eni ele ni piinanim mon. Gos enjel ei epin konu ele mołmun, ei pii poł tunanim. Nga Gos kingam yi ku, pii poł tunanim. Ba Arim Gos mendpił pii poł tołum.

³³ Enim kan kun erik kui erik mułngii! Enim piinanmin kunum nenj oł ei tonu omba.

³⁴ Ei yi mił, wu endi eim ngii konu ele si kindpi kin, konu eipi orung pum. Pupu kin, eim kongun wumb eim nge epi ombu tep er mułngii, ni kongun wu endeim endeim ni ngum. Ngopu kin, ngii ondu ele tep er mułmba wu, ei eim tep ka er mułmba.

³⁵ Yi mił, enim tep ka erik mułngii! Enim piinanmin ngii arim kunum nenj orung omba. Emii pang omba min, tinga omba min, kupiiring okrii kei kultu wii tołum kunum ele omba min, ei enim pii poł tunanmin mon.

³⁶ Mon pim kin, eim sikir opu, kenmba ni enim or pek mułngii.

³⁷ Nga ek ei enim nip ngond, ei na wumb pei nip ngunj, ei enim tep ka wii erik kin, kui erik mułngii!” pa nim.

14

*Wumb Owundu Jiisas To Kundngii
(Masyu 26:1-5, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)*

¹ Pe kunum tał opu pang, ekii se ‘Pasopa Kuni Owundu’ kunum endi sim. Nga kułmał kałiłmin wumb owundu kin kengip ek niłmin wumb yi ninjing, “Sinim nimbił oł erpin, Jiisas kin ek kend nipin kin, Jiisas ambił gii nipin, to kundmun?” a ninjing.

² Yi mił wumb ek yi ninjing, “Sinim oł ei kunum owundu sałim kunum ei, enermin mon. Mon pim kin, wumb opu tonu sik erngii.”

*Amb Endi Jiisas Peng Ele Kopung Kindim
(Masyu 26:6-13, Jon 12:1-8)*

³ Nga Jiisas eim Besanii konu ele pupu, Saimon ok kinj nang pirim, ngii konu ele pum. Pupu mołpu kin, kuni nołmun peł ele mułang kin amb endi om. Opu kin, amb ei ming ka wii endi sipi tu wum. Tu wupu kin, ming ei mur ka wii, ku owundu pułum ming ei, topu gał tum. Topu kin, kopung ka wii sipi, Jiisas peng ele kindim.

⁴ Ba wumb kombur mulnjung wumb ei noman kis piinjing. Wumb en enim ek ni piik piik enjing, “Nimbił erang kopung muru ka wii ei wii bein to kindnim?” ninjing.

⁵ “Pe sinim wumb top erei nipin ngumun, ei ku 300 mił simin. Sipin kin, wumb kurpu mołmun wumb ei ngumun.” Nik kin, amb ei kin ek ngunjung.

⁶ Ba Jiisas yi nim, “Enim amb kanik, wiik tei!” a nim. “Enim nimbił erang noman embin tui eim kin ngonmun? Ei na kin oł ka enim.

⁷ Kunum kunum wumb kurpu enim kin mołmun. Kunum kunum enim wumb kurpu kin paki tumun ni piinjing kin, kapli paki tei! Ba na enim kin kunum kunum mulermbii mon. Muleramb kin, enim na kin paki tungii mił nenj?” pa nim.

⁸ “Amb ei epi kapli ermba mił erim. Amb eim kopung muru ka wii sipi, na ngenj ele kelim ei na kułmbii oł erim.

⁹ Nga na enim kin ek keimi nind! Ei konu orung orung pei wumb Gos ek ka nik ngungii. Epi nipe amb eim erim mił nik ngangin kin, wumb pei piingii ku!”

*Juras Jiisas Opu Orung Wumb Ngum
(Masyu 26:14-16, Luk 22:3-6)*

¹⁰ Pe kunum ele, Jiisas ekii silmin wumb engki nga tał muljung konu ele, wu endi embe Juras Eskeriyas eim pupu, kulmał kałimmin wumb muljung konu ele pum. Pupu kin, eim Jiisas sipi, opu erii wumb ngumba nge pum.

¹¹ Nga en enim ek ei piik Juras Eskeriyas ek nim mił piik, ka piinjing. “Pe eim kom ku ngumun,” pa ninjing. Pe Juras, “Jiisas sipi, kulmał kałimmin wumb ngumbii,” ni yi piim.

*Jiisas Pasopa Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Kuni Num
(Masyu 26:17-25, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)*

¹² Nga kunum kumna kunum bres yiis punałim kunum ei, tonu om. Kunum ele, kung siipsiip wał to kondulmun ku. Kunum ele Jiisas ekii silmin wumb Jiisas kin yi ninjing, “Sin nim kuni Pasopa jili er ka er semin nunjii?” pa ninjing.

¹³ Nga Jiisas wu tał kindang punguł nge punjunguł. Pe eim ek yi nipi wu tał ngum, “Elił konu owundu ele wu endi noł ming owundu ele noł kulpu tumba konu ele, elił kurkuł ba konu ele, elił ekii se punguł.

¹⁴ Nga ekii se pukuł, eim ngii endi nirik pum kin, elił ngii arim kin ek yi mił ningił, ‘Ek mon wu yi nim, ngii palting jili seng, na ekii silmin wumb kin kuni Pasopa numbii?’

¹⁵ Nga eim kapli andan topu, konu owundu tondrung palting ele tuk peł simba ele, er kun er kindang, simba ele sinim kuni er ka er singił.”

¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wu tał punjunguł konu ele owundu sim. Seng kin, epi kanim kanim Jiisas ek nim mił kenjingił. Pe wu tał kuni Pasopa er ka enjingił.

¹⁷ Nga konu pou neng, Jiisas eim ekii silmin wumb sipi tu wum.

¹⁸ Nga peł ele kuni nok molk kin, Jiisas eim yi nim, ‘Na ek keimi nip enim ngond, enim molmun wu ei endi, na sipi opu orung wumb ngumba wu ei, na kin kuni ende nonum.’

¹⁹ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim, noman embin tum. Tang kin, pe wu endi nii nik eim kii sinjing, “Na min?” pa ninjing.

²⁰ Pe Jiisas ek yi nipi ngum, “Enim wu angii orung orung nga tał endi ele molum. Wu ei nam kin ming ele bres ende kindinpił.

²¹ Yi mił, na wu kingam oł embin tui tonu omba, ei Gos ek ele ok polk pendik mił ninim. Wu kingam ei topu tonu kindim wu, eim kaimb mendpił sim. Kapli, wu ei mam wu ei mengnerim!” pa nim.

*Jiisas Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Num
(Masyu 26:26-30, Luk 22:15-20)*

²² Nga en enim kuni noł molk kin, Jiisas eim bres endi sipi, eim prei erpi Gos ngum. Ngopu kin, bres engin topu, eim ekii silmin wumb kin ngum. Ngopu kin, ek yi nim, “Enim Sei! Ei na nge ngenj mił.”

²³ Pe eim ming wain endi sipi kin, prei erpi, Gos ngum. Ngopu kin sipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. Pe wumb pei noł nunjung.

²⁴ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Ei miyem mił ei, Gos ei kumb ok eim wumb ek mendpił nirim ek ei pule, akip tonu onum. Ei yi mił, na miyem ei

bein tamb kin, wu amb pei paki tumba. Puḷe yi miḷ, na kuls kin, mei wumb pei paki top ngumbii,” pa nim.

²⁵ “Na ek keimi nip enim ngond, na nga noḷ wain ei nga nonarip pup kin, nanim noḷ wain konj endi Gos moḷum konu ele nga numbii,” pa nim.

²⁶ Nga wumb golang nik, puk tonu komung Olip ele tonu punjung.

Piisa Jiisas Buḷ Ngumba Nge Nin

(Masyu 26:31-35, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

²⁷ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim pii gii ei pei dinga mulerang kin, enim tungu pungii. Gos ek ok poḷmun ek ei yi miḷ ninim, ‘Kung siipsiip tep moḷum wu ei to kundangan kin, kung siipsiip konu ele eipi eipi pungii.’”

²⁸ Ba nam nga angip tonu bii, pe na pup ok, Galilii konu ele bii. Enim na kin ekii sik ngii,” pa nim.

²⁹ Pe Piisa ek yi nim, “Kapli, wumb pii gii pei dinga mulerim kin, na pii gii ei dinga muḷmba. Wumb kombur tungu puk kin, ba na tungu punermbii mon!” pa nim.

³⁰ Pe Jiisas ek nipi Piisa ngum, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ele, kei kultu wii tunermba kunum taḷ ninim kin, nim na embe kunum tekliki kii sengin, ni tor kindnenjii,” pa nim.

³¹ Ba Piisa ek dinga nim, “Na nim kin ende kuḷmbii, ba na nim embe nip koi enermbii mon mendpiḷ!” pa nim. Pe Jiisas ekii siḷmin wumb pei yi minj ninjing.

Jiisas Gesemarii Konu Ele Moḷpu, Prei Erim

(Masyu 26:36-46, Luk 22:39-46)

³² Pe puk konu endi ele tor punjung, konu ei embe Gesemarii. Nga Jiisas ekii siḷmin wumb ek nipi ngum. “Enim ya ele muḷngii! Nam prei ermbii!”

³³ Pe eim Piisa kin Jeims kin Jon sipi, eim kin punjung. Pe eim noman tuk ele embin tang piipi eim kis mendpiḷ piim.

³⁴ Pe eim ek nipi wu kei ngum, “Nam noman tuk ele embin tonum. Nam kuḷmbii ni piind,” pa nipi wu kei ngum. “Enim ya ele molk kin, tep ka erik muḷngii!”

³⁵ Pe eim aninga kopur pui miḷ erim. Pupu kin, mei ele mani pupu kin prei erim. Na kuḷmbii ni piim kin, ngenj kumbii owundu ei na kin si kindmba.

³⁶ Jiisas yi nim, “O Arnan, nim epi pei kapli enjii, ni piind. Nim na ming ei oḷ embin paḷim, na oḷ embin tui ei si kindnji, ba nim na noman ele ekii se enenjii mon! Ba ninim noman ele yi enjii.”

³⁷ Pe eim pupu, kenim ni eim ekii siḷmin wumb or pinjing. Nga Jiisas eim ek nipi Piisa ngum, “Saimon, nim or paḷin min? Nim kunum endeim kapli na kin tep mulenjii min?”

³⁸ Enim tep ka kun erik molk kin, prei erngii! Mon pim kin, epi endi enim ermba epi ei kan simba. Keimi, noman tuk gui ei dinga piinim, ba ngenj ei dinga pinaḷim.”

³⁹ Pe Jiisas nga pupu kin prei erim. Pe prei ei ok erim miḷ, eim nga prei ei nge nga erim ku.

⁴⁰ Pe Jiisas nga opu, ekii siḷmin wumb or pinjing konu opu, kenim ni or pek mulnjung. Eim ekii siḷmin wumb en enim ningiḷ embin tum. Tang kin, pe en enim ek nipe ek nimin ni piinenjing.

⁴¹ Nga Jiisas nga kunum tekliki pupu kin, nga orung om. Opu kin, ek nipi ekii siḷmin wumb ngum, “Enim or pek kor moḷmun min? Ei kapli, pe kunum

ei na wu kingam mani mei ele sik, opu orung wumb noman kis piik wumb ngonmun.

⁴² Enim angangan kin sinim pamin! Kinei! Wu na nipi kindmba wu, ya mandi onum.”

*Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum
(Masyu 26:47-56, Luk 22:47-52, Jon 18:3-12)*

⁴³ Pe Jiisas ek nipi mu'ang kin, Juras sikir opu, wu ei Jiisas ekii silmin wu angil orung orung nga ta', ei nge wu endi eim om. Pe wumb tilap owundu eim kin onjung. Onjung kin, wumb ei tui nin kepil ambil sik onjung. Wu owundu kulma' kalilmin wumb kin, wumb mon tolmun wumb kin, men tok kongun wumb kindangan onjung.

⁴⁴ Pe wu endi Jiisas sipi, opu orung wumb wu ei o' erpi, nipi wumb kin ngum. “Pe na wu endi kin gupu top nop ninj, wu ei Jiisas. Enim ambil gii ningii! Enim tep ka molk sik sipngii!” pa nim.

⁴⁵ Pe Juras opu Jiisas mu'um konu ele pupu kin, ek yi nim, “Ek emb to'um wu!” Pe eim Jiisas gupu topu num.

⁴⁶ Pe wumb pei Jiisas ambil gii ninjing.

⁴⁷ Ba en enim enjing konu ele wu endi mandi angpi mu'um wu ei, tui kepera sipi tor sipi, kulma' kalilmin kongun wu endi topu, eim kom kopisipi mani kindim.

⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim na singii wangin kin, pe enim tui ambilk enmin ei, waning wu endi mu'um mi' ambil gii ningii enmin min?”

⁴⁹ Kunum kunum na enim kin men ngii ele ende mo'pun, na enim ek emb top top enj, ba enim na ambil gii ninenjing,” pa nim. “Ba Gos ek ka ok pulk ele, ek nim mi' ei mendpil keimi tonu om.”

⁵⁰ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb tungu puk, konu eipi eipi puk kin, en enim Jiisas bu' ngunjung.

⁵¹⁻⁵² Pe kangi wu ga' ei Jiisas pum konu ele ekii se pum; ba eim alap kuru endi ngenj ele telim. Pe wumb eim ambil gii nimin ni enjing; ba eim alap kuru ei si kindpi, eim ngenj wii si kindpi tungu pum.

*Wumb Jiisas Kos Enjing
(Masyu 26:57-68, Luk 22:54,55,63-71, Jon 18:13-14,19-24)*

⁵³ Pe wumb Jiisas sipi, kulma' kalilmin wu mu'um konu ele sipnjing. Pe wumb kulma' kalilmin wumb kin mon tolmun wumb kin men tok kongun wumb pei ok kulou tunjung.

⁵⁴ Pe Piisa Jiisas pum konu ele ekii se pum. Ba pupu kin mandi punerim mon; eim turii mi' pupu mu'um. Eim pupu kin, wu kulma' kalilmin wu ei kung gui ele tuk pum. Pupu kin, pe tep elmin wumb molk kin, eim dup piipi kin konu ele pe' erpi mu'um.

⁵⁵ Pe wumb kulma' kalilmin wumb kin Jura wumb owundu pei ok, wumb kopur wii tangin ok kin, ‘Jiisas o' nimbil o' erim ei ni piimin,’ ninjing. Ek pule nik kanik, Jiisas to kundmun ni piinjing; ba en enim o' endi kan sinenjing mon.

⁵⁶ Pe wumb pei ek kend tok, ‘Jiisas o' yi erim,’ nik ninjing. Ba en enim ek ei dinga punerang kin, en enim ek ende punerim mon.

⁵⁷ Pe wumb kopur angk, ek kend tok, Jiisas kin ngok ninjing.

⁵⁸ “Sin piinjin Jiisas yi mi' nim, ‘Na nam men ngii wumb angil kin tekning, ei nam erip kis mundmbii. Nga kunum tekliki mendpil na ngii endi tekmbii, ba wumb angil ele tekna'min mon! Enim wumb ngii ei nge kunum kapli teknerngii!’ yi nilim,” pa ninjing.

⁵⁹ Ba ek ei ninjing ei, opu ende punerim mon.

⁶⁰ Nga wu kułmał kałiłim wu ei wumb tuk ele angpi, Jiisas kii dinga sim. “Nim ek endi nikin, orung kindnenjii min? Ek nipe ek wumb nim ngenj ele ek ambiltmin?” pa nim.

⁶¹ Ba Jiisas ek endi nipi orung kindnerim. Pe wu kułmał kałiłim wu ek nga nipi ngum, “Nim Gos kindim wu Kraiss, Gos kingam mendpił min?”

⁶² Pe Jiisas ek nim, “Ei na mendpił. Nga enim keningii ni na wu kingam mani mei ele op, Gos tonu mołum konu ele angil tunding orung dinga wii ei pang mułmbii. Pe na tonu kupu muł epin konu ele mołup, ombii,” pa nim.

⁶³ Pe kułmał kałiłim wu ei eim kis piipi kin, eim konduk piltan topu yi nim, “Sinim wumb kopur wii tamin ok ełim oł ei, nga ninerngii mon!”

⁶⁴ Eim Gos kin ek nipi kis mondpu, Gos embe to mani kindim ei, enim piik poru ninjing. Pe enim er piinmin mił nenj?” Wumb pei Jiisas tungii ek yi mił ninjing, “Enim oł kis endi erim, eim kulangli,” pa ninjing.

⁶⁵ Pe wu kopur tumun! Ke nik, jipambil tok enjing. Pe enim alap endi sik, ningil kum tunjung. Tok kin, Jiisas enim angil kin tok, yi ninjing, “Nim pe ek keimi mendpił nilin wu, nii kepil tonum?” Pe tep ełmin wumb sipik, eim angil kin tunjung ku.

Piisa “Jiisas Ei Na Kinal,” Nim

(Masyu 26:69-75, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Piisa mer mandring mułum, kung gui tukrung ele mułum. Pe wu kułmał kałiłim wu nge kongun amb endi om.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe eim kenim ni Piisa dup piipi mułum. Pe amb ei opu, Piisa dinga kanpi ek nim, “Nim yi ku Jiisas kin Nasares konu ele andkin mułum,” pa nim, “Na mon! Na piinand! Na nim ek nin ek pułe ei na piinand.” Pe eim kung gui ondu mandi ele anda pum. Pang kin, kei kultu endi wii tum.

⁶⁹ Pe kongun amb Piisa kenim ni, nga amb ei ek nga wumb mandi mulnjung wumb nipi ngum, “Wu ya mołum wu ei, wumb tilap ende,” pa nim.

⁷⁰ Ba eim nga ek dinga nim, “Mon!” Nga ekii se nga wumb Piisa kin ende mulnjung, wumb ek ninjing, “Keimi, nim wu ei kin tilap ende, nim Galilii konu wu mendpił,” pa nim.

⁷¹ Pe Piisa ek dinga wii nim, “Na ek keimi mendpił nind! Na enim ninmin wu ei, na piinand.”

⁷² Pe sikir kei kultu kunum tał wii tum. Pe Piisa piim ni Jiisas yi nim mił piim, “Kei kultu kunum tał wii tunerang kin, pe nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Nim na kin piinand.’” Pe Piisa eim ke dinga wii nim.

15

Jiisas Pailos Mułum Konu Ele Mułum

(Masyu 27:1-2,11-14, Luk 23:1-5, Jon 18:28-38)

¹ Nga kumb kupiiring ok, wumb kułmał kałiłmin wumb kin men kengip ek tołmun wumb kin men tok kongun wumb kin Jura wumb owundu pei ek endi ninjing. Pe wumb Jiisas kan tok, Pailos Rom tep ełim wu owundu mułum konu ele, sipnjing.

² Pe Pailos eim Jiisas kii sim, “Nim Jura wumb nge king mołum min?” Jiisas ek nipi ngum, “Nim ninim ek yi mił.”

³ Pe wumb kułmał kałiłmin wumb eim kin ek pei nik ngunjung.

4 Pe Pailos nga Jiisas kii sim, “Nim ek nikor orung kindnjii min? Nim kani! Wumb nim kin ek pei ninmin,” pa nim.

5 Ba Jiisas ek nga nipi orung kindnerim. Yi erang kin, Pailos kom sepi piim.

*“Jiisas Ond Peri Ele Nil Tei!” Nim
(Masyu 27:15-26, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)*

6 Pe kung ngii pei Pasopa kunum ei, kuni nołmun kunum ei, Pailos eim kan ngii palımin wumb endeim ni nipi kindilim. Wumb en enim wu endi nik wii tangin kin, kaplı Pailos eim wu ei mendpil en enim kin kindilim.

7 Pe kunum ele wu endi kan ngii ele pim wu ei embe Barapas. Wu ei eim tep elmin wumb kin opu erim kin, pe opu elmin wumb kan ngii ele pendik kindnjing. Wumb tilap ei opu erpi wu kopur to kundnjung.

8 Pe wumb pei ok Pailos mułum konu ele, kanik ninjing. “Ok nim elin ol, ei ni pe yi enjii!” pa ninjing.

9 Pe Pailos ek nipi orung kindim, “Enim Jura wumb na enim king ei en enim ngumbii min?”

10 Pe eim yi piim, “Kułmał kałımin wumb Jiisas kin noman kis sek, kos ele tu wumun,” ni piim.

11 Ba kułmał kałımin wumb owundu wumb paki tok nengin wumb yi ninjing, “Nim Barapas kindan wumb mołmun konu wanglı!” pa ninjing.

12 Pe Pailos ek nga nipi wumb ngum, “Pe enim Jura wumb nge king enim niłmin wu ei kin, nipe ol endi ermbii?” pa nim.

13 Wumb wii nga tu wunjung, “Eim ond peri ele nil tei!” pa ninjing.

14 Pe Pailos ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang? Nipe ol kis endi eim erim?” Ba wumb ek nik nga wii tunjung, “Eim ond peri ele nil to!” pa ninjing.

15 Yi mił, pe Pailos wumb ek taki taki nipi, ka piingii ni piipi kin wumb ngum. Pe eim yi mił erim ei Barapas sipi, wumb kin kindang pum. Jiisas sipi, opu orung wumb mulnjung konu ele ngum. Ngang kin, opu wumb ond peri ele eim nil tumun, ni kepii tok sipnjing.

*Opu Wumb Jiisas Kin Ek Buł Morung Ninjing
(Masyu 27:27-31, Jon 19:2-3)*

16 Pe opu wumb Jiisas sik, orung sipik tep elmin owundu wu nge ngii konu ele tuk sipnjing. Sipik kin, opu wumb kopur wii tangin kin, pei onjung.

17 Nga opu wumb Jiisas konduk kundii endi kindnjing. Nga opu wumb peng kon endi kan gał mułum endi sik enjing, peng kon ei Jiisas peng ele pendnjing.

18 Pe Jiisas tungii pendik yi ninjing, “O Jura wumb ei nge King,” pa ninjing.

19 Nga opu wumb goł mił epi endi sik, Jiisas peng ele kepii tunjung. Pe wumb eim jipambił tunjung. Pe en enim eim kin men tok kend tok mani molk kin, ka wii piinjing.

20 Piik kin, pe Jiisas kin ek ngok poru nik, Jiisas konduk kundii si kindik, nga Jiisas eim konduk nga eim kin kindnjing. Kindik kin, pe Jiisas sipik, ond peri ele tungii nge sipnjing.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)*

21 Nga wu endi Saimon, Sairiin konu ele orung opu, kangı wu Aleksandir kin Rupus tał nge arim, opu konu owundu ele tuk bii, ni om. Opu kin, pe opu wumb ek dinga yi ninjing, “Nim Jiisas ond peri ko wunji!” pa ninjing.

22 Nga wumb Jiisas sipik, konu endi tor sipnjing konu ei embe Golkasa. Sinim embe ei ak topun yi ninmin, “Konu wumb peng embil konu.”

23 Nga wumb kopur Jiisas wain kin ond mong kindnjing epi ei Jiisas ngungii nge tu wunjung; ba Jiisas ei epi nunerim.

24 Pe opu wumb Jiisas ond peri ele nil tunjung. Pe eim konduk ni epi ei opu wumb en enim mok tok sinjing. Pe opu ond wumb ku kembis miil epi ei kinjmał erik kin konduk ei singin nik enjing. Epi ombu ni simba nge nik enjing.

25 Pe kunum eni angil orung nga kapil kapli kupiiring, eim ond peri ele sik tonu kindnjing.

26 Pe tonu embe pulnjung, eim kos enjing miil embe yi miil pulnjung, “Jura Wumb King,” ninjing.

27 Nga Jiisas pim konu ele mandi wu tał ond peri ele pinjingil. Wu tał opu erkil kin epi waning sikil elmbil. Wu endi Jiisas angil tunding tonu kindik, nil tunjung. Nga endi sik, Jiisas angil taring tonu kindik nil tunjung.

28 (Pe Gos ek ok pulk miil keimi tor onum. Ek ei yi miil ninim, “Enim wumb kis kin mułum ni kenjing.”)

29 Pe wumb ok puk erik, eim kin ek kis nik ngunjung. Wumb peng ak mak erik yi ninjing, “Nim wu men ngii top kis erpi, nga kunum tekliki nga tekmbii,” nin wu.

30 “Pe ninim paki to! Tokun, nim ond peri ele si kindkin, mani wa!”

31 Yi miil ku, wumb kułmał kailimin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, ek kis nik Jiisas ngunjung ku. Pe wumb en enim ek nik piinjing, “Eim wumb eipi kin paki tum, ba ei eim kapli paki tunermba!”

32 Kapli, Gos kindim wu Kraisi ei Esrel wumb king, eim ond peri ele si kindkin, mani wangii! Wang kin, sin kanpin, pii gii nimin wu ei wumb paki tumbii ni orum ni kenmin,” pa ninjing. Wu tał Jiisas kin ouni nil tunjung, wu tał yi ku ek nikil Jiisas ngunjungul.

Jiisas Kułum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

33 Nga tinga konu beli palim kunum ei, mei konu orung orung pei emii pim. Emii pepi pang, konu pou neng konu eni tekliki erim.

34 Pe pou neng konu eni tekliki erang kin, Jiisas wii dinga tum. “Eloi, Eloi, Lama Sambaksanii.” Sinim ek ei ak topun yi nimin, “Na Gos! Na Gos! Nim na nimbil erang na si kindin?”

35 Pe wumb kopur mandi mulnjung wumb ek ei piinjing. Piik ek yi ninjing, “Piyei! Wu Elaineja ni wii tonum,” pa ninjing.

36 Pe wu endi sikir pupu, ep noł epi endi sipi noł wain ele tuk kindim, epi kumbii elim epi ei sipi, Jiisas ngum. Pe wu ei yi nim, “Sinim tep er mołpun kinamin, pe Elaineja opu, Jiisas ond peri ele sipi mani simba min?”

37 Nga Jiisas eim dinga wii topu kin, eim kułum.

38 Pe alap owundu endi men ngii ele pim, ei tonu piltan topu, mer mani tor pupu topu, orung orung pum.

39 Pe opu elmin wumb tep elim wu, Jiisas pim konu mandi opu angpi kenim ni Jiisas kułmba miil yi erim. Pe eim ek nim, “Keimi mendpil, wu ei Gos kingam,” pa nim.

40 Nga amb kopur mulnjung ei turii miil yi angk, kanik mulnjung. Molkin, tuk endi mułum ei, Mariya Makandala mułum, nga endi Mariya Jeims mam ekii kin Josis, pe endi Salom mułum.

⁴¹ Kumb ok Jiisas Galilii konu multum kunum ele, amb ombu eim kin ekii sik eim paki tolmun. Pe amb pei eipi mulnjung konu ei, en enim Jiisas kin Jerusalem konu ele onjung.

Jiisas Tukpu Ele Pendnjing
(Masyu 27:57-61, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Nga kunum pou neng, Josep Arimasiya konu ele mołpu om. “Eim kos piilim wu num, ka wii mołum,” pa niłmin. Eim yi ku, Gos kunum tep ermba omba nipi, kui erpi mołum. Pe yi mił, Josep eim ngii ele nirik pupu, Pailos kumb ele engim. Pe eim mund mong kulerim mon! “Pe na Jiisas ngenj simbii ond,” pa nipi pum.

⁴⁴ Pe Pailos noman embin top piim. Pe opu elmin wu endi kii sim, “Eim kułum poru nim min?”

⁴⁵ Eim opu wumb tep elim wu ek piipi poru nipi om. Opu, Josep kin ek nim, “Eim ngenj ei kapli sinjii,” pa nim.

⁴⁶ Josep eim alap kuru sipi, Jiisas ngenj ele kum tum. Pe sipipi, komung endi tukpu sim, konu ele mani kindim. Pe tukpu sinjing, ei ku tukpu owundu pendnjing. Pe Josep eim ku endi sipi, tukpu ele pandi tum.

⁴⁷ Nga Amb Mariya Makandala kin Mariya endi Josis mam, amb tał kan mulnjunguł. Pe tukpu ele Josep Jiisas sipi mani kindpi kankił mulnjunguł.

16

Jiisas Angpi Konj Tonu Pum
(Masyu 28:1-8, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

¹ Nga kor kunum pupu poru neng kin, Mariya Makandala kin amb Mariya Jeims mam kin Salom, en enim kopung ni epi muru ka tum epi ei top enjing. Erik, sipik Jiisas nenj kopung erngii nge sipnjing.

² Kor niłmin kunum ei opu pang kin, kupiiring eni tang, wumb en enim wumb tukpu konu ele punjung.

³ Puk kin, en enim ek yi ninjing, “Wumb nii opu, ku owundu ei sipi ak tang, sinim wumb tukpu konu nirik bin,” pa ninjing.

⁴ Pe en enim kenjing ni, ku owundu tukpu ele pim ni pinerim mon! Wu endi ku ei sipi, ak topu kindim pim. Pe ku ei ku owundu wii mułum.

⁵ Nga wumb tukpu ele tuk punjung. Puk kin kenjing ni, wu kangi wu endi angil tundung orung mułum. Mułum wu, eim konduk kuru olt endi kindim wu ei kanik, puku sinjing.

⁶ Pe wu ei ek nipi ngum, “Enim puku sinenei! Enim Jiisas Nasares konu ele wu ei enim kuruk onmun, wumb eim sik, ond peri ele nil tunjung. Ba pe eim angpi nga konj pum. Pupu kin, eim ya ele mulalim. Kinei! Eim pendnjing konu ele kinei!

⁷ Ba enim puk, eim ekii siłmin wumb kanik ningii! Pe Piisa kanik ningii ku! ‘Jiisas eim ok Galilii konu ele ok pum, yi mił eim ek nipi ngurum. Enim eim keningii,’ ” pa nim.

⁸ Nga amb ombu nga sikir tor punjung. Puk kin, en enim tukpu ei si kindik, tungu punjung. Puk kin, en enim mund mong tang, en enim noman tuk ele mił pinerim. Pe en enim wu endi kin ek tingnenjing. Nimbił erang, en enim mund mong tum.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim
(Masyu 28:9-10, Jon 20:11-18)

⁹ Kupuiring ok mendpil kunum kumna, Jiisas eim angpi nga tonu pum. Pe eim opu Mariya Makandala mułum konu ele pum. Amb ei ok, Jiisas gui kis angil orung nga tał to tor kindim.

¹⁰ Pe Mariya eim pupu, wumb ok Jiisas ekii silmin wu ombu kanpi nim. Pe wu ombu noman embin erang, ke nik muljung.

¹¹ Pe Mariya ek nipi wu ombu ngum, "Jiisas eim konj mułum, na kenj," pa nim. Pe amb ei ek pilk ek nim, ek ei pii gii ninenjing, mon!

Jiisas Nge Ekii Silmbil Wu Tał Jiisas Emeiyas Andlam Ele Kenjingil.
(Luk 24:13-35)

¹² Pe ekii se, Jiisas ekii silmbil wu tał konu ele si kindkil, tor punjungul. Pe Jiisas wu eipi mił, wu tał onjungul konu ele tor om.

¹³ Pe Jiisas ekii silmbil wu tał nga orung pukuł. Jiisas ekii silmin wu kopur muljung konu ele kan ninjingil, ba wu ombu wu tał ek ei pii gii ninenjing.

Pe Jiisas Ekii Silmin Wumb Eim Nge Kongun Ngum
(Masyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁴ Nga ekii se, Jiisas ekii silmin wumb engki nga endeim molk, kuni nok kin, Jiisas muljung konu ele tonu om. Jiisas ek dinga yi nim, "Enim pii gii dinga pinalim," pa nim. "Pe en enim noman pirek ninim. Nimbil erang enim piinenjing? Wumb kopur kanik ninjing ba, ei pii gii ninenjing."

¹⁵ Jiisas ek dinga nipi eim ekii silmin wumb ngum, "Enim pei konu owundu orung orung pei ele puk, na ek ka ningii.

¹⁶ Wumb kopur pii gii nik, noł pinjing kin, Gos eim paki topu sipi orung simba. Ba wu ombu pii gii ninenjing kin, kos owundu omba kunum ei eim oł embin tui eim kin tonu omba.

¹⁷ Nga wumb kombur Gos kin pii gii ninjing kin, Gos eim jep oł er sipi, peni ele kindimba. Yi mił, na embe ele ek nik gui kis ei to tor kindik si kindngii," pa nim. "Pe wumb ek ei endi mił ningii.

¹⁸ Wumb ombu ka wembii angil ele embilngii, wembii ei wumb tołum epi ei enim tunermba. Wumb kombur to kondulum epi tumba ei kulerngii. Wumb endi kis ermba piingii, ei enim ngenj ele embilngii. Embilangin kin, wumb ening tumba ei poru nimba," pa nim.

Jiisas Gos Eim Epin Konu Ele Tonu Sim
(Luk 24:50-53, Aposel 1:9-11)

¹⁹ Yi mił, pe Jiisas Owundu ek nipi poru neng kin, Gos ei epin konu ele tonu sim. Pe Jiisas Gos angil tundung orung mołum.

²⁰ Pe Jiisas ekii silmin wumb ei punjung. Puk kin, Gos nge ek ka ei konu orung orung wumb pei kanik nik ngunjung. Nga Owundu en enim kin ouni kongun er endim. Nga en enim ek nik jep oł enjing ei, Owundu eim er dinga kindim ku.

Jiisas Nge Ek Ka Luk Pulum

Luk Ek Ei Polpu Tiopilas Ngum

¹ Nim wu owundu Tiopilas. Ok Gos sin kin oġ kombur eririm oġ ei, pe keimi sin kin pe punum en enim pei angil ele mon pulnjung.

² Kumb ok, wumb kombur gupu ele piik kanik erik Gos nge ek ka kongun elmin ku. Ek ei nge sin sinjpin, ek mon pulnjung wumb pei ei oġ ei nge pulnjung.

³ Pe akip na yi ku, ek pol ei polup nim ngond. Ek ombu nge kii sip kom sep piip muls kunum kinan, na oġ ei ekii sinj. Sip, ei piip kin puls ek ei oġ pulk miġ kun pulup ngond.

⁴ Ek ei ek keimi, enim ok gerik piik. Yi miġ erik ei enim pii kun erik mulngii. Pe ek ei yi ku polup ngond.

⁵ Eros eim Jura wumb king multum kunum ei, wu endi Gos kin kulmaġ kaġlim wu endi multum wu ei embe Sekaraiya. Eim kulmaġ kaġlimin wumb ei Apaisa nge tilap ele tep to elmin. Nga wu ei eim ambil Eron nge tilap ele amb ei, Elisembes pa niġmin.

⁶ Pe wu amb yi taġ eġ elip, Gos ningil ele oġ ka er mulnjunguġ. Pe Gos Owundu nge ek dinga kanim kanim ni pendim, pei ekii sikil kun ka mulnjunguġ. Oġ kis endi enerkil.

⁷ Ba wu amb yi taġ kangil endi mingnenjngil mon! Eġ elip wii mendpil mulnjunguġ. Wu amb tukui mendpil mulnjunguġ.

⁸ Sekaraiya eim Gos kin kulmaġ kaġlim kongun ei elim kunum ei, Sekaraiya nge tilap wumb ei kongun ele tonu onjung.

⁹ Kulmaġ kaġlimin wumb elmin oġ ei erik, Gos andan tang wu ei embe pe nik wang to tonu kindnjing. Kindangin kin, eim Gos ngii owundu palting ka ele moġpu kin, epi muru ka toġum epi ei sipi kin, dup eskil erpi kin, muru ku piilmin.

¹⁰ Kunum ele Gos kin dup eskil muru ka kaġpi elim kunum ei, wumb pei ok, andaring molk prei erik mulnjung.

¹¹ Pe Sekaraiya eim kenim ni, dup kaġim konu angil tundung ele Owundu nge enjel angpi muġum ei kenim.

¹² Pe eim enjel kanpi eim puku sipi, mund mong tang piim.

¹³ Ba enjel ek nipi Sekaraiya ngopu yi nim, "Sekaraiya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim prei en ek ei piim. Nim ambnim Elisembes eim wu kangil endi mengmba. Kangil ei, nim eim embe Jon ninjii," pa nim.

¹⁴ "Mengang kin, nim noman ka peng, nim ka piinjii. Kangi ei tonu omba ei wumb pei ka piingii ku.

¹⁵ Yi miġ kangi ei wu owundu muġang, Gos Owundu eim kangi ei wu num muġmba ni piim. Pe eim noġ wain ni noġ dinga ombu nunermba. Eim mam kirim ele multum kunum ei Gos Gui Ka eim kin piki to muġmba," pa nim.

¹⁶ "Jon eim ek neng kin Esrel wumb pei noman ak tok pii gii nik, Gos Owundu kin orung pungii nge nipi wumb ngumba.

¹⁷ Gos Jon kindang opu, owundu nge ek ei ni pendim. (Jon eim owundu omba ele kumb se omba). Ek ni pendpi opu eim noman dinga piimba ei ok Elainja ek ni tor kindilim wu pirim miġ yi eim yi ermba. Erpi kin, arim kingam noman to ak tungii nge nipi, wumb Gos ek to kindilim wumb ei neng noman kun ka seng, wumb kun ka molk Owundu omba nge kui er mulngii nipi kongun yi ermba," pa nim.

18 Sekaraiya ek nipi Gos nge enjel ngopu yi nim, “Na tukui er poru ninj. Na nam amb tukui erim ku. Nimbił erang na ek ei keimi ni piimbii?” pa nim.

19 Pe Gos nge enjel ek yi nim, “Na Gepriyel, na Gos kumb ele kun mołup enj. Gos Eim na kindang, na op nim nimbii nge onj. Pe ek poł ka ei nim kanip nind,” pa nim.

20 “Kapli nim piinjii. Nim na ek ei piikin noman ele kindnen kin, nim anmbił ak tang kin, ek tingnenjii, yi pepi pang, oł ombu opu poru nimba. Na nind ek ei keimi ekii se tonu omba.”

21 Wumb pei Sekaraiya anda omba ni piik kui er muljung. Epi nipe endi eim kin erang mołum ni piinjing; tuk konu Gos ngii owundu ele ka mołum?

22 Ekii se eim anda opu, eim wumb kanpi ek nimba pinerim. Yi erang kin wumb en enim piik, Gos ngii owundu palting ka tuk ele epi nipe endi kenim ni piinjing. Pe eim ek tingnarpi, angil ele minj erpi ek mił tangpi erang kenjing.

23 Ekii se Sekaraiya eim Gos ngii owundu tuk kongun poru neng eim si kind ngii konu ele pum.

24-25 Ekii se eim ambim Elisembes kangil mundii mołum. Pe amb ei eim koi er mułang oi angil orung o pang kin eim ek yi nim. “Pe Gos Owundu na kin noman ka ngum. Ok na kangil mulerim kunum ele, na wumb kin ngenj singambił peng muls. Ba pe nga na singambił pinermbii,” nim.

Enjel Mariya Kin Jiisas Tonu Omba Ek Nim

26 Pe oi angil orung nga endeim o pang, Elisembes wu kangi endi mengmba ei Gos enjel Gepriyel kindang pupu Galilii mei owundu konu ele orung endi sim konu ei Naseres ele pui ni kindim.

27 Gos enjel kindang pupu kin, ambił endi mołum konu ele pum ambił ei, wu endi simba nik kuimi to mundnjung. Wu ei embe Josep, wu ei King Deipis nge tilap. Pe ambił ei embe Mariya.

28 Pe enjel er pupu ambił kanpi ek yi nim, “Nim mołun ei? Gos Owundu nim kin eim noman ka ngopu nim kin mołum,” pa nim.

29 Ba eim nim ek ei piipi, eim noman embin tang piim. Eim noman ele yi piipi, ei nipe ek ninim ni piim.

30 Enjel ei ek yi nim, “Mariya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim kin noman ka ngopu mołum.

31 Nim piin min? Nim kangil mundnjii; nga kangil endi mengnjii. Kangi ei embe Jiisas ninjii,” pa nim.

32 “Eim wu owundu mułmba. Pe wumb eim kanik yi ningii, ‘Gos Owundu kingam mendpił,’ ningii. Nga Gos eim King mundang eim kupam King Deipis mołum konu ele eim simba,” pa nim.

33 “Eim kunum kunum Jeikop nge wumb tilap ele eim King mułmba. Pe eim tep erpi mułmba konu kunum ei poru ninermba!”

34 Mariya enjel kin ek yi nim, “Oł ei erpi tonu omba mił nenj? Na ambił wii moł, wu endi molałim molałim.”

35 Nga enjel ek ni orung kindpi yi nim, “Gos Gui Ka kapli nim nge noman tuk ele omba nim, Gos Owundu mendpił eim dinga kapli nim kin omba. Yi erang nim kapli kangi ei ekii se mengnjii, wumb eim embe sik yi ningii. Ei King ka wii Gos Owundu nge kingam yi ningii.

36 Nim piin min? Bipanin Elisembes amb tukui sim, ba kangi endi kirim ele mołum. Okrii wumb yi nilmin, kangil endi mingnermba nilmin. Ba pe eim kangi mundii mułang, oi angil orung nga endeim o pang mołum. Pe Gos nim kin yi ku enim.

37 Epi endi Gos kapli enermba mił mon? Epi pei ei eim kapli ermba.”

38 Mariya ek yi nim, “Piin! Nam Owundu kongun ambil eim na kin nimbil oł ermba ni piimba ei kapli nim nin ei mił ermba.” Nga Gos nge enjel eim si kindpi pum.

Mariya Elisembes Kenmbii Ni Pum

39 Kunum ei, Mariya eim sikir pupu mei komung ełe tonu pum. Jura mei owundu endi sim konu ełe pum.

40 Sekaraiya ngii ełe nirik pupu Elisembes kanpi, “Muliyo!” nipi yi nim.

41 Elisembes Mariya kanpi, “Muliyo,” nipi erim ek ei piipi eim kangil mundii mułum ei puku sipi piim ni Gos Gui Ka eim kin piki to mułum.

42 Pe Elisembes eim wii dinga tum. Topu yi nim, “Gos noman ka nim ngum, ba amb eipi kombur noman ka yi ngonalm mon! Pe kangi mundii mołum ei Gos noman ka kangi ngonum.

43 Na nii epi owundu ei na kin tonu onum? Nim Owundu mam ei na kin on; na kapli enanim.

44 Piini! Nim na muliyo nin, ei piind, na kangi kirim ełe mołum, ei eim noman ka piipi tonu mani erang puku sim. Puku sipi, na piind nam Owundu mam moł ni piind.

45 Owundu ek ei nim neng kin nim pii gii nin. Yi eran Gos nim kin noman ka ngonum. Ek ei ekii se yi mił ermba,” Elisembes yi nim.

Mariya Nge Golang

46 Pe Mariya ek yi nirim,

“Nam noman ełe Gos Owundu embe ambil tonu kindind.

47 Gos Owundu na kin paki tonum nam nge noman tuk ełe ka piind.

48 Na eim kongun wii ambil moł ba eim na noman ngonum. Pe ekii se wu amb pei Gos nge eim na kin noman ka ngołum pa ningii.

49 Gos Owundu nge dinga wii eim oł Owundu na kin ei nim. Gos eim embe ka wii sim.

50 Wumb nii endi Gos Owundu mendpil mołum ba sinim mei wumb minj mołmun ni piinjing. Wumb ei Gos eim wumb ombu nge kingam noł ni mering kingenjing noł pei Gos eim kaimb kułum.

51 Gos kongun dinga wii erim; wumb en enim wumb Owundu mołum ni piinjing wumb ei en enim noman ełe elmin. Wumb ei Gos to kindang eipi eipi pulmun.

52 Wumb King dinga mołmun Gos wumb ei to mani kindiim. Kindpi, wumb wii mołmun wumb ei Gos wumb num tonu kindiim.

53 Wumb kuni tang mołmun wumb ei eim nge epi kanim kanim ka wii ngołum. Wumb epi pei salilim wumb ei Gos kindang wii punjung.

54 Eim Esrel kongun wumb eim paki tang, sinim kupenjpin noł ek keimi dinga niim. Wumb ei eim ok kaimb sipi eririm. Yi mił ku sinim kin kaimb sinim.

55 Yi peng piipi kin, eim ek nipi sinim wumb kupenjpin noł ei ngum, Eiparam nge wumb ekii se tonu ongi kaimb sipi ngum. Nga kunum kinan molk pungii,”

Mariya pa nim.

56 Mariya Elisembes kin mułangil oi tekliki mił o pang, nga ekii se eim ngii konu ełe orung pum.

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Mengilmin Kunum Tonu Onum

57 Elisembes kangi mengmba kunum mandi erang, eim wu kangi endi mengrim.

58 Wumb Elisembes nge opam no! wumb kin mandi mo!mun wumb kin, molk piinjing ni ek om piinjing ei Owundu kin kaimb topu ngum. Nga wumb en enim eim kin ka piinjing.

59 Kunum angil orung nga tekliki o pang, wumb kanggi ei tu wuk ngenj kopisngii nge tu wunjung. Pe kanggi ei embe Sekaraiya nimin ninjing ei eim arim embe mi!

60 Ba kanggi mam eim yi nim, “Mon! Sinim kanggi ei embe Jon nimin!”

61 Pe ek yi ninjing, “Nim bipanim embe endi yi pinaim.”

62 Wumb ele ek mi! enjing kanggi eim arim yi mi! kii sinjing. Arim kanggi embe nipe embe simba erim.

63 Eim ku pirambi ei sipi mon endi po!pu embe Jon ni pu!um. Nga wumb en enim kanik puku sik kin piinjing.

64 Pe mendpi! Sekaraiya gupu aki tang kin eim anmbil kapli erim. Eim ek nipi Gos embe ambil tonu kindpi mu!um.

65 Pe eim nge wumb konu mandi mulnjung wumb, mund mong tunjung. O! ombu nge ek ombu orung orung konu Jura mei owundu ni konu komung ei ombu pang piinjing.

66 Wumb ek ei piik en enim noman to piik, nga en enim yi ninjing. “Ekii se kanggi ek er mu!mba mi! nenj?” Wumb yi piinjing, “Gos Owundu eim kin mo!um,” ni piinjing.

Sekaraiya O! Ekii Se Tonu Omba Nge Nirim

67 Gos Gui Ka arim Sekaraiya kin piki to mo!pu eim paki tang yi nim. Pe eim Gos o! ekii se ermba o! piipi ek dinga nim.

68 “Sinim Gos embe ambil tonu kindmin. Eim Esrel nge Gos eim opu sinim orung simba nge onum.

69 Eim nge kongun wumb tilap ei King Deipis, Gos eim Owundu dinga wii endi mundang sinim sipi orung simba nge onum.

70 Yi erang Gos eim ek keimi nilmin wumb ei gupu ele ni tor kindim.

71 Eim ek yi nim, sinim opu wumb dinga ele sipi orung simba enim. Pe sinim kin noman kis piik wumb er mu!ngii konu ele sinim wumb ei dinga ele sipi orung simba.

72 Sipi pang, eim sinim kupenjpin no! kaimb se ngopu paki to!um. Pe eim kumb ok ek dinga nipi pendpi o! ka elim o! ei piipi kin, yi mi! erim.

73 Ei keimi minj nipi sinim kupenjpin Eiparam multum konu ek keimi nipi ngurum.

74 Eim sinim opu orung wumb eim nge dinga sipi orung simba. Eim ek dinga sinim ngum ei sinim eim kongun er mu!mun. Sinim mund mong tunermin.

75 Kunum kunum sinim mo!pun, eim kongun ka erpin, kunum kunum ka minj mu!pun, o! kun ka er mo!pun, eim kumb ele mendpi! erpin mu!mun,” wumb kin ek yi nim.

76 Nga ek yi nim, “Pe nim na kanggi, ekii se nim Gos Owundu mendpi! nge ek ni tor kindim wu endi mulnjii yi ningii. Pe nim kumb se pukun, Owundu nge kongun er kun er mulnjii.

77 Nim sinim eim nge wumb ek nikin wumb ngan, wumb en enim o! kis kil ngangin kin wumb ei Owundu sipi orung simba nge omba.

78 Sinim Gos nge kaimb owundu sipi, sinim kin kindpi yi er ngumba. Eim epin konu tonu mendpi! tilang ka wii ermba. Yi ermba ei nge Gos sinim wumb sipi orung simba nge omba.

79 Tilang ei opu wumb kin emii tuk mo!mun, ni wumb mandi koltmun ni piik tungu enjing. Wumb ei tilang ngumba sinim endmin nge andlam ei er ka erang sinim noman emin peng endmin.”

⁸⁰ Ekii se kanggi ei tonu opu dinga erpi eim noman tuk ele dinga pim. Peng kin, eim wumb mulerngii konu moŋpu Gos kongun ermba nge opu Esrel wumb mulngii konu ele tor omba.

2

Ambil Wenip Mariya Kanggi Jiisas Mengim (Masyu 1:18-25)

¹ Kunum ei, Rom wu owundu King mulum wu ei embe Akasas eim ek lo endi yi nipi pendrim. Wumb pei en enim konu ele mendpil ele puk kin, en enim embe pulngii nirim.

² Kunum ei kumna kin wumb embe polmun kunum ele Sairiiniyas ei wu owundu Siriya mei owundu ele tep er mulum kunum ei.

³ Yi erang kin, wumb en enim konu ele punjung. Puk kin, en enim embe pulngii. Polk poru neng kin, en enim konu ele orung punjung.

⁴ Josep eim King Deipis nge wumb tilap ende. Pe Josep eim Naseres konu ele Galilii mei owundu si kindpi, pupu Jura mei owundu Deipis nge konu ele purum konu ei embe Beslem konu nilmin.

⁵ Eim ambim Mariya kin tep to pukuŋ, el elip embe ni wumb ngunguŋ nge pukuŋ. Punjunguŋ kunum ei Mariya kangil mengmba miŋ mandi erang pukuŋ.

⁶ Wumb taŋ konu ele mulangil ei Mariya kangil mengmba kunum mandi erim.

⁷ Pe eim kingam kumna kung kou ngii ele mengrim. Nimbil erang wumb palmin ngii pei piki tum. Pe alap endi sipi pandi topu pindang mer kung kou kuni noŋmun konu ele pindang pim.

Kung Siipsiip Es Tolmun Wumb Kung Siipsiip Tep Er Muljung

⁸ Kunum ei, wu kombur kung siipsiip es toŋmun wumb Juriya mei konu ele andaring mulk. Wumb en enim kung siipsiip tep erik muljung.

⁹ Pe Owundu nge enjel kindang om. Opu, Owundu nge dinga tilang opu en enim muljung konu ele erang wumb ombu en enim mund mong enjing.

¹⁰ Ba Owundu nge enjel ek nipi wumb ngum, “Enim mund mong tunerngii! Piik, mulei! Na enim kin ek ka endi tu wund. Enim wu amb konu orung orung pei piik noman ka piingii nge ek tu wund,” pa nim.

¹¹ “Kunum ele King Deipis nge konu owundu ele amb endi kangil kembis mengnim. Kangi kembis ei enim sipi orung simba wu ei Kraiss, ei wu Owundu Gos kindang om.

¹² Pe na ek endi nemb enim yi miŋ piik kin, puk keningii. Enim keningii ei kangi kembis endi alap kin tuk kindik mer kung kou kuni noŋmun konu ele palim ei keningii. Kanik kin, enim piingii ni na ek eim kin nind ei keimi pimba.”

¹³ Owundu nge enjel ei ek yi neng kin; pe sikir enjel pei mani ok eim kin muljung. Noman ka piik golang nik Gos ngunjung.

¹⁴ “Gos embe ambilk tonu kindngii. Mani mei wumb noman emin pengŋi! Gos eim enim noman ka ngonum.”

¹⁵ Pe enjel pei epin konu orung punjung. Pe kung siipsiip es toŋmun wumb ei en enim ek dinga ninjing. “Sinim pamin! Beslem konu sikir pupun, Owundu ek yi miŋ nim epi tonu onum ei kinamin,” nik punjung.

¹⁶ Pe wumb sikir puk, Josep kin Mariya teŋ muljunguŋ kenjing. Kangi kembis ei mer kung kou kuni noŋmun konu ele pim kenjing.

17 Pe kan poru nik, orung puk kangil kembis ei nge ek piinjing mił nik tor kindnjing.

18 Pe wumb pei molk piinjing ni, kung siipsiip es tołmun wumb ninjing ek ei piik kin, kom sek piinjing.

19 Ba Mariya eim ek ei piipi noman ele kindpi, kom se piipi minj mułum.

20 Kung siipsiip es tołmun wumb orung puk Gos embe ambilk tonu kindik punjung. Wumb en enim ka piik, Gos ek piik kanik enjing. Ei Gos enjel ek nipi erim mił kenjing ku.

21 Ekii se kunum angil orung nga tekliki o pang, kangil kembis ngenj kopisnjing. Kopsik, kangil ei embe Jiisas ninjing mił eim mam mingnerim kunum ei Owundu enjel kindang opu nim. Ei kangil embe yi nengin nim mił ninjing.

Simion Kin Ana Tel Jiisas Men Ngii Owundu Kenjingil

22 Kunum poru neng, Mariya kin kingam kin ka mułnguł oł enjing ei, Moses lo ek niłim mił enjing. Pe arim mam tel kangil ei Jerusalem konu ele sipkil Gos Owundu kin ngunguł nge sipinjngil.

23 Ei yi mił, Gos Owundu lo ek yi er pendilim mił niłmin. “Kangil wu kumna mengilmin kangil ei Gos Owundu kongun ermba niłmin oł ei nge enjingil.”

24 Wumb tał el ełip Gos kin kułmał kełngil ei Moses lo ek niłim mił yi mił enjingil. Ei Owundu lo ek pałim mił ermbil ni piinjngil. Kei Pułmu mił tał min kei wał eipi tał sikił Gos kin kułmał kełmbil ni sipinjngil.

25 Kapli, wu endi Jerusalem konu ele mułum wu ei embe Simion. Ei wu kun minj mułum wu ek piipi elim wu, ei eim wumb Esrel wumb sipi orung simba nge wu endi omba, ni kui er mułum. Gos nge Gui Ka ei Simion kin mułum.

26 Gos nge Gui Ka ei eim yi nirim, “Simion sikir kulenjii mon!” pa nirim. “Nim Owundu nge kindang wu Krais kumb se kenjii,” pa nim.

27 Gos nge Gui Ka je erang Simion pupu men ngii owundu ele nirik pum. Pe kingam arim mam tał sikił tu wukuł lo ek ninim mił ermbil ei Gos Owundu kin ngunguł nge onjngul.

28 Simion eim kangi ei sipi sipim. Si pang kin, Gos embe ambil tonu kindpi, yi nim.

29-30 “Pe Owundu pe ni ninim kongun wu ei er ka eran noman emin sepi piyangli nim. Nam ningil ele nim sin sikin orung sinjii nge on ei kanip ka piip moł.

31 Nim ek ok nirim, ‘Simion, sikir kulenjii mon! Nim Owundu nge kindang wu Krais kumb se kenjii,’ pa nim. Wu amb pei keningii nge en. Wu ei kindang sinim sipi orung simba nge om yi nirim mił en.

32 Gos eim tilang mani kindim. Kindpi, tilang ei erang wumb tilap eipi nim oł ei nge ekii sik noman tok piik erngii. Nga nim nge enjel wumb embe owundu erim,”

Simion Jiisas nge ek pei nirim.

33 Kangi mam arim tał Simion nim ek ei piikil puku sikił piinjngil.

34 Pe Simion Gos ek ka nipi en enim ngum. Nga ek yi mił nipi Mariya ngum, “Piini! Gos eim noman ele kangi ei yi erang Esrel wumb pei bok tonmun, ba wumb kombur nga angk gił nik dinga mołmun. Eim Gos nge noman ele tuk mundum mułmba. Mułang kin, wumb pei eim kin ek kis nik ngok erngii.

³⁵ Erangin kin, nim noman tuk ele tui mił tang yi mił kaimb erang piinjii. Eim wumb en enim noman tuk ele andan tang kin noman tuk ei to tor kindmba,” pa nim.

³⁶ Gos nge ek ni tor kindilim amb endi mułum amb ei embe ‘Ana’ niłmin. Eim arim Panul mułum; eim nge wumb tilap Asir; amb ei amb tukui mendipi mułum. Ok, eim wam kin kung ngii angil orung nga tał mułum.

³⁷ Ekii se wam kułang kin, eim wii mułang kung ngii 84 pei o pum. Amb ei eim men ngii owundu mei wak tunalim. Eim konu kuni mowii nipi eim Gos kin prei tek tek elim. Ei epin, tinga Gos embe ambil dinga kindpi kongun elim.

³⁸ Kunum ei Jiisas arim mam tel eim tu wunjnguł eim men ngii opu Gos kin noman ka piipi ngum. Pe eim kangi ei nge ek ni tor kindpi nim. “Kangi ei enim wumb pei kui er muljung wumb kin Jura wumb pei sipi orung simba nge om,” pa nim.

³⁹ Wumb en enim Owundu nge lo ek nilim mił ele enjing. En enim Galilii mei orung puk, Naseres konu ele punjung.

⁴⁰ Pe kangi ei oupu tonu opu dinga er mułum. Mołpu kin, eim noman ka wii peng mołpu, nga Gos eim noman ka Jiisas ngum.

Kangi Jiisas Men Ngii Owundu Ele Pum

⁴¹ Kangi mam arim tał el elip ei kung ngii endi o pułum kunum ei kunum kunum Jerusalem konu ele pulmbuł. Kunum ei konu kor owundu kunum ei yi niłmin, ‘Pasopa kuni owundu numun,’ pa niłmin kunum ei.

⁴² Jiisas eim kung ngii engki nga tał yi mił multum kunum ei, kor owundu ekii silmin ol ei sik Jiisas arim mam ni Jerusalem konu ele punjung.

⁴³ Ekii se, ‘Pasopa kunum’ ei poru neng, nga si kindik orung punjung; ba kangi Jiisas Jerusalem konu ele enj multum. Pe arim mam tał Jiisas multum ei piinerkil.

⁴⁴ Kunum ei arim mam tał Jiisas wu amb kin onmun ni piikił. Yi ni piikił okuł, nga el elip wumb tilap ende kin wumb puł kin endik konu kurkuł endkil mon pirim.

⁴⁵ Nga topultung kurkuł endkil, ba mon pirim. Yi peng kin, nga Jerusalem konu ele orung pukuł, kur keningil nge pukuł.

⁴⁶ Nga kunum ei, wumb tał kurkuł andangil kunum tekliki o purum. Nga ekii se pu kenkil ni men ngii owundu ele nirik multum kenkil. Wumb ek ei mon połmun wumb mulk konu ele tuk multum. Wumb ei ek ninjing ek ei kii se piipi nga wumb nik ek mił piipi nipi orung kindpi multum.

⁴⁷ Wu ombu eim ek ei piik kin, kangil ei eim noman ka peng ek nipi kii sipi erang, wu ombu en enim puku sik endnjing.

⁴⁸ Arim mam tał Jiisas kankil nga puku sinjngil. Mam ek nipi yi nirim, “Kangil nim nimbił erang sil kin yi en? Nim arnim kin na kin noman embin tang kin, nim kurpuł andinmbil,” pa nim.

⁴⁹ Kangi Jiisas eim ek ni orung kindpi yi nim, “Nimbił erang, elip na kurkuł andinmbil? Elip piinenjngil min; na nam Arnan ngii owundu konu moł?” pa yi nim.

⁵⁰ Ba wumb tał Jiisas ek nim ei ek pułe pii kun enenjngil.

⁵¹ Kapli, mam arim tał kin orung punjung. Nga Naseres konu ele tor punjung. Pe mam arim tał ek ninjngil ek ei piipi ekii silim. Pe eim mam eim nilim ek ombu piipi noman ele tuk kind piip mułum.

⁵² Jiisas oupu tonu wang, eim noman ka wii tonu om. Wang kin, wu amb eim kan ka kanilmin ei nga Gos kan ka kanilim ku.

3

*Jon Wumb Noł Pendilim Wu Gos Ek Wumb Ngum
(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Jon 1:19-28)*

¹ Kung ngii engki nga angil orung o pang Taipiriyas Siisa Rom King owundu mił mułum. Nga wu Pansiyas Pailos Jura mei owundu wu num mułum. Nga Eros Galilii mei owundu wu num mułum. Pe angim Pilip Esuriya kin Trakonaisis ełe wu num mułum. Pe wu endi Laiseniyas Apiliin konu ełe wu num mułum.

² Anas kin Kaiyapas ni wu owundu kulmał kałiłmbił wu tał mołmbuł. Kunum ei Jon Sekaraiya kingam eim wumb konu ełe mulenjing konu ełe mułum. Pe Gos ek eim kin ek nipi ngurum.

³ Yi erang kin, Jon eim Jura noł Joran konu wumb mulk konu ełe orung orung pum. Pupu, Gos ek piirim mił ni Joran wumb ngang, “En enim piyei! Oł kis si kindik, noman ak tok ok noł pingii,” ei mił nirim. “Pe Gos enim oł kis kil ngumba,” pa nim.

⁴ Ek ni tor kindilim wu endi Aisaiya eim mon ełe ok ek yi mił pułum ei keimi tonu orum.

“Wumb mulenjing konu ełe wu endi wii top yi nim: ‘Owundu nge andłam er kun erei!’ nim.

⁵ ‘Pe mei mani pum ni komung tonu pum ni, peng mei kis tonu mani er punum kin andłam mapi erim ei, enim nge nipi eim er kun ermba,’ pa nim.

⁶ ‘Wumb pei keningii ni Gos kongun erpi wumb pei sipi orung simba nge ermba.’”

⁷ Wumb pei wangin kin, Jon wumb noł pendpi ngumba nge ok. Eim ek yi nim, “Enim ek kend oł ełmin wembii kis mił mołmun. Enim wumb nii nipi ngum, Gos nge oł ekii se enim kin tonu omba ei nge enim kapli koi erik si kindik punerngii.

⁸ Enim noman ak tok onjung kin, enim noman konj ka sik mułngii, nge nipi ngum. En enim noman piik ełe molk nik, ‘Eiparam ei sin erinjpın’ ei ninerei mon! Na enim kanip nind, Gos ya ku ombu, kapli erang, Eiparam kingam noł mułngii.

⁹ Wu endi tui maimi kin ond tami tumba enim mił yi ku wumb noman tuk to ak tunenjing kin, ond mong tunanim ond ei kołmung to dup kałiłmin mił Gos eim wumb ombu kin yi ku ermba.”

¹⁰ Eim ek yi neng kin, wumb pei eim kii sinjing, “Pe sin nimbił oł er wamin, nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?”

¹¹ Pe ek nipi orung kindim wumb ngopu yi nim, “Wu endi konduk tał simba wu ei wu endi ngunjii. Nga wu endi kuni sinermba ei ngunjii,” pa nim.

¹² Wumb ku takis siłmin wumb ok noł pingii nge onjung. Wumb ei eim kin sinjing, “Ek emb wu, sin nimbił oł er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?”

¹³ Ek yi nipi wumb ei ngum, “Enim lo ku takis singii nimba mił sei! Nga enim ku endi pendik simin ni enerei mon!”

¹⁴ Pe opu wumb ok eim kii sinjing ku, “Sin nimbił oł er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?” nik kii sik ninjing. Pe Jon ek nipi ngum, “Enim wumb wii kepıi tunarik, kos wii enerik, ku wii sinerngii mon! En enim kongun ku ei mendpił ambilk, noman ka piingii,” pa nim.

¹⁵ Wu amb epi simin ni noman dinga piik kin, en enim noman ełe kom sek yi er mulnjung. Molk, yi piinjing, Jon ei Gos kindang om wu Kraıs min, ni piinjing.

16 Pe Jon ek nipi orang kindim, “Na no! sip enim no! mendpil pendip ngond. Ekii se wu endi omba wu ei eim dinga ei kapli ermba ei na dinga ei kapli enanim. Eim dinga ei kapli ermba. Na wu ka mon. Na eim kongun wu eim simb su kan ei na kapli si kindimbii, ba na kapli enanim. Eim wu num molum. Eim enim Gos nge Gui Ka ele nin dup ele kin ouni yi mi! wumb no! pendip ngumba.

17 Eim kapor sipi ambilpi kuni wiis nginamin si kindpi er ka ermba. Pe kuni wiis ei sipi kuni ngii ele kapli kulou tumba. Ba wiis tindkan ei dup kelmba. Dup ei nopus kumbulermba mon! Piram kunum kunum nopus pimba.”

18 Jon eim ek kanim eipi eipi neng kin wumb ek dinga ngopu, yi mi!, kunum ei Jon eim Gos ek ka nipi wumb ngum.

19 Ba Jon Eros kin ek ngang, Eros eim wu num endi eim nge angim nge ambim embe Erosiyas sim. Eros eim o! kis kanim kanim eipi erim.

20 Jon Eros kin ek nipi ngum. Ngang kin, eim Jon kan ngii pendim. Pendang, Eros mong owundu sim.

Jon Jiisas No! Pendim (Masyu 3:13-17, Mak 1:9-11)

21 Wumb pei no! pek mulangin kin, Jiisas no! pim ku. Jiisas no! pepi tonu opu, peri er mulang kin, ei kupu mul ei wul a! pum.

22 Gos nge Gui Ka ei mani opu eim kin om. Gos Gui Ka ei kenjing ni kei Kurmul mi! mani om. Ei epin Gos ek endi nipi mani opu yi nim. “Nim na kang! Na nim kin noman ngond. Na nim kin ka piip ngond,” nim.

Jiisas Kupam No! Nge Embe (Masyu 1:1-17)

23 Kunum ei Jiisas eim kongun mendpil ermba erim. Nga eim kung ngii engki nga tekliki o pang eim kongun ermba erim. Wumb piik eim Josep kingam ni piinjing.

24 Elai nge kingam Josep; Masas nge kingam Elai; Liiwai nge kingam Masas; Melkai nge kingam Liiwai; Janai nge kingam Melkai; Josep nge kingam Janai;

25 Masaraiyas nge kingam Josep; Emos nge kingam Masaraiyas; Neiyam nge kingam Emos; Eslii nge kingam Neiyam; Nakai nge kingam Eslii;

26 Mas nge kingam Nakai; Masasaiyas nge kingam Mas; Semen nge kingam Masasaiyas; Josek nge kingam Semen; Jora nge kingam Josek;

27 Jonan nge kingam Jora; Tesa nge kingam Jonan; Serapapel nge kingam Tesa; Sialsiel nge kingam Serapapel; Nerai nge kingam Sialsiel;

28 Melkai nge kingam Nerai; Endai nge kingam Melkai; Kosam nge kingam Endai; Elmaram nge kingam Kosam; Er nge kingam Elmaram;

29 Josuwa nge kingam Er; Eliyesa nge kingam Josuwa; Jorim nge kingam Eliyesa; Masas nge kingam Jorim; Liiwai nge kingam Masas.

30 Saimon nge kingam Liiwai. Jura nge kingam Saimon; Josep nge kingam Jura; Jonam nge kingam Josep; Elaikim nge kingam Jonam;

31 Meliya nge kingam Elaikim; Mena nge kingam Meliya; Masas nge kingam Mena; Nesan nge kingam Masas; Deipis nge kingam Nesan;

32 Jesii nge kingam Deipis; Oper nge kingam Jesii; Bowas nge kingam Oper, Salmon nge kingam Bowas; Naison nge kingam Salmon;

33 Aminarap nge kingam Naison; Armin nge kingam Aminarap; Arni nge kingam Armin; Esran nge kingam Arni; Peres nge kingam Esran; Jura nge kingam Peres;

³⁴ Jeikop nge kingam Jura; Aisak nge kingam Jeikop; Eiparam nge kingam Aisak; Tera nge kingam Eiparam; Neiyor nge kingam Tera;

³⁵ Serak nge kingam Neiyor; Tiyu nge kingam Serak; Pelek nge kingam Tiyu; Eper nge kingam Pelek; Sila nge kingam Eper;

³⁶ Keinan nge kingam Sila; Apaksas nge kingam Keinan; Sem nge kingam Apaksas; Nowa nge kingam Sem; Lemek nge kingam Nowa;

³⁷ Mesusala nge kingam Lemek; Enok nge kingam Mesusala; Jeres nge kingam Enok; Manalail nge kingam Jeres; Keinan nge kingam Manalail;

³⁸ Enos nge kingam Keinan; Ses nge kingam Enos; Andam nge kingam Ses; Gos nge kingam Andam.

4

Seisen Jiisas Ermba Mil Kenmbii Ni Erim (Masyu 4:1-11, Mak 1:12-13)

¹ Gos Gui Ka opu Jiisas kin paki to mu'ang, Jiisas eim nga nol Joran si kindpi orung pum. Pang kin, Gos Gui Ka eim sipi konu wumb mulenjing konu sipim.

² Gos Gui Ka Jiisas paki tang mu'um. Mo'ang kin, wumb mulenjing konu ele mu'ang kunum 40 o pum. Kunum ele Seisen opu Jiisas kanpi ek nipi eim ermba mil ei kenmbii ni erim. Kunum ele Jiisas eim kuni nunerim, wii minj mu'um. Ekii se kuni tang piim.

³ Seisen yi nim, "Nim Gos kingam pim kin, kom ku ei nen kin bres eranghi!" nim.

⁴ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok po'mun ek ele yi nim, 'Kuni bres mendpil wumb nolmun ei kapli ena'im, wumb konj mulerngii,' " pa nim.

⁵ Seisen Jiisas tonu sipi sikir andan topu mei orung orung tep elim wumb pei mo'mun konu ei andan tum.

⁶ Pe Seisen ek yi nim, "Tep elim wumb ele dinga palim ei kin epi ka wii ya mo'um ei kin ei na nim ngumbii," pa nim. "Epi ka ya mo'um ei na epi ei nga kapli nanim noman ele wu endi ngumbii," pa nim.

⁷ "Pe nim na kin prei en kin na epi ei pei nim ngumbii," pa nim.

⁸ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Gos ok po'mun ek ele yi ninim, 'Nim Gos Owundu embe ambil tonu kindkin eim kongun ei minj enjii ninim,' " pa nim.

⁹⁻¹¹ Pe nga Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem konu ele men ngii owundu engim ele tonu mondpu ek yi nim. "Gos ok po'mun ek ele yi ninim, 'Gos nge enjel nim kin tep er mulngii. Er mo'angin kin, enjel en enim angil nim ambilk tonu singii. Embilangin kin, ku endi simb ele tunermba yi mil ninim.' Pe nim Gos kingam pim kin, nim ya ele angkin puku si mani punjii," pa nim.

¹² Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok po'mun ek yi ninim, 'Nim Gos Owundu ol ei ermba nim kenjii ba ol ei nim kapli enenjii,' " pa nim.

¹³ Pe Seisen ek nipi erim ol ombu Jiisas ermba ni kanpi erim, ba mon peng Seisen kunum endi nga op ermbii ni piip si kindpi pum.

Jiisas Galilii Konu Ele Kongun Pu'ngun Mond Erim (Masyu 4:12-17, Mak 1:14-15)

¹⁴ Gos nge Gui Ka dinga ele Jiisas kin mo'ang kin, Galilii mei ele orung pum. Pe eim ek ka ei konu orung ele pei pang wumb piinjing.

¹⁵ Kunum ei Jiisas eim, wumb men ngii ele Gos ek kunum kunum nipi wumb ngo'um. Ngang, wumb pei eim embe ambil tonu kindilmin.

16 Jiisas Naseres konu ele pum. Konu ei ok Jiisas kangil kembis kin konu ele moŀpu owundu erim ei, konu ele moŀum. Kor kunum ei, pupu men ngii ele pulum. Pupu, Jiisas kunum kunum Gos ek ka gerpi elim ei wumb piŀmin.

17 Pe wumb, Gos ek ni tor kindilim Aisaiya wu ei ok pulum ek sik ngangin, ek ei gerpi kenim ni ek yi piim.

18 “Gos nge Gui Ka ei na kin muŀang kin, eim na kongun ngopu enjii nipi kindim. Ei na op wumb epi sinaŀim wumb kin Gos ek ka yi nip ngumbii nge onj. Wumb kan puk moŀmun ei tor wii muŀngii. Ningil tumbun moŀum wumb ei ka nik muŀngii. Wumb endi noman embin peng moŀmun wumb ei na paki tumbii nge onj.

19 Na op enim nip ngond, pe kunum Owundu nge wumb eim sipi orung simba nge om.”

20 Jiisas ek mon poŀmun ni tuk kindpi, ngopu eim mani muŀang, wumb men ngii ele tuk moŀangin wumb ei Jiisas kin ningil kanik minj mulnjung.

21 Pe eim ek nipi wumb ngumba nge erim. “Akip Gos ek ei tor onum. Yi miŀ enim piik poru ninmin.”

22 Pe wumb eim embe ambilk tonu kindik, eim ek ka nim ni piik mulnjung. Molk, en enim ek yi ninjing, “Wu ei Josep kingam min mon?”

23 Jiisas eim piipi kenim wumb pei eim ek pii gii ninenjing. Ninerangin kin, eim ek yi nipi wumb ngum, “Ek ekin endi na kin enim yi nik na ngungii, ‘Ond mong ngopu elim wu ninim nge ngenj er ka enjii. Nim Kapaniyam konu ele oŀ en ei sin piinjpip. Pe ya ninim mei ele oŀ ei nge enjii,’ ” pa nim.

24 Eim ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi ek ni tor kindilim wu moŀpu ek keimi nimba; ei eim nge ngii konu moŀmun wumb ei eim ek ei piinerngii.

25 Na ek keimi nip enim ngond ei enim piinmin. Elainja multum kunum ei Esrel amb pei mulk, wenjing noŀ kulk kunum ei kupu muŀ ei poru nirim. Pe kung ngii tekliki o pang oi angil orung nge endeim purum kunum ei konu pei orung orung kumb kuni owundu sirim.

26 Ba Gos Elainja kindpi pupu Esrel amb wei endi muŀum konu pui ni kindnerim. Mon! Gos Elainja Serepas konu ele Sairon mei orung pui nirim konu ele, amb endi wam kultum amb ei, kuni salim konu ele nim pui nipi kindrim.

27 Gos nge ek ni tor kindilim wu endi Elainja orung kunum ei wumb kinj wumb pei Esrel konu mulk, konu ei tuk ele wumb endi ka mulerik mon! Siriya konu ele kinj wu Neimin ni wu ei minj ka multum.” Jiisas nirim ek ei eim nge wumb tilap ende ei eim ek piinenjing.

28 Wumb men ngii ele nirik molk ek ei piik popuŀ sinjing.

29 Pe wumb tonu angk, Jiisas ambilk konu owundu anda kindnjing. Kindangin kin, konu owundu ei, tonu komung endi ele sim. Pe wumb eim sik komung ele orung tonu sip komung ele to olkupu to kindngii.

30 Ba eim tuk wumb onjung konu opu, tuk ele opu am pum.

Wu Endi Gui Kis Muŀum (Mak 1:21-28)

31 Eim Kapaniyam konu ele tor pupu, mei owundu endi sim ei Galilii niŀmin. Pupu, kunum ei kor kunum wumb mulnjung Gos ek ka nipi wumb ngum.

32 Wumb eim ek ei piik wumb tuk puku sik enjing. Nimbiŀ erang Jiisas ek ei dinga paŀim.

33-34 Men ngii ele wu endi gui kis tuk muŀum wu ei ngii ele tuk muŀum. Moŀpu kin wii dinga topu, ek dinga nipi yi erim. “Jiisas, Naseres konu wu,

nim ya ele nimbil ol enjii on? Nim sin kin tunjii on min? Nim sin kan wiik to si kindnjii! Na nim piind ei Nim Gos nge wu kun ka wii,” pa nim.

³⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi, ek dinga ngum, “Nim ek tingnarkin, wu ei si kind o pui!” nim. Gui kis ni wu ei to kindang mani pupu wumb mulnjung konu tuk pim. Pe gui kis wu ei kin ol endi nga enerim wii si kindpi pum.

³⁶ Wumb pei puku sik, yi ninjing, “Ek ei nipe ek yi ninjing? Wu ei wu Owundu eim dinga salim ei eim ek dinga nipi gui kis ngang kin, gui kis pei eim ek piik wu endi si kindik punjung,” pa ninjing.

³⁷ Ol yi mił erang kin, Jiisas eim erim ol ei wumb nik pangin, wumb konu ele orung orung pei piinjing.

*Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim
(Masyu 8:14-17, Mak 1:29-34)*

³⁸ Jiisas men ngii ei si kindpi anda opu, pupu Saimon ngii engim konu ele nirik pum. Pupu, kenim ni, Saimon ambim mam ening owundu tang pim. Pe wumb ok Jiisas kii sengin, “Amb ei paki tunjii,” pa ninjing.

³⁹ Pe eim pupu amb mulum konu ele mandi angpi ek dinga neng, ening tum ni poru nim!” Neng kin, amb ni sikir angpi kuni wumb pei ngum.

⁴⁰ Eni mani ba erang, wumb pei ening kanim kanim pim wumb, Jiisas mulum konu ele tu wunjung. Pe eim wumb kis pim wumb, peng ele endeim endeim ni angil ambilpi pang, wumb pei ka mulnjung.

⁴¹ Jiisas ek nipi ngum. Pe gui kis ombu wumb pei si kindik konu eipi eipi punjung. Gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, “Nim Gos kingam.” Ba eim gui kis ek ngopu, “Ek tingnerei!” nipi ek dinga ngum. Gui kis ombu Jiisas nim ek piik, “Eim Kraiss wu endi Gos kindang om,” ni piinjing.

⁴² Pe kupiiring ok, Jiisas pupu wumb mulenjing konu ele pum. Pang kin, wumb eim pum konu kanik, ekii sek punjung wumb ei si kindik punenjing mon! Eim konu eipi punermba nik, eim endim konu ekii sik punjung.

⁴³ Ba eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek ka nip wumb ngumbii ei nge Gos sinim tep er molum mił ei nip wumb tilap eipi kin nip kongun ei nge ermbii,” pa nipi kindim.

⁴⁴ Pe eim Jura konu wumb, men ngii engim konu ele pupu Gos ek nipi wumb ngum.

5

*Jiisas Ek Neng, Piisa Eim Ekii Sim
(Masyu 4:18-22, Mak 1:16-20)*

¹ Kunum endi nol wer ele mandi Genesares nol gop ele Jiisas eim angpi mulum. Nga eim wu amb pei Gos ek ni ngang piimin nik wumb pei eim kin ok wumb piki tok mulnjung.

² Eim kenim ni nol kanu tal nol gop wer ele pinjingil, omu tołmun wumb tor punjung. Wumb omu kon polk omu tołmun wumb en enim omu kon ei nol was er kun erik mulnjung.

³ Jiisas eim nol kanu endi ele tonu purum. Purum nol kanu ei Saimon nge kanu. Nga eim Saimon kanpi yi nirim, “Nim nol kanu ei nol ele pip to tuk kindii!” nirim. Pe eim nol kanu ele molpu, Gos ek ka nipi wumb ngurum.

⁴ Eim ek ni poru nipi, ekii se eim Saimon kanpi nim, “Nim nol kanu pip to sipkin, omu kon tuk nol ele mani kindkin omu sinjii nge kindii,” nim.

⁵ Saimon ek nipi orung kindim, “Epin kunum endi sin kongun enjpin omu tunenjin. Pinerang, sin omu endi tunenjin mon, ba nim nin, ei kapli nga omu kon pulmbii,” pa nipi mani kindim.

⁶⁻⁷ Omu tołmun wumb kombur yi erangin kin, omu kon omu piki top mułum. Mułang kin, omu kon kilip tumba nge erim. Yi erangin kin, omu tołmun wumb ei en enim kongun ende elmin wumb noł kanu eipi se mulnjung ei tu wangin nik angil pinou enjing. Erangin wangin kin, noł kanu tał omu kindnjing piki topu noł kanu tał noł ele mandring simba erim.

⁸ Saimon Piisa eim jep oł ei kanpi Jiisas simb ele mani pupu yi nim, “Nim si kind po! Na oł kis ele wu moł,” pa nim.

⁹ Pe eim omu pei sinjing omu ei kanpi, eim puku sim. Pe wumb eim kin tep to mulnjung wumb, puku sinjing ku.

¹⁰ Sependii nge kingam tał, Jeims kin Jon tał ei Saimon kin tep to andilmin, wu tał yi ku puku sinjingil. Pe Jiisas ek nipi Saimon ngum, “Nim mund mong tunerii! Ekił se wumb na ek piimin nik ongii ei nim wumb pei nik tuk sikin, na ek ni wumb ngunjii ei omu yi mił, wumb yi mił tuk ongii.”

¹¹ Omu tołmun wumb ei noł kanu noł wer ele tu wunjung. Tu wangin kin, en enim epi kanim kanim pei si kindik Jiisas kin ekił sinjing.

*Wu Endi Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 8:1-4, Mak 1:40-45)*

¹² Eim konu owundu ele multum konu ele, nga wu endi multum. Multum wu ei, eim ngenj kinj owundu tum. Eim Jiisas kanpi, opu Jiisas simb ele mani mołpu prei erpi yi nirim. “Owundu, nim noman ele erim kin kapli, nim na er ka enjii,” pa nirim.

¹³ Jiisas eim angil ei kinj tum wu embilmbii ni erpi ek yi nim. “Na noman ele nim ka mulnjii,” pa nirim. Neng kin, kunum ele mendpił Jiisas kinj tum wu ei er ka erim.

¹⁴ Nga Jiisas ek dinga nipi eim ngopu yi nim, “Nim wu endi ek ninenjii mon! Nim ngenj sipkin Gos kułmał wu ei andan tunjii. Tan kin, ngenj ka salim ni piingii nikin kułmał kelnjii ei Moses lo ek ele pałim mił erang, wumb yi piingii nim ening ni poru nim ni piingii. Nim nga ek wumb ninenjii mon!”

¹⁵ Ba Jiisas oł erim ombu konu orung orung pei eim ek pang wumb pei piinjing. Piik kin, Jiisas mułum konu ele onjung. Ok Jiisas ek ei piimin nik wumb kis pim ei tu wunjung kin er ka nge ermaba.

¹⁶ Ba eim wumb mulenjing konu pupu kunum ei eim prei elim.

*Wu Endi Simb Angil Kis Mułum Ei Er Ka Erim
(Masyu 9:1-8, Mak 2:1-12)*

¹⁷ Kunum endi eim wumb ei ek nipi ngopu multum kunum ei lo ek piilmin wu kombur kin lo ek emb tołmun wu kombur mulk ku. Wumb ei Galilii mei orung orung kin Jura mei nin Jerusalem konu owundu ele ni wumb ombu onjung. Owundu nge dinga Jiisas ngang, Jiisas ening pirim wumb ei er ka ermaba nge om.

¹⁸ Wu kombur wu endi peł ele pendik tu wuk. Wu ei embil poru, dinga pineririm wu, ei en enim nirik sipik Jiisas mułum konu ele kumb ele mandi pendngii sipik.

¹⁹ Ba konu ele wu amb pei piki topu pirim. Nga wu ening pim wu ei nirik sipngii konu ele tuk sineririm. Yi erang kin ngii andaring ele sipik tonu ngii beł ele ambil wuł ał kindik peł ele pim wu mani Jiisas mułum konu ele kun mani kindik.

²⁰ Jiisas wu ombu pii gii pirim wu ei kanpi kin yi nirim, “Wu puł, nim oł kis ei kil ngum,” pa nim.

21 Wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piłmin wumb en enim noman nendii to piik yi kii sinjing. “Wu ei wu nii opu Gos kin ek ambilim? Wu endi wumb oł kis ei kil ngunermba; ba Gos endeim minj yi ermba.”

22 Jiisas wumb ombu noman ele piipi si kindim. Pe eim ek nipi orung kindpi, yi nirim, “Nimbił erang en enim noman ele ek eipi eipi nik punmun?”

23 Nipe ek endi enim noman ele embin tonum? Na ninj ek ei embin tonum min? Na nim, ‘Oł kis ei si kindind!’ min ‘Na nim angkin pui!’ nind? Pe na oł endi eramb enim kanik keimi nik piingii.

24 Ba na enim piingii ni piind, na wu kingam noman dinga ya mei ele salim. Kapli wumb oł kis kil ngumba, yi erang kin eim ek nipi wu endi embil dinga punerim ei nge er ka erim. Na nim kanip nind, ‘Nim angkin, peł sikin, ninim nge ngii konu ele orung pui!’ ” nind.

25 Yi erang, pe mendpił wu amb ningił ele eim engim. Angpi peł sipi eim ngii konu ele pupu Gos embe ambil tonu kindim.

26 Pe wumb pei Jiisas erim oł ei ka nik puku sik enjing. Ba wumb Gos embe ambil tonu kindik. En enim noman ele piik nik minj endnjing. Yi mił ninjing, “Pe sin oł eipi minj endi kenjpin,” pa ninjing.

Jiisas Liiwai Wii Tum

(Masyu 9:9-13, Mak 2:13-17)

27 Ekii se Jiisas eim andlam andpi pupu, kenim ni wu endi ku takis silim wu, ei eim ku takis ngii ele mułum wu ei embe Liiwai. Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim na onj konu ele oi!” nim.

28 Pe eim angpi epi pei si kindpi Jiisas pum konu ele ekii se pum.

29 Liiwai eim ngii konu ele kuni owundu endi erpi Jiisas ngum. Pe ku takis silmin wumb pei kin, wumb eipi pei kułou tok wu tał kin kuni ei nunjung.

30 Pe lo ek ekii silmin wumb ni, peng lo ek mon połmun wumb ni wumb ok Jiisas nge ekii silmin wumb mulnjung konu ele noman kis piik mulk kii sinjing. “Nimbił erang enim ku takis silmin wumb kin nga oł kis elmin wumb kin enim kuni ende nonmun?”

31 Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim. “Enim wumb ening endi pinalim wumb ei, ond mong ngopu elim wu kin punalmin min, ba ening pim wumb ei minj ond mong ngopu elim wu pangin kin ond mong ngołum.

32 Na wumb oł kis er mołmun wumb ei oł kis kil ngop sip orung simbii nge onj. Ba wumb kun ka mołmun ni piinjing wumb, ei kin na onenj,” pa nim. “Nimbił erang na nga wumb oł kis enjing ei kin ngii konu pup onermbii ku?” pa nim.

33 Pe wumb kombur ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Jon nge ekii silmin wumb kuni mowii elmin. Erik, Gos prei kunum kunum elmin. Lo ek ekii silmin wumb nge ekii silmin wumb ombu yi ku elmin. Ba nim nge ekii silmin wumb kuni nok yi elmin. Ei nimbił erang elmin?”

34 Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim wu endi amb simba elim kunum ei kapli ei wumb puł kuni mowii erngii min? Ei mon!”

35 Ba ekii se opu wumb wu amb simba er mołum wu ei si tor singii kunum ei eim kan se nołum kin tep to mulermba kunum ele kuni mowii erngii.”

36 Jiisas ek ekin endi nipi ei nge wumb noman konj kin wumb noman ok nge ende punermba ek ei wumb ngum. Eim yi nim, “Wu endi konduk konj ei kilip to kembis kembis erpi, aninga konj endi sipi konduk ok nge ele mui tumba. Pe wu endi yi ermba ei eim konduk konj er kis mondpu ermba ei, konduk konj ei kanim eipi mił pimba. Nga konduk ok nge kanim eipi mił pimba ku.

³⁷ Pe wu endi kung meme ngenj ming, mił ok nge ele noł wain konj tuk kindnałmin. Ei mon! Wu endi yi mił erbii ni ermba wu ei eim kung meme ngenj ming mił ok nge tok neng, noł wain konj ei tor pułum. Nga kung meme ngenj ming mił nge ei kis mołułum ku.

³⁸ Ba wu endi noł wain konj kulpu kung meme ngenj ming mił konj ele tuk kindmba.

³⁹ Pe wu endi eim noł wain ok nge nołum, 'Ei noł wain ka wii,' pa nim. Eim noł wain konj singin ka pinałim."

6

Gos Kor Kunum Ei Kongun Mon Nilim (Masyu 12:1-8, Mak 2:23-28)

¹ Kor kunum Jiisas eim tuk kuni mong wiis pałim konu ele andpi mułum. Jiisas nge ekii silmin wumb ombu ok kuni wiis mong ei sik ambił winin tok nuk.

² Ba lo ek ekii sinjing wu ombu yi ninjing, "Gos kor kunum, ei kongun mon nilmin kunum ei, ba enim nimbil erang enmin?"

³ Jiisas ek ni orung kindpi yi nirim, "Enim king Deipis sin kupenjpın eim epi erim mił enim piınarik na ek yi nind. Kunum ei eim kin eim wumb kin kuni kulnjung.

⁴ Deipis eim Gos ngii owundu ele nirik pupu, bres Gos nge kumb ele sim bres ei sim. Pe bres ei wumb pei nunerngii mon nik, Gos kin kulmał kałmin wumb minj ambił nungii nilmin. Ba Deipis eim bres nopolu nga eim nge wumb ei bres ngang nunjung ku. Ek ei enim gerik piınjing min?" Ei kii sipi nim, "Nimbil erang enim King Deipis kin ek ninanmin, ba na sin kin ek ninmin?"

⁵ Jiisas ek dinga nga nipi yi nim, "Gos kindang mei ele na wu kingam moł. Molup, kor kunum owundu moł."

Wu Endi Angil Kis Mułum Ei, Jiisas Kor Kunum Er Ka Erim (Masyu 12:9-14, Mak 3:1-6)

⁶ Pe nga kor kunum endi eim pupu men ngii ele pupu Gos ek nipi wumb ngum. Kunum ei wu endi mułum wu ei angil tunding orung miyem poru nim.

⁷ Lo ek emb tołmun wumb kin lo ek ekii silmin wumb kin ei Jiisas ermba oł ei kenmin nik kui er mulnjung. Molk kin, yi piınjing ni kor kunum wumb endi kis pimba er ka ermba ni kanik mulnjung. Molk kin, Jiisas kos er ngumun nik mulnjung.

⁸ Ba Jiisas eim wumb noman tuk ele piınim. Piipi kin, wu angil miyem poru nim wu ni, "Angkin Oi!" Neng, wu ni sikir opu wumb mulnjung konu tuk engim.

⁹ Pe Jiisas eim ek nipi wumb ngum, "Na pe enim kii simbii end. Sinim lo ek nipi kunum oł ka ermin min oł kis ermin, ei ninim min? Wumb kin paki topu er ka ermin, min wumb topu er kis ermin?" a nim.

¹⁰ Jiisas wumb mulnjung konu tuk kanpi andpi, wu endi angil miyem poru nim ei kan sipi nim. "Nim angil tun kindii!" Yi neng kin, wu ei yi erang eim angil ni ka erim.

¹¹ Ba wumb en enim noman kis dinga piınjing. En enim ek nik piik piik enjing. Erik, en enim yi ninjing, "Jiisas kin nimbil oł ermin," ninjing.

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tal (Masyu 10:1-4, Mak 3:13-19)

12 Kunum ei Jiisas eim prei ermbii ni piipi komung endi ele tonu purum. Eim prei erpi Gos ngurum kunum ei eim prei er mułang kin, konu tengrim.

13 Tengmba erang kin, Jiisas ekii sinjing wumb wangin nim. Neng, wangin wu engki nga tał sipi wumb embe 'Ek se andilmin wumb' pa yi nirim.

14 Wu embe endi Saimon, Jiisas embe Piisa ni ngum. Nga endi Endru ei Saimon nge angim. Embe nga Jeims kin Jon tał, Pilip ni Barsolomu.

15 Pe Masyu ni Tomas ni Jeims Alpiyas nge kingam Saimon wu ei lo ekii silim wu.

16 Pe Jeims nge kingam Juras nin nga Juras Eskeriyas konu wu eim Jiisas opu orung wumb mulnjung konu ni peni ele kindmba.

Jiisas Wumb Pei Kin Kongun Erim (Masyu 4:23-25)

17 Pe Jiisas wumb ei kin mani punjung. Nga puk konu kun sim konu eim nge ekii silmin wumb kin pei tep to engnjing. Pe wumb pei Jura mei konu ele orung orung ni Jerusalem konu owundu ele ep noł wer ele konu ele Taiya konu ni Sairon konu ni wumb pei ok mulnjung.

18 Wumb ei ok eim ek piimin nik onjung. Pe eim wumb ening pim wumb ombu er ka erpi, wumb gui kis tuk mułang onjung wumb ei Jiisas wumb ombu er ka erim.

19 Wumb pei angil Jiisas embilngii enjing. Nimbil erang Jiisas dinga pupu wumb pei, wumb ening pim wumb ei Jiisas er ka eririm.

20 Jiisas eim nge ekii silmin wumb ombu kanpi ek yi nim,
"Enim wumb wii epi sinerang mołmun wumb ei, ka piyei! Gos sinim tep er kanpi molum oł ei enim nge salim.

21 "Enim kumb kuni pałmin, enim ka piyei! Ekii se enim noman ka piik mułngii. Pe enim wumb ke ninmin, ei enim ka piyei! Ekii se enim tokuł erngii.

22 "Ekii se wumb enim wu kingam ei kin ekii se punmun ei keningii. Kanik kin, wumb en enim noman kis peng piingii. Piik kin, enim kon si kindngii ni, enim kin ek kis ningii ni, enim embe sik epi kis mił ombu nge singii kunum ei, enim ka piingii.

23 "Pe wumb enim kin yi erik ninjing kin enim ka piik noman ka seng mułngii. Enim piingii, epin konu ele enim kumep singii ei owundu salim. Kumb okrii enim kupenjing noł oł ei, Gos nge ek ni tor kindilmin wumb kin yi ku elmin. Yi mił ku enim kumep ka singii. Ei Gos nge ek ni tor kindilmin wumb kin tep to singii.

24 "Ba enim kom ku ngenj ele peng, enim noman ka piik er mułmun ei enim noman ka piik erngii. Erangin, oł ei er poru nik mołmun ei enim wumb ei kan kun er mułngii.

25 "Enim wumb epi pei kanim kanim sinjing kin enim noman ka simba. Ekii se enim epi sinerang kin kuni kułngii. Enim wumb pe tokuł er ka piinmin wumb ei kan kun er mułngii. Ekii se enim ke nengin ningil ka mani omba.

26 "Pe enim wumb pei enim embe ambil tonu kindik ninjing kin enim pii kun er mułngii. Ok en enim kupenjing noł ek kend tok, ek ni tor kindilmin kend wumb embe ambil tonu kindik elmin oł yi erngii ei kanik mułngii," pa nirim.

Wumb Opu Orung Wumb Kin Noman Ngunjii Oł Ei (Masyu 5:38-48, 7:12a)

27 Ba enim na ek piik mołmun wumb ei, na ek nind ei piyei! Enim opu orung wumb mułngii, ei kapli noman ka ngok mułngii. Pe wumb enim noman kis piingii, ei enim wumb ei kin epi ka erngii.

28 Wumb enim kin ek bultung ningii ei, enim kengip ek ka nik wumb ombu noman ka ngungii. Nga wumb enim kin oł kis erngii wumb ei, enim Gos kin prei erik paki tungii,” pa nim.

29 Wu endi nim kon taki tum kin, nga orung ak tan orung tumba ku. Wu endi nim kon takis ei simbii nipi erim kin, nim konduk ei kin ouni mon ninenjii ku.

30 Wu endi epi endi kii sipi nim kin, nimba epi ei ngui! Pe wu endi nim epi wii sipim kin, nim nga orung tu wii nikin, ek dinga ninerii!

31 Enim ermin ni piingii oł ei, wumb enim kin enjing kin, nga enim wumb ombu kin oł yi ku erngii.

32 Wumb enim kin noman ngołmun wumb ei, nga enim noman ngangin enim nipe noman piingii? Pe wumb oł kis enmin wumb ei, wumb kombur noman ka piik ngołmun ku.

33 Pe enim wumb kombur oł ka er ngangin kin, nga wumb enim kin oł ka er ngungii. Nga ei enim nipe noman piingii? Wumb noman kis piik oł kis ełmin wumb ei kombur oł ka yi mił ełmin.

34 Enim epi kombur wumb ngunjung kin, nga orung simin ningii ei enim noman nipe noman piingii? Wumb oł kis ełmin wumb oł ka erik wumb eipi ngołmun ku. Pe wumb ombu epi ende mił silmin.

35 Ba enim opu erii wumb ei noman ka ngok, enim oł ka erik wumb ngungii. Enim wumb ngungii epi ei nga ngok orung kindmin ni piinere! Enim oł ei erik epi ka wii owundu singii. Enim ele yi erik molk punjung kin enim Gos kingam noł mendpił mułngii. Wumb Gos kin noman ka piinałmin ei Gos wumb ombu kin noman ka ngołum. Ngopu kin, wumb kis kin noman ka ngołum. Ngopu, wumb kis kin ouni ngołum.

36 Enim wumb eipi kaimb singii, ei enim Ernjing Gos kaimb silim mił ku singii.

Wumb Eipi Kin Kos Ninmin Ei (Masyu 7:1-5)

37 Enim wu endi ek ei nge nik mok tołum wu oł ei mił enerngii. Enim wumb oł kis ei si kindangan kin, Gos enim oł kis ei kil ngumba ku. Pe nga enim epi endi mok tołum wu er kun ełim mił enerngii. Yi mił enjing kin Gos enim epi embin tui ei mok tumba. Wumb oł kis ei ni ka enjing kin enim oł kis ei Gos kil ngumba ku.

38 Pe enim oł kanim kanim yi erngii mił yi ku Gos enim kin yi ermba. Pe wumb enim kin pimba mił ngungii ei, pei ngungii. Ei ngok pangin piki topu bein tumba ermba, ei enim ngungii. Pe enim epi wumb ngungii yi mił ku Gos enim ngumba.

Jiisas Ek Ekin Nga Ngum

39 Jiisas ek ekin endi nipi wumb ngum ku. Ei yi nim, “Wu ningił tumbun molum wu ei, nga wu endi ningił tumbun mułmba wu ei, andlam andan top simba min? Ei mon! Wu tał ouni tukpu ele bok tunguł.

40 Mon kangił ei ek mon wu ek nipi ngołum wu ei to mani kindnermba. Eim mon kanpi poru nimba ei kapli eim ek mon wu mił mułmba.

41 Enim wumb eipi kanik oł kun pinermba mił ermba ei ni kun enerngii mon! Ei nimbil erang ninim oł yi nge ełin ku? Nimbil erang nim angnim ningił ele epi moł palim ei kankin nin? Ba ninim epi moł owundu endi ningił ele palim ei piin min?

⁴² Nimbil erang nim angnim ek nin? ‘Angnan, nim ningil ele epi moł endi palim, na si kindmbii,’ nin. Ba ninim ningil ele epi owundu palim ei ninim piinan min? Nim ek kend wu, nim epi owundu endi ninim ningil ele palim ei si kindkin, ekii se ninim angnim ningil ele kun kankin epi moł pimba ei kapli si kindnjii,” pa nim.

*Ond Kis Ei Mong Kis Tolum
(Masyu 7:16-20, 12:33-35)*

⁴³ Ond ka ei, mong kis tunałim. Yi ku ond kis ei nga mong ka tunałim.

⁴⁴ Wumb en enim ond anglm ei kanik piłmin. Piik kin, ond ei ond ka min mon, ni kanilmin. Wumb en enim ond pik ei gał mołpu mong tołum ei tingnałmin. Nga ond wain yi ku, ond wain ei ond kembis angpi gał mołpu mong tołum ei tingnałmin mon.

⁴⁵ Wu endi eim noman ka palilim wu ei oł ka elim ku. Erpi, oł ka wii elim. Nga wu kis ei eim noman kis piki topu peng, eim oł kis elim. Noman ele oł yi mił palilim ei gupu ele tor ołum.”

*Ngii Takilmin Ei Oł Tal Palim
(Masyu 7:24-27)*

⁴⁶ “Nimbil erang enim na ‘Owundu, Owundu’ nilmin, ba na ek nind ek ei enim piinanmin?

⁴⁷ Wu endi na kin opu na ek piipi ermba wu ei na eim kanip moł. Mołup, eim ermba oł ei andan tamb enim piingii.

⁴⁸ Wu ei yi mił, wu endi ngii tekmbii ni tukpu sipi mer mani pupu, mei ele ku owundu pei kindpi siimen elim. Ekii se ngii tonu ele takilim, noł owundu topu ngii ei nirik omba, ba kapli onermba. Nimbil erang wu ei eim ngii dinga wii tekim.

⁴⁹ Ba wu endi na ek piipi nga ekii sinermba wu ei yi mił wu endi ngii tonu mei peł ele tekim. Eim mei mani ei ku dinga kindnarpi siimen enerim. Ekii se noł owundu topu, noł ngii ele nirik wang kin, ngii sikir er kis mułum. Nimbil erang wu ei ngii mił dinga pinerim.

7

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu, Ei Eim Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim.
(Masyu 8:5-13)*

¹ Jiisas ek ei nipi wumb ngopu poru nipi, ekii se eim Kapaniyam konu ele pum.

² Rom wu endi opu elmin wumb 100 pei opu elmin wumb pei tep elim, wu ei kongun wu endi mułum. Opu tep elim wu eim kongun wu eim noman ka ngołum wu ni ening peng erang kułmba mandi erim.

³ Opu tep elim wu ei eim Jiisas kin ek ei piipi mułum. Pe eim Jura wu num kombur kindang puk ek nengin kin, Jiisas opu, na kongun wu ei er ka ermba nipi kindim.

⁴ Wumb puk Jiisas multum konu ele tor puk ek dinga nik, Jiisas nik yi ninjing, “Wu ei wu ka nim wu ei paki tunjii min?”

⁵ Eim sinim Jura wumb kin noman ka ngołum. Eim mendpil men ngii ei takpi sinim ngurum.”

⁶ Pe Jiisas wu ombu kin tep to purum. Jiisas opu, opu tep elim wu eim ngii konu mandi pang kin, opu wu 100 tep elim wu ni wu puł kombur kindang puk Jiisas kin ek ningii nge puk. Puk yi nik, opu tep elim wu ni yi nim, “Jiisas, nim wu Owundu! Nim na ngii konu ombii nikin okun kis piinjii; na wu ka mon. Nim na ngii nirik onerii!” yi ninim pa nik.

7 “Pe yi ku, na wu ka pim kin, nim ngii konu ele na ombii min, ei mon. Ba nim ek ei nen na kongun wu ei ka mulmba,” pa nim.

8 “Nimbił erang, na yi ku wu num kombur kongun ngokuł ełmin oł ei na kongun er moł. Pe na nge opu wumb ei na ek piłmin. Pe wu endi ‘Pui’ nimbii, ei kapli ba. Nga wu endi ya ‘Oiyol’ nimbii, ei kapli omba. Pe nam kongun wu, ‘Nim oł ei erii!’ nimbii, ei kapli ermba. Na nge wu num ombu kongun ei na ngunjung mił na yi end. Ba nim noman dinga peng ening ei nge er ka ełin ei kapli nim na nge kongun wu ening ei kapli er ka enjii,” pa yi nim.

9 Pe Jiisas ek ei piipi, eim wu ei noman ka jili sim ni piim. Pe eim ak topu wumb eim orung konu ekii se ok ei kanpi yi nirim. “Na enim kanip nind, Esrel wumb pei mołmun konu ele wu endi noman ka peng, pii giı yi mił peng na kinenj mon!” pa nim.

10 Opu ełmin wumb tep ełim wu, wu puł kombur kindang ok wu ni nga orung puk kenik ni, kongun wu kułmba erim ni nga konj multum.

Jiisas Nein Konu Ele Kang Wu Endi Er Konj Sim

11 Ekii se nga Jiisas eim konu owundu endi purum konu ei embe Nein. Jiisas eim nge ekii sinjing wumb kin, wumb pei eim purum konu puk.

12 Eim pupu konu owundu ele andlam ondu palim ele mandi pang, wu endi kultum wu ni tu wuk wu kultum ei, mam eim kingam endeim mendpił mułum ei, kułang kui tunjung nge ei tu wuk. Tu wangin kin, amb ei wam kumb ok kultum. Pe wumb konu ele wumb pei amb ei kin ouni ok.

13 Jiisas Owundu amb ei kanpi, kaimb piipi yi nirim. “Amb, nim ke ninerii mon!” pa nirim.

14 Pe eim mandi pupu, wu kułii pirim konu ele eim peł ele embiltim. Pe wumb wu tu wuk wumb ei angik mulk. Pe Jiisas nipi yi nirim, “Kangi wu, kanpi nind, nim engnjii!” pa nim.

15 Pe nga kultum wu ei tonu mułum. Mołpu, ek nipi multum. Mułang kin, Jiisas wu ei sipi mam eim ngurum.

16 Yi erang kin, wumb pei mund mong tok, Gos embe ambilk tonu kindnjing. Wumb yi ninjing, “Gos ek nipi oł ekii se ermba wu owundu sinim konu ele tuk onum,” ninjing. Wumb ek nga yi ninjing, “Gos eim opu eim wumb si orung simba nge opu wumb paki topu enim,” ninjing.

17 Jiisas erim oł ei pang kin, wumb Jura mei konu ni wumb konu orung orung pei piik punjung.

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Eim Ekii Sinjing Wu Tał Jiisas Kin Kindim. (Masyu 11:2-19)

18 Jon nge ekii sinjing wumb ei epi pei ek nik eim ngunjung.

19 Jon eim ekii sinjingił wu tał wii tum. Eim yi nim, “Ełip pukuł Owundu kankił yi kii singił,” pa nim. “Ok Gos wu endi kindmbii neng, sin kui er mulnpjun wu ei nim min? Min sin nga wu endi omba ni kui ermin min?”

20 Wu tał Jiisas kin okuł ek yi ninjingił. “Jon noł sipi wumb noł pendilim wu, ei sił nim kin peł neng onmbuł ninjingił. Nikił yi ninjingił, ‘Ok Gos wu endi kindmbii neng sin wu endi omba ni kui enjpin wu, ei nim walim min?’ ”

21 Kunum ei Jiisas wumb ening kanim kanim pirim wumb kin, wumb ening kis pirim wumb ni, wumb gui kis tok multum wumb ei pei er ka erim. Pe wumb pei ningił tumbun multum ei pei er ka eririm ku.

22 Pe Jiisas ek nipi wu taŋ ngopu yi nirim, “Elip pe pukuŋ Jon konu ele kankiŋ, na ya pe nipe oŋ erip ek nipe ek nip eramb elip piikiŋ, kankiŋ enmbiŋ ei pukuŋ, Jon kan ningiŋ pei nim. Wumb ningiŋ kis muŋum wumb ei, kenjing. Simb kis muŋum wumb, nga ka seng andŋam endnjing. Wumb kinj tum wumb ei, ka sim. Wumb kom ngum wumb ei ek piingii neng ek piinjing. Pe wumb kulnjung wumb ei nga ok tonu konj moŋmun. Wumb epi endi sinaŋim wumb ei Gos ek ka ngang piki toŋum.

23 Wumb na Jiisas kin pii gii ninjing, en enim pii gii ei mani punerim, wumb ei ka piingii.

24 Jon ek ni kindang onjnguŋ wu taŋ nga orung pangiŋ; Jiisas Jon nge ek nipi wumb pei ngopu yi nim. “Ok, enim Jon muŋum konu ele wumb mulenjing konu ele puk epi nipe endi kenjing? Min enim puk konu pop tang goŋ kembis ei kenjing min mon? Wu ei goŋ miŋ mon?”

25 Enim epi nipe kengii nge punjung? Enim wu endi epi konduk ka wii erpi muŋum ei keningii punjung min? Ei mon! Wumb konduk ka wii kindik, en enim ngenj ele epi ka elmin ei King ngii owundu ele minj moŋmuŋum.

26 Ba enim puk epi nipe kengii nge punjung? Enim puŋ wu endi Gos oŋ ekii se ermba ei nge nipi muŋum wu ei kenjing min? Ei keimi; wu ei eim nge kongun ende ek ni tor kindiŋim wu pei to mani kindiŋim.

27 Wu ei mendpiŋ Gos nge ek yi ninim, ‘Piini! Na ek se endmba wu endi kindmbii wu ei, na ek ok sipipi nim, kumb se pupu nim andŋam ei to ka er sipi muŋmba.’ ”

28 Jiisas ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond, ‘Kunum ele Jon ya mei ele wumb pei ei kamb mani kind poru ninim. Ba akip kunum ele wu endi Gos sinim tep er kanpi moŋum oŋ ei wu wii miŋ pii gii nim kin, wu ei Jon to mani kindnim,’ ” pa nim.

29 Wumb ek ei piik poru nik, wu amb ni wumb ku takis siŋmin wumb pei ek yi ninjing, “Gos eim kun ka wii moŋum wumb ei Gos noman ele ekii sengin ok Jon angil ele wumb noŋ sipi wumb noŋ pendpi ngum.”

30 Ba lo ek piŋmin wumb kin, lo ek emb toŋmun wumb ei Jon angil ele noŋ pinenjing yi miŋ erik, Gos nge noman ele wumb ei buŋ ngok kin, andŋam andan tum ei si kindnjing.

31 Jiisas ek yi nirim, “Akip kunum ei na enim wumb ekii sinenjing miŋ wumb sip mondup ei nimbii oŋ erngii? Wumb ei jiki wumb?”

32 Pe wu ombu yi miŋ, kangil kembis kombur konu endi tuk ele molk, kangil kembis kombur eipi kin wii tunjung. Tok yi ninjing, ‘Sin mingaŋ kepii tonmun nimbii erang enim golang ninanmin?’ a ninjing. ‘Pe nga sin golang kaimb er ninmin ei enim ke ninanmin. Ei yi miŋ en enim noman endi pinalim eipi eipi punum.’

33 Jon sinim noŋ pendpi ngoŋum wu ei tonu om. Eim opu noŋ wain ni bres ei endi nunerim. Pe enim wumb yi ninjing, ‘Wu ei gui kis tuk moŋum,’ ninjing. Ei mon!”

34 Pe na wu kingam op kuni nop, noŋ wain nop end. Pe enim wumb molk yi ninjing, ‘Wu ei kuni pei minj noŋum,’ ninjing. ‘Wu ei noŋ wain pei minj nopu,’ yi elim niŋmin. Nik, ‘Eim wumb ku takis siŋmin wumb kin wumb oŋ kis erik elmin wumb ei kin puŋ palim,’ pa niŋmin.

35 Ba wumb noman ka palilim wumb, ei yi niŋmin. ‘Gos nge noman ka ei epi ka wii niŋmin.’ ”

³⁶ Lo ek piilim wu endi embe Saimon Jiisas kin ek nipi eim kin kuni numbuł nirim. Eim lo ek piilim wu ei ngii konu ełe pupu kuni no multum.

³⁷ Amb endi oł kis elim amb, konu owundu ełe mułum. Pe amb ei mołpu piim ni Jiisas pupu lo ek piilim wu ngii konu ełe kuni nonum nik. Nengin, piipi kin amb ei eim kopung muru ka ming endi sipi om.

³⁸ Pe eim pupu Jiisas buł morung orung angpi, simb ełe mołup ke nipi mułum. Ke nim ningil ka ei, Jiisas simb ełe purum. Ei kanpi eim peng enjin olt sipi, Jiisas simb ełe kil ngum. Ngopu kin, Jiisas simb ełe kum su sipi er mułum. Mołpu kin, kopung muru ka ni sipi, Jiisas simb ełe kindrim.

³⁹ Lo ek piilim wu ei, Jiisas wii tang om wu ei, eim epi ei kanpi eim noman yi piim. “Wu ei, Gos oł ermba oł ei, keimi nipi elim kin amb ei piipi mon. Amb ei, yi elim nimba ni piim amb ei, amb oł kis elim.”

⁴⁰ Yi erang kin, Jiisas eim wu noman ełe, piinim ek nipi ngumbii ni piim. Piipi kin, Saimon kanpi neng, “Saimon,” yi nim. “Ek mon wu, nim ek ninjii pim ek ei ni!” a nim.

⁴¹ Pe Jiisas ek yi nim “Wu tał, wu endi kin kom ku sikil, nga ekii se ngo orung kindmbil ni sikil, wu endi kom ku 100 pei mił sirim. Nga wu endi, kom ku kum endeim mendpił sirim. Wu tał kom ku yi mił si ngokuł, pendkił pirim,” pa nim.

⁴² Wu tał epi endi ngo orung kindngil pinerang, wu ni kan wiik turum. Yi erang kin, wu tał eim kin noman ngunjnguł wu endi nii eim noman ka wii piipi eim ngumba?”

⁴³ Saimon ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na yi ni piind, wumb endi oł kis pei kil ngo si kindmba wumb ei,” pa nim. Neng kin, “Nim ek kun nin,” pa ni Jiisas yi nim.

⁴⁴ Pe eim ak topu amb ei kanpi kin, ek nipi Saimon ngum. “Nim ya amb ei kan min? Na nim ngii konu onj ei, nim noł kulkun, na simb ełe noł kindnen; ba amb ei na simb ełe, noł kindpi enim ei eim ke nim ke noł sipi na simb ełe noł kindnim. Pe eim peng enjin sipi, na simb ełe kil ngonum,” pa nim.

⁴⁵ “Nim nam kin kum su sinen. Ba na tuk op mułamb, pe amb ei opu, na simb ełe kum su sipi enim,” pa nim.

⁴⁶ “Nim nam peng ełe kopung kindnen; ba amb ei eim kopung ka wii na simb ełe kindim.”

⁴⁷ Yi mił peng kin, na nim kanip nind, “Eim na kin noman ka ngum. Ngopu kin, nim ei piinjii; eim nge oł kis ei pei elim; ba na eim oł kis kil ngopu poru nind, Gos wu endi kin oł kis aninga er kil ngum kin, wu ei Gos noman pei ngunałim; ba aninga ngoluł.”

⁴⁸ Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Na nim nge oł kis ei si kindin.”

⁴⁹ Wumb eim kin peł ełe ende mulnjung wumb ei, en enim ek nik piik piik enjing. Nik ek dinga nik, “Wu ei nii, wumb oł kis ei kil ngonum?”

⁵⁰ Jiisas ek nipi, amb ei ngopu yi nim, “Amb, ninim nge pii gii je erpi, nim si orung sinim. Pe nim pukun, noman emin ka peng mulnjii.

8

Amb Kombur Jiisas Pum Konu Ełe Tep Tok Punjung

¹ Pe nga Jiisas konu owundu ni konu kembis andpi Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mołum mił ei nipi wumb ngum. Jiisas eim nge ekii silmin wu engki nga tał eim kin andik mulnjung.

² Pe amb kombur ok, ening pim amb ombu ni, gui kis tuk mułum amb ombu, Jiisas er ka eririm. Amb ombu, Jiisas pum konu ełe punjung ku.

Amb endi 'Mariya' nilmin, ei 'Mariya Makandala,' pa nilmin. Ok Jiisas eim amb ei, gui kis angil orung nga ta! pei tor kindrim.

³ Pe Jo Ana, Susa nge ambim wu ei King Eros ngii ele tep er mo!ulum ei, eim embe Susana. Pe Susana ni amb pei onjung ku. Amb ombu puk, Jiisas kin, Jiisas nge ekii silmin wu ombu, kom ku paki tok elmin amb ombu, uniu puk ku.

*Pe Ek Ekin Wu Endi Kuni Emb Kindim Ek Po!
(Masyu 13:1-9, Mak 4:1-9)*

⁴ Wumb tilap owundu endi ok, ku!ou tunjung wumb ei, konu owundu eipi eipi wumb pei Jiisas mu!um konu ele onjung. Wangin kin, Jiisas ek ekin endi topu nipi ngum.

⁵ "Wu endi kuni wiis emb sipipi emb kindrim ei kombur wumb andlam andik konu ele mani pang, wumb kimbangin, kei ok nok nok enjing.

⁶ Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku mu!um konu ele mani pum. Pe kuni wiis ei sikir tonu om, ba mei no! mu! erang, kuni ei kulii erpi, kolpu poru nim.

⁷ Pe kuni wiis kopur, pupu kan ga! pim konu ele mani pum konu ele, kan ga! mul ei tonu opu, kuni wiis ei to mani kindim.

⁸ Pe kuni wiis emb kombur mei ka ele mani pum ei sikir tonu om. Opu kin, kuni wiis pei topu mu!um. Tum, ei 100 pei pei kuni wii yi tonu mu!um." Jiisas ek yi nipi ek dinga wii nim, "Wu endi kom pimba, wu ei kom sepi ek ei piyangli!"

⁹ Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei, ek ekin topu ninim, "Ek ei, pu!e piimin nik kii sinjing.

¹⁰ Pe eim yi nim, "Gos sinim tep er mu!um mi! ei eim ek koi er palim ek ei piipi kin nipi enim ngonum. Ba torung wumb eim ek ekin top nim ek ei mendpil piinjing, ba ek ekin ei pu!e pii po! tunenjing. Tunarik kin, en enim konu orung orung kind keningii, ba epi endi kinenjing. Pe nga ek ei pingii, ba pu!e piinerngii mon!" pa nirim.

¹¹ "Ek ekin tum ek pu!e yi palim. Kuni wiis mong ei Gos nge ek.

¹² Pe kuni wiis kopur pupu andlam ele mani pang kin, wumb andik kambinmin ei Gos ek wumb piinmin, ba nga Seisen opu Gos ek ka ei topu eipi kindnim. Eim yi piinim, wumb Gos kin pii gii nengin kin Gos sipi orung simba ni piipi enim.

¹³ Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku mu!um konu ele mani pum, ba dumbu! mer mei ele mandring punalim mon. Pu!e yi mi! wumb Gos ek piik sik, noman ele kindik ka mo!ulumun. En enim pii gii dinga ninarik mu!angin kin, epi embin tui endi tonu o!um ei, wumb en enim dinga mula!min kin, bok to!mun.

¹⁴ Pe kuni mong kombur pupu, kan ga! mu!um konu pu! ele mani pum ei wumb Gos ek ka piik, nga kongun erik, ba mei ele epi kanim kanim noman peng, kom ku ni epi ka wii ka ka piik, yi er mu!angin kin Gos ek ei piinarik, to mani kindinmin. Yi erangin kin, en enim kongun ei tonu opu mong tunenim mon, ba mani pupu koltum.

¹⁵ Ba kuni wiis mong kombur, pupu mei ka ele mani pum ei yi mi!; wumb Gos ek piik, ambii! gii nik mulnjung. Molk kin, en enim noman dinga peng, kongun kunum kunum yi erik mulnjung ei, kuni wiis mong pei tum mi! yi er mulnjung.

*Dup Alam Ek Ekin Endi
(Mak 4:21-25)*

16 Wumb endi dup alam kalpi, ming ele mani kind pendmba min? Dup alam kalip pei mandring pendmba, ei kapli tilang erip tor omba min? Ei mon! Dup alam kalk tonu pei ele sengin kin, wumb kanik nirik puk anda ok yi erngii.

17 Epi pei nim kinan koi er sařim ei, ekii se kenjii wumb nii oř pei koi er pendmba ei ekii se, wumb eim pii poř tungii.

18 Enim kan kun er molk, ek ka piik erngii. Wu endi eim noman dinga peng, eim piipi kun er mořpu pii gii nipi muřmba, wu ei Gos nga eim dinga ngumba. Nga wu endi eim noman ka ni oř kun ka ombu piipi kun enarpi muřmba wu ei, Gos wu ei noman ka ni oř kun aninga pimba ei Gos sipi orung sipi si kindmba.

19 Kunum ele Jiisas nge mam ni angim noř ok, ba wumb konu ele piki topu peng kin, wumb ei mulk konu tuk ongii konu endi sineririm.

20 Wumb kombur molk yi nik, "Jiisas nim nge wumb, manim ni angnim noř ok, nim kenmin nik anda mořmun," pa nik.

21 Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nirim, "Wumb Gos ek ka ei piik, ekii singii wumb ei, na nge engnan noř ni, minan noř muřngii," nirim.

*Jiisas Ek Neng Konu Pop Owundu Tum Ei Poru Nim
(Masyu 8:23-27, Mak 4:35-41)*

22 Kunum ele Jiisas kin eim ekii siřmin wumb, noř kanu endi ele puk. Pe Jiisas ek yi nirim, "Sinim noř gop mořum konu ele orundung pamin!" nirim. Neng, noř tuk ele puk.

23 Pe noř kanu sikir pang kin, Jiisas eim or pirim. Konu pop owundu endi noř gop ele pop owundu endi řurum. Topu, noř mer kanu ele tuk pang, wumb kuřngii kunum mandi eririm.

24 Pe wumb en enim puku sik andik Jiisas or pirim konu ele to konj kindik yi nik, "Owundu! Owundu! Sinim kulmun pařim," pa nik. Pe Jiisas eim angpi konu pop owundu ei kin, noř topu tonu omba eririm ei ek dinga nipi ngurum. Ngang kin, konu pop kin noř owundu tumba eririm ei wii sirim. Noř ořup enerim, wii pim.

25 Pe Jiisas eim ek nipi, eim ekii siřmin wumb ngum, "Enim pii gii ei konu jii pum?" Yi neng kin eim ekii siřmin wumb en enim mund mong tok noman embin tang mořmun. Molk kin, yi nik, "Wu ei nii? Eim ek nipi konu pop kin noř ei ek neng, eim ek ei piinmbi!"

*Wu Wulu Endi Ei Gui Kis Pim, Jiisas Tor Kindim
(Masyu 8:28-34, Mak 5:1-20)*

26 Ekii se Gerasiin konu ele tor punjung. Galilii konu noř gop ele orundung sipim konu ei, orung sim.

27 Jiisas eim noř kanu si kindpi tor pum. Pang kin, konu ele wu endi eim muřum konu ele tor om. Wu ei gui kis kombur eim kin muřum. Wu ei kumb ok eim alap pandi topu tilařim mon! Eim ngii endi pinařim mon ku. Eim pupu wumb guimeng ele pu pařim.

28 Wu ei Jiisas kangpi, eim ek dinga nipi wii tum. Topu kin, Jiisas simb ele mani pupu pim. Pepi ek nipi, wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos Owundu mendpiř kingam. Sinim kongun ende enařmin mon. Nim na kin nimbiř oř enjii on? Na nim kin prei ermbii, ei nim na ngenj kumbii ngunenjii mon!" pa nim.

29 Gui kis ei ek yi nim. Nimbiř erang Jiisas eim ek dinga nipi wu ei kin si kind kin tor punjii nim. Eim ek nim miř erim. Kunum kunum gui kis ei, wu ei kin mořum. Pe wumb wu ei ambiř gii nik, kan tok angii ele, kan tok er

pendilmin ei, wu eim to kilip tolum. Pe gui kis ei yi erpi mil wu ei si mengpi wumb mulalmin konu ele si pang, eim molum.

³⁰ Jiisas wu ei gui kis mulum wu, ni ek nga ngopu kii sim, "Nim embe nii?" Pe eim yi nim, "Na embe, 'opu ond wumb,' " nimbil erang, gui kis pei eim kin pei molumun.

³¹ Pe gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, "Jiisas nim sin konu kis ele kindnenjii!"

³² Kung tilap pei konu komung endi ele mandi kuni nok er molumun. Yi nik kin, gui kis ombu Jiisas kin wii tok ek dinga ninjing, "Nim kapli sin kung ombu kin pei! Neng kin, bin," ninjing. Pe Jiisas wak tang, punjung.

³³ Gui kis ombu wu ei si kindik, kung mulnjung konu ele tuk punjung. Pe kung ombu andlam dinga sikirik puk konu kis endi ele punjung. Punjung, konu ei nol gop ele tuk puk nol nok kulnjung.

³⁴ Kung es tok mulnjung wumb ei, ol ei kanik tungu erik punjung. Puk kin, konu kembis ni konu owundu sim konu wumb kanik ninjing.

³⁵ Pe wumb pei puk, erim ol ei kenmin ni punjung. Puk kin, kenjing ni Jiisas kin wu gui kis mulum wu ei kin, mulnjungul ei kenjing. Wu ei gui kis pei eim si kind pangin, eim alap talpi mulum kenjing. Pe eim noman ka peng, eim Jiisas mulum konu ele simb ele mani mulum. Wumb pei onjung wumb ei kanik mund mong enjing.

³⁶ Kung es tolmun wumb ei ok kanik puk, wumb ei Jiisas wu ei kin erim ol ei ek pol tok er mulnjung. Ok eim gui kis eim kin mulang, Jiisas opu gui kis topu tor kindang, wu ei er ka erim.

³⁷ Gerasiin konu ele wumb pei onjung. Wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, "Nim, sin konu ele si kindkin pui!" pa ninjing. Wumb en erim mund mong erik ninjing. Nga Jiisas eim nol kanu endi ele tonu pupu, orung bii ni pum.

³⁸⁻³⁹ Gui kis wu ei si kind punjung wu ei eim prei erpi yi nim, "Jiisas, na nim kin tep to bii," pa nim. Ba Jiisas wu ei, "Orung pui!" nipi yi nim. "Ni ninim ngii konu ele orung pukun, Gos owundu nim kin nimbil ol erim, ei nikin wumb ngunjii," pa nim. Yi neng kin, wu ni orung pupu wumb konu owundu ele pupu Jiisas eim kin nimbil ol erim ei nipi wumb pei nipi ngum.

Jiisas Wu Num Ei Ambilam Er Ka Erpi Nga Amb Eim Kon Embilim Ei Er Ka Erim.

(Masyu 9:18-26, Mak 5:21-43)

⁴⁰ Pe Jiisas nol gop nga orung wang kin, wumb pei ka piinjing. Nimbil erang wumb Jiisas orung omba ni piik kui er mulnjung.

⁴¹ Pe wu endi om wu ei embe Jairas. Wu ei eim wu num endi, eim Jura wumb men ngii tep erpi molulum. Wu ei Jiisas simb ele mandi mani pupu, prei erpi ek dinga nim. "Nim na ngii konu ele onjii!" pa nim.

⁴² Wu ei eim ambilam endeim mendpil multum ambil ei kung ngii engki nga tal multum. Multum, ambil ei kulmba mandi erim.

Pe Jiisas Jairas ngii konu ele bii nipi andlam ele pang kin, wumb pei eim pum konu ele ambil gii nik punjung.

⁴³ Pe amb endi mulum amb ei eim kung ngii engki nga tal, ei pei eim miyem o tor minj pupu mulum. Pe wumb endi eim miyem o tor pum, ei er ka erngii wumb endi mulenjing mon.

⁴⁴ Pe amb ei Jiisas mulum konu ele mandi om. Opu, eim Jiisas kon takis ele minjin tang kin, "Nam nge miyem tor pum ei kep ermba," ni piim. Pe opu yi erang kin, sikir niyem tor pum ni kep erpi nga tor onerim mon, ka mulum.

45 Pe Jiisas ek yi nim, “Wumb nii na kon takis ei minjin tonum?” Pe wumb pei molk, “Na mon! Na mon!” pa ninjing. Piisa ek yi nim, “Owundu, wumb tilap pei nim kin molun konu ele angik molmun. Ei sin er kan pol tumun miñ nenj?”

46 Ba Jiisas ek yi nim, “Wumb endi na minjin tang piinj. Piyamb kin, na dinga kombur tor pang piinj,” pa nim.

47 Nga amb erim amb ei koi ermba miñ pinerim, Jiisas eim piim. Yi peng kin, amb ni opu, Jiisas muñum konu ele mani mei ele kan mani kanpi muñum. Muñang kin, wumb pei kumb ele eim Jiisas kon takis minjin tang ek ei puke nipi wumb pei mulnjung konu ni tor kindim. Kindpi yi nim, “Na oñ ei eramb kin na ening ei sikir poru ninim,” pa nim.

48 Pe Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Nim pii gii je ninim er ka enim, nim orung pukun, ninim noman emin ka seng punjii!” pa nim.

49 Pe eim ek nipi muñang kin, wu endi om. Om wu ei Jairas wu num Jura men ngii tep elim wu num ei ngii konu ele wu ei muñpu om. Opu, yi nim, “Wu num! Nim ek mon wu owundu ei kongun dinga ngunenjii! Nim ambilanin ok kuñum,” pa nim.

50 Ba Jiisas ek ei piipi, ek dinga nipi orung kindim, “Nim mund mong tunenjii! Nim pii gii nen, ninim ambilanin ei konj muñmba,” pa nim.

51 Pe Jiisas wu ei ngii konu ele pum. Wumb punjung ei kan wiik tang nirik onerngii, mon nim. Jiisas kin Piisa ni Jon, Jeims ni eim arim mam tañ mendpiñ nirik punjung. Wumb ei mendpiñ eim kin nirik punjung.

52 Wumb pei en enim ambil ei nge nik ke dinga nik mulnjung. Jiisas opu ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ambil, ei mendpiñ kulerim mon, ba eim or miñ palim,” pa nim.

53 Pe eim ek nim ei wumb kanik tokuñ enjing. Nimbiñ erang, ambil eim kuñum poru nim, wumb ei kanik tokuñ enjing.

54 Ba Jiisas ambil ei angil ambilpi, ek dinga nipi ngum, “Ambil kembis, nim engii!” a nim.

55 Pe ambil ei noman konj opu eim kin tuk wang, eim sikir engim. Engang kin, Jiisas yi nim, “Enim kuni endi ambil kembis ei ngei!” pa nim.

56 Pe ambil kembis ei arim mam tañ puku sinjingil. Ba Jiisas ek dinga nipi wumb tañ ngum, “Elip wumb kankil na oñ endi ei, kankil ninerngii mon!” pa nim.

9

Jiisas Eim Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tañ Eim Kongun Kandang Puk. (Masyu 10:5-15, Mak 6:7-13)

1 Pe Jiisas eim nge er se endilim wu engki nga tañ wii tum. Wangin kin, eim noman dinga wu ombu ngopu kandang puk kin wumb gui kis to kindik, ening pimba wumb ei er ka erik, erngii pa nipi, eim nge noman dinga ngopu kindim.

2 Wu ombu kandang, puk wumb kanik Gos ek ka nik wumb ngok, nga Gos sinim tep er molum ek ei nik, wumb ening pimba ei nengin wii muñgii pa nip kandang punjung.

3 Pe eim ek nipi wu ombu ngum, “Enim andlam turii pungii pendik, silmin epi ei sinerngii. Pe dolu ni, kon kembis ni kom ku ni, kuni bres ni, epi endi sipnerngii. Konduk tañ er sipnerngii mon!” pa nim.

4 “Enim puk konu endi tuk puk, ngii endi muḅngii ngii ele minj muḅngii. Molk kin, ek nik wumb ngok er molk poru nik. Nga ekii se enim ngii konu ele pinjing konu ei si kindik pungii.

5 Pe nga enim konu eipi pangin wumb enim ngii konu ele sipnarik enjing kin, enim konu ele si kindik pungii. Puk kin, mer simb ele mei kulman muḅmba ei tami to kindik pungii. Yi erik pangin kin, wumb en enim enjing oḷ ei piingii,” pa nim.

6 Yi neng kin, wu ombu puk konu pei andik punjung. Puk kin, Gos ek ka ei nik wumb ngok, wumb ening pepi erim, ei er ka erik punjung.

7 King Eros eim moḷpu Jiisas nge ek ombu pei piipi, eim noman embin to piim. Nimbil erang wumb kombur molk, “Jon wumb noḷ pendilim wu mer tukpu ele tonu onum,” ninjing.

8 Pe wumb kombur yi ninjing, “Ok ek ni tor kindilim wu endi Elainja tonu onum,” ninjing. Nga kombur, yi ninjing, “Ok Gos oḷ ekii se ermba oḷ ei piik nihmin wu ni nga endi onum,” pa ninjing.

9 Wumb yi nengin kin King Eros yi nim, “Na Jon peng ei koḷmung enj, ba ek ei er piik ninmin miḷ nenj nipi opu kin, ‘Jiisas kenmbii,’ ” ni piim.

*Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum
(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Jon 6:1-14)*

10 Jiisas nge ek se andilmin wu orung ok, en enim erik oḷ ombu Jiisas kanik ek poḷ to nguk. Pe Jiisas wu eipi ombu si kindpi, en enim mendpil Beseira konu owundu ele punjung.

11 Ekii se wumb eim ek ei piik, eim pum konu ele ekii se punjung. Eim pum konu pangin kin, eim ka piim. Piipi, eim Gos sinim tep er moḷum, ek ei nipi ngum. Ngopu, wumb ening pim wumb, ei er ka erim.

12 Ekii se pou neng, eim nge er se andilmin wu engki nga taḷ, orung ok yi ninjing, “Nim wumb ombu kindan, en enim konu orung pungii. Puk kuni simba, kan sik nungii,” pa ninjing. “Ya konu ele sinim moḷmun, konu ei kuni sinalim mon. Nga wumb konu ele mulalmin.”

13 Ba Jiisas ek yi nim, “Enim kuni endi wumb ei ngungii. Kuni endi salim min?” Pe eim nge er se andilim wumb ombu yi ninjing, “Sin kuni endi sinalim. Ba bres angil orung kin omu taḷ, ei mendpil salim,” pa ninjing. “Pe sin pei kapli pupun, wumb pei ombu nge kuni pei top ermin min?”

14 Wumb pei mulnjung wu ei 5,000 yi pei mulnjung. Jiisas eim nge er se andilim wumb kanpi nim, “Enim wumb kulou konu eipi eipi wumb 50 miḷ to munde!” pa neng yi enjing.

15 Jiisas nge er se andilim wu ombu, eim nim miḷ yi enjing. Erangin kin, wumb pei mani mulnjung.

16 Jiisas eim bres angil orung ei sipi, omu taḷ ei sipi, ei epin konu ele kanip, Gos kin prei erim. Erpi, bres engin topu, eim er se andilim wu ombu ngum. Nga eim er se endim wumb sik, kuni mok tok wumb pei mulnjung wumb ei ngunjung.

17 Pe kuni ngunjung kuni ei, wumb pei nunjung. Pinang pang kin, kuni orung pei muḷum ei sik gerenj kon engki nga taḷ to piki tunjung.

18 Kunum endi, Jiisas eim mendpil prei er muḷum. Pe eim nge er se andilim wumb ei eim kin ouni mulnjung. Muḷangin kin, Jiisas ek nipi, wu ombu kii sim. “Wumb na nii, pa ninmin?”

19 Wu ombu ek ni orung kindik yi ninjing, “Wumb kombur, nim Jon wumb noḷ pendilim wu pa ninmin. Nga wumb kombur, nim wu Elainja pa ninmin.

Nga wumb kombur yi ninmin, ‘Gos oġ ekii se ermba ei, piipi niġim wu ok kultum, nga konj tonu onum, ninmin,’” pa ninjing.

20 Pe Jiisas ek nipi, eim er se andiġim wu ombu ngopu yi nim, “Enim na nii pa ninmin?” Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos kindim wu Kraiss, mendpiġ moġun,” pa nim.

*Jiisas Eim Koġpu Nga Ngenj Kumbii Sipi Ermba Nge Nim
(Masyu 16:20-28, Mak 8:30-9:1)*

21 Pe Jiisas ek dinga nipi eim nge er se andiġim wu ombu ngum, “Enim wumb endeim, endeim kanik, ek ei ni tor kindnerngii, mon!” nipi ngum.

22 Pe eim ek yi nim, “Na Wu Kingam ei, ngenj kumbii kuġmbii,” pa nim. Kuġmaġ kaġiġmin wumb owundu ni, lo ek poġmun wumb pei, na kin buġ ngungii. Ngok kin, na to kundngii. Kundangin kin, na mei konu ele kunum tekliki pimpii. Pep, nga angip tonu ombii,” pa nim.

23 Jiisas ek nipi, eim nge er se andiġim wumb ngum, “Pe wu endi na kin ekii simpii ni piimba wu, ei eim noman ele oġ kanim kanim ermbii nipi piimba noman ei to mani kindpi, kunum kunum eim ngenj kumbii sipi, kongun dinga erpi, endimba ei yi miġ eim ond peri ei kan sipi andpi, na ekii simba,” pa nim.

24 “Wu endi eim noman ele er endimba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi na nge noman piipi, eim noman ele to kundimba ni erim, ei eim noman konj punermba; ba eim kunum kunum konj muġmba.

25 Pe wu endi eim, kongun owundu erpi, eim mei epi pei simba wu, ei eim noman konj am ba. Pang kin, mei ele epi, ei opu, eim paki tumba miġ nenj? Ei kapli enanim.

26 Pe wu endi na ek ni tor kindnermba; eim na kin buġ ngang piipi, yi ermba wu ei, na Gos kindang na mani op wu kingam moġ; na wu ei kin buġ ngop piimbii ku. Wu kingam eim nge tiġang owundu kin, eim nge arim Gos kin, Gos nge enjel ka wii ouni ongii kunum ei, eim kin yi ku erngii.

27 Na ek keimi nip enim ngond, ‘Wu kombur ya ele angiiġmin wu ombu, ei kulerngii. Nga molk kin, Gos sinim tep er moġun ei nge noman dinga ei keningii.’”

*Jiisas Nge Ngenj Ei Kanim Eipi Miġ Pim
(Masyu 17:1-8, Mak 9:2-8)*

28 Jiisas ek ei nipi, muġang kunum angiiġ orung nga tekliki poru neng, eim Piisa, Jon ni Jeims sipi, eim prei ermba nge, komung endi ele tonu punjung.

29 Eim prei er muġang kin, eim kumb ningii ei eipi miġ kuġum. Eim konduk ni kupu kuru mendpiġ miġ tiġang erim.

30 Pe wu taġ eim kin tor okuġ, ek tang mulnjung. Sin ok kupenjpjin noġ wu taġ ei Moses kin Elainja teġ kin ek tengnjing.

31 Wu taġ tiġang owundu erim konu tor okuġ, Jiisas Jerusalem konu oġ endi ermba ei nikii, nga Jiisas mei ele si kindpi ba, ei nikii enjngii.

32 Pe Piisa kin eim angim taġ, ningii se andpi erang kin, mani pu pingii pim. Ba yi er muġangin kin, Jiisas nge tiġang owundu ni wu taġ tiġang owundu mulnjung konu ele erim.

33 Wu taġ Jiisas mondkuġ si kindkiġ punguġ enjngii. Pe Piisa ek dinga nipi yi nim, “Wu Owundu, sinim ya moġmun ei ka; sin ngii wii tekliki ele tekmin. Ngii endi nim nge, endi Elainja nge, endi Moses nge,” pa nim. Ba Piisa eim ek ei pii poġ tunarpi nim.

34 Pe ek ei nipi muġang kin, konu kupu endi opu, wu kei kin pei erim. Erang kin, kon kupu ei en enim pandi tang kin, mund mong enjing.

³⁵ Konu kupu pei erim, konu tuk ele, ek endi tor om. Ek yi nim, “Ei na kang, na eim noman ngop moł. Enim eim nimba ek, ei piingii,” pa nim.

³⁶ Ek tor om, ei poru neng kin, kenjing ni Jiisas eim, endeim mendpił mułum. Mułang kin, en enim ek tinenjing. Ekii se kunum ei wu kei epi endi kaninmin pa nik, yi ninenjing mon.

*Kangi Endi Gui Kis Mułum Ei Er Ka Erim
(Masyu 17:14-18, Mak 9:14-27)*

³⁷ Kupiiring komung ei si kindik, mani punjung. Puk, kenjing ni wumb tilap owundu endi andlam ele ok Jiisas kan sinjing.

³⁸ Wumb onjung konu, tuk ele wu endi om, wu ei wii dinga topu yi nim, “Owundu! Na nim kin prei end, nim na kangil ei kenjii. Na kangil endeim mendpił mułum.

³⁹ Gui kis endi, eim ambil gii nipi, sikir wii topu yi elim. Pe gui kis ei, oł kis eim kin elim. Erang kin, jipambil kuru endi eim gupu ele tor ołum. Pe gui kis ei ngenj tuk, er kis mondpu, eim tor punalim,” pa nim.

⁴⁰ “Pe nam nim nge, er se andilim wu ombu kanip nemb, to tor kindngii, nemb puk; ba nim nge er se andilim wumb ei enjing kapli enerim mon!

⁴¹ Jiisas ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim wu amb pei kunum ele, enim pii gii dinga ninanmin. En enim noman ele kun pinalim. Kunum nimberii na enim kin mołup oł embin tui ei nge, er kun er mułmbii? Nim kangil ei ya tu wa!”

⁴² Pe eim kangil ei andpi wang kin, gui kis ni elim oł ei erang, kangil ei olkup topu kindang, am pupu bok kis topu pim. Ba Jiisas eim gui kis ei ek dinga ngopu kindpi, kangil ei er ka erpi, arim mułum konu ngo orung kindim.

⁴³ Wumb pei molk kenjing ni, Gos nge noman dinga ele oł ei erang, wumb puku sik enjing. Nga epi pei erim ele nge, enim embin to piinjing.

Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nipi ngum.

⁴⁴ “Enim kom ka sek, molk ek ei piingii. Kunum kinan mon; pe nga wu Gos kindang mani opu wu kingam ei, wu kombur sipik, wumb pei angil ele ngungii.”

⁴⁵ Ba eim er se andilim wumb, en enim ek nim ek ei, pułe pii poł tunenjing. Tunarik kin, nga ek ei pułe koł er pim. En enim mund mong tok Jiisas kin ek ei kii se piimin, min mon ni piik mulnjung.

*Nii Owundu?
(Masyu 18:1-5, Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Jiisas nge er se andilim wu ombu, en enim ek mił enjing. Erik, yi ninjing, “Sinim mołmun, tuk ele wu nii owundu mułmba?”

⁴⁷ Pe Jiisas eim yi piim, en enim noman tukrung yi palim, ni kenim. Kanpi, eim kangil kembis endi tu wum. Kangi ei eim kin tep to engim.

⁴⁸ Jiisas eim ek nipi yi nim, “Wumb endi kangil ei kanpi nam kangil ni piipi paki tumba, ei yi mił eim na paki tum ku. Pe wu endi na paki tumba, ei Gos Owundu na kindrim wu ei paki tumba ku. Kangil kembis tuk mułum ei mił wumb endi yi erpi kangil kembis noman palim mił, yi peng na kongun yi erpi mułmba ei wu owundu mendpił.”

⁴⁹ Pe Jon ek ni orung kindpi yi nim, “Owundu, sin kenjpin wu endi nim nge embe ele nipi gui kis piim wu ei to tor kindrim. Ba eim sinim andinmin konu ele ekii se onanim. Sin yi nipin kin mon ninjpin.”

⁵⁰ Ba Jiisas ek nipi eim ngum, “Enim mon nik yi enerngii mon! Wu endi enim kin ek ka nipi ermba, ei enim opu orung wu mon!”

⁵¹ Gos eim Jiisas sipi, ei tonu nga orung simba, kunum ei mandi erim. Yi erang kin, Jiisas noman dinga kindpi Jerusalem konu ele ba erim.

⁵² Jiisas eim ba pendpi, wu kombur ok puk, wumb kanik ningii nge, nipi kindim. Pe wu ombu ok puk, Sameriya konu ele ok tuk puk, eim omba nge er kun er mulnjung.

⁵³ Ba wumb konu ele wumb, en enim ngii konu Jiisas sipngii kis erang piinjing. Nimbil erang, wumb en enim yi mił piinjing; Jiisas Jerusalem konu ele ba onum ni piinjing.

⁵⁴ Pe Jiisas nge, er se andilim wu tał, Jon kin Jeims tel Sameriya konu ele wumb ol ei kankil orung onmbuł, ek nikil Jiisas ngunjnguł. “Owundu! Nim er piin mił nenj? Sin ei epin konu ele dup opu wumb ombu nangli nimin min?”

⁵⁵ Ba Jiisas kan ak topu, wu tał kanpi ek ngum.

⁵⁶ Ek ngang kin, nga konu eipi endi punjung.

Wumb Endi Jiisas Kin Ekii Singii (Masyu 8:19-22)

⁵⁷ Andlam ele andik puk, pangin kin, wu endi tor opu ek yi nirim, “Nim pe punjii on konu ei na bii. Nim konu eipi endi punjii konu ei, na bii ku.”

⁵⁸ Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Owu simbii ei mei tukpu ele or palilmin. Nga kei ei ngii salim. Ba mei mani opu wu kingam ei, peng sipi or pimba konu ele sinalim,” pa nim. “Pe nim na kin kii yi sikin ekii simbii nin, ei ninim pii pol ton min?”

⁵⁹ Pe wu endi eipi kanpi, ek dinga nipi ngum, “Nim na ond konu ele ekii se wa!” nim. Wu ei ek yi nim, “Nim na kapli pup arnan kułum ei, tukpu top pendip ombii min?”

⁶⁰ Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Wumb na noman konj sinanim ei wumb kuhii mił mołmun ei kapli wu ei tukpu tungii; ba nim pukun wumb kankin, Gos sinim tep erpi, mołum mił ei ninjii,” pa nim.

⁶¹ Wu endi opu yi nim, “Owundu! Na kapli, ok pup nam nge wumb tilap ei, angil sip pendip kin, na nim kin ekii sip ombii min?”

⁶² Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim andlam kun bii ni pupu, nga kan orung kindpi, nga na noman palim mił er nimba wu ei Gos sinim tep er mołum kongun palim ei kapli enermba mon!”

10

Jiisas Wu Engki Angil Orung Nga Tał Gos Kongun Ele Kindim

¹ Ekii se Owundu eim wu nga engki angil orung nga tał to tonu kind mondpu, eim wu tał tał ni kindang punjung. Ei ekii se eim omba konu ele ok ni kindang punjung. Eim wu ombu puk konu owundu ni, konu wii ni pei nipi kindim. Ekii se eim konu ombu pei andpi ba nge piipi nim.

² Kindpi yi nim, “Kuni pei pol top mołum, ba kongun wu pei mulałmin. Yi piik kin, enim kuni arim ei kin prei kunum kunum er mulałgin kin, kuni arim eim kongun wu pei kindang kuni kułou tungii nge pungii,” pa nirim.

³ “Piinmin! Enim pei! Na enim kung siipsiip wał mił tuk owu simbii mulnjung konu ele kindind.

⁴ Enim ku kon min simb su min kon erik se mołmun ei mendpil sipngii. Enim epi eipi endi sipnerngii. Andlam ele puk wumb kin ‘Wei!’ a ningii; ba enim ek kinan tangk yi erik mulerngii mon!” pa nim.

5 “Pe enim puk, wumb ngii endi ele, nirik punjung kin, ok enim ek yi ningii. ‘Enim ngii ele wumb noman emin seng muŋgii!’ ek yi ok ningii,” pa nim.

6 Pe wu endi eim noman emin peng, ngii ele muŋum kin, eim ek noman emin ningii ek ei wu ele kin ba, min wumb endi noman yi pim endi mulenjing kin, enim noman emin ningii ek ei; nga en enim kin orung wang kin, ‘Enim kin noman ka pimba; ba wumb ei kin noman ka piinenmba, mon!’

7 Pe en enim konu endi tuk puk kongun erangin kin, nga wumb endi enim ngii konu ele sipik kuni mok to nungii kuni ei minj. Nga ngii endi puk, endi puk enerngii mon.

8 Nga enim ngii ele minj molk, kuni ni, nol ni, nipi epi endi ngungii ei nungii minj. Nimbil erang kongun enmin wumb ei ku kapli silmin enim ngii ele puk yi enerngii mon!

9 Wumb kombur ening tang, piingii ei er ka erei! Erik yi ningii, ‘Gos sinim kin tep erpi muŋum, kunum ei ya mandi onum,’ pa ningii.

10 Pe enim konu owundu, endi tuk pangin kin, wumb enim sik ngii konu ele sipnarik, ninjing kin, enim puk andlam wer konu owundu ele angk, molk, ek yi ningii.

11 ‘Enim nge kulman, sin simb ele muŋum, ba nga en enim kin orung kindinmin. Ba enim piik kun erngii, Gos sinim tep er muŋum, omba kunum mandi enim.’

12 Na enim kanip nind; kunum poru nimba kunum ei, Sorom konu ele of embin tui tonu orum ya konu ele tonu onermba. Ba konu ele of embin tui owundu mendpil tonu omba.

*Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tunanmin Ei Kaimb
(Masyu 11:20-24)*

13 Enim Korasin ni Beseira konu ele wumb piik kun er muŋgii. Pe na jep of yi enim kin enj of ei Sairon konu ele kin Taiya konu ele ok yi elamb kin, wumb ombu molk, kon miŋ epi geltii kend munduk, dup sik ele molk sik, pakik andan tok, en enim of kis buŋ ngok, noman to ak tunjung ni wumb, keningii nik yi elmin.

14 Gos wumb mok tumba kunum mandi ermba ei, Taiya kin Sairon konu ele of embin tui, tonu orum ei kembis. Ba akip of embin tui, enim kin tonu omba ei, owundu tonu omba. Nimbil erang, enim noman ak tunenjing.

15 Pe enim Kapaniyam konu ele wumb ei, epin konu ele ambilk tonu pungii erngii ei mon! Ba enim dup konu ele mani pungii.”

16 Pe Jiisas ek yi nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, “Wu endi enim ningii ek ei piipi nim kin, ei na ek piimba. Wu endi enim kin, buŋ ngopu nim kin, ei na kin buŋ ngonum ku. Pe wu endi na ek piinarpi; buŋ ngopu muŋmba ei, Owundu na kindang onj ei, eim kin buŋ ngumba ku,” pa nim.

17 Ekii se wu engki angil orung nga taŋ, 70 pei orung ok, ka piinjing. Jiisas kanik yi ninjing, “Owundu! Nim embe ele nemin, gui kis ni ombu, sin ek piik, ekii sik tor punjung,” pa ninjing.

18 Pe Jiisas Seisen eim dinga poru nipi yi nim, “Na muŋup kenj ni, Seisen ei epin konu ele kupu kuru miŋ, boi ni mani om. Opu, gur gali owundu nipi kumb kinang erim.

19 Enim piyee! Na enim dinga ngunj. Ngamb kin, enim ka wembii ni epi, enim kin tumbii ni ermba, ei eim piik kanik, enim opu orung wumb ongi ei, enim to mani kindngii. Enim pungii konu ele epi endi, enim to mani kindnermba mon!

²⁰ Ba enim ka piik yi ninerngii, ‘Gui kis enim sin ek ekii sik, tor punmun.’ pa ninerngii mon! Enim Gos kin ka piingii, Gos enim ei epin konu ele enim embe pol pendim palim. Nimbil erang enim Gos kingam nol molmun.”

*Jiisas Eim Ka Piipi Arim Gos Ngum
(Masyu 11:25-27, 13:16-17)*

²¹ Kunum ele Gos Gui Ka je, Jiisas kin ka piipi ngang kin, Jiisas ka piipi, ek yi nirim, “Gos Owundu! Nim tonu epin ni mani mei ele owundu molun. Ei na nim kin ka piind. Nim wumb noman ka pepi, peng pim wumb ei kin, ol ka dinga ei en enim kin koi erkin pendin, ba nga kangil kembis mil noman yi peng molmun ei kin, ol ei andan tokun en, ei ka ninim noman ka pim mil en.

²² Na arnan eim epi pei na angil ele pei ngozum. Eim kingam ei wumb endi pii pol tunaamin mon! Arim, eim mendpil, kingam pii pol tozum. Nga arim wumb endi pii pol tunaamin. Kingam mendpil arim piilim. Pe kingam mendpil eim noman ele Ernjing wumb andan tumba, wumb ei Ernjing piingii.”

²³ Jiisas nge er se andilim wumb mendpil eim kin mulnjung. Molk kin, eim kan ak topu ek nim, “Enim piik kanik enmin ol ei, wumb kombur yi kenjing kin, wumb ei ka piyangin.

²⁴ Na enim kanip nind, kumb ok Gos nge ol ekii se ermba ol ei piik nilmin wumb kin, wu King ni, wumb ei ok, enim pe kaninmin ol ei nge kenmin nik mulk. Ba en enim kinerik mon. Enim pe piinmin ek ei piimin ni mulk, ba en enim piinerik.”

Sameriya Wu Endi Eim Wumb Kaimb Sim Ek Pol

²⁵ Pe wu endi lo ek piipi elim wu, ei eim yi piim. Nam ek nemb Jiisas nimba mil ei kenmbii nip nirim. “Ek andan wu! Na nimbil ol erip, noman konj sip kunum kunum ka mulmbii?”

²⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Gos lo ele nipe ek palim? Nim er gerin mil nenj?”

²⁷ Pe eim ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, ei Gos nim nge, nim eim kin noman ka ngunjii ei, ninim noman nge ninim noman tuk, ninim dinga pei eim kin ngunjii. Pe ninim kapli wumb nii endi ninim piikin, nanim wumb nii ni piimbii ei nanim wumb ende mil na kin mandi pep molum; yi mil ninim noman kultun mil yi kulkun wumb ei ngunjii.”

²⁸ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Nim ek kun nin, ninim nin mil yi enjii! Erkin nim noman konj kunum kunum ka sikin mulnjii.”

²⁹ Ba lo ek piilim wu ei, eim embe ambil ka ermbii ni piim. Piipi kin, nga Jiisas kii sim. Sipi yi nim, “Na wumb nii ni piimbii ei nanim wumb endi mil na kin mandi molum?”

³⁰ Pe Jiisas ek yi mil nipi orung kindim, “Jura wu endi Jerusalem konu ele si kindpi, wul mani Jeriko konu ele pum ni, wumb waning elmin wumb kombur, eim andlam ele kan sinjing. Wu waning elmin wu ombu ok, eim epi pei sik, eim kepil tok erik pendik, en enim pangin kin, wu pupu kulmba peng pim.

³¹ Pe kunum ele kulma kalilim wu endi, eim andlam ele wul mani pum. Pupu, andlam ele pum ni wu pim ei kan si kindpi pum.

³² Yi ku, pe nga Liiwai kulma kalilim paki tozum wu endi andlam ele tor opu pum. Pupu kin, wu ei kanpi si kindpi, opu orung andlam ele pupu pum ku.

³³ Ba Sameriya konu ele wu endi andlam ele opu, pupu mer wu ei pim konu ele tor pum. Eim wu ei kanpi, eim mund mong ele kaimb kis piim.

³⁴ Pe wu ni eim mandi pupu, kepii mundum konu ei kanpi, kopung kindpi, nol wain kindpi yi erim. Yi erpi sipi, tonu sipi, eim nge kung dongkii ele tonu kindim. Kindpi sipipi, sing ngii ele pendpi, tep ka er muum.

³⁵ Pekil kupauring, eim ku mong engki sipi, ngii sing ngii tep elim wu ei ngopu yi nim. 'Nim na wu ei tep ka er mulii! Pe nim epi endi ya wu ei kin ngun kin, na ya orung ombii kunum ei, na nim kum epi top orung kind ngumbii,' pa nipi eim pum.

³⁶ Pe nim er piin mił nenj? Wu tekliki andlam ele andik onjung. Nim wumb nii piinjii ei ninim wumb endi mił nim kin mandi mułang wumb kis ei ok wu ei tunjung?"

³⁷ Lo ek piilim wu ei ek yi nim, "Eim wu ei kan kaimb piipi wu ei, paki tum." Pe Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim pukun ol yi ku erii!" pa nim.

Jiisas Opu Amb Masa Kin Mariya Tel Kenim

³⁸ Pe andik puk, Jiisas pupu konu endi ele tuk pum. Amb endi muum amb ei, embe Masa. Eim Jiisas sipi eim ngii konu ele sipim.

³⁹ Masa ni amb ei eim angim endi muum amb ei, embe Mariya. Mariya eim Jiisas muum konu simb ele mandi opu mołpu Owundu ek nim mił piipi muum.

⁴⁰ Ba Masa eim kongun pei erpi, kuni kelim. Pe eim noman eipi eipi pum. Masa pupu, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nge engnan ei, na wak tang, na mendpił kuni er ka end. Ei nim piinan min; eim kindan opu, na paki tumba," pa nim.

⁴¹ Ba Owundu ek nipi orung kindim, "Masa! Masa! Nim noman ele epi kanim kanim piikin nin.

⁴² Ba epi endeim mendpił ka wii ei, pe Mariya epi ka ei, piipi simba enim. Ei wumb endi eim epi ka ei sinermba mon!"

11

Prei Erngii Ol Ei (Masyu 6:9-13, 7:7-11)

¹ Jiisas eim konu orung endi prei er muum. Ekii se prei er poru nipi wang, eim nge er se andilim wu endi opu yi nim, "Owundu, nim sin prei ermin mił ei, andan to!" pa nim. "Ok Jon wumb eim se andilim wumb prei erpi eim nge kongun wu ombu andan tum mił yi, sin prei ermin mił enjii," pa nim.

² Pe eim ek nipi ngum, "Enim prei enjing kin yi erngii. 'Sinim Erinjpin, nim embe ele kun ka wii mendpił tonu mułmba. Nim sin tep er mołun konu ei tor omba.

³ Sin nge kuni nim kunum kunum ele sin ngo!

⁴ Nim sin ol kis enjpin ei kil ngunjii. Nimbil erang, sin yi ku, wumb ol kis sin kin erik ei, ninim noman palim mił, sin kin yi enanmin, ei pei si kindinmin. Nim sin ol embin tui endi tonu opu, sin kin erang kin, sin ol kis ermin ei kapli, nim sin paki to si orung sin kin, sin konu ele mandi punenmin.' "

⁵ Pe eim ek yi nipi ngum, "Enim mołmun konu tuk ele, eim wu angim endi mołum ei, eim pupu, epin tuk memb, ngii andaring pupu angim ek dinga nipi ngopu yi nim, 'Engnan, nim bres tekliki na ngui!' a nim.

⁶ 'Na nge wu puł endi konu turii andpi om. Na kuni ngumbii sinerang kin; na op nind,' pa nim.

⁷ Angim ngii nirik pim wu ei, ek dinga nipi yi nim. 'Na angip tonu ombii pinalim; ngii ondu palim. Na kangil kin or palmin. Na angip, nim epi endi sip ngumbii pinalim.'

⁸ Kapli, ei nimbil ol ermba? Na ek nip enim ngond, 'Eim na engnan nipi piinarpi, epi endi ngunerim, eim yi piimba; wu ei wii tek tek top molum nipi, eim kapli angip opu, angim epi sinerang om, ei paki top ngumba.'

⁹ Na enim kanip nind, nim Gos kin kii sin kin nim ngumba sinjii. Enim epi endi kuruk endngii ei, kapli keningii. Enim ngii ondu, to seki ningii ei Gos kapli aki tumba.

¹⁰ Wumb Gos kin prei elmin ei epi silmin. Wu endi epi kurpu andlim ei, kan silim. Pe wu endi Gos kin mandi molpu, ngii ondu to teki teki nimba ei, Gos kapli aki topu ngumba.

¹¹ Enim molmun konu tuk ele, wu nii endi eim kingam opu, kii sipi, omu endi ngumbii nimba; ba eim arim ei ka wembii kis endi ngumba min? Ei mon!

¹² Wu endi kingam ei, kei mul numbii nimba; ba eim arim ei ka ep min, epi endi ngumba ei numba min? Ei mon ku!

¹³ Pe enim wumb kis, ei en enim kingenjing epi ka ngołmun. Ei en enim piingii ku. Yi mil, enim Ernjing ei epin konu molum ei, enim prei erik, Gos Gui Ka simin ningii ei, enim kapli ngumba. Ngang kin, Gos sin kin ol ka pei erpi ngonum."

*Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Ouni Enim Ninjing
(Masyu 12:22-30, Mak 3:20-27)*

¹⁴ Jiisas wu endi gui kis mulang, ek tingnalim ei, to tor kindim. Gui kis ei pang kin, wu ei ek tangpi yi er mulang kin, wumb kanik, noman embin to piinjing.

¹⁵ Ba wumb kombur yi ninjing, "Eim gos kend owundu Biyelsipul nge ele gui dinga kis ombu, to tor kindnim. Ei gui kis nge tep elim wu," pa ninjing.

¹⁶ Pe wumb kombur eim ermba jep ol ei, kenmin nik, ol endi ermin, ninjing. Nik yi ninjing, "Nim jep ol endi ei epin konu ele ol endi erii!" ninjing.

¹⁷ Ba Jiisas wumb noman tuk ele eim piim. Piipi kin, eim ek dinga nipi ngum, "Pe wumb mei ende wumb en enim eipi eipi puk, paltik opu ermin nik erngii. Ei en enim konu kunum kinan ol ka sinermba. En enim mei konu kis mulmba. Nga ngii endi eskil topu pupu, ngii endi ele pimba ei ngii endi eskil topu, mani ba ku.

¹⁸ Seisen nge tilap ei ok eipi eipi puk, opu ermin nik erngii ei, kapli ka mulngii mil nenj? Enim nik na gui kis tor kindind; ei nimbil erang Biyelsipul nge dinga ele gui kis ombu to, tor kindind, ninmin ei na nind.

¹⁹ Enim yi ninmin, "Na gui kis to tor kindinj ei Biyelsipul dinga ele to tor kindinj pim kin, kapli en enim Jura engnjing noł gui kis to tor kindinmin ei kindinmin mil nenj? Yi mil ku en enim ek ele ni peni ele kindpi kos er ngumba.

²⁰ Gos angil ele erang, na gui kis top kindinj pim kin, kapli Gos sinim kin tep ermba om ni piimin.

²¹ Pe wu dinga endi, opu kileng ambilpi, eim ngii ele mulmba ei eim ngii konu ka simba.

²² Ba wu endi eim dinga pupu wang kin, wu ei kin opu erngil ei, wu ei kapli, eim wu endi opu kileng ni kumb tepi ei kapli simba. Eim opu erbii nip piingii ni opu, wu ei topu eim epi sipi, wumb mok to ngopu yi ermba pend piipi omba.

23 Wu endi na kin opu ermba wu ei, na kin wu puł mon! Wu endi na nge kung siipsiip kin, tep er kun enermba, ei eim na kung siipsiip ombu, to eipi eipi kindilim.”

24 “Gui kis wu endi si kindpi pułum ei, pupu mei kep ka sałim, konu mołum. Gui kis ei konu endi kan sinałim kin, yi ni piłim. ‘Ok nam muls, ngii konu si kindip onj konu ei nga bii,’ ni piłim.”

25 Pe pupu ngii ele kurpu kenim ni, ngii ei er kun er sałmin ei sim.

26 Ka seng kanpi, pupu gui kis angil orung nga tał nipi tu wum. Ei eim dinga ei to mani kindik oł kis etmin. Erik, ngii ele nirik puk mołumun. Ok wu ei kis aninga mułum, ba pe kis mendpił mułum.”

27 Jiisas eim ek ei nim, kunum ei wumb pei mulnjung. Konu tuk ele amb endi mułum. Amb ei ek dinga nipi wii yi mił tum. “Amb ei ok nim mengpi nim am ngurum amb ei eim ka piyangli.”

28 Jiisas ek nipi yi nim, “Ei minj mon, ba wumb Gos kin ek piik ekii sinmin wumb ei kapli ka piyangli.”

Wu Kombur Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung (Masyu 12:38-42)

29 Wumb pei ok kułou tangin, Jiisas ek yi nim, “Akip kunum ele, wu amb pei wumb kis mołmun. En enim kii sik ek nik, jep oł minj kenmin ninmin. Ba na jep oł endi andan tunerbii. Ei Jona nge jep oł mendpił ei andan tumbii.

30 Gos kumb ok Jona Ninipe konu ele pui nipi kindrim, ba Jona Gos ek nirim mił ekii sinerang kin, Gos jep oł endi erpi andan tang, omu owundu eim kirim ele tuk pupu kunum tekliki pirim. Ei Ninipe konu ele mołmun wumb keningii nipi enerim mił yi ku wu kingam mołum. Ei eim Gos oł ei ermba ei akip wumb mołmun kunum ele keningii nipi ermba.

31 Ekii se Gos eim wumb, mok tumba kunum ei, wumb tep er mułum amb kuin konu mei orundung mułum amb ei tonu opu, wumb oł kis enjing ei ni peni ele kindpi ermba. Nimbil erang amb kuin mei wer orung mendpił mułum. Pe eim opu King Solomon eim noman ka piim ei piimba nge om. Ba pe wu endi Solomon to mani kindim wu endi ya ele mołum; ba en enim eim ek piinenjing mon.

32 Ekii se Gos eim, wumb pei mok tumba kunum Ninipe konu ele mołmun wumb kin, wumb akip kunum ei wumb ouni orung tonu ongii. Ok oł kis ombu nik tor kindngii. Nimbil erang Ninipe konu ele wumb Jona nirim ek ei piik, noman ak tok. Ba pe ya mołum wu ei Jona ek to mani kindim, ba enim noman ak tunanmin.

Ngenj Ele Tilang (Masyu 5:15, 6:22-23)

33 Wumb dup alam kałimmin ei sik ngii nirik mandring, peł ele kindngii ele mandring kindik pendngii ei mon! Wumb dup kalk tonu peł ele pendilmin, wumb ngii ele nirik ongii ei, dup tilang ei kanik ongii.

34 Nim ningil, ei ninim ngenj ele nge tilang. Pe ninim ningil ka piimba ei ninim ngenj tilang ka ermba. Pe nim ningil kis mułum kin, nim ngenj pei emii ermba.

35 Ei piik en enim, kan kun er mułngii. Mon pim kin tilang noman tuk salim ei nga emii ermba.

36 Pe ninim noman tilang pei pim kin, noman ele emii endi pinermba mon. Ninim noman pei tilang ermba. Ei dup alam tilang enim mił yi ninim noman ele tilang erpi pimba,” pa nim.

*Ek Mon Wu Ni Kulma! Kalilmin Wumb O! Kis Enjing
(Masyu 23:1-36, Mak 12:38-40)*

³⁷ Jiisas ek ei nipi poru neng kin, lo ek piilim wu endi opu, “Jiisas, nam ngii konu wang kuni numbul,” pa nim. Yi neng kin, Jiisas pupu pe! ele mulum.

³⁸ Lo ek piilim wu ei mo!pu kenim ni, Jiisas no! was enarpi, kuni ok num. Nang kanpi wu ei, eim noman embin to piim.

³⁹ Ba Owundu yi nim, “Enim lo ek piilmin wumb enim kuni no!mun ming torung was er ka elmin wumb tukrung penj molum. Yi mi! enim noman tuk ele o! kis ni, waning epi erngii nge piki top palim.

⁴⁰ Enim wumb noman pina!im. Gos enim nge ngenj torung erim, ba eim enim ngenj tukrung enerim min?

⁴¹ Ba enim noman tuk palim o! ka epi yi erngii nge wumb kaimb er molmun wumb ei paki tungii. Enim yi erangin kin, enim noman tuk ka seng kin, enim wumb paki tungii,” pa nim.

⁴² “Ba enim lo ek piik kin wumb, piik kun er mulngii. Enim keming ni tem ni epi mok tok engki erik, epi orung endeim sik Gos ngo!mun. Ba enim wumb noman ngok elmin, o! ei si kindik, and!am kun si kindik, Gos kin noman nguna!min. Enim o! ei erik, nga o! endi si kindna!min mon ku.

⁴³ “Enim lo ek piik elmin wumb, piik kun er mulngii. Enim yi mi! piilmin, sin men ngii ele kumb se mulamin kin, wumb keningii nik elmin. Pe kunum endi, wumb kulou to!mun kunum ei, sin onmun nik angil sik, yi erangin wumb eipi, ei sin keningii nik. Enim noman yi piilmin wumb. Yi erngii ei kan kun erik mulngii.

⁴⁴ Enim molmun ei yi mi!, wumb tukpu to!mun, ba jep o! er pendna!min, mei mandring koi er palim ei kan kun enarik tonu pe! ele and!am andilmin, ba mandring mei konu ele ka sina!im mi! enim yi mo!mun. Ba wumb kan kun enarik kin, nga wumb ok emin mo!mun mi! yi ku molk kapli enanmin.”

⁴⁵ Wu endi lo ek piik nik elmin wu ei nge endi ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek mon wu! Nim ek yi nikin, sin kin ek embilin ku,” pa nim.

⁴⁶ Pe Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Enim lo ek piilmin wu, enim kan kun er mulngii. Enim o! embin tui er wumb ngo!mun. Ngangen kin, wumb kongun dinga elmin; ba en enim angil endi tuk kindik, wumb ei wurii wii paki tuna!min mon!

⁴⁷⁻⁴⁸ Enim kan kun erik mulngii! Ok enim kupenjing no! Gos o! ekii se ermba o! ei piik nilmin wu ombu to kundnjung. To konduk kin, tukpu ele en enim epi kuk moke ngok pendnjing. Yi enjing ei, en enim kupenjing no! enjing o! ei en enim noman ele kapli en enim ni piik enjing. Keimi, nimbil erang enim kupenjing no! Gos ek ka ni tor kindilmin wumb to kundnjung? Nga enim tukpu sik epi kuk moke ngok enjing. O! ei ngenj torung o! keimi mi! pim, ba noman tukrung o! keimi enenjing, mon!

⁴⁹ Yi erangin kin, Gos eim noman ka piim ek ei ok eim nim, ‘Pe na Gos o! ekii se ermbii o! ei, piip nimba wu kin, Gos ek ka ei si endngii wumb kindamb ongi. Ei wumb kombur konu eipi eipi pangin, embii monduk to kundngii.

⁵⁰ Pe kunum ele, wumb ei ok Gos o! ekii se ermba ei piik ni tor kindilmin, wumb to kunduk. Akip kunum ele en enim o! embin tui singii. Ei ok wumb ombu to konduk mi! ni, pe kunum ele erik mi! singii.

⁵¹ Am kumb ok, wu Eipel kulturem. Nga mering wu Sekaraiya kulturem. Ei Gos ngii kulma! kalilmin konu kin men ngii konu tuk ele kulturem. Ei ngenj kumbii singii nim ei, pe mo!mun wumb ei keimi. Na enim kanip nind, enim wumb tilap ei pe ngenj kumbii singii.

52 “Enim ek ka piik sinjing, ba wumb kombur tuk puk ek ka simin ni enjing, ba en enim singii andlam ei, enim ondu ngunjung ei, enim kapli konu ele tuk punerngii mon!”

53 Jiisas ngii ele si kindpi anda pupu pum. Pe lo ek polmun wumb kin, lo ek piik nilmin wumb en enim ek nik, eim ngunjung. Ngok kin, eim gupu ele ek kanim kanim kopur kii sipin, yi nimin nik piik enjing.

54 Eim ek endi nipi ngumba min, nik kui er mulnjung. Eim Jiisas ek endi nipi nim kin, ek nipin eim kos er ngumun ni piinjing.

12

Oł Kend Oł Ei Kan Kun Er Kindngii (Masyu 10:26-27)

1 Wumb pule mam pei ok kulou tunjung, ba konu wumb pei piki topu pim, wumb endi kombur kembangii pim. Kunum ei Jiisas eim ek ok, nipi eim er se endim wumb ngum. “Enim kan kun er mulngii. Lo ek piik nilmin wumb ei ek kend tok nilmin ei, yiis bres tuk kindilmin mił.” Jiisas ek ei pule yi mił nirim, “Lo ek piik nilmin wumb ek kend tok, ek ei wumb eipi ngangin piik kin en enim er kis mondułmun.

2 Pe epi pei koi er salim ei ekii se nga peni ele omba,” pa nim. Epi pei kum topu palim ei, ekii se nga peni ele wang wumb keningii.

3 Yi palim ei, enim ek koi erik emii peng ninjing kin, ei nga kupiiring eni topu tilang enim mił ek ei tilang erpi, peni ele wang kin, wumb piingii. Enim ek aninga ngii nirikring ninjing ek ei, nga tonu ngii tondrung ele angk nik tor kindilmin mił pimba,” pa nim.

4 “Enim na wumb puł, na enim kanip yi nind. Wumb enim ngenj ei to kundngii ei mund mong tunerngii! Mon!” pa nim. “Pe nga ekii se wumb ei oł endi nga kapli enerngii mon!

5 Ba na enim mund mong tungii wu, endeim na enim andan tumbii,” pa nim. Enim wu ei kin mund mong tungii; wu ei wumb to kondulum. Nga ekii se, eim wumb sipi dup konu kis ele kindmba ku. Na enim kanip nind, enim eim kin mund mong tok mulngii.

6 “Enim piinmin! Kei Winu angil orung ei, ku kundii tał ngok silmin ei, enim piinmin. Ba Gos kei ei pei kanpi piinim. Nga endeim Gos ourun tunanim mon!

7 Na ek keimi nind. Gos enim peng enjin tukrung, ei pei gerpi kanpi poru ninim. Enim mund mong tunerngii! Enim kei Winu kembis mił ei, to mani kindinmin. Yi mił ku Gos enim kin pei tep er kanpi mołum.”

8 “Na enim kanip nind, wumb endi na embe ele ek nipi wumb kumb ele kanpi nimba wumb ei, eim na kin nimba ei wu kingam yi ku nimba. Ei eim Gos enjel kumb ele wu ei embe ambil tonu kindmbii.

9 Pe wumb endi na kin, wumb ningil ele buł ngopu nim kin, na eim Gos enjel ningil ele eim buł ngumbii ku.

10 “Wumb nii endi wu kingam kin, ek ambilpi ek kis nimba wu ei, Gos eim oł kis kil ngumba. Ba wumb endi eim yi nipi Gui Ka dinga kongun owundu erim, ei embe ambil mani kindpi, yi nimba wumb ei Gos kapli ek kis yi mił nimba wu, ei kil ngo si kindnermba mon!

11 “Pe wumb enim sik sipik men ngii ele wu owundu mulngii ningil ele ni, wumb num mulngii konu ningil ele sipngii ei, enim mund mong enerngii mon! ‘Pe sin nipe ek ei nimin?’ Nik, yi ni piinerei mon!

12 Wumb enim kin ek ningii kunum ei mendpil, Gos Gui Ka, enim ningii ek ei, enim ek andan tumba. Nipi ngang kin, enim ningil ek ei mił ningii.”

Ku Ni Epi Ambil Notum Wu Wulu Pum Ek Ekin

13 Wumb pei mulnjung konu tuk ele, wu endi opu Jiisas kanpi, ek nipi ngum, "Ek mon wu! Nim ek nikin na angnan ngunjii. Ngan kin, eim sil erinjpił epi ei pei mok to simbił," pa nim.

14 Ba Jiisas ek nipi orung kind ngopu yi nim, "Nimbił erang wumb nii na ek kos mił piimbii nik to tonu kindnjing min, nga elip erinjngił koł epi elip kin mok top kapil kapil erpi elip ngumbii min ei kapli enanim mon!"

15 Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi wumb ngopu yi nim, "Enim kan kun er mulngii. Wumb epi pei simba ei nik, kan bun bun kulerngii mon! Pe epi pei simba wumb ei, eim kulmba kunum ei, epi ombu eim paki tunerngii mon!"

16 Pe eim ek ekin endi topu wumb ngopu ek dinga nim, "Wu num endi epi ni ku pei sałim wu ei, eim kuni telim ei, poł pei topu mołum.

17 Pe wu num ei eim noman ele piipi, 'Na nimbił oł endi ermbii?' ni piim. 'Na kuni tuk kindmbii ei ngii pei sinałim,' ni piim.

18 Eim yi nim, 'Nam ermbii mił nenj?' ni piim. 'Na yi ermbii, kuni ngii kembis kembis ombu to kis erpi, kuni ngii owundu konj tekmbii,' nim. 'Takip kin, kuni tem ni kuni kanim kanim sip nam ngii ele tuk kindmbii. Nam kuni pei sałim, kung pei nop mułmbii,' nipi kin, kor mułum.

19 Mołpu kin, eim ei ek nipi yi nim, 'Nim kung ngii pei kor molkun, kuni ni epi sałim. Nokun kin, ka ka piikin mulnjii,' pa nirim.

20 Ba Gos ek nipi wu ei ngum, 'Nim wu kom noman ka pinerang nikin mołun. Nim epin mendpił nim kulnjii. Kulan kin, epi pei ka er sin, ei wumb nii simba?'

21 Ei yi mił, wumb en enim epi pei kulou mondułmun wumb ei, Gos kumb ele ok epi sinerii mił mołmun," pa nim.

*Gos Kin Noman Pii Gii Nimin
(Masyu 6:25-34)*

22 Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nim, "Na enim kanip nind, 'Enim noman konj ele noman to minj kulerngii mon!' Enim yi ningii, 'Sinim kuni nipe kuni numun? Nga enim ngenj ele piik kin, alap ni epi nipe endi kindmin,' yi ni piinerngii mon!"

23 Noman konj sikin konj mulnjii ei, kuni minj ni piinerngii; nga ngenj ele alap minj ni piinerngii!

24 Enim kei Goi ni kei kanim kanim ei piingii. Enim kei piin min? Kei ei kuni tilahmin, nga kuni kelngii ngii sinałim; nga kuni tu wuk kulou tunałmin; ba Gos eim kei kuni ngołum. Enim wu amb ei kei to mani kindinmin ei, enim wumb owundu mołun.

25 Pe enim mołmun konu tuk ele wu endi noman dinga pimba. Ei eim nga nipi, pupu eim noman konj ei kung ngii kopur nga sipi, mułmbii ni pimba, ei kapli enanim; ba Gos mendpił ei kapli ermba.

26 Pe enim epi kembis endi erngii ei kapli enerim kin, Gos mendpił kapli ermba. Nimbił erang enim epi kanim kanim pei noman to piinmin?

27 Enim epi kuk ka wii ei piin min? Ei kongun endi enahmin mon. Ei wii tonu onum. Pe enim alap enahmin; ba na enim kanip nind, kumb ok King Solomon, eim alap ka wii kindim. Ba ei ya epi kuk ka wii ei mił alap endi kindnerim mon!" pa nim.

28 "Pe kuni tałilmin konu epi ka wii tonu opu mołum ei, pe mołum; ba topuł tok tor kindik dup kelngii. Pe epi wii ei nge Gos kan wiik tołum. Ei enim kan kun erngii. Gos enim tep ermba ku; ba enim wu amb pii gii dinga pinałim.

²⁹ Yi piik, enim noman embin to piinerngii. Sin nipe kuni kin noł numun, epi nipe epi simin nik yi piinerngii mon!

³⁰ Mei konu orung orung torung mołmun wumb ei, epi pei er simin mił nenj ni piik mołmun; ba enim Ernjing ei epi ei nge singii ni piinim.

³¹ Enim Gos enim tep er mołum oł ei, kan kun er mułngii. Pe Gos eim enim epi ombu kapli ngumba ku.”

*Ei Epin Konu Epi Pei Salim
(Masyu 6:19-21)*

³² “Enim wumb tiłap kembis kung siipsiip mił ombu, enim mund mong tunerngii. Enim Ernjing Gos ka piipi, eim tep er mołum konu ei, ‘Enim ngumbii mułngii,’ pa nirim, ek ei palim.

³³ En enim epi pei wumb ngangin kin, wumb top tok singii ku ei, wumb wii mułngii wumb ei, paki tok ngungii. Ngangin kin, enim ku nin epi ombu am punermba. Pe ninim kon endi sinjii kon, ei sikirpi kilip topu numun tunermba; ba kon dinga wii seng kindnjii. Pe enim epi ka wii kanim kanim, epin konu kułou tungii ei am punermba. Konu ełe waning wumb tuk ok waning sinerngii; nga ka pila min, epi kis endi tuk ok epi ombu, nok erik kis mundnerngii mon! Pe enim epi ka wii, ei epin konu kułou tungii, ei am punermba. Epin konu ełe waning wumb tuk onerngii; nga ka pila min, nga epi kis endi tuk onerngii mon.

³⁴ Enim nge epi ka konu ełe salim konu ełe, kunum kunum enim noman tuk konu ełe salim ku.”

Kongun Wu Ek Er Kun Er Mułngii Ek

³⁵ “Enim kan talk, dup alam si kalk, konduk kindik, nipe epi endi erik, en enim er kun erik mułngii.

³⁶ Jiisas ek nipi yi nim, “Enim mułngii ei, wu owundu endi omba. Nik kin, wumb en enim or pinarik, er mołmun mił mułngii. Ei yi mił, wu ei eim kuni owundu nok erngii ei, orung omba ei si kindpi kin, opu ngii ondu to teki teki nimba, ei sikir ok aki tungii.

³⁷ Wu owundu ei opu kaniłim ni, eim nge kongun wumb or pinałmin ei, wumb ka piingii. Na enim kanip nind, wu owundu eim alap sipi osii er tałpi, kan tałpi, eim nga kuni er kun er sepi yi nimba. ‘Na nge kongun wumb ok peł ełe molk, kuni owundu nungii nge ngumbii,’ pa nim.

³⁸ Pe wu owundu ei epin tuk mii memb omba min, kei kultu kumna tumba kunum ei omba min, eim opu kenmba ni, eim kongun wumb or pinarik omba nik, kui mułngii wumb ei ka piingii,” pa nim.

³⁹ “Enim oł ei piinmin! Wu endi eim ngii konu waning wumb ongii ni piipi kin, eim ngii konu tep ka wii er mołum ei, tuk punałmin mon!

⁴⁰ Enim yi ku er kun erik mułngii. Wu kingam eim omba kunum ei, enim piik kunum ełe, omba ni piinerngii.”

*Kongun Wu Ka Min Kongun Wu Kis Nge Ek Ekin
(Masyu 24:45-51)*

⁴¹ Pe Piisa ek ekin yi nim, “Owundu, nim sin kin ek ekin pei ni ngon min, sin wumb eipi kin ek ouni nin min?”

⁴² Pe Owundu yi nim, “Pe tep enim ei nii tep mołum? Mołpu kin, eim noman ka palim. Peng kin, eim kongun tep ka mołulum. Mołpu kin, owundu eim wu endi to mundang mołpu, kongun wumb tep er nim min? Nipi kin, wumb kuni kunum simba kunum ei ngopu eranghi nim min?”

⁴³ Ekii se wu owundu ei orung opu, eim kongun wu ei ok ek nim mił, ei piipi kin, kongun er mołum wu ei eim ka piimba.

44 Na ek keimi nip enim ngond, wu owundu eim, 'Epi pei tep er muhii!' nimba. Neng kin, tep er muhmba.

45 Ba kongun wu ei eim noman yi piim, 'Na wu owundu ei sikir orung onermba,' ni piipi, kongun wumb ei wu amb ni kepui topu kin, eim pupu kuni nupu, no! nupu, wulu pang er andpi mulum.

46 Pe eim yi er mulum ei, eim wu owundu ei kunum nenj omba nipi kin, kui er mulerim. Pe kunum endi eim pii pol tunarpi mulum. Pe wu owundu opu, eim kongun wu ei kepui topu, wu sipipi wumb wii molk kongun pii pol tunarik mulnjung konu ele mundum. (Konu ele wumb pii gii ninenjing wumb).

47 Kongun wu ei eim wu owundu elim ol ei piilim; ba eim wu owundu noman ele kongun kun enarpi mulum. Wu ei wu owundu opu, ek ngopu kin, kepui dinga wii tumba.

48 Pe kongun wu ei, eim wu owundu kongun elim ol ei piinarpi kin, ol eipi er mulum kin, wu owundu ei opu, ek ngopu kin kepui aninga er tumba palim. Wumb endi epi pei ngang sim pim kin, wumb ei epi yi ku erpi kin nga pei ngo orung kindmba. Nga wumb endi ek ka min, kongun ka ni, epi pei kanim kanim ngum ei, wumb kin kongun ol yi mil ku erpi ngo orung kindmba.

*Jiisas Eim Wumb Tilap Mok Tumba Wu
(Masyu 10:34-36)*

49 "Na op dup owundu kindamb, mei ele opu dup numba. Nam noman dinga ni piip, nam dup ei sikir numba.

50 Na no! endeim pimbi ei yi mil, na kin ol embin tui owundu endi tonu onum. Onum ol ei na kin sikirip poru nimba. Nip mol; ba sikirpi poru ninerang kin, nanim noman embin enim.

51 Pe enim piinmin! Na op enim opu erik erngii ol ei (opu ond wu mil op) mon nimbii onj min? Mon. Na enim kanip nind, "Na op wumb tilap ende en enim opu erngii, nge onj.

52 Akip ni, nga ekii se, wu amb kangil kombur ngii ende mulngii wumb ei, ok eipi eipi puk, tilap ta! er mulngii. Pe tilap endi, opu orung erpi tilap ta! ngumba. Ngang kin, nga tilap ta! opu orung er eim kin ngungul.

53 Yi er puk kin, kangii ei arim kin opu ermba ku. Nga arim kingam kin opu ermba ku. Nga amb mam eim ambilam kin opu ermba; nga ambilam eim mam kin opu ermba ku. Pe amb mam eim kingam ambim ei kin opu orung erang; nga kingam ambim ei kingam mam kin opu orung erang kin yi erngii."

*Epi Nipe Tonu Omba Ei Piilmin Ol Ei
(Masyu 16:2-3)*

54 Pe eim ek dinga nipi wumb ngopu nim, "Enim konu eni tonu opu, mani pupu, enim konu ei kon kupu endi tonu onum ei kaninmin. Kanik kin, enim yi ninmin, 'A konu kumb tumba.' Enim yi nilmin ol ei keimi, konu kumb tolum.

55 Pe enim mulangin kin, konu pop owundu endi mer ele tolum kunum ei, enim yi nilmin, 'A konu eni owundu pimba,' pa nilmin. Yi nilmin, ol ei keimi tonu okum.

56 Enim ek kend wumb! Enim kupu kin mei ele ol ermba ei kan poru nilmin. Ba nimbil erang, enim Gos ol kombur pe tonu onum, nga tonu omba ei, kan kun enanmin?

*Pe Nim Giyeng Ni Molkun Wumb Nim Kin Kos Ningii Ei Er Kun Enjii.
(Masyu 5:25-26)*

⁵⁷ Nimbil erang enim o! ei ek nik kun kind piinarik, o! kun nilmin?

⁵⁸ Kunum endi nim wu endi nim kin kos er ngumba wu ei kin, tep to punjii. Ei andlam ele puku!, wu ei kin ek ni ka enjii. Mon pim kin, wu ei nim sipi, kos piilim wu endi angil ele ngang kin, kos piilim wu ei nim sipi opu ond wumb angil ele ngang, opu ond wumb nim sipik, kan ngii ele kindngii.

⁵⁹ Na enim kanip nind, nim kan ngii ele sikir tor onenjii mon! Ok ninim kom se piikin, ku epi owundu endi min, ku kembis pei ei ngo orung kind poru ninjii,” pa nim.

13

Wumb Endi Gos Kin Noman Ak Tunermba Ei Eim Am Ba

¹ Kunum ele, wumb kombur molangin kin, enim nik Jiisas ngunjung. Galilii wumb kombur molangin kin, Pailos eim kulma! kelnjing wumb ei, topu miyem sipi nga kulma! kelnjing, kung miyem ei sip endi kindim.

² Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Galilii wumb ei er molk, Galilii wumb kombur to mani kindinmin, ni piik ninmin min? Pe Galilii wumb tilap ei o! kis elmin, wumb ni piik ninmin min? Ele nge kapli wumb ei o! embin tui sinjing min?”

³ Na enim kanip nind. Ei mon! Ba enim yi ku, noman ak tunenjing kin, enim pei yi mi! ku kolk am puk poru ningii.

⁴ Kumb ok kunum Sailom ngii olt endi eskil topu mani pupu wumb engki nga kapli kapli pei to kundum. Wumb ei o! kis erik o! ei, wumb eipi Jerusalem konu molmun wumb o! kis ei to mani kindim ni piik ninmin min?”

⁵ Ei mon ku! Na enim kanip nind, ‘Enim noman to ak tunenjing kin, enim yi mi! ku kolk am puk poru ningii,’ pa nind.

Ond Pik Mong Tunanim Ei Nge Ek Ekin

⁶ Pe eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Wu endi eim ond pik tuk kuni wain pin talim. Ba ekii se opu, ond pik ei mong tonum min? Op, mong tang numbii ni piipi opu kin, kenim ni mon pim.

⁷ Mon peng kin, ek nipi eim kongun wu ngum, “Nim piin! Kung ngii tekliki molup op kin, ond pik mong numbii ni onj, ba mong tunerim. Palim, ei nim kolumung to kindii! Nimbil erang ond ei mei no! wii nonum?” pa nim.

⁸ Kuni mong nge kongun elim wu ei ek nipi orung kindpi yi nim. “Wu owundu! Nim kapli nen, kung ngii endeim minj nga mulmba min? Mulang kin, na mer ond pul ele mei akip kung kou enj tu wup, kindip kin, yi ermbii,” pa nim.

⁹ “Yi erpi pindamb kin, nga kung ngii endi ele kapli mong tumba. Yi eramb kin, mong tunerim kin, nga kolumung tui nen kin, to si kindmbii,” pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Amb Endi Er Ka Erim

¹⁰ Kor kunum endi Jiisas Gos ek ka nipi wumb ngum. Ei men ngii endi ele molpu ek nipi ngum.

¹¹ Kunum ele amb endi mulum, amb ei gui kis endi mulum. Gui kis ei, amb ei ening ngang kin, kung ngii engki nga kapli kapli pei o pum. Gui kis ei erang kin, amb ei ening kan sipi pim ei eim bul engin tang kin, kun ba pinerim mon.

¹² Pe Jiisas amb ei kanpi yi nim, “Nim ya wa!” Amb ni wang kin, Jiisas ek yi nim, “Na nim ening ei er ka er poru nind,” pa nim.

¹³ Amb ei wang kin, Jiisas angil sipi, amb ei embilim. Embilang kin, amb ni sikir kun engim. Angpi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

14 Ba men ngii ele tep molulum wu ei, Jiisas amb ei kor kunum er ka erim ei, mon nipi, Jiisas kin popul sim. Sipi kin, ek dinga nipi wumb pei ngopu yi nim, “Kongun ermin kunum ei kongun minj ermin. Kunum angii orung nga endeim ele kongun ermin. Enim ei ngenj er ka ermba ni pingii wumb ei, kongun kunum wangin kin, er ka ermba. Enim ele nge piik kin, kor kunum wumb yi nge, ya ele tu wunerei!” pa nim.

15 Pe Owundu ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim wumb kanik ek kend nik pendik, nga puk ol eipi eipi elmin wu, kor kunum enim kung kou ni, kung dongkii ni konu kuni ngo pendilmin konu ei kan posik sipik, nol ngok, nga tu wuk, yi elmin ol ei piinarkin nin min?”

16 Ba amb ei, Eiparam nge tilap ambilam, Seisen ambil gii nipi mulang kin, kung ngii engki nga kapil kapli pei opu pum. Ei akip kor kunum ei na eim kan mil pe mulum ei, pilngan to kindind,” pa nim.

17 Eim ek yi neng kin, opu orung enjing wumb ei singambil sinjing. Pe wumb pei eim erim ol ka ei kanik ka wii piinjing.

*Ek Ekin Kombur Jiisas Wumb Ngum
(Masyu 13:31-32, Mak 4:30-32)*

18 Jiisas ek ekin nga topu yi nipi ngum, “Na nipe epi endi su sip kin, nga Gos wumb tep enim ei tonu ok pei molmun ei nip ngumbii?”

19 Ei yi mil, kuni emb kembis wii endi sinim embe ‘maser,’ pa ninmin. Wu endi kuni emb maser ei sipi kin eim kuni talim konu ele talpi pendim. Pe kuni maser ei ekii se ond mil tonu om. Ond ei engim konu kei ok molulumun.”

20 Ek ekin nipi nga nim, “Na Gos wumb konu orung orung wumb pei tep er molum ol ei, na epi nipe endi mil su sep nimbii?”

21 Ei yiis bres tuk kindilmin mil, amb endi bres plawa ming owundu endi sipipi, yiis kin endi kindim ei, ekii se bres plawa ei opu tonu om. Ei yiis ninmin epi ei konu orung orung pang kin, yi elim.

*Ngii Ondu Kembis
(Masyu 7:13-14,21-23)*

22 Jiisas eim pupu, konu owundu ni konu kembis kombur sim konu tor pum. Pup andpi kin, Gos ek emb topu, wumb ngopu yi erim. Erpi kin, eim Jerusalem konu ele ba nge pum.

23-24 Pang kin, wu endi opu yi nim, “Owundu, Gos wumb endeim, endeim ni sipi orung simba min?” Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, “Enim embil dinga kindik, kongun dinga erik, ngii ondu kembis wii ele tuk punggii. Ei yi mil enim kan kun er mulngii nge Gos erim. Na ek nip enim ngond, ei nimbil erang wumb pei ngii ondu kembis wii nirik bin nik erngii; ba kapli enermba mon!”

25 Ekii se ngii arim ei opu kin, ngii ondu ngumba. Ngang kin, enim ok andaring ok, molk yi ningii. ‘Owundu, ngii ondu aki to!’ yi ningii. Pe eim ek yi nipi ngumba, ‘Enim jili wumb, na piinand.’

26 Nga enim yi ningii, ‘Sin nim kin ende molpun, kuni nopun, nol nopun, nim andlam ele andpin, ek emb topun, sin konu owundu ngolan,’ pa ningii.

27 Ba eim ek yi nipi enim ngumba, ‘Enim jili wumb, na enim piinand. Enim ol kis elmin wumb, na mol konu kunerei!’

28 Ba enim molk ke ningii ni, Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ni, Gos ek ka ni tor kindilim wumb pei Gos konu sinim tep enim konu ele, tuk mulngii ei keingii. Ba en enim mon, si kindik torung mulngii. Molk kin, en enim gupu mong kongk kin ke nik mulngii.

²⁹ Pe wumb konu eni tonu onum konu wumb ni, eni mani punum konu wumb ei ni, ei orung wumb ni, mer mani orung wumb ni, wumb ei tonu ok, Gos sinim kin tep er mołum konu peł ełe, kuni owundu nok er mułngii.

³⁰ Keimi! Pe wumb kombur en enim ekii se omun ni erngii wumb ei, nga ok kumb se pungii. Wumb kombur pe o kumb se bin ni erngii wumb ei, am ekii se mendpił ongi.

*Jiisas Jerusalem Konu Ełe Kanpi Kin Ke Nim.
(Masyu 23:37-39)*

³¹ Kunum ełe mendpił lo ek piik niłmin wumb kombur ok, ek yi ninjing, “Nim konu ełe si kindkin, konu eipi endi ełe pui! King Eros nim tumba enim,” pa ninjing.

³² Jiisas ek nipi orung kindim, “Enim eim kanik ek ningii, ‘Piimin! Akip min, topuł endi, gui kis ei na to tor kindip, ening pimba wumb ei, er ka erip, ermbii. Toi na kongun poru nimba.

³³ Ei yi mił, pe min, topuł min, tał kunum na andip kongun ermbii. Ei nimbił erang wumb, wu endi Gos oł ekii se ermba oł, ei piik niłmin wu, endi to kundngii ei, Jerusalem konu tu wuk minj, to kundngii.

³⁴ “O Jerusalem konu ełe wumb! Jerusalem konu ełe wumb! Enim wumb Gos nge ek keimi nik oł ekii se ermba oł ei piik nik ełmin wumb, ei enim to kundmun. Gos kindiim wumb ei ku tok yi ełmin. Kunum kunum na enim kei kultu mam wał ombu sipi eim kong mandring kindiim mił, na enim yi ermbii; ba en enim mon niłmin.

³⁵ Piinmin! Gos enim konu owundu si kindpi, enim to anda kindim poru nim. Na enim kanip nind, ekii se na enim kinarik, ek yi ningii, ‘Wu endi Gos owundu nge embe ełe om wu ei, eim embe ambii tonu kindamin,’ ningii ei, enim na kinerngii mon.”

14

Jiisas Wu Ngenj Owum Wu Endi Er Ka Erim

¹ Kor kunum endi, Jiisas pupu lo ek ekii sik ełmin wumb nge wu num endi ngii konu kuni num ni, Jiisas eim ermba oł ei kanik kui erik mulnjung.

² Wu endi simb ni angii ngenj ombu pei oupu mułum wu ni, Jiisas mułum konu ełe mandi opu mułum.

³ Jiisas wu ei kanpi kin, ek nipi, wu lo ek piilmin wu kin lo ek ekii sik ełmin wumb kin wu ombu kii sim, “Sinim lo ek kapli ninim ni, kor kunum wu ei endi ening pimba er ka ermin min mon?”

⁴ Ba en enim ek tinarik mulnjung. Mułangin kin, Jiisas wu ni sipi, er ka er kindang pum.

⁵ Pe ek nipi yi nim, “Enim mołmun konu ełe wu nii endi eim kingam endeim mułmba min; wu endi eim kung kou ni endi pupu kin noł tukpu ełe mani pupu pimba ei, kor kunum kapli sikir sipi kin, tonu simba min mon?”

⁶ Pe wumb en enim eim nim ek ei ni orung kindnenjing.

Wumb En Enim Nge Embe Ei Ambiił Mani Kindngii

⁷ Jiisas mołpu kenim ni, wumb kuni owundu ngungii onjung. Wumb ei pe kumb se ełe konu ka wii mułmun ni piinjing, yi kanpi Jiisas eim ek ekin endi nipi, yi nim.

⁸ “Wu nii eim amb simba pendpi nim kunum ełe; ‘Oi!’ nimba. Ei nim pukun peł kumb ełe mulenjii. Mułang kin, wu owundu endi wii tangin kin, opu peł kumb ełe mułang, nim enjii mił nenj?”

⁹ Nim 'Oi!' nin wu ni, opu yi nim, 'Nim peɫ kumb ele sim peɫ ei, ya wu ei ngui!' nimba. Yi neng kin, nim singambiɫ owundu peng kin, pukun buɫ morung peɫ ele mulnjii," pa yi nim.

¹⁰ "Ba wu endi nim wii topu, kuni numbuɫ oi nikin, nim pukun, buɫ morung peɫ ele mulnjii. Wu endi wii topu opu nim kanpi yi nimba, 'A—na wu puɫ, nim ya peɫ tonu ele mulii!' nimba. Yi neng kin, nim embe tonu pang kin, wumb pei ningiɫ ele kuni ende nunjii," pa nim.

¹¹ "Ei yi miɫ, wu endi eim embe ambiɫ tonu kindmba wu ei, wu eipi endi wu ei nga to mani kindmba ku; ba wu endi eim embe to mani kindmba wu ei, wu eipi endi eim embe ambiɫ tonu kindmba."

¹² Pe wu ei kanpi kuni owundu ngumbii oi nirim wu ei, ek yi nim, "Nim kuni owundu endi en kin, angnim noɫ ni, wu puɫ ni, ninim tilap ende wumb min, konu ende wumb ku pei simba wumb ei min, pei kan ninenjii! Yi en kin, ekii se wumb ei nim wii tangin kin, nim pan kuni nunjii kuni ei, nga ngo orung kindngii!" pa nim.

¹³ "Mon! Pe nim kuni owundu endi en kin, pukun wumb epi sinerang kaimb wii moɫmun wumb ni, wumb ningiɫ kis muɫum wumb ni, wumb simb angil kis muɫum wumb ni, wumb ening peng pimba wumb ei nge ninjii!" pa yi nim.

¹⁴ "Pe wumb ombu nge nim kuni owundu ngunjii wumb ei, nga ngo orung kindnerngii! Nimbiɫ erang ei ninim ekii se Gos epi ei ngo orung kindmba kunum ei, wumb kun ka molk wumb ei, nga angk, tonu konj ongii kunum ei, Gos nim epi ka ngumba."

*Kuni Owundu Nonmun Ei Nge Ek Ekin
(Masyu 22:1-10)*

¹⁵ Pe tuk ele wu endi en enim kuni endi no mulnjung wu ei moɫpu, piim ni, Jiisas ek nim ek ei piipi, ek yi miɫ ngum, "Wu endi Gos sinim tep er kanpi moɫum konu ele, wu endi kuni konu ele nopu muɫmba wu ei, ka piyanghi!" nim.

¹⁶ Jiisas wu ei ek nipi ngum, "Wu endi eim kuni owundu endi er sepi kin, wumb pei tung kindim wumb ei, kuni owundu ele ngungii ongii.

¹⁷ Pe kuni nungii kunum ei, eim kuni er kun er sepi kin, eim kongun wumb kindang, puk ok, eim kan nirim wumb ei wangin kin, 'Kuni er kun er sep moɫ,' nirim. Neng kin, eim kongun wumb puk, 'Kuni er kun er sim, enim wei!' pa nik.

¹⁸ Ba eim ek kanpi nirim wumb ei, pei ek yi minj ku nik, 'Sin omun pinalim ku,' nik. Wumb endeim opu yi nirim. 'Na aka pin konj endi top enj ei, pup kenmbii palim. Na ombii pinalim, ei kapli min?' pa nim.

¹⁹ Nga wu endi ek yi nirim, 'Na kung kou kongun erngii nge kung engki top er sinj. Na kung kou kongun erngii kanip bii. Na kapli bii pinalim mon!' nirim.

²⁰ Pe nga wu endi eipi ek yi nirim, 'Na pe minj amb konj sinj kin, na kapli bii pinalim,' pa nirim.

²¹ Pe kongun wu ni orung pupu, eim wu owundu ni kanpi nirim. Pe ngii arim ni, popuɫ sipi yi nirim. 'Nim sikir pukun, konu andɫam owundu ni, kembis ni, pei pukun, wumb epi sinerang muɫngii wumb ni, simb kis muɫmba wumb min, ningiɫ tumbun wumb ni, wumb simb angil kilip to pum wumb min, wii to sikin, ya na ngii ele nirik tu wunjii pui!' ni kindim.

²² Pe ekii se kongun wu ni, orung opu yi nirim, 'Wu owundu, nim nin ek ei na piip enj; ba ond peɫ kopur wii simba palim,' pa nim.

²³ Nga wu owundu ek dinga nipi kin, eim kongun wu ngum. ‘Nim pukun, andlam owundu nim konu owundu ele tuk mołmun wumb ei, se kulou to kinan kapli erim kin, nga konu owundu taring wumb talip epi ni, wumb mołmun ei ni, tu wunjii ku! Na ngii ele wumb piki tumba,’ pa nipi, kindang pum.

²⁴ ‘Na nim kanip nind; wumb kumb se kuni owundu nungii pa nir wumb ei, na kuni owundu ele, kapli nunerngii mon!’ pa nim.”

*Wumb En Enim Ok Noman To Piik Jiisas Kin Ekii Singii
(Masyu 10:37-38)*

²⁵ Wumb tilap owundu Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Jiisas kan ak to yi nim.

²⁶ “Noł ei wakin to si kindnarpi, nga eim noman ele oł kanim kanim ermbii. Nip, piimba noman ei top mani kindnerim kin, op nanim kongun wu mendpił mulermba mon.

²⁷ Wu endi eim na kin noman to piipi kin, eim ngenj kumbii sinarpi, kongun dinga enarpi, eim nge ond peri kon sinarpi yi ermba wu ei, na kin ekii se omba ei, na nge kongun wu mulermba mon!

²⁸ Nimbil erang enim mołmun konu ele wu endi ngii olt takpi ei, tonu bii ni piimba wu ei, eim mołpu kin, ngii ei ku nimberii ba ei piipi kin, ermba wu ei, ngii kapli tekmba min mon?

²⁹ Ok eim yi ni piinarpi kin, mei ele ku simin er poru nipi kin, ngii tekmba mił pinerim. Wumb pei wu ei kanik kin, ek kulnjung.

³⁰ Pe wumb kanik yi nilmin, “A— wu ei ngii pulngun mond, ba eim tekim ni, ngii ei takpi poru ninerim mon!” pa ninjing.

³¹ Pe kang endi eim pupu kin, king endi kin opu ermbii nilim ei, eim mołpu kin, kom sipi piipi kin, kun er pendpi, king ei opu wumb 10,000 pei mendpił mołmun, (kar angil orung mił) ni piipi, eim opu wu 20,000 pei nga mendpił mołmun (kar engki mił) ni seng kin, eim kin ouni pulmun. Pupu kin, eim kom se piipi kin, wu king endi ei topu kindmbii min mon, ni piim.

³² Pe king endi eim opu wu kanilim kapli enalim kin, wu king endi opu wumb sipi, opu konu turii mił mołulum konu ek ni kindpi, ‘Opu enerambil,’ ek ni ka erambil nipi yi nilim.

³³ Ei yi mił ku, enim mołmun konu ele, wu endi eim epi pei buł ngunarpi mulum kin, wu ei na nge kongun wu mon.”

³⁴ “Wu endi eim noman ele epi kanim kanim pei buł ngopu, na kin ekii simba. Nga noman to orung kindpi piim kin, ei eim ep kusa kis mulang kin, kongun endi pinerang si kindinmin mił eim yi mołum. Ep kusa ei epi ka; ba ep kusa singin ei pinarpi nim kin, sinim er ka ermin mił nenj?

³⁵ Ep kusa ei nge sinim aka pin ele kindnermin. Nga ep kusa ei nge kung kou enj kin endi kindnermin ku. Ep kusa ei wii si kindmin. Wumb endi eim kom pim kin, ek ei piyangli!” pa nim.

15

*Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin Top Nim
(Masyu 18:12-14)*

¹ Oł kis elmin wumb kin, wumb ku takis silmin wumb kin, ok Jiisas nim ek piinjing.

² Lo ek piik ekii silmin wumb kin, lo ek polulum wumb, en enim yi ninjing, “Wu ei wumb oł kis elmin wumb kin, kuni ende nonum,” nik ek kis ninjing.

³ Yi ninjing kin, Jiisas eim ek ekin topu nipi wumb ngum.

⁴ “Enim mołmun konu ełe wu endi, kung siipsiip 100 pei mułum wu ei, kung siipsiip endeim am ba; ba ei eim kung siipsiip 99 pei wii mondpu, si kindpi pupu kin, kung siipsiip endeim kurmba wu ei, eim kung siipsiip endeim am pum ei, kur kan sipi minj omba.

⁵ Eim kurpu andpi kan sipi kin, tu wupu, eim pepił ełe pendpi tu wum. Tu wupu kin, eim ka piipi mołum.

⁶ Sipi tu wupu kin, eim nge puł wumb ni, wumb ngii mandi mołmun wumb ei, wii tang kułou tunjung. Tangin kin, ek nipi ngum, ‘Enim na kin ouni ka piingii! Na kung siipsiip endi am pum; ba nga kur kan sip tu wunj!’

⁷ Na enim kanip nind; yi mił ku, tonu epin konu ełe wumb 99 pei ka mołmun wumb ei, nga noman ak tunerngii ka piingii. Ba oł kis erpi elim wu endi, eim noman ak tumba ei, tonu epin wumb ka wii owundu piingii,” pa nim. Pe nga ek ekin yi mił nim.”

Kom Ku Amb Pum Ek Ekin

⁸ Pe amb endi eim ku engki se mułmba ei, kom ku endi am ba. Kapli ei eim dup alam kał pingii, nirikring brum erpi, kur mołpu kin, kan sim.

⁹ Amb ei eim ku kan sipi kin, eim wumb puł ni, ngii mandi mołmun wumb ei, wii top wangin kin, kułou tunjung. Tangin kin, eim ek nipi wumb ngum. ‘Enim na kin ka piik ngungii; nimbił erang na ku ni kan sinj.’

¹⁰ Na enim kanip nind yi mił, ‘Epin konu ełe Gos nge enjel pei, wu endi eim oł kis er andiłim wu ei, noman ak topu wang kin, enjel wu ei onum wu ei kin ka nik ka ka piilmin.’ ”

Kangi Endi Arim Si Kindpi Pum Ek Ekin

¹¹ Jiisas ek ekin nga yi nim, “Wu endi eim kingam tał mołmbuł.

¹² Pe eim kingam ekii ni, arim kanpi yi nim; ‘Wusa, nim sił epi mok tokun sił ngan kin, na nge epi mił pe simbii,’ pa nim. Pe erinjngił epi ombu mok topu, kingam tał ngum.

¹³ Pe kunum kinan enerang kin, kangi ekii ni eim epi pei sipi kin, konu turii eipi pupu mułum. Mołpu kin, eim ku ni, epi pei sipipi, oł kis erpi, wumb ngopu yi elim.

¹⁴ Eim epi sipipi, wumb ngopu, yi erpi pang kin, ku poru nim. Neng kin, kumb kuni owundu simba kunum mandi erim. Pe eim epi endi sinerim mon.

¹⁵ Sinerang kin, eim pupu konu ełe wu endi kin kongun eririm. Wu ei eim kindang, pupu kin, kung es tum.

¹⁶ Wu ei kung eim aka kis ngum. Ngang kin, aka kis ei eim kirim ełe numbii, ni piim. Pe wumb endi eim kin epi endi ngunenjing mon.

¹⁷ Pe eim mołpu piim ni, ‘Na ernan nge kongun wumb ei, kuni pei seng nok er mołumun; ba na kuni je kułmbii end,’ ni piim.

¹⁸ Piipi kin, yi nim, ‘Nam ernan kin bii,’ pa nim. Pup kin, eim kanip nimbii, ‘Wusa, na nim kin, Gos kin oł kis enj,’ pa nim.

¹⁹⁻²⁰ ‘Akıp na wu ka endi mił onenj; na nim nge kangił pa ninenjii mon; ba na nim kin kongun wu mił mułmbii,’ ” pa nim. Pe eim angpi kin, eim arim kin pum.

Ba eim pupu kin, konu turii ełe mułum. Mułang kin, arim eim kenim. Kanpi kin, eim kingam kaimb sipi piim. Eim kaimb kis piipi kin, eim sikir pupu, eim kingam wunj kangiłpi, gupu to num.

²¹ Pe kangi ni eim arim kanpi yi nim, ‘Na wu ka mon; nim na kangił pa yi ninerii mon! Na nim kin, Gos kin, na oł kis enj,’ pa nim.

²² Pe arim ni, kongun wumb kanpi yi nim, 'Enim puk kin, konduk olt ka wii ni sikir tu wuk kin, kangi ei talk kindei! Kindik kin, eim simb su kindik kin angil dong eim angil ele kindik, yi eriei!' pa nim.

²³ 'Puk kin, kung kou wał ka wii endi kanik kin to tu wangin kin, sinim kuni nopun, ka piyamin! Nimbił erang sinim eim onum nipin, ka piimin.

²⁴ Nimbił erang, na kangi ei koltum ni piinj; ba nga konj mołpu kin nga orung onum. Eim am mendpił pum; ba nga orung onum,' nik ka piinjing.

²⁵ Pe eim kingam kumna ei aka pin ele mułum. Ekii se opu kin, ngii orung ele mułum. Mołpu piim ni, golang nik, ek ka nik, non enjing, eim piim.

²⁶ Pe kongun wu endi wii topu kin, kii sipi yi nim. 'Ei nimbił oł enmin?'

²⁷ Wu ei ek yi nim, 'Nim nge angnim ni orung om. Wang kin, nim arnim kung kou wał ka wii endi to koipi kin, kingam om konu ka piipi kuim. Nimbił erang, eim kingam kułum ni piim; ba nga orung wang kin, eim noman ka piipi enim.'

²⁸ Ba eim kingam kumna ni popuł sipi, nirik punerim. Punerang kin, arim anda opu, ek ka kombur nipi ngum.

²⁹ Kingam ek nipi arim ngopu yi nim, 'Kung ngii kinan na nim kin kongun wii minj er moł. Na nim niłin ek ei endi to kindnał mon; ba nim kung meme wał ni, endi na ngonan. Ngan kin na sip nam wu puł ombu ouni kin, kuni nok, ka piik, yi eranmin mon!' pa nim.

³⁰ 'Ba nim kinganim ei, nim ngurun epi no poru nipi kin, oł kis erpi, andlam amb kan andpi kin, nga orung wang kin, nin kung kou wał ka wii ei to koin,' pa nim.

³¹ Pe arim ek nipi eim ngum; 'Kangi! Kunum kunum nim na kin molkun, na epi ombu pei nim tep er mołulun.

³² Ba pe sinim ka piipin kin, noman ka simba. Nimbił erang, ninim angnim koltum ni piinjpin; ba konj mołpu kin, nga orung onum. Eim am pum; ba sinim si orung sinmin,' pa nim."

16

Ek Ekin Topu Kongun Tep Er Mołumun Wu Ei Wu Kis

¹ Jiisas ek nipi, eim er se andilim wumb ngum. Ngopu kin, yi nim, 'Wu endi ku pei sałim wu ei eim nge kongun wumb, eim epi pei wu endi tep mondulum. Nga wumb kombur ok, wu num ei kanik kin, ek kis nik yi ninjing. 'Nim tep mundun wu ei, nim epi pei wii si kindin,' pa ninjing.

² Pe eim tep kongun wu ni, wii tang kin om. 'Nimbił erang nim oł ei eran kin na ek ei piind? Nim pukun kin, na epi pei nim kin sałim mił ei nen piimbii,' pa nim. 'Nim nga na epi pei ni, na kongun wumb tep enenjii mon,' pa nim.

³ Pe kongun tep er mułum wu ni yi piim, 'Na nimbił oł ermbii? Wu owundu, na kongun wumb tep muls kongun ei, na tor kindmba ninim; na pup kin, mei akip ermbii ei, na dinga pinałim. Nga wumb kuni kenim nimbii ei, na singambii enim.

⁴ Ba nam epi endi ermbii piind oł ei eramb kin, wumb na sik, en enim ngii konu sipngii ei, wu owundu na to tor kindmba kunum ei, na wumb tep mulermbii kunum.'

⁵ Pe eim wumb endeim endeim ni, wii topu yi nim, 'Enim wu owundu kin epi endi ngo pendngii ei wei!' nim. Yi neng kin, wu endi ok om. Wang kin, kongun tep wu ei kii sim, 'Nim epi nipe mił, na wu owundu ei kin ngo pendin?'

6 Pe wu ni yi nim, 'Na wu owundu kin ming owundu kopung ei nge 100 pei sinj,' pa nim. Pe tep wu yi nim, 'Nim sirin pipe ei sin kin, pipe ei nge 50 ming minj pei sikir pulii,' pa nim.

7 Ekii se nga wu endi om. Wang kin, kongun tep wu ei kanpi yi nim, 'Nim na nge wu owundu ei kin, epi nipe mił nim sin?' Pe wu ni yi nim, 'Na kuni mong wiis kon 100 pei sinj,' pa nim. Neng kin, tep wu ni yi nim, 'Nim pipe sirin pipe ei tu wan kin, nga 80 pei kon minj pulnjii!' pa nim.

8 Nga ekii se wu owundu eim kongun tep er kis mundum wu ni, embe ambil tonu kindim. Nimbil erang, wu ei eim wumb noman ka peng enmin ol mił erim. Ba mei wumb en enim ol kis kanim kanim ei puł erngii nge noman ka peng, piik kun erik mołmun; ba Gos nge wumb tilang erang, ol ka er mołmun wumb ei yi mił mon!" Ya mei ele wumb ol kis elmin wumb ei nge enmin ei, wumb noman dinga peng, enmin ol erik kin, wumb tilang ele mołmun wumb Gos nge wumb ei to mani kindinmin.

9 Na enim kanip nind, 'Mei ele ku ni epi ei sik, en enim wumb eipi ei ngok, yi erik kin, wumb puł ei tonu ongii. Pe ekii se ku ni epi ei poru nim kin, enim Gos mołmun konu ele puk epi ka wii orung singii.

10 Pe wu endi eim epi kembis ei kan kun er mołum kin, epi owundu ei kan kun er mułmba ku. Pe wu endi epi kembis ei, kongun kun er mulerim kin, epi owundu ei kongun kun enermba ku.

11 Pe enim ya mei ele epi kis ele ku ei kan kun er mulenjing kin, wumb nii enim Gos ol epi ngang ei, kan kun er mułngii? Wu endi yi erpi kin, kan kun enermba mon.

12 Pe enim mei ele epi ei kan kun er mulenjing kin, Gos ninim ngumba epi ei, wumb ni kapli yi nimba epi ombu kan kun er se endnjii ei, nii mił endi yi nimba? Ei mon!

13 Wu endi eim noman dinga piim kin wu ei, mei ele wumb wu owundu Seisen nge kongun ermba. Yi erim kin wu ei, Gos Owundu nge kongun kunum ende ermba ei kapli enanim, ei mon mendpił!

14 Lo ek piik ekii silmin wumb en enim ku nin epi noman paliim. Pe en enim molk piinjing ni, Jiisas ek ei neng kin, en enim Jiisas kin ek buł morung opu er ninjing.

15 Ba eim ek ni ngopu yi nim, "Enim ol ka enmin nik, wumb ningil ele enmin; ba Gos enim noman ele kaninim. Epi endi wumb en enim embe ambil tonu kindmin ei, Gos ningil ele ol kis mendpił enmin.

16 Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb ek ei ok pirim; nga lo ek ei ok pirim kunum ei, Jon wumb noł pendilim wu orum; ba Jon kunum ei o purum. Pe kunum ei Gos nge ek ka ei opu, konu orung orung pei punum. Pang ek ei yi mił; sinim Gos sinim tep er mołum konu ei, wumb pei piimin ei, wumb pei konu ele tuk bin nik, kongun dinga elmin.

17 Ekii se muł mei ei poru nimba; ba lo ek ei am punermba mon. Lo ek aninga wii kopur ku am punermba, ei mon!

18 Wumb pei en enim amb si kindik, amb eipi sik, wu eipi amb ei wunduk yi enmin. Pe wu endi eim ambim si kindrim amb ei, nga wu endi eipi sim ol ei, amb sinmin lo ei wu ei to kindpi kin, amb wundpu mił sim."

Wu Endi Ku Salitim Wu Kin Lasaras Kin

19 "Ok ku ni epi pei salitim wu endi multum wu ei, eim konduk ka wii minj kindilim. Wu ei kon kundii ka wii, wu king mił kindilim; nga kunum kunum eim kuni ka minj nołum.

²⁰ Wu ku salilim wu ei, ngii ondu ele, wu endi epi sinałim wu endi mułum. Wu ei eim ngenj ele mong mołpu kin, toru mił pei mułum wu ei embe Lasaras.

²¹ Wu ei eim piilim wu; ku ni epi pei salilim wu ei kuni nang kin, kuni elim ni, kuni mend ei eim numbii ni piilim. Nga owu ok eim ngenj tonu o mułum ei, anmbił kin pen silmin.

²² Ekii se wu endi epi sinałim wu ni kułum. Kulang kin, Gos nge enjel ok kin, eim sipik, Eiparam kin ende mundnjung. Pe nga wu ku ni epi pei salilim wu ei kułum. Kulang kin, sik tukpu to pendnjing.

²³ Pe wu ku ni epi pei salilim wu ni, dup konu kis ele mołpu kin, ngenj kumbii owundu sipi mułum. Mołpu kin, tonu kind kenim ni, Eiparam mułum konu ei turii mił mułang kin, Lasaras mandi mułang kin, ouni mulnjunguł.

²⁴ Pe wu ku ni epi pei salilim wu ok ku ngenj ele peng no endrim wu ni, wii dinga topu yi nrim. 'Ernan Eiparam! Nim na kaimb sikin, Lasaras kindan eim angıł ei noł kindpi tu wang kin, na anmbił ele kindang jii nimba. Na ya dup ele ngenj kumbii owundu piind,' pa nim.

²⁵ Ba Eiparam yi nim, 'Kingnan, na nim piikin ok ninim konj multun kunum ei, nim epi ka kankin si nołun; ba Lasaras epi kis minj nołum. Ba akip kunum ele, eim noman ka seng mułang kin, nim ngenj kumbii owundu piin,' pa nim.

²⁶ 'Epi endi eipi yi pałim ku. Sin mołmun konu ei, enim mołmun konu ei, Gos duł owundu endi sałim duł ei, wumb ya mołmun wumb ei, enim mołmun konu ele onergii mon! Nga wumb orung mołmun wumb ei, nga ya sin mołmun konu ele, onergii mon ku!'

²⁷ Pe ok wu ku nin epi salilim wu ni yi nim, 'Ernan, na nim kanip nind. Nim Lasaras kindan pupu, na ernan ngii konu ele ba,' pa nirim.

²⁸ 'Na engnan noł angıł orung pei mołmun ei Lasaras pupu, ek dinga neng kin, piingii. Mon peng kin, engnan oł ei noman ak tunenjing kin, na ya ngenj kumbii sip ei moł konu ele, ongii ku, ei mon!' pa nim.

²⁹ Ba Eiparam yi nim, 'En enim Gos ek ka ni tor kindilmin wumb nge ek ni, Moses nge ek ei sałim, min mon? Seng kin, ek ei piingii,' pa nim.

³⁰ Pe nga wu ni yi nim, 'Wusa Eiparam! Ei kapli enermba mon! Wumb koltmun wu ei endi pupu nimba, ei kapli piik kin, noman ak tungii,' pa nim.

³¹ Pe nga Eiparam ek nipi wu ei ngum, 'Pe Moses kin Gos ek ka ni tor kindilim wumb nge ek poł ei piinenjing kin; nga wumb kulii mer tukpu ele angk tonu ok ngii ek ei, pii gii ninerngii mon ku.' "

17

Oł Kis Erpi Wumb Pii Gii Ei To Kindilim (Masyu 18:6-7,21-22, Mak 9:42)

¹ Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi yi nim, "Epi kanim kanim tonu omba ei je erang, wumb oł kis erngii. Ba wumb endi kis ei erang, wumb oł kis je erik mulnjung. Wumb endi oł kis erim wu ei, epi kis eim kin tonu wang kin, eim kaimb er mułmba.

²⁻³ Mon peng, wu ei mołpu, wumb kombur pii gii dinga pinałim wumb ei kin, oł kis erpi mułmba. Enim ku owundu endi sik kin, wu ei num goltum ele kan to pendik sipik, ep noł ele kindei!" nim. "Yi erangin kin, eim oł kis wu endi, wumb pii gii dinga pinałim oł kis je erngii ei, enermba, mon mendpił! Ei en enim kan kun er mułngii!

Pe nim angnim ol kis enim kin, nim eim ek dinga ngunjii. Nga eim noman ak tum kin, eim ol kis erim ei ni, ka enjii,' pa nim.

⁴ “Pe wu endi eim nim kin ol endi kunum angil orung nga ta! pei erim kin, nga wu ei, orung opu, noman ak tumbii nim kin opu, kunum angil orung nga ta! ermba. Yi erim kin, nim eim ol kis erim ei, kil ngo, ka enjii.”

⁵ Nga Jiisas nge ek se andilmin wumb, Owundu kanik yi ninjing, “Nim sin pii gii je erang opu kin, dinga pimba,” pa ninjing.

⁶ Pe Owundu yi nim, “Enim pii gii palim ei, kuni ‘Maser,’ nilmin, mong kembis wii mi! yi pim kin; pe enim ond mong owundu tolum ond ei kanik yi ningii. ‘Nim pul pei pir pukun, ep nol pe! ele, nga polkun piinjii!’ Nengin kin, ei kapli; enim ek ningii mi!, ekii se sipi, piipi ba.”

Kongun Wumb Elmin Ol Ei

⁷ “Enim konu ele wu endi molpu kin, eim wu kongun wii elim wu ei, eim kindang pupu, kung siipsiip es tolum min, kongun mei ele akilim min, er andpi wang kin, eim molpu yi nimba. ‘Nim sikir wa! Kuni nunjii wa! nimba min?’

⁸ Min pe eim kin ek yi nimba; ‘Nim, na kuni er kun er sekin kin, ninim kan takin kin, na kuni si mengkin tu wunjii. Tu wan kin, na kuni kin nol ok namb; nga nim kuni kin nol kin ekii se nunjii.’

⁹ Wu endi eim kin kongun wii er molulum wu ei, ol ka enim kin eim ka piipi ngumba min? Ei mon!

¹⁰ Yi palim ei enim yi ku. Enim Gos ek nimba mi! ei erngii ei kapli; ba enim yi ningii, ‘Sin kongun wu wii, sin kongun ei minj enmin.’ ”

Wu Engki Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

¹¹ Jiisas eim Jerusalem konu andlam ele andpi pum. Pupu kin, Sameriya ni konu Galilii konu ele tuk pum.

¹² Pe eim opu konu endi tor wang kin, ngenj kinj bumbum tum wu engki ok, eim kan sinjing ei, en enim konu turii mi! engnjing.

¹³ Angk kin, ek nik wii dinga tok yi ninjing, “Jiisas tep wu owundu! Nim sin kaimb sinjii min?”

¹⁴ Pe eim en enim kanpi yi nim, “Enim puk, kulmal kahilmin wumb molmun konu ele ngenj andan tungii. Tangin kin, kulmal kahilmin owundu enim kin kulmal kelangin kin wumb pei keningii.” Yi neng pangin kin, en enim ngenj ei opu, ka erim.

¹⁵ Pe kinj bumbum tum wu mulnjung konu ele, wu endi eim kenim ni, eim ngenj ka seng kanpi kin, sikir orung pum. Pupu kin, Gos embe ambil tonu kindim.

¹⁶ Wu ei pupu, Jiisas simb ele gopsing pii pol molpu kin, “Jiisas! Nim ol ka en!” pa nim. Wu ei eim Sameriya konu ele wu.

¹⁷ Pe Jiisas wu ei kanpi, yi nim, “Na piip mi!, wu engki kinj bumbum tum ni piinj; ba wu angil orung nga kapli kapli kombur jili molum?”

¹⁸ Pe wu kombur ok, Gos embe ambil tonu kindngii onanmin? Ba ya wu konu eipi wu ei, mendpi! om min?”

¹⁹ Pe eim kanpi, ek nipi ngum, “Nim angkin po! Nim nge pii gii je erang, er ka enim,” pa nim.

Gos Sinim Wumb Tep Erpi Omba Enim (Masyu 24:23-28,37-41)

²⁰ Pe lo ek piik silmin wumb Jiisas kii sinjing, “Kunum ngenj Gos opu, sinim tep erpi omba?” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Gos opu

sinim tep ermba kunum ei, omba ol ei, enim ningil ele kinerngii mon!" pa nim.

²¹ "En enim piinmin! Wumb ek yi ninerngii, 'A ya ele molum, mon orung molum,' yi piinmin. Gos sinim ya tuk tep er kanpi molum."

²² Jiisas eim nge er se andilim wu kanpi yi nim, "Enim nge noman ele ek dinga piingii. Pe mei mani nga opu wu kingam ei, omba ol ei kenmin; ba enim kan sinerngii mon!

²³ Enim mulngii konu ele wumb yi ningii, 'Orung ele molum, a mon ya molum. Ya onum, mon wul onum, mon al ele onum.' Yi nik erngii ei, enim piik, ekii sik punerngii, mon!

²⁴ Ei yi mil elim, kupu tilang enim, ei tonu, wul, al pulum. Pe wu mei mani, nga wu kingam opu mei ele wu kingam telim wu ei, eim omba kunum ei, sikir wang kin, wumb pei keningii.

²⁵ Ba ok wu ei, eim ngenj kumbii sipi erang kin, akip kunum ele moimun wumb, en enim wu ei kin, bul ngungii," Jiisas yi nim.

²⁶ "Ok Nowa kanu mulk wumb ol yi tonu orum mil; nga ekii se, wu mei mani nga opu, wu kingam telim wu ei, yi ku erngii.

²⁷ Ok wumb pei yi erik puk, amb ngok, amb sik, kuni nok, nol nok, yi er pangin kin; Nowa eim nol kanu owundu ele tuk purum kunum ei, wumb pei kulnjung poru nim.

²⁸ Nga Los multum kunum ei, wumb yi erik ku. Nol nok, kuni nok, kongun erik, epi emb talk erik, ngii takik, epi top erik sipik, nga wumb eipi kin ku sik, yi erik.

²⁹ Ba Los eim Sorom konu ei si kindpi purum ei, dup kin ku sulpa ni, ei konu kumb mil, mul elim epi ei, Gos kindang orum. Opu kin, wumb pei to kundrum.

³⁰ Pe yi ku, mei mani nga opu, wu kingam molum wu ei, tor sikir omba kunum ei, ol yi ku ermba," pa nirim.

³¹ "Kunum ele, wu endi ngii tondrung moļu; nga mani opu, nirikring eim epi simbii nipi omba ei, kapli enermba. Yi mil ku, wu endi eim aka pin ele mulmba ei, nga orung pupu, ngii konu epi endi sinermba mon!

³² Enim Los ambim erim ol ei piingii. Amb ei ak to kan orung kind kanpi kin, eim ku mil poļu angrim.

³³ Wu endi eim noman konj kunum kunum moļu kin, eim sipi orung simbii ni ermba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi eim nge noman konj ambil gii ninarpi, mulmba wu ei, eim ekii kunum kunum ka mulmba.

³⁴ Na enim kanip nind. Akip kunum ele, wu tal ngii endeim ele or pingil ei, Gos wu endi sipi, endi pindang pimba.

³⁵ Pe nga amb tal el elip, aka pin kongun ouni elmbil ei, Gos amb endi sipi kin, endi mundang mulmba.

³⁶ (Pe wu tal pani pin ele mulnguļ ei, Gos wu endi sipi kin, wu endi mundang mulmba.)"

³⁷ Jiisas eim nge kongun wumb ek ei piik, kii sik yi ninjing, "Owundu, epi ei er omba mil nenj?" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wumb min epi endi koļu palim konu ele, kei sikapi puk, kuļou tok moļumun. Yi mil ku, mei mani opu wu kingam talpi mulum ei, sikir tor omba kunum ei, wumb pei eim keningii."

1 Jiisas ek ekin endi nipi, er se andilim wumb ngum, “En enim kunum kunum enim prei erik kin, enim ten kulk yi enerngii,” pa nim.

2 Eim ek yi ni nim, “Konu owundu kos piilim wu endi mułum wu ei, Gos kin men tunalim. Nga eim wumb kin kaimb piinalim ku.

3 Amb endi wam kultum amb ei, konu ele mułang kin, kunum kunum amb ei opu, yi nilim. ‘Na nga opu orung wumb ei onmun. Nim na paki tokun kin, na kin kos piinjii,’ pa nilim.

4 Kos piilim wu ei ok, ‘Nam amb ei paki tunermbii,’ ni piim. Nga eim noman ele yi piim ei, ‘Gos kin mund mong kulermbii; nga na wumb ombu kin piinermbii ku,’ nilim.

5 ‘Ba amb ei wam kultum amb ei, na kin kongun owundu ngołum ei, na eim kos ele paki top nimbii,’ pa nim. ‘Kos piineramb kin, kunum kunum wang kin, na piip kis piimbii,’ ni piim.”

6 Pe Owundu ek yi nim, “Enim kos piipi kun elim, wu kis ei, nipi ek ninim ei, enim piyei!

7 Nimbil erang Gos eim nge wumb sipi, mundum wumb ei, kunum kunum epin, tinga pei, Gos kin ke minj nik mołmun. Gos wumb ombu kos ele paki tumba min mon? Pe eim kunum kinan er mołpu kin, ekii se paki tołum min mon?

8 Na ek nip enim ngond. Gos eim wumb ombu sikir paki tumba. Ba ekii se, wu mei mani opu wu kingam wu ei, ekii se opu kenmba; ya mei ele wumb pii gii nik, prei erik, er mułngii min mon? Ei opu kenmba.”

Kułmal Kałilmin Wumb Kin Ku Takis Wumb Ek Ekin Ei

9 Wumb kombur en enim yi piinmin, “Sin oł ka erpin pii gii nipin mołmun,” ni piilmin. Piik kin, wumb kombur ei, wumb kis mołmun nik piilmin. Ba Jiisas ek ekin topu, wumb ei ngum.

10 Ngopu yi nim, “Wu tał Gos kin prei erngil, pendkił pukuł, men ngii owundu ele tuk punjungul. Wu endi ku takis silim wu, nga wu endi lo ek ekii sipi elim wu, wu tał punjungul.

11 Pe lo ek ekii sipi elim wu ei eim eipi pupu angpi, prei yi erim, ‘O Gos, na wu kombur mił mon. Na nim kin ka piip ngond. Nga wumb epi waning sik erik, oł kun enarik kin, amb wam mołum ei wunduk enmin oł ei, na yi enał mon! Pe na ya wu ei ku takis sipi elim wu ei mił, na mon ku.

12 Kunum kunum kongun endeim tuk ele, kunum tał ni ku, na kuni nonarip mowii pel. Pep kin, kuni ni epi pei ei mok top engki erip, eipi epi kandip, endeim ni ku nim ngoł.’

13 Ba ku takis silim wu ei, eim konu turii engim. Angpi kin, ei epin konu kinerim mon! Nipi kin, eim pepit ele topu ek nim, ‘O Gos, na oł kis el wu. Gos nim na kaimb se!’ a nim.

14 Na enim kanip nind; wu ei ku takis silim wu ei, Gos nge ningil ele wu ei, kun mołum; ba lo ek ekii sipi elim wu ei mon. Wu endi eim embe si tonu kindmbii ni ermba wu ei, Gos wu ei to mani kindmba. Ba wu endi, eim embe to mani kindmbii ni ermba, Gos wu ei, eim embe ambil tonu kindmba.”

Jiisas Noman Ka Ek Nipi Kangil Ngum (Masyu 19:13-15, Mak 10:13-16)

15 Pe kangil kembis Jiisas mułum konu ele to wangin kin, Jiisas angil tonu peng ele kindpi, ek kengip ngumba ni tu wunjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wu ombu kanik kin, wumb ek ngunjung.

16 Pe Jiisas kangil kembis ombu wii topu, mandi sipi, ek yi nim, “Enim kangil kembis ei kun erangin kin, na moʔ konu ele wangin kin, Gos sinim tep erpi moʔum oʔ ei, wumb pii gii pim kin, kangil miʔ yi Gos oʔ ei sinmin,” pa nim.

17 “Na ek ei keimi nip enim ngond. Gos sinim tep er moʔum oʔ ei, tuk ba, ei kangil yi miʔ; wu endi ek ei pii gii ninenim kin, Gos sinim tep er moʔum konu ele tuk punermin, mon!”

*Wu Num Ei Epi Pei Moʔum
(Masyu 19:16-30, Mak 10:17-31)*

18 Pe Jura wumb nge wu num endi Jiisas kin kii sipi, ek ni ngoʔum. “Wu ka wii, na noman konj sip kunum kunum er muʔmbii miʔ nenj?”

19 Pe Jiisas ek nipi ngum, “Nim na wu ka wii nin; ba Gos endeim mendpiʔ ka wii moʔum. Nimbiʔ erang nim ek yi miʔ nin? Nim kan kun erkin piinjii.

20 Gos kengip ek Moses ngurum ek ei nim piilin. Ek yi niʔim, ‘Ek kend tokun ninenjii; nim epi wangin enenjii; wumb to kundnenjii; amb wam muʔmba amb ei wundnenjii; ninim arnim manim ek ningii ei piikin, ekii sinjii.’”

21 Pe wu num ni ek yi nim, “Na kangil kembis kin moʔ; pe op wu dinga moʔ ei, na oʔ ombu poru ekii sip poru niʔ,” pa nim.

22 Jiisas ek ei piipi, ek nipi, wu ei ngum, “Nim epi endi sinarpi nim kin, nim epi pei wumb ngokun, nga ku sinjii ku ei, wumb kurpu wii muʔngii wumb ei ngunjii. Nim oʔ yi en kin, nim epi ka wii epin konu ele saʔim epi ei, am punaʔim mon! Epi ei nim sinjii. Pe nim na ond konu ele ekii se oi!” pa nim.

23 Ba wu num ni, ek ei piipi, eim noman embin to piim. Nimbiʔ erang wu ei, eim ku nin epi pei sim ei, wakin top si kindip punermbii ni piim.

24 Jiisas wu ei kanpi yi nim, “Wumb ku pei saʔimmin wumb ei, Gos sinim tep er moʔum oʔ ei, singii ei, kapli enermba mon! Ba wumb ei kongun dinga erik singii.

25 Pe kung kamil ya gal alap mui gal tundii ele miʔ ondu kembis ei tuk bii ni ermba; ba ei kongun dinga erpi, ngenj kumbii sipi tuk ba paʔim. Yi miʔ ku, wu ku nin epi pei saʔim wu ei, Gos sinim tep er moʔum oʔ ei, simbii ni ermba; ba eim kongun dinga wii erpi, noman embin sipi, simba paʔim ku.”

26 Wumb ek ei piik, yi ninjing, “Ek mon wu, wumb nii endi epi erpi kin noman konj sipi kunum kunum muʔmba?”

27 Ba Jiisas ek yi nim, “Epi endi wumb erngii kapli enermba mon; ba ei Gos kapli ermba,” pa nim.

28 Pe Piisa ek yi nim, “Piini! Sin kongundpun, ngii, mei, amb kangil ni, epi si kindpin, nim kin ekii se onmun.”

29 Pe Jiisas ek nipi, eim er se andiʔim wu ombu ngum, “Na ek keimi nip, enim ngond. Wumb endi Gos sinim tep er moʔum oʔ ei, kongun paki topu erpi wu ei, eim amb angim noʔ, arim mam kangil ni, epi pei si kindpi omba.

30 Wu ei nga akip Gos epi pei ngo orung kindpi oʔ ka erang kin, nga ekii se epin konu ka ele, noman konj kunum kunum sipi, ka muʔmba,” pa nim.

31 Pe Jiisas eim nge ek se andiʔim wu, engki nga taʔ sipi, ek yi nip ngum. “Enim kinei! Akip sinim Jerusalem konu ele tonu punmun. Ok Gos ek ka ni tor kindiʔimmin wumb ek mon polk, pei yi nik, wu mei mani opu wu kingam moʔum wu nik, ek keimi tor omba.

³² Pe nga Jura wu num kombur eim sik kin, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin kin, wumb ei eim kin ek bu! morung nik, o! kis erik kin, jipambil tok erngii.

³³ Erik kin, kepii tok, ond peri ele to kundangan kin, nga kunum tekliki ele, nga konj angpi tonu ba,” pa nim.

³⁴ Ba Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ei, ek ei pu!e pii po! tunenjing. Pe eim ek ei pu!e koi erim. Pe eim nge kongun wu ombu, eim ek ei pii kun enenjing.

*Wu Endi Ningil Tumbun Mu!um Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 20:29-34, Mak 10:46-52)*

³⁵ Pe Jiisas eim Jeriko konu ele tor wang, wu endi ningil tumbun multum wu ei, andlam wer ele mu!pu kin, wumb ku nin epi ngei, ni multum.

³⁶ Pe eim mu!pu piim ni, wumb pei onjung. Wangin kin, eim wumb kii sim, “Ei nimbil o! enmin?” a nim.

³⁷ Pe wumb eim kanik, yi ninjing, “Jiisas Naseres konu ele wu onum,” pa ninjing.

³⁸ Wu ni wii dinga tum, “Jiisas, nim King Deipis nge miyem ende wu. Pe nim Owundu mo!un, na kaimb se!”

³⁹ Pe wumb kumb se onjung wumb ei, eim ek ngunjung, “Nim ek tingnar!” ninjing. Ba wu ei, wii dinga nga tum. “Jiisas nim King Deipis nge miyem ende kingam, na kaimb se!”

⁴⁰ Jiisas opu angpi, wumb kanpi kin, ek yi nim, “Wu ei, ya tu wei!” nim. Wu ni mandi opu angang kin, Jiisas eim wu ni kii sim.

⁴¹ “Na nim kin, nimbil o! ermbii ni piikin nin?” Pe wu ni yi nim, “Owundu, na ningil ei, ka seng, kenmbii nip nind,” pa nim.

⁴² Pe Jiisas wu ei kin, ek nipi ngum, “Nim ningil ele tilang ermbe ei, ninim nge pii gii je, er ka enim,” pa yi nim.

⁴³ Yi neng kin, sikir wu ni, ningil ka seng kenim. Wu ei, Jiisas pum konu ele, ekii se pupu, Gos embe ambil tonu kindim. Kindpi kin, wumb en enim o! ei, kanik kin, Gos embe ambil tonu kindnjing ku.

19

Jiisas Kin Sakiyas Takis Silim Wu

¹ Jiisas Jeriko konu ele tor pupu, nga bii ni pum.

² Wu endi mu!um wu ei, embe Sakiyas. Wu ei, wu ku takis silmin wumb ei, tep er mo!ulum. Wu ei, eim ku nin epi pei sa!ilim.

³ Eim Jiisas kenmbii ni piim; ba wumb pei onjung. Sakiyas eim wu osii peng kin, Jiisas kenmba mi! pinerim.

⁴ Pe eim sikir kumb se pupu, ond endi ‘Sikimor’ ni!min ele, tonu pum. Pupu, mu!pu kin, Jiisas andlam ele, omba kenmbii ni mu!um.

⁵ Pe Jiisas konu ele tor opu, kan tonu kindpi yi nim, “Sakiyas, nim ond si kindkin sikir mani wa! Akip na nim kin mu!mbii,” pa nim.

⁶ Pe eim ka piipi, sikir mani om. Opu kin, Jiisas sipi, eim ngii konu ele sipim.

⁷ Pe wumb pei kanik kin, ek kis ninjing. Nik kin, yi ninjing, “Jiisas eim wu kis ei kin, or pimba punum,” ninjing.

⁸ Pe Sakiyas eim opu wumb kumb ele angpi, yi nim, “Owundu, akip na epi pei ku!u to mondup kin, epi orung sip, wumb epi sina!im wumb ei ngumbii. Nga orung sipip, wu endi kin epi waning erir konu ele, wu ei kin, kunum kapil kapli sipi, ngo orung kindmbii,” pa nirim.

⁹ Pe Jiisas eim ek nipi ngum, “Akip nim ni ninim nge wumb, ya ngii ele mołmun wumb ei, Gos sipi, orung sinim,” pa nim. Pe nga ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Pe wu ei Eiparam nge tilap ende wu.

¹⁰ Wu mei mani opu wu kingam telim wu ei, wumb am punjung ei, sipi orung simba nge om.”

*Kongun Wu Engki Ku Sinjing Nge Ek Ekin Ei
(Masyu 25:14-30)*

¹¹ Wumb ek ei piyangin kin, Jiisas nga ek ekin topu ngum. Nimbił erang Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi om. Wumb yi ku ni piinjing ei, Gos sinim tep er mołum ol ei, mandi tor omba enim, ni piinjing.

¹² Piyangin kin, eim ek ekin yi nim, “Wu Owundu endi konu turii endi pupu, king owundu mundangin mołpu kin, nga orung omba nge punum.

¹³ Wu owundu ei opu kin, eim ku engki mił sipipi, eim kongun wu engki wii topu, ku ngond ei sik, kongun erik mułngii. Mułangin kin, “Na nga orung ombii,” pa yi nim.

¹⁴ Wumb konu ende wumb ei, wu owundu kin kis piinjing. Piyangin kin, wu owundu ei, eim si kind pendpi pum. Pang kin, wumb kombur ekii se punjung. Puk kin, yi ninjing, “Sin wu ei king mulermba,” pa ninjing.

¹⁵ Ba mon, wu ni king mundangin kin, nga si kind orung om. Opu kin, yi nim, “Na ok ku ngunj wu ombu, wii tangin wangin,” pa nim. “Na piimbii, kongun erik ku nimberii orung sinjing ei, piimbii,” pa nim.

¹⁶ Pe wu endi kumb se opu yi nim, “Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ei, na kongun erip pup kin, kum endeim nga sinj,” pa nim.

¹⁷ Pe king ni yi nim, “Nim kongun wu ka, nim kongun ka en. Nim epi kembis ei tep ka en ei akip na nim kindamb pukun, konu ele owundu orung orung salim ei, konu engki pei tep enjii,” pa nim.

¹⁸ Nga kongun wu endi opu yi nim, “Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ku ni, kongun er piip kin, ku angil orung mił sinj,” pa nim.

¹⁹ Pe wu owundu yi nim, “Na nim kindamb pukun kin, konu ele owundu angil orung pei tep er mulnjii,” pa nim.

²⁰ Pe nga kongun wu endi om. Opu kin, yi nim, “Wu owundu, nim ku endeim mił ni, ya alap kin kum to pendinj palim,” pa nim.

²¹ “Nimbił erang na nim kenj ni, nim wu wumb kin ek nikin elin. Na kanip kin, nim kin mund mong kuls. Nim wumb eipi epi silin, nga kuni wumb eipi kuni ei silin.” Nga epi eipi nge nim sikin yi elin.

²² Pe king ei ek dinga nipi, kongun wu ei ngum, “Nim kongun wu kis, ninim nin ek ele, na nim kos er ngumbii. Keimi nim piin; na wu wumb kin ek dinga nip erip, epi wumb eipi nge ei pup sip kin, kuni wumb eipi nge sip ele nin min?”

²³ Nim na ku ei mer ku beng ele tuk kind sen ele, kongun er pukun, na ku endi seng, nam op kin, simbii ei, nimbił erang kindnen?”

²⁴ Wumb mandi mulnjung wumb ei kanpi yi nim, “Enim wu ei, ku endeim mił ei, sik sipik, wu endi ku kum endeim salim wu ei ngei!” pa nim.

²⁵ Pe wumb yi ninjing, “Owundu, ei wu ku kum endeim sim,” pa ninjing.

²⁶ Eim ek yi nim, “Na enim kanip nind. Wu endi epi pei simba wu ei, epi nga na epi pei eim ngumbii. Nga, wu endi eim epi kembis simba epi ei, na sip orung simbii,” pa nim.

²⁷ Ba pe wumb na kin opu orung er nik, ‘Sin kin king mulermba ninjing wumb ei, na ya ele kumb ningil ele tu wuk, to kundngii!’ ” pa nim.

*Jerusalem Konu Owundu Ete Jiisas King Mił Tuk Pum
(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Jon 12:12-19)*

²⁸ Jiisas ek ei nipi pendpi, eim andlam ele ok andpi pupu kin, Jerusalem konu ele tor pum.

²⁹ Pe eim pupu, Bespeis ni, Besanii konu ele mandi opu, komung endi, 'Olip,' wumb yi nilmin, konu ele tor pum. Pupu kin, eim nge ek se andilmbil wu tal kindang, kumb se punjnguł.

³⁰ Eim wu tal kanpi, yi nim, "Elip konu orung ele peł. Pukuł kin, konu endi tuk pu keningil ni, kung dongkii wał endi, kan kuł kindnjing palim ei ok wumb mulenjng kung dongkii ei, kan pos si mengkil, tu weł!" pa nim.

³¹ "Wu endi elip kii sipi, 'Kung dongkii ei, nimbil erngil enmbil?' Yi nipi nim kin, elip yi ningil, 'Sił Owundu ei, kongun peng tu weł neng, enmbil pa ningil,' " pa nim.

³² Pe Jiisas wu tal kindang pukuł, kenjngil ni, Jiisas nim mił yi kenjngil.

³³ Pe wu tal ni, kung dongkii kan pos sikil, pengil. Kung dongkii arim opu, kanpi yi nim, "Nimbil erang elip kung dongkii wał kan posinmbil?"

³⁴ Pe wu tal ni, yi ninjngil, "Sił wu Owundu ei, kongun peng tu weł neng, enmbil," pa ninjngil.

³⁵ Pe wu tal kung dongkii ni, Jiisas mułum konu ele, tu wunjnguł. Pe el elip konduk ei sikil kin, tonu kung dongkii ele sengil kin, Jiisas tonu peł ele mułum.

³⁶ Jiisas kung dongkii ele mołpu pang kin, wumb en enim nge wu Owundu onum ni piik, en enim konduk gulk, andlam ele sengin pum.

³⁷ Pe eim opu, komung Olip ele mandi mani ba erang kin, pe eim nge ek se andilmin pei wu ombu, ka ka piinjng. Piik kin, "Sin jep ol pei kenjpin," nik, wii dinga tok kin, Gos embe ambil tonu kindnjng.

³⁸ Pe enim wii dinga tok, yi ninjng, "Owundu nge embe ele, king ei onum ni, Gos embe ambil tonu kindmba," nik yi ninjng. "Pe epin konu ele emin ngo, ka sengli. Seng kin, nga Gos embe tonu mendpil pangli."

³⁹ Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb kombur, wumb tuk ele molk ei, piik yi ninjng. "Ek mon wu Owundu, nim nge ek se andilmin wu ombu, ek ngo."

⁴⁰ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip nind. Ek nik wii tok yi enerangin kin, kom ku ombu, kapli wii tok, ek tengingii," pa nim.

⁴¹ Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi opu, wumb ombu kanpi kin, ke nim.

⁴² Nipi yi nim, "Pe enim ol ka ombu piik, noman emin sek kin, ka piingii. Ba pe epi ombu koi er palim ei, enim kinerngii," pa nim.

⁴³ "Ekii se kunum endi tonu omba ei, enim nge opu orung wumb ok, enim mułngii konu ele sik, pok pok erik, mei akikik, mei ngo tonu kindik monduk, enim kin opu ermin nik, yi erngii," pa nim.

⁴⁴ "Pe nim kinganim noł ni, nim kin tuk mułngii wumb ei kin, pei to kundngii. Pe ku endi sik, ku endi peł ele pindnerngii! Nimbil erang enim Gos opu paki tumba kunum ei, pii poł tunenjng," Jiisas ek yi nim.

*Gos Ngii Owundu Ete Wumb Epi Top Enjng Ei Jiisas To Kindim
(Masyu 21:12-17, Mak 11:15-19, Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Akip Jiisas eim men ngii owundu ele nirik pupu, wumb men ngii ele epi top er muljngung ei, to tor kindim.

⁴⁶ Eim ek dinga nipi yi nim, "Gos nge ek ele, yi ninim, 'Na nge ngii ele prei ngii simba,' ba enim erangin kin, ngii kis mołpu kin, ngii ei, koi er seng kin, wumb epi wanng erik kin, er kis mondu munun."

⁴⁷ Pe kunum kunum eim wu amb sipi, men ngii owundu ele, ek emb to ngopu yi elim. Erang kanik kin, lo ek pulmun wumb ni, lo ek piik ekii silmin wumb ni, wumb tep elmin wu num ombu ni, eim to kundngii nge andlam kurnjung.

⁴⁸ Ba wumb pei Jiisas eim ek piimin nik, eim endim konu ele wumb pei endinging. Pe wu num ombu, eim kin ek endi nik, to kundngii nge andlam endi sinerim, mon.

20

Wumb Jiisas Kii Sik, "Nim Nii To Mundum," Ninjing (Masyu 21:23-27, Mak 11:27-33)

¹ Kunum endi Jiisas men ngii owundu ele ek ka nipi, wumb ngum. Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb ni lo ek pulmun wumb ni, wu num ombu, nirik onjung ku.

² Nga wumb ombu, eim kanik yi ninjing, "Nim sin kankin nei! Nim dinga ei, jili sikin okun nin? Nim noman dinga ei, nii ngopu ol ei, erii nim?"

³ Pe Jiisas ek nipi, wumb ombu ngopu ek nim, "Pe yi ku, enim na kii sinmin ol ei nge, enim kii simbii. Enim na ek nei!"

⁴ Jon wumb nol pendilim ol ei, Gos epin konu ele dinga ngum min; ya mei wumb elmin ol ei, dinga sipi erim min?"

⁵ Pe wumb en enim yi ninjing, "Sinim ei epin epi pa yi nimin ei, kapli eim yi nimba, 'Nimbi! erang enim eim ek pii gii ninenjing?' nipi yi nimba," yi ni piinjing.

⁶ Pe 'Sinim wumb ol minj,' pa nimin ei, wumb piik kin, Jon Gos ek kan ni tor kindilim wu nik, pii gii nik, sinim tungii," pa ninjing.

⁷ Pe wu num ombu ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, "Sin pii pol tunanmin," pa ninjing. "Jon wumb nol pendilim wu ei, eim nge dinga konu jili silim?"

⁸ Pe Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Yi mil ku, na enim kanip ninerbii ei, na nipe dinga palim."

Kongun Wumb Kis Ei Nge Ek Ekin (Masyu 21:33-46, Mak 12:1-12)

⁹ Pe Jiisas eim ek yi nipi pendpi, ek ekin endi nipi, wumb ngopu yi nim, "Wu endi eim ond mong wain konu ei telim. Pe ond mong wain konu ei sipi, wumb kombur kongun erngii wumb ei ngang kin, ekii se wumb ei, ond mong wain orang kindngii ni ngum. Ngopu pendpi kin, eim konu turii endi pupu, kunum kinan mulmba pum.

¹⁰ Pe ond mong wain ei nolmun kunum mandi erang kin, ond mong wain arim ei, eim kongun wu endi kindang opu kin, wumb ond mong wain kongun er mulnjung konu ele om. Pe eim yi ni piim, 'Kongun wu ombu, ond mong kuni aninga ngangin kin, tu wumba,' nipi kindang om. Ba wumb kongun ele er mulnjung ei, kongun wu ei, kepii tok, ek ngok, wii to tor kindnjing.

¹¹ Pe nga, wu endi nga kindang om. Ba wumb yi ku nga erik, wu ei tok, eim kin ol kis erik, wii pui nengin kin, pum.

¹² Pe nga wu endi kindang om. Ba wu ei, kepii tok, miyem sik, olkup to tor kindnjing.

¹³ Pe wumb yi erangin kin, ond mong kuni arim ei, yi ni piim. 'Na er erbii mil nenj?' nim. 'Pe na kangi endeim ei na eim noman ngo! kangi ei, kindmbii ei, eim kapli ek nimba ek ei piingii,' pa nim.

14 Ba kongun er mulnjung wumb ei, kenjing ni, wu num ni kingam om. Kanik kin, en enim ek nik, piik enjing. Erik kin, yi ninjing, 'Wu ei, eim arim nge epi eim simba wu ei, sin tamin! Topun kin, ya konu ei, sin sinim kongun er mulmun,' pa yi nik mulnjung.

15 Pe wu ni ambil gii nik, sipik tor sipik, to kundnjung.

Ek ekin top yi nim, 'Pe wu num ei wumb kongun wumb ei kin, nipe ol ermaba?'

16 Wu num ei opu, ond mong wain konu ele kongun enjing wumb ei, pei to kondpu kin, ond mong wain konu ei wumb eipi endi ngumba. Pe wumb en enim ek ekin ei piik kin, yi ninjing; "Mon peng yi enermba," ni piinjing.

17 Ba Jiisas eim wumb kan orung kind kanpi kin, ek yi nim. "Ek ei nipe ek Gos ek polumun ek pule er piimin min mon?"

'Wumb ngii tekmin wumb ei, ngii tumunj ei si kindik; ba tumunj ei, ngii tumunj ok nge mendpil tonu orum.'

18 Pe wumb pei ngii tumunj ele, bok tunjung kin, wumb glas ming mil tumb tumb ermaba; min ngii tumunj ei, mani opu wumb topu nim kin, wumb ei kulngii ngenj kinerngii, kulman mil ermaba," pa nim.

*Jiisas Siisa Kin Ku Takis Ngumba Nik Kii Sinjing
(Masyu 22:15-22, Mak 12:13-17)*

19 Jiisas ek ekin endi nipi kin, kulmal kahlmin wumb owundu ni, lo ek polumun wumb ombu, piingii nge piipi nipi ngum. Ngang kin, pe kunum ele mendpil eim ambil gii ningii mil pim; ba wumb pei mulangin kin, en enim mund mong enjing.

20 Erik kin, Jiisas ermaba ol endi koi er kan mulnjung. Mulangin kin, eim ol endi ermaba ni kan mulnjung wumb ei, wu kombur kindangin ok, Jiisas eim ek nipi ermaba ei, ok kan mulnjung. Ok kan mulnjung wu ombu, ek kend tok, ek kun mil ninjing. Nik, "Eim ek yi nim," pa nik kin, eim ambil gii nik, ek piipi kun elim wu, gapman owundu mulum konu epi sipngii enjing.

21 Pe wumb ombu, Jiisas kii sik, ek ninjing. "Ek mon wu, nim nin ek ei sin piinmin ei ek kun palim. Pe nim ek kun nikin, wumb ngokun elin. Pe nim wumb mei ele wumb pei, kankin ek ei, ek ende minj nikin pulun. Ninim Gos nge ek ei mendpil nikin, wumb ngokun yi minj elin.

22 Pe nim er piin mil nenj? Sinim Siisa wu owundu ei kin takis ngumun min mon?"

23 Ba Jiisas eim ol kend tui ei enjing ei, Jiisas eim piim. Piipi kin, eim ek nipi, wumb ombu ngum.

24 "Pe enim ku endi na andan tungii. Tangin kin, ku ele min men endi molum ei, wumb nii molum?" Pe wu ombu yi ninjing, "Min men ei Siisa molum."

25 Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Pe enim Siisa nge epi ei Siisa ngungii. Pe nga Gos nge epi ei Gos ngungii," pa nim.

26 Wumb pei mulnjung konu ele, ek neng kin, Jura wu num ombu, kunum endi eim ambil gii ningii pinerim. Eim ek nipi, orung kindim ek ei, piik noman embin tang kin, ek nik orung kindngii pinerang kin, gupu mum to mulnjung.

*Wumb Kolk Nga Konj Molmun Nik, Jiisas Kii Sinjing
(Masyu 22:23-33, Mak 12:18-27)*

27-28 Pe wumb kolk nga konj tonu piinarik piilmin wumb tilap kombur ok, ek yi nilmin. "Wumb kulnjung wumb ei nga konj tonu punerngii," nilmin wumb ombu, Jiisas kii sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses lo ek endi yi

pultum. 'Pe wu endi amb sipi, moꞑpu kin, kuꞑmba ei, eim ambim kangil endi mulerim kin, eim nge angim amb ei simba. Sipi kin, eim angim nge kang ambil mengpi simba.'

²⁹ Pe wu endi eim angim noꞑ angil orung nga taꞑ mulnjung. Wu kumna amb sim ei, kangil endi mingnarpi kin, kultum.

³⁰ Nga angim amb ei sim kin, eim kuꞑum ku.

³¹ Kuꞑang kin, nga angim endi sim ei ku, wu ni kuꞑum. Yi miꞑ, wu angil orung nga taꞑ pei, amb endeim minj sik kolk, yi minj er puk. Wu angil orung nga taꞑ pei ok, kangil endi mingnarik kin, kolk poru ninjing.

³² Nga ekii se, amb ei eim mendpil kultum ku.

³³ Pe wumb kuhii, nga konj tonu ongii kunum ei, amb ei, wu nii ambim mendpil muꞑmba? Wu angil orung nga taꞑ, amb endeim ele sinjing ei, wu nii amb ei, wam mendpil muꞑmba? ” pa ninjing.

³⁴ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngum, “Wu amb ni, akip kunum ele, en enim wu amb seng kin, yi enmin.

³⁵ Wumb nii endi, Gos kunum ekii se kapli konj tonu ongii nimba wumb ei, noman konj kunum kunum sik muꞑngii wumb ei, wu amb sik erngii ei, pii poꞑ tunaꞑmin mon!

³⁶ Nga wumb ei, nga kulerngii. Nimbiꞑ erang, Gos nge enjel moꞑmun miꞑ yi muꞑngii. Gos eim wumb ei tukpu ele, nga tonu konj sim ei, Gos eim kingam ambilaꞑ noꞑ muꞑngii.

³⁷ Pe Moses wumb kuhii ei, nga konj ok muꞑngii, pa yi niꞑim ku. Gos ok ek ka mer poꞑ pendrim ek ei, Moses ond kembis endi dup nang kenim. Moses Gos Owundu ni, sinim kupenjpip noꞑ ni, ek yi nim. ‘Eim Eiparam nge Gos; Eim Aisak nge Gos, eim Jeikop nge Gos moꞑum,’ pa nim.

³⁸ Pe Gos ei wumb kuhii ei nge Gos mon. Ba wumb ok pei konj moꞑmun wumb ei nge Gos. Eim ningil ele, wumb pei konj moꞑmun.”

³⁹ Eim ek nipi ngang kin, nga lo ek puꞑmun wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Ek mon wu, nim ek ka wii nin,” pa ninjing.

⁴⁰ Wumb ei mund mond kulk, nga ek endi kii sik erngii, pinerim.

*Gos Wu Endi Mei Mani Kindang Om Ei Nii?
(Masyu 22:41-46, Mak 12:35-37)*

⁴¹ Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu kii sim, “Nimbiꞑ erang, wumb molk, Kraisa Gos wu ei kindang na op wu ei, King Deipis nge miyem ende wu,” pa nimin.

⁴² “Mer mon Sam ele Deipis yi nirim,

‘Sin Owundu na Owundu kanpi yi nirim, Nim na angil tunding orung mulii!’ pa nirim.

⁴³ Nga ekii se, ‘Nim nge opu orung wumb sip kin, nim simb ele mani kindmbii,’ pa nim.

⁴⁴ King Deipis eim Kraisa Gos kindang wu ei, eim ‘Owundu’ nirim. Pe nimbiꞑ erang, Deipis eim miyem ende wu ninmin?”

⁴⁵ Wumb pei molk, eim nim ek ei piinjing ni, Jiisas eim ek nipi, eim nge ek se andilaꞑmin wumb ngum.

⁴⁶ “Enim lo ek piik elmin wumb ei, ek ningii ei, enim piik kan kun erngii! En enim konduk ele olt endi kindik erangin kin, wumb keningii nik elmin. En enim yi piilmin; oꞑ ei erpin, wumb konu kulou tungii ni, wumb men ngii ele konu ka wii keningii ni piilmin. Nga kuni owundu ei, sin sinim kumb ele pu muꞑamin kin, wumb keningii ni piik, enim embe tonu kindik, yi elmin.

⁴⁷ Pe wumb ei, en enim puk, amb wenjing kolmun amb ei, ngii konu ni, ku ni, epi ombu waning sik; ba wumb kumb ele prei kinan er puk elmin. Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb ombu kos owundu singii,” pa nim.

21

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Pei Ngum (Mak 12:41-44)

¹ Jiisas eim men ngii moļu kenim ni, wu ku salilmin wu ambil ngoļmun wu, en enim Gos nge men ngii ku konu ele Gos kin noman ka ku kindnjing.

² Pe eim kenim ni, amb endi wam kultum amb ei, epi endi sinaļim amb, kurpu endi eim, ku kundii kembis taļ, mer Gos kin noman ka piik kindnjing konu ele, kindim.

³ Pe Jiisas eim ek nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ya amb kurpu ei, wam kuļum amb ei, eim ku kindnim amb ei, enim wumb pei eipi kindnjing ku ei, to mani kindnim.

⁴ Pe enim wumb eipi ei, enim ku pei salim ei, enim epi wii Gos kin ka pii ngonmun. Ba amb ei, eim epi endeim sinaļim; ba ei ku tu wupu ngonum. Nga eim kuni simba ku ei, sinaļim, mon!”

⁵⁻⁶ Wumb kombur men ngii owundu ele nik ek ninjing, “Ngii ele kom ku mon ka wii ngunjung. Nga wu amb Gos kin noman ka epi kindnjing.” Nga Jiisas ek yi nim, “Oļ ei pe enim kaninmin ei, nga kis muļmba ei kunum endi simba kunum ei, ku endi tondrung peļ ele pinermba. Pei er kis erpi, konu orung orung pei eipi eipi mani kindmba,” pa yi nim.

Oļ Embin Tui Tonu Omba Jiisas Yi Nim (Masyu 24:3-14, Mak 13:3-13)

⁷ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Ek mon wu, kunum nenj epi ei tonu omba? Epi ei omba kunum oļ endi erang kin, sin kenmin kunum ei, mandi omba, min mon?”

⁸ Jiisas eim ek yi nim, “Enim kan kun er muļngii! Wumb kombur ok, enim kin ek kend to ngungii. Ngok kin, wumb pei ok, na embe ei singii. Sik kin, yi ningii, ‘Wu ei na ond kunum mandi enim.’ Nik kin, yi erngii; ba enim ningii ek ei piik, pungii konu ekii se punerngii, mon!” pa nim.

⁹ “Wumb tilap kembis tuk ele, en enim nginmaļ enmin ningii, ku. Nga wumb tilap pei konu orung orung pei opu owundu enmin nik erngii ei, enim piingii; ba enim mund mong tunerngii mon! Oļ ombu ok tonu omba; ba kunum poru nimba kunum ei, sikir tonu onermba,” pa nim.

¹⁰ Jiisas eim wumb kanpi ek nipi ngum, “Pe wumb tilap endi pupu kin, wumb tilap endi kin ermba. Pe wu king endi nge tilap ei pupu kin, king endi nge tilap ele opu erngii.

¹¹ Pe konu kopu owundu tonu omba; nga konu kombur kumb kuni owundu sepi kin, wumb ening owundu pimba ku. Nga kupu muļ ele keningii ni, muļ ei owundu erpi, oļ kanim kanim erang kin, enim mund mong erngii.

¹² Ba epi ombu tonu onerang kin, enim wumb ok, enim ambil gii nik kin, oļ embin tui kanim kanim erngii. Erik kin, enim sik sipik, men ngii ele kos piik kin, nga enim sik, kan ngok, yi erngii ku. Yi erik kin, enim na embe ambil to mani kindmin ni erngii nik sipik, king ngii konu ele gapman muļngii konu ele, enim sipngii,” pa nim.

¹³ “Yi erngii kunum ele, enim na ek ka ni tor kindngii.

¹⁴ Kunum ele en enim noman ele, piik dinga erik kin, nga nipe ek endi ok ni orung kindmin ni, yi piinerngii mon!

15 Na nam ek enim ngamb ek ei, keimi ni piik, ni tor kindngii. Enim kin noman ka ngop ermbii, nim. Enim nge opu orung wumb ei, enim ek tok kindik, enim to mani kindmin ni erngii ei, kapli enermba. Na enim nip ngunj ek ei, kapli dinga pimba.

16 Arnim manim ni, angnim ni, miyem ende wumb ni, puł wumb ok, enim nge opu orung wumb kin ngungii. Ngok kin, kombur en enim mułngii wumb ei, kombur to kundngii ku.

17 Pe wumb pei enim kin popuł kis singii ei, nimbił erang enim na embe ambil tonu kindngii.

18 Gos epi ei piinerim kin, enim nge peng enjin ei, endi am punermba mon. Gos wumb pei noman tuk piinim ku.

19 Kunum kunum en enim dinga kind er mulnjung kin, kapli en enim noman konj mendpil singii.

20 “Ba enim molk kinangin kin, opu wumb ok Jerusalem konu owundu ele orung orung onjung kin, enim pii pol tungii ei, Jerusalem konu ele owundu ni, konu er kis mundngii kunum ei, mandi enim ni piik mułngii,” pa nim.

21 “Kunum ele, wumb Jura konu ele mołmun wumb, ei sikir puk kin, tonu komung ele pungii. Nga Jerusalem konu ele owundu tuk mołmun wumb ei, tungu puk, konu eipi eipi simba konu ele pungii. Nga wumb konu orung orung ele torung mołmun wumb ei, nga konu ele tuk punerngii.

22 Kunum ele, ol kis elmin wumb ei, Gos wumb ombu kin kumep ngumba ei, mer Gos mon ele pałim ek ei, pei keimi pimba.

23 Kaimb kunum ele, amb kangil am ngopu mułmba min, kangil mułang mułmba amb ei, kaimb er mułngii! Ol embin tui ele, konu orung orung tonu wang kin, Gos eim popuł sim mił ei, eim wumb ombu kin kos erpi ngumba.

24 Wumb ei tui pei nopo poru nimba. Nga opu orung wumb ok, kan ngok, konu eipi orung orung pei kindngii. Wumb tilap eipi simb ei, Jerusalem konu ele kembngii. Yi er mułangin kin, wumb tilap eipi kunum ei, Gos to mundum kunum ei, poru nimba,” pa nim.

*Gos Kindmba Wu Ei, Wu Kingam Omba
(Masyu 24:29-31, Mak 13:24-27)*

25 “Nga tonu muł ele eni ni, kanjip ni, oi ombu, ol kanim kanim erngii. Mani mei ele konu orung orung, wumb en enim, ol embin tui peng mułangin kin, ep noł topu, gur gali nipi ermba ei, wumb piik mund mong erngii.

26 Wumb pei en enim mei ele tonu omba ei, noman embin to piingii. Pe wumb kulmun ni piik kin, noman pepi kun enerang mułngii. Nimbił erang tonu muł ele oi ni, kanjip ni ombu, olup, ermba.

27 Ol ei tonu wang kin, molk keningii ni, Gos kindang opu mei wu kingam telim ei, eim kupu peł ele omba. Opu kin, eim dinga owundu peng kin, nga eim tilang owundu ka wii ei, erang kin omba.

28 Nga ekii se, ol ombu tonu wang kin, enim kunum ele angk, en enim peng kan tonu kanik er mułngii. Nimbił erang, sinim kis mułamin kin, ol embin tui tonu orum ei, Gos sinim paki tumba nge kunum ei, mandi erang orum,” pa nim.

*Ond Pik Ei, Konu Eni Ba, Min Kumb Tumba Ei, Andan Tolum
(Masyu 24:32-35, Mak 13:28-31)*

29 Nga Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu kin, yi nim. “En enim ond mong pik kanik kin, nga ond eipi pei kanik erei!” pa nim.

30 “Pe enim kinangin kin, ond ei, onguł konj topu nim kin, konu eni owundu ba, enim nik, yi piingii. Akip kunum ei kuni mong pol tonum.

³¹ Yi mił, enim oł ombu kinangin yi mił erpi nim kin, en enim piingii. Gos sinim tep er mułmba kunum ei mandi omba, enim ni piingii!” pa yi nim.

³² “Na ek keimi nip enim ngond. Wumb kunum ele wumb konj mułngii kunum, ei epi ombu tor omba.

³³ Muł kin mei poru nimba; ba na ek ei poru ninermba,” pa yi nim.

³⁴ “Ba enim kan kun er mułngii! Mon pim kin, enim noł kunum kunum nok wulu pang kin, en enim molk, ngenj epi ele noman piingii; ei mon! Pe enim noman ka peng mulenjing kin, Gos kindmba wu ei, wu kingam omba kunum ei, sikir tor omba. Eim omba ei yi mił; kung min, kei endi, karip tan sikir pupu kin, kei min, epi mondnum mił, yi sikir omba.

³⁵ Epi ei tonu omba kunum ei, wumb mołmun konu ele orung orung pei tonu omba.

³⁶ Kunum kunum en enim kan kun er mułngii! En enim Gos kin kunum kunum prei er mułangin kin, Gos enim dinga ngumba. Ngang kin, oł embin tui enim kin tonu ombii ni ermba; ba enim pii gii nik, dinga pimba. Peng er molk kin, wu kingam Gos mei mani kindrim ei, kumb ele engingii,” pa nirim.

³⁷ Kunum kunum Jiisas wumb pei sipipi, Gos ngii owundu ele, wumb ek nipi ngopu, yi elim. Ba emii peng, eim pupu, komung Olip ele mołum. Mołpu or pepi kin, Jerusalem konu men ngii orung om.

³⁸ Nga wumb en enim ngii konu pek, kupiiring ok Gos ngii owundu ele Jiisas nge ek ka piłmin.

22

Juras Ek Dinga Nipi, Jiisas Sipi Kin, Noman Pim Wumb Ngum (Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum endi bres yiis punenim kunum ei, kuni owundu, ‘Pasopa,’ niłmin kunum ei, mandi erim.

² Pe kulmał kalilmin owundu ni, lo ek piłmin wumb ni, en enim wumb pei mulnjung ei, mund mong tunjung. Mułangin kanik kin, en enim yi ninjing, “Sinim Jiisas koi erpin kin, er to kundmun, mił nenj?” a ninjing.

³ Pe Seisen Juras noman ele tuk pum. Nga Juras eim ‘Eskeriyas,’ niłmin. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ende wu engki nga tał, ei nge wu.

⁴ Pe Juras eim pupu, kulmał kalilmin owundu kin, men ngii ele tep mołumun wu ombu ni, kanpi nim. Eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge er endim.

⁵ Yi ngang kin, wumb en enim ka piik, ku nin epi sik kin, wu ei ngumun, ninjing.

⁶ Pe Juras eim kapli nipi, eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge, kanpi endim. Eim kunum endi mołpu kenim ni, wumb pei Jiisas kin mulenjing.

Jiisas Kin Ekii Sinjngil Wu Tał, Kuni ‘Pasopa’ Er Ka Enjngil. (Masyu 26:17-25, Mak 14:12-21, Jon 13:21-30)

⁷ Pe kunum ei, bres yiis punerim kunum ei, tonu wang kin, wumb kung siipsiip wał endeim ni, to kalilmin ei, ‘Pasopa’ pa niłmin.

⁸ Pe Jiisas eim Piisa kin, Jon tel konu endi ele kindpi yi nim, “Elip pukuł kin, ‘Pasopa,’ kuni er kun erangil, sinim kuni numun,” pa nipi kindim.

⁹ Wu tał eim kankil, yi ninjngil, “Nim piin! Sil konu jili er kun ermbil?”

¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, “Elip konu owundu ele tuk pangil kin, wu endi noł ming endi sipi, tu wumba konu ele, ekii se pukuł kin, wu ei ngii jili nirik ba, konu ele, elip nirik pungul.

11 Pe elip ngii ei, arim mułmba ei, kankił ningił, 'Ek mon wu ek yi nim, Na nge ek se andiłmin wu engki nga tał ei kin, kuni numbii palting ełe, jili salim?'

12 Yi nengił kin, wu ei eim ngii tondrung ełe palting owundu endi salim ei, ngang kin, elip sinim kuni 'Pasopa' er kun er singił," pa nipi kindim.

13 Wu tał ni punjnguł. Pukuł kin, kenjngił ni, Jiisas nim mił yi kenjngił. Kankił kin, kuni 'Pasopa' nungii nge, er ka enjngił.

Jiisas Kin Ekii Sinjngił Wu Tał, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjngił.

(Masyu 26:26-30, Mak 14:22-26, 1 Korin 11:23-25)

14 Pe kuni nungii kunum seng kin, Jiisas ni, eim er se andiłmin wu kin, tonu peł ełe molk kin, kuni nok muljung.

15-16 Kuni nok molk kin, Jiisas yi nim, "Na ek keimi nind. Na enim kin kuni 'Pasopa' endi nop moł ei, na ka piind. Ekii se ngenj kumbii simbbii. Nimbii erang 'Pasopa' kunum nga simba ei, na enim kin, kuni endi nunermbii, mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei, peni ełe wang kin, oł ei ek keimi pimba," pa nim.

17 Eim ming kap noł wain endi sipi kin, Gos kin prei erim. Nga eim yi nim, "Enim noł wain ming kap ei, endeim endeim ni nui!" nim.

18 "Na ek keimi nind. Akip min ekii se, mering pei, na ond mong noł wain ei nunerngii mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei tonu omba," pa nim.

19 Nga bres sipi kin, Gos kin prei erpi, ngopu kin, Eim bres engin tum. Topu kin ek yi nim, "Bres ei na ngenj mił mołum. (Na ngenj ei enim paki tond; enim nok kin, na kin piik er mułngii!)

20 Nok poru nengin kin, nga yi mił ku erpi, ming kap endi, ond mong noł wain mułum ni sipi, yi ku erang kin, nok poru nengin kin, yi nim; "Noł wain ei, enim kin oł konj endi erip ngond. Yi mił enim Gos nge wumb nanim kin, tep to mołpun, o ende punmun. Nga ming kap ond mong noł wain mułum ni, sipi kin, yi ku erim. Erpi kin, yi nim; ming kap ond mong noł wain ei, na enim kin kondrak konj endi end ei, na miyem mił peng kin, enim kin paki to ngond.)

21 Ba wu endi na sipi kin, wumb opu orung wumb angıł ełe pendmba ei, akip sił kuni ende nopol kin, peł ełe ende mołmbuł, wu ei minj.

22 Wu ei, mei mani opu wu kingam pim ei, Gos eim noman piim mił yi erim. Ba wu ei wu kingam sipi kin, wumb opu orung wumb ngumba wu ei, na kaimb sind," pa nim.

23 Jiisas eim ek yi neng mił, wu ombu en enim endeim endeim ni, ek nik, kii sik, piik piik enjing. Erik kin, "Sinim kin wu nii endi oł ei ermba?" enim yi kii sinjing.

24 Pe eim nge ek se andiłmin wumb molk kin, ek mił enjing. Erik kin, yi ninjing, "Sinim mołmun konu ełe, wu nii owundu mołum?"

25 Pe Jiisas ek nipi ngum, "Wumb king eipi ei konu eipi eipi mołmun ei, king en enim noman dinga peng kin, king owundu molk wumb tep erik, wumb yi mił ninjing. Nga en enim embe ełe oł ka erik, wumb ngok ełmin.

26 Ba wu endi, wu num mułmbii nipi ermba wu ei, wu kongun wii mił mułmba. Nga wu noman peng wu owundu mułmbii ni piimba wu ei, kongun wu mił, enim paki topu ngopu kin, kongun erpi mułmba.

27 Wu nii endi wu owundu mołum? Pe wu kuni kałpi tu wułum wu ei, min tonu peł ełe mołpu kin, kuni nołum wu ei min? Nga en enim yi ku ni piik,

kuni peł ełe mołpu kin, kuni nołum wu ei mendpił. Ba na enim mołmun konu ełe tuk mołup kin, kongun wu mił, enim paki top moł,” pa nim.

²⁸ “Epi kanim kanim oł embin tui na kin tonu onum kunum ei, enim na wak tunenjing; ba enim na kin mulnjung.

²⁹ Na nge Ernan sinim tep er kanpi mołum, Eim noman dinga ei na ngum. Akip na noman dinga ei, enim ngamb kin, enim mułngii,” pa nim.

³⁰ “Nam enim tep er mułmbii noman dinga ei, enim kuni peł seng kin, nok mułngii. Pe enim ok, King mił molk, Esrel wumb engki ngā tał, wumb tılap ei kin, kos piłmin wu mił, mułngii.”

*Piisa Nim Nam Buł Ngunjii, Nipi Jiisas Yi Nim
(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Jon 13:36-38)*

³¹ “Saimon! Saimon! Nim piikin; pe Seisen eim enim kin kuni mong wiis ełmin oł ei mił, enim kin yi ku ermba. Ei eim enim kin mok topu wumb dinga mołamin wumb nin, nga dinga mołmun wumb, kapi kongun erpi sipi, eim andlam ełe kindmbii ni ermba ei, dinga mił mołamin kin, wumb wii mił mołmun.

³² Ba na prei erip kin, nim Saimon paki tunj ełe nge nim pii gii ei, dinga pimba. Ekii se nim noman ak tokun orung on kin, ninim angnim noł paki tunjii,” pa nim.

³³ Piisa ek yi nim, “Owundu, na er kun er moł. Nim kin kan ngii ełe ouni bił; nga nim kulnjii ei, na er kun er moł, na nim kin ouni kulmbuł,” pa nim.

³⁴ Jiisas ek nipi yi nim, “Piisa, na nim kanip nind. Akip kunum ełe epi peng kin, kei kultu wii tunenerang kin, nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Na wu Jiisas ninmin, ei na kinal!’ pa ninjii.”

³⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Ok na enim kindinj ei, enim ku ni, simb su ei sipnerei! Kunum ei, enim epi endi simin ni piinjing min mon?” Pe en enim yi ninjing, “Sin oł endi yi enerim mon.”

³⁶⁻³⁸ Enim Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Pe enim tuk mołmun wu endi ku kon pimba ei simba. Nga kon yi ku. Wu endi tui kepıi sinerim kin, eim kon takis ei sipipi, ku sipi, tui kepıi top ermba. Erpi kin, tui kepıi simba,” pa nim. Pe wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya kan! Sin tui kepıi tał sałim.” Eim yi ni piim, “Enim na ek ei pii poł tunenjing. Eim yi nim, ‘Ek ei kaplı poru nim,’ pa nim. Na enim kanip nind, Gos ek ok pułum yi nirim, ‘Enim oł kis ełmin wumb mił, eim kulou tum,’ pa nim. Nimbił erang ek ei, na nind mił, keimi tonu omba. Gos mon ełe na ek nim ek ei, akip keimi tonu onum.”

*Gesemaniı Konu Ełe Jiisas Prei Erim
(Masyu 26:36-46, Mak 14:32-42)*

³⁹ Jiisas eim anda pupu, tonu komung Olip ełe, ba pum ei, eim kunum kunum prei erpi, yi ełim. Oł ei erang mił, eim nge er se andiłmin wumb ombu, ekii se punjung.

⁴⁰ Pe eim konu ełe opu kin, ek nipi er se andiłmin wu ombu ngum, “Enim prei erangin kin, epi kis endi erangin kin, kenmbii nip tonu omba epi ei enim kin onermba,” pa nim.

⁴¹ Pe nga eim wu ombu mondpu kin, eim konu eipi mandi pum. Pe eim simb gopsing pii poł mołpu kin, prei erim.

⁴² Jiisas eim wumb epi kis kanim kanim eim kin tonu wang kin, eim arim kin ke nipi, ek ekin yi topu nim. “Arnan! Nim na ming kap embin tui ei, na numbii ni piin kin, ninim noman ełe sinjii. Ba nim na noman ełe, nim ekii sinenjjii mon. Ninim noman ełe piikin enjjii,” pa nim.

43 Jiisas eim Gos kin prei er mu'ang kin, pe tonu epin konu ele enjel endi mani opu kin, eim dinga ngum.

44 Jiisas eim noman embin kis piipi kin, eim prei dinga erpi mu'ang kin, eim kurun ei, miyem mi' opu, mei ele mani pum.

45 Pe eim prei er pendpi angpi kin, eim ek se andi'min wumb mulnjung konu ele pum. Pupu kenim ni, or pinjing kenim ni, en enim noman embin tang kin, piik pinjing, kenim.

46 Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Enim nimbil erang, enim or palmin? Enim konj kind, angk prei erei! Mon pim kin, o' kis endi enim kin tonu omba," pa nim.

*Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum
(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Jon 18:3-11)*

47 Jiisas eim ek nipi mu'ang kin, wumb tilap owundu endi onjung. Wu endi Juras ni'min wu ei, Jiisas nge ek se andi'min wu engki nga ta' tuk mo'umun wu endi eim kumb se om. Eim mandi opu kin, Jiisas kin kumb gupu to numba nge om.

48 Ba Jiisas ek nipi Juras ngum, "Juras, nim wu kingam ei, nim eim gupu to nokun sikin kin, opu orung wumb ngunjii min?"

49 Jiisas eim nge ek se andi'min wumb molk, kenjing ni, o' ei tonu omba enim nik, Jiisas kanik kin, yi ninjing, "Owundu, sin tui kepil sipin kin, wumb ei tumun, min mon?"

50 Yi nik kin, wu endi tui kepil tang kin, ku'ma' kalilim owundu nge kongun wu ei, eim nge kom orung angil tundung orung, kilip topu mani om.

51 Ba Jiisas kanpi yi nim, "Mon! O' ei si kindei!" pa nim. Yi nipi kin, wu ni kom ele embilang kin, kom ni, nga ok pim mi', pim.

52 Pe Jiisas ek nipi, ku'ma' kalilim owundu ombu ni, men ngii owundu ele tep mo'umun wu ombu ni, wumb num pei, wumb eim ambil gii ningii nge ok wumb ei, Jiisas yi nim, "Enim tui nin, kepil epi ei sik kin, tu wunmun ei, enim waning wu endi tungii nge onmun min?"

53 Na enim kin kunum kunum men ngii owundu ei mo'umun. Ba enim na peng ele, enim angil embilamin, mon. Ba akip kunum ei, enim kunum seng enmin. Akip Seisen emii ele mo'pu kin, epi kis elim ei nge, dinga akip tor onum," pa nim.

*Piisa Ek Yi Nim, "Na Jiisas Ninmin Ei, Na Kinal."
(Masyu 26:57,58,69-75, Mak 14:53,54,66-72, Jon 18:12-18,25-27)*

54 Jiisas eim ek nipi poru neng kin, wumb ombu eim ambil gii ni sipnjing. Pe wumb ei, eim sipi kin, ku'ma' kalilim owundu ngii konu ele tuk sipnjing konu ele, Piisa eim ekii se pum. Pupu kin, konu turii mi' mo'pu, kan mu'um.

55 Ngii owundu kung gui tukrung ele engim konu ele, dup kalk mulnjung konu ele, Piisa tep to mulnjung ku.

56 Kongun amb endi mo'pu kenim ni, Piisa eim dup ele mu'um kenim. Amb ni, eim kanpi kin, yi nim, "Wu ei, Jiisas kin tep to mo'umun wu," pa nim.

57 Ba Piisa ek nipi, "Mon!" pa nipi yi nim, "Amb, wu ei, na kinal!"

58 Ekii se nga, wu endi Piisa kanpi kin, yi nim, "Nim eim nge tilap ende," pa nim. Ba Piisa yi nim, "Kawukeiya! Na mon!"

59 Mo'ang kin, nga ekii se, wu eipi endi pupu yi nim, "Keimi mendpil, wu ei, eim kin tep to andilim wu. Eim Galilii konu ele wu," pa nim.

⁶⁰ Ba Piisa ek dinga nipi ngopu, yi nim, “Wu, nim nin ek ei, na pii pol tunand.” Piisa eim ek yi nipi muḷang kin, kei kultu wii tum.

⁶¹ Pe Owundu eim ak topu, Piisa kenim. Pe Piisa eim piim ni, Owundu ek endi eim kin nirim ek ei piim. Ek ele nge, eim kei kultu wii tunermba kunum ei, nim yi ninjii, “Na Jiisas kinaḷ, pa nikin, kunum tekliki enjii,” pa nirim.

⁶² Pe Piisa eim tor pupu, ke dinga wii nim.

⁶³ Wumb Jiisas ambil gii nik, ek ngok, kepil tok enjing.

⁶⁴ Pe wumb Jiisas eim ningil ele, alap pandi to pendik, kepil tok, yi ninjing. “Pe nim ek ni tor kindilim wu mendpil min mon; ek ni! Wu nii nim kepil tonum ei, ninjii,” pa ninjing.

⁶⁵ Wumb ek kis kanim kanim nik, eim kin ngunjung.

*Kaunsil Wumb Ningil Ele Jiisas Kos Enjing
(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Jon 18:19-24)*

⁶⁶ Ekii se konu eni tang kin, Esrel wumb num ei ni, lo ek piilmin wumb ni, ek kengip toḷmun wumb ni, Gos kin kulmaḷ kalilmin wumb ni, ok kulou tok molk kin, Jiisas sik sipik, kaunsil muḷum konu ele sipik, yi ninjing.

⁶⁷ “Nim sin kan kin, ‘Na Gos er saḷim wu kindang, Krai,’ pa niin, ei keimi min mon?” Pe Jiisas ek nipi ngopu, yi nim. “Na enim kanip nimbii; ba enim pii gii ninerngii.

⁶⁸ Nga na enim kin ek kombur kii simbii nim kin, enim na ek ei ni orung kindnerngii, palim.

⁶⁹ Ba pe ekii se, kunum kunum mei mani opu wu kingam ei, eim Gos angil tundung ele muḷmba konu ei, Gos eim dinga wii salim,” pa nim.

⁷⁰ Pe wumb yi ninjing, “Nim ek ei nin ei, nim Gos kingam moḷun min?” Pe eim ek yi nim, “Enim ninmin ek ei, na mendpil.”

⁷¹ Nga wumb en enim yi ninjing, “Sinim nipe ek nga nipin kii simin? Eim gupu ele, ek ei ninim, sin sinim piinmin, ei poru!”

23

*Pailos Kumb Ele, Jiisas Kos Enjing
(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Jon 18:28-38)*

¹ Yi nik kin, wumb pei eim sipik, Pailos muḷum konu ele sipnjing.

² Pe kos piingii nge nik, eim kin ek yi ninjing. “Sin wu ei kenjpin ni, eim sin wumb tilap ele, elmin ol ei, eipi erpi elim. Pe eim sin ku takis Siisa ngoḷmun ei, eim mon nipi, eim ‘Nam Gos kindang wu Krai nipi, nam King,’ pa nipi, yi elim,” pa ninjing.

³ Pe Pailos eim kii sim, “Nim Jura wumb King min?” Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi, ek yi nim, “Ninim nin mil yi,” pa nim.

⁴ Pailos ek nipi, kulmaḷ kalilim owundu ni, wumb pei kanpi yi nim, “Na wu ei, erim ol endi kan sinand, mon!” pa yi nim.

⁵ Ba wumb ek dinga nik, yi ninjing, “Eim ek nipi wumb ngang kin, wumb eim ek piik, Jura konu ni, konu orung orung pei, mund mong elmin. Pe Galilii konu ele, eim er opu opu ya ele onum,” pa ninjing.

Nga Jiisas Sipik, Eros Kin Kos Enjing

⁶ Pailos eim ek ei piipi kin, wumb kii sim, “Wu ei Galilii konu ele wu min?”

⁷ Nga wumb eim kanik yi ninjing. Pe eim piim ni, Jiisas nge konu ei, Galilii konu orung ele, Eros tep elim konu ei piinim. Kapli Pailos ek ei piipi kin,

nga kindang pupu, “Eros molum konu ele orung pangli,” nim. Kunum ei, Eros Jerusalem konu ele mulum.

⁸ Eros Jiisas kanpi kin, eim ka piim. Nimbil erang Jiisas ek ei Eros piim; ba kunum kinan, eim Jiisas kenmbii ni piipi mulum. Eros eim yi piim, “Jiisas jep ol endi erang, kenmbii,” ni piim.

⁹ Yi piipi kin, Eros eim epi pei Jiisas kin kii sim; ba Jiisas eim ek endi nipi kin, orung kindnerim, mon!

¹⁰ Kulmal kahilmin owundu ni, lo ek piilmin wumb ei ok, mandi angk kin, Jiisas kos erngii nge, ek dinga kind ninjing.

¹¹ Eros ni, eim nge opu ond wumb ni eim ek ngok, ek kis kanim kanim nik erik, konduk ka wii endi mon kanim kanim mulum kon ei kindik kin, nga eim Pailos mulum konu ele orung kindnjing.

¹² Kumb ok, Eros eim Pailos kin opu elmbil; ba pe el elip, ek ka nikil, ende punjungul.

*Pailos Yi Nim, “Ond Peri Ele Nil Tei!” Nim
(Masyu 27:15-26, Mak 15:6-15, Jon 18:39-19:16)*

¹³ Pe Pailos eim kulmal kahilmin owundu ni, wu num ni, wumb pei ok kulou tei nipi, wii tum.

¹⁴ Pe eim ek nipi, yi nim, “Enim wu ei ya sik tu wunjung ei, yi ninjing, ‘Wu ei sin tilap ele, ek nipi wumb noman er kis elim,’ nik, tu wunjung. Pe na wu ei, enim kumb ele ek nip, wu ei kii sind; ba eim enim enmin ek ei, endi neng kin, na piinand. Wu ei, ol endi enerim. Sinim wu ei kin, kos ermin mi! mon!”

¹⁵ Nga Eros eim erim ol endi enerim, mon ku! Nga ei eim orung kindang onum. Piinmin! Wu ei, ol kis owundu endi erang kin, sinim kapli, eim to kundmun.

¹⁶ Pe na wu ei kepii top kindamb kin, orung pangli,” nim.

¹⁷⁻¹⁹ (Ba en enim elmin ol ei, yi kor owundu kunum ei, kan ngii palmin wu ei, endi tor kindilim.) Pe wumb pei wii tok kin, ek dinga nik yi ninjing, “Wu ei to kondkun, Barapas kindan kin, sin kin wangli!” ninjing. (Barapas eim konu owundu ele gapman kin opu erpi, wu endi to kundrum. To kundang kin, Barapas sik kin kan ngii pendik.)

²⁰ Pailos wumb nga kanpi, ek yi nirim, “Wu ei Jiisas, eim orung kindamb, ba,” ni piim.

²¹ Ba wumb wii tok, nga yi nik, “Ond peri ele, to kond!” Wumb pei yi ku ninjing.

²² Pe Pailos nga kunum ei ngang kin, kunum tekliki mi! nim, “Nimbil erang, wu ei nipe ol endi erim? Na eim ol endi erim min, nip kurunj; ba ol endi erang kin, tumun ei kapli; ba, mon!” nim. “Yi piip kin, wii kepii top kindamb, ba,” pa nim.

²³ Ba wumb dinga puk, ek dinga nik, wii dinga tok, “Ond peri ele kulangli!” ninjing. Pe wii ek dinga nik, Pailos nim ek ei, to mani kindnjing.

²⁴ Wumb ek yi nengin kin, Pailos wumb kanpi, yi nim, “En enim dinga kindik, ‘Wu ei tumun,’ ninmin ei, wu ei, en enim sipik, tei! Na mon minj!”

²⁵ Wu ei, gapman kin opu erim ni, wu endi to kundmun nik, sik, kan ngii pendik, wu ei, wu amb pei si orung simin nik. Pe Pailos mani wu endi ei kindan, “Wangli,” nik. Pe Pailos Jiisas kindang wang kin, wumb sipik.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Jon 19:17-27)*

26 Pe opu ond wumb Jiisas sipik kin, wu endi ambil gii nik wu ei, embe Saimon. Saimon ni wu ei, eim Sairiini konu ele wu. Wu ei opu, konu owundu ele tuk bii ni erang kin, wumb ond peri ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei pindang ele pindangin ko wupu kin, Jiisas pum konu ele ekii se pum.

27 Pe wumb ke nik, kaimb kulk, puk kin, Jiisas pum konu ele ekii se punjung.

28 Ba Jiisas ak topu amb kombur kanpi kin, ek yi nim, "Enim Jerusalem konu ele amb! Enim na kin piik ke ninerei! Ke ningii pim kin, en enim nge kangil ei piik ke nik kin, en enim nge piik ke ningii," pa nim.

29 "Piinmin! Ekii se ek endi tonu omba ei yi pimba. 'Amb kangil mengnarik amb ni, kangil mengnenjing amb ni, amb am ngunenjing amb ni, amb ombu pei ka piingii.' Nimbil erang kunum ei, wumb mulnjung kin ol embin tui enim kin tonu omba.

30 Tonu om kunum ele wumb kombur komung ele ek yi ningii. Enim komung ombu mani ok kin, 'Sin tei!' nimin. Nga komung kembis kembis ombu yi ku, 'Sin to pandi tei' nimin.

31 Yi mił erang enim ol ei ond konj ele enmin; ba nga ond kulii ele enim nimbil ol erngii?" Jiisas eim ek yi nim, "Ei ol konj ei tonu wang kin, enim kaninmin," pa yi nim. "Nga ekii se ond kulii ei, mering ekii se ol ei enim na kin piik mulngii wumb ei, ol yi tonu omba ei, enim nimbil ol erngii?" pa yi nim.

32 Wumb eipi tał tu wunjung wu tał, ol kis elmbil wu tał, Jiisas tok, wu tał ouni tungii nge enjing, enjing.

33 Pe wumb konu endi ele tor punjung konu ei, embe 'Wumb peng embil' konu ei yi nilmin. Nilmin konu ele, Jiisas ond peri ele tok, wu tał ol kis elmbil wu tał, nil tunjung ku. Wu endi Jiisas angil tunding orung peng kin, nga wu endi angil taring orung pim.

34 Jiisas ek nim, "Arnan, nim piin, wumb en enim ol kis en enim ei pii poł tunarik enmin. Kapli nim wumb ol kis ei kil ngunjii," pa nim. Pe Jiisas konduk ni alap epi ei wumb ku kembis mił epi ei kinjmał erik kin, konduk ei simin nik enjing.

35 Wumb molk, kanik mulnjung; ba wumb peng pim wumb ei, en enim ek ngok yi ninjing. "Eim wumb eipi paki topu yi elim. Pe keimi Gos eim Kraiss telim wu ei, kindang opu, wumb paki topu elim pim kin, kapli akip ei eim paki topu, ond peri ele si kindpi, mani omba," yi ninjing.

36 Opu ond wumb ei kin ek ngok, yi ninjing ku. Yi erik kin, mandi ok, epi kumbii elim epi ei, sipi ngumun ninjing.

37 Pe ek ngok kin, yi ninjing, "Nim keimi Jura wumb nge King pim kin, kapli ninim paki to!" ninjing.

38 Ond peri ele, tonu eim peng ele, ek mon endi yi pulnjung, "Wu ei, Jura wumb ei nge King," pa nik pulnjung.

39 Epi waning elmbil wu kis tał tuk wu endi, Jiisas kin ek yi nirim. "Nim Kraiss Gos kindang telin wu ei min? Kapli ninim paki tokun kin, sił kin ouni paki tunjii ku!" pa nim.

40 Ba wu eipi endi orung pim wu ni ek ei piipi kin, wu ek nim wu ni, ek ngum, "Nim ngenj kumbii sin mił wu ei yi ku sinim. Ele nge nim Gos kin mund mong tujan min?"

41 Wumb siłip to kondunmun ei, siłip mong sinjpił ele to kondunmun. Ba ya wu ei, eim ol kis endi enerim konu ei tonmun," pa nim.

⁴² Pe wu ni ek yi nim, “Jiisas ekii se, nim wu King dinga owundu mułun kin, na piinjii,” pa nim.

⁴³ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Na ek keimi nind, akip kunum ele mendpil, nim na kin Gos nge konu ka wii ele ouni mułmbul,” pa nim.

Jiisas Kułum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Jon 19:28-30)

⁴⁴ Pe konu eni beli seng kin, Gos eni pandi topu erang kin, konu orung orung emii mił pepi pang kin, pou mił neng kin, emii pim ei poru nim.

⁴⁵ Pe mendpil alap ka wii endi, Gos ngii owundu ele, pim alap ei, tuk kilip topu, orung orung tał pim.

⁴⁶ Jiisas ond peri ele pepi, ek dinga nipi yi nim, “Arnan, na noman tuk ei, nim angil ele kindind,” nipi eim kułum.

⁴⁷ Pe opu elmin wumb ei, tep elim wu ni, kanpi kin, Gos nge embe ambil tonu kindim. Kindpi yi nim, “Keimi mendpil, wu ei, wu oł kis endi enałim.”

⁴⁸ Pe wu amb pei pei ok, enim mił kenmin nik onjung. Ok molk, kenjing ni, epi keimi peng kanik, en enim kaimb sik, pepil ele tok, nga orung punjung.

⁴⁹ Pe Jiisas nge wu puł ombu pei ni, Galilii konu ele amb kombur kin, ekii se ok, turii angk, epi kis ei Jiisas kin tonu wang kin, ei kanik mulnjung.

Jiisas Nge Ngenj Ei Sipik, Kom Ku Tukpu Endi Ele Pendnjing.

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Jon 19:38-42)

⁵⁰ Pe wu endi multum wu ei, eim embe Josep. Wu ei konu owundu ele multum konu ei, Jura wumb mołumun konu ele, embe ei, ‘Arimasiya,’ pa nilmin. Wu ei, wu kaunsil mołumun wu ei, oł ka elim wu.

⁵¹ Wu ei eim kaunsil eipi ek nilmin, oł kis elmin ele, ekii sipi enałim. Eim Gos konu sinim tep er mołum konu ei, ekii se peni ele wang kenmbii nipi, minj kui er mołumun.

⁵² Wu ei Pailos kin pupu, “Jiisas nge ngenj ei simbii,” pa nim.

⁵³ Pe Jiisas ngenj sipi, mani tu wupu, alap kuru endi sipi, pandi tum. Topu sipipi kin, tukpu endi ele mani kindim tukpu ei, kom ku owundu endi tunduk sik, ele ok wu endi tuk kindnałmin, ele kindim. Kindim tukpu andiłim ele ku owundu ondu ele ngunjung.

⁵⁴ Kor kunum ei, tonu omba mandi enim ei, kunum ka wii kunum ei er mołumun.

⁵⁵ Amb ombu Galilii konu ele si kindik, Jiisas kin ok, nga Josep purum konu ele ekii se puk. Puk kin, Jiisas tukpu to pendik mił, kenmin ni punjung.

⁵⁶ Kanik poru nik kin, en enim ngii konu ele orung puk. En enim kopung ka wii ni, epi muru ka tołum epi ei, er kun erik kin, Jiisas ngenj ele kopung ei kindngii enjing.

Kor kunum “Kor mułei!” nik mił kor mulnjung.

24

Jiisas Nga Angpi Konj Tonu Pum

(Masyu 28:1-10, Mak 16:1-8, Jon 20:1-10)

¹ Pe kongun kunum kumna, kor ei kupiiring ok, amb ombu en enim wumb tukpu ele punjung. Puk kin, kopung ka wii ni, epi muru ka tołum epi sik kin, epi ei er kun er sik, mił sinjing.

² Puk kin, kenik ni, ku endi pandi to pendik ni, tukpu ele pineririm.

³ Wumb ok wumb ni, tukpu ele tuk puk; ba Jiisas Owundu ngenj ei kinerik mon.

4 Pe wumb en enim noman ele piik, mund mong erik mulk. Molk kenik ni, wu taʔ konduk kuru pirim wu taʔ, eʔ elip mulkuʔ. Mulkuʔ wu taʔ nge konduk erang kin, wumb keningii pineririm.

5 Amb ombu en enim keningii pinerang kin, mani mei ele kan mani kanik mulnjung. Mulangin kin, wu taʔ ek nikiʔ ngunjungu; “Nimbiʔ erang enim wumb tukpu konu ele wumb endi konj moʔum nik kur onmun?”

6 Ba eim ya molalim! Eim angpi tonu pupu pum. Eim Galilii konu ele moʔu kin, enim kin nipe ek nipi ngum ek ei, en enim piingii?

7 Eim ek yi nirim, “Wu kingam ei sipik, wumb oʔ elmin wumb ei ngangin kin, sipi to kundangin kin, tukpu konu ele mani pu pepi kin, nga kunum tekliki pang kin, eim nga opu konj ba,” nirim.

8 Wumb ek ei piik ni, Jiisas ok ek nirim miʔ piinjing.

9 Wumb tukpu konu ele si kindik, orung punjung. Puk kin, ek nik, eim ek se andiʔmin wu engki nga endeim mulk, konu ele kanik nik ei, epi kenik miʔ nik, wumb eipi pei ngok yi enjing.

10 Pe Mariya Makandala ni, Jo Ana, ni Mariya Jeims mam ni, amb ombu mulangin kin, ek ei nik, Jiisas ek se andiʔmin wumb mulk konu ele kanik ninjing.

11 Ba wumb ei, ek ei ek wii ninmin ni piik kin, pii gii ninerik, mon.

12 Ba Piisa angpi sikir pupu, Jiisas tukpu tuk konu ele kenmbii nipi purum. Pe eim sip topu, tukpu ele nirik pupu kenim ni, alap mendpiʔ sim. Seng kin, eim nga orung ngii konu ele pupu, epi ei kenim miʔ piipi moʔum.

Emeiyas Wumb Andʔam Ele, Wu Taʔ Jiisas Kenjingiʔ (Mak 16:12-13)

13 Pe kunum ele mendpiʔ, Jiisas pii gii ninjingiʔ wu taʔ eʔ elip, konu endi Emeiyas ni konu ele punguʔ nge punjunguʔ. Pukuʔ andʔam ei Jerusalem konu ele pupu, nga Emeiyas konu ele tor puʔum konu ei, angii orung nga taʔ turii miʔ saliiim.

14 Wu taʔ andkiʔ pukuʔ kin, epi pei kenjingiʔ miʔ ei, nikiʔ punjunguʔ.

15 Wu taʔ eʔ elip, ek nikiʔ, kii sikiʔ punjunguʔ ei, Jiisas eim wu taʔ onjunguʔ konu ele ekii se om ei kinenjingiʔ.

16 Ba epi endi wu taʔ ningiʔ ele peli erang kin, Jiisas kan poʔ tunenjingiʔ mon!

17 Pe eim opu, ek nipi kii sipi yi nim, “Elip epi nipe nikiʔ onmbuʔ?” Eim ek yi neng kin, wu taʔ ni nikiʔ ek piinerkiʔ; kan mani kankiʔ mulnjunguʔ.

18 Pe wu endi embe Kliyopas wu ei, ek nipi orung kindim, “Wumb konu orung orung pei ok Jerusalem konu ele minj moʔum. Pe nim mendpiʔ Jerusalem konu epi ei tonu onum piinan min?”

19 Nga wu ei ek yi neng kin, Jiisas wu taʔ kii sim, “Epi nipe?” Wu taʔ eim kankiʔ yi ninjingiʔ, “Epi Jiisas Naseres konu ele wu oʔ ei tonu om. Eim ek ni tor kindiiim wu moʔu kin, kongun ei nga erpi, Gos ningiʔ ele ek dinga nipi wumb ngoʔum.

20 Wumb peng pim wumb ni, kuʔmaʔ kaʔiiim owundu wumb ni, Jiisas sik sipik, kos piiim wu owundu ngunjung. Pe kos piiim wumb owundu ek nik piik kin, wumb kombur eim ond peri ele to kundnjung.

21 Ba kumb ok sin pii gii yi ninjpin kin, wu ei Esrel wumb kis mulnjung kin, oʔ embin tui tonu orum kin, Gos enim paki tumba nge orum. Pe nga ek endi paʔim ku. Epi ombu om ei, pe kunum tekliki kunum salim.

22 Akip sin amb kombur ok ek nengin kin, sin mund mong enmin. Kupiiring ok en enim Jiisas tukpu to pendnjing konu ele kenmin nik punjung.

²³ Ba Jiisas nge ngenj ei kinanmin nik, ok sin kanik yi ninjing. Eim kinenjpin, ba Gos nge enjel ok yi ninjing, 'Eim konj mołum,' ninjing.

²⁴ Nga sin wu kombur puk kin, keningii nge punjung ei, amb ok ninjing mił ku ninjing. Ba eim kinanmin," pa ninjing.

²⁵ Jiisas eim ek dinga nipi wu tał ngum, "Ełip noman ełe dinga pinalim min? Ełip ek ni tor kindiłmin wumb ek pei niłmin ek ei ełip pii gii ninenjingił.

²⁶ Nimbil erang ełip piinanmbil? Gos Kraiss telim wu ei kindang, eim ngenj kumbii ok sipi kin, nga kunum ka seng kin, Gos nge dinga tilang owundu ngang mułmba?"

²⁷ Pe eim Moses lo ek ni, ek ni tor kindiłmin wumb nge ek ei nimba erim. Pe eim ek nipi wu tał ngum ei, konu orung orung Gos mon ełe ek nipi eim mendpił pa ninim ei, ek pułe nim yi mił nim.

²⁸ Pe wu tał eł ełip konu ełe mani punjunguł. Pe Jiisas eim yi erpi ba nge pum.

²⁹ Ba wu tał eim kin ya mułmun konu ełe, emii pimba mandi enim, yi nengil. Nengil kin, Jiisas wu tał kin mułum.

³⁰ Ekii se kuni nungii pendik, Jiisas eim wu tał kin mułum. Mołpu kin, eim bres sipi, Gos kin prei erpi, wu tał ngum.

³¹ Jiisas eim wu tał kin yi erang kin, wu tał ningił pirek neng kin, Jiisas kan poł tangił kin, nga Jiisas eim mulerim. Eim am pum. Pang kin, wu tał eim nga kinenjingił mon.

³² Wu tał eł ełip ek nikił piinjngił. "Siłip andlam ełe wambil kin, eim siłip kin ek ka nipi ngum. Ngopu kin, Gos nge ek pułe nipi ngopu erim. Kunum ełe siłip noman pirek neng," yi ninjingił.

³³ Wu tał ek yi nikił kunum ełe mendpił orung pukuł, Jerusalem konu ełe pukuł. Pukuł ni, wu engki nga endeim mulk. Nga en enim nge puł wu kombur ouni mulnjung.

³⁴ Molk kin yi ninjing, "Keimi mendpił, Owundu ni nga orung om," pa nik enjing. "Eim orung om ei, Saimon eim kenim."

³⁵ Pe wu tał eł ełip andlam ełe erim oł ei, ek poł tunjunguł. Tokuł kin, yi ninjingił. "Eim bres ambil engin topu Gos kin prei erang kin, sił eim kan poł tunjuł," pa ninjingił.

Jiisas Kin Ekii Sinjing Wumb Jiisas Kenjing Ku

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

³⁶ Pe en enim ek yi nik mułangin kin, Jiisas eim opu tuk, mii memb ełe engim, "Enim noman ende sek ka piik kin, mułngii!" Jiisas yi nim.

³⁷ Ba wu en enim mund mong tok enjing. Wu ombu, "Sin sinim gui endi kaninmin," ni piinjning.

³⁸ Pe eim ek nipi wumb ngum, "Nimbil erang enim puku sik andinmin? Nimbil erang enim noman embin to piik mulnjung?"

³⁹ Enim na simb ni angil ełe kinei! Na mendpił mol! Na gui mon! Gui ei ngenj na pałim mił pinalim mon!" pa nim.

⁴⁰ Eim ek yi nipi kin, eim simb, angil pei andan topu ngum.

⁴¹ En enim ka wii piinjning; ba pii gii ninenjing. Pe en enim noman embin to piik mulnjung. Mułangin kin, eim yi nim, "Enim kuni kopur ya salim min?" yi kii sim.

⁴² Pe en enim omu endi ni ngunjung.

⁴³ Pe Jiisas eim sipi, nang kin, kenjing.

⁴⁴ Eim ek nipi ngopu yi nim, "Ok, na enim kin mołup, ek nip ngunj ei, piinjning. Moses nge ek nin, ek ni tor kindiłmin wumb ek poł nin, mon Sam

ele ek palim ek ei, na nge ek palim. Ekii se keimi tonu omba nir mił tonu keimi onum.”

⁴⁵ Jiisas eim ek ei nipi kun erang kin, wumb Gos ek ei pii kun enjing.

⁴⁶ Pe eim ek yi nim, “Krais Gos kindang telim wu ei, eim ngenj kumbii sipi kolpu; nga kunum tekliki eim tukpu ele angpi, nga konj tonu opu ba,” nirim.

⁴⁷ “Pang kin, eim nge embe ele, wumb ek nik ngok erangin kin, wumb tilap ok, noman ak tok Gos ek piingii. Piyangin kin, Gos wumb ombu ol kis kil ngumba,” pa nim. “Akip enim Jerusalem konu ele ni, konu orung orung pei ele puk, kongun ei erngii,” pa nim.

⁴⁸ Pe enim puk, ek ombu pei wumb kanik ningii.

⁴⁹ Enim piinmin! Gui Ka Gos ok enim ngumbii nirim mił, Owundu ei, akip na enim ngumbii. Ba enim puk kin, Jerusalem konu owundu ele mulangin kin, tonu epin konu ele Gos nge dinga ei enim kin kindmba,” Jiisas yi nim.

Gos Jiisas Sipi, Tonu Epin Konu Ele Tonu Sipim

(Mak 16:19-20, Aposel 1:9-11)

⁵⁰ Eim wumb ombu sipipi, Besanii konu ele sipipi, eim angil tonu kindpi, noman ka ek nipi ngum.

⁵¹ Pe eim ek ka nipi ngopu mulang kin, Gos eim sipi epin konu ele tonu sipim.

⁵² Wumb en enim Jiisas embe ambil tonu kindik, nga Jerusalem konu ele orung puk kin, en enim ka ka piinjing.

⁵³ Kunum kunum Gos ngii owundu ele molk kin, Gos embe ambil tonu kind mulnjung.

Jiisas Nge Ek Ka Jon Pułum

Ek Konj Ei Tonu Opu Wu Telim

¹ Am kumb ok Gos nge ek ka ei Jiisas Kraiss se multum. Mei eneririm kunum ei eim Gos kin ouni multum. Jiisas eim Gos Mendpił.

² Am kumb ok mendpił, Jiisas Kraiss eim Gos kin ouni mulkuł.

³ Molkuł, eim mendpił epi kanim kanim pei eririm. Epi endi andłam eipi endi ele tonu enerim, mon! Eim erang tonu om.

⁴ Noman konj ei eim kin pim. Pe noman konj ei wumb tiłang ngum.

⁵ Tiłang ei wumb noman tuk emii konu tiłang ngolum. Emii ei erpi tiłang ele tuk onermba mon!

⁶ Pe wu endi tonu om; wu ei embe Jon. Gos eim wu ei nipi, kindang om.

⁷ Wu ei opu, ek ni tor kindmba nge om. Eim Jiisas nge tiłang ei ni tor kindmba nge om; eim ek mong wumb ek ei piik, ambil gii nik, pii gii ningii nge nimba nge om.

⁸ Jon eim tiłang ei mon, eim Jiisas nge tiłang owundu pałim ei ni tor kindmba nge mendpił om.

⁹ Jiisas eim tiłang ei keimi. Eim tiłang ei wumb pei ngołum. Eim mani mei konu omba eim kunum ele.

¹⁰ Gos Jiisas Kraiss kin mei ei eririm. Erang, Jiisas eim opu mei ele multum; ba mei wumb eim pii poł tunenjing mon!

¹¹ Eim pupu eim nge konu pum; ba eim nge wumb tiłap ei eim onum pa ninarik, eim ek ei piinenjing mon!

¹² Ba wumb kombur eim ek ei piik, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing. Pii gii ninjing wumb, ei eim sipi Gos nge kingam ambilam noł mułngii nipi mundum.

¹³ Gos nge kingam ambilam noł mułngii ei wumb miyem ele mengk singii min; wumb nge ngenj ele mengk singii; min wu noman ele mengk singii ei ok Gos nge kingam ambilam noł mulerngii mon. Gos eim nge wumb er mondulum. Wumb ei Gos nge noman ele eim kingam ambilam noł mendpił mułngii.

¹⁴ Jiisas eim mei mani opu wu talpi Gos nipe mił mołum, eim sinim anda tum eim tuk sinim kin mołum. Sinim Gos nge kingam mendpił eim nge tiłang owundu ei kan poru ninjpin. Eim nge tiłang Gos Owundu kindang om. Jiisas eim noman kun ka ni ele kun ka mendpił; ei eim kin piki top mołum.

¹⁵ Jon eim ek ei nipi eim wii dinga topu yi nim, “Wu ei ok na enim kanip yi ninj, ‘Wu endi na ond konu ekii se omba wu ei, na nge Owundu. Nimbił erang na tonu onerik kunum, ei eim kumb ok multum.’”

¹⁶ Sinim wumb pei, eim nge ka wii epi pei sinmin ei eim kin piki to mołum. Eim nge noman ka ei sinim kin am pei ngopu minj mołum.

¹⁷ Nimbił erang, Gos eim lo ek ei Moses angil ele ngurum. Ba Jiisas Kraiss eim noman ka ngopu ni, ek keimi mendpił ei Jiisas Kraiss eim sin kin tonu om.

¹⁸ Wumb endi Gos endeim kinalim mon. Gos eim nge kingam endeim mendpił, ei eim mendpił Gos arim kin ouni mołulum. Ei eim Gos nge elim ol ei, pule ni tor kindpił sinim ngolum.

*Jon Wumb Noł Pendilim Wu Ek Ni Tor Kindim
(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Luk 3:1-8)*

19 Jura wumb molk, Gos kin kulma! kalilmin wu kombur ni, Liiwai wumb men ngii kongun paki tok elmin wumb ei, nik kindangan Jerusalem konu si kindik ok, Jon kanik kii sinjing, “Nim Nii?”

20 Pe Jon eim ek ei koi enerim mon. Eim ek ni tor kindpi ek dinga yi nim, “Na Kraiss Gos kindang wu mon!” pa nim.

21 Pe wu ombu eim kii sinjing, “Pe nim Elainga Gos nge ek ni tor kindilim wu ok multum min?” Pe eim yi nim, “Ei na mon.” Nga wu ombu kii sinjing, “Sin wu endi ol ekii se tonu omba ei piipi nimba wu endi omba nipin kui er mulnjpun, wu ei nim min?” Nga Jon ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei na mon,” pa yi nim.

22 Wu ombu en enim yi ninjing, “Pe nim nii? Wumb si kindik ninjing ek ei nim nipin ngonmun. Pe ninim ek nikin, ‘Na wu ei,’ pa nen piimin,” pa ninjing.

23 Pe Jon eim ek yi nim, “Enim noman tuk ele er kun erei!” Ek pule ei yi mi!

‘Na wu endi eim konu wumb mulenjing konu ele wii top ek dinga nip,’ yi ninim. ‘Owundu nge andlam to kun erei!’ Ei ok ek ni tor kindilim Aisaiya ol ekii se tonu omba nge piipi nirim ek ei nge nimbii ond,” pa yi nim.

24 Lo ek piilmin wumb, wu ombu kindangan Jon kin onjung.

25 Pe wu ombu Jon kii sik yi ninjing, “Nim ok wu Aisaiya ol ekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei mon. Nga nim Kraiss Gos kindang om mon; nga ol ekii se tonu omba ei wu endi mon. Nga nim nimbil erang wumb nol pendkin en?”

26 Pe Jon eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nol mendpil ele wumb nol pendind. Ba enim molmun konu tuk ele wu endi angpi molum. Ei enim piinanmin mon.

27 Wu ei na ond konu ekii se omba; ba na nam wu ka mon, eim simb su kan ei pos kindnermbii mon. Eim ol kis min, ol embin ei na si kindnermbii, mon!”

28 Epi ombu pei Besanii konu orung nol Joran ele tonu om. Konu orung ele, Jon wumb nol pendpi ngum.

Jiisas Eim Gos Nge Kung Siipsiip Wa! Mil

29 Jon eim topul molpu kenim ni, Jiisas eim mulum konu omba nge om. Pe Jon eim yi nim, “Ei Gos nge kingam kung siipsiip wa! mil wumb kulma! kalilmin eim onum kinei! Eim onum kulang mei ele wumb pei kis kil ngumba nge onum,” pa yi nim.

30 “Wu ei na ek yi mil nir, ‘Wu endi ond ekii se omba; ba wu ei na nge wu owundu nir. Nimbil erang na minan mingneririm kunum ei, eim am kumb ok mendpil eim multum.’

31 Na nam eim pii pol tunerir mon. Ba na op wumb nol mendpil pendip ngur. Ei nge Esrel wumb Gos kingam ni piingii.”

32 Pe Jon eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Na kenj tonu epin Gui Ka kei Kurmul mil ninmin mil yi mani om. Opu, eim kin mulum,” pa nim.

33 “Pe na nam eim piip pol tunerir; ba Gos na kindang op, wumb nol mendpil ele pendip ngur. Eim na kin ek nipi ngopu yi nirim. ‘Nim mol kinan Gos Gui Ka ei opu, wu endi kin mulum kin, wu ei wumb Gos nge Gui Ka ei, wumb nol mil pendpi ngumba.’

34 Pe na nam kanip poru nip, ek ei nip, tor kindinj. Ei Gos kingam mendpil,” Jon eim ek yi mil nipi kindim.

³⁵ Nga kupiiring, Jon eim kin ekii sinjngil wu taʔ ouni muljung.

³⁶ Molk kin, Jon eim moʔpu kenim ni, Jiisas andʔam ele, andpi pum. Pang kin, Jon eim ek yi nim, “Gos nge kung siipsiip waʔ ei onum, kenei!” pa yi nim.

³⁷ Eim kin ekii sinjngil wu taʔ, eim ek yi miʔ nim ei, piinjngil! Piikiʔ, Jiisas pum konu ele ekii sikiʔ punjngul.

³⁸ Jiisas eim pupu, kan ak topu, wu taʔ kanpi, ek nipi, wu taʔ ngopu, yi nim, “Eʔip epi nipe kurkuʔ, onmbuʔ?” Pe wu taʔ ek ni, orung kindkiʔ. “Nim ek emb toʔun wu, nim ngii jili salim?” yi nikiʔ, eim kii sinjngil.

³⁹ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Eʔip ya okuʔ kine!” nim. Wu taʔ pukuʔ eim mulum konu ngii ei kankil kin, eim kin ouni muljung. Nimbiʔ erang, konu eni kapiʔ kapiʔ erim ei, eni wuʔ mani pupu, konu pou nim.

⁴⁰ Wu taʔ Jon ek neng, piikiʔ, Jiisas pum konu ele, ekii se punjngul wu taʔ, endi Endru, ei Saimon Piisa angim.

⁴¹ Pe Endru eim pupu, angim Saimon kanpi, yi nim, “Sin Gos Kindim Wu Krais om, kenjpin ei, sinim Krais Gos Kindim Wu ei, sin kenjpin,” pa nim.

⁴² Pe Endru eim angim Jiisas mulum konu ele, kenmba nipi sipim. Jiisas eim kanpi, yi nim, “Nim Saimon, Jon nge kingam; ekii se, nim embe endi Siipas ningii; Griik wumb embe ei yi miʔ niʔmin. Piisa ei puʔe, ‘Kom ku,’ yi niʔmin,” pa nim.

Jiisas Pilip Kin Nasaniyel Teʔ Wii Tum

⁴³ Nga kupiiring, Jiisas eim Galilii konu ele bii nipi opu, Pilip kan sipi, yi nim, “Na ond konu ekii se wa!” a nim.

⁴⁴ Pilip ni wu ei, eim konu ele embe Beseira konu ei, Piisa kin Endru tel konu ende.

⁴⁵ Pilip Nasaniyel kur kanjpi yi nim, “Ok Moses lo ek poʔpu, nga ok ek ni tor kindiʔmin wumb, eim kin ek polk wumb ei nge, ni wu ei sin kenjpin. Eim Jiisas Naseres konu ele wu Josep nge kingam,” pa nim.

⁴⁶ Pe Nasaniyel ek nipi yi nim, “Naseres konu ele, akip epi ka endi tonu omba min mon?” Pilip ek nipi, orung kindpi, yi nim, “Nim okun kenjii; oi!”

⁴⁷ Jiisas kenim ni, Nasaniyel eim kin wang kanpi, eim ek yi nim, “Ei Esrel wu mendpiʔ onum, kenei! Ek kend endi ni, eim kin pinalim, mon!”

⁴⁸ Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim na er kaniʔin miʔ nenj?” Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Pilip nim kin ek tinerim kunum ei, nim ond mong pik puʔ ele muʔun ni, na nim ok kenj,” pa nim.

⁴⁹ Pe Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek emb toʔun wu! Nim Gos nge kingam mendpiʔ. Nim Esrel wumb nge King,” pa nim.

⁵⁰ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nim ok kenj ond pik puʔ ele muʔun kunum ei na ninj, nim pii gii nin min? Ekii se nim kenjii ei epi owundu mendpiʔ tonu omba,” pa nim. Ei Jiisas eim ekii se jep oʔ piipi nim.

⁵¹ Jiisas ek nga nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpiʔ nip enim ngond. Ekii se enim molk piingii ni, na Gos kindang mani mei ele tels wu moʔ; yi erang Gos nge andʔam ele sinim. Eim kin ek tangpin piipin ermin andʔam ele aki tum. Ekii se enim molk keningii ni, tonu epin wuʔ aʔ pang, Gos nge enjel pei, tonu puk, nga mani ok erngii ei, na kin ongii. Na Gos kindang mani mei wu tels wu moʔ.”

¹ Kunum tekliki ele, wu endi Keina konu orung Galilii niłmin konu ele, wu endi amb simba erim konu ele, Jiisas mam pupu konu ele mułum ku.

² Jiisas eim nge ekii silmin wumb kin, Jiisas kin Keina konu ele, wangin nik tung kindnjing.

³ Ekii se noł wain nunjung poru neng, Jiisas mam opu, Jiisas kanpi yi nim, “Noł wain nunjung poru ninim,” pa nim.

⁴ Pe Jiisas mam kin ek yi nim, “Amb ei nim epi mon. Na nam noman ele, na nam andan tumbii kunum ele tonu onanim mon,” pa nim.

⁵ Jiisas nge mam eim ek nipi kongun wii elmin wu ombu kanpi yi nim, “Jiisas eim nipe ek endi enim kanpi nim kin enim eim nimba mił, ekii sik erei!” a nim.

⁶ Noł ming mił owundu angil nga endeim mił sim. Ei Jura wumb noł was elmin ol ei nge ming. Noł kungii ei noł kulk ming endeim piki top mułmba ei nge su 20 ni 30 su pei sik ninmin.

⁷ Jiisas ek nipi, “Noł ming pei ele noł kulk piki tei!” pa nim.

⁸ Pe Jiisas eim kongun wii elmin wu ombu kanpi yi nim, “Noł kopur bein tok, sipik wu kuni wumb ngonum tep elim wu ei ngei!” nim. Yi neng kin, sipik ngunjung.

⁹ Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei, pe noł ei sipi nopolu piim ni, noł wain mendpil pim. Wu ni yi piim, “Noł wain ei jiki orung sinjing,” ni piim. Ba kongun wu ming owundu noł kungjung wu ombu en enim piinjing. Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei eim ek nipi wu amb sim wu ei kii sipi yi nim.

¹⁰ “Wumb pei noł wain ka mił ei ok ngok, erang wumb nok kis er mułangin noł wain kis mił ei ekii se ngolmun. Ba ni nim noł wain ka ei ambil gii nikin, ekii se tu wun,” pa yi nim.

¹¹ Jiisas eim jep ol ei am kumna mendpil erang, eim nge noman dinga tilang ei andan tum. Kunum ele eim nge ekii sinjing wu ombu Jiisas kin pii gii ninjing.

¹² Pe kunum ei poru neng, Jiisas eim mam angim noł ni eim ekii sinjing wu ombu kin Kapaniyam konu ele puk, kunum kopur konu owundu ele mulnjung.

*Gos Ngii Ele Wumb Epi Top Er Mulnjung Ei, Jiisas Topu Tor Kindim
(Masyu 21:12-13, Mak 11:15-17, Luk 19:45-46)*

¹³ Jura wumb kuni owundu Pasopa nołmun kunum mandi erang, Jiisas eim Jerusalem konu ele tonu pum.

¹⁴ Nirikring, Gos nge men ngii owundu ele wumb kung kou ni, kung siipsiip ni, kei ni, kom ku tilan erik. Enjing, wumb ombu ok peł ele molk ku tilan erik mulnjung.

¹⁵ Pe Jiisas eim kan endi sipi, wumb ei kan pilangsi topu, wumb to anda kindim. Kindpi, wumb ku tilan erik mulnjung wumb ei top bein topu, ku peł ni ku ombu orung orung si kindim.

¹⁶ Jiisas kanpi, wu kei tu wuk, ku sik erik mulnjung wumb ei kanpi ek yi nim, “Enim epi ei sipei! Enim na Arnan ngii yi erangin opu, top ngii mił sinermba mon!” pa nim.

¹⁷ Jiisas eim kin ekii silmin wumb ei, en enim yi piinjing. Gos ek endi yi palim mił keimi tonu om. “Na kongun dinga erpi, Arnan nge men ngii ka simba nipi end.”

¹⁸ Ba Jura wumb ei kanik yi ninjing, “Nim jep ol nipe jep ol endi eran, sin kenmin nim nge noman dinga peng ol yi mił en?”

¹⁹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos men ngii ei to mani kindangin, nga na kunum tekliki mendpił ngii ei si tonu kindip tekmbii,” pa yi nim.

²⁰ Pe Jura wumb yi ninjing, “Kung ngii 46 kinan, wumb ngii ei teknjing. Ba nim kunum tekliki mendpił ngii ei tekmbii nin min?”

²¹ Ba Jiisas eim Gos men ngii ei nim ek, ei eim ngenj ele kolpu nga kunum tekliki konj angpi tonu ba ei piipi, ek ei nim. Ba wumb ek ei pii pol tunenjing mon.

²² Ei mił, Gos eim kolpu ekii se eim sipi nga konj angpi orung simba nirim ek ei, eim nge ekii silmin wumb ei Gos nge ek pol ei piik mił Jiisas eim yi kun nipi tor kindang, ek ei pii gii mendpił nik, mulnjung.

Jiisas Eim Wumb Pei Noman Tuk Piipi Poru Ninim

²³ Jiisas eim Jerusalem konu ele Jura kor owundu Pasopa kunum ka ele mułum. Mułang, wumb pei eim jep ol erim ei kenjing. Kanik, eim yi erim ol ei eim kin pii gii ninjing.

²⁴ Ba Jiisas eim wumb pii gii ninmin ninjing ei Jiisas eim keimi ni piinerim mon. Piinarpi, eim wumb kin bii ni piinerim. Nimbil erang wumb pii gii ninenjing. Jiisas wumb noman ele kan poru niłim.

²⁵ Wumb endi molk wumb ombu yi mił ol yi mił elmin pa nik Jiisas eim ek ngunerngii mon. Ele nge nimbil erang Jiisas eim wumb pei noman tukrung nipe ele noman pim ei eim kan poru nim.

3

Jiisas Eim Nikoriimas Kin Ek Nim

¹ Wu endi wu num ei, eim embe Nikoriimas. Wu ei eim lo ek piilim wu. Eim Jura wumb ei tep wu num mułum wu.

² Wu ei eim epin kunum opu, Jiisas mułum konu opu yi nim, “Ek emb tokun wumb ngolon wu. Sin piinmin, nim Gos kindang, ek emb tokun wumb ngunjii nge on. Pe Gos wu endi kin mulermba, ei eim jep ol en mił yi kapli enermba mon.”

³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi ei opu noman tuk konj kangil kembis mił punerim kin, Gos sinim tep er mułum wumb ei kin konj mulermba mon.”

⁴ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb tukui molk nga kangil kembis mił tonu ongii mił nenj? Nga menjing kirim ele tuk pangin, nga menjing mek kindangin ok konj mułngii nin min?”

⁵ Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi eim noł pepi, Gos Gui Ka ei sipi opu, wu konj mił punerim kin, keimi wu ei Gos sinim tep er mułum ele tuk punermba mon.

⁶ Wumb nii endi ngenj ele mengnim ei ngenj ele wumb, nga Gos Gui Ka ele wumb konj tonu ongii ei, Gos Gui Ka nge wumb,” a nim.

⁷ “Na nim kanip nind, ek ei piikin noman embin to pinerii mon! Nim okun, nga wu konj mił mulii,” pa nim.

⁸ “Konu pop tonum, ei eim pop top orung pupu, orung pupu enim. Konu pop onum ei nim piin. Ba konu jili opu, nga jili orung punum ei nim piinan. Yi mił, wumb pei Gos Gui Ka ele ok, wumb konj mił mulnjung kin, yi mił ku,” pa nim.

⁹ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Epi ei er tonu omba mił nenj?”

10 Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Esrel wumb nge ek emb tokun ngołum wu mołun, ba nimbił erang nim epi ei pii kun enan?”

11 “Keimi mendpił na nim kanip nind. Sin ek nipin enim ngopun ninmin ei, epi sin kanpin poru nipin kin, ek ni tor kindpin enim ngonmun. Ba enim ek ei piinarik, buł ngok ngok enmin,” pa nim.

12 “Na enim mei ele epi ei, enim kanip ninj; ba ek ei enim pii gii ninanmin mon! Pe na tonu epin epi ei nip enim ngumbii ei, er pii gii ningii mił nenj?”

13 Wumb endi tonu epin pupu kinałim mon! Gos Jiisas (Krais) kindang opu mei wu telip ei, na nam mendpił konu ei kanił. Nimbił erang ei nga nam moł konu.”

14 “Kumb ok Moses eim mei wumb mulenjing konu ele ka wembii endi mił ond endi tonu kindpi pendim; yi mił ku Gos kingam kindang opu mei wu telim wu ei, wumb yi mił ku erik; nga eim ond peri ele tonu kindik tok kundngii.

15 Kundangin, wumb pei na kin pii gii ninjing kin, en enim noman konj sik kunum kunum ka mułngii.

16 Keimi, Gos eim kingam endeim mendpił mołum. Ba Gos eim mei wumb pei noman mendpił ngopu, eim kingam endeim mendpił ei ngum. Gos eim yi mił erang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin mułngii. Wumb ei noman konj sik, kunum kunum konj mułngii.

17 Gos eim kingam kindang om ei, wumb kos piipi, wumb ek nipi kun erpi yi ermba nge onerim mon. Gos kingam ei kindang om ei, wumb sipi Gos kin orung simba nge kindim.

18 Wumb eim kin pii gii ninenjing kin, Gos kos owundu piimba. Kunum ei en enim Gos kin mulerngii mon, kunum kunum dup nok mułngii. Nimbił erang, Gos kingam endeim ei kin pii gii ninenjing. Nga wumb eim kin pii gii nik mułngii wumb ei, noman konj sik, kunum kunum konj ka mułngii.

19 Gos wumb kos piimba ei, ek pułe yi pałim. Jiisas tiłang owundu ei mei wumb noman tuk kin tiłang ermba. Ba wumb en enim emii konu noman kulk, tiłang ele onenjing mon. Nimbił erang, wumb en enim oł kis er mulnjung.

20 Wumb oł kis elmin wumb ei, en enim tiłang ei noman ngunałmin. Nimbił erang, wumb en enim oł kis peni ele omba ni piik nge onałmin. Onarik, tiłang ele oł ka ei kin, opu orung erik buł ngołmun.

21 Ba wu endi eim oł kun elim wu, ei eim tiłang ele opu, erang wumb kaniłmin. Wu ei eim Gos nge dinga ele enim ni piłmin.”

Jon Eim Jiisas Nge Ek Pułe Ei Ni Tor Kindim

22 Pe epi ei poru neng, Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu kin, Jura konu orung ele puk. Konu ele pu molk, eim nge ekii siłmin wumb ei wumb noł pendik, elmin.

23 Jon eim yi ku wumb noł pendpi eririm, ei konu Einon ni konu ei, Salim konu mandi sirim. Noł pei pim konu ele wumb ok noł pinjing.

24 Eros Jon sipi kan ngii pindneririm kunum ei erim.

25 Jon nge ekii sik wu ei nge ombu ni Jura wu endi kin, tuk ek orung orung nik, wumb noł pendik elmin oł ei nge nik.

26 Pe Jon nge ekii sik wu ombu ok, eim kanił yi nik, “Ek mon wu, nim wu endi kin ok nim kin Joran konu orung molkuł, wu ei nim ek ni tor kindin. Wu ei eim wumb noł pendnim nik, wumb pei eim kin punmun,” pa ninjing.

27 Pe Jon eim nipi yi nim, “Gos tonu epin mołum ei epi endi wumb ngunermba; nga wumb endi ei eim kapli sinermba mon. Nimbił erang Gos

eim Krai kindang ya mani opu, wumb noꝝ pendik ełmin oꝝ ei ermba nge om.

²⁸ Enim ok piimin, na ek nip ngunj, ‘Na Krai mon. Ba Gos na eim ekii se omba konu na ok kindang ond,’ pa yi ninj.

²⁹ Pe wu endi eim amb sim kin, wu ei eim amb ei mendpiꝝ mułmba. Pe eim nge wu angim ei angpi piim ni, eim angim wu ei amb sipi ek tingang, eim piipi ka piim. Nimbil erang wu ei amb simba wu ei ka piininim. Yi miꝝ ku, na noman ka ka piki top moꝝum.

³⁰ Eim nge embe ei am owundu ei tonu mendpiꝝ pang, na nge embe ei am mani mendpiꝝ ba,” nim.

³¹ “Wu endi tonu moꝝpu mani om kin, ei owundu mendpiꝝ moꝝum. Wu endi mei konu tonu om kin wu ei mei wu. Mei eꝝe epi ei nip ngonum, ba wu endi tonu epin mani om wu ei, Jiias epi pei tep er moꝝpu Owundu mendpiꝝ moꝝum,” pa yi nim.

³² “Wu owundu eim ek nilim ei, piipi poru nipi, kanpi poru nipi, ek nipi tor kindiim, ba wumb endeim endeim, endi eim nim ek ei piik, sik, ambil gii nik, piik mulałmin min?”

³³ Wumb endi eim ek ei ambil gii nik mułngii, wumb ei, ek ei piik ni orung kindngii. Gos ei eim ek keimi mendpiꝝ nilim,” pa ningii.

³⁴ Wu ei Jiias Gos kindang om. Opu, Gos erim ek ei nipi tor kindim. Nimbil erang Gos eim Gui Ka ei, wu ei kin dinga aninga er ngunerim mon; ba eim dinga owundu pei ngoꝝum.

³⁵ Arim Gos eim kingam Jiias ei noman ngopu, eim epi pei kingam angil eꝝe ngopu, wu ei Jiias epi pei tep er moꝝum.

³⁶ Wumb endi Gos kingam ei kin pii ninjing kin, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Wumb endi Gos kingam ek ei pii gii ninenjing kin, noman konj ei, sinermba mon. Gos wumb ei kin kos owundu erpi kindang; nga kumep kis eim kunum kunum simba.”

4

Jiias Sameriya Amb Endi Kin Ek Tengim

¹ Kunum eꝝe lo ek piilmin wumb ek endi yi miꝝ piinjing, “Jiias eim kin ekii silmin wu ombu ei wumb noꝝ pendik ngoꝝmun. Nga wumb pei Jiias kin ekii silmin ninjing. Jon kin wu ombu aninga ekii sek punjung,” pa ninjing.

² Ba Jiias eim wumb noꝝ pendnerim mon. Eim kin ekii silmin wumb ei wu amb noꝝ pendik ngunjung.

³ Jiias eim lo ek piilmin wumb ei ek ei piinmin ni piipi, eim Jura konu ei si kindpi, Galilii konu orung pum.

⁴ Pupu andlam endi eꝝe ekii sipi pupu, Sameriya konu eꝝe tuk pup eꝝe orundung tor bii ni pum.

⁵ Pe Jiias eim pupu, Sameriya wumb konu owundu endi eꝝe tor om. Konu ei embe Saikar nilmin. Konu eꝝe kumb ok Jeikop mei nendii kingam Josep ngurum mei ei, konu eꝝe mandi miꝝ sim.

⁶ Noꝝ tukpu ei kumb ok Jeikop silim noꝝ tukpu, ei konu eꝝe sim. Jiias eim noꝝ tukpu eꝝe mandi muꝝum. Jiias andlam oꝝt om eim ten erim. Ei konu eni tinga beli sim kunum.

⁷ Sameriya amb endi noꝝ kułmba nge om. Jiias eim ek nipi amb ei ngum, “Noꝝ na ngan numbi,” a nim.

⁸ Jiias ei kin ekii sik ok wu ombu konu owundu eꝝe puk, kuni top erngii nge punjung.

⁹ Sameriya amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Jura wu, na Sameriya amb. Nimbil erang, nim na nof ngamb nin? Jura wumb kin Sameriya wumb kin tep tok ende andnalmin mon!” pa nim.

¹⁰ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos eim epi wii wumb ngolum ei nim piin kin, kapli nim na nii ei nim pii pol tokun kin na kii sen kin, nof ei ngamb nim nokun konj kunum kunum mulnjii nof ei na nim ngumbii,” pa nim. Jiisas eim noman konj ngumba ei nge piipi, ek nipi amb ei ngum.

¹¹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, nof ming endi sinalim; pe nim nof wumb nok konj kunum mulngii nof ei, er sinjii mil nenj?”

¹² Sinim nge kupenjpin Jeikop, eim nof tukpu ei sin ngum. Ok eim kingam nof ni eim kung kou ni, kung siipsip ni, ei pei nof ei ngolum. Pe nim, eim to mani kindkin sin nof ka wii ngunjii min?”

¹³ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb ya nof tukpu ele nonmun wumb ei, nga nof ele kulk nungii.

¹⁴ Nof ei kunum kunum tangpi, tonu opu topu tor wang ei noman konj ngang konj kunum kunum mulmba,” pa yi nim.

¹⁵ Amb ei ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim nof ei na ngo! Ngan, na nof nuwa enerang, nga ya nof tukpu ele op kulermbii,” pa nim.

¹⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim pukun, wanim nen. Nga ya wel!” nim.

¹⁷ Amb ni ek yi nim, “Na wu molalim,” pa nim. Pe Jiisas ek yi nim, “Amb, nim na wu mulalim nin ei keimi nin.

¹⁸ Ok, nim wu angil orung pun. Pe nim wu endi nim kin molum ei ninim wu mendpil mon.”

¹⁹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu na pe piind nim Gos ol ekii se ermba ol ei piikin nilin wu.

²⁰ Sin Sameriya konu ele wumb ok kupenjpin nof mulk, ei tonu komung Gerisim ele kulou tok Gos kin men tok elmin. Nga enim Jura wumb ei yi nilmin. Men tok erngii konu ei Jerusalem konu ele salim,” pa nilmin.

²¹ Jiisas ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim na ek ei pii gii ninjii. Ekii kunum endi tonu omba kunum ei, mandi wumb tonu komung Gerisim ele Gos men tok enarik, nga wumb pei Jerusalem konu ele Gos men tok enerngii ku.

²² Pe enim Sameriya konu ele wumb en enim Gos pii pol tunarik, men tok elmin. Nga sin Jura wumb ei Gos piilmin eim kin men tok elmin. Ei nimbil erang, Gos ei kongun erpi, wumb sipi eim kin orung simba nge wu ei, sin Jura wumb kin om.

²³ Kunum endi tonu omba nik, ei pe tonu om poru ninim. Wumb en enim Gos kin men tok keimi mendpil elmin wumb ei en enim noman tuk ele Gos kin noman ka ngungii. Nga en enim men tok keimi erik, Gos kin ngungii.

²⁴ Gos wumb mil mon! Gos eim Gui Ka molum. Wumb endi Gos kin men tok erngii ei, Gui Ka ele erik en enim noman ka ngok; ek keimi noman ka ngok ek keimi nik Gos ngungii.”

²⁵ Amb ni ek yi nim, “Na piind, wu endi omba, ‘Krais’ nilmin. Wu ei om kin, sinim kin Gos nipi ol erim ei nipi ngumba.”

²⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ei na; na pe nim kin ek tang mol,” pa nim.

²⁷ Eim ek yi neng kin eim nge ekii sik wu ombu orung onjung. Wu ombu en enim yi piinjing, “Eim amb ei kin nimbil erang, ek tangnim?” ni piinjing. Ba wu endi opu, “Nim amb ei kin nimbil erang ek tangkin molun? Nim

nimbił oł en?” Jura wumb oł yi mił enalmin; yi ningii wu endi onenjing nik, en enim yi piinjing.

²⁸ Pe amb ei eim noł ming ei mani kind sepi, konu owundu ele orung pum. Pupu, wumb kanpi yi nim.

²⁹ “Enim wu endi mołum ei, keningii wei!” pa nim. “Wu eim na ok ele mił pei ei nipi ngum. Ei Krai min mon?”

³⁰ Pe wumb konu owundu ele si kindik, Jiisas mułum konu ele bin ni punjung.

³¹ Kunum ele, eim ekii sinjing wu ombu ek dinga yi ninjing, “Ek emb tołum wu, nim kuni nui!” a ninjing.

³² Ba Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Na kuni kombur salim ei enim piinanmin,” pa nim.

³³ Yi mił neng kin, Jiisas kin ekii silmin wu ombu, ek en enim yi ninjing, “Wumb endi eim kuni endi tu wuk ngunjung min?”

³⁴ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na kuni ei ya mani mei ele kuni mon; ba yi mił. Na Gos kindang onj; ei eim noman ele na ekii sind. Eim nge kongun ei na er poru nimbił,” pa nim.

³⁵ “Enim ek yi nilmin, ‘Oi kapil kapli palim ei poru neng, sinim kuni kułou simin kunum,’ pa nilmin. Na enim kanip nind, enim kan orung kind kinei! Kuni pei pol top mołum. Ei pe kunum ele kuni singii. (Ei Jiisas eim ek ekin mił end nim.) Wumb ok wumb ei pe na kin pii gii nik erngii,” pa nim.

³⁶ “Wu nii endi eim kuni wiis kilip topu kułou tum kin, ei eim kumep ka simba. Nga eim wu endi kuni wiis emb telim wu ei kin, el elip ouni noman ka piingil. Nga yi mił ku, wumb nii endi eim yi erang kin wumb na kui erik pii gii ninjing kin, eim kumep ka simba. Nga nim wu endi kin Gos ele ka ei wumb kin ek emb topu ngum, el elip ouni noman ka piingil.

³⁷ Pe ek yi mił ei keimi, ‘Wu endi kuni emb tałpi pendilim kin, wu endi opu kuni kułou topu silim.’

³⁸ Na enim kuni se nip kindamb punjung, ei enim kongun er tilenjing; wumb epi kongun dinga er tał pendnjing konu, enim puk kuni singii nge punjung.”

³⁹ Pe Sameriya wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Nimbił erang, amb ei eim ok erim oł ei, Jiisas eim piipi nipi tor kindim. Amb ek yi neng kin, wumb Jiisas eim kin pii gii ninjing.

⁴⁰ Pe Sameriya wumb ok Jiisas eim kanik, kii sik yi ninjing, “Nim sin kin mułmun min?” pa nengin kin, Jiisas eim konu ele kunum tał mendpil mułum.

⁴¹ Pe kunum ei wumb pei nga Jiisas nge ek piik eim kin pii gii ninjing.

⁴² Pe wumb ei ek yi ninjing, “Amb, nim ek ei sin pii gii mendpil ninenjpin mon. Sin sinim eim ek ei piipin, nga eim kanpin enmin. Sin piipin eim wu ei mendpil mei wumb pei Gos kin sipi orung simba nge onum, pa ninjing.

Jiisas Wu Owundu Endi Eim Kingam Er Ka Erim

⁴³⁻⁴⁴ Jiisas eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Gos oł ekii se ermba ei piipi nipi tor kindpi elim wu, ei eim konu ele eim embe tonu punanim,” nim. Pe wumb Jiisas eim ek ei piinerangin kin konu ele kunum tał moł pu poru nipi pendpi, eim konu ele si kindpi, Galilii konu ele pum.

⁴⁵ Pe Jiisas eim pupu Galilii konu ele tor pang, wumb eim onum nik ka piinjing. Nimbił erang, ok en enim kor owundu kuni owii, ‘Pasopa’ nilmin kunum ei Jerusalem konu ele puk Jiisas nge epi kanim kanim erim ei kenjing.

⁴⁶ Nga Jiisas eim opu, Galilii konu ele orung konu endi Keina nilmin ele tor om. Konu ele ok eim no! mendpi! ei erang opu no! wain mendpi! pim konu ele. Pe Kapaniyam konu ele gapman nge epi tep elim wu endi mu!um. Wu ei eim kingam ening tum.

⁴⁷ Wu ei eim mo!pu piim ni, Jiisas Jura konu si kindpi, Galilii konu ele onum ninjing. Wu ei yi piipi eim pupu, Jiisas kin dinga kii sipi yi nim, "Nim kapli mani na ngii pukun, na kang i kulmba mandi enim. Ei er ka erkin se konj sinjii," nim.

⁴⁸ Jiisas eim ek nipi eim ngum, "Pe enim jep ol kanim ei kinenjing kin, enim pii gii ninerngii," pa nim.

⁴⁹ Pe gapman nge epi tep er mo!lum wu ni yi nim. "Owundu, nim sikir mani oi! Mon peng kin, na kang i ei ko!pu ermbe," pa nim.

⁵⁰ Jiisas ek nipi wu ei ngopu yi nim, "Nim po! Nim kinganim ei konj kindpi mu!mba," nim. Wu ni Jiisas nim ek ei pii gii nipi pum.

⁵¹ Wu ni eim andlam ele pupu peng, eim nge kongun wumb tor ok, eim kanik yi ninjing, "Nim kinganim ni ka wii mo!um," pa ninjing.

⁵² Pe wu ni eim kongun wu ombu kii sim, "Konu eni kunum nenj eim ka wii mi! mu!um?" "Oltin konu eni beli orung kunum ei, eim ening ei poru neng, ka wii mu!um," pa yi ninjing.

⁵³ Yi nengin kin, arim eim piim oltin kunum ele Jiisas ek yi nim, "Nim kinganim konj mu!mba," pa yi nim, ei piim. Pe eim pii gii neng, eim nge wumb tilap ei kin ouni Jiisas kin pii gii ninjing.

⁵⁴ Jiisas eim Juriya konu ele si kindpi pupu, Galilii konu om. Opu kin, Galilii konu ele, eim jep ol nga ei eririm. Jiisas eim ok no! wain eririm. Nga wu ei kingam er ka erim, jep ol ta! mi! erim.

5

Besera Konu Ele No! Gop Kembis Ele Jiisas Wu Endi Er Ka Erim

¹ Pe ei poru neng kin, Jura wumb kor owundu nge kuni owundu endi tonu onum nengin kin, Jiisas eim Jerusalem konu ele tonu pum.

² Jerusalem konu ele mandi kung siipsiip ngii ondu konu ele endi sim konu ele, no! gopu kembis endi mu!um. No! ei Eipru wumb ek embe ele embe yi silmin, 'Besera' nilmin. Konu ele ngii tika angil orung engim.

³ Ngii tika ele, wumb pei ening pim wumb ni, ningil kis mu!um wumb ni, simb kis mu!um wumb ni, wumb ngenj embil pei kulum wumb, pei konu ele mulnjung. No! ei olup tumba ni kui er mulumun.

⁴ Kunum endi, Gos Owundu nge enjel endi kindang opu, no! ele mandring pupu, no! ei olup tang kin, wumb endi ok opu mani no! ele pulum ei, eim ening ei poru nipi, ka salitim.

⁵ Wu endi ngii tika ele mu!um wu ei, eim ening kunum kinan tang palitim. Wu ei kung ngii 38 pei mu!um.

⁶ Jiisas opu kenim ni, wu ei or pepi mu!um. Jiisas piinim ni wu ei ening kunum kinan tum pim. Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim ngenj ei opu, ka ba ni piin min?"

⁷ Ening pim wu ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, no! ei olup elim kunum ei, wu endi na paki tangin bii ei, wu endi mon. Nam bii ni ele ei, kapli enerang, wumb na to mani kindik, ok ku no! ele puk pulmun," pa nim.

⁸ Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim tonu angkin ninim pe! ei sikin pui!" nim.

⁹ Pe sikir wu ni angpi, eim pe! ei sipi pum.

Pe kunum ele, kor kunum.

¹⁰ Jura wumb wu ei kanik yi ninjing, “Pe kor kunum ei, nim nimbil erang pei ei ko wukun tu wun? Ninim nge pei tu wun ei, sin nge men tolmun lo ele mon ninim,” pa ninjing.

¹¹ Ba wu ening peng opu ka pum wu, ni ek yi nim, “Wu ei ka er ka erim wu ei eim yi nim, ‘Nim pei ei sikin pui!’ nim,” pa nim.

¹² Pe wumb eim kii sinjing, “Wu nii nim pei ele sikin pui nim?”

¹³ Ba wu ening pim wu opu ka pum wu ei, Jiisas pii kun enerim mon. Nimbil erang, wumb pei tuk ele mulnjung. Jiisas eim konu eipi pum.

¹⁴ Ekii se Jiisas wu ei, men tolmun ngii owundu ele kanpi wu ei nim, “Piini! Nim pe ka molun; nga ol kis endi enenjii. Nim nga en kin ol embin tui owundu endi nim tonu omba,” pa nim.

¹⁵ Pe wu ni pupu, Jura wumb kanpi yi nim, “Wu endi na er ka erim, ei Jiisas.”

¹⁶ Yi neng kin, Jura wumb Jiisas tumun ni piik enjing. Nimbil erang, eim ol ei kor kunum men tolmun lo ele mon nilim kunum ei, Jiisas eim jep ol ei enim.

¹⁷ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na Arnan ei kunum kunum kongun er molum. Pe na yi ku kongun ei end,” pa nim.

¹⁸ Yi neng kin, Jura wumb, “Jiisas to kundmun mendpil,” ninjing. Nimbil erang, eim lo ek kor kunum palim ek ei, ekii sipi enalim. Ei ek yi ninim, “Gos ei na Arnan mendpil,” ninim ek ei yi mi, “Eim Gos mi molpu ninim min?” a yi ninjing.

Gos Kingam Eim Dinga Peng Kongun Enim

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Na Gos kingam nam noman ele ol endi enand, mon. Nam Arnan elim kanil epi ei minj end. Arnan eim elim epi pei ei, na eim kingam yi ku ermbii.

²⁰ Na Arnan eim noman ka na ngopu, eim epi pei enim mi na andan tolum. Nga Arnan eim kin kongun owundu kombur nga na andan tumba ku. Yi mi erang kin, enim puku sik erngii.

²¹ Arnan eim wumb kuhii eim nga noman konj ngolum. Yi mi ku, nam noman ele wumb ombu noman konj ngamb konj mulngii ni piil ei, na yi mi ku el.

²² Arim, wumb ol kis enjing kin kos piinermba. Eim kongun ei mok topu, na eim kingam kos ei piip ermbii nip, eim kingam ngum poru nim.

²³ Yi mi palim, wumb pei Arim embe ambil tonu kindilmin. Yi mi ku, kingam anm embe ambil tonu kindngii. Wumb endi kingam nam embe ambil tonu kindnenjing kin, Arim eim kindang eim embe ambil tonu kindnerngii,” pa yi nim. (Jiisas eim kin Gos eim kindang om ei, ek ekin mi nim.)

²⁴ “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Wumb endi na ek ni piipi na kindang onj ei, Gos kin pii gii nim kin, eim noman konj sipi kunum kunum ka mulmba. Wumb ei ol kis enjing, eim kos ei tonu onermba mon! Eim wumb koltmun ngenj ei si kindpi, pe eim noman konj nga sipi kunum kunum mulmba.”

²⁵ Jiisas ek nga nipi yi nim, “Keimi mendpil na enim kanip nind. Kunum endi tonu omba min, ei pe tonu onum ei, wumb kuhii wumb ei Gos nge kingam na ek ei piingii. Wumb na ek ei piingii wumb ei, noman konj sik kunum kunum ka mulngii.

²⁶ Na Arnan, eim noman konj nge puł wu, eim noman dinga ei na eim kingam ngum. Pe kingam na yi ku, nam noman konj ka nam kin palim. Wumb Gos ek pii gii ninjing kin, kingam na wumb ei noman konj ei ngumbii.

²⁷ Gos kindang opu mei wu telim ei, na eim arim eim kingam wumb oł kis enjing kos piipi, 'Erangli!' ni piipi ngum.

²⁸ Enim ek ei kin puku sinerngii mon. Kunum endi tonu omba wumb kułii mer tukpu ele wumb ei, na ek ei nimbii piingii.

²⁹ Piik, tukpu konu ele si kindik tor ongii. Wumb oł kun elmin wumb ei angk, noman konj sik kunum kunum mułngii. Wumb oł kis kanim kanim erik kulk wumb ei, angk tonu ok, nga oł kis enjing kos ele piik kin konu kis pungii."

Wumb Kombur Jiisas Nge Ek Puł Ei Ni Tor Kindilmin

³⁰ "Na nam noman ele epi endi enermbii. Na Arnan eim ek nim mił piinj ek ei nip, wumb oł kis enjing kos ermbii. Nimbil erang, wumb kos piimbii ei kun ka sałim mił piimbii. Na kindang onj ei, eim noman ele na ekii sip ermbii end.

³¹ "Pe na nam mendpil ek endi ni tor kindmbii ek ei, ek keimi min mon? Nii piimba?

³² Ba Arnan mołpu na ek ek ei nipi tor kindim. Pe na piind, na ek ei nip keimi mendpil palim.

³³ Ok enim Jon multum konu, ek nik, kii sik kindik ei, Jon ek keimi na kin nipi tor kindrim.

³⁴ Wumb na ek ni tor kindik, na enj oł pułe nik enmin ei, piinand mon. Ba na noman ele on ek ninim ek ei, Gos enim sipi orung simba ni piip ek ei nind.

³⁵ Jon eim dup alam mił tilang erpi wumb ngum. Enim noman ele, dup alam ei kin kunum aninga er ka piinjing," Jiisas yi ninim.

³⁶ "Ba epi endi ei, Jon na kin ek nirim ei to mani kindim ei, na nge pułe ni tor kindnim. Kongun pei na Arnan ngum kongun ei, er poru nimbii. Kongun ombu na end, na kongun ei erip, wumb andan tamb, wumb piingii nip end. Na Arnan kindang onj ni piingii.

³⁷ Na Arnan ei, na kindang onj. Na Arnan, eim na nge pułe nipi tor kindim. Enim eim ek endi piinalmin. Nga eim kinalmin ku.

³⁸ Eim nge ek ei, enim kin pinalim ku. Nimbil erang Arnan wu endi kindang opu, eim kin enim pii gii ninenjing.

³⁹ Gos nge ek ka mon ele gergii ei, enim noman konj sik, kunum kunum mułngii ni piilmin. Ek ei, na nge ek pułe ei, ni tor kindilim," pa nim.

⁴⁰ "Ba enim na kin ok, noman konj ei simin ni piinanmin. Enim noman yi pinalim," pa nim.

⁴¹ "Wumb na embe ambil tonu kindngii ni piinand.

⁴² Ba na enim noman ele piind. Enim Gos kin noman ka ngok ngok enmin oł ei, enim noman ele pinalim.

⁴³ Na Arnan nge noman dinga ele na onj; ba ei na nind ek ei, enim piinanmin. Ba wu endi eim nge noman dinga ele nipi omba wu ei, eim nimba ek ei, piingii.

⁴⁴ Enim wumb eipi, sin embe ambil tonu kindngii ni piinmin. Ba enim Gos mendpil tonu mołum ei, sinim embe, ei ambil tonu kindmba ni piinanmin. Pe Gos Owundu tonu mołum ei, enim eim embe ele, pii gii ningii ei kapli enanim mon.

⁴⁵ Enim piinmin mił, na Gos kin ek nip enim oł kis kos er ngumbii ni, noman to piinerngii mon! Wu endi enim kin kos er ngumba wu ei, Moses. Wu ei enim piik kin, ‘Sin paki tumba,’ ni piinmin, ba ei enim kos erpi ngumba wu,” pa nim.

⁴⁶ Pe enim Moses nge lo ek ei pii gii nik pim kin, na ek ei pii gii ningii ku. Nimbił erang, Moses eim na nge ek ei pultum.

⁴⁷ Ba Moses eim pultum lo ek ei pii gii ninenjing kin, kapli na nge ek ei enim pii gii ningii mił nenj?”

6

Jiisas Eim Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum (Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Luk 9:10-17)

¹ Jiisas eim ek ei nipi poru ni pendpi, eim Galilii noł gopu ełe orundung orung pum. Pum konu ei, nga embe, ‘Taiperiyas noł gop’ niłmin.

² Pe wumb tiłap owundu ei eim wumb ening pim wumb ni, eim jep oł pei erim ei, kanik kin, eim pum konu ełe ekii sik punjung.

³ Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu eim sipi kin, tonu komung ełe tonu puk mulnjung.

⁴ Jura wumb kor kunum ka niłmin ei, ‘Pasopa’ kuni owundu niłmin kunum ei mandi omba enim.

⁵ Jiisas eim mołpu kin, kan orung orung kind kenim ni, wumb tiłap owundu endi eim kin ongii nge onjung. Pe eim ek nipi, wu Pilip ngopu yi nim, “Sinim kuni min bres konu jili sipin wumb ei kuni ngumun?”

⁶ Pilip ek nimba ek ei piimbii nipi kin, Jiisas eim Pilip kii sim. Jiisas eim ermba mił oł ei pii poru nipi nim.

⁷ Pilip ek nipi, orung kindpi yi nim, “Sinim bres top ermin, ei ku 200 mił ba pałim, ei ya mołmun wumb ei, nungii ei kapli enermba,” pa nim.

⁸ Jiisas kin ekii siłmin wumb ei, wu endi embe Endru ei, Saimon Piisa angim, eim ek yi nim.

⁹ “Kangi endi eim kuni bres embe ‘barlii’ angil orung kin, omu tał eim se mołum. Ei ya wumb tiłap owundu mołmun ei, kapli ermba pinałim,” pa nim.

¹⁰ Jiisas eim ek yi nim, “Wumb nengin kin, mani mułngii,” pa nim. Wumb konu ełe kui engimb pei pim konu ełe mulnjung. Pe wu konu ełe mulnjung wu ei, 5000 pei yi mił, wu am pei mulnjung.

¹¹ Wumb pei mani mułangin kin, Jiisas eim bres angil orung ni sipi kin, Gos kin prei erpi, mok topu, eim ekii siłmin wumb ngum. Nga eim omu tał yi ku erpi ngum. Eim ekii siłmin wumb kuni ei, wumb pei ngok, wumb ei en enim kuni numun ni piinjing mił, nunjung.

¹² Wumb tiłap owundu ei kuni nangen kapli erang kin, kuni mend orung pei mułum. Pe Jiisas eim ekii siłmin, wu ombu kanpi yi nim, “Enim kuni orung mołum ei, sik kułou tungii. Mon peng kin, kuni ei wii mił ba, ei mon!” pa yi nim.

¹³ Pe wu ombu, bres barlii nunjung orung mułum ei sik girenj kon engki nga tał tu wunjung ei, wumb pei kuni nunjung, orung mułum ei, sik girenj kon tunjung.

¹⁴ Pe wumb pei Jiisas eim jep oł erim ei kanik yi ninjing, “Keimi mendpił, wu ni tor kindiłim wu ei Gos kindang mei konu ełe om ei, sin paki tumba nge om,” pa yi ninjing.

15 Pe Jiisas eim piim ni, wumb ei ok eim ambilk, eim en enim king mundngii enjing ei piipi kin, wumb pei si kindpi kin, eim endeim mendpił tonu komung ele orung pum.

Jiisas Eim Tonu Noł Peł Ele Andpi Pum
(Masyu 14:22-23, Mak 6:45-52)

16 Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu noł gopu ele mani punjung.

17 Puk noł kanu ele tonu puk kin, Kapaniyam konu ele orung bin ni piik punjung. Pe konu emii ermba erim kunum ei, Jiisas eim wu ombu kin tor onerim.

18 Pe wu ombu noł kanu ele pangin kin, konu pop owundu topu, noł tuk ele topu, pinin nipi yi erim.

19 Pe wu ombu noł kanu ele eim dolu sik pu, konu turii mił ele puk kenjing kin, ni Jiisas noł peł ele opu, mani noł kanu ele mandi om. Wang kin, wu ombu en enim mund mong enjing.

20 Ba, Jiisas eim opu yi nim, “Enim mund mong enerei! Na mendpił ond,” pa yi nim.

21 Wu ombu, eim noł kanu ele tuk simin nik enjing ni, noł kanu ei pe mendpił, en enim pungii ni piik onjung konu ele, kun tor om.

Wumb Pei Jiisas Kur Andik Punjung

22 Nga kupiiring, wumb tiłap owundu pei en enim yi piinjing. Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu mendpił noł kanu ele punjung. Jiisas eim noł kanu ele, tonu pupu, punerim. Noł kanu endi konu ele, sinałim mon. Jiisas konu ele tor omba nik, noł gop ele orungdung wumb ei kupiiring ok, ok konu ele mulnjung. Ba Jiisas eim noł peł ele andpi pum ei, wumb en enim piinenjing.

23 Taiperiyas konu ele nge noł kanu kombur ok Owundu Jiisas bres sipi, Gos kin prei erpi, wumb kuni ngang nok enjing konu ele mandi onjung.

24 Pe wumb tiłap owundu ei molk kenjing ni Jiisas kin eim ekii siłmin wu ombu kin, konu ele mulenjing. Pe noł kanu kombur ele tonu puk, Kapaniyam konu ele pupun, Jiisas kurmun nik, Kapaniyam konu ele punjung.

Jiisas Eim Epin Konu Ele Bres Mił Mołum

25 Wumb tiłap ni konu ele tor puk, Jiisas eim kenjing. Kanik kin, yi ninjing, “Ek emb to wumb ngołun wu, nim kunum nenj ya on?”

26 Jiisas eim ek nipi, wumb tiłap ei ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił enim kin nip ngond. Enim jep oł pei enj kanik kin, nga na kuruk onanmin mon. Ba enim kuni bres ei nangin, pinang punum ei piik kin, na kuruk onmun?” pa nim.

27 Nga Jiisas eim yi pim, “Enim ya mei ele kuni minj numun kuni ei namin ni piik, ele nge kongun enerngii mon. Ba enim kongun erngii ei, noman konj salim kunum mulngii ei nge kongun erngii. Noman ei kunum kunum konj salim kuni ei singii. Singii kuni ei nge, wu kingam Gos kandang mei konu ele mani opu wu telim ei, enim ngumba. Arnan Gos eim noman dinga wii ei, na kin ngum poru nim.”

28 Pe wumb ei ek yi mił ninjing, “Sin nibił oł erpin, Gos nge kongun ei erpin bin?”

29 Jiisas ei nipi orung kindpi yi nim, “Gos nge kongun ei yi pałim. Enim Gos na kandang ya mei ele op kin, na kin pii gii ningii.”

30 Wumb ei en enim yi ninjing, “Nim jep oł nipe jep oł eran, sin nim kin pii gii nimin? Pe nim kongun nipe kongun enjii?”

31 Kumb ok sin nge kupenjing noł ei, wumb mulenjing konu ɛle kuni mana ei, sik nunjung. Gos nirim ek yi mił ninim, 'Gos tonu epin konu ɛle kuni ei, ngang kin nunjung.' Pe nim kuni yi ku, sin nga numun ni piik enjing."

32 Wumb ek yi mił nengin kin, Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Moses eim tonu epin konu ɛle kuni keimi ei sipi kin enim kupenjing noł ei ngunerim mon. Na nge Arnan eim tonu epin konu ɛle kuni keimi ei, noman konj kunum kunum enim ngonum.

33 Gos eim bres ei ngum bres ei, tonu epin konu ɛle si kindpi, mani om bres ei, mei wumb noman konj ka ngomun," pa nim.

34 Pe wumb ei enim yi ninjing, "Owundu, nim bres ei, sin kunum kunum ngunjii!" pa yi ninjing.

35 Jiisas ek yi nim, "Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii sałim ei nam. Wumb endi na kin omba wumb ei, nga epi endi simbii ni piinermba mon. Ei yi mił, wumb ei, nga kuni tang piinermba. Nga wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noł nga nuwa erang kin, piinermba mon.

36 Na enim kanip ninj, enim na kan poru ninmin. Ba enim na kin pii gii ninenjing mon!" pa nim.

37 "Pe wumb pei na Arnan ngumba wumb ei, na kin ekii sik ongii. Wumb endi na kin omba ei, na eim to tor kindnermbii; keimi mendpił mon!

38 Na tonu epin konu ɛle si kindip, mani mei konu ɛle onj ei, nam noman ɛle ekii sip, endmbii nip onenjing, mon! Na Arnan eim kindang onj ei, eim nge noman piimba mił ei, na ekii simbii.

39 Eim noman ɛle yi piipi kin, na kindang onj ei, yi mił; wumb pei eim na ngopu poru nim ei, na wumb endi si kindnermbii mon. Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, nam wumb pei Gos kin, nga konj sip orung simbii.

40 Na nge Arnan ei eim noman yi pałim. Wumb pei na kangi ei kanik pii gii ninjing kin, noman konj ka sik kunum kunum mułngii. Mułngii wumb ei, na kunum poru nimba kunum ɛle, wumb ombu na konj sip orung simbii."

41 Jiisas eim yi nim, "Na nam kuni bres ei tonu epin konu ɛle, si kindip mani onj." Yi neng kin, Jura wumb ek ei piik, popuł sik, eim ek ngok, ek pei nik eim ngunjung.

42 Pe wumb en enim yi ninjing, "Wu ei Jiisas, Josep nge kingam. Sinim eim arim mam ei kaninmin. Nimbił erang eim yi ninim? Na tonu epin konu ɛle si kindip mani mei konu ɛle onj,' ninim?"

43 Pe Jiisas eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "En enim mołmun tuk ɛle, ek eipi eipi ninerngii mon!

44 Wumb endi na kin wii onermba, mon! Na nge Arnan ei na kindang kin, na onj. Eim wu endi tu wupu, na ngum kin wumb ei, eim kunum poru nimba kunum ɛle, na wumb ei, nga konj sip orung simbii.

45 Ek ni tor kindi kindiłmin wumb mon ɛle ek ka pałim ei,

'Gos wumb pei, ek ei emb topu wumb ngołum. Pe wumb ei, na nge Arnan ek ei piik, ekii sik poru nik wumb ei, na kin ołmun," pa nim.

46 Wumb endi Gos endeim kinałmin mon. Na Gos kin ouni mołup kin, na kindang mei ɛle onj. Na endeim mendpił, na Arnan Gos kanił.

47 Na ek keimi mendpił nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nimba wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba.

48 Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii sałim ei, nanim ngoł.

49 Kumb ok, enim nge kupenjing noł, wumb mulenjing konu ɛle kuni mana niłmin kuni ei nok, kolk mon erik, poru nik.

50 Ba pe kuni ei eim tonu epin konu ele si kindpi mani om kuni ei, na nam moł kuni ei, wumb endi sik nungii ei, na kin pii gii ningii wumb ei, kunum kunum konj mułngii.

51 Na kuni ei, noman konj peng kin, tonu epin konu ele si kindip, mani onj. Pe wumb endi, kuni ei sipi nim kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba nge, ei simba. Pe na kuni ei, eim ngumbii ei, nam ngamb to kundangin kin, mani mei ele wumb ei noman konj singii.”

52 Pe Jura wumb en enim mołmun tuk ele ek eipi nik yi mił ninjing, “Nimbił erang eim ngenj ngopu kin, sinim ei ngenj kuni mił ei ngumba?”

53 Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond ei, Gos kindang mani opu mei wu telim ei, na kołup miyem bein tamb kin, wumb na kin pii gii ningii wumb ei, noman konj kunum kunum mułngii ei, singii. Ei yi mił, wumb endi kuni ni, noł nunjung kin kunum kunum konj mułngii.

54 Wumb endi na nge miyem ngenj mił epi nołmun wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba. Gos Owundu kunum poru nimba kunum ei, na wumb ei nga konj sip orung simbii.

55 Nimbił erang, na nge ngenj kin miyem ei, noman tuk nge kuni mendpił mołum.

56 Wumb endi na ngenj, miyem mił epi ei nopus, na kin piipi, mułmba wumb ei, na nam wumb ei kin mułmbii ku.

57 Arnan eim konj kunum kunum mołpu kin, na kindang op, Arnan nge noman dinga ele nge, nam noman konj moł. Pe yi mił ku, wumb endi na ngenj mił epi ei num kin, nam nge noman dinga ele, eim noman konj kunum kunum sipi, mułmba ei, eim ngumbii.

58 Pe kuni ei tonu epin konu ele si kindpi mani om kuni ei, ok enim kupenjing noł wumb mulenjing konu ele, kuni nok, kolk poru ninjing, ei kin ende mon. Wumb endi, kuni ei num kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba,” Jiisas yi nim.

59 Kapaniyam konu ele men tołmun ngii ele, Jiisas eim ek emb topu, wumb ngopu, eim ek yi nim.

Ek Noman Konj Pimba Ek Ei Jiisas Nge Mendpił

60 Pe Jiisas eim kin ekii siłmin wu pei ek ei piik, noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Wumb nii endi ek ei piimba?”

61 Ba eim ekii siłmin wu ombu, ek ei piik kin, ek orung orung ninjing ei, Jiisas ei eim noman ele, ek ei piim. Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu ngopu yi nim, “Enim ek ei enim noman ele to kis enmin?” pa nim.

62 “Pe Gos kindang mani mei wu telim ei, na mani onj, konu ele nga orung epin konu ele tonu pup kin, nimbił oł mił piingii ei, enim kis piingii?”

63 Noman konj ei, Gos Gui Ka wumb ngołum; ba sinim wumb noman konj sinałim. Pe sinim ngenj ei, wumb kulii mił mołum. Na ek ei nip enim ngond ek ei, enim noman ele kuni mił mołum ek ei, enim noman konj ngołum.

64 Ba enim mołmun konu tuk ele mołmun wumb ei, kumbur pii gii ninanmin.” Kumb ok pii gii ninarik mulnjung wumb ombu ei Jiisas piim. Wumb ei, na nge opu orung wumb konu ele, ni tor kindmba ni yi piirim.

65 Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi na nge opu orung wumb kin na ni tor kindmba ei nge na piip kin, ok ek ei, nip enim ngunj,” pa nim. “Pe na nge Arnan ei, eim dinga wu ei ngunelang kin, wu ei na kin onelang mon.”

66 Jiisas ek ei nipi, poru neng kin, wu ombu Jiisas kin ekii sik erik, wu ombu Jiisas si kindik, en enim orung punjung. Puk kin, nga Jiisas kin tep to endnenjing mon.

67 Pe Jiisas eim ek nipi, eim kin ekii silmin wu engki nga taʔ ei, kanpi yi nirim, “Enim yi ku, na si kindik, pungii enmin min?”

68 Saimon Piisa eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Owundu, pe sin konu jili orung bin? Nim nge ek ei mendpiʔ, noman konj kunum kunum sin kin noman konj ngumba.

69 Sin nim kin pii gii nipin poru ninmin. Nim Gos nge oʔ kun ka nge pul wu ei, sin piinmin,” pa nim.

70 Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nimbiʔ erang na enim wu engki nga taʔ wii top sinj; ba enim moʔmun konu tuk eʔe wu endi moʔum ei, Seisen gui kis eim kin moʔum,” pa nim.

71 Jiisas ek nim ei, Juras Saimon Eskeriyas nge kingam ei kin piipi nim. Jiisas kin ekii sinjung konu eʔe tuk moʔmun, wu engki nga endeim mulnjung konu eʔe tuk, eim muʔum. Ba ekii se, wu ei eim Jiisas sipipi, opu orung wumb angil eʔe ngopu kin, ku sim.

7

Jiisas Nge Angim Noʔ, Eim Kin Pii Gii Ninenjing

1 Pe ei poru neng kin, Jiisas eim Galilii konu eʔe endim. Ba Jura wumb eim tumun ni erangin kin, eim Juriya konu eʔe nga endnerim mon.

2 Jura wumb en enim kor owundu kunum endi alap ngii eʔe kuni owundu noʔmun oʔ ei nge, kunum ei tonu omba ei, mandi enim nik enjing.

3 Pe Jiisas eim angim noʔ yi ninjing, “Nim ya konu eʔe si kindkin Jura konu eʔe pan, nim kin ekii sik ok wu ombu, nim enjii kongun ei keningii,” pa ninjing.

4 Wumb ombu Jiisas kin ek yi ninjing, “Pe wu endi eim peni eʔe muʔmbii ni piip, yi elim ei, eim epi koi er enalim mon. Nim epi yi ermbii ni piikin kin, pukun wumb ningil eʔe pei enjii,” pa ninjing.

5 Jiisas eim nge angim noʔ ei, eim kin pii gii ninarik kin, ek yi miʔ ninjing.

6 Yi nengin kin, Jiisas ek nipi yi nim, “Kunum ei wumb pei na piik kanik ergii ei, tonu onanim; ba enim kuni owundu pungii kunum ei, noman eʔe pei saʔim,” pa nim.

7 “Ya meʔ wumb ei, en kin opu orung er ngunerngii mon; ba na kin opu orung enmin. Ei nimbiʔ erang, na ek nip tor kindil ei, ‘En enim oʔ kis enmin ei,’ na ni tor kindip kin, ek yi miʔ ei na kin opu orung enmin,” pa nim.

8 “Pe en enim kuni owundu ei puk, Jura wumb kor kunum ka nilmin kunum ei, puk keningii. Ba pe nga, na kor kunum ka ei pup kinermbii. Na bii kunum ei tonu onanim.

9 Jiisas eim ek yi nipi kin, eim Galilii konu eʔe kunum kombur nga enj muʔum.

Jura Wumb Kuni Owundu Nik Elmin Alap Ngii Eʔe Jiisas Pupu Kenim.

10 Jiisas nge angim noʔ ei Jura wumb kuʔou tok elmin konu eʔe keningii nge ok punjung. Pe eim yi ku ekii se pum. Jiisas eim pum ei, peni eʔe punarpi kin, koi miʔ erpi pum.

11 Jura wumb kuʔou tok mulnjung kor kunum ka eʔe molk. “Wu ni jili punum?” pa nik, kuruk mulnjung.

12 Pe Jura wumb eim kin ek kanim kanim ninjing. Wumb kombur molk, “Mon wu ei, wu ka,” pa ninjing. Ba wumb kombur molk yi ninjing, “Mon wu ei, eim wumb kanpi kin, ek kend topu nilim,” pa ninjing.

13 Jura wumb kombur Jiisas kin pii gii nik, wumb pei konu eʔe tuk mulnjung; ba lo ek piilmin wumb kin mund mong enjing. Erik kin, wumb

endi tonu angk, Jiisas nge ek endi ninenjing. Nimbił erang, wumb endi ek nipi, “Jiisas ei Mesiya” nimba wu ei, men tołmun ngii ele, to anda kindngii niłmin, pim.

14 Pe Jura wumb kuni owundu kunum ka nik elmin kunum ei, aninga mandi no poru ningii, er mułangin kin, Jiisas Gos ngii owundu tuk ele angpi, ek nipi wumb ngum.

15 Pe Jura wumb kenjing ni mon gerpi nim. Neng kin, wumb puku sinjing. “Eim mon konu endi pupu neng kin, kinenjpin mon? Nga eim mon ei gernim mił nenj?”

16 Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngopu yi nim, “Na pe nip, enim ngond ek ei, na nge mon. Ei Gos nge ek, eim na ‘Pui’ nipi, kindang kin, na onj.

17 Pe wumb endi, Gos ek ei piipi nipi, ermba wumb ei, eim na nind ek ei piipi om kin, eim Gos kin ba. Min na nam noman ele ek ei nind.

18 Wu endi eim noman ele, ek ninim ei eim embe tonu ba ni piipi ninim. Ba wu endi kindang om ni piipi kin, eim embe er tonu kindpi kin, ek kun nipi ermba wu ei, eim ol kis endi eim kin pinermba, mon!

19 Kumb ok Moses enim lo ek nipi, ngurum kunum ei, enim mołmun konu tuk ele, wumb endi lo ek ei, ekii sinarik; ba enim na nimbił erang na to kundmun, ninmin?”

20 Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Nim gui kis endi nim kin mołum. Wumb endi nim to kundnerngii mon!” pa ninjing.

21 Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na jep ol owundu endi enj ei, enim pei puku sinjing,” pa nim.

22 “Moses enim ngenj kopsingii ol ei, nipi ngum ei keimi. Pe enim ol ei, Moses kin onerim mon. Ol ei enim nge kupenjing nol kin tonu om; ba enim kangil kunum tonu opu, ngenj kor owundu kunum ele kopsiłmin,” pa nim.

23 “Pe enim Moses nge lo ek ei, am kun ekii siłmin. Ba en enim kangil ei, kor owundu kunum tu wuk kin, ngenj kopsiłmin. Pe na yi ku, kor owundu kunum ei, wu ening pim wu ei, er ka enj; ei nimbił erang na kin popul sinjing?”

24 Epi ningil ele kanik kin, epi mok tunerngii! Enim epi pei mok tungii ei, ol kun pałim mił kun erngii!”

Wumb Yi Ninjing, “Gos Kindim Wu Kraiș Wu Ei Min?”

25 Pe wumb Jerusalem konu ele mołmun wumb kombur ek yi ninjing, “Nimbił erang wu ei to kundmun ninjing wu min?” pa yi ninjing.

26 “Pe kine! Eim wumb mulnjung konu peni ele, ni tor kindnim. Nga wumb ek endi ni orung kindnanmin. Pe keimi, Jura wu num peng pim wu ombu, piinmin ei, Gos kindim wu Kraiș min?”

27 Pe sinim wu ei eim nge ngii konu ele sinim piinmin. Nga Kraiș omba kunum ei; ba wumb endi eim nge ngii konu ele piinerngii. Yi peng kin Jiisas ei Kraiș ya mon,” pa ninjing.

28 Jiisas men tołmun ngii ele Gos ek ei piipi wumb tor kindpi mułang kin, ek kombur ei piipi, eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim na piinmin! Na ngii konu ele enim piinmin ku! Ba na nam noman ele onenj, mon. Na Arnan eim na kindang kin, onj ei, ol kun mendpił pałim mił end; ba enim pii kun enanmin mon!”

29 Na nam eim piind. Na Gos kin ouni muls. Gos eim na kindang kin, na mani mei ele onj,” pa nim.

30 Pe wumb eim kan ngumun ni piinjing; ba Jiisas eim kongun ei poru ninerim. Yi peng kin, wumb endi Jiisas embiłmba mił, pinerim mon.

31 Pe wumb pei eim nim ek, pii gii nik, yi ninjing, “Gos kindang wu Krai tonu om kin, eim jep ol pei erpi, ya ei enim jep ol ombu to mani kindpi, kapli piipi yi enermba mon!” yi ninjing.

Opu Ond Wu Kombur Kindangin Puk Kin, Jiisas Kan Ngungii Nge Punjung.

32 Lo ek piilmin wumb ei, piinjing ni wumb pei Jiisas nge ek ei eipi eipi nengin kin piinjing. Lo ek eku sik elmin wumb ni, kulmal kalilmin wumb pei puk, opu ond wu kombur nengin puk kin, eim kan ngungii nge punjung.

33 Pe Jiisas eim ke nipi, wumb ngopu yi nim, “Na enim kin kunum aninga er mol. Nga na eim kindang onj konu ele orung bii,” nim.

34 “Na bii konu ei, enim kuruk endngii ei, na kapli kan sinerngii, mon! Nga na bii konu ele, enim kan sinerngii mon!”

35 Pe Jura wumb en enim ek nik yi ninjing, “Eim konu jili pang kin, sinim eim kur andinmin ninim? Eim sinim Griik wumb konu ele pupu kin, Griik wumb kin, ek nipi ngopu, ermba ninim min?”

36 Pe eim yi ninim, ‘Enim na kuruk pungii ei, kan sinerngii,’ ninim. Nga, ‘Nam bii konu ele, enim kapli punerngii,’ pa ninim. Ek ei pule er palim mi nenj?” pa yi ninjing.

No! Konj Kunum Kunum Motum

37 Jura wumb kor owundu kuni owundu simba kunum ei, mandi poru neng kin, kunum owundu mendpil palim. Jiisas eim angpi ek dinga yi nim, “Wumb endi na kin pii gii ninjing pim kin, kapli na kin ok pii gii ningii. Yi mi! peng kin, wumb endi no! nuwa mulum kin, na kin wang, no! ngamb numba,” pa nim.

38 Ei Gos nge ek ele yi ninim, ‘Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim noman tuk ele no! konj mi! tonu omba,’ ” pa nim.

39 Jiisas ek ei, Gos Gui Ka kin ek yi nim, “Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim Gui Ka ei singii.” Kunum ei, Jiisas eim nge tilang owundu ei sinarpi kin, epin konu ele tonu orung punerim kunum ei, Gui Ka ei tor onerim.

Wumb Tilap Tal Er Mulnjung

40 Wumb kombur Jiisas ek ei piik, “Keimi mendpil wu ei, Gos ek ni tor kindilim wu motum,” pa ninjing.

41 Nga wumb kombur yi ninjing, “Wu ei, Gos kindang nge wu Krai tonu om,” pa ninjing. Nga wumb kombur ek eipi nik yi ninjing, “Gos kindim wu Krai eim Galilii konu ele tonu omba min? Jiisas eim Gos kindim wu Krai mon, ni piinjing.

42 Gos nge ek ele yi nirim, “Gos kindang wu ei Krai eim Deipis nge tilap ende. Pe eim Beslem konu ele tonu omba nirim konu ele, ok Deipis multum konu ei salim.”

43 Wumb ek yi nik kin, wumb tilap tal erik, Jiisas kin eipi eipi punjung.

44 Wumb kombur, “Eim kan ngumun,” ninjing; ba wumb endi eim embilmba wumb endi, mulerim mon.

Jura Wu Num Ombu Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

45 Pe opu ond wu ombu, nga orung puk kin, lo ek piilmin wu ni, kulmal kalilmin wu owundu ombu ni, kanik yi ninjing, “Enim nimbil erang, wu ei tu wunmun?”

46 Yi nik opu ond wu ombu, ek ni orung kindik yi ninjing, “Ok wu yi nge endi, opu ek wu ei ninim mi! ei ninerim mon!” pa yi ninjing.

⁴⁷ Yi mił nengin kin, pe lo ek piilmin wumb ombu ek yi ninjing, “Wu ei, enim kin ek kend topu ngonum, ku min?”

⁴⁸ Enim kanmin ei, sin lo ek piipin, elmin wu ombu ni, men tołmun wu num ombu ni, endi pii gii nik erangin kin, kenjing min?

⁴⁹ Ei mon! Ba wumb Jiisas kin pii gii ninjing ya wumb ei, Moses lo ek piinarik enmin, wumb ei, Gos kos owundu singii,” pa ninjing.

⁵⁰⁻⁵¹ Wu Nikoriimas ei wu ombu nge men tołmun ngii kongun ende elmin wu ei, eim ok, epin tuk memb kunum ele Jiisas kin purum. Wu ei eim ek yi nim, “Sinim lo ek ei wumb kos wii er ngumun ninim? Ei mon! Sinim eim nge ek ei ok piipin, eim nimbił oł erim ei piimin,” pa yi nim.

⁵² Pe lo ek piilmin wu kombur, eim kin ek nik kii sinjing. “Pe nim Galilii konu ele wu min? Lo ek ei, ger kankin, enjii. Ek ni tor kindiim wu endi, Galilii konu ele tonu onermba,” pa nik yi ninjing.

8

Amb Endi Wu Pulum Oł Ei To Kindim

¹ (Wumb pei en enim ngii konu ele eipi eipi pangin kin, nga Jiisas eim tonu komung Olip ele tonu pum.

² Kupiiring ok eim pupu kin, men tołmun ngii owundu ele nga pum. Pang kin, wumb pei eim kin wangin eim mołpu kin, ek emb to nipi, wumb ngopu kin, yi er mułum.

³ Lo ek piilmin wu ni, lo ek połmun wumb ni, amb sik elmin oł ei, amb endi lo ek ei to kindim nik, tu wuk kin, tuk ele engindangin engim.

⁴ Engang kin, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Ek emb to wumb ngołun wu, ya amb ei wu puk enmin oł ei to kindim ni kenjing,” pa yi ninjing.

⁵ “Moses nge lo ek ele, wumb ombu yi erngii ei, kom ku to konduk erngii, pa nipi pendim. Pe nim nipe ek ninjii?”

⁶ Wumb en enim yi piinjing, “Sin ek yi ninmin. Eim nipe ek nimba ei, piipin kin eim oł kis kun pinermba mił ermba, ni kenjing. Ba Jiisas eim kan mani kanpi kin, eim angil orung ei sipi, mei ele mei tumb mił nipi, mani kanpi er mułum.

⁷ Wumb am ek nik, kii sik mułangin kin, Jiisas eim angpi, ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Enim mołmun konu ele wumb endi eim oł kis enalim wu endi mułum kin, eim amb ei ok, ku tangli,” nim.

⁸ Jiisas eim ek yi nipi kin, nga mani mołpu kin, mei ele mei tumb nipi, mani kanpi er mułum.

⁹ Pe wumb ek ei piik kin, en enim oł kis erpin ni piinjing wumb ei, pei endeim endeim ni, anda punjung. Puk wu num ombu, kumb se pangin kin, wumb wii ekii se punjung ku. Jiisas endeim mendpił mułum. Nga eim mułum konu ele amb ni opu, eim kumb ele engim.

¹⁰ Pe Jiisas eim angpi kin, yi nim, “Amb, wumb ni jili mołmun? Wumb endi, nim kin kos ermba wumb endi mułum min mon?” pa nim.

¹¹ Amb ni ek yi nim, “Owundu, wumb endi mulalim mon!” Pe Jiisas yi nim, “Na yi ku, nim kos enermbii. Nim po! Pukun, nga oł kis endi enerii mon!” ni Jiisas yi nim.)

Jiisas Mei Wumb Ele Tilang Mołum

¹² Ekii se Jiisas wumb men tołmun tuk mołmun wumb ek nipi yi nim, “Na nam mei wumb ele tilang moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noman tuk ele, emii pinermba mon. Wumb ei, eim tilang konu ei eim kin pimba wu ei, noman konj simba,” pa nim.

13 Lo ek piik elmin wumb ei ek nik, eim ngok yi ninjing, “Nimbił erang ninim nge nikin ek ei, ni tor kindin? Kindin ek ei, keimi mon,” pa ninjing.

14 Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Keimi, na nam nge ek ei nind; ba na nind ek ei keimi. Nimbił erang na nam angip onj konu ei piind. Nga nam bii konu ei piip moł. Ba enim na nam ngii konu ei enim piinanmin. Nga na konu jili bii ei, enim yi ku, piinerngii mon!

15 Pe enim mani mei oł palim mił ei, wumb mok tonmun. Ba na wumb endi ei, mok tonał mon!

16 Ba na wumb mok tułamb kin, kapli na mok kun mendpił tułamb. Nimbił erang, na nam endeim mendpił mon. Na Arnan na kindang mani mei ele onj ei kin ouni kongun erpił wumb mok tumbuł.

17 Enim nge lo ek ei yi pałim, ‘Pe wu tał ek ende mił, ni tor kindngił ei, ek keimi,’ pa yi niłmin.

18 Na nam ek ei nind. Ei na Arnan na kindang op kin, nam ek yi ku, nip tor kindind.”

19 Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Nim Arnim konu jili mołum?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na Arnan, enim pii poł tunanmin ei, enim na Arnan ei enim piinerngii. Ba enim na piinjing kin, kapli enim na Arnan ei piingii ku.”

20 Men tołmun ku sałiim konu ele ek ei nirim kunum ei, eim men ngii owundu ele wumb ek emb topu ngurum. Wumb endi eim sipi, kan ngungii mił pineririm. Nimbił erang, Jiisas nge kongun ei poru ninerim mon!

Enim Na Bii Konu Ele, Enim Kapli Punerngii

21 Jiisas eim ek nga nipi, wumb ngum, “Na pe konu ele bii ei, enim na kinerngii. Pe enim kułangin kin, oł kis ei enim kin pim kin, na Arnan kin tonu bii konu ele enim onerngii mon.”

22 Eim ek yi neng kin, Jura wumb en enim yi ninjing, “Nimbił erang eim ek yi ninim? ‘Na eim tui min epi endi sipi, eim to kundmba ninim min? Eim kan to kułmba nge ninim min?’”

23 Pe Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Enim ya mei mani ele wumb; ba na nam tonu epin konu ele nge wu. Enim ya mei ele wumb; ba na mei konu ele nge wu mon!” pa nim.

24 “Yi piip kin na ek nip enim ngond. Pe enim kułangin kin, enim nge oł kis ei pepi mułmba. Ele nge Gos kindim wu ei, na enim pii gii ninenjing kin, pe enim kułngii; ba oł kis pei ei piram pepi mułmba.”

25 Pe wumb ek yi ninjing, “Nim wu nii?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Ok na enim kanip ninj, wu ei mendpił na moł,” pa nim.

26 “Enim elmin oł ei nge, na am ek pei palim. Na enim elmin oł ele, kos wu mił piip ermbii. Ba ei eim, na pui nip kindang onj ei, eim nge ek ei keimi mendpił palim. Eim nim ek ei, na piip op kin, mei wumb ombu kanip nind.”

27-28 Jiisas Erinjpin Gos kin ek nipi ngum ei, wumb en enim piinenjing mon. Piinerangin kin, Jiisas eim ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ekii se enim Gos kindang opu, mei wu telim wu ei, na ond peri ele, tonu kindngii. Kindngii wu ei na moł ei, enim piingii. Na nam noman ele, ek endi ninand mon. Na Arnan nipi, andan to ngurum ek ei mendpił, nip enim ngond.

29 Na Arnan ‘Pui’ nipi kindang kin, na onj. Eim na kin ouni mołum. Na endeim mendpił mułamb kin, eim na si kindnałim mon. Kunum kunum na eim noman elim epi ei, minj erip yi ek.”

30 Jiisas eim ek yi neng kin, wumb pei eim kin pii gii ninjing.

Wumb Wii Mołmun Wumb Nin Kan Ngii Mił Ambil Gii Nik Mołmun Wumb

³¹ Jiisas ek yi nipi Jura wumb pii gii ninjing wumb ei ngum, “Pe enim na ek ele mendpił ekii sik mulnjung kin, na nge ek se endngii wumb mendpił mułngii.

³² Molk, ek keimi mendpił ei piik er mułangin kin, ek keimi enim erang tonu ok, kunum ka seng kin, wii mułngii. Oł kis ni, embin tui ni, oł kanim kanim ei enim kin tonu onermba. Ei yi mił enim wumb Seisen nge kongun wii erik, mulerngii mon!”

³³ Wumb ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, “Sin Eiparam nge tilap ende wumb. Sin kunum endi wumb kin kongun wii enałmin. Nim nimbił erang sin opun, kongun ni endi tonu onerang kin, kunum ka seng kin, wii mołmun nin?”

³⁴ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Wumb pei oł kis elmin ei Seisen nge kongun wii elmin; ba kumep pule ei wumb kułngii.

³⁵ Kongun wii elmin wumb ei, ngii konu ele mulałmin mon. Arim kingam ei, mendpił kunum kunum mołum. Wumb kis en enim yi niłmin, wumb endi, sin tep enermba ninmin wumb ei, en enim am mendpił pungii.

³⁶ Pe yi mił, Gos kingam ei enim sipi, Gos kin orung sim kin, ei keimi mendpił; enim noman konj sik mułngii. Enim oł kis si kindangin kin, enim kunum ka seng mułngii.

³⁷ Na piind ei, enim Eiparam nge tilap ende; ba na nge ek ei enim noman tuk ele pinalim. Enim ek ei piinarik kin, na to kundmun ninmin.

³⁸ Na ek nip tor kindił ei, na Arnan nge epi pei kan poru nip nind. Pe enim yi ku, kupenjing noł elmin oł ei enim yi ku elmin.”

Enim Nge Erinjing Ei Seisen

³⁹ Wumb ei ek ni orung kindik yi ninjing, “Sin nge kupenjpın Eiparam,” pa ninjing. Pe Jiisas nga ek nipi, ngopu yi nim, “Pe enim Eiparam kupenjing noł mołmun; ba enim Eiparam elim oł ei mił enim enanmin, mon!” pa nim.

⁴⁰ “Na ek keimi nip enim ngunj ei, na Gos nirim ek ei piip kin, nip enim ngunj; ba pe enim na to kundmun, ninmin. Ba Eiparam eim oł yi nge eneririm, mon.

⁴¹ Enim kupenjing noł elmin oł ei enmin.” Yi neng kin wumb ek nik, eim ngok yi ninjing, “Mon, sin kupenjpın endeim mołum ei Gos. Sin eim nge kupam noł mendpił mołpun si kindinmin,” pa ni yi ninjing.

⁴² Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Keimi, Gos ei enim kupenjing pim kin, enim kapli na noman ngungii. Nimbił erang, na Gos kin ouni mołup kin onj. Na nam noman ele onenj mon! Gos na pui nip kindang kin, na onj.

⁴³ Nimbił erang enim na nge ek ei pii kun enanmin? Pule yi mił pałim, enim na ek ei piinermin ni piınmin.

⁴⁴ Enim kupenjing ei Seisen nge kupam noł mołmun. Pe enim kupenjing nge noman ele, ekii sik, dinga puk mołmun. Wu ei ok wumb to kondulum oł yi erpi kin, eim oł kun mendpił pałim ei ekii sinerim mon. Nimbił erang, oł kun ei eim kin pinerim mon. Eim ek kend topu nipi, ek kun mił niłim. Eim ek kend nge puł wu, ei eim mendpił mołum,” pa nim.

⁴⁵ “Ba na ek mendpił ei kun nip enim ngond. Nimbił erang enim na ek ei ekii sinanmin?

⁴⁶ Enim mołmun konu tuk ele wu endeim angpi kin, na oł kis kun pinerim mił ei en pa yi nimba min? Mon pim kin, na ek mendpił kun pim ek ei ninj. Ba nimbił erang, enim na nind ek ei pii gii ninanmin?

⁴⁷ Gos nge kingam no! ei, Gos nge ek pei ei piilmin. Enim Gos nge kingam no! mola!min mon! Nimbil erang enim Gos nge ek ei piina!min mon.

Eiparam Tonu Oneririm Kunum Ei Jiisas Kumb Ok Multum

⁴⁸ Jura wumb ek dinga nik, orung kindik yi ninjing, “Sin nim Sameriya konu ele wu pa nilmin. Nim gui kis endi nim kin mo!um, pa nilmin. Ei keimi mendpil, min mon?”

⁴⁹ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na gui kis endi na kin mula!im mon. Na nam Arnan nge embe ambil tonu kindil ei, enim na embe ei to mani kindinmin,” pa yi nim.

⁵⁰ “Na nam embe ei, tonu ba ni, kongun ei enand mon. Wu endi na nge embe ambil tonu kindmbii ni piinim ei, eim wumb kos piipi, kun erpi, mok tumba. Eim na kin kun ermba ku.

⁵¹ Keimi mendpil, na enim kanip nind. Wumb endi na ek ei ekii simba wu ei, eim kulermba; ba kunum kunum konj mu!mba,” pa yi nim.

⁵² Jura wumb ek yi ninjing, “Pe eim nim piinmin nim gui kis endi mo!um. Eiparam mu!um wu ei ku!um; nga ek ni tor kindilim wumb tonu onjung ei, kulnjung ku. Pe akip nim yi nin, ‘Wumb endi na ek ei, ekii simba wumb ei, kularpi kin, konj kunum kunum mu!mba,’ pa nin.

⁵³ Nimbil ol en? Nim Eiparam sin nge kupenjpjin ei, nim to mani kindkin nin min? Eiparam eim ku!um, nga ek ni tor kindilim wumb tonu ok, wumb ei kulnjung ku. Pe ninim wumb nii mil tonu onjii en?”

⁵⁴ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nam embe ambil tonu kindmbii ei, epi wii mil pimba. Ba nam nge Arnan eim na embe ei ambil tonu mendpil kindnin. Pe en enim yi nilmin, ‘Sin nge Gos’ nilmin.

⁵⁵ Ba enim eim piinanmin. Na nam eim piip mo!. Pe na nam eim kinal, nimbil ei, enim ek kend tok nilmin mil, yi nimbii. Ei mon! Na nam eim piipi poru nipi kin, eim ek kun ei ekii sind.

⁵⁶ Enim nge kupenjing Eiparam ei eim na mani mei ele ombii kunum ei kenmbii ni, ka piipi mu!um ei, eim kanpi kin, eim noman ka seng mo!um.”

⁵⁷ Nga Jura wumb ek nik, Jiisas ngok, yi ninjing, “Nim wu gal kangi wu mo!um. Pe nim Eiparam er ken mil nenj?”

⁵⁸ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Ok Eiparam eim tonu oneririm kunum ei, na muls.”

⁵⁹ Yi neng kin, wumb kom ku sik, eim tumun nik enjing. Ba Jiisas eim koi erpi kin, men to!mun ngii owundu si kindpi anda pupu pum.

9

Ningil Tumbun Mu!um Wu Endi Ek Po! Tonum

¹ Jiisas eim andpi pupu kin, kenim ni, wu endi ningil tumbun mu!um wu endi mu!um. Wu ei, kangil kembis mam kirim ele tor orum ei, yi er pirim.

² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngolun wu. Pe wu ei, eim ol kis erim min, eim arim mam tel ol kis enjingil min?”

³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei eim ol kis erim kin, nga eim arim mam tel ol kis enjingil pule ei mon. Ba Gos eim kongun erpi, dinga owundu yi erang kin, eim nge pule wu ei kin tor wang kin, wumb keningii nipi, wu ei kin tonu om.

⁴ Pe mendpil ei, eni kunum mil ka salim ele, sinim Gos kongun ermin. Eim na kongun ele kindang kin, na onj. Gos eim nge kunum poru nimba kunum ei, epin mendpil mil mu!mba kunum ei sinim kongun endi kapli enermba mon.

5 Pe na ya mei ele moł ei, na mei wumb nge noman tuk ele tilang moł.”

6 Jii Jiisas eim ek yi nipi, jipambil topu, mani mei el kindpi kin, mei kin jipambil dangindpi sipi, noł oi mił, wu ningil ele pendim.

7 Pendpi eim yi nim, “Nim pukun, noł gopu Sailom ele was enjii!” nim. Sailom ei sinim pułe yi nimin, ‘Eim kindang pum.’ Pupu, noł ele was erpi, orung opu, ningil ka seng kin, kenim.

8 Wumb eim konu ende wumb ni, ok eim kanik wumb ni, “Wu ei ok mołpu kin, wumb ku ni epi ngei nipi, mołulum wu ei min?” Wumb eim ka mułang kin, kanik ek yi ninjing.

9 Ba wumb kombur yi ninjing, “Wu ei mendpil,” pa ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, wu ei mił, wu endi mołum,” pa ninjing. “Ba wu ei, wu eipi.” Pe wu ei, eim mołpu kin, yi nim, “Ei na ya moł,” pa nim.

10 Yi neng kin, wumb ek nik ngok, yi ninjing, “Nim ningil ei opu, ka erim mił nenj?”

11 Pe eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei, Jiisas niłmin wu ni, eim mei kin noł eningii erpi sipi, na ningil ele pendpi kin, yi nim, ‘Nim pukun, noł gop ‘Sailom ele,’ was enjii!’ Neng kin, na pup, was erip, nam ningil ei, ka seng kin, epi kenj,” pa nim.

12 Wumb wu ei kii sinjing, “Pe wu jili pum?” Wu ni yi nim, “Na kinenj,” pa nim.

13 Pe wumb wu ei ok ningil tumbun multum ni, lo ek piilmin wumb muljung konu ele sipnjing.

14 Kunum ei, kor owundu kunum Jiisas noł oi sipi kin, wu ei kin yi erpi kin, ningil tumbun mułum ei, er ka erim.

15 Lo ek ekii silmin wumb nga wu ei kii sinjing, “Nim ningil ei opu, ka erim mił nenj?” Wu ni ek nipi, orung kindpi yi nim, “Eim noł oi sipi kin, na ningil ele pindang kin, na pup was eramb kin, na ningil ei tilang erim.”

16 Pe lo ek piilmin wumb ek yi ninjing, “Gos wu ei kindang onerim; eim kor owundu kunum ei eim piinanim min? Eim kor owundu ei lo ek piilmin min mon?” Ba wumb kombur ek yi ninjing, “Oł kis elim wu ei, jep oł ei ermba mił nenj?” Wumb en enim ek yi nik, en enim eipi eipi puk, tilap tał mił molk kin, ek yi ninjing.

17 Nik kin, nga wu ningil tumbun mułum wu ei, kii sik yi ninjing, “Pe nim wu ningil er ka erim wu ei, eim embe er sin mił nenj?” Wu ei, ek yi nim, “Ei wu ek ni tor kindilim wu endi Gos kindim wu,” pa nim.

18 Keimi, ok wu ei, eim ningil tumbun multum; ba pe, eim ningil ei pirek neng kenim. Ba Jura wumb oł ele pii gii ninenjing. Pe wu ningil opu, ka pum wu ei, eim arim mam noł wii tunjung.

19 Wii tok kin, wumb ek nik, wu amb tał kii sinjing, “Wu ei elip nge kingenjgil min? Mam mengrim kunum ei, wu ei eim ningil tumbun multum pa ninmbil. Ba pe, nimbil erang eim ningil ka seng kin, epi kan kun enim?” Nik yi ninjing.

20 Arim mam teł, ek yi ni orung kindinjingil. “Sił piinmbil ei mam mengrim kunum ei, eim ningil tumbun moł pirim ei, sił piinmbil.

21 Ba pe, eim ningil ei ka seng kin, epi kanpi enim ei, sił pii poł tunanmbil. Wumb endi ni, eim ningil ei er ka erim ei, sił pii kun enanmbil ku. Eim wu dinga mołum ei, eim kapli enim kii sik piingii.”

22 Wu ei nge arim mam teł, Jura wumb kin mund mong erkil yi ninjingil. Nimbil erang Jura wumb owundu ek yi mił ni pendnjing wu ei, Jiisas ei

Krais Gos kindang wu ei om nimba wumb ei, men tolmun ngii ele, to anda kindngii nik pendnjing.

²³ Pe arim mam tel, ek pule nikil yi ninjingil, 'Eim wu dinga molum ei eim kii sik piyei!" ninjingil.

²⁴ Pe nga wumb ek nga nik kin, wu ei ok ningil tumbun multum wu ni, wii tok, se orung sik yi ninjing, "Gos eim jep ol ei erim. Nim Gos nge embe tonu kindkin, ek keimi ninjii. Sin piinmin wu ei, ol kis elim wu."

²⁵ Wumb ek yi nengin kin, wu ningil ka mulum wu ni ek yi nim, "Na ningil er ka erim wu ei, ol kis elim wu min, ei na pii kun enand, mon! Ba epi endi na piind ei, na ok ningil tumbun multum; ba pe tilang erang kin, kanip ei piind," pa nim.

²⁶ Neng kin, wumb yi kii sinjing, "Eim nim kin, nimbil ol erpi kin, nim ningil ei er ka erim?"

²⁷ Wu ni ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim ok kanip ninj ei, enim piinenjing min? Nimbil erang nga piimin, ninmin? Pe enim wu ei kin ekii singii nge ninmin, min?"

²⁸ Pe Jura wumb ek kis nik, orung kindik yi ninjing, "Nim eim nge ekii sin; ba sin Moses kin ekii sinjpin molmun.

²⁹ Sinim piinmin ei, Gos ek nipi, Moses ngurum. Ba wu ei, konu jili tonu om? Ei sin piinanmin!" pa ninjing.

³⁰ Yi nengin kin, wu ningil ka mulum wu ni yi nim, "Ei ol endi eipi mil, owundu endi tonu om ei, enim piinanmin. Piinarik kin, konu jili wu ei tonu om; ba nam ningil ei erang opu, ka mulum ei piind," pa nim.

³¹ Nga nipi yi nim, "Sinim piinmin ei, Gos wumb ol kis erik enmin, wumb ei ninmin ek ei, Gos piinanim mon. Ba wumb Gos kin men tok erik kin, Gos ol keimi palim mil ekii sik enmin ei, en enim ek ningii ei Gos eim piilim.

³² Am kumb ok mendpil, wu amb endi kang endi mingang ningil tumbun multum ei, wu endi opu, ei er ka eririm nengin kin, sin piinaamin ei nge ek pol.

³³ Pe Gos ei kindnelang kin, eim ol yi nge endi enelang mon!"

³⁴ Lo ek piilmin wumb ek dinga nik, wu ei ngok yi ninjing, "Nim manim nim mengim ei, ol kis enjing konu ele nim molkun, okun tonu on. Ei nim ol kis wu mendpil molkun kin, nga sin kin ek emb tokun, man mil ngunjii en min?" Wumb ek yi nik, eim men tolmun ngii owundu to tor kindnjing.

Noman Tuk Ele Jiisas Nge Tilang Ei Pinalim Mon

³⁵ Jiisas eim piim ni, wu ei to anda kindmin nengin kin, eim pupu, wu ei kan sim. Kan sipi yi nim, "Nim Gos kindang opu, mei wu telim ei kin pii gii nin, min mon?"

³⁶ Pe wu ei ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu Owundu, Gos kindang opu, mei wu telim ei, wu nii? Nim na kan nen kin, pii gii nimbii," nim.

³⁷ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim eim kan poru nin ei, pe nim kin, ek tang molum wu ei," pa nim.

³⁸ Wu ei yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind!" Nipi, mani mei ele molpu kin, Jiisas kin men topu erim.

³⁹ Jiisas eim ek yi nim, "Na mani mei ele op, wumb mok tumbii nge onj. Wumb Gos ek pii pol tunenjing kin, wumb ei ningil tumbun mil mulang mulngii wumb ei, nga ka seng kin, tilang mendpil erang kin, kanik pii pol tungii. Ba wumb ningil pe ka seng kin, ka nik, pii pol tonmun ni, wumb ei piik, nga ningil tumbun mil mulangin kin, tilang mendpil kanik kin, pii pol tunanmin, mon."

⁴⁰ Pe lo ek piilmin wu kombur ele mandi molk, Jiisas nim ek ei piinjing. Piik yi ninjing, “Sin yi ku, sin ningil ele tumbun mil molang molpun kin, Gos ek pii pol tunanmin, nin min?” a yi ninjing.

⁴¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Enim ningil ei tumbun mil mulelang kin, enim kin Gos ek ei pii pol tunarik kin, enim ol kis endi enelelangin mon. Ba en enim yi nilmin, ‘Sin ningil ei, tilang mendpil enim,’ yi nilmin ele nge, enim kin ol kis ei molum,” pa nim.

10

Kung Siipsiip Nge Kung Gui Ei Nge Ek Ekin

¹ “Ek keimi mendpil na enim kanip nind. Wumb endi, kung siipsiip nge kung gui ondu ele, tuk punermba mon; ba wu endi, konu eipi orung opu, kung gui to tangindpi tuk olum ei, wu epi waning wu opu, kung siipsiip sipi yi elim.

²⁻³ Ba wu endi kung siipsiip kung gui ondu ele, tuk pulum wu ei, kung es tolum wu molum. Kung gui ondu ele, tep molpu elim wu ei, eim kung gui ondu aki tang kin, kung siipsiip ombu, eim ek tangim ei piilmin. Nga eim kung siipsiip pei embe sipi sipi elim wu ei, kung siipsiip kung gui anda silim.

⁴ Eim kung siipsiip ombu pei anda sipi, poru nipi kin, wu ei opu kumb se pang kin, kung siipsiip ombu, eim ek ei piik kin, eim pulum konu ele, kung siipsiip ekii sik pulmun.

⁵ Wumb eipi endi kin, ekii sinałmin mon. Kung siipsiip en enim tungu elmin. Nimbil erang kung siipsiip wumb eipi ek ei piinalmin mon.”

⁶ Jiisas eim ek ekin ei nipi ngum; ba wumb eim nim ek ei, pule pii pol tunenjing, mon!

Jiisas Wumb Kung Siipsiip Mil Tep Ka Elim

⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, “Keimi mendpil, na enim kanip nind. Na nam kung siipsiip kung gui ondu mil mol,” pa yi nim.

⁸ “Wumb pei ok, kumb se onjung wumb ei, ek kend tok, epi waning sik elmin wumb mil onjung. Ba wumb Gos nge kung siipsiip mil mulnjung wumb ei, en enim ek kend tok elmin; wu ombu nge ek piinenjing mon.

⁹ Na nam ngii ondu mil mol. Wumb endi na kin pii gii nim kin, ngii ondu ele, opu tuk ba wumb ei Gos eim sipi orung simba. Na nge wumb ei, kung siipsiip mil tep er mulmbii ni, pupu anda opu, kuni ka wii sipi nupu ermba ei, yi mil ku, na wumb kuni nin, epi kanim kanim pei ngumbii.

¹⁰ Epi waning wumb ei, epi eipi endi simba nge onalim mon! Ba kung siipsiip ei, to konduk kin waning sik erngii nge piik olmun. Ba na mei mani op, wumb pei noman konj singii nge onj. Wumb noman konj wii mendpil sinjing kin, en enim noman ka wii peng piingii.

¹¹ Na kung siipsiip nge tep wu ka mol. Kung siipsiip tel ka er molulum wu ei, eim kolpu kin, kung siipsiip ombu paki tumba. Jiisas eim kolpu kin, wumb paki tumba ei piipi kin, ek yi mil nipi wumb ngum.

¹² Wu endi ku simba nge piipi ni kongun erpi kin, kung siipsiip es tolum wu ei, kung siipsiip tep wu ka mularpi kin, kung siipsiip nge ernjing mil mularpi elim wu ei, eim molpu kanilim ni, owu simbii endi olum ei, eim kung siipsiip ombu si kindpi kin, tungu pulum. Pang kin, owu simbii ei opu, kung siipsiip nupu, to eipi eipi kindpi yi elim.

¹³ Nimbil erang wu ku kongun elim wu erpi kin, kung siipsiip ombu piinalim mon; eim kung siipsiip si kindpi kin, pulum.

¹⁴⁻¹⁵ Na kung siipsiip nge tep wu ka wii mol. Na nam kung siipsiip ombu piyamb kin, nga kung siipsiip ombu na piilmin ku. Ei yi mil, na nge Arnan

ei, na piilim. Nga na eim piil ku. Piip kin, nam nge ngenj ele kolup kin, kung siipsiip ombu paki tumbii.

¹⁶ Na nge kung siipsiip eipi kombur mołmun ku. Ei ya ele nge kung gui tuk ele mulałmin. Kung siipsiip ei ya ele tu wamb kin, nam ek ei piingii ku. Ei kung siipsiip tilap endeim mendpił mułangin kin, nga kung siipsiip tep wu endeim mendpił mołup kin, tep ermbii.

¹⁷ “Na nge Arnan eim, na noman ngum ei, pułe yi pałim. Na nam noman konj ei, si kindamb kin, wumb to kundangin kin, nga angip, tonu op, konj mułmbii,” pa nim.

¹⁸ “Wumb endi, na noman konj ei, sinermba mon. Na nam nge dinga ele, nam noman konj ei, wak to kindip kin, nga nam nge dinga ele nam noman konj ei eipi orung simbii kongun ei, na nge Arnan nipi ek ei na ngum,” pa nim.

¹⁹ Jura wumb ei, ek ei piik kin, wumb ok eipi eipi puk, tilap eipi eipi mił mulnjung.

²⁰ Wumb pei molk yi ninjing, “Wu ei, eim gui kis tuk mołum! Mułang kin, eim noman wulu pang kin, ek eipi eipi ninim. Nimbił erang, enim eim nge ek piinmin?” yi ninjing.

²¹ Nga wumb kombur yi ninjing, “Ek ei, gui kis nge ek mon. Pe gui kis ei pim kin, wu ningił tumbun mułum ei, kapfi er ka er kindnermba mon; ba eim wu ei er ka erim,” pa ninjing.

Jura Wumb Jiisas Kin Buł Ngok, Opu Orung Enjing

²² Men tołmun ngii ei ombu aki tok, kor owundu kunum ka ei tonu wang kin, wumb pei Jerusalem konu ele punjung. Puk kunum ele konu jii nirim kunum ele pirim.

²³ Men tołmun ngii andaring ond pos olt konu ele ‘Solomon nge ngii tika,’ yi niłmin konu ele, Jiisas eim andpi pupu, andaring ngii ele endim.

²⁴ Endang kin, Jura wumb ok eim si pok erik, eim kanik yi ninjing, “Kunum nimberii nim ek nen kin, sin noman tał tonum? Pe nim Gos kindang mei mani wu Krai pin kin, ek ni tor kindan kin, sin piimin,” pa ninjing.

²⁵ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na enim kanip ninj; ba enim na pii gii ninanmin. Na kongun pei Arnan nge noman dinga ele, kongun end ei, nam nge embe ele andan tum kongun ei tonu onum.

²⁶ Ba enim kung siipsiip na nge tilap ende mon pim kin, enim na kin pii gii ninanmin.

²⁷ Nam nge kung siipsiip ombu, nam ek nił ei piilmin. Nga nam en enim piil. Nga en enim na nił ek ei ekii silmin ku.

²⁸ Yi erangin kin, na en enim noman konj sik, kunum kunum mułngii nge ngoł ei, en enim am punerngii mon! Nga wumb endi na angil ele, kung siipsiip ombu sipnerngii, mon ku!

²⁹ Na nge Arnan ei, wumb ei kung siipsiip mił sipi kin, na ngum. Na Arnan eim nge noman dinga ei, epi pei to mani kindiłim. Na nge Arnan angil ele, wumb endi, na wumb ei, si tor sinermba mon.

³⁰ Na Arnan kin sik ende mendpił.”

³¹ Jura wumb kom ku nga sik, eim tungii nge enjing.

³² Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Na nge Arnan kongun ei na ngang kin, enim kin kunum pei andan tunj. Enim kongun nipe kongun na end ei ni piik kin, enim na tungii nge enmin?”

³³ Jura wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin kongun ka endi en nipin kin, nim kom ku tumun enanmin. Ba nim Gos kin ek bul ambilin ni tumun nge enmin. Nim wu wii molkun kin, ‘Nam Gos mol,’ nin,” pa ninjing.

³⁴⁻³⁵ Nga Jiisas ek nipi, orung kindipi yi nim, “Wumb ombu ok, Gos nge ek ei en enim piinjing. Gos eim ek nirim mił ei ngurum. ‘En enim gos,’ nim. Pe Gos nge ek ka ei am punermba mon! Nimbil erang ninmin? Enim nge lo ek ei Gos yi mił ninim. Na enim kanip ninj ei, enim Gos mił molmun.

³⁶ Ba na Arnan Gos eim na kindang, na ya mei ele mani onj. Pe na ek yi nind, ‘Na Gos nge kingam,’ pa yi nind. Pe nimbil erang, enim yi ninmin, ‘Nim Gos kin ek bul ambilin,’ ninmin?

³⁷⁻³⁸ Pe na nam nge Arnan Gos nge kongun enenj kin, enim na ek ei pii gii ninerngii. Ba na Arnan Gos, eim nge kongun ei na end. Pe enim na ek ei pii gii ninerngii pim kin, na nipe kongun enj ei piik kin, enim pii gii nei! Nik kin, en enim noman pimba mił, ei piingii. Na Arnan ei, eim na kin mułang, nga na eim kin mol,” pa nim.

³⁹ Nga wumb Jiisas ambil gii nik, kan ngumun nik enjing; ba eim opu, tor pupu am pupu.

⁴⁰ Jiisas eim am pupu, noł Joran konu ele Jon ok wumb noł pendpi erim konu ele tor pupu, konu ele mułum.

⁴¹ Mułang kin, wumb eim mułum konu ele wumb pei onjung. Ok kin, en enim ek yi ninjing, “Keimi, Jon eim jep oł endi enerim. Ba Jon eim wu ei nge nipi kin, ek pei nim ek ei keimi mendpil palim,” pa yi ninjing.

⁴² Pe konu orung ele wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing.

11

Lasaras Kulum Poru Nim

¹ Wu endi ening owundu tang pim wu ei, eim embe Lasaras. Eim Besanii konu ele pim. Besanii konu ele, eim nge aim tał Mariya kin angim Masa tel muljunguł ku.

² Amb Mariya ei eim kopung mur ka wii tołum epi ei sipipi, Jiisas simb ele, kopung ka wii kindipi kin, nga eim peng enjin ei sipi, Jiisas simb ele kil ngum. Ngopu, yi enim amb ei, eim aim Lasaras ei, eim ening owundu tang pim.

³ Peng kin, eim aim tał ek nikil, Jiisas mułum konu ele kindinjgil. Kindkil, ek yi ninjngil, “Owundu, nim noman ngolum wu ni, eim ening owundu tang palim,” ninjngil.

⁴ Pe Jiisas ek ei piipi kin, yi mił nim, “Ening ei eim kulmba ening mon! Ening ei, Gos nge embe ambil tonu kindmba nge erim. Nga Gos nge kingam ei, na embe ambil tonu kindmba erim ku.”

⁵⁻⁶ Jiisas eim Masa kin, Mariya kin, Lasaras ni, wumb kei noman ngolum. Jiisas eim molpu piim ni, Lasaras ening owundu tang palim, nengin kin, Jiisas eim kunum tał nga mułum konu ele enj mułum.

⁷ Nga ekii se Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kanpi nim, “Sinim Jura konu ele orung pamin!” nim.

⁸ Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngolum wu! Pe mendpil, Jura wumb nim ku tumun nik enjing ei piinarkin kin, nga konu ele bii, nin min?”

⁹⁻¹⁰ Jiisas ek nipi, orung kindipi yi nim, “Konu eni tonum kunum ei, wumb kongun elmin. Pe wu endi, konu eni pim kunum ei, andlam ei bok tunalim. Nimbil erang, konu eni topu mei ele tilang erang kin, kanpi andilim. Pe na kin yi mił ku; akip eni tonum kunum ele, na kongun poru ninanim. Na

kunum kulmbii nge kunum ei tonu onanim. Ba nga wumb endi, konu emii palilim kunum ele, andlam andilim ei, bok tolum. Nimbil erang, tilang endi, eim kin paki tang kin, andlam andnalim mon. Ba na kulmbii kunum ei tonu onenim kin, na kapli endmbii.

¹¹ Jiisas eim yi nipi kin, nga yi nim, “Sinim nge wu pul Lasaras eim or pim kin, pe na to konj kindmbii nge bii end,” pa nim.

¹² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Owundu, pe wu ei eim or pim kin, eim nga kapli mulmba,” ninjing.

¹³ Jiisas eim Lasaras koltum ni piipi, nirim ek ei nim: ba eim ekii silmin wu ombu, en enim yi piinjing. Lasaras eim or mendpil peng ninim ni, yi piinjing.

¹⁴ Ba pe Jiisas eim ek yi nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Lasaras eim kulum ei, na enim kin ek ekin top ninj ei, enim eim or palim,” ni ninjing.

¹⁵ Na enim kin ka piip kin kunum ele, Lasaras kulum kunum ei, na eim ngii konu ele sikir punenj. Nimbil erang, akip enim na kin pii gii dinga nga ningii. Ba pe sinim eim kin bin,” pa nim.

¹⁶ Tomas embe endi, “Dirimas, nilmin ei, eim ek yi nim. “Sinim eim kin ouni kulmun nge pamin!” nim.

Wumb Angk Konj Pungii Ni, Wumb Noman Konj Sik Erngii Ei Jiisas Nge Pul Wu

¹⁷ Pe Jiisas eim pupu, Besanii konu ele tor pupu kin, piim ni, Lasaras eim kulum. Kulang kin, tukpu tunjung ei, kunum kapil kapli, o pum ni piim.

¹⁸ Besanii konu ei Jerusalem konu ele owundu mandi miil sim.

¹⁹ Pe wumb pei ok, Mariya kin Masa tel enginjngil kulum ei, ke nik ni, kaimb mulmun nik, tep to molmun nik onjung.

²⁰ Amb Masa piim ni, Jiisas onum nengin kin, eim pupu, andlam ele kan simbii nipi pum. Ba Mariya eim ngii konu ele enj mulum.

²¹ Amb Masa pupu kin, Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, nim ok ya ele mululan kin, na einan ei kulelang.

²² Nga pe na piind ku, pe nim Gos kin epi endi simbii ni, prei enjii ei, eim kapli nim ngumba.”

²³ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, “Pe nim ainim ei nge angpi kin, konj ba,” pa nim.

²⁴ Neng kin, Masa ek nipi, Jiisas kin yi nim, “Na piind, eim Gos kunum ei poru nimba ele angpi kin, nga konj tonu omba,” ni piipi, yi nim.

²⁵ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, “Angk kin, tonu ongii ol ei nin, nga noman konj sik elmin ei, pule na. Pe wumb endi na kin pii gii nim kin, eim ngenj ele kulang kin, eim noman tuk kulermba mon! Nga tonu opu, noman konj kunum kunum mulmba.

²⁶ Wumb pei konj molk, na kin pii gii ningii wumb ei, am punerngii mon. En enim noman konj ei sik kin, kunum kunum mulngii ei, nim pii gii nin, min mon?”

²⁷ Masa Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, na nim kin pii gii nind. Nim Krais, nim Gos nge kingam. Gos ok ek nipi kin, nim mei konu ele kindmbii nirim ei, nim mendpil!” pa nim.

Jiisas Eim Ke Nim

²⁸ Masa eim ek yi nipi pendpi kin, eim pupu, angim Mariya kanpi nim, “Ek emb to ngopu elim wu ei, opu molpu kin, ‘Nim oi! ninim,’” pa nim. Nipi kin, eim angim Mariya kanpi ek endi nipi ngum.

²⁹ Mariya ek ei piipi, sikir pupu Jiisas mulum konu ele tor pum.

³⁰ Pe Jiisas Besanii konu ele tor onerim mon; ba Masa pupu eim kan seng kin, ek tangkil enjingil konu ele enj mułum.

³¹ Pe Jura wumb ok Mariya kin kaimb er mulnjung wumb ei, kenjing ni, Mariya eim sikir angpi kin, anda pum. Pe aim pendnjung konu ele ke nipi ermba punum ni piik, wumb eim pum konu ele, ekii sik anda punjung.

³² Amb Mariya opu, Jiisas mułum konu ele tor opu, Jiisas kenim. Kanpi opu, Jiisas simb ele mani pupu, pepi yi nim, “Owundu, nim ya mułutan kin, na einan ei kulenenelang mon!”

³³ Yi nipi kin, eim ke nim ei, Jiisas kenim. Nga wumb eim kin onjung wumb ei, ke ninjing ku. Pe Jiisas eim kaimb sipi kin, noman ele embin to piim.

³⁴ Piipi kin, Jiisas eim yi nim, “Enim eim sipik, konu jili orung pendnjung?” Wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya okun, kenjii!”

³⁵ Pe Jiisas eim ke nim.

³⁶ Pe Jura wumb eim ke nim ei, kanik yi ninjing, “Jiisas eim wu ei noman ngołum ei, piipi kin, ke ninim,” ninjing.

³⁷ Ba Jura wumb kombur ek yi ninjing, “Jiisas eim wu endi ningil tumbun mułum ei, eim er ka erim. Pe wu kułum ei, Jiisas elang kin wu ei kapli kulelang.

Jiisas Lasaras Nga Er Konj Sim

³⁸ Jiisas eim noman ele embin peng piipi kin, eim tukpu to pendnjung konu ele om. Pe Lasaras tukpu to pendnjung ei, kom ku owundu endi ele, tunduk tuk puk. Nga ku endi sik kin, tukpu ei ondu nguk.

³⁹ Pe Jiisas eim yi nim, “Enim kom ku owundu ei aki tei!” nim. Wu kułum wu ei, eim aim Masa mołpu kin, yi nim, “Owundu, wu ei kułum kunum kapil kapli poru nim ei, eim kumun ngonum,” pa nim.

⁴⁰ Jiisas ek nipi, Masa ngopu yi nim, “Nim nimbil ol enim? Na ok nim kanip ninj ei, nim pii gii nin pim kin, kapli Gos nge noman dinga owundu ei kenjii.”

⁴¹⁻⁴² Pe wumb ku ei tukpu ele si kindnjung. Pe Jiisas eim kan epin konu ele tonu kanpi yi nim, “Arnan, nim na prei end ei, nim piin. Kapli na nim kin ka piip ngond. Na piind ei, kunum kunum nim na prei ele ei piilin. Ba pe wumb ya ele na kin ouni mołmun wumb ei na nim kin nind. Pe wumb yi piingii ei, nim na kindan onj ni piik wumb ei, na kin pii gii ningii,” pa nim.

⁴³ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim wii dinga topu yi nim, “Lasaras, nim si kindkin anda wa!” nim.

⁴⁴ Pe wu kulii ei, angpi kin, anda om. Eim kultum kunum, kan simb angil ele, kan to pendik mił ni, alap kumb ele peng to pendik mił ni, kun om. Pe Jiisas ek yi nim, “Eim alap ngenj ele pałim ei, si kindangin kin, pangli!” pa nim.

Wumb Peng Pim Wumb Ek Nik Piik Kin, Jiisas To Kundmun Ninjing. (Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Luk 22:1-2)

⁴⁵ Pe Jura wumb kombur ok, Mariya kin ke nik mułmun wumb ei, Jiisas jep ol owundu erang kanik kin, eim kin pii gii ninjing.

⁴⁶ Ba wumb kombur en enim puk kin, lo ek piik ekii silmin wumb mulnjung konu ele puk kin, Jiisas eim ol yi erim mił ei, kanik ninjing.

⁴⁷ Yi nengin kin, kułmał kałilmin wu ni, lo ek ei ekii sik elmin wu ni puk kin, kaunsil kanik nik kin, kułou tunjung. Tok yi ninjing, “Wu ei, epi jep ol kanim kanim enim ei, er ermin mił nenj?” yi ninjing.

48 “Pe sinim kan wiik tamin kin, o! yi nge erpi pang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii ei, nga Rom opu elmin wumb ok, sinim men to!mun ngii owundu ni, sinim Jura wumb tilap ei, to kis erngii, ei mon!”

49 Wumb mulnjung konu tuk ele, wu endi mulum wu ei, embe Kaiyapas. Wu ei, eim kulma! kalilmin ei, eim tep mulum kunum. Pe eim ek yi nim, “Enim noman ele epi endi to piik kin, enanmin mon,” pa nim.

50 “Enim yi to piinerngii mon. Wu endeim kulmba wu ei, eim wumb pei paki tumba ei ka. Mon pim kin, sinim Jura wumb tilap pei, Rom opu ond wumb ok, sinim pei to kundngii,” pa nim.

51 Eim noman ele piim mi!, ei piipi kin, ngunerim mon. Eim kulma! kalilmin owundu kongun tep ermba nik kin, ei kung ngii ele ermba. Ba Gos yi erang kin, eim o! ekii se tonu omba ni piipi nilim wu yi nim. ‘Jiisas eim kolpu kin, Jura wumb pei paki tumba,’ ni yi nim.

52 Jiisas kolpu kin, Jura wumb mendpil paki tunermba mon. Gos nge kingam no! konu orung orung pei mo!mun ei kin, pei kolpu kin, Gos nge wumb pei sipi kin, tilap endeim mendpil kindmba.

53 Pe Jura noman pim wumb ei, kunum ele ni piik kin, Jiisas eim to kundmun ni piik enjing.

54 Yi mi! nengin kin, Jiisas nga tuk Jura wumb kulou tok erik kin, konu peni ele endnerim. Pe eim konu ele si kindpi kin, am pupu, wumb mulenjing konu ele orung mandi mi!, sim konu owundu ele mulum. Pe eim mulum konu ei embe ‘Epriyam.’ Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin puk ele, ouni mulnjung.

55 Jura wumb kor owundu kuni ‘Pasopa’ no!mun kunum ei, mandi erim. Pe ‘Pasopa’ kunum ei, mandi erang kin, wumb konu orung eipi eipi wumb ei, Jerusalem konu owundu ele tonu puk kin, en enim noman ele kil ngumun ni, o! ei pii kun erik kin, Moses lo ek nilim mi!, yi kun erngii nge punjung.

56 Pe wumb pei, Jiisas kurngii enjing. Wumb en enim men to!mun ngii nirikring ele angk molk, yi ninjing, “Enim er piinmin mi! nenj? Eim pe kuni owundu ‘Pasopa’ ei, kanpi ermba nge omba, min mon?”

57 Jura wumb kulma! kalilmin wu owundu ombu ni, lo ek piilmin wumb ni, ek ni piik enjing, “Wumb kii semin, eim jili mo!lum ei piipin kin, pe eim kan ngumun,” pa yi ninjing.

12

Amb Mariya Kopung Ka Wii Totum Ei Jiisas Simb Ele Kindim (Masyu 26:6-13, Mak 14:3-9)

1 Kunum angil orung nga endeim mi! molk, kor owundu kuni ‘Pasopa’ nungii ei, tonu omba pim. Pe kunum ele, Jiisas eim Besanii konu ele Lasaras nge konu ele wu ei, Jiisas eim tukpu to pendnjing ei, Jiisas er konj nge sim wu ngii konu ele pum.

2 Besanii konu ele wumb Jiisas nge kuni er sinjing sim. Amb Masa eim kuni ongu! erim. Nga Lasaras eim Jiisas kin kuni nunjung wumb ei kin, ouni mulnjung.

3 Pe amb Mariya eim ku owundu top erpi sim kopung ka ming owundu mi! endi ei, tu wupu kin, Jiisas nge simb ele kopung bein topu kin, nga Mariya eim nge peng enjin ei sipi kin, eim simb ele kil ngum. Pe kopung muru ka wii totum ei tuk ngii ele pei muru ka to!lum.

4-5 Ba Jiisas eim kin ekii silim wu ei, embe Juras Eskerias konu ele wu ei, ekii se Jiisas opu orung wumb onjung konu ele nipi ngum wu ei, ek yi

nim. “Sinim kopung ka wii tolum ei sikin, wumb eipi ngopun, ku 300 pei mił sipin kin, wumb wii mulnjung wumb ei ku ngopun. Nimbil erang sinim enenjpin?” pa nim.

⁶ Ba Juras eim ek yi nim ek ei, wumb wii mołmun wumb ei kin ek keimi ninerim mon. Eim waning ermba nge piipi, yi nim. Eim ku kon ei, eim tep mundang mołpu kin, ku waning nołum.

⁷ Jiisas eim yi nim, “Nim amb kun eran pangli! Ekii se, na tukpu ele pendngii kunum ei, eim yi ermba,” pa nim.

⁸ “Wumb epi sinalim wumb ei, enim kin kunum kunum mołmun. Ba na enim kin, kunum kunum mulał, mon!”

Gos Kulmał Kalilmin Wumb Lasaras To Kundmun Ninjing

⁹ Jura wumb pei, Jiisas Besanii konu ele mołum ni piik kin, eim mułum konu ele onjung. Ok kin, Jiisas mendpil keningii nge onenjing mon. Ok Jiisas eim Lasaras kulum ei, eim er konj sim ei, Lasaras kenmin nik kin, onjung.

¹⁰ Kulmał kalk elmin wumb owundu ei, Lasaras to kundmun ku, ni piinjing.

¹¹ Nimbil erang, Jura wumb pei Lasaras piik kin, kulmał kalk lo ek piik elmin wumb ei kin, si kindik kin, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing.

Jiisas Jerusalem Konu Ele King Mił Tuk Pum (Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Luk 19:28-40)

¹² Kunum endi nga, wumb tilap owundu ei ok, ‘Pasopa,’ kunum kor owundu kunum ei ok piinjing ei, Jiisas Jerusalem konu ele omba ni piinjing.

¹³ Yi piik kin, wumb ei puk kin, ond ongul ni epu sik, andlam ele kui er mulnjung. Molk kin, wumb ei, wii tok yi ninjing: “Pe Gos sin paki tumba! Sinim Owundu Gos eim kindang onum. Eim embe ambil tonu kindmin. Eim sin Esrel wumb nge King!”

¹⁴⁻¹⁵ Pe Jiisas kung dongkii wał endi, kan sipi, tonu ele mołpu kin, om. Ei Gos nge ek ka ok pulum ele yi mił nim.

“Saiyon konu owundu ele, wumb mund mong enerei! Pe nga enim nge king ei onum kin, eim kinei! Eim kung dongkii wał peł ele mołpu, onum.”

¹⁶ Ok Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jiisas eim epi ol erim ei, pii poł tunenjing. Ba ekii se Jiisas epin tonu ele pum, eim tilang owundu ei seng kanik kin, en enim piinjing ni, Gos nge ek kumb ok pulk ele pim ei, kun erang piinjing. Nga wumb eim kin enjing ol ei piinjing ku.

¹⁷ Ok Lasaras kulang paki to pendik kunum ei, wumb pei Jiisas kin molk, Jiisas eim Lasaras tukpu ele wii tang kin, Lasaras angpi opu kin, konj nga multum ele wumb pei, jep ol erang kanik wumb ei, Jiisas eim ol yi eririm pa nik, ek yi ninjing.

¹⁸ Wumb pei ei jep ol erpi eririm ei piik enjing wumb ei, puk kin, andlam ele, kuruk punjung.

¹⁹ Pe lo ek piik nik elmin wumb ei, en enim ek nik, piik piik erik kin, yi ninjing. “Pe enim enjing ol ei kapli enanim. Wumb pei en enim eim kin ekii sik punmun.”

Griik Wumb Kombur Jiisas Kenmin Ni Piik Kin, Punjung

²⁰ Wumb pei, Jerusalem konu ele tonu puk ei, en enim kor owundu kuni ‘Pasopa’ ele puk kin, Gos kin men tok ermin ni punjung. Nga Griik wumb kombur ele ouni punjung ku.

21 Wumb Griik wumb ei, Pilip kin onjung. Pilip eim Galili konu ele orung Beseira konu kembis ele wu. Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Wu puł, sin Jiisas kenmin ni piinmin,” ninjing.

22 Pe Pilip pupu kin, Endru kanpi ek ei neng kin, pukuł Jiisas kankił yi ninjing.

23 Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Gos na kindang mani mei wu telim ei onj. Pe na tilang owundu simbii kunum ele, mandi enim,” pa nim.

24 “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe Gos kingam Krai ei, eim mani mei ele kindim. Pe Gos nge kingam kindang, eim mani mei ele opu kulelang kin, eim mendpił mułulang. Ba Gos kingam mani mei konu ele opu kulmba ei, eim wumb eim kin pii gii ninjing wumb pei, eim sipi orung simba. Ei yi mił ku, kuni mong eim endi mei ele mani kulenenlang kin, eim mendpił mułang; ba kuni emb endi mei ele mani kulang kin, kapli ei kuni mong pei simba.

25 Wu endi ngenj ele bun bun kulpu ermba wu ei, eim nge noman opu konj pimba ei, am ba. Ba wu endi, eim ngenj ei mendpił piinarpi kin, Gos nge ek ekii sipi, eim kongun er mułmba wu ei, eim noman konj sipi kin, kunum kunum konj mułmba ei, eim am punermba mon!

26 Pe wu nii endi, na nge kongun ei erim kin, eim na kin ekii simba wu ei, na mułmbii konu ele, na nge kongun wu ei, eim na kin ouni mułmbuł. Pe wu endi, eim na kongun ei ermba wu ei, na nge Arnan eim embe ambil tonu kindmba.”

Wu Kingam Ei Wumb Ond Peri Ele Tonu Kundei!

27 “Pe nam noman tuk ele ei, embin tonum. Pe na nip kin, ek nipe ek nimbii? Pe nam Arnan kin yi nimbii, ‘Arnan, nim epi embin tui na kin tonu omba enim ei, nim se! Na ek yi mił ninermbii min? Nimbil erang, oł embin tui ei, na kin tonu omba nge nip kin, akip onj.

28 Nam Arnan ni nim nge embe ei, tonu opu owundu pimba.” Jiisas eim ek yi neng kin, pe Gos ek endi tonu epin konu ele tor opu, yi mił nim, “Na nam embe ei, wumb ambilk tonu kindnjing. Pe nga am opu owundu ba enim,” pa nim.

29 Wumb Jiisas kin mandi angk mulnjung wumb ei, ek piik kin, yi ninjing. “Gur gaki endi enim,” ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, enjel endi opu, eim kin ek tangnim,” ninjing.

30 Jiisas eim ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Gos ek ei na kin mendpił ninanim mon! Ek ei, enim kin paki tungii nge piingii, ninim,” pa nim.

31 “Pe kunum mandi enim ei, Gos ya mei ele mołmun wumb ei, mok tumba. Pe Seisen mei konu ele mołmun wumb ei, tep mołum wu kis topu kindmba.

32 Pe na mei ele moł, ekii se wumb na ond peri ele to kundngii kunum ei, na wumb pei sip kin, na nam kin orung simbii,” nim.

33-34 Jiisas eim ek yi nim ei, eim kulmba nge ei, piingii ni yi nim. Wumb ek orung kindik kin, yi ninjing, “Sin lo ele piinmin ei, lo ek yi ninim, ‘Krais Gos kindang wu, mei ele mani opu, eim kunum kunum konj mułmba,’ ninim. Nimbil erang, nim ek yi nin, wumb wu kingam ei ond peri ele to kundngii nin? Wu kingam ei nii?” a nim.

35 Jiisas ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Pe kunum aninga kopur, mei wumb nge tilang ei, na enim kin ouni mułmbii. Pe enim tilang ele, oł kun andik er mułngii. Mon pim kin, Seisen nge emii dinga ei, enim sipi orung simba. Wu endi eim emii peng ba ei, eim konu jili orung ba ei, eim piinermba mon!

³⁶ Pe enim tilang peng molmun ele tilang ei, na kin pii gii ningii. Enim na kin pii gii ninjing kin, enim tilang ei nge, kingam ambilam nol mil mulngii. Nga enim tilang ei, andik kin, ol kun erngii ku!” pa nim. Jiisas eim ek ei nipi, poru nipi kin, eim wumb mulnjung konu ele, tuk am pup kin, koi erim.

Jura Wumb Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

³⁷ Jura wumb Jiisas eim jep ol pei erim ei, kanik kin; ba enim Jiisas kin pii gii ninenjing mon.

³⁸ Pe ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya nirim ek ei, pe keimi tonu pim. Ok wu ei, Aisaiya eim ek yi mil nirim:

“Owundu wumb nii endi, sin ek ei ni tor kindinjin ei, pii gii ninenjing mon. Pe Owundu eim nge noman dinga ei, wumb pei kin andan tang kin; ba wumb ei, pii pol tunenjing.”

³⁹ Wumb Jiisas kin pii gii ninenjing. Nimbil erang ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya ek endi nga nirim mil ei, keimi pirim. Eim ek yi mil nirim.

⁴⁰ “Gos eim, en enim ningil ambil ak tang kin, en enim ningil ele, kapli kun kinerngii mon! Nga noman erang kin, kom ku mil peng kin, en enim noman ele, pii kun enerngii mon! Pe nga en enim, nanim kin wangin kin nanim paki top kin, ol yi ermbii ni piik, enanmin!” pa ni Gos Owundu yi nim.

⁴¹ Ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya eim Krai Gos kindang mei konu ele mani wu nge tilang owundu ei, kanpi kin Krai nge ek ka mendpil nirim.

⁴² Pe Jura wumb num kombur, Jiisas kin pii gii nik kin; ba en enim lo ek piik nik elmin wumb ei kin, mund mong erik kin, ek nik tor kindnenjing. Nimbil erang, lo ek piilmin wumb ei, sin men tolmun ngii ele, to anda kindngii, ni piik.

⁴³ Gos en enim embe ei, ambil tonu kindmba ni piinarik, mon! Wumb en enim nge embe ei, ambil tonu kindngii, ni piik enjing.

Jiisas Wumb Kos Piimba Ek Ei

⁴⁴ Jiisas eim wii dinga topu kin, yi nim, “Wumb nii endi, na kin pii gii nimba ei, na kin mendpil mon! Ba Gos na kindang onj kin, ouni pii gii nimba ku.

⁴⁵ Wumb endi, na kenmba ei mil ku, na Arnan na kindang onj ei, kenmba ku.

⁴⁶ Na nam ya mei wumb ele, tilang nge onj. Wumb nii endi na kin pii gii nimba wumb ei eim wumb nii endi, noman tuk emii ol kis ele, min ol ei mil mulermba wu ei, na tilang ele ekii simba.

⁴⁷ Pe wumb endi, na ek ei piipi, ekii sinerim kin, na eim ek kos mil piip, yi enermbii. Na mani mei ele op, wu amb ek piip, kun erip kin, kos piip, ermbii nge onenj mon? Na wu amb pei, Gos kin orung simbii nge onj.

⁴⁸ Pe wumb endi, na nge ek ei ekii sinarpi bul ngopu erim kin, eim kin kos piipi, ermba wu endi molum. Pe na ek nip, tor kindind ek ei, pii gii ninenjing kin, ekii se Gos kunum poru nimba kunum ei, eim kos owundu piimba.

⁴⁹ Na nam noman ele piip kin, ninand mon. Na Arnan eim na kindpi kin, eim ek ei nipi, na ngopu kin, yi mil nim na nind.

⁵⁰ Pe na piind ei, na nge Arnan ek ei, kunum kunum konj ngumba nge nip kin, tonu kindilim ei yi mil palim. Na ek pei ni tor kindind ei, na nge Arnan na kanpi nim ek ei, na nip tor kindind,” Jiisas pa nim.

13

Jiisas Eim Ekii Silmin Wu Ombu Simb Ele, Was Erim

¹ Pasopa kuni nołmun kor owundu ei, tonu omba mandi erang kin, Jiisas eim piim. Eim mei ele si kindpi kin, Arim kin orung ba nge ni piim. Piipi kin, eim nge wumb mei ele mani mułngii ei kin, noman ngołum. Nga eim mei ele wumb pei noman ngopu pupu kin, kułmba kunum ei, poru nim.

² Pe kunum poru neng kin, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, kuni nok mułangin kin, Seisen opu, Jura Eskerias konu ele Saimon nge kingam eim noman tuk ele pum. Pang kin, Juras eim Jiisas sipi kin, opu orung wumb ongii konu ele nipi, tor kindmba nge piim.

³ Jiisas eim piipi, poru nim kin, eim Arim epi pei kin, noman dinga eim ngopu, poru nim. (Nga Juras Eskerias Saimon nge kingam ermba oł ei piim ku.) Gos eim kindang om kin, nga eim Arim Gos kin, orung ba, ku.

⁴ Pe Jiisas eim kuni peł ei, si kindpi kin, eim angpi, kon takis ei, guł topu sepi kin, kon alap endi sipi, eim kend ele talpi kin, eim kongun wu mił erim.

⁵ Eim yi erpi kin, noł sipi, ming endi sim ele noł bein to kindim. Pe noł ming ni sipi, eim nge ekii silmin wu ombu simb ele, was erpi kin, kon alap kend ele talpi pendim ni sipi kin, eim simb ele kil ngopu, yi erim.

⁶ Eim simb was erpi opu kin, Saimon Piisa mułum konu ele tor wang kin, Piisa eim ek yi nim, "Owundu, nim na simb ele was enjii on?" a nim.

⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na pe oł ei, ermbii end oł ei, nim pe pii poł tunenjii. Ba ekii se, oł ei pule, nim pii kun enjii," pa nim.

⁸ Piisa ek dinga yi nim, "Nim na simb was enenjii mon!" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe na nim simb ei was enenj kin, nim na kin ouni mulenjii mon!"

⁹ Nga Saimon Piisa yi nim, "Owundu, nim na simb ele mendpił was enerii! Ba na peng ele ni, angil ele, pei was erii!" pa nim.

¹⁰ Nga Jiisas eim ek yi nim, "Wumb ngenj ele, noł was ok pei enjing ei, nga was enerngii mon! Ba simb ele mendpił, noł was erngii nge salim ei, erngii. Pe enim noman tuk ele ka seng kin, mołmun. Ba enim wumb pei mon! Wu endi, Juras Eskerias wu ei, eim noman tuk ele oł kis salim.

¹¹ Jiisas ek ei piipi, poru nim wu ei, eim opu orung wumb nipi, tor kindmba wu yi nim, "Enim wumb pei noman tuk ele ka mulałmin," pa nim.

¹² Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu simb was er poru nipi kin, eim kon takis ei, nga kindpi kin, eim peł konu ele orung mułum. Mołpu kin, ek yi nim, "Na enim kin oł enj ei enim piinmin, min?"

¹³ Enim na ek emb to ngokun elin wu owundu niłmin. Nik kin, enim ek kun yi niłmin. Na yi mił moł.

¹⁴ Na ek emb top wumb ngop, wu Owundu mołup kin, na enim simb ei was enj. Nga enim yi ku, enim engnjing noł kin, oł yi mił erei!" nim.

¹⁵ Na oł ei pe erip kin, enim andan top enj oł ei, nga enim enginjing noł kin yi ku erngii.

¹⁶ Na ek keimi mendpił enim kanip nind, 'Kongun wu ei, eim nge wu Owundu ei kapli to mani kindnałim. Nga wu endi kongun ermba pum wu ei, eim kindang pum wu ei, to mani kindpi kin, eim wu Owundu mił mulermba mon.

¹⁷ Pe enim oł ei nge pule piik kin, enim yi mił enjing kin, enim noman ka piingii.

¹⁸ "Na nam sip mundunj kin, enim wumb ombu kin nind ei, enim pei mon. Ba pe epi ele nge wumb ok pulmun Gos nge ek nirim ei, keimi pałim.

Gos nge ek yi mił nirim: ‘Wu endi, na kin ende mołpuł kuni nunjpuł wu ei, na nge opu orung wu, tonu opu mołum.’

¹⁹ Oł ei tonu onerang kin, na pe ek ei nip, enim ngond. Pe ekii se wu ei, oł yi erang kin, enim kanik kin, na Krajs Gos kindang mei wu onj kin, pii gii ningii.”

²⁰ Jiisas eim yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Na nge kongun wu kindamb pangin kin, wumb endi sipi tuk simba wu ei, eim na kin ouni simba. Nga wu endi na sim kin, na Arnan na kindang onj ei, ouni simba ku.”

*Juras Jiisas Sipi Kin Opu Orung Wumb Ngumba Nge Pum
(Masyu 26:20-25, Mak 14:17,21, Luk 22:21-23)*

²¹ Jiisas eim ek yi mił neng kin, eim noman tuk ele embin tang kin, piipi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Enim mołmun konu tuk ele wu endi mołum wu ei na opu orung wumb ongii konu ele nipi, tor kindmba.”

²² Eim ek yi mił neng kin, eim kin ekii silmin wumb ombu, en enim kumb kin erik kanik, “Wu nii endi ninim,” ni piinjing.

²³ Wu endi Jiisas kin ekii silim wu ei, Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jiisas mułum konu ele mandi wii mułum wu ei, embe Jon.

²⁴ Pe Saimon Piisa, Jon kanpi, peng ku tonu nim eim mandi mołum ei, eim kii se, Jiisas wu nii endi nimba ei, piimin ni piim.

²⁵ Pe Jon eim Jiisas mułum konu ele mandi pupu, Jiisas nge kom sipi mołpu kin, yi mił nim, “Owundu, nim nii kin nin?”

²⁶ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi kin, yi nim, “Pe na kuni bres sup kin kindip orung sip kin, eim ngamb numba ei, wu ei mendpił. Pe Jiisas eim kuni bres sup kin kindpi kin, orung sipipi, Juras Eskerias, Saimon nge kingam ei ngum.

²⁷⁻³⁰ Pe Juras kuni ei sipi nang kin, Seisen Juras noman tuk ele tuk pum. Pe Jiisas eim ek yi nim, “Nim epi endi enjii pin kin, sikir enjii,” nim. Pe Juras kuni orung ei, sipi nopu kin, sikir anda pupu pum. Pe konu emii pim ei, poru nim. Jiisas eim ek ni piim; ba ei tonu peł ele kuni ende nok mulnjung wu ombu, ek ei pułe pii poł tunenjing. Wu kombur en enim yi piinjing. Juras ku tep elim wu ei kin, ninim ni piinjing. Juras eim epi top ermba ni konu kor owundu kunum top erpi, min wumb epi sinerang, wii mulnjung wumb ei ngopu, yi erang kin, Jiisas piipi ninim ni, yi piinjing.

Lo Ek Konj

³¹ Juras anda pupu pang kin, Jiisas eim ek yi nim, “Pe Gos kindang opu wu kingam telim, tilang owundu seng kin, nga Gos wu kingam ei kin, tilang owundu simba.

³² Pe na Gos nge tilang owundu ei, na andan top ninj kin, Gos kindang mei wu telim ei, na nge tilang owundu andan yi ku tumba. Gos eim andan topu, sikir ermba.

³³ Enim na kangil mił, na enim kanip nind. Kunum endi ekii se aninga, enim na kurngii. Pe kunum aninga, na nam enim kin ouni moł. Pe ek ei Jura wumb kan yi ku ninj ek ei, enim kanip nind ku. ‘Na bii end konu ei, enim punerngii.’

³⁴ Na enim lo ek konj endi nip, enim ngond endi ei, yi mił. Enim engnjing noł noman ngungii ei, na enim noman ngoł mił, yi ngungii.

³⁵ Pe enim engnjing noł endeim endeim ni, noman ngunjung kin, wumb pei yi piingii ei, enim na kin ekii sik endnjing wumb, ni piingii,” Jiisas yi nim.

*“Piisa, Nim Nam Buł Ngunjii,” Nipi Jiisas Yi Nim
(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Luk 22:31-34)*

³⁶ Saimon Piisa ek kii sipi, yi nim, “Owundu, nim konu jili punjii nin?” Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na bii end konu ei, nim na kin ekii sikin punenjjii. Ba ekii se, nim na kin ekii sinjjii,” nim.

³⁷ Piisa nga ek nipi yi nim, “Owundu, nimbił erang pe, na nim kin ekii sip onermbii? Na pe kołup kin, nim paki tumbii,” Piisa yi nim.

³⁸ Nga Jiisas ek kii sipi, Piisa ngopu yi nim, “Pe nim kolkun, na paki tumbii nin min? Na ek keimi mendpił nip, nim ngond; kei kultu pełi wił tunermba kunum ei, nim na nge embe ei, kunum tekliki ni tor kindnenjjii,” Jiisas yi nim.

14

Erinjin Gos Kin Pungii Andlam Ei Jiisas Mołum

¹ “Enim noman embin tonum, yi enerei mon! Enim Gos kin pii gii ninjing kin, na kin pii gii ningii ku,” Jiisas pa nim.

² “Na nge Arnan mołum konu ełe, konu pei salim. Pe yi sinelang kin, na enim ok kanip niłamb. Na nge Arnan ngii ei pup kin, enim nge konu ełe, er kun ermbii ni pund.

³ Na pup konu ełe er ka er sep kin, nga orung op, enim kin ouni bin. Ei yi mił, na mułmbii konu ełe, enim na kin ouni mułngii ku.”

⁴ Jiisas eim yi nim, “Na bii end konu ełe andlam ei enim piinmin min?”

⁵ Pe Tomas ek nipi yi nim, “Owundu nim konu jili punjii nin? Sin piinanmin. Pe nim punjii andlam ei, sin er piimin mił nenj?”

⁶ Jiisas ek nipi ngopu, yi nim, “Na nam Arnan mołum konu ełe, andlam ei nge moł. Nga na nam ek keimi ei nge puł wu. Nga na nam noman konj kunum kunum ei nge puł wu moł, ku! Wumb endi na Arnan mołum konu ełe andlam eipi endi punermba, mon, andlam ei, na mendpił.

⁷ Pe enim na piik mulnjung kin, na nge Arnan ei, enim piingii ku. Pe enim eim piik kanik enmin mił, nga yi kun kanik piik erngii,” Jiisas yi nim.

⁸ Nga Pilip ek yi nim, “Owundu, nim Arnim ei, andan tan, sin kapłi piimin,” a nim.

⁹ Nga Jiisas ek nipi, Pilip ngopu yi nim, “Na enim kin kunum kinan muls. Pe Pilip nim na pii poł tunen, min? Wumb endi na piim wumb ei, na nge Arnan piim ku. Nimbił erang nim yi nin, ‘Nim Arnim, sin andan tan kenmin, nin?’

¹⁰ Pe nim Pilip, na kin pii gii ninen, min? Na Arnan kin moł; nga na Arnan ei nam kin mołum. Na ek nip, enim ngond ei, na nam nge noman ełe nip ngunand mon. Na Arnan eim na kin eim nge kongun ei end.

¹¹ Enim na kin pii gii ningii. Na nam Arnan kin moł. Nga Arnan eim na kin mołum. Pe enim ei piik, pii gii ninenjing kin, nga na kongun ni, jep oł pei erip punj ei, enim piingii. Piik kin, na kin pii gii ningii.

¹² Na ek keimi mendpił nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nim kin, eim na kongun ełe mił, yi ermba ku. Nga kongun owundu ermba ei, na enj kongun ei am tonu kindmba. Nimbił erang, na Arnan mołum konu ełe bii pund.

¹³ Epi endi simin nik kin, na nge embe ełe prei enjing kin, enim kapłi singii. Yi erangin kin, na Arnan eim nge kingam na kin embe ambii tonu kindmba.

14 Enim na nge embe ele oġ endi ermbii nik, Gos kin kii sik, prei enjing kin, na kapli ermbii.”

Jiisas Gos Nge Gui Ka Ei Kindmbii Nim

15 “Enim na kin noman ngunjung kin, na lo ek ei piik, ekii singii ku.

16 Nga na Arnan kin kii simbii Gos eim nge Gui Ka kindang, enim paki tumba wu ei, ek keimi puġ wu. Ei enim kin kunum kunum muġmba.

17 Ei Gos ek ka ei, ek keimi mendpiġ nimba. Mani mei wumb pei eim singii ei, kapli enanim. Nimbiġ erang, eim kanik kin, pii poġ tunanmin. Nga eim kongun elim miġ, ei piinanmin ku. Ba enim ei piinmin. Nimbiġ erang, ei eim enim noman tuk ele moġum kin, nga muġmba ku.

18 “Na enim kin si kindip pamb kin, enim kangii ernjing, menjing mulerang moġmun miġ, yi mulerngii mon. Na enim kin orung ombii.

19 Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, na kunum aninga kinerngii mon, ba enim na keningii. Na noman konj sip, kunum kunum muġamb kin, ei nga enim yi ku, noman konj kunum kunum muġngii.

20 Kunum ele, enim piingii ei, na Arnan kin muġamb kin, yi miġ ku, enim na kin muġangin kin, nga na enim kin, yi ku moġ.

21 “Wumb nii endi, na nge lo ek ei sipi, ekii simba wumb ei, na kin noman ngonum. Ngang kin, na nge Arnan eim noman wumb ei kin ngang kin, nga na wumb ei kin, noman ngumbii ku. Nga na eim muġmba konu ele tor wamb kin, na nam eim kin andan tumbii ku.”

22 Jiisas eim ek yi miġ neng kin, wu Juras endi, eim Eskerias Saimon nge kingam mon. Wu eim ek nipi, Jiisas ngopu yi nim, “Owundu, nimbiġ erang nim sin kin, ni ninim andan tunjii nin, ba ya mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei kin, nim andan tunenjii nge nin, min?”

23 Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe wumb endi na noman ngoġum ei, eim na nge ek ekii simba wu ei, na nge Arnan wumb ei, kin noman ngumba ku. Nga siġ Arnan kin, na ouni o puġ, wumb ei kin muġmbuġ.

24 Wumb endi na kin noman ngunaliim ei, eim na nge ek ei ekii sinalim ku. Pe enim piinmin ek ei, na nam nge ek mon. Na Arnan nge ek ei, eim na ngopu kindang kin, na onj.

25 “Pe na enim kin ouni moġpun kin, na ek ombu enim kanip nind.

26 Ba enim paki mendpiġ toġum ei, Gos Gui Ka enim paki tumba. Na nge noman dinga ele, na Arnan ei kindmba. Gos Gui Ka enim kin epi pei andan tumba. Tang kin, enim nge noman ele pirem neng kin piingii ei, na enim ok nip ngur ek ei, pei enim noman ele piingii.

27 “Na enim si kindip, bii peng kin, na enim noman emin ngond. Nam nge noman emin kanim eipi enim ngond ei, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim noman emin ngok enmin oġ ei nge, na enim ngunand mon. Enim noman embin tum kin, mund mong yi enerngii mon!

28 Na enim kanip kin nip ngunj ek ei, pii poru ninmin, ‘Na pe enim si kindip kin, na Arnan kin bii end. Ba na nga enim kin orung ombii.’ Pe enim ok na kin noman ngunjung kin, na nge Arnan kin bii nge, enim ka piingii. Ei nimbiġ erang, na Arnan kin bii kunum ei, Gos Gui Ka kindamb kin, enim kin moġpu kin, dinga ngumba. Nga na Arnan eim Owundu moġang kin, na mani moġ.

29 Nga pe oġ ei, tonu onerang kin, na ek ei, ok nip enim ngond. Pe ekii se, yi miġ tonu om kin, enim na kin pii gii ningii.

30 Pe na enim kin ek pei nip, enim ngumbii pinaliim. Nimbiġ erang, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Seisen noman tuk ele muġang kin, ei ongii mandi onum. Pe eim oġ endi na kin ermba ei, kapli enanim.

31 Ba mani mei ele wumb pei, epi endi piingii ei, na Arnan kin noman ngop ei nge, na Arnan ek nirim mił ei, na ekii sił.”

“Pe enim engngei! Sinim pamin!” Jiisas pa nim.

15

Jiisas Eim Ond Mong Wain Mił Mendpił Mołum

1 Jiisas eim ekii siłmin wumb ek nipi ngum, “Nam na ond wain mendpił mił moł. Na nge Arnan ei, ond wain pin nge tep elim wu mił mołum. Nga wumb ei na kin pii gii ninjing wumb ei, na nge ond angil mił mołmun.

2 Na nge angil ele ond mong tunalim ei, na Arnan top tor kindilim. Ei yi mił, wumb nga oł kun ka enarik wumb ei, na kin pii gii ninenjing wumb ei, na Arnan wumb ei, top tor kindmba. Ond angil kombur mong tołum ei, na Arnan eim kołmung topu, er ka erpi erang kin, nga mong pei ka tumba. Ei yi mił, wumb oł kun ka kombur oł ei elmin; ba oł kun pinalim mił oł ei, top si kindmba. Yi erang kin, wumb ei, oł kun ka mendpił nga erngii.

3 Na nge ek nip, enim ngond ei erang kin, enim noman tuk ele, kun ka wii mułngii.

4 Enim na kin ouni mułangin kin, na enim kin mułmbii. Pe ond angil ei pupu, ond mam ele kin pinerim kin, ei ond mong tunermba. Yi mił ku enim na kin mulenjing kin, enim yi ku, oł kun ka wii enerngii mon!

5 “Na ond wain mendpił mił moł. Nga enim ond wain ei angil mił mołmun. Wumb endi eim na kin mułang kin, na eim kin mułmbii ei, eim oł kun ka wii pei ermba. Pe enim na wak tunjung kin, enim oł kun ka wii endi enerngii, mon!

6 Pe wumb endi na kin mulerim kin, ei yi mił, ond wain angil kułii erang kin, to tor kindinmin mił, yi erngii. Erik kin, ond angil ei, kułou tok kin, dup kałiłmin.

7 Pe enim na kin mułangin kin, na nge ek ei enim noman tuk ele pim kin, enim noman ele Gos kin prei erngii ei, enim kin oł yi mił ku, tonu omba.

8 Pe enim oł kun ka wii enjing kin, na Arnan oł ele nge, eim embe ambil tonu ba. Seng kin, enim na nge kongun wumb mendpił erik mułngii.

9 Na Arnan na noman ngołum mił, yi ku, na enim kin noman ngoł. Enim na kin mulnjung kin, na noman ele, enim kin kunum kunum er ngumbii.

10 Pe enim na nge lo ek dinga ei ekii sinjing kin, enim na nge noman kunum kunum er ngumbii. Ei mił ku, na nam Arnan nge lo ek dinga ei, kun ekii sił. Sip kin, eim nge noman kaimb ngopu ele ei, na moł.

11 “Na nam ek ei, enim kin ngond ei nge, noman ka ei enim kin peng kin, enim noman ka piik mułngii. Ei enim noman tuk ele piki to peng kin, kunum kunum ka piingii. Yi ni piip kin, na ek ei enim kin ngond.

12 Na nge lo ek dinga ei yi mił palim. Enim engnjing noł mołmun ei, noman ele ngungii ei, na enim noman ngoł mił ngungii.

13 Pe wumb endi eim nge wu puł pei ni, wumb endi paki tumbii ni, erpi kułmba ei, noman ngok, ngok enmin oł ei, to mani kindmba.

14 Pe enim na ek dinga nind ek ei ekii sinjing kin, enim nam nge wumb puł mendpił mułngii.

15 Kongun wu ei eim nge wu owundu ermba oł ei piinalim. Pe yi ku, na enim kongun wu ninermbii mon. Nimbił erang, na Arnan nge ek nipi ngurum ek ei, na enim kin nip poru ninj. Ei nge, na piip kin, enim nge wu puł mendpił nind.

16 En enim na sik, mundnenjing mon! Ba na enim sip, poru nip kin, mundunj. Mondup kin, enim kongun ele kindinj ei, enim Gos kongun erangin kin, oł kun ka wii tonu omba nge nip kindinj. Pe enim nge kongun

kun ka wii tonu wang kin, kunum kunum yi erik muḥngii. Muḥangin kin, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erik na Arnan ngok epi endi simin ningii ei, enim kapli ngumba.

¹⁷ Na enim ek dinga yi miḥ nip ngond. Enim engnjing noḥ, endeim endeim ni, ei noman ngungii.”

Mei Wumb Pei Jiisas Kin Ekii Siḥmin Wu Ombu Kin, Opu Orung Erngii

¹⁸ “Ya mei ele pii gii ninenjing wumb, enim kin opu orung enjing kin, enim piingii ei, na kin kumb se, opu orung erik, ei piingii.

¹⁹ Nga enim pii gii ninenjing mei ele wu mendpiḥ piḥang kin, wumb ei, enim si tuk, noman ngok siḥangin. Ba enim ya mei ele nge wumb mon. Na enim pii gii ninenjing wumb ei si tor kindip kin, enim nam nge sip mundunj. Ele nge, mei ele pii gii ninenjing wumb ei, enim kin opu orung erngii.

²⁰ Na enim kanip nind ek ei piik muḥngii, “Kongun wu ei eim nge wu owundu ei, to mani kindnermba mon! Pii gii ninenjing wumb ei, na muls konu ele ok, na kin oḥ embin tui ngunjing ei, oḥ ei miḥ, enim muḥngii konu ele, yi erngii ku. Na nge ek ekii sinjing pim kin, enim nge ek ei, ekii singii ku.

²¹ Ba wumb ei, na Arnan moḥpu kin, na kindang onj ei, piinenjing wumb ei, enim kin oḥ pei yi erngii. Nimbiḥ erang, enim na nge ekii siḥmin wumb moḥmun.

²² Pe keimi onarip kin, na ek wumb ei ngunenj pim kin, wumb en enim oḥ kis enjing ei, singambiḥ piinerngii. Ba pe, wumb en enim oḥ kis ei koi erngii konu ele endi sinalim mon.

²³ Wumb endi, na kin opu orung ermba ei, eim nge Arnan ei kin, opu orung ermba ku.

²⁴ Kongun ele kanim kanim ok, wumb endi enerik oḥ ei nge, na enim konu tuk ele enj. Pe keimi, na jep oḥ ei enenj pim kin, wumb en enim oḥ kis ei pim kin, ei piinerngii. Ba pe oḥ ei kanik poru nik, na nge Arnan kin ouni, opu orung enmin. Nimbiḥ erang, enim na kin pii gii ninenjing.

²⁵ Ba en enim enmin oḥ ei, en enim lo ek endi, lo mon ele poḥ pendnjing ek ei, pei keimi tor onum. Ek ei yi miḥ ninim, “Wumb en enim na kin opu orung wii enmin.”

²⁶ “Ba paki toḥum nge wu endi, enim kin erang, dinga muḥngii ei, eim na Arnan kin moḥum ei, na kindamb, enim kin omba. Omba wu ei Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpiḥ niḥim. Gos Gui Ka pim kin, na Arnan kin moḥpu kin, omba. Gui Ka ei opu, na nge ek ei nip tor kindmba.

²⁷ Nga enim na nge ek ni tor kindngii ku. Nimbiḥ erang, ok enim na kin muḥangin kin, na kongun ei puḥngun mondup kin enj. Nga ok molk kin, pe moḥum,” Jiisas pa nim.

16

Jiisas Ek Nga Eim Ekii Siḥmin Wumb Ngum

¹ Jiisas nga ek yi nim, “Na enim pii gii ei, si kindik, enerngii ni piip kin, ek ei nip enim ngond.

² Enim Jura men toḥmun ngii ele wumb enim to anda kindngii. Nga ekii se, enim Gos nge kongun paki tok ermin ni piik kin, wumb ei, ok enim to kundngii.

³ Wumb en enim na nge Arnan ei piinarik kin, nga na piinarik kin, oḥ yi miḥ erngii.

⁴ Ba na enim kin oḥ embin tui oḥ ei nge, tonu omba ni piip kin, na enim kengip ngop nind. Nga ekii se, oḥ ei tonu om kin, enim ei piingii.

Na enim kin ek yi nir mił, ei piingii. Nimbił erang, ok na enim kin mołup kin, ek ei nip enim ngunerir.

Gos Nge Gui Ka Kongun Yi Etim

⁵ “Ba na Arnan kindang onj konu ei, nga orung bii end. Ba enim mołmun wu ei, endi na, ‘Nim konu jili punjii en?’ Ek yi endi nik kin, na kii sinenjing mon.

⁶ Ba na ek ei, enim kanip nemb kin, enim nge noman ele embin mendpił enim.

⁷ Ba na ek keimi nip enim ngond. Na enim si kindip kin, na bii ele nge, enim paki tumbii. Pe na punenj kin, Gos Gui Ka ei, enim paki to ermba ei, enim paki tunermba. Pe na punenj kin, enim dinga paki to ermba Gos Gui Ka ei, enim kin onermba. Ba na punj kin, eim kindamb kin, enim kin omba.

⁸ Nga Gos Gui Ka opu, ya mei konu ele, pii gii ninenjing wumb ei, kongun erpi andan tang kin, en enim piingii ei, oł kis enjing pimba. Nga oł kun ka oł palim ni, Gos en enim kos pimba ei, piingii ku.

⁹ Gos Gui Ka andan tang kin, wumb en enim oł kis enjing pułe ei, en enim na kin pii gii ninarik kin, endnjing ei, piingii ku.

¹⁰ Nga oł kun mendpił ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbił erang na Arnan kin nga orung bii ei, enim nga na kinerngii mon.

¹¹ Gos wumb kos piimba ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbił erang, mei ele wumb tep er mołum wu ei Seisen, eim dup owundu kin kunum kunum mułmba. Yi mił ku, wumb pii gii ninenjing wumb ei kos owundu singii ku.

¹² “Na ek pei palim ei nip enim ngumbii end; ba pe na enim ngumbii end ei, pe enim kapli ei piinerngii palim.

¹³ Ba Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił niłim ei, opu ek nipi enim kin ek keimi andan tumba. Nga eim noman ele ek endi nipi enim ngunermba mon! Ba Gos nge ek eim piipi ek ei nipi enim ngumba. Ngopu kin, nga oł ekii se tonu omba ei nipi enim ngumba ku.

¹⁴ Gos Gui Ka eim na nge ek ei sipi opu kin, enim tor pułe nipi andan tumba. Oł yi ermba ele, na embe ambii tonu kindmba.

¹⁵ Na Arnan nge epi pei ei, na nge ei piip kin yi mił nind. Gos Gui Ka na nge epi pei ei sipi opu kin, enim kin andan tumba,” pa nim.

Noman Embin Tonum Ei, Nga Kunum Kunum Ka Piimba

¹⁶ Jiisas nge ek yi nim, “Pe nga kunum aninga kopur enim kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii!”

¹⁷ Jiisas eim kin ekii silmin wu kombur en enim ek yi mił ninjing, “Ek ei pułe sinim piimin ni, ninim mił nenj? Eim yi nim, ‘Enim pe kunum aninga na kinerngii. Nimbił erang nga nam Arnan kin bii ni pund,’ pa nirim.

¹⁸ Nga ek yi ninjing, ‘Pe kunum aninga,’ ninim ei nipe ek ninim? Sinim eim ninim ek ei, pułe pii poł tunanmin,” ninjing.

¹⁹ Nik kin, Jiisas eim kii singii enjing ei, Jiisas eim piipi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na ninj ek ei, pułe piimin nik, kii sik orung orung er mołmun min? Na ek yi mił ninj, ‘Kunum aninga pe enim na kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii,’ pa ninj.

²⁰ Ei na ek keimi mendpił nip enim ngond. Mani mei ele wumb ombu pei, na to kundnjung kin, ka piingii. Ba ele nge, enim noman embin to piingii. Nga noman embin ei, opu ka peng kin, nga enim ka mendpił piingii.

²¹ Amb endi kangil mengmba ei piipi kin, noman embin to piilim. Nimbił erang ei ngenj kumbii elim; ba eim kangil mengpi kin, eim ngenj kumbii

nga piinerim mon. Eim kangil mengpi tonu om ei, kangil kan ka kanpi se mulum.

²² Ei mił pe enim noman embin piinmin. Ba na enim nga kenmbii kunum ei, enim ka piingii. Enim noman ka piingii ei, wumb endi to eipi kindnermba mon!

²³ Kunum ele enim epi endi na kin kii sinerngii mon! Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Pe enim na Arnan kin epi endi simin ni, prei erngii ei, na nge noman dinga ele, enim kii singii epi ei enim ngumba.

²⁴ Ok enim na nge noman dinga ele epi endi simin nik kin, Gos kin prei enenjing mon! Pe enim epi endi ei kii sik ei, sinjing kin, en enim noman ka mendpil seng piingii,” pa nim.

Mei Ele Oł Kis Ei Jiisas To Mani Kindim

²⁵ Jiisas nga ek yi nim, “Na ek ombu nip ek ekin top ninj. Nga ekii se kunum endi, tonu omba ei, enim kin ek ekin top nip enermbii, mon! Ba nam ek kun nip tor kindip kin, Arnan mołum mił eim kin nip tor kindmbii.

²⁶ Kunum ele, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erngii; ba na enim kin ek nip yi ninenj ele, na nam prei eramb kin, na Arnan kii sip enim paki tumba, ei mon nip end.

²⁷ Na nge Arnan enim noman ngonum. Ngang kin, nimbił erang, enim na kin noman ngonmun. Na Arnan Gos kin mołup, enim kin onj ei enim pii gii ninjing.

²⁸ Kumb ok na nam Arnan kin ouni mołup, Arnan si kindip mani mei ele onj. Pe na mei konu ele ei si kindip kin, Arnan kin nga orung bii,” pa nim.

²⁹ Pe Jiisas eim kin ekii siłmin wu ombu en enim yi ninjing, “Pe nim ek ekin tunarkin kin, ek ni tor kindin,” pa ninjing.

³⁰ “Pe sin pii kun enmin ei, nim wumb endi epi kii simba ni, kui enan mon. Ninim, epi pei pii poru niłin wu ei, pe sin pii gii ninmin ei, nim Gos kin ouni molkun on,” pa ninjing.

³¹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe enim na kin pii gii ninmin min?”

³² Piinmin! Pe kunum mandi enim ei, tor wang kin, wumb enim endeim endeim mułngii konu ele, si pok erik, en enim konu eipi eipi kindngii. Kindangan kin, enim na si kindik kin, konu ele eipi eipi pungii. Ba na nam mendpil mulermbii mon! Na Arnan kin ouni mułmbuł,” pa nim.

³³ “Na nam noman ele yi piind ei, enim na kin noman emin seng mułngii ei, na enim kin ok ek yi ninj, ‘Mani mei ele enim oł embin tui pałim. Ba enim noman dinga peng mułngii! Mułangan kin, na ya mei ele wumb dinga oł kis ei na to mani kind poru ninj,’ ” pa nim.

17

Jiisas Eim Prei Erpi Kin, Eim Kin Ekii Siłmin Wu Ombu Paki Tum

¹ Jiisas ek yi ni poru nipi, eim tonu epin konu ele tonu kanpi yi nim, “Arnan, kunum tonu op poru ninim. Ninim nge kinganim ei eim embe ambil tonu kindnjii. Yi mił Arnan, ninim nge kinganim na, nim embe ambil tonu kindmbii.

² Nimbił erang, nim na noman dinga ngun, poru nim. ‘Na wumb pei tep er mulmbii,’ nin. Ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei, nam nge noman konj ei, wumb ngumbii. Pe noman konj ei ngun, wumb ei sik, kunum kunum konj mułngii.

³ Noman konj sik, kunum kunum muḥngii ei yi miḥ; wumb en enim piinmin. Nim Gos keimi endeim mendpiḥ molkun kin, nam Jiisas Kraiss, nim mendpiḥ na kindan onj ni, yi piingii.

⁴ Arnan, na nim nge embe ambii tonu kindip kin, ya mei ele wumb ei, andan tunj poru nim. Neng kin, nim na kongun ei erii ni ngun, kongun ei, na er poru ninj.

⁵ Pe na Arnan, kumb ok mei sineririm kunum ei, na nim kin ouni mult ei, nam tiḥang owundu pirim. Pe na yi piind, Arnan, ok nam tiḥang owundu ei na ngunjii!

⁶ "Nim mei wumb ele tor sikin kin, wumb na ngun wumb ei, ninim nge noman dinga ei, na andan tunj. Ninim nge wumb ei, na ngo poru nin. Nga wumb ei nim nge ek ei ekii ka sinjing.

⁷ Pe wumb en enim piinmin ei, Arnan nim epi pei na noman dinga ngo poru nin ei piik kin, nga epi ei, ninim kin onum ni piinmin ku.

⁸ Nim ek pei ni na ngun ek ei, na nip wumb ombu ngunj ei piik kin, keimi na nim kin ouni moḥup kin, onj ni piinmin. Piik kin, nim na kindan onj ni, nim kin pii gii nik moḥmun.

⁹ Na prei eramb kin, nim wumb omba paki tunjii. Tokun kin, mani mei ele pii gii ninenjing wumb pei ei kin, nim paki tunjii na prei enand mon. Ba Gos, ninim wumb sikin kin, na ngum wumb ei kin, prei erip paki tunjii. Nimbiḥ erang wumb ei, ninim sikin mundkun eran kin pii gii ninjing wumb ei, nim nge wumb moḥmun.

¹⁰ Na nge wumb ei, nim nge wumb pei, nga nim nge wumb ei, na nge wumb. Pe wumb ei, na embe ambii tonu kindinmin.

¹¹ Na nim kin ombii. Pe na mei konu ele nga mulermbii; ba wumb ei mei konu ele muḥngii. Na Arnan oḥ kun ka nge puḥ wu. Arnan, ninim wumb ei, tep eran kin, ninim nge noman dinga ele muḥngii. Silip noman ende palim ei miḥ, wumb en enim yi miḥ peng ku, muḥngii.

¹² Na wumb ombu kin, ouni muls kunum ei, na tep ka eramb kin, nim nge noman dinga ele ka mulnjung. Nim noman dinga endi nikin, na ngun ei, piip kin, na tep ka er muḥamb kin, endi am punerim ei, ninim nge mon puḥun ele, ek yi nirin miḥ ei, keimi pimba palim. Wu endeim mendpiḥ am ba.

¹³ Arnan, pe na nim kin ond. Na mei konu ele moḥup kin, na ek ei nemb kin, na nge noman ka ei, wu ombu kin piki tang, muḥngii ei nge, en enim noman ka peng yi er muḥngii.

¹⁴ Arnan, nim nge ek ei, na nip wu ombu ngunj. Ba wumb pii gii ninenjing wumb ei, wumb ombu kin opu orung enjing. Nimbiḥ erang wumb en enim pii gii ninenjing wumb ei miḥ, wumb endi mon. Nga yi miḥ ku, na pii gii ninenjing wumb ei miḥ endi mon ku.

¹⁵ Na prei erip kin, mei ele si tor sinjii ninand mon! Na prei erip kin nimba wumb ombu tep ka enjii nge nind. Yi eran kin, wu kis endi Seisen ei opu enim pii gii ei to eipi eipi kindnermba mon.

¹⁶ Nga en enim mei ele nge wumb mon! Pe na yi ku, mei ele nge wu mon ku!

¹⁷ Gos nim wumb ei eran kin, ninim na nge ek ei, ekii singii. Ninim ek ei ek keimi mendpiḥ.

¹⁸ Ok nim na kindan op mei ele wumb mulnjung konu ele muls ei, yi miḥ ku; na ombu mei ele wumb moḥun konu tuk ele punmun. Punmun ei, kindind ei nge, mei wumb pei nim ek piingii.

¹⁹ Na nam nge noman konj ngop kin, wu ombu kin paki tumbii ei, ninim nge ek keimi ei, pii gii ninjing kin wumb ei, ninim nge ek ekii singii. Pe wu ombu nim nge wu mendpiḥ muḥngii.

²⁰ “Na wu ombu kin mendpił, prei er ngunand mon! Ba wu ombu puk kin, na nge ek ei ningii wumb ei kin, wumb na kin pii gii ningii nip end ku.

²¹ Na nim prei er ngond yi; wu ombu pei noman ende sek mułngii. Arnan, nim na kin mułan, na nim kin mułamb enmbił oł ei, wumb ei yi erngii. Erik kin, silip kin piik mułngii, ei nge, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, yi piingii. Gos nim kindan onj ni piik kin, pii gii ningii.

²² Nim na embe ambil tonu kindin ei mił ku, na en enim kin yi ku erinj. Ei nge, en enim noman ende sek mułngii. Ei yi mił ku, kumb ok silip noman ende se mułmbul.

²³ Nim na kin ende mołmbul yi ku, na en enim kin ende mołmun. Yi mił ermbił ei, en enim noman ende sek mułngii. Pe nga mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim piingii ei, Gos nim na kindan onj, ni piingii. Nim wumb ei noman ngołun mił ei, na noman ngoł.

²⁴ “Arnan, na noman ele yi piind. Nim wumb sikin kin, na ngum wumb ei, na pu mułmbii konu ele, ouni mułmun nind. Ei nge, na wumb nam nge tiłang owundu ei keningii. Kumb ok mei sineririm kunum ei, Gos nim na noman ngołun. Nga tiłang owundu ei, ngurun ku.

²⁵ Na Arnan! Nim Gos oł kun ka mendpił puł wu. Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, nim pii poł tuerik mon! Ba na nim pił. Nga ya wu ombu nim piłmin ku. Gos nim na kindan onj ni piinjing.

²⁶ Na nim nge oł dinga ei, wumb kanik andan tunj. Na nga andan tumbii nge wumb, en enim noman ngok enmin, oł ei piingii. Nim ei piikin kin, nim na noman ngun yi ku, wumb ei kin ngunjii. Nga yi ku, na en enim kin, ende mułmbii,” pa nim.

18

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Kin Ngum (Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Luk 22:47-53)

¹ Jiisas eim prei erpi ei poru neng kin, eim kin ekii silmin wu ombu kin, ouni puk, noł endi embe Kiron. Noł Kiron ele orung puk kin, orung ond Olip mong nołmun ond pin pendnjing konu ele, tuk punjung.

² Juras Jiisas nipi, opu orung wumb ngumba wu ei, eim konu orung ele ond Olip telnjing konu ele, eim piim ku. Nimbil erang, kunum kunum Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin, ond mong Olip telnjing konu ele, kułou tołmun konu ele Juras eim piim.

³ Pe Juras eim opu wu kombur sipi kin, nga kułmał kaliłmin owundu enim nge opu ond wu kombur kindangan wu ni, lo ek piłmin wu ei sipi, konu orung ele, tuk om. Pe wumb ombu, dup jep kandik sik, opu epi sik, ambilk tu wunjung.

⁴ Jiisas eim kin, oł ombu pei tonu omba erim ei, Jiisas eim piipi poru nim. Nipi kin, wumb onjung konu ele mandi pupu yi nim, “Enim nii kuruk onmun?” pa nim.

⁵ Pe wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin Jiisas Nasares nge konu ele wu ei kurpun onmun,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim. “Ei na mendpił moł.”

Nga Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngumba wu ei, wumb kin ouni angk mulnjung.

⁶ Nga Jiisas eim ek yi nim, “Ei na mendpił moł!” Yi neng kin, wumb puku sik, orung bin ni erik, mei ele mani bok tunjung.

⁷ Jiisas nga ek nipi yi mił kii sim, “Enim nii kuruk onmun?” Wumb ek nik yi ninjing, “Jiisas Nasares konu ele wu ei kurpun onmun,” yi ninjing.

⁸ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, “Na enim ek poru ninj ei, ‘Na mendpił mol.’ Pe enim na kuruk onjung kin, wu ombu wak tangin pungii,” pa nim.

⁹ Eim ek yi nim ek ei, ok eim nirim ek ei, keimi pimba ni piipi nim. “Arnan, nim wu ombu na ngun ei, endi wak top kindnenj.”

¹⁰ Saimon Piisa eim tui kepui olt endi, se mułum ei sikir sipi, kułmał kalilim owundu wu ei nge kongun wu endi nge kom ele, tui topu, kilip to kindim. Tum kongun wu ei, eim embe ‘Melkas’ nilmin.

¹¹ Pe Jiisas eim Saimon Piisa kanpi yi nim, “Tui kepui olt ei nge, konu ele orung kindii! Na Arnan oł embin tui ei to mundum ei, na kin tonu onermba ni piin min?” pa nim.

Jiisas Anas Mułum Konu Ele Sipnjing

¹² Pe opu elmin wumb tilap ei ni, opu tep elim wu ni, Jura wumb opu ond wu ombu ni, enim ok Jiisas ambil gii nik, kan ngunjung.

¹³ Wu Kaiyapas gulum Anas mułum konu ele ok sipnjing kunum ele, Kaiyapas eim kułmał kalilim wu owundu kongun konj ei erim.

¹⁴ Kaiyapas eim ok Jura wumb kanpi yi nirim, “Wu endeim kaplı kołpu, sinim wumb pei paki tumba,” nirim.

Piisa Yi Nim “Na Jiisas Kinal,” Nim

(Masyu 26:69-70, Mak 14:66-68, Luk 22:55-57)

¹⁵⁻¹⁶ Saimon Piisa kin, na Jon, Jiisas sipnjing konu ele ekii se punjnguł. Nga wu endi eim kułmał kalilim wu owundu ei kanilim. Yi peng kin, wu Piisa ni pupu, Jiisas sipik enjing konu ele tuk pum. Pupu, kułmał kalk elmin wumb ei, ekii se pum; ba Piisa eim kung gui ondu mandi ele torung angpi mułum. Pe na Jon, wumb onjung konu ele tuk ele onj. Pe na pup kin, kung gui ondu tep mułum ambil ei kin ek neng kin, na Piisa nirik tu wunj.

¹⁷ Ambil kung gui ondu ele tep er mułum ambil ei, ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim wu ei kin, ekii sikin endin wu kun min?” Piisa ek nipi yi nim, “Na mon!”

¹⁸ Kongun wumb ni, opu ond wumb ei, en enim dup endi kelnjing. Nimbil erang konu jii nim. Wumb ei, dup ele mandi dup piik mulnjung. Nga Piisa eim tuk ele pupu angpi kin, dup ele piipi mułum ku.

Kułmał Kalilim Wu Owundu Ei Jiisas Kii Sim

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Luk 22:66-71)

¹⁹ Kułmał kalilim wu owundu ei, eim Jiisas kin ekii sik ok, wu ombu nge kii sim. Nga eim ek nipi, wu ngopu eririm ek ei mił piimbii nipi kin, Jiisas kii sim.

²⁰ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na wu amb pei kanip ek peni ele nip ngoł. Nga kunum kunum men tołmun ngii ele ni, Gos nge men ngii owundu ele, nirik wumb pei ek emb top nip, wumb ngoł ku. Konu ele Jura wumb kułou tołmun konu ele, ek embe top nip ngoł. Na ek endi koi er ninał mon.

²¹ Nimbil erang nim na kii sin? Ek emb top wumb ngopu ei piinjing wumb mołmun wu, kii sikin piinji. Wumb ombu na nir ek ei piik mołmun,” pa nim.

²² Jiisas eim ek yi mił neng kin, opu ond wu endi mandi angpi mułum ni opu, Jiisas angil misin topu, yi nim. “Nim ek yi mił nikin, kułmał kalilim wu owundu ngon min?” pa nim.

²³ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek kis endi nil pim kin, kaplı pe nim ni tor kindan wumb pei piingii. Ba ek kun ninj pim kin, kaplı pe nimbil erang nim na ton?” pa nim.

²⁴ Pe Jiisas kan to pendnjing mił peng kin, wu Anas Jiisas kindang, kulmał kałilim wu num Kaiyapas mułum konu ełe kindim.

Piisa Nga Yi Nim, "Na Jiisas Kinał Mon!"
(Masyu 26:71-75, Mak 14:69-72, Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Piisa eim dup piipi, angpi mułang kin, wumb eim kanik yi ninjing. "Nim wu ei kin ekii sikin wu min?" Pe eim ek kend topu yi nim, "Ei na mon!" nim.

²⁶ Kulmał kałilim owundu wu ei nge kongun wu endi Piisa eim wu ei kom tui kepil kin tum ei nge, tilap ende wu endi, opu yi nim, "Keimi mendpil na nim kenj ei nim eim kin ouni tuk ond mong Olip pin ełe, tuk mułun ni kenj," pa nim.

²⁷ Piisa nga eim ek dinga nipi yi nim, "Na Jiisas kinał mon!" Yi neng kin, pe mendpil kei kultu peli wii tum. Wii tang kin, Piisa eim kin Jiisas ok nirim mił, ek ei piim.

Jiisas Pailos Mułum Konu Ełe Sipnjing
(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Luk 23:1-5)

²⁸ Kulmał kałilim wu num ombu ngii ei kin si kindik. Pe nga Jiisas sipik, gapman owundu ngii ełe mułum konu ełe sipnjing kunum ełe, kupiiring sipnjing. Jura wumb en enim gapman owundu ngii ełe nirik punenjing. Nimbil erang, en enim lo ek yi mił palim. "Sin wumb eipi ngii ełe nirik bin ei, sin ngenj ełe penj mułmba; ei mon!" niłmin. "Ełe nge, sin kuni owundu 'Pasopa,' ei nunermin," ni piinjing.

²⁹ Yi piik kin, torung mulnjung. Pe Pailos eim tor opu, yi nim, "Enim wu ei, nimbil oł erim nik, kos erngiu tu wunjung?"

³⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Pe wu ei, oł kis endi enelang kin, sin nim kin tu wunelamin mon," pa ninjing.

³¹ Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "En enim wu ei sipik, en enim lo palilim mił, kos piik erngi, sipei!" a nim. Nga Jura wumb ek yi ninjing, "Sin lo ek wu endi to kundmun min niłmin, ei sin to kundmun mił mon?" pa yi ninjing.

³² Nengin kin, oł ei, Rom wumb oł yi mił elmin oł ei nge ok, Jiisas eim ond peri kulmba nge, ei ni pendrim. Pe eim ok, wumb kan nirim ek ei mił, keimi pimba erim.

³³ Nga Pailos gapman ngii owundu ełe nga nirik pum. Pupu kin, Jiisas wii tang wang kin, Pailos ek nipi, Jiisas kii sim. Sipi kin, yi nim, "Nim Jura wumb nge king min mon?"

³⁴ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe ninim noman ełe, ek ei piikin nin, min wumb endi eipi, na king nim ek yi mił nengin kin, nin min?"

³⁵ Nga Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na Jura wu min? Nimbil erang ninim nge Jura wumb tilap ei ni, kulmał kalk elmin wu num ombu ni, nim tu wuk, na moł konu ełe ngunjung. Pe nim nimbil oł kis endi en?"

³⁶ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na nge konu sinim tep er mołum konu ei, ya mei ełe konu tep er mułulamb kin, keimi na nge kongun wumb ei opu erik, Jura wumb endi ok, na sik, Jura wumb ngunenelangin mon! Ba na sinim tep er kanip mołum konu ei, ya mei ełe mon!" pa nim.

³⁷ Nga Pailos ek yi nim, "Pe nim king endi min?" Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei ninim na king pa nin. Na minan ei na mei ełe mengim. Na mei ełe tonu onj ełe nge, na ek nip, wumb ngop, kongun yi mił erip, ek

keimi nip tor kindip ei. Wumb pei ek keimi mendpil ei ekii silmin wumb ei, na ek ei piilmin.”

³⁸ Pailos ek nipi, ngopu yi nim, “Ek keimi nim nin ek ei nipe mi?” Yi ni pendpi anda pupu kin, Jura wumb kanpi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na wu ei, ol kis endi erim ei, na kur kan sinand. Wu ei kin, ol kis endi eim erim pinaim.

*Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ele Nil To Kunderi!” Nim
(Masyu 27:15-31, Mak 15:6-20, Luk 23:13-25)*

³⁹ Ba enim nge ol endi yi palim. Ei ‘Pasopa’ kunum ei, kan ngii wu endeim ni kindmbii, nilmin. Pe na Jura wumb king ei, enim kin tor kindmbii min mon?”

⁴⁰ Wumb pei nga wii dinga tok, yi ninjing, “Ei mon! Nim Barapas kindan wangi!” Barapas eim wumb to kondpu, wumb eipi epi nge waning sipi elim wu molum.

19

¹⁻² Yi nengin kin, Pailos ek yi neng kin, opu wumb Jiisas sipik kepil tunjung. Nga opu wumb kan jimbiltang gal molum ei nge sik, king nge peng kon endi mi erik, peng ele pendik kin, king nge alap mi alap kundii endi sik, eim teljing.

³ Talk pendik kin, opu wumb ok yi ninjing, “Jura wumb nge king owundu molun?” Nik, ek kulsik, angil misin tok, yi enjing.

⁴ Pailos nga tor opu wumb kanpi yi nim, “Enim kinei! Pe na eim sip tor tu wup, enim ngamb kin, enim piingii ei, na eim erim ol ei endi, na kan sinand mon!”

⁵ Pe Jiisas tor om. Opu kin, eim kan jimbiltang gal molum ei sik, eim peng kon mi enjing, ei eim peng ele mulang kin om. Nga alap kundii king mi talk kin, kindangan om. Opu kin, Pailos wumb kin ek yi nim, “Wu ei, enim kinei!”

⁶ Yi mi peng kin, kulma kafilmin wu owundu nin opu ond wumb ombu nin Jiisas kenjing ni, wumb ombu wii dinga tunjung, “Eim ond peri ele nil to! Eim ond peri ele nil to,” yi wii tunjung. Pe Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “En enim wu ei sik, ond peri ele nil tei! Na wu ei ol kis erim ol ei, kan sinenj mon!” pa nim.

⁷ Jura wumb ek nik orung kindik yi ninjing, “Sin lo ek endi palim ei, lo ek ei yi ninim, ‘Wu ei kulmba. Nimbi erang na Gos nge kingam mol,’ nilim.”

⁸ Pe Pailos ek ei piipi kin, mund mong nga erim.

⁹ Yi erang kin, Pailos kin Jiisas nga gapman ngii owundu ele nirik punjungul. Pukul kin, Pailos kin ek yi nim, “Nim jili molkun on?” Ba Jiisas eim ek endi nipi, orung kindnerim mon.

¹⁰ Pailos ek nipi yi nim, “Nimbi erang nim na ek ei, ni orung kindnan? Na dinga ele, nim si kindamb punjii. Nga na dinga ele, nim ond peri ele nil tumbii ei, nim pii pol tunan min?”

¹¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe Gos tonu molum ei, nim dinga ngunelang kin, nim kapi na to mani kindnelan mon! Nga wu ei na sipi, nim angil ele ngum wu ei, eim nge ol kis ei nim nge ol kis en ei to mani kindim. Eim nge ol kis am tonu mendpil palim!”

¹² Pailos eim ek ei piipi kin, Jiisas ek dinga nip, tor kindamb ba, ni piim. Ba Jura wumb wii tok, ek dinga nik yi ninjing, “Pe nim wu ei kindan pum

kin, nim Rom wu owundu, Siisa nge wu puł mon!” pa ninjing. “Wu nii endi, ‘Na king’ nimba wu ei, Rom wu owundu, Siisa nge opu orung wu mułmba.”

13 Pailos eim wumb ek ei piipi kin, ek yi nipi, opu wu endi Jiisas sipi anda tu wum. Pe Pailos eim tonu kos piik elmin konu ele mułum. Pailos mułum konu ei, kom ku peł ku sałmin konu ele mułum. Nga Eipru wumb konu ele embe yi nilmin, ‘Gapasa’ nilmin.

14 Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa,’ kor kunum nik, kuni er kun erik elmin. Nga ‘Pasopa’ kunum ba konu eni beli pim. Peng kin, Pailos ek yi nim, “Jura wumb en enim king ei kinei!” pa nim.

15 Pe kułmał kalilmin wu owundu ek orung kindik yi ninjing. “Sin nge king endi eipi mułam, ba wu Siisa sin nge king endeim mułum.

16 Pe nga Pailos eim Jiisas wumb nge angil ele ngum. Ngang kin, wumb ombu Jiisas ond peri ele nil to pendngii nge ngum.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Luk 23:26-43)*

17 Yi mił peng kin, wumb ombu Jiisas sipnjing. Sipangin kin, Jiisas eim ond peri ei ku wupu sipi kin, tor pum. Pum konu ei embe, ‘Wumb peng embil konu,’ nilmin. Konu ei embe endi Eipru ek nik, ‘Golkasa’ nilmin.

18 Konu ele, wumb ombu Jiisas ond peri ele nil tunjung. Tok kin, nga wu eipi tał ond peri ele tał eipi yi ku nil tunjung. Wu endi Jiisas nge angil taring ele nil tok kin; nga endi Jiisas nge angil tundung ele nil tunjung. Tok nga, Jiisas wu tał kin tuk mii menb ele nil tungung.

19 Pailos eim mon endi połpu kin, Jiisas pim ond peri ele tonu kind pendim mon ei, ek yi mił nim, “Jiisas Nasares Konu Ele Wu Ei Jura Wumb King.” yi ni poł pendim.

20 Konu orung ele, Jiisas ond peri ele nil tunjung ei, konu owundu ele mandi mił sim. Pe Jura wumb pei Pailos ek pułum ei gerik piik enjing. Erik ek ei, Eipru wumb ek ni, Griik wumb ek ni, Rom wumb ek ni, ei mił poł pendim.

21 Pe Jura kułmał kalilmin wu num ombu Pailos kin ek yi ninjing, “Pailos, nim ek mon yi pulerii mon! ‘Jura wumb nge king’ ei mon; ba nim ek mon yi mił poł! ‘Wu ei eim yi nim, na Jura wumb nge king,’ yi pulii!” pa ninjing.

22 Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Ek na puls, ei poł poru ninj ei pengli!” pa nim.

23 Nga opu ond wumb kapil kapli ombu, Jiisas ond peri ele nil to pendik kin, Jiisas alap ni konduk ei, mok tok, en enim wu endeim endeim ni sinjing. Nga kon takis ei sik ku; ba kon takis ei mui tołmun konu endi sineririm. Sinerang kin, kon ei, tonu orung orung er mani puk pirim.

24 Pe opu wumb en enim ek yi nik, “Sinim kon takis ei, to piltan to yi enermin mon!” nik. “Sinim kom ku kembis mił silin kin kinjmał erpin kin, wu endeim mendpił konduk ei simba,” ninjing. Nik oł yi erik kin, Gos nge ek ok pultum yi nirim, mił keimi tonu opu poru nirim.

“Na nge alap konduk ei mok to sinjing. Nga na kon takis ei, kom ku kembis mił kinjmał erik kin, wu endeim simba nik, yi enjing.”

Ei keimi tonu wang kin, wumb yi enjing ei Gos nge ek nirim mił keimi tonu om.

25 Pe Jiisas ond peri ele to pendnjing konu ele, Jiisas eim mam ni, angim Mariya ei, Kliyopas nge ambim ni Mariya Makandala ouni ok engnjing. Amb ombu ok, Jiisas to pendnjing ond peri ele, mandi ok engnjing.

²⁶ Jiisas eim kenim ni, mam kin, Jiisas eim noman ngopu elim wu ei, na Jon ouni mandi ond peri ele enginjngil. Pe Jiisas eim ek nipi, mam ngopu yi nim, “Wu ei, nim kinganim mił molum.”

²⁷ Nga Jiisas eim noman ngolum wu, na Jon kanpi yi nim, “Amb ei, nim manim mił molum,” pa nim. Pe kunum ele, na Jon, Mariya nam ngii konu ele orung sip kin, tep er se mol.

Jiisas Kulum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Luk 23:44-49)

²⁸ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim piim ni, eim kongun ei pei poru nim. Nga Gos nge ek mon ok pulum ei, keimi tonu orum ei, poru nipi yi nim, “Na noł nuwa enim,” nim.

²⁹ Noł ming endi piki to pim ei, epi gupu tołum noł wain ei kindangin kin, piki top pim. Pe wumb endi sikir pupu, noł tuk silim epi ei mił epi endi sipi mułang kin, Jiisas numba piipi kin, epi endi tu wupu kin, noł gupu tołum epi tuk kindim. Kindpi kin, goltum endi tu wupu kin, Jiisas gupu ele pendim.

³⁰ Pe Jiisas eim noł gupu tołum noł wain ei, nopo yi nim, “Nam kunum pei ei poru ninim,” a nim. Yi mił nipi kin, eim peng to mani kindpi kin, kulum. Nga eim noman tuk gui ei, wak tang pum.

Opu Ond Wu Endi, Jiisas Demb Ele Kileng Tum

³¹ Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa’ numun nik, kuni er kun elmin. Nga kor owundu tonu wang kin, Jura wumb lo ek yi mił ni pendilmin ei yi mił, “Kor owundu ele, wumb kongun endi enerngii mon!” pa niłmin. Ei yi mił peng piik kin, kulnjung wu kei ngenj tonu ond peri ele mulerngii, ni piinjing. Pe wu Kombur Pailos kanik kii sik, ek yi ninjing. “Enim sikir ok kin, wu kei nge simb angil ele sikir embil engin tangin kin, sikir kulangan kin, si mani singii,” pa ninjing.

³²⁻³³ Pe opu ond wumb puk kin, wu tał Jiisas kin ouni ond peri ele nil tunjung wu tał, simb angil ele, ambillk engin tok enjing; ba puk kin, Jiisas kenjing ni kulum pim. Nga eim simb angil embil kin engin tok enenjing, mon.

³⁴ Ba opu ond wu endi Jiisas demb ele kileng tum. Tum konu ele, sikir miyem kin noł ouni tor om.

³⁵ Pe na Jon, oł ei erim, ei kanip piinj. Pe nga, na Jon ek ei nip tor kindind ei kapli, enim pii gii ningii. Na ek nind ek ei, keimi mendpił! Na piip kin, ek nind ei, ei keimi mendpił nip tor kindind.

³⁶ Epi ei tonu om ei, Gos nge ek ok pulum ei nirim ei, keimi tor om. Ek ei yi mił palim,

“Eim nge embil endi to engin tunerngii mon!”

³⁷ Nga Gos nge ek ok pulum ele, ek endi yi mił ninim,

“Opu ond wu ei, kileng to kundum wu ei keningii,” pa nim.

Kom Ku Tukpu Ele Jiisas Tukpu Tunjung

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Luk 23:50-56)

³⁸ Ei epi poru neng kin, Josep wu ei eim Airmasiya konu ele wu ei, eim Jiisas kin ekii silim wu endi om; ba eim Jura wumb kin mund mong erpi kin, eim pii gii ei ni peni ele kindnerim. Josep eim opu, Pailos kanpi kin, yi nim, “Na Jiisas ngenj ei simbił ond,” pa nim. Pe Pailos kapli neng kin, Josep Jiisas ngenj ei sipim.

³⁹ Nikoriimas wu ei, eim ok, Jiisas multum konu ele epin kunum kunum orum wu ei, eim om ku. Om wu ei, eim ond kanim eipi eipi tał ei nge muru ka tołum epi ei sipi tu wum. Tu wum ond tał nge, epi muru ka wii tołum ei

ende kindik mundnjung. Pe ond kopung ei, epi embin owundu er 100 mił yi kapli erim.

⁴⁰ Wu tał Jiisas nge ngenj ei sipinjngil. Pe wu tał epi muru ka tołum ei, Jiisas ngenj ele kindikil. Nga alap ka wii pandi tokuł ei enjngil Jura wumb, wumb kulii tungii pendik elmin ol ei, enjngil.

⁴¹ Jiisas ond peri ele, to pendnjing konu ele, aka pin endi sim. Pe aka pin ele, tukpu konj endi sim. Tukpu konj ei, ok wumb kulii endi tukpu ele tunenjing mon.

⁴² Pe kunum ei, kor owundu kuni 'Pasopa' kunum mandi erang kin, Jura wumb kuni er kun elmin kunum ei, mandi poru nimba. Nga tukpu konj mandi mołum ei, wu tał Jiisas konu ele pendinjngil.

20

Jiisas Nga Angpi Tonu Opu Konj Pum (Masyu 28:1-8, Mak 16:1-8, Luk 24:1-12)

¹ Pe Mariya Makandala eim kor kunum kupiiring ok tangpi kun enerang kin, eim Jiisas pendnjing konu tukpu ele tor om. Opu, eim kenim ni Jiisas eim pendik, tukpu ele kom ku owundu endi, ondu ngok pendnjing; ba eim kenim ni, ondu ngok pendnjing mił pinerim.

² Yi peng kin, eim nga sikir pupu, Saimon Piisa kin wu endi Jiisas eim noman ngolum wu ei, Jon kin mulnjunguł konu ele kanpi yi nim, "Sinim Owundu tukpu ele pinałim; sipinjng pałim. Sin piinamin; eim sipi jili orung pendnjing da."

³ Pe Piisa kin na kin sił ngii konu ele punjkuł.

⁴ Pupuł kin, sikir punjpuł; ba na Jon, Piisa eim pend si kindip na ok punj. Pup kin, Owundu tukpu tunjung konu ele, ok tor punj.

⁵ Pup kin, mani pii połup, tukpu ele epi sip kenj ni alap tuk sim; ba eim tuk pup kinenj.

⁶ Saimon Piisa ekii se tor opu, tukpu ele tuk pupu, kenim ni alap ei mendpił sim kenim.

⁷ Nga alap, Jiisas eim peng ele pandi tok pendnjing alap ei, sinerim mon! Alap ei simbir ka erpi, orung ele eipi kind sim.

⁸ Pe na Jon ok onj, tukpu ele tuk punj ku. Pup, epi ei kanip kin, na pii gii ninj.

⁹ Pe kunum ei, Gos nge ek ok pułum ei, sił pii kun enenjpil. Gos nge ek ei yi nirim, "Jiisas eim tukpu ele angpi konj ba," yi mił ninim.

¹⁰ Pe sił Jiisas kin ekii silmbil wu tał, nga ngii konu ele orung punjpuł.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim (Masyu 28:9-10, Mak 16:9-11)

¹¹ Pe Mariya eim, tukpu ele, torung angpi kin, ke nipi engim. Ke ni, pendpi kin, tukpu ele kan tuk kind kenim.

¹² Kenim ni, enjel tał alap kuru kindinjngil wu tał mulnjunguł ni kenim. Ok Jiisas eim ngenj pim konu ele mulnjunguł enjel endi, Jiisas nge peng sim ele mułang kin, endi Jiisas nge simb sim konu ele mułum.

¹³ Pe enjel tał ek nikil Mariya ngokuł yi ninjngil. "Amb, nim nimbil erang ke nin?" Pe eim ek nipi, ngopu yi nim, "Na nge Owundu sipnjng pałim ei, eim sipik, jili orung pendnjing ei na piinand," nim.

¹⁴⁻¹⁵ Yi nipi, kan orung kind kenim ni, wu endi engim. Ba amb Mariya ei, eim wu ei Jiisas ni piinerim mon! Pe amb Mariya eim yi ni piim; ei eim aka pin tep mułum wu endi ni piim. Nga Jiisas eim kanpi kin, yi kii sim, "Amb

nim nimbil erang ke nin? Nim wumb nii kurun?" Mariya ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim eim si pendin kin, na nen kin, piip eim simbbii," pa nim.

¹⁶ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Mariya!" Pe amb Mariya nga ak topu, Eipru wumb ek ele yi nim, "Raponai!" Pule ei yi mil, 'Ek emb to ngolum wu,' yi nim.

¹⁷ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Nim na ambil gii ninerii mon! Na Arnan kin nga orung tonu punenj, kokul. Nim orung pukun kin, na engnan nol kankin yi ninjii! 'Na Arnan nga enim Ernjing molum ele tonu pund. Nga nam nge Gos ni, enim nge Gos molum konu ele, tonu bii pund,'" Jiisas yi nim.

¹⁸ Pe amb Mariya Makandala eim orung pupu, Jiisas eim kin ekii silmin wu muljung konu ele pum. Pupu, ek nipi yi nim, "Na Owundu kan poru nip ond." Nipi, Jiisas eim kanpi, nipi ngum ek ei nipi, wu ombu ngum.

*Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Jiisas Nga Kenjing
(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)*

¹⁹ Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jura tep elmin wumb owundu kin mund mong enjing. Erik kin, en enim ngii endi ondu dinga ngo pendik kin, nirik muljung. Konu kor kunum endi, konu eni mani pang kin, en enim ngii nirik muljung. Pe Jiisas eim opu tuk ele engim. Angpi kin, yi nim, "Enim noman emin pangli," nim.

²⁰ Yi mil neng kin, Jiisas ngenj orpuł angil ni, demb ei andan tum. Jiisas kin ekii silmin wu ombu, nga Owundu kanik kin, ka piinjing.

²¹ Jiisas ek nga nipi wumb ombu ngopu yi nim, "Enim noman emin ka piingii. Arnan kindang onj mil, yi ku nga enim kindamb kin, nam kongun ei er pungii!" pa nim.

²² Eim ek yi mil nipi kin, eim pop topu, wu ombu kin kindpi kin, yi nim, "Gos nge Gui Ka enim kin ngond," pa nim.

²³ "Na enim noman dinga ngond. Pe enim wumb kombur ol kis ei kil ngonmun ningii; ei kapli poru nimba. Nga enim wumb kombur ol kis ei pangli ningii wumb ei, ol kis pimba ku," pa nim.

Tomas Jiisas Kenim

²⁴ Jiisas eim kin ekii silmin wu engki nga tal mulk konu ele Jiisas wumb ei kin, nga tor orum kunum ei, wu endi tuk ele mulerim wu ei Tomas, nga eim embe endi 'Dirimas,' nilmin.

²⁵ Pe wu eipi ombu, Jiisas kanik Tomas ninjing; ba Tomas eim ek nipi, wu kombur ngopu yi nim, "Pe na Jiisas nge ngenj orpuł ei kanip, nam angil mong ei sip ambilip, eim angil ni, demb ele orpuł ei kanip enenj kin, kapli na pii gii ninermbii mon," pa nim.

²⁶ Nga ekii se, kongun endi opu pang, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, Tomas ni ouni mulk. Molk kin, en enim Jura tep elmin wumb kin, mund mong erik kin, ngii ondu dinga ngo pendik poru nik, en enim nirik mulk konu ele, Jiisas opu tuk ele engim. Angpi kin, ek yi nirim, "Enim noman emin ka sengli," nirim.

²⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, Tomas ngopu yi nim, "Nim angil mong ei yi ele pendkin kin, na angil orpuł ele kenii!" nim. "Nga nim nge angil ei, na demb orpuł ele, tuk kindii! Pe nim pii gii ei to kindnenjii; ba nim pii gii dinga ninjii!" pa nim.

²⁸ Tomas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim na nge Owundu! Nim na nge Gos mendpii!"

²⁹ Jiisas ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim na kankin pii gii nin min? Wumb na kinarik kin, pii gii nik yi enmin wumb ei, ka piingii.”

Jon Nge Pule Ek Ei Pultum

³⁰ Jiisas eim jep ol nga pei erpi kin, eim nge ekii silmin wu ombu mulk, tuk ele erim. Ba na Jon Jiisas erim jep ol ei, pei mon ele pulenj, mon.

³¹ Ba na ek pol poru ninji ei, enim Jiisas ei eim Krais Gos kindang wu eim, enim pii gii ningii ei, eim Gos nge kingam. Pe enim eim kin pii gii ninjing kin, kapli enim eim nge embe ele, enim noman konj sik, kunum kunum mulngii nge singii.

21

Jiisas Eim Kin Ekii Silmin Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Kenjing

¹ Ekii se nga, Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin tor om. Opu kin, Taipiriyas konu ele ni konu orung ep nol gop molum konu ele, Jiisas eim nge yi ml tor om.

² Saimon Piisa ni, Tomas eim embe nga endi ‘Dirimas,’ nilmin ei ni, Nasaniyel, Kena konu kembis ele, Galilii konu owundu ele wu ei ni, Sependii nge kingam tal ni, nga wu tal Jiisas kin ekii sinjngil wu tal kin, ouni mulnjung.

³ Pe Saimon Piisa ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Na omu tumbii pund,” nim. Wu ombu ek nik, eim ngok yi ninjing, “Sin nim kin ouni bin,” ninjing. Pe puk, nol kanu ele, tonu puk punjung. Ba kunum pei ei emii peng kin, en enim omu endi tunenjing mon.

⁴ Pe konu kupiiring konu eni tonu omba erang kin, Jiisas eim pupu, nol gop orung wer ele, engim. Ba eim kin ekii silmin wu ombu ei, Jiisas ni piinenjing mon.

⁵ Pe Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Kang wu kei, enim omu endi sinmin min?” Pe wu ombu ek nik, orung kindik yi ninjing, “Mon.”

⁶⁻⁷ Nga eim yi nim, “Enim omu kon nga sik, nol kanu angil tundung ele kindik, omu kombur singii,” nim. Yi neng kin, omu kon pulnjung ni, omu pei sinjing. Pe omu kon ei tonu singii pinerim mon; kon ei wurup mendpil nim. Na Jon, ek nip, Piisa ngop yi nim, “Ei Owundu!” Pe Saimon Piisa eim kon takis gulpu sepi, kongun erim. Nga eim Owundu ek ei piipi kin, kon takis ni kindipi, puku sipi, nol ele mani pum. Pupu kin, Jiisas mulum konu ele sikir pum.

⁸ Jiisas kin ekii silmin wu kombur wangin kin, omu mer kon ele, piki top pim ni, ambil gii nik tonu sinjing. Nga wu ombu nol wer ele, turii ml mulenjing. Mulk konu ele ei su yi ml, 300 simb ml sim.

⁹ Pe ok nol wer ele, tor ok kenjing ni, dup endi nopo pim. Pim konu ele, kenjing ni omu kombur dup ele pim. Nga bres orundung kenjing ni sim ku.

¹⁰ Jiisas ek nipi wu ombu ngopu yi nim, “Enim omu pe kon pol sinjing ei, kopur tu wei!”

¹¹ Pe Saimon Piisa eim nol kanu ele tonu pupu, omu kon ni ambilpi kin, nol pel ele ambilpi sipi kin nol wer ele sipim. Omu owundu owundu tuk omu kon ele piki top pim. Omu tuk molmun ei, omu peng yi ml 153 pei molmun. Mulnjung omu pei ombu mulk, ba omu kon kilip tunerim mon.

¹² Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Enim ok, kuni nei!” a nim. Pe Jiisas nim ek ei, wu endi eim kii sinerim mon, “Nim nii?” En enim piinjing ni, “Ei Owundu,” ni piinjing.

¹³ Jiisas eim dup konu ele opu, bres ni sipi, wu ombu ngum. Nga omu yi ku erim.

¹⁴ Jiisas eim kolpu nga tukpu ele angpi opu kin, nga konj pupu endim. Pe eim kin ekii silmin wu ombu kin, kunum tekliki peni ele tor wang kin, kenjing.

Piisa “Nim Na Nge Kung Siipsiip Ombu Kuni Ngo!”

¹⁵ Kuni nok poru nik, Jiisas ek nipi, Saimon Piisa ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon nge kingam, nim epi eipi pei ele to mani kindkin, na noman ngon min?” Saimon ek yi nim, “Keimi Owundu, nim piin; na nim noman ngond.” Pe Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip waʼ muʼangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei, kung siipsiip miʼ kuni ngunjii.”

¹⁶ Jiisas ek nga nipi, Piisa ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman ngon min mon?” Piisa ek orung kindpi yi nim, “Owundu, na nim noman ngond,” nim. Nga Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim na nge pii gii ninjing wumb kung siipsiip miʼ ei, tep ka er muʼii!” a nim.

¹⁷ Jiisas nga ek kunum tekliki nipi, Saimon ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman palim min?” Pe Piisa eim noman embin to piim. Nimbiʼ erang pe ek kunum tekliki miʼ nipi, Piisa kindpi yi nim, ‘Pe nim na noman ngokun nin min?’ ” Pe Piisa ek nipi, Jiisas ngopu nim, “Owundu, ninim epi pei piilin wu. Nim piin, na nim noman ngoʼ.” Pe Jiisas nga ek yi ku nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip miʼ muʼangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei kung siipsiip miʼ kuni ngunjii,” pa nim.

¹⁸ Na ek keimi mendpiʼ nip nim ngond, ok nim wu kangi wu multum kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin konu ele kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin konu ele pukun. Nga ekii se, nim tukui enjii kunum ei, nim angit tonu kindkin muʼan kin, wumb nim kan kend ele talk, ninim bii ni piinenjii konu ele sipngii,” Jiisas yi nim.

¹⁹ Jiisas ek nirim ei pule yi miʼ, Piisa eim ond peri ele kulmba oʼ ei miʼ nirim kunum ei, eim Gos nge embe ei ambiʼ tonu kindmba nge nim. Jiisas eim ek ele nge piipi kin yi nim. Pe Jiisas Piisa kanpi yi nim, “Nim na bii konu ekii se!” a nim.

Jiisas Eim Noman Ngoʼum Wu Ei Nge Ek

²⁰ Piisa eim kan ak topu, kenim ni, na Jon ekii sip onj. Na ok kuni nuk kunum ele, na Jiisas multum konu ele, mandi moʼup yi ninj, “Owundu, nim wu nii opu orung wumb ongii konu ni tor kindmba?”

²¹ Piisa na kanpi kin, ek yi nipi Jiisas ngum, “Owundu, wu Jon ei eim nipe oʼ miʼ endi eipi kulmba?”

²² Pe Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Pe nam noman ele, eim konj muʼang kin, na nga orung ombii kunum, ei kapli. Pe ei nim nge epi mon! Nim na kin ekii se onjii.”

²³ Yi miʼ nga ek ei, angim noʼ mulnjung konu ele, eipi eipi nipi angim noʼ kin ngum. Ngopu, yi nim, “Ekii silim wu ei, Jon eim kulermba. Ba Jiisas eim ‘Wu ei kulermba,’ ei, yi ninerim mon. Ba Jiisas eim yi nim, “Ei na nam noman ele pim kin, wu ei konj muʼang kin, na orung ombii kunum ei, ei nim nge epi mon!”

²⁴ Ei ekii silim wu endi, eim ek ei ni tor kindnim. Nga eim ek mon ei poʼpu, poru nim ek mon ei, sinim piinmin ek mon ei, ek keimi mendpiʼ ninim.

²⁵ Ba nga ol kanim kanim pei, Jiisas eim erim ku. Kapli wu nii endi, eim Jiisas nge ol erim mon ei, pulmbii ni piim kin, kapli mon pulngii ei, pei mulmba. Na piind ei, ya mei konu eke orung orung pei mon pululangin kin, kapli konu endi wii sinenelang, mon!

Luk Mon Aposel Połpu Ek Se Andilmin Wumb Oł Enjing Ei Pułum

Jiisas Eim Ek Dinga Nipi, "Gos Gui Ka Kindmbii," Nim

¹⁻² O Tiopilas, na mon ei, ok nam pei puls. Jiisas eim epi pei erpi, wumb andan topu erim ek ei, na puls. Kumb ok ni, pe kunum ele, eim kongun pułngun mundum. Ekii se, eim tonu epin ba erim kunum ei, eim ek se andilmin wumb kengip ngopu noman dinga ei, Gos Gui Ka kin ngurum. Ekii se, nga Gos Jiisas tonu epin sim.

³ Jiisas ngenj kumbii kulum. Kulum poru neng kin, nga ekii se, eim ek se andilmin wu mulnjung konu konj tor om. Pe eim epi ei erang kin, nam konj moł ni piingii nipi yi nim. Pe kunum 40 ele, Jiisas eim kenjing kunum ele, Jiisas eim Gos epi pei tep erpi, kanpi mołum ei, ek nipi ngum.

⁴ En enim tep to molk kin, eim wumb ei ek nipi ngum. Enim Jerusalem konu, ele si kindnerngii, ba Erinjpin Gos ek yi nim, "Na enim epi ngumbii ei, enim epi ei kui erik mułngii. Molk kin, na ek yi mił nip enim ngunj.

⁵ Jon wumb noł pendpi ngum, ba kunum endi kinan punenmba ei, Gos Gui Ka enim noł pendpi ngumba."

⁶ Pe kunum ele, Jiisas wumb kin tep tok mulnjung. Molk kin, eim kii sinjing, "Jiisas Owundu! Nim Esrel tilap wumb paki tokun, Rom wumb to mani kindnjii min? Kunum ele, Esrel wumb nga wii mułngii."

⁷ Pe eim ek nipi ngum, "Ei enim epi mon; pe enim kunum kunum pingii kapli enermba ei Erinjpin Gos eim elim. Pe eim enim tep mołum.

⁸ Ba ekii se Gos Gui Ka, enim kin omba. Nga eim enim noman dinga ngumba. Ngang, na ek Jerusalem konu ningii ei Juriya konu orung ni Sameriya konu ni, mei konu orung orung pei pang kapli ermba."

Jiisas Eim Ei Epin Konu Orung Pum

⁹ Jiisas eim ek ei nipi poru nim; pe en enim kanik mulnjung. Mułangin kin, Jiisas eim tonu pum. Pe kupu endi eim tonu sipim. Sipang wumb kanik mulnjung ni am sipim.

¹⁰ Eim pum, pe Jiisas nge wumb en enim ei muł ele kanik enjing. Pe sikir wu tał konduk kuru pim, wu tał tor onjngul

¹¹ Wu tał okuł yi ninjngil, "Enim Galilii wumb, enim nimbił erang angk ei muł ele kanik mołmun? Ei Jiisas, pe Gos eim kin sipi orung sipi ei tonu epin sipipi, eim nga orung omba ei enim pe kaninmin mił yi orung omba."

Wu Endi Juras Kongun Simba Ni To Tonu Kindnjing

¹² Yi erang, en enim komung ei si kindik, komung ei embe Olip, pe Jerusalem konu orung punjung. Komung pim ei, Jerusalem konu mandi pim.

¹³ Pe en enim konu owundu ele tuk punjung; en enim tuk mołumun konu ele tonu punjung. Punjung, wu embe yi mił Piisa, Jon, Jeims, Pilip, Endru, Tomas, Basolomu, Masyu, Elpiyas kingam Jeims, Jeims kingam Juras. Saimon wu endi wumb ei nge Rom wumb to mani kindngii nirim.

¹⁴ Pe wu ombu en enim noman ende kindik, prei erik mulnjung. Amb kombur ni, Mariya Jiisas mam ni, Jiisas angim noł yi ku prei erik mulnjung.

¹⁵⁻¹⁹ Wu Juras yi mił erim. Wu ei mei endi top erim ku ei kulmał kałilmin wumb owundu ngunjung. Ngangin kin, eim oł kis er pendpi, wumb sipipi

Jiisas mułum konu andan tum. Eim bok topu mani pum. Pe eim nge ngenj tuk ele engin topu eim kirim ni tutup nipi tor pum. Ekii se wumb pei Jerusalem konu mulk wumb pei ek ei piik nik punjung. Pe en enim ek ele konu ei 'Akeltama' nik mei konu ei wumb miyem konu ninjing. Wumb kułou tołmun kunum ei, Piisa pii gii wumb kumb ele angpi, ek endi nipi ngum. Pe wumb 120 mił pei mulnjung.

Piisa ek nim, "Engnan noł, enim piyei! Gos pipe mon endi multum, kumb ok Gos Gui Ka wu Deipis gupu ele nipi tor kindrim. Juras kin nim, pe ei eim Jiisas ba konu andlam andan tang, wumb Jiisas keningii. Ek ei pepi peni ele omba, nik pe pepi tor onum.

Ok Jiisas Juras sin kin to tonu kind mondłum. Mołpu, sin kongun ende er mułpun elmin nipi," Piisa yi nim.

²⁰ Piisa yi nim, "Ek ei mer mon Sam ele Jura wumb golang Deipis pułum ek yi nipi nim,

'Eim ngii konu wii simba, wu endi mulermba,' mon Sam ele ek yi ninim.

'Pe nga wu eipi endi eim kongun simba,' pa ninim."

²¹⁻²² "Wumb endi Jiisas nga konj tonu om kenim ni wu ei sin kin tuk omba. Wu ei sinim kin tep topun endinmin. Kunum kunum Jiisas eim sinim kin pupu opu er mołum. Kunum ele Jon eim wu amb noł pendpi ngurum. Kunum ele nga Gos Jiisas sipi orung epin konu simba," pa nim.

²³ Piisa ek yi mił nim, "Kapli wu tał embe tumun." Wu endi Josep, Basapas ninmin wu ei, wu ei embe eipi endi pałim ku, embe endi Jasas, pe wu endi embe Masaiyas.

²⁴ Pe en enim prei erik, "Owundu! Nim wumb pei noman tuk nim piin. Wu tał nii endi mułmba ei nim to tonu kindin ei nim sin andan to!

²⁵ Tan wu ei Juras elim kongun ei ermba. Juras eim kongun ei si kindpi eim dup konu ele pum."

²⁶ Pe wumb en enim prei erik, Gos wumb andan tang angil tonu kindnjing ni Masaiyas wumb pei engki nga endeim ele tuk kindangin kin, kongun ele enjing.

2

Gos Gui Ka Mani Om

¹ Gos Gui Ka mani om kunum ei Pendikos niłmin. Pasopa kunum 50 poru neng, Pendikos kunum om. Pii gii wumb en enim ngii endi ele kułou tunjung.

² Pe sikir tonu muł ele ek tengim, konu gur gali mił, owundu endi top ngii ele nirik wumb mulnjung konu om.

³ Pe wumb molk kenjing ni dup anmbil mił pei onjung. Pe epi ei gal topu wumb mulnjung konu eipi eipi punjung.

⁴ Gos Gui Ka Jiisas nge wumb mulnjung konu tuk opu poru nim. Gos Gui Ka je erang wumb pei, wumb ek eipi eipi tengnjing. Ei Gos Gui Ka erang yi enjing.

⁵ Pe Juras wumb Jerusalem konu mulnjung wumb, ei Gos ek piilmin wumb konu orung orung pei onjung.

⁶ Pe konu gur gali owundu neng kin, wumb ok kułou tunjung. Wumb ok molk ek ei piinjing ni, Gos nge wumb ek eipi eipi nik mułangin kin, nimbil erang puku sik mulnjung.

⁷ Wumb puku sik noman embin tang mulnjung. Molk, ek yi ninjing, "Nimbil erang wumb ei ek eipi eipi nik enmin, ei Galilii wumb min?"

⁸ Nimbil ol erang sinim ek erinjpin menjpin nol sinim ngopun ele ek ei piilmin mil nilmin. Wu ombu Galilii konu wumb min?

⁹ Sinim wumb Parsiya ni konu Miriya ni Eilam, Mesoposemiya konu sinim wumb konu orung orung wumb, Juriya ni Kaparosiya, ni Ponsas ni Eisiya wumb molmun.

¹⁰ Prisiya ni Pampiliya, Eisip ni, wumb orung orung Aprika konu Sairiini, ni sin Rom wumb ya ele pei ya ele molmun.

¹¹ Wumb Griis ni Arepiya ni sinim Jura wumb ni wumb tilap eipi ei sinim Jura elmin ol ei enmin. Ba sinim wumb pei sin sinim ek piimin; Gos nge jep ol pei nipi sinim ek ele nipi ngozum.”

¹² Pe puku sik, noman embin tang mulnjung. En enim ek dinga nik piik enjing. “Epi nimbil ol enim?”

¹³ Ba wumb kombur en enim ek bul morung nik ek dinga ninjing. “En enim nol nok wulu pang kin, ek eipi eipi ninmin,” pa ninjing.

Piisa Gos Ek Ka Ei Nipi Wumb Ngum

¹⁴ Pe Piisa engki nga endeim mulnjung konu ele tuk angpi wii dinga topu ek dinga nipi wumb ngum. “Enim Jura wumb ni wumb ok Jerusalem konu wumb ok molmun; enim kom sek, ol enim ei ni ngamb piingii,” pa nim.

¹⁵ “Enim wumb ombu nol nok wulu punum ni piinmin ba mon; akip konu kupiiring eni pim.

¹⁶ Ba ol ei Gos nge ermaba ol ei piipi nilim wu Joel yi ninim.

¹⁷ ‘Gos ek yi nim, ekii se poru nimba kunum mandi erang Gos Gui Ka wumb pei ngamb eim Gos pei ngumbii,’ pa yi nim. ‘Pe enim kingenjing embilenjing ni Gos ol ekii se ermaba ei piik nilmin wumb ek tangilmin mil yi tengingii. Noman ka wii enim wu kangi wu mulngii konu andan tumbii, or kumb mil er keningii. Pe wu tukui ombu piingii konu or kumb ka andan tamb keningii, pa nim.

¹⁸ ‘Kunum ei enim wu amb kongun wumb na Gui Ka pei ngumbii ku. Ngamb kin Gos ol ekii se ermaba ei piik nilmin wumb ei ek nilmin mil ningii.

¹⁹ Pe na tonu kupu mul ele jep ol eipi mil kombur erbii. Mani mei ele na miyem ni dup ni, dup eskil owundu ni jep ol erbii,’ nim.

²⁰ ‘Eni kunum ei eramb emii pimba; pe oi ei eramb, miyem mil ermaba. Pe ekii se Jiisas orung omba kunum ei tangpi tilang owundu ermaba,’ pa nim.

²¹ ‘Pe wumb pei Gos embe pii gii nik wii tungii wumb ei sipi orung seng kin, Gos eim nge wumb mulngii. Gos ermaba ol piipi nilim wu Joel,’ yi ninim.

²² “Enim Esrel wumb, enim ek ei piingii: na enim Jiisas Naseres wu nge nip ngumbii end. En enim kaninmin, ol dinga ni kongun erpi jep ol kanim kanim enim ol ombu enim piik kanik elmin ei, Gos eim mendpil wu ei Jiisas kindang om.

²³ Wu ei Jiisas kumb ok epi pei Gos Eim piipi ek nipi pendrim. Pe wu ei enim angil ele kindim. Enim Jura wumb ek kis nik enjing. Nimbil erang tor wumb ei Jiisas ond peri ele nil to kundnjung?

²⁴ Ba Gos eim Jiisas nga er konj sim. Eim ngenj kumbii kulpu erim ei Gos eim kulnjung wumb konu ele si kindpi nga er konj sim.

²⁵ Ok Deipis yi mil pulum, Jiisas ek dinga nirim, ‘Gos Owundu na kumb ele kunum kunum molum. Eim nam angil tundung orung mulang kin na epi endi kapli to mani kindnermaba mon!

²⁶ Yi erang kin, na noman ka seng, gupu tokul palim. Nam piind ei nam ngenj ei epi ekii se omba nip mol. (Ba Gos kin pii gii nip mol). Yi mil ku epi endi nam ngenj ei kapli ambil gii ninermaba.

²⁷ Pe na noman tuk ei pang, Gos eim dinga ele na paki tang, wumb kulii konu mulermba mon. Pe nim nge kinganim mendpil eim ngenj purnermba mon!

²⁸ Nim na noman konj bii andlam ele andan to kun erngii. Nim na kin mulun na ka piip minj mulmbii,' Deipis ek yi nim.

²⁹ "Engnan nol na sinim kupenjpin Deipis multum mil nip kun kun ermbii end. Deipis eim kultum tukpu tuk, tuk ei akip sinim molmun konu ya salim.

³⁰ Ba Deipis eim Gos ekii se ermba ol ei piihim ku. Gos ek dinga nipi yi nim, 'King Deipis kinganim ekii se nim pel molun konu ele mulmba,' nim.

³¹ Ba kumb ok Deipis eim Gos ermba epi ei kan poru nirim. Pe yi nirim, Kraiss Owundu wu ekii se omba wu ei, nga konj tonu orung omba nirim.

'Gos eim wumb kulii konu wak tunenmba. Eim ngenj purpu kumun ngunermba ku.'

³² Jiisas wu ei, Gos eim sipi orung nga konj sim. Sin wumb pei ei kanpin kin ninmin.

³³ Pe Jiisas eim angpi tonu pupu Gos Jiisas eim angil tunding wu Owundu mundum. Pe ei Gos Gui Ka sim. Ei ok Gos nirim mil yi erang kin akip Gos Gui Ka pei ngang, sinim wumb sipin kin sin ek eipi eipi ninmin ei enim kanik piik enmin.

³⁴ Deipis eim ngenj ei epin konu tonu punerim. Ba ei ek nipi pulum. Gos Owundu ek nipi nam wu num ei ekii se omba. Yi mil nipi ngum, 'Nim na angil tunding orung mulnjjii.

³⁵ Pe ekii se nim opu orung wumb ei na to mani kindmbii mendpil. Sip, nim simb ele mandring kindmbii.'

³⁶ "Pe sinim Esrel wumb tilap pei sinim ek ei pii kun er mulmun. Pe Jiisas ei sinim sipin ond peri ele tonu kindpin, ei Gos eim sipi Kraiss wu Owundu ekii se omba ei mundang molum!" Piisa ek yi nim.

Wu Amb Gos Ek Piik Noman Ak Tok Nol Pinjing

³⁷ Wumb en enim ek ei piinjing noman ele embin tum. Piisa kin wu kombur kin kan yi ninjing, "Enginjpin nol, sin nimbil ol ermin?"

³⁸ Pe Piisa ek nipi wumb ngum, "Enim noman ak tok ok Jiisas Kraiss embe ele nol pingii, ei Jiisas enim noman kis kil ngumba. Enim yi erangin kin Gos nge Gui Ka enim kin wii ngumba.

³⁹ Ok Gos ek dinga yi nipi pendim. Enim kin en enim kangil ni wumb konu turii molmun wumb pei ngumbii nirim mil Gos Owundu wumb ei wii tang, onjung. Wumb ei Gos eim ek dinga nipi ngum."

⁴⁰ Piisa ek nga endi nipi tuk kindim; ek pei dinga nipi ngum, "Enim piik kun er mulngii; mon pim kin, enim wumb ol kis enmin wumb ei kin pei poru nimba."

⁴¹ Yi neng kin, wumb pei Piisa ek nim mil pii gii nik nol pinjing. Pe kumum ele wumb 3,000 pei Jiisas kin pii gii ninjing.

⁴² Gos nge ek se andilmin wumb ei ek ninjing. Wumb ei dinga piinjing ei engnjing nol paki tok, kuni ende nok, prei erik enjing.

Wumb Tuk Ok Gos Ek Pinjing Wumb Ei Ol Ka Enjing

⁴³ Pe wumb pei puku sik Gos jep ol pei eim nge ek se andilmin wumb kin erim.

⁴⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing, wumb ei ende mulnjung. Pe epi salim min simba ei pii gii wumb epi ende salim.

⁴⁵ Wumb ei en enim epi ni, mei ni, wumb ok top to sengin, ku ni epi ei sik, wumb eipi epi sinerang molmun wumb ei ngunjung.

⁴⁶ Wumb en enim noman ende sek, ka piik enjing. Kunum kunum en enim men ngii owundu engim konu puk puk elmin. En enim kuni ngii eipi eipi ele ende nok nok elmin.

⁴⁷ Kunum kunum Gos embe ambilk tonu kindik, Jerusalem wumb yi piinjing. Wumb pii gii wumb, en enim noman tuk ka seng mohmun. Kunum kunum Gos eim wumb kopur sipi orung sipi erang, wumb Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ei pei pei orung sim.

3

Wu Endi Eim Simb Kis Mulum Ei Opu Ka Pum

¹ Piisa Jon tel tonu men ngii owundu prei ermbil ni punjngu. Kunum ei konu eni tekliki erang punjngu.

² Wu endi mulum, wu ei ok mam mengrim kunum ei simb yi er pirim mil pim. Wu ei tu wuk men ngii owundu ele, ondu embe, "Ka wii ele mundangin," kunum kunum moļu, wumb ongii kom ku kenim nipi, er muļmba nik mundangin moļu.

³ Wu ei moļu kenim ni Piisa kin Jon tel men ngii owundu ele nirik pungu nge onjngu. Wu ei ek nipi wu taļ ngopu yi nim, "Epi endi na ngeļ," nim.

⁴ Piisa kin Jon kin wu ni dinga kenjingiļ. Piisa ek nim, "Nim ya siļ kenjii!"

⁵ Pe eim kan ak topu kenim ni, wu taļ epi endi na ngungu ni piim.

⁶ Ba Piisa ek yi nim, "Na ku pinalim. Ba na palim epi ei ni ngumbii. Nareser konu, Jiisas embe ele na nind, 'Nim angkin po!'"

⁷ Piisa angil tundung orung wu ni ambil tonu sim. Wu ni Jiisas dinga sipi, simb si kun er engim.

⁸ Wu ni puku sipi angpi pum. Pe wu taļ kin men ngii nirik punjung; wu ni men ngii owundu pupu, puku sipi er andpi Gos embe ambil tonu kindim.

⁹ Wumb pei mulk kenjing ni wu ei andpi Gos embe ambil tonu kindpi endim.

¹⁰ Wumb piinjing wu endi men ngii owundu ondu ka wii ele moļu, ku ni epi ngei nipi, kenim ni moļu, ei wumb kenjing ni wu ei keimi mulum, kanik puku sik oļ erim puļe pii poļ tunenjing.

Piisa Gos Ngii Owundu Ele Gos Ek Ka Ni Ngum

¹¹ Wu ei Piisa kin Jon tel punjngu konu ekii se pum. Pe wu amb pei sikir ok Solomon palting men ngii owundu palting endi konu andaring ele onjung.

¹² Piisa ei kanpi ek dinga nipi wumb ngum, "Enim Esrel wumb nimbil erang, enim oļ ei noman embin to piinmin? Nimbil erang siļ kin kanik enmin? Enim yi ni piinmin, siļ nge dinga ele ni siļ oļ ka elmbil ele nge wu ei erambil opu andpi punum ni piingii? Ei mon!"

¹³ Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ei, Gos sinim ok sinim kupenjpin noļ Gos ei, eim kongun wu Jiisas eim ambil tonu kindmin. Wu ei enim sik opu orung wumb ngunjung. Ba wu num owundu Pailos si kindmbii ni piim; ba enim wumb dinga puk mon nik eim kin buļ ngunjung.

¹⁴ Enim wu ei oļ kis endi enarpi wii kun ka multum, wu ei Jiisas Gos kingam mendpiļ buļ ngok, yi nik, wu endi wumb to kundum wu ni piimba, ei kindangin kin, sin kin wangli nik.

¹⁵ Jiisas Gos kingam mendpiļ ei sinim wumb sipi noman konj ngoļu. Wu ei enim to kundnjung, ba Gos nga er konj sim. Pe siļ moļu si kenpiļ, ek ei ni tor kindmbil nge moļmbuļ.

¹⁶ Sił Jiisas kin pii gii nembil kin Jiisas enim. Jiisas dinga ele yi wu ka elim. Enim kanik piinmin ei Jiisas eim sił pii gii ele nge erpi, enim wumb pei ningil ele enim.

¹⁷ “Keimi na piind engnan noł enim kin wumb owundu kin pii kun enarik kin Jiisas to kundjung.

¹⁸ Ba kumb ok Gos eim nge ek keimi nilmin wumb ek yi nik, Gos eim nge kingam Kraiss ngenj kumbii kulpu kulmba nirim. Pe akip enim wumb ol kis enmin ei, ek ni tor kindilmin wumb ninjing opu peni ele keimi punum.

¹⁹ Pe enim piik kin noman ak tunjung kin, kapli Gos eim enim ol kis ombu kil ngopu poru nimba.

²⁰⁻²¹ Yi enjing kin Gos enim kin tep mulmba. Pe Gos enim noman tuk dinga ngang, ka piik mulngii. Gos ok ek dinga nirim, ‘Na Kraiss King Owundu enim kin kindmbii.’ Gos eim wu owundu ei sinim kin kindmba, wu ei embe Jiisas. Pe epin konu Jiisas er molum. Kunum ei Gos epi pei konj nga ermba mil ok eim ek keimi nilmin wumb en enim gupu ele nilmin. Kunum ele Gos Jiisas mei ele mani nga kindang eim ol ei ermba.

²²⁻²³ Moses ek yi nirim,

‘Owundu ei enim Gos, pe enim engnjing sipi, Gos eim ek keimi nilmin wu ei, nam mil yi mulmba. Enim eim ek nimba mil piingii. Piik, nimba mil erngii. Pe wumb pei ek keimi nilim wu mil nimba ei piinerngii wumb ei Gos wumb top kundmba. Pe wumb ei Gos nge wumb nga mulerngii, Gos yi neng,’ Moses piipi nirim.

²⁴ Gos ek ni tor kindilmin wumb ok yi nik, Samyuel kin Gos ek nilmin wumb ekii se tonu onjung. Pei yi ninjing, ‘Kunum ei akip salim kunum ei,’ pa ninjing.

²⁵ Enim Gos nge ek keimi nilmin wumb ei nge kingenjing mil mulngii. Enim nge kupenjing noł Gos ek dinga nipi pendrim mil sił mulngii. Gos Eiparam kanpi ek dinga nipi ngurum.

‘Nim nge tilap ele wumb tilap pei na kengip ek ka nip ngumbii.’

²⁶ Gos eim nge kongun wu Jiisas er mundum. Pe kindang enim mulnjung konu ok om. Opu, enim Gos ek ka kengip top nipi ngumba nge om. Nimbil erang eim enim ol kis ombu kil ngumba nge om.”

4

Piisa Kin Jon Tel Kan Ngunjung

¹⁻³ Wu tal wumb kankil, ek nikil mulnjungul; pe men ngii owundu ele wu tal wumb kankil ek yi mil ninjingil, Jiisas angpi tonu konj nga om. Pe yi ku wumb kulnjung wumb ei angk tonu ongii. Yi nengil, kulmal kalilim owundu kin, men ngii tep elim wu owundu kin, wumb kolk nga konj punalmin ni, piilmin wumb ombu ok, mon ek piik kis piinjing. Pe emii peng wu tal ambil gii nik, kan ngunjung. “Kupiiring elip kos piimin,” ninjing.

⁴ Ba wumb pei ek ei piik, pii gii ninjing. Pe wumb pii gii nengin kin, wumb pei ei yi mil 5,000 wumb mulnjung.

⁵⁻⁶ Topul Jura wumb owundu ni, men ngii kongun wumb ni, lo andan tolmun wumb ni, Jerusalem konu kulou tumun ninjing. Men ngii ele molulmun wumb ei Anas ni Kaiyapas ni Jon ni Eliksander ni kulmal kalilim owundu, eim nge wumb pei, kulou tunjung.

⁷ Gos nge ek se andilmbil wu tal en enim kumb ele engnjingil. Angkil, wu tal kii sinjing, “Elip dinga nipe elip embe nii nge ele ol ei enjingil?”

8-9 Gos Gui Ka Piisa kin piki top moʻlum; pe eim ek yi nipi ngum, “Enim Esrel wu owundu ni men ngii kongun elmin wumb. Enim sil wu endi simb kis moʻlang, paki topuʻ enjpiʻ ni, sil kin ek ningii enmin min? Wu ei er ka moʻlum miʻ nenj ei enim piinmin min?”

10 Yi erpi nim kin enim pei piyangin, enim Esrel wumb ei pei piingii ku. Jiisas Krai Naseres konu wu, eim embe ele wu ei ka moʻlum. Moʻpu, yi enim kumb ele moʻlum. Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung, ba Gos eim Jiisas nga er konj seng opu konj pum.

11 Ond tumunj endi enim ngii takilmin wumb si kindnjing ei nimbiʻ erang enim konu ele kindngii ni piinjing. Jiisas eim ond tumunj ei miʻ moʻlang kin Jiisas eim ngii tumunj mendpiʻ miʻ moʻlum. Eim ngii takilmin wumb si kindnjing.

12 Wu eipi endi sinim kapʻi paki tunermba mon! Ei Gos sinim wu endi eipi andan topu ngunanim. Jiisas endeim sinim sipi orung simba.

13 Wumb kenjing ni Piisa kin Jon tel ek dinga nikil, dinga pu muljunguʻ. Wu taʻ wumb kin mund mong kulenjingil. Yi piinjing ek mon ngii punambil ni piinjing. Wu taʻ muljunguʻ yi piik kin noman pei piinjing ei ok wu taʻ ele Jiisas kin tep to muljunguʻ ni piinjing.

14 Pe wu ei kenjing, ni wu ei ka moʻpu, wu taʻ kin angpi moʻlum ei, wumb en enim kenjing. Pe ek nik wu taʻ ngungii ek endi pinerim.

15 Wu taʻ kaunsil ngii si kindkil tor pei ninjing. Wu taʻ pangil miʻ, en enim ek nik piinjing.

16 “Pe sinim wu taʻ kin nimbiʻ ol ermin? Wu taʻ jep ol endeim erangil kin, wumb Jerusalem wumb pei kenjing. Pe ei sinim kapʻi koi ermin miʻ mon.”

17 Ba mon pim kin, ek ei wumb konu pei pang piingii. Yi ermba ei piikil kin wu taʻ kin ek dinga nimin. Pe wu taʻ nga Jiisas embe ele nikil wumb eipi ngunerngil.”

18 Pe wu taʻ wii to orung sik yi ninjing, “Elipe nga ek endi Jiisas embe ele nikil enerngil mon!” ninjing.

19 Ba Piisa kin Jon tel nikil orung kindinjingil. Pe sil Gos ek si kindpiʻ enim ek ningii miʻ piimbil. Ei Gos kumb ele kapʻi ermba min? Ei enim piingii.

20 Ba wu taʻ yi ninjingil, ‘Sil gupu pandi tumbuʻ miʻ mon. Epi kanpiʻ ek piipiʻ enjpiʻ miʻ ei, wumb kanpiʻ nimbiʻ ni piinjingil.

21 Pe kaunsil wumb ek dinga endi nik wu taʻ ngunjung. Wu taʻ si kindkil punjunguʻ. Pangil, kaunsil wumb andam endi kurpun, wu taʻ kan ngumun, ni piik enjing. Nimbiʻ erang wumb pei Gos eim embe ambilk tonu kindangan kin, kaunsil wumb wu taʻ kan ngumun nik enjing kapʻi enerim.

22 Wu ei wu taʻ, Gos jep ol erangil opu konj pum wu ei, kung ngii 40 pei moʻlum.

Gos Nge Tilap Wumb Prei Dinga Erik, Dinga Sik Gos Ningii Enjing

23 Wu taʻ el elip wumb puʻ kombur kin punjunguʻ. Pukuʻ, wumb ei kankil kulmaʻ kalilim owundu, ni tep elmin wumb ombu ek ninjing miʻ wumb kan ninjingil.

24 Ek ei piik poru ni pendik, en enim noman ende kindik prei yi miʻ enjing. “Gos Owundu nim ei epin en, ya mani mei en, pe ep noʻ en, ei pei nim er sin.

25 Gos Gui Ka je sin erinjin Deipis ek gupu ele tor orum.

‘Ei Gos nim nge kongun wu, Gui Ka ek nirim. Nimbiʻ erang wumb tilap eipi ei popuʻ sinmin. Pe wumb tilap ek yi ninjing. Sin epi owundu eramin piingii nik piinjing; ba ei kapʻi enerngii.

26 Pe King pei konu orung pei kui er molk opu ermin ninjing. Pe wumb tep ehmin wumb owundu kulou tok Gos Owundu to mani kindmin ninmin. Eim kingam Krai eim ekii se omba wu ei to mani kindmin nimin.

27 Keimi mendpil konu owundu ele, ya Eros ni Pailos ni wumb eipi ni Esrel wumb pei kulou tok Gos nim nge kongun wu ka wii, nim Krai ok kindan eim ya mani om.

28 En enim kulou owundu tok, ek nik pendik, ek ei dinga pimba ni Jiisas ok yi nirim mil yi erik.

29 O wu owundu, nim piin wumb nim kin ek dinga ninmin. Ninim sin kongun wu molmun ei paki tan, sin nim ek ei sin dinga kindpin ni tor kindmin. Kindpin, sin mund mong piinermin mon!

30 Nim angil to kindan ening pimba wumb ei ka mulngii. Jiisas nge embe ele jep ol enjii. Nim nge kongun wu ka wii Jiisas."

31 Prei er poru nengin kin ngii muljung ngii ei olup erim. Pe Gui Ka en enim kin tuk opu piki to poru nim. Pe Gos embe ambilk tonu kindik Gos ek dinga nik, wumb kin mund mong piinenjing.

Gos Nge Titap Wumb Noman Ende Sinjing

32 Pii gii wumb en enim noman ende sinjing. En enim ek endeim minj piik muljung. Wu endi epi eipi simba, ei na epi mendpil ninermba mon; epi sinim epi ende.

33 Jiisas nge ek se andilmin wumb ei, Jiisas nga konj tonu pum nik, ek ei ninjing. En enim ek ninjing, ek ei dinga pim. Pii gii ninjing wumb ei Gos nge noman ka molpu poru nim.

34 Enim molmun konu wu endi kuni ni epi sinerang, ka mulmba wu ei wumb pei mei sep ngii molangin wumb, ei epi wumb eipi ngok, ku silmin, ku ei tu wunjung wunjung.

35 Tu wangin kin, ku ei sipik, Jiisas nge ek se andilmin wumb simb ele kindnjing. Pe Jiisas nge ek se andilim wu ei sik kanik, wumb kuni sinarpi elim wumb kanik mok tok ngolmun.

36 Pe wu endi Saipris konu mulum wu ei embe Josep. Eim Liwai wu endi, Gos nge ek se andilmin wumb, eim embe eipi endi ngunjung ei embe Banapas ninjing. Embe ei nge pule yi, wumb noman tuk paki tolum wu.

37 Wu ei eim, wu eipi endi, eim mei ei top erim ku ei tu wupu kin, Gos nge ek se andilmin wumb muljung simb ele kindim.

5

Ananaiyas Kin Sipaira Tel

1 Ba wu endi mulum wu ei embe Ananaiyas, ambim nge embe Sapaira. Ananaiyas eim mei orung ei wu eipi ngopu ku sim.

2 Pe ku sirim ku aninga ei nge ambilpi wiik top se mulum. Eim ambim ei piipi mulum. Ananaiyas eim ku orung sipi tu wum. Tu wupu, Gos nge ek se andilmin wumb muljung konu simb ele sim.

3 Pe Piisa ek nim, "Nimbi! erang Seisen nim noman kin piki topu mulum. Pe nim Gui Ka kin ek kend to pendkin, mei ku orung sin ku ei orung tu wun palim.

4 Ok wumb mei top enenjing kunum ei, mei ei nim nge, ba mei top er poru nengin, pe ku ei nim nge sim. Nimbi! erang nim noman yi mil palim. Nim wumb kankin ek kend ton ni piin ei mon; nim Gos kin ek kend to ngon."

5 Ananaiyas ek ei piipi, mani pupu, bok topu kulum. Pe wumb ek ei piik, mund mong kuljung.

6 Pe wu kangi wu ok, wu ei alap pandi to sipik, kui tunjung.

⁷ Ekii se eni tekliki o pang, Ananaiyas ambim opu tor om. Ba oł yi eim piinenim.

⁸ Pe Piisa ek nipi amb ei ngum, “Nimbił oł en? Ełip mei ku sinjngił kaplı yi mił enim min mon?” Pe amb ek nim, “Ei keimi nin. Yi mił sił sinjpił.”

⁹ Piisa ek nga nipi ngum, “Nimbił erang ełip ek ni endi kind pendkił Gos Gui Ka enim mił ei kenmbił ni enjngił? Nim nge wanim wumb sik kui tungii sipnjing wumb ei ok ngii ondu ełe mołmun. En enim pe nim sipngii ku.”

¹⁰ Pe nga sikir amb ni, Piisa simb ełe mani opu bok topu kołpu pim. Ba wu kangı wu ombu nirik onjung. Ok, kenjing ni amb ei kołpu pim. Ok, sipik wam pim konu mandı eim kui tunjung.

¹¹ Pe Gos nge pii gii wumb konu orung orung ei mulnjung wumb ei, mund mong kulk mulnjung.

¹² Gos nge ek se andiłmin wumb, jep oł kanim kanim wumb pei mulnjung konu tuk enjing. Pe pii gii niłmin wumb en enim, men ngii owundu andaring Solomon nge palting ełe ek nik kułou to mołmun.

¹³ Pe tor wumb mund mong kulk ok ende mulenjing. Pe wu amb en enim pii gii wumb Gos embe ambilk tonu kindnjing.

¹⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Pe Jiisas nge tiłap ełe wumb pei tuk onjung.

¹⁵ Wumb enim kis erim wumb ei, tu wuk andıam ełe pendnjing. Pe peł kanim kanim tu wuk pendnjing. Pendik, yi ni piinjing, eni tang, Piisa opu kin, eim min men ei wumb to tingndang wumb ombu ka mułngii ni piinjing.

¹⁶ Wumb konu orung orung wumb, kin Jerusalem wumb orung pei mulnjung wumb, pei ok kułou tunjung. Wumb ei ok mił, ening pim wumb tu wunjung. Pe gui kis tuk mułum wumb kombur tu wunjung wumb ombu pei ka molk poru ninjing.

Gos Nge Enjel Kindang Ek Se Andıłmin Wu Ombu Si Tor Sim

¹⁷ Kułmał kałiım wu owundu ni, eim nge wumb ni wumb kolk nga konj angk piinałmin wumb ni pei wumb ei Jiisas nge ek se andıłmin wumb kin noman kis piinjing.

¹⁸ Pe wumb ombu ok Gos nge ek se andıłmin wumb sik, er kan ngii kindnjing.

¹⁹⁻²⁰ Ba epin emii peng, Gos eim enjel kindang opu, kan ngii owundu aki topu, wu ombu si tor tu wum. Tu wupu yi nim, “Enim puk, nirik men ngii owundu ełe puk, pe noman konj ek onum ek ei wumb kanik ningii,” pa nim.

²¹ Gos nge ek se andıłmin wumb ek ei piik pendik punjung. Kupiiring okrii puk men ngii owundu ełe wumb ek ni wumb ngunjung. Kułmał kałiım wu owundu ni ei wu kombur kin onjung. Ok kaunsil ni Esrel wumb noman pim wumb kin kułou tunjung. Tok, ek nik kan ngii kindik, Gos nge ek se andıłmin wu ombu kindangan, wangin ninjing.

²² Pe kan ngii ełe tep mołmun wumb puk kan ngii ełe kenjing ni, Gos nge ek se andıłmin wumb mulenjing. Kanik, puk ek yi ninjing.

²³ “Sin kan ngii ełe kenjpin ni ngii ondu dinga ngo pendnjing. Nga kan ngii tep wumb ngii ondu ełe angk mulnjung. Pe sin kan ngii aki topun, kenjpin ni wumb endi nirik mulenjing.”

²⁴ Men ngii owundu ełe tep mołum wu owundu ni kułmał kałiım wu owundu ni wumb ek ei piik noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Pe nga nimbił oł ermba,” ninjing.

²⁵ Pe wu endi opu yi nim, “Enim wu kombur kan ngii kindnjing, wu ombu puk mer men ngii owundu ełe wumb kanik Jiisas ek nik ngok mołmun,” pa nim.

²⁶ Kan ngii tep elim wu ni eim wu kombur ni puk, wu ombu simin ni punjung. Puk, wu ombu kepil tunenjing. En enim mund mong kulnjung, wumb ok ku sik tungii ni piinjing.

²⁷⁻²⁸ Pe wu ombu tu wuk kaunsil wumb mulnjung konu tuk ele engindnjing. Pe kulmal kahilim wu owundu ek dinga nim. "Sin enim kanpin mon ninjpin, enim wumb kanik Jiisas embe ei nge nik wumb ngunerei mon ninjpin. Pe enim wumb Jerusalem konu wumb enim ek ei nge pei mołmun. Enim ek nik, sin wu ei to kundunjpun," ninmin. "Gos sin kin ekii se kos piimba."

²⁹ Ba Piisa kin Gos ek se andilmin wu pei ek dinga ninjing. "Sin Gos nge ek ei piimin, wu ek ei piinerman mon!" pa ninjpin.

³⁰ "Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung. Ba sinim ok kupenjpun noł nge Gos opu Jiisas erpi konj sim.

³¹ Gos eim si mengpi sipi, eim angil tundung orung mundang mołum. Pe eim sinim nge wu owundu mołpu, sinim paki top mołum. Pe Esrel wumb noman to ak topu sinim oł kis ombu kil ngopu erpi pum mołum.

³² Sin wu ombu epi pei mołum, ei nge kenjpin ni tor kindpin onmun. Pe Gos nge Gui Ka ek yi ninim. Gos eim ek piik pii gii ninmin wumb ei Gos Gui Ka wumb ombu ngonum."

Gameliyel Ek Nim Ek Se Andilmin Wumb Kaunsil Ek Ka Nim

³³ Pe wu owundu ombu ek ei piik, noman kis peng kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb to kundmun, ni piik enjing.

³⁴ Pe kaunsil konu lo ek piilmin wu endi engim. Wu ei eim lo ek piilim wu num, wu ei embe Gameliyel. Eim wumb lo ek nipi ngang wumb eim embe ambil tonu kindilmin. Wu ei yi nim, "Jiisas nge wumb ei anda kindangan pangan," nim.

³⁵ Eim ek nipi kaunsil wumb ngum, "Enim Esrel wumb, pe enim oł endi ya wu ombu ermin ni enjing kin, enim Esrel wumb, en enim pii kun erik ergii," pa nim.

³⁶ "Enim piinmin! Ok wu endi multum. Embe ei Tiyras eim yi nim, 'Na, nam noman dinga palim.' Yi neng kin, wumb 400 eim ek ekii sinjing. Ba wumb eim to kundnjung. Pe eim ekii sinjing wumb tungu punjung. En enim kongun ei wii mił enjing.

³⁷ Ekii se gapman wumb embe pułang Galilii wu Juras eim wumb kombur nipi sim. Wumb ei Juras nim ek ei puk gapman wumb kin opu erpin tumun ninjing. Ba eim yi ku kulum. Kulang, wumb eim kin ekii sinjing wumb, ei tungu eipi eipi puk poru ninjing.

³⁸ Yi ku akip na enim kanip nind. Enim Jiisas ek se andilmin wumb ombu nge kanik tungu ergii. Erik, kan wiik to mulngii. Pe wu endi eim kongun ei puł pendip ermbil ni ermba. Wumb ombu ek ei keimi punermba mon nik.

³⁹ Gos eim kongun ele nge puł wu pim kin, enim andlam ondu ngunerngii. Ondu ngunenjing kin enim Gos kin opu ergii."

⁴⁰ Yi neng kin, eim nim ek ei piinjing; Gos ek se andilmin wu ombu wangin tunjung. Enim Jiisas ek se andilmin wu ombu wangin kepil tunjung. Tok, ek yi ninjing, "Enim nga Jiisas embe ele nik enerngii mon!" ek dinga nik ninjing. Nik, si kindangan punjung.

⁴¹ Pe Jiisas ek se andilmin wu ombu kaunsil ni wumb mulnjung si kindik, anda punjung. Puk yi piinjing, Gos yi nipi piim, "Sinim wumb owundu mił mołmun ni, Gos sinim to tonu kind mundum. Nimbil erang, Jiisas nge embe ele sinim singambil piinmin."

⁴² Kunum kunum men ngii owundu ele ni en enim ngii konu ei, wumb kanik Gos ek nik ngok er mulnjung. Ek yi ninjing, “Jiisas wu ei ekii se omba, wu ei eim ek pol ka wii ei si kindnenjing, kongun er andik nik minj mulnjung.”

6

Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Nge Se Andilim Wumb Paki Tunjung

¹ Kunum nga Jiisas nge wumb pei tonu onjung. Wumb Jiisas nge wumb Griik ek nilmin wumb ei Eipru wumb ek nilmin wumb ei kin kis piinjing. Yi nilmin, “Wumb kombur kuni ni epi sinerim wumb ei kunum kunum paki tolmun. Ba sin amb enim paki tunanmin. Amb wenjing kulnjung amb ombu sinim paki tunanmin.”

² Yi erangin kin, Jiisas nge ek se andilmin wu engki nga tal molk Gos nge wumb pei wii tok, “Wei!” ninjing. “Pe sin Gos nge ek ni ngołmun ei si kindpin kuni mok to mulnjupun kin ei kapli enermba mon.

³ Ba engnan noł enim wu angil orung nga tal kurngii. Wu ombu en enim embe ka peng, wumb Gos ek piik erangin, en enim Gos Gui Ka tuk ele mułang wumb ei ni Gos Gui Ka wumb ei kin mułngii. Wumb ei ni peng ka pepi ermbe wu ei, sin to tonu kindamin sinim kongun ei tep erngii.

⁴ Pe sinim kunum kunum prei erpin Gos ek nipin, wu amb ngopun mołmun.”

⁵ Pe wumb pei ek ei piimin ni, ka piinjing. Pe wumb nik tonu kindangin Siipen ni wu ei pii gii wu dinga wii, Gui Ka eim kin piki to mułum. Pe Pilip to tonu kindnjing. Prokoras ni Nikanor, ni Taimon, ni Parmenas, ni Nikolas. Nikolas eim tilap eipi Andiyok konu wu, ba ok Jura wumb tilap ele tuk orum.

⁶ Pe wu ombu Jiisas nge ek se andilmin wumb kumb ele engnjing. Pe Jiisas nge ek se andilmin wu prei erik angil tonu kindik enjing.

⁷ Pe Jiisas ek ei pang wumb pei piinjing. Pe wumb pei Jiisas nge wumb Jerusalem konu mulnjung. Jiisas kin kulmał katilmin wumb ei pei pii gii ninjing ku.

⁸ Siipen eim Gos nge noman ka nipi eim wu dinga mułum. Pe eim jep ol pe wumb kin mołmun konu tuk elim.

⁹ Pe wumb ok Siipen kin ek opu er nik. Wumb men ngii endi engim. Wumb ombu ngii takik ei Jura konu tuk ele tekik. Ek ei men ngii ele nge “Priiman,” pa nilmin. Pe Jura wumb kombur konu Sariiniya ni Aleksandriya ni Silisiya, Eisiya konu wumb onjung kin Siipen ek opu er ninjing.

¹⁰ Gos Gui Ka Siipen mułum konu noman ka ngum. Yi erang kin, wumb wii eim ek to mani kindngii ba pinerim.

¹¹ Pe wumb ek kend tok erangin, wumb eipi kombur ek ni piik punjung. Pe wumb ombu yi ninjing, “Sin piinjpjin. Eim Moses kin Gos tel ek ei nipi kis erim.”

¹² Wumb ei ok, wu amb mulnjung konu kend tok nik, wu lo ek pułmun wumb ni men ngii kongun wumb ei kanik nik, pei mulnjung konu kanik ek kend tok ninjing. Nik puk, Siipen ambil gii nik sipik, kos ngii konu sipnjing.

¹³ Enim wu kombur kindangin kin andik angk eim kin ek kend tok ninjing wumb ombu yi nik. “Kunum kunum wu ei eim ek kis nipi ya Gos ngii konu ele nipi lo ek nipi elim ku.

¹⁴ Sin piinjpjin eim yi nim, ‘Jiisas Naseres eim konu ele kis mondpu, Moses ol ok nirim ek ei topu eipi kindpi ermbe,’ ” pa nim.

¹⁵ Wumb pei kaunsil ngii mulnjung wumb ei, pei wu ei minj kenjing. Pe wumb kanik mulnjung ni Siipen kumb ningil ei Gos wu sinim tep elim wu kumb ningil yi mil nge sim.

7

Siipen Eim Ek Nipi Ek Pii Kun Ełmin Wumb Ngum

¹ Pe kulmał kalilim wu owundu ei yi nim, “Ek ei keimi min?”

² Siipen yi nim, “Erinjpjin noł ni engnan noł, enim piyei! Ok sinim kupenjpjin Eiparam eim Mesoposemiya konu owundu multum. Eran konu puneririm kunum ele Gos eim nge tilang ka wii ele Eiparam kin tor om.

³ Pe yi nim, ‘Nim mei konu ni angnim noł si kindnjii. Pe nim pan, na mei endi nim andan to ngumbii,’ nirim.

⁴ Pe Eiparam eim Kaltiya konu si kindpi, Eran konu pupu mułum. Pe ekii se eim arim kulum. Kulang, Gos eim kindang opu, ya mei ele mułum; konu pe sinim mołmun konu ei.

⁵ Gos Eiparam mułmba mei konu endi ngang, kongun er mułmba mei konu endi ngunerim mon! Pe mei aninga endi ngumba ei ngunerim mon. Ba Gos ek yi nim, ‘Ekii se mei ei ngamb, nim embilnjii, ei nim tilap ni nim kinganim noł ele mułngii.’ Eiparam kangil mulenjing kunum ei Gos ek yi nim.

⁶ Gos ei yi mil nim, ‘Ekii se nga kinganim noł wumb mei eipi nge ele mułngii. Nim nge kinganim noł wumb mei eipi nge ele molk wumb mei wumb ei kongun wii er mułngii. Mułangin, wumb eipi enim oł embin tui er kis mundngii, ei kung ngii 400,’ pa nim.

⁷ ‘Nim nge kinganim noł wumb ei kin kongun wii er mułngii, ba ekii se, na wumb tilap eipi ei kin kos er ngumbii. Nimbil erang nim nge tilap mei ei si kindik pungii.’

⁸ Ba ok kunum ele Gos eim Eiparam kin, ek dinga mon endi ni pendrim. Gos eim Eiparam kin ek dinga nip ekii se ermba ei nirim.

⁹ “Ok sinim kupenjpjin noł wu engki nga tał, Josep kin noman kis piik, Josep wumb eipi ngok ku sik. Pe wumb ei Josep sik Eisip konu sipik. Ba Gos Josep paki topu multum.

¹⁰ Epi endi eim kin omba erim ei Gos eim paki tum. Pe Gos Josep kin noman ka ngopu erang, Josep kongun ka erim. King Pero yi nim, ‘Nim Eisip konu tep wu owundu molkun, na ngii konu epi pei tep mulnjii,’ nirim.

¹¹ Ekii se Eisip konu kumb kuni owundu sim. Pe Keinan konu orung orung, kuni owundu sim ku. Oł embin tui ei pim. Pe sinim kupenjpjin noł ombu kuni ka si nungii mil pinerim.

¹² Ba Jeikop mołpu piim ni, kuni wuł Eisip konu pei mołum ninjing. Pe eim kingam noł, sin kupenjpjin noł ei kumna Eisip konu kindang punjung.

¹³ Ekii se nga kindang punjung. Pe Josep eim angim noł ek dinga nim, ‘Na Josep moł.’ Yi neng kin, Pero piim Josep nge wumb tilap ende onjung ni piim.

¹⁴ Pe Josep ek nipi kindpi, ‘Arim Jeikop wangli,’ nim. Eim kin eim nge wumb tilap ei 75 mendpil ouni onjung.

¹⁵ Pe Jeikop wuł mani Eisip konu pum. Pu mołpu kulum. Eim kingam noł ei sinim kupenjpjin noł kulnjung ku.

¹⁶ Pe Jeikop eim kingam noł eim sipik Sekim konu kui tunjung. Ok Eiparam eim Emor wumb kin mei Sekim top er sirim.

17 “Gos kunum ei epi ei ermbii ni piirim. ‘Ok Eiparam kanpi ermbe,’ pa nirim. Kunum ei epi pei tonu omba enim. Esrel wumb tilap ei Eisip konu owundu tonu onmun ei ok Eisip konu piki tonum.

18 Ekii se Eisip king endi tonu orum. Ei Josep pii pol tuneririm.

19 Wu King ei sinim nge wumb tilap ele ambil gii dinga nirim. Sinim nge kupenjingin nol ol kis erpi ngum. King ei ek dinga nipi Esrel wumb, wu kangil mengingii ei anda kind pindangin kolk poru ningii nirim.

20 Kunum ele Moses tonu om. Kangi ei Gos kan ka kenim ni Gos kangi ei kin noman ngum. Arim mam tel ngii konu tep er mu'angil oi tekliki o pum.

21 Ekii se kangi Moses eim andaring pendnjing. Pe king Pero ambilam eim kan sim. Sipipi eim kingam mi' se mu'um.

22 Moses eim Eisip ol elmin mi' ei andan tangin er molukum. Eim wu dinga molpu, kongun erpi, ek dinga nipi elim.

23 “Moses eim molpu pang kin, kung ngii 40 pei o pang, molpu piim. Esrel engnan nol molmun konu pup kenmbii ni piim.

24 Pupu kenim ni, Eisip wu endi pupu Esrel wu mu'um konu kepui tum. Pe pupu Esrel wu ni paki tum. Moses eim wu ei to orung kindim. Kindpi, Eisip wu ei to kundum.

25 Eim yi piim, nam tilap Esrel wumb ende ni piim. Gos sinim Moses angil ele paki tonum ni piingii ni piim. Ba wumb yi ni piinenjing.

26 Kupiiring nga wu tal opu enjngil, Moses konu ele tor om. Opu, wu tal opu enjngil ei, embii ermbii ni erim. Yi nim, ‘Elip angim angim, nimbil erang opu erngil enmbil?’

27 Pe wu endi angim kin opu erim wu, ei Moses ambil peri ngum. Ngopu yi nim, ‘Nim wu wumb nii nim wu owundu mundang molkun sin tep erii?’ nim.

28 ‘Oltin Eisip wu endi to kundun mi', akip na to kundnjii en min?’

29 Wu ei yi neng kin, Moses sikir tonu pupu Miriyan konu eipi nge ele mu'um. Ekii se eim kingam tal mulnjungul.

30 “Mu'angil, eim kung ngii 40 pei opu pum. Gos kindang sinim tep enim, enjel ei nge opu ond kembis endi pim konu ele dup erang num. Konu ele mandi pupu dup kenmbii ni piim. Dup komung Sainai mani num. Dup tukrung ele molpu ek endi yi nim.

31 Moses ol ei kanpi piim; eim kum sep piipi mandi pup kenmbii ni pum. Pe Gos Owundu ek yi nim,

32 ‘Na Gos nim nge kupanim nol Gos mol. kupenjing Eiparam, Aisik, Jeikop, wu kei na Gos mol.’ Pe Moses puku sim. Sipi, eim Gos kenmba gal erim.

33 Pe Owundu ek yi nim, ‘Nim simb kum palim ei sikind! Na Gos mol, ya konu ele nim angilin konu ei konu ka wii mendpil salim.

34 Na nge wumb, Eisip konu kis er molmun ei, na kanip mol. Na enim kei ninjing ei piinj. Pe na mani op paki tumbii nge ombii. Kongun embin tui ei si kindmbii. Pe nim na kindamb Eisip konu punjii,’ ” pa yi nim.

35 Siipen ek yi nim, “Moses ei ok enim ni wu owundu molpu sin tep mulii nim?” Yi ninjing, “Gos eim dinga ele enjel ei kindang ond kembis Moses mandi ele pum. Wu ei nga Gos kindang pupu tep wu molpu Esrel wumb sipi orung simba nge pum.

36 Moses eim wumb sipim. Pe eim Gos nge jep ol kanim kanim erim. Erpi pupu, ep nol kundii mu'um konu jep ol erim. Pe konu wumb mulenjing konu, kung ngii 40 pei opu pum.

³⁷ Esrel wumb pei mulnjung. Pe Moses eim Esrel wumb kanpi nim. Enim nge engnjing endi Gos sipi, to tonu kindmba wu ei, nga Gos kongun endi, oł ekii se ermba ei piipi nipi ermba.

³⁸ Ekii se wumb mulenjing konu ele kulou tunjung. Pe Moses Esrel wumb kin mulnjung. Enjel eim ek nikil tonu kumung Sainai komung mulnjungul. Molkul kin, Gos nge ek sim. Ek ei ek konj ka seng kin sinim kupenjpın noł, Moses nipi ngurum. Ek ei konj seng kin, pe nga ek ei sinim sałım ku.

³⁹ “Ba sinim kupenjpın noł ei Moses ek piinerman ninjing. Nik, ‘Mon,’ pa nik. ‘Sinim Eisip konu orung nga pamin,’ pa nik, yi piinjing.

⁴⁰ Pe Esrel wumb Eron kanik ninjing, ‘Nim sin nge gos eran kin kumb se pang kanpin ekii se bin,’ ninjing. ‘Pe Moses eim sin Eisip konu tor tu wumba; ba eim jili orung punum, sin piinanmin.’

⁴¹ Kunum ele kung kou wał endi enjing. Pe kulmał kalk gos kend ei ngunjung. Pe epi ei en enim angıl ele enjing epi ei kin ka piik embe ambıl tonu kindik er mulnjung.

⁴² Yi erangin kin, Gos en enim kin buł ngum. Ngang kin, en enim oi, kanjip, eni ei embe ambıl tonu kindik, epi ombu sin gos erngii nik, Gos erngii mer mon ele Gos ek ei ekii se ermba piılmin. Wumb ei ek pulk ek ei yi nim.

‘Enim Esrel wumb enim ok ya konu wumb mulerik kunum ei enim kung ngii 40 pei mulk, enim kung kou ni kung siipsiip ni ombu kulmał kalk na ngonarik elmin. Ba enim ek kend gos kulmał kalk ngok enmin.

⁴³ Enim kend Moluk gos ngii ele sipnjing. Pe kanjip kin gos kend Rapan elmin. Enim epi ombu erik embe ambilk tonu kindik enmin. Pe na enim kindamb Bepilon konu orung orung pungii.’ Gos Owundu ek yi nim.”

⁴⁴ Siipen ek yi nim, “Sinim kupenjpın noł, ok wumb mulnjung mei ele mulnjung. Kunum ele Gos ek piimin nik, alap ngii endi Gos nge alap ngii tekik, nimbıl erang Gos nge eim embe ambilk tonu kindngii. Erik, alap ngii ei Moses kanpi yi mił tekei, nirim.

⁴⁵ Kunum ekii se sinim kupenjpın noł Josua kin ok en enim wumb mei singii onjung. Wumb konu tilap eipi nge mei sinim kupenjpın noł pangin kin, Gos wumb tilap eipi ei to kindrim. Kunum ei, Gos nge ngii alap ei sipnjing. Sipik, alap ngii takik Gos eim embe ambilk tonu kindnjing kunum ele Deipis tonu orum.

⁴⁶ Gos eim Deipis kin noman ngang, Deipis prei erpi Gos Jeikop kin ngii endi tekmbii nim.

⁴⁷ Ba Solomon Gos ngii endi tekim.

⁴⁸ “Ba Gos Owundu mendpił wumb takılmin ngii ei mulalim. Gos nga ekii se ermba oł ei piipi nilim wu yi nirim mił.

⁴⁹ Owundu ek yi nim,

‘Epin konu ei na peł mił tep erip moł, mei konu ei na simb ele tonu kind send konu tep erip ku moł. Ngii nipe ngii na ngii nik takinmin? Pe na kor mołup ermbii ei konu jili?’

⁵⁰ Pe nga na angıl ele epi ombu pei enenj min? Gos yi nim. Gos nge ek ni tor kindilim wu endi yi mił nirim. Gos Owundu mendpił eim wumb takılmin ngii ei molalim.’

⁵¹ Enim wumb Gos ek piinalmin, enim wii mołmun wumb noman kom, ni epi pinałim. Kunum kunum enim Gos Gui Ka to kindik kindik enmin. Enim ok kupenjing noł mulk oł ei nge enim yi mołmun.

⁵² Ok Gos ermba oł piipi nilim wu ei wu nii mulum? Pe enim kupenjing noł wu ei kin oł kis endi enjing min mon? Mon! Wumb ok tonu ok Gos ek kun pałim mił nik wu endi ekii se omba wu ei oł kis endi enalim mon. Yi nik erik

wu ombu to kunduk. Wu ei wu ka; ba pe akip enim wu ei enim puk wumb opu orung mulnjung konu nengin eim to kundnjung.

⁵³ Enim Gos nge lo ek ei sik ei, enjel gupu ele sinim kupenjpjn noł sik. Pe nga ek ei sinim piinmin ku, ba ekii sinanmin.”

Siipen Ku Tangin, Kulum

⁵⁴ Ek ei piinjing mil nenj noman ele keimi tang kin, piinjing. En enim gupu mong kongk, Siipen kin popuł kis sinjing.

⁵⁵ Ba Siipen, Gos nge Gui Ka kin piki to mulum. Mulang kin, eim ei epin konu dinga kenim ni, Gos konu ka wii tilang ka wii er sim konu Jiisas Gos angil tundung orung engim.

⁵⁶ Pe Siipen ek nim, “Kinei! Na epin konu ka wii seng kand; wu kingam Jiisas Gos angil tundung orung anglim.”

⁵⁷ Yi neng kin, wumb wii dinga wii tunjung. En enim kom ambilk pandi tunjung. Sikir puk, Siipen ambil gii ninjing.

⁵⁸ Pe eim konu owundu ele to tor kindnjing. Kindangin pang, ku sik pum konu ku tunjung. Wumb ok kin ek kis nik enjing, wumb en enim konduk gulk, wu kongun wu endi mulum konu mandi kindnjing. Kangi wu ei embe Sol.

⁵⁹ Pe wumb Siipen ku to kundmun ni enjing. Pe Siipen prei yi erim, “Owundu Jiisas, na nge noman tuk ei nim se!”

⁶⁰ Pe Siipen eim gopsing pii poł mołpu wii dinga tum, “Gos Owundu, nim oł kis ei er orung kindnenjii.” Siipen ek yi nipi, eim kulum.

8

Siipen To Kundnjung Ei Sol Eim Noman Ka Piim

¹⁻² Siipen to kundnjung. Wumb kombur Gos nge ek ei pii gii ninjing wumb ombu Siipen kui to pendik, ke owundu ninjing. Sol noman ka piim kunum ele Gos nge wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei oł embin tui enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek piik mulnjung wumb ei tungu punjung. Puk, Jura konu ni Sameriya konu eipi eipi punjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu er mulnjung.

³ Pe Sol eim Gos nge wumb er kis er endim. Wumb ngii konu pei nirik pupu wu amb ni sim. Sipi, kan ngii ele kindpi elim.

⁴ Pe Gos ek piinjing wumb tungu puk eipi eipi puk, Gos ek ka ei nik wumb ngunjung.

⁵ Pilip Sameriya konu owundu ele mani pum. Pupu, Jiisas nge embe Krai se omba ek puł ele nipi wumb ngum.

⁶ Wumb pei Pilip Gos ek nim ei piik. Pe Pilip ek nim ei wumb kom se piinjing. Piik, Gos jep oł erim ei kanik enjing.

⁷ Wumb pei gui kis tuk mulum; wu onjung wii dinga tok wumb nga ka mulnjung.

⁸ Yi erang kin wumb konu owundu ele mulnjung wumb pei ka piinjing.

⁹ Wu endi konu owundu ele mulum, wu ei embe Saimon. Ok eim kum kondpu oł kanim kanim elim wu. Yi erang kin, Sameriya wumb noman pei piinjing. Eim yi nilim, “Na wu owundu.”

¹⁰ Pe wumb embe pim wumb pinerim, wumb pei Saimon ei piinjing. Wumb molk yi ninjing, “Wu ei Gos nge dinga piinim,” ninjing. Wumb eim kanik wu owundu dinga wii nilmin.

¹¹ Wumb Saimon ek ei dinga piinjing. Nimbil erang ei kunum kunum oł ombu erang kanik, jep oł ei keimi ni piilmin.”

12 Ba ekii se Pilip eim Gos enim ek ka ei nipi, Gos nge epi kanim kanim ei andan tang kanik, Gos embe ele nipi sinim tep er mołum ni, Jiisas embe ele neng, pii gii nik, wu amb ni ok noł pinjing.

13 Pe Saimon pii gii nim ku. Pe noł pepi Pilip kin ouni mułum. Saimon molpu kenim ni Gos nge jep oł kanim kanim Pilip erim. Erim ei, kanpi tungu erim.

14 Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu molk piinjing ni Sameriya wumb Gos ek piinmin, ninjing. Yi nengin kin, Piisa Jon tel konu ele kindangin punjnguł.

15 Wu tał ał mani pukuł Gos kin prei erangil, Gos wumb ombu paki topu Gos nge Gui Ka ngumba ni punjnguł.

16 Nimbił erang Gos nge Gui Ka ei mani wang kin, ei sinenjing. Jiisas kin pii gii nik, eim embe ele mendpił noł pinjing.

17 Pe wu tał wumb angil tonu kindangil wumb ei Gos nge Gui Ka sinjing.

18 Saimon kenim ni Jiisas nge ek se andilim wu tał wumb angil tonu kindangil wumb Gos Gui Ka sinjing. Yi erangil kin, Saimon kom ku si ngopu wu tał kin tu wum.

19 Eim ek yi nim, “Eliip noman dinga ei nge na nge! Na wu endi angil tonu kindamb Gos nge Gui Ka simba,” nim.

20 Ba Piisa ek nipi ngum, “Gos eim epi ei wii ngołum ei, nim ku ngop simbii ni piikin nin min? Pe Gos nim kin ku kin, ouni poru nimba.

21 Ei nim epi mon, nim noman tuk Gos kaninim, ba ei kapli enanim mon.

22 Nim noman to ak tokun, keimi oł kis en ei si kindkin, ninim Gos Owundu kin prei enjii. Erang kin, nim nge noman kis piin ni oł ombu Gos kil ngopu si kindmba.

23 Na nim kand. Nim noman tuk epi kis pei noman pałim. Yi ku nim keimi poru nimba mendpił.” pa nim.

24 Pe Saimon ek nipi orung kindpi yi nim, “Eliip Gos kin prei erngil na paki tumba. Prei erangil kin, epi eliip ek ninjingil epi ei na kin tonu onenmba.”

25 Pe Gos nge ek se andilmin wu tał ek nikił poru ninjingil. Owundu ek ni poru ni pendkił Jerusalem konu nga orung punjnguł. Andlam ele pukuł Gos ek ka Sameriya konu wumb tilap pei ni ngokuł ngokuł punjnguł.

Esiopiya Wumb Muljung Konu Pilip Ek Ka Nipi Ngum

26 Owundu kindang sinim tep enim enjel ei opu Pilip kin ek nim, “Nim pukun orung tor pukun Jerusalem andlam si kindkin, Geisa konu orung mani punjii.” Andlam salim ei orung wumb mulałmin.

27 Pe Pilip angpi andlam ele pupu kenim ni Esiopiya wu endi mułum. Wu ei wu owundu molpu, Kandesi konu Kuin kin kongun er mułum. Pe Esiopiya wu eim ku ni epi pei tep er se mułum. Wu ei Jerusalem konu Gos embe ambil tonu kindim, ek piimbii ni om.

28 Pe eim nga ngii konu orung ba erim. Eim kung os karis ele molpu, Aisaiya Gos nge ek ni tor kindilim wu ei mon poł pendim er gerpi pum.

29 Pe Gos nge Gui Ka Pilip kin yi nim, “Nim sikir tonu pukun kung os karis ei kin tep to punjii!”

30 Pe Pilip sikir pupu tonu pum. Pupu, piim ni wu ei Gos Aisaiya nge ek ger pum. Pilip ek nim, “Pe nim gerin ek pułe, nim piin min mon?”

31 Wu ei ek yi ni orung kindim, “Pe wu endi na andan tunenjing kin, na er kanip piimbii mił nenj?” Pe Pilip kanpi nim, “Nim na moł konu tonu wa!”

32 Ek ei Gos ek gerim yi mił gerim.

“Eim tu wunjung ni kung siipsiip mił to kundngii nge tu wułmun oł ei tu wunjung. Kung siipsiip wał ei enjin kopus silmin ei ke ninałim.

³³ Eim to mani kindik, kos er kun enenjing mon. Wumb endi opu eim tilap wumb yi mulnjung. Mołmun nimba wu ei kapli enanim. Eim epin konu pum.”

³⁴ Pe Esiopiya wu ei Pilip kii sim, “Gos nge ek ni tor kindilim wu piipi yi nim ek ei nii pułum? Eim kin ninim min, wumb eipi kin ninim?”

³⁵ Pe Pilip ek nipi wu ei ngum. Eim Gos ek nipi Jiisas ek ka ei nipi ngum.

³⁶ Andłam ele pukuł, noł endi pim konu punjnguł. Wu num ni yi nim, “Noł endi pałim. Epi nipe endi erang na noł pinenmbii?”

³⁷ Pe Pilip ek nipi ngum, “Nim noman ele pii gii keimi nin kin kapli. Wu ei ek dinga nim, ‘Na Jiisas Kraiss Gos kingam ei na pii gii ni moł,’ wu ni yi nim.

³⁸ Pe ek neng, kung os engim. Pe Pilip kin wu num ei kin noł ele mani punjnguł. Pe Pilip wu ei noł pendpi ngum.

³⁹ Wu tał noł si kindił tonu onjnguł. Pe kunum ele mendpił Gos Owundu nge Gui Ka opu, Pilip sipim. Wu num ni Pilip eim kinenim. Pe wu num ni eim ka piipi, eim ngii konu andłam ele orung pum.

⁴⁰ Pe Pilip pupu konu Asros ni konu endi tor om. Eim pupu konu owundu sim konu orung Jiisas ek ka ei nipi wumb ngum. Ekii se pupu konu Sameriya ni konu ele tor om.

9

Sol Eim Noman To Ak Top Gos Ek Pii Gii Nipi Noł Pim (Aposel 22:6-16, 26:12-18)

¹⁻² Sol nge ek dinga nipi, owundu nge wumb ei to kundmun ni ek nipi kułmał kałim wumb Gos ek piik mulnjung konu kindim. Pe men ngii Jura wumb mulnjung konu ei embe Damaskas. Pe pipe sipi Sol ngum, pipe ek yi nim, “Pe Sol wumb kombur kindang Owundu nge wumb andłam ele puk ninjing kin, kan ngopu Jerusalem tu wangli!” nim.

³ Pe Sol andłam andpi pupu Damaskas konu ele tor pum ni, ei epin tilang ele tor opu Sol om konu orung orung tilang erpi eni mił dinga tum.

⁴ Pe tilang ei Sol tang mani mei pepi piim ni ei epin ek endi tor om, “Sol! Sol! Nim nimbil erang na wumb tilap ei er kis mondun?”

⁵ Sol ek yi nim, “Owundu nim nii?” Pe eim yi nim, “Na Jiisas. Nim na tilap wumb ei nimbil erang tokun en? Ei nim na tokun en ku.

⁶ Nim angkin konu owundu ele tuk punjii. Pan, wu endi mołum wu ei, nim oł endi enjii mił yi nipi ngumba,” pa nim.

⁷ Wumb Sol kin tep to onjung wumb ei mulnjung wumb ei ek ningii; ba ningii pinerim. Ek ei epin tor om ek ei piinjing, ba wumb endi kinenjing.

⁸ Pe Sol angpi kenmbii ni erim, ba ningil tumbun mułum. Mułang, wumb eim angil ambilk Damaskas tonu tuk sipnjing.

⁹ Kunum tekliki ningil ka enerim, kuni ni noł ni ombu nunerim mon.

¹⁰ Pe Jiisas nge wu endi Damaskas konu mułum wu ei embe Ananaiyas or kumb kenim ni Gos ek nim, “Ananaiyas!” Nga eim yi nim, “Owundu na moł.”

¹¹ Owundu ek yi nim, “Nim pukun konu embe ek yi nim, ‘Kun salim’ konu ele punjii. Juras ngii konu ele kii sinjii. Wu endi mułmba wu ei Tasas konu wu ei, eim embe Sol eim prei er mołum.

12 Prei er mulpu kunum ele eim noman kindpi piim ni wu endeim angpi mulum. Wu ei embe Ananaiyas. Wu ei opu eim angil tonu Sol peng ele embilim. Yi erang kin, eim ningil er kun ermaba,” Owundu yi nim.

13 Ananaiyas ek nipi orung kindim, “Owundu, na piinj wumb pei wu ei kin ek yi ninjing, ‘Wu ei ol embin tui elim, Jerusalem nim wumb mulnjung konu elim,’ wumb yi ninjing.

14 Sol, kulmal kalilim wu owundu kin wumb pipe sipi poru nim. Wumb konu ele wumb Gos ek piik er mulnjung wumb ei, Jiisas embe ambil tonu kindik enmin.”

15 Ba Owundu ek nipi ngopu yi nim, “Nim po! Wu ei akip na nge kongun wu. Na eim kongun eipi endi kindamb pupu wumb tilap eipi nge ni, King ni mulngii konu ele na embe nge ele nipi sipipi, Esrel wumb kin mulmba ku.

16 Pe na eim epi embin tui kanim kanim andan tamb kanpi, na nge embe ele ek nimba.”

17 Pe Ananaiyas eim pum. Pupu, ngii ele nirik pupu angil Sol nge peng, tonu kindpi ek nim, “Engnan Sol, Jiisas Owundu nim andlam ele kenim ei na kindang ond. Nimbil erang nim ningil ka erang kenjii. Gos nge Gui Ka nim kin piki to mulmba.”

18 Pe sikir Sol ningil ele pim epi omu kindin mil ei sikir tor pang, eim ningil nga ka seng kenim. Eim angpi pupu nol pim.

19 Ekii se Sol eim kuni nopu erpi dinga peng mulum. Damaskas konu Sol eim Jiisas nge wumb kin tep to mulum.

20 Molpu, sikir Gos nge ngii Jura konu orung orung sim. Konu pum, eim Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, “Jiisas ei Gos kingam mendpil.”

21 Wumb pei ek ei piik, puku sinjing. Sik, ek yi ninjing, “Wu ei Jiisas embe ele nge prei erik enjing ei eim mon nipi, Jerusalem wumb topu elim wu mendpil.”

22 Ba Sol eim noman tuk dinga nga pang, Damaskas mulnjung wumb eim ek ei piik ek ei kapli enerang orung kindngii. Eim wumb andan ka topu yi nim, Jiisas ei Kraiis wu ekii se omba, nilmin ei nipi ngum.

Jura Wumb Sol Kin Opu Orung Erangin Kin Sol Tungu Pum

23 Kunum pei o pang, Jura wumb kulou tok ek ni piik, Sol to kundmun, ninjing.

24 Ba Sol wumb ninjing ek ei piim. Jura wumb konu owundu ele andlam ele epin, tinga, kui er molk, Sol to kundngii nge mulnjung.

25 Ba Sol eim ek ekii sinjing wumb, eim ku ngii ele tuk tonu sipnjing. Pe Sol gerenj kon owundu endi sim konu mulum. Molang, eim nge ekii sinjing wumb kan pilngan tangin, mani mei ba ni enjing.

26 Ekii se Sol Jerusalem konu pum. Eim Jiisas ekii sinjing wumb kin kulou topu nipi sipipi, wumb eim kin mund mong kulk, eim Jiisas nge wu endi min nik pii giu ninenjing.

27 Ba Banapas Sol nipi sipipi, Gos ek se andilmin wumb mulnjung konu sipim. Pe eim ek pol topu Sol, Owundu Jiisas kenim mil yi pol top ngum. Pe Jiisas nge embe Sol dinga nipi Damaskas konu wumb nipi ngopu erim mil ei pol tum.

28 Yi erang, Sol en enim kin tep to molpu Jerusalem konu and mulnjung. Gos Owundu ek ei dinga nipi wumb ngopu eim mund mong kulerim.

29 Sol Jura wumb Griik nilmin wumb ei kin ek tangpi erim. Wumb ei kin ek mil erim. Ba wumb en enim andlam endi kan sipin, eim to kundmun ninjing.

30 Ekii se Sol angim no! ek ei piik, Sol si mengk Sisariya konu mani sipnjing. Sipik, eim Tasas konu kindnjing.

31 Pe Jura konu ni Galilii konu ni Sameriya konu ei pei orung Gos nge kulou tunjung wumb ei kunum ele ka mulnjung. Opu ni epi pinerang kin, Gos nge wumb dinga mulnjung. Wumb en enim Gos Owundu ek nim mi! ekii sengin, Gos nge Gui Ka en enim noman tuk to dinga erim. Wumb pei Gos ngii ele ok Gos ek piinjing.

32 Pe Piisa konu pei andpi pum. Pupu, Lira ngii konu ele pum. Pupu, Gos nge wumb pii gii ninjing wumb mulnjung konu ele pu mu!um.

33 Konu ele wu endi mu!um. Wu ei embe Einiyas. Wu ei ngenj dinga punerim, wii sirim. Wu ei eim or minj pepi mulang, kung ngii angil! orung nga tekliki o purum.

34 Pe Piisa ek nipi wu ei ngum, "Einiyas! Pe Jiisas Kraiss nim er ka ermba enim. Nim angkin, or pin pe! er kun enjii!" Pe wu ni sikir engim.

35 Pe Lira wumb ni Seron wumb pei noman ak tok Owundu kin pii gii ninjing.

Piisa Tapisa Nga Er Konj Sim

36 Jopa ni konu ele Gos nge amb endi mu!um, amb ei embe Tapisa. Griik wumb ek eipi Dorkas ni!min Amb ei kunum kunum o! ka erpi, wumb epi sinalem ei eim wumb paki topu elim.

37 Kunum ei eim ening endi kan sipi kulum. Pe eim nge was er ka erik tukrung palting ele tonu kind pendnjing pim.

38 Lira ni konu ei Jopa konu ele mandi sim. Pe Gos nge wumb molk piinjing ni, Piisa eim Lira konu ele mu!um ni piinjing. Pe wu ta! kindangin pukul ni, Piisas ek ningil, "Nim sin kin wa; mulerii!"

39 Pe Piisa eim ta! kin sikir punjung. Piisa pupu tor pang, eim sik tuk palting ele tonu sipnjing. Amb pei wenjing no! kulnjung ombu ok Piisa mu!um konu mandi ok ke nik mulnjung. Dorkas konduk ni kon enim konduk ei en enim mu!um epi ombu tu wuk andan tok enjing.

40 Piisa amb pei anda kindim. Eim gopsing pii po! mo!pu prei erim. Er pendpi, kan ak top amb ngenj ele nim, "Tapisa, nim ang!" Pe amb ni ningil kanpi Piisa kenim ni kanpi angpi mu!um.

41 Piisa amb ni angil ambilpi angndang engim. Pe amb Tapisa konj mu!um. Pe Piisa wumb Gos kun er molk enjing wumb wii topu, amb wenjing no! kulnjung amb poru wii tum. Wangin kin, Dorkas en enim ngum.

42 Ek ei Jopa konu orung orung pang piinjing. Piik, wumb pei Gos Owundu kin pii gii ninjing.

43 Jopa konu Piisa kunum kinan mu!um. Piisa wu endi kin mu!um wu ei kung kou ngenj kongun elim wu kin mu!um. Wu ei embe Saimon.

10

Enjel Opu Koniiliyas Mo!um Konu Ek Nipi Ngum

1 Pe wu endi Sisariya konu mu!um wu ei embe Koniiliyas. Wu ei opu wumb, pei 100 tep elim. Wu opu elimin wumb ei, Rom opu wumb embe Esalii konu ni!min.

2 Wu ei eim Gos ek piilim. Eim ni ngii ende palmin wumb ombu Gos embe ambilk tonu kindi!min. Jura wumb epi endi sinarpi elim, ei eim ku pei sipi ngo!um. Kunum kunum eim Gos kin prei er ngo!um.

³ Kunum ele eni pou neng eni tekliki erang kin, epi endi kenim ni or kumb mił yi erim. Gos nge enjel endi kindang, eim kin opu, ek yi nim, “Koniiliyas!”

⁴ Koniiliyas enjel kanpi mund mong erim. Erpi kin, ek yi nim, “Owundu, ei epi nipe?” Pe enjel ek nipi Koniiliyas ngum, “Nim prei erkin wumb epi sinerim ei nim paki tokun en ei Gos piipi mołum.

⁵ Pe nim wumb kombur kindan, Jopa konu puk wu endi kurngii, wu ei embe Saimon, wu endi embe Piisa wu ei wii tangin ya omba.

⁶ Wu ei Saimon endi ele, ngii konu mołum. Wu kung kou ngenj kongun ełim wu. Eim ngii ep noł wer ele angilim.”

⁷ Gos enjel Koniiliyas kin ek ni pendpi pum. Pe Koniiliyas eim kongun wu tał wii topu, opu wu endi wii tum ku. Opu, wu ei eim Koniiliyas kin paki topu mołpu, Gos embe ambil tonu kindim wu.

⁸ Koniiliyas enjel nim ek ei kun nipi wu tekliki ngum. Ek nipi ngopu, pe Jopa konu pei ni kindang punjung.

⁹ Andlam ele andik puk, emii peng or pinjing; tingang puk, Jopa konu owundu ele mandi punjung. Kunum ele Piisa ngii ele tonu pupu prei erim kunum ele konu eni tinga mił sim.

¹⁰ Piisa eim kuni tang kin, kuni numba erim, kuni er ka enjing epi endi Piisa or kumb mił er kenim.

¹¹ Eim kenim ni ei muł ele epi endi wuł ał pang kin, epi endi mani om. Ei alap owundu mendpił epi ei orung orung ambil epi tuk si ya mei ele mani om.

¹² Tukrung ele kung ni kei ni, epi nui nunerii, ka wembii, ni epi pei mołum.

¹³ Pe ek endi Piisa kanpi nim, “Piisa, nim angkin kung ni epi to kał nui!” nim.

¹⁴ Ba Piisa ek nim, “Owundu, na mon! Na epi nonał. Epi ei nge na nonał.”

¹⁵ Ek ei nga tor opu yi nipi, Gos ngołum. “Epi ei Gos konj erim ni nonałmin nin min?”

¹⁶ Epi ei kunum tekliki mani opu nga ei muł tonu pum.

¹⁷ Piisa noman embin to piipi, or kumb ei pułe er pałim mił nenj ni piim. Eim yi piipi mułang kin, Koniiliyas wumb ei ngii ondu andaring ele engnjing.

¹⁸ Ok, wii dinga tok yi ninjing, “Saimon, eim embe endi Piisa konu jili mołum; ya ele mołum min mon?”

¹⁹ Piisa eim or kumb kenim ei noman embin to piim. Pe Gos nge Gui Ka ek nim, “Piisa, wu tekliki, nim kuruk onmun.

²⁰ Pe nim pukun, wu ombu kin pungii. Nim noman embin to piinenjii. Na wu ombu na kindamb, onmun.”

²¹ Wu ombu mulnjung konu Piisa pupu yi nim, “Enim wu endi kur endnjing wu ei na. Enim er onmun mił nenj?”

²² Wu ombu ek yi ninjing, “Opu elmin wumb 100 pei tep erim wu Koniiliyas sin ‘Pei’ ni kindang onmun. Eim wu ka mołpu Gos nge embe ambil tonu kindpi mołum. Jura wumb pei molk wu ei ka nilmin. Pe enjel ek nipi ngum wu ei ngii konu wang kin, nim ek kombur nen piimba,” ninim.

²³ Pe Piisa ek nipi wu ombu, “Nirik wei!” pa nim. Eim wu ombu kin pim. Pek kin, kupiiring Piisa wu ombu kin punjung. Jopa konu wumb pii gii nik mulnjung wumb ei, eim Piisa kin ouni punjung.

²⁴ Puk, andlam ele andik punjung. Kunum ele endeim or pinjing. Pek, puk Sisariya konu tor bin ni punjung. Pe Koniilias eim wumb ongii ni kui er mułum. Eim nge wumb tilap ei wii topu eim nge wumb puł ei wii to tuk sipi er mułum.

²⁵ Piisa ngii ele ni ei bii ni pum. Koniilias anda o pupu, Piisa kumb ele om. Opu, Piisa simb ele mong gopsing pii połpu pepi ka piim.

²⁶ Ba Piisa eim angil ambil tonu sim. Eim ek yi nim, "Na nim mił wu ende, eipi mon, na wu ku."

²⁷ Piisa wu ei kin ek nipi nirik punjungul. Pukuł, kenjngil, nirik wumb pei kułou to mulnjung.

²⁸ Piisa ek dinga nipi yi nim, "En enim piinmin! Jura wumb endi kin wumb tilap eipi kin ende endnerngii niłmin. Pe nga wumb tilap ei ngii wu endi ba konu punerngii niłmin ku. Ba Gos na kin ol yi erim. Na wumb endi kis mołum nip wu endi ka mołum nip yi ninenmbii mon.

²⁹ Ei piip kin, na ek ei ni tor kindind. Na enim ek nik kindnjing ei piip kin na ya ond. Pe na enim ek ei to kindnenj. Ei nimbił erang, enim na wii tunjung ei piip ond?"

³⁰ Pe Koniilias ek yi nim, "Epi endi na kin wang pe kunum tekliki o pang, ei yi mił, na nam ngii konu mołup konu eni tekliki erang, prei er muls. Kunum ele, wu endi opu na kumb ele engim. Eim alap telim epi ei tilang enim mił yi erim.

³¹ Pe eim ek yi nim, 'Koniilias, Gos nim prei en ei piinim. Pe Gos eim piinim, nim wumb epi sinerim wumb ei paki ton ei piinim.

³² Pe nim wu ombu kindan Jopa konu puk Saimon mułmba ei ningii. Wu ei embe endi Piisa. Wu ombu puk kin, Saimon wu endi ngii konu ele mołum. Wu ei kung kou ngenj kongun elim wu. Pe eim ep noł wer ele eim ngii angilim.'

³³ Yi neng kin, na wu ombu nim mułun konu pei nemb punjung. Pe nim ol ka erkin on. Pe sin wumb pei ya Gos kumb ele o mołmun. Ei ek pei Owundu nim nipi ngum, ek ei ni sin ngan piimin," Koniilias ek yi mił nim.

Piisa Koniilias Ngii Konu Ek Ka Ni Tor Kindim

³⁴⁻³⁶ Pe Piisa ek yi nim, "Keimi, pe na piind, Gos eim wumb kanpi ende kindnim. Wumb eipi eipi Gos ningil ele ende mił mołmun. Wumb pei konu orung orung wumb ende ol ka erpi Gos kin mund mong kułmba wumb ei noman Gos ngolum. Enim piinmin! Gos sin Esrel wumb kin ek nipi kindilim. Kindang kin, eim ek ka Jiisas Kraiss wu endi Gos eim kindang om. Pe sinim pei kin Owundu mołum.

³⁷ Pe en enim piinmin! Ok Jon noł pingii ek ei nipi poru nirim. Ekii se ek kanim kanim ei enim piik. Kunum ele ek ei Galilii konu opu, Jura konu orung pei piik.

³⁸ Ek ei Jiisas Naseres ek, Gos eim Gui Ka kin dinga eim ngum. Pe eim konu eipi eipi pupu wumb paki tum. Gos eim kin mułang, Seisen wumb kin mołpu, wumb Seisen er kis mundum wumb ei, Jiisas er ka erim.

³⁹ Sin ek ni tor kindim ek, kanpin ninmin. Wumb sin konu Jura konu ni Jerusalem konu kindinmin wu ombu, konu pei wu ei ond peri ele to kundnjung.

⁴⁰ Pe kunum tekliki pang, Gos eim nga er konj sim. Sipi peni ele kindim.

⁴¹ Pe Jura wumb pei ningil ele kinenjing, mon! Gos eim erang sin Gos eim ok nirim wu ombu eim ek nipi tor kindpin ermin. Wu eim tukpu ele angpi nga orung wang, sin eim kin kuni ende nopun, noł ende nopun enjin.

⁴² Eim sin kanpi nim, 'Enim wumb pei kanik, ek ei ni tor kindngii. Gos Owundu eim wu ei Jiisas minj mundang moļu, wumb kulii konj pei kos ermba ni mundum.'

⁴³ Kraiss wu endi Gos kindang omba wu, ei Gos ek ni tor kindilmin wumb ek dinga nik wumb ngunjung. Gos wumb ei pii gii ninmin wumb ombu oļ kis ei kil ngumba."

⁴⁴ Piisa ek ei nipi muļang kin, Gos nge Gui Ka mani opu wumb pei ei piik mulnjung konu om.

⁴⁵ Pe Jura wumb pii gii pim ninjing wumb Piisa kin onjung, wumb ei puku sinjing. Nimbil erang Gos Gui Ka erpi wumb tilap eipi ei ngonum.

⁴⁶⁻⁴⁷ Jura wumb ombu molk piinjing ni, wumb en enim ek eipi eipi nik Gos embe ambil tonu kindnjing ek ei yi nengin kin, Piisa ek nim, "Wumb nii endi noļ pek enmin ei mon nimba? Wumb ei sinim Gui Ka sinjpin mil sinmin."

⁴⁸ Pe ek nipi wumb ngum, "Enim Jiisas Kraiss embe ele noļ pingii." Pe wumb ek ninjing, "Nim sin kin kunum kopur mulnjii," ninjing.

11

Piisa Konu Eipi Ek Poļ Sipipi Jerusalem Wumb Ngum

¹ Gos nge ek se andilmin wumb kin, pii gii wumb Jura konu orung orung molk piinjing ni, wumb tilap eipi ei Gos ek piinjing poru ninim ninjing.

²⁻³ Pe Piisa Jerusalem konu tonu pum. Pang kin, ngenj kopus silmin pii gii nilmin wumb, Piisa kin ek dinga ninjing. Nik, eim ek ngunjung.

⁴⁻⁵ Ba Piisa epi tonu om mil nipi ngum. Ek yi nim, "Jopa konu owundu ele muls. Moļup, prei erip moļup, or kumb mil endi enj. Epi ei alap owundu kupu muļ si kindpi mani om. Epi ei orung orung kapli pim ni, mani na muls konu om.

⁶ Pe na moļup, epi ei mandil kenj ni mani mei ele, epi ei ni ka wembii ni kei ni epi pei mulnjung.

⁷ Na moļup piinj ni, ek endi yi nim, 'Piisa, nim epi ombu to kaļ, no!' nim.

⁸ Ba na yi ninj, 'Owundu na mon! Na epi kis moļum epi endi nop nga ka sim nop enaļ, mon!' ninj.

⁹ Ei epin ek ei nga tor om. 'Epi Gos enim epi ei ka saļim, ei kis ninenjii!'

¹⁰ Epi ei kunum tekliki tor om. Pe sikir epi ei pei ei muļ ele tonu pum.

¹¹ Pe kunum ele wu tekliki sin mulnjpun ngii ele tonu onjung. Sesariya wu endi, wu kei kindang na muls konu onjung.

¹² Pe Gos nge Gui Ka ek nim, 'Nim wu kei kin ouni pungii,' nim. 'Nim noman embin kuleriii! Pe wu kei kin pii gii wumb angil orung nga endeim na kin pupun Koniliyas ngii konu nirik punjpun.

¹³ Pe wu ei eim ek nipi nim, 'Eim Gos kindang opu sinim tep enim wumb ei nge kenim mil nipi sin ngum.' Ei yi nim, 'Nim Jopa konu pukun wu Saimon moļum nen omba, wu ei embe endi Piisa.

¹⁴ Eim nim ek kombur nipi ngumba. Ek ele nim Gos nim sipi orung sipi, nim ngii endi wumb ei Gos sipi orung simba,' yi nim.

¹⁵ Na ek nip moļamb kin, Gos nge Gui Ka wumb mulnjung konu om. Ei sinim kin ok orum mil yi om.

¹⁶ Na owundu ni eim ek ei nga piind, 'Jon wu amb noļ mendpil pendpi ngum. Ba enim Gos nge Gui Ka ele noļ pendmba.'

¹⁷ Ok sinim Jiisas Kraiss kin pii gii nemin epi ka wii sinim kin wii ngumba. Gos Gui Ka sin ngurum mił ei nge akip wumb ombu ngonum. Nii na kapli? Gos andlam owundu ngumbii min?" Piisa ek yi nim.

¹⁸ Piisa ek nim ek ei piik, "En enim ek ei si kindik Gos embe ambil tonu kindik," enjing. "Yi erangin, Gos wumb tilap eipi noman to ak tum ku, wumb ei noman konj sik mulngii ku."

Andiok Wumb Gos Ek Piik Muljung Wumb Tonu Ok Kongun Enjing

¹⁹ Ok Siipen kolpu pang kin, ol embin tui owundu endi tonu om. Pe pii gii wu kombur tungu puk konu eipi eipi punjung. Puk, Piniisiya konu ni Saipris konu ni Andiok ni konu ele punjung. Ek nik wumb eipi Gos ek ngunenjing; Jura wumb minj ek nik ngunjung.

²⁰ Ba wu kombur tuk ele mulk, Saipris konu ni Sairiini ni konu ombu puk, Andiok konu puk Griik wumb Jiisas ek ka ni ngunjung ku.

²¹ Gos Owundu nge dinga ele opu seng kin, wumb pei pii gii nik, Gos kin noman to ak tok Gos Owundu kin pii gii ninjing.

²² Jerusalem konu Gos nge tilap ek ei piik wu, Banapas Andiok konu kindangan pum.

²³ Eim opu kenim ni, Gos wumb ombu kaimb sipi piki to mulum. Banapas opu kanpi ka piim. Pe eim Gos ek dinga nipi wumb ngum. Wumb piik kin, Gos Owundu kin kunum kunum mandi ok muljung.

²⁴ Banapas ei wu ka, Gos nge Gui Ka eim kin piki to mulum. Enim Gos kin pii gii dinga pim. Pe wumb pei Gos nge tilap ele tuk onjung.

²⁵ Pe Banapas Sol kurpu, Tasas konu ele pum.

²⁶ Pupu, kur kan sipi, Andiok konu ele orung tu wum. Kung ngii endeim Gos nge tilap wumb Andiok konu mulkuł, Gos ek ka nikił, wumb ngunjungul Andiok konu ele Gos nge wumb ele kumna embe, 'Krisin' o ninjing.

²⁷ Kunum ele, ekii se piik nilmin wu kombur Jerusalem konu si kindangan Andiok konu mani onjung.

²⁸ Ek ni tor kindilmin wumb muljung konu, wu endi tuk mulum wu ei embe Akapas. Wu ei Gos Gui Ka piki tang, orung orung pei kumb kuni owundu simba nim. Ekii se Kloriyas King owundu mulum kunum ele, kumb kuni owundu simba kunum.

²⁹ Yi neng kin, Gos pii gii wumb Andiok konu ele ek nik piik. Jura wumb engnjing nol eipi molmun ei paki tumun. Gos nge tilap wumb endeim ni yi piinjing. Ku seng kin, kongun ele ku orung paki to kindimin ni piinjing.

³⁰ Ek yi ni pendik, ku ngangin Banapas kin Sol tał kindangan sipkił, peng pim wumb muljung konu ngunjungul.

12

King Eros Jeims To Kondpu Piisa Kan Ngii Ele Kindim

¹ Kunum ele, wu King Eros tilap ele muljung wumb ei topu kan ngopu ol embin tui erim.

² Pe King Eros Jeims angim Jon tui to kundum.

³ King Eros Jura wumb kenim ni, erim ol ei ka piinjing. Piyangin, kanpi Piisa kan ngum ku. Erim, kunum ei Jura wumb bres yiis punerang nunjung kunum ele erim.

⁴ Piisa ambil gii nik, kan ngunjung. Piisa kan ngopu, opu wu kapil kapli muljung konu kindim. Kindang kin, tep er muljung wu kapil kapli muljung konu opu wu kapli tep er muljung. Wu King Eros eim yi piim. Pasopa kunum ei ekii se Gos wumb Jura wumb Piisa sipi wumb mulngii konu ele kos ermbii ni piim.

⁵ Yi erangin kin, Piisa kan ngii ele mulang kin, opu wu tep er mulnjung. Ba Gos nge tilap ele prei erangin kin, Gos Piisa kan ngii palim ei paki tumba nik prei dinga kind er mulnjung.

Sinim Tep Enim Wumb Ei Piisa Kan Ngii Ele Si Tor Sim

⁶ Wu King Eros 'Piisa kos ele tumbii,' nim, kunum ele epinding, opu ond wu ta enginjngil konu ele Piisa eim tuk ele or pim. Piisa simb angil ele kan sen to pendnjng. Pe opu wu ta kan ngii ondu ele tep er ang mulnjungul.

⁷ Gos Owundu sinim tep enim wu ei kindang kin, opu kan ngii nirikring wang kin, konu eni mił topu tilang erim. Pe sinim tep enim wu ei opu, "Piisa, Piisa!" nipi, or pim to konj kindim. Kindpi, ek yi nim, "Nim sikir angkin," kan sen angil to pendnjng ei Gos nge dinga ele wii pilngan to mani pum.

⁸ Pe sinim tep enim wu ei ek nipi Piisa ngum, "Nim kan talkin, su kindkin er!" Neng, Piisa yi erim. Pe sinim tep enim wu ek nipi Piisa ngum, "Nim konduk kindkin, na ond konu wa!" nim.

⁹ Piisa mulum paltng ei si kindpi, sinim tep enim wu ei pum konu ekii se pum. Ba Gos sinim tep enim wu ei kindang opu erim oł ei, keimi ni piinerim. Piisa eim yi ni piim, "Na or kumb end," ni piim.

¹⁰ Pe pukuł andlam ele tep mulnjung konu si kindkil pukuł, endi si kindkil. Ekii se, pukuł ain kin ondu dinga ngo pendnjng ni, Gos nge dinga ei eim aki to sim. Ondu ei aki tok konu owundu ele pulmun andlam ondu ele tor pukuł, andlam endi punjngul. Pe sikir enjel sinim tep enim wu ei Piisa si kindpi am pum.

¹¹ Pe Piisa noman o peng piim. Piisa ek yi nim, "Pe na piind. Gos sinim tep enim wu ei kindang, wu King Eros angil ele na si tor sinim ni piim. Jura wumb na kin epi kis ermin ninjing ei, kanpi eim nge dinga ele na sip tor sinim," ni piim.

¹² Pe ei piipi pendpi, Jon mam Mariya ngii konu ele pum. Jon ei embe endi eipi 'Mak' pa nilmin. Wumb pei kułou to molk prei er mulnjung.

¹³ Piisa opu ngii ondu andaring ele to teki teki ni mulum. Pe kongun amb endi mulum, ambil opu ngii aki tumba nge om. Ambil ei embe Ronda.

¹⁴ Ambil ei opu piim ni Piisa ek tengim. Piisa anda ngii ondu ele engim. Engang piipi, eim ka piipi ngii aki tunarpi; nga sikir orung pum. Pupu kin, wumb kanpi yi nim, "Piisa om, ngii ondu ele mulum," pa nim.

¹⁵ Pe wumb ambil ei kanik yi ninjing, "Nim wulu pang nin min?" Ba ambil ei ek dinga kind yi nim, "Keimi, mulum," nim. Wumb molk, yi ninjing, "Piisa nge anjel onum ninjing."

¹⁶ Ba Piisa ngii ondu ele piram to mulum. Pe ngii ondu aki to kenjing ni Piisa angpi mulum. Kanik, puku si endnjng.

¹⁷ Piisa eim angil tonu kindpi, "Ek tingnerei!" nim. Piisa eim kan ngii pim, Gos Owundu er tor tu wum mił ei poł topu wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim Jeims kin angim noł yi nei!" a nim. Piisa ek yi ni pendpi, nga anda pupu konu eipi endi ele pum.

¹⁸ Pe ekii se tiang, opu wumb kenjing ni Piisa mulerang opu wumb mund mong kulk Piisa jilł pum, nik kurnjung.

¹⁹ Pe wu King Eros Piisa kurum ba kan sinerim. Sinarpi yi nim, "Opu wu tep mulnjung wu, ombu to kundmbii," nim. Neng kin, opu wumb to kundngii enjing. Erik kin, wu King Eros Juriya konu si kind pupu Sisariya konu ele mulum.

²⁰ Wu King Eros eim Taiya wumb kin Sairon konu wumb ei popul kis piim. Wumb en enim ok, wu King Eros wu num endi mondułum, wu ei embe Balasis kanik yi ninjing. “Nim ek nin sin noman kis ei mani pangli. Sin wu King Eros konu ele, sin wumb pei eim kin kuni si nopun mołmun.”

²¹ Wu King Eros eim kunum endi kułou tumun ni pendrim. Kunum ei, eim king elmin epi ei sipi, king mołum konu ele mołpu ek kinan nipi mułum.

²² “Wumb king nim ek ei piik ek kend tok yi ninjing, ek ei eim wumb gupu ele tor onanim. Gos gupu ele tor onum,” ninjing.

²³ Wu King Eros eim Gos mendpił embe ambıl tonu kindnerim. Yi erang kin, Gos sinim tep enim wu ei kindang opu King Eros tum. tang kin, King Eros kirim kilanj nang, eim kułum.

²⁴ Ba Gos ek ei dinga tonu opu wumb konu orung orung ele pei pum.

²⁵ Banapas kin Sol tał, kongun ei Jerusalem konu er poru nikił, si kind orung Andiok konu punjnguł. Pukuł, Jon ni wu ei sinjngił, wu ei embe eipi endi Mak, wu tał kin tep to punjung.

13

Banapas Kin Sol Teł Gos Ek Ele Kongun Erngił Nge Punjnguł Wu Sol Kongun Kunna Erim

¹ Andiok konu ele, Gos nge wumb tilap mulnjung konu ele Gos oł ermba, oł ei piik nilmin wu kombur mulnjung. Pe ek embe to ngołmun wu kombur mulnjung ku. Mulnjung kin, wu ombu embe yi: Banapas, Simiyon, embe endi eipi Naisa ni Lusiyas, wu ei Sairiini konu ele wu, Manain ngii endi palmbił wu Eros Terak, angim endi Sol wu ombu Andiok konu ele mulnjung.

² Wumb ombu prei er molk, kuni mowii mulnjung. Molk kin, Gos nge Gui Ka ek yi nim, “Enim Banapas kin Sol teł to tonu kindangan nam kongun wii top ngumbii kongun ei erngił.”

³ Pe kuni mon nik mowii molk, angil tonu kindik prei erik, wu tał Gos kongun ele kindnjing. Pe wu tał kindangan punjnguł.

Saipris Konu Wu Tał Gos Ek Ka Ei Ninjngił

⁴ Gos nge Gui Ka ei, wu ombu kindang Selusiya konu ele punjung. Selusiya konu ele wu ombu noł kanu owundu sik Saipris mei konu kembis ele punjung.

⁵ Wu ombu puk, Salamis konu ep noł wer ele tor punjung. Puk, Jura wumb men ngii engim konu Gos ek nik wumb ngunjung; wu endi Jon Mak wu tał paki topu mułum.

⁶ Pe wu tekliki Saipris konu ele punjung. Puk, Pepos konu tor punjung. Pepos konu ele wu endi kum kondpu oł kanim kanim elim. Wu ei yi nim, “Na Jura tilap ek ni tor kindił wu moł,” ba eim ek kend tum. Wu ei embe Bar-Jiisas.

⁷ Wu ei gapman owundu kin tep to mułum gapman wu ei, eim embe Serkiyus Polas. Serkiyus Polas eim noman ka peng, Banapas kin Sol tał wii tang okuł. “Gos ek nengił piimbii,” pa nim.

⁸ Ba Elimas ni wu ei eim kum kondpu, epi kanim kanim erpi elim wu. Griik wumb ek ele wu ei embe Elimas ninjing. Wu ei eim wu tał to mani kindmbii ni erim. Erpi, wu gapman owundu wu ei noman to kis eramb, Gos kin pii gii ninim ei si kindmba nipi erim.

⁹⁻¹⁰ Ba Sol eim Pol pa ninmin ku, ei Gos Gui Ka noman dinga ngum. Elimas dinga kanpi ek nipi ngum, “Nim Seisen nge kingam, nim oł ka ombu nim

er kis mundun. Nim ek kend toʻlun wu. Nim Gos Owundu oʻ ka ei er kis mundnjii en. Nim oʻ ei si kindnjii nimbilʻ enim?

11 Pe Gos Owundu angilʻ ele nim tang, nim ningilʻ kis mulmba. Pe nim kinarkin, mulun kunum kopur epi ei ba,” nim. Pol ei yi nipi mulang kin, kupu miʻ epi emii erim endi opu Elimas eim ningilʻ ele pandi tum. Pe Elimas eim pupu, wumb endi eim angilʻ ambilk, andlam andan to sipngii nipi pum.

12 Wu gapman owundu oʻ ei kanpi puku sim. Sipi, eim Gos Owundu ek pii gii nim.

Pisiriya Konu Oʻ Andiok Wu Taʻ Ombu Kongun Enjingilʻ

13 Pol kin kongun ende er mulnjung wumb, Pepos si kindik noʻ kanu ele puk Perka konu Pampiliya konu owundu ele punjung. Ba Jon eim wumb ombu si kindpi, Jerusalem konu orung pum.

14 Perka konu si kindik, puk Pisiriya konu owundu Andiok konu tor punjung. Kunum ei, kor kunum tor punjung. Puk kin, Jura wumb Gos ngii ele nirik puk mulnjung.

15 Gos ngii ele wu owundu ombu Moses lo ek ei gerik, Gos nge ek keimi nilmin wumb ek ei gerik poru nik, Pol kin tep to onjung wumb ei kii sinjing. “Engnan noʻ enim onjung. Ek endi pim kin, nengin sin noman ele tang piimin,” pa ninjing.

16 Pe Pol angpi angilʻ tonu kindpi ek nim, “Enim Esrel wumb kin, wumb tilap eipi Gos kin mund mong kulnjung wumb, enim piingii!

17 Gos Esrel nge wumb, ok wumb sinim nge kupenjing noʻ, Eisip konu mulk kunum ei, Gos erang wumb tilap owundu tonu ok. Ekii se Gos nge dinga ele konu ei si kindpi tor tu wum.

18 Pe ok konu wumb mulngii konu ele oʻ embin tui endi tonu wang kin, kung ngii 40 kinan mulnjung. Pe ok konu wumb mulngii konu ele Gos kupenjpjin noʻ paki tum; ba wumb ei Gos ek piinenjing, ei nge wumb ei kung ngii pei mulnjung.

19 Pe Keinan konu ele, Gos wumb tilap angilʻ orung nga taʻ topu eipi kindim. Kindpi, Esrel wumb mei ele mulnjung. Mei ele no mulangin kin, kung ngii 450 kinan no mulnjung.

20-21 Ekii se Gos Esrel wumb kombur tep erngii nipi mundum. Mundum wu ombu mulangin kin, kunum ele ek ni tor kindilim wu Samuyel mulum. Mulum kunum ele, king mulmba, pa ninjing. Kis kingam Sol, Gos sipi ngum wu ei, Benjamin nge tilap ele, pe Sol king mulang kung ngii 40 kinan mulum.

22 Ba Gos king Sol tor kindpi, king Deipis mundum. Moʻpu, wumb kanpi yi nim, ‘Na Jesii kingam kan sind. Na wu ei noman ngond. Eim na noman piimba miʻ kongun ermba,’ pa nim.

23 Gos eim ok nirim miʻ oʻ ei erim. King Deipis nge tilap ele, Gos eim kingam Jiisas kindim. Sinim sipi orung simba wu ei, Esrel wumb mulnjung konu kindim.

24 Kunum ele Jiisas oneririm kunum ei, Jon wumb noʻ pendilim, wu Gos ek nipi yi nirim. ‘Enim Esrel wumb, noman ak tok, noʻ pingii,’ pa nirim.

25 Jon eim kongun poru nimba erang yi nirim, ‘Enim na er piinmin miʻ nenj? Enim kui er mulnjung wu ei na mon. Enim na nind ek ei kom se piingii! Wu endi ekii se omba wu ei, na eim simb su kan ei kapli si kindnermbii mon! Eim wu owundu.’

26 “Engnan noʻ! Enim Eiparam nge tilap ele, pe wumb kombur Gos nge ek ele mund mong kulnjung wumb ei, Gos sinim sipi orung simba ei, Gos nge ek sinim kin kindim.

27 Jerusalem wumb ni wu mulnjung wumb ei, wu ei piinenjing. Gos epi nipe ekii se ermaba ei, piik nilmin wumb ek ninjing kor kunum ele mon gerilmin ei piinenjing ku. Wumb kis ombu Jiisas sipik kos erik ngunjung. Yi mił Gos oł ermaba ni tor kindilmin wumb ninjing mił yi enjing.

28 Wu ei mong endi sipi erang tungii ei kapli, ba wumb Pailos kin wii to kundii minj ninjing.

29 Ok Gos oł ermaba ei piik nilmin, wu ek poł ek gerik poru ninjing. Ekii se ond peri ele, Jiisas si mani sinjing. Sik, tukpu ele kui tunjung.

30 Ba Gos eim Jiisas tukpu ele er konj sim.

31 Wumb Galilii konu si kindik, Jerusalem eim kin ouni punjung wumb ei eim kenjing. Ekii se eim nga orung wang kin, kenjing wumb ei eim nga keningii ku.

32 Pe sin enim kin Gos ek ka ei yi nimin. 'Oł ei ok Gos eim Jura wumb kupenjpın kanip ngumbii,' nirim.

33 Ei pe Gos eim kınam sinim ngonum. Eim Jiisas nga er konj sim, Gos ek mer mon ok nge Sam 2 pulum mił ei yi nim, 'Nim na kangı mendpil. Pe na nim arnim moł.'

34 Eim mer tukpu ele er konj sim; nga tukpu ele orung ba mił mon. Gos eim ek yi nim,

'Na enim noman ka ngumbii. Ok na Deipis ngumbii nir, ei enim kapli pii gii ningii.'

35 Sam nga pulum ek endi yi ku nim,

'Nim kongun wu ka wii nga kulermaba.'

36 Sinim piimin! Deipis eim Gos nge noman ele kongun er mołpu sinim wumb mulnjung konu mei ele tuk mołpu erim. Ekii se kołpu pupu eim nge kupenjing noł mulnjung konu ele purpu mani pum.

37 Ba wu ei Jiisas Gos nga er konj sim wu ei purnerim.

38 Engnan noł, enim ei dinga piingii! Sin Gos ek ka ei enim kin yi ninmin. Gos wu ei Jiisas kin enim oł kis ei kapli kil ngumba.

39 Moses sinim lo kengip topu ngurum ek ei, sinim oł kis kil ngopu, sinim ka mułngii ninerim mon. Ba wu ei Jiisas eim kin pii gii ninjing wumb ei kanpi oł kis ei kil ngopu, wumb kun ka mułngii nirim.

40 Enim oł kun ka erik mułngii! Epi kis ei enim kin onermaba; ok Gos ermaba oł ei piik ek dinga nilmin wumb yi nik.

41 'Enim wumb ek, buł mong tung, noman kis piik, enim ei epi kis tonu omba. Pe na enim kin kongun endi end. Ek ei, wu endi enim nik ngangin pii gii ninenjing.'

42 Banapas kin Pol tel anda punguł enjngił ni, wumb ek yi ninjing. "Nga kor kunum ełip okuł, Gos ek ka ei nge nengil," wumb piimin ninjing.

43 Wumb pei Gos ngii si kindik anda puk punjung. Jura wumb pei ni wumb tilap eipi ei, Gos ek pii gii ninjing ku. Jura wumb men tok ełmin oł ei enjing. Pol kin Banapas punjnguł konu ekii se punjung. Wu tał ek nikił ngunnguł, wumb noman to dinga erangił, Gos nge noman ngopu, enim piik mułngii.

44 Kor kunum endi mandi erang, wumb konu orung orung wumb pei ok Gos ek piimin ni ok kułou tok mulnjung.

45 Ba Jura wumb molk kenjing ni, wumb pei ok kułou tunjung. Tangin kin, ei nge Jura wumb popuł kis sik, Pol ek nim ei to mani kindmin. Pol buł morung ek ambilk mulnjung.

46-47 Pol kin Banapas tel ek dinga nikił yi ninjngił, "Keimi, sił Gos ek ei enim kin ok kanpił nimbil. Ba en enim Gos ek pinarik buł ngok. Yi

nimin, sin Gos konu ka ele kunum kunum mułmun. Pinalim ninmin ei, enim piingii. Sil pe Gos Owundu yi ninim,
 ‘Elip wumb tilap eipi endi kin pel!’ pa nim. Gos Owundu sil kin ek yi nim,
 ‘Elip wumb mułngii konu dup mił tilang erang mułnguł ei nge Gos wumb pei sipi orung simba.’

⁴⁸ Wumb tilap eipi Gos ek ei piik, Gos Owundu kin ka piinjing. Wumb pei en enim ka piik konu ele pupun kunum kunum konj mułmun. Nik, Gos ek pii gii nik mulnjung.

⁴⁹ Gos Owundu ek ei konu orung orung pei pang piinjing.

⁵⁰ Piik kin, Pol Banapas tel Gos ek nikił, wumb ngunjunguł. Amb kombur ni wu owundu ni ok, Gos ek piik mulnjung. Ba Jura wumb ok, wumb tilap eipi kin ek nik, kunj tangin erangin wumb ok Pol kin Banapas tel ek ngunjung. ‘Sin konu ele mulerngi!’ nik, to tor kindnjing.

⁵¹ Wumb yi erangin kin, wu tał wumb keningii nikił, simb su mei ele tami to kindambıl piingii. Sin oł kis enjpin ni piingii nikił enjngił. Er pendkił Aikonyam konu ele punjnguł.

⁵² Andiok konu Gos nge tilap ele tuk onjung, wumb ei Gos nge Gui Ka ek sik, ka piik mulnjung.

14

Wu Tał Aikonyam Konu Gos Kongun Enjngił

¹ Aikonyam konu wu tał, Pol kin Banapas kin pukuł. Jura men ngii ele nirik punjnguł. Pukuł, Gos ek ka ei nikił wumb ngangił. Wumb tilap eipi ni Jura wumb pei pii gii ninjing.

² Ba Jura wumb kombur pii gii ninenjing, wumb ei tilap eipi kan nengin, Gos tilap er kis ermin nik enjing.

³ Banapas kin Pol tel Aikonyam konu ele kunum kinan mulkuł. Gos Owundu ek nikił, wumb ngokuł mulnjunguł. Owundu wu tał paki dinga tang kin, wu tał jep oł kanim kanim enjngił. Jep oł erangił, Gos wu tał epi noman ka ngum. Ngang kin, wumb kanik Gos ek ei keimi, ni piinjing.

⁴ Wumb konu owundu ele mulnjung wumb ei, sikind eipi puk, wumb kombur puk Jura wumb ek ninjing mił ei piinjing. Wumb kombur puk, Gos nge kongun wu tał Gos ek sinjngił konu ele puk piinjing.

⁵ Ekii se wumb tilap eipi kin Jura wumb kin wu noman pim wumb ok, “Pol kin Banapas tep tumun,” nik onjung. Wumb ombu ok, kom ku sik, “Wu tał to kundmun,” ninjing.

⁶ Wumb ek yi nengin piikił, tongu pukuł konu kembis Lisra kin Derpii tał sim, konu owundu Laikoniya konu orung orung mandi sim.

⁷ Pe wu tał konu ele molkuł, Gos ek ka ei nikił wumb ngokuł mulnjunguł.

Lisra Konu Ele Wu Tał Kongun Er Mulnjunguł

⁸ Lisra konu ele wu endi mułum wu ei, simb tał ouni kis mułang, andlam endmba pinerim. Ok mam kirim tuk multum, eim yi er peng tor orum. Wu ei andlam endmba pinerim.

⁹ Wu ei Pol ek nim mił dinga kanpi mułum. Pe Pol wu ei dinga kenim ni wu ei pii gii pim, ei eim simb ka ermba, ni piim.

¹⁰ Pol ek dinga nipi yi nim, “Nim angkin simb kun kamb!” neng, wu ni sikir angpi pum.

¹¹ Wumb pei Pol erim oł ei kanik, en enim Laikoniya konu ek ei dinga ninjing. “Owundu wumb mił okuł, sinim konu okuł,” ninjing.

12 Banapas wumb eim embe 'Sus' ninjing. Pol ek nilim wu nik, wumb Pol embe 'Ermes' ninjing.

13 Sus ngii owundu ei konu owundu ele torung ele engim. Sus ngii owundu ele kulma! kalim wu ei, kung kou pele kombur tuk tu wum. Pe plawa kuk wulu kindnjing ei, sipi konu owundu ele mandi om. Eim kin wumb kin kulma! kalpin wu ta! ngumun nik onjung.

14-15 Gos nge ek se andilmbil wu ta!, Banapas kin Pol tel ek ei piikil ol ei nge er mulnjung. Wu ta! kis piikil el elip konduk to kis enjngil. Erkil, sikir puku!, wumb punjung konu ele puku! wii tunjungul. "Nimbi! erang, enim ol ei enmin? Sil wu sinim ngenj ende. Sil Gos ek ka ei nipil enim ngambil ol yi nge si kindik Gos ek ka piik molk Gos konu ka ele pungii. Nipil kongun er onmbul.

16 Keimi, ok wumb ol kis er endnjing ei, Gos eim kan wiik tum.

17 Ba ei koi enerim; wumb kinerngii ni enerim mon. Gos epi pei kanim kanim eririm. Sinim kaninmin, eim epin konu molpu, sinim kin konu kumb ngopu, sinim erang, epi pei ka tonu onum. Gos sinim kuni ka ngang, sinim noman ka seng, ka piimin."

18 Wu ta! ek dinga yi nikil, pe wumb el elip kin kulma! kelngii elmin wu ei mon nikil enjngil.

Wumb Pol Kom Ku Tunjung

19 Andiok konu kin Aikoniyam konu Jura wumb kombur ok, wumb mulnjung konu kunj tangin, wumb ku sik Pol to kundnjung. To konduk, nga ngundundii sik, konu owundu ele tor sipnjing. Sipik, yi piinjing, kulum ni piinjing.

20 Pe Gos nge tilap ok orung mulangin kin, Pol angpi konu owundu ele tuk pum. Kupiiring Pol kin Banapas tel Derpii konu ele punjungul.

21 Wu ta! Gos nge ek ka, ei nengil wumb pei tuk ok Gos nge kongun wumb mulnjung. Ekii se wu ta! Lisra konu ni Aikoniyam konu ni Andiok konu ele orung punjungul.

22 Puku!, Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, Gos ek nikil, wumb ngangil wumb Gos ek pii gii nik mulngii nikil ek dinga ninjngil. Enim pii gii nik mulngii. "Sinim Gos tep er molum konu tuk bin ei, ok sinim epi embin tui endi sinim kin omba ei ko wupun andpin bin."

23 Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu ta! puku! tep wumb mulngii nge to tonu kind mundunjngul. Pe wu ta! kuni nunarkil, prei erkil Gos ngunjungul, wumb Gos kin pii gii nik mulnjung wumb pei, Gos owundu angil ele kindinjingil.

Andiok Konu Kin Siriya Konu Ele Wu Ta! Orung Punjungul

24 Ekii se wu ta! andkil puku! Pisiriya konu tor puku!, Pampiliya konu ele tuk punjungul.

25 Wu ta! puku! mani Perka konu Gos ek ka ninjngil. Nikil, ekii se puku! Aseliya konu punjungul.

26 Aseliya konu puku!, nol sip ele puku!, Andiok konu tuk punjungul. Ok konu ele, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu ta! Gos angil ele tuk kindnjing. Kindangan, Gos wu ta! paki tumba nik ninjing. Wu ta! puku! Gos kongun er pendkil, nga konu ele orung onjungul.

27 Andiok konu tor oku!, Gos tilap ei nengil kulou tunjung, el elip Gos kongun er pangil, Gos paki top erim ek yi ninjngil. Gos wumb tilap eipi noman aki tang, wumb ei Gos ek piik pii gii ninjing.

28 Wu ta! Gos tilap wumb ele tuk onjung wumb kin kunum kinan mulnjungul.

15

Gos Nge Tilap Ete Mulnjung Wumb Kutou Owundu Jerusalem Konu Tunjung

¹ Jura konu wumb kombur mani ok Gos nge tilap ele mulnjung, wumb kanik kengip ek yi ninjing. “Enim Moses lo ek piinarik, ngenj kopsik enenjing kin, Gos enim sipi orung sinermba,” ninjing.

² Wumb ei ok yi nengin, Pol kin Banapas tel, wumb ei kin ek popul kis sikil. Wumb ei kin wu tal kin ek opu er ninjing. Pe Gos nge tilap ele mulnjung, wumb ek nik, Pol kin Banapas tel kin wu kombur kin kindangin, Jerusalem konu tonu puk, Gos ek se andik kongun elmin wumb kin, wumb noman pim wumb kin, ek ei nik, ka erngii ni punjung.

³ Gos nge tilap wumb, wu ombu kindangin puk, en enim Piniisa konu kin Sameriya konu tuk ele puk. Gos nge wumb konu tal ele mulnjung, wumb ei kanik, ek yi nik. Gos wumb tilap eipi erang, noman tuk aki tok, Gos eim ek piimin nik, Gos nge tilap wumb noman ka piik wumb ek ei nik ngunjung.

⁴ Jerusalem konu tor pangin, Gos nge tilap wumb pei ni Jiisas nge kongun wumb ni, wumb peng pim wumb kin ek tengnjing. Pe Pol kin Banapas tel Gos paki tum mil nikil ngunjungul.

⁵ Lo ek piimin wumb wumb ei, ok yi ninjing. “Elip wumb nengil, ngenj kopsik, Moses lo ek palim mil yi erngii.”

⁶ Yi nengin, Jiisas ek se andilmin wumb nin, wumb noman pim wumb, ek ei nik kun erngii nge enjing.

⁷ Ek pei nik poru nengin, Piisa angpi ek nipi yi nim. “Engnan nol, enim piinmin ok Gos sinim kongun mok topu, na kongun Gos ek ka ei wumb tilap eipi kin pup ek nip ngamb, wumb pii gii ningii kongun ei Gos na ngum.

⁸ Gos eim wumb pei noman tuk kaninim, ei eim sinim andan topu ngonum. Ei Gos eim ka kanpi sinim andan tum. Gos sinim eim Gui Ka ngum mil yi wumb ngonum.

⁹ Gos sinim kin ol eipi erpi, wumb tilap eipi kin ol erpi yi enanim, mon! Wumb Gos kin pii gii nengin kin, Gos wumb erang ka mohmun.

¹⁰ Enim nimbil erang Gos nimba mil piimin nik enmin? Enim ol embin tui ei Gos tilap ele nimbil erang ol embin tui ngonmun? Ok sinim kupenjin nol ol embin tui ei nge ko wunerik, ol ei nge akip sinim ko wunermin ku. Sinim pei kapli enanim.

¹¹ Sinim pii gii nimin, Jiisas Owundu noman ka ngopu, Gos sinim sipi orung simba yi mil ku, wumb ombu orung sinim.”

¹² Piisa ek yi nim, “Sinim kutou tunjpun, ek peng endi pinalim.” Kom sek mulangin, Banapas kin Pol tel ek nengil piinjing. Pe Pol kin Banapas tel ek yi ninjingil, “Wumb tilap eipi mulnjung konu, Gos sil paki tang sil jep ol ele enjpil.”

¹³ Wu tal ek ni poru nengil, Jeims ek yi nim, “Engnan nol, enim na ek nimbii end, kom se piyei!”

¹⁴ Saimon ek yi nim, ‘Kumna Gos wumb tilap eipi kin om. Opu, eim nge wumb tuk seng kin ok mulnjung.’

¹⁵ Gos nge ek piik nilmin wumb ek ei ende mil ek yi mil pulnjung. Ek ei nge Deipis nge tilap wumb, ok ninjing.

¹⁶ Owundu yi nim,

‘Ekii se na orung ombii, Deipis ngii mani pum ngii ei nga tekmbii. Eim ngii konu ele mulum epi, kis mulum ei nga konj ermbii.

17 Wumb eipi Gos nam Owundu ni kurngii. Ei wumb pei, wumb tilap eipi nam sip mundunj wumb.'

18 Kumb ok Gos Owundu eim, ek nipi tor kindpi," yi nim.

19-21 "Sinim piinmin, kumb ok ek ei pepi opu pe yi ku palim. Konu owundu kembis pei orung orung salim konu ei kor kunum Moses lo ek ei ger piik minj molmun." Jeims ek nga yi nim, "Nimbil erang na noman ele yi palim. Wumb tilap eipi noman ak tok Gos ek ekii sinjing. Ei sinim noman embin piingii ek ninermin. Sinim pipe topun yi nimin, 'Kuni epi gos kend nik kuingii epi ei nunerngii. Amb wam mulang ngunduk enmin ol ei si kindik. Kung min epi nipe endi kan kulk pindangin kulang, nungii ei nunerngii. Kung min epi nipe miyem ei nunerngii ku.' "

Wumb Tilap Eipi Gos Nge Tilap Ele Tuk Ok Gos Ek Piik Muljung Konu Pipe Pol Kindnjing

22 Yi nik kun erik, Jiisas ek se andilmin wumb kin, wu owundu ni Gos tilap ele muljung wumb pei, kulou tok yi nik. Wu tal kindangin wumb tilap eipi, Gos nge tilap ele tuk ok muljung konu pungul nik. Andiok konu Pol kin Banapas tel kin kindangin punjungul. Pe Juras ei embe endi Basapas, kin Sailas kin kindnjing. Wu tal pukul, Gos nge tilap wumb muljung konu ele kumna punjungul. Pukul, tep er muljungul.

23 Pipe endi kindik yi ninjing, "Sin Jiisas nge ek se andilmin wumb kin men ngii kongun wumb ombu sin enim enginjin nol molmun. Sin pipe ei polpun, enim tuk wumb tilap eipi tonu ok, Andiok konu ni Siriya ni Silisiya konu ele molmun.

24 Sin ek ei piinjin, sin wu kombur ok ek kanim kanim nik enim noman to wulu mil kindngii, enjing. Wumb ombu ok enim noman tuk to kis enmin ei, sin yi erei ninenjin mon.

25 Sin noman ende sepin ek ka piipin, Gos ek se andilmin wu kindmin. Wu tal Banapas kin Pol tel sin noman ngolmun wu tal enim kin kindinmin.

26 Wu tal el elip ngenj ele piinarkil, Jiisas Krais Owundu kongun ele embe ambil tonu kind punjungul.

27 Sin Juras kin Sailas tel kindinmin. Wu tal ek sikil tu wunmbul, ek ei nengil enim piingii.

28 Gos nge Gui Ka ei sin kin mulang, sin ek ei ninmin. Sin ek eipi endi nipin, enim ngunermin. Enim piinmin, ek ei minj piik mulei!

29 'Enim kung ni epi eipi endi gos kend nik kuingii epi ei nunerei! Pe kung miyem ni kung kan kulk pindangin kulmba ei nunerei!' yi ninjing. 'Wu eipi embinjing ei ningil enarik, en enim ka mulngii. Pe enim ek ninmin ei piik ka muljung kin kapli ermba, enim ka muleiyo.' "

30 Gos nge tilap wumb, ek se andilmin wu ombu kindangin, Andiok konu ele punjung. Puk, Gos nge tilap wumb muljung konu tuk sik pipe ei wumb ngunjung.

31 Konu ele Gos nge tilap wumb pipe ei ger kanik piinjing; pipe ei gerik ka piinjing.

32 Juras kin Sailas wu tal el elip Gos ekii se ermba ol ei piikil, wumb kankil ek ni dinga enjngil.

33 Wu tal Andiok konu ele kopur kinan muljungul. Pe Gos nge tilap wumb noman ende sek, ka piik, wu tal nga orung kindangin punjungul. El elip kindangin onjungul, wumb muljung konu orung punjungul.

34 Ba Sailas eim punarpi, Andiok konu ele mulum.

35 Pol kin Banapas tel Andiok konu ele enj muljungul. Pe wu tal wumb eipi kin andkil, Gos ek nikil wumb ngokul enjngil.

Pol Kin Banapas Tel Eipi Eipi Punjungul

³⁶ Ekii se kunum kopur o pang, Pol Banapas kanpi yi nim, “Silip orung pupul, enginpiil nol konu owundu orung molmun konu ele pupul kenmbil. Ok silip Gos ek nipiil wumb ngunjuul wumb, akip pupul kenmbil ni wumb ka molmun min kis molmun, ei pupul kenmbil.”

³⁷ Ba Pol ek yi nim, “Wu ei ok silip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Silip kin kongun ele punerim. Pe eim silip kin ouni punermba mon!”

³⁸ Ba Pol ek yi nim, “Wu ei ok silip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Silip kin kongun ele punerim. Pe eim silip kin ouni punermba mon!”

³⁹ Pe wu tal ek opu er ninjingil. Banapas kin Pol tel noman ende punerim. Punerang kin, wu tal konu eipi eipi punjungul. Banapas eim Mak ni sipim. Pukul, nol kanu endi ele tonu pukul Saipris konu ele punjungul.

⁴⁰ Sailas Pol kin punjungul. Pe Gos nge tilap wumb mulnjung konu yi ninjing, “Gos noman ka peng, elip kin tep er mulang pungul,” ninjing.

⁴¹ Pol Sailas kin pukul Siriya, Silisiya konu ele tor pukul, Pol Gos ek dinga nipi Gos tilap mulnjung wumb ngum.

16

Timosii Pol Kin Sailas Kin Tep To Punjungul

¹ Pe pupu Derpii kin Lisra konu ele tor pum ku. Konu ele wu endi mulum, wu ei embe Timosii. Wu ei Gos nge tilap ele tuk pupu Gos ek piipi mulum. Wu ei mam Jura amb, Gos ek piihm. Arim Griik wu.

² Gos tilap wumb Lisra konu kin Aikoniyam konu wumb molk, eim elim ol ei ka nik tor kindnjing. Yi ninjing, “Timosii ei wu ka,” ninjing.

³ Pol Timosii kin tep to bil ni piim; pe Pol Timosii sipipi ngenj kopsim. Pol yi ni piim, Jura wumb konu orung ele molmun nipi yi erim. Nimbil erang Jura wumb ol ei erim, wumb pei piinjing, Timosii arim Griik wu.

⁴ Pe andik puk konu owundu ele andik punjung. Ek ei ok Jiisas nge ek se andihmin wumb ni wumb peng pim wumb, kulou tok ek yi ninjing. Ek ei nik Gos tilap mulnjung wumb, Jerusalem konu ei ngok yi ninjing, “Enim ek ei minj piik ekii singii,” ninjing.

⁵ Yi nengin kin, wumb Gos tilap wumb pei kin pii gii dinga nik mulnjung. Gos nge tilap ele tuk onjung wumb pei.

Pol Maseroniya Wu Endi Kenim

⁶ Andik konu puk Prisiya konu kin Galasiya konu tuk ele and punjung. Gos nge Gui Ka ek neng kin, “Gos ek ele Eisiya konu ele ninenei!” nim.

⁷ Puk, Misiya konu ele puk, nga Bisiniya konu ele bin ni piik punjung. Ba Jiisas nge Gui Ka andiam ele puneningii mon nim.

⁸ Pe puk Misiya konu tonu ele si kindik Trowas konu tor punjung.

⁹ Epinding Pol pepi or kumb mil er kenim ni Masironiya wu endi molpu ek dinga yi nim. “Pol, nim ya Maseroniya konu ele okun sin paki tunjii.”

¹⁰ Pol or kumb er kanpi ek yi nim, “Sinim Maseroniya konu bin,” nim. “Gos sinim wii tonum. Sinim pupun, Gos ek ka ei nipi wumb konu ele wumb ngumun.”

Liriya Konu Gos Tilap Ele Tuk Om

¹¹ Na Luk mon ele puls, enim na kin tep to punjung. Yi erang kin, nol sip endi tonu puk, Samoreis konu ele tor punjung. Nga kunum endi puk Niyapolis konu tor punjung.

12 Pe sin konu ele si kindpin, pupun Pilipai konu ele tor punjung. Pe konu endi ok Rom wumb mulk konu ele, konu owundu embe Maseroniya ele kunum kopur aninga mulnjpun.

13 Pe kor kunum, sin konu owundu andlam ele tor punjung. Pupun, no! endi pim konu ele punjung. No! owundu ele, konu ka seng, prei ermin ni piinjin. Pe no! wer ele amb kombur mulnjung, amb ombu sin kin tep to ek tang mulnjpun.

14 Amb endi embe Liriya, amb ei ek ninjin, Gos ek ei piim. Eim Gos embe ambil tonu kindim; amb ei konu Taiyasaira konu owundu ele amb. Amb ei eim alap ku owundu pulum ei, kongun erpi ku owundu silim. Amb ei Gos paki tang piim, amb ei Pol ek nim mil kom sipi piim.

15 Amb ei ni wumb eim ngii ende wumb pei no! pinjing. Amb ei no! pepi, sin kanpi ek yi nim. "Enim na Gos kin pii gii dinga nind ni piinjing, na ngii konu ngii," pa nim. Eim ek dinga nipi yi neng kin, sin eim ek piipin punjung.

Pol Kin Sailas Tel Pilipai Konu Kan Ngii Pinjingil

16 Kunum endi sin prei elmin konu ele punjung. Pe wii kongun ambil endi sin andlam ele om kan sinjin. Ambil gui kis palim, ambil ei epi ekii se omba ol ei piipi nilim. Yi erang kin, wu amb ei tep elmin wumb ei ku pei silmin.

17 Ambil ei sin kin andpi mulum. Mo!pu, wii topu ek dinga nipi yi nim, "Wu ombu Gos kongun mendpil enmin. Gos owundu ek ei nik, sinim Gos kin orung simba nge onmun."

18 Kunum kunum ambil ei ek yi minj nipi endang, Pol eim piipi ten enim. Pe ek dinga nipi yi nim, "Gui kis, nim ambil ei si kindkin pui! Jiisas Kraiss nge embe dinga ele, na ek nind." Yi neng kin, gui kis ni ambil sikir si kindpi am pum.

19 Ambil tep elmin wumb ombu ku sik elmin, ol ei am pang kanik Pol kin Sailas tel ambil gii nik. Sipik, wu num kombur mulnjung konu kulou tu wunjung.

20 Wu tal sipik, kos piilmin Rom wumb mulum konu yi ninjing, "Wu tal Jura konu ele wu, sinim wumb noman er kis ermbil," ninjing.

21 "Pe wu tal sinim Rom wumb mon, ei piipin sinim elmin ol ei piinarkin enmbil," pa ninjing.

22 Wumb wu tal kin ek ngok nengin, kos piilmin wumb enim ek yi ninjing, "Wu tal konduk gulk kindik kepil tei!" ninjing.

23 Pe wu tal kepil tok tok sipinjing. Sipik, kan ngii ele kindinjing. Wumb puk, kan ngii tep elmin wu kanik ninjing, "Nim wu tal tep dinga er mulei!" ninjing.

24 Kan ngii ele tep elim wu, ek ei piipi wu tal sipi kan ngii tukrung ele pendim. Pe wu tal simb eipi eipi sipi ond tundii ele tuk kind to gii ni to pendim.

25 Pol kin Sailas tel mulnjungul, epin tuk mii memb prei erkil Gos kin golang nikil enjingil. Kan ngii wumb kombur wu tal ninjingil ei piik mulnjung.

26 Pe sikir konu kopu mil owundu endi tum. Topu, kan ngii ondu tumunj, ond ei to tor kindim. Pe kan ngii ondu aki topu wii sim. Seng kin, kan sen wumb kan wumb to pendinjing, kan sen ni wii pilngan topu sim.

27 Kan ngii tep wu ei kenim ni kan ngii ondu ombu pei ak topu wii sim. Kanpi, yi ni piim, "Kan wumb pei tor punjung," ni piipi eim tui kepil sipi, eim to kundmbii ni erim.

28 Ba Pol kanpi wii dinga topu yi nim, “Nim yi enerii! Sin kan wumb pei ya mołmun,” pa nim.

29 Kan ngii tep elim wu ei wii topu, tilang er nipi sikir nirik om. Wu ei eim mund mong kulpu, Pol kin Sailas tel mulnjungul konu simb ele mani pupu mulum.

30 Tep wu ni wu tal sipi anda sipi yi nim, “Elip wu owundu, na nimbil ol eramb Gos nga na sipi orung sipi paki tumba?”

31 Pe Pol kin Sailas tel yi ninjngil, “Nim Jiisas Owundu pii gii nin kin Gos nim sipi orung seng, eim kin mulnjii. Nim amb kangil ni yi ku mulngii.”

32 Pe Pol kin Sailas tel Gos ek ka nikił, wu ei ngii ende pinjing wumb, Gos ek nikił ngunjungul.

33 Pe kunum ele mendpil, kan ngii tep elim wu ni wu tal sipipi kepil mundunjungul konu nol kindpi er ka erim. Erpi, kingam ambilam nol, Gos ek piik nol pek enjing.

34 Wu ni wu tal sipipi, eim ngii konu sipipi kuni ngopu yi erim. Eim ka ka piipi, eim ngii ende wumb Gos kin pii gii nik kulnjung.

35 Ekii se tingang, kos piilmin Rom wumb tep wumb kombur kindangin onjung. Ok yi ninjing, “Wu tal kan ngii si kindan pangil,” pa ninjing.

36 Pe kan ngii tep mołulum wu ei ek ei piipi Pol nimba nge om. Opu yi nim, “Kos piilmin Rom wumb ninmin, ‘Elip pel!’ ninjing,” pa nim. Yi nim, “Elip noman ka seng pel,” nim.

37 Ba Pol ek nipi tep wu ombu ngum, “Sil Rom wu, ba kos piilmin Rom wu ombu sil kin kos pii kun enanmin. Mon! Sil wumb kumb ningil ele kepil tok yi enjing. Tok kin sipik, kan ngii ele kindnjing. Pe akip sil kos piik ka enarik, koi erik sil kindngii enmin min? Mon mendpil! En enim ok sil sik tor sipngii.”

38 Pe kan wumb tep elmin wumb puk, kos piilmin Rom wumb mulnjung konu puk ninjing. Kos piilmin Rom wumb, wu tal ek ei piik mond mong kulnjung. Nimbil erang wu tal ei Rom wu ku.

39 Pe puk kaimb sik, wu tal sik tor tu wunjung. Ok wu tal kanik yi ninjing, “Elip ya konu ele mulerngil, tor pukuł pel!” ninjing.

40 Yi nengin kin, wu tal ngii si kindkil kin, tor pukuł Liriya ngii konu punjungul. Pukuł kin, Gos tilap wumb mulnjung kankil, Gos ek nik ngangil wumb piyangin kin, konu owundu bil ni punjungul.

17

Teslonaika Wumb Pol Kin Sailas Tumun Ninjing

1 Pol kin Sailas tel andkil pukuł, Ampipolis konu tor punjungul. Konu ele si kindkil pukuł, Apoloniya konu ele tor punjungul. Konu ele nga si kindkil, pukuł Teslonaika konu tor punjungul. Jura wumb men ngii konu ele engim.

2 Pol eim ok elim ol ei nga erim. Pol pupu wumb men ngii ele nirik pum. Kor kunum tekliki ele enj mołpu kin, Gos ek ei andan topu wumb ngopu mulum.

3 Gos nge ek pułe nipi wumb ngopu mulum. Gos nge Kraiss wu endi mundum wu ei kindang om ek ei, nipi ngum ku.

4 Pe wumb kombur Pol kin Sailas tel, ek piik pii gii ninjing. Griik wumb kombur Gos ek ei piik elmin ku. Pe wumb tilap owundu wu tal ek piik ekii silmin ku. Pe wu num embilenjing ombu yi ku wu tal ek piinjing ku.

5 Ba Jura wumb wu tal kin kis piinjing. Yi erangin kin, wumb epi sinerim wumb ok, wumb mulnjung konu ele tuk molk punjung. Wumb ombu konu

ele tuk puk, epi kis er mundnjung. Wumb ok Jeison ngii konu si pok erik, wu tał si tor sipipin wumb ngumun nik sipnjing.

⁶ Ba Pol kin Sailas teł sinenjing. Sinarik kin, Jeison kin Gos nge tilap mulnjung wumb ambil gii ni sipnjing. Sipik, gapman mułum konu ele sipnjing. Sipik, gapman wu kanik yi ninjing, “Wumb ombu konu orung orung pei ol kis enmin,” pa ninjing. “Wumb ombu pe ya mołmun ei,” pa ninjing.

⁷ “Pe Jeison wumb ombu sipi eim ngii konu sipim. Wumb pei en enim wu king owundu ek niłim, ek ei piinalmin. King endi mołum ei, eim embe Jiisas. Wumb en enim yi niłim,” pa ninjing.

⁸ Wumb konu ele wumb ni gapman wumb ek ei piik noman embin kulnjung.

⁹ Yi piik, Jeison ku sik, eim kin wumb epi kombur ku sinjing ku. Sik poru ni kindangan kin punjung.

Pol Kin Sailas Teł Beriya Konu Kongun Enjingil

¹⁰ Kunum ele epinding, Gos nge tilap wumb Pol kin Sailas teł Beriya konu ele kindnjing. Pol kin Sailas tep pukuł Beriya konu ele tor punjnguł. Pukuł kin, Jura wumb men ngii engim konu nirik punjnguł.

¹¹ Jura wumb Derpii konu mulnjung ei, Gos ek kunum kunum piik mulnjung. Ba Teslonaika konu Jura wumb mulnjung ei, Gos ek kopur piik kun erik mulnjung. Wumb ombu Gos ek piik ka piik mulnjung. Kunum kunum Gos ek gerak kanik, wu tał ei keimi ninmbil min, ni ger piik minj mulnjung.

¹² Wumb pei pii gii ninjing. Griik wumb num pei pii gii ninjing ku. Wu amb pei pii gii ninjing.

¹³ Ekii se Jura wumb kombur Teslonaika konu piinjing, ni Pol Beriya konu opu Gos ek ka nipi wumb ngopu mołum ninjing. Yi nengin piik, konu ele punjung. Puk kin, wumb konu ele wumb noman to wulu kindik ek kend tok ngok enjing.

¹⁴ Yi erangin kin, wumb Gos tilap wumb molk, Pol mani ep noł wer ele kindangan pum. Ba Sailas kin Timosii teł Beriya konu mulnjunguł.

¹⁵ Wumb Pol sipik andlam ele tu wunjung wumb ombu Pol sipik Asenj konu sipnjing. Sipi kindik kin, orung omun ni erangin kin, Pol ek nipi kindim. Ek nipi kindipi Sailas kin Timosii kin, ‘Elipe sikir we!’ nim.

Asenj Konu Pol Ek Ni Tor Kindim

¹⁶ Pol Asenj konu wu tał onguł nipi kui er mułpu kin, kenim ni konu ele wumb ek kend gos mendpii konu ele piki topu mułum. Mułangin kin, eim noman embin to piim.

¹⁷ Wumb yi nge mułangin kanpi pupu Jura wumb men ngii ele pupu, wumb Gos ek niłmin wumb kin ek nipi mułum. Kunum kunum pupu wumb kulou tangin konu andpi, men ngii konu wumb kanpi nipi yi erim.

¹⁸ Pe wumb ek mon wumb Epikuriyan wumb kin Soik wumb kin ek orung eim kin ek ngok ninjing. Wumb kombur molk yi ninjing, “Wu ei ek owuł owuł nipi endim, wu ei nimbil erang ek ei ninim ninjing?” Pe wumb kopur molk yi ninjing, “Eim gos konu eipi endi mułang nipi onum,” ninjing. Pol eim Jiisas nge ek ka nipi, Jiisas konj angpi nga orung pum, ek ei nipi wumb ngum.

¹⁹ Pe wumb Pol sik sipik, Ariyopakas konu kaunsil mułum konu sipnjing. “Wu ei ek konj endi nim, ek ei neng sin piimin,” ninjing.

20 “Sin nim ek ei piimin. Ei ek eipi mił endi palim. Ek ei pułe er palim mił ei sin piimin,” ninjing.

21 Asenj konu wumb kin konu eipi wumb ok Asenj konu ele mołmun wumb ei, oł eipi endi enalmin mon. Ba ek konj ningii min, ek poł konj minj piik nik elmin.

22 Yi nengin kin, Pol Ariyopakas konu kaunsil mułum konu tuk mołpu ek yi nim. “Enim Asenj wumb, na enim kand ei Griik enim men ngii ele puk oł elmin oł ei dinga peng elmin palim.

23 Ok na enim konu ombu andip, Griik enim men ngii ek nik enmin ei kanip endinj. Enim kułmał kełngii konu endi er ka er sek mon yi pułmun. Ku mon endi polk pendik yi niłmin. ‘Gos endi sin pii poł tunanmin. Ba wii embe sipin kułmał kałmin ninjing. Ok enim gos kinarik wii noman je piik yi elmin.

24 Akip na Gos epi pei eririm. Epi mei ele epi kanim kanim eririm. Gos ei Gos Owundu ei, epin ni mani mei konu pei tep er mołum. Pe Gos eim wumb angil kin, Gos ngii tekinmin ei nirik mułalim.

25 Gos eim epi sinerang wumb endi epi sipi Gos ngunalim mon. Gos eim mendpił, eim epi kanim kanim er pendpi, sinim wumb tep erpi, noman konj ngopu mułang kin, sinim oł yi er mołmun.

26 Wumb kupenjpin endeim mendpił nge ele, opu opu pe sinim wumb pei mołmun. Wumb erang konu orung orung pei mołmun; Gos eim wumb kunum ele ei konu mułngii nipi er sirim.

27 Wumb kuruk ok kan singii, Gos nipi piim. Wumb endi Gos kan simbii nipi piimba, wu ei piipi er mołpu kananim. Gos konu turii molalim; ya sinim wumb pei endeim endeim ni tep er mołum,” pa nim.

28 “ ‘Gos eim kin sinim noman konj ngołum. Ngang kin, sinim andpin mołpun enmin.’ Ei yi mił ku enim nga wumb noman piłmin wumb kombur ei yi mił polk pendnjing.

29 ‘Sinim Gos kingam noł mołmun.’ Yi mił Gos kingam noł mołamin kin, pe sinim noman yi piınermin, Gos wu angil ele ku ni ond ni endi er kindang, Gos mił endi mołum ni piınermin, mon!

30 Ok wumb pii poł tunarik mulnjung kunum ei, Gos eim wumb epi pei yi erangin ei, ek ninanim. Ba pe Gos wumb pei kanip nip, konu orung orung wumb noman ak tok nam kin wei!” pa ninim.

31 “Gos eim kunum endi nipi mondpu, kunum ele wumb oł kis min ka enmin ei kanip, kun er mulmbii,” pa nim. “Gos eim wu endi Jiisas to tonu kindim, wu ei gupu ek nimba, ek ei piimin. Wu ei eim tukpu si kindpi, tonu opu konj mołum. Mułang kin, yi mił Gos wumb pei andan topu, eim ek niłim ei keimi niłim.”

32 Piik tukpu ele pepi nga konj angpi tonu omba ninim, ek ei wumb kombur yi ninjing, “Nim ek ei nga nen piimin,” ninjing.

33 Yi nengin kin, Pol wumb ombu si kindpi pum.

34 Ba wumb kombur Pol nim ek pii gii ninjing. Wu endi embe Daiyon-isiyas, eim Ariyopakas konu ele, kaunsil wu endi, amb endi embe Damaris. Pe wumb eipi pii gii ninjing ku.

18

Pol Korin Konu Kongun Erim

1 Ekii se Pol Asenj konu si kindpi, Korin konu pum.

2 Pol pupu Jura wu endi kan sim wu ei, embe Akuila. Eim ngii konu embe Ponsus. Eim ambim embe Pisila. Pe Esalii mei owundu molkuł onjnguł.

Nimbił erang, King Klorigas Jura wumb pei kanpi nim, “Enim Jura wumb Rom konu owundu si kindik pungii,” pa nim. Pe Pol wu amb tał mulnjunguł konu pum.

³ Eim kin wu amb tał kongun ende ełmin. Pol eim wu amb tał kin mułum. Molk kin, kongun er mulnjung. Molk kin, alap ngii ei nge kongun er mulnjung.

⁴ Kor kunum kunum Pol eim Jura wumb men ngii ełe pupu ek nipi tep to mułum. Pol Gos ek ka ei dinga nemb, Jura wumb kin Griik wumb Gos kin pii gii peng mułngii ni piim.

⁵ Ba kunum ekii se, Sailas kin Timosii teł Maseroniya konu si kindkil mani punjnguł. Kunum ełe Pol Gos ek ei kunum kunum wumb kanpi nipi minj endim. Jura wumb kanpi ek dinga nipi yi nim, “Jiisas ei Kraiss mendpił, Gos wu endi kindang om,” pa nim.

⁶ Ba Pol nim ek ei piinarik, Pol buł morung ek embilnjing. Yi nengin kin, Pol eim konduk ełe kulman mułum ei, sik sik topu kindim. Pol ek yi nim, “En enim oł kis erik mulnjung kin, en enim dup konu ełe pungii. Na ek endi pinałim. Akip na pup wumb tilap eipi endi kin bii,” pa nim.

⁷ Pol men ngii ei si kindpi, wu endi ngii konu pum. Wu ei embe Taisas. Wu ei eim Gos kin pii gii peng mułum wu. Eim Jura wumb men ngii engim konu eim ngii konu mandi engim.

⁸ Jura wumb men ngii tep er mułum wu ei, embe Krispas. Wu ei eim ambim kingam noł pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. Pe Korin wumb pei Pol ek nim ek ei piik, ekii sik, pii gii nik, noł pek enjing.

⁹ Kunum endi emii peng kin, Pol or kumb mił er kenim ni Gos Owundu ek yi nim, “Nim mund mong kulerii! Gos ek ni tor kindnjii; nim gupu mum tunerii mon!” nim.

¹⁰ “Na Gos nim kin moł, wumb endi nim topu enermba mon! Nam wumb konu ełe tuk pei mołmun,” pa nim.

¹¹ Pol Korin konu ełe mołpu, kung ngii endeim mołpu, oi angil orung nga endeim pei mułum. Mołpu kin, Gos ek nipi wumb ngopu mułum.

¹² Ba ekii se Rom gapman wu Galiyo Akaiya konu ełe, wu owundu mułum. Kunum ełe, Jura wumb en enim Pol kin opu orung enjing. Pe Pol kos ełe tonu tu wuk yi ninjing.

¹³ Wu ei wumb ek nipi ngonum, “Gos embe ambilk tonu kindngii yi mił yi erei!” nim. Ek ei nipi ek lo pałim mił kun er ninanim mon, ninjing.

¹⁴ Pol eim ek nimba erang kin, Galiyo ek nipi Jura wumb ngum, “Enim Jura wumb, wu ei ek kis endi nipi, lo ek endi kis erpi erim. Na enim ningii ek ei piimbii,” pa nim.

¹⁵ “En enim ok na kanik ek endi ningii min, enim lo min embe kombur ningii ei na piinermbii mon. En enim nik kun erngii. Na ek ei kos piinermbii!” pa nim.

¹⁶ Yi nipi kin, wumb kos ngii ełe to anda kindim.

¹⁷ Pe wu num endi Jura wumb men ngii tep er mułum wu ni ambii gii ninjing. Wu ei embe Sosreniis kos ngii konu ełe kepii tunjung. Ba gapman wu Galiyo oł ei enjing ei noman to piinirim.

Pol Andiok Kin Siriya Konu Ełe Si Kind Orung Pum

¹⁸ Pol pupu konu ełe, kopur kinan mułum. Moł kin, pendpi Gos tilap wumb mułei nipi, noł sip endi tonu pupu si kindpi pum. Pang sip, ei pupu konu endi Siriya ni konu ełe bii ni pum. Pisila kin Akuila eim kin tep to punjung. Puk, Senkriya konu ełe, Pol eim peng pek tum. Nimbił erang eim ek dinga nipi tonu kindim.

¹⁹ Pe puk Epesas konu ele tor punjung. Pol wu amb taʔ konu ele si kindpi, Pol eim pupu Jura wumb men ngii engim konu nirik pupu, wumb kin ek tangpi mulum.

²⁰ Wumb Pol kanik yi ninjing, “Kunum kopur sin kin mulnjii!” ninjing, ba Pol wumb ninjing ek ei piinerim mon!

²¹ Pol eim orung ba pendpi yi nim, “Gos noman ele na orung pui nim kin, nga orung ombii,” nim. Gos tilap wumb angil sipi, “Mulei!” nipi pum. Noʔ sip ele tonu pupu Epesas konu si kindpi pum.

²² Noʔ sip pupu Sisariya konu tor pang kin, Pol Jerusalem konu Gos nge tilap mulnjung wumb ei, kanpi mulei nipi pendpi, Andiok konu mani pum.

²³ Andiok konu ele Pol kunum kinan mulum. Moʔpu, nga si kindpi pum. Pupu kin, Galesiya konu kin Perkiya konu tuk andpi, Gos nge tilap mulnjung wumb ei kanpi ek nipi, dinga erpi endim.

²⁴ Jura wu endi eim Aleksandriya konu ele wu eim opu Epesas konu mulum. Wu ei embe Apolos. Wu ei ek ka nipi Gos ek ei piipi nipi elim.

²⁵ Wumb kumbur eim ok Gos Owundu ek ei nik ngoʔmun. Wu ei eim noman ka ele dinga pim. Wu ei wumb kanpi, Gos ek ka nipi wumb ngopu yi nilim. Jiisas eim oʔ ni epi ei nga nipi kun er ngoʔum. Ba wu ei Jon wu wumb noʔ pendpi ngoʔum, ek ei mendpil piilim.

²⁶ Wu ei eim pupu, Jura men ngii sim konu ele tuk pupu Gos ek nipi Jura wumb ngum. Gos ek palim miʔ kun Pisila kin Akuila teʔ wu ei ek dinga nikiʔ ngunjnguʔ. Ekii se wu Apolos noman ka dinga kindpi mulum.

²⁷ Ekii se wu Apolos Akaiya konu ele tor pum. Epesas konu wumb Gos nge tilap ele mulnjung wumb, ombu pipe polk Akaiya konu Gos tilap mulnjung konu kindik, Apolos eim singii nge ninjing. Wu Apolos Akaiya konu ele tor wang kin, wumb Gos noman ngang mulnjung konu pupu, wumb ombu Gos ek ka ei nipi ngopu, eim wumb tilap ei paki ka topu mulum.

²⁸ Pe eim kongun dinga erpi, Jura wumb ek kanim kanim nik ei to mani kindpi, “Gos ek andan kun ka topu wu amb ngumbii,” nim. “Gos nge ek ele wumb andan ka tum. Topu, Jiisas eim Krai wu endi Gos kindang om,” pa nim.

19

Pol Epesas Konu Kongun Erim

¹ Apolos Korin konu mulum kunum ele, Pol Andiok konu moʔpu, Epesas konu ele om. Epesas konu ele opu, Jiisas nge er se andilmin wumb mulnjung kenim.

² Pol opu wumb kii sim, “Ok enim pii gii ninjing kunum ei, enim Gos Gui Ka sinjing min?” Pe wumb ek yi ninjing, “Mon! Gos Gui Ka moʔum min? Sin ok ek ei piinenjpin,” ninjing.

³ Pol ek yi nim, “Enim noʔ nipe noʔ pinjing?” Wumb ek yi ninjing, “Jon wumb noʔ pendpi ngoʔum wu ei ek yi miʔ nirim, ele nge sin noʔ pinjpin.”

⁴ Pe Pol ek yi nim, “Ok Jon wumb noʔ pendilim wu ek yi miʔ nirim, “Enim wumb noman ak tangin kin, noʔ pendim. Pe enim eim om konu ekii se omba wu ei pii gii ningii. Omba wu ei embe Jiisas.”

⁵ Wumb ek ei piik kin, Jiisas owundu embe ele noʔ pinjing.

⁶ Pol eim angil tonu kindang kin, Gos Gui Ka wumb kin om. Pe wumb en enim ek eipi eipi nik, Gos oʔ ekii se ermba oʔ ei, wumb piik nilmin miʔ yi nik mulnjung.

⁷ Pe wu mulnjung wumb ei engki nga taʔ, miʔ mulnjung.

8 Pol Jura wumb men ngii engim konu tuk pupu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim kunum tekliki konu ele moŕpu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim Gos ek nipi, Gos tep er moŕum konu ele, ek ei nipi wumb ngum.

9 Ba wumb kombur en enim noman dinga peng, noman ak tunarik molk kin, Gos ek pii gii ninarik, wumb kanik ek kis nik, Gos Owundu ek ei pii kun enenjing. Yi erangin kin, Pol Gos nge wumb sipi sipim, wu Tiranasi ei nge konu men ngii miŕ ele, Pol wumb sipim, wumb Gos ek ka ei kunum kunum nipi ngum.

10 Yi erpi moŕang kin, kung ngii taŕ o pum. Pe Eisiya mei konu owundu ni, Jura wumb ni Griik wumb ni wumb pei ok Pol ek nim ek ei piinjing.

11 Pol angil ele Gos nge jep oŕ dinga wii mendpiŕ pei erim.

12 Wumb ok, Pol muŕum konu alap ni epi tu wuk Pol ngenj ele minjin tok sipik, wumb gui kis pim wumb ni ening pim wumb ei embiŕangin kin, gui kis ni ening pim wumb pei erpi ka erpi ngum.

13 Jura wumb kombur puk andik, wumb gui kis muŕum konu puk kunji erik to tor kindik enjing, wumb kombur Jiisasi Owundu nik embe ei nge nik elmin. "Pol, Jiisasi ek niŕim wu embe ele niŕim, ek na nip enim ngond," yi miŕ niŕim.

14 Jura wu Gos kin kuŕmaŕ kaŕiŕim wu ei, kingam noŕ angil orung nga taŕ wu ei embe Skiipa. Wu ombu kongun ei nge elmin.

15 Ba wu endi gui kis tuk muŕang kin, eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Jiisasi eim na piinim, Pol eim na piinim ku. Enim ei nii? Na pii poŕ tunand," pa nim.

16 Pe wu ei gui kis pim wu, ni puku sipi wumb ombu topu topu se endim. Topu, wu ombu kepil topu, wumb ngenj er kis mondpu, konduk ni to piltan to er kis erim. Erang kin, wumb ei ngii ele si kindik ngenj wii punjung.

17 Ekii se Jura wumb kin Griik wumb kin Epesasi konu mulnjung wumb ei, piik mund mong kis kulk mulnjung. Molk kin, Jiisasi Owundu nge embe ambil tonu kindik mulnjung.

18 Wumb pei pii gii pim wumb, kum erik, oŕ ok nge oŕ kanim kanim enjing, wumb ei en enim ok nik tor kindik enjing.

19 Wumb pei kum konduk oŕ kanim kanim elmin, mon ei tu wuk wumb mulnjung konu dup kalk enjing. Pe wumb en enim mon ei ku ngok elmin ei ku yi miŕ 50,000 miŕ pei.

20 Oŕ ei nge Gos Owundu nge embe opu dinga pum. Pe Gos ek dinga mendpiŕ pupu tonu pum.

Epesasi Wumb Pol Kin Ek Kis Nik Wii Tunjung

21 Ekii se, Pol Gos nge Gui Ka je Pol ek nipi pendim. Pendpi kin, Pol Maseroniya konu ele andpi pupu kin, Griik konu ele pupu Jerusalem konu ele bii ni piim. Pe Pol ek yi nim, "Konu ele pup kin, nga Rom konu ele orung bii ku," nim.

22 Pol eim paki toŕmbuŕ wu taŕ, embe Timosii kin, Erasasi teŕ, Maseroniya konu ele, kindang punjnguŕ. Pol eim Eisiya konu ele kunum kopur muŕum.

23 Kunum ele, wumb kombur Gos nge tiŕap wumb ei, ek kanim kanim nik, wii tok, ek owuŕ owuŕ ninjing.

24 Konu ele, wu endi muŕum wu ei, eim embe Demisiisriyas, wu ei, kom ku epi kongun ele epi kanim kanim elim. Wu ei, eim epi kombur kom ku epi ombu erpi, Aremiayas kend gos ngii ele nirik kind monduŕum wu ei, oŕ yi nge elmin wumb ei, ku pei siŕim.

25 Pe wu ei, eim kongun wu ombu wii topu kin, wu kongun wii elmin wu ombu wangin kin, kuḷou tok, Demiiisriyas ek nipi wumb ngum. “Wu kei sinim kongun ka ei erpin kin, ku pei wang sipin enmin.

26 Wu ei, Pol wumb pei ek neng kin, wumb eim ek niim ek ei, Epesas konu ele mendpil enerim. Enim piik kanik enmin konu orung orung ni, Epesas konu ele pei andpi, yi nim, ‘Sinim gos angil ele enmin ei gos mendpil mon?’

27 Pol ek ei je erpi kin, sinim kongun ei to mani kindmba. Yi nge mon. Pol ek ei erpi, sinim noman ele tang kin, sinim gos amb Aremiyas ngii owundu ei, ni piinerim. Kumb ok, Eisiya ni konu ele orung orung pei, gos amb Aremiyas ei kin, embe ambil tonu kindilmin. Ba Pol ek ei erpi, gos amb Aremiyas embe to mani kindnim.”

28 Wumb ek ei piik kin, wii dinga tok yi ninjing, “Sinim Epesas konu ele gos Aremiyas embe, am ei tonu kin ba!” ninjing.

29 Pe wumb en enim wumb pei wii tok puk konu owundu ele tor pangin kin, wumb pei wii tok punjung. Puk kin, wumb kuḷou tolmun konu ele kuḷou tunjung. Wumb puk kin, wu Geiyas kin Arisakas kin, ouni sik, ngii owundu ambil gii nik, tor sik punjung. Maseroniya wu taḷ Pol kin tep to andilmin.

30 Pol eim wumb punmun konu bii ni erim; ba Gos nge tilap ele tuk punjung wumb ei, ambil gii ninjing.

31 Eisiya gapman owundu pei, Pol kin wu puḷ miḷ moḷangin kin, ek ni Pol kin kindim. Nik kin, yi ninjing, “Pol wumb kuḷou tonmun konu ele nim tor punerii!” nik yi ninjing.

32 Wumb tilap owundu ei, wumb noman eipi eipi peng moḷmun. Wumb kombur ek endi nik nengin kin, wumb kombur wii eipi tok enmin. Pe wumb pei kuḷou tok ninmin, ek piinarik, wii ok kuḷou tonmun.

33 Pe Jura wumb kombur wu Aleksander ekii se kindangin pupu kin, tuk ele angpi, angil tonu kindpi, wumb ninjing ek ei, ni orung kindmbii ni erim.

34 Ba wu Aleksander ei, wumb wu ei Jura wu ni piik, gupu endi kindik, yi ninjing, “Sin Epesas konu ele gos Aremiyas ei, eim embe ambil tonu kindmin,” ninjing. Nik kin, wu dinga to er muḷangin konu eni taḷ o pum.

35 Ekii se Epesas konu ele mon kongun elim wu ei, eim wu amb kin ek tingnerei mon! Nipi, ek dinga nipi, yi nim, “Enim Epesas wumb, wumb nii endi Epesas konu ele owundu seng gos kend Aremiyas men ngii owundu ele Epesas konu ele tep elim ei wumb endi pinaḷim min? Pe nga tonu epin konu ele Gos nge kom ku mowii nilmin mani om min?”

36 Wu endi ek nipi, orung kindmba ei, kapli en enim wiik to muljung. Enim nge epi endi sikir ermin ningii ei, enerngii,” pa nim.

37 “Enim wu taḷ enim tu wunjung; ba wu taḷ enim gos kend amb Aremiyas ngii owundu ele, epi waning enerngil. Pe wu taḷ enim gos kend amb ei, endi ek buḷ morung ninenjngil mon.

38 Pe wu Dimiiisriyas eim kongun wumb kin, enim wu endi, ek kis nipi ermbe ei, kos piingii ningii ele kunum salim. Pe gapman owundu ombu moḷmun ei, ek ei piik kin, kos er kun erngii,” pa nim.

39 “Enim ek endi ningii pimba ei, en enim kuḷou tolmun konu ele ni kun erngii.

40 Pe sinim kapli kos silmin. Pe kunum ele, sinim mong sinmin; ba ek puḷe endi pinaḷim.”

41 Nga kuḷou tolmun ngii ele tep elim wu ek yi nipi, kuḷou tunjung ei to tor kindim.

20

Pol Maseroniya Kin Griik Konu Ek Ka Nipi Andpi Mułum

¹ Wumb ek dinga nik enjing ei, poru neng kin, Pol eim Gos tilap ele mulnjung wumb wii to, tuk sim. Pol ek ei nipi, wumb Gos tilap wumb ngopu, noman to dinga erim. Wumb ek ka nipi, angil sipi pendpi kin, Maseroniya konu ele pum.

² Pe Pol konu ele angpi kin, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, Gos ek nipi ngopu, noman to dinga erim. Erpi andpi kin, nga Griik konu ele pum.

³ Pol pupu Griik konu ele oi tekliki mułum. Ekii se sip endi pupu kin, Siriya konu ele bii ni piim. Pe Jura wumb kengip erik, eim to kundmun ninjing. Ba Pol eim noman dinga kindpi kin, nga Maseroniya konu ele orung bii ni piim.

⁴ Wu Sopasa, Beriya konu ele wu ei, eim arim Piras Pol kin tep to pum. Pe Teslonaika konu ele wu tał, endi Arisakas kin Sekandas, Geiyas ei, Derpii konu ele wu, Eisiya konu ele wumb Timosii kin Tropimas wu ombu, Pol kin ouni ok punjung.

⁵ Wumb ombu kumb se puk kin, Trowas konu ele sin omun ni, kui er mulnjung.

⁶ Sinim bres yiis sinalim kuni ei, nołmun kunum ei, pe Gos Esrel wumb Eisip konu ele sipi orung sirim kunum ei sinjpin. Sipin ele piimin, sin pupun Trowas konu punjpun ei, kunum angil orung ele tor punjpun. Sin kongun endeim Trowas konu ele punjpun.

Trowas Konu Ele Pol Yusikas Er Konj Sim

⁷ Kor kunum sin kułou topun kuni numun. Pe Pol Gos ek nipi wumb ngum. Kupiiring sin bin kunum, Pol ek nipi pang kin, emii pim.

⁸ Sin tuk ngii ele kułou tunjpun konu ele dup alam pei mułum.

⁹ Wu kangi wu endi embe Yusikas. Wu kangi wu ei, eim ngii ondu ele mandi mułum. Pe Pol ek kinan nipi pang kin, Yusikas eim Pol ek ei piipi mołpu kin, or tumek er bok tum ngii ei, tonu kin engim. Wumb mani puk kin, Yusikas simin ni punjung; ba Yusikas kułum pim.

¹⁰ Pe Pol mani pupu, ek yi nim, “Enim noman embin tunerii! Ke ninerii mon! Wu ei, eim konj kindpi kin, eim konj mułmba,” pa nim.

¹¹ Pol nga tonu opu kuni nopy, ekii se wumb kin ek kinan nipi mołpu kin konu tengim. Tingang kin, Pol si kindpi pum.

¹² Wu kangi wu ei, si pangin wu ei, konj mułang kin, wumb en enim ka piinjing.

Pol Trowas Konu Si Kindpi Milirus Konu Pum

¹³ Ba sin ok pupun sip ele tonu pupun kin, Asos konu ele tor punjpun. Pupun kin, Pol Asos konu ele mułum. Sin sip ele bin ni pamin kin, Pol eim yi ninim. “Andlam ele andip pup Asos konu ele bii,” nim.

¹⁴ Sinim pupun Asos konu ele pupun Pol kan simin. Kan sipin kin, sip ele pupun, Misiliini konu ele punjpun.

¹⁵ Pe sin Misiliini konu ele si kind punjpun. Pupun, singil pepin kin, tingang Kiyos konu ele mandi tor punjpun. Nga pupun, Samos konu ele kan sipin kin ele pinjing. Kupiiring nga pupun, Milesis konu ele tor punjpun.

¹⁶ Pol eim noman dinga ele yi piim, “Epesas konu ele si kindpin bin,” ni piim. Pol eim Eisiya konu ele kunum ei, “Mulermbii,” ni piim. “Eim sikir bii,” ni piim. Kapli tor punj kin, wumb Gos Gui Ka mani kindrim kunum ele, tor pup Jerusalem konu ele wumb kenmbii ni piirim.

Pol Eim Epesas Konu Ele Wu Num Ombu Angil Sipi Pum

17 Sin pupun Maileisas konu eŕe si kindpin. Pol ek nipi Epesas wumb mulnjung konu eŕe kindim. Nipi yi nim, “Gos nge tiŕap eŕe moŕmun wumb ei, wu num kombur wangin,” nim.

18 Wu num ombu eim kin wangin kin, Pol eim ek dinga nipi wu num ombu ngum. “En enim piinmin, na Eisiya konu eŕe ok op, erir oŕ ei piinmin. Yi erip kin, na enim kin tep to mulnjpun.

19 Enim piinmin! Jura wumb na to mani kindinmin ni erangin kin, na noman embin owundu tum. Ba na nam ngenj ei piinarip kin, Gos Owundu nge ek ka ei kongun erip punj.

20 Na ek endi mund mong kularip kin, ek endi nip, enim ngunenj. Na ek ninj ei, enim paki toŕum. Wumb kulou toŕmun konu ni, ngii konu pei, na enim ek nip ngoŕ ei, enim piik moŕmun.

21 Kunum kunum na Jura wumb kin, Griik wumb kanip yi miŕ niŕ, “Sinim noman ak topun Gos kin bin. Pe Jiisas sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas kin pii gii nimin,” pa nim.

22 “Pe enim piyei! Na Gos nge Gui Ka ei je na Jerusalem konu eŕe sipnim. Jerusalem konu eŕe epi ni endi, na kin tonu omba ei, na piinand. Ba Gos piinim,” pa nim.

23 “Ei na piŕ, konu orung orung puŕ ei, Gos nge Gui Ka ei, ek dinga nipi na ngoŕum. Nipi ngopu kin, yi niŕim, ‘Nim oŕ embin tui kan sikin, kan ngii punjii,’ nipi na ngoŕum.

24 Ba na nam ngenj ei kaimb kulenj. Na nam ngenj ei piinenj. Na nam andind andŕam ei, endmbii minj ni piinj. Nam Jiisas Owundu kongun ngum kongun ei minj erip, poru nimbii,” ni piinj. “Kongun ei, Gos ek ka nip wumb ngop, wumb Gos eim wumb noman ka ngumba ek ei minj nip, endinj.

25 “Enim piinmin! Ok na andip, Gos kingam Jiisas ek mon nip ngunj; ba ekii se, enim pei na kineningii mon,” nim.

26 “Ei piip kin, na ek ei nip enim ngond. Pe tuk eŕe, enim wu endi am pum kin puŕe, na kin pinermba,” pa nim.

27 “Na Gos ek ka wii mund mong kularip kin, enim ngunenj mon!

28 En enim ka molk, Gos nge tiŕap wumb muŕngii ei, tep er muŕngii. Gos nge Gui Ka ei, enim kongun ei nge ngonum. Gos nge tiŕap wumb ei ka molk kin, Gos nge wumb tep ka er muŕngii. Gos eim nge kingam miyem ei, sinim oŕ kis kil ngum.

29 Na piind, na enim si kindip pund. Ekii se wumb kombur enim kin tuk ok, Gos nge tiŕap wumb ei, ek kis nik, noman to wulu kindangin kin, enim Gos keimi ek ka ei nge, pii gii ninerngii,” pa nim.

30 “Pe wumb kombur enim tuk moŕmun konu eŕe tiŕap endi, wumb ok, ek kis kend kanim kanim nik erangin kin, Gos nge tiŕap eŕe tuk puk moŕmun. Wumb ei nge, yi ningii ek ei, piingii,” pa nim.

31 “Yi piik kunum kunum enim tep ka er muŕngii. Enim oŕ ei piingii nip kin, na enim kin tuk kung ngii tekliki moŕup kin, ek dinga wu endeim endeim ni ngunj. Na ningiŕ eŕe ka mani wang kin, ek ei ninj.

32 “Akip na enim Gos angil ek mundamb moŕmun, Gos eim enim noman ka ngumba. Eim enim kapi er dinga ermba, Gos wumb nii endi noman ka ngumbii ni piilim. Enim wumb pei pii gii ninjing wumb ei ngang kin, epin konu eŕe ka pungii.

33 Na nam noman eŕe, alap ni, ku ni, ei wu epi pei seng moŕmun ei, kom se piinenj mon!” pa nim.

34 “Enim piinmin, na angil taŕ ei nge, kongun erkiŕ. Na epi endi sinerim ei, sip yi eŕ. Wumb na kin ende moŕmun wumb ei, paki toŕum ku.

³⁵ Na kongun pei ele kongun ei, enim andan top kin, sinim kongun ei, dinga kind er bin. Sinim kongun yi erpin kin, wu endi epi sinermba ei, paki tumun. Sinim Jiisas Owundu ek ni mił piipin ermin. Wumb endi eim ka ka piipi kin, eim epi wumb eipi ngumba ei, ka wii. Pe wumb endi epi ngang sipi kin, ka ka piimba ei, aninga ka piipi simba.

³⁶ “Pol eim ek ei nipi poru nipi kin, eim mong gopsing pii połpu prei erim. Erang kin, wu num ombu ni prei oui enjing.

³⁷ Ekii se Pol ba erang kin, wumb Pol ambilk gii nik, ke nik, kaimb sinjing.

³⁸ Pol ek yi nim, “Enim nga na kinerngii,” pa nim. Yi neng kin, wumb kaimb kis sik, noman embin tang mulnjung. Mulangin kin, noł sip ele oui si pangin pum.

21

Pol Sip Ele Tonu Pupu Jerusalem Konu Ele Ba Pum

¹ Sin wumb wakin topun, sip ele pamin kin, kos konu ele ba pum. Kun pupun pupun kunum endi, Kos konu ele tor punjpun. Nga Kos konu ele si kindpin kin, Pasara ninjing konu ele tor punjpun.

² Sip endi, Piniisiya konu ele ba nge bin ni, kui er mulnjpun. Pe sip ele tonu pupun, punjpun.

³ Pe sin pupun, Saipris konu ele orung pupun, si kindpin punjpun. Sin pupun, Siriya konu ele tor pupun, Taiya konu ele mulnjpun. Sip epi sipim ei, konu ele tor kindim.

⁴ Pe sin pupun, Gos tilap mulnjung wumb kan sipin, kunum angil orung nga tał mulnjpun. Gos Gui Ka ei Gos tilap wumb noman ele ek ngang kin, wumb Gos tilap wumb molk yi ninjing, “Pol, nim Jerusalem konu ele punerii!” ninjing.

⁵ Sin konu ele moł pendpin kin, nga punjpun. Gos tilap ele mulnjung wu amb kang ambil pei, sin sinim konu owundu ele tor tu wunjung. Pe ep noł wer ele mołpun kin, Gos kin prei enjpin.

⁶ Pe sin sip ele bin, pendpin, angil sipin, sip ele pamin. Wumb en enim si kindik, ngii konu ele orung orung punjung.

⁷ Sin sip ele tonu pupun, Taiya konu ele si kindpin kin pupun, Solemes konu ele tor punjpun. Sin Gos tilap ele mulnjung wumb kin, kunum endeim mołpun, nga punjpun.

⁸ Pepin kin, kupiiring sin konu ele si kindpin kin, Sisariya konu ele punjpun. Sin pupun, Gos ek ngolum wu Pilip, ngii konu ele punjpun. Pupun kin, eim kin mulnjpun. Eim Gos nge wumb mulangin kin, angil orung nga tał nge wu endi mulnjung konu ele mulum.

⁹ Wu eim ambilam kapil kapli mulnjung ambilam wii ombu, Gos epi ermba ek ei piik nilmin.

¹⁰ Pe sin Sisariya konu ele, kunum pei mulmun. Gos oł ekii se ermba oł ei piipi nilim wu ei, eim embe Akapus. Eim Juriya konu ele si kindpi kin, Sisariya konu ele mani om.

¹¹ Eim sin kin mani opu, Pol kan mum pendim kan mum ei sipi, ei eim simb angil ele, kan mum topu, yi nim, “Gos Gui Ka ek yi nim, ‘Jerusalem konu ele Jura wumb, en enim kan mum arim kan, yi mił tungii,’ pa nim. ‘Yi erik sipik, wumb tilap eipi endi ngungii,’ ” nim.

¹² Sin wu amb pei ek ei piipin kin, Pol kin ek dinga nik kin, “Pol Jerusalem konu ele tonu punerii!” pa ninjing.

¹³ Ba Pol ek yi nim, “Enim nimbił erang ke nik? Na noman embin tungii. Na kan ngii ele bii nip er kun er mulał mon. Ba na Jerusalem konu ele

kułmbii ei kapli ku. Jiisas Owundu nge embe ambıl tonu kindip eramb kin, na tungii ei nge, ngenj ele gał kularip moł.”

14 Pe sin eim noman ele eipi enermin. Sin ek tingnarpin wiik tunjpun. Sin yi ninjpin, “Owundu eim noman ele kapli,” ninjpin.

Jerusalem Konu Ele Pol Eim Opu, Kongun Er Endim Mił Nim

15 Kunum kopur o pang kin, sin Jerusalem konu ele bin ni, epi er kun er mulnjpun.

16 Pe wumb kombur Gos tilap ele tuk puk kin, Sesiriya konu ele mulnjung wumb ei, sin kin tep to punjung. Sin pupun, Neson ngii konu ele sipinjpin wu ei, Saipris konu wu ei, eim am kumb ok eim Gos tilap ele tuk purum. Eim yi piim, sin eim ngii ele mułmun ni piim.

17 Sin Jerusalem konu ele tor punjpun wumb ei, Gos tilap ele mulnjung wumb ei, tor ok, sin kanik, ka piik, angil embilk enjing.

18 Pe kupiiring, Pol eim sin kin pupu kin, Jeims mulum konu ele pupun, kenmin ni punjpun. Pe Gos ngii engim konu ele wu num Jeims kin mulnjpun.

19 Pol eim kongun er endim mił, ek pol topu, Gos eim paki topu erang kin, Pol eim wumb tilap eipi ele, tuk kongun er endim mił, ni wumb ngum.

20 Wumb ek ei piik, Gos embe ambıl tonu kindnjing. Wumb ek nik, eim ngunjung, “Pol nim ek piik! Jura wumb pei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, pei ek dinga nik, lo ek ambıl gii ninjing.

21 Ba wumb kombur, wumb kanik nik kin, ek nim kanik ninjing. Pol eim Jura wumb kanpi, wumb tilap eipi tuk ele mułangin kin, ek nipi, Moses lo ek ei si kindngii ni elim. Enim kangil ngenj kopisnarik kin, ok elim oł ei, ekii sinerei nipi elim.

22 Pe sinim nimbıl oł ermin? Keimi, enim piik ni nim ya on.

23 Pe akip sin nim ek nimin ei, akip enjii, ninjing. Sin wu kapil kapli mołmun wu kei, ek keimi endi ninjing. Nik kin, tonu kindnjing.

24 Nim wu kei kin, Jura wumb men ngii pungii. Enim elim oł ei, Moses lo ek ei nim ekii sikin eran kin, enim pei ka mułngii. Pe nim wumb ombu ku ngan kin, wumb en enim peng enjin pek tungii,” pa nim. “Nim yi eran kin, wumb molk keningii ek ei, nim kanik ek kend ni piingii. Wumb nim kin piingii wu ei, lo ek elim ni piingii.

25 Wumb tilap eipi, Gos ek piik, tuk ok mołmun wumb ei, sinim pipe Pol kindinjpin ei, kindpin kin, sinim ok ek ni pendinjpin ek ei, nipin ngunjpun. Nipin yi nipin kin, enim kan kun er mułngii. Enim kung ni, epi eipi endi, gos kend nik kuingii epi ei, nunerei! Pe kung miyem ni, kung kan kuł pindangin kin, kułmba ei nunerei!” yi ninjpin. “Wu amb eipi ningil enerngii mon; ka mułngii.”

26 Pe Pol wu ombu seng kin, kupiiring wu ombu seng kin, en enim ka mułngii er punjung. Pe yi erpi opu kin, men ngii owundu ele tuk om. Opu kin, Gos kin kułmał kalilim wu ei ek nim, “Kunum nenj wumb en enim konj molk kin, en enim endeim endeim ni ok, Gos kin kułmał kełngii nge ongii?”

27 Ekii se kunum angil orung nga tał poru neng kin, Eisiya konu ele Jura wumb ok kenjing ni, Pol tuk men ngii owundu ele mułum. Kanik kin, wumb pei ek dinga nik piik kin, Pol ambıl gii ninjing.

28 Pe wumb wii dinga tok ninjing, “Enim Esrel wumb, sin paki tei! Ya wu ei, epi konu orung orung pei wumb andan topu ngonum. Esrel wumb to mani kindpi kin, sinim lo ek to mani kindpi kin, sin men ngii owundu ek nipi kis enim,” pa ninjing. “Pe eim epi endi sinim men ngii ele tuk tu wupu

kin, er penj mondpu kin, Griik wumb kombur sinim men ngii ele nirik tu wum," ninjing.

²⁹ Nimbił erang, wu Tropimas Epesas konu ele wu ei, ok Pol eim konu owundu ele tuk tu wupu kin, men ngii owundu ele tuk tu wupu mundum, ni piinjing.

³⁰ Pe Jerusalem konu ele wumb ni, wumb pei sikir ok kułou tunjung. Pe Pol ambił gii nik kin, men ngii owundu ele sik, anda tu wunjung. Nga ngii ondu sikir ngunjung.

Rom Konu Ele Opu Elmin, Tep Elim Wu Pol Sim

³¹ Pe wumb si andik, Pol ek tangin ek ei nik kin, to kundngii enjing. Wu owundu opu elim wu mułum konu ei piipi, wumb ek yi ninjing. Jerusalem wumb pei puku si endnjing.

³² Yi erangin kin, eim opu wu kombur sipi, wu opu elmin wu tep elmin wu kombur sipi, wuł manı pangin kin, pe Jura wumb molk kenjing ni, wu num owundu opu wumb sipi, tu wang kanik kin, Pol kepii tunarik, wakin tunjung.

³³ Pe opu elmin wu num ni opu, Pol ambił gii nim. Nipi opu, wumb neng kin, kan sen tał tu wuk kin, kan tunjung. Eim wumb kii sipi, yi nim, "Wu ei nii? Wu ei nimbił oł erim?"

³⁴ Wumb tilap owundu molk wumb kombur ek endi nik, wii tok erangin kin, wumb kombur ek eipi nik, wii tok nengin kin, ek tał er pim. Pe wumb eipi eipi dinga nengin kin, opu elmin wu num ni, ek ei pule pii pol tunerim mon. Yi erangin kin, wu num ei, ek nipi, eim opu wu ngum. "Enim Pol, enim ngii dinga ele nirik sipei!" nim.

³⁵ Pol ngii ond peri ele kamb piip tonu pum. Pang kin, wumb ek dinga nik, Pol to kundngii erangin kin, opu wumb Pol ko wuk sipnjing.

³⁶ Wumb tilap owundu ekii se puk kin, wii tok yi ninjing, "Eim to kundeil! Eim to kundeil!" yi nik punjung.

³⁷ Opu ond wumb en enim, Pol sik sipik, en enim ngii ele nirik sipnjing. Sipangin kin, Pol ek nipi, opu wu num ni ngum, "Na kaplı, nim kin ek endi nip ngumbii min?" Pe opu wu num ni yi nim, "Nim Griik wumb ek piilin min?"

³⁸ Na piind, nim Eisip wu ni piind. Ok kembis kin nim gapman kin opu enjii en wu 4,000 tui kepii ambił sipinjing. Sipik puk kin, mei wumb mulenjing konu ele punjung."

³⁹ Ba Pol ek yi nim, "Na Jura wu moł," pa nim. "Na konu ele Tasas kin Silisiya konu ele owundu ei, embe pułum. Na kaplı ek nip kin, wumb ngumbii min?"

⁴⁰ Pe opu elmin wu num ni kaplı neng kin, Pol angıl tonu kindang kin, wumb ek tingnarik mulnjung. Pol eim Eipru wumb ek ele, nipi yi nim.

22

¹ "Engnan noł ni, arnan noł ni, enim wumb kom sek mułangin kin, na ek endi nip, orung kindmbii end."

² Ek ei Pol nipi wumb ngum. Pol Jura wumb ei nipi wumb ngang kin, wumb ek ei piik, kom ka sek, ek tingnarik er mulnjung.

³ Pol ek yi nim, "Na Jura wu," pa nim. "Na manan, na Tasas kin Silisiya konu ele mengin. Na konu ele ya mołup kin, owundu enj. Pe na ek emb top ngum wu ei, Gameliyel eim, na ek emb to ngum ei, sinim kupenjin noł elmin oł ei kin, lo ek nipi, na ngum. Yi nipi ngang kin, na Gos ek ele dinga piip muls. Yi mił ku, enim dinga puk enmin.

4 Nam pii gii ninj ele ei nge, ok wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, se andip top el. Wu amb ni, to kondup el. Wumb kopur kan sen ele top kin, kan ngii kindip yi el,” pa nim.

5 “Wumb kułmał kalıłmin wumb owundu, ek pii kun elmin wu num ni, wumb ei kaplı ek ei piingii. Wumb ombu, na kin pipe ngangin kin, Damaskas konu ele Jura wumb pipe to ngopu kin, na Damaskas konu ele andip puł. Andip puł ei, wumb kan si sipip, kan sen top kin, kan ngii kan ngop el.

*Pol Pii Gii Nirim Kunum Ei Ek Pol Tonum
(Aposeł 9:1-19, 26:12-18)*

6 “Na andip pup kin, konu eni tonu tuk mii memb pałim oł ei peng kin, Damaskas konu ele mandi punj. Pe sikir ei, epin dup mił tiłang dinga na muls konu ele erim.

7 Tiłang yi erang kin, na mei ele mani pup pemb kin, ek endi ei epin tor opu yi nim. ‘Sol! Sol! Nim nimbił erang, na kin oł embin tui ngon?’

8 Na ek yi nip orung kindinj, ‘Owundu, nim nii?’ Ek na nipi yi nim, ‘Na Jiisas Naseres konu ele moł. Nim na kin oł embin tui en,’ pa nim.

9 Wumb na kin punjpun wumb ei, dup mił epi tiłang erim ei kenjing. Ba wu endi na ek nipi ngum ei, piinenjing, mon.

10 Pe na ek yi ninj, ‘Owundu, pe na nimbił oł ermbii?’ Pe Owundu ek nipi, na ngopu yi nim, ‘Nim angkin Damaskas konu ele pui!’ nim. ‘Konu ele wu endi mołum wu ei, nim kongun enjii mił nipi ngumba,’ pa nim.

11 Pe tiłang ei, dinga erang kin, na epi kan dembin tumbii pinerim. Wumb na kin tep to onjpun wumb ei, na angil ambilk kin, Damaskas konu ele sipnjing.

12 Konu ele wu endi mułum wu ei, eim embe Ananaiyas. Wu ei lo ek pei ekii silim wu mułang kin, Jura wumb en enim, Damaskas konu ele mołumun wumb ei molk kin, wu ei ka ni piłmin.

13 Wu ei, na muls konu ele mandi opu angpi, ek nipi yi nim, “Engnan Sol, nim ningil nga kenjii,” nim. Pe kunum ele mendpił, na ningil ka seng kin, na kan poł tunj.

14 Pe eim ek yi nim, “Sinim kupenjpın noł paki topu elim Gos ei, eim tonu nim kindang molkun kin, eim ermba oł pii poł tokun. Pe Kraıs mułmba ei, kan poł tukun kin, ek nimba ei piikın, yi enjii ni to mundum,” pa nim.

15 “Nim pe nimbił oł erang kankin kin, piikın en? Nim oł ei pukun, wumb pei kankin kin, ek ni tor kindnjii.

16 Pe nim nimbił erang nim kui er mołun? Nim pukun noł pii nim. Nim Jiisas embe ele nikin ke nen, Gos eim nim oł kis kanim kanim elin oł, ei kil ngopu si kindmba,” pa nim.

Gos Pol Kindang Wumb Tiłap Ei Kin Pum

17 “Ekii se na Jerusalem konu ele Gos ngii op kin, Gos kin prei er mołup kin, or kumb mił endi enj.

18 Or kumb mił erip kinamb kin, Gos Owundu na kin ek yi nim, ‘Sikir Jerusalem konu ele si kindkin po! Nim na ek ya ele ninjii ei, wumb nim ek ei, kaplı pii gii ninerngii,’ pa nim.

19 Na nam ek yi ninj, ‘Owundu, na konu ele orung orung nim ngii ele pup kin, wumb nim kin pii gii niłmin wumb ei, mon nipi, kepıi topu, kan ngii ele kindil.

²⁰ Ok Siipen nim ek se andiim wu ei, to kundnjung kunum ele, na eim kin mandi engir. Na orung kanip engamb kin, wumb konduk gulk tungii nip, orung engir.'

²¹ Ba Gos eim ek yi nipi na ngum, 'Nim po! Na nim konu turii endi kindamb pukun kin, wumb tilap eipi endi kin mulnjii,' pa nipi kindang punj.

²² Jura wumb Pol nim ek ei piik, ek dinga nik kin, "Eim to kundei" ninjing. "Wu ei nge, ya mei ele mulermba wu ei, konj mulermba," ninjing.

²³ Wumb wii dinga tok kin, en enim konduk gulk kin, mei kulman si tonu kindnjing.

²⁴ Yi erangin kin, wu num molpu ek yi neng kin, Pol sik sipik, opu wumb ngii ele nirik sipnjing. Wu num ei ek yi neng kin, opu wumb Pol kepii tok, Jura wumb ek dinga ninmin, "Ek pule piimin," pa nim.

²⁵ Pe opu ond wumb kan sik kin, kan tunjung. Opu elmin wu tep elmin wu ei, Pol engim konu ele mandi engang kin, Pol ek yi nipi wu ei ngum. "Lo ek nipi, Rom wumb yi kan ngei nim min? Enim ek nik, ka enarik, kepii ok tok enmin ei, kapli min?"

²⁶ Opu wu tep elim wu ei, ek ei piipi pupu kin, wu num owundu mulum konu ele pupu, ek dinga nipi yi nim. "Nim wu ei kin nimbiil ol enjii en? Wu ei Rom wu," pa nim.

²⁷ Pe wu num ni, Pol mulum konu ele ek nipi Pol ngum, "Nim Rom wu min?" Pol molpu yi nim, "Na Rom wu," pa nim.

²⁸ Wu num ek yi nim, "Na ku owundu ngopu kin, na Rom wu mol," pa nim. Ba Pol ek nipi, yi nim, "Na manan na Rom konu ele ok mengim. Pe na Rom wu mol."

²⁹ Pe wumb Pol kii sik, kepii tok enjing wumb ei, mund mong kulnjung. Wu num ni, Pol Rom konu ele wu endi kan ngumbii enj ni piipi kin, gal kulum.

³⁰ Wu num ei, eim Pol palim miil ei, pule piimbii nim. "Pol eim nimbiil ol erim ei piimbii," nim. Yi nipi kin, kupiiring ok, eim Pol kan sen si kindpi kin, wumb kulmal kaalim owundu wumb ni, kaunsil wumb pei ok, kulou tungii nim. Pe wu num ni, Pol sipi ngii ele mani tu wupu kin, wumb ombu kumb ele engndim.

23

Jura Wumb Ek Pii Kun Elmin Wumb Mulnjung Konu Ele Pol Ek Nipi Ngum.

¹ Pol kaunsil wumb mulnjung konu ele dinga kanpi kin, ek nim, "Engnan nol, na Gos kumb ele endinj. Endinj ei, nam noman ka seng, andip op kin, akip ya mol. Nam ol kis endi enj ni piinand."

² Pol ek yi neng kin, kulmal kaalim owundu Ananaiyas wu ei, ek yi nim, "Enim wumb Pol engim konu ele mandi molmun wumb ei, Pol gupu ele angil kum tei!" nim.

³ Pe Pol ek nipi, Ananaiyas ngum, "Nim ngenj torung orung ambilk ka ka en; ba tukrung ka sinaim. Gos ek nim kapli tumba," pa nim. "Nim ya ele molkun lo ek ele piikin kin, na ek ngond; ba ninim lo ek ei to kindkin, wumb na tei!" pa nim.

⁴ Wumb Pol engim konu ele mandi engnjung wumb ei, yi ninjing, "Nim Gos nge kulmal kaalim wu owundu ei, ek kis nikin ngon," pa ninjing.

⁵ Pol ek yi nim, “Engnan no!, na wu ei kulma! kalilim wu owundu ei na piinenj, ‘Nim wumb tilap ele wu num ei, ek yi ni kis enenjii mon!’ Gos lo ek nilim ek ei palim ei, na piip mo!”

⁶ Pol kaunsil wumb kombur eim piim. Piipi kin, wumb ek pii kun elmin wumb wii topu, ek dinga nim, “Engnan no!, na lo ek piil wu. Na lo ek piilim wu nge kingam. Na pii gii nind ei, wumb kulnjung wumb ei, wii nga konj tonu pungii ei, na pii gii nind. Ek ele nge nip wumb ngop erip endamb kin, wumb na akip tu wuk, kan ngii ele kindangin kep mi! nind.”

⁷ Pol ek ei neng kin, lo ek piilmin wumb kin wumb kolk nga konj tonu ongii ni piinalmin wumb ba, tuk ele ek mi! enjing. Yi erangin kin, en enim eipi eipi punjung.

⁸ Pe wumb kombur en enim yi nilmin, ‘Wumb kolmun wumb ei nge angk tonu punengii,’ nilmin wumb ei, tep wumb mulalmin kin, gui ele mulalmin ni piilmin. Ba wumb ei, lo ek ekii sik elmin wumb ei, ek pei pii gii nilmin.

⁹ Yi erangin kin, wumb wii dinga tok onjung. Lo ek piilmin wumb ei, eim nge tilap ele punjung. Puk angk kin, ek dinga nik yi ninjing, “Wu ei ol kis endi en enim mon,” pa ninjing. Guimeng sinim tep enim wumb ei, min endi opu wu ei kin, ek ninim,” pa ninjing.

¹⁰ Wumb ek mi! owundu enjing ei, wu num ei piipi kin, ek yi nim, “Wumb orung orung molk kin, Pol angil ambilk orung seng kin Pol kulmba,” ni piim. Yi piipi kin, opu wumb ni kindang puk kin, Pol sik, “Ya tuwei!” nim. Neng puk kin, Pol sipik, opu wumb en enim ngii konu ele nirik sipnjing.

¹¹ Ekii se emii peng kin, Gos Owundu Pol kumb ele angpi ek yi nim. “Pol, nim noman dinga peng piinjii! Jerusalem konu ele ek dinga nin, nim yi mi! ku Rom konu ele na ek ninjii!” pa nipi, Gos Owundu ek yi nim.

¹² Tingang kin, Jura wumb ek endi yi ni pendnjing. Ek dinga nik, “Pol to kundmun ninjing, ‘Sinim Pol to kundmun pendpin kin, kapli kuni no! ni, epi nunermin, mon!” ninjing.

¹³ Wumb ek keimi nik, ek ei ni tonu kind pendnjing. Wumb mulnjung ei, wumb pei 40 mi! mulnjung.

¹⁴ Pe wumb ei puk kulma! kalilim wu owundu ni, wumb kin men ngii ele kongun wumb kin kanik, ek yi ninjing, “Sinim Pol to kundmun kunum, kuni no! mowii piimin, wii pepin, Pol to kundamin poru nimba,” ninjing.

¹⁵ “Enim kulma! kalilmin wumb owundu ni, kaunsil wumb ni, enim ek nik, ‘Wu num molum konu ele nengin, Pol sipi mani tu wangli,’ ninjing. ‘Enim ek nga nik kii sik, Pol ek ninim ek pule nga nipin piipin kin, tor kindmba,’ ninjing. ‘Sin tumun nge, er kun er molmun,’ ninjing. ‘Pol eim opu, enim kin opu kun enermba. Sin Pol to kundmun,’ pa yi ninjing.

¹⁶ Pol eim aim kingam ei mulum ni ninjing ek ei piipi kin, opu ond wumb ngii konu ele mulum konu nirik pupu, Pol kanpi, nim.

¹⁷ Pol eim opu elmin tep elim wu ei, Pol wii tang kin, om. Wang kin, ek yi nim, “Kangi wu ei, wu num molum konu ele sipi, kangi ei, wu num ei kin ek endi nimbii, ninim. Kangi wu ei ek endi nipi wu num ei nipi ngumbii ninim,” pa nim.

¹⁸ Opu elmin tep elim wu ni, kangi wu ni sipi, wu num mulum konu ele sipim. “Kan pim wu Pol, na wii topu, kangi wu ei nim molun konu ele si pang kin, ek endi nimbii,” pa nipi onum.

¹⁹ Pe wu num ni, kangi wu ni angil embilim. Ambilpi kin, sipi orung sipim. Pukul kin, el elip mendpi! mulnjungul. Pe wu num nipi yi nim, “Nim na kin nipe ek ninjii on?”

20 Pe wu kangî wu ni, ek nipi yi nim, “Jura wumb kengip er pendik, nim kii semin kin, Pol, kupiiring nim si mani tu wunjii,” ninjing. “Pe wumb en enim ek kend tok, ek dinga nik, Pol, eim nim ek puê, am kii si piimin ninjing,” pa nim.

21 “Ba nim wumb ombu ek pinerii! Pe wumb kopur mołmun wumb ei, kopur aninga 40 mił kopur mołmun. Wumb ei ek dinga nik, kuni noł ni, epi nunarik molk pangin kin, Pol to kundmun kunum ei, kuni noł epi numun ninjing. Pe wumb andlam êle kui er mołmun. Pe nim en enim ek ninjii ek ei, kapli nik mulnjung.

22 Pe opu wu num ni, kangî wu ni kindang orung pum. Pang kin, ek yi nim, “Nim na kankin nin ek ei, nga wumb eipi endi kan ninerii, mon!” nipi kin, kindang pum.

Opu Elmin Tep Elim Wu Ei, Pol Piilikis Gapman Wu Ei Kin Kindim

23 Pe opu wu num ni, opu elmbił wu num tał wii tang wangił, ek yi nim. “Elipe opu wumb 200 sikił, kung os ele mulngii wu 70 sikił kin, kileng embiıngii wu 200 sikił, pukuł kin, Sisariya konu eni emii peng 9 erang kin, andik pei!

24 Pe enim kung os endi, er ka er sengin kin, Pol mułmba nge er ka er mułang kin, puk gapman wu owundu Piilikis mołum konu êle, pei neng pungi.

25 Opu wu num ni, pipe end yi pułum.

26 “Na Klories Lisiyas, na pipe ei połup kin, gapman wu owundu Piilikis mułum konu êle kindind.

27 Jura wumb wu ei, ambił gii nik to kundmun nik enjing. Ba na wu ei kii sip piinj ni, wu Rom konu êle wu peng kin, na nge opu wu pei sip op kin, Jura wumb angil êle si tor tu wunj.

28 Na wu eim nimbił oł erim oł ei, puê piimbii. Nip kin, kaunsil wumb mulnjung konu êle mani sipinj.

29 Yi erangin kin, na pup kenj ni, wumb en enim lo ek êle nge piik kun enarik kin, wu ei, wii tumun, ninjing. Wu ei oł kis enerim. En enim wumb kepîi to si pipin kin, kan ngii kindpin erpin ei, kapli enanim.

30 Ek endi akip tor wang kin, piind ei, wumb en enim ek koi nik, wu ei to kundmun ninjing, piind. Yi nengin kin, na kanip wu sip nim kin kindind. Wumb wu ei kin ek ngok enjing ei, nim kanik ni tor kindik yi erangin kin, gapman wu owundu ei, pipe ele ek yi ninim ni pułum.”

31 Opu wu num neng kin, opu wumb Pol sik sipik, Ansiparis konu ele, emii peng sipnjing.

32 Konu tingang kin, opu wu en enim ngii konu ele orung punjung. Pe opu ond wumb ombu, kung os ele mulnjung wu ombu, Pol sik, Sisariya konu ele sipnjing.

33 Kung os ele mulnjung wumb ei puk kin, pipe ni sik, wu gapman owundu ni ngunjung. Ngok kin, Pol sik gapman owundu kumb ele engindnjing.

34 Pe wu gapman owundu ni, pipe gerpi kanpi kin, Pol kii sim.

35 “Wumb pei ya ok nim kin ninjing ek ei nengin kin, na piimbii,” nim. Pe wu ni, ek yi nim, “Eros gapman ngii ele kan ngo pendngii,” pa nim.

¹ Ekii se kunum angil orung o pang kin, wu kulma! ka!ilim owundu wu ei eim embe Ananaiyas. Eim ni, wu num kombur ni, wu endi ek nilim wu endi kin onjung. Ok kos, wu ei eim embe Tursulas. Puk kin, wu gapman owundu ei kanik, Pol kos enjing ek ei piik kin punjung.

² Gapman wu owundu ni Pol wii tang wang kin, Tursulas eim ek nipi ngumba nge om. Opu yi nim, “Wu owundu Piilikis, nim sin paki tang kin, sin ka mo!mun. Mo!pun kin, opu ni epi kis endi tonu onanim mon. Ninim noman ka peng kin, sinim wumb tilap ei pei kumb ok kis mo!pun onjpun; ba pe opun, konu pei ka seng mo!mun.

³ Nim yi eran kin, nim kin noman ka piipin ngopun, nim kin noman ngumun.

⁴ Sin nim kin ek kinan nipin kis piinjpin kin, na ek aninga nip ngamb kin, nim noman ka seng kin, sin ek ei piinjii,” pa nim.

⁵ “Sin wu kenjpin, ba wu epi pei kis erpi, wumb pei kin ek opu ngopu erim ei, eim kenjpin. Jura wumb ni, konu mei orung orung pei wumb kin, ek opu ngopu yi elim wu,” pa nim. Yi erpi kin, eim wu num mil mo!pu kin, sin wu tilap ei sipi, tilap eipi Naseres tilap embe sim.

⁶⁻⁸ Pe wu ombu yi ninjing, “Pol, sin Gos ngii owundu er kis mundmbii, ni piipi elim. Erang kin, sin eim ambil gii nipin. (Sin sinim lo ek ei nge piipin, Pol Jura wumb kos ele tunmun. Ba wu num owundu Laisiyas ni opu kindpi kin, eim Pol sin angil ele, si tor kindnim ninjing. Eim yi nim, wumb Pol kin kos erngii wumb ei, nim kin tonu ok, nim kanik ningii,” nipi yi nim.) “Pe ninim wu ei, ek nikin kii sinjii. Sin wu ei kin kos ermin enjpin ei, Tursulas ek yi mil nipi ngum.

⁹ Jura wumb pei paki tok, Pol ek ngok, wumb ek ninmin ek ei, keimi mendpil ninjing.

Pol Ek Nipi Piilikis Ngum

¹⁰ Wu gapman owundu ni, Pol peng tonu kindpi erang kin, Pol ek yi nipi orung kindim. “Na piind, nim kung ngii pei, wumb tilap ei kin lo pii kin mo!ulun. Yi erang kin, ei na noman ka piip nim ek ni orung kindind.

¹¹ Ninim wumb kii se piin kin, ninim ek yi mil piinjii. Na Jerusalem konu ele Gos kin prei ermbii nge onj ei, kunum kinan endi op punanim kunum 12 o pum.

¹² Jura wumb na men ngii owundu ele, wu endi kin ek opu mondup ninenj. Pe na wumb nip sip, kulou top, men ngii ni, konu owundu ele ni, na wumb endi nip, si kulou top yi end nip enenj mon.

¹³ Akip ek endi nik, na kin kos er ngungii ei, ek ei pule enim piik kun enanmin. Enarik kin, ek ei ningii ei nim keimi piinjii,” pa nim.

¹⁴ “Ba na ek endi nip nim ngumbii. En enim wumb yi mil ninjing, ‘Na ek eipi ol elmin ol kin ekii sip, wumb en enim yi mil,’ ninjing. Ek ei kend ek yi ninjing. Ol ei na piip, ekii sik; ba ol ei keimi mendpil.

¹⁵ Na Gos kin nimbil ol ermba ol ei, kui er mo! ei, wumb yi mo!mun. Gos wumb kulnjung wumb erang kin, nga tonu ok konj pungii. Pungii wumb ka mulnjung wumb kin, wumb kis mulnjung wumb ouni konj angk tonu ongii. Na Gos kin kui er mo! ku.

¹⁶ Yi palim ei piip kin, nam noman dinga kunum kunum piip end. Nam ol kis endi, Gos kumb ele ni wumb kumb ei pei na enak; nam kun mo!.

¹⁷ Na pup wumb konu eipi ele kung ngii kombur mo!up kin, na nim Jerusalem konu ele op kin, nam wumb tilap ende kin mo!up yi ek. Wumb endi epi sinarpi elim wumb ei, paki top ngo!.

Ngop kin, Gos kin kulma! nge epi tu wul ku.

18 Na kongun ei nge erip, oł ele erip, men ngii owundu ele mułamb kin, nam ngenj konj kindrim. Wumb na kaniłmin ku. Pe wumb pei na kin mułalmin wumb ei, ek endi na kin ninalmin mon.

19 Ba Jura wumb Eisiya konu ele mołmun wumb ei, ok na ambil gii ninjing. Wumb ei na kin ek ningii pim kin, nim kumb ele ok, na kin kos nengin piimbii,” pa nim.

20 “Pe mon pim kin, wumb ombu ya mołmun wumb ei, na nimbil oł enj ei nengin kin, na kunum endi kaunsil kin engir kunum ei, na erir oł ei ningii,” pa nim.

21 “Mon pim kin, ek endeim mendpil. Ok na wumb mulk konu tuk mołup kin, wumb wii tur. Na Gos wumb kulii wumb ei nga er konj simba nipi, wii topu, wumb ngur konu ele, akip nim kumb ele, na sik kos ele tu wunmun ni piind,” pa nipi Pol ek yi nim.

22 Wu gapman Piilikis ek ei piim kin, Gos tilap ele tuk punmun wumb, wu kopur piim wumb gapman owundu ek yi piipi kin, Jura wumb kanpi nim, “Enim kui er mułangin kin, opu wu num Lisiyas eim ya mani wang kin, na enim kos ei piip kun ermbii,” pa nim.

23 Pe opu elmin wu owundu ni Pol sipi kin, kan ngii ele sipim. “Pol kan dinga mił ngunerei! Pol wumb puł endi ongii ei, mon ninerngii! Ninarik kin, Pol paki tungii nge ongii,” pa nim.

24 Kunum kopur o pang kin, Piilikis ambim Drusila kin onjnguł. Drusila ni amb ei, eim Jura amb. Piilikis eim Pol wii topu, ek kombur neng piimbii ni om. Pol Gos nge tilap ele tuk pu molk kin, Jiisas Krais kin ek pii gii ninmin mił pułe pol topu nipi ngum.

25 Ba Pol ek ei piipi, oł kun ele, kun elmin mił ku pim kin, noman pim epi to mani kindpi, ekii se Gos wumb pei kos owundu ermba. Piilikis ek ei piipi kin, mund mong kulpu, “Pol, pui!” nim. “Ekii se na kunum endi sim kin, nim wii tumbii,” nim.

26 Piilikis ni wu gapman owundu ei, eim noman eipi endi peng piipi kin, Pol kunum kunum neng opu kin, ku ni, epi endi ngumba ni piipi, wii tang ołum.

27 Ekii se, kung ngii tał o pang kin, wu eipi Porsiyas Peses ni, wu ei Piilikis kongun elim kongun ei, wu ei sipi erim. Pe Piilikis eim, Jura wumb kanip nimbii ni piipi kin, Pol kan ngii ele enj pendngii nge, nimbii ni piim.

25

“Pol Siisa Wu Num Owundu Neng, Kos Piimba,” Pa Nim.

1 Peses eim opu konu owundu ele kunum tekliki mołpu kin, Sisariya konu ele si kindpi, Jerusalem konu ele tonu pum.

2 Wumb kulmał kaniłmin owundu wumb ni, Jura wu num ni, wumb puk kin, Pol kin ek to monduk mił nik yi enjing.

3 “Nim sin paki tunjii, min? Tokun kin, wu ei Jerusalem konu ele sipnjii, ninjing. Wumb en enim ok andlam ele koi er pek kin, Pol tumun ni piik, tu wunjung.”

4 Ba Peses ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pol Sisariya konu ele kan ngii kan pim. Pepi kin, kunum aninga kopur mołup kin, nga Sisariya konu ele orung bii,” nim.

5 “Enim wu num ombu, na kin ouni bin,” pa nim. “Wu ei oł kis endi erim kin, sin kos ni piimin.”

⁶ Peses eim wumb ombu kin, kunum nendii mił engki mułum. Mołpu kin, Sisariya konu ele mani pum. Pupu kin, kupiiring eim kos ngii ele mołpu kin, “Pol si tu wei!” nim.

⁷ Pol wang kin, Jura wumb Jerusalem konu ele si kindik kin, mani onjung wumb ei ok, Pol engim konu ele mandi angk kin, ek kis kanim kanim nik, Pol ngunjung; ba wumb en enim wu owundu Peses piimba ek mendpił, endi ninenjing.

⁸⁻⁹ Pe Pol ek nipi, orung kindim, “Na oł kis endi enenj mon! Jura wumb lo ek ei mon; pe men ngii owundu ek ei mon; Rom wu king owundu ei ek ei mon; na ek kis min oł kis ei endi enenj mon! Wu num Peses eim Jura wumb kin, ek ni piimba pendpi kin, yi nim, “Pol nim, Jerusalem konu ele tonu pu mułan kin, na tonu op kin, kos piimbii,” pa nim.

¹⁰ Pol ek nipi yi nim, “Kos ngii, ya na angil ngii, ek king owundu angil konu ele mendpił, na kos piingii,” pa nim. “Nim wu owundu nim piin. Na oł kis endi Jura wumb kin enenj mon!”

¹¹ Na oł kis endi erip kin, mong endi sip eramb kin, enim na kapli to kundngii,” pa nim. Pe ek nik, na kos enmin ek ei, keimi mon! Wu endi na angil ambilpi, wumb ngunermba mon. Wu king owundu ei, na kos piimba,” pa nim.

Pol Nipe Oł Erim Ei Wu Peses King Akripa Kii Sim

¹² Peses eim kaunsil kin ek nipi pendpi kin, Pol kanpi nim, “King owundu ei kin kos pinjii pim kin, king owundu kin kos ele piingii,” pa nim.

¹³ Kunum kopur o pang kin, king Akripa kin, Berniis kin Sisariya konu ele okuł. Peses kanpił, angil simbił ni onjunguł.

¹⁴ Wu amb tał pukuł, Sisariya konu ele kunum kinan mulnjunguł. Mułangil kin, Peses Pol ek ombu ni, king wu owundu ei ngum. “Wu endi mołum wu ei, ok Piilikis kan ngo pendrim wu ei, piram palim,” pa nim.

¹⁵ Ok, na Jerusalem konu ele mult kunum ei, kułmał kałilmin owundu wumb ni, Jura wumb pei, wu ei ek ngok, “Na nim wu ei oł kis erim; ek eim kin ngunjii min, nik ełmin.

¹⁶ Ba na ek nip, orung kindip yi ninj, ‘Sin Rom wumb wii endi, kos erpin enałmin mon! Wu ei opu, kos piingii konu ele engmba. Angpi kin, eim kos erngii ek ei nipi, orung kindpi, yi ełim.

¹⁷ Wumb ei, na kin ouni onjpun kin, na op kunum kinan, kui er mułal. Kupiiring kos ngii ele mołup kin, wu ei, ‘Tu wei!’ ninj.

¹⁸ Pe wumb kos er ningii, wumb ei ok, engnjing. Ek kis endi nik, wu ei ełim, oł kis nik, ngunenjing. Na piinj; ba wumb en enim ek eipi endi nik enmin ni piinj,” pa nim.

¹⁹ “Wumb en enim ek opu erik ninjing, Pol eim yi niłim, ‘Wu ei Jiisas kułum wu ni, nga konj mołum. Nga men ngii ele mołpu kin, ek nirim ku.’ Ek nik sipik, Pol kin ek ngok, kos ermin ni sipnjing.

²⁰ “Pe na wu num kos piimbii, wu yi nind. Na ek ombu kii simbii ei, embin enim, ‘Ei nim pukun, Jerusalem konu ele mułan kin, na Jerusalem konu ele op kos piimbii min?’

²¹ Ba Pol ek yi nim, ‘Na kan ngii pemb kin, Siisa king owundu ei na kos piimba,’ pa nim. Neng kin, ‘Na Peses kan ngii ele nga pindamb pimba. Pepi kin, Siisa king owundu mołum konu ele kindmba,’ pa nim.

²² Pe King Akripa ni, wu num Peses kii sipi, yi nim, “Na nam wu ei ek piimbii,” pa nim. Pe wu num Peses yi nim, “Topuł piinjii,” pa nim.

²³ Kupiiring, King Akripa kin Berniis kin oku, alap epi ka sikil, onjngu. Oku puku kin, kos piik, kuou tolmun ngii, wumb num ni konu owundu ele opu, tep elmin wumb pei kuou tolmun ngii ele nirik punjngu. Pe Peses ek yi nim, “Pol, tu wei!” nim.

²⁴ Pe Peses ek yi nim, “Wu King Akripa ni, wumb pei kuou tok molmun. Enim ya wu ei kenei!” a nim. “Jura wumb pei ni Jerusalem konu ele ya wumb pei ni enim wu ei kin, ek dinga ninjing. Nga wu ei konj molpu kin, enermba,” a nim.

²⁵ “Ba na kanip kin, eim to kundmun ol endi enerim. Wu ei, eim wu owundu King Siisa nam kos piyamb kin, ekii se, “Na eim kindmbii end,” pa nim.

²⁶ “Na eim ek piip kin, pipe polpu, sinim wu num King mulum konu ele kindmbii ei, na wu ei, ek endi kan sinenj, mon!” pa nim. “Wu King Akripa ni, enim wu pei molmun konu ele tu wamb kin, sinim wu ei, ek piipin, na pipe pol kindmbii,” pa nim.

²⁷ “Na kan wu endi, eim wu num kindamb kin, kos piipin enjpin ek ei ni, kindnermbii ei, na piind ei kapli enanim,” pa nim.

26

Pol Ek Nipi Wu King Akripa Ngum

¹ King Akripa Pol kanpi yi nim, “Ninim ek endi piimbii,” pa neng kin, Pol angpi eim ek yi nim.

² Pol yi nim, “King Akripa, nim ek nin ei, na piip kin, ka piind. Jura wumb na kin ninmin ek ei, na nip orung kindmbii end,” pa nim.

³ “Nim sin Jura wumb elmin ol ei, nim piikin si kindlin. Pe sin noman kanim eipi eipi palim ei, nim piilin. Nim piikin ek ei, na nip ngamb kin, nim ek ei piikin kin, ten sikir kulenji.

⁴ Ok na kangil molup op kin, pe piram mol. Molul kunum ei, nam nge tilap ele molup kin, Jerusalem konu ele andil ei, Jura wumb na piilmin.

⁵ Kumb ok, na ek nip el ei, enim kanik elmin. Elmin ei na ek nip el mil, ni tor kindngii,” pa nim. “Wumb piinmin, na wumb lo ek piik elmin ol ei nge, mil lo ek piilmin wumb ol ei ol endi eipi mil; sinim men ngii lo ei mil kapli sinalim mon.

⁶ Akip na ya ele engamb kin, na kin kos enmin, ei pule yi palim. Na Gos kin pii gii nip kin, ok sin kupenjpin nol, Gos ek dinga piilmin wumb ol ei nge, na yi piip mol.

⁷ Sin nge wumb tilap engki nga tal wumb ei, Gos keimi kin, emii peng, tinga, Gos ek ei minj piilmin. Piik kin, ek ei pii gii nik kin, kui er molmun. Na yi ku, King owundu, na ek ei pii gii nip, kulii wumb nga konj ongii nge, kui er mol. Ele nge, Jura wumb, na sik, kos ngii ele, tu wunmun,” pa nim.

⁸ “Nimbi erang, enim wumb kopur kulnjung wumb ei, Gos nga er konj simba. Nimbi erang enim pii gii ninanmin?”

⁹ Kumb ok, na yi piir. Nam epi pei erip kin, Jiisas Naseres wu ei, eim embe to mani kindmbii, ni pir.

¹⁰ Na erip kin, ya Jerusalem konu ele kulmal kalilmin wumb owundu ei, pipe na sip, yi erip kin, Gos nge tilap ele mulnjung wumb sip, kan ngii ele kindip, wumb eipi kin yi ni piip kin, Gos nge wumb to kundmbii nip yi el.

¹¹ Kunum kunum wumb Gos ngii ele mulangin kin, ol embin tui erip yi el. Na erip kin, yi nil. ‘Enim pii gii ninjing kin, ek kis ni ngok, yi erei!’ pa nip kin, na yi nil. Na wumb kin kis piip kin, wumb pulmun konu ele ekii se pup, konu owundu turii salilim konu ele pul ku.”

*Pol Eim Gos Tilap Ele Tuk Om Mił Pol Tum
(Aposeł 9:1-19, 22:6-16)*

12 “Na kułmał kalilmin wumb owundu pipe sip kin, Damaskas konu ele punj.

13 King owundu konu ele seng kin, andlam andip punj. Pup kenj ni, dup endi ei epin tonu ele mani om. Opu kin, dup mił tilang owundu erpi kin, eni tilang ei kapli enerim mon. Tilang eipi mił erang kin, na kin tep to onjpun wumb ei kin ouni erim.

14 Sin onjpun wumb pei, mei ele kanpin mani punjpun. Na pep piinj ni, epin wumb ek mił ei, tonu muł ele tor opu yi nim, ‘Sol, Sol, nimbil erang, nim na embe to mani kindin? Nim Gos opu en ei yi mił, nim epi mul mołum epi ele ton ei, ninim ngenj kumbii sinjii,’ pa nim.

15 Pe na ek yi ninj, ‘Owundu, nim nii?’ Owundu ek nim, ‘Na Jiisas, nim na nimbil erang ton?’

16 Nim tonu simb ele angkin mulii!’ nim. ‘Na nim kin ond ei, nim en ol ei kanip kin ond,’ pa nim. ‘Na nim kongun ngamb kin, nim na kongun enjii. Erkin kin, na end ol ei, kan mił ninjii. Ekii se, na nim epi endi andan top ngumbii,’ pa nim.

17 ‘Ekii se na nim wumb angil ele sip, wumb tilap eipi ele simbii ku. Na nim wumb ei mołmun konu ele kindind.

18 Nim pukun nen kin, wumb noman ak tok emii konu ele si kindik kin, tilang enim konu ele ongii,’ pa nim. ‘Seisen nge dinga ei, si kindik kin, Gos kin ongii. Wangin kin, na wumb ol kis elmin ei, kil ngop wumb ei na kin pii gii nik kin, na nge wumb mołmun konu ele ouni mułngii,’” pa nim.

19 Pol ek yi nim, “King Akripa, na ei epin Gos ek ei piip kin, na ek ei to kindnenj.

20 Mon, na ek nip, Damaskas konu ele wumb ok ngop; ekii se Jerusalem wumb mulnjung konu ele pup, ni ngop; nga pup, Jura wumb konu ele orung nip; nga pup, ek ka ei nip, wumb ngamb kin, enim wumb noman ak tok, Gos kin orung ongii nge ninj. Nip yi ninj kin, enim noman ak dinga tok, Gos kin orung ongii ninj,” pa nim.

21 “Ek ele nge mendpil, Jura wumb na men ngii owundu ele, ambil gii nik kin, na to kundngii nge enjing.

22 Gos Owundu na kin paki tang kin, na ek ei akip ya angip nip, wumb num ni, wumb pei mulnjung konu ele nind. Moses gupu ele ni, ek ni tor kindilmin wumb gupu ele ni, tor om ek ei minj na nind.

23 Gos ek ni tor kindilmin wumb ek yi ninjing. ‘Krais eim ngenj kumbii kułmba ninjing. Pe eim kułpu kin, nga angpi konj orung omba. Ekii se wumb kulii wumb pei eim kin tonu ongii ku. Eim opu ek yi nimba, Gos wumb orung simba nge tilang Esrel wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, ouni ni tor kindmba,” pa nim.

24 Pol eim ek yi mił piipi nirim. Wu owundu Peses, Pol kin wii dinga tum, “Pol, nim noman wulu punum. Nim epi kanim kanim pei piikin sin epi ei, nim to wulu kindnim.”

25 Pol ek yi nim, “Wu owundu Peses, na wulu punand mon! Na ek keimi nind, na noman kun peng nind,” pa nim.

26 “King epi ombu pei piilim ek ei piip kin ek pei ni poru nip kin, na mund mong kuland. Na piind ek ombu, wu king ei eim ningil ele ke kanpi, ek piinaninim ni piinenj min? Eim piilim. Nimbil erang epi ombu endi koi er tonu onanim?”

²⁷ King Akripa, nim Gos nge ek mendpił niłmin wu ninjing, ek pii gii nin min? Na piind, nim pii gii nin.”

²⁸ Pe King Akripa ek nipi Pol ngum, “Kunum aninga mołpuł, nim na Gos ek andan ton ei, na Gos kin tuk pup mułmbii,” pa nim.

²⁹ Pol ek yi nim, “Kunum olt min aninga ei kapli ku. Enim wumb pei akip kunum ele mołpun kin, na prei er Gos ngamb kin, enim wumb ya mołmun wumb ei pei, na moł mił yi mułngii; ba kan sen ei enim angil ele, pendnermba ni piind,” pa nim.

³⁰ Pol ek yi neng kin, pe king ni, wu num ni, amb Berniis ni, angk mulnjung.

³¹ Wumb pei anda puk poru nengin kin, en enim molk ek dinga nik yi ninjing, “Wu ei sinim kin oł endi enerang kin, sinim kan ngii ele kindmin, min to kundmun ei kapli enanim.”

³² King Akripa ek nipi Peses ngum, “Wu ei Siisa kin kos piinenmbii niłang kin, nim wu ei kindan pułang,” pa nim.

27

Pol Noł Kanu Ele Pupu Rom Konu Ba Pum

¹ Wumb ek ni poru nengin kin, sin sip ele pupun, Rom konu ele bin nge punjpun. Oł elim tep erpi, opu wu 100 se andpi elim wu mułum konu ele kan wu kombur ni, Pol ni punjung wu ei, eim embe Juliyas. Wu ei wu owundu king Siisa nge opu tep wu num mołum.

² Sin sip endi tonu pupun kin, Aramisim konu ele punjpun. Pe sip ei pupu, noł wer ele Eisyia mei owundu ele tor pum. Pe sin punjpun kin, Arisakas ni, Tesalonaika konu ele ni, Maseroniya ni konu ele wu ei, sin kin tep to punjpun.

³ Pe kupiiring sin Sairon konu ele tor punjpun. Juliyas ni wu ei, Pol kin oł ka endi erim. “Pol eim kapli pupu kin, wumb puł kanpi, kuni si ngopu ermba,” pa nim.

⁴ Sin Sairon konu ele si kindpin pamin kin, konu pop owundu endi topu, sip konu eipi pupu kin, konu pop kembis topu, Saipris konu ele orung pum.

⁵ Pe sin ep noł pupun Pampiliya kin Silisiya konu ele pupun kin, Maira kin Lisiya konu ele tor punjpun.

⁶ Kunum ele, opu ełmin tep elim wu ei, opu kenim ni Aleksandriya konu ele sip endi Esalii mei owundu ele bii ni om. Pe sin sip ele pamin neng kin, sin sip ele tonu punjpun.

⁷ Pe sin sip ele mon kind pupun pamin kin, konu pop tang, sip ei andlam punerim. Nga orung pupun, wumb sip kongun ełmin wu kongun dinga erangin kin, Nairas konu ele pupun. Sin pupun, mei owundu mandi pamin kin, Kriis ni Salmoni konu ele mandi punjpun.

⁸ Pe sip wumb kongun dinga erangin kin, taki taki pupu, konu endi tor punjpun. Konu ei embe ‘Konu ka’ niłmin, konu ele Lasiya konu owundu ele mandi punjpun.

⁹ Kunum pei o pang kunum endi konu pop owundu topu kin, noł owundu tum. Tang kunum pei poru neng kin, Pol ek nipi wumb ngopu yi nim.

¹⁰ “Enim wumb sinim pupun pamin kin, kongun owundu tonu wang kin, epi pei am ba. Ei epi ni, noł sip ni kis ermba. Sinim pei poru nimba ku,” pa nim.

¹¹ Opu ełmin wumb tep elim wu yi piim. Sip ambliłm wu ek nim piimbii, ni piim. Pe sip ambliłm wu ni, sip ele tep elim wu ni, Pol nim ek ei piinenjing mon!

12 Pe sip tor opu, pek elmin konu ni, konu ei sip konu pop topu ermaba ei, pimba miŕ konu ka sinerim. Pe wumb en enim sip ele mulnjung, wumb kengip erik, "Pamin," ninjing. "Sinim pupun, Piiniks konu ele muŕmun. Wumb kengip erik pamin," ninjing. "Sinim pupun Piiniks konu ele pupun muŕmun sip tor opu palilim konu ei konu ka seng kin, pop onermaba, konu ele pu muŕmun," pa ninjing.

Konu Pop Owundu Topu, Noŕ Dinga Om

13 "Ekii se konu ka seng kapli sikir pupu, en enim ninjing konu tor bin," ni piinjing. "Pe epi embin elim epi ele, pimba epi konu endi ni tonu sik, noŕ ele puk, Kriis konu bin," ni punjung.

14 Ba ekii se konu pop owundu endi opu, Kriis konu ele tor om.

15 Konu pop owundu tang kin, sip ba pinerim. Pinerang kin, pop owundu topu, sip si mengpi konu ele orung pun.

16 Sin si kindpin tor pupun, noŕ tuk ele mei kembis endi sim konu ele punjpun konu ei, embe Kora. Sin kongun dinga erpin kin, noŕ kanu kembis kan kuŕ sipmin ni enjpin.

17 Pol noŕ kanu kembis ei kan se andik, kan kuŕ gii nengin kin, sip yi ku kan kuŕ enjing; ba mund mong tang, er mulnjung. Molk kin, en enim yi piinjing, "Sinim konu ku moŕum pupu kin, enim konu ele sipipi, Aprika konu ele simba enim nik, sip pop to siplim alap kan ei mani pendik, tonu noŕ ele enj mulnjung."

18 Konu pop ni noŕ owundu tang pepin kin, kupiiring sip ele muŕum epi ei, sip noŕ ele si kindpin enjpin.

19 Kunum taŕ poru neng kin, kunum endi ele, en enim kongun dinga erik kin, sip ele kan epi ni endi si kindik.

20 Kunum kunum sin pop owundu ni, noŕ owundu topu elim. Erpi kin, sin eni ni, kanjip endi kinalmin mon. Ba sin noman pep kun enerang kin, sin konu endi ele tor bin pinalim. Sin pupun kuŕmun mendpiŕ onmun ni, yi piipin punjpun.

21 Kunum kinan wumb kuni sinarik, wii muŕangin kin, Pol ekii se opu, tuk angpi, ek nipi wumb ngum. "Enim wu ok na ek nir ek ei piik, Kriis konu ele si kindnarik. Pe yi ku epi enim kin pei am punermaba."

22 Ba pe na kanip enim nind. Enim noman ka sengli! Sin wu endi am punermaba mon. Noŕ kanu ei kapli pupu mani ba minj.

23 Na Gos nge wu, na Gos nge embe ambil tonu kindip ku moŕ. Pe oltin epin emii pep erang kin, Gos kindang sinim tep enim wumb ei, endi opu, na or peŕ konu ele mandi engim.

24 Pe ek yi nim, 'Pol, nim mund mong enerii! Nim pukun, wu king owundu moŕum konu kumb ele, pu engnjii. Nim piin! Wumb pei konu moŕmun ei, Gos nim ngopu poru nim; enim wumb konj muŕngii,' pa nim.

25 Yi miŕ peng piipin kin, enim wumb mund mong kularik muŕei! Gos eim epi pei ermbii nim ek ei, nind ei, na pii gii nip moŕ.

26 Ba sinim sikir pupun, konu mei wii salim punmun," nim.

27 Kunum engki nga kapil kapli noŕ sip peŕ ele or pepin, wamin kin, konu eni beli sirim. Seng kin, noŕ sip ele kongun elmin wumb, en enim piinjing ni, mei konu ele mandi onmun ni piinjing.

28 Puk, kan su sipin ei simb 120 miŕ pirim. Nga pupun su epi kindim ei simb 90 mandi miŕ sim.

29 Mei konu ele mandi miŕ seng kin, sip kongun wumb en enim mund mong kulk, sip noŕ pimba nik, epi embin owundu elim kapil kapli epi

ei, mani kindnjing. Kindik kin, prei erik, eni sikir tonu wangli, nik er mulnjung.

³⁰⁻³¹ Sip ele kongun elmin wumb en enim andlam endi kan sipin tor bin ni piinjing. Sip wurup owundu epi si to mani kindmin yi kend tok ninjing. Nengin kin, nol kanu kembis ele kan topun bin ni enjing ba, Pol ek nipi opu elmin tep elim wu ei nipi ngum. "Sip ele kongun er andilmin wu mulenjing kin, kapli enim konj mulerngii," pa nim.

³² Yi neng kin, opu ond wumb kan ni kilip tangin kin, nol kanu kembis mani wii pum.

³³ Eni tonu omba mandi erang kin, Pol wumb ek nipi ngum. Wumb to konj kindpin, kuni endi kan si numun ni piim. "Kunum engki nga kapli kapli pepin onjpun, ba kuni endi nunenjpin. Akip wii ku molmun," pa nim.

³⁴ "Yi peng piip kin, na nind, 'Kuni nei! Neng nok kin, enim embil dinga pimba. Enim peng enjin ei endi opu punermba. Enim wumb pei konj mulngii."

³⁵ Pol ek yi nipi, "En enim kumb ele angpi kin, Gos ka piipi ngopu," bres sipi, engin topu, nopu erim.

³⁶ Yi erang kin, wumb pei noman ka peng, wumb en enim kuni nunjung ku.

³⁷ Sin ya sip ele tuk mulnjpun wumb ei, 276 pei yi mulnjpun.

³⁸ Wumb kuni nunjung kapli erang kin, kuni wiis mulum kuni ei molpu, sip embin ermba nik kin, ep nol ele mani si kindnjing.

Noł Sip Er Kis Mulum

³⁹ Konu eni topu erang kenjing, ba konu ei pii pol tunenjing. Molk kenjing ni, konu ka endi sepi, tuk pupu, ku kulta ka sepi erim. Ele nge kindangan kin, ba sim konu ele pepin; nga nol wer ele tonu bin ni piinjing.

⁴⁰ Epi embin owundu erim epi pei, kan kul mani kindnjing ei, kopis kilip tok kindangan kin, ep nol ele pim. Ok sip bul morung kumb ele, kan kul kilip tunjung. Kan ei pos kindangan kin, pe endi sel tonu kindangan kin, sip ele tor ok mulangan kin, sip pupu, ep nol ele pupu pim.

⁴¹ Ba sip pupu, nol ku polpu tonu opu pim konu ele pupu pim. Sip kumb ei pupu, ku pim konu ele dinga er pim. Sip bul morung ei, nol ep nol topu, to kis erim.

⁴² Opu wumb yi ni piinjing, "Kan ele pinjing wumb ei, angil nol si kinalmin ei pei to kundmun," ni piinjing.

⁴³ Ba opu elmin tep elim wu ei, "Pol paki tumbii," ni piim. Ba Pol eim opu wumb mon nipi, yi nim, "Wumb angil nol sik kanilmin wumb ei puku sik kin, angil nol sik, tor pangin," nim.

⁴⁴ Pe wu eipi sip epi kis mulum epi ei sik, nol pel ele pek puk, tor pungii nge punjung.

28

Pol Molta Konu Ele Mulum

¹ Sin konu ele opun, tor opun, konu embe Molta, pa ninjing, piinjpin.

² Wumb konu ele wumb, sin kin ol ka enjing. Pe konu kumb topu, sin jii neng kin, wumb ond tukuk, dup kalk, sin sik dup ele mundangan kin mulnjpun.

³ Pol eim ond apirip kulou topu si dup kelim. Pe ka wembii endi dup mul erang kin, tor opu, Pol angil ele tumbum.

4 Wumb konu ele, wumb molk kenjing ni, ka wembii ei Pol angil ele nop enj pim. Kanik kin, yi ninjing, “Wu ei, wumb keimi to kundum. Wu ei ep no! kularpi kin, ya piram mo!um. Ba wu owundu ei, kun elim gui ei, wu ei konj mulermba ni piinim,” pa yi ninjing.

5 Ba Pol ka wembii ni erang kin, pupu dup ele peng kin, Pol eim o! endi enerim; ba eim ka mu!um.

6 Wumb yi ni kanik, mulnjung. Pol eim angil ei oupu mani opu pepi kin, ku!mba ni kanik, mulnjung. Ba wumb kunum kinan molk, kenjing ni, Pol o! endi enenim, mon. Pe wumb en enim noman endi sek yi ninjing, “Wu ei gui min?”

7 Konu sim konu ele wu num endi, eim mei ele tep elim wu ei, eim embe Publiyas. Wu ei sin sipipi, eim ngii konu ele sipim. Pe wu ei, sin tep ka erpi, kuni ngopu, yi er se mu!ang kin, kunum tekliki o pum.

8 Pe Publiyas nge arim ei ening peng mu!um. Ening tang kin, ngenj mu! erang kin, enj kunum mu!um. Pol wu ei mu!um konu ele mandi pupu, ambilpi, prei erang kin, wu ni eim ka mu!um.

9 Pol yi erang kanik kin, wumb konu ele wumb ening peng tang pinjing wumb ei wangin kin, Pol yi ku erang kin, wumb en enim ka mulnjung.

10 Yi eramin kin, wumb sin kin o! ka wii enjing. Ekii se en enim sin kin epi pei paki tok sipik, sip ele kindnjing.

11 Sin konu ele oi tekliki mo! kindpin. Konu ele sip endi sin tu wum kunum ei, konu pop owundu tum kunum ei, sin sip ele sipim. Sip ei, Eleksandriya konu ele nge, kumb ele orung wu kangil min men ta! mu!um ei, gos kend Sus nge er mondu!mun.

12 Sin pupun, Sairakus konu ele tor punjpun. Pupun kin, kunum tekliki mulnjpun.

13 Sairakus konu ele si kindpin kin, pupun Telim konu ele wang kin, nga kunum endi konu pop owundu tum. Tang kin, nga ekii se kunum ta! pupun, Pusiylolai konu ele tor punjpun.

14 Konu ele, Gos nge tilap wumb kombur mulnjung. Wumb ei molk yi ninjing, “Sinim kin kongun endeim ya ele mulei!” ninjing. Yi nengin kin, sin opun kin, Rom konu ele punjpun.

15 Rom wumb Gos tilap ele tuk pu mulnjung wumb ei, sin tor wamin ni piinjing. Pe wumb ombu, ok epi top konu ele Apiyas epi top ngii tekliki engim konu ele tor ok, sin and!am ele kenjing. Pol wumb ombu kanpi kin, Gos kin ka piipi, eim noman dinga piim.

16 Sin Rom konu ele tuk punjpun konu ele, gapman wu kapli nipi, ngii endi Pol ngang kin, pinjing. Opu ond wu endi tep er mu!um.

17 Kunum tekliki o pang kin, Pol Jura wumb num mulnjung wumb ei, wii tum. Pe wumb ok ku!ou tangin kin, Pol ek yi nim, “Engnan no!, na o! endi erip, sinim tilap ei to mani kindnenj, min sinim nge kupenjpun no! elim o! ei, to kindnenj mon. Ba wumb na wii kan ngii Jerusalem konu ele kindnjing. Rom wumb kin kindnjing.

18 Rom wumb na kin kos piinjing. Piinjing, ba ek endi ni to kundnenjing; nga to kundngii pinerim. Ei kanik kin, na wak tunjung.

19 Ba Jura wumb ek ei piinenjing. Yi erangin kin, na bii and!am endi sinerim. Pe nam yi ninj, ‘Wu num owundu ei, na ek ei pii kun ermba,’ ninj. Ba ei na wumb tilap ei kin, o! kis endi ermbii ni piinenj.

20 Pe ek pul ei minj, ‘Na enim wii tamb onmun,’ pa nim. Na enim kanip ei nimbii ninj. Na pii gii nip, epi ei kui er mo!, yi mi! ku, sinim Jura wumb pei epi ei minj kui er mo!mun o! ei, min na simb ele kan tangin pe!,” pa nim.

21 Wumb ek ni Pol ngunjung, “Jura wumb endi pipe polk, ek endi yi ninenjing mon.” Pe Jura wu endi opu ek nipi, “Nim kin ek ni kis erpi, ermba ei mon.

22 Pe sin sinim nim noman ele, ek pimba mił nenj piimin ni, onmun?” pa ninjing. “Sin piinjin, wumb konu ele orung pei wumb yi ninjing, “Tilap ei eipi eipi punmun,” yi ninjing.

23 Kunum endi Pol palim ngii ele, kułou tumun nik pendik, ok kułou tunjung. Kupiiring nik pangin kin, eni wuł mani pum. Eim ek ei pułe nipi, wumb ngum. Pe eim Gos sinim kanpi, er mołum mił nipi, Moses lo ek ei nipi, Gos ermba oł noman ele piik niłmin wu, ek ei ngang kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing.

24 Wumb kombur Pol nim ek ei, pii gii ninjing. Ba wumb kombur pii gii ninenjing.

25 Wumb en enim, noman eipi eipi peng punjung; ba Pol ek endi, kumna ek dinga nipi ngum. “Gos Gui Ka ek dinga nipi, Gos ermba oł piipi niłim wu ei, Eisiya pultum ek yi nim.

26 ‘Nim pukun wumb tilap mołmun ei, kankin yi ninjii. Pe enim ei dinga piingii; ba pułe piinerngii,’ pa nim. ‘Pe enim epi endi dinga keningii; ba epi endi kun enerngii,’ pa nim.

27 ‘Wumb noman tuk ek ei, pii kun enenjing. Kom ele, ek piingii kis erim. Pe en enim kom ele, ambil pelkip ninjing. Yi erangin kin, en enim ningił ele, epi endi kinenjing; kom ele ek piinenjing, noman tuk ek pułe piinenjing. Pe en enim puk puk, nga noman ak tok, na kin onenjing mon. Wangin kin, na en enim er ka ermbii; ba onenjing.’

28 Pe en enim noman tuk piingii, Gos Owundu eim ek ka eipi sinim wumb sipi, orung simba nge erim. Gos eim ek yi nipi kindang kin, wumb tilap eipi ei ek piingii.”

29 Pol ek ei nipi poru neng kin, Jura wumb en enim punjung. Puk kin, wumb en enim ek opu, er monduk ninjing.

30 Kung ngii tał Pol eim ngii endi top to sim konu ele, pep mołpu kin, wumb eim kin onjung wumb ei, oł ka erpi, ngopu mołum.

31 Pol eim Gos sinim kanpi mołum ek ei nipi, wumb ngopu, wumb Jiisas Krai Owundu ei nipi, ek dinga neng kin, wumb piinjing. Wu endi opu, Pol ek to mani kindmba pinerim mon!

Pol Mon Rom Wumb Poļu Kindim

Pol Mon Poļu Rom Wumb Konu Eļe Kindim Kraiss Nge Ek Se Andilmin Wumb Nge Kongun

¹ Na Pol, Kraiss Jiisas nge kongun wu, mon poļu ngond. Gos na ek se andil wu to tonu kindpi mundum. Mondpu kin, na kindang, Gos eim nge ek ka ei nip to tor kindmbii, nipi mundum.

² Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi pendim miļ ei, eim ek nirim miļ, eim nge ek keimi niļmin wumb, Gos nge ek ka mon ei, kun keimi mendpiļ nik.

³ Gos kingam Jiisas Kraiss, Gos nge ek ka eim kin nirim. Gos kindang opu mei wu telim ei, eim king Deipis nge kupam noļ, tiļap ende eļe, tonu orum.

⁴ Eim Gos erang kin, noman tuk gui oļ kun ka moļum ei, andan topu kin, peni eļe kindim. Kindpi kin, eim Gos nge kingam dinga salim ei, Gos eim tukpu eļe erpi sipi, nga tonu konj sim. Jiisas eim sinim nge Owundu moļum. Gos eim Jiisas piipi kin, noman ka sinim ngum. Ngopu kin, Kraiss kin eim na ek se andil wu, nipi mundum. Mundang kin, wumb tiļap eipi eipi, konu orung orung wumb pei, eim kin pii gii nik, ekii sik yi erngii.

⁵ Gos na to tonu kindang ei, Jiisas nge noman dinga eļe, na kongun ngum. Ngang kin, na eim ek nip, tor kindip kin, wumb orung orung wumb tiļap pei kopur, Gos nge ek ka pii gii nik, ekii sik erngii.

⁶ Ei enim yi miļ ku, enim Rom wumb, Gos to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge wumb tiļap ende puk moļmun.

⁷ Yi miļ ku, na mon ei poļu kin, enim Rom konu wumb pei ngond. Gos enim noman ka ngopu, enim to tonu kindpi mundang kin, eim nge wumb muļngii.

Nga sinim Erinjpin Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngopu, nin noman emin ka ngumba.

Wumb Ka Piik, Prei Erik Gos Ngungii

⁸ Kumb se, na ek yi miļ nimbii end. Na enim piip kin, na Gos Kraiss Jiisas kin ka piip ngond. Nimbil erang, wumb konu orung orung pei wumb ei piik kin, enim Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing ei piinmin.

⁹⁻¹⁰ Gos piinim ei, na nipe ek ninj ei keimi. Eim piinim, na noman tuk gui eļe dinga kindip kin, eim kingam Jiisas nge ek ka nip, tor kindip nind. Eim piinim, na kunum kunum, enim Gos kin prei erip ngond. Na prei end ei, Gos eim noman eļe, kunum endi, na enim kin ombii ei, kapli Gos piinim, na ombii.

¹¹ Nimbil erang, na enim moļmun konu eļe, ombii ni piind. Na enim kin op, Gos Gui Ka epi ka na ngum ei, enim ngumbii. Ngamb kin, enim noman tuk eļe dinga peng, pii gii nik, dinga erik muļngii.

¹² Na ek puļe yi miļ, na pii gii eļe, enim paki tumba. Nga enim pei pii gii eļe ei, na paki tumba ku. Yi miļ kunum endi, sinim ouni pii gii ei, dinga peng muļmun.

¹³ Na engnan noļ, enim ei pii kun erngii ei, kunum kunum na enim moļmun konu eļe, ombii nip nip enj. Ba na andlam endi sinalim. Na yi ni piinj, enim wumb moļmun konu eļe, na kongun enj miļ, mong tang, enim Jiisas kin pii gii ningii ku. Yi miļ, wumb tiļap eipi wumb kopur pii gii ninjing ei, yi miļ ku enim yi erngii.

¹⁴ Nimbil erang, na Jiisas epi endi na ngo pendim epi ei, orung kindip wumb pei paki tumbii. Wumb kopur Griik ek niļmin wumb ni, ek eipi niļmin

wumb ku; wumb kopur noman ka wii seng, gerik piik nilmin wumb, nga wumb kopur noman ka sinerang kin, gerik piinarik mołmun ku. Wumb pei kin, na Gos nge ek ka ni tor kindip paki tumbii.

¹⁵ Yi mił peng, na noman tuk ele dinga kindip, na enim Rom konu mołmun wumb yi ku, Gos nge ek ka, na enim kin ni tor kindip ngumbii ku.

Gos Nge Dinga Ei Eim Ek Ka

¹⁶ Yi mił, Gos ek ka ei na ni tor kindmbii ei, singambil sinand, mon. Nimbil erang, ek ka ei, Gos nge noman dinga yi erang wumb nii endi, Jiisas kin pii gii ningii wumb ei, Gos sipi orung simba. Kumb se Jura wumb, nga wumb tilap eipi Griik wumb ku.

¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka ei, Gos nge oł kun ka elim oł ei, peni ele kindpi, sinim andan topu ngum. Ngang kin, ele nge wumb pii gii ele, tonu onum. Wang kin, nga pii gii ei, oł kun ka oł ei, tonu onum ku. Gos nge ek ka ok pulum ek ei, yi mił ninim.

“Wumb nii endi Gos kin pii gii nim kin, Gos wu ei kun ka pa nipi kin, nga erang konj kunum kunum mułmba.”

Gos Nge Popuł Kis Pii Gii Ninenjing Wumb Kin Ngumba

¹⁸⁻¹⁹ Yi mił, Gos nge noman popuł kis sipi, epin mołum konu ele, mani mei peni ele, wumb pei andan tum. Tang kin, wumb oł kis erik, nga oł kun ka palim mił enarik. Nga Gos nge ek ka keimi ei to mani kindik enmin oł ei, Gos nge kumep kis ei, wumb tilap ei kin tonu omba. Nimbil erang Gos oł kun ka ei, wumb pei andan tum ei yi mił; Gos nge oł kun ka eim peni ele kindim ei, wumb piik kanik er mołmun.

²⁰ Kumb ok mendpil, Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ei, pepi wang kin, pe akip yi ku palim. Wumb pei, Gos eririm epi peni ele kindang kin, kanik piik enjing. Erik kin, Gos nge oł kun ka ni, noman dinga ei piilangin kin, ba Gos kinenilangin mon. Yi mił erang, wumb pei en enim mong kis kanim kanim enjing; ba Gos kumb ele, koi enerngii mon. Erik kin, sin mong ei piinanmin, pa ninerngii mon.

²¹ Nimbil erang, wumb pei Gos mołum ei piilmin; ba wumb ei, en enim Gos embe ambil tonu kindnenjing kin, Gos ei Gos owundu mendpil ni piinarik kin, Gos kin noman ka piik ngonałmin ku. Wumb en enim noman ele, wulu pupu kun pinerang kin, nga en enim noman tuk ele, oł kis piki topu emii er palim.

²² Wumb en enim nilkeng sik, yi ninmin, ‘Sin noman ka wii palim,’ pa ninmin: ba en enim noman ele, kun pinernang kin, wulu pang nik mołmun.

²³ Nga wumb en enim, Gos tilang owundu ka wii salim ei, kulermba; ba konj kunum kunum mułmba. Gos eim kin buł ngok, eim embe ambilk tonu kindnenjing mon. Ba en enim, Gos aki tok ya mani mei epi ku ni, ond ni, wu kuhngii mił ni, kei mił ni, ka mił ni, wembii mił ni, epi wii ombu gos kend mił erik, ambil tonu kindik, men tok ngok enjing.

Oł Kis Kanim Kanim

²⁴ Yi mił erang, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman tuk noman ele, erngii enjing oł kis kanim kanim pei ei, erangin nim. Wumb ei, en enim nge ngenj ele oł kis penj mułum oł ei, en enim kin yi enjing.

²⁵ Nimbil erang wumb ei yi mił ku, Gos nge ek ka keimi ei si kindik, nga en enim ek kend tok piik enjing? Wumb ei Gos epi erim epi ei embe ambil tonu kindnjing; ba wumb ei, Gos mendpil mołum pulwu eim buł ngok, embe ei ambil tonu kindnenjing mon. Gos Owundu eim epi kanim kanim pulwu, sinim wumb sinim Gos eim embe kunum kunum ambilpi, tonu kindmin ei keimi mendpil.

²⁶ Yi mił erang, wumb yi mił enjing, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman ele erngii enjing of kis penj kanim kanim pei enjing. Erik yi mił ku, amb kopur en enim wenjing kin si kindik kin amb eipi kin of kis penj mułum ei enjing; ba en enim of kun pim mił enenjing mon.

²⁷ Pe nga wu kombur yi mił enjing ku, wu kopur of kun ka mił enenjing mon. Wu kopur ei en enim nge embnjing ei si kindik, nga wu kopur eipi kin, of kis penj mułum of ei enjing. Wu kopur ei, en enim noman tuk ele, dup mił gur neng kin, of kis kanim kanim pei penj mułum ei enjing. Yi mił of kis enjing wumb ei, Gos kumbii kis owundu ngang singii.

²⁸ Nimbil erang wumb ei, Gos nge of kun ka ei noman ele ambil gii ninarik. Nga ekii sinarik enjing wumb ei, Gos kanpi, wiik topu mułang kin, en enim noman ele erngii enjing of kis kanim kanim penj mułum of ei enjing.

²⁹⁻³¹ Wumb pei noman tuk ele, of kis kanim kanim piki topu mułum. Wumb ei of kun enarik; wumb eipi kin of kis erik; wumb eipi nge epi ei, noman dinga kindik simin ni piik; wumb eipi kin opu orung erik; wumb eipi epi pei salim wumb ei kin, kis piik, wumb eipi to konduk; wumb eipi kin ek mił erik; wumb eipi kin ek kend tok epi sik; nga wumb eipi kin noman tuk dinga kis piik ngok; wumb eipi kin ek kis dinga nik erik; wumb eipi kin ek poł kis tok ni ngok; Gos kin noman kis piik, opu orung erik ngok, ek dinga nik; nga wumb en enim embe ambil tonu kindik; wumb en enim noman ele sin sinim wumb ka wii pa nik; nga nipe of kis kanim kanim pei konj ermin ni piik; wumb erinjing menjing noł ei nge ek piik kin, ekii sinenjing ku. Wumb en enim noman ka pinałim mon. En enim of keimi ermin niłmin; ba ei kapli enałmin mon. Nga wumb en enim miyem ende wumb kin kaimb sinałmin mon. Nga wumb eipi kin noman ka piik ngonałmin mon ku.

³² Wumb pei, Gos nge lo ek dinga ei piłmin lo ek dinga ei, yi mił ninim. Wumb nii endi, of kis yi nge enjing kin, wumb ei kolk kin, Gos kin kumep kis singii. Ba wumb en enim, epi kis kanim kanim pei er pangin kin, nga wumb eipi of kis yi ku erangin kin, en enim ka piinmin ei, of kis mendpil pałim.

2

Gos Nge Kos Piimba Konu Kun Ka Mendpil Salim

¹ Yi mił erang, enim Jura wumb pei, wumb eipi kin kos erik ngok enmin ei, na enim endeim endeim kin ek nip ngond. Ni ninim of kis en ei, koi enenjii mon. Enim piinmin, enim wumb eipi kin kos erik ngołmun. Ele nge, en enim ekii se kos singii. Nimbil erang, enim wumb eipi kin kos erik ngołmun. Nga ni ninim of yi nge elin ku.

² Nga sin Jura wumb piinmin ei, Gos kos owundu kun ka pałim mił ermba. Wumb ei of kis enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba.

³ Nga enim Jura wumb en enim wumb eipi kin, kos erik ngonmun; ba en enim of kis yi mił enjing ku. Enim nipe ni piinmin? Enim Gos nge kos owundu ei si kindik kin, orung puk, wii mułngii min?

⁴ Pe nga enim nipe ni piinmin? Gos nge noman ka wii owundu enim ngonum ei, Gos enim kin kunum olt kinan kis kui er mokum. Nga Gos enim kin kumep kis sikir ngonanim mon. Gos nge of kun ka ei nge, enim epi ei wii mił ni piinmin min? Gos nge of kun ka ei nge, enim epi ei wii mił ni piinmin min? Gos nge of kun ka ei erang kin, enim noman ei to ak tungii nge erim ei, enim piinanmin min?

⁵ Ba enim nge noman tuk ei, kom ku mił dinga pałim. Peng kin, enim noman tuk ele to ak tunenjing. Ele nge, Gos kunum owundu kunum ele,

Gos popul kis sipi kin, nga kos owundu kun ka er ngopu, konu peni ele kindpi ermbe ei, enim dup konu kumbii kis owundu singii.

⁶ Sik kin, yi mił wumb nii endi nipe ol enjing mił ol ei nge, Gos mok topu kumep ngumba.

⁷ Wumb kopur en enim ol kun ka minj erik punmun. Nga en enim Gos nge tilang owundu ka wii ei, kongun dinga erik kin, kur kanik singii. Sengin kin, Gos wumb ombu nge embe ambil tonu kindmbe. Nga wumb ei, noman konj kunum kunum konj mołmun ei, kur kanik kin, singii ku. Wumb ei, Gos noman konj kunum kunum ei ngumba.

⁸ Ba wumb kopur en enim ngenj ele, noman kulk kin, Gos nge ol kun ka ei ekii sinarik kin, buł ngok enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. Gos eim jiki pang kin, popul kis sipi, kumep kis wumb ei kin ngumba.

⁹ Kunum ele, wumb pei ol kis enjing ei, ngenj kumbii kis kin, ol embin tui kis ei, enim kin tonu omba. Kumb se Jura wumb, nga ekii se tilap eipi wumb, ol kis enjing wumb ei minj, kumep kis singii.

¹⁰ Ba wumb nii endi, ol kun ka elmin wumb ei, Gos nge tilang owundu ka wii ni, eim noman emin ka ei ni, nga embe owundu tonu kindilim ei, Gos wumb ombu kin ngumba. Kumb se Jura wumb tilap, nga ekii se, torung wumb tilap eipi ouni ngumba ku.

¹¹ Gos nge ningil ele, wumb pei kanpi kin, su ende mił kindim.

¹² Yi mił erang, torung tilap eipi wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing. Sinarik kin, Gos lo ek ei piinarik mulnjung wumb ei, en enim ol kis enjing wumb ei, Gos kos piipi, en enim sipi kin, dup konu ele kindang, am pungii. Ba Jura wumb tilap ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinjing. Ba wumb ombu, ol kis enjing wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum wumb ei kin, Gos kos owundu piimba.

¹³ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piinjing; ba ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kun ka mołmun wumb ei ninermbe mon. Ba wumb Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sik erngii wumb ei, Gos wumb kun ka mołmun wumb nimba.

¹⁴ Yi mił wumb tilap eipi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing; ba en enim noman ele, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sinimin kunum ei, wumb en enim lo ek endi pinałim; ba en enim noman tuk ele, lo ek mił peng kin, en enim nipe ol erngii ei piłmin.

¹⁵ Yi mił wumb en enim elmin ol ei, peni ele andan tang kin, Gos lo ek wumb kongun erngii mił, en enim noman tuk ele Gos mon pol pendim. Pundang kin, wumb en enim noman tuk gui ele, yi mił ku peni ele, andan topu, keimi nipi ngołum. Nimbil erang, en enim noman tuk ele, ak mak erpi; nga kunum endi, en enim kos erpi ngołum. Nga kunum endi, en enim enjing ol ei kapli nipi ngołum ku.

¹⁶ Ei yi mił peng kin, Gos ek ka yi mił ninim. Gos kunum owundu tonu omba kunum ele, Krais Jiisas kin kos owundu piimba. Ei epi kanim kanim wumb pei noman tuk ele, koi er pałim epi ei kos piimba. Na Pol Gos ek ka ei ni tor kindind.

Jura Wumb Tilap Lo Ek Ei Kapli Paki Tumba Ni Piłmin

¹⁷ Ba enim yi mił ninmin, "Sin Jura Wumb." Nga enim lo ek ambil gii ninjing kin, ei en enim Gos kos owundu paki tumba, ni piinjing. En enim embe ambil tonu kindik kin, sin sinim Gos nge wumb mołmun, ningii.

¹⁸ Enim Gos nge noman ele piłmin. Nga enim ol kun ka mił, kapli ninjing ku. Nimbil erang Gos lo ek ele, enim piik sik, poru ninjing.

¹⁹ Nga enim yi mił ni piłmin, sin lo ek ele, sin ek keimi pułe ei, sipin poru ninjpin. Nga sin kapli ei, ningil tumbun mołum wumb, andlam kun ka

andan to sipmin. Nga en enim yi mił ni piinmin wumb ei, emii palim konu ełe mołmun wumb ei, sin tilang mił, andlam andan to sipmin, ni piinmin.

²⁰ Nga enim wumb noman kun pinalim wumb kin, wumb kangı ambil kembis kin, ek mon andan tok ngołmun wumb mołmun. Enim piłmin, Gos lo ek ei ek keimi ni, noman dinga tuk palim ek ei, piłmin.

²¹ Nga enim wumb eipi, ek mon andan tok ngołmun; ba en enim kin, ek mon ei, andan tok ngołmun min? Kunum ełe, enim lo ek ei ni tor kindinmin ei, enim wumb eipi nge, epi waning sinerngii pa niłmin; ba en enim, wumb eipi nge epi waning silmin min?

²² Nga enim lo ek endi yi mił niłmin. Wu eipi nge embnjing ei, enim wu eipi ngunduk enerngii, mon niłmin; ba en enim wu eipi embnjing ngundulmun! Nga enim ek kend gos ei, wumb men tołmun ei, enim noman kulermin mon, niłmin; ba enim wumb nge men ngii ek kend gos epi yi mił waning silmin min?

²³ Nga en enim embe ambil tonu kindik kin, ek yi mił niłmin. Sin Gos lo ek ei sinjpin; ba enim Gos lo ek ei ekii sinałmin mon. Ełe nge, enim Gos embe to kis erik elmin!

²⁴ Nimbil erang, Gos ek ka kumb ok pułum mił yi ninim, "Enim Jura wumb Gos kin oł kis enjing oł yi nge, wumb tilap eipi oł ei kanik kin wumb ei, Gos kin ek kis nik, ek buł ambilk, yi elmin.

²⁵ Yi mił, enim Jura wumb Gos lo ek ei piik, ekii sinjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin oł ei, pułe kun pimba. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin oł ei, pułe ei wii mił pimba.

²⁶ Yi mił, wumb tilap eipi wumb nii endi, ngenj kopsik elmin oł ei enalmin; ba Gos lo ek ei ekii sinjing, kapli Gos wumb ei kanpi kin, yi mił enim nge Jura wumb mił, ngenj kopsik elmin oł ei, ende mił ni piim.

²⁷ Keimi, enim Jura wumb Gos lo ek ełe, enim piik sinjing. Nga enim ngenj kopisnjing ku. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing mon. Nga wumb tilap eipi wumb ngenj kopisnenjing wumb ei, Gos lo ek ei keimi ekii sinjing kin, wumb en enim enjing oł ei, enim Jura wumb kin kos erik ngungii.

²⁸ Wumb nii endi, eim noman tuk ełe, Jura nge wumb tilap keimi mił mulerin kin, wumb ei Jura wumb mendpił mon. Nga ngenj kopsik elmin oł ei, ngenj torung ełe epi mendpił, mon ku.

²⁹ Ba wu endi eim noman tuk ełe, Jura wu mułum kin, wu ei Jura wu mendpił mułmba. Nga ngenj kopsik elmin oł ei, noman tuk ełe epi ei, lo ek ełe mendpił mon. Epi ei, Gos Gui Ka ełe epi mołum. Wumb endi oł yi mił erim kin, wu ei wumb ningil ełe, wu num mulernba mon; ba Gos ningil ełe wu num mułmba.

3

Oł Kis Ei Erpi, Oł Kun Ka To Mani Kindnermba, Mon!

¹ Jura wumb erpi, wumb tilap eipi wumb ei, to mani kindinmin mił nenj? Nga nipe epi ka endi erpi, Jura wumb ngenj kopsik elmin oł ei tonu ołum?

² Kawukeiya! Pe Jura wumb, Gos kin epi kanim kanim paki tang kin, pei sinjing. Kumna mina ei yi mił, Gos eim nge lo ek ka ei, Jura wumb ngang kin, tep ka erik mułngii nipi ngurum.

³⁻⁴ Nimbil erang, Jura wumb kopur Gos kin pii gii ninenjing. Ba en enim oł kun pinalim mił ei erik kin, Gos nge oł kun ka ei, to mani kindngii min? Ei mon mendpił. Gos endeim mendpił, ek keimi kun ka kunum kunum niłim. Ba wumb pei ek kend tok niłmin. Gos ek ka kumb ok mon poł pendrim ek ei, yi mił ninim,

“Nim Gos ek niġin ei, ek keimi kun ka paġiġim. Peng kin, wumb nim kos erik ngunjung kin, kapli nim dinga angkin kin, kos kun ka erkin poru ninjii.”

⁵ Ba nipe miġ sinim oġ kis eġmin oġ ei erang kin, Gos oġ kun ka moġum ei, andan tang kenmin min? Sinim nipe ek ninim? Ek ei Gos oġ kun ka enarpi kin, sinim kin kumep kis kun pinaġim miġ ngumba min? Na wumb endi miġ ya mei wu, noman ele ekii sip ek yi nind.

⁶ Ei mon mendpiġ! Pe Gos eim kun ka mulerim kin kapli nga eim nipe miġ erpi, ya mei wumb pei kos owundu piipi, mok topu, eipi eipi kindmba?

⁷ Ba na nam ek kend top ninj kin, kapli Gos nge ek keimi mendpiġ ei peni ele tor omba. Ele nge, Gos nge embe owundu ei, owundu mendpiġ tonu omba. Nimbiġ erang na wu oġ kis eġ wu? Nga nipe na kos piip kumep kis ngang simbiġ?

⁸ Pe sinim ek yi miġ ninim? “Kapli sinim oġ kis eramin nemin kin, kapli oġ kun ka ei, tonu omba.” Kapli oġ ei sinim ermin min? Wumb kombur sin kin ek buġ morung ninmin wumb yi ninmin; ba ei ek kend to ninmin. Wumb ei en enim dup konu kumbii kis ei kapli singii. Ei oġ kun ka mendpiġ.

Wumb Endeim Eim Kun Ka Mulaim Mon; Wumb Pei Oġ Kis Eġmin

⁹ Pe nga sinim nipe ni piinmin? Pe sinim Jura wumb tiġap moġun kin, wumb tiġap eipi ei to mani kindmin min? Ei mon mendpiġ. Nimbiġ erang na ek yi miġ nip poru ninj. Sinim Jura wumb tiġap ni, wumb tiġap eipi ouni pei, oġ kis dinga ei ambiiġ gii nipi to mani kindang moġmun.

¹⁰⁻¹³ Gos ek ka kumb ok pultum ek ei yi miġ ninim.

“Wu endi oġ kun ka eġim wu endi moġaim, mon mendpiġ! Wu endi Gos nge oġ kun ka ei, piinaġim mon. Nga wu endi Gos moġum ni piipi kin, kur kinaġim mon ku. Wumb pei Gos nge oġ kun ka ei buġ ngunjung. Ngok kin, en enim Seisen nge andġam kis ele punjung. Wumb endeim eim oġ kun ka enerim mon. Wu endeim mendpiġ miġ mon. En enim num goltum ei, wumb kulii kui tonmun tukpu ele, aki miġ to saġim. Wumb en enim gupu anmbiiġ ele, wumb eipi kin ek kend tok ngoġmun. En enim gupu ngenj mandring ele, wumb kin am ek kis mendpiġ tuk saġim ei, wembiiġ kis kum keming miġ, wumb to konduġum epi ei, yi miġ eġmin.

¹⁴ Wumb en enim gupu ele, ek miġ enmin ni, ek kis penj moġum ei, en enim kin piki topu moġum.

¹⁵ Wumb en enim sikir puk kin, wumb eipi to kundangin kin, miyem kui ba nge punjung.

¹⁶ Wumb en enim konu orung orung punjung konu ele, wumb eipi to kis monduk kin, ngenj kumbiiġ kis ngunjung.

¹⁷ Wumb en enim noman emin ka seng molk kin, pungii nge oġ ei, enaġmin mon.

¹⁸ Wumb en enim Gos kin mund mong kularik kin, Gos kin pii kun enarik kin, nga Gos nge embe ambiiġ tonu kindnaġmin ku.”

¹⁹ Pe sinim yi ni piinmin. Gos lo ek ei, Jura wumb ni ngurum ei, wumb nii endi Gos lo ek ei piik kin, mandring mulk wumb ei kin nirim. Yi miġ neng kin, wumb endeim kapli yi ninermba, ‘Nam wumb kun ka mendpiġ moġ,’ ninermba mon. Ba wumb ya mani mei ele wumb ei, Gos ningiġ ele oġ kis kun ka pinaġim miġ oġ ei, pei enjing. Wumb ei, Gos kin kumep kis singii.

²⁰ Nimbiġ oġ erang wumb endi eim Gos lo ek nirim miġ erpi, ekii sipi kin, Gos ningiġ ele wu kun ka mulermba mon. Nimbiġ erang, Gos lo ek ele ei, sinim pei oġ kis eġmin oġ ei, andan to tor kindnim.

Gos Kin Pii Gii Ninjing, Wumb Kun Ka Mołmun

²¹ Ba pe Gos nge oł kun ka oł ei, peni ele tor wang kin, wumb pei keningii nge om. Ei nge lo ek ele kin ekii sipi onerim mon; ba andłam eipi mił om. Yi mił ku, lo mon ek ei nin, Gos nge ek mon ni, tor kindiłmin wumb ei kin ouni Gos nge oł kun ka oł ei nge, ek kun ka ni tor kindiłmin.

²² Gos oł kun ka ei yi mił, wumb nii endi Jiisas Kraias kin pii gii ninjing kin, Gos wumb ei kin kun ka mołmun wumb, ni kaninim. Jiisas wumb pei eim kin pii gii ninjing wumb ei Gos ek yi mił nim. Nimbil erang wumb pei Gos ningil ele, wumb eipi eipi mił mołmin mon; wumb ei ende mił mołmun.

²³ Nimbil erang wumb pei oł kis minj erik kin, nga sinim Gos nge oł kun ka tilang owundu ei sin sinim kin kapli enermin mon. Sin sinim Gos kin mandi mołmin mon ku.

²⁴ Ba Gos wumb pei eim kaimb sipi, noman ka ngopu erim ei, wumb Gos epi ka wii ei top enenjing mon; Gos wii ngum. Ei nge Kraias Jiisas sinim eim kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim sipi, orung sim.

²⁵ Gos Jiisas Kraias sinim kin ya mani mei ele kindim. Kindang opu kin, Jiisas eim ond peri ele kolpu, eim miyem bein topu, sinim wumb oł kis enjpin oł ei, kil ngopu, si kindimba nge om. Ele nge Kraias kin pii gii ninjing wumb ei mendpil, kil ngopu sipi orung sim. Seng kin, eim oł kun ka sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kumb ok Gos eim wumb oł kis enjing ei, Gos kanpi kui erpi, wiik topu kunum olt kinan mułum. Nimbil erang Gos eim wumb ei eim kin, noman ak tungii min mon ni piipi kin, kui er mołum.

²⁶ Ba pe Gos nge oł kun ka ele ei peni ele kindpi kin, sinim mei wumb andan tum ei nge sinim piinmin. Piipin kin, Gos eim mendpil kun ka mołum. Pe nga wumb nii endi Jiisas kin pii gii ningii ei, Gos wumb ei kin, yi ku ‘Kun ka mołmun wumb’ nimba.

²⁷ Pe nga nipe epi endi pim kin kapli sin sinim embe ambil tonu kindmin? Ei epi endi mon; Gos epi endi ei ondu ngopu poru nim. Nipe epi endi ei ondu ngum? Lo ek ele ekii sinmin ei min? Ei mon mendpil! Yi mił peng kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing ei, epi ei nge mendpil.

²⁸ Ba sinim yi mił ni piłmin. Wumb endi Jiisas kin pii gii ningii ele mendpil, Gos wumb ei kin, ‘Kun ka mołmun’ nimba. Ba wumb Jura lo ek ele mendpil, ekii sik erngii ele mon.

²⁹ Mine Gos ei, Jura wumb tilap nge mendpil, Gos min? Gos ei, wumb tilap eipi nge, Gos yi ku min? Ei keimi, Gos ei wumb tilap eipi nge Gos ku.

³⁰ Yi mił keimi, Gos endeim mendpil mołum. Gos eim kapli erang kin, Jura wumb ni, wumb tilap eipi pei ouni, Gos kingam Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, Gos wumb ei kin, ‘Kun ka mołmun wumb,’ nimba.

³¹ Yi mił peng piipin kin, sinim Jiisas kin pii gii ninim oł ei, Jura lo ek ei, to mani kindmin min? Ei mon mendpil! Ba pułe eipi yi mił, sinim pii gii niłmin oł ei, Jura lo ek ei keimi nipin kin, ambil gii ninim.

4

Gos Eiparam Oł Kun Ka Elim Wu Nim

¹ Pe nga sinim nge kupenjpin Eiparam ok mułum wu ei, sinim mołmun mił yi mułum. Yi mił peng kin, sinim eim kin nipe ek ninim?

² Yi mił, keimi Eiparam lo ek ele ekii silim pim kin, kapli ele nge eim, wu kun ka tonu opu mułum ei, eim kapli eim embe ambil tonu kindimba. Ba Gos ningil ele, eim embe kapli ambil tonu kindnermba mon.

³ Yi mił, Gos ek ka ei nipe ek mił ninim? “Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge Gos Eiparam wu kun ka mołum,” pa nirim.

⁴ Pe nga wumb nii endi kongun ermba ei, eim kumep simba kumep ei, epi ka wii endi wii sinermba mon. Ba kumep ei, eim kongun erim mił, kumep sim.

⁵ Ba wu nii endi lo ek ele kongun enerim ba wu Gos kin pii gii nirim wu ei, Gos eim wu ei ol kis erim wu ei ol kun ka elim wu nimba. Nimbił erang wu ei, eim Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos wu ei je kun ka nipi mundrum.

⁶⁻⁸ Yi mił ku wu endi lo ek ele ekii sinerim; ba Gos wu ei kin wu kun ka nimba. Deipis wu ei kin yi mił nirim ku. Deipis wu ei ka piyangli nirim. Deipis yi mił nirim, “Gos wumb pei ol kis kil ngopu si kindpi pandi tum wumb ei ka piingii. Gos Owundu wu endi kin ol kis pinerim kin wu ei eim ka piyangli,” nirim.

⁹ King Deipis ok nirim ek ka ei, wumb nii endi ka piingii ei, Jura wumb tilap ngenj kopsik elmin wumb ei kin, mendpił ngumba min? Min orung wumb tilap eipi wumb ngenj kopsinarik elmin wumb ei kin, ouni ka piik singii ku min? Sinim pii kun ermin! Sinim yi nipin nipin enjpin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos Eiparam kin kun ka elim wu nipi mundrum.

¹⁰ Kunum nenj Gos Eiparam kin wu kun ka nirim? Kunum ele eim ngenj kopisnerim kunum ei, min eim ngenj kopsim kunum ei min? Keimi, eim ngenj kopisneririm kunum ei Gos Eiparam kin ‘Wu kan ka’ nirim.

¹¹ Eiparam ok Gos pii gii nirim. Nirim ele nge, Gos eim kin kun ka nipi mundrum. Mundang kin, jep ol wumb keningii ni epi eim ekii se ngenj kopsim. Pe nga Eiparam sinim wumb Gos kin pii gii nik kin, ngenj kopisnenjing wumb ei nge kupenjpin. Yi mił ku, sinim Gos kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos sinim kun ka mołmun wumb pa nimba.

¹² Eiparam eim wumb ngenj kopsik elmin wumb ei nge, kupenjing mił mołum ku. Ba nga wumb ngenj kopsilmin ei nge minj mon. Eiparam eim ok Gos kin pii gii nipi kin, ekii se ngenj kopsirim. Wumb ngenj kopsik elmin wumb ei kupenjing, Eiparam ok erim mił ei pii gii nik kin, ekii sik enjing ku.

Wumb Gos Kin Pii Gii Ninjing Ele Nge Ok Gos Ngumbii Nirim Epi Ei Ngang Singii

¹³ Yi mił, Gos eim Eiparam kin kupam noł ok ek dinga nipi ngumbii nirim ei, ya mani mei pei ngumbii nirim. Gos ek dinga Eiparam kin nirim ek ei, lo ek ele tonu onerim mon! Ba Eiparam Gos kin pii gii nirim ei nge, Gos Eiparam wu kun ka nipi mundrum. Yi mił peng kin, Gos eim Eiparam kin dinga ek nirim mił yi eririm.

¹⁴ Ei yi mił, wumb pei lo ek ekii silmin wumb ei, Gos epi dinga nirim epi ei singii kapli, ba pii gii ei wii mił, pimba. Nga yi ku, Gos Eiparam kin ek dinga nipi pendrim ek ei, wii mił pimba ku.

¹⁵ Ei yi mił peng kin, Gos lo ek ei erang kin, Gos nge popuł kis wumb kin tonu omba. Ba lo ek endi pinełang kin, kapli wumb endi lo ek endi to kis enim pa ninelangan mon.

¹⁶ Yi mił erang kin, puł ele nge wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Gos epi ngumbii nirim mił epi ei, ngumba. Ngang kin, Gos eim ek dinga nirim mił epi ei. Gos nge noman ka ngołum ele nge mendpił, keimi tonu omba. Ele nge mong keimi ek dinga ni pendrim ek ei, dinga peng kin, Eiparam kupam noł pei kin ekii se tonu omba. Ele nge lo ek ekii sik elmin wumb ei nge minj mon; ba wumb pei, Eiparam kin ekii sik kin, Gos pii gii nilmin ele nge mendpił. Eiparam eim sinim pii gii ninjpin wumb ei nge kupenjpin mendpił mołum.

¹⁷ Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim mił, yi nim. “Na nim Eiparam wumb tilap eipi eipi pei ernjing mił, enim se mundunj,” pa nirim. Ek dinga nipi

pendrim ek ei, Gos ningil ele dinga pa'im. Peng kin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos wumb kulnjung wumb ei nga si kindang kin, konj molk kin tonu ongii nge Gos. Gos ek neng kin, ele ok sinerim epi ei, Gos ek piik kin, ele tonu onjung.

¹⁸ Eiparam eim wu tukui ni, kangil endi mengnermbii ni piinerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi, kui er mu'ang kin, Gos ek keimi ok nirim mi'l ei, tonu omba ni piirim. Yi mi'l, wumb andlam kanik poru ninjing ei mi'l, Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim nge kui er mu'ang kin, Gos ek nirim mi'l, eim kapli ermba. Pe Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos ek yi nirim mi'l, "Nim nge kupanim no'l pei, yi mi'l tonu ongii."

¹⁹ Nga Eiparam eim kung ngii pei 100 mi'l mu'um ei, eim wu tukui mendpi'l mo'pu kin, eim ngenj kulmba mi'l erim. Nga ambim Sera yi ku tukui mo'pu kin, ngenj kulmba mi'l erim ku; ba Sera eim kangil endi mingnerim mon! Eiparam ele nge ni piipi kin, ba eim Gos kin pii gii dinga peng kin, wakin t unerim mon.

²⁰ Nga Eiparam Gos ek dinga nipi, pendrim mi'l ni piipi kin, eim noman ta'l pinerang kin; eim pii gii ei ouru neng kin, wakin t unerim mon. Yi erang kin, Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nipi kin, eim Gos kin noman ka piipi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

²¹ Nimbil erang, Eiparam eim noman dinga piirim ei, Gos ek keimi dinga nirim mi'l ei, kapli keimi ekii se ermba ni piirim.

²² Yi mi'l erang kin, Gos Eiparam kin ek yi nirim, "Nim wu kun ka mo'um." Ele nge Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim.

²³⁻²⁴ Ba ek ei, Gos nge ek ka ele Eiparam kin ni piirim. "Eim wu kun ka mo'um," ni piirim. Ba Gos ek ka ei Eiparam kin mendpi'l ninanim mon. Ba Gos ek ka ei sinim kin ouni ninim. Sinim nge pii gii ei, Gos eim Jiisas sinim nge Owundu tukpu ele, nga konj tonu sim. Ele nge Gos ni piipi kin, sinim wumb kun ka elmin wumb ni piirim ku.

²⁵ Yi piipi kin, Gos Jiisas sinim kin, ya mani mei ele kindang opu kin, ond peri ele ko'pu kin, nga eim miyem sinim o'l kis enjpin ei kil ngum. Gos nga Jiisas sipi tonu seng kin, nga konj mo'um. Yi mi'l erang kin, Gos sinim pii gii ninjpin wumb eim ningil ele 'Kun ka mo'umun,' wumb nimba.

5

Sinim Pii Gii Wumb Gos Kin Kun Ka Mo'umun Wumb Nimba

¹ Pe yi mi'l erang, sinim Gos kin pii gii ninjpin ele nge, Gos sinim kin kun ka mo'umun, ninim. Yi mi'l erang, pe sinim Gos kin noman emin peng mo'amin kin, sinim nge Owundu Jiisas Kraiis eim o'l ei nge erang kin, sinim pii gii wumb kin tonu om.

² Kraiis Jiisas eim endeim mendpi'l, andlam ele aki tang kin, sinim kapli Gos kin eim noman ka ngolum ele, tuk bin konu ele, sinim pe mo'umun. Pe nga sinim ka piipin, Gos ngopun kin, kui er mo'amin kin, Gos nge tilang owundu ka wil ei, eim kin ouni simin ni piipin kin, kui er mo'umun.

³ Pe nga, sinim epi ei minj, ka piinermin mon. Ba sinim o'l embin tui kanim kanim sinim kin tonu omba ei kin, ka piimin ku. Nimbil erang, sinim piinmin, sinim o'l embin tui ei erpi kin, sinim noman dinga ngang kin, sinim kapli angpin, dinga kindpin, er mo'umun.

⁴ Nga sinim noman dinga peng mu'amin kin, kapli sinim wumb o'l embin tui tonu wang kin, dinga angk mo'umun o'l ei mi'l, mo'umun. Mo'upun kin, sinim o'l dinga angk mo'umun, o'l ei nge pim kin, kapli sinim Gos ngumbii nirim mi'l, epi ei simin ni piipin kin, kui er mo'umun.

⁵ Nga sinim Gos kin pii gii nipin kin, kui er mołmun ei nge, sinim singambil piinnermin. Nimbil erang, Gos eim noman ka wii ngang kin, sinim kin noman ele kindang ei, piki tum. Tang kin, Gos eim nge Gui Ka ei sinim paki topu kin, wii ngum.

⁶ Kunum ele, sinim dinga pinerim kunum ei, kun mendpil, Gos Kraiss kin, Kraiss ya mani mei ele opu, ond peri ele kolpu, eim sinim mei wumb pei Gos bul ngopun kin, ol kis enjpin wumb ei, Gos sipi orung sim.

⁷ Na yi ni piind. Wu endi mołpu, wu kun ka endi kin kolpu kin, paki tumbii ni, noman to piinim; ba eim kapli enermba mon! Yi peng kin, wu wumb endeim endeim ni molk, en enim nge noman dinga kindik kin, kapli erang, wu ka endi kin kolk kin, paki tungii.

⁸ Ba Gos eim noman ka wii ei, sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kunum ei sinim ol kis piram er mułamin kin, Kraiss opu, eim ond peri ele kolpu kin, sinim ol kis enjpin ei, kil ngopu si kindim.

⁹ Yi mił erang kin, pe Kraiss kolpu kin, eim miyem sinim ol kis enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, pe Gos sinim kun ka mołmun ninim. Yi mił, sinim piinmin ei Kraiss sinim paki tang kin, Gos popul kis ni, kumep kis ei, sinim kin tonu onermba mon!

¹⁰ Yi mił, sinim ok Gos kin opu orung wumb mił mulnjpun kin, kunum ele, Kraiss kolpu kin, sinim ol kis enjpin ei, kil ngum. Ele nge, Kraiss eim sinim Gos kin sipi, nga orung seng kin, pe sinim Gos kin noman ende sepin mołmun. Kraiss nga angpi, tonu opu kin, konj mołum. Ele nge, sinim yi mił ku, eim noman konj ngang kin, sinim eim kin ouni konj mułmun. Mułamin kin, Gos eim kos owundu ei, sinim kin tonu onermba mon.

¹¹ Ei yi mił mendpil, mon! Ba, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss eim erang kin, sinim Gos kin nga orung sim. Ele nge, sinim Gos kin noman ka pii ngonmun.

Andam Kulum Ba Kraiss Konj Mołum

¹² Yi mił erang, wu endeim Andam ol kis erim ele nge, ol kis mani mei ele tonu om. Wang kin, ol kis ol ei, wumb pei kulngii ol ei, pepi kin, tonu om. Wang kin, ol kis ol ei, wumb pei kulngii ol ei, pepi kin, om. Yi mił erang kin, wumb pei ol kis enim ele nge, wumb pei koltmun.

¹³ Yi mił, ol kis enjing ol ei, ya mani mei ele ok pim. Nga ekii se, Gos lo ek Moses ngurum. Ngang kin kapli, ba Gos lo ek mulelang kin, wu endi mołpu, wu endi kin, nim ol kis yi en, pa ninelang.

¹⁴ Ba Andam mułum kunum ei pupu, Moses kunum ele, wumb pei mulnjung ei, kolk minj punjung. Wumb eipi pei, Andam ol kos erim ol ende mił, enenjing; ba wumb ei pei ol kis eipi mił erik kin, kulnjung ku.

Nga wu Andam eim jep epi endi Kraiss ekii se omba, yi mił mułum.

¹⁵ Ba Gos epi ka wii ei, wumb pei wii ngopu epi ei kin, Andam ol kis erim ei kin, epi ende mił mon. Ei keimi, wumb pei wu endeim Andam ol kis erim ele nge wumb pei kulnjung; ba Gos noman ka, wumb pei wii ngum ei, owundu mendpil. Gos eim noman ka ngopu ni, epi ka wii ele nge, wumb pei wii ngurum ei, Kraiss Jiisas kin tonu opu kin, wumb pei paki tum.

¹⁶ Gos epi ka wii wumb pei wii ngum epi ei kin, wu endeim Andam ol kis erim ei kin, epi ende mił mon. Yi mił, wu Andam endeim kin ol kis ei tonu wang kin, wu Andam Gos kos owundu piimba kunum ei, wu ei am ba. Nga yi mił, wumb pei ol kis enjing ku; ba Gos epi ka wii, wumb pei kin wii ngang kin, Gos wumb ei kin, kun ka mołmun, nimba.

¹⁷ Ei keimi, wu endeim Andam eim ol kis erim. Ele nge, wumb koltmun ol dinga ei wumb pei tonu wang kin ele nge, wumb pei to mani kindnim. Kapli yi mił ku nga, wu endeim Jiisas Kraiss kin, wumb pei Gos nge noman

ka ngolom ni, epi ka wii ei wii ngolom epi ele nge, Gos sinim wumb kun ka nilim ele nge, sinim wumb king mił, tep er mułmba.

¹⁸ Yi mił erang kin, wu endeim Andam ol kis erim ele nge, kumep kis wumb pei sik kin, kulngii. Yi mił ku, wu endeim Kraiss eim ol kun ka erim ele nge, wumb pei ol kis enjing, eim kil ngopu, si kindpi kin, noman konj ngurum. Ngang kin, wumb sik kunum kunum konj mulngii.

¹⁹ Yi erang, Andam Gos ek ekii sinerim ele nge, wumb pei kin ol kis ol ei tonu om. Yi mił ku, Kraiss Gos ek ekii sirim ele nge, wumb pei Gos kin wumb kun ka molmun, nimba.

²⁰ Pe nga, Gos lo ek wumb ngurum ei erang kin, wumb en enim ol kis erik mił ei, owundu mendpił tonu om. Ba Gos nge noman ka ngopu ei, wumb ol kis enjing ol ei, to mani kindim. Kindang kin, Gos nge noman ka ngopu elim ol ei, owundu mendpił tonu opu pim.

²¹ Yi mił peng kin, wumb ol kis elmin ol ei, dinga kis peng kin, wumb koltmun ol ei kin tep er molum. Ei yi mił ku, pe Gos noman ka ngopu erang kin, sinim Gos kin ol kun ka er molmun. Molamin kin, sinim Owundu Jiisas Kraiss kin, sinim noman konj kunum kunum molmun nge nipi ngurum. Ngang kin, Gos nge noman ka ngopu ei, dinga owundu tonu opu kin, tep er mułmba.

6

Ol Kis Elmin Ol Ei, Sinim Kulnjpun Ba Sinim Kraiss Kin Konj Mendpił Molmun

¹ Sinim nga nipe ek nimin? Sinim ol kis minj er mol pamin kin, Gos noman ka wii ei, tonu owundu mendpił omba. Sinim ek yi mił nimin min?

² Ei mon mendpił! Sinim ol kis elmin ol ei, sinim kulnjpun. Ei nge, sinim nimbił erpin kin, nga ol kis er molpun bin?

³ Sinim Kraiss Jiisas kin dambiltpin ende pupun, nol pinjpin kin, kunum ei, sinim Kraiss kin ouni kolpu kin, eim kin ende nol pinjpin. Enim ei piinanmin min?

⁴ Sinim nol pepin ngunjpun kin, ei pule yi mił, sinim Kraiss kin dambiltpin ende pupun, kulnjpun. Pe nga, Gos eim Kraiss kin, sinim ouni tukpu tum. Tang kin, Kraiss kolpu, nga Arim Gos eim dinga wii eim sipi, angpi tonu opu, nga konj molum. Mulang kin, sinim yi mił ku, nga sinim angpin tonu opun, nga noman konj sipin, er endmin ku.

⁵ Yi mił, sinim Kraiss kin dambiltpin ende pupun, eim kulum mił, sinim yi mił ku, kulmun. Keimi, yi mił ku, nga sinim eim kin ende pupun kin, eim konj tonu om. Sinim yi mił ku, konj tonu opun molmun.

⁶ Yi mił erang, sinim piinmin ei, sinim ngenj noman ok nge ei, Kraiss kin ouni, ond peri ele nil to pendinjin. Yi mił erang, sinim ngenj ele ol kis elmin ol ei nge, dinga sinim kin ambil gii ni molum ei, si kindpi kin, poru nimba. Yi mił erang, ol kis elmin ol ei, sinim kin, nga ambil gii ni, tep enermba mon.

⁷ Nimbił erang, wumb endi kolpu poru nim ei, nga ol kis dinga ele, wu ei ambil gii nga ninermba, mon!

⁸ Ba sinim Kraiss kin ouni kulnjpun kin, kapli nga sinim pii gii nipin, Kraiss kin ouni nga, konj kunum kunum molmun.

⁹ Nimbił erang, sinim yi ni piimin ei, Kraiss kolpu, nga angpi tonu opu kin, konj molum. Molpu kin, nga kulermba mon. Wumb koltmun ol dinga ei, nga Kraiss kin to mani kindpi kin, tep mulermba, mon!

¹⁰ Yi mił, Jiisas kulum ol ele nge, yi mił Jiisas wumb ol kis elmin ol ei nge, dinga to mani kindpi kin, kunum endeim minj kolpu, poru nim. Ba pe akip,

Jiisas eim noman konj moʔum ɛle nge, kunum kunum Gos embe ambil tonu kindpi, moʔum.

11 Yi miʔ ku, enim komb se piingii ei, en enim oʔ kis ɛlmin oʔ ɛle kin, koʔpun moʔmun. Pe oʔ kis dinga ei, enim kin nga ambil gii ninanim, mon! Ba akip, enim Krai Jiisas kin dambiltik ende puk kin, Gos embe ambil tonu kindpin kin, konj kunum kunum moʔmun.

12 Pe nga, oʔ kis ɛlmin oʔ ei, enim kan wiik tangin kin, enim ngenj ɛle, ambil gii nipi, nga tep enermba, mon! Yi miʔ peng kin, enim ok nge ngenj noman ɛle oʔ ei, nga ekii sinerngii, mon!

13 Nga enim nga simb angil nin, epi ei, nga wak tangin pupu kin, oʔ kis nge oʔ ei, ekii sik kin, kapli oʔ kis nga enerngii, mon. Ba enim nge noman, kin simb angil ni, epi pei, Gos kin ngungii. Yi miʔ, wumb endi Krai kin koʔpu kin, nga tonu konj moʔpu kin, noman konj simba. Seng kin, nga sinim nge simb angil ni, epi pei Gos ngumun ɛle nge, Gos nge oʔ kun ka oʔ ei, erik kin, molk pungii.

14 Pe yi miʔ, oʔ kis ɛlmin oʔ ei, nga enim kin dinga kindpi kin, tep nga enermba mon. Nimbiʔ erang, pe enim lo ek ɛle nge kos owundu ngopu ei, mandring mulaʔmin mon; ba enim Gos nge noman ka ngoʔum ɛle nge, mandring molk pungii.

Wumb Oʔ Kun Ka Kongun Wii Elmin

15 Yi miʔ, pe sinim nimbiʔ oʔ ermin? Sinim lo ek ɛle nge, kos owundu ngopu ei, mandring pupun mulenjpun kin, sinim kin nga tep enerim mon; ba Gos noman ka ngoʔum ei, sinim mandring pupun mulnjpun kin, kapli sinim oʔ kis nga ermin min? Ei mon mendpil!

16 Ei keimi, enim ei piinanmin min? En enim nge ngenj nin, epi wu eipi kin, ek ekii sik erik kin, wu ei, en enim tep er muʔang kin, kapli wu ei kin, enim kongun wii wumb miʔ muʔngii. Ei yi miʔ ku, enim oʔ kis ɛlmin oʔ ei kin, kongun wii wumb miʔ muʔngii. Molk kin, enim kuʔngii oʔ ei singii ku. Min mon pim kin, enim Gos nge oʔ ekii sik kin, Gos eim kin kongun wii wumb miʔ, kun ka er muʔngii.

17 Ba Gos kin noman ka piik ngungii. Ok enim oʔ kis ɛle kin, kongun wii er mulnjung. Ba akip Gos eim enim sipi orung seng kin, eim kin mandring moʔmun. Moʔangin kin, enim noman tuk ɛle Gos ek keimi kun ka ekii sik kin, puk er moʔmun. ɛle nge, enim Gos kin ka piik ngungii.

18 Pe Gos enim oʔ kis ɛlmin oʔ ei nge, kan ngo pendnjing ei, si tor seng kin, enim wii molk kin, Gos nge oʔ kun ka ɛlmin oʔ ei nge, kongun wii er molk pungii.

19 Na enim dinga sinaʔmin mei wumb kin, ek yi miʔ nind. Nimbiʔ erang, enim dinga sinaʔmin mei wumb noman ɛle, ekii sip nind. Ei yi miʔ, ok enim nge ngenj orung nin, epi sipik, noman ok nge oʔ penj oʔ ei, kongun wumb wii miʔ mulnjung kin, enim oʔ kis penj pei pei enjing. Yi miʔ erang kin, pe enim ngenj orung nin, epi pei ei sipik, oʔ kun ka oʔ ɛle kin, kongun wii wumb miʔ ngok erngii. Erik kin, enim Gos nge oʔ kun ka oʔ konj mendpil, tonu wang kin, muʔngii.

20 Yi miʔ, ok kunum ei, enim oʔ kis ɛlmin oʔ ei, kongun wii erik mulnjung. Kunum ei, enim oʔ kun ka oʔ ei, kan ngunerim, mon; ba enim oʔ ei kin, wii miʔ mulnjung.

21 Ba kunum endi, enim oʔ kis ɛlmin oʔ ei, nipe epi ka endi silmin ei nge, akip enim singambil sinmin? Pe enim oʔ kis enmin oʔ ei nge, kumep ei enim kulngii.

22 Ba pe, Gos enim oʔ kis nge, kan ngii miʔ mulnjung ei tor sim. Sipi kin, sinim Gos eim nge kongun wii wumb miʔ mundum. ɛle nge, epi puʔe yi miʔ

tonu onum. Wang kin, enim oł kun ka er molk kin, nga ekii se noman konj singii ei, kunum kunum molk pungii.

²³ Yi mił, oł kis elmin oł ei nge, kumep ei kulngii. Ba Gos eim nge epi ka wii ei, sinim wii ngum epi ei, noman konj kunum kunum mułmba. Noman konj ei, Krais Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

7

Wu Amb Silmin Ek Ekin Endi

¹ Engnan noł, na ek ei nip enim ngond ei, enim lo ek ele piłmin wumb kin nind. Kunum ele, wu endi konj mułmba kunum ele minj, wu ei lo ek ele mandring mołpu kin, tep er mułmba. Enim ei piinanmin ninin?

² Kapli yi mił, amb endi wu pang, wam konj mułum kin, kapli lo ek ei, amb kin wam dambiltpi ende kindnim. Ba wam kułum kin, kapli lo ek ei ok se ende kindim lo ek ei, nga wu amb tał ei, se ende kindnanim mon.

³ Yi mił, pe amb endi eim wam konj mułang kin, eim wam mani kind si kindpi pupu kin, wu eipi endi pum kin, amb ei eim oł kis erpi kin, wam kin kun ka mulałim mon. Ba amb eim wam kułang kin amb ei, lo ek ei, eim ambıl gii ninermba mon. Eim wii mułmba. Mołpu kin, amb ei, eim nga wu endi eipi pum kin, eim oł kis enermba mon.

⁴ Yi mił ku, engnan noł, enim Krais kin dambiltik ende punjung. Kunum ele, enim lo ek ele kulnjung. Kułangin kin, lo ek ele, enim nga ambıl gii ninerim mon. Ei yi mił, enim wu eipi kin puk mołmun. Enim wenjing mił Krais eim tukpu ele, tonu angpi opu kin, nga konj molum. Mołang kin, sinim Gos eim nge oł kun ka oł ei, er mołamin kin, mong mił topu erang kin mułmba.

⁵ Yi mił ku, ok kunum ele, sinim noman ngenj ok nge oł kis ele, tonu wang kin, ekii sipin er mulnjpun. Nga kunum ele, lo ek ele erang kin, sinim oł kis nga pei tonu wang kin, er mulnjpun. Ele nge, sinim ngenj ele, kongun er pang kin, sinim kułmun oł ei mong mił topu, ei sinim kin tonu om.

⁶ Ba akip, sinim kułamin kin, lo ek ei, sinim nga ambıl gii ninanim, mon! Sinim wii mił mołmun. Nimbıl erang, sinim ok kunum endi ei, lo ek dinga ei, sinim kan ngo pendim. Ba pe, sinim kongun enmin ei, sin noman tuk konj ele nge enmin. Ele nge, sinim lo ek mon ok nge ele, ekii sinanmin mon. Ba pe, sinim Gos Gui Ka nge oł konj ei, sinim andan tang kin ekii sinmin.

Jura Lo Ek Kin Oł Kis Elmin Ek Kin

⁷ Pe nga, sinim nipe ek endi ninin? Jura lo ek ei, oł kis ninin min? Ei mon mendpil! Ba lo ek ei, na oł kis oł andan tunenelang kin, na kapli piinenelamb. Ei yi mił, lo ek yi ninin, "Nim wu eipi nge epi ei, bun bun kulenjii mon." Yi mił ku, lo ek ele, na kin yi ninerim kin, kapli na kan bun bun sinmin ei, sinenelamb.

⁸ Ba oł kis ei, lo ek ele kin andlam ei, tonu om. Wang kin, bun bun kultmun oł kanim kanim ei, na noman tuk ele, tonu opu er molum. Ba lo ek ele, pinenelang kin, kapli oł kis ei, koltmun oł yi mił pilang.

⁹ Yi mił, ok na Jura lo ek ei, na kin pinerim kunum ele, na konj muls. Ba ekii se, Jura lo ek na kin tonu wang kunum ei, oł kis elmin oł ei, nga angpi tonu opu, konj mułum. Mołpu kin, na noman tuk ele topu kundang kuls mił enim.

¹⁰ Nga Jura lo ek ele nge, wumb noman konj ngumba mił enim; ba na konj mił lo ek ei, na kos erpi ngopu kin, to kundmba mił enim.

¹¹ Nimbil erang, oł kis elmin oł ei, lo ek ele kin, andlam kan sim. Sipi kin, Jura lo ek ei kongun erpi, na kin kend topu ngum. Ngang kin, Jura lo ek yi mił erpi kin, na kos owundu ngopu ei, na to kundmba nge mił enim.

¹² Yi mił erang kin, Gos lo ek Jura ngum ei, kun ka mołum. Nga Gos ek dinga pei ei, kun ka ni, kun ni, ka wii mołum ku.

¹³ Ei nipe mił palim? Pe lo ek ka wii ei, na topu kundang kin, na kuls min? Ei mon! Oł kis elmin oł ei, na to kundang, na kuls. Yi mił erang, oł kis elmin oł ei, peni ele tonu om. Oł kis ei, oł kis mendpił! Ei lo ek ka wii ei sipi, kongun erpi kindang kin, oł kis koltmun oł ei, tonu om. Wang kin, lo ek ei, na oł kis pułe ei, andan topu ngum ei, oł kis mendpił.

Oł Kis Elmin Oł Ei, Wumb Noman Tuk Ele Kan Ngonum

¹⁴ Sinim piinmin, Jura lo ek ele, Gos Gui Ka nge epi palim. Ba na nam ngenj ei, mei wumb ngenj palim. Peng oł kis ei, na ambil gii nipi, kan ngopu, tep er mołang kin, na eim nge kongun erip moł.

¹⁵ Keimi, na end epi ei, pułe ei piinand. Yi mił, na epi endi noman ngop ermbii ni piind epi ei, na enand mon. Ba epi, na noman ngonand epi ei, na kunum kunum end.

¹⁶ Pe nga, na epi endi enermbii ni piinj epi ei, na end; kapli na oł ei nge, na yi nił, 'Lo ek ei kun ka palim,' nił.

¹⁷ Yi mił erang, pe oł ombu kun ka pinalim oł ombu, nam enenj, mon; ba oł kis elmin oł ei, na kin tuk mołpu enim.

¹⁸ Yi mił, na yi ni piind oł kun ka elmin oł ei, na nge noman ngenj ok nge ele, tuk mulałim mon. Ba na noman ele piind epi oł kun ka ei, na ermbii ni piind; ba na ermbii, kapli enanim mon.

¹⁹ Yi mił, na epi oł kun ka ermbii ni piind oł ei, na enand. Yi mił enarip kin, na epi oł kis enermbii ni piind oł ei, na end.

²⁰ Yi mił, na kunum kunum epi endi enermbii ni piind epi ei, enj kin kapli ei na nam enand mon. Ba yi mił, oł kis elmin oł ei, na noman tuk ele mołpu enim.

²¹ Yi mił erang, na kenj ei, lo mił epi oł ei, kongun yi mił erim. Kunum endi, na epi nipe kun ka ermbii ni piind ei, oł kis elmin oł ei, mendpił mołpu kin, na kin mandi mołpu, ambil gii neng kin, na ermbii mił nenj? Ei kapli enanim mon.

²² Yi mił, na nam noman tuk ele, Gos lo ek ei ekii sip, ermbii ni, noman ele ka piind.

²³ Ba pe, na kand ei, lo ek epi endi na ngenj tuk ele, aninga kopur palim. Lo ei, na noman tuk ele, ok pim lo ei kin, nga Gos nge lo ek konj, na ekii sip piinj lo ek ei kin, opu orung orung enmbil. Pe lo ek oł kis elmin oł ei, na kan ngopu, ambil gii nipi, dinga erim. Nimbil erang, oł kis elmin oł ei, na ngenj tuk ele aninga kopur piram kongun er palim.

²⁴ Keimi, na wu noman embin kis palim wu moł. Wumb nii endi, na nge ngenj kułmba ngenj ei, si kindmba?

²⁵ Pe na Gos kin, sinim Owundu Jiisas Krais, na oł kis elmin oł ei, si kindang, wii mołup kin, noman ka wii piip ngond. Ei nam oł yi mił palim. Peng kin, nam Gos lo ek ei mendpił, na noman tuk ele, ekii sip kin moł; ba na nge ngenj ok nge ele, lo ek oł kis elmin oł ei, ekii sip kin, kongun er mołum.

¹ Yi mił erang, pe wumb nii endi Krai Jiasas kin dambiltipi ende kindim wumb ei kin, Gos kos owundu piipi, mok topu, oł kis nge kumep kis ei, Gos ngunermba, mon!

² Nimbil erang, Gos Gui Ka nge lo ek kongun erpi, na noman konj ka ngolum. Ngum kunum ei, na Krai Jiasas kin dambiltipi ende kindpi kin, na lo oł kis elmin oł ei nin, koltmun oł ei nin, na sipi kin, wii kindang moł.

³ Yi mił, sinim ngenj noman ok nge ei kin, lo ek ele nge dinga enenelang, Gos eim oł yi mił erim. Erang kin, lo epi ei, lo ek kun kapli enenelang, ba Gos ei eim yi erim. Erpi kin, ele nge oł kis si kindim. Si kindpi kin, Gos eim nge kingam Jiasas kindang, mei mani opu, sinim mei wumb tałpi erang kin, oł kis elmin wumb mił mułum. Mołpu kin, Krai nge ele Gos sinim oł kis elmin oł kumep ei, kołpu kin, sipi orung sim.

⁴ Gos yi mił erang kin, ele nge lo ek ei, oł kun ka mił tonu opu pimba. Nimbil erang, pe sinim nge ngenj noman ok nge oł ei, sinim andnanmin mon. Ba pe sinim Gos Gui Ka kin dambiltipin ende pupun kin, ouni andinmin.

⁵ Yi mił, pe wumb nii endi, eim ngenj ok nge ele oł kis endmba ei, eim noman ele ei, ngenj ok nge kin, minj piipi endmba. Ba wumb nii endi Gos Gui Ka noman ele, ekii sipi, oł kun ka ermba wumb ei, en enim noman ele, Gos Gui Ka ek nimba mił ekii sik, piik kin, andik mułngii.

⁶ Pe wu endi ngenj ok nge ele oł kis elmin oł ei, eim noman tuk ele pim kin, wu ei kułmba. Ba nga wu endi, eim Gos Gui Ka nge oł ei ambil gii nipi mułum kin, kapli wu ei, noman konj sipi kin, noman emin peng mułmba.

⁷ Ei yi mił, wu nii endi, eim ngenj ok nge noman ele ekii sipi mułum kin, wu ei Gos kin opu orung erpi mołum. Nimbil erang, wu ei eim Gos lo ek ei mandring molahim mon. Ei yi mił, kapli enermba mon.

⁸ Wumb nii endi eim ngenj ok nge elmin oł ei erpi, mułum kin, wumb ei Gos eim noman ele kun ka erngii mił, ei kapli enerngii mon.

⁹ Ba akip, enim ngenj ok nge ei, ekii sik enanmin mon. Ba pe enim Gos Gui Ka nge oł ele, ekii sik, er mołmun. Mułangin kin, keimi Gos Gui Ka enim noman tuk ele mułmba. Ba pe wumb nii endi, Krai nge Gui Ka eim noman tuk ele mulerim kin, wumb ei Krai nge wumb tilap ende mił mon.

¹⁰ Ba Krai enim noman tuk ele mołpu nim kin, enim noman tuk ele gui konj mułmba. Nimbil erang, enim Gos nge ningil ele, wumb kun ka mołmun. Yi mił ku, enim ngenj ok nge ele, oł kis elmin oł ei, enim kin erang, kulnjung. Nimbil erang, oł kis elmin oł ei, enim kin ngenj ok nge ele palim.

¹¹ Pe yi mił, Gos ei eim Jiasas kołpu pim ei eim sipi kindang kin, nga angpi kinj mołum. Nga Gos nge Gui Ka ei enim noman tuk ele mułmba ei, kapli eim Jiasas Krai kołpu konu sipi kin, nga konj kindang mołum. Ei eim, enim nge ngenj ele noman konj ei, yi mił ku, enim ngumba. Ngang kin, eim Gui Ka je erang enim noman tuk ele mołum.

Gos Gui Ka Erang Sinim Gos Nge Kingam Noł Mołmun

¹²⁻¹³ Yi mił erang kin, engnan noł, enim ngenj ok nge ele nge kumep endi ngok, orung kindngii ei, endi sinałim mon. Ba enim ngenj ok nge oł ei kin, ekii sik, er endingjing kin, kapli enim kułngii. Ba enim Gos nge Gui Ka nge dinga ei sik kin, enim ngenj ok nge oł ei, to mani kindngii. Kindik kin, kapli enim noman konj sik, kunum kunum mułngii.

¹⁴ Wumb nii endi, Gos Gui Ka nimba mił ekii sipi, endim kin, wumb ei Gos nge kingam noł mendpil mułngii.

¹⁵ Keimi yi mił, enim gui endi enim sinjing ei, er kan mił ngang kin, enim kin ngum ei, enim sipi kindang, eim kin kongun wii enmin. Enmin kongun ei, enim mund mong kulerngii, mon! Ba enim Gos Gui Ka ei enim sinjing

ei erang kin, enim Gos nge kingam no! mulngii. Molk kin, Gos Gui Ka nge dinga ei enim kin peng, Gos kin prei erik ngok kin, enim eim kin yi nilmin. "Arnan na nge Arnan," pa nilmin.

¹⁶ Gos Nge Gui Ka eim sinim kin noman tuk gui ei dambiltpi ende pupu paki topu kin, eim ek dinga nipi yi nim. "Enim Gos nge kingam no! mo!mun," pa nim.

¹⁷ Pe sinim Gos nge kingam no! mulnjpun kin, kapli sinim Erinjpin Gos nge epi, ek keimi dinga nipi, ngumbii nirim mi! epi ei, simin ku. Keimi, sinim Gos eim epi ka wii pei simin. Sipin kin, Kraiis ngum epi ei simin. Kraiis kin ouni simin. Ba nga sinim Kraiis eim nge ngenj kumbii sim mi! yi ku sinim simin. Sipin kin, sinim eim kin ouni ekii se eim nge tilang ka wii owundu ei simin ku.

Ekii Se Sinim Gos Nge Tilang Owundu Simin

¹⁸ Na keimi ni piind, sinim ngenj kumbii sinmin ei, epi wii mi!. Ba Gos nge tilang owundu ka wii ei, Kraiis kin ngum epi ei mi!, sinim yi ku simin. Ele nge, tilang ka wii ei, ekii se Gos sinim kin andan tumba.

¹⁹ Yi mi!, Gos epi kanim kanim ya mani mei ele ok eririm epi ei, akip kui er mo!mun. Mulamin kin, Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, eim kingam no! andan tang, peni ele wang kin, enim kanik piik, erik mulngii.

²⁰ Yi mi!, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim ok eririm epi ei, ekii se kis molpu kin, epi wii kun mi! pinerim mon. Ele nge, en enim nge noman ele yi mi! enerik mon. Ba Gos eim nge noman ele yi piipi eririm. Erpi kin, Gos eim kos owundu piipi, eim kin mandring kindpi mulang kin, ekii se ol tonu omba ei nge, kui erik mo!mun.

²¹ Nimbi! erang, Gos eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, ambil gii nipi molum epi ei, to kis erpi molum konu ei, to tor seng kin, wii mo!mun. Mulangin kin, Gos nge eririm epi pei ei, wii kun ka molk kin, nga Gos nge kingam no! nge tilang ka wii ouni sik er mulngii.

²² Sinim yi ni piinmin, Gos ya mei ele epi kanim kanim pei eririm epi ombu, ngenj kumbii sik, ke nik, tor kindinmin ei mi!, amb kangil bu! tang mengingii enmin yi mi! pepi wang kin, akip yi mi! ku palim.

²³ Ba ya mani mei ele epi kanim kanim pei, Gos eririm epi ei mendpi! mon. Ba yi ku, sinim Gos Gui Ka ei, sinim noman tuk ele, kuni mong kumna mi! aka pin sinjpin. Pe sinim yi ku, ngenj kumbii sipin, ke nipin, Gos eim kin sinim kui erpin mulamin kin, Gos kunum ei sinim eim kingam no! mi! erpi kindang kin, kui er mo!mun. Kunum ele Gos sinim ngenj noman tuk pei erpi kindang kin, sinim sipi orung simba.

²⁴ Gos sinim sipi orung sim ele nge, sinim kui er mo!mun. Pule yi mi!, sinim epi nipe endi sina!im epi ei, simin ni piipin kui er mo!mun. Ba wumb nii endi, epi endi simbii ni piimba epi ei sim kin, nga kui er mulmba min? Ei mon!

²⁵ Ba pe sinim epi nipe endi simin ni noman dinga piinmin epi ei kinenjpin kin, kapli sinim nipe epi endi simin ni piipin ei, kunum olt kinan kui er mulmun.

²⁶ Yi mi! ku, sinim noman dinga pinermba wumb ei, Gos nge Gui Ka ei opu sinim kin paki to!um. Nimbi! erang sinim nipe ol mi! endi prei erpin kin, nga sinim epi nipe endi kii sipin simin nipin prei ermin ei sinim piinanmin. Ba Gos Gui Ka sinim nge nipi, eim prei dinga erpi kin, Gos kin ngonum ei sinim piinanmin ek ei, Gos kin kii sipi ngang kin, sinim paki to!um.

²⁷ Nga Gos eim sinim wumb noman tuk ele, piipi kanpi enim. Nga Gos eim Gui Ka epi nipi endi piinim ei, Gos piipi kanpi enim ku. Nimbi! erang

Gos Gui Ka prei erpi, wumb nii endi Krai nge tilap mołmun wumb ei kin, Eim Gos noman ele prei ermba ni piinim mił erpi kin sinim paki tołum.

²⁸ Sinim piinmin. Gos epi kanim kanim pei sipi tikandi kindpi kin, kongun kun ka erpi, wumb nii endi Gos eim kin noman ka piipi ngonmun ei, yi mił erim. Wumb ei, Gos eim noman ele yi ni pendrim mił wumb ei, Gos eim kin sipi orung sim.

²⁹ Nimbił erang wumb nii endi, kumb ok Gos eim ni piirim mił, eim noman ele yi ni pendrim ku. Gos eim si orung sipi erang kin, ok eim nge kingam Jiisas mołum mił mułngii. Molk kin, Krai eim kumb se wu num mułang kin, nga wumb nii endi Gos kin pii gii ninjing wumb ei, eim angim noł ekii mił mułngii.

³⁰ Wumb nii endi, kumb ok Gos eim si orung simbii ni pendrim mił wumb ei, eim sipi orung sim. Seng yi ku wumb ei Gos eim kin 'Wumb kun ka.' nipi mundum. Mundum wumb ei, Gos eim wumb kun ka nipi wumb ei, Gos eim nge kingam noł mił, tilang dinga ka wii ei mok to ngum ku.

Gos Noman Ka Ei Sinim Kaimb Sipi Ngonum

³¹ Gos epi kanim kanim pei sinim kin eririm ei, sinim nipe ek nimin? Pe Gos sinim kin mołpu kin, sinim epi kanim kanim paki dinga topu erim kin, wumb nii endi sinim kin opu orung erpi ngumba?

³² Gos eim nge kingam eim kin, ambiił gii ninerim mon. Ba Gos eim nge kingam sinim wumb pei paki tumba nge kindim. Yi mił erang, Gos kingam sinim kin wii ngum kin, kapli nga eim sinim epi kanim kanim pei Krai eim kin ouni sinim kin epi pei ngunermba min?

³³ Wumb nii endi Gos eim sipi orung seng mołmun wumb ei, nga wumb eipi endi ok kapli kos piik kin, opu orung erik ngungii min? Ei mon! Gos eim mendpił sinim wumb kun ka mołmun, ninim.

³⁴ Yi mił, wumb nii endi kapli wumb eipi kin kos piipi, mok tumba min? Ei mon! Ba Krai Jiisas eim kolpu kin, nga Gos sipi kindang kin, angpi tonu opu nga konj mołum ku. Pe eim Gos kin angil tundung orung kun mołpu kin, nga sinim paki tumba nge Gos kin prei dinga erpi, ngopu kum.

³⁵ Wumb nii endi Krai nge noman ka ei sinim kin ngum ei to si kindmba? Oł embin tui sinim kin tonu omba min; nga ngenj kumbii simin min; nga wumb sinim kin kepil tok oł embin tui ngungii ei min; nga sinim kuni tumba min; nga sinim alap nin, epi sinakim min; nga epi kis kombur sinim kin to kis ermba min; nga wumb sinim kin opu erik to kundngii min; nga oł kanim kanim ombu pei, sinim nge noman ngołum ei, sinim Krai to tor si kindngii min? Ei mon mendpił!

³⁶ Gos ek ka ei ok mon poł pendim mił yi ninim.

"Pe sinim Krai nge wumb tilap mułamin ele nge, kunum kunum wumb eipi sinim to kundmun mił nik erik erik enmin. Yi mił, wumb ei sinim kung siipsiip to kondumun mił sinim yi ni kanilmin."

³⁷ Ei mon! Sinim dinga peng kin, oł embin tui epi ombu kanim kanim pei to mani mendpił kindinjp kindinjp. Ele nge, Krai nge dinga ei, sinim kin ngum ele nge Krai eim kaimb sipi, sinim kin noman ka ngum.

³⁸⁻³⁹ Yi mił erang, na keimi ni piind ei, epi endi Gos eim noman dinga ka ei, sinim to eipi kapli kindnermba, mon! Kułngii oł ei min; nga konj oł ei min; nga Gos nge enjel ei min; nga muł mei ele peng erik tep mołmun wumb ei min; pe salim epi ei min; nga ekii se mendpił tonu omba epi ei min; nga dinga kanim kanim ei min; nga mei tondrung epi ei min; nga ya mei mundrung epi ei min; nga epi eipi endi Gos kanim kanim ya mani mei eririm epi ei min; epi ei pei, Gos noman ka sinim wii ngum ei kapli si

kindnembamba mon! Gos noman ka ei Kraiss Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

9

Gos Kin Eim Nge Tilap Wumb Esrel

¹ Na ek keimi nind. Na Kraiss nge wu na ek kend tunand mon. Gos nge Gui Ka ei, na noman tuk ele paki topu kin, na noman ngolum. Yi ku, na noman tuk ele piimbii ek ei, Gos Gui Ka ni ngolum.

² Yi mił, na noman tuk ele embin owundu pepi kin, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb kin, na noman tuk ele kumbii owundu kunum kunum pepi pupu kin, poru ninanim mon.

³ Yi mił, na kapli erim kin, na en enim piip kin, na Kraiss wakim top mani kind si kindip yi enj kin, kapli Gos na kos owundu piipi kin, na sipi dup konu kis ele kindmba ele nge, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb ei, Gos sipi orung simba.

⁴ En enim Esrel wumb, Gos nge wumb tilap se mundum. Mundang Gos eim erang kin, eim nge kingam noł mułangin kin, eim nge noman dinga tilang owundu ei kenjing ku. Nga Gos eim ek dinga nipi pendrim ek ei ni ngopu kin, nga Gos eim lo ek ni ngopu kin; nga enim Gos keimi kin men tołmun oł ei nin; nga Gos ok ek keimi nipi ngumbii nirim epi ei sinjing ku.

⁵ En enim kumb ok kupenjpin noł Eiparam, Aisak, Jeikop nge tilap ende ele nge, en enim tonu onjung. Ok tilap ele nge, Kraiss ya mani mei ele opu, eim mei wu mendpił, wumb ei nge tilap ende mułum. Mułang kin, pe eim epi kanim kanim pei Gos tep er mołum. Eim Gos mendpił! Kapli sinim eim embe kunum kunum ambii tonu kindmin, keimi!

⁶⁻⁷ Ba na ek nind ei, Gos ok ek keimi ni pendim ek ei tonu onanim, pa ninand mon. Nimbił erang, wumb tilap kopur, Esrel wumb kin tonu onjung. Ok wumb tilap ei Esrel nge wumb tilap mendpił mon. Yi mił ku, Eiparam nge tilap wumb aninga kopur eim kin tonu onjung; ba wumb ei, Eiparam nge kingam noł mendpił mon. Gos ek yi nipi Eiparam ngum, "Aisak nge wumb tilap mendpił ei, ninim nge wumb keimi mendpił mułngii," pa nim.

⁸ Ei pule yi mił, kangil ya mani mei ele wumb ngenj ele mengk tor kindinmin kangil ei, Gos nge kingam noł mendpił mon. Ba pii gii wumb kangil ngenj ele mengk tor kindinmin ei, Gos eim ok ek keimi ni pendrim mił menginmin ei, Eiparam nge wumb tilap keimi mendpił mołmun.

⁹ Yi mił, Gos ok ek keimi ni tor kind pendrim mił ek yi ninim. Kunum ele, nga kung ngii ele na orung ombii ni pendinj kunum ei, amb Sera kangii endi mengmba.

¹⁰ Ba ei mendpił mon ku! Nimbił erang, amb Riipeka nge kangii tał erinjngii endeim eim sinim kupenjpin Aisak.

¹¹⁻¹² Ba Gos eim noman ele, ok ni pendim mił mendpił, eim kangil endi to mundum. Nga Gos yi nipi, amb Sera ngurum, "Kangii kumna Eiso eim mołpu kangii ekii Jeikop eim ek nimba mił ekii sipi kin, eim kin kongun erpi kin, yi ermba. "Gos kumb ok ek yi ni pendrim mił, ekii se kangii tał mengim ei, eł elip kis min ka endi erngil ei, Gos kangil nii endi eim noman ele ermba ni to mundum mił erim. Ei eim kongun wu Jeikop, epi endi ermba mił ei piinerim mon.

¹³ Yi mił, Gos kumb ok, ek ka mon poł pendrim mił ek yi ninim, "Na wu Jeikop kin noman ngond, ba na wu Eiso kin noman ngonarip kin, opu orung erip ngond."

¹⁴ Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Sinim Gos oł kun ka endi enanim pa ninim min? Ei mon mendpił!

15 Yi mił, Gos Moses kin ek yi nirim, “Na wumb nii endi kin, noman ka ngumbii wu ei, kapli yi erip kin, noman ka ngumbii. Nga na wu endi kin kaimb sinj kin, kapli yi mił na kaimb simbii ku.”

16 Yi mił peng kin, Gos noman kaimb silim oł ei, wumb en enim noman ełe, epi ei simin ni piinmin mił ei, sinerngii mon. Ba Gos eim noman ełe piilim mił, wumb kin kaimb sipi ngołum.

17 Yi mił, ok Gos ek ka ei mon poł pendrim mił, King Pero kin nipi ngurum. “Na nim kin epi enj ei, nim king owundu mołun pule ei, na nim si kindamb mołun ei nge, na nge noman dinga ei nge, andan tamb kin, wumb pei keningii. Kanik kin, na nge embe ei, wumb mei konu orung orung pei ambil tonu kindngii. Ełe nge mendpił, na nim king mundunj,” pa nirim.

18 Yi mił peng kin, Gos eim wumb nii endi kin, eim noman ka ngumbii ni piilim mił ei, kapli eim wumb ei kin, eim noman ka piipi kin, kaimb si ngołum. Nga Gos wumb nii endi kin, noman tuk dinga kis pengli niłim mił, kapli Gos eim noman ełe, wumb ei kin, noman tuk dinga kis pengli niłim mił elim. Nga Gos eim noman ełe ermbii ni piimba ei ermba ku.

Gos Nge Popuł Kis Kin Nga Noman Ka Kin

19 Enim wumb endi na kin ek yi nimba. “Ei yi mił kapli nimbił erang Gos wumb oł kis enmin ninim. Nga wumb nii endi Gos noman ełe to eipi kindmba?”

20 Ba ei nim wu nii endi dinga pukun kin, Gos kin ek ngokun ek ni orung kindnjii min? Ek ekin endi yi mił pałim. Kapli mei nganmbi ming endi mił wu endi erim kin ek yi nimba? “Nimbił erang nim na yi mił en?” nimba.

21 Pe wu endi mei nganmbi sipi kin, ming elim wu endi eim mei aninga kopur sipi, ming tał erim. Wu ei ming endi kongun ka elim ming ka erim. Nga endi ming ka mon, ei kongun wii mił ming endi erim. Erim ei kapli min mon?

22 Gos oł erim mił ei kapli min mon? Gos eim popuł kis pim popuł ei, peni ełe tor kindmba enim kindang kin, wumb Gos nge noman dinga ei piik kun erngii. Pe nga, wumb ming mił wumb ei, mandi dup konu ełe ngenj kumbii singii er mołmun. Ba Gos eim wumb ei kin, kunum olt kanpi wiik tang kin, wumb molk punmun.

23 Yi mił erang, Gos eim noman ełe, tiłang owundu pei ka wii ei, sinim wumb pei kin noman ka andan topu, ngo tor kindrim. Kindpi kin, wumb ming mił nii endi, Gos eim kin ok sipi mundrum wumb ei kin, noman ka piipi, kaimb sipi ngurum wumb ei, Gos nge tiłang owundu ka wii singii.

24 Sik kin, sinim mendpił, Jiisas kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim kin sipi mundrum. Ba ei Jura wumb tiłap mendpił mon. Ba nga kopur torung wumb tiłap eipi, Gos eim kin sipi mundrum ku.

25 Gos ok ek ka ei ek ni tor kindiłim wu Osiya, mon poł pendrim mił yi ku ninim.

“Wumb nii endi, ok nam wumb mulenjing wumb ei, akip nam nge wumb mułngii, pa ni sip mundmbii. Nga wumb nii endi, ok nam nge wumb tiłap mulerangin kin, na noman ka en enim kin ngunenj wumb tiłap ei, akip nam nge noman ka ngo sip mundmbii.”

26 Wumb en enim mulk konu mendpił ełe, Gos wumb ei kin ek yi nirim.

“Enim na nge wumb mulałmin konu ełe, Gos kunum kunum konj mołułum konu ełe enim, nam Gos nge kingam noł mołmun, pa nimbii.”

27 Gos ok ek ka ek ni tor kindiłim wu Aisaiya poł pendrim mił Esrel wumb kin wii dinga topu yi ninim.

“Yi mił peng Jura wumb tilap ele ep noł ku kulta mił pei mołmun. Sinim beltmin ei kapli enanim mon; ba Gos wumb ei kin aninga kopur, eim kin sipi orung simba.

²⁸ Nimbił erang, Gos Owundu ya mani mei ele wumb oł kis enjing ei, kos owundu piipi, kumep kis ei sikirpi sipi, wumb ei kin ngumba.”

²⁹ Gos ek ka ok Aisaiya mon poł pendrim mił yi ninim,

“Gos eim wumb tonu epin pei mułangin kin, tep er mołum Gos ei, sinim wumb kupenjpin noł tilap aninga kopur wakin topu, mundnelangin kin, kapli sinim Sorom nin Gomora konu tał ele kulnjung wumb mił mułulamin.”

Esrel Wumb Gos Kin Pii Gii Ninenjing Mon

³⁰ Yi mił erang, pe sinim nipe ek endi ninim? Ek yi mił endi ninim; torung wumb tilap eipi ei, en enim Gos nge oł kun ka ei, kongun dinga erik sinenjing mon. Ba wumb en enim Gos eim kin sipi mundang kin, kun ka mulnjung. Nimbił erang, wumb ei, en enim Gos eim kin pii gii ninjing ei, sipi mundum.

³¹ Ba Jura wumb tilap en enim kongun dinga erik, en enim Gos lo ek ele, kun ka ei ekii simin nik enjing. Ba en enim Gos nge lo ek ele, ekii sik enjing ei, kapli enerim mon mendpił!

³² Nimbił erang en enim kapli enerim? Yi erang kin, en enim Gos kin pii gii nik, Gos nge oł kun ka oł ei simin nik enenjing mon. Ba en enim kongun dinga erik kin, Gos nge oł kun ka simin ni piinjing wumb ei, en enim Kraisi kom ku mił mołum ei, wumb ei simb kom ku ele tok bok tunjung. Tok kin, Kraisi kom ku mił, eim kin pii gii ninenjing mon.

³³ Kumb ok, Gos ek ka mon poł pendrim mił ek ei Kraisi kin yi ninim. “Enim kanik piik erngii! Ya Saiyan konu ele, kom ku mił endi palim ei, Gos nge kom ku dinga ei, wumb simb ele kep tang kin, en enim erpi to kindang kin, mani pungi ni pendim. Ba wumb nii endi eim Gos kindim kom ku kin, pii gii nimba wumb ei Gos kindim kom ku ek kin, eim singambił kulermba mon, ba dinga pupu engmba.”

10

Jura Wumb Tilap En Enim Gos Nge Oł Kun Ka Ei Sinenjing

¹ Na engnan noł, nam noman tuk ele dinga piind ei, Esrel wumb ei Gos sipi orung simba. Ele nge, na wumb en enim kin prei erip Gos ngond.

² Na wumb en enim kin pii kun erip kin, ek ni tor kindind. En enim Gos kin dinga pang kin, ekii simin nik enmin; ba wumb en enim noman ele, Gos kin piik kun ka enalmin mon.

³ Yi mił erang, wumb en enim pii kun enarik kin, Gos enim wumb kun ka nimba mił, ei pii poł tunanmin mon. Nga en enim noman ele oł kun ka oł ei ambił tonu kindmin ni piinmin, ba Gos en enim wumb kun ka mołmun nim mił, ei mandring punarik kin, ba en enim noman ele ekii sik elmin.

⁴ Yi mił erang, Kraisi tonu wang kin, pe Jura lo ek ei mani pupu poru nim. Yi mił, wumb nii endi Kraisi kin pii gii nik, ekii sik enjing wumb ei, kun ka mołmun wumb nimba.

Gos Wumb Pei Si Orung Simbił Ni Piinim

⁵ Ei yi mił, Moses ok mon poł pendrim mił yi ninim. “Wumb nii endi, Gos lo ek pei ekii simba wumb ei, Gos kin kun ka se mułmba,” pa nirim. Wumb nii endi Gos lo ek nirim mił ekii sipi mułmba wu ei, konj sipi er mułmba.

6 Ba wumb en enim Kraiss kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin kun ka mułngii ele nge yi ninim. ‘En enim kin noman tuk ele, ek yi piinerngii mon!’ Wumb nii endi eim ei tonu epin konu ele tuk ba, ele nge pupu kin, Kraiss ya mani mei ele tu wumba.

7 Nga enim yi mił ninerngii mon ku; ‘Wumb nii endi eim mer mei ele mandring ba,’ ele nge pupu kin Kraiss kołpu pałim konu ei, sipi orung tonu tu wumba.

8 Ba Gos ek ka ei nipe ek ninim? Gos ek ka ei enim kin mandi opu salim ei, enim gupu ele kin, noman tuk ele pałim. Peng kin, Gos ek ka sinim ni tor kindinjpın ele nge, enim pii gii ningii.

9 Yi mił, enim gupu ele ek dinga ni tor kindik yi ningii, ‘Jiisas eim Owundu,’ pa ningii. Nga enim noman tuk ele pii gii nik kin, Jiisas kołpu pim kin, Gos eim sipi kindang, angpi tonu opu, nga konj mołum ele nge. Kapı Gos enim Jiisas kin sipi orung simba.

10 Yi mił erang, enim noman tuk ele Jiisas kin pii gii ninjing kin, Gos kin kun ka mułmun. Nga enim gupu ele, ek dinga ni tor kindnjing kin, Jiisas kin pii gii nimin ele, Gos enim sipi orung eim kin simba.

11 Gos ek ka Kraiss kin yi ninim, “Wumb nii endi Eim kin pii gii nimba wumb ei, Eim kin singambił kulermba mon.

12 Yi mił, Jura wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, Owundu ningił ele molk, ende mił kindinmin. Sinim pei Gos sinim nge Owundu endeim mendpił mołum. Mołpu kin, eim nge noman ka ni, epi ka wii ei, wumb nii endi eim nge embe sipi kin, kii sipi elmin wumb ei ngołum.

13 Yi mił, Gos ek ka ei yi ninim, “Wumb endeim endeim ni Owundu nge embe kii sik kin, men tok ernalgii wumb ei, Owundu eim sipi orung simba.”

14 Ba wumb nii endi Jiisas kin pii gii ninelangin kin, nimbił oł mił erik Jiisas kin wii tulangan? Nga wumb nii endi, Jiisas ek ka piinenełangin kin, nimbił oł mił erik kin, pii gii niłangin? Pe nga wumb endi Jiisas ek ka ni tor kindmba wumb endi mulerim kin, kapı nimbił oł mił erik kin, piingii?

15 Nga Jiisas eim nge ek ka ni tor kindngii wumb endi kindnerim kin, kapı nipe mił wumb Jiisas ek ka ni tor kindngii? Jiisas ek ka yi ninim, “Wumb Jiisas ek ka sik, tu wunmun wumb ei, oł ka wii mendpił enmin.”

Esrel Wumb Gos Ek Ka Ekii Sinenjing

16 Ba wumb pei Gos ek ka ei en enim ekii sinenjing mon. Kumb ok ek ni tor kindiłmin Aisaiya mon poł pendrim ek yi ninim. “Sinim nge Owundu wumb nii endi, Gos ek ka ei sin ninjpın ek ei pii gii ninjing?”

17 Yi mił peng kin, sinim pii gii ninmin ei wumb ek ka ni tor kindnjing konu ele piipin kin, pii gii ninmin. Nga ek ka endi sinim piinmin ei, Kraiss nge ek ele, sin ni tor kindinmin.

18 Ba na ek endi kii sin. Wumb pei ek ka ei enim piinenjing min? Keimi, en enim piinjing ei, Gos ok ek ka yi ni pendrim mił ninim.

“Wumb en enim gupu ele Gos ek ka wumb konu mei orung orung ele am pei ni tor kindnjing. Nga ek ka ei, wumb pei mei konu orung orung turii ele pepi pum ku.”

19 Nga na ek endi kii sind.

“Esrel wumb Gos nge ek ka ei piik kun enenjing min?”

kumb se, Moses ek yi nirim,

“Na enim oł yi eramb kin, enim Esrel wumb molk kin, wumb tilap eipi, tilap ende mon wumb ei epi ka wii sengin kin, enim kanik, bun bun kulk kin, simin ni piingii. Nga na oł yi eramb kin, enim Esrel wumb molk

wumb tilap wii mił, noman kun ka pinalim mił wumb ei kin, enim popuł kis sik ngungii.”

²⁰ Pe nga, Aisaiya ok ek dinga ni pendrim ei, mund mong topu ninerim mon; eim ek yi nim,

“Nga wumb kopur en enim na kenmin ni piinenjing wumb ei, na kan sinjing. Wumb kopur na kanik kin, kii sinenjing wumb ei kin, na nam peni ele tor op kin, andan tunj.”

²¹ Ba na Gos Esrel wumb kin, piip ek yi nind, “Na kunum olt, nam angil tor kindip kin, enim nam kin ongii nip enj; ba wumb ei, na ek ekii sinarik kin, nga na kin kis piik ngok, opu orung elmin wumb mił mołmun.”

11

Gos Esrel Wumb Aninga Kopur Kin Kaimb Sipi Ngum

¹ Na nga ek endi kii sind ei, Gos eim nge Esrel wumb tilap ei to tor kindim min? Ei mon mendpił! Na Pol Esrel wumb tilap ende wu. Nga na Eiparam nge miyem ende wu. Nga na Benjmin nge tilap ende wu ku.

²⁻³ Gos eim nge wumb tilap Esrel ei eim kumb se piipi mundum wumb ei, to tor kind mundnalim mon. Ok Gos ek ka mon pol pendrim wu Elainja Gos ek ni tor kindnim wu endi kin nirim mił, ei piinanmin min? Elainja wu ei Esrel wumb kin kos er ngopu kin, Gos kin men topu yi nim.

“Gos Owundu, nim nge ek ka ni tor kindilmin wumb ei Esrel to konduk poru ninjing. Nga nim nge kulmał kałilmin konu ei to kis monduk kin, mani kind si kindnjing. Pe nga na minj moł; ba na kuruk andik kin, na to kundngii enmin ku.”

⁴ Ba nipe ek endi Gos Elainja kin nipi orung kindpi ngum? Eim yi ninim, “Na nge wumb 7,000 pei mołmun wumb ei, ek kend gos Beil kin mong gopsing pii polk, men tok ngunenjing wumb ei, nam kin sip tuk si mundum.”

⁵ Pe nga akip yi mił ku, Gos Esrel wumb tilap aninga kopur eim kin sipi, tuk si mundum. Mondpu kin, Gos eim wumb ei kin kaimb sipi, noman ka ngum.

⁶ Ba Gos eim noman ka ngołum wumb ei, si tuk sipi mundum. Mundum wumb ei, kongun yi nge enenjing mon. Sinim kongun yi nge ei enjpin kin, kapli Gos noman ka ngołum ol ei, noman ka mendpił mon.

⁷ Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Gos epi ei Esrel wumb kan simin nik, dinga kindik enjing; ba epi ei sinenjing mon. Gos eim wumb kopur aninga si tuk, si mundum wumb ei mendpił sinjing. Ba wumb eipi kopur Esrel wumb en enim noman tuk ele Gos dinga ei erang kin, nga wumb ei epi ka ei sinenjing mon.

⁸ Kumb ok Gos ek ka mon pol pendrim mił ek ei yi ninim, “Gos eim wumb noman tuk ele erang kin, or mił pik. Nga Gos wumb ningil ei erang kin, kengii pineririm. Nga Gos wumb kom ei erang kin, epi piingii pineririm ku. Pe en enim yi minj er molk wangin wangin kin, pe yi ku er mołmun.”

⁹ Pe Deipis ek nipi yi ninim,

“Pe nga wumb kuni nonmun pel ele Gos erang kin, ka op mił nin, omu kon nin, nga kui ka nem seng palmin mił, wumb en enim to mani kindang kin, en enim Gos kin kumep kis ngumba nge ei singii.

¹⁰ Pe nga en enim ningil ei tumbun mołpu, ei emii er peng kin, en enim kinalmin mon. Nga en enim bul to ek nik; nga sik er kun enerngii mon; ba ek ni peng kunum kunum mułngii.”

Gos Wumb Tilap Eipi Wumb Sipi Orung Sin

11 Yi mił, na nga kii sind kunum ei, Jura wumb tilap ol kis enjing ele, bok to mani punjung ei, nga Gos kin angk, tonu ongii pinerim; ei mon mendpił! Ba Esrel wumb en enim Gos kin buł ngok enjing ele nge, Gos wumb tilap eipi si orung sim. Gos epi ka wii ei, torung wumb tilap eipi sinjing. Sengin kin, Gos ol ei erang kin, Jura wumb epi ka wii ei, en enim kanik simin ni piik kin, wumb kin popuł kis sinjing.

12 Pe nga, Jura wumb Gos kin pii gii ninenjing ele nge, ya mei konu ele orung orung wumb tilap eipi pei, Gos nge epi ka ngum ei sinjing. Nga Jura wumb en enim Gos nge ol ka ei si kindik kin, ol ele nge, wumb tilap eipi ombu kin, ol ka ei tonu om. Pe nga, Esrel wumb pei nga Gos nge ol ka ele ekii sik kin, eim tilap tuk punjung kin, kaplı ol ka ei nge, wumb tilap pei kin, am ol kun ka wii tonu omba.

13 Pe na Pol ek ka ni tor kindip kin, enim torung wumb tilap eipi wumb kin ngond. Ei na Gos nge ek se andił wu molup kin, wumb torung wumb tilap eipi kin, molup kin, kongun yi ermbii. Erip kin, na nam ka piip, bong nip, Gos nge kongun ei end.

14 Na yi mił erip kin, na nam nge Jura wumb tilap ei, en enim Gos epi ka ei, bun bun kulk, simin ni piik, erngii. Ele nam nge Jura wumb kopur, en enim kaplı Gos eim kin sipi, orung seng ongii nge, na Pol kongun ermbii.

15 Yi erang, Jura wumb tilap ei, Gos kin buł ngangin kin, to tor kindang molmun. Ele nge, Gos pe torung wumb eipi pei konu mei orung orung ei, Gos nga sipi orung sim. Yi mił, Gos nga Jura wumb orung sim kin, kaplı puł yi mił, wumb kolk, nga angk, tonu ok, konj molmun yi mił mulngii.

16 Ek ekin yi ninim, kumb se, bres plawa aninga kopur sik, bres erik kin, Gos kin ngołmun. Nga bres kumna ei. Gos nge kaplı nga plawa owundu ei, Gos nge ku. Nga endi yi ku, ond dumbuł ei, Gos nge pim kin, kaplı nga puł nin kirang ei, Gos nge ku. Puł yi mił, ond dumbuł nin, bres kumna ei, wu Eiparam mił, nga ond kirang nin bres plawa ei, Esrel wumb mił.

17 Ba Gos ond olip kirang kopur engin to si kindim ei yi mił, Jura wumb kombur, ond olip kirang mił ei, to si kindim. Si kindpi kin, nga wumb tilap eipi torung wumb ei, ond olip kirang wii mił, nga erang kin, ond olip kirang mendpił konu ele, dambiltpi ende kindim. Kindang kin, nga akip enim ond olip mam ele, Gos epi ka wii sik, Jura wumb kirang kumna mił, enim nge konu ele sinmin.

18 Yi mił, enim Gos ok Jura wumb ond olip kirang mił, engin topu kindrim ele, enim bong ninerngii mon. Enim ond olip kirang ei kin, bong ninjing kin, kaplı enim kom se piik, kun erngii ele nge, enim ond olip puł ei, enim mingnenjing mon; ba ond olip puł ei, enim mengim.

19 Ba enim yi ningii ni piind. "Gos eim Jura wumb ond Olip kirang mił, eim engin topu kindim. Kindpi kin, nga eim sinim dambiltpi ende kindpi kin, olip kirang ok pim nge konu ele, eim se ende kindim."

20 Ei keimi mendpił, Gos Jura wumb ond olip kirang mił, eim enim engin topu kindim. Nimbil erang, en enim Gos kin pii gii ninenjing mon. Ba enim torung wumb tilap eipi pii gii ninjing ele nge mendpił, dinga angk molmun. Molk kin, enim noman tuk ele, Jura wumb kin bong nik, ol yi enerngii mon! Ba enim Gos ol erim mił, enim mund mong kulk yi erngii!

21 Yi mił, Gos Jura wumb ei, ond olip kirang mendpił mił, eim enim to tor kind si kindim. Yi erang kin, Gos enim wumb tilap eipi ond olip kirang eipi mił ei, kan wiik tunermba mon ku!

22 Ya ele enim kinei! Gos nge noman ka ngopu kin, nga wumb kin kos owundu piipi, kumep kis ngołum ku. Jura wumb, Gos nge ol ka ei buł ngunjung kin, Gos wumb ei kin, kos owundu piipi, kumep kis ngołum. Ba enim tilap eipi wumb, Gos kaimb sipi ngum kin, kaplı enim Gos nge kaimb

sipi ngolüm ele nge, mandi er muḅngii! Mon pim kin, Gos enim to kis erpi si kindmba ku.

²³ Pe yi miḅ, Jura wumb ok Gos wumb ond olip kirang miḅ engin to si kindim wumb ei, Krai kin pii gii ninarik, si kindnjing kin, kapli Gos wumb ei kin, dambiltpi ende kindang, ond olip puḅ ele orung pungii. Puk, Gos eim kapli dinga ele erang kin, wumb ond olip puḅ ele orung puk muḅngii.

²⁴ Enim piinmin! Ok, enim torung wumb ond olip kirang wii miḅ emi pin muljung. Muḅangin kin, Gos eim enim engin topu, si tuk sipi, ond olip mendpiḅ ele kin, dambiltpi ende kindim. Ond olip ei, enim nge ond mon. Yi miḅ erang kin, nga Jura wumb ond olip kirang mendpiḅ miḅ ei, kapli Gos nga sipi, orung sipi kindang kin, ond olip mendpiḅ nge puḅ ele, dambiltpi se ende kindmba.

Gos Eim Noman Ka Piipi, Kaimb Sipi, Wumb Pei Ngum

²⁵ Engnan no! Ek keimi endi koi erpi palim ek ei, enim piingii ni piind. Mon pim kin, en enim noman ele epi ei sin sinim piinmin ni piingii. Yi miḅ, na enim kin koi erpi palim ek ei, puḅ nip ngumbii end ek ei, yi miḅ, Jura wumb kopur en enim noman tuk ele dinga puk muljung. Molk pangin kunum ele, wumb tilap eipi, Gos moḅum konu ele tuk ok, pei molk kapli enjing.

²⁶ Kapli oḅ ele nge, nga Jura wumb pei, Gos sipi orung simba. Sipi kin, Gos ek ka dinga ok mon poḅ pendrim miḅ Krai kin ek yi ninim.

“Saiyon konu ele paki toḅum wu ei tonu omba. Opu wu ei, Jeikop nge wumb kupam noḅ oḅ kis enjing oḅ ei, pei si kindmba.”

²⁷ Ele nge, na ek keimi dinga wii nip pendind kunum ei, na enim oḅ kis enjing ei, na si kindmbii.”

²⁸ Nimbiḅ erang, Jura wumb Gos ek ka ei ekii sinark muljung wumb ei kin Gos buḅ ngopu yi erim. Ele nge enim torung wumb tilap eipi ele Gos paki tum. Ba Gos eim Jura wumb kin noman ka ngopu kin, nga eim nge wumb mendpiḅ sipi er pendim. Ele nge Gos eim ok Jura wumb kupenjing noḅ kin ni piipi yi erim.

²⁹ Yi miḅ, Gos eim ok wumb eim kin sipi mundum wumb ei, Gos eim epi ka endi wii ngumbii nirim miḅ epi ei keimi ngolüm. Ele nge Gos eim noman ele ekii se ak topu, orung kindpi ngunermbii, ni piinaḅim mon.

³⁰ Enim torung tilap eipi wumb ok, enim Gos ek ka ei ekii sinarik yi elmin. Ba akip, enim Gos noman ka piipi, kaimb sipi, Gos enim kin ngum epi ka ei enim sinjing. Nimbiḅ erang, Jura Gos nge tilap wumb ei, Gos ek nirim miḅ ei piinarik kin, ekii sinenjing mon.

³¹ Yi miḅ ku, pe Jura wumb tilap Gos ek ka ei piinarik kin, ekii sinanmin mon. Yi miḅ erang, akip Gos enim wumb tilap eipi kin, noman ka piipi kin, paki tonum. Ba ele nge, ekii se Gos eim Esrel wumb kin noman ka piipi, kaimb sipi kin, paki yi miḅ tang singii ku.

³² Yi miḅ erang, Gos eim wumb pei eim nge lo ek ei ekii sinarik kin, pii gii ninenjing wumb ei, kan ngopu mundum. Mundum ele nge Gos eim wumb pei kin kaimb sipi, noman ka ngumba.

Sinim Wumb Pei Gos Embe Ambil Tonu Kindngii

³³ Keimi mendpiḅ, Gos eim epi ka wii pei mendpiḅ salim ei nin, nga eim noman ka wii mendpiḅ ei nin, nga eim epi kanim kanim pei piinim epi ei, eim kin piki topu, owundu mendpiḅ moḅum. Sinim mei wumb kapli, Gos nge mok topu elim oḅ ei nin, eim nge oḅ kanim kanim kun elim oḅ ei nin, sinim piinmin miḅ ei kapli enermin mon.

³⁴ Pe Gos kumb ok mon poḅ pendrim miḅ ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi, sinim nge Owundu eim noman ele piinim mił epi ei, sinim kapli piimin min? Nga wumb nii endi, eim kapli ermba mił of ei Gos kin ek ni ngumba min?”

³⁵ Nga wumb nii endi, eim kunum endi Gos kin epi endi ngołum ei, Gos eim kin kapli ngo orung kindii nimba min?” Mon mendpił!

³⁶ Yi mił erang, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim pei Gos eim pułwu mołum. Nga Gos eim yi ku epi kanim kanim pei se ende kindpi tep er molum. Nga epi kanim kanim pei ei Gos nge seng kin, eim embe ambil tonu kindngii. Sinim Gos nge embe kunum kunum ambil tonu kindmin. Ei keimi!

12

Sinim Ngenj Kin Noman Konj Ei Gos Kin Ngumun

¹ Ei yi mił, engnan noł, nimbił erang Gos nge noman ka ngołum ele nge, na enim dinga to konj kindił. Enim ngenj pei ei Gos kin orung ngungii. Yi mił, wumb Gos kin kułmał kalk ngołmun mił enim yi erngii! Ba enim ngenj pei konj mułang kin, enim of kun ka Gos kin ngungii. Ngangin kin, Gos eim noman ele, ei eim kin enim men tok elmin of ele nge mił Gos eim simba. Of yi nge, ei Gos kin men keimi tołmun of ei, sinim noman ele yi mił pimba.

² Peng kin, enim ya mani mei ele wumb of kis enmin of ei mił, enim yi enerngii mon! Ba Gos erang kin, enim noman tuk ele konj ka mendpił ngang kin, singii. Sengin kin, yi mił enim Gos nge nipe of kun ka endi eim noman ele erngii, ni piinim mił, yi erngii. Erik kin, enim of kun ka ni, Gos nge noman enim epi ei ni; Gos nge of keimi mendpił pei piingii.

³ Nimbił erang Gos eim noman ka ei nge na kin dinga ngum. Ele nge, ek na enim kin endeim endeim ni ngond. Enim wumb owundu mołmun, ni piinerngii mon. Ba enim mołmun mił, yi erik pii kun erik mułngii. Enim noman tuk kun ka pałim mił ni piik Gos enim pii gii ningii nipi ngum mił, yi endeim endeim ni piik mułngii.

⁴ Yi mił ku, sinim wumb ngenj ele pei erpi kin, kanim eipi eipi kind pendrim. Pe ngenj eipi eipi er pendrim mił, ei pei kongun ende, endi enanmin mon.

⁵ Yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Ba Kraiss nge wumb ngenj ende minj mołmun. Nga sinim endeim endeim ni, wumb eipi kin Gos dambiltpi ende kindang kin, ngenj endeim mił peng mołmun.

⁶ Gos sinim kin noman ka ngołmun ele nge, sinim endeim endeim ni, kongun eipi eipi ermin nge dinga ngum. Ele nge, Gos nge noman ka, epi ka wii, ei wii ngum. Ngang kin, wu endi Gos ek ka endi sim mił, ni tor kindim kin, kapli eim pii gii pałim mił, ni tor kindimba. Sinim yi mił ermin ku.

⁷ Kapli wumb nii endi, eim wumb eipi paki tumba nge noman pim kin, kapli wu ei wumb eipi paki dinga wii tumba. Pe nga wu endi, eim ek emb tumba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei, wumb eipi kin ek emb dinga topu ngumba.

⁸ Pe wumb endi eim wumb eipi noman to konj kindimba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin yi mił, wumb noman to konj dinga kindimba. Nga wu endi, eim wumb eipi kin epi ka mok topu, ngumba nge noman yi pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, epi pei ngumba. Nga wu endi Gos nge kongun tep wu mułum kin, kapli wu ei eim kongun ele minj piipi kin, dinga erpi mułmba. Nga wu endi wumb eipi kin kaimb si ngołum kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, paki ka tumba.

Noman Ngołmun Of Ei

⁹ Enim wumb eipi kin noman keimi ngungii. Nga enim ol kis kanim kanim pei bul ngungii. Ngok kin, enim ol kun ka ele, ambil gii nik mulngii.

¹⁰ Enim wumb eipi kin noman ka ngok kin, enim Kraisi kin pii gii nik kin, angim angim mil mulngii. Molk kin, noman dinga kindik, enim wumb eipi nge embe ambil tonu kindngii.

¹¹ Enim kongun ele ten kulk enerngii, mon! Ba enim kongun kunum kunum dinga kindik erngii. Yi mil, enim noman tuk gui dinga kindik kin, Gos Owundu nge kongun erik mulngii.

¹² Enim Gos Owundu orung omba ei nge kui erik mulngii. Mulangin kin, ol embin tui enim kin tonu om kin, kapli enim dinga angk, kui erik mulngii. Molk kin, enim kunum kunum Gos kin prei elmin ol ei, ambil gii nik mulngii.

¹³ Kapli, Gos nge wumb kombur epi endi sinerang mulngii wumb ei kin, enim paki ka wii tok, ngungii. Nga konu eipi wumb kombur enim ngii konu ele ongii ei, kapli enim wumb ei kin paki ka tok, tep ka erik mulngii.

¹⁴ Wumb kombur enim kin ol embin tui erik ngunjung kin, kapli enim Gos kin kii sik, prei erangin kin, Gos wumb ei kin paki ka tumba. Nga enim Gos kin prei erik kin, wumb ombu kin ek kis nik, prei enerngii, mon!

¹⁵ Wumb nii endi ka piim kin, kapli enim wumb ei kin ka piingii ku. Nga wumb nii endi eim ke nipi, noman embin pim kin, enim wumb ei kin ke nik, noman embin to piik, ngungii ku.

¹⁶ Enim wumb endeim endeim kin, noman ende sek ngungii. Enim noman ele, wu owundu molmun ni piinerngii mon! Ba enim wumb epi pei sinalem wumb ei kin, ende nok pek kin, molk pungii. Enim epi kanim kanim pei, sin piinmin, ni piinerngii mon!

¹⁷ Pe wumb endi enim kin ol kis erpi ngum kin, nga enim wumb ei kin ol kis er orung kind, ngunerngii mon! Enim kapli noman ele ka piik, wumb pei nge ningil ele, ol kun ka erik mulngii.

¹⁸ Pe enim kapli noman tok piik kin, wumb eipi kin opu ermin ni piinerngii mon. Ba enim wumb eipi kin noman ende sek kin, kun ka erik mulngii!

¹⁹ Engnan nol, na noman enim ngond. Wumb nii endi eim, enim kin ol kis erim kin, enim wumb ei kin ol kis erik, orung kindik ngunerngii mon! Ba enim wumb kin ei, kapli mering kindangan sengli. Gos eim popul kis wumb ei kin tonu opu si kun ermba! Kumb ok, Gos mon pol pendrim mil ek yi ninim. "Gos Owundu yi ninim, 'Na wumb nii endi ol kis elim kumep kis ngo orung kindngii pule ei, na mendpil,' " Gos Owundu yi ninim.

²⁰ Ba kumb ok, Gos mon pol pendrim mil ek yi ninim, "Enim nge opu erii wumb ei, en enim kuni sinerang kin, en enim kuni tang mulnjung kin, enim kuni ngungii. Nga nol nuwa erang mulnjung kin, nol kulk ngangin kin, nungii ku. Keimi enim yi mil enjing kin, kapli opu erii wumb en enim singambil erang piingii."

²¹ Enim ol kis elmin ol ei, enim kamb mani kindnerangli mon. Ba enim ol kun ka pimba mil erik kin, ol kis elmin ol ei kamb mani kindngii.

13

Enim Ya Mani Mei Ele Tep Elmin Wumb Ei, Ek Ningii Mil Ekii Sik Erngii

¹ Enim wumb pei ya mani mei ele wumb tep elmin wumb ek ningii mil, ekii sik erngii. Wumb tep enmin wumb ei, en enim nge noman dinga ele nge molalmin mon; ba wumb ei Gos nge angil ele er kindpi kin, kongun ei mundang molmun. Pe ya mani mei ele, tep enmin wu ei, Gos eim mulngii neng molmun.

² Yi mił erang, wumb nii endi eim, ya mani mei tep enmin wu ei ningii ek ekii sinarik, ek to kindnjing kin, wumb ei Gos nge ek ei to kindpi kin, ekii sinanmin ku. Pe nga wumb ei, ek ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kumep kis ngang kin, singii.

³ Yi mił, pe wumb nii endi, eim oł kun ka ermba wumb ei, eim ya mani mei ele tep enmin wu kin, mund mong kulerngii mon. Ba wumb nii endi, eim oł kun ka mił enerim kin, oł kis erim wumb ei, eim kin, mund mong kułmba. Enim mani mei ele tep enmin wumb ei kin, mund mong kularpin kin, wii mułmun ni piinjing kin, kapli enim oł nipe oł kun ka endi pimba mił erngii. Yi mił erangin kin, tep elmin wumb enim embe ambil tonu kindik kin, ka piik ngungii.

⁴ Yi mił, ya mani mei tep enmin wu ei, Gos nge kongun wu noman dinga ngang kin, enim kin paki tang kin, kongun ka enmin. Ba enim oł kun ka pinermba mił erik ninjing kin, kapli enim mund mong erngii. Nimbil erang mei mani tep enmin wumb ei kin, Gos noman dinga ngang kin, ambilk mołmun. Molk kin, tep enmin wumb ei noman dinga ei wii sinenjing mon. Ba tep enmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun. Molk puk kin, wumb nii endi eim oł kis mił erim kin, kapli wu oł kis elim wu ei, kumep kis ngang simba.

⁵ Yi mił erang, sinim mei ele tep elim wu ei kin dinga ele mandring mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kumep kis ele nge minj, mund mong kulermin mon; ba nga yi ku, sin sinim noman tuk gui ele nge, ek nimba mił, ekii sipin er mułmun ku.

⁶ Ele nge, enim mei tep elmin wumb ei kin, enim ku takis tołmun ku. Nimbil erang, tep elmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun; wumb ei, kunum kunum takis kongun ele nge tep erik mołmun.

⁷ Enim wumb pei ku sinjing wumb ei ku ngo orung kindik ngungii. Nga ku takis silmin wumb ei kin, enim ku takis tok ngungii. Nga wumb endi konu eipi epi konu endi tuk om kin, kapli enim ku ngo orung kindik ngungii ku. Nga enim wu num endi mułmun kin, enim wu ei kin ek ekii sik, mandring molk pungii ku. Nga enim wu num endi embe ambil tonu kindim kin, kapli enim eim embe ambil tonu kindngii ku.

Noman Ngołum Wu Ei Lo Mendpił Ekii Sim

⁸ Enim wumb eipi endi epi endi si no pendik enerngii mon. Ba wumb eipi ngo pendilmin oł yi mił, kunum kunum pepi mułmba. Ele nge oł ei, enim wumb eipi kin noman ka ngungii. Nimbil erang wumb endi wumb eipi kin noman ngołum ei, eim Gos lo ek ele keimi ekii silim.

⁹ Pe Gos nge lo ek ei yi ninim, “Enim wu eipi embnjing ngundnerngii mon; nga enim wumb eipi endi to kundnerngii mon; nga enim wumb eipi epi endi waning sinerngii mon; nga enim wumb eipi epi kan bun bun sik kin, simin ni yi piinerngii mon.” Nga lo ek eipi endi yi ninim ku. Ei lo ek eipi pei si ende kindpi kin, ek peng endeim mendpił pałim. “Enim nge tiłap ele mandi mołmun wumb ei, noman ka ngungii ei, en enim noman ngołmun mił, yi ku ngungii.”

¹⁰ Wumb nii endi, wumb eipi kin noman ngołum ei, eim wumb mandi mołmun wumb ei kin, oł kis enalim mon. Yi mił, wu endi noman ngołum wu ei, eim Gos nge lo ek ele keimi ekii silim.

Sinim Kun Ka Endmin

¹¹ Pe nga, na yi mił nip enim ngond. Enim mołmun kunum ele piinmin. Pe kunum ele mendpił, enim or pałmin ei, enim konj kindik mułngii. Nimbil erang enim piinmin; ok enim pii gii ninjing kunum ele, Gos enim sipi orung

simbii nim kunum ei, kunum kinan sim. Ba pe, kunum ei mandi mendpił enim.

¹² Konu emii palim ei mandi poru nimba enim. Nga konu tilang ei ya mandi opu salim. Pe nga sinim emii palim mił oł kis elmin oł ei, si kindmin. Si kindpin kin, sinim Gos nge tilang opu elmin alap kumb tepii mił ngum epi ei sipin kin, oł kis ei to mani kindmin.

¹³ Pe sinim oł kun ka, erpin endmin. Yi mił ku, wumb tilang erang ele andinmin. Nga sinim noł nopun, wulu pang kin, nilkeng sinermin mon. Nga wu eipi embinjing kin ngundpun, nga oł kis penj mułum oł ei enermin mon. Nga sinim wumb eipi kin ek mił erpin kin, wumb eipi nge epi endi simba ei, kan bun bun sinermin mon ku.

¹⁴ Ba sinim Owundu Jiisas Kraiss simin konguk konj mił kindpin kin, eim oł kun ka oł erpin eim kin dambiltpin ende pupun mułmun. Mołpun kin, nga sinim ngenj ok nge ele nge nga noman ei to piinenmin mon.

14

Enim Engnjing Noł Kin Kos Erik Ngunerngii Mon!

¹ Pe wumb nii endi eim pii gii ei dinga pinerim kin, wumb ei enim eim si mengk kin, Gos nge tilap wumb kin tuk sipngii. Ba enim wu ei eim nge noman ele piinim mił ei, enim to pulpeł tunerngii mon!

² Wu endeim eim pii gii dinga nipi kin, eim kung kuni ni epi endi numbii ni piilim mił, ei nołum. Ba wu endi eim pii gii dinga pinerim kin wu ei, eim aka pin kuni ei mendpił nołum; ba kung minj nonaım.

³ Pe wu nii endi eim kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, eim wu eipi endi aka pin kuni mendpił nołum wu ei kin, kis piipi ngunermba mon! Pe nga, wu endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim yi piipi kin, wu endi kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, oł kun pinalim mił enim ninermba mon. Nimbil erang, Gos wu ei eim tilap ele tuk sipi, mundum ku.

⁴ Wumb nii endi, enim wumb eipi nge kongun wu endi mułmba ele, kanik kin, nim oł ei kun ka enmin oł kun pinalim mił, oł kis en ningii min? Wu ei eim nge kongun tep wu ei opu, wu ei eim kongun kis min ka erim ei, eim kapli mok topu, piimba. Pe nga keimi, wu ei eim dinga engmba. Nimbil erang Owundu Kraiss eim wu ei, eim kapli paki tang kin, wu ei eim dinga angpi mołum.

⁵ Wu endi eim yi ni piipi kin, kunum endi ei kunum kor owundu tangpi seng kin, nga kunum kopur to mani kindnim ni piinim. Nga wu endi eipi yi ni piinim; kunum kunum ei kunum ende mił ni piinim. Wumb endeim endeim ni, en enim noman ele, pii kun erik mułngii!

⁶ Pe wumb nii endi eim kunum endi ei kor owundu ni piinim wu ei, eim kunum ele men topu, Owundu nge embe ambil tonu kindpi mołum. Nga yi ku, wu endi eim kung kuni kanim kanim nołum wu ei, eim Owundu nge embe ambil tonu kindmba. Kindpi kin, eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngopu kung kuni nołum. Pe wumb nii endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim Owundu kin piipi kin, kung minj kopur nonaım. Nonarpi kin, nga eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngolum ku.

⁷ Yi mił, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, konj mołpu kin, na noman ele yi ermbii ni, noman to piinermba mon! Nga yi ku, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, kulmbii ei nam noman ele ermbii ni, noman to piinermba mon, ku. Ba Owundu nge noman ele mendpił palim.

⁸ Nga sinim konj mułmun ei kapli, sinim Owundu nge. Nga yi ku, sinim kulmun ei kapli, sinim Owundu nge ku. Yi mił, sinim konj mułmun min, sinim kulmun ei, sinim Owundu nge mendpił mołmun.

⁹ Ele nge mendpil, Krai kolpu kin, nga angpi, tonu opu, konj molum. Yi mi erang, sinim koltmun wumb ei nin sinim konj molmun wumb ei nin, ta uni eim Owundu mulmba.

¹⁰ Nga nim nimbil erang nim angnim nol kin kos piikin ngon? Nga nim nimbil erang nim angnim nol kin ek kis nikin ngon? Yi mi sinim wumb pei Gos eim ningil ele engamin kin, Gos sinim kin kos owundu piipi ngumba.

¹¹ Ei yi mi kumb ok Gos mon pol pendrim mi ek yi ninim,

“Owundu yi ninim, ‘Na konj molup kin, na ek keimi nip enim ngond. Wumb endeim endeim ni mong gopsing pii polk, na kin men tok ngungii. Nga enim endeim endeim ni, gupu anmbil ek dinga ni tor kindik kin, nam embe ambil tonu kindik erngii.’ ”

¹² Yi mi erang, sinim wumb endeim endeim ni, ya mani mei ele nipe ol endi enjpin ei ni, tor kindpin kin, Gos ngumun.

Enim Ol Yi Erangin Kin Enim Engnjing Nol Bok Tok Ol Kis Enerngii Mon.

¹³ Pe enim wumb eipi endi kin, kos ni ngunerngii mon; ba enim noman tok piingii. Enim engnjing nol ei kin, epi endi erangin kin, ol kis endi erngii ei min, enim andlam ondu ngok, yi enerngii mon!

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas na andan tang mol. Molup kin, na piind epi kanim kanim pei ei, eim kin penj mulaim; ba konj ka molum. Ba wumb nii endi eim epi endi ei, penj tonum ni piinim epi ei, eim noman ele piinim mi epi ei, penj topu molum.

¹⁵ Yi mi, enim kuni penj mulum kuni nonmun ei, enim engnjing noman tuk ele to kis mondunmun. Ele nge, enim piingii ei, enim nga wumb eipi kin noman ngonalmn ol ele nge andinmin. Nga Krai eim kolpu kin, nga eim wumb yi nge, si orung simba nge kulum. Yi mi, nga enim wumb ei kin enim kuni nonmun ele nge erang kin, wumb ei nge noman tuk kis mulmba ei, yi mi nga enerngii, mon.

¹⁶ Mon pim kin, enim epi ka wii salim ni piinmin epi ei, wumb endi epi ka wii ei kanik kin, epi ei kin, ek kis nik ngungii.

¹⁷ Yi mi, kuni nok, nga nol nok elmin ol ei, Gos eim wumb pei tep er molum konu ele pul mi mon. Ba Gos wumb pei tep er molum konu ei pule yi mi; noman emin ni, ol kun ka ei ni, noman ka ka piik enmin ol ei nge, Gos nge Gui Ka je erang kin, ol yi nge tonu olum.

¹⁸ Yi mi erang, wumb nii Krai kin ekii sik, ol ombu enjing kin, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngumba. Nga wumb enim kun ka molmun wumb, pa nimba.

¹⁹ Yi mi, nga sinim kunum kunum kongun dinga yi mi erpin kin, wumb eipi kin paki topun eramin kin, wumb noman emin seng molk kin, noman tuk dinga pang mulngii.

²⁰ Yi mi, enim mowii kuni ei piik kin, wumb noman tuk Gos nge kongun ele, to er kis mundnerngii mon. Keimi, kuni kanim kanim pei ei kun ka nungii; ba enim kuni ele erpi kin, wu endi bok topu, orung pupu, ol kis enim ei, yi mi, nim en kin, ol ol kun ka mon; ei ol kis enjii.

²¹ Ba enim kung minj nungii min, nol wain nungii ei min, epi endi eipi erngii ol ei erangin kin, enim engnjing nol bok tok, orung puk kin, ol kis enmin ol ei, kapli ol ei enim enenjng kin, enim ol kun ka mendpil erngii.

²² Enim nge pii gii ei tuk enim kin molum ei, Gos kin enim kin pii gii onui molum ni piingii. Piik kin, wu endi eim epi ka wii ni piinim ei, eim noman tuk ele kos piipi, mok topu enanim; kapli wu ei eim ka ka piipi mulmba.

²³ Ba wumb nii endi eim noman ta sepi piipi kin, kuni numba wu ei, Gos kos piipi, wu ei ngumba. Nimbil erang, ei eim pii gii ninarpi kin kuni num.

Yi mił, kuni ni, epi kanim kanim pei, wumb endi pii gii ele tonu onerim kin, kapli ei ol kis enim.

15

¹ Sinim wumb pii gii dinga pepi nim kin, kapli wumb endi pii gii dinga pinerim kin, sinim wumb ei paki topun, ol embin ei sinim ko wumun. Ko wupun kin, sin sinim noman ele mendpił enermin mon.

² Ba sinim endeim endeim ni, mandi mołmun wumb ei nge, noman ele erngii mił ermin. Eramin ele nge, enim ol kun erangin kin, ekii sik kin, noman dinga singii.

³ Yi mił, Kraisi ei eim noman ele ekii sipi, eneririm mon. Ba eim eririm mił, kumb ok Gos mon pol pendrim mił ek yi ninim, “Wumb ek kis niłmin ek kis ei, Gos kin nik ngunjung. Ba ek kis ei na kin tonu om,” pa ninim.

⁴ Yi mił, ek ka kanim kanim pei kumb ok Gos mon pol pendrim ei sinim andan to ngumba nge pultum. Pol pendrim mon ei, sinim noman tuk dinga ngopu kin, nga sinim dinga angpin, pii gii nipin kin, Gos orung omba ei nge kui er mołmun.

⁵ Pe nga, Gos ei eim wumb noman tuk dinga kindang kin, dinga angk, pii gii mołmun pulwu mołum. Mołpu kin, Gos eim enim paki tang, molk pangin kin, wumb endeim endeim kin noman ende sek kin, Kraisi Jiisas ol kun ka elim sinim andan topu kin, enim ei ekii simin.

⁶ Sipin yi mił, enim pei ek nik ende kindik kin, kułou tok, Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas Kraisi nge Arim, eim nge embe ambil tonu kindpin mułmun.

Kraisi Eim Jura Wumb Kin Torung Tilap Eipi Wumb Kin Paki Totum

⁷ Yi mił, sinim wumb endeim endeim ni sipin kin, ek ka nipin tuk simin. Yi mił ku, Kraisi sinim tuk sim mił, yi mił ku erngii. Erik kin, sinim pei Gos nge embe ambil tonu mendpił kindmin.

⁸ Na ek yi mił nind. Kraisi tonu opu kongun wu mił mołpu kin, wumb ngenj kopsik elmin Jura wumb ei, paki tumba nge om. Eim yi mił erpi kin, Gos nge ek ka keimi dinga kindpi kin, keimi tonu orum. Yi mił erpi kin, Gos ek mong keimi nirim mił, keimi sinim kupenjpin nol Eiparam, Aisak, Jeikop wu kei kin tonu orum.

⁹ Nga ele nge, wumb tilap eipi wumb Gos nge noman ka ei kanik kin, Gos embe ambil tonu kindngii. Yi mił, Gos eim kumb ok mon pol pendrim mił, ek yi ninim.

“Ei yi mił, na torung wumb tilap eipi ei kin na Gos embe tonu kindip ngumbii. Nga na golang nip kin, nim embe ambil tonu kindmbii.”

¹⁰ Nga Gos ek ka endi yi ninim,

“Enim torung wumb tilap eipi ei kin, ka piik Gos eim nge si mundum Jura wumb tilap ei kin, ka piik erngii.”

¹¹ Nga Gos ek ka endi yi ninim ku.

“Enim torung wumb tilap eipi enim Gos Owundu nge embe ambil tonu mendpił kindngii. Nga wumb pei Gos Owundu nge embe ambil tonu kindngii ku.”

¹² Nga kumb ok, Aisaiya Gos ek ka ni tor kindiim wu mon pol pendrim mił, ek yi ninim ku.

“Deipis nge arim Jesii nge kupam nol ele nge, wu endi tonu omba. Wu ei tonu opu, orung tilap eipi wumb ei kin, tep er mułmba. Mułang kin, wumb tilap eipi wu num ei kin, pii gii nik, eim en enim sipi orung simba nge kui er mołmun.”

13 Sinim Gos kin kui er mołmun Gos eim pulwu. Eim erang kin, enim pii gii ele nge, enim noman ka ka piik kin, nga noman emin enim kin, noman tuk ele piki topu mułmba. Mułang kin, enim Gos Gui Ka nge dinga ei sik kin, nga enim Gos sipi orung simba ei nge, kui erik mułngii. Mułangin kin, enim noman tuk ele piki topu mułmba.

Pol Gos Kongun Erim Mił Pule Palim

14 Na nge engnan no! Na noman ele piind ei, enim noman tuk ele oł kun ka minj piki to mołum. Nga ei enim kin noman dinga kanim kanim enim kin peng kin, enim kapli wumb endeim endeim ni andan tok kin, noman ka ngungii.

15 Ba na enim kin mon połup ngunj ei kopur ek dinga mił nind. Nga na enim kin mund mong enenj mon; ba na enim noman tuk ele to konj kindmbii nge enj. Nimbii erang Gos eim na kin noman ka piipi ngum.

16 Ngang kin, Krai Jisas eim erang, na Pol Krai Jisas nge kongun wu endi mił moł. Mołup kin, wumb tilap eipi wumb kin, Gos nge kulmał kalmin oł ei nge erip kin, nga Gos ek ka ni tor kindinj. Kindip kin, nga tilap eipi wumb ei, Gos sipi orung simba nge tu wunj. Tu wamb kin, Gos nge Gui Ka ei je erang, wumb ei Gos kin oł kun ka er mułngii. Yi mił, wumb Gos kin kulmał ka wii mił, Gos noman ele piim mił ngunj.

17 Yi mił erang, na Krai Jisas kin kongun erip ngunj ei, na ka ka piip kin, na Gos nge kongun erip ngunj.

18 Yi mił, na nga epi eipi endi ni tor kindnermbii mon; ba na epi endeim mendpił ni tor kindmbii. Na ek poł Krai na kin kongun erim mił ele, ni tor kindmbii end. Ele nge ek nin ełim oł ei, wumb tilap eipi wumb ei, Gos nge ek ka ele ekii sik erngii.

19 Gos eim dinga ei andan tang ei, na jep oł enj ele kenjing. Ei Gos eim nge Gui Ka nge dinga ei, na ngang kin, kongun enj ele, en enim kenjing. Yi mił nga, na Jerusalem konu ele kongun pułgun mondup kin, na Krai nge ek ka ei ni tor kind erip kin, konu orung orung andip, Eiliikam konu ele tor op erip kin, nip poru ninj.

20 Yi mił, nam kunum kunum noman ele ermbii ni piind oł ei, Krai nge ek ka ei ni tor kindip kin, konu jili mił endi Krai nge embe piinarik mołmun konu ele, nimbii ni piind. Ba na konu endi eipi wumb ok, Krai nge ek ka ni tor kindnjing konu ele, na ek ka ei ni tor nga ninermbii mon. Ba nga na wumb Krai ek ka piinarik mołmun konu ele ek ka ei, ni tor kindmbii.

21 Ba kumb ok, Gos ek ka mon poł pendim mił, Krai kin ek yi ninim, “Wumb nii endi eim nge ek ka ei piinenjing piim kin, pe kanik piik erngii. Nga wumb nii endi en enim eim nge ek ka ei piinenjing kin, pe piik kun erngii.”

Pol Eim Rom Wumb Konu Ele Bii Nipi Piim

22 Yi mił erang, na enim Rom wumb kin ombii ni piind. Ba kunum kunum na nge kongun end ei, na andłam ondu ngonum. Ba na ombii kapli enanim.

23 Ba akip na ya konu ele kongun enj ei, endi nga pinakim mon. Na kumb ok kung ngii pei o pang kin, na mołup enim kin op, kenmbii ni piinj.

24 Yi mił erang, ekii se na Spein konu ele bii ni piind. Kunum ele, na enim kumb se kanip kin, ekii se Spein konu ele bii. Na enim kin kunum kopur mołup kin, noman tuk ka piyamb kin, ekii se enim na si mengk, Spein konu andłam ele paki tangin kin, kapli na Spein konu ele bii.

25 Ba akip na ku kopur si mengip kin, na Gos nge wumb Jerusalem konu owundu ele mołmun ei, ku sipip, paki top ngumbii.

²⁶ Yi mił, Masironiya konu wumb ni, Akeiya konu wumb ei, ku nin epi ombu sik kułou tok, Jerusalem konu ele Gos kin pii gii ninjing wumb epi endi sinerang wumb ei kin ngok, paki tumun ni piinjing.

²⁷ Wumb ombu en enim noman ele ka piik kin, oł yi enjing. Nga yi ku, en enim Jerusalem konu ele wumb kin, ku nin epi ngo pendnjing epi ei ngo orung kindngii. Nimbił erang, Jerusalem konu ele wumb, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei torung wumb kin nik ngunjung. Ngok kin, nga yi ku, torung tilap epi wumb ei, kuni nin, ngenj ele epi ei ngo pendnjing epi ei, Jerusalem konu ele wumb ei paki tok ngo orung kindngii ku.

²⁸ Yi mił erang, na kumb se kongun ei er poru nimbii. Nga na ku nin epi ei, Jerusalem konu ele wumb ei angil ele kun ngop pendip poru ninj kin, kaplı na enim nge andlam ele op, enim kanip kin, eki se na Spein konu ele bii.

²⁹ Pe na piind ei, na enim kin ombii kunum ei, Kraiss nge epi ka wii ngum epi ei, na kin piki top mołang kin, epi ka wii ei na tu wup, enim kin ngumbii.

³⁰ Na engnan noł, na enim dinga kii sind ei, enim sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei kin, nga Gos Gui Ka nge dinga noman ka ei kin, enim kongun dinga erik, na kin ouni men tok, Gos kin kii sik ngangin kin, Gos eim na paki tumba.

³¹ Yi mił erangin kin, na Juriya pii gii ninenjing wumb ei, kaplı na kongun ermbii mił, na ambiił gii nik ngunerngii. Nga enim Gos kin men tok erangin kin, Jerusalem konu ele Gos kin pii gii ninjing wumb ei, na kongun end ei noman erang piik kin, na paki tamb kongun ei singii.

³² Yi mił erang, Gos eim noman ele, na enim kin ombii kunum ei, na ka ka piip ombii. Op kin, na enim kin kor aninga kopur sip kin, na noman tuk ele dinga simba.

³³ Gos eim noman emin pułwu ei, eim enim pei kin mułmba. Ei keimi!

16

Pol Eim Ek Ka Nipi Wumb Pei Ngum

¹ Pe nga enim piyei; na enim kin ek endi ngamb kin, sinim nge einjpin Piiipi nge ek endi ni ngamb piingii. Amb Piiipii eim Senkreiya konu owundu ele men tołmun wumb paki tołum.

² Tang kin, na yi ni piind, enim Kraiss Owundu ni piik kin, amb Piiipii ei sik tuk kindangan kin, enim pii gii wumb kin mułmba. Enim Gos nge wumb yi mił enjing kin, ei oł kun ka. Amb Piiipii eim noman embin endi pim kin, enim kaplı paki tok nik, kun erngii. Nimbił erang eim wumb pei paki topu kin, nga eim na paki tum ku.

³⁻⁴ Enim Priska kin, Akuila kin, 'Wel!' a ningii ku. Nik kin, eł elip, na kin Kraiss nge kongun ende elmin wu amb tał. Wumb tał eł elip, mandi kolkul kin, na paki tungul nge pim. Yi mił na mendpil, wumb tał kin, ek ka nip ngunenj mon; ba torung wumb tilap eipi men tołmun wumb ei yi ku, wumb tał kin, ek ka nik ngołmun ku.

⁵ Nga enim na nge ek ka ei, Gos nge men tołmun wumb tał nge ngii konu ele, kułou tok mołmun ele, nik ngungii ku.

Nga yi ku, enim na nge ek ka ei, Epenesas nik ngungii wu ei, na nge noman ngoł wu ei, kumb se Eisiya konu owundu ele wumb kin, Kraiss kin pii gii nirim.

⁶ Na nge ek ka, amb Mariya kin nik ngungii. Mariya ei eim enim kin kongun dinga kind erpi kin, enim paki tołum.

⁷ Pe enim wu tał, Andronaikis kin Juniyas, kaplı 'Ka mułngul' a nik kin, ngungii ku. Ngok kin, eł elip na nge wumb kin, miyem ende mił ei, na kin

kan ngii ele ouni pinjpin. El elip ok, Krais kin pii gii nengil kin, na ekii se ninj. El elip Krais nge ek se andilmin wumb ei nge, wu num mił mulnjunguł.

⁸ Pe enim wu Ambliyasis kapli 'Ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge enginjpin Owundu Jiisas kin pii gii neng kin, na nge noman ka ngoł wu.

⁹ Pe enim wu Erpanis kin, 'Kapli ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge kongun ouni wu, Krais nge kongun elim. Nga wu Sakis kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim na noman ngoł wu.

¹⁰ Pe enim wu Apelis kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim Krais nge kongun dinga kindpi elim wu. Pe nga enim wu Arisopulus kin, eim nge ngii ende wumb kin, ek ka, nik ngungii ku.

¹¹ Nga enim wu Eroriyan kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim nam nge wumb miyem ende. Pe nga, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Narsisis kin ngii ende mołmun wumb ei kin, 'Kapli ka mołun' a nik ngungii ku.

¹² Pe enim amb tał Traipeina kin Traiposa kin, 'Ka mołmbuł,' a nik ngungii. Amb tał Owundu nge kongun elmbil amb. Nga yi ku, enim amb Persis kin, 'Ka mołun,' a nik ngungii. Ei eim sinim nge Owundu kin, noman ngopu kin, kongun dinga elim amb ei, na nge noman ngoł amb.

¹³ Nga enim wu Rupus sinim Owundu nge kongun ka elim wu ei kin, nga eim mam kin, 'Kapli ka mołmbuł,' a nik ngungii ku. Amb ei, na nge minan mendpił mił mołun.

¹⁴ Nga enim Asinkrisis Plekon, Ermes, Pasropus kin, Ermas wu pei, 'Enim kapli ka mołmun,' a nik ngungii ku. Nga sinim enginjpin noł kopur, wumb ombu kin mołmun wumb pei kin, 'Ek ka,' a nik ngungii ku.

¹⁵ Nga enim Pilolokus kin, Juliya kin, Neras kin, nga eim aim Olimpasi kin Gos nge wumb kopur pei en enim kin ouni mołmun ei, 'Kapli ka mołmun,' a nik ngungii ku.

¹⁶ Nga enim Gos nge wumb pei endeim endeim ni engnjing noł kin, angil sik, kangilk tuk sik erngii ku. Nga Krais nge men tołmun wumb pei, enim kin ek ka nik ngungii.

Ek Ni Poru Nipi Kengip Ngop Ek

¹⁷ Na engnan noł, na enim noman to konj kindamb kin, enim kan kun erik mulngii. Molk kin, wumb nii endi enim pii gii wumb kin, to eipi eipi kindngii enmin min; nga Gos ek ka enim sinjing ei, ekii sik enanmin ei min; nga wumb ombu oł kis erangin kin, wumb eipi bok tok kin, oł kis elmin. Enim wumb yi nge, buł ngok, ekii sinerngii mon.

¹⁸ Yi mił, wumb ombu en enim, sinim nge Owundu Krais Jiisas nge kongun ei enamin mon; ba en enim ngenj noman ele ekii sipin kin, ermın ni piınmin. Piik kin, en enim gupu ele ek ka mił nik kin, nga ek kend mił tok nik kin, wumb eipi nge noman dinga pinałim mił, ei ek kend tok ngok, elmin.

¹⁹ Yi mił, enim Gos ek ka ei ekii silmin oł ei, wumb pei piik poru ninmin. Yi mił erang, na enim kin ka ka piip ngond; ba na noman ele piınd ei, enim oł kun ka erik mulngii. Erik kin, oł kis elmin oł ei, noman to piınerngii mon!

²⁰ Pe nga, Gos eim noman emin ngołum pułwu, eim kunum olt mon, Gos eim Seisen erang kin, enim nge simb ele, kamb mani kindmba. Pe Krais sinim nge Owundu Jiisas ei, eim noman ka enim kin mułmba.

²¹ Wu Timosii, na kin kongun ende elmbil wu. Timosii nin, Lusiyus nin, Jeisin nin, Sosipaser nin, wumb ei na nge tilap ende wumb pei ei, 'Enim kapli ka mołmun,' a nik ngonmun.

²² Na Tersiyas, na Pol gupu ele ek neng kin, na mon ei polt. Połup kin, na Owundu nge embe ele, 'Enim kapli ka mułei,' a nip ngond.

²³ Wu Geiyas, na Pol kanpi kun er si mołulum wu ei, eim 'Enim kapli ka mułei,' a nipi ngonum. Nga men tołmun wumb tep ka elim wu ku. Nga Erasus konu peni owundu ele, ku tep elim wu ni, Korsus sin nge enginjpın kin, eł elip, 'Enim kapli ka mułei,' a nikił, ngołmbuł ku.

²⁴ (Pe sinim nge Owundu Kraiss Jiisas ei, eim noman ka, enim kin pei ouni mułngii; ei keimi.)

Prei Erik Gos Embe Ambıl Tonu Kindngii

²⁵ Pe nga, sinim Gos eim embe ambıl tonu kindinmin. Pe nga, Gos eim kapli enim er dinga kindmba ei, na Jiisas Kraiss nge ek ka ni tor kindinj ele, kindmba ei, Jiisas Kraiss nge ek ka ei, kumb ok koi er pałim ek ei, pe mendpił, Gos sipi peni ele kindim.

²⁶ Kindang kin, pe Gos ek keimi ei, ek ni tor kindiłmin wumb mon polk kin, peni ele tor kindnjing. Nga kunum kunum konj mołulum Gos, eim andan tang kin, wumb tilap pei kanik kin, piik erngii. Yi erik kin, Gos erang, wumb pei pii gii nik kin, Gos nge oł ei, ekił sik erngii.

²⁷ Gos ei eim endeim mendpił! Eim noman kun ka piinim nin, epi kanim kanim piilim pułwu. Sinim Jiisas Kraiss kin, Gos eim embe ambıl tonu kunum kunum kindmin; ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Kumna Połpu Kindim

Pol Mon Kumb Se Połpu Korin Wumb Kin Kindim Ek Ei

¹ Mon ek ei, na Pol połup kindinj. Na nam Gos eim noman ele, to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge ek se andilmin wu mił erip moł. Nga Sosenes eim sinim enginjpin ei, eim ek ka yi ku, nipi kindim.

² Kindang kin, Gos eim nge wumb tilap Korin konu ele mołmun wumb pei, en enim Gos erang kin, ok wumb konj kun ka mendpił mołmun. Molk kin, nimbił erang, enim pei Jiisas Kraiss nge wumb tilap ende puk mołmun. Wumb nii endi Jiisas Kraiss kin ek ka nik, prei erik ngonmun wumb ei, Gos nge oł kun ka erik molk kin, sinim Owundu kin nga enim Owundu kin ouni mułmun.

³ Pe kapli, sinim Erinjpin Gos kin, Jiisas Kraiss Owundu ouni, enim kapli noman ka ngokuł, nga noman emin pei ngunguł ku.

⁴⁻⁶ Pe Jiisas Kraiss nge eim ek ka enim kin erpi kin, dinga kindang palim. Peng kin, enim ok Jiisas Kraiss kin dambiltik ok ende punmun ei, enim Gos nge oł kun ka kanim kanim pei seng kin, mołmun. Gos ek keimi ninmin ele ni, Gos noman ka palim ele mił, yi ku piinmin. Piyangin kin, na nanim kunum kunum enim piip kin, Gos kin ka piip ek ka nip ngond. Nimbił erang Gos eim noman enim ngonum. Ngopu kin, noman kulpu, enim ngonum ei, nimbił erang enim Jiisas Kraiss eim nge wumb mendpił mołmun.

⁷ Pe enim Gos nge oł kun ka wii ngonum ei, enim oł ele sinarik kin, wii endi mulalmin mon. Ba pei sinmin yi erik kin, nga muł mei poru nimba kunum ei, Jiisas Kraiss Owundu peni ele tor omba nge kui erik mołmun.

⁸ Mulangin kin, sinim nge Jiisas Kraiss Owundu peni ele tor omba kunum ei, ek kend tonmun ek ei ni, oł kis kun pinerim oł ei nge, endi enim kin peng kindnermba. Nga eim enim ambil gii nipi, dinga erpi sipi, mulang pupu kin, Jiisas Kraiss Owundu nge kunum ei, muł mei tał poru nimba kunum ei kapli poru nimba. Neng kin, enim pii gii dinga pim kin, epi endi enim kin ek endi kapli enerngii, mon!

⁹ Gos ei eim ek keimi mendpił pulwu ei, enim kapli Gos kin pii gii ningii. Gos eim enim to tonu kindpi sipi kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim nge Owundu kin kindang, dambiltipin o pun ende pupun mułmun.

¹⁰ Pe nanim angnan noł, na enim noman ele to konj kindip kin, ek dinga yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Jiisas Kraiss sinim nge Owundu noman dinga ele nip ngond. Enim pei kapli, noman piik ende kindik kin, ek ende ningii. Nga enim noman eipi eipi peng kin, ek eipi eipi nik, mulerngii mon. Nga enim noman ende sek kin epi kanim kanim noman to piingii ei, enim piinmin epi omba.

¹¹ Pe nga wumb kombur amb Klowes ngii konu ele no pek mołmun wumb ei, ok ya na kanik kin, ek kun ninjing. Nam angnan noł ei, enim ek mił erik kin, ek kanim kanim eipi eipi ninjing.

¹² Pe na ek yi mił piind, enim pei oł yi nge enmin; nga wumb kombur enim mołmun konu ele molk kin, ek ei nge ku nik mołmun. Na nanim Pol kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun na nam wumb kombur yi ku nik mołmun; na Apoloss kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Piissa kin ekii sik kongun paki top enj wu moł. Nga wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Jiisas Kraiss kin ekii sip kongun enj wu moł.

13 Enim oġ yi nge kapli enerngii mon. Pe Jiisas Kraiss eim endeim mendpiġ moġum. Nga wu endi Jiisas Kraiss miġ eipi endi mulaġmin mon. Na Pol ond peri eġe kularip enim oġ kis kun sinerang mulnjung eġe ngunenj mon? Nga enim na embe Pol eġe enim noġ pinenjing mon ku.

14 Na nanim ka piip Gos ngond ei, na enim endi noġ pendip ngunenj; ba wu taġ Krispis kin Geiyas mendpiġ noġ pendip ngunġ. Mon pim kin, wumb pei na kin ekii singii; ba Kraiss kin ekii sinerngii, mon.

15 Yi miġ erang, wumb torung wumb ek yi ninerngii mon. En enim Pol embe eġe noġ pinjpin kin, Pol kin ekii simin. Simin ningii ek ei, kapli enemba mon.

16 Ei keimi na nanim Sepanis eim ambim nin, kingam ambiliġm noġ nin, na noġ pendip ngunġ; ba nga na wumb kombur eipi noġ pendip ngunenj mon, ni piind.

17 Jiisas Kraiss na kindim ei, wumb noġ pendkin ngunjii nipi, kindnerim mon. Jiisas Kraiss eim na kindim ei, eim ek ka nip, tor kindip wumb ngumbii nip na kindim. Kindpi ei ek nip, tor kindmbii ni, ya mani mei eġe wumb noman paġim ek ei sip, ende kindip; mon pim kin, Jiisas Kraiss opu ond peri eġe kuġum ek ka ei, ek wii miġ endi pinermba mon. Jiisas eim ek ka ei am dinga wii mendpiġ pimba.

Kraiss Nge Dinga Ei Gos Nge Dinga

18 Pe wumb oġ kis kun pinerim miġ erik moġmun wumb ei, Jiisas opu ond peri eġe kolpu erim oġ ei, epi wii miġ ni piinmin. Ba wumb Jiisas kin pii ġii nik enim wumb ei, Gos orung simba wumb ei ni piik kin, Jiisas ond peri eġe kolpu, nga konj tonu opu erim Gos ek ka ei, Gos nge noman dinga mendpiġ salim ni piinmin.

19 Yi miġ erang, Gos eim ek ka eġe yi ninim, ei keimi sinim piinmin, "Na kapli wumb noman ka wii dinga peng mulngii ei, top erip, kis mundamb, noman ka yi nge peng mulerngii, mon!"
Pe nga,

"Na nanim yi ermbii wumb nii endi, noman peng sin sinim epi pei piinmin ni piingii wumb ei, noman eipi eipi paġim ei sip, eipi eipi kindmbii," ninim.

20 Pe nga noman piġmin wumb jili miġ moġmun? Nga wumb Gos ek kanim kanim pei mon poġmun wumb jili miġ moġmun? Nga wumb ek miġ eġmin, wumb ya mei eġe moġmun wumb ei jili miġ moġmun? Gos eim ya mei eġe wumb pei, noman ka paġim ni piinmin ei erpi kindang kin, noman mendpiġ endi pinalim mon!

21 Gos eim noman ka owundu paġim ei, eim oġ yi nge erang tonu om. Ya mani mei eġe wumb pei en enim noman pim eġe, Gos nge eim noman to piik enjing, ei kapli enerim mon. Yi peng kin, Gos eim noman ka piipi yi erang kin, wumb eim pii ġii ninjing wumb ei sipi orung sim. Seng kin, sin Gos ek ka ei kin, noman owundu pinaġim miġ mei wumb ni piinjing kin, ek ka ei nipin, tor kindinjpjin eġe nge, Gos wumb ei sipi orung sim.

22 Nga Jura wumb Gos ek ka eġe piipin ġii ninim; ba sin tonu epin Gos jep oġ endi kanpin kin, pii ġii ninim nik, yi nilmin; nga Griik wumb noman ka dinga erik simin ni piik eġmin wumb ei ku.

23 Ba sin Jiisas Kraiss ond peri eġe kuġum ei, sin ek ni tor kindamin. (Wumb oġ kis kun pinerim er mulnjung wumb eġe, sip orung sip erim ek ei, sin nipin tor kindpin ngonmun.) Jiisas ek ka ei piik kin, Jura wumb ombu geltii kulk, buġ ngok enjing. Ba wumb tilap eipi wumb ombu, noman eġe ek ei, ek kun pinaġim mon ni, noman yi to piinmin.

24 Ba wumb ombu, Gos eim sipi orung sim wumb; Jura kin wumb tilap eipi kin ouni, ek ka ei pii gii ninmin ei, Kraiss eim, ei eim Gos nge noman dinga molum; nga Gos nge noman ka wii ei, eim mendpił molum.

25 Pe Gos eim noman wii mił ei, wumb noman owundu palim ei to mani kindim. Nga Gos nge dinga ei wii mił dinga epi ei, wumb nge dinga owundu ei to mani kindnim.

26 Pe angnan noł, enim kom se piyei! Ok enim nimbił oł mił erik mulnjung? Gos eim enim to tonu kindpi mundang kin, sipi orung sim. Pe en enim ni ombu en enim mulnjung mił, ei piinmin. Enim wumb aninga kombur noman ka wii peng mulnjung. Enim wumb aninga kombur enim dinga peng, mulnjung. Pe nga enim wumb aninga kombur wu num embe pukum ei, wumb noman ele yi mił piłmin.

27 Ba Gos eim ya mei ele wumb mendpił mił mon. Wumb wii mił wumb eipi ni piinmin ei nge, Gos eim erpi, tonu kindpi sipi, wumb noman palim ni piik molmun wumb ei, topu singambił sipi ngum. Pe nga ya mani mei ele wumb wii, dinga pinalim wumb ei, Gos sipi, erpi, tonu kindpi, wumb dinga owii salim wumb ei, to singambił sipi ngum.

28 Gos eim ya mani mei ele epi wumb kanik si kindinmin wumb wii mił endi sipi kin, nga wumb epi sinalim wumb yi niłmin wumb ei sipi kin, nga epi endi molalim epi endi ei sipi kin, tonu kindpi erpi ei, wumb noman palim wumb nin, epi pei dinga salim epi ei nin, pe salim epi ei to mani kindpi wii mił kindang mulmba.

29 Mon pim kin, wumb endi kapli eim embe ambiłpi tonu kindpi kin, Gos kumb ele molpu yi ermba. Ei mon!

30 Ba Gos eim enim erpi tu wupu, Jiisas Kraiss kin dambiltpi se ende kindpi kindang molmun. Gos eim Jiisas Kraiss kindang, Jiisas eim sinim nge noman konj ni, noman ka wii puł wu molum. Sinim Jiisas eim kin o pun, Gos nge oł kun ka wumb mił Gos eim sinim kaninim. Yi mił erang, Gos Gui Ka sinim kin mulang kin, sinim Gos nge oł kun ka oł ei ekii simin, nipin yi elmin. Pe nga sinim Kraiss kin pii gii ninpin kin, Gos eim kin sinim sipi orung sim.

31 Mon pim kin, Gos eim ek ok nirim mił tonu omba. "Wumb nii endi ka ka piipi kin, epi ele embe ambił tonu kindmba, ei kapli; ba wu ei ka ka piipi kin, Gos oł ka wii eririm ei piipi kin, Gos Owundu embe ambił tonu kindmba.

2

Pol Ek Ka Ni Tor Kindpi Kin, Jiisas Kraiss Opu Ond Peri Ele Ek Ei, Wumb Nii Ngum

1 Kindang na yi ku angnan noł enim kin onj kunum ei, Gos ek keimi koi erpi pim ek ei, na nip tor kindip enim ngunj. Ngunj ei, na ek olt kinan ka wii endi nip kin, nga noman owundu pim wumb mił endi nip, enim kin ngunenj mon.

2 Pe na nanim noman to piip epi kanim kanim pei, noman to piinenj ei, enim tep to ek nip ngop muls; ba Jiisas Kraiss endeim mendpił ouru ninerim ei, eim opu ond peri ele kulum ei mendpił, noman to piinj.

3 Pe enim kin op muls kunum ei, nanim dinga endi peng piinenj; nga nanim gał owundu sip pur pur tang muls.

4 Pe nga, nanim ek ka nip tor kindip kin, na ek andan top wumb ngunj ei, ya mani mei ele wumb noman ka owundu peng ninmin oł ei nge ninenj mon; ba Gos eim Gui Ka ele na paki tang, dinga ngang kin, ek keimi nip tor kindinj.

⁵ Ba enim nge pii gii ei, ya mani mei ele wumb noman palim ei mil, enim pinaim; ba enim pii gii ei, Gos kin eim dinga ele palim.

⁶ Peng kin, sin noman dinga palim ei nipin, wumb nii endi opu, Jiisas kin pii gii dinga nipi, molum wumb ei kin, nipin ngonmun. Ba noman dinga ya mani mei ele wumb noman dinga mon; nga ya mani mei ele tep enim wumb ei dinga mon ku; nga dinga epi endi eipi nge mon ku; dinga ombu ele am ba.

⁷ Pe ek noman dinga endi na nip tor kindip ei, ok Gos eim nge noman dinga koi erpi pim. Kunum ele, mul mei enerim kunum ei, yi erpi pendim. Na ek nip tor kindip ei, wumb kinenjing koi erpi pim ei, Gos nge tilang ka wii sinim kanpin piimin.

⁸ Ya mani mei ele tep elmin wumb nin, wumb eipi yi ku, ei kapli Gos noman dinga ei kanik piik, kun enenjing mon. Pe en enim piilangin kin, en enim kapli Jiisas Kraiss Owundu tilang owundu pul wu ei, ond peri ele to kundnelangin.

⁹ Ba Gos eim ek ka ele yi mil nirim,
 “Wumb endeim kapli endi ningil ele piik kin, nga kanik kun enarik. Nga wumb endeim kapli kom ele piinarik; nga wumb endeim noman ele to piinarik epi ei mendpil, Gos eim epi ka wii erpi kun er molpu kin, wumb nii endi eim kin noman kulk ngungii wumb ei mendpil ngumba.”

¹⁰ Ba Gos eim koi erpi pim epi ei, Gos Gui Ka kin, sinim pii gii ninmin wumb andan topu ngum. Ei eim Gos Gui Ka ele yi erpi kin, epi kanim kanim pei kurnum. Nga Gos eim epi mandring mendpil koi erpi ermbii ni piim epi ei, Gos Gui Ka yi ku erpi kurnum.

¹¹ Pe wumb endi kapli, noman palim min, nimbil ol endi ermbii ni piinim ei, wumb eipi endi piinalmin mon. Ba wumb ei, eim nge noman tuk gui mendpil piinim. Nga Gos eim, nipe noman endi palim ei, Gos eim nge Gui Ka ei mendpil piinim.

¹² Gos eim nge Gui Ka ei, sinim noman ka ngang sinjpin ei nge, ya mani mei ele wumb nge noman ele mon. Yi peng kin, sinim kapli, Gos eim nge Gui Ka epi kanim kanim pei wii ngum ei nge, pii pol tumun.

¹³ Ei kapli, sinim ek ele nipin tor kindipin ei, ya mani mei wumb noman ka wii palim mil ninanmin mon! Ba Gos eim Gui Ka ele nge, sinim ek pulu nipin tor kindmin. Wumb nii endi, Gos nge Gui Ka noman tuk ele molum wumb ei, Gos nge Gui Ka ei, Gos ek ka andan topu ngum.

¹⁴ Pe nga wumb nii endi, Gos Gui Ka mulermba wu ei, Gos eim ol epi kanim kanim pei ngonum ei, kapli sinerngii. Nimbil erang wumb ei Gos kingam Jiisas kin pii gii ninenjing. Eim am keimi pii pol tunarpi kin, kapli enermba mon. En enim ombu kombur mon ni piik kin, noman to piinerngii. Nimbil erang Gos Gui Ka wu ei kin, paki tunermba mon.

¹⁵ Pe wumb nii endi eim kin, Gos Gui Ka molum ei ol epi kanim kanim ei mok to piipi, kanpi kun enim; ba nga wumb eipi endi kapli ok, wumb ombu ol yi ermin ni piik enmin, pa nik; mok tok kanik, piik enerngii, mon.

¹⁶ Gos eim ek ele yi ninim,
 “Wumb endi kapli, Gos Owundu noman palim mil kapli piinermba. Wumb endi kapli, Gos Owundu ‘Yi erii yi erii,’ pa ninermba, mon.”
 Ba pe sinim pii gii ninjing wumb, Jiisas Kraiss eim nge noman ka ei, yi mil piik molmun.

¹ Ba nanim angnan no!, nanim pii gii ninjing wumb dinga Gos Gui Ka molum wumb kin mo!pu kin, ek nip ngunj mi!, enim yi ku, nip ngumbii pinalim. Nimbil erang enim Gos Gui Ka mula!im wumb mi! e!, ek yi mendpil nip ngond. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss kin pii gii ei, kangil kembis mi! palim; enim pii gii dinga pinalim, mon.

² Na enim ek nip ngunj ek ei, ombu am to mi!, dinga pinalim nge kuni, dinga punum mi! ek yi nge mi!, ende nip ngunenj. Nimbil erang enim ek yi nge, ei piingii nge, piik kun enarik mu!ngii. Nga pe yi ku, enim piik kun enarik mo!mun.

³ Nimbil erang pe yi ku, enim ol kis elmin wumb mi! no pek mo!mun? Wu angim ek bul morung mi! erik, ek mi! erik, yi enmin ol ei kun pinalim mi! enmin. Nga enim Gos ek pii gii yi ninarik, piik kun enarik kin, erik mo!mun mi!, enim mei wumb yi ku erik mo!mun.

⁴ Yi mi! erang, enim wumb endi molk yi ninmin. Na nanim, “Pol kin tep to endinj.” Nga endi yi ninim, “Na nanim Apolos kin tep to endinj.” Ol yi elmin ol ei nge, ya mani mei e!e nge wumb mi! mo!mun; ba Jiisas nge ol kun ka mendpil mi! mola!min mon.

⁵ Nimbil erang enim wumb sil Pol kin Apolos tel kin ek mi! enmin. Sil Gos nge kongun wu mendpil mo!mbul. Sil Gos nge, eim ek ka nipil, tor kindpil, wumb ngumbul nge kongun eipi eipi mi! ngum. Kongun e!e erambil ei, enim ok pendik kin, Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing.

⁶ Nengin kin, na nanim Pol, Gos ek ka ei kumb se ni tor kindip kin, kongun yi enj. Kongun ei yi mi!, wumb kuni emb mei e!e taltmin. Na kumb se kongun yi erip kin, Gos eim ek ka nip tor kindinj. Nga Apolos eim na erip mundunj, kongun kumb e!e, paki to erpi, tuk kindpi pum ei, wumb kuni emb kumb se talk pendik kin, ekii se konu eni pang kin, no! kulk tu wuk, bein tonum mi!, Apolos eim kongun yi mi! erim. Ba Gos eim mendpil, ek ei erpi mu!ang kin, kuni mi! po!pu, tonu op mong tum. Tang kin, wumb ei eim ek piik, ekii sik, pii gii ninjing.

⁷ Gos ek ka kun emb taltim wu ei Pol, eim wu num mon! Nga ekii se wu endi opu, Gos ek ka ni wumb ngopu erim konu e!e paki to erim wu ei, Apolos eim wu num mon ku. Ba Gos eim mendpil, kongun erpi kanpi, sep mu!ang kin, opu mong keimi tang kin, wumb ok eim ek ka ei pii gii ninmin ei, Gos eim endeim mendpil Owundu mo!lum.

⁸ Wumb nii endi, Gos nge ek ka kongun kumb se pu!ngun mondpu erim ei, kuni emb mi! kindpi o pum. Nga ekii se wumb kombur, Gos nge ek ka kongun e!e erik mundnjung e!e nge, erik ok punjung ei, Gos nge ek ka e!e, emb kindik pendnjung konu e!e, no! mi! kindik ok punjung. En enim kongun ende enjing mi! ei, kumep yi ku, se orung singii ei nge, Gos yi ku ngumba.

⁹ Ba sil Pol kin Apolos, Gos nge kongun ende wu mo!mbul. Nga enim pei mei mi! seng kin, Gos eim nge mei konu e!e kongun enim.

Nga yi ku, enim pei ngii mi! seng kin, Gos eim nge ngii e!e takpi er mo!lum.

Gos Nge Kongun Wu Ei Ngii Takim Wu Mi!

¹⁰ Gos eim nge noman kaimb si na kin ngopu, na ngii takip pi!im wu endi tonu op, yi mi! mo!. Na nam ngii tekngii konu mei nop erip sinj. Na paki mani po!up kin, ngii pu!ngun mondpu enj. Nga wu eipi endi opu, ngii tumunj e!e tonu kindpi kin, ngii tekim. Ba nga wumb eipi endeim endeim nik, piik kun erik kin, ngii tekngii.

¹¹ Gos Jiisas Kraiss eim ond paki dinga mi! po!pu angndang kin, tonu pel e!e, ngii takinmin ei, na Jiisas Kraiss eim ek ka enim kin nip tor kindip ngunj. Kunum ei ekii se, nga wumb endi eipi, ond paki dinga eipi endi polk angndangin kin, tonu pel e!e, enim ngii yi teknerngii mon.

12 Na ek ei nip enim wumb ngond. Wumb pii gii nilim wu endi Gos paki dinga ele epi ka kanim kanim sipik ngii takinmin ei, ku gol mił; nga ku silpa mił; nga kom ku ka mendpił mił; ku owundu noman kultmun ku ei mił epi ei sik dinga mułmba ba; nga wumb kombur ond min; kupuł engimb min; kuni wiis kilim ei sipik; ngii ele takinmin, epi ei dinga pinarpi kin, sikir poru nipi amb ba.

13 Pe wu endi kongun erang mił Kraiș nga orung omba kunum ele, opu peni ele omba kunum ele, dup opu peni ele omba kunum ei, Gos wumb pei mok tumba kunum ele, nipe kongun endi erim ei, dup opu pendpi, ambił kinang wu ei kongun yi enim ei, kaplı min mon? Ei kanik kin, pii poł tungii.

14 Pe wumb nii endi eim ngii ele, Jiisas Kraiș paki dinga ele kin takpi ei, kindang kin, pepi mołum. Ekii se dup nonarpi nim kin, ngii dinga mułang kin, kongun wu ei kumep ka simba.

15 Ba wumb nii endi, eim kongun endi ermbii ni piimba ei, eim dup nopu erpi kis mundpu nim kin, kaplı eim kumep ka sinermba; ba eim kaplı Gos se orung simba. Ei yi mił, wu ei eim epi ombu, dup numba erang, se tor sengin kin, wu yi mił ka mułmba.

16 Enim epi ei, kom se piyei! Enim wumb pei Gos eim nge men tołmun ngii mił mołmun. Molk kin, Gos eim Gui Ka enim kin noman tuk ele pu mołum.

17 Pe wumb endi Gos eim men tołmun ngii ele erik, kis monduk, ninjing kin, Gos eim kaplı wumb ei erpi kin, to kis mundmba. Nimbił erang, Gos eim men tołmun ngii ele, eim kun ka wii mendpił mułmba. Enim Kraiș kin dambiltik ende puk molk ninjing kin, pe enim Gos men tołmun ngii mił molk pungii.

18-20 Wumb mei ele wumb, noman ka wii sałim ni piinmin ei, Gos eim ningił ele, epi wii mił kenim ele nge, Gos eim ek ele yi ninim, "Mei wumb, sin sinim noman ka pałim ni piinmin ei, epi kanim kanim kun pinermba mił endi erngii ei, Gos eim kaplı wumb ei noman ele, ambił gii nipi, andlam ondu ngumba nge sałim." Nga Gos eim ok pułum ek endi yi ninim, "Gos Owundu eim wumb noman pałim wumb ei, noman tukrung ei, eim kanpi piipi kin, noman wii mił pałim ni piinim." Pe wumb endi, ei eim ek kend topu, yi enermba mon. Wu ei yi ni piipi, 'Na nanim ya mani mei ele, epi kanim kanim ei noman peng pei piind,' ni piimba wu ei, eim noman yi mił piipi mułmba wu ei, eim noman wulu pang mił mułmba. Wumb yi ni piik yi erangin kin, kaplı wu ei nga opu, noman peng kaplı, epi kanim kanim pei pii poł topu, kanpi kin, kun erpi mułmba.

21 Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon. Epi kanim kanim pei ei enim nge simba.

22 Na Pol ni, Apolos ni, Piisa ni, mei ni, epi konj ni, epi kułum epi ni, pe epi mołmun ni, nga ekii epi tonu omba epi ni, epi pei ombu enim nge simba. Enim epi ombu ele enim tep erik mułngii.

23 Nga enim Kraiș Jiisas nge wumb. Nga Kraiș Jiisas eim Gos nge mendpił. Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon!

4

Gos Kindim Wu Kraiș Nge Ek Se Andilmin Wumb

1 Enim kaplı, sin kin piingii ei, Jiisas Kraiș nge kongun wu molk piingii. Sin sinim Gos nge ok erpi pałim ek keimi ei nge tep er mołpun yi erik kin, ek ni tor kindpin mołmun.

2 Pe epi endeim mendpił, wu endi epi kanpi, tep erpi se mołum wu ei, eim wu num nirim mił mendpił ekii sipi, erpi mułmba.

³ Pe wu endi min, wumb pei, na nge oł ei, kongun kun ka tep erip oł ei, mok tok erngii epi ei, wii mił erngii ni piind. Yi mił ku, na nge oł ei mok top enal ku.

⁴ Na enim kin kongun erip na oł kis endi enj min mon, ei na piinand; ba Gos eim piinim. Gos Owundu endeim mendpił, na oł kis min oł kun ka enj ei, mok topu kindnim.

⁵ Yi peng kin, enim kapli wumb endi oł kis min oł ka erim kin, enim sikir mok tok enerngii mon! Gos Owundu orung omba kunum ei kokuł. Enim Gos Owundu orung omba kunum ei, kui er mułngii. Gos eim epi koi erpi mołum epi ei, wumb noman tuk ele ei sipi peni ele kindmba. Nga wumb noman ele epi erngii epi ei, peni ele kindang kin, wumb pei piingii. Kunum ele, Gos ei eim kapli, wumb endeim endeim ni, oł enjing mił ei, Gos wumb ei enim nge embe ambil tonu kindmba.

⁶ Nanim angan no! Apolos kin, na nanim kin, ek nip tor kindind ei, enim piingii nip nind. Na nanim ek ei nip, enim ngop ei, andan top mił nip ngond. Nga enim kapli pii poł tungii ei, nipe ek endi mił nind. Enim kapli, Gos eim ek ele ninim mił ei, ekii singii. Enim kapli, wu endi eim embe ambil tonu kindik kin, nga wu endi eim embe ambil mani kindik kin, yi enerngii, mon!

⁷ Angnan! Enim wumb nii endi enim wu num mundnjung? Ei endi mon! Wumb pei ende mił mołmun. Pe keimi, enim epi pei sałim epi ei, Gos enim ngum. Ngang kin, pe enim ek yi mił ninerngii mon! “Na oł ka wii enj kin, epi ka wii tonu om ei, ni piinerngii mon!”

⁸ Enim kunum kunum yi mił ni piinjing, “Sin pe kapli epi kanim kanim pei sinjpin. Nga epi endi noman enanim mon. Sin wu king mił tonu onjpin; ba Gos nge ek se andilmin wumb andan tok ngunenjing mon ku.” Pe keimi, enim king mułnjung kin, na ka piimbii ku. Yi mił pim kin, kapli sin enim kin tep to king mił mułmun.

⁹ Pe na nanim yi mił ni piip kand ei, Gos eim sin ek ka se andpin nipin wumb ei, am mer sipi, ele pim kongun ei, erngii nipi ngum. Yi mił erang, sin wumb oł yi enjing nik, sipik, tok konduk wumb mił mołmun. Wumb pe sin keningii nge nik elmin wumb mił, sin yi mił mołmun. Ya mani mei ele wumb pei ni, tonu epin enjel pei yi ku, sin minj mani kanik mołmun. Yi mił, sin dinga sinahim.

¹⁰ Wumb sin kin yi mił ninmin, ‘Enim Jiisas Krais nge kongun ermin oł ei nge enmin;’ ba wumb yi ninmin, ‘Enim piik kun enarik noman pinalim wumb mił nik mołmun. Ba enim noman yi to piinmin ei, sin noman ka wii pałim wumb,’ ni yi piinmin. ‘Nimbił erang, sin Jiisas Krais nge wumb tilap mołmun.’ Nga wumb sin kin yi mił ninmin. ‘Enim wumb dinga pinalim wumb; ba sin wumb dinga sałim.’ Wumb yi ni piinmin, ‘Sin wu num mołmun; ba enim wumb embe pinalim wumb mił mołmun.’

¹¹ Sin ok kin, pe kunum kunum, Jiisas Krais eim kongun erpin endinjin kunum ei, kuni nin, noł nin, epi ei sinerang kin, wii pepin pepin enjpin. Nga alap nin, epi pei sinerang kin, wii mołpun endamin. Nga wumb sin kepil tok, ek buł ambilk, nik nik enjing. Pe nga sin ngii sinerang kin, tuk andpin andpin mulnjpin.

¹² Sin sinim no pepin, andpin kongun erpin ei, sin sinim angil ele kongun dinga kindpin enjpin. Nga wumb sin ek kis kun pinerim mił, ek buł ambilk enjing ku; ba sin prei erpin, Gos ngopun, eim kapli paki tang kin, noman to ak to erpin piinjpin. Nga erpin kin, sin ngenj kumbii ngołmun kunum ei, sin kanpin, wił tołmun.

¹³ Pe wumb sin ek buł ambilk, ek nik ngunjung ei, sin ek kun ka pim mił, nipin orung kindinjin. Kindpin kin, ya mani mei ele wumb, sin kin noman

yi to piinmin. 'Sin kuni kiim nin, epi moł mił,' ni piinmin wumb ei, enim epi wii mił endi mołmun wumb mił, endi kun ka mulałmin mon! Wumb ei en enim sin kin noman yi to piinmin.

¹⁴ Na nanim ek ei nge połup, enim kin kindind ei, enim piik kin, singambil singii nge, nip ngonand mon! Ba na enim ek kengip dinga ngop kin ek nip ngond. Nimbil erang, enim nam kang ambil mił mołmun. Mułangin kin, enim nam noman kułup ngond.

¹⁵ Pe enim 10,000 wumb pei kapli enim tep erik mołmun wumb ei mił molk kin, Jiisas Krai nik kin, andan tok wumb ngungii; ba enim ernjing pei mulałmin mon. Na nanim enim erinjing mił mendpił mołup, si kindinj. Nimbil erang enim kumb se, Jiisas eim ek ka ei piik kin, eim nge wumb tiłap molk kin, pii gii ninjing ei, na Gos eim ek ka ni tor kindip kin, enim ngunj.

¹⁶ Pe yi peng kin, na enim ek dinga nip ngond ei piingii. Na nanim noman palim mił erip kin, andan top mundunj ele, kapli enim ekii sik, erik pungi.

¹⁷ Oł ele nge, na piip kin, Timisii kindamb kin, enim mołmun konu ele onum. Opu kin, nanim kingam mił, na eim noman ngond. Ngop pendip kin, Owundu Jiisas Krai nge kongun ei ambil gii nipi pum. Pupu kin, eim Jiisas Krai noman konj ngang kin, na Jiisas ekii sip, kongun erip, mołup pund mił ei, eim enim nipi ngang kin, piingii. Na Gos nge tiłap wumb konu eipi eipi mołmun wumb ei, ek yi ku, nip ngoł ek ka ei, eim enim kanpi kin, ni tor kindpi ngumba.

¹⁸ Wumb kombur en enim, wumb owundu mołmun ni piik kin, en enim embe ambilk tonu kindik kin, noman yi to piinmin ei, na Pol tungu erip, enim kin onermba ni piinmin. Nimbil erang, na Timosii enim kin kindinj.

¹⁹ Ba sinim nge Owundu eim noman ele kapli ni piim kin, na enim mołmun konu ele, si kirip ombii. Nga nam nipe epi endi bong nik enmin wumb ei, erngii nge kur kan simbii. Na en enim nipe epi endi ningii ek ei nge, mendpił mon; ba en enim dinga palim ei, kurup kenmbii.

²⁰ Nimbil erang Gos eim sinim kin tep er mołum oł ei, ek ninmin ele nge mon; ba Gos eim nge dinga ele mendpił palim.

²¹ Pe enim na ek piinenjing kin, na enim kin pe epi nipe endi mił, endi ermbii ei nge, enim noman to piinmin? Pe na enim kin kepil tumbii nge ombii min, na noman emin sep kin, enim noman tuk giyeng ni seng kin, enim kin ombii?

5

Wumb En Enim Oł Kis Men Tołmun Ngii Ele Enjing

¹ Pe wumb en enim oł kis erik mołmun mił, nik ngunjung. Pe wumb kombur enim mołmun konu ele tuk molk oł kis erik ei, amb ngunduk, oł kun pinerim mił enmin. Enim wumb endeim, eim arim nge amb eim seng kin, tep tokuł, no pekil andinmbil. Oł yi nge ei, torung pii gii ninenjing wumb mołmun ei, oł yi nge ei kun pinalim mił ni piinmin.

² Pe nimbil erang en enim nge embe ambilk to kindik enjing? Ei mon; ba enim oł ei si kindik kin, nga kaimb sik, kei nik mułngii. Pe wu endi eim oł kis yi nge erim ei, enim kapli eim tuk mołum ei, to tor kindangin kin, pupu torung mułmba. Mołpu kin, enim kin tep to mulermba mon!

³ Pe na enim kin tep to mulał, mon! Ba na noman tuk gui ei, enim kin tep to mił mołum. Mołpu kin, Jiisas Krai nge dinga ele, na wu ei oł kis kun pinerim mił, erpi mułum wu ei kin, na ek ok noman ele piinj mił, ni tor kindip ngond. Nip kin, na enim kin tep to mołup kin, nimbii mił nind.

4 Na ok noman ele piinj yi mił nind. Pe enim ok, Jiisas Kraiss nge dinga ele, se kulou tok, o ende pungii. Kunum ei, na noman tuk gui enim kin tep to mułmbii. Nga Jiisas Owundu nge dinga ele, sinim kin tep to mułmba.

5 Wu ei oł kis elim wu ei, tuk mołum ei, to tor kindangin pupu kin, Seisen kin ba. Pang kin, Seisin eim ngenj oł ele, to kis mundmba. Yi mił erang kin, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, wu eim nge noman tuk gui ei, sipi orung simba.

6 Pe enim engin mił erik, embe ambilk tonu kindik kin, oł yi nge enmin oł ei, kun ka mon. Enim ek ei piyei! Ek endi yi mił ninmin, 'Bres kopur owundu mił o wułum epi yiis ei, aninga kopur kindiłmin. Oł yi erang kin, bres o wupu owundu elim. Ei yi mił ku, wumb oł kis kun pinalim oł enmin ei, aninga erik punmun. Nga ekii se, oł kis wumb kin orung orung punmun.

7 Pe enim oł kis kun pinalim yi nge, erik mołmun ei, yiis mił bres kin orung orung pei punum yi mił si kindngii. Si kindik kin, kapli enim bres konj yiis pinalim ei, yi mił oł kis pinerang kin, am kun ka mendpił mułngii. Nimbil erang Jiisas Kraiss eim kołpu kin, sinim kin kindim. Kindpi kin, eim Jura wumb Eisip konu molk kin, kung siipsiip to kundnjung mił, eim sinim kin yi kołpu ngum.

8 Yi peng kin, kapli sinim oł kis kun pinalim mił, erpin mołmun ei, si kindmin. Ei yi mił ku, Jura wumb yiis aninga kembis kindangin kin, bres o wupu owundu elim epi ei, kunum owundu Eisip konu ele, Gos en enim paki topu kin, Eisip konu ele se mengpi, tor tułum ele piik kin, bres wii erik, kuni owundu wii nołmun, epi yiis endi kindnałmin mon. Nga sinim kapli kun ka mołpun ek keimi ninim.

9 Na yi nip mon połup kin, enim kin kindinj. Kindip kin, enim wu eipi oł kis kanim kanim kun pinerim mił, wu eipi nge amb ngunduk elmin wumb ei kin, tep tok, ende endnerngii mon.

10 Yi erang kin, enim wumb kanim kanim endi kun ka pinerim mił, ya mani mei ele wumb oł kis wu eipi nge amb ngunduk enmin; nga wumb mei ele epi kanim kanim pei simin ni piinmin; nga wumb kombur epi pei wan waning simin ni piinmin; nga gos kend men tok erik ngonum wumb ei, oł yi nge enmin wumb ei si kindik kin; nga ya mei ele epi pei si kindik kin, wumb kin wii mendpił mułngii. Na nanim enim kin mon połup kindinj ei, ek yi ninand mon.

11 Ba na enim kin ek nip mon połup end ei, pułe yi mił. Wumb endi eim ek yi mił nimba, 'Na nanim Jiisas Kraiss nge tilap ele moł;' ba nga eim wu eipi nge amb ngunduk tep to oł kun pinalim mił erpi kin; nga epi kanim kanim pei eim minj ku simbii ni piipi kin; nga gos kend kin men topu erpi ngopu kin; nga wumb kin ek buł ambilpi kin; nga noł nok noman wulu pang kin, peng pep kun enerang kin; nga wumb eipi epi waning si kin, enim wumb yi nge ei enim kuni ende nok, tep ende tok yi enerngii, mon!

12 Nimbil erang kongun ei na nanim kongun mon; nga enim kongun mon ku. Torung wumb Gos eim tilap ele mulałmin wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin pa nipin, wumb ei mok tok enerngii mon! Ei nimbil erang, ei sinim nge kongun mon.

13 Ba wumb ombu Gos eim tilap ele, torung molk oł kis kun pinalim mił enmin wumb ei, Gos eim kapli mok tumba. Ba pe nga, Gos tilap ele tukrung mołmun wumb ei kin, enim mok tok erngii kongun mendpił palim. Gos ek ninim mił yi erngii, "Enim wumb endi oł kis elim wu endi enim kin mołum wu ei, to tor kindei!" niłim.

6

Pii Gii Wumb Engnjing Kin Kos Erik Ngunerngii

1 Pe wumb endi enim Gos nge wumb mołmun konu wu ei, wumb eipi kin ek nimba wu ei pupu kin, wumb torung wumb kos piłmin wumb kin punermba mon. Nimbil erang wu ei eim singambil sinerim min? Ba wu ei eim Gos nge wumb kin kos piimba.

2 Enim ei piyei! Gos eim nge wumb tilap ele mołmun wumb ei, ekii se kapli enim ya mani mei ele wumb orung orung Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, kii sik epi kanim kanim erngii ele piik kin, mok tok erngii. Yi mił erang keimi, enim ya mani mei ele wumb oł kis kun pinerim mił enjing wumb ei kin, enim kii sik, mok tok erik, pa yi ningii pim kin, nga ek nin, epi kembis ombu, enim nik sipik, kun erngii ku.

3 Enim ei piingii, ekii se simin kapli, Gos eim enjel mołmun ei, oł endi erngii ei, sinim mołpun oł ei mok topun ermin, pa nipin ngumun. Yi peng kin, sinim kapli ya mani mei ele ek nin, epi kembis kombur kun pinerim mił erik mołmun ei, sinim kapli nipin, mok topun kun ermin.

4 Yi peng kin, sinim na mei ele kos ek nin, epi kanim kanim ele pim kin, sinim nimbil oł erang, wumb Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, epi ombu mok tok enmin?

5 Na ek ei mon połup kin, enim singambil singii nge nip ngond. Pe keimi, wumb kombur enim pii gii ninjing wumb mołmun konu ele wumb, noman pim wumb ei, kapli nik piik, enim oł kun enmin, nga oł kis kun pinerim mił, mok tok kos erngii ni piik; ba wu endi molaimin min?

6 Ba wumb kombur, enim Gos nge wumb tilap mołmun ei, en enim engnjing kos ek piik nge sipik, Gos kin pii gii ninenjing wumb kumb ele si pangin kin, wumb ei enim oł nik piik, mok tok, kos erngii min?

7 Enim engnjing endi si mengk, kos erngii sipinmin. Oł yi nge enim to mani kindpi kin, enim oł kun ka pim mił, enenjing pa nipi ngonum. Pe nga enim kapli kanik wiik tangin kin, wumb enim epi waning sik; nga ek kend tok siłmin mił, yi erngii.

8 Ba enim engnjing noł pii gii ninjing wumb kos erik kin, pin pin erik, wumb eipi epi toltuk sinmin.

9-10 Enim ei piyei! Wumb oł kis elmin wumb ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Enim wumb en enim noman ele ek kend tok enerngii, mon. Wumb ombu Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii. Wumb ei oł kun pinalim oł elmin wumb ei, wu eipi amb ngunduk sik; nga gos kend embe ambilk tonu kindik elmin; nga wu eipi embnjing kin tep tok, no pek elmin; nga wu endi wu eipi kin amb mił tep to pek elmin; nga wumb eipi epi waning siłmin; nga wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, wu eipi bun bun kulpu kin, simbii ni piłim; nga wu endi noł nang kin, noman wulu pang mołmun; nga wumb endi eim wu eipi kin ek embilmba; nga endi yi ku wu endi wu eipi tui to pendpi eim ku ni epi aninga waning siłim. Wumb yi nge ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon.

11 Pe enim mołmun wumb kombur ok oł yi nge erik mulnjung; ba pe, Gos kingam Jiisas eim miyem ele, enim noman tuk ele oł kis kun pinerim, erik mulnjung oł ei, kil ngo si kindim. Nga Gos eim nge Gui Ka ele erpi sipipi kin, enim to eipi kindpi kin, nga erang ok, wumb kun ka mendpił mołmun. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninjing.

12 Wumb kombur yi mił niłmin, "Epi kanim kanim pei, sin kapli ermin," ni lo yi ninanim mon; "Ba epi kanim kanim pei erngii," ei kombur enim paki tunermba. Keimi, lo yi ninim, 'Nga epi kanim kanim kapli pei ermbii,'

ni piind; ba na epi ombu ei na ambil gii ninarpi kin, kongun wu mił kongun wii erip mulermbii, mon.

¹³ Keimi, kuni ei sinim kirim ele nge, nga sinim kirim palim ei kuni ele nge; ba ekii se Gos eim kapli sinim kirim kin kuni kin ei Gos eim erpi kin, to poru nipi, si kindmba. Ba sinim ngenj ei sipipin, oł kis kun pinerim mił, enermin mon. Nga ei amb ambil kin tep tunarpin kin, nga or ende pepin kin, piipin andinmin, ei mon! Ba sinim ngenj ei Gos Owundu eim nge ngenj; nga Gos Owundu ei eim sinim nge ngenj ele mołum.

¹⁴ Gos eim dinga ele mendpił, Jiisas Owundu kołpu pim ei, erpi sipi kin, nga konj kindim. Nga sinim yi ku, ei eim dinga ele mendpił, sinim nga kułmun ei, erpi sipi kin, nga konj kindmba. Yi erang, sinim ngenj konj kunum kunum mułmba.

¹⁵ Pe enim kom sek piingii ei, sinim ngenj pei ei, Jiisas Kraiss eim nge ngenj yi peng kin, nga sinim Jiisas Kraiss sinim eim ngenj ei, sipipin kin, nga amb andlam owul andilim amb ei nge, sinim Kraiss ngenj ei sipipin oł yi nge, enermin ku. Ei am mon mendpił!

¹⁶ Pe enim kom sek piingii. Pe wu endi eim amb ningil owul owul kanpi andilim amb ei kin, tep tokul, or ende pekil erngil ei, Gos ek yi mił ninim, "Wu ngenj ei opu, amb ngenj kin opu, ende pupu, si kindpi kin, amb ei kin wu ei kin ngenj ende pupu mołum.

¹⁷ Ba wumb nii endi eim, Jiisas Owundu kin dambiltpi o ende pupu nim kin, eim noman tuk gui ka molkuł kin, o ende punjngul.

¹⁸ Oł kis yi nge kun pinalim oł ei, buł ngok, si kindngii. Oł kis kanim kanim eipi kun pinalim enmin oł ei, ngenj torung oł enmin; ba oł kis yi nge kun pinalim oł ei, eim ngenj er kis mondpu kin, oł kis enim.

¹⁹ Enim piyei! Enim ngenj noman tuk ele ei, Gos eim Gui Ka nge ngii mił, enim kin no pepi mołum. Gos nge Gui Ka, ei eim enim ngang kin, enim ngenj noman tuk ele mołum. Enim nge ngenj ei en enim nge mon.

²⁰ Gos eim enim kumep owundu to pendpi kin, sipi orung sim. Ei yi peng kin, epi kanim kanim en enim ngenj ele erngii epi ei, Gos eim embe ambilk tonu kindngii.

7

Wu Amb Silmin Oł Ei Nge

¹ Ok enim mon endi polk kindnjing ei nge; pe na mon połup kin, orung kindind. Pe wu endi eim amb endi sinarpi ni, epi endi enerim kin, ei oł ka ermba.

² Ba nimbil erang wumb ningil eipi eipi kanilmin wumb, pei mołmun. Molk kin, oł yi elmin oł ei piki tonum. Yi mił erang, wu amb endeim endeim ni mułangin kin, nga amb wu endeim endeim ni mułang kin, oł yi mił erngii.

³ Wu ngenj ei ambim nge ngenj kapli eim pandi tunermba mon. Yi mił ku, amb ngenj ei wam nge ngenj kapli eim yi ku, pandi tunermba, mon ku.

⁴ Amb eim nge ngenj ei, eim tep erpi mulalim mon; ba amb wam eim nge ambim ngenj tep erpi mołum. Pe nga wu eim ngenj ei eim tep erpi mulalim ku; ba amb eim wam nge ngenj ei eim tep erpi mołum.

⁵ Pe wu amb el elip wu amb nge tep tonmun oł ei nge noman ele tonu om kin, kapli tep tungul. Pe nga el elip, mon pa nikil, kunum ele mendpił prei erpil, yi ermbil nikil erngil, ei kapli; nga ekii se okul, wu amb nge tep tumbul ni, noman to piingil ei kapli erngil. Mon pim kin, Seisen opu pendpi kin, kom top, mon nipi kin, yi ermba. Nga el elip, ngenj ele sipkil kin, wumb eipi kin oł kis yi nge erngil.

6 Na enim kii sinjing kin, wu amb simba ek ei piip nind. Nind ek ei, enim wu amb singii ei, yi mił erngii ei kapli; ba ei lo ek endi mon.

7 Pe na noman yi to piind. Wu amb pei na amb sinarip wii moł mił, yi mułngii; ba wumb endeim endeim ni, Gos eim en enim noman dinga kanim kanim yi mił ngum. Gos eim wumb kombur en enim wenjing min embnjng. Nga Gos wumb kombur yi mił ngum; amb sinarik; nga wu punarik, wii mułngii.

8 Pe na ek ei nip wu amb sinałmin; nga amb wu punałmin; nga amb wenjing kołmun wumb ei kin nip ngond. Ngond ek ei, enim yi mołmun mił, na moł mił, yi erik mułngii; ei ka wii!

9 Ba wumb endi eim ngenj kin noman ełe tep kun enermba ei, kapli wu endi amb simba min, amb wu endi ba ei kapli. Mon pim kin, wumb ei eim noman tuk ełe dup mił gur neng kin, oł kis endi ermba.

10 Pe nga wu amb sinmin; nga amb wu punmun wumb ei kin, na lo ek dinga endi nip ngond. Ngond ek ei, nanim lo ek mon; ba Gos Owundu lo ei nipi ngonum. Ei yi mił, amb endi eim wam mani kindpi kin, pun punermba mon.

11 Pe nga amb wam ei mani kindpi, si kindpi pupu nim kin, amb ei, eim wii mułmba. Wu endi eipi punermba mon; ba amb eim nge wam kin orung ba ei kapli. Nga amb ei wam noman emin sepi kin, eim kapli, eim ambim se orung simba. Nga mon pa nipi kin, wu amb si kindnermba mon.

12 Nga wumb eipi kombur kin, nanim ek yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Gos Owundu nge ek ok nirim mił pułum, mon. Nanim nip enim ngond. Pe nga, pii gii nim wu endi, eim ambim pii gii ninerim kin, ba eim wam kin kapli, 'No pep mołup bii,' pa nimba. Nimba ei, eim wam kapli mani kindpi kin, si kindnermba mon!

13 Pe nga pii gii nim amb endi, eim wam pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin 'Tep to no pep mołup bii,' pa nimba. Nimba ei kapli, amb ei eim wam mani kindpi kin, si kindnermba mon.

14 Pe enim piinmin! Wu endi pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin tep tumba wu ei, eim oł kun ka ełmin mił mułmba. Nimbił erang eim ambim pii gii nirim ełe erim. Pe nga ambim eim pii gii ninerim kin, amb ei eim wam pii gii nim wu kin, tep to mułmba. Nga yi ku Gos amb ei kanpi kin, kun ka mił mułmba ni kaninim. Nimbił erang amb eim wam pii gii nirim ełe erim. Ba yi peng kin, enim kangii ambiił mengłangin kin, kapli kun ka mulenelangin. Ba nga oł yi enjing palim mił ei, oł kun ka erik mił mołmun.

15 Pe nga wumb endi eim pii gii ninerim kin, ei eim wam min, ambim mani kind, si kindpi kin, bii pa nimba. Nimba ei, kapli yi ermba mił, ei pii gii nirim wu, min amb ei, kapli eim ambiił gii ninerngii. Oł yi ermba mił, Gos eim ek yi nipi, "Enim noman emin palim ełe, no pek mułngii," pa nim.

16 Ba pe nim pii gii nin amb ei, nim pii kun eran kin, wanim kapli pii gii nimba min mon; nim piinan. Yi mił nim wanim si kindnenjii mon. Pe kapli, nim pii gii wu, nim pii kun eran kin, ambnim kapli pii gii nimba min, ei nim piinan. Yi mił nim ambnim si kindnenjii mon ku.

17 Ek ełe nge wu amb simba ei Gos eim wumb nii endeim endeim ni mok tum. Ba epi ei kin, Gos nirim mił, wu endeim endeim ni yi mił mułngii. Mułangin mił, na lo ek yi mił nip kin, Gos tilap wumb konu orung orung mołmun wumb nip ngunj.

18-19 Ei yi mił Jura wu endi ngenj kopsik ełmin wu endi mułang kin, Gos wii topu, se orung sim ei, eim kapli ngenj kopsik ełmin oł ei, si kindmbii ni enermba mon. Pe nga torung wu endi mułang kin, Gos eim wii topu se orung sim kunum ei nge, enim ngenj kopsik enałmin oł ei, ermbii ni

piinermba mon. Nimbil erang ngenj kopsik elmin ol ei min, ngenj kopsik enalmin ol ei min, ei ol mendpil endi mon; ba ol yi erngii ei ol mendpil, Gos eim nge ek enim piik kin, ekii singii ei, ol keimi mendpil.

²⁰ Pe wumb nii kanim kanim endi ok mulangin kin, Gos en enim mok topu, wii topu se orung sim ei, en enim nii ok mulnjung kin, yi ku molk pungii.

²¹ Pe enim wumb kombur wumb eipi kin kongun wii erik mulangin kin, enim wumb noman embin to piinerngii. Yi mil, Gos eim enim wii topu, sipi orung sim. Ba nga kapli enim andlam kun seng kin, enim wumb kin kongun wii erik molmun ei, si kindik kin, en enim noman ele kongun ei erik mulngii.

²² Wu endi wumb kin kongun wii erpi ngopu molum ei, eim wu endi eim Gos Owundu eim wii topu se orung sim. Nga wu ei, Gos kin wii mulmba. Mulmba ei, eim erpi, ol kis kun pinerim ei si kindpi, erpi kindpi kin, wumb konj mil molum wu ei, Jiisas Kraiss nge kongun wu mendpil molum. Nga orung wu eipi endi kin kongun enarpi kin, Jiisas Kraiss eim wii topu, se orung sim ei, eim nge kongun wu molpu kin, kongun wii erpi, ngopu molum.

²³ Gos eim sinim kumep owundu ngopu kin, sinim sipi orung sim. Pe enim yi mil no pek mei wumb kin enim noman ele kan ngii mil molk yi mulerngii mon.

²⁴ Na angnan nol! Sinim Gos kin mandi pupun kin, tep to molmun. Pe nga yi ku, sinim wumb endi ok mulnjpun kunum ele, Gos sin wii topu erim kunum ei, yi mil Gos kin ekii sipin molmun.

Amb Wu Punenjing Amb Ni, Wu Amb Sinenjing Wu Ni, Amb Wenjing Kutum Amb

²⁵ Pe na, amb wu punarik molmun amb ombu kin, ek yi mil nip ngond. Gos Owundu eim ek dinga endi yi nipi ngunerim mon; ba na nanim noman ele piind mil, ni tor kindip ngond. Ngond ei, nimbil erang Gos Owundu eim na kin kaimb owundu sipi, kolpu ngum. Ngang kin, kapli enim na ek kun ka ei piik kin, ekii singii.

²⁶ Pe akip kunum ele, ol embin tui kanim kanim tonu onum ele pim kin, na yi ni piind ei, kapli enim akip molmun mil, yi ku mulngii!

²⁷ Pe wumb kombur enim embnjing molum ei, mani kind, si kindmbii ni, noman to piikin enenjii mon! Pe nga, wumb kombur enim amb sinenjing pim kin, amb endi simin ni, noman yi peng kin, noman to piinerngii, mon ku.

²⁸ Ba pe nga enim amb kombur sinjing kin, ei enim ol kis kun pinerim mil enenjing mon. Pe nga amb kombur wu punarik mulngii amb ei, wu endi pungii nge, en enim ol kis kun pinerim mil enenjing mon ku. Ba na enim wu amb sinjing wumb ei, ya mei ele ol embin tui epi kanim kanim enim kin omba ei, piip kin nind. Nind ek ei, wumb ngenj kumbii ngang kin, wumb ngenj kumbii sinmin ol ei, piip nind. Nind ek ei, enim kin yi tonu omba, ei mon, ni piip kin nind.

²⁹ Angnan nol, na nam yi mil piip nind. Sinim mei mani kunum kopur kinan tangpi simba pinalim. Yi peng kin, akip kin ekii se wu amb singii wu mulngii ei, en enim amb mulerngii mil kongun dinga erik mulngii.

³⁰ Pe nga wumb kombur ke ningii ei nge, Gos kin kongun dinga erik ke ninerngii wumb, yi mil mulngii. Pe nga wumb kombur ka piik mulngii wumb ei nge, Gos kin kongun dinga erik noman embin seng molmun wumb, yi mil mulngii. Pe nga wumb kombur epi top tok singii wumb ei nge, Gos kin kongun erik epi sinerang molmun wumb, yi mil mulngii.

³¹ Pe wumb kombur mei ele epi kanim kanim salim ei sik, nok erik pungii ba, wumb ei Gos kin kongun dinga erik kin, nga mei ele epi ei kin, noman

kulerngii mon. Nimbil erang ya mei ele epi kanim kanim ombu epi eipi mil tonu opu kin, nga am pupu poru nimba.

32 Pe na nanim noman yi palim, epi kanim kanim enim noman ei embin to piinerngii mon. Pe amb sinanmin wu ombu, Gos Owundu kongun palim mil, noman to piik er mułngii. Nimbil erang enim Gos Owundu kin noman ka piik ngungii nge enmin.

33 Ba amb sinmin wu ombu, en enim ya mei ele epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim embnjing kin, noman ka to piik ngok, yi enmin.

34 Yi peng kin, wumb kombur en enim noman tal peng erik mołmun. Yi mil ku, nga amb wu punanmin amb ni ambil ombu, en enim Gos Owundu kongun ei, noman to piik kin, erik mułngii. Molk kin, ei enim ngenj ele ol kun ka palim mil erik kin, noman tuk gui ele molk enmin. Ba wu punmun amb ombu, en enim ya mei ele epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim wenjing kin noman ka piimba, nik enmin.

35 Na nanim ek nind ei nip eramb kin, enim paki top kin, kun ka mułngii nge end. Nga enim amb singii nge ol, andlam ondu ngunand; ba nanim enim ol kun ka pimba mil erik kin, nga enim. Gos Owundu eim kongun ele mendpil erik kin, am eim kin mendpil noman to piik erngii. Nga epi eipi endi, enim noman to piinerngii mon!

36 Pe nga wu endi eim amblam wu endi eipi simba nik, kuimi to kindangin kin, mułmba. Mułang kin, kung ngii pei o pang, ambil wu simba wu ei kenim ni, arim ambil ambil gii ni mułum. Mułang kin, arim eim kenim ni andlam eipi endi sinerang kin, kapli eim noman ele piipi, ambil ei wu ei ngumba. Ngang kin, ol kun pinalim mil enerim mon. Kapli, ambil wu ei pang kin, wu amb mułngul.

37 Ba nga arim eim dinga kindpi kin, amblam wak tunermba. Nga epi eipi endi sikir erii erii ninermba mon; ba nga eim nge noman ele, eim kun ka tep erpi mołum. Nga eim noman ele piipi pendpi kin, eim amblam kuimi to mundnjung kin, ambil ei wii mułpu kin, wu endi punermba mon ni piim. Yi mil wu ei ka wii erim.

38 Yi mil erang, arim amblam wu ei kuimi to mundnjung kin, wu endi ngum kin, ei kapli ermba. Pe nga arim endi amblam wu endi ngunerim kin, wu ei ka wii mendpil erim.

39 Pe amb endi wam konj mołum ei, wam kin tep tokul mołmbul. Ba nga amb ei eim wam kulmba ei, eim kapli wam kin ende punermba mon. Ba eim wu eipi endi bii ni piimba, ei kapli ba. Ba eim pii gii ninim wu endi ba.

40 Ba na nanim noman ele palim mil nip ngond. Amb ei, eim wam kulmba; nga ei eim wu endi eipi punarpi kin, eim wii mołum mil, ei ka mendpil pimba. Pe na nanim noman to piind ei, Gos eim nge Gui Ka na kin andan topu mołum ku.

8

Kuni Sipik Gos Kend Kin Embe Ambil Tonu Kindik

1 Pe na noman polup kindind ei nge kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik ngunjung. Pe enim yi mil kii sinjing ei, am keimi mendpil. Sinim pei noman kun ka peng piipin kin, erpin mołmun. Wumb en enim yi ninmin, "Noman yi palim ei sin epi kanim kanim pei piipin, si kindpin mołmun," pa ninmin. Ei yi erpi, enim embe ambil tonu kindang kin, ka ka piik enmin; ba wumb noman kultmun ol ei, en enim kin pim kin, en enim kapli erpi dinga kindilim.

² Pe wumb nii endi eim yi noman to pimba, “Na epi kombur am mendpił piind,” ni piimba wu ei, eim noman piimba mił, ei kaplı enanim, mon. Gos wu ei kanpi epi wii mił ni piinim.

³ Ba wumb nii endi, Gos kin noman kultum wu ei, Gos eim wu ei piinim mił, eim nge wu mendpił mołum.

⁴ Pe nga kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik kin, sik ngunjung ek ei, na nind. Ei sinim piinmin, gos kend ei Gos keimi mon! Ba ei min men wii mił; ba Gos eim endeim mołum. Nga sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpił mołum.

⁵ Ba nga keimi, epi kanim kanim pei “Gos mołmun, nga owundu mołmun,” pa niłmin. Yi peng kin, ei tonu epin muł ele ni, ya mani mei ele, gos kend owundu ombu pei mołmun.

⁶ Yi mił, ba sinim nge Gos keimi endeim mendpił mołum. Sinim Erinjpin Gos Eim endeim mendpił. Eim epi kanim kanim pei eririm nge pułwu. Sinim ei eim kin tep to mułmun ni piipi eririm. Nga Jiisas Krais Owundu endeim mendpił mołum. Eim epi kanim kanim pei erim ei, eim ele mendpił erim. Erang kin, sinim eim kin noman konj sipin, no pepin mołmun. Yi mił ku, sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpił mołum.

⁷ Ba wumb pei epi ombu pei keimi, ei pii poł tunanmin. Nga wumb kombur ni piik kin, en enim kuni sipik kin, gos kend kin, embe ambil tonu kindik ngunjung kuni ei, en enim nunjung. Nimbil erang en enim yi piilmin, gos kend ond ku mił, keimi mołum, ni yi piinjing. Piik kin, ei minj noman to piinjing. En enim noman tuk ele dinga piinenjing. Piinarik kin, kuni ei nunjung. Nangin kin, noman tuk ele ei dinga pinalim mił erim oł kis erpi kin, noman tuk ele to kis mondnum.

⁸ Keimi, kuni numun ei, sinim erpi sipipi kin, Gos eim kin mandi kindnermba mon. Pe sinim kuni ei nonenjpın kin, sinim embe Gos kumb ele to mani kindnermba mon. Pe nga kuni ei nunjpun kin, sinim embe Gos kumb ele to tonu kindnermba mon ku. Yi peng kin, kuni yi nge ei nunermin mon.

⁹ Ba enim kanik, kun erik mułngii! Pe enim kuni nok, oł yi nge enjing kin, wumb kombur pii gii dinga ninanmin wumb ei, bok tok, si kindik, orung puk kin, oł kis kun pinalim mił erngii. Mon pim kin, enim kuni nok, oł yi nge enmin konu ele mendpił, wumb kombur bok tok, si kindik, orung puk kin, oł kis nga erngii nge, enim noman tuk ele yi ninim.

¹⁰ Ei yi mił, nim oł ombu am piil ni piilin, wu endi gos kend men tok ngii peł ele molkun kin, kuni nun. Nun kunum ele, wu endi eim noman tuk ele dinga pinerim wu ei, nim kanpi kin, nim nun kuni ei, ekii se wu ei, gos kend kuni numba ku.

¹¹ Nim kan kin, nim oł ombu piilin wu, ninim oł ei eran kin, angnim endi noman tuk ele dinga pinerim wu ei, eim noman ele nim er kis mundun. Nim angnim wu ei, Krais ei ond peri kołpu kin, wu ei sipi orung sim.

¹² Ei yi mił enim oł ei erangin kin, engnjing noł noman tuk ele dinga pinalim ombu, ei erpi kis mondnum. Wumb ei kin oł kis enmin. Ba yi ku, enim oł yi nge enjing kin, Krais ei kin oł kis kun pinerim mił erik ngonmun ku.

¹³ Yi peng kin, kuni namb kin, nanim angnan noł bok tok enjing kin, nam kuni ei nge nga endi nunermbii mon. Mon pim kin, nanim angnan noł kaplı oł kis endi oł kun pinerim mił erngii.

1 Pe epi endi erpi, na noman tuk ele ambil gii ni se mola'lim mon. Pe na Gos nge ek se andilmin wu mo'. Pe na Jiisas sinim nge Owundu ei na kenj ku. Jiisas Owundu nge kongun enj ei mong tum ei, enim mo'mun.

2 Keimi, wumb kombur yi ni piingii. Na Gos nge ek se andilmin wu mola' ni piingii; ba ei keimi, na Gos nge ek se andilmin wu mo'. Ei yi erang kin, enim ok pendik, Jiisas kin pii gii dinga nik mo'mun. Yi ku enim kapli piinmin ei, na enim kin Gos nge ek se andilmin wu mendpil mo'.

3 Pe wumb na kin kos mi' erik, o' yi en yi en, nik enmin ei, nanim ek yi mi' nip, orung kindind.

4 Pe wumb sin ek se andilmin wumb kin kuni ni no' ngok erngii ei, sin Gos Owundu nge kongun ermin ei, sin sipin kapli numun, ei kis min?

5 Piisa kin Gos nga ek se andilmin wumb eipi kin Owundu nge angim no' yi mi' ku erik. Ei kapli enim ek se andilmin wumb pii gii amb sik, sin kin tep tok Gos kongun erik andmin. Nga kapli si' yi ku erpil kin, nga kuni ngok ei sipi' numbu', ei kis min?

6 Banapas kin na kin mendpil si' si'lip, ngenj kongun erpil, kuni se nopu' mo'mbu' ni, na yi piind; ba nimbi' erang si' si'lip mendpil, yi mi' ermbi'?

7 Pe opu ond wu endi eim opu peng, opu ermba; ba ei eim kuni kan sipi, nopu mulermba mon! Pe nga wumb endi ond mong pin telmba kuni ei, nga eim sipi namba ku. Pe nga kung kau es to'um wu ei, eim kung kau am to sipi, namba ku. Yi mi' elmin, nga ei nge kuni no'mun.

8 Pe epi ombu wumb o' kun palim mi' ermin ni noman yi to piinmin ei, na o' ei nge kin mendpil ninermbii mon. Nimbi' erang nga Gos eim nge lo ek epi yi ku ninim.

9 Sinim Gos Moses lo ek ngurum ek piinmin ei, ek yi ninim.

“Pe kung kou kombur simb ele kimbangan kin, kuni wiis mong topu, konu eipi eipi pulum ei, kung kou ombu gupu ele epi endi sik, kum tok kung kou kuni nunermba nik yi enerngii mon.”

Ei Gos kung kau ombu mendpil, noman to piipi ninim min?

10 Gos ek yi piipi, nirim ei, sinim nge mendpil noman to piipi kin, ek yi mi' nirim. Keimi mendpil, ei sinim piimin nipi, mon po'pu pendrim. Pe wu endi kuni telngii konu mei topu ka ermba. Nga wu endi kuni mong topu mulang kin, tengmba ei, el elip kuni mong ele kongun erangi' kin, kuni kopur simbi' ni piiki' kin, kongun yi mi' erngi'.

11 Pe sin Gos eim ek ka kuni mong mi', enim mo'mun konu ele kindinjpjin. Kindpin kin, enim noman tuk ele kuni mi' dinga sinjing. Sik kin, sin kunum kunum no pepin mo'mun ei, enim sin kin kuni ni epi ombu, sin paki tumba epi kopur pei, enim sin kin ngungii ei, kapli sin numun ni piinmin. Piipin kin, ei kun pina'lim ni piinmin min?

12 Pe nga wumb kombur enim kin epi kombur simin ni piingii, ei kapli. Ba sin kumb se enim kin kongun erpin kin, ei kapli sin enim kin epi pei simin ni piinjpjin; ba o' yi nge, ei sin enenjpjin mon. Yi peng kin, sin sinim o' embin tui kanim kanim ei ko wupun kin, kongun erpin punjpun.

Mon pim kin, Jiisas eim ek ka ni tor kindpin enjpin kin, andlam ei ondu ngunjpun. Yi peng kin, sin kuni ni epi enim kin sinenjpjin.

13 Enim ek keimi mendpil piik si kindinmin. Ei men ngii ele kongun elmin wu ombu men ngii ele ngo'mun kuni ei, sik no'mun. Nga wumb kung sipik, dup kalk, Gos ngo'mun wu ombu, kung tongndung en enim sik, no'mun ku.

14 Yi mi' ku, Gos Owundu eim lo ek yi mi' nipi pendim. Ei wumb nii endi, Gos eim ek ka nik, tor kindik kin, wumb ngungii ei, en enim kuni nin epi kanim kanim pei, Gos kongun erngii ele nge wumb ei kin, sik nok pek kin, molk pungii.

15 Ba na epi ombu endi, enim kin yi mił sip enenj mon. Pe nga mon ei potup kin ngond; ba oł ei nge, nanim ermbii nip, ngonand mon. Yi peng kin, kumb se na kułmbii ei kaplı. Mon pim kin, wu endi na noman ka piind pufe ei, na enim kin ek ka nip tor kindip wii ngond ei, sipi kin, tor sipi si kindmba.

16 Yi mił, na Gos ek ka nip tor kindind. Na kongun ei mendpił Gos na buł ele tonu kindim kin, kongun ei mendpił ermbii. Nga kongun eipi endi sinanim mon. Na Gos ek ka nip, tor kindnenj kin, na noman tuk ele kis mendpił mułmba. Yi mił, kongun ei erip kin, na nanim embe ambił tonu kindnermbii.

17 Pe kongun ei, nanim noman ele mendpił ermbii nip elamb kin, na nge kongun enj ele kumep silamb. Yi mił ermbii nip enand; ba na kongun ei end. Gos eim 'Na enjii,' pa nipi ngum kongun ei, erip moł.

18 Pe na kongun enj ele, monge ei yi mił endi sind. Na Gos ek ka enim wii nip ngunj; ba na monge endi eipi sinermbii mon. Na ka piind ele nge, ei na monge mendpił sind. Sip kin ei nge, enim ek ka ei wii sinmin.

19 Pe na nanim wu endi nge kongun wu mulał mon; ba na nanim noman ele erip wumb pei nge kongun wu moł. Mołup kin, kongun erip, wumb pei Gos sipi, orung simba nge kongun erip kin, ek ka nip, tor kindip moł.

20 Yi mił, Jura wumb kin mołup kongun enj ei, Jura wumb nok pek mulnjung mił, na yi ku erip kin, nop pep muls. Yi erang kin, Jura wumb Gos kin sip, orung simbii nge muls. Pe nga, nanim Gos lo ek Moses ngurum ei, na tep enanim; ba na wumb mił no pep mołup kin. Gos lo ek Moses ngurum ei ninim mił, ekii sinj. Sinj lo ei, nanim wumb kin tep to mołup kin, yi enj ei erip kin, wumb ei lo ek ekii sinjing wumb ei, Gos se orung simba nge enj.

21 Yi mił ku pe nga torung wumb tilap eipi wumb, Moses lo ekii sinenjing wumb ei no pek erik mulnjung mił, na yi ku enj. Ei yi erip kin, torung wumb tilap eipi wumb Gos kin sip, orung simbii nge, yi enj. Pe na oł yi nge end ei, erip kin, Gos lo ek to kindip kin, ekii sinenj mon. Ba ninim Krais lo ek nipi ngum ele, nanim ekii sip andind.

22 Wumb pii gii dinga pinerim wumb ei kin, na yi ku, pii gii dinga pinerim mił ku onj. Yi erang kin, na wumb pii gii dinga pinerim wumb ei, Gos kin sipi orung simba nge enj. Pe nga wumb pei oł kanim kanim enjing mił, na yi ku oł ei nge enj. Yi erip kin, na wumb aninga kombur Gos kin sipi, orung simba nge enj.

23 Oł kanim kanim pei, ei na enj ei, yi erip kin, Gos eim ek ka nip, tor kindip kin, nga Gos embe ambił tonu kindip enj. Enj ei wumb kombur ok, Gos ek piik pii gii nengin kin, Gos en enim epi ka wii ngang kin, en enim ka ka piik erngii. Na nanim yi ku erip kin, ka ka piip ermbii.

24 Pe enim keimi piinmin wumb kombur sikirik puk kin, epi ka wii endi singii nge punmun. Pupun kin ei, wu pei sikir pulmun; ba wu pei minj puk kin, epi ka wii endi sinerngii mon. Enim ei piyei! Yi mił erang, enim yi ku, sikirik dinga puk kin, Gos nge epi ka wii salim epi ei, singii nge punmun.

25 Wumb pei sikirmin ni piingii wumb ei, en enim kongun dinga erik, noman nin ngenj dinga kindik kin, noman ele epi kanim kanim to mani kindik. Yi erik kin, kaplı dinga sikir puk kin, epi ka wii endi singii. Ba ekii se, epi ei, am ba; kunum kunum eim kin tep mulermba. Ba sinim sikir dinga pupun kin, epi ka wii simin epi ei, kunum kunum tep mułmba.

26 Yi peng kin, na nanim kun sikirip punj, poru niłim konu ele pup kin, na kanip kin, orung orung kindnenj mon. Yi mił ku, nanim angil ele kum tonmun wu ei mił moł. Kunum kunum nanim angil tał ei, angil wii olkup top kindamb kin, wii konu pop top punałim mon.

²⁷ Ba nanim ngenj ele, kongun dinga kindip eramb kin, nanim piind noman pahim mił, na ngenj ekii simba. Mon pim kin, nam Gos ek ka nip, tor kindip, wumb ngamb kin, ekii se sikir pup, bok tamb kin, Gos epi ka wii sinenj kin, na kin ka mulermba.

10

Gos Kend Kin Men Tok Erik Ngok, Noman To Piinerngii

¹ Angnan noł, na enim kin kom se piingii ei, na ek nip ngond. Sin sinim Jura wumb kupenjpın noł Eisip konu si kindik kin, Moses kin ekii sik punjung ei, kupu muł endi mandring ele, andan topu, en enim wumb mulenjing konu ele molk punjung. Puk kin, 'Ep Noł Kundii' pim konu ele, tumb tok puk kin, orundung noł wer ele tor punjung.

² Pe wumb en enim kupu muł ele nin, ep noł kundii tumb tok orundung tor punjung, Gos wumb ei noł ele noł pendpi ngum. Nga ok, Moses kin tep tok, ekii sik punjung.

³ Pe en enim pei wumb mulenjing kulii konu ele, kuni ende mił nunjung ei, Gos eim en enim ngum kuni ei, nunjung.

⁴ Nga wumb pei noł ende mił nunjung ei Gos ngum noł ei, nunjung. Keimi, en enim pei kom ku ele tor om noł ei, minj nunjung. Pe nga, sinim piinmin ei Krais eim noł ngopu, paki topu kin wumb ombu en enim kin, tep tok punjung.

⁵ Ba Gos eim, wumb pei enjing oł ei, kanpi ka piinarpi kin, nga noman kulpu ngunerim mon. Yi peng kin, kulnjung wumb pei aninga ombu, mei wumb molalmin konu orung orung ele, wumb kolk kin, molk punjung.

⁶ Pe oł kanim kanim ombu, sinim kenmin ni, andan topu ngonum. Yi erpi kin, andan topu ngang kin, sinim oł kis yi nge, wumb ombu enjing oł yi nge, noman to piinerngii mon!

⁷ Nga gos kend embe ambıl tonu kindik noman to piinerngii. Wumb kombur enjing oł ei mił, enim yi enerngii! Ei nge, Gos eim ek ka ele yi ninim, "Wumb mani pei ele molk, kuni nok, noł nok erik kin, nga angk tonu ok, non erik." Yi erangin kin, gos kend kin ka piik nik enjing.

⁸ Nga ok wumb kombur wu amb eipi nguduk kin, oł kis kun pinerim mił erik kin, yi mił erik. Oł yi nge, ei sinim yi enermin mon! Wumb kombur oł yi nge erik mulnjung wumb ei, kunum endeim mendpił ele, 23,000 wumb pei kulnjung. Yi erang kin, enim oł ei enerngii, mon!

⁹ Sinim Gos Owundu ei nge, epi kuni ngumba min mon; ei oł ermba mił kenmin nik, wumb kombur enjing ei, yi mił enerngii mon. Yi erangin kin, ka wembii kis ok, wumb ei tangin kin, kolk poru ninjing.

¹⁰ Enim kapli, Gos sin kin, 'Oł yi mił yi mił enjii,' ei enim pa nik kin, wumb kombur oł yi nge enjing oł ei, yi nge enerngii mon! Wumb kombur oł yi nge enjing ei, Gos enjel wumb to kondulım nge enjel opu kin, wumb kombur to kondpu poru nim.

¹¹ Pe oł kanim kanim wumb ombu kin tonu om ei, wumb oł ei andan tang kin, noman to piingii, nipi enerim. Nga sinim oł yi nge enerngii nipi, andan topu kin, Gos eim ek ka ele pendim pahim ei, pe muł mei, poru nimba kunum ei, mandi erang kin, no pepin molmun.

¹² Yi mił erang, wumb nii endi, eim nanim Krais pii gii dinga angip mułmbii ni, noman yi to piimba wumb ei, eim kanpi, kun erpi kin, no pepi mułmba. Mon peng kin, eim oł kis kun pinerim mił erpi kin, bok topu, si kindpi kin, orung ba.

¹³ Pe oł erngii mił kenmba oł kanim kanim enim kin opu, kom topu, enim noman ngenj ele yi erii yi erii nimba ei, oł konj andlam endi eipi opu, enim

kin onanim. Oł yi nge, ei wumb pei kin yi tonu opu opu erim. Ba sinim Gos kin pii gii dinga nimin, kaplı Gos sinim ambilpi gii dinga nipi kin, sinim paki tumba. Nga enim Gos eim kanpi wiik tang kin, opu kom topu, erii erii nimba ei enim to mani kindnermba; ba enim dinga ele ngang kin, dinga erngii. (Pe nga oł yi erngii mił kenmba oł endi enim kin opu, kom topu, yi erii yi erii nimba ei Gos eim enim dinga ngang kaplı dinga angk pendik oł yi nge omba, ei kanik kun erik mułngii.) Nga Gos eim enim kaplı paki topu, andlam topu seng kin, oł yi nge, enim kin tonu om kin, enim dinga angk molangin kin, oł erngii mił kenmba ei, enim to mani kindnermba, mon!

14 Yi peng kin, nanim angnan nol! Enim kaplı, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, men tok erik ngok, enmin oł ei nge, buł ngok, eipi pungii.

15 Na enim kun ka piilmin wumb ei kin, ek nip ngond. Nip ek ei, enim piik mok tok, pii kun erik mułngii!

16 Pe ming ele nol wain mołum ei, sinim oł ka epi ni, ek ka nipin, Gos ngonmun. Pe sinim ming ele, nol wain Jiisas miyem mił nonmun ei, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. Pe nga bres engin to nonmun ei, Jiisas ngenj mił ele, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim.

17 Yi erang kin, bres endeim salim ei, yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Molk kin, bres ei, sinim wumb pei dambiltpi sipi kin, ngenj ende mił kindnim. Nimbil erang sinim wumb pei, bres endeim ele mendpił Jiisas ngenj mił engin topun se nonmun.

18 Pe enim kom sek piingii! Esrel wumb kung kuni, nin epi ombu, dup kalk kin, Gos nguk. Ngok kin epi ei, tongdung sik, nok yi enjing. Wumb kung, nin kuni epi ei, dup kalk, Gos ngunjung wumb ei ok, Gos kin dambiltik, o ende puk kin, eim embe ambilk tonu kindnjing.

19 Pe na ek ninj mił, ei pułe yi pałim. Ei gos kend, min kuni sipik kin, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngungii epi tał ei, epi wii mił mołum. Ei epi keimi mon!

20 Mon! Na ek yi ninj. Yi mił, torung pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin noman to piinanmin wumb ei, kuni nin epi tu wuk kin, gos kend kin embe ambilk tonu sik, ngok enmin ei, sipik kin, Gos keimi kin ngunenjing. Yi peng kin, na enim gui kis kin ende puk, ele tuk molk kin, kuni yi nge, ei se nunerngii mon, ni piip nind.

21 Enim kaplı Jiisas Owundu nge miyem mił ming wain ele nok, nga puk kin, gui kis nge ming kin ende nunerngii mon! Nga enim Jiisas Owundu nge peł ele, kuni Jiisas eim ngenj mił ei nok eim kin mendpił men tok erik kin, nga puk, gui kis nge peł ele, eim kuni mułmba, ei sik nunerngii, mon!

22 Sinim yi eramim kin, Jiisas Owundu kin noman kis piipi ermba ei, nipin ermin ei, yi emermin mon! Nga Jiisas Owundu nge dinga owundu ei nge, kaplı sinim dinga to mani kindnim.

Sinim Kunum Gos Embe Ambil Tonu Kindmin

23 Kaplı sinim epi kanim kanim pei ermin mił, yi peng kin, en enim kaplı yi mił ninmin; ba epi ombu ei, sinim paki tunanim mon. Nga sinim epi kanim kanim pei kaplı ermin mił; ba epi kanim kanim ombu ei, sinim noman tuk ele dinga ngonanim mon!

24 Wu endi eim oł endi erpi ei, eim noman ele mendpił to piimba, oł ei nge enermba mon. Ba enim wumb eipi nge oł erangin kin, noman to piik erngii nge oł ei nge paki tok erngii ku!

25-26 Gos eim ok ek ka yi mił nirim,

“Mei nin nga epi kanim kanim pei mołum ei, Gos Owundu eim nge epi pei mołum.”

Ei yi miɓ erang kin, enim kung minj nim epi kanim kanim ep top ngii ele top tungii ei, kapli sik nok pungii. Nga, enim kuni kaninmin ei ka min kis kii endi sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ele embin to piingii.

²⁷ Pe nga pii gii ninerim wumb endi moɓu, eim ngii konu kuni nungii, 'Wei' a nimba. Neng kin, enim bin ni noman to piingii ei kapli. Enim kuni ei ngumba kuni ei, pei nungii. Nungii kuni ei nok kin, nga kii sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ele embin to piingii.

²⁸ Ba wu endi enim kanpi kin, ek yi nimba, "Kuni ei sipik, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngunjung kuni." Yi peng kin, kuni ei nunerngii mon! Nimbiɓ erang wumb enim kuni sipik, yi miɓ enjing, pa nipi ngumba wumb ei kin, eim noman tuk ele nipe ek nimba ei, piik kin, kuni ei nunerngii!

²⁹ Pe na enim noman tuk ele piip ninand mon. Ba wumb endi eipi nge noman tuk ele, kis min ka muɓba ei nge, na piip nind, 'Enim kuni ei nunerngii mon!' Nanim kuni ei nanim noman palim miɓ, na kapli ekii sip numbii. Pe nga wumb endi na end oɓ ei, eim noman ele mok topu piipi kin, ei kun pinaɓim; ba na nam wiik top muls. Mon pim kin, wu endi nge noman tuk ele kis muɓba.

³⁰ Pe nga nanim kuni ele, Gos kin ek ka nip ngop numbii. Ba wu endi opu na kuni ek ka nip Gos kin ngopu nunj kuni ei, na kin oɓ yi nge yi nge en pa nimba. Ei kapli enerim. Pe nga nim kuni ei nunjii ei kapli; ba wu eipi gos kend kuni kin ek endi ekii sikin enenjii mon!

³¹ Yi miɓ ku, enim nipe epi endi ermbii, kuni nungii min, noɓ nungii min, oɓ epi kanim kanim pei yi erngii ei, kapli. Enim yi erik kin, Gos embe ambilk tonu kindngii nge erngii.

³² Enim Jura wumb nin, wumb tilap eipi nin, nga Gos nge pii gii ninjing wumb tilap moɓmun ei, noman to piingii. Nga enim erngii oɓ ei kanik kun erik. Mon pim kin, wumb ei Gos orung simba nge andam ei ondu ngunerngii mon! Nga ek kanim kanim tonu omba ei, enim pii kun erik, no pek molk pungii.

³³ Pe na yi miɓ ku end oɓ ei, enim yi erngii. Ei nanim epi oɓ kanim kanim enj ei erip kin, wumb pei noman kulk kin, ka piingii nge erip erip end. Nga na nanim erip kin, ka piip, paki top, ermba ni enand mon. Ba wumb pei ka piik kin, paki top ermbii oɓ ei, erip ngond. Ngond ei yi eramb kin, Gos wumb pei se orung seng kin, eim kin muɓngii.

11

Men Tok Kengip Ek Tok Etmin Ot

¹ Nanim Kraiss erpi, andan topu mundum kongun ei, ekii sip end miɓ, enim na kanik kin, oɓ yi miɓ ku, enim na kin ekii sik erngii.

² Na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindind. Nimbiɓ erang enim kunum kunum nam kin noman to piik kin, nga Gos oɓ andan top nip, enim ngunj ek ei, ekii sik enmin?

³ Ba na enim piingii ek ei nip ngond ei, Kraiss ei eim wu pei peng erpi kin, tep erpi moɓmun. Nga wu moɓmun ei, en enim embinjing kin peng erik kin, tep erik moɓmun. Nga Kraiss, Gos eim peng erpi kin, tep erpi moɓmun ku.

⁴ Yi peng kin, wu endi prei ermba min, Gos eim ek ka koi erpi nipi, wumb peni ele kulou tok muɓngii konu ele ngumba ei, nga eim peng ele, kum topu pendpi, yi ermba. Ei erpi kin, Kraiss nge embe ambil tonu kindnanim mon. Ba wu ei, eim singambil simba.

⁵ Pe nga amb endi prei erpi Gos kin ngopu ermba min, Gos eim ek ka koi erpi palim ele, wumb kulou tok, men tok erngii konu ele, nipi tor kindpi

kin, wumb ngumba. Nga peng ele epi endi kum topu, pandi tunermba. Yi erang kin, amb ei wu mił ermbii ni piinim eim wam nge embe mani kindpi kin, nga wam eim singambil simba. Pe nga, peng kum tunarpi kin, angpi ek ninim amb ei, yi mił ku, eim peng enjin pek topu kołmung tumba ei, nga eim singambil simba.

⁶ Ei yi mił amb endi eim men topu peng erpi, kunum ele peng kum tunermba ei, nga eim peng enjin kołmung topu pek topu, esimb ermba. Ba amb ei peng enjin kołmung topu, nin pek esimb topu ermba ei, eim nge singambil piimba ei, kapli amb ei peng kum tumba.

⁷⁻⁹ Nambil erang kumb se, Gos eim amb endi sipi, wu eneririm mon; ba Gos wu kumb se sipi kin, amb endi eririm. Nga Gos eim amb nge piipi kin, wu eneririm mon; ba Gos wu nge piipi kin, amb eririm.

¹⁰ Yi peng kin, amb en enim Gos kin prei erpi ngopu peng enjin kum pandi tungii ei, epi andan tumba ei, wam kin mandring mułmba. Nambil erang Gos nge enjel oł ei keningii.

¹¹ Ba Gos Owundu kin pii gii ninjing wumb ei, oł yi nge piik mołmun. Pe nga amb eim mendpil mułmba ei, kapli enermba. Nga wu eim mendpil mułmba ei, kapli enermba ku.

¹² Nambil erang Gos eim wu sipi kin, amb kumna eririm. Ba pe nga wu mołmun ei, amb menginmin. Nga epi kanim kanim pei ei Gos pułwu minj molum.

¹³ Enim kapli en enim ek ei mok tok kanik kin, piik kun erngii. Oł yi nge, amb endi wumb pei kułou tok, Gos kin prei erik mułngii. Mułangin kin, amb eim peng enjin kum pandi topu, oł yi nge erpi, prei erpi Gos ngumba oł ei, kapli min mon? Ei mon!

¹⁴ Nambil erang sinim wu amb pei nge oł elmin oł ei, sinim andan tonum. Pe nga, wu endi eim peng enjin olt pupu mułmba wu ei, eim singambil simba.

¹⁵ Ba amb peng enjin olt molum ei, Gos eim amb ngum ei, peng pandi tungii nipi ngum ei, amb moke ka wii endi salim.

¹⁶ Ba wumb endi eim peng enjin pandi tołmun ek oł yi nge ninmin ei, kapli enanim pa nipi ermba ei, nanim yi mił nip, orung kindmbii ei, sin sinim wumb yi mił nipin oł eipi endi andan topun ngonalmın. Nga Gos nge eim wumb tiłap konu eipi mołmun ei, oł yi nge oł eipi endi erik kin, Gos kin men tok erik, noman to piinalmin mon.

Jiisas Owundu Nge Kuni

¹⁷ Pe nga kengip ek ei, połup nip enim ngond ei, nip enim embe ambil tonu kindnermbii mon. Nambil erang enim men ngii kułou tok enmin oł ei, kun ka enalmın mon. Ba enim oł ka pałim aninga aninga erik enmin; nga aninga kombur oł kis enmin ku.

¹⁸ Kumb se, na ek yi nimbii ei, enim tuk men tok erik, kułou tok mołmun konu ele, enim eipi eipi puk, tiłap eipi eipi molk Gos kin men tok erik, ngok enmin. Pe na ek ninmin piind ei, kopur aninga keimi mił pałim, ni piind.

¹⁹ Yi mił, enim Gos nge tiłap wumb mołmun konu ele, tuk tiłap eipi eipi puk enmin ei, keimi enim kin tonu omba. Yi peng kin, enim mołmun konu tuk ele, wumb oł kun ka elmin wumb ei, peni ele tor wangin kin, wumb pei keningii.

²⁰ Yi mił erang, enim ok eipi eipi kułou tok, Gos kin men tok erngii; ba enim ok Jiisas Owundu nge kuni simba ei, ok sik nunerngii mon. Nambil erang, enim kuni ei, oł kun ka mił nonalmın, mon.

21 Pe enim kuni nungii erik, enim endeim endeim ni en enim kuni erik, singii mił, sikir nok pungii. Nga wumb kombur kuni tang mołmun. Nga wumb kombur noł wain nok, wulu pang kin, andik mołmun.

22 Pe en enim kuni nok, noł nok, oł yi nge erngii ei, enim ngii konu sinalim min? Ba enim Gos eim nge wumb tilap mołmun ei, epi wii mił mołmun ni piinmin. Nga epi pei sinalim wumb ei, to singambił monduk enmin. Pe enim oł yi nge enmin ei, na enim kin ni pe ek endi nip ngumbii, ni piinmin? Na enim oł ei enmin a nip, embe ambił tonu kindnermbii, ei am mon! Na enim embe ambił tonu kindnand, mon!

23-24 Pe Jiisas Owundu eim ek ei nipi, andan topu, na ngum. Ek ei na enim nip ngunj ek ei, Jura Jiisas Owundu sipi, opu orung wumb angil pendim. Epi kunum ele, kumb se Jiisas Owundu eim bres endi sirim. Nga Jiisas eim prei erpi, ek ka nipi, Gos ngopu, bres sipi, engin topu yi nim, "Bres ei nanim ngenj mił engin topu, enim paki top ngond. Ngond kuni ei nungii! Yi erik kin, nanim kin noman to piingii."

25 Nok poru nik, yi mił ku, nga noł wain ming ele multum. Jiisas ei sipi, prei erpi, ek ka nipi Gos ngopu, yi nirim. "Noł wain ming ei, na miyem mił ei nge, Gos nge lo ek konj enim nip ngonum. Kunum nenj enim noł wain yi nge sik, nungii ei, nok kin, kunum ele, nanim kin noman to piingii."

26 Yi mił erik piik mołangin kin, Jiisas ek ka nik tor kindngii. Kindangin kin, Jiisas Owundu yi erik, eim ond peri ele kołpu, nga oł pei ombu erim. Nga bres ei nungii min, noł wain ming ei nungii kunum ele, na ek ka ei nik tor kindngii ei, kunum ele Owundu nge orung omba ni piingii.

27 Yi mił erang, nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinałim erpi eim noman tuk ele mok topu piipi, kun enarpi kunum ele, Jiisas Owundu nge ngenj bres mił ei, si nopu, nga ming noł wain Jiisas miyem mił ei nopu, yi ermba ei, wumb ei oł kis kun pinerim mił erpi kin, Jiisas Owundu nge ngenj kin miyem ele, ngonum.

28 Yi peng kin, wumb pei en enim noman tuk ele kumb se mok tok, en enim kii sik, pii kun erik, kaplı mulnjung kin, en enim bres ei nin, noł wain ming ele mołum ei, kaplı nungii.

29 Pe nga wumb endi eim oł yi nge ermba ei, bres Jiisas Owundu nge ngenj mił ei nonum; nga noł wain ming Jiisas Owundu nge miyem mił nonum; ba Jiisas ngenj puł ei nge pii poł tunarpi kin, nonum ei, eim erpi, puł ei, sinim Gos kos owundu eim kin mendpił tonu omba.

30 Oł yi nge enjing ei, enim wumb kombur ening pepi erang kin, ngenj simb angil dinga pinałim. Nimbil erang enim noman tuk ele oł kun ka pinałim. Nga enim wumb kombur kulnjung; ku.

31 Pe en enim kumb se, kii sik, noman tuk ele, mok tok piingii. Piik kin, oł kun ka pimba mił kunum kunum enjing kin, ekii se Gos kos owundu enim kin tonu onermba, mon!

32 Ba sinim nge Jiisas Owundu sinim kin kaplı, kos piipi, kii sipi, mok topu, orung opu, kumep kis topu, ngo orung kindmba ei, yi mił sinim Erinjpin Gos nge kang ambił mułangin mił erim. Yi mił erang, sinim mei wumb pii gii ninenjing wumb kin, Gos kos owundu tonu omba ei, piinerman mon.

33 Yi peng kin, na angnan noł! Enim kunum ele, kułou tok, ok ende puk, men ngii ele kuni owundu endi nungii ei, wumb kombur wangin kin, enim kui erik mułangin kin, pei ok, kułou tok, ende molk nungii.

34 Ba pe, wumb endi kuni tumba ei, eim ngii konu ele kuni numba. Ei erpi kin, wumb ei, eim enim kin kuni nge nungii. Mon pim kin, nga ekii se Gos nge kumep kis enim kin tonu omba. Pe nga, epi endi kii sinjing ei, nanim enim kin op kunum ele, na ei er kun ermbii.

12

Gos Nge Gui Ka Epi Ka Wii Wumb Wii Ngolum

¹ Pe Gos Gui Ka epi ka wii wumb wii ngolum. Ngolum ele nge nanim angnan noʔ enim ek keimi ei, pii poʔ tungii ni piind.

² Pe enim piinmin ei, okrii enim torung wumb muljung kunum ele, Seisen nge wumb enim wunduk, gos kend kin tuk sinjing. Gos kend ek ei piinarke kin, enim gos kend ei kin ekii sik puk enjing.

³ Yi miʔ erang, na noman ele enim ek ei keimi piingii. Piik kin, wumb nii endi Gos nge Gui Ka eim kin moʔpu kin, nga eim kin ek endi nipi erim kin wu ei, eim ek yi miʔ ninermba, 'Jiisas dup konu ele am ba mendpiʔ kin ek buʔ morung' ninermba mon. Nga wumb endi Gos Gui Ka mulerim kin wu ei, eim ek yi ninermba; Jiisas eim Owundu moʔum; pa ninermba mon.

⁴ Gos eim Gui Ka epi ka wii kanim kanim pei wumb wii ngolum. Ba Gos Gui Ka endeim moʔpu kin, epi ka ombu ngonum.

⁵ Pe nga sinim Gos Owundu nge kongun kanim eipi eipi palim miʔ erik moʔmun; ba Gos Owundu endeim mendpiʔ moʔum ei, eim kin, kongun erik moʔmun.

⁶ Sinim Gos nge kongun ele, dinga kanim eipi eipi sipin enmin; ba Gos endeim minj moʔpu kin, eim kongun ele wumb pei sipi, dinga ngang enmin.

⁷ Gos eim nge Gui Ka ei, eim wumb endeim endeim ni, andan topu ngonum. Ngang kin, Gos eim nge wumb pei moʔmun ele, paki tumba nipi enim.

⁸ Pe Gos eim epi ka wii ombu, wumb eipi eipi ngonum. Ngang kin, wumb endi Gos noman ka wii mendpiʔ palim miʔ ei, Gos Gui Ka paki tang kin, nipi tor kindnim. Gos Kui Ka ende ku nga, wumb endi eim Gos noman ka koi erpi palim oʔ piilim miʔ, dinga ngolum.

⁹ Nga wumb endi pii gii ninmin oʔ ei nge epi dinga oʔ erpi, Gos Gui Ka ende moʔum ei, dinga ngang sim. Nga wumb endi Gos Gui Ka dinga ngang kin, wumb ening kanim kanim peng piingii ei, kapli erpi sipi, konj simba nge dinga sim.

¹⁰ Gos Gui Ka ende ku, nga wu endi jep oʔ ermba ei nge, dinga sim; nga wu endi dinga sipi, Gos nge noman ele nipi tor kindnim; nga wumb endi dinga sipi, Gui Ka min gui kis kongun enim miʔ, nik kanik kin, pii poʔ tonum; nga epi Gos Gui Ka kin onum epi ei, Seisin gui kis kin onum ni mok tupu, piimba epi ei sim; nga wu endi ek eipi endi piinarpi kin, kanim kanim wumb pii poʔ tungii miʔ, ek ei nipi Gos Gui Ka dinga ngang sim; nga wu endi eim piinermba ek ei, kanim kanim ok kep erpi, wumb ngang piingii dinga ei sim.

¹¹ Ba ei Gos Gui Ka endeim mendpiʔ endeim moʔpu kin, epi ka wii oʔ kanim kanim ombu pei erpi wumb ngonum. Gos Gui Ka epi kanim kanim ka wii pei wumb endeim endeim ngumbii ni piinim miʔ, yi ku ngang kin, wumb endeim endeim sinmin.

Ngenj Nge Ek Ekin Endi Salim

¹² Yi miʔ Kraiss nge wumb eim kin dambiltipi ende moʔpu kin, ngenj ende moʔum; ba simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim ombu pepi, nga eim er kindang kin, wumb endeim miʔ moʔum. (Sinim yi miʔ ku ngenj, simb, angil epi kanim kanim pepi, nga sinim wumb miʔ erpi kindang kin, ngenj endeim endeim ni moʔmun.)

¹³ Pe sinim moʔmun wumb, kombur Jura wumb, nga kombur wumb tilap eipi pii gii ninjing wumb; nga wumb kombur wumb endi kin kongun wii erik ngoʔmun; nga wumb kombur en enim nge, epi kanim kanim ermin ni piilmin. Wumb pii gii ninjing ei yi elmin wumb pei ombu, ei Gui Ka endeim

ele no! pek, ok dambiltik, se ende punjung. Nga Gos sinim wumb pei Gui Ka endeim ele mendpil erpi, sipi kindang kin, o pun ende mo!mun.

¹⁴ Pe sinim ngenj ele endeim mi! aninga endi pinalim mon; ba ngenj simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim aninga pei mo!um; ba ngenj endeim ele mo!um.

¹⁵ Pe wumb endi nge eim simb ei, eim yi nimba, “Na nanim angil pinal mon. Yi mi! ku, “Nanim ngenj ele aninga pinal ku,” pa ni simb yi nimba. Ba simb eim ngenj ele aninga mo!um.

¹⁶ Pe wumb endi nge eim kom ei yi nimba, “Na nanim ningil pinal mon! Yi mi! ku, nanim ngenj ele aninga pinal ku.” Yi nimba; ba kom eim ngenj ele aninga mo!um.

¹⁷ Pe sinim ngenj pei ningil minj pep pulang kin, ek tangk kin, elangin ei erik, piilangin mi! nenj? Pe nga kom minj pei ngenj ele pep pulang kin, mur top kunum ngop elangin, epi ei er piilangin mi! nenj?

¹⁸ Ba ngenj ei yi mi! mon. Gos eim sinim ngenj ele epi endeim endeim ni pendim ei yi mi!; ei eim noman to piipi, ermbii ni pirim mi!, eririm.

¹⁹ Sinim ngenj ele aninga mi! endi pilang kin, ei ngenj mendpil ele endi pinenlang mon.

²⁰ Ba sinim ngenj ele, yi mi! pinalim mon. Wu amb ngenj ele simb, angil, kumb, ningil, epi kanim kanim aninga pei, ngenj ele palim. Ba yi mi! erang, wumb ngenj endeim palim. Yi mi! ku, sinim pii gii ninjing wumb tilap ende mo!mun; ba kongun eipi eipi palim.

²¹ Yi peng kin, wumb endi nge ningil yi nipi angil kin, kapli yi ninermba mon. “Na nanim mendpil kapli ngenj kongun ele ermbii,” pa nim. “Sikind pui!” Nga wumb endi nge peng yi nipi, simb kin kapli yi ninermba mon ku, “Na nanim mendpil kapli ngenj kongun ele ermbii,” pa nim. “Sikind pui!” pa nim.

²² Ei yi mi! mon! Ngenj ele aninga piinmin ei, dinga pinalim; ba ei ngenj ele pinerim kin, ngenj ei kun ka pinermba mon ku.

²³ Pe nga ngenj kombur sinim piipin ei, epi mendpil mon; epi wii mi!, ni piimin. Ngenj aninga ei, pandi topun, er ka erpin, kanpin kin, kun erpin se andinmin. Pe nga ngenj endi ka pinalim ni piinmin ei, er ka erpin nga kanpin kin, kun erpin se andinmin. Yi peng kin, sinim ngenj ele aninga, sangambil sinermin.

²⁴ Pe sinim ngenj aninga, ka mendpil salim ei kapli, kongun endi ka erpin ngumun pinalim. Gos eim mendpil yi erpi kin, ngenj se endi kindpi, pendim palim. Erang kin, ngenj aninga kombur ele en enim wii mi! ni piinmin; ba eipi aninga kopur erpi sipi, tonu kindang kin, embe tonu kindim.

²⁵ Yi peng kin, ngenj ele aninga aninga orung orung si kindnerngii mon! Ba ngenj ele aninga eipi eipi palim ei, noman ende sek kin, endeim endeim ni noman to piingii.

²⁶ Yi mi! ku, sinim pii gii wumb ei, ngenj aninga aninga mo!mun. Mulangin kin, ngenj ele aninga aninga palim ei, ngenj ele aninga endeim kumbii sim kin, ei ngenj pei, kumbii minj sik pungii. Pe nga ngenj aninga endeim nge embe ambilk tonu kindnjing kin, ngenj pei yi ku ka piingii.

²⁷ Enim pei Kraiss nge ngenj mi! mo!mun. Enim endeim endeim ni Kraiss nge ngenj aninga aninga ele, molk tuk tuk enmin.

²⁸ Pe Gos eim nge wumb tilap ei, eim kongun ka wii ngang kin, erik mo!mun. Kumb se mo!mun ei, Gos ek se andimin wumb; nga Gos ek ka koi erpi palim ei, piik nilmin wumb; nga ekii se, wumb kin ek andan to ngolmun wumb; nga wumb ombu jep of kanim kanim elmin wumb ombu; nga mering ening peng kanim kanim kapli erik sipik kun elmin wumb; nga

wumb eipi paki tok elmin wumb; nga wumb kongun elmin wumb nge tep elmin wumb; nga wumb ek eipi eipi piinenjing ek ei sik, nik tor kindilmin wumb.

²⁹ Pe en enim wumb pei, Gos eim ek se andilmin wumb pei mon; nga en enim wumb pei, Gos epi ekii se ermaba epi ei piik nilmin wumb pei mon ku. Nga wumb pei Gos nge ek andan tolmun wumb pei mon; nga wumb pei, jep of kanim kanim elmin wumb pei mon ku.

³⁰ Nga wumb pei ening peng kanim kanim pimba ei erik, kun erik, paki tok, elmin wumb pei mon; nga wumb pei ek eipi eipi wumb ei piinanmin ek ei, ningii wumb pei mon; nga wumb pei ek ei kep erik sik, wumb piingii ek ele tuk kindang kin, piingii ei, wumb pei erngii wumb, pei mon ku.

³¹ Ba enim noman tuk ele, dinga kindik kin, Gos Gui Ka enim wii ngum epi ka wii ombu minj, noman to piik singii. Sik kin, yi erang, andlam ele nanim andan tumbii, ekii sinjing ei, am ka wii mendpil ei nge, noman kulmun of ei.

13

Noman Kulmun Of Ei

¹ Pe na nanim wumb eipi eipi nge ek ei piip nimbii min, Gos enjel ninmin ek ei piip nimbii. Ba pe, nanim noman kulmun of ei, nanim kin pinerim kin, nanim ek nimbii ei, epi wii beli kepii tangin kin, gur ninim min, ond giramus kepii ngonmun ei mil, nanim ek ei yi mil pimba.

² Pe na nanim Gos eim epi ekii se ermaba ek ei, ni tor kindilmin of ei dinga sip nimbii nin, Gos nge ek koi er palim ek ei pei piimbii nin. Gos eim noman ka wii ei epi kanim kanim pei nam piil ku. Nga nam pii gii dinga pim kin, ei kapli komung ei, orung pui nimbii, kapli ba; ba nam noman kulmun of ei nge, nam kin pinerim kin, kapli nam epi wii mil mendpil mulmbii.

³ Pe nanim epi kanim kanim pei seng sip kin, wumb epi sinaim wumb ngumbii. Pe nga nanim ngenj Gos opu orung wumb ngamb kin, wumb ei sik, dup kelngii; ba na nanim wumb noman kulk enmin of ei, nanim kin pinerim kin, kapli ei nanim paki tunermba mon.

⁴ Noman kulk ngok enmin of ei, yi mil peng. Wumb eim kin ek kis nik ngok enjing; ba eim ek ka nipi, orung kindmaba; nga wu ei, wumb eipi paki ka tolum; nga eim wumb eipi endi epi min ka wii epi salim wumb ei kin simbii ni piipi kin, noman kis piipi, ngonermaba mon. Nga yi ku, wu ei, eim embe ambil tonu kindnalim mon ku. Nga wu ei eim noman el ambil tonu kindnalim mon.

⁵ Pe nga noman kulk ngolmun of ei, wumb eipi kin of kun pinaim mil, of erpi kin, of ei enalmin mon. Pe nga of ei, eim nge epi mendpil eim noman topu pinaim mon. Nga of ei sikirpi jiki pang wu endi kin ni epi kin ei enalim mon. Nga of ei, wumb eim kin of kun pinaim of ei eim kin enmin; ba ei eim noman to piinalim mon.

⁶ Pe nga noman kulmun of ei, wumb nge of kis kun pinaim ei kin, ka piinalim mon. Ba wumb Gos nge of kun ka elmin of ei kin ka piilmin.

⁷ Pe nga noman kulmun of ei, wumb noman ele elmin of ei kin ka piinalim; ba ei ek ni tor kindnalim embin ei ko wupu, si kindnalim mon. Pe nga of ei pii gii nilim ei eim wumb kin epi ka wii elmin, kis enalmin mon. Pe nga of ei, eim Gos of ermaba ei piipi kin, kui er molum. Pe nga of ei, eim of embin tui eim kin tonu om; ba eim dinga angilim.

⁸ Noman kulmun of ei nge, kunum kunum pepi ba minj, poru ninermaba mon. Ba nga Gos of ekii se ermaba ni tor kindilmin of ei, poru nimba. Pe nga ek eipi eipi wumb piinalmin ek ei, wumb kombur sinjing; ba ei kapli nga ek

tingnerngii mon; ei poru nimba. Nga ol ei, noman owundu koi erpi palim ol ei, poru nipi, si kindmba.

⁹ Ei yi mił, pe sinim ol ei, noman ka wii ele aninga kopur piłmin. Nga pe sinim ol ei, Gos epi koi erpi palim ei ekii se ermba ol ei, ni tor kindiłmin aninga kopur piłmin.

¹⁰ Pe nga ekii se sinim noman piłmin ol kun ka wii mendpił tonu omba kunum ei, noman piłmin dinga ol ei aninga kopur kun ka pinalim mił, ei poru nipi, si kindmba; ba noman kultmun ol ei, kunum kunum mułmba.

¹¹ Ok kunum ele, nanim kangil kembis muls. Kunum ei, nanim ek tenginj ei, kangil kembis mił ek tenginj. Nga na kangil kembis mił noman to piinj. Nga nam kangil kembis mił noman ele mok top piinj. Ba ekii se, pe nanim wu mołup kin, kangil kembis noman ele ol ei si kindip, poru ninj.

¹² Kapli pe, sinim noł ele kaninmin ei, min men ele, ei kun ka mił mon. Ei yi mił ku, sinim Gos ek keimi aninga kopur pii poł tunanmin. Pe nga ekii se, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, sinim Gos nge noman ka wii piik kenmin. Yi mił ku, pe sinim wumb kumb ningil kaninmin. Pe na Gos ek keimi aninga kopur piind; ba ekii se, na Gos ek keimi pei piimbii. Ei yi mił ku, Gos eim na kin pei kanpi piinim.

¹³ Ba pe nga, ol kunum kunum palihim ol ei, tekliki mołum. Ol ei endi Gos kin pii gii niłmin ol; nga ol ei endi, Gos kin kui er mołmun ol; nga ol ei endi, noman ngołmun ol, palim. Ba kumb se mendpił ol ele noman ngołmun ol ei nge palim.

14

Gos Gui Ka Epi Ka Wii Kumna Wii Ngonum

¹ Yi mił erang, enim wumb noman kulk ngok elmin ol ei, noman am dinga nga kindik kin, to piingii. Piyangin kin, nga enim noman ele to piik, Gos Gui Ka epi ka wii kanim kanim wii ngang kin, singii. Ba Gos Gui Ka epi ka wii kumna epi ei, enim noman dinga kindik kin, singii. Singii epi ei, Gos epi koi erpi, ek keimi palim epi ei wumb ni tor kindik kin, ningii.

² Pe nga, wumb endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, ninim ei nipi, ya mei ele wumb ngonanim mon; ba eim ek ei nipi, Gos kin kun ngonum. Nimbil erang, wumb endi mołpu kin, ek ei piinanim. Ba Gos Gui Ka ele nge, dinga ei, Gos ek keimi koi erpi, palim ek ei nipi, tor kindpi erim.

³ Ba nga wu endi Gos eim ek keimi ol ekii se erpi, tonu omba palim ek, ei nipi, wumb ngonum. Ngopu erang kin, wumb pii gii dinga erpi, nga wumb noman ele to piik, ol kun ka palim ei, erik mułangin kin, nga wumb noman tuk ele dinga sik, emin mułngii.

⁴ Pe wu endi eim ek eipi eipi piinanim ek ei nimba, wu ei, eim noman tuk ele mendpił paki topu, ngonum; ba wu endi Gos eim ek keimi ol ekii se ermba ol palim ek ei nipi, wumb ngonum ei, Gos nge tilap wumb pei nge noman tuk ele paki topu ngonum. Yi mił, enim Gos ek keimi koi erpi palim dinga ei singii.

⁵ Pe nga, nanim yi ni piind. Enim pei kapli ek eipi eipi wumb piinanmin ek ei, ningii ni piind; ba na enim noman owii ngond ei, enim pei Gos eim ek keimi, koi erpi palim ek ei ni tor kindik ningii. Pe wumb ei, Gos eim ek keimi koi erpi palim ek ei, nipi wumb ngonmun. Nik wumb ngonmun kongun ei, am epi owundu mendpił pupu, pepi ba; ba nga wu endi eim ek eipi eipi eim piinanim ek ei nipi, wumb ngonum. Ba pe nga wumb endi mołpu pendpi kin, ek ei nge kep erpi ngang mulerim kin, kapli ek ei, Gos tilap wumb pei paki tunerim mon. Tunerang kin, wu ei ek eipi eipi ni tor kindpi ermba wu ei, eim kongun mani mułmba.

⁶ Pe na angnan nol, na enim kin ombii kunum ei, op kin, enim piinerngii ek eipi eipi nip ngumbii. Ba nga na enim kin Gos ek keimi konj endi nipi ngumba ei, nip enim ngunermbii min; Gos ek ka pule koi erpi palim enim kin nip ngunermbii min; Gos eim ek keimi koi erpi palim ek ei, nipi tor kind ngunermbii min; nga enim piingii ek kombur, nip andan top ngunermbii kapli na ek eipi eipi piinand ek ei, enim kin nip ngunj kin, ei epi pei enim paki tunermba mon!

⁷ Yi mił ku pe nga, mingal min giisa, noman konj pinalim wumb mił, pe nga golang ek eipi eipi kun ka tingnerim kin, sinim golang ek mong ei pii kun enanmin mon!

⁸ Pe nga, wu endi eim opu nginmał erngii kunum tang seng kin, wu endi wii tumba ei, kun ka tołmur mił tumba. Nga wii kun tunerim kin, wumb opu nginmał erngii nge erik, kun erik mulerngii mon.

⁹ Nga enim yi mił ku, nga wumb endi kapli enim ek mong eipi endi wumb piinerngii ek ei nengin kin, kapli ek pule ei, pii pol tunerngii mon. Ba enim ningii ek ei, konu pop top sipipi, ek wii mił endi kindang kin, punum.

¹⁰ Yi mił, mei konu orung orung ek eipi eipi pei pepi punum. Ba ek ei, ek wii mił mon. Ek ei nge, pule eipi eipi salim.

¹¹ Ba wumb ningii ek ei, na pii pol tunenj kin, ningii wumb ei, tilap eipi wu ni piingii; nga yi ku, wumb ek eipi ningii wumb ei, tilap eipi ni piimbii.

¹² Pe nga enim yi mił ku, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei wii ngonum ei, simin ni piinmin. Pe nga, enim kapli noman ele to piik kin, Gos Gui Ka epi ka wii ei wii ngum epi sik, kongun dinga erik, Gos nge tilap wumb pii gii dinga sek kin, ei nge Gos koi erpi palim dinga ol ei simin.

¹³ Pe wu endi eim piinanin ek eipi endi nimba ei, eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, ek ei, ak topu, ni tor kindmba ol ei, Gos eim paki topu ngumba.

¹⁴ Pe enim ek eipi eipi piinanmin ek ele nge, enim prei enjing kin, enim nge noman tuk gui ei prei erpi mołum; ba enim noman ele prei enanim mon.

¹⁵ Yi mił peng, enim ek eipi eipi piinanmin ek, Gos Gui Ka paki tang kin, prei erngii. Enim kapli enim nge noman tuk gui ele, prei erngii; nga enim noman ele yi ku, prei erngii. Nga enim ek eipi eipi piinanmin ek, enim nge noman tuk gui ele golang nik piingii. Nga enim noman ele golang nik piingii ku.

¹⁶ Nim yi enen kin, pe nim noman tuk gui ele mendpił, ek ka nikin, Gos kin ngunjii. Pe nga wu endi tuk kulou tungii konu ele mołum; ba eim ek ei pii pol tunanim ek ei, keimi ni ngumba; ba nim prei erkin, ek ka nikin, Gos ngunjii ei, eim kapli nimba; ba ek ei pii pol tunanim, mon ku.

¹⁷ Pe nga ninim ek ka nikin, Gos ngunjii ei, ka piim kin, wu endi nim kin tep to mułmba wu ei kin, noman tuk ele paki tunerim mon.

¹⁸ Pe na Gos kin ka piip, ek ka nip ngond ei, ek eipi eipi piinand ek ei, ni tor kindind. Kindind ek ei na mendpił nip tondrung pup; nga enim pei kambip, mani kindind ei, enim ek eipi eipi piinanmin ek ei, ni tor kindinmin.

¹⁹ Ba Gos nge tilap wumb ei, Gos kin ek ka nik elmin kunum ele, na noman ele kapli ek mong endeim endeim ni, angil orung mendpił nimbii. Nipi ek ei, kapli wumb eipi pei mułangin kin, ek ei andan top nip ngumbii. Ba na ek eipi eipi piinand ek mong 10,000 pei ek mong ei, ninernmbii mon. Nimbil erang ek ei enim noman tuk ele, paki tunermba mon.

²⁰ Angnan nol! Enim ol ei nge, noman ele kang ambiił kembis mił yi mulerngii, mon. Ba ol kis ele nge, kapli enim kang ambiił kembis mił ol kis enamin mił ku, noman to piik erik mułngii ei kapli. Ba en enim noman ele nge, dinga pang kin, wumb dinga mił mułngii.

²¹ Gos eim nge lo ek ele yi mił polk, pendnjing palim.

“Wumb eipi gupu ele nin, wumb ek eipi niłmin wumb ombu nin, na wumb ei kin ek nemb kin wumb ei, piingii nip ninj. Ba yi ku erik, nanim ek nind ei piinanmin,” Owundu yi nim.

²² Yi mił erang, wumb ek eipi eipi piinanmin ei, ni tor kindmin ek ei, Gos nge pii gii ninjing wumb nge mon; ba Gos nge dinga jep kin pii gii ninenjing wumb ei kin, andan tonum. Ba nga Gos ek keimi koi erpi pałim ni tor kindinmin ek ei, pii gii ninenjing wumb ei kin, ek mon; ba ek ei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei kin, Gos noman ele, andan tonum.

²³ Yi peng kin, Gos nge tilap wumb pei kułou tungii kunum ele, nga wumb ombu pei en enim ek eipi eipi piinanmin ele, tangk ni tor er mułngii. Pe nga wumb kombur, torung mołmun min, pii gii ninenjing wumb kombur ok, mułngii ek ei piik, en enim yi ningii, “Ei enim noman mendpił pinalim, wulu pang kin, nik er mołmun ni,” yi ningii.

²⁴ Ba enim Gos eim nge ek keimi koi erpi pałim ek ka ei, nik tor kindnjing kin, wumb kombur pii gii ninenjing wumb mułngii min, torung wumb kombur, tuk ok mułngii ei, ek ei opu, noman tuk ele kileng tang kin, noman ak to piingii min, en enim oł kis kun pinerim mił enjing pimba ei, mok tok piingii.

²⁵ En enim noman tukrung koi erpi pimba ei, opu peni ele tor omba ei, en enim Gos kin ming kopsing, pii poł molk kin, Gos kin noman to piik kin, ek ka ni ngungii. Nik kin, yi ni tor kindngii ei, “Gos keimi ya sinim kin mołum.”

Gos Kin Men Tok Elmin Oł Ei Kun Ka Pimba

²⁶ Angnan no! Na yi mił ni piind, ei kunum enim o ende puk, Gos kin ek ka nik erngii ei, wu endi golang nimin ni tu wulum. Nga wu endi ek andan tołum nge wu. Nga endi Gos oł erim ek ei nipi tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi eipi piinanim ek ni tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi pułe ei ak topu, ni tor tor erpi ngołum nge wu. Epi kanim kanim erngii ei Gos nge tilap wumb paki tołum epi minj erngii.

²⁷ Pe nga wumb endi ek eipi eipi piinermba ek ei, nimba pim kin, wumb tał nin, tekliki mendpił, kapli ningii kunum endeim wu endeim mendpił nimba. Nga wu endi kapli ningii ek, endeim endeim ni kep erpi kindang kin, ek ei piingii.

²⁸ Pe wu endi piinerim ek, eipi eipi nimba wumb mułngii; ba ek kep ermba wu endi mulerim kin, wu ek nimba wu ei, wu yi nge ei kułou tungii konu ele, ek tingnermba mon. Ba eim ni piipi kin, nga ek nipi konu eipi pupu kin, ei eim kin Gos kin mendpił nimba.

²⁹ Nga wumb tał min tekliki, Gos eim nge ek ka koi erpi pałim oł ei nik, tor kindngii. Nga wumb kombur molk, kanik pii poł tok, ‘Yi ninmin yi ninmin,’ nik mok tok erngii.

³⁰ Ba nga wu endi tuk kułou tungii konu ele mołpu kin, ek nimba ek endi konj Gos eim andan topu ngum. Ngang kin, wu ei piipi kin, eim kin wu endi kumb se angpi ek nipi kin, tor kindpi ngopu mułmba wu ei, ek ninermba mon!

³¹ Enim pei kapli Gos eim ek ka koi erpi pałim ei nik, tor kindngii. Ba wu endeim endeim ni ku ni pangin kin, wumb pei tuk mułngii ei, paki tang, piik sik kin, noman tuk ele dinga ngang singii.

³²⁻³³ Pe nga Gos eim oł kun enałmin oł ei nge, pułwu mon; ba Gos eim noman emin pułwu mołum. Yi ku, Gos eim ek koi erpi pałim ek ka ei nik, tor kindik, wumb ngołmun wumb ei, en enim noman tuk gui ei, en enim tep elmin. Yi erang kin, wu endi ek nimba, wu eipi endi, kom seng kin wu eipi nimba.

³⁴ Yi peng kin, Gos nge tilap wumb yi mił ku amb en enim Gos nge tilap wumb kulou tungii konu ele angk, ek endi nik, enerngii mon. En enim angk, ek endi tangk, nik enerik mon; ba wenjing kin ek piik, ekii sik erngii. Erik kin, Gos lo ek ele ok, yi mił nirim.

³⁵ Pe amb en enim ek endi pii kun enarik, kii singii peng kin, amb ombu en enim ngii konu ele puk, wenjing kin kii sik, pii pol tungii. Nga kulou tok molk, ek ningii konu ele, amb endi angpi, ek kii sip, yi enermba mon. Nimbił erang ol kun pinalim ei, en enim singambił singii.

³⁶ Nimbił erang enim ol ei nge, ekii sinenjing? Gos eim ek ka ei, enim kin mendpił tor om min? Nga Gos ek ka ei enim kin mendpił tonu om min?

³⁷ Pe wumb endi eim Gos nge ek ka koi erpi palim ei nipi, tor kindpi kin, wumb ngumbii ni piim kin, nga Gos Gui Ka ei ka wii epi kanim kanim wii ngonun dinga ei, endi sim pim kin, eim kapli noman to piimba. Ele nge, na mon polup enim ngond ei, Gos Owundu eim nge lo ek dinga nipi ngum.

³⁸ Pe wumb endi na Pol ek ei piinarpi, noman eipi eipi piipi endim kin, enim wu ei kin yi piingii. Wu ei Gos nge ek ka koi erpi palim ni, tor kindnalim wu ni piingii.

³⁹ Yi peng, nanim angnan nol! En enim Gos ek ka keimi koi erpi palim ek ei, ni tor kindik kin, ngungii kongun ei, noman dinga kindik erngii. Ba enim wu endi ek eipi eipi piinanim ek ei, nimba wu ei, mon pa ninerngii mon! Nga ek pii pol tunerngii ek ele, pinermin pa ninerngii mon!

⁴⁰ Ba sinim Gos kin elmin ol pei, enim am kun ka pimba mił, mendpił erik pungii.

15

Jiisas Kraiś To Kundnjung Ba Nga Konj Tonu Om

¹ Pe nanim enim kin nga nemb kin, piingii. Angnan nol! Jiisas Kraiś eim ek ka ei nip enim ngunj. Ngunj ek ei, enim piik sinjing ele nge, en enim pii gii ei erpi, dinga kindang kin, enim angk, dinga kind er mołmun.

² Ek ka ei, na nip tor kindip enim ngunj ei, ek ka ele Gos erpi, enim sipi orung sim. Ek ka ei enim noman tuk ele ambilk gii nik mułngii. Ba enim pii gii ninjing ei, epi wii mił pim kin, Gos enim sipi orung simba min?

³ Pe na nipe ek endi ok sinj ei, nip tor kindip, enim kin ngond. Ei yi mił, ei am epi owundu mendpił, Kraiś eim ond peri ele kolpu, sinim ol kis kun pinerim enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, ei tuk Gos eim nge ek ok nirim mił, yi nipi palim.

⁴ Wumb Jiisas kui tunjung; nga kunum tekliki ele nge, nga angpi, konj tonu om. Om ei, Gos eim nge ek ele yi nirim mił palim.

⁵ Kumb se Jiisas Piisa kin tor wang kin, Piisa eim kenrim. Nga kunum endi Jiisas ek se andilmin wumb mulk konu ele tor wang kin, kenik.

⁶ Nga Jiisas eim nge wumb tilap 500 pei kin opu, nga kopur kin eim kenjing ei, kunum ende minj kenik, wumb kopur pei konj mołmun. Ba nga wumb kombur kulnjung.

⁷ Nga Jiisas opu, Jeims Jerusalem men tołmun ngii tep erpi wu kin wang kin kenrim. Nga ekii se Jiisas eim nge ek se andilmin wu ombu kin pei wang kin kenik.

⁸ Am ekii se mendpił, nanim Pol Jiisas na kin wang kenj. Nimbił erang na ek se andilmin wu ekii se mendpił tonu onj. Na nam kangil kembis kun ka mił tonu onerik mon. Yi mił ku, Jiisas Owundu na kin om ei, na kenj ele ei, jep ol mił endi na kenj. Kunum ei, na Gos tilap wumb kin ol embin tui erip ngunj.

⁹ Pe na nam Jiisas nge ek se andilmin wu ombu ei kin, wu num mon; na kembis wii mił mendpil tuk onj. Pe na nanim Jiisas nge ek se andilmin wu, ningii wu mił mon. Nimbił erang nanim Gos nge tilap wumb mulnjung ei, top er kis mondup kin, nga sip, kan ngop kin, yi enj.

¹⁰ Ba Gos eim nge noman ka na kin ngopu, sim konu ele, na moł. Pe yi nge na moł. Gos eim nge noman ka na kin ngum ei nge, mong tumba mił wii punerim mon. Na Pol kongun dinga enj kin, Gos nge ek se andilmin wumb eipi, Gos nge kongun ka enjing ei, to mani kindinj. Ba kongun ei, na nanim nge dinga ele enenj mon. Ba Gos eim nge noman ka na ngang kin, paki topu, tep to enjpił.

¹¹ Yi peng kin, Gos ek ka ei nge na kin tor wang enim piinjing min; ek ka ei nge en enim Gos ek se andilmin wumb eipi kin tor wang piinjing ei ek endi pinalim mon. Ei sin pei ek ka ei nipin, tor kindpin kin, enim ngonmun. Ek ka ele, enim pii gii ninjing ei, ek endi ka wii pałim.

Nga Ekii Se Kulii Wumb Angk Tonu Ongii

¹² Pe nga sin ek ka ni tor kindinmin ei, Krai eim kolpu, nga angpi, opu konj tonu om. Pe nimbił erang enim kombur wumb molk, kulngii wumb ei nge angk, tonu ok, konj punerngii mon pa niłmin.

¹³ Ba pe kulii wumb angk, tonu ok konj punerngii ei, keimi pim kin, ei Krai eim angpi opu, konj punerim mon ku.

¹⁴ Krai kolpu, nga angpi, opu konj punerim kin, sin ek ka ei ni tor kindpin, enim ngumun ei, epi wii mił pimba. Nga enim pii gii ningii ei, epi wii mił pimba ku.

¹⁵ Ei am keimi pimba ku; nga sin ek ni tor kindpin ngonmun ei, Gos kin ek kend topun ngonmun. Nimbił erang sinim Gos eim ek ninmin yi mił, Gos eim Krai kolpu peng erpi, eim sipi konj kindim ek ei ninmin. Ei nga, Gos eim Krai erpi sipi, konj kindnerim pim kin, kapł pe nga keimi, kulngii wumb ei nga angk, tonu ok, konj punerngii mon ku.

¹⁶ Pe nga Gos wumb kulnjung wumb ei, nga tonu ok, konj mulenjing pim kin, keimi yi ku, Gos Krai eim angpi, tonu opu, nga konj punerim mon ku.

¹⁷ Pe Gos Krai eim angpi, tonu opu nga konj sinerim pim kin, nga enim nge pii gii ninmin ele nge, epi paki tunermba mon. Enim nga ol kis elmin ol ei kumep kis singii nge mołmun.

¹⁸ Ei nga yi ku, Krai nge pii gii ninjing wumb ei kolk, wii puk, am punmun.

¹⁹ Pe sinim yi mił mendpil ni piinmin ei, sinim mei ele noman konj mołmun kumun ele, sinim Krai eim kin pii gii nipin kin, orung omba nge kui er mołmun. Nga wumb kombur wumb eipi kin kaimb kultmun ei, kembis mił ba. Nga wumb ei sinim kin kaimb owundu kis kulk ngungii.

²⁰ Ba ei keimi mendpil, Krai kolpu, nga angpi, tonu opu, nga konj tonu sim. Nga wumb kolk, or mił pałmin wumb ei, Krai eim konj tonu opu, eim kuni mong kumna mił topu, peni ele tor om. Ei yi mił ku, Gos wumb kolk, pałmin wumb ei, erang kin, angk tonu ok, nga konj pungii ku.

²¹ Ei yi mił, wu endeim Andam mendpil erang kin, wumb pei ol kis ele, kulngii ol ei tonu om. Yi mił ku, nga wu endeim mendpil Jiisas erang kin, wu pei kolk, nga angk, tonu ok, nga konj tonu ongii.

²² Ei yi mił, kulii ol Andam erang kin, sinim wumb pei koltmun. Ei yi mił ku, nga Gos nge tilap wumb Krai kin o ende puk, mołmun wumb ei, kulngii ei erpi sipi kin, nga konj tonu simba.

²³ Ba wumb pei endeim endeim ni, en enim nga angk, ok konj puk erngii ei, en enim kunum tangpi simba mił, ku erngii. Krai eim kumb se mendpil

erim. Nga mering wumb ni, eim nge wumb tilap ei, eim nga orung omba kunum ei, wumb ei tonu nga konj ongii.

²⁴ Pe nga kunum poru nimba kunum ei, epi kanim kanim pei poru nimba kunum ei, Krai eim kapli, opu orung wumb pei tep elmin wumb ei nin, nga gapman kongun enmin ei nin, nga dinga kanim kanim ele, kongun enmin ei pei topu mani kindpi, tep er molum konu ei, pei sipipi kin, Arim Gos ngumba.

²⁵ Ei yi mił, Krai eim tep erpi, mołpu pang, kunum ele, eim opu orung wumb pei to mani kindpi kin, Krai eim simb ele kamb mandring kindmba.

²⁶ Pe am ekii se mendpił opu orung epi ombu ele, wumb koltmun ol ei, to mani kindpi kin, nga ei poru nimba ku.

²⁷ Gos nge eim ek ka ele yi ninim, "Gos eim epi kanim kanim pei sipi, eim simb ele kamb mandring kindpi erang kin, eim epi ombu tep erpi mułmba. Gos ek keimi ei peni ele palim ei, sinim piinmin. "Epi kanim kanim pei," ninim ek ei, Gos Krai kin sipi to mani kindpi kin, ninanim mon. Ba Gos ei eim mendpił Krai kin mandring mulermba mon. Ei eim epi kanim kanim pei Gos eim Krai simb ele kamb mandring kindang kin, tep enim.

²⁸ Ba ekii se kunum ele, epi kanim kanim pei sipi kindang kin, Krai eim tep ermba. Erpi kin, nga kapli Gos Kingam Krai ei eim Arim Gos kin kirkar er pupu mułmba. Ok, Gos eim erang kin, Krai epi kanim kanim pei tep enim; ba pe nga, Gos eim Krai nin, epi kanim kanim pei tep erpi mołpu kin, kumb ele mendpił mułmba.

²⁹ Pe nga ek ei wumb kulngii nga angk tonu konj ongii keimi pinerim kin, kapli wumb kombur noł pek wumb kulnjung wumb ei nge, paki tungii nge elmin ol ei, wii mił mułmba. Pe nga keimi mendpił, wumb kulii kombur angk, tonu konj punerngii. Mon pim kin, kapli wumb noł pek ei nge, wumb kulii paki tungii mił nenj?

³⁰ Pe nga ek ei keimi pinerim kin, sin sinim ek se andiłmin wumb kin, ek ni tor kindmin kunum kunum ele, sin to kis mundmba konu ele, tuk pupun pupun enmin ei, wii mił enmin min?

³¹ Angnan noł! Krai Jiisas sinim nge Owundu enim eim kin o ende puk mołmun ei nge, na enim embe ambil tonu kindip ngond. Ek ei keimi! Nga yi ku, na ek dinga nip ngond, ei kunum kunum na opu orung wumb kin kulmbii erip erip end.

³² Pe na ek ekin mił nimbii end. Epeses konu owundu ele, na wumb ka simbii mił epi ombu kin ek mił erip erip enj. Epi ei nge ol enj ei, wii mił pim kin, kapli kulngii wumb nga angk tonu konj punerngii. Ba nga keimi Gos wumb kulii wumb nga angk, ok nga konj tonu punenjing pim kin, kapli ek ei wumb niłmin mił kun ka mułmba ku. "Sinim kuni ni, noł nopun, ka piipin kin, kapli topuł sinim kulmun poru nimba," wumb yi mił niłmin.

³³ Enim kapli, kanik wiik tangin kin, wumb kombur ek ei nge nik kin, enim to wulu kindik, si kindnerngii mon! Wumb ol kis elmin wumb ei erangin kin, nga wumb ol kun ka erik mołmun wumb ol ei nge, erik kis mondunmun.

³⁴ Pe enim noman wulu punum ol ei, si kindik kin, kun ka mułngii. Molk kin, ol kis enmin ol ei, nga enerngii mon! Na nind ek ei, enim piyei! Enim mołmun wumb kombur, Gos kin pii poł tunanmin. Na nind ek ei nge, enim singambil singii, nip nind.

35 Ba wumb endi yi kii simba koltmun wumb ei, nga angik, tonu ok, nga konj pungii mił nenj? Kuhl wumb ngenj nipe ngenj endi silangin kin, nga tonu konj olangin?"

36 Pe na enim kin ek yi mił nind. En enim noman pinalim wumb! Pe keimi, enim kuni mong endi mer mei ele telangin kin, ei tonu op, mun onermba; ba kumb se kuni mong ei kolpu pendpi kin, nga mun omba.

37 Pe nim mer mei ele, kuni emb endi talkin, pendin kuni mong ei, ekii se mong tumba mił ei mon! Pe kuni kinapi mong emb endi min, kuni emb kanim eipi endi, nim telin ei tonu opu, kuni nipe kuni endi, mong tumba nikin telin?

38 Ba Gos eim kuni ei nge, nipe ngenj endi simba ei, eim noman ele piim mił, ku ngonum kuni mong ombu, en enim ngenj palim mił ku ngonum.

39 Nga epi kanim kanim pei, en enim ngenj ei, pei kanim ende minj pep punanim mon. Wumb ngenj ei, en enim ngenj kanim ende palim, nga kung kanim kanim ei ngenj endi eipi palim. Nga kei ombu, en enim ngenj palim ei, kanim endi eipi palim. Nga omu ombu, en enim ngenj kanim endi nga eipi palim ku.

40 Pe nga tonu epin konu ele epi ombu, ngenj salim; nga ya mani mei ele epi ombu, yi ku ngenj salim. Ba epin konu ele epi ombu, ngenj tilang ka wii kanim endi salim. Nga ya mani mei ele konu epi ombu, ngenj kanim eipi salim.

41 Nga eni ei, eim nge tilang kanim endi salim. Nga oi ei, eim nge tilang eipi endi salim; nga kor kanjip ei, eim tilang eipi endi salim. Nga kor kanjip en enim mohmun ombu, en enim tilang ombu pepi kin, kanim kanim kindnim ei, en enim kin palim.

42 Ei sinim yi mił ku, kulnjung wumb nga angik, tonu ok, nga konj pungii wumb ei, ngenj sipik, tukpu tonmun kunum ei, ngenj ei pupu nga mei telmba. Ba nga angk, tonu ok, nga konj mułngii ei, en enim ngenj ei purnermba mon ba; kunum kunum konj ka mułmba.

43 Pe ngenj kui tonmun kunum ei kis molpu, ngenj ei wumb keningii ka pinerim; nga dinga pinerim ku. Ba ngenj nga angk, tonu ok nga konj pungii kunum ei, ngenj tilang ka simba; nga ngenj dinga pimba ku.

44 Pe ngenj kui tonmun kunum ei, mei ele nge ngenj; ba ngenj angk, tonu ok, nga konj pungii kunum ei, tonu epin konu ele nge ngenj. Nga ngenj ei nge mei ele, keimi ngenj mendpił pim kin, ei yi mił ku, nga tonu epin konu ele nge ngenj, yi ku keimi simba.

45 Ei nge ku, Gos eim nge ek ka ele ok pulum yi mił ninim, "Wu kumna ei, Andam ei mei ele tonu orum ei, wumb mił, no pepi, yi erpi multum. Nga ekii se Andam Kraisi ei, eim noman konj pulu ei, eim wumb ei noman konj ele ngolum.

46 Ba ei tonu epin konu ele nga epi ombu ngenj ei, kumb se onanim mon; ba mei ele nge epi ombu ngenj mendpił ei, kumb se onum. Wang kin, nga ekii se tonu epin konu ele nge epi ombu ngenj ei, bultundung onum.

47 Pe kumb se wu Andam nge ngenj ei Gos mei mendpił sipi eririm. Ba nga ekii se wu Andam Kraisi ei, tonu epin Gos mani kindang om.

48 Wumb ya mani mei ele wumb ei, en enim wu kumb se mei ele eririm ei, ende mił, en enim yi mił molmun. Nga wumb tonu epin wumb ombu, en enim wu endi tonu epin mani om ende mił, en enim yi mił ku molmun.

49 Nga pe, sinim wu kumb se mei ele eririm ei, kumb ningil mił wu kin sinim yi mił ku molmun. Nga yi mił ku wu ekii se tonu epin mani om wu Kraisi ei kin, sinim yi mił ku molmun.

⁵⁰ Na enim kin ek ei yi mił nind. Angnan no! Pe mei ele ngenj wumb ei, Gos epi ka wii er ka erim ei sinerngii, nga Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Nga purmba epi endi nin, purnernmba epi endi ei nin, konu ende tuk punerngii mon.

⁵¹ Enim kom se piyei! Ek koi erpi palim ek ei, na enim kin nip ngumbii end. Ei sinim pei kulermin. Pii giı wumb kombur mułangin kin kupam ei Jiisas orung omba. Wang kin, Gos sinim pei erang kin, sinim ngenj kanim eipi mił endi sipin kin mułmun.

⁵² Ei sikir mił sinim ningił kepii tonmun ei, nga konu poru nimba kunum ei, nga ekii se beli epin mani ei ek tengmba. Ek tingang kin, koltmun wumb ei, angk tonu ok, ok konj puk kin, nga kulerngii mon! Wumb konj kunum kunum mułmun. Nga sinim konj mołmun wumb pei, Gos erang kin o pun, ngenj kanim eipi mił endi sipin kin, mułmun.

⁵³ Ei yi mił, pe nga ngenj kułmba ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opu, ngenj konj oł kun ka mił simba. Ei kułngii nge ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opun simin ei, kunum kunum konj mułmun.

⁵⁴ Keimi, ngenj ei purmba; ba nga ngenj ei, Gos erang, ngenj ei kanim eipi mił opu mołpu kin, kunum kunum konj mułmba. Ngenj ei kułmba ngenj ei, Gos erang, opu ngenj kanim eipi sipi ngang kin, noman konj oł kun ka er mułmba. Kunum ele, sinim Gos ek puł pałim mił, tonu wang kenmin. Nga ek yi mił ninim, "Gos eim mei ngenj kułii oł ei, to mani kindpi poru nim."

⁵⁵ "Ngenj kułii oł ei nge, dinga opu, wumb pei to mani kindmba nge dinga ei, poru nimba mił nenj? Ngenj kułii oł ei, eim kileng mul dinga mił mundum ei sinim wumb nga kumbii kis ngumba, mił nenj?"

⁵⁶ Kułngii oł ei, eim nge dinga ngenj kumbii ngopu kin, oł kis nge kumep kis ei kin sim, oł kis ei, eim nge dinga ei, mer Gos lo ele pałim.

⁵⁷ Ba sinim Gos kin ka piipin ngumun ei nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss sinim dinga ngang kin, epi tał oł kis nin, kułii oł ei, to mani kindpin ermin ei, sin yi ku enjpin.

⁵⁸ Yi peng kin, sinim keimi piinmin, kułii oł ei Kraiss to mani kindim. Nanim angnan no!, enim pii giı ele nge, dinga mendpił angk mułngii. Nga kunum kunum, en enim Gos Owundu eim nge kongun ngum ei, kun ka er dinga kindik kin, erik pungii. Nimbil erang enim piinmin ei, Gos Owundu eim nge kongun enim enmin ei, wii mił endi enerngii mon!

16

Enim Ku Nin Epi, Gos Kin Pii Giı Wumb Eipi Ku Sinalim Wumb Ei Ngungii

¹ Pe mund ka ku ei nge sipin, Gos nge wumb tilap Juriya konu ele mołmun ei paki tumun. Ei enim na ninj mił, ekii sik erngii ei, na Galeisiya men ngii ele pei mołmun wumb ei, na erei ninj wumb ei, yi ekii sik enjing.

² Ei yi mił, pe kor owundu kunum kunum tangip simba kunum ei, wumb endeim endeim ni, en enim kapli, ku kombur mok tok, eipi kindik singii. Singii ei, wumb endi eim kongun erpi, ku simba mił, eim ngii konu ele tongndung sim mił ngumba. Yi erpi kin, tongndung kindpi kin, sep mułmba. Mułmba ei, na ombii kunum ei, enim ku mok tok ngunerngii mon; ba enim ok, mok tok, eipi kindik kin, singii ku ei simbii.

³ Na ekii se, enim kin op pendip kin, en enim wu kombur pungii nik, to tonu kindik, mundngii. Wu ombu, mon endi ek yi mił ni puls. Enim piinmin wu ei, to tonu kindpin wu ei, epi ombu sik tunmun. Nga enim ku nin epi, ka wii ombu ngumun nik kin, sinjing epi ombu, se mengk kin, Jerusalem wumb mołmun konu ele sipngii.

⁴ Pe nga, na bii mił endi pim kin, nga kapli wu ombu na kin tep topun bin.

Pol Eim Yi Ermbii Ni Noman To Piim

⁵ Pe na enim kin ombii ei, ekii se ombii; ba kumb se, na Mesaroniya konu ele tuk pup kin, nga op enim kin ombii. Ei kapli. Nimbił erang na Mesaroniya konu ele kumb se tuk pup ombii, ni piind.

⁶ Pe na kunum kombur ni, enim kin no pep mułmbii min, nga wii sepi, jii owundu nimba kunum ei, enim kin mułamb kin, nga kunum ei poru nimba kunum ei, enim na paki tangin kin, nanim bii onj andlam ei bii. Nga mering, konu jili mił endi bii ei, ekii se bii.

⁷ Na nanim enim kanip pendip kin, nga sikir bii ni piinand, mon. Ba na enim kin Ei Gos Owundu eim, na yi enjii ni piim kin, kapli yi ermbii.

⁸ Ba na nanim ya Epeses konu ele mułmbii ni piind. Mułamb kin, Gos Gui Ka mani orum kunum tonu omba kunum ele, noman to piipin yi er mułmun.

⁹ Nimbił erang, Gos Owundu eim erang kin, na kin andlam owundu aki topu kindang salim. Seng kin, na kongun owundu peng ei, kapli yi eramb kin mong peng, wumb pei pii gii nilangin kin, Gos nge opu orung wumb pei, na kongun end andlam ei ondu ngumun nik enmin. Yi mił erang, na ya konu mułmbii, ni piind.

¹⁰ Kunum endi, Timisii enim mołmun konu ele om kin, enim kapli piik kun erik, oi a nik, se tuk sik, yi erangin kin, eim nanim wumb kin ngii konu moł ni piip kin, noman emin peng mułmba. Nimbił erang eim Gos Owundu nge kongun erpi mołum ei, yi mił ku, na kongun yi erip end mił, eim yi elim.

¹¹ Yi mił kapli, wumb endi, eim kin wu wii mił endi ni piik kin, kan mani kindik kin, buł ngok energii mon! Enim kapli, eim paki tangin kin, eim nam moł konu ele orung omba. Yi erangin kin, eim noman emin peng opu kin, nam moł konu ele, angnan noł kin ouni ongii nge, kui er moł.

¹² Ei nge, sinim nge enginjpin Apolos, na eim 'Pui' a nił, nga kunum kopur, eim opu, enim kenmba dinga nip nił. Nił ei, angnan noł kombur kin tep to ongii ba; akip kunum ele mendpił, ombii ni noman yi, to piinalim mon. Ba eim omba kunum endi, tangpi sepi nim kin, kapli eim enim kin omba.

Pe Ek Nip Poru Nimbii End

¹³ Kan kun erik molk, en enim Jiisas Owundu kin pii gii ele, dinga angik, wu noman dinga kindik kin, wu mendpił mułngii ei, am dinga mendpił kindik mułngii!

¹⁴ Kongun min epi kanim kanim pei enim ele, noman kulk ngok enmin oł, yi mił erngii.

¹⁵ Angnan noł, enim piinmin ei, Sepanis kin, eim nge ambim kingam ambiam noł tilap ei, en enim Akeiya konu ele, pii gii kumna wumb ninjing. En enim noman ele, Gos nge tilap wumb paki tok kin, Gos nge kongun dinga erik mołmun.

¹⁶ Na enim noman ele to konj kindmbii ei nge, wumb ei, enmin oł ka ei nin, nga wumb kombur piki tok, tep tok, kongun enmin ei nin, wumb ei kongun dinga elmin ei nge, enim mandring molk, ekii sik erngii!

¹⁷ Na nanim yi nge, ka piip, Sepanis nin, Posunasus nin, Akaikis na kin onjung. En enim na kin ok, na paki tunjung. Nimbił erang enim ya na kin mulelangin kin, enim na paki tulangin ku; ba enim na kin mulenjing. Yi mił wumb ei sinim paki yi mił tunjung.

¹⁸ En enim na noman emin ka pendnjing kin, na ka piinj. Nga enim noman emin ka pendnjing ku. Yi mił ku, enim wumb yi nge embe ambii tonu kindngii.

¹⁹ Pe Gos tilap wumb Eisa konu owundu orung orung ya tuk mołmun wumb ombu, enim kin ek ka nik, onmun nik enmin. Nga Akuila kin ambim

Periska, nga Gos nge tilap wumb kombur ngii konu ele kulou tok enmin wumb ei, enim kin ek ka nik, onmun nik kin, Gos Owundu nge embe ele, nik ngok enjing.

²⁰ Nga pii gii ninjpin nge enginpin no!, ya ele pei mo!mun ei, en enim yi ku, 'Ek ka nik, muleiyo,' nik enmin. Pe en enim engnjing endi kin nga engnjing endi ngunj kangilk, kaimb sik erngii. Nga enim 'Muleiyo' nik erngii.

²¹ Na Pol wu mon pulum wu ei kin, gal pipe kin ei sip, na nanim angil ele mon ei poru nimba nge pulup kin, enim kin 'Ek ka' nip, 'Muleiyo' nip ngop end.

²² Wumb nii endi, eim Jiisas Owundu kin noman ngunermba wu ei, Gos Owundu eim omba kunum ei, top kis ermba. Jiisas Owundu eim sikir orung omba.

²³ Jiisas Owundu eim nge noman ka wii enim kin wii ngopu mulmba.

²⁴ Na enim Jiisas Kraisk kin pii gii ninjing wumb ei kin, na noman ka ngond. Ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Nga Endi Połpu Kindim

Pol Mon Nga Połpu Korin Wumb Kin Kindim

¹ Na Pol Krajs Jiisas nge ek se andil wu, Gos noman ele na to tonu kindim. Nga sinim nge enginpin, Timisii kin ouni molpuł kin, sil enim 'Ka muleiyo!' kindmbil nge, Gos wumb Korin konu men ngii ele molmun wumb ei kin, nga Gos nge tilap wumb Akeiya konu ele pei molmun wumb ombu, ek ka muleiyo kindmbil.

² Gos sinim Erinpin kin, nga sinim nge Owundu Krajs Jiisas ouni nge noman emin kin, noman ka ei enim kin pengli!

Pol Eim Ka Piipi Gos Ngolum

³ Pe sinim Gos kin ka piipin ngumun. Nga Gos eim sinim nge Owundu Jiisas Krajs nge Arim, nga Gos eim sinim nge Erinpin ei, eim sinim noman ka ngopu kin, sinim paki tolum nge pulwu.

⁴ Sinim ol embin endi tonu olum kunum ei, Gos eim sinim paki topu ngolum. Ngopu kin yi ku, sinim wumb nii endi eim ol embin endi tonu omba kunum ei, sinim wumb ei kin kapli paki to ngumun ku. Ei sinim Gos paki tolum nge epi ende, sin sinim Gos kin sinpin epi ei, wumb ei kin paki tumun ku.

⁵ Nimbil erang, sinim Krajs kin ngenj kumbii owundu pei ouni ko wunmun ei, yi mil ku, nga sinim Krajs nge paki tolum epi owundu ei, eim kin ouni sinim ku.

⁶ Pe sinim ngenj kumbii sinpin kin, kapli ele nge enim ei paki topu kin, Gos enim si orung simba. Nga Gos sin paki tum kin, kapli nga sin enim paki tumun ku. Paki tamin kin, enim dinga ngang kin, kunum kunum dinga angk mulangin kin, ol embin tui ei tonu omba ei, sin dinga pupun angpin molmun mil, yi ku enim dinga angk mulngii.

⁷ Pe sin enim kin epi ei kenmin ni, kui er molmun epi ei, dinga piipin molmun. Nimbil erang sin piinmin ei, enim sin kin ngenj kumbii ei, ende ouni ko wunmun. Pe Gos sin kin paki tang sinpin epi ei, enim sin kin ouni paki tang singii ku.

⁸ Yi mil, sin noman ele enim piinmin ei, engnan nol sin Eisiya konu owundu ele, ol embin tui owundu sin kin tonu onum. Pe epi embin endi sin kin tonu onum epi ei, embin owundu kis mendpil. Yi erang kin, sin molpun bin ni piinpin; ba kapli dinga pang molpun kin, bin pinerim mon.

⁹ Nimbil erang sin piinpin ei, sinim kulmun kunum mandi salim. Ba ei yi erang kin, sinim nge dinga ei, kapli ermin ni piinmin mon; ba sin Gos eim nge dinga mendpil ei, kapli ei piimin. Nimbil erang Gos eim wumb kulngii nge, si konj sipi kindilim pulwu.

¹⁰ Nga sinim konu kis ei pupun kululamin; ba Gos Krajs kin sinim sipi orung sim. Nga ekii se, eim sinim sipi orung simba ku. Pe Gos Krajs kin sinim sipi orung simba ni dinga piyamin kin, nga eim sinim sipi orung simba ku. Nimbil erang sinim eim kin epi ka wii simin ni piinmin ei, nga eim kin kui er molmun.

¹¹ Pe nga enim sin kin prei erik kin, paki to ngungii ku. Yi mil, wumb pei sinim kin prei enim ei, Gos piipi kin, sin epi ka wii pei ngumba. Ngopu kin, wumb pei en enim ek nik kin, Gos kin noman ka piik ngok, nga sinim kin piik ngungii ku.

Pol Eim Konu Endi Bii Ni Piim Ba, Eim Noman Tal Sim

¹² Epi ei nge, sin bong ninmin ei, sin noman tuk gui ei ek ni ngolum epi ei, sin ni tor kindpi kin, sin of kun ka ni, noman tuk konj ka Gos sin ngurum noman ei, sin ni ngonum. Nga ya mani mei ele wumb noman dinga of ei, sin kin tonu onanim mon. Ba Gos nge noman ka ngolum ei, sin of yi mił erpin andinmin. Andpin kin, ya mani mei wumb kin, tuk ele andinmin ele nge, na enim wumb kin, of yi mił nga erpin andinmin.

¹³ Pe sin mon polpun, enim ngonmun ei, enim mendpił nipe puł endi pimba ei, gerik kanik piik erngii. Pe nga na piind ei, enim keimi piik poru ninmin.

¹⁴ Nga ok yi ku, enim sin kin, aninga kopur pii kun erik. Ba ekii se, enim sin kin, nga pii kun erngii. Erangin kin, sin enim kin bong nipin ka piipin ngumun ei, yi mił enim sin kin bong nik, ka piik ngok erngii kunum ele, Owundu Jiisas eim orung omba.

¹⁵⁻¹⁶ Nimbił erang ei yi mił peng kin, na noman ele enim kin kumb se ombii ni piinj. Ei yi erip kin, enim kunum tał noman ka wii epi ei, paki tamb singii ni piinj ei, na noman ele, enim kin kumb se ombii ni piind. Nga ekii se, Masironiya konu wumb mołmun ele, pup pendip kin, ya orung ombii ni wamb kin, enim na paki tok, Juriya konu ele kindangin bii.

¹⁷ Ei yi mił, epi endi na noman ele ermbii mił nip end ei, na pii kun enarip nind min? Nga na epi endi ermbii ni pił epi ei, mani mei ele wu mił kapli mił mon; kunum ende mił yi nił min? Ei mon mendpił!

¹⁸ Pe Gos eim keimi mendpił mołum mił, sin of keimi ermin nimin of ei, keimi ermin ku. Yi mił ek keimi, sin nipin enim ngonmun ei, ek kapli min mon yi ninanmin mon.

¹⁹ Pe Jiisas Kraiss Gos eim kingam nge ek ka ei, sin ni tor kindpin enim ngonmun ei, Timosii ni, Sailis ni, na Pol kin ek nipin ei, kapli min mon? Nipin yi elmin, wu endi sin ninanmin mon. Ba Kraiss eim Gos nge ek keimi minj nipi kin, kapli niłim wu.

²⁰ Ei yi mił, Kraiss eim Gos ek keimi dinga ni pendilim ek ei, kapli minj nipi kin, of keimi pei ekii siłim wu. Ei pułe yi mił peng kin, sinim Jiisas Kraiss nge embe ele 'Ei keimi' nipin kin, sinim Gos kin ka piipin kin, eim embe ambil tonu kindmin.

²¹ Ba Gos endeim mendpił erang kin, sin enim kin ouni Kraiss kin dambiltpin ende pupun kin, er dinga kindang mołmun. Nga Gos eim mendpił, sinim eim ek ka ei ni tor kindmin ni pendim ku.

²² Gos eim sinim eim nge wumb nipi mon polpu kin, mundang mołum ei, eim Gui Ka ei, sinim noman tuk ele kindang mołum. Mołpu kin, Gos sinim kin ngumbii ni pendrim mił, ei keimi mendpił, sinim piınmin eim keimi sinim ngumba.

²³ Ba na Gos wii tamb kin, eim na noman tuk ele piipi kin, ni tor kindmba. Pe na Korin wumb konu ele onenj ei, pułe yi mił palim. Na nam ek dinga ei, enim wumb kin noman embin ngumba ei, nam noman ele mon ni piind.

²⁴ Sin enim pii gii ei, tep enanmin mon; ba sin enim kin kongun ouni eramin kin, enim ka piingii. Of yi eramin kin, enim pii gii ei dinga pimba.

2

¹ Ei na noman ele yi ni piind. Na nga enim kin onermbii ni piind. Nimbił erang na enim kin wamb kin, enim noman embin piingii ei, mon ni piind.

² Pe na enim of yi mił eramb kin, enim noman embin to piinjing kin, wumb nii endi na erang kin, na ka piimbii? Ba na enim noman embin ngunj kin kapli enim na erangin kin na ka piimbii.

³ Nga ele nge, na mon ei, ok polup enim kin kindinj ei, na enim kin ombii ni piinj; ba kunum ele, enim noman embin na ngungii ni piip kin, na enim

kin onenj. Ba na noman dinga piind ei, na ka piinj kin, kapli enim yi ku ka piingii.

⁴ Yi mił ei, na noman tuk ełe embin owundu kis peng kin, nga ngenj kumbii peng kin, na mon ei polt. Pe yi ku, na ke namb kin, ningił ka pei mani onum. Na oł yi eramb kin, enim noman embin to piinerngii. Ba na yi eramb kin, enim piingii ei, na enim kin noman ka pei ngond.

Wumb Oł Kis Enjing Ei, Kil Ngo Si Kindim

⁵ Ba pe wumb nii endi, enim mołmun konu ełe wumb ei, noman embin ngumbii ni ermba ei, na kin mon; ba ei erpi, enim wumb kombur kin noman embin ngang kin, enim noman embin to piingii. Pe na ek yi nind ei, eim kin oł dinga endi enermbii mon.

⁶ Yi mił, pe kumep kis ei, wumb pei wu endeim kin, ngo orung kindnjing ei, yi mił kapli enim.

⁷ Yi mił, enim oł eipi endi erngii. Erik kin, enim wu ei oł kis kil ngok, eim paki tok, noman emin ngungii. Mon pim kin, kapli noman embin wu ei, to mani kindmba.

⁸ Yi erang kin, eim piimba na enim kin dinga kii sind ei, enim eim kin noman ka keimi mendpił ngungii.

⁹ Ei pułe yi mił peng kin, na enim kin mon ei, polup ngond. Ei enim piinmin mił nenj? Na enim kenmbii pend piip kin, oł yi mił andan top end ei, enim keimi ekii sinmin min mon?

¹⁰ Pe enim wumb nii endi, enim oł kis ei kil ngo si kindnjing kin, na wumb ei kin, oł kis ei kil ngo si kindmbii ku. Pe na wumb endi nge oł kis endi enjing ei, na si kindinj ei, nimbił erang enim nge piip ełe, na oł yi mił end. Pe Krai kaninim ei, na oł kis elmin oł ei, enim paki top, si kindinj.

¹¹ Sinim oł kis elmin oł ei, kil ngo si kindamin. Mon pim kin, Seisen sinim to mani kindmba. Nimbił erang, sinim Seisen eim noman ełe, ek kend topu oł yi elim nge pułwu mołum ei, sinim piinmin.

Trowas Konu Ełe Pol Noman Embin Tui Oł Endi Tonu Om

¹² Ba kunum ei, na Trowas konu ełe, tor pup kin, Krai nge ek ka ei ni tor kindmbii ni punj. Na piind ei, sinim nge Owundu eim nge kongun ermbii konu ei, andlam ei aki to kindim salim.

¹³ Ba na noman tuk ełe embin palim. Nimbił erang, na angnan Taisi mołum konu ełe, kur kan sinenj mon. Yi mił peng kin, na wumb Trowas konu ełe mulnjung wumb ei, 'Mułei' a ni pendip kin, na Maseroniya konu ełe punj.

Ek Se Andilmin Wumb Krai Eim Nge Dinga Ełe Sik Opu Orung Wu To Mani Kindnjing

¹⁴ Ba sinim ka piipin kin, Gos ngumun ei, Gos eim dinga ei, sinim ngang sinjpin. Sinjpin ei, sinim Krai kin dambiltpin ende pupun kin, eim sinim paki tang kin, gui kis nge noman dinga ei, to mani kindmin. Pe nga Gos sinim erpi sim ei, Krai nge ek ka ei, kuni ka wii mił muru ka tołum. Tołum ei, wumb mei konu orung orung pei, sinim Krai nge ek ka ni tor kindamin kin, wumb pei piingii.

¹⁵ Pe sinim yi mił mołpun kin, Krai eim nge kułmał kalpi muru ka wii topu kin, tonu Gos eim mołum konu ełe ngum. Pe muru ka wii ei, to tor pupu kin, wumb nii endi eim oł kis elmin oł ei, si kindpi kin, Gos kin orung si mundang mołmun wumb ei kin punum ku. Nga muru ka wii ei, tor pupu kin, wumb nii endi oł kis elmin oł ei nge erpi, bok to mani pupu kin, am pu mołmun wumb ei kin punum ku.

16 Pe wumb koltmun sinim muru kis wii mił ei, topu tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis elmin ei, er mułum konu kis ele pum. Pe wumb noman konj sik mołmun wumb ei sinim muru ka wii mił ei topu, tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis elmin oł ei, si kindpi kin, orung Gos kin opu kin, noman konj mołmun wumb ei kin onum. Pe wumb nii endi ei, eim kongun yi mił endi kapli ermba? Krais sin paki tang kin, kapli sinim kongun ei ermin.

17 Pe sinim wumb eipi mołmun ei mił, sinim yi mulamin mon. Ei wumb en enim, Gos ek ni tor kindpin kin, ku simin ni piinmin. Ba sinim ek keimi nimin ei, Gos eim ek ka sinim ek se andilmin wu. Sinim Gos ek ka ni, kun ka keimi ni, tor kindmin ei, Krais nge kongun wumb mołpun eim dinga ele ninmin ei, kunum kunum Gos sinim kanpi minj mołum.

3

Korin Wumb En Enim Ek Konj Dinga Endi Nik Pendnjing Palim

1 Pe sin sinim nga pułngun mondpu kin, sinim embe ambil tonu kindmin min? Min nga sin sinim wumb kombur eipi ende mił mołpun min? Nga sin sinim wumb kombur pipe pulnjung ei, sin sinim embe ambil tonu kindngii nge nipin mon ei, enim kin ngumun min? Min nga en enim pipe endi yi mił pułngii ei, sin paki tumba nge ngungii min? Yi mił ei mon.

2 Pe en enim mołmun ei, sinim noman tuk ele, sin mon mił poł pendinmin ei, wumb pei mon ei gerik piik erngii.

3 Ei sinim kin peni ele nipi ngonum ei, Krais eim mon połpu sinim kin kindim. Ei enim mon połumun epi gal ei, sik kom ku ele, mon połumun ei mił mon. Ba enim wumb noman tuk ele, Gos Gui Ka kunum kunum konj mołum Gos ei, mon poł pendim.

4 Sinim ek yi nimin, nimbil erang sinim Gos kin pii gii ei, noman dinga palim ei, Krais nge ele sinim oł yi mił enmin.

5 Sinim piinmin ei, sin sinim kongun ei nge, endi kapli enanmin mon. Ba Gos eim sinim paki tang kongun ei, kapli ermin. Ei epi nipe epi endi sinim ermin ei, Gos eim mendpił kin tonu ołum.

6 Yi mił Gos eim sinim kin mon konj poł pendim ele, sinim kapli erang kin, ek ka ni tor kindmin. Pe sinim kin mon konj ngum ei, lo ek mon; ba Gos Gui Ka lo konj ei ngum. Nimbil erang lo ek mon poł pendnjing ei, erang kin, wumb kołumun oł tor om; ba Gos Gui Ka nge mon konj ei erang kin, wumb noman konj ngolum.

7 Pe Gos neng kin, Moses lo ek tonu kom ku peł ele, mon poł pendrim ek ei, wumb kołumun oł ei nge tonu orum. Ba Gos nge tilang owundu Moses andan topu ngurum kunum ei, Moses kanpi sipipi kin, jura wumb kin si pang kin, wumb Moses eim kumb ningil ele, keningii pineririm mon. Nimbil erang tilang ei, owundu mendpił erpi multum. Ba nga tilang owundu mendpił er multum ei, pułngun mondpu am purum.

8 Akip kunum ei, Gos Gui Ka kongun erpi kin, eim tilang owundu dinga pei nga simba ku.

9 Yi mił ku, pe Moses lo ek ei, wumb kos enjing kin, nga tilang owundu dinga ei kongun erang kin, kapli pe sinim Gos kin kun ka mołmun wumb ei, si mundang kin, tilang owundu mendpił nga simba.

10 Pe Moses lo ek ei, tilang owundu ei, kumb ok o purum. Ba tilang ei, pe piram pinahim mon. Ya pe, tilang owundu mendpił konj ei, noman konj tilang sinim simin nge onum.

11 Yi mił pe, Moses lo ek ele poru nimba mandi enim ei, tilang pim kin, kapli nga yi mił, oł konj endi kunum kunum mułmba oł ei, tilang owundu simba ku.

¹² Yi mił, sin ek ni tor kindinmin ei, sin mund mong kulanmin mon! Nimbil erang sinim epi ka wii simin ni, piipin kin, kui er mołmun ei, sinim Krais kin pii gii nipin ele, ek ni tor kindinmin.

¹³ Ei sinim Moses elim mił ei, sinim enanmin mon. Moses eim kumb ningil ele, alap sipi kin, pandi tum. Tang kin, Jura wumb Gos Moses ngum tilang ei, pupu poru nimba erim ei, enim kinenjing mon.

¹⁴ Ba wumb en enim noman ele dinga pang kin piingii ei, kapli enerim mon. Nga Jura lo ek ok nge ei kunum ele, gerik piik erngii ei, piinenjing mon ku. Nimbil erang akip yi ku, epi endi en enim noman ele, pandi topu pim. Yi mił erang kin, en enim epi pandi to pendnjing epi ei, Gos erang kin, Krais endeim si kindim.

¹⁵ Pe akip kunum ele, en enim Moses Gos nge lo ek ngurum ek ei, en enim gerik piik erngii pinerim. Nimbil erang en enim noman ele, alap mił epi ei, pandi topu pim ku.

¹⁶ Ba kunum endi, wu endi eim Owundu kin pii gii nirim kunum ei, eim alap mił epi, eim noman tuk ele, pandi topu pendim epi ei, Owundu si kindim.

¹⁷ Pe nga, Owundu eim Gui Ka nge pulwu. Nga Gui Ka ei, wumb nii endi noman tuk ele mułum kin, kapli epi endi wu ei kin, ambil gii ninermba mon. Wu ei eim wii minj mułmba.

¹⁸ Nga sinim wumb pei kumb ningil ele epi endi, pandi topu pinałim mon. Yi erang kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei, sinim andan tang kin, noł min men mił kaninmin. Kanpin kin, sinim min men ei, Owundu mołum mił, sinim yi mił ku tonu onmun. Opun kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei nga, nga simin ku. Nimbil erang epi ei, sinim kin aki topu ngonum ei, Owundu Gui Ka mołpu kin, tonu onum.

4

Ek Se Andilmin Wumb Ei, Krais Nge Mei Nganmbi Ming Mił Mołmun

¹ Yi mił Gos eim sinim kin kaimb si ngopu kin, sinim kongun ele ngum. Ngang kin, sin kongun ei, noman tuk ele, embin topun yi mił enanmin mon.

² Pe sinim epi koi erpin, nga ol singambil kulpun enjpin ol ei, pei si kindmin. Sinim Gos eim ek ka ei, to eipi eipi kindpin kin, ek kend topun yi enermin mon ku. Ba sinim Gos eim nge ek ka ei, keimi peni ele ni tor kindpin kin, wumb nge noman tuk gui ei, noman ele ek keimi nilmin ei, tang piingii. Piik kin, wumb ei sinim kongun enmin ei, Gos ningil ele kun ka mołum ei keningii.

³ Pe sinim Krais nge ek ka ei, ni tor kindinmin ei, keimi koi erpi pim kin, kapli ek ka ei, wumb nii endi konu kis ele, am pungii wumb ei nge, noman tuk ele mendpil koi erpi pimba.

⁴ Mei konu ele, ek kend gos pulwu ei Seisen, eim wumb pii gii ninenjing wumb nge ningil ele mił, noman tuk ele ambil gii nipi pandi tang kin, emil palim mił mołmun. Nga mołmun wumb ei, Krais nge ek ka ei nge, tilang ei nin, Krais nge tilang owundu ei, wumb noman tuk ele tuk punerang kin, nga wumb ol ei kinerngii mon ku. Nga Gos mołum mił, Krais sinim kin keimi andan tonum.

⁵ Yi mił, sinim ek ni tor kindinmin ei, sin sinim nge ek ni tor kindninanmin mon. Ba sin ek ni tor kindinmin ei, Jiisas Krais sinim nge Owundu ele, ek ni tor kindilmin. Nga Krais nge ek ka ekii sipin kin, sin sinim enim nge kongun wu mołmun ei, Jiisas embe ambil tonu kindmin.

⁶ Yi mił kumb ok, mei wii sirim kunum ele, Gos eim ek yi nirim, "Pe tilang ei, emii palim konu ele topu tor wangli!" Gos eim endeim ok eririm Gos, ei

eim nge tilang ei erpi kin, sinim noman tuk ele topu kin, tilang enim. Gos eim of yi erpi tilang ei, sinim kin ngum. Ngang kin, tilang ei, sinim Gos eim tilang owundu ka wii ei nge, piik molmun. Molk kin, Gos nge tilang ei, Kraiss nge kumb ningil ele, min nge mił kaninmin.

⁷ Ba Gos eim mei nganmbi ei sipi kin, sinim wumb ming wii mił eririm. Nga Gos nge ek ka ei, eim nge noman ele ka wii ei, sinim kin noman tuk ele kindang kin, eim sinim kin andan topu kin, sinim nge dinga endi pinalim mon. Ba Gos eim nge dinga ei, sinim noman tuk ele kindpi ngum.

⁸ Pe nga of embin tui sinim kin konu orung orung pei tonu onum. Ba of embin ei, sinim noman ele to mani kindnanim mon. Nga embin pei sinim nge noman ele tonu wang kin, nga sinim noman ele ei, embin palim; ba sinim of pei ombu wakin topun si kindnanmin mon.

⁹ Sinim nge opu orung wumb pei molk kin, sinim to kis erik, of embin tui ngok kin, yi elmin; ba Gos sinim kin wakin tunałim mon. Nga wumb kombur sinim to mani kindik kin, ngenj kumbii ngok yi enmin; ba sinim to kis mendpił erik poru ninałmin, mon.

¹⁰ Kunum kunum sinim ngenj ele, Jiisas kultum ele nge, sinim ko wupun, sipin kin, se andinmin. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj ei nga sin ngenj ele tuk mułum pim kin, kapli wumb pei keningii.

¹¹ Yi mił, kunum kunum sinim konj molamin kin, of embin tui ni koltmun of ei, sinim kin tonu onum. Nimbił erang sinim Jiisas nge embe ele, ni tor kindpin ele nge, of embin ei sinim kin tonu onum. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj dinga ei, sinim ngenj tuk ele mułang kin, wumb pei keningii.

¹² Ei pułe yi mił, koltmun of ei nge, sin kin kongun erpi molum. Nimbił erang sinim Owundu nge kongun ei enmin. Ba of yi mił erang kin, Jiisas noman konj ei, enim kin kongun erpi molum.

¹³ Ba Gos kumb ok mon pol pendrim ek ka ei, yi ninim, “Na ek ei ni tor kindinj ei, na pii gii ninj ele nind.” Ei sin pii gii ninmin ei ende mił. Pe sin ek ni tor kindinmin ku. Nimbił erang ei sin pii gii nipin ele ninmin.

¹⁴ Sinim piinmin ei, Gos eim Owundu Jiisas kułang tukpu to pendik ei, si tonu angpi nga konj sim. Nga Gos eim sinim Jiisas ouni si tonu konj simba ku. Nga Gos eim sin enim kin ouni tu wupu kin, Gos molum konu ele tuk tu wumba.

¹⁵ Yi mił epi ei, tonu opu, enim paki tumba nge om. Yi mił, nga Gos wumb kopur nga pei pei eim nge noman ka ei wumb ngang singii. Sik kin, en enim Gos kin nga pei prei erik kin, noman ka piik ngok, Gos embe ambił tonu kindik yi erngii.

Of Embin Tui Tonu Wang Kin, Tilang Owundu Ermba

¹⁶ Ei yi mił peng kin, sinim of ei piipin kin, Gos nge kongun ei wakin topun, si kindnanmin mon. Yi eramin kin, sinim ngenj torung ei kolulum; ba sinim nge noman tuk gui molulum konu ei, kunum kunum konj tonu olum.

¹⁷ Yi mił peng kin, sinim mong ele ngenj kumbii ei, sinim kin tonu om ei, aninga kembis kembis kunum kombur sinmin. Ba of ei kongun dinga erang kin, Gos nge tilang owundu ka wii kunum kunum molpu kin, sinim kin tonu wang simin. Sinim epi ka wii ei, of embin tui ei, to mani kindmba.

¹⁸ Yi mił nga sin enim epi endi, pe ningil ele kaninmin epi ei sin kinermin mon; ba epi endi sinim ningil ele kenmin epi ei, kunum aninga kopur pepi poru nimba. Ba sinim epi kinałmin epi ei kunum kunum piram mułmba.

¹ Yi mił, pe sinim ngenj ei ngii mił, ya mani mei ele mołmun ngenj ngii mił ei, to kis poru nim kin, kapli sinim piinmin ei, Gos ei eim sinim kin ngenj ngii mił, eipi endi er kindim ei, tonu epin konu ele salim. Ngenj Gos erim ngenj ngii mił ei, kunum kunum epin konu ele konj mułmba.

² Ya pe kunum ei, sin sinim ngenj ngii mił, tuk ele ke nipin enmin ei, sinim ngenj konj ngii mił ei, epin konu ele salim ei, lo konduk mił, sinim pandi tumba ni dinga piipin kin, oł yi mił enmin.

³ Yi mił peng kin, sinim ngenj ei konduk mił, kindpin mułmun ngenj wii mił, mulermin mon. Ei sinim ngenj konj ngii mił ele, mołpun bin.

⁴ Yi mił kunum ei, sinim ya mani mei ele ngenj ei, ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim noman embin to piipin kin, ek ni tor kindpin. Nimbił erang epi ombu sinim kin dinga pim. Ba sinim noman ele kułmun ni piipin kin, ngenj wii mulenjpin mon; ba ei sinim noman ele dinga kindpin kin, ngenj konj ngii mił sipin kindmin, ni piinjpin. Yi mił erang, sinim noman ele yi ni piinjpin ei, ngenj ok nge ei si kindpin kin, nga sinim ngenj konj ngii mił, kunum kunum mułmun ngenj ei, sipin kindmin ni piinjpin.

⁵ Gos eim mendpił sinim ngenj konj ngii mił, simin ei nge er kun erpi kindim salim. Nga Gos eim nge Gui Ka ei, sinim ngum ei, sinim andan tang kin, eim nipe epi endi, sinim ngumba nge kindim salim ei, keimi sinim kin tonu wang kenmin.

⁶ Yi mił, pe sinim kunum kunum noman tuk ele, dinga kindpin er mułmun. Pe sinim piinmin ei, sinim ngenj ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim nge Owundu mołum konu ele tep to ouni mulenjpin mon.

⁷ Yi mił erang, sinim Jiisas kin pii gii nipin er andinmin. Ba Gos nge epi kombur ngumba epi ei, sinim kinarpin er andinmin ei mon.

⁸ Sinim piinmin ei, sinim noman tuk ele dinga kindmin pałim. Nga sinim ka piinmin ei, ya mani mei ele ngenj ei, si kindpin pupun kin, sinim nge Owundu eim mołum konu ele, ouni tep to mułmun ni piinmin.

⁹ Yi mił erang, sinim ya mani mei ele mułmun min, tonu Gos mołum konu ele mułmun ei, kapli sinim noman dinga kindpin erpin kin, eim nge noman ele ekii sipin kin, ka piipin ngopun er mułmun.

¹⁰ Yi mił, pe sinim pei Kraiss nge kumb ele engmin ei, eim sinim kin kos owundu piipi kin, mok tumba. Topu kin, sinim endeim endeim ni, ya mani mei ele mołpun kin, sinim nipe oł kis min, ka endi enjpin mił ei, kumep ngang kin, simin.

Sinim Kraiss Kin Mołpun Gos Kin Ende Pupun Mułmun

¹¹ Nimbił erang, sinim piinmin ei, Gos Owundu kin mund mong kułmun ni yi erpin kin, sinim wumb eipi kin Gos ek ni tor kindamin kin, wumb ei Kraiss kin pii gii ningii. Ba Gos sinim noman tuk ele, pei kanpi piipi poru ninim. Nga na noman ele piind ei, enim noman tuk gui ele, enim sinim kin piinmin ei, sinim peni ele mołmun.

¹² Nga ek ele nge, sin sinim embe enim kumb ele ambił tonu kindnanmin mon. Ba enim sin kin, wumb ka ni piingii. Yi mił nga sin ek nipin poltmun ei kin, ka piik kin, wumb eipi nge ningił ele ni ngonmun. Yi mił erangin kin, enim wumb eipi kin, ek ni orung kindik kin, wumb en enim nge embe ele, ka ka piik enmin; ba wumb en enim nge noman tuk ele, ni piinanmin mon.

¹³ Yi mił, sin wulu pang ninjpin kin, kapli ei sin Gos nge kongun enmin. Ba keimi, sin ek kun ninjpin kin, kapli sin enim kin paki tumun nge enmin.

¹⁴ Yi mił erang, Kraiss eim noman ka ngołum ei, sin nge noman tuk ele to konj kindang kin, sin Gos nge kongun enmin. Nimbił erang sinim ei pii kun

erpin kin, sinim piinmin ei, yi mił wumb endeim sinim kin, pei piipi kulum. Yi mił erang ele nge, sinim wumb pei Kraiss kin ouni kulnjpun.

¹⁵ Nga Kraiss sinim wumb endeim endeim ni piipi kulum. Yi mił erang kin, sinim wumb konj mołmun wumb ei, sin sinim noman ele ekii sipin kin, endmin ni enermin mon; ba wu Kraiss eim sinim kin piipi kołpu kin, nga angpi konj tonu pum ei, ni piipin kin ekii sipin andpin mołmun.

¹⁶ Yi mił, akip sinim wumb endi ngenj ok nge oł ei, noman to piinermin mon. Nga ele nge, sinim wumb endeim endeim ni, noman ele mok topun kin, yi enermin mon ku. Ok yi mił, sinim Kraiss ngenj ele oł ei, noman to piipin yi enjpin; ba pe yi mił nga enalmin mon!

¹⁷ Yi mił erang, pe wumb nii endi, eim Kraiss kin dambiltpi ende pupu mołum kin, kapli Gos eim erang kin, wumb ei tonu opu kin, wumb ei eim konj endi eipi mił mołum. Kapli wumb ngenj oł ok nge ei, si kindpi poru neng kin, nga wumb nge oł kun ka konj endi, tonu opu palim.

¹⁸ Gos eim oł ombu pei nge pulwu mołum. Ok sinim Gos nge opu orung wumb mulnjpun; ba pe Gos Kraiss erang kin, sinim wumb eim kin sipi orung seng kin, sinim eim kin dambiltpin ende pupun mołmun. Mołpun kin, eim sinim kongun ngang kin, sinim eim opu orung wumb ei paki topun kin, noman ende sek kin, puk mulngii.

¹⁹ Sinim ek ei yi mił, Gos eim Kraiss kin ende mołum. Mołpu kin, sinim Gos kin opu orung enmin wumb ei, eim erang Gos kin, dambiltpin pupun kin, noman ende sek mołmun. Pe nga Gos eim sinim nge oł kis enjpin oł ei, eim noman nga to piinermin mon. Nga Gos eim sinim kin kongun endi ngang kin, sinim eim opu orung wumb sipi orung seng kin, eim kin erang, sinim noman ende sipin mołmun ei nge, ek ka ni tor kindmin.

²⁰ Yi mił erang kin, pe sinim Kraiss nge ek ka sipin kin, ni tor kindmin. Ei yi mił ku, Gos eim wumb pei kin, sinim nge gupu ele ek ei, ni tor kindnim. Nga sin nge gupu ele, Kraiss ninim ek yi mił, ni tor kindinmin ei, sin yi mił enim noman ele dinga kindpin yi ninmin. “Enim wumb opu orung enmin oł ei si kindik kin enim Gos kin dambiltik ende puk kin noman ende sek mulngii!”

²¹ Yi mił erang, Kraiss eim oł kis endi enerimin mon. Ba Gos eim sinim oł kis enjpin oł ei sipi kin, Kraiss kin tonu kindim. Kindang kin, Kraiss eim sinim nge oł kis enjpin ei, eim sipi ko wum. Yi mił, Kraiss eim sinim kin yi erang kin, Gos nge oł kun ka oł ei, sinim nge noman tuk ele kindim.

6

Oł Embin Tui Ko Wunmun

¹ Pe sinim Gos kin kongun ende erpin kin, sin enim kin ek dinga nipin kin, ngonmun. Enim Gos nge noman ka ei, enim sik poru ninjing. Mon pim kin, enim Gos nge noman ka si kindangin kin, wii pimba.

² Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim ek yi ninim, “Nga ka wii sim kunum ei, na enim ninjing ek ei kun piinj. Nga na Gos enim sip orung sinj kunum ei, na enim paki tunj.” Enim piingii! Akip kunum ei, kunum ka wii salim. Nga enim piingii ku, akip kunum ei, Gos enim sipi orung simba nge kunum salim.

³ Sin noman ele, wumb sin kongun enmin ei, kanik kin ek kis nik kin, yi enerngii mon! Yi mił erangin kin, sin epi endi eramin kin, enim bok tok kin, Gos nge ek ka pii gii ninerngii nipin kin, yi enalmin, mon!

⁴ Ba sin Gos nge kongun wumb mołmun. Yi mił, sin oł kun ka kanim kanim pei erpin kin, wumb pei kin andan topun ngonmun. Ngopun kin,

sin oġ embin tui nin, epi sin kin er kis elim ei nin, nga ngenj kumbii kis ngonum epi ombu kin, sin dinga angpin moġmun.

⁵ Nga opu orung wumb sin kepġi tok kin, nga sin sipik kan ngii kindik kin, nga opu orung wumb sin kin kis piik, si pok erik; nga sin kongun dinga kis elmin; nga sin kunum kunum epin tep er konj moġmun; nga sin kunum kunum kumb kuni tang moġmun.

⁶ Nga sin oġ kun ka mendpiġ elmin; nga sin noman ele ka wii palim; nga sin sikir kis piipin ngonamin; nga sin wumb eipi kin er ka erpin kin, paki topun ngoġmun; nga sin Gos Gui Ka kin dinga siġmin; nga sin wumb eipi kin noman ka keimi ngoġmun.

⁷ Nga sin ek keimi ni tor kindimin; nga sin Gos nge noman dinga ngang kin, sin kongun elmin; nga sin oġ kun ka palim miġ oġ ei, angil tundung ni, angil taring ele epi endi ambilpin kin ele nge, sin opu orung wumb ei kin opu elmin.

⁸ Wumb kopur sin nge embe ambil tonu kindinmin; ba wumb kopur sin nge embe to mani kindinmin. Nga wumb kopur sinim kin ek kis ninmin; ba wumb kopur sin kin ek ka nik ngonmun. Nga wumb kombur en enim yi ninmin, sin ek kend tonmun wumb, pa ninmin; ba sin ek keimi niġmin.

⁹ Wumb kopur sin kin pii poġ tonamin wumb miġ nik enim; ba wumb kombur sin kin pii poġ tonmun. Ei sin mandi koġmun miġ moġmun; ba sin konj moġmun. Gos sin kin kepġi miġ topu kin, sin er kun ermaba enim ba eim sin kapli to kundnanim mon.

¹⁰ Nga sin kin noman embin mendpiġ tonu oġum; ba kunum kunum sin ka piġmin. Nga sin wumb kurpu miġ moġmun; ba sin wumb eipi kin epi pei ka wii ngoġmun. Nga sin epi endi sinalim miġ moġmun; ba sin epi kanim kanim epi saġim.

¹¹ Enim Korin konu ele moġmun wumb ei sin enim kin ek peni ele ni tor kindinmin. Nga sin noman ka ei, enim kin ngonmun.

¹² Sin nge noman ka ei, enim kin ondu ngunanmin mon! Ba enim nge noman ka ei sin kin ondu ngonmun.

¹³ Na ek yi ni tor kindind ei, enim nam nge kingam noġ miġ mulnjung kin, enim noman tuk ei pei aki tok kin, sin kin ngei. Enim oġ yi miġ erangin kin, sin enim kin enjpin oġ ei, erik orung kindik ngungii.

Enim Torung Wumb Kin Ende Punerngii Mon

¹⁴ Enim Gos kin pii gii ninarik kin, opu orung enim wumb ei kin, kongun ende kindik kin, ende puk andik kin, yi enerngii mon. Pe oġ kun ka ei kun, nga oġ kis kun pinalim oġ ei, okuġ ende punguġ min? Na konu emii palim oġ ei nin; nga tilang palim oġ ei nin, okuġ ende punguġ min? Ei mon mendpiġ!

¹⁵ Pe Krai Seisen kin kapli noman ende kindngil muġguġ min? Nga pii gii niġim wu endi kin, pii gii ninalim wu endi kin, noman ende peng kin, o ende punguġ min?

¹⁶ Pe nipe oġ endi erpi kin, Gos nge men ngii kin, nga ek kend gos ngii kin, o ende punguġ min? Yi miġ erang, sinim Gos kunum kunum konj moġmun Gos, eim nge men ngii miġ moġmun. Yi miġ, Gos eim ok yi miġ nirim, "Wumb ei en enim nam ngii konu ele miġ seng kin, en enim moġmun konu ele nam tuk ele muġmbii. Nga na en enim nge Gos muġamb kin, nga en enim nam nge tilap wumb muġngii," Gos yi nirim.

¹⁷ Yi miġ Owundu ek yi nirim,

"Enim torung wumb muġngii konu ele si kindik puk kin, en enim konu eipi muġngii. Muġangin kin, enim epi penj moġum epi ei, embilenjing kin, kapli na enim simbii.

¹⁸ Nga na enim nge Ernjing mulmbii. Nga enim nam nge kingam ambiam nol mulngii, pa ni Owundu noman dinga owundu mendpil Pulwu," yi ninim.

7

¹ Yi mil ku, sinim Gos nge ek dinga keimi ngurum ei, sinjpin kin, kapli na nge wumb pul; sinim pei ngenj ol kis elmin ol ni, noman tuk gui ol kis elmin ol ombu ni, kil ngopun, si kindpin kin, sinim Gos nge ol kun ka er molum mil, ekii sipin er molpun kin, sinim Gos kin mund mong topun molpun kin eim embe ambil tonu kindmin.

Korin Wumb Pii Gii Nengin Kin, Pol Eim Ka Piim

² Enim noman ka ei, sin kin ngungii. Sin wumb endi kin pund mong endi enenjpin mon. Nga sin wumb endi kin, er kis endi endinjpin mon ku. Pe sin wumb endi kin, ek kend to ngopun kin, epi endi waning sinenjpin mon ku.

³ Na ek yi mil nip enim kin to mondup mil ninand mon. Ba na ek ok yi ninj, 'Sin enim kin, noman ka ngunjpin kin, sinim kunum kunum oui ende mulmun. Yi mil erang kin, sinim kulmun min, konj mulmun min, ei kapli sinim oui ende mulmun.'

⁴ Na enim kin pii gii nip kin, ek keimi peni ele nip ngond. Nga na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindin kindind. Nga ol embin tui sin kin, tonu olum kunum ele ol ei, na noman emin ngang kin, na ka wii mendpil piil.

⁵ Yi mil erang ekii se, sin Maseroniya konu ele tor onjpin kunum ele, sin ngenj ele kor endi mulenjpin mon. Pe sin mong kanim kanim konu orung orung pei, sin kin tonu onum. Nga sin ngenj ele opu yi mil tonu wang kin, sin noman tuk ele, embin sepi erang kin, tungu enmin.

⁶ Ba Gos eim wumb endi noman tuk ele, embin salilim ei, erpi kindang kin, noman emin salim. Seng kin, nga Taisis kindang kin, sin kin opu, paki topu kin, sin noman emin ngum ku.

⁷ Nga Taisis sin kin om ele nge mendpil, Gos sin kin noman emin mendpil ngunerim mon. Ba nga, enim Taisis kin, noman emin ngangin kin, nga eim sin kin ek ei, tu wum ele nge, Gos eim sin kin noman emin ngum ku. Nga Taisis eim sin kin ek nipi, enim na noman erang kin, nam keningii nipi kindim. Nga enim noman tuk ele, na kin kaimb sinjing. Nga enim noman ele, na kin tep to mulmun ni piinmin. Yi mil erang, pe na ka mendpil piind.

⁸ Yi mil, na mon pokup enim ngunj ei, enim noman embin piinjing kin, kapli na akip enim kaimb sinand mon. Na piip kin, puls mon ei, enim noman embin ngang piinmin; ba ei kunum aninga kopur mendpil pepi kin, nga poru nimba.

⁹ Ba akip kunum ei, na ka piind. Nimbil erang, na ol yi enj ele nge, enim noman embin piinjing ele, na ka piinenj mon. Ba nimbil erang, enim noman embin piinjing ele nge, enim ol kis elmin ol ei, bul ngok kin, enim Gos kin noman tuk to ak tunjung ele nge, na ka piind. Yi mil erang kin, enim noman embin piinjing ei, Gos erang kin, sin ol enjpin ele, enim kin to kis enerim mon.

¹⁰ Yi mil, Gos nge noman embin ol ei, Gos erang kin, sinim wumb noman tuk ele, to ak tamin kin, Gos sinim sipi orung simba. Seng kin, nga sinim ol embin ei nge, nge, sinim noman embin nga sinermin. Ba ya mani mei ele ol embin tui, sin kin tonu wang kin, sin kis piipin eramin kin, sinim koltmun ol ei nge tonu olum.

¹¹ Yi mil, enim pii kun erngii ei, Gos enim noman embin ngum ei, enim kin ol ka wii kanim kanim er tonu kindim. Kindpi kin, enim noman ele, to konj kindpi kin, wumb eipi enim ol enjing mil nik ei, er kun enmin. Erik

kin, nga wumb endi eim oʻl kis erim ei, enim mon nik, er kun enmin. Erik kin, nga enim Gos nge kos owundu tungu enmin. Nga enim noman eʻe, dinga kindik kin, sin kenmin ni piik kin; nga enim noman eʻe dinga kindik kin, wumb endi oʻl kis enjing ei, er kun erik kindngii. Nga enim kongun kanim kanim pei erik eʻe nge, ek ninmin ei, er kun erngii. Erangin kin, oʻl ei nge, peni eʻe wang kin, enim nge oʻl kis endi enim kin pinaʻim mon.

¹² Yi miʻ, na mon ok poʻup enim ngunj ei, na wumb endi oʻl kis erim ei min, wumb eipi endi wu ei kin, oʻl kis erim ni piip kin, mon ei pulenj mon! Ba na piind ei, enim nge oʻl kun ka ei, peni eʻe tonu omba. Nga Gos nge ningiʻ eʻe, enim yi piingii ei, enim sin kin noman ka ngumun ni piingii eʻe nge, na mon ei puls.

¹³ Yi miʻ, enim nge oʻl ka enjing oʻl ei, erpi kin, sin nge noman eʻe erpi emin ngonum.

Nga sin nge noman eʻe mendpiʻ, emin ngonanim mon; ba sin nga ka mendpiʻ piinmin ku. Nimbil erang Taisis nge noman emin seng kin, nga eim ka wii piipi moʻlum. Nga oʻl ei kanpin kin, sin nga ka mendpiʻ piinmin.

¹⁴ Yi miʻ, ok Taisis kumb eʻe, na enim nge embe ambil tonu kindinj ei, na enim nge ek ninj ei, na singambil sinenj mon! Ba sin ek pei enim kin ninjpin ek ei, keimi mendpiʻ! Ei yi miʻ ku, sin enim nge embe Taisis nge kumb eʻe ambil tonu kindinmin ek ei, keimi mendpiʻ peni eʻe tonu om.

¹⁵ Taisis eim enim kin om kunum eʻe, enim eim kin mund mong erik kin, puku sik enjing; ba eim tuk sinjing. Sengin kin, eim nim miʻ ek ei, enim ekii sik enjing oʻl ei, eim piipi kin, eim enim kin noman ka nga ngonum.

¹⁶ Pe na enim kin, keimi pii gii nind ei, enim oʻl kun ka keimi erngii eʻe nge, na ka wii piind.

8

Gos Nge Tilap Wumb Paki Tolmun Oʻl Ei

¹ Enginjpin noʻ! Sin noman eʻe enim kin ek ni piinmin ei, Gos eim noman ka ei, nimbil oʻl endi, Maseroniya wumb men ngii konu eʻe andan tum miʻ ei enim piingii.

² Yi miʻ peng, oʻl embin tui ei, en enim kin owundu tonu opu kin oʻl ei, en enim erngii miʻ kenmba erim. Pe en enim epi endi sinerang kin, en enim wii mendpiʻ mulnjung. Ba en enim ka ka piik moʻlum ei erang kin, wumb eipi kumbur noman ngunjung. Ngok kin, en enim ku nin epi aninga, kuʻlou tok kin, en enim kongun yi erik kin, wumb eipi ngunjung.

³ Yi miʻ ni, na piip kin, na ek ei peni eʻe nip tor kindind. Kindind ei, en enim noman eʻe ekii sik kin, en enim nge ku nin epi aninga seng kin, nga min eʻe pei ei sik kuʻlou tok, wumb eipi kin ngunjung.

⁴ Wumb en enim sin kin dinga kindik kin, kii sik kin, sin kapli nimin ni piik kin, Gos nge tilap eʻe Jerusalem konu eʻe moʻlum wumb paki tumun ni piik enjing.

⁵ Nga ok sin pii gii ninjpin ei, en enim ku nin, epi aninga kopur kindngii ni piinjpin; ba en enim yi miʻ mendpiʻ enenjing mon; ba kumb se, en enim Owundu ngunjung. Pe nga en enim, Gos nge noman eʻe ekii sik kin, en enim sin kin yi ku ngunjung.

⁶ Yi miʻ ku, sin Taisis dinga kii semin kin, eim kongun enim kin puʻngun mondpu erim miʻ, eim yi ku, enim kin noman ka ngopu kin, kongun ei eim er poru nimba ku.

⁷ Pe nga yi miʻ, epi pei eʻe nge, enim oʻl ka wii mendpiʻ elmin. Ei enim Gos kin pii gii ninmin; nga enim pii gii ninmin eʻe nge, kongun dinga erik kin, ni tor kindik enmin; nga enim noman eʻe ka wii pei salim. Seng kin, enim

Gos nge kongun ei, to konj dinga kindik enmin; nga enim sin kin noman ka ngok enmin; nga enim noman ka ngok enmin kongun ei, yi mił ku, nga pei erngii.

⁸ Ei na enim kin, ek dinga ‘Yi erei!’ ngunand mon. Ba na enim kin nip ngond ei, wumb kombur kongun keimi ermin ni, noman to piinmin mił nind ele nge, na enim kin noman ka keimi ngonmun min mon; ei kenmbii nip nind.

⁹ Yi mił, enim piinmin ei, noman ka ei sinim nge Owundu Jiisas Kraias andan topu ngolum. Ngopu kin, ei eim epi kanim kanim pei keimi salim; ba nga sinim paki tumbii ni piipi ele, eim epi sinalim wu mił, endi tonu orum. Oł yi eririm ele, enim epi kanim kanim pei sengin kin, Jiisas Kraias eim epi endi sinalim wu mił molum.

¹⁰ Pe nam nge noman ele, enim kin andan top ngond. Na kongun ei piip kin, kung ngii ok, enim kongun pułngun monduk erik kongun ei pe er poru ningii ku. Nga kongun ei, en enim wii mił enenjing mon; ba en enim noman ele, kongun ei ermin ni piik enjing.

¹¹ Yi mił, pe enim kongun ei er poru ninjing kin, kapli ei ka wii. Yi mił, ok enim sikir ermin ni noman ele piinjing mił, yi ku enim sikir er poru ningii! Nga yi mił, en enim nge dinga palim mił, kapli enim kongun ei erngii!

¹² Yi mił pe wumb endi eim noman ele, epi endi ngumbii ni piimba ei, kapli Gos eim noman ele kapli epi ei simba. Gos eim wu ei, epi pei salim epi ei piinim. Nga Gos eim wu ei nge epi salim ei, kapli mok topu ermba ku.

¹³⁻¹⁴ Ei pule yi mił pinałim mon. Enim epi pei ngangin kin, nga wumb sik kin, epi aninga ngungii pa yi ninand mon. Ba enim epi mok tok kin, kapli kapli erngii pa nind. Enim epi pei salim ei, enim epi singii mił sepi kin, nga kopur gulang salim. Pe nga enim epi kopur singii pim kin, nga wumb enim paki tok ngungii ku. Ei enim wumb ei kin, epi mok tok kin, kapli kapli erik singii.

¹⁵ Gos kumb ok ek mon poł pendrim ek yi ninim,

“Pe wumb nii endi eim kuni epi pei sirim wumb ei, eim kuni epi nga pei sineririm mon. Nga wumb nii endi eim kuni epi aninga mił sirim wumb ei, eim nga kuni epi aninga mił sineririm mon ku. Wumb yi tał epi kapli mił sikil.”

Taisis Korin Konu Ele Kindnjing

¹⁶ Ba sin ka piipin kin, Gos ngonmun ei, Taisas eim noman ende sepi kin, Gos sin ngum noman ei nge ngang kin, enim paki tonum.

¹⁷ Yi mił, sin eim kii semin kin, nga eim kapli nirim. Nipi kin, eim ka piipi kin enim paki tumbii ni om. Ba ei eim noman ele piipi kin, enim paki tumbii nipi kin, eim enim kin om.

¹⁸ Pe nga sin Gos nge tilap ele molmun wumb nge enginjin endi kindamin kin, Taisis ouni pukul. Enginjin ei, eim men ngii ele Gos nge ek ka ei ni tor kindikim embe molulum wu.

¹⁹ Ei yi mił mendpil enalim mon; ba nga men ngii kongun elmin wumb enginjin ei to tonu kindik kin, sin kin ouni andpi kin, nga noman ka ngopu kin, nga sin nge kongun paki topu ermba nik kindnjing. Nga sin kongun ei noman ka ngopun erpin kin Owundu nge embe ambii tonu kindpin erpin kin, wumb pei andan topun eramin kin, wumb pei piingii ei sin enim paki tumun ni, piipin ermin.

²⁰ Wumb endi sin kin ku nin, epi ka wii ei, men ngii wumb ngopun se andinmin epi ei kin, ek orung nipi yi ninermba mon. Yi mił, sin enginjin ei, wu ei kin ouni kindinmin.

²¹ Yi mił, sin noman ele oł kun ka pałim mił, ermin ni piinmin. Ei sin Owundu nge ningił ele mendpił oł kun ka enanmin mon; ba sin mei wumb ningił ele kin ouni oł kun ka enmin ku.

²² Pe sin enginjpin endi kindinmin ei, wu tał kin ouni pungii. Sin kunum kunum eim ermba mił kenmin nipin kin, oł yi mił erpin kin, eim kongun ngopun yi ełmin. Nga sin kaniłmin ei, eim paki topu kin, kongun dinga kindpi ełim. Ba pe eim pii gii ninim ei, enim oł kun ka yi mił ku, erngii ni piinim. Yi mił erpi kin, eim kongun ei dinga kindpi enim.

²³ Pe nga Taisas eim na kin kongun ouni ni er andiłmbił wu; pe eim enim kin paki topu kin, kongun ermbii ni piinim ku. Pe nga sin nge enginjpin tał Taisas kin ouni pungii ei, enim piingii ku. Wu tał ei, men ngii nge kongun elmbił wu. Nga wu tał ele ełip, Krais nge tilang owundu dinga ei, si tonu kindiłmbił wu.

²⁴ Yi mił erang kin, enim noman ka ei andan tangin kin, wumb oł ei pułe sinim ka ka piipin kin, kongun enim enmin ei keimi ni piingii. Nga men ngii wumb pei yi mił ku, sin enim kin ek ninmin mił ei, keimi ni piingii ku.

9

Ku Nin Epi Ka Wii Gos Nge Wumb Paki Tołum

¹ Enim piinmin ei, epi ka wii paki tołum epi ei, Gos nge wumb Juriya konu ele mołmun wumb ei kin ngolmun ei, enim piinmin. Yi mił peng kin, na mon endi połup ele nge, ngunermbii mon.

² Yi mił, na piind ei, enim noman ele kongun ei ermin ni piinmin. Yi mił piyangin kin, na Maseroniya konu ele mołmun wumb kumb ningił ele kanip kin en enim embe ambił tonu kindił. Na yi mił ninj ei, kung ngii ok, Akaiya konu ele wumb kongun yi mił erngii pendik kin, kui er mołmun. Nga en enim piinmin ei, enim kongun to konj kindik ermin. Ei yi mił ku, Maseroniya konu ele mołmun wumb to konj kindik kin, yi ermin ni piinmin ku.

³ Ba na piind ei, sinim ek ninmin ei nipin kin, enim embe ambił tonu kindpin enmin ei, ek wii mił endi pinermba mon. Ba nga en enim kongun erngii nge kui er mulnjung kin, kaplı na enim kin yi mił nip ngunj. Nga na yi mił piip kin ele nge, na engnan noł ombu enim kin kindinj.

⁴ Yi mił, sin enim enmin oł ei, pii gii keimi ninmin, na yi mił, ni piind. Mon pim kin, Maseroniya konu ele mołmun wumb na kin tep to wangin kinamin kin, enim er kun er mulnjung kin, kaplı sin ele nge singambił simin. Nga enim yi mił ku, singambił singii ku.

⁵ Yi mił peng piip kin, na engnan noł ombu kumb se kindamb kin, enim kin ongii. Ok kin, enim ku nin epi ka wii ei kułou tok, konu ele kindmin ni, er kun erik mulngii. Nga ku nin epi ka wii ei, en enim noman ele wii ngungii. Ba sin yi mił enim kin, epi simin nipin kin, yi kaplı enermin mon.

⁶ Pe enim ei, pii kun erngii. Wu endi eim kuni mong aninga telim kin, eim kuni mong aninga telim mił simba. Nga wu endi eim kuni mong pei telim kin, eim kuni mong telim mił mong pei simba ku.

⁷ Ei yi mił ku, enim wumb endeim endeim ni, noman tuk ele, pii kun erik kin, en enim nge noman ele ekii sik kin, enim nipe epi endi ni piingii mił, yi mił ngungii. Mon pim kin, wu endi epi ngumbii ni noman embin to piimba min, nga wu endi eim kin dinga kindik kin, oł yi erii, nengin kin kindimba. Nimbii erang Gos wumb endi epi noman ka piipi ngolum ei, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngolum.

⁸ Gos eim kaplı, enim epi pei ka wii enim singii pałim mił ngopu kin, nga pei sik, eim enim kin ngumba ku. Ngang kin, enim pei sik kin, kaplı erik

mulngii. Yi mił, nga kunum kunum epi ka wii kanim kanim pei ngang kin, enim kapli wumb eipi kin ngungii ku. Ngok kin, enim kongun ka wii kapli paki tok kin, erik mulngii.

⁹ Gos nge ek ka mon pol pendrim mił yi ninim,

“Gos ek piinim wumb endi, eim epi pei wumb kurpu wii mołmun wumb ei kin ngonum. Ngopu kin, eim nge oł ka enim ele, kunum kunum ei eim kin pepi mulmba.”

¹⁰ Pe Gos eim kuni mong wumb aka pin tełngii nipi ngołum. Nga eim wumb kin kuni nungii nipi kin, ngołum ku. Nga yi mił ku, sinim kuni mong pei ngopu erang kin, kuni mong pei nga tonu omba. Omba kuni ei opu enim nge oł kun ka erpi kin, kuni mił owundu mendpił tonu omba.

¹¹ Gos enim epi pii kelip ngang kin, enim sik, wumb eipi kin pei yi ku ngungii. Nga enim epi ka wii ngunjung epi ei, sin sipin kin, wumb eipi epi ka wii ei ngamin kin, en enim, enim paki tungii nge ele, Gos kin ek ka ni ngok; nga Gos nge embe ambil tonu kindik kin, yi erngii ku.

¹² Yi mił, nga enim nge kongun ele, Gos nge wumb paki tungii. Tungii ele nge, enim wumb epi sinerang mulngii wumb ei, si ngok kin, kapli erngii. Nga oł ele nge mendpił mon; ba oł ele nge, enim Gos kin noman ka piik kin, nga ngungii ku.

¹³ Enim kongun enmin ei erik kin, engnjing noł paki tungii nge enmin ei, en enim pii gu ei, peni ele andan topu ngonum. Ngang kin, engnjing noł enim enjing oł ei piik kin, enim Gos ek ka ekii sik kin, Krai nge ek ka ei, ni tor kindik enmin ei piingii. Nga keningii ei, enim ka wii epi owundu ei, enim wumb wii ngolmun. Nga wumb eipi pei ngolmun ei kanik kin, Gos nge embe ambil tonu kindngii ku.

¹⁴ Nga yi mił ku, piingii ei Gos nge noman ka ngołum ei, enim kin owundu pepi mołum. Yi mił peng kin, en enim, enim kin dinga kindik kin, kenmin ni piik kin, en enim Gos kin prei dinga kindpin eramin kin, Gos epi ka wii ngumba ni piinjing.

¹⁵ Gos eim epi ka wii sinim ngołum ei, epi owundu ka wii mendpił. Yi mił erang, Gos nge ngołum oł ei, sinim pii poł tunanmin mon. Sinim Gos nge epi ka wii ngołum ele nge eim kin ka piipin ngumun.

10

Pol Nirim Mił Gos Sinim Kin Kongun Ei Ngum

¹ Na Pol, na nam enim nge noman to konj kindip kin, enim Krai nge elim oł ei, pii kun erngii! Ernngii ei, Krai eim nge noman ele, ambil mani kindpi kin, eim wumb kin noman ka ngopu kin, oł kun ka elim. Wumb kombur na kin ek to monduk kin, yi nilmin. “Pol eim sinim kumb ele mołpu kin ei, eim embe ambil to mani kindnim; ba nga Pol eim sinim kin turii mołpu kin, eim ek dinga nipi sinim ngołum.

² Ba na enim kin dinga kii sip kin, na enim kin ombii kunum ei, enim kan kun erik mulngii! Na enim kin ek dinga nip ngunermbii mon! Ba na ni piind ei, wumb kombur sin mei konu ele oł ei, elmin ni piik kin, wumb ei kin, na ek dinga ni tor kindip ngumbii.

³ Yi mił, sin mei konu ele mołpun kin, er andinmin; ba sin opu, mei konu ele wumb ei, yi mił opu enalmin mon.

⁴ Yi mił, sin opu epi pei ambililmin epi ei, mei konu ele epi mon. Ba sin nge opu epi ei, Gos nge noman dinga salilim. Seng kin, sin kapli opu orung gu kis nge noman dinga ei, to mani kindinmin.

⁵ Sin wumb nge noman ele, en enim bong nik, tonu mendpił angililmin epi ei, Gos kin noman tok piingii nge andlam ei, ondu ngungii ei, sinim to mani

kindpin kin, er kis ermin. Pe nga yi ku, sinim wumb nge noman ele pei, ambil gii nipin kin, kan ngii mil kindamin kin, enim Kraiss kin ekii singii.

6 Sin kui er moɔpun kin, kapli enim sin ek ekii sik erngii. Erangin poru nim kin, kapli wumb kombur ekii sinenjing kin, kapli sin wumb ombu kin, kumep kis ngumun.

7 Enim ningil ele epi pei ngenj torung palim mil, kanik piingii. Pe wumb endi eim pii gii dinga nim kin, eim Kraiss nge wu moɔpu kin, eim nga eim noman kun to piipi kin, eim Kraiss nge wu; nimbil erang, sin wu ei moɔum mil, sin yi mil ku, Kraiss nge wumb moɔmun.

8 Yi mil, pe na sin noman dinga ei, wii ek owundu nip ermbii ele nge, sinim nge Owundu noman dinga ei, sin ngum. Ngum dinga ei enim nge pii gii ei, er dinga kindpi kin, si tonu simbii nipi ngum ei, sin enim to kis er mani kindnermbii mon. Ele nge, na singambil sinermbii mon.

9 Na ninj ek ei, enim piinarik kin, na enim to puku simbii nip mon ei, pulenj mon.

10 Yi mil, enim kopur na kin ek yi ninmin, "Eim mon poɔpu kindim ei nge, ek embin nin, ek dinga palim. Pe nga eim ya sinim kin muɔɔang kin, eim ngenj ele dinga kunum ele sin kenpin ei, eim dinga sinenelang mon. Nga eim ek ei wii mil palim," pa ninmin.

11 Wumb nii endi, ek yi mil pii kun ermba wumb ei, eim sin mon poltmun ol ei, eipi mil enalmin mon. Ei sin ya muleɔamin kunum ei, min nga sin enim kin ouni ele muɔamin kunum ei, sin ol ende mil elamin.

12 Yi mil, sin tungu erpin kin, sin wumb eipi en enim embe ambil tonu kindik elmin wumb ei kin, sin ouni kuɔou topun kin, en enim elmin ol ei, mok topun ermin ei, kapli enanim. Nimbil erang wumb ei, en enim elmin ol ei, en enim nge su ele mok tok elmin; ba wumb endi wumb eipi kin endeim endeim ni elmin ol ei, su wum kapli ende mil elmin. Wumb yi mil elmin wumb ei, noman pinalim mil moɔmun.

13 Ba sin elmin ol su wum ei, mil muɔɔamin kin, sin ek owundu nipin kin, sin sinim embe ambil tonu kindpin kin, yi enalmin mon; ba sin Gos nge kongun ei, su mil mok topu kindim mil su ei, sin ekii sipin ermin. Erpin kin, sin enim Korin konu ele moɔmun wumb kin kongun yi ku ermin.

14 Yi mil, pe nga sin enim kin tor onjpun kunum ele, sin Gos nge kongun ei su mil, mok topu kin, sin kin kindim ele, sin tor punenjpin mon. Na nge, sin sinim embe ambil tonu owundu kindnermin mon. Ba sin enim kin kumb se opun kin, Kraiss nge ek ka enim kin tu wunjpun.

15 Nga sin elmin ol su ei mil, ek owundu ninarpin kin, sin sinim embe ambil tonu kindnalmin mon. Kindnarpin kin, wumb eipi enim kin kongun er sinjing ele, piipin kin, ol yi ermin ni enalmin mon. Ba sin dinga kind piipin kin, enim nge pii gii ninmin ei, tonu opu dinga pimba ei, ni piipin elmin. Pe nga sin enim kin kongun ele tuk moɔmun ei, dinga pupu kin, owundu tonu opu kin, owundu mendpil pimba ni piipin enmin.

16 Yi mil, nga sin konu eipi nge ek ka ni tor kindpin kin, enim kin orundung konu ele wumb ei, ni tor kindmin. Yi mil erang, sin wumb eipi nge kongun er sinjing konu ele, sin ek owundu nin, sin sinim embe ambil tonu kindmin ei, kapli enermba mon.

17 Gos nge ek ok ni ka pendrim ek yi ninim,

"Pe wumb nii endi eim ka piipi kin, eim nge embe ambil tonu kindmba pim kin, kapli wu ei Owundu nge embe ambil tonu kindmba nge Gos ka erim."

18 Nimbil erang wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindim kin, wu ei Owundu nge ningil ele wu wii mil muɔmba. Ba wumb nii endi Owundu eim

wu ei, eim embe ambil tonu kindmba ei, kapli wu ei, Owundu nge ningil eke embe keimi pimba.

11

Pol Ek Se Andilmin Ek Kend Wumb Ni Peni Ele Kindim

¹ Na noman ele piind ei, enim na o'elou yi mil erip endinj kin, enim na kan wiik tungii. Tangin kin, keimi nam o'elou yi piind mil, erip endmbii.

² Yi mil Gos eim wumb kin noman ka ngolum kin, eim nge wumb mendpil mulngii ei, yi mil ku, na enim kin noman ka ngond. Nimbil erang na enim amb kuimi mil to mondup kin, enim wu endeim mendpil Krai nge ambim mil mulngii. Na enim ambil wenip andlam kun ka wii andilmin mil, o' kis pinalilim yi mil, na enim Krai kin ngumbii.

³ Ba kumb ok, wembii kis Seisen, eim amb Eiwa ek ak mak erpi kin, ek kend topu kin, o' kis erim. Erang mon pim kin, Seisen eim enim kin yi mil ku, enim nge noman ele, ek ak mak erpi kin, ek kend topu, to eipi kindang kin, o' kis erik kin Krai kin mendpil mularik kin, keimi ekii sik enerngii mon! O' ele nge, na tungu erip mo'.

⁴ Yi mil, wumb nii endi enim kin, tor wang kin ei, enim Jiisas endi eipi ni tor kindmba; ba ei sin ok ek ni tor kindnenjpin mon; min nga enim gui endi eipi konj endi singii enmin; ba ei enim ok sinenjing mon; min nga enim ek ka enim ok sinjing ei, mon; ba enim ek ka endi eipi wang kin, angil ele simin nik enmin. Pe wumb endi enim kin ele tuk opu kin, o' yi mil erang kin, kapli enim eim wiik tangin kin, eim o' yi mil kapli ermba.

⁵ Pe na o'elou elim wu mil, na ek owundu nip kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end. Yi mil na ni piind ei, na enim nge ek se andilmin wu num mendpil wumb ei kin, na wu kembis wii mil, wumb ei kin mandring mula' mon.

⁶ Pe na ek ni tor kindil o' ei, kapli kun pinenim pim kin, kapli ba nam nip ek endi nind ei, nam noman ele ka wii palim. Na piind ei, enim piinmin ei, akip sin enim kin peni ele, noman ele epi pei andan tunjpun.

⁷ Na enim kin, Gos nge ek ka ni tor kindinj; ba enim na kin epi endi ngo orang kindnenjing mon. Na nam mani ele molup kin, na enim ambil tonu kindinj. Nimbil erang na o' yi enj ei, o' kis min?

⁸ Pe na men ngii wumb konu eipi eipi na ku nin, epi ngok enjing ei, na sinj. Na sinj ku nin epi ei, na sip enim ngop kin, enim paki tunj. Na o' yi enj ei, na men ngii wumb nge ku nin epi ei, na waning mil sinj.

⁹ Nga kunum ele, na enim kin tep to muls kunum ele, na epi endi sinerang kin kunum ei, na wumb endi kin noman embin ngunenj mon. Gos kin pii gii ninjing angim no' Maseroniya konu ele si kindik kin, Korin konu ele tor onjung wumb ei, na epi endi sinerim epi ei, pei paki tunjung. Paki tangin kin, yi mil er molup kin, nga na noman embin enim kin ngunermbii mon ku.

¹⁰ Yi mil Krai nge ek keimi ei na kin tuk mo'um ei mil, nga na ek dinga keimi nind ei, nam embe ambil tonu kindamb kin, Griis konu ele wumb konu orang erang pei, nam nimbii ek ei, wumb mon ninerngii mon!

¹¹ Nimbil erang na ek yi mil nind? Nga na enim kin na noman ka ei, ngonat nind min? Ei mon! Gos piinim ei, na enim kin noman ngo'.

¹² Nga na pe end mil enim kin ku nin epi sinarip kin, wumb eipi kin simbii end o' ei, na am piram erip mulmbii. Yi mil erip kin, ek se andilmin wumb eipi, en enim embe kapli ambil tonu kindmin ni piik kin, yi mil nik kin, sin wumb eipi Gos kongun ende mil enmin. Erangin kin, na wumb ombu nge gupu ele ek ei pandi top kin, o' yi mil ermbii.

13 Yi mił, wumb ombu ek kend tok kin, ek se andiłmin wumb molk kin, en enim kongun erik kin, ek kend tok elmin. Nga wumb ombu, en enim ngenj ele, to eipi mił kindik kin, Krais nge ek se andiłmin wumb mił yi erik mohmun.

14 Nga sinim oł ei kin puku sinermin! Nimbil erang Seisen ei kapli eim nge ngenj ei, to eipi kindpi kin, eim ngenj ele Gos nge enjel tilang elim ei mił, eim yi er mohum.

15 Yi mił erang kin, Seisen nge kongun wumb en enim ngenj ele, yi ku to eipi kindik kin, Gos nge kongun oł kun ka elmin wumb mił, yi ku tonu onjung oł ei nge, puku sinermin. Nimbil erang kunum poru nimba kunum ei, Seisen nge kongun wumb ombu, oł enjing mił, kumep ei singii.

16 Na ok ninj mił, na pe nga nind. Wumb endi noman to piipi kin, na wulu wu endi moł ni piinim, ba ei mon! Ba enim yi piinjing kin, na wulu wu mił nind ek ei, enim piik, wiik tangin kin, yi mił, kapli na nam embe ambil tonu aninga mił kindmbii.

17 Pe na nimbii end ek ei, sinim nge Owundu nge noman dinga ele, nimbii enand mon. Ba na ek elou niim wu ei mił, nam ek owundu nip pup kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end.

18 Ba wumb kopur pei mei konu ele oł ei, ekii sik kin, ek owundu nik kin, en enim embe ambil tonu kindiłmin. Na yi ku, oł ei ekii sip kin, ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ku.

19 Yi mił, en enim noman nge ka wii sengin kin, enim wulu wumb nge ek wii mił nengin kin, enim piik wiik tangin kin, ka piinjing.

20 Yi mił, wumb endi enim kongun wii elmin wumb kindmbii ni piipi kin, nga enim nge epi pei ei, sipi poru nimbii ni piipi kin, nga enim eim sipi, owundu mołpu kin, enim to mani kindpi kin, nga eim enim nge kumb ningil ele, kon taki tum kin, kapli enim eim kin wakin tangin kin, oł yi mił elim.

21 Yi mił, sin nge dinga sinerang kin, enim oł enjing mił ei, sin enanmin mon! Yi mił peng kin, na singambil sip kin, ek ei ni tor kindmbii end.

Ba wumb endi eim dinga pupu kin, ek owundu ni tor kindim kin, kapli na yi ku, ek owundu ni tor kindmbii ei, wulu wu mił ek yi na nam embe ambil tonu kindmbii end.

22 Wumb ei Eipru wumb min? Kapli na Eipru wu ku moł. Wumb ei Esrel wumb min? Kapli na Esrel wu ku moł. Wumb ei Eiparam nge tilap wumb min? Kapli na Eiparam nge tilap wu ku moł.

23 Wumb ei Krais nge kongun wumb min? Kapli na Krais nge kongun wu mołup kin, wumb ombu to mani kindinj kongun ei end. Pe na wulu wu mił ek nind ei, na Krais nge kongun dinga wii enj; nga wumb na kan ngii kunum kunum kindnjing; nga wumb na kunum kunum pei ya kepil tunjung; nga kunum kunum pei wumb na to kundngii enjing mił, ba na pe na konj moł. Yi mił peng kin, oł ele nge, na wumb pei to mani kindinj.

24 Kunum angil orung, Jura wumb na engki kapil kapli mił, kan kepil mił tunjung.

25 Kunum tekliki, Rom wumb na kepil tunjung. Nga kunum endeim, wumb na kom ku tunjung. Nga kunum tekliki, noł kanu owundu ele er kis mułang kin, na ep noł ele mani punj. Pup kin, na epin tinga kunum endeim olt mił, ep noł ele pinj.

26 Nga na kunum pei andlam olt mił ele, na mei ele punj; nga na noł ele mani am bii mił enj; nga waning wumb, na to kis erngii mił enjing; nga nam nge Jura wumb, na to kis erngii mił enjing ku. Nga wumb tilap eipi endi, na to kis erngii mił enjing ku. Nga konu owundu ele wumb ei, na to kis erngii mił enjing ku. Nga mei ele wumb mulenjing konu ele wumb min, epi endi, na to kis ermba mił, erim ku. Nga na ep noł kanu owundu ele muls ei, na

to kis ermba mił ku erim. Nga ek kend tołmun angnan noł angil ele, na to kis erngii mił enjing ku.

²⁷ Na kongun dinga wii erip kin, enimb tum. Kunum pei emii peng, na kongun erip kin or pinał. Nga kunum pei, na kuni owundu topu, noł nuwa erip elim. Kunum pei, na kuni sinaliłim. Nga kunum pei, na konduk ni epi sinerang kin, na konu jii kuł ku.

²⁸ Nga oł ei mendpił mon. Nga kunum kunum pei, oł embin tui na kin tonu wang kin, ei na ko wuł epi ei, na men ngii wumb konu orung orung pei, tep kun ka erbii ni, noman to piind.

²⁹ Nga wumb nii endi, eim dinga pinaliłim ei, yi mił ku, na dinga pinaliłim min? Nga wumb nii endi, eim bok topu, mani pupu, oł kis erim kin, kunum ei na noman kis to piinermbii min? Oł ele nge pei wumb eipi pei andan top keningii mił, na Krai nge kongun wu mendpił moł.

³⁰ Nga na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii andlam eipi endi pinerim kin, kapli nam nge dinga pinalim andlam ele, na ek owundu ele nam embe ambil tonu kindmbii.

³¹ Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas nge embe ele, sinim kunum kunum eim ambil tonu kindmin ei, eim piinim ei, na ek kend tunand mon.

³² Nga na Damaskes konu ele muls kunum ei, gapman owundu king Areses, eim nge konu owundu ele, eim wumb mundang molk kin, na to kan ngungii mił enjing. Ba na mer gerenj kon ele, tuk pinj kin, wumb na konu owundu kung gii ondu ele, na to tor kindik kin, na wu king eim angil ele am punj.

12

Pol Eim Or Kumb Mił Er Kenim Ei, Gos Koi Erpi Andan Tum Mił Kenim

¹ Na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii; ba oł ei na paki tunalim mon. Ba akip na or kumb mił kenj epi ei kin, sinim nge Owundu eim epi endi koi erpi andan topu kin, na ngum epi ei, ni tor kindmbii.

² Na piind wu ei, endi Krai kin pii gii nim wu ei, kung ngii engki nga kapil kapli o pang kin, wu ei tonu epin Gos mołum konu ele, si pang kin pum. Pum wu ei, eim nge ngenj kin pum min, eim noman tuk gui ei kin pum min, ei na pii poł tunand, mon; ba Gos eim mendpił piinim.

³⁻⁴ Na piind wu ei, tonu epin Gos mołum konu ka wii ele, si pang kin pum. Pang kin, eim ngenj kin pum min, eim nge ngenj si kindpi pum min, ei na pii poł tunand; ba Gos eim mendpił piinim. Pe nga epin konu ele peng kin, wu ei, eim koi erpi oł kun ka wii epi endi piipi kin, wumb endi ek ni tor kindmba ei kapli enermba mon. Enerang kin, mei wumb endi kapli ek ei ninermba mon!

⁵ Nga na wu ei kin, ek owundu nip kin, eim embe ambil tonu kindmbii end. Ba na nam embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam dinga pinalim ele nge, na ek owundu nip kin, nam embe ei, ambil tonu kindmbii.

⁶ Pe na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ni piilamb kin, kapli na wulu wu mił ek yi ninenelamb mon; ba na ek keimi niłamb. Nimbil erang wumb endi na wu ka wii endi moł ni, yi piinermba mon! Ba na piind wu ei, na oł end mił ei, kanpi kin, nga eim na ek nind mił ei piilim. Yi mił peng kin, wu ei na kin kun mendpił piimba.

⁷ Nimbil erang Gos nge koi er pim ek ei, na andan tum ei, na kenj epi keimi kun ka wii mendpił yi mił peng kin, Gos eim piipi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ni, eim noman ele to piinermba mon. Nga yi mił peng kin, Gos eim na kin epi gal mił epi ei ngang kin, na ngenj ele potulum nge ngum. Ngum epi ei, Seisen nge ek se andiłim wu mił, na tumba nge ngum.

Epi ele nge, na to mani kindpi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ei, na kapli enanim.

⁸ Kunum tekliki, na Owundu kin prei erip kii sinj ei, eim na ngenj ele epi kis ei, si tor simba nge kii sinj.

⁹ Ba Owundu eim na kin ek yi nim, “Na nim ngenj kumbii gal mił epi ei, si tor sinermbii. Nimbil erang, na nam noman ka ngoł ei, nim kin kapli paki top elim. Nimbil erang, nam nge noman dinga ei, kun ka wii kongun erpi kin, wumb endi dinga pinerang mulmba wumb ei kin, kapli kongun elim,” Owundu yi nim. Yi mił peng kin, na ek owundu nip kin, na noman dinga pinerang ele nge, na ka ka piind ele nge, Kraiss nge noman dinga ei, na kin kongun er mulmba.

¹⁰ Yi mił, na noman dinga ei pinerang kin ele nge, na ka ka piip moł. Nga wumb na kin ol kis mił endi erngii; nga ol embin tui pei na kin tonu wang kin; nga wumb na kin ol embin ei ngungii; nga ol dinga endi na kin tonu wang kin, na ko wup kin, Kraiss nge kongun paki top el. Nimbil erang kunum ele, na nge noman dinga pinerim kunum ei, na Kraiss kin, dinga mendpil simbii.

Pol Korin Pii Gii Wumb Kin Noman To Piim

¹¹ Na ol enj ei, wulu wu mił enj. Ba enim na kin yi mił erangin kin, na ol ei enj. Enim na embe ambil tonu kindilangin kin, ei kapli kun mendpil pilang; ba enim ol yi mił enenjing mon. Nimbil erang na wu wii mił mołup kin, na enim nge ek se andilmin wumb owundu mołmun mił mandring ei, na molat mon.

¹² Na enim mołmun konu ele tuk mołup kin, kongun dinga erip kin, ek keimi nge se andil wu, jep ol kanim kanim enim kin, na dinga kindip er muls. Mulamb kin, na enim kin jep ol kanim kanim ni, ol wumb puku silmin ol ei ni, wumb Gos nge noman dinga ol ei keningii mił, na eim nge ek se andil wu mołup kin, enj.

¹³ Yi mił, men ngii wumb eipi pei epi nipe sengin kin, na enim kin epi endi paki tunenj? Ei epi ele nge mendpil, na enim kin paki tunenj ei, na enim kin ku nin epi kombur ambilip kin, sinenj mon. Na kaimb kuł kapli, enim na nge mong ei, er kun erik, si kindngii.

¹⁴ Akip kunum tekliki, na enim kin ombii ni piip kin, er kun erip moł. Nga na enim kin epi embin endi ni, ngunand mon. Ei na enim ku nin epi ei, na simbii ni enand mon. Ba na enim mendpil simbii nip end. Yi mił erang kin, kang ambil ombu en enim kongun dinga erik kin, epi pei kułou tok kin, menjing ernjing noł epi ei, paki toł ngunalmun mon. Ba menjing, ernjing noł, en enim kapli, epi pei kułou tok kin, kang ambil paki tok kin, epi ngołmun.

¹⁵ Na ka mendpil piip kin, na epi pei sałim epi ei, enim ngop si kindmbii. Nga nam noman konj yi ku ngop kin, enim nge noman tuk ele paki tumbii. Pe enim na noman ka aninga ngunjung kin, na enim noman ka pei ngumbii ei kapli min?

¹⁶ Ba enim wumb kombur na kin ek yi ninmin. Keimi mendpil, wu ei sinim kin epi endi peni ele sinalim mon. Ba wu ei epi kenim wu. Nga eim ek kend top top ele nge, eim sinim ek kumb kulu ele topu kin, sinim eim kin ek ele nge, ekii simin ei nge nim.

¹⁷ Ba nimbil erang na enim kin wumb kombur kindinj wumb ei epi endi, ek kend tok kin, enim kin epi endi sinjing min?

¹⁸ Na Taisiss kii dinga sinj kin, enim kin ba ninj. Nga na angim endi eim kin kindamb kin, ouni pungul. Pukuł kin, Taisiss enim kin ek kend topu kin, epi endi enim nge angil ele, epi endi sim min? Pe nga, na kin Taisiss kin ouni

er andilmbil ei, Gos nge Gui Ka endeim se andilmbil min? Sil andlam ende ei andilmbil min?

¹⁹ Pe enim kunum kunum, noman yi to piinmin ei, sin pulpun ek ei, sinim ol ei, enim ningil ele, er kun elmin min? Ba ei mon mendpil! Sin Gos ningil ele, Krais kin dambiltpi ende kindang molpun kin, ek yi mil ninmin. Sin enginjpin nol sin noman ka ngolmun wumb ei kin, sin ek nemin kin, kapli enim paki tamin kin, enim nge pii gii ninmin ei, dinga mendpil pimba.

²⁰ Yi mil, na nam mund mong tonum ei, nam enim kin ombii kunum ei, enim mulngii ni piind mil, ei mularik kin, ba enim eipi mil mulngii ni piind. Nga enim ka keningii ei, na mulmbii ni piinmin mil ei, mularip kin, na eipi mil mulmbii. Na nam mund mong tonum ei, na kenmbii ei; enim ek mil erik, wumb eipi nge epi, kan bun bun sik kin, noman kis tonu wang kin, wu endi eim noman ele mendpil piilim mil elim, wumb eipi kin ek bul morung nik kin, ek waime elmin, en enim wumb num molmun ni piik kin, ol kun pinalim mil erik kin, mong sik yi elmin.

²¹ Na mund mong tonum ei, na enim konu ele, nga op ninj kin, nam Gos na enim ningil ele, to mani kindmba. Mon pim kin, na wumb pei kin ke nip kin, ok wumb ombu, en enim ol kis erik kin, en enim noman tuk ele to ak tunenjing mon! Wumb ei, ol kis penj tui nin; nga wu amb ngunduk nin; nga wumb wumb eipi kin noman kis peng kin, ol kis yi elmin.

13

Korin Wumb En Enim Pii Gii Ei Pii Kun Erngii

¹ Pe akip kunum tekliki, na enim kin bii ond. Pe wumb endi ol kis erim pim kin, kapli wumb tal min tekliki, noman ende sek kin, ek ni tor kindangan pa ni, Gos ek ka yi ninim.

² Ok wumb ol kis enjing kin, nga pe enim yi ku, ol kis enim enmin wumb ei ok, na enim kin ek yi mil ninj, “Enim pii kun erngii.” Pe nga na enim kin ek dinga nind mil, na ok kunum tal yi mil ninj. Pe nga ekii se, na enim kin orung ombii kunum ei, ol kis enjing wumb ei, na wakin tunermbii mon! Na enim kin kumep kis ngumbii.

³ Enim epi pei piimin ni piinmin ei, Krais na kin gupu ele ek ni tor kindim. Nga Krais enim kin mok topu ermba kunum ei, eim temb ninermba mon! Ba eim nge dinga ei, enim kin tuk ele kongun elim.

⁴ Yi mil, Krais eim ond peri ele to kunduk kunum ei, eim dinga pineririm. Ba pe Arim Gos nge dinga ei ngang kin, pe eim konj molum. Yi mil, sinim eim kin dambilpin ende pamin kin, sinim dinga pinerim ku. Ba sinim Gos nge dinga ele sinjpin kin, sinim eim kin konj mulmun. Molpun kin, sin enim kin tuk ele Gos nge dinga andan tumun.

⁵ Enim en enim noman tuk ele, kii sik piingii ei, enim pii gii ei, dinga ambil gii nik molmun, min mon? Enim ol ei, en enim kur keningii. Enim keimi piinmin ei, Krais Jiisas enim noman tuk ele molum min? Mon pim kin, kapli enim Krais kin pii gii pinerang kin, enim ol kis pei piki tonum.

⁶ Ba na piip nind ei, enim piinmin ei, sinim Krais kin pii gii keimi ninmin.

⁷ Ba sin Gos kin prei erpin ngamin kin, enim ol elou min, kun pinermba ol mil endi enerngii mon! Mon pim kin, sin enim andan topun kin, sin kin ol kun ka tonu onum ni, piinerngii mon. Ba enim ol kun pimba mil erngii. Ba mon peng kin, sinim wumb pii gii pinerim mil, wumb tonu omun ei kapli.

⁸ Yi mil, pe sinim epi endi ermin ei, ek keimi kin, to mani kindnermin mon; ba sinim ek keimi ei mendpil paki tonmun.

⁹ Yi mił, sin ka piinmin kunum ełe, sin dinga pinerang kin, enim dinga palim. Nga sin Gos kin prei eramin kin, enim am oł kun ka wii kapłi molk pungii.

¹⁰ Yi mił, puł ei peng piip kin, na nam ya konu turii ełe mołup kin, mon ei polup kin, enim kin kindind. Yi mił erang kin, nam ombii kunum ei, enim kin embin tui nguneramb kin, Gos Owundu nge noman dinga ei nam ngum. Ngum dinga ei, tu wup kin, enim to mani kindip kin, kis mundmbii ei, kapłi enermbii mon. Ba nam noman dinga ei, enim pii gii ei, paki topu dinga ngumba nge end.

Ek Mandi Poru Ninim

¹¹ Pe akip angnan nol! Enim ka muleiyo! Na nind ek ei, enim piik kin, enim wumb dinga puk kin, kun ka molk kin, endi nimba ek ei, enim endeim ni noman ende sek kin, yi erik kin, enim noman emin seng mułngii! Nga Gos eim noman ka ngolum kin, noman emin pułwu ei, enim kin ouni mułngii.

¹² Enim wumb endeim endeim ni 'Oiyo,' nik kin, enim wumb ei ngunj kangilk kin, angil sik, Owundu kin ka piilim mił yi erngii.

¹³ Gos nge oł kun ka ełmin wumb pei enim kin 'Muleiyo' nik kin, ek ka ni kindinmin.

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas Krai nge sinim paki tołum ei kin, Gos nge eim sinim noman ka ngolum ei kin, Gos nge Gui Ka sinim kin dambiltpi ende pu mołpu kin, Gos tekliki, enim pei kin tep to mułngii.

Pol Mon Galeisiya Wumb Połpu Kindim

Galeisiya Wumb Mulnjung Konu Pol Mon Endi Połpu Kindim

¹ Na Pol, Gos nge ek se andił wu. Wumb endi na to tonu kindangin kin, onenj mon. Nga wumb endi, na Gos nge ek ei se andił ni kin, kindnenjing mon. Ba Jiisas Kraiss kin, Arim Gos eim Jiisas Kraiss tukpu ele tor sipi kin, er konj kindim. Ei eim na kongun ele enjii nipi kin, kindang pup end.

² Na Pol ni, engnan noł kin ouni ya mołpun kin, sin pipe ei połpun, enim Galeisiya konu ele, Gos nge tiłap ele wumb mulnjung konu ele kindinmin.

³ Sinim nge Erinjpin Gos ni, Jiisas Kraiss Owundu eim, enim kin noman ka ngopu, noman emin ngang kin, mułgii.

⁴ Jiisas Kraiss eim Arim Gos nge noman ele ekii sipi kin, kongun erim. Erpi kin, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, sinim nge oł kis ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim ya mani mei ele, oł kis sinim kin pinermba ni, si kindim.

⁵ Yi mił peng, piipin kin, sinim eim embe kunum kunum ambił tonu kind mułmun ei, keimi pimba.

Gos Ek Ka Endeim Mendpił Pałim

⁶ Enim enmin oł ei, na piip kin, mund mong end. Yi nge, Kraiss nge noman ka ngopu kin, Gos enim sipi, nga orung sim. Pe sikir enim eim ek ka buł ngok, si kindik kin, ek ka kanim endi eipi ei piik kin, ekii sinmin.

⁷ Ba ek ka eipi endi pinalim mon. Wumb kombur enim nge noman ele to eipi eipi kindik kin, ek kanim kanim nik enmin. Nga Kraiss nge ek ka wii ei nik eim eipi eipi kindmin nik enmin.

⁸ Ba sin sinim ek ka yi mił pałim ei, ni tor kindpin ermin ei min, tonu epin nge enjel endi opu ek ka namba ei, sin ok Gos nge ka ei, enim kin ni tor kindpin mił kapli, pinerim kin, wu ei eim am ba.

⁹ Kumb ok, sin ek ni poru nipin kin ek ei nge, yi mił pe, na nga nip enim ngond. Pe wu endi enim kin ek ka nipi, enim ngumba ei nipi ngang kin, sin Gos ek ka ok enim kin ngunjpun mił ei, endi pinarpi nim kin, wu ei eim am ba ku.

¹⁰ Yi erang kin, na pe nind ek ei, enim wumb na kin noman ka piik, ngungii min; Gos na kin noman ka piipi ngumba min; nga na wumb noman ele kom tunj min; na wumb nga kom tunj pim kin, kapli na Kraiss nge kongun wu mulermbii mon.

Gos Eim Pol To Tonu Kindang Kin, Eim Nge Kongun Wu Mołum

¹¹ Engnan noł, na enim ek kun kanip nip ngond ek ka ei, na enim ok kanip ninj mił ek ei, wu endi nge ek ka ei mon.

¹² Na wumb endi kin ek ka ei sinenj mon. Nga wumb endi na andan topu ngunerim mon mendpił; ba Jiisas Kraiss eim koi erpi pim ek ka ei, na andan topu ngum.

¹³ Na kumb ok erir oł ei, enim piinmin; kunum ei, Jura wumb ełmin oł ei, ekii sip enj ei, enim pii poru ninjing. Na Gos nge tiłap wumb ei, oł embin tui erip ngoł. Ngop kin, na noman ele, nga top kis er poru nił ku.

¹⁴ Ei nam nge wu su ende ombu men tok ełmin oł ei, to mani kindił; na nge wumb tiłap ende ei si kindip kin, Jura wumb ełmin oł ei, ekii sił. Nam nge kupnan noł men tok ełmin oł ei minj, dinga pup ekii sip puł.

¹⁵⁻¹⁶ Ba kumb ok, na nam minan mingnerim kunum ei, Gos na to tonu kindpi mundrum. Ei nga, Gos nge noman ka na kin ngopu kin, na wii topu,

sipi orung sim. Yi mił peng kin, eim ka piipi kin, eim nge kingam ei, na andan tum. Tang, na piip kin, wumb tilap eipi ei, ek ka ei, nip ngumbii nge ngum. Eim na andan tum kunum ei, na wumb endi na nipe epi mił endi ermbii ei, kii sip yi enenj kin.

¹⁷ Na Jerusalem konu owundu ele, ok puneramb kin, wu kopur na nge ek se endngii wu kombur, ok mulnjung ei, kii sip punenj mon; ba na Arepiya mei konu owundu ele, ok punj. Nga orung op kin, Damaskas konu ele orung onj.

¹⁸ Ekii se kung ngii tekliki o pang kin, Jerusalem konu ele tonu pup, wu endi embe Piisa eim mułum konu ele ek tang mułambil. Mułambil kin, kongun tał nga angil mong endeim o pum.

¹⁹ Ba na Gos nge ek se andilmin wu nga endi kinenj; ba Jeims ei eim Jiisas Owundu nge angim mołum. Mołum ei, Jeims kin Piisa tał mendpił na kenj.

²⁰ Ek ei na akip połup kin, enim ngond ei keimi! Gos eim na kanpi mołum. Na enim kin ek kend top ngunand mon.

²¹⁻²² Ekii se nga na pup, Siriya konu ele pup kin, nga Silisiya konu ele tonu punj. Ba Juriya mei konu ele Gos nge tilap wumb ele, Krajs kin tuk ok mołmun. Wumb na Pol nge kumb ningil ele kan kun enenjing.

²³ Ba en enim ek yi mił mendpił piłmin. “Kumb ok wu ei, eim sinim pii gii wumb oł embin tui ngum. Ba pe eim pii gii nipi kin, er endrim ek ei, akip Gos nge ek ka ei ni tor kindim pii gii ei, ok to kis er endim ek ei nim.”

²⁴ Yi mił erang, Gos na kin erim mił ei, na enj wumb piinmin. Yi erang kin, Gos eim embe ambil tonu kindinmin.

2

Gos Nge Ek Ka Se Andilmin Wumb Ei Ok, Pol Kin Noman Ende Kindnjing.

¹ Na kung ngii engki nga kapil kapli moł kindip, na Banapas kin Jerusalem konu ele nga sił tonu bił ni punjpuł. Pe na Taisis sini, kin sin ouni punjpun.

² Gos eim na andan tang, “Pui!” neng, na punj. Nga eim nge ek ka ei na nip wumb tilap eipi ngumbii nge punj. Gos eim na andam ele andan topu ngum ei, na wumb peng pepi noman pim. Wumb ombu kin ek nip andan top ngunj ei, na nam yi ni piinj. Mon pim kin, nam kongun tilap eipi wumb kin, pe end ei kin, nga ok enj kongun ei, wii mił ba ni piind.

³ Ba Taisis eim na kin ouni mołum wu ei, Griik wu mołum. Kunum ei, sin kulou tunjpun ei, Taisis ngenj kopisngii ek dinga ei, wumb ninenjing mon.

⁴ Ba nimbił erang enginjpin noł mił, ek kend wumb kombur, koi erik kin, tuk ohnu ku. Ok Jiisas Krajs nge oł, sinim wii mołmun ngum oł ei, waning kan singii nge onjung. Jiisas Krajs eim, sinim nge lo ek ei, kan ngopu ambil gii ni mukum ei, tor sipi kindang kin, sinim wii mołmun. Wumb ombu nga, sinim Krajs kin wii mołmun ei, nga kan ngungii nge enmin.

⁵ Ba kunum olt mon, sin Taisis eim ngenj kopsik erngii andlam ele, aki topun ni ngonenjpin mon. Nga sin en enim ek ei, endi ekii sinenjpin mon ku. Yi mił erang, sin yi piinmin, Jiisas nge ek ka ei, dinga pepi mołpu kin, enim kin kunum kunum pepi mułmba.

⁶ Wu kombur en enim, wu num mołmun wumb ni piinjing wumb ei, en enim nipe embe palim wumb ei, na kin epi wii mił palim ni piind. Gos eim wumb num embe palim wumb ei, ni kinalim mon. Wumb pei ende mił mołmun ni kaninim. Wumb ei embe palim wumb ombu, ek nga nik kin, na paki tok, ek nga nik ngonalmın mon.

⁷ Ei mon mendpił! Ba en enim piik poru ninmin. Pe Gos na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, Gos eim ek ka ei nip kin, ngumbii nge kindang, na onj. Yi mił ku, Gos Piisa kindang kin, Jura wumb kin ek ka nimba nge pum.

⁸ Yi mił ku, Gos eim Piisa dinga ngang pupu kin, Jura wumb kin ek ka se andiłmin wu mił, kongun erpi mułmba nipi kindim. Nga na Gos eim yi ku, na dinga ngang kin, wumb tiłap eipi kin, ek ka se andiłmin wu mił, kongun ermbii nipi kindim.

⁹ Yi ku, Jeims ni, Piisa ni, Jon en enim Gos nge tiłap wumb kin wu num, paki dinga mił wumb, yi ni piinjing. Piik kin, en enim pii poru nik enjing ei, Gos eim na kin noman ka ngopu kin, eim na kongun ermbii nge ngum. Yi mił peng kin, en enim Banapas kin, na teł angil sinjing ei, enginjpin noł mendpił mił, angil sinjing. Sin noman ende kind piipin kin, ek yi ninjpin. Sił, Pol Banapas teł, kapli wumb tiłap eipi kin, pu mołpuł kin, kongun ermbil ei, Gos ek ka ni tor kindimbił. Nga en enim yi mił ku, Jura wumb kin puk, Gos ek ka ni tor kindik erngii ku.

¹⁰ Wu num ombu en enim, ek endeim mendpił sił kin yi ninjing. Elip wumb epi sinerang mołmun wumb ei kin, kaimb singil ol ei nge, na noman ngunj. Yi mił erang, na kongun dinga yi nge ermbil.

Piisa Ol Kis Elim Mił Er Pol Piipi Ni Tor Kindim

¹¹ Pe Piisa Andiok konu ele om kunum ei, na Pol eim kun kanip kin, ek to kindinj. Nimbil erang Piisa eim mong sim.

¹² Mong seng kin, Jeims eim nge wumb kombur kin sipi, tu wunerim kunum ei, Piisa eim wumb tiłap eipi kin kuni ende nołum. Ba pe, Jeims wumb tiłap tor wangin kin, Piisa eim mund mong erpi kin, nga eim wumb tiłap eipi kin mulerim, mon. Nimbil erang eim tungu erpi kin, Gos nge tiłap wumb ngenj kopsik elmin ol ei nge, wumb tiłap eipi wumb ei kin, dinga kindik, erngii enjing.

¹³ Nga eipi Jura wumb Piisa kin, en enim ol kend tok, yi elmin ku. Erik kin, nga ekii se Banapas si pangin kin, ol kis ombu erangin kin, Banapas eim ekii sipi erim ku.

¹⁴ Ba na kenj ni, wumb en enim andlam kun endnarik kin, Gos nge ek keimi ei, ekii sinenjing ku. Pe Piisa wumb muljung konu ele, kanip yi nind. “Piisa nim Jura wu; ba wumb tiłap eipi elmin ol ei, nim ekii se en. Ei nim Jura wu mił mulakin mon! Pe nim nimbil erang, wumb tiłap eipi ei, Jura wumb elmin ol mił ei, erei nin?”

Wumb Endi Eim Jiisas Kin Pii Gii Nimba Ei Wu Kun Ka Mendpił Mułmba

¹⁵ Keimi, sinim Jura wumb menjpin mengim tonu onjpin mił mołmun. Sinim wumb yi mił mołmun wumb tiłap eipi ol kis elmin wumb ei, yi mił sinim mon.

¹⁶ Ba sinim piinmin; Gos eim sinim lo ek ei, ekii sinmin ei nge, ol kun ka mił wumb kinanim mon! Nga lo ek ekii sinmin ei, Gos eim wumb ei, wumb kun pa ninanim mon. Ba wumb endi eim Krais Jiisas kin pii gii nimba ei, Gos eim wumb ei kin, kun ka pa yi nimba. Pe sinim Krais Jiisas kin pii gii ni poru ninjpin ei nge, Gos sinim wumb kun ka mołmun nimba. Ei nge, Krais kin pii gii ninim ei, lo ele nge mon! Nimbil erang wumb endi, eim lo ek ei endi ekii sipi erim kin, ele nge, Gos eim wu endi ei, wu kun ka mołum, pa ninernba mon!

¹⁷ Ba sinim Krais kin pii gii ninjpin kin ei nge, kapli Gos eim sinim kun ka kenmba ni, yi piimin. Nga ekii se, sinim wumb tiłap eipi mił, ol kis erpin mołmun. Kapli kunum ei, sinim yi ninim, Krais eim ol kis ei nge, kongun elim wu ninim min? Ei mon mendpił!

¹⁸ Pe na lo ek endi, ambil piltan top si kindimbił ei, nga er ka sikir enj kin, wumb en enim yi piingii, ‘Wu ei, ol kis elim wu,’ ni piingii.

19 Yi erang, lo ek ei na tang, na kolup poru ninj lo ek ei, nga na kan ngunermba mon. Ele nge, na Gos kin konj ouni mułmbii. Pe na Krai Jias kin ond peri ele, ouni kuls poru nim.

20 Pe akip na konj kunum kunum moł konj ei, na nge mon; ba Krai eim na noman tuk ele mułang kin, na konj kunum kunum moł. Pe na ya mei ele and moł ei, pii gii peng and moł. Mołup kin, Gos kingam kin pii gii nemb kin, Gos eim kingam ei, na kin kaimb sipi, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, na paki tum.

21 Na Gos nge noman ka ei, na wak tunand mon. Pe lo ek ei erpi kin, wumb Gos kin kun ka muljung kin, Jias kolpu poru nirim ei, eim wii mił kolpu poru nirim min? Ei mon!

3

Lo Ek Kin Pii Gii Oł Ei Ekii Silmin

1 Enim Galeisiya wumb owuł owuł mendpił mołmun. Sin enim Jias Krai andan to poru ninjpin. Ei mił, eim ond peri ele kulum ei, enim yi mił kenjing. Pe wumb nii endi enim neng kin, enim noman wulu pang mołmun?

2 Na enim kin, epi endi kii simbii end. Enim Gos nge Gui Ka sinjing ei, er sinjing mił nenj? Enim lo ek ei, ekii sik ei nge, enim sinjing min? Nga enim Gos nge ek ka ei piik sik kin, pii gii nik ei nge Gos nge Gui Ka ei nge sinjing min?

3 Pe enim wumb noman wulu pang mił mołmun min? Enim kumb se Gos nge Gui Ka ele noman konj er sinjing; ba pe enim ngenj ok nge kin, wumb dinga tonu ok kin, er poru ningii enmin min?

4 Pe ok oł owundu kanim kanim enim kin tonu orum ei, enim wii sinjing min? Ba na ni piind ei, enim oł ei, wii mił enerik mon.

5 Nimbil erang, Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngopu kin, nga enim kin jep oł endi andan topu erim ei, enim lo ele nge kongun enmin min? Nga enim eim nge ek ka ei, pii gii ninjing min?

6 Gos nge ek ka yi ninim,

“Eiparam Gos kin pii gii neng kin, Gos eim yi nim, ‘Eiparam nim pii gii ei je erang kin, nim wu kun mendpił mołun,’ ” pa nirim.

7 Yi mił ku, enim piingii ei, Gos nge ek ka ele pii gii ningii wumb ei, Eiparam kingam ambilam noł mendpił mułngii.

8 Kumb ok, Gos eim piirim wumb tiłap eipi endi, Gos eim nge ek ka ele, ekii se pii gii ningii ni piirim. Gos wumb ei kin, wumb kun ka mołmun, yi nimba ni piirim. Yi mił peng, Gos Eiparam kin, eim ek ka ei, ok nipi ngurum. Nga Gos ek ka yi nirim,

“Eiparam, nim pii gii ele, nim wumb tiłap eipi orung orung pei, Gos nge epi ka wii singii.”

9 Pe yi mił, wumb nii endi pii gii ningii wumb ei, pii gii wu Eiparam kin ouni, Gos nge epi ka wii ei singii.

10 Ba wumb pei en enim yi ni piinmin, lo ek ekii silmin oł mendpił ei, epi pei to mani kindnim ni piinmin. Ba wumb yi nge, dup konu kis ele ngenj kumbii singii. Keimi, Gos nge ek ka yi ninim,

“Wumb pei Gos nge ek ka pałim ek ei, pei ekii sinenjing kin, wumb ombu pei ei, dup konu kis ele, ngenj kumbii singii.”

11 Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim Gos kin pii gii nimba wu ei, Gos wu ei kin, wu kun ka mułun,”

pa nimba. Wu ei, eim noman konj kunum kunum sipi mulmba. Yi mił palim ei, sinim piipin pol tumun. Wu endi eim lo ek ekii seng kin, Gos wu ei, wu kun ka, yi nimba, andlam endi sinanim mon.

¹² Lo ek ei, pii gii ende mił mon! Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim lo ek ombu pei ekii sipi endim wu ei, eim noman konj sipi, kunum kunum mulmba.”

¹³ Kraiss eim sinim lo ek ele, ngenj kumbii sinim ele, eim kin tonu wang sim. Sipi kin, sinim paki topu kin, Gos kin sipi orung sim. Keimi, Gos ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi wu ei, ond peri ele tonu pim kin, wu ei singambil sipi kin, ngenj kumbii dinga kis sipi kulmba.”

¹⁴ Gos eim yi mił erang, Jiisas Kraiss eim kin, Eiparam nge epi ka wii ngolum ei, wumb tilap eipi kin, tonu wang singii. Gos yi mił erang kin, sinim eim nge ek ka ei, pii gii nipin kin, Gos ok nirim mił, eim nge Gui Ka simin.

Gos Eim Ek Dinga Nipi Pendrim Ek Ei, Gos Nge Lo Ek To Mani Kindnerim Mon.

¹⁵ Engnan no! Na sinim wumb elmin ol ei nge, piip kin nind. Pe wu endi eim kulmba peng kin, eim nge kingam nol ei, ni piipi kin, eim pipe polup sirim mił, eim epi ombu, mok topu yi erim. Erpi kin, pipe ei nge, wumb endi eim pipe pulum mił ei, to kis erik kin, eipi mił pulerngii mon. Nga ek nimba ek ei endi, paki tok kin, yi er ninerngii mon ku.

¹⁶ Pe Gos eim yi nim, “Na ek ninj mił, keimi ekii se tonu omba.” Pe ek dinga ei, Gos eim ek nipi, Eiparam kingam kin ouni mendpil, nipi ngurum. Eim ek endi yi mił nipi kin, eim kingam nol nguneririm mon! Nga kangil kin, pei nipi nineririm mon ku. Ba eim wu endeim kin mendpil nipi kin, eim ek dinga nipi yi nirim. “Nim nge kinganim mendpil ei,” eim embe Kraiss.

¹⁷ Na nind ek pule ei, yi mił palim. Ok, Gos eim mon endi ei, ol dinga wii endi er pendrim. Nga ekii se, kung ngii 430 pei o purum. Pang kin, ekii se, lo ek ei tonu orum. Pe lo ek ei, ekii se tonu om ei, Gos eim nge ek dinga nipi pendrim ei, lo ek kapli to mani kindnermba mon.

¹⁸ Pe sinim lo ek ei, ekii silmin ol ei, ekii sinjpin kin, lo ek ei, Gos eim sinim simin ni pendrim epi ei, kapli Gos sinim kin epi ngumbii nirim epi ei, simin ni piimin. Nga sinim eim nge dinga ele pendrim epi ei, sinanmin mon. Ba Gos eim ek dinga nirim mił ei, eim Eiparam kin mendpil nipi pendrim mił, epi ka wii ngum.

¹⁹ Pe lo ek ei, nimbil ol erang palim? Ei yi mił, Gos eim yi ni piirim lo ek ele erang kin, ol kis ei, peni ele tor omba, ni piirim. Piipi kin, lo ek ekii se kindang orum. Nga lo ek ei pepi mulang kunum ele, kangii ei mei ele omba. Ok, Gos eim ek dinga ni pendrim mił tonu orum. Ok Gos eim enjel ni, wu endi tuk mokum wu ei ni, ni nguk.

²⁰ Wu tuk mokum wu ei, eim wu endeim mendpil, kongun pinermba mon. Ba Gos endeim mendpil mokum.

Lo Ek Ei, Sinim Erinjpin Ekii Mił Ei, Sinim Kraiss Molum Konu Simba

²¹ Pe yi mił, Gos eim ok ek dinga nipi pendrim ei, lo ek opu orung enim min? Ei mon! Pe lo ek ele, sinim noman konj simin nemin, ngulang kin, Gos kin ol kun ka enmin ol ei, lo ek palim mił yi ekii si ngulamin; ba ei kapli enenelang!

²² Ba pe Gos nge ek ka yi ninim, “Ol kis pei ombu, wumb kung gui mił pol tuk sipi mundum. Eim yi mił erang kin, sinim wumb Jiisas Kraiss kin pii gii nipin mulnjpun kin, Gos eim nge pii gii wumb ngumbii nipi, ek dinga ni pendrim epi ei, sinim simin.

²³ Ok sinim pii gii ek ei, pii kun enenjpjn kunum ei, lo ek ele ambil gii ni moł punjpun. Moł pamin kin, pii gii nimin ek ei, sinim kin peni ele tor orum.

²⁴ Yi mił erang, lo ek sinim erinjpjn ekii mił erang kin, lo ei sinim sipipi kin, Jiisas Kraiss kin tu wunum. Tu wang kin, sinim Gos eim nge ek ka ei, pii gii nemin kin, Gos eim sinim wumb kun ka mił nimba.

²⁵ Pe pii gii ek ei, sinim kin opu poru neng kin, pe sinim erinjpjn ekii mił, lo ek ele, nga mandring mulełamin mon!

Enim Pii Gii Ninmin Ei, Gos Kingam Noł Mendpił Mołmun

²⁶ Enim pei Kraiss Jiisas kin pii gii ninmin ele nge, enim Gos nge kingam noł mendpił mołmun.

²⁷ Enim wumb Kraiss kin noł pik wumb ei, enim pei Kraiss kin dambiltik ende puk kin, enim Kraiss nge of kun ka erik mołmun.

²⁸ Yi erang kin, Jura wumb endi mon; nga Griik wumb endi mon; nga kongun wii ełmin wumb endi mon; nga wumb endi eim noman ele epi ełim wu endi mon; nga wu endi mon; nga amb endi mon. Ba akip enim Kraiss kin dambiltik ende puk kin, wumb ende pupun mołmun.

²⁹ Pe enim Kraiss nge wumb mulnjung kin, pe enim Eiparam nge kingam ambilam noł mulngii ku. Pe nga, enim mołmun wumb ei, Gos ok Eiparam kin ngumbii ni dinga nirim mił epi ei, enim pe akip singii.

4

Gos Nge Kingam Noł Mołmun

¹ Na nge ek ei yi mił, Arim nge epi kanim kanim, eim kingam eim pei, sipi poru nimba. Pe kingam ei, eim Arim nge epi pei tep erpi mołum. Ba eim kangil gal mił multum kunum ei, eim nge kongun wii wu, ende mił multum.

² Ba wu num mołpu, tonu kindiłim wu ni, wumb tep erik mołmun wumb ei kin, ek nipe ek nilmin ei, kangii ekii sipi, yi er mołpu, pang pang kin, arim nipi pendrim kunum ele, poru nimba.

³ Pe sinim yi ku, sinim kangil mił mulpun kunum ei, sinim ya mei mani ele epi ei, pei sinim kan mił ngurum.

⁴ Ba kunum ei kapli erang kin, kapli Gos eim nge kingam kindang opu kin, amb Mariya eim mengim. Nga eim lo ek ele ekii sipi, er mulum.

⁵ Nimbił erang, eim opu, sinim lo ek ele mandring mulnjpun wumb ei, sipi orung simba nge om. Yi mił erang kin, Gos sinim sipi kin, sinim eim nge kingam ambilam noł mił mulmun.

⁶ Pe enim Gos nge kingam ambilam noł mołmun. Yi peng kin, Gos eim kingam nge, noman Gui ei kindang opu kin, sinim noman tuk ele opu kin, dinga wii tonum. Wii topu, "Wusa, Wusa," yi nim.

⁷ Yi erang kin, nim kongun wu wii mił, mulalın mon. Nim Gos nge kingam. Pe Gos nim sim kin, nim eim kingam mił mulnjii. Mulun kin, pe nim Gos eim epi ombu sinjii ku.

Pol Galeisiya Wumb Ei Kin Eim Noman Embin To Piiim

⁸ Ba ok, enim Gos mołum ni piinenjing mon. Piinarik kin, ya mani mei ele epi ni, gui kengii ni, epi ombu ni, ei Gos kend mił kan ngang kin endnjing.

⁹ Ba pe enim Gos ei piinmin. Na enim kanip nind, Gos eim enim kanpi poru ninim. Pe enim nimbił erang, enim nga Gos kin buł ngok, ak tok, orung puk kin, mei ele gui kis ei, nga ekii sik, nga kongun owundu wii mił ei, nga sik, erngii punmun min?

10 Kunum owundu endi, enim kaniłmin kunum ei min, oi konj er tołum kunum ei min, kuni owundu tonu wang nołmun kunum ei min, kung ngii konj tonu ołum kunum ei min, enim epi kanim kanim kaniłmin.

11 Na enim piip kin, mund mong end. Mon pim kin, na enim kin kongun dinga enj ei, wii mił ba, ni piip moł.

12 Engnan no! Na enim kin piip ke nip, enim ok na moł mił, yi mułngii. Na enim mołmun mił, na op poru nip moł. Enim na kin pund mong endi enenjing mon.

13 Enim piinmin; ok na nam ngenj ele ening pirim. Yi erang kin, kumna na op enim kin, Gos nge ek ka ei nip, enim ngur ei, na kumna or.

14 Yi peng kin, na nge ngenj ele ening ei, enim kin oł embin mił tonu orum, ba enim na kin buł ngunenjing mon. Nga enim na kin ten kulenjing mon ku. Ba enim na sik, ngii konu sipnjing ei, enim Gos nge enjel endi mił yi sipnjing. Nga enim Kraiș Jiișas mił, yi na sinjing.

15 Pe enim noman ka ka ni, jili orung palim? Na enim ełmin oł ei nge, keimi kanip nind. Pe kunum ele, enim kaplı erim kin, enim nge ningił akik tor singii. Sik kin, na ngungii; ba enim oł ei, kaplı enerngii.

16 Nimbil erang na ek keimi nip enim ngunj ele nge, na enim kin, opu orung erip enim ngunj min?

17 Wumb kumbur enim, oł yi, yi erei, ningii ei, am ek ka wii ningii; ba enim Kraiș nge wumb si tor simin ni piik, yi ningii ei, enim wumb en enim, embe ambil tonu kindngii, ni piik, niłmin ku. Ba ei oł kun ka mon. Ei oł kis.

18 Pe sin sinim ek ka ninjpin kin, ei ka! Kunum kunum sinim yi mił ermin, ei kaplı. Pe sinim ende mulenjpın kin, oł kun ka ei, enim si kindnerngii mon.

19 Enim na nge kingam noł mołmun! Na ngenj kumbii nga sind ei, amb endi kangil mengmba peng sinim mił, na sind ei, sip pamb kin, Kraiș enim noman tuk ele, opu mułang kin, poru nimba.

20 Na enim kin noman enim ei, pe na enim kin kunum ele, mułmbii end. Na ek endi eipi mił nip enim ngumbii end. Na enim enmin oł ei, na noman embin to piind.

Eikar Kin Sera Tel Ek Ekin

21 Enim lo ek ele, ekii simin ni piinjing kin, pe enim na nengin piimbii. Pe enim lo ek piinenjing min?

22 Gos nge ek ka yi mił ninim. Eiparam eim kingam tał mulnjunguł. Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kangı endi mengim; nga amb wii kongun enalim amb Sera ei, kangı endi mengim ku.

23 Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kingam mengim ei, wu amb tep tołmun oł ei, kangı ei mengim. Ba amb kongun wii enalim amb Sera kingam ei, Gos nge ek dinga nipi pendrim mił, Gos eim paki tang kin, Sera kangı mengim.

24 Pe ek ekin ei, pułe yi palim. Amb tał oł erkił ei, Gos kin oł dinga wii ni pendrim mił, ende er pendkił. Amb endi Eikar ei, yi mił andan topu kin, komung Sainiyai ele, lo ek dinga nipi, Gos ngurum. Amb ei nge kingam noł tonu ok ei, wumb kin kongun wii mił erngii pirim. Am Eikar oł yi mił andan turum.

25 Sainiyai ei komung endi, Arepiya mei konu owundu ele mołum, niłmin. Pe amb Eikar ei, Jerusalem lo konu ek ele mił mołum. Jerusalem konu ele amb ei, eim kongun wii elim nge, kingam noł kin ouni mił mołmun.

26-27 Ba Jerusalem konu ele, endi tonu epin konu ele salim ei amb Sera ei sinim nge menjpin ei, eim wii mołum mił; sinim yi mił mołmun. Gos nge ek ka yi nipi, Jura wumb kin tilap eipi wumb kin, nipi ngonum.

“Nim amb nim kirim kep seng kangil mingnalin ei, nim kapli pe ka piinjii. Nim amb kangil mengnjii mił piikin kin, ngenj kumbii sinalin ei, nim gupu aki tokun kin, wii dinga tokun, ka piinjii. Nga amb endi wenjing molahim amb ei, eim kingam noł pei mołmun. Ba amb wenjing mołum amb ei, kangil mengnim ei, pei molahim mon.”

²⁸ Na nge engnan noł! Enim wu Aisak mił yi mołmun. Ei nge Gos eim ek dinga nipi pendrim mił ele, akip enim Gos nge kingam noł mołmun.

²⁹ Ba pe kangii endeim mam mengim ei, wu amb menginmin oł ei mił mengim. Ei ok kangii endi kin, oł embin tui ngurum kangii ei, eim mam Gos nge Gui Ka ele mengrim. Pe oł yi mił ku palim. Pii gii ninenjing wumb ei, Gos Gui Ka noman tuk ele mołum wumb ei kin, oł embin tui ngolmun.

³⁰ Ba Gos nge ek ka nipe ek ninim? Ek ka ei yi ninim,

“Amb kongun wii elim amb ei kin, kingam tał to eipi kindangin, pangil. Nimbil erang kongun wii elim amb eim kingam ei, amb endi eim wii mił mołpu kin, mengrim kingam ei, eim nge arim epi pei ei, kumb se kangii ei, sinermba, mon,” Gos nge ek ka yi ninim.

³¹ Yi mił ku, angnan noł, sinim amb kongun wii elim amb Eikar ei, eim nge kingam noł mon. Ba sinim amb kongun wii enarpi mołum amb Sera ei, eim nge kingam noł mołmun.

5

Sinim Wii Mił Er Mułmun Ei, Am Kun Mił Mułmun

¹ Krai eim sinim kan ngii mił ele si tor sim. Seng kin, sinim wii kun ka er mułmun. Sinim am dinga wii angpin er mułmun. Sinim wumb nga kan ngii mił epi, si tuk simin ni enermin mon; ba angk dinga er mułmun.

² Piinmin, na Pol na enim kin ek nip ngond. Pe enim ngenj ei kan wiik tangin kin, kopisnjing ele nge, Gos enim sipi orung simba, ni piingii ei, Krai nge kongun ei, enim kin endeim endeim ni, paki tunermba mon!

³ Enim kan wiik tangin kin, enim nge ngenj kopisnjing kin, na ek ei nip peni ele tor kindmbii end. Pe enim oł ei enjing kin, kapli enim lo ek am pei ei kin, ekii singii.

⁴ Pe enim lo ek, ekii simin ele nge, Gos wumb kun ka nimba ni piinjing kin, kapli enim Krai si kindik poru ninmin. Pe lo ek ele, Gos enim wumb kun ka mołmun ninermba mon! Nga enim Gos nge noman ka ngolum ei, si kindinmin ku.

⁵ Gos nge Gui Ka dinga ele nge, sinim Gos kin pii gii ninmin. Nipin kin, Gos sinim kin wumb kun ka mołmun, nimba ei nge, sinim kui er mołmun.

⁶ Pe wu endi eim Krai Jiisas kin dambiltipi ende pu mułum kin, kapli ngenj kopsik enmin oł ei, oł wii mił pimba. Nga wu endi ngenj kopsipi oł yi enermba ei, kapli oł ei, wii mił ku pimba. Ba pii gii ei yi erang kin, wumb eipi kin noman ngungii elmin oł ei, oł mendpif palim.

⁷ Ok enim oł kun ka er andilmin. Pe nga wumb nii endi, enim ek keimi mendpif ei, ekii singii nipi kin, andlam ondu ngonum?

⁸ Gos eim enim to tonu kindpi mundum ei; ba enim noman to piik kin, ekii sinmin ek ei nge mon.

⁹ Bres olum epi yiis ei aninga endi kindilmin ei, bres pei owupu owundu elim.

¹⁰ Na Jiisas Owundu kin pii gii nind ei, enim na noman ele ekii singii. Sik kin, enim noman endi eipi ekii sinerngii mon! Wu endi enim noman embin to ngopu kindnim ei, eim embe na piinand. Wu ei, eim mong kis enim ele, eim ekii se, kumbii kis simba.

11 Na angnan no! Nimbil erang na ngenj kopisngii ol ei nge, na ni tor kindnand ei nge, enim na kin ol embin tui ngonmun. Pe na ek ol ele nge ninenj mon; ba juisas ond peri ele kulum ek ni tor kindind ei nge, wumb pii gii ninenjing wumb ei, noman to kis piik erngii.

12 Na noman ele, wumb ombu enim noman to kis erik kin, enim ngenj kopismin ol enmin wumb ei, en enim nge ngenj orung pei endi kopsik kin, si kindngii ei kapli.

13 Na angnan no! Gos enim to tonu kindpi sim ei, enim Gos eim nge kingam no! molk kin, enim kan ngii mił, nga mulerngii mon! Enim wii mił mulngii. Ba mon peng kin, enim nge noman yi mił piingii. Sin sinim ka mołmun ni piyangin kin, noman ok nge tonu omba. Enim noman yi nge, ni piinerngii mon. Ba enim engnjing noł kin, noman ka ngungii. Ngok kin, wumb ei kin kongun wu mił, ka erik mułngii.

14 Lo ek pei ei, ya tuk lo ek endeim mendpił ele palim. Lo ek yi ninim, “Enim mułngii konu ele mandi mułngii wumb ei, noman ka ngok, paki tungii. Ei ni ninim noman ka piilin mił, yi mił paki tołun enjii.” Pe enim mułngii konu ele mandi mołmun wumb ei kin, noman ngok, paki ka tunjung kin, kapli enim lo ek pei ekii sinmin.

15 Ba en enim kung simbii wumb nołum mił, wumb endi kongk nunjung kin, enim ek kis nik kin, en enim op tuk erik ei, kan kun erik mułngii. Kom se piyei! Mon pim kin, enim pei to kis erik kin, am puk, poru ningii.

Gos Gui Ka Nge Ol Ei Nin Noman Ngenj Ok Nge Ol Ei Nge

16 Ba na ek ei yi mił palim. Enim Gos Gui Ka nge, ol yi mił erik endnjing kin, kapli enim noman ngenj ele ok nge ei, ekii sinerngii mon!

17 Yi mił ku, noman ngenj ok nge ei, Gui Ka ol ei to mani kindmbii nip enim. Nga Gui Ka ei, eim wumb ngenj noman ok nge ei, to mani kindmbii ni piipi enim ku. Pe tał el elip, opu orung ouni elmbil. Yi mił erang, sinim epi endi ermin ni piimin ei, kapli enermin mon.

18 Pe sinim Gos nge Gui Ka ol ei ekii sinjpin kin, kapli sinim nga lo ek ele, mandring mulermin mon.

19-21 Enim noman ngenj ok nge ol ei, pei kanik poru ninmin. Ei yi mił, wu amb ningil owul owul kanik elmin ol ei ni, ol kis elmin ei ni, noman tuk penj mołum ol ei ni, wu amb noman ele ol kis ni piik mił, sikir noman ele tonu wang elmin. Nga gos kend kin ekii sik elmin ol ni, nga kum keming elmin ol ei ni, opu orung elmin ol ei ni nga ek mił elmin ol ei ni, wu endi kin epi bun bun sik elmin ol ei ni, nga noman tuk kis piik elmin ol ei ni, en enim noman ele mendpił ekii silmin ol ei ni, mok tok tilap tał eipi eipi puk ek mił elmin ol ei ni, silap ende poł sik, eipi punmun ol ei ni; nga wumb kin noman kis piik elmin ol ei ni, nga noł nok, wulu puk elmin ol ei ni, noł nok, non kis erik, golang kis nik, ol ei ni; ol kis kanim kanim yi mił elmin. Kumb ok na enim kanip ek dinga nir mił, pe yi ku, na nga enim kanip ek dinga nind ei, am wumb pei, konu orung orung pei, ol yi minj erik punmun wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ele wumb ombu nge, tuk punerngii mon mendpił!

22 Ba Gos nge Gui Ka ei yi erang kin, mong to er peni ele ei, yi mił kindilim wumb eipi kin noman ngok; nga noman ka piik; nga noman emin peng; nga wumb en enim tumun ni piik erngii ei, kan wiik tok; nga wumb eipi kin ol ka erik ngungii; nga wumb eipi paki tok; nga kunum kunum ol kun ka minj er endngii!

23 Nga wumb eipi noman kun ele ol takil takil erik; nga en enim noman ngenj ele ok nge ei to mani kindik; ol ombu nge lo ek endi, yi enerei mon; nipi pendim pinalim mon.

²⁴ Wumb Kraiss kin pii gii nilmin wumb ei, wumb eipi epi kan bun bun sinmin epi ei nin, ningil ele of kis ermin ni piik kin, kan ka piinmin of ei nge nin, noman ngenj ok nge ei sipik kin, ond peri ele nil to poru ninjing.

²⁵ Gos nge Gui Ka ei, sinim kin noman konj ka ngum kin, kapli nga sinim yi ku, Gos nge Gui Ka ele nge, of kun ka ei, ekii sipin er mulmun ku.

²⁶ Sinim nge embe ei, wii mil ambil tonu kindnermin mon! Nga enginjin no! noman tuk ele, er kis erpin ngunermin mon. Nga wumb eipi epi nge ei, sinim ni piipin kin, yi mil piinnermin mon ku.

6

Sinim Enginjin No! Paki Topun Of Embin Tui Ko Wumun

¹ Angnan no! Enim kinangin; wu endi mon sim kin, enim Gui Ka mulum wu endi, enim wu ei kin, ek ei noman emin ngok kin, taki taki nik, paki tok erngii ei, Gos kin mong sim. Enim pei endeim endeim ni, kan kun erik muhgii! Mon pim kin, Seisen enim mong, 'Yi sei, yi sei!' nipi ermba ku.

² Engnjing no!, enim ngenj ele embin endi pim kin, kapli enim paki ka tungii. Of yi nge erngii ei, enim Kraiss nge lo ek ele, piik kin, ekii sik poru ningii.

³ Pe wu endi eim yi piimba, 'Na embe palim,' ni piimba wu ei, eim embe pinermba mon! Wu ei, eim noman tuk ele, ek kend topu ngonum.

⁴ Wumb pei en enim kongun enmin mil ei, mok tok, erngii kongun ei; ka min kis? Wu endi eim of yi mil erim kin, eim of ele nge, ka piimba. Mon pim kin, wumb eipi erngii of ei nin, eim enim of ei sipi, ende kindpi kin, mok topu ermba.

⁵ Wumb endeim endeim ni, en enim of embin tui ei, en enim pei ko wungii.

⁶ Wu endi eim Gos nge ek ka ei, emb to sirim kin, eim nge epi ka wii pei mok topu kin, ek emb to ngurum wu ei ngumba.

⁷⁻⁸ Mon pim kin, en enim noman tuk ele ei, ek kend tok erngii ei, wumb endi, Gos kin ek kend topu ngumba mil, pina!im mon. Pe wu endi eim kuni emb aka pin telmba mil kuni ei, nga tonu op kin, mong tang simba. Nga kuni eipi endi mon. Pe wu endi eim noman ngenj ok nge ei, kuni mong kis mil telim kin, wu ei eim kuni mong kis tengmba. Nga wu ei, eim dup konu kis ele, kumbii kis simba. Ba wu endi eim Gos Gui Ka ele kuni mong ka mil telim kin, wu ei Gos nge Gui Ka erang kin, wu ei eim kuni mong ka mil, noman konj sipi kin, kunum kunum konj ka mulmba.

⁹ Yi peng piipin kin, sinim of kun ka ei, ten kulpin of yi enermin mon. Pe sinim of kun ka ermin ei, ten kularpin yi mil enjin kin, kunum ka simba kunum ei, sinim kuni mong keimi mil simin.

¹⁰ Yi mil ku, pe sinim kunum endi, andlam endi kan sinjpin kin, pe sinim wumb pei kin, of kun ka minj ermin. Ba sinim noman ele kun ka peng kin, enginjin no! Jiisas Owundu kin pii gii nik, molmun wumb ei kin mendpil, of kun ka mendpil ermin.

Pol Eim Kraiss Nge Ond Peri Ei Ko Wupu Ka Piim

¹¹ Enim keningii! Nam angil ek mon ei, na owundu polup kin, enim ngond.

¹² Wumb kombur dinga puk kin, enim ngenj ele kopisngii enmin. Nimbil erang of yi mil enmin? Ei en enim, wumb eipi nge kumb ele, sin sinim embe tonu ba, ni piik enjing. En enim yi mil piinjing. Mon pim kin, wumb kombur sinim Jiisas Kraiss nge ond peri ele kulum ei, pii gii ninmin ei nge, sinim of embin tui ngonum nik enmin.

¹³ Yi peng kin, Jura wumb ngenj kopsik ełmin oł ei, en enim lo ek kun ka ekii sinałmin mon. Ba wumb en enim yi ni piinmin ei, enim ngenj ei, kopispin ei nge piik kin, wumb en enim ngenj ełe kanik kin, sin sinim embe tonu ba, ni yi mił piinmin.

¹⁴ Ba na nam epi eipi endi, embe ambił tonu kindnermbii mon! Ba na nam Jiisas Kraiss sinim Owundu nge embe ei mendpił, ambił tonu kindmbii. Eim ond peri ełe kułum ei nge, na noman ka piip ngond. Kraiss eim nge ond peri ełe ei, na ningił mei ełe oł pei, kołpu poru nim. Pe na nam mei wumb ningił ełe, kułii wumb mił moł.

¹⁵ Yi peng kin, ngenj kopsik ełmin oł ei, oł wii mił palim. Nga wumb kombur ngenj kopisnałmin oł ei, oł wii mił ku. Ba Gos sinim erang kin, sinim wumb konj mił mołmun wumb ei, oł am keimi mendpił!

¹⁶ Wumb pei en enim na ek ninj mił oł ei, noman ełe ambił gii nik, ekii sinjing kin, wumb ei noman tuk ełe, Gos noman ka nin, noman emin seng kin, nga Esrel Gos nge wumb ei kin ouni mułngii.

¹⁷ Pe nga ekii se, wumb endi na kin, noman embin nga endi ngunerngii mon. Nimbił erang wumb Jiisas tuk ngenj kus ei, na nge ngenj ełe palim.

¹⁸ Angnan noł! Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss sinim nge noman ka ei, enim nge noman gui ełe kin, kunum kunum mułmba.

Pol Mon Epeses Wumb Połpu Kindim

Pol Mon Połpu Epeses Wumb Muljung Konu Ete Kindim

¹ Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kindang kin, Krai Jiasas nge er se andilim wu moł. Na mon połup kin, Gos nge wumb ombu, Epeses konu owundu ele mołmun wumb ni, enim Gos nge ekii silmin wumb ei ngond. Wumb ombu en enim, Jiisas Krai kin pii gii dinga nik kin, eim nge kongun dinga kindik, erik mołmun.

² Gos sinim Erinjpin kin, Jiisas Krai sinim nge Owundu nin, kapli enim kin noman ka ngopu kin, nga noman emin piipi ngumba.

³ Sinim Owundu Jiisas Krai nge Erinjpin Gos eim, sinim noman ek ka nipin ngumun. Nimbil erang eim nge Gui Ka sinim kin, epi ka wii kanim kanim pei epin konu ele mani kindpi wii ngum. Ngang kin, kunum ei, sinim Krai ei kin, tep to mołpun kin, dambiltpin ende punmun.

⁴⁻⁵ Kumb ok, Gos mei konu eneririm kunum ei, Gos wu Krai kindang kołpu erang kin, sinim eim nge wumb mił to tonu kindim. Kindpi yi erang kin, Gos eim sinim kanpi mołum ei, sinim oł kun ka mił erpin mołpun kin, oł kis endi eramin, eim ningil ele pinermba. Nimbil erang, Gos Krai kin, sinim noman kułpu ngonum ei, Gos kumb ok noman to piipi kin, Jiisas Krai, ei kin, sinim sipi orung sim. Sim ei, Gos eim nge noman ele ni, noman ka ngołum ele, sinim eim nge kingam noł mił mołmun.

⁶ Sinim kapli Gos embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nimbil erang Gos eim nge noman ka ngopu ei, owundu ka wii mendpil mołum? Mołpu kin, eim kingam endeim mendpil, noman kułum ei, sinim wii mendpil ngum.

⁷⁻⁸ Jiisas Krai ond peri ele kołpu kin, eim miyem bein topu kin, sinim oł kis pei kil ngopu, si kindim. Si kindang kin, eim sinim pakı tang kin, sinim kun ka mił mołmun. Mułamin kin, oł ombu sin kin kongun endi pinalim mon. Sin piipin kin, Gos eim noman ka owundu mendpil sinim kin ngum. Ngang kin, eim nge noman ka wii piipi kin, owundu mendpil epi pei kanim kanim piipi kin, sinim kin si kindnim.

⁹ Piipi si kindpi kin, Gos nge noman ka wii ele ni, oł ekii se tonu omba ni piim oł ei, ermbii ni piirim; ba koi erpi ermbii ni pendrim ei, sinim kin andan tum. Andan tang kin, Krai om ei, Gos oł ei erpi, ende kindpi kin, poru nimba.

¹⁰ Gos oł ei ermbii ni pendrim ei, eim kunum kun pimba kunum ele, eim eririm wumb ni epi kanim kanim pei dambiltpi se ende kindpi kin, tonu epin konu ele ni, mani mei epi kanim kanim pei mołum ei, Krai eim tep erpi kin, eim peng erpi mułba.

¹¹ Pe nga epi pei ombu, Gos nge noman ka wii ele oł ei, ermbii ni piirim mił tonu omba. Sinim Krai kin opun kin, dambiltpin ende punmun. Gos am kumb ok, sinim Jura wumb eim nge wumb to tonu kindrim. Nimbil erang, kumb ok Gos oł ei ermbii ni piirim ei, eim noman ele eririm.

¹² Pe sin sinim Jura wumb ombu, Krai eim kin kumb se pii gii ninjpin. Sinim wumb Gos eim nge tilang owundu palim ei eim embe ambil tonu kindmin.

¹³ Pe nga yi ku, enim torung wumb tilap eipi, enim Gos ek ka ei piik ninjing. Enim Krai kin pii gii ninjing kunum ei, Gos eim enim sipi orung sim. Sim kunum ei, Gos enim nanim wumb nipi, to tonu kind mondpu, andan topu yi erang kin, eim ok Gui Ka ngumbii nirim mił, yi erpi ngum.

14 Gos Gui Ka ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, Gos nge ek keimi palim. Peng kin, sinim Gos nge wumb eim ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, eim noman konj kunum kunum mołmun ei, sinim Gos eim nge wumb pei noman konj kunum kunum ei ngang kin, wumb ombu sengin kin, Gos eim paki tang kin, oł kun ka wumb mułngii; oł kis endi enanmin. Sinim Gos eim nge tilang owundu palim ei, eim embe ambil tonu kindmin.

15-16 Gos epi ka pei, sinim pei wii ngum ele, na piind ei, enim Jiisas Owundu kin pii gii nik kin, nga enim Gos nge wumb kin noman ka ngonmun ei, na piinj. Oł ei nge, na piip kin, na kunum kunum Gos kin prei erip kin, enim enmin oł ei, ka nip Gos ngond.

17 Na Jiisas Owundu Krais nge Arim Gos tilang owundu ka wii Pulwu kin prei erip, kii semb kin, eim nge noman dinga enim ngumba. Ngang kin, eim enim noman ka wii kapli, enim Gos eim oł koi er palim oł ei, pii pol tungii.

18 Na Gos kin prei erip, kii sini kin, Gos enim kin noman tuk ele eim tilang ka wii singii. Yi mił erang, enim epi ei kui erik mułangin kin, Gos eim tep erpi mołum konu ele enim sipi, orung simba nge, noman to piik kun erngii. Pe nga, enim Gos tilang ka wii owundu epi eim nge, wumb ok nirim mił singii nge salim ei, kapli pii pol tungii.

19-20 Na nga prei erip ngop kin, enim piingii nge, Gos eim nge noman dinga wii ei, sinim Jiisas kin pii gii ninjing wumb kin, noman tuk ele kongun er mołum. Mołpu kin, noman dinga ei, Gos nge dinga wii mendpil ende mołum. Ei yi ku, Krais kułang kin, Gos nge noman dinga ei erpi, sipi kin, nga konj sim. Sipi kin, Gos eim epin konu ele kindang kin, eim angil tundung mundang mołutum.

21 Pe Krais eim Gos epin konu ele angil tundung dinga ele, akip tep er mołum. Mołpu kin, tep elmin wumb ni, noman dinga palim wumb ni, wu owundu noman palim wu ni, wumb num embe palim ni, wumb ombu akip kunum kunum mei konu ele mołmun, nga ekii kunum kunum epin konu ele mułngii ku. Jiisas ei eim epi ombu pei to mani kindpi kin, eim wu owundu mendpil tonu pupu mołpu ba.

22-23 Gos epi pei kanim kanim eririm ei, Krais nge noman dinga ele, epi ombu tep er mułang kin, Gos nge pii gii wumb pei eim kin ngo mandring tuk kindang kin, eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, wu num mołpu tep enim. Gos nge pii gii wumb, Krais kin dambiltik ende puk kin, Krais ngenj embil mił mołmun ei, Krais eim wu num mołpu kin, wumb ombu tep er mołum. Mołpu kin, eim epi kanim kanim konu orung orung pei tep er mołum konu ele, eim mołpu kin, kapli epi pei erpi, er kun erpi er ka elim.

2

Gos Sinim Wumb Kolk Poru Ninjpin Wumb Ei Erang Kin Krais Kin Ouni Tonu Konj Mołmun

1 Ok enim tilap eipi wumb noman eipi eipi peng kin, Gos kin buł ngok, oł kis kanim kanim erik kin, Gos kin molk, ende punalmin.

2 Kunum ele enim mei konu ele oł kis kanim kanim ekii sik kin, enim mei konu ele nge, tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim ek piik ekii sinjing. Sik kin, oł kis kanim kanim tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim Gos ek piik kin, ekii sinanmin wumb ei kin kongun enim.

3-5 Ei yi mił ku, sinim wumb pei sinim noman nge oł ermbii ni piinim oł ei, ekii sipin kin, ngenj ele oł kis kanim kanim enmin. Sinim mei wumb pei kumb se, oł kis kanim kanim elmin ei nge, Gos sinim kin kumep kis ngumba. Ba Gos eim kaimb owundu kulpu ni, noman ka dinga wii sinim ngum ei, owundu mendpil. Kunum ele, sinim oł kis ele, sinim wumb kułii mił mulnjpun ei, Gos kin ende punalmin mon. Sinim Gos ek to kindinjpin;

ba Gos Krai kin sinim nga eim kin ende pupun kin wumb noman konj mił mołmun. Mulangin kin, Gos eim noman ka wii sinim kin ngopu, sinim sipi orung sim.

⁶ Seng kin, sinim pii gii wumb Krai Jiisas kin dambiltpin ende pamin. Ok sinim oł kis ele, wumb kulii mił mulnjpun; ba Gos nge noman dinga ei erpi, si konj sipi kin, Krai kin to ende kindim. Akip Krai Gos kin tonu epin konu ele, tep er mołum konu ele, Krai mołum. Yi mił ku, akip sinim Krai dinga ele ei, oł kis oł ei tep erpin mołmun.

⁷ Gos yi mił erim ni, epi kanim kanim ka wii pei owundu, eim nge noman ka wii mendpił tuk palim kin, sinim kin kunum kunum ekii se tonu omba kunum ele, andan tumba. Andan tang kin, Krai Jiisas kin Gos nge noman ka sinim kin, andan top ngum.

⁸⁻⁹ Ei yi mił, Gos nge noman ka enim ngang kin, enim oł kis ele, si kindik kin, Gos kin orung onjung ei nge, en enim pii gii ele nge, Gos enim sipi orung sim. Seng kin, nga en enim kongun endi enenjing mon! Ba Gos eim noman ka wii ngopu kin, enim sipi orung sim. Seng kin, Gos eim noman ka enim wii ngurum. Nimbił erang enim kongun erik sinenjing; ba kongun erik Gos nge noman ka ei silangin kin, en enim Gos nge noman ka ei sinjpin ni piik kin, en enim nilkeng silangin.

¹⁰ Nimbił erang Gos sinim mei wumb pei eririm ei, sinim pii gii wumb Gos eim erpi sipipi kin, eim Krai Jiisas kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, sinim eim kin kongun kun ka erpin ngumun. Gos eim ok yi nge, erngii ni piipi eririm mił, sinim kapli yi ermin.

Krai Kin Ende Mołmun

¹¹ Yi mił erang, enim tiłap eipi wumb kom se piingii! Kumb ok, enim torung wumb Gos kin noman to piinenjing. Ba Jura wumb enim, kun yi mił embe silmin wumb ei, ngenj kopisnarik kin, Gos kin noman to piinarik elmin wumb, pa nilmin. En enim embe yi silmin wumb en enim ngenj torung kopisilmin oł ei, yi erpin kin, Gos kin noman to piilmin wumb, pa nilmin.

¹² Enim piinmin kunum ele, enim tiłap eipi wumb Krai kin pii gii ninenjing. Enim torung wumb; ba Gos nge eim Jura wumb, to tonu kindpi mundum ei, enim yi mon. Kumb ok, Gos Eiparam eim kingam noł Jura wumb kin, ek dinga endi nipi ngurum oł ei, “Keimi ermbii,” pa nirim. Nipi kin, Gos eim Jura wumb kin kindimbii pa nirim oł keimi; ei enim wumb eipi kin mon. Enim ya mei mani ele mulnjung; ba enim epi ka wii simin nge piik kin, kui er mulenjing kin, enim Gos Owundu molafim ku.

¹³ Ba akip, enim wumb Krai kin pii gii nik kin, Krai kin dambiltik ende puk mołmun. Kumb ok, enim Gos kin mandi punenjing mon! Ba akip enim Gos eim kin mandi puk molk kin, tuk punjung ei, Krai ond peri ele sinim kin, kołpu kin, eim miyem sinim oł kis kil ngopu kin, enim sipi Gos kin mandi tu wum.

¹⁴ Yi mił erang, Krai eim noman emin pułwu, eim Jura wumb kin, tiłap eipi wumb kin, noman se ende kindim. Ok Jura wumb kin, tiłap eipi wumb kin, opu erii wumb mulnjung. Ba Krai kołpu kin, oł ei si kindpi kin, eim enim dambiltpi se ende kindim.

¹⁵ Kunum ei, Krai eim ond peri ele kołpu kin, wumb tiłap tał opu erii oł ei, to mani kind poru nim. Eim Jura lo ek ni, ek dinga pei to mani kind poru nipi kin, eim tiłap wumb tał sipi kin, wumb konj tiłap endi, noman ende erpi kin, eim kin dambiltpi se ende kindim.

¹⁶ Nga Krai eim ond peri ele kołpu kin, wumb tiłap tał opu erii oł ei, to mani kindpi poru nim. Poru nipi kin, eim tiłap tał sipi kin, wumb konj tiłap endi kindpi kin, Gos kin sipi orung tu wum.

17 Pe nga Kraiŋ opu kin, Gos ek ka nge noman ende se kindpi kin, enim Jura wumb torung wumb kin, Gos kin molk mandi punjung wumb kin, Gos nge noman ende kindpi nipi ngum.

18 Yi miŋ, pe sinim Jura wumb kin tiŋap eipi wumb pei, Kraiŋ nge kongun dinga erim eŋe, sinim wumb tiŋap taŋ ei, Gos Gui Ka endeim eŋe, sinim wumb pei paki tang kin, kapli sinim prei ermin kunum eŋe, sinim Erinjpin Gos moŋum konu eŋe tuk bin.

19-20 Pe nga enim tiŋap eipi wumb, enim torung wumb kin, wii moŋmun wumb miŋ mulk; ba akip enim yi miŋ mulaŋmin mon! Akip enim pii gii wumb ei, Gos nge tiŋap wumb kin, Gos nge oŋ kun ka elmin wumb tep to moŋmun. Wumb ei, Gos nge tiŋap ende moŋmun. Enim yi ku, pii gii wumb ei, Gos nge men ngii ei, Gos eim tuk moŋum. Moŋpu kin, men ngii ei, Gos eim tekrim; ba enim pii gii wumb, ek se andiŋmin wumb kin, Gos ek ni tor kindiŋmin wumb kin, ngii puŋgun mond takik, munduk konu eŋe, enim peŋ eŋe takik tonu sipinjing. Si pangin kin, ngii tumunj ei, Kraiŋ Jiisas ngii eŋe, eim ngii tumunj ka wii mendpiŋ angpi kin, ngii ei pei se moŋum.

21 Nga Kraiŋ eim men ngii miŋ wumb ei, eim kin dinga dambiltpi ende kindim. Kindpi kin, ngii wumb ei, tiŋap owundu oŋ kun ka erik tonu ongii ei, Gos nge eim men ngii miŋ, wumb tiŋap muŋgii.

22 Enim pii gii wumb yi ku, Gos kindim wumb ei, eim kin dambiltpi ku, Gos eim kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, Gos enim pii gii wumb eipi kin, pei se ende kindpi kuŋou topu kin, eim men ngii owundu eŋe, ende miŋ enim muŋgii. Nimbii erang Gos eim Gui Ka eŋe, enim noman tuk eŋe opu muŋmba.

3

Pol Wumb Tiŋap Eipi Kin Kongun Erim

1-2 Nimbii erang na Pol Kraiŋ nge kongun wu, kan ngii eŋe paŋ ei, enim wumb tiŋap eipi nge, enim kin kongun eŋ. Pipe na enim wumb tiŋap eipi kin ei nge, Gos kin prei erip kin, ngop moŋ. Keimi, enim wumb yi piinjing ei, Gos nge noman ka ngopu kongun ei, na enim paki tumbii nge ngum.

3 Ok na enim kin, mon kembis aninga endi poŋup ngunj ei, Gos nge oŋ ei koi erpi kin, eim na kin andan tum ei, poŋup ngunj.

4 Pe enim kin na mon ok aninga puls, gerik piingii ei, na noman eŋe piind ei nge, Kraiŋ kin oŋ ei koi erpi pim ei, Gos andan topu ngum ei piingii.

5 Kumb ok wumb ei, Gos nge oŋ ei, koi erpi pirim ei, andan tunerim; ba akip Gos Gui Ka eim nge oŋ kun ka elmin wumb ei, ek se andiŋmin wumb kin, ek ni tor kindiŋmin wumb kin, oŋ ei koi erpi pim ei, andan topu ngum.

6 Gos nge oŋ koi er palim ei yi nge, Gos nge ek ka eŋe, enim wumb tiŋap eipi kin, Jura wumb tiŋap ei kin, dambiltpi ende puk molk kin, Gos epi ka wii kanim kanim wii ngonum ei, en enim Jura wumb kin sinmin. Nga en enim, Gos eim men toŋmun wumb ende eŋe, eim nge wumb tiŋap moŋmun. Muŋangin kin, wumb ei, Gos nge epi ngumbii nirim epi ei, Kraiŋ Jiisas kin singii.

7 Gos kongun ei, na ngopu kindang kin, eim ek ka ni tor kindnjii nipi kin, wumb tiŋap eipi ngumbii. Gos eim noman ka ni, noman dinga ei na kin ngang kin, kapli kongun ei ka ermbii.

8 Gos nge wumb pei moŋmun miŋ, na yi miŋ mulaŋ. Na wu owundu min, wu num mendpiŋ mon! Na wu wii mendpiŋ moŋ; ba Gos eim noman ka owundu, na kin ngum. Ngopu kin, kongun ei, Gos nge ek ka ni, Kraiŋ oŋ ka ni, epi ka wii kanim kanim ni, wumb tiŋap eipi wumb ei kin, na nip ngumbii.

⁹ Gos Pułwu ei, eim epi kanim kanim pei eririm oł ei, koi erpi kin, eim oł kanim kanim ermbii ni piipi noman ele, yi kis erpi pendrim ei, ok noman yi pirim ei, koi minj er pirim; ba akip nanim wumb pei, andan top, eramb kin, wumb piingii ei, Gos eim oł koi erii kanim kanim ombu, eim erpi, koi er kindang pirim.

¹⁰ Ok Gos eim oł ei, koi er pendrim; ba akip kunum ele, Gos eim kongun ei men tołmun wumb pei ngum ei, eim noman ka wii kanim kanim ei, ni tor kindangin kin, epin konu ele tep ełmin wumb kin, noman dinga pim wumb kin, ei eim noman dinga wii ei, andan tungii ei keningii.

¹¹ Gos kumb ok, eim noman ele oł yi ermbii ni pirim oł ei, Krais Jiisas sinim nge Owundu ele ni pendrim.

¹² Sinim pii gii wumb Krais Jiisas kin dambiltpi ende punjpun. Jiisas kin pii gii ninjpin ei nge, sinim Gos kin erpin kin, eim mołum konu ele, sinim noman ele wii piipin tuk bin andlam ei, gał kułpun kin, pii poł tumun ei, Krais ei eim andlam mendpil.

¹³ Enim wumb tılap eipi, na enim dinga kii sip nind ei, enim noman embin to piinerei! Nimbıl erang na enim kin ngenj kumbii sip ngond ele nge, enim paki tumba.

Jiisas Krais Nge Noman Ka Ngołum

¹⁴⁻¹⁵ Gos oł ei, koi erpi Krais kin mołum ele nge, na mong kopsing pii połup kin, Erinjpin Gos kin prei dinga ermbii end. Sinim mei wu amb tał kin ei elip, kingam ambilam noł, en enim nge ngii ende pii gii ninjing wumb ni, epin konu ele yi ku wumb ngii ende wumb ei, Erinjpin Gos nge kingam noł mołmun ei, Erinjpin Gos kin embe keimi silmin.

¹⁶ Na Gos kin prei erip kii sind ei, Gos nge noman ka wii dinga owundu ni, eim epi kanim kanim ka wii salim ei, Gos nge Gui Ka kin, enim noman tuk ei dinga ngumba.

¹⁷ Nga prei end ei enim Krais kin pii gii nengin ele nge, Krais eim enim noman tuk ele, kunum kunum mułmba. Mołang kin, enim noman ka ei, dinga pimba ei, wumb eipi ngungii.

¹⁸ Nga oł ei nge, enim Gos nge wumb pei kin, tep to noman dinga pendim palim ei, piingii ei nge, Krais eim noman ka ngołum oł ele nge, yi mił palim ei piingii! Piingii ei, wuł ał, nga tonu mani, ei owundu mendpil ngołum ei, wumb kapli pii poł tungii.

¹⁹ Nga enim kapli Krais eim nge noman ka wii mendpil ngonum ei piingii; ba ei kapli, pei piik, poru ninerngii mon. Ba nga Gos nge oł kun ka kanim kanim oł ei, enim noman tuk ele piki tumba.

²⁰ Pe nga Gos eim nge noman dinga wii sinim pii gii kin, noman tuk ele kongun ermba ei, kapli prei erngii min, kii singii ei kamb mani kindmba. Gos eim nge dinga wii ei, kapli kongun erpi kin, tondrung ba.

²¹ Yi mił ku, Gos men tołmun wumb pei, kunum kunum Krais Jiisas kin, Gos embe ambilk tonu kindngii ei, yi minj ekii se, kunum kunum pepi ba. Ei keimi!

4

Krais Nge Pii Gii Ninjing Wumb Noman Ende Palim

¹ Na Owundu nge kongun enj konu ele, kan ngunjung wu mołup kin, enim kin ek dinga nip ngo ngond. Ngond ei, Gos enim erngii ni piinim oł ei, enim kapli kongun erik kin, pek molk pungii.

² En enim embe ambıl mani kindik kin, nga enim kunum kunum wumb kin noman ka ngok kin, ek dinga ninarik kin, giyeng giyeng nik erngii. Enim engnjing noł kin, er orung kindnarik kin, kan wiik tok mułngii. Enim

noman ka wumb ngok kin, wumb endi endi paki tang kin, nga endi endi paki tang kin, yi miŕ erngii.

³ Enim noman ende sek kin, kongun dinga erik muŕngii. Muŕangin kin, Gos Gui Ka enim kin yi miŕ erang kin, enim sipi ende kindang kin, enim noman emin peng muŕngii.

⁴ Jiisas nge wumb tilap endeim moŕum. Nga Gos Gui Ka ei endeim moŕum ku. Ei yi miŕ ku, Gos enim wii topu sipim ei nge, enim epi ka wii endeim singii nge, piik kin, kui erik moŕmun.

⁵ Jiisas Owundu ei endeim moŕum. Nga eim nge pii gii oŕ ei, endeim paŕim. Nga yi ku, noŕ pendik ngungii oŕ ei, endeim paŕim ku.

⁶ Sinim pii gii ninjpin wumb nge, Erinjpin Gos Owundu endeim moŕum. Eim sinim kin pei epin konu eŕe tonu tep er moŕpu kin oŕ kun ka sinim kin pei kongun erpi kin, nga sinim kin noman tuk eŕe moŕum.

⁷ Krai sinim endeim endeim ni eim nge dinga mok topu, wii ngang kin, eim kongun paki topu kin, epi ei sinim kin ngum. Ei nge miŕ, sinim mei eŕe mani wumb ombu kin, Krai sinim kin eim noman ka eŕe yi miŕ ku ngum.

⁸ Gos ek ok puŕum ek yi miŕ ninim,

“Kunum eŕe, Krai epin konu eŕe tonu pum kunum ei, eim wumb Seisen kan miŕ ngopu kin, eim angii eŕe kindang muŕnjung wumb ei, epin konu eŕe tonu eim kin sipim. Eim Seisen, to mani kindpi kin, eim nge wumb ei kin, eim nge noman ka wii pei wii ngum.”

⁹ Nga ek ei yi miŕ ninim, eim tonu purum ei, puŕe paŕim miŕ nenj? Ba kumb se nge, eim mani orum ei, kumna kin mani pupu mei eŕe mandring saŕim eŕe purum.

¹⁰ Nga Krai eim, mei eŕe mani orum wu ei, yi ku, nga tonu epin konu eŕe tondrung purum. Eim oŕ ei erpi kin, mei konu eŕe orung orung pei, eim sipi konu eŕe ombu pei, mondpu si kindim.

¹¹ Nga Krai eim wumb kin epi ka wii ngum. Ngang kin, wu kombur, ek se andiŕmin wumb dinga ngang kin, muŕngii; nga wu kombur, Gos epi koi erpi paŕim oŕ ei piik kin, ni tor kindiŕmin wumb dinga ngang kin muŕngii; nga wu kombur, Gos ek tor kindmin konu orung orung pungii wumb, dinga ngang kin, muŕngii; nga wu kombur, men toŕmun wumb tep eŕmin ni, Gos ek emb toŕmun wumb dinga ngang kin, muŕngii.

¹² Eim yi miŕ erpi kin, Gos nge tilap wumb ei, paki topu, er ka erim. Erpi kin wumb ei, Gos kongun kun ka erangin kin, eim nge wumb noman se ende dinga kindim.

¹³ Kindpi kin, sinim pei o pun, noman ende pupun kin, sinim Jiisas kin pii gii nipin kin, Gos nge kingam Jiisas nge oŕ kun ka ei piipin kin, nga wu dinga miŕ peng muŕngii. Molk kin, Krai eim nge oŕ kun ka wii dinga pei ei kin, yi miŕ ku, enim wumb pei tonu ongii.

¹⁴ Nga sinim kangi ambii noman eŕe, ek eipi eipi piik kin, ekii singii. Ei yi miŕ, noŕ kanu konu pop topu kin, konu eŕe orung orung mani purum. Nga yi miŕ, ek kend tonmun wu ei, wumb andiŕm eipi andan tok enim. Erangin kin, wumb ei epi kun ka oŕ paŕim miŕ enanmin. Ei nge, enim yi miŕ enerngii.

¹⁵ Ei mon, sinim ek keimi mendpiŕ nipin kin, wumb eipi noman ka ngumun. Sinim pii gii ninjpin wumb nge wu num owundu Krai, eim nge oŕ kun ka oŕ ei, sinim ei ekii semin kin, wumb dinga peng kin tonu wangin kin Krai miŕ muŕmun.

¹⁶ Krai eim sinim nge peng er moŕum. Nga sinim pii gii ninjpin wumb ei, Krai nge ngenj embii miŕ dambiltpi ende pupun moŕmun. Muŕamin kin, Krai sinim wumb endeim endeim ni, kongun eipi eipi pendpi ngum. Sinim wumb pei dambiltpin ende pupun kin, Krai nge kongun noman ende sepin ermin. Ei nge, Krai sinim wumb pei si tikandi kindpi kin, tep er moŕum. Ei

yi mił erang, Jiisas nge tilap wumb kin, wumb eipi noman ka ngangin kin, Gos eim tilap wumb eim ngenj embił mił molk kin, dinga tonu wangin kin, oł kun ka erik mułngii.

Noman Konj Krajs Kin Mołum

¹⁷ Pe Jiisas owundu nge noman dinga ei nge, na ek dinga endi nimbii end. Enim kunum nga olt endi, wumb eipi torung wumb erik mołmun, yi mił ku, enim yi mulerngii mon! Wumb tilap eipi wumb ei nge, noman ele kun ka pinałim ei, wii mił yi erik mołmun!

¹⁸ Pe torung wumb tilap eipi ei, noman ele emii mił pałim. Enim wumb ei, Gos nge noman konj ei, kunum kunum konj mułmba noman ei, sinenjing. Nimbii erang wumb ei, Gos ek ka piinarik kin, noman tuk dinga peng kin, Gos kin turii puk mołmun.

¹⁹ En enim nga singambił kulałmin! En enim noman tuk ele penj mendpił mołum. Mułang kin, pe wumb ei en enim noman to piik kin, oł kis kanim kanim pei elmin.

²⁰ Ei nge enim Krajs nge oł kun ka oł ei piinenjing.

²¹ Enim Krajs nge oł ei ni, ek enim piik enjing. Erangin kin, enim eim nge oł ei, ekii sik kin, nga enim Jiisas nge ek keimi ei, piinjing ku.

²² Pe enim noman ok nge oł ei, si kindngii. Nimbii erang noman ok nge oł ei, enim kin mołpu erang kin, enim oł kis kanim kanim enjing ei, si kindngii.

²³ Enim noman kin, noman tuk ele, Gos erang kin, am konj mendpił tonu wangli.

²⁴ Enim Gos noman konj sik kin, Gos eim noman konj mił, yi peng erik mułngii. Pe noman konj yi erang kin, enim Gos kin kun ka mendpił mułngii. Molk kin, eim oł kun ka ei, mił erngii.

²⁵ Pe nga enim ek kend tok elmin oł ei, nga enerngii mon! Enim wumb endeim ni, ek keimi nipin kin, erpin ngumun. Nimbii erang sinim pii gii ninjing wumb pei ei, Gos na Krajs Jiisas nge tilap wumb dambiltpi se ende kindim.

²⁶ Enim jikii kis pang, piinjing kin, enim noman kis tok piinerngii mon! Enim jikii kis pang piinjing pim kin, enim eni mani ba kunum ei, enim kin mulernba mon! Ba kumb se jikii kis ei, poru nimba.

²⁷ Enim Seisen kin kunum se ngangin kin, enim oł kis endi enerang mon!

²⁸ Pe wu endi ok epi waning silim wu ei, nga waning sinernba mon! Pe wu ei angil ele kongun erpi kin, eim ku sipi kin, eim kuni ni, alap ni, epi top erpi kin, nga wumb epi sinałim wumb ei, paki tumba ku.

²⁹ Enim ek kis endi ninerngii mon! Enim ek ka paki tumba ek minj ningii! Enim ek yi nengin kin, wumb eipi paki topu kin, noman ka ngopu kin, ek kun ka nengin kin, wumb ek piingii wumb ei, noman ka ngok erngii!

³⁰ Pe enim Gos Gui Ka kin, noman embin to ngunerngii! Nimbii erang Gos Gui Ka enim kin mułang, Gos nge ek keimi ok nirim mił, enim wumb na nanim nge wumb ei, to tonu kind mundunj. Mundamb kin, Gos Gui Ka enim kin mułang, nga ekii se Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, Jiisas orung opu enim sipi, orung simba kunum ele, oł kis ya mani mei ele enmin oł ei, sinim kin pinernba mon; poru nimba.

³¹ Enim noman tuk ele, kis piik kin, noman ele kis piik kin, enim jikii pang kin, wumb eipi kin ek dinga wii tok kin, nga wumb eipi kin ek kis ngok kin, nga noman kis min, ek kis kanim eipi endi enim pim kin, ei si kindngii!

³² Enim nga yi mił ku erngii! Enim enginjing noł kin, noman ka ngok, nga wumb kin oł kun ka wii pałim mił erngii! Nga wu endi enim mołmun konu ele mołpu kin, nim kin oł kis erim ei, kapił enim kanik wiik tok kin, eim oł kis ei kindngii. Gos nge Jiisas Krajs, sinim oł kis pei kil ngopu, si kindpi,

poru nim. Ei yi mił ku, enim wumb eipi oł kis enim kin enjing ei, enim wumb ei, oł kis ei si kindpi poru nimba ku.

5

Enim Gos Nge Oł Kun Ka Erik Mułngii

¹ Ei yi erang, enim Gos nge kangı ambıl mołmun. Nimbıl erang Gos enim wumb eim noman ka ngołum ei nge, enim Gos nge oł kun ka ełim oł yi ku, ekii sik kin, kongun dinga erik mułngii!

² Enim noman konj ei, wumb eipi noman ka ngangin ei, yi mił ku, Kraıs Jiıas sinim kin noman ka ngum. Ngang kin, eim kołpu kin, noman konj ei kindpi kin, sinim wumb paki topu. Gos kin kułmał mur ka wii mił topu kin, Gos Kraıs kanpi kin, kan ka wii kenim.

³ Nimbıl erang enim Gos nge wumb mołmun. Mołmun ei, enim ya mani mei ele oł kis kanim kanim amb eipi kin, oł yi mił si kindngii! Wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin oł ei ni, oł penj tui kun pinałim oł ei ni, yi enerngii, mon!

⁴ Enim ek kis penj ninmin; nga ek wii pułe pinałim ek ni, nga ek kun pinałim ek ei, pei ninmin ei ninerngii mon! Ba enim yi mił erik kin, enim Gos kin ek ka nik ngungii.

⁵ En enim ei kan kun erngii! Enim mei noman oł kis epi kanim kanim wumb kin ni, ei oł kun pinałim mił ni, nga wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin ei nge, gos kend mił epi sik, erik enmin. Wumb yi mił enjing kin, wumb ei Kraıs kin, Gos tep er mołmbuł konu ka wii tuk ele, punerngii mon!

⁶ Enim kan kun erik mułngii! Wumb ek kend tok, nga ek wii pułe pinałim ek endi enim kin ningii; ba wumb ei nge, ek ei ekii sinerngii mon! Nimbıl erang epi ei nge, Gos pupuł kis wumb ei kin, tonu omba. Wumb ei, Gos kin buł ngok kin, ekii sinenjing.

⁷ Yi mił pim kin, enim wumb ei kin, epi endi enerngii mon ku!

⁸ En enim ok, noman tuk ele emii peng oł kis er mułnjung; ba akip enim Kraıs Owundu nge wumb tonu onjung kin enim Jiıas kin dambiltik ende pu molk kin, pe nga enim noman tuk ele tiłang pałim mił, kaplı enim oł kun ka ei, yi mił ku erngii!

⁹ Pe enim noman tuk ele, tiłang yi erang ei, kuni mong ka wii pei, yi mił tonu omba. Wang kin, enim oł ka ni, oł kun pałim oł ni, nga ek keimi oł pei yi erngii!

¹⁰ Enim nipe epi endi enim noman ele, ermin ni erngii ei, Kraıs Owundu nge eim noman pałim yi mił erngii!

¹¹ Nga wumb epi wii endi pułe pinałim epi ełmin ei nge, enim enerngii mon! Nimbıl erang epi ei, oł kis emii pałim mił, kun pinałim yi erngii mił ei, ekii sik enerngii mon! Ba enim torung oł ei nge tiłang pałim ele, tu wangin erngii!

¹² Ei epi koi erik enmin oł ei, sin ek ninmin ei, am singambił kultmun!

¹³ Ba Jiıas nge ek ka tiłang mił, wumb oł kis kanim kanim enjing ei, si peni ele tor wang kin, epi ei wumb keningii. En enim ełmin oł ei, konu peni ele andan tang kin, wumb pei keningii.

¹⁴ Nipe oł kis epi peni ele tor omba ei, emii pinermba mon; ba ei tiłang erang mułmba. Ei mił peng kin, eim ek yi mił nirim,

“Enim or pałmin ei, pinerngii! Enim angk konj kindik mułngii! Nga enim wumb kułii ei, angk tonu ok, konj mułei! Mułangin kin, Kraıs enim tiłang ngumba.”

15 Enim er mołmun oł ei, enim kan kun erik mułngii! Enim wumb noman kun pinalim wumb ełmin oł ei, enim yi enerngii mon! Enim wumb noman ka wii palim mił, oł ei erngii!

16 Enim kunum kunum pei salim mił ei, oł ka erngii! Nimbil erang akip kunum ele, wumb oł kis enmin.

17 Yi mił peng kin, enim wumb noman kun pinalim wumb mił, yi enerngii mon! Ba enim kur keningii ei, nipe epi endi Owundu nge noman ele palim mił, yi erngii!

18 Enim noł wain nunerngii mon! Nok kin, enim noman ei wulu pang kin, enim oł kun pimba mił enerngii mon! Ba enim noman tuk ele, Gos Gui Ka piki to mułmba. Mułang kin, enim oł kun ka pimba mił erngii.

19 Enim Gos ek ka nik kin, wumb eipi ngungii. Ngok kin, Gos ek nik golang kindik, Gos Owundu embe ambil tonu kindik, Gos Gui Ka giisa ni, mingal kepil kin tok, golang nik ei, enim noman tuk ele, ka ka piik kin, Gos Owundu ngungii.

20 Kunum kunum Ernjpın Gos sinim kin epi ka wii kanim kanim pei ngum. Ngang kin, sinim Gos kin noman ka wii piipin ngumun ei, Kraıs Jiısas nge embe ele ngumun.

Wu Amb Simba Nge Ek

21 Wumb eipi en enim ningii ek ei piik kin, ekii singii. Nimbil erang sinim Kraıs nge wumb, eim noman palim mił ermin.

22 Amb enim wenjing noł ningii ek ei piik kin, ekii singii. Yi mił erik kin, Kraıs Owundu kin ekii sik erngii ku.

23 Wu endi ei eim ambim kin tep er mołum ei, yi mił ku Kraıs ei eim nge tilap wumb kin tep er mołum. Mołpu kin, eim tilap wumb ei, eim ngenj endeim kin, kołpu sipi, orung simba nge om.

24 Nga embnjing noł, en enim wenjing noł ningii ek kanim kanim pei ei, am ekii singii. Sik kin, yi mił ku, Gos nge tilap wumb ei, Kraıs nge ek ka ei pei, ekii singii ku.

25 Wenjing noł, enim embnjing noł kin, noman ka piik ngungii! Yi mił ku, Kraıs nge wumb tilap ei, noman ka piipi kin, eim kołpu eim noman konj wumb ngopu paki tum.

26 Yi mił erang, Kraıs eim nge tilap wumb sipi kin, eim ek ka ele oł kis kil ngopu kin, noł pendpi ngum. Yi er ngopu kin, eim nge tilap wumb sipi kin, Gos kin kindim.

27 Eim yi erang kin, en enim konj mendpil mułngii! Molık kin, oł kun ka minj erik, oł kis ei enerngii! Enerangin kin, eim ningil ele, kan ka wii mendpil mił kenmba. Kanpi, yi mił erpi, eim nge tilap wumb ei, kun ka wii mił sipi kin, eim kin tuk simba.

28 Wu en enim nge ngenj noman ka ngok kin, kaimb sik ngonmun ei, yi mił, en enim nge embnjing kaimb sik kin, noman ka piik, ngungii! Wu nii endi eim ambim kaimb kułpu kin, noman ka ngumba ei, eim nge ngenj kaimb kułpu, noman ka yi ku ngołum.

29 Yi mił erang, wumb endi eim nge ngenj kis piipi kin, noman ngunalim min, oł yi enalim mon. Yi ermba mił, eim kuni ngopu kanpi kin, ka er kun er si mołulum. Nga Kraıs nge wumb tilap yi mił ku elim.

30 Nimbil erang sinim Kraıs eim nge ngenj to dambiltpi se ende kindim.

31 Ei yi mił, Gos eim nge ek ka yi nirim puł yi mił peng kin, “Wu eim nge arım mam tał wakin topu, ambim kin okuł ende punguł ei nge, wumb tał eł elip ende mułgul.”

32 Gos ek ka ele ei, ek ekin owundu endi, ek keimi ni tor kindim. Na yi mił, ni piinj pule ei, Kraıs kin eim nge wumb tilap ende mołum.

³³ Ba ek ei nge, enim kin ninim ku. Enim pei endeim endeim ni wenjing no!, kaimb sik, noman ka ngok, embnjing ngungii ei mi!, en enim ngenj ele kaimb sik, noman ka ngok elmin mi!. Nga enim embnjing pei wenjing ek ningii ek ei, ekii sik kin, enim wenjing embe ambil tonu kindik, yi erngii.

6

Kangi Ambil Ni Menjing Ernjing Nge Ek

¹ Kangi ambil, enim menjing ernjing ek ei piik kin, ekii singii! Nambil erang, ei ol kun ka peng kin, Krais eim noman to piinim mi! yi erngii!

² Enim kangi ambil, menjing ernjing, nge embe, ambilk tonu kindik kin, nga noman ka ngok yi erngii! Ei Gos lo ek kumna ek dinga nirim mi! palim.

³ Yi enjing kin, enim kun ka molk kin, nga enim ya mei ele kunum kinan molk pungii.

⁴ Ernjing enim kingenjing no! kin, enim ol noman embin tui kunum kunum erangin kin, jikii pupu, kis piingii ol ei, enerngii mon! Ba ol yi enarik kin, enim kingenjing no! ei, Krais nge ol kun ka andan tungii.

Kongun Wii Elmin Wumb Kin Kongun Tep Elmin Wumb

⁵ Enim kongun wii elmin wumb ei, kongun tep wu ek nimba ek ei ekii sik kin, noman ka ngok, ei mund mong tok, kongun dinga kindik erngii. Erik kin, enim noman tuk ka piik enmin mi!, yi ku erngii! Enim kongun ei erik ele nge, enim Krais kin kongun mi! erngii!

⁶ Enim kongun tep wumb enim kanik kin, tep er mu!ngii kunum ei mendpil, kongun ermin ni piinerngii mon! Ba yi ku, enim Krais nge kongun erik kin, Gos eim erngii ni noman peng piinim mi!, yi erik kin, eim noman tuk ele pei kongun wii erik mu!ngii ku.

⁷ Enim kongun wii erik kin, noman ka ka piik erngii! Enim kongun yi mi! erngii ei erik, ya mani mei wumb mendpil ngunanmin; ba sinim nge Owundu ngonmun.

⁸ Enim piingii ei, Jiisas Owundu enim wu endeim endeim ni kumep ngumba. Ngang kin, enim kongun kumep sinjing wumb min, kongun wii erik kin, kumep sinenjing wumb ei, kongun ka erngii! Wumb ei pei pei, yi mi! singii.

⁹ Enim kongun tep wumb kunum kunum ol kun ka pimba mi! erik kin, enim kin kongun wii er ngonmun wumb ngungii. Enim wumb kin kongun embin tui ngok kin, ol dinga enerngii mon. Nambil erang enim piinim ei, enim kongun wii enmin wumb ei ni, kongun tep wumb ei ni, tep wu endeim mendpil ei tonu epin konu ele mo!um. Eim wumb endeim endeim ni mok tumba ei eim ende mi! mok tumba.

Gos Nge Dinga Opu Elmin Kumb Tepii

¹⁰ Ek ni poru nip nind! Enim Krais kin ok ende puk dambiltik molk, dinga singii. Nambil erang eim noman dinga owundu salim.

¹¹ Pe enim Gos opu erngii epi kanim kanim pei ngumba epi ei, tapik sik se endngii. Ei nambil erang, enim Seisen wu kis enim kin, ek kend topu ermba kunum ei, enim dinga angk kin, eim kin opu orung erngii.

¹² Ei sinim mei wumb kin, opu orung enanmin mon. Ba sinim opu orung kindpin gui kis ei, tonu epin konu ele ni, ya mani mei ele mo!mun. Nga tep erpi, noman dinga sep kin, dinga kis emii enim konu ele mo!um, gui kis pei ombu ei sinim kin opu orung enmin.

¹³ Nambil erang enim akip Gos nge opu epi ngumba ei, si tapik mu!ngii. Nga kunum endi, epi kis tonu omba kunum ei, enim kapli dinga angk kin

opu orung wu enim tumba ermba kunum ei, eim kamb mani kindngii. Nga ekii se, opu er poru ningii kunum ei, enim angk kin, dinga puk engingii.

¹⁴ Enim ol kun erik engingii ei, Gos ek ka keimi pii gii dinga nik, mum tulan mił, kend ele talk kin, nga ol kun ka erik erngii ei, kumb tepii mił enim pepit ele tepngii.

¹⁵ Nga enim simb ele simb kum mundngii mił ei, Gos nge ek ka emin ni tor kindngii ei, yi mił er kun er mułngii.

¹⁶ Kunum kunum enim pii gii dinga peng ele, kumb tepii mił, ambilk si endngii ei, yi mił erik kin, enim opu mong ei dup mił seng kin, Seisen wu gi kis eim tumba ei, enim si tor sengin kindngii.

¹⁷ Gos sinim sipi orung simba ei, sinim peng ele, peng kon mił epi ei, si mundmun. Nga Gos ek ka ei, Gos Gui Ka tui jik mił ei, ambil gii nik mułngii!

¹⁸ Ol ei pei erngii ei, Gos kin kii sik ngangin kin, enim paki tumba. Enim kunum kunum pei, Gos Gui Ka enim andan tumba kunum ei, enim prei erngii! Yi mił peng kin, enim kunum kunum or pinarik, konj molk kin, prei erik, kan kun erik mułngii. Nga enim Gos nge wumb kunum pei, prei erik kin, dinga ngok mułngii.

¹⁹ Yi ku, enim na kin prei erik kin, Gos ngungii. Ngangin kin, Gos na eim nge ek ka nimbii ei, gupu aki topu seng kin, mund mong tunermbii. Gos ek ka koi erpi peng kin, wumb piinanmin ek ei, na nip tor kindamb kin, piingii. Enim prei erangin kin, na ek kun pimba mił nip ngumbii.

²⁰ Pule yi mił peng, na Gos nge ek se andilmin wu, eim ek ka ni tor kindmbii. Ei nge na kongun ele enj ei, konu kan ngii ele peł. Enim na kin prei erik, Gos ngangin kin, na Gos ek ka ei, mund mong tunarip kin, dinga ni tor kindip nimbii ek ka ei, nip minj mułmbii.

Poru Nimba Ek

²¹ Wu Taikiikis sinim enginjpin wumb noman ka ngolmun ei, eim kin Krai nge kongun ka elim wu ei, na kongun ei mił, na mol mił ek ei ni tor kindpi enim ngumba.

²² Ei yi mił, na wu ei enim kin kindind. Wu ei enim kin sin enmin ol pei ei, enim kin ni tor kindang piingii. Piik kin, enim noman tuk ele, dinga ka seng kin, mułngii.

²³ Erinjpin Gos kin, Gos Krai Jiisas Owundu kin ouni, sinim enginjpin nol pei kin, noman emin ka sepi kin, nga noman ka seng kin, nga pii gii dinga peng kin, ngang singii.

²⁴ Pe Gos nge noman ka eim wumb nii endi Owundu Krai Jiisas kin noman ka ngungii ei dinga ka ei ekii poru ninermba.

Pol Mon Pilipai Wumb Połpu Kindim

Pol Pipe Połpu Pilipai Wumb Mulnjung Konu Ele Kindim

¹ Pol kin Timosii teł Krai Jisas nge kongun wu mołpuł kin, pepe ei połpuł kin, enim Gos nge wumb Pilipai konu ele wumb mołmun. Enim Krai Jisas kin dambiltik ende puk mulnjung wumb ei ni, tep er mołmun wumb ni, men ngii kongun elmin wumb enim pei sił pipe ei ngopuł kindimbil.

² Sinim nge Erinjpin Gos ni, Owundu Jisas Krai ouni enim kin noman emin wii enim ngang kin, enim noman emin ka seng mulngii.

Pol Noman Ka Piipi Gos Ngum

³ Kunum kunum ele, na enim kin piip kin, Gos kin noman ka piip ngoł.

⁴ Na enim kin kunum kunum Gos kin prei erip kunum ei, na ka piip ngond.

⁵ Nimbil erang enim na Gos kongun enjingil mił, kumb se paki toł ni, pe paki tumun ku.

⁶ Yi mił erang, na piip poru nind ei, yi mił palim. Gos enim noman tuk ele kin, kongun ka wii enim kin pułgun mondpu erim. Gos eim kongun ei, erpi pang kin, Jisas Krai kunum Owundu simba kunum ei, poru nimba.

⁷ Pe na noman yi mił piip kin, enim ngond ei, kapli kun ka minj mołum. Nimbil erang na enim kin noman ka ngoł. Ei yi mił, enim pei Gos nge noman ka ei, na kin ngum ei, enim pei na kin noman ka ouni sinjing. Kunum tał pei, na kan ngii ele mult kunum ei ni, kunum ei na Gos ek ka ni tor kindip ele nge, dinga angip endinj. Kunum ele, enim na kin ouni erik kin, paki tok mulnjung.

⁸ Gos mendpił eim kanpi piinim ei, na ek keimi mendpił nip, yi mił ngond. Na noman dinga kindip op kin, enim kenmbii ni piip mił piinand mon. Na noman ka ngołum oł ei, enim kin ngop ele, Jisas Krai na kin ngum.

⁹ Na enim kin Gos prei erip kin, kii sip ngop ei, yi mił, Na prei erip kin, enim nge noman ka wumb kin ngołum oł ei, dinga tonu ok, nga enim noman ka wii keimi ni, oł kun ka elmin oł ei piik kin, kun erngii ku.

¹⁰ Ei mił, en enim kapli oł kun ka elmin oł ei, mok tok kin, piik kun ka mendpił erngii. Nga Krai omba kunum owundu ele, enim Krai ningil ele, oł kun ka wii molk kin, oł kis endi enim kin mulerngii mon.

¹¹ Mulangin kin, Krai Jisas eim enim kin oł kun ka ei, enim andan topu erang kin, oł kun ka oł ei, enim noman tuk ele kin, am piki top mułmba ei mułang kin, enim Gos nge embe ambil tonu kindngii ei, am ei tonu pupu pimba.

Pol Kan Ngii Ele Pim Ei, Gos Ek Ka Paki Mił Tum

¹² Engnan noł! Na noman piip mił ei, enim piingii ei, oł embin tui na kin tonu om ei, ek ka nge andam ei, ondu ngunerim mon! Ei ek ka ei am pengli; wumb piinjing ni, oł yi mił erim.

¹³ Oł yi mił erim ei, Sisa ngii ele tep er mołmun wumb, opu wu ombu ni, nga wumb eipi pei ya mołmun wumb ei, na Jisas Krai nge kongun wu ele nge, kan ngii pir ei, wumb na piinjing ku.

¹⁴ Wumb ombu, na kan ngii pinj ei, piik kin, poru ninjing. Yi erang, enginjpin noł kombur pei, Owundu kin pii gii ninmin ku. Nga en enim nge noman ele dinga sik kin, mund mong ei si kindik kin, am Gos nge ek ka ei, am nik dinga kindik endnjing.

15 Keimi, wumb kombur na embe punum nik kin, na kin noman kis piinjing. Piik kin, na to mani kindmin nik enjing. Pe o! ele nge, Krai eim ek ei ni tor kindnjing. Nga wumb kombur na Pol kin, noman ka piik ngok kin, Krai nge ek ka ni tor kindik kin, paki tok elmin ku.

16 Nga wu ombu piinmin, na ya kan ngii molup kin, dinga kindip, opu orung mi! erip, Gos nge ek ka dinga ni tor kindip mi! ei piik kin, na noman ngonmun. Ngok kin, ek ka ei ni tor kindilmin.

17 Ba wumb kombur en enim nge embe el nge, piik nilmin. Nga Krai nge ek nilmin ei, noman kun palim mi! ei, ni tor kindnalmin mon. Na kan pir ek embin tui ombu tui mi!, nik tuk kindik kin, o! yi mi! elmin.

18 Pe nga ei epi nipe? Ei minj o! pei elmin ei, o! keimi mendpi! min, o! kend yi mi! elmin ku. Ei nge nik kin, Krai nge ek ka ei, nik wumb ngo!mun. O! ele nge na ka piind. Ei am ka minj piimbii.

Pe Na Konj Muls Kin, Krai Kin Ouni Mu!mbii

19 Nimbi! erang na piip poru ninj ei, enim kunum kunum prei erik kin, na paki to ngo!mun. Ngangin kin, Jiisas Krai nge Gui Ka ei nge, dinga na ngo!um. Pe na piind epi ei, tonu onum ei, na paki tang kin, na am ka wii mu!mbii.

20 Pe yi mi! erang kin, epi ei tonu omba ni, ka piip mo! ek ei, ek ka wii tonu omba ele nge, kui er mo!. Ei tonu wang kin, ei nge na ek nip tor kindinj na singambi! kulermbii mon! Ermbii o! ei yi mi!, na nam el o! ei, yi ku, erip mu!mbii. Mu!amb kin, pe na konj mu!mbii kunum min, ku!mbii kunum ei, na nge ngenj ei, Krai nge embe ele tonu omba.

21 Keimi, na nge noman ele yi mi! palim. Pe na noman ei konj ka pep nim kin, na Krai nge embe ambi! tonu kindmbii ei kapli. Ba pe, nga na kuls kin, na epin konu ele noman konj simbii ei, ka wii mendpi!.

22 Nga na ya mei ele konj muls kin, na kongun end kongun ei, epi keimi tonu omba. Ba na nipe and!am endi ekii sip ermbii ei, na piinand.

23-24 Na nam noman tuk ele ta! palim. Na kolup pup kin, Krai kin epin konu ele ouni mu!mbii ei, am ka wii. Ba na enim kin ya mei ele muls kin, ei nga na enim paki tumbii ei, ka wii ku.

25 Na pii gii dinga nip kin, na piip poru ninj ei, nga na enim kin ouni molup kin, enim paki tamb kin, enim pii gii dinga nik kin, ka wii piik mu!ngii.

26 Yi mi! palim ei piip kin, na nga op enim kin ombii. Nga enim na kin ka piik kin, Krai nge embe ambi! tonu kindngii.

Pilipai Wumb Enim Pol Kin Tep Tok Ende Pu Molk Opu Erngii

27 Ba enim and!am endngii o! ei, am kun ka erik andik kin, Jiisas Krai nge ek ka ele mi!, ekii sik wumb eipi andan tok, yi mi! erngii. Nga na op enim kenmbii min, nga na enim kin onermbii min, ei epi wii mi!, ba na enim nge ek ei piimbii ele ei, enim noman ende sek kin dinga angk mu!angin kin piimbii. Molk kin, noman ende sek kin, wumb paki tok, kongun dinga erik yi erangin kin, Krai nge ek ka ele, pii gii dinga nik mu!ngii.

28 Na piimbii end ek ei, enim nge opu orung wumb ek endi ningii ei, mund mong enenjing. Pe enim mund mong enenjing kin, pe wumb en enim piingii ei, en enim dup konu kis ele ngenj kumbii kis singii. Ba Gos enim andan yi mi! tumba ei, Gos eim erang kin, enim sipi orung simba.

29 Nimbi! erang Gos enim Krai nge kongun ka erngii nipi kin, enim noman ka ngum. Enim Krai kin pii gii ngii nge nip kin, eim dinga ele mendpi! ngunerim mon; ba enim Krai nge embe ele, ngenj kumbii singii nipi kin, enim eim dinga ngum ku.

³⁰ Na pii gii ele nge, ok opu dinga erir ei, enim kenik. Pe nga na opu end mił ele nge, ei enim piinmin. Pe enim piinmin ei, na opu end mił oł ei, sinim ouni tep topun er mułmun.

2

Sin Sinim Nge Noman Ele To Mani Kindpin Enginpin Noł Noman Ngumun

¹ Pe enim Kraiss kin mołmun ei eim kin, noman tuk ele dinga silmin min? Pe enim eim noman ka sik piik kin, enim noman emin ka mołmun min? Enim Gos Gui Ka nge noman konj ele, ende mołmun min? Nga enim wumb eipi kin noman ngok, kaimb sik, yi elmin min mon?

² Pe yi mił pim kin, pe enim na kin noman ka mendpił piik ngungii ei nge, tonu omba oł yi mił pałim. Enim noman ende sik kin, wumb eipi kin noman ka ngok ei, oł endeim mendpił pimba. Peng kin, noman ende sek mułngii.

³ En enim noman ele, embe wii ambil tonu kindnengii mon! En enim noman ele, to mani kindik kin, nga wumb eipi nge embe, to tonu kindngii wumb ei, ka wii ni piik erngii.

⁴ En enim nge noman ele epi ei mendpił, tep er mulerngii mon! Ba enim wumb eipi nge noman ele, epi ei tep ka er mułngii ku.

Krais Eim Embe To Mani Kindang Kin Gos Eim Embe Ambil Tonu Kindim

⁵ Kraiss Jiiisas nge noman endeim sirim mił ei nge, enim noman ende yi mił mendpił singii.

⁶ Kumb ok, Jiiisas Gos kin ende mendpił multum. Ba Jiiisas eim Gos nge noman dinga tep er mołum oł ei nge, dinga ambil gii ni piinerim mon. Eim Gos kin ekii sipi kin, mandring mułum.

⁷ Mon! Eim nge oł dinga ei si kindpi kin, nga eim mei wu mił mani om. Opu kin, eim kongun wu wii mił, yi er mułum.

⁸ Wumb kenjing ei, eim mei wu mił mendpił mułum. Eim nge noman ele embe ei, to mani kindim. Kindpi kin, Gos nge noman ele ekii sipi erim. Oł yi nge pepi pang kin, eim kulum kunum ei, poru nim. Pepi pang kin, keimi ond peri ele kulum.

⁹ Kułang ele nge mendpił, Gos Jiiisas nga konj sipi kin, eim to tonu mendpił kind mundum. Nga Gos eim embe ka wii mendpił endi ngum ei, wumb nge embe pei to mani kindim.

¹⁰ Kindrim embe ei, Jiiisas pa nipi ngum. Ngang embe ei, tonu epin konu ele wumb ni, ya mei ele wumb ni, mei mandring ele wumb ni, wumb ni pei, Jiiisas eim endeim ambil tonu kindngii. Kindik kin, nga mong gopsing pii polk kin, eim embe ele ek ka nik kin, eim nge embe ambil tonu kindngii.

¹¹ Wumb pei gupu ele ek yi mił ningii. "Jiiisas Kraiss ei Owundu," pa ningii. Yi mił nengin kin, Erinpin Gos nge embe ei am tonu ba.

Enim Tiłang Mił Tuk Wumb Pei Kin Mułngii

¹² Kaplı, na nge wumb puł ei yi mił, ok na enim ek ninj ekii sinjing ei, pe yi mił ku erngii. Na enim kin muls kunum ele, enim epi erngii ek ei ninand mon! Ba pe, na konu turii moł kunum ele, enim na ek ekii sik kin, am oł yi nge erngii. Gos enim sipi orung sim ei nge, mund mong erik kin tungu erngii. Yi erik kin, kongun dinga erik mułangin kin, Gos enim noman konj ka epi enim ngumbii nirim epi ei, ngang singii.

¹³ Enim piinmin ei, Gos enim noman tuk ele kongun erpi mołum. Nga Gos eim noman ele, enim noman tuk ele kindim. Kindang kin, nga Gos eim noman pałim mił, yi kongun erik mułngii. Yi erik mułangin kin, Gos enim kan ka kenmba.

14 Enim epi pei enmin oł ei nge ek mił enmin oł ei ni, kis piik, kii sik enmin oł ei ni, pei si kindik kin, er mułngii.

15-16 Yi mił erang, enim oł yi mił erik kin, enim kun ka mułngii. Nga pund mong endi, enim kin pinermba mon! Enim Gos kingam noł mendpił mułngii. Nga enim noman tuk ełe, orpuł mił endi pinermba mon. Enim ek wumb noman konj ngołum ek ei, ambiił gii nik mułngii. Ei molk kin, wumb tiłap eipi pii gii ninenjing wumb ełe, enim tuk molk kin, dup mił tiłang erang kin, ya mei ełe wumb oł kis ełmin wumb ei, kin mułngii. Mułangin kin, nga Krai Owundu tonu omba kunum ei, na enim kin pei ka piimbii. Piip kin, na noman ełe yi piimbii ei, na kongun wii mił erip kin, nga nam nge dinga ei, wii mił kindip ermbii mił mon!

17-18 Enim nge pii gii ei, Gos kin kułmał kałiłmin mił yi palim. Nga kułmał kałiłmin poru nimba epi ełe, noł wain bein tołmun. Yi peng kin, na miyem ełe, noł wain mił bein tok, enim kułmał kałiłmin poru nimba erang bein tok kin, tonu kindnjing pim kin, ei epi wii mił. Ei na ka piimbii. Keimi, na enim kin ka piip ngumbii. Nga enim yi mił ku, ka piingii. Enim na kin ouni ka piipin mułmun.

Timosii Nge Ek

19 Ba na Jiisas Owundu pii gii ninj kin, kapli Jiisas eim noman ełe yi piim kin, kunum olt mon, na Timosii kindamb kin, enim kin omba. Nga Timosii orung opu, enim ek na kanpi neng piimbii. Piip kin, na ka piimbii.

20 Na nge wu Timosii mił, nga wu endi mulałim mon! Eim na kin noman ende sep ngołum. Ngopu kin, eim nge noman tuk ełe enim paki tumbii ni dinga piilim.

21 Wumb eipi pei, en enim noman ełe epi ei, minj tep ka er mołumun. Molk kin, Jiisas Krai nge kongun ei, tep ka enałmin mon.

22 Ba enim wu Timosii ełim oł ei piinmin. Timosii eim oł kun ka ełim wu. Eim na Krai nge ek ka kongun erir konu ełe, eim na paki tołum wu. Ei eim yi erim ei, wu endeim kingam ei, eim arim paki tołum mił, Timosii na kin yi ełim.

23-24 Pe na kan ngii ełe tor op piip kin, na Timosii kindamb kin, enim kin sikir omba. Pe na pii gii nind ei, Jiisas Owundu eim andłam endi top simba. Nga kunum aninga kopur na yi ku, mołup kin, nga enim kin ombii.

Wu Epaproraisis Nge Ek

25 Na nam piip kin, wu Epaproraisis kindamb kin, enim kin omba ei, sinim nge enginjpin. Na kongun ende wu ei, sił opu ende ełmbiił wu. Ok enim eim kindangin kin, na kin opu ei, enim nge men ek niłim wu ei, na paki tołum.

26 Eim nge noman ełe, enim kin opu kenmbii ni piipi kin, noman embin topu mołum. Eim ening palim enim piinmin ei nge, eim noman embin to piinim.

27 Keimi, ok eim ening pim. Peng kin, eim kułmba mandi erim. Ba Gos eim kin kaimb sim. Ba Gos eim kin mendpił, kaimb sinerim mon! Gos na kin kaimb sim ku. Gos eim oł embin tui ei, na kin pei tonu omba ei, mon ni piipi kin, na paki tum.

28 Yi mił ku, na nam noman ełe, na Epaproraisis eim kindamb wang kin, enim nga kan ka kanik piingii. Ka piyangin kin, nam noman embin ei, aninga mani mił ba ku.

29 Gos Owundu kin ka piik ngok kin, wu Epaproraisis omba nge, ka piik sik kin, enim eim kin noman ka piingii. Wu yi nge, enim embe ambiił tonu kindngii.

³⁰ Wu ei, Krai nge kongun er pupu kin, kuumba mandi erim. Eim konj muumbii ni piinerim mon! Eim kongun ei piipi kin, enim kapli na paki tunenalan gin kin, eim ni piipi kin, na kongun paki topu poru ni lang.

3

Krais Kin Pii Gii Ninim Wu Ei Wu Kun Ka Mendpil

¹ Angnan nol! Na ek ei yi mił polup poru nimbii end. Enim Jiisas Owundu kin noman ka piingii. Na pipe ei nga polt ei nge, na noman embin topu poland mon. Nimbil erang na pipe nga ei, polup enim ngond ei, na enim kin paki top ngond.

² Wumb kung owu mił, ol kis kanim kanim elmin wumb mołmun ei, enim kanik kun erik mułngii! Nga wumb ei nge, lo ek ekii sik kin, ngenj kopsik elmin wumb ei enim kanik kun erik mułngii! Wumb ei ngenj kopsik elmin ol ei, andan tonum wumb ei, Gos nge wumb.

³ Ba sin sinim noman tuk ele Gos nge Gui Ka ele mułang kin, sinim andan topu kin, sinim Gos nge wumb mołmun. Yi mił Gos embe ambil tonu kindpi kin, nga Krai Jiisas kin ouni embe ambil tonu kindmin. Sinim ngenj kopispin ol ei, sinim nge pii gii ei, paki tunanin mon.

⁴ Pe na nge noman ele yi pim kin, ngenj ele ol ei, na Gos sipi orung simba nge andlam endi salim ei, na kapli paki tumba. Nga wumb kombur ngenj elmin ol ei, sin kapli paki tumba ni, pii gii ninmin ku. Ba na nam noman ele, am mendpil, yi mił to piimbii.

⁵ Piyamb nimbil erang kunum angil orung nga tekliki o pang kin wumb kombur na ngenj kopsik. Na Esrel nge wu. Na Benjamin nge tilap wu moł. Eipru wumb ei na miyem ende. Na lo ek ei, na am keimi ekii sił wu. Ba ol ombu ei nge, na Gos sipi orung sinermba mon.

⁶ Gos nge kongun ele, na dinga kindip kin, ekii sip enj. Na Gos nge wumb ei, ol embin tui ngop endinj. Nga yi ku, na wu endi na lo ek ekii silim min, nip kii simba ei, na mong endi pinermba mon.

⁷ Ba epi pei salim ni, na embe ambil tonu kindngii ei, epi wii mił ni piind. Nimbil erang, Krai mendpil mołum ni piind.

⁸ Jura wumb ol ei nge, na piip ninenj mon. Nimbil erang Krai Jiisas eim na nge Owundu mołum ei na piind. Pe na ni piind ei, Krai kin pii gii nipin enmin ei, keimi ni piind. Na Krai nge ol ei ekii sił. Sip kin, ol eipi eipi pei si kindip, epi pei ombu, epi moł wii mił, ni piind. Yi erip kin, na Krai eim, am ambil gii nimbii ni piind.

⁹ Pe na Krai kin dambiltip ende pup moł. Lo ek ele, na wu kun ka el wu nimba ei, na piinermbii mon! Nam ol yi nge el, embe kun ka piimba ni piind. Piip kin, Krai kin pii gii nind ele nge, Gos eim na pii gii nind ei, eim na wu kun ka nimba.

¹⁰ Na Krai am pii pol tumbii. Nga eim angpi konj tonu om. Kunum ele, na Krai eim nge dinga ei, na kenj. Na eim nge dinga ei, pii pol tumbii ni piind. Na Krai eim kin ende pup kin, eim ngenj kumbii sinim ei, ouni simbii ni piind. Eim Gos kin ekii sipi, piipi kultum epi ei nge, na eim piip kin, yi ku ermbii ni ambilip gii nip moł.

¹¹ Na dinga kapli erim kin, na ol yi mił erip kolup kin, nga tukpu ele, nga op konj pup kin, Krai kin epin konu ele bii ni piind ku.

Pol Eim Sikir Pupu Kin, Epi Ka Wii Ok Silim

¹² Na yi mił ni piinand. Nam Krai nge elim ol kun ka pei sip poru ninand mon! Ba ol ei nge, na kongun dinga erip ambil gii nip moł. Yi erang kin, Krai Jiisas eim yi mił erpi kin na ambil gii nip mołum.

¹³ Engnan no! Krai nge oł ei, sip poru nip moł ni, piinand mon. Ba na noman endeim mendpił palim. Na oł ok nge kanim kanim pei enj ei, si kindip poru ninj. Si kindip kin nam kongun dinga erip ekii se, epi ka wii tonu omba epi ei, simbii ni piip end.

¹⁴ Na andlam dinga sikrił ei nge, sikir pup kin, epi ka wii ei yi mił, Krai Jiias nge noman konj ka wii ele mendpił, simbii ni piind. Nga epi wii endi mon. Gos Krai kin na wii topu sipi kin, orung sim ei, na epin konu ele tonu bii ni, wii topu sim.

¹⁵ Pe sinim nge noman ele, Gos kin noman dinga Gos nge wumb mendpił mił pim kin, pe na ek ninj mił ei, ekii singii. Ba enim noman endi eipi pim kin, pe Gos eim enim noman ele, kapli andan topu kin, er kun ermba ku.

¹⁶ Ba sinim Krai nge oł kun ka wii sinjpin oł ei, am ambił gii nipin mułmun.

¹⁷ Engnan no! Enim pei na end mił oł ei, pei ekii sik, erik poru nei. Nik kin, wumb oł kun ka yi nge enmin ei, kanik kun erik kin, enim oł ei ekii sik, yi er mułngii ku.

¹⁸ Na ok, enim kunum kunum kanip ek ninj ek ei, nga enim kanip nind ku. Pe na ningił ele ke nind. Wumb pei Krai nge ond peri ele kułum ei, wumb opu orung mił enmin.

¹⁹ Wumb ei, en enim nge ngenj noman ele, gos mił to tonu kindmin ni, yi piinmin. Wumb oł singambił palim epi ei, en enim noman ele, ka ka piik enmin. Erik kin, nga mei ele epi kis ombu, noman to piik er andinmin; ba wumb ombu nge, dup konu ele, ngenj kumbii dinga singii.

²⁰ Ba sinim, epin konu nge, wumb mendpił mułmun. Owundu, Jiias Krai tonu epin si kindpi kin, mani mei ele omba nge, enim kui er mołmun. Mułangin kin, opu eim sinim sipi, orung simba ei nge, sinim kui er mołmun.

²¹ Pe nga Krai opu kin, sinim nge ngenj wii ei erang kin Krai nge ngenj konj ka wii, yi mił simba. Seng kin, sinim Krai nge tiłang owundu ei mił, sipin mułmun. Nga eim nge dinga ele erang kin, epi pei ei, eim kin mandring mułangin kin, eim tep er mołum.

4

En Enim Noman Ende Sek, Noman Ka Piik, Noman Ka Singii

¹ Angnan no! Krai nge oł yi mił palim ei piik kin, enim Jiias Owundu kin dinga angk mułngii! Na ek nind mił mułngii. Na enim kin noman ngoł. Ngop kin na enim kin kaimb sił, nga enim na kin noman ka piik ngangin kin, enim na nge noman ka puł mił, wumb ka mołmun.

² Ełip Yuoriya kin Sindikii ełip amb tał ełip piyeł. Ełip Jiias Owundu kin noman ende singił.

³ Pe nim na nge kongun ende wu mendpił. Na nim kanip ek nind. Nim amb tał ei paki to! Amb tał na kin, Gos nge ek ka eł, tep topun kongun ka er endinjin. Pe Klemin ni, na nge kongun ende wumb ni, amb tał kin kongun ende enjing. En enim nge embe ei, noman konj singii pipe ele palim.

⁴ Kunum kunum enim Jiias Owundu kin dambiltik ende puk ei nge, ka piik ngungii. Na ek nga nind ei, enim Jiias kin ka ka piingii!

⁵ Wumb pei enim kin piingii. Enim wumb eipi kin, oł emin ka ełmin. Nimbil erang Jiias Owundu mandi orung omba enim.

⁶ Enim epi endi kin, noman embin kulerngii mon! Ba enim eipi epi endi simin ni piik erngii ei, enim Gos kin prei erik, kii sik, eim kin kunum kunum noman ka piik ngok, yi erngii.

⁷ Gos nge noman emin ka oł ei, sinim ngołum ei, mei wumb pei noman dinga ei to mani kindnim. Nga Gos nge noman emin ka oł ei, sinim Krai

kin dambiltpin ende pupun mołmun nge, noman tuk ele ni, noman ei Gos tep ka er mułmba.

⁸ Engnan no! Na ek endi nga nimbii end. Oł pei ei oł keimi ni, pe nga oł ei nge, noman ka wii er palim ni, nga oł kun ka ni, nga oł kis endi penj mulahim oł ei ni, nga oł ka wii ni, nga oł kun ka ei nge embe ka palim. Nga oł ombu pei, eim oł kumb ele oł palim ei ni, nga oł ombu pei wumb embe ambil tonu kindinmin, oł ombu nge pim kin, enim kunum kunum noman ele piik er mułngii.

⁹ Oł ombu pei, na enim nip andan top ngunj ei, sik poru ninjing. Nga oł epi pei piik kanik, er poru ninjing oł yi nge, enim kunum kunum yi ernгии. Yi erangin kin, Gos noman emin ka sinim ngołum ei, enim kin ouni mułmba.

Pilipai Wumb Epi Ka Ei, Wii Ngunjung Ei, Pol Eim Noman Ka Piipi Ngum

¹⁰ Na noman ka owundu piip kin, sinim nge Owundu ngond. Pe nga enim na kin noman nga to konj keimi ok, enim na piik; ba enim ongii nge andlam endi sineririm.

¹¹ Na epi endi sinalim nip kin, yi kii sinand mon! Na oł yi nge, ei piip poru ninj. Pe oł kanim kanim na kin tonu om kin, na oł ei nge, noman to piinermbii mon. Na noman ele epi ombu ei, kapli ni piil.

¹² Na wu endi epi sinalim mił, yi na ka piip muls. Mołup kin, na epi pei ambil gii ni ka piip muls ku. Wumb kuni pei nołmun oł ei, na ka piip moł. Nga wumb kuni tołum oł ei, na ka piip moł ku. Wumb epi pei seng mołmun oł ei, na piind ku. Nga wumb epi sinerang er mołmun oł ei, na piind ku. Na kunum kunum konu orung orung pei, na kapli oł pei ei, kapli ni ka piip moł.

¹³ Kraiss eim am dinga ngołum. Nga eim nge dinga ele, na epi pei kapli ermbii.

¹⁴ Ba enim oł ka erik kin, na kin paki tok kin, na embin tui ko wupun ei sinmin.

¹⁵ Pe enim Pilipai konu ele wu amb, en enim yi mił ni piinmin. Ok na Gos nge ek ka ni tor kindip endinj kunum ei, na na andip pup kin, Maseroniya konu ele tor punj kunum ei, Gos nge tilap wumb endi, nga na kin o ende punenjpın mon. Nga epi ka ngok elmin oł ei, endi enenjpın mon ku. Ba pe enim mendpil, oł yi enmin.

¹⁶ Keimi, na Tesalonaika konu ele muls kunum ei, enim yi ku na kunum endeim paki tunjung. Nga ekii se, enim na paki tunjung ku.

¹⁷ Pe na nam ka wii epi endi enim kin simbii nip kin, kan sinenj mon. Na noman ele ei, enim nge oł ka ei, Gos nge epi ka wii enim ngumba. Ngang kin, enim epi ka wii ei singii. Nimbil erang enim na paki tunjung.

¹⁸ Ba am epi pei, na kin am kapli er salim ei, na sinj poru nim. Na ngii konu ei, epi pei piki to mołum. Enim nge ka epi wii ngok kindnjing ei, Epaproraisis ngangin kin, tu wum ei, na sinj. Epi ka wii ngunjung ei, Gos kułmał kalimin muru ka tołum mił, yi palim. Epi ei, enim Gos ngunjung ei, Gos eim epi yi nge silim. Pe Gos eim noman ele ka piilim.

¹⁹ Na nge Gos ei, eim epi kanim kanim ka wii Kraiss Jiisas kin salim. Pe nga enim epi endi sinarpi nim kin, Gos eim kapli enim kin ngumba.

²⁰ Gos ei Gos, sinim nge Erinjpın Gos. Yi peng piipin kin, sinim Gos eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, ei keimi!

Ek Aninga Kopur Nga

²¹ Kraiss Jiisas nge wumb ei kin, na ek ka nip 'Mułeijo' nind! Angnan no! Na kin mołmun ei, enim kin ek ka nik, 'Mułei,' a nik ngonmun.

²² Gos nge wu amb ni, wumb pei enim kin noman ka piik ngok, “Enim mułeyo!’ ninmin. Wumb kombur king owundu Sisa ngii ełe kongun ełmin wumb ei, en enim dinga puk kin, ‘Enim mułeyo!’ nik yi enmin.

²³ Jiisas Krai Owundu nge noman ka ei, enim kin mołpu kin, enim noman tuk gui ełe, paki tang kin, ouni mułngii.

Pol Mon Kolosii Wumb Połpu Kindim

Pol Mon Połpu Kolosii Wumb Ngum

¹ Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kind mundang kin, Krais Jiisas nge ek se andilim wu, Timosii sinim enginjpin.

² Mon ei połpuł kin, Gos nge wumb Kolosii konu owundu ele mułmun ei ngonmbuł. Sinim enginjpin en enim Krais kin pii gii nik mołmun. Pe Gos sinim Erinjpin eim enim noman ka ngopu kin, nga noman emin ngołum.

Prei Elmbil Kunum Ei Ek Ka Nipił Gos Ngołmbul

³ Sił prei enmbil kunum ei, ek ka nipił, enim kin Erinjpin Gos nge sinim Owundu Jiisas Krais ngonmbuł.

⁴ Nimbil erang sin piinjpin ei, enim Krais Jiisas kin pii gii nik kin, nga enim Gos wumb tilap ele pei noman ngonmun.

⁵ Kunum ele, ek keimi Gos ek ka kumna opu, enim kin orum. Wang kin, enim piik ei, epi ka enim simin ni piik mulk, epi ei ngurum. Kapli enim pii gii kin, noman ngonmun oł, enim simin ni piik mulnjung epi ei, tonu pel ele palim ei, enim singii nge tonu epin konu ele salim.

⁶ Gos ek ka ei, epi ka nipi, tu wang nge pupu kin, mei ele wumb konu ele orung orung pei punum. Pamb kin, yi mił, enim kin kunum kumna ek ka piinjing ei, Gos enim kin noman ka ngum ei, enim ok piinjing ei, keimi pim.

⁷ Enim ek ka ei, Epapras kin, piik kan sinjing ei, sin noman ka eim kin ngamin kin, sin kongun ende wu, eim sin kin kongun ermin mił, Krais kin kongun dinga ka erpi kin, kunum kunum ngonum.

⁸ Epapras eim sił kin ek yi nipi ngum. Ngum ei, enim noman kulnjung ei, Gos Gui Ka enim ngum.

⁹ Puł ele nge, sił kunum kunum enim kin prei enpił ei, enim mułmun pa ninjing kunum ei, sił Gos kin kii sinjpił ei, eim noman ele erngii oł ei, paki tang piingii. Nga Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim ngum.

¹⁰ Nga enim pek kin, mulk pungii ei, Owundu eim noman pimba mił erangin kin, Gos eim kunum kunum ka piimba. Enim kongun kanim kanim ka wii erangin kin, mong oł kun ka wii tumba. Nga enim kapli oł kun ka ei, Gos kin piyangin kin, enim noman ele piki top mułmba.

¹¹ Enim kapli ei, Gos nge noman dinga ka wii kapli er dinga kindmba ei, kapli paki tang kin, enim epi kanim kanim tonu omba ei, enim dinga puk kin, kui erik mułngii.

¹² Nga enim ka piik, ek ka nik kin, Erinjpin Gos ngungii ei, eim enim to tonu kindim ei, kapli enim eim epi singii pa nim, epi ei singii. Enim kapli singii ei, Gos eim kin pii gii ninjing wu amb ei, sinim tilang enim konu ele mołmun.

¹³ Gos eim sinim emii owundu pim konu ele oł kis erpin mulnjpun ei, eim sipi orung tu wum. Nga eim sinim eim kingam Jiisas Gos eim noman ngołum kangii ei, tep er mołum konu ele tuk kindim.

¹⁴ Gos kingam eim sinim se orung sim. Nga sinim oł kis si kindpi, kil ngang kin, sinim kun ka wii mołmun.

Krais Eim Nge Oł Nin Eim Nge Kongun

¹⁵ Sinim Gos eim kinanmin; ba Jiisas kaninmin ei, eim Gos mił ku mołum. Krais eim Gos kingam kumna ei, kumb ok mendpił multum. Mułang kin, eim epi kanim kanim endi sineririm.

16 Gos eim epi kanim kanim pei eririm ei, Jiisas kin ouni molkuł eririm. Nga tonu epin konu ełe, nin mani mei ełe epi pei eririm ei, epi kanim kanim kanmin epi nin, kinanmin epi nin, ei pei eririm. Gui mił noman dinga pałim sinim kinamin wumb ni, nga owundu wumb ni, nga tep enmin noman dinga pałim wumb ni, nga konu orung orung mei ni epi pei Gos eim neng kin, Kraıs eririm ei, eim nge epi eririm.

17 Epi kanim kanim endi er sineririm kunum ei, Jiisas eim ok multum. Epi kanim kanim Kraıs eim dambiltpi se ende kindnim ei, eim dinga ełe, epi kanim kanim ombu erang kin, tonu onjung.

18 Jiisas eim Gos nge pii gii wumb tep er mułang kin, kongun kun enmin. Gos nge pii gii wumb ei, eim nge wumb tilap ei, men tołmun ngii mił mołmun. Gos nge pii gii wumb noman konj ei, eim pułe mołum. Wumb Jiisas kumna kui tok pendnjing konu ełe si kindpi kin, nga angpi tonu opu, konj mułum. Ei nge eim mołpu kumb ełe kindpi kin, wu num mołpu kin, epi kanim kanim ombu ngopu tep elim.

19 Ei nge, Gos eim noman ełe, epi kanim kanim pei kun mendpił, Jiisas kin erim. Ei yi mił ku, Gos eim oł ei nge, Jiisas kin kindang, piki to mołum.

20 Jiisas eim nge, Gos eim mei wumb orung orung pei ni, tonu epin epi kanim kanim pei ni, eim kin sipi, orung simbii ni piim. Ei nimbił erang, eim ond peri ełe to kundnjung. Jiisas ond peri kułum ei, Gos eim noman emin peng ełe, ya mani mei ełe wumb ni, nga tonu epin ełe wumb ni pei kanim kanim eim kin sipi orung eim kin simba erim.

21 Ok kunum endi, enim Gos mołum konu ełe, enim eim kin turii enj mulnjung. Mułangin kin, enim noman tukrung ełe, eim kin opu orung erik mulnjung. Nimbił erang enim noman kis to piik, er mulnjung.

22 Ba pe Jiisas eim ngenj ei ond peri ełe kułum ei, Gos eim enim kin erpi sipi kin, eim kin orung seng kin, eim kand nołum wumb mulnjung. Yi er pendpi kin, ek kend ende enim kin pinerang ełe, eim mołum konu ełe, enim kun tuk simba.

23 Enim kaplı pii gii ambıl gii nik, dinga erik mułngii! Mon peng kin, enim pii gii ninjing ełe, kaplı nga noman epi to piinerngii mon! Nga enim kumna kin ek ka piik, pii gii ninjing, pii gii ei, kaplı wakın tunerngii mon! Ek ka ei nge, na Pol kongun wu mołup kin, ek ka ei, wumb mei orung orung konu pei ni tor pum.

Gos Eim Pol Kindang Pupu Kolosii Wumb Tilap Paki Tum

24 Pe na Pol, na ka piip kin, ngenj kumbii ei, enim kin sip kin ngond ei, na kaplı Kraıs eim, sinim peng embıl mił mołum. Sinim pii gii wumb ei, eim ngenj simb angpi er kułpun ngopun mołmun. Kraıs eim ngenj kumbii sim ei, poru ninerim ełe, na paki top erip kin, poru nimbii nip end ei, eim nge pii gii wumb ełe, na oł yi mił end.

25 Gos eim na kin kongun ngum ei, enim nge paki tumbii kongun ei, Gos ek ka mong keimi ei pei ni tor kindil.

26 Ek ka ei, kumb ok wumb mulk kunum ei, koi er pirim. Ba akip eim nge wumb tilap ningil ełe peni ełe opu, poru ninim.

27 Gos ek pii gii ninenjing wu amb enim andan topu ngang kin enim kaplı piingii. Piik kin, ek koi er pim ek ei, ka wii mendpił pim konu ełe ba ni, tilang owundu mendpił ni, eim nge wumb tilap paki tang kin, piingii ei, eim embe tonu ba. Pang kin, ek koi er pim ek ei yi mił; Kraıs enim kin tep to tuk mołum ei, enim kaplı eim kin kui er mułangin kin, kaplı enim embe ambıl tonu sipi ngumba. Nga Gos nge tilang epi ka wii pei ei, enim Kraıs kin yi ku singii.

28 Kaplı sin Kraıs nge ek ka ni tor kindpin andan topun kin, enim wumb pei ngonmun ei, sin noman dinga kanim kanim nipin kin, andan

to ngonmun. Ngopun yi erpin kin, Gos eim mołum konu ele, wumb endeim endeim tu wunmun. Tu wangin kin, Krai kin dambiltipi se ende molk kin, dinga kindngii.

²⁹ Yi mił, na kongun dinga wii end ei, Krai eim noman dinga kis na ngonum ei, tuk na kin kongun enim.

2

Enim Kapli Pii Gii Dinga Nik, Ek Kend Buł Ngok, Jiisas Kin Ekii Singii

¹ Pe na enim kanip ek nimbii nind ei, na kongun dinga erip kin, enim kin ngunj. Nga Lei Yorisiya konu ele mołmun wumb kin, nga wumb epi pei na kin kanik, piik enenjing wumb ombu, yi ku nip ngond.

² Na yi eramb kin, en enim noman tuk kapli dinga peng mułngii. Nga en enim wumb endi ongii ei, noman ngok yi erngii. Na yi piind ei, enim noman ka peng ele, kapli enim pii gii er dinga kindmba. Na noman yi palim ei, enim kapli Gos ek koi er palim ek ei, pule piingii ei, Krai eim, ek ei koi er palim ek ei nge, pule eim.

³ Ku kon ele piki topu mołum ei, yi mił ku. Gos nge noman kanim kanim ka wii palim ni, eim noman ele ek keimi kun ka palim ni, noman koi er palim ei, Krai eim kin piki to mołum.

⁴ Na enim kanip nind ei, wu endi enim ek ka ka nipi kin, noman to ak tumbii ni ermba ei, kapli enermba. Yi peng kin, na ek ei nind.

⁵ Na enim kin tep to mulał; ba na noman tuk enim kin moł. Nanim enim kin ka piip kin, enim kanip moł ei, enim kongun kun erik, noman ende sek molk kin, nga Krai kin, pii gii nik dinga kindinmin.

Sinim Kapli Krai Kin Tep To Mołpun, Noman Konj Simin.

⁶ Enim Krai Jiisas Owundu pii gii nik kin, enim noman tuk ele sinjing. Yi mił ku, nga enim eim kin dambiltik se ende puk mułngii.

⁷ Enim Krai kin dambiltik se ende puk kin, dinga puk angik mułngii! Mułngii ei yi mił, ond dumbuł połpu, mer mani mei ele pupu kin, dinga angilim. Enim kapli ek ka ei, sin enim kin andan to nipin kin, ngunipun ei mił, enim pii gii dinga nge sik mułngii! Nga kunum kunum enim ek ka nik kin, Gos ngungii.

⁸ Enim kanik kun erik mułngii! Mon peng kin, wu endi ek kend topu ek nipi kin, mei wumb ek nipi enim ngumba. Eim ek keimi nipi enim ngunermba mon! Wu yi nge, ei ek ok kupenjing nilmin oł ei, yi nik kin, nga pii gii ninanmin wumb en enim noman ele piik elmin oł ei, ek yi mił ningii ku. En enim nga Krai kin ek ka nik tor kindnamin.

⁹ Enim piinmin; epi kanim kanim oł kun ka ni, noman konj ei, Gos eim nge oł kun ka wii ei, Krai eim ngenj ele mołpu kin, piki tonum.

¹⁰ Eim mołpu kin, Gos eim wu num kumb ele kindpi kin, lo ek kanim kanim pei kin, noman dinga kanim kanim pei, nga eim endeim mendpił. Nga enim Gos kindpin kin, wu Krai kin dambiltik se ende pu molk kin, eim nge noman konj kunum kunum epi keimi epi ei sinjing.

¹¹ Enim Krai kin dambiltik se ende puk kin, nga enim oł keimi erik kin, ngenj kopisilmin ei Gos wumb mołmun nik kin, oł yi elmin. Krai oł erim ele, sinim ok enjpin oł kis ngenj ele, epi dinga si kindpin kin, poru ninjpin. Krai nge oł ei, oł keimi.

¹² Noł pinjing kunum ele, Krai kin dambiltik ok, se ende puk mulnjung. Nga enim noł mandring punjung ei, enim eim kin kui mił tunjung. Nga enim tonu onjung ei, enim Gos nge noman dinga enim Krai kin pii gii ningii. Nik kin, ei eim Jiisas tukpu ele, er konj kindim. Nga noł pinjing ele, Gos eim enim Jiisas kin, er se konj ende kindim.

¹³ Enim ok kunum endi, kulii wumb mił mulnjung. Nimbil erang enim ol kis kanim kanim enjing. Erangin kin, enim Jura wumb mon; ba wumb tilap epi molk kin, lo endi pinalim. Ba Gos pe enim erpi sipi kin, Jiisas kin ende kindpi kin, nga si konj sim. Gos eim sinim ol kis kil ngopu, si kindim.

¹⁴ Lo ek kanim kanim mon ele mulum ei, sinim to mani kindmba erim ei, Gos eim si kindim. Ek ei yi nirim, “Sinim wumb kis mulnjpun; ba Gos lo ek ei, to pulpeł topu kin, Jiisas sipi ond peri ele nil topu, poru nim.”

¹⁵ Mei wu num dinga kin, nga emii peng dinga mulnjung dinga ei, Gos Kraiss kin eim sipi, si kindim. Eim dinga wu num ei, mei wumb pei andan topu kin, ond peri ele, Gos wu ombu topu, kambii pi mani kindim. Kindpi kin, ei wumb pei ningil ele, wu ombu en enim, epi wii mił mołmun.

¹⁶ Yi mił, wu endi nga ek wii nipi kin, enim kin lo ek ekii sik kin, kuni nin noł nungii ele; nga kunum owundu tonu omba kunum; nga oi konj tonu omba kunum kuni bii nungii; nga kor kunum piik erngii ek ei, piinerngii mon.

¹⁷ Lo ek ombu min, men mendpil ekii se omba epi andan tonum; ba Kraiss eim Owundu mendpil mołmun.

¹⁸ Enim wumb epi kin kos erngii. Nga ol endi kun punermba ei, nemin er kun erngii pa ninerngii mon. Nimbil erang si sinim or kumb mił epi kenjpin ele, ermin nik enmin. Nga enim sin si mani kindamin kin, enjel kin men tok kin, er ngumun nik erngii. En enim ol ei nge piik kin, enim bong ninanmin ni piik kin, enim kin andan tonmun. Nga en enim ol yi enmin; wumb ei en enim bong ninmin. Nimbil erang en enim noman tuk ele, ol kis ermin ni piik enmin ol ei nge, mei wumb noman piilmin ol ei nge piinmin.

¹⁹ Wumb yi nge, Kraiss wumb tilap mon. Kraiss ei sinim peng embil mił mołmun ei, sinim pii gii wumb ei eim ngenj simb angil pei kulpun ngopun kin, mołmun. Sinim dambiltpin se ende pu mołmun ei, eim ngenj simb angil pei dambiltpin ngenj ende pupun mołmun. Sinim ngenj dinga sinim ei, Gos eim dinga ele opu, ba ni piinim mił punum.

Sinim Kraiss Kin Ende Kol Poru Ninjpin

²⁰ Enim Kraiss kin tep to kolk poru ninjing. Nga mei wumb noman ele epi kis dinga pei wakin to si kindnjing. Nimbil erang enim wumb lo ei ekii sinmin.

²¹ Lo ek ombu yi ninim, “Nim angil epi ele embilnjii mon!” Nga epi ei, “Nim gupu ele tuk kindnenjii mon?” Nga epi ei, “Nim angil tuł epi ele ngunenjii mon!”

²² Epi ombu sik kongun erik kin, yi erangin kin, poru ninim. Sinim wu lo ek ninim ek ei, sinim piipin kin, ekii simin.

²³ En enim lo ek ei, epi ka ni piik kin, sin sinim men topun ek nipin kin, ekii sipin, tep ermin ni enmin. Nga ei, en enim ngenj ele, dinga kindpin kin, ol ei ermin, ni piik enmin. Nga sin sinim bong ninarpin ele, ol yi ermin nik enmin. Ba en enim ol ei enmin ei, paki tunanim mon! Nimbil erang enim epi ok elmin epi ei, piram enim kin tuk palim. Nga en enim ngenj ele, ol kis enmin ol ei nge, mani kindpin kin, si kindnanmin mon.

3

Gos Sinim Kraiss Kin Ouni Er Konj Sim

¹ Pe nga enim Kraiss kin ouni er si kindang kin, angik nga konj onjung. Ok kin, kaphi enim noman tuk ele, tonu epin epi ka wii ei, piik er mulngii. Nimbil erang tonu epin konu ele, Kraiss eim Gos angil ele tunding mande ele, eim king mołmun.

² Kunum kunum enim tonu epin konu epi ele, noman to piingii! Enim ya mani mei ele epi kapli noman to piinerngii mon!

³ Nimbil erang enim ok nge ol kis elmin ol ele nge poru neng kin, kulnjung. Nga enim noman konj ei, pe Krai kin koi er palim ei, Gos kin mandi palim.

⁴ Krai eim sinim noman konj kunum kunum mołmun ei, pulwu mołmun. Ekii se, eim konu peni ele orung omba noman ei, enim yi ku, eim kin ouni peni ele, eim nge tilang dinga owundu enim konu ele ongii.

Sinim Noman Ok Nge Si Kindpin Wumb Konj Tonu O Mołmun

⁵ Yi mił, enim ya mani mei ele ol kis ol ei, poru neng kin, to kundngii. To konduk kin, ei enim kin mołmun ei, amb eipi kin ngundmun ni noman palim ei nin, nga wumb en enim ol kis ermin ni piik noman ele yi peng piinmin ei nin, nga ol kis ele eramb nip noman yi palim ei nin, nga kanik nuwa sinmin ei nin, nga wumb en enim noman ele kan simin ni piik bun bun sinmin, ol yi nge, ei gos kend kin men tok er ngonmun.

⁶ Wumb ol yi elmin wumb ei kin, Gos kapli kumep kis to ngopu, orung kindmba. Nimbil erang wumb ei, Gos ek ekii sinenjing.

⁷ Okrii en enim, ol kis ombu nge erik, molk endik ol kis ei nge, enim tep erpi, se endrim. Se endang kin mulk, nga enim ol ei pei enjing.

⁸ Pe enim ol kis ei yi enjing ei, si kindngii ku. Ei yi mił, noman kis tonu onum; nga jikii pang piinim; nga wumb endi kin noman kis piik ngonmun; nga ek ninmin ei, wumb epi piik kis piik noman kis palim; nga ek kis penj mulum ei, ninmin yi energii mon!

⁹ Enim enjing kin, ek kend tunerngii. Enim ok, oknge enjing ol kis ei, mer noman tuk ele palim ei, si tor kind, si kindnjing.

¹⁰ Pe enim wu konj mił, tonu ok poru nik kin, si kindnjing ei, Gos enim kin noman konj tuk ele wumb konj mił, ei erpi mundum. Nga kunum kunum Gos eim noman ka ngopu kin, Gos eim mił er kindang mołmun. Nga Gos Pulwu eim erang kin, wu ei tonu opu, wu konj mołpu, yi erang kin, Gos eim mołmun mił, ei pii gii nik kin, pii pol tungii.

¹¹ Ol yi mił enjing ei, enim ninanmin mon! Enim Jura wumb mon; ba pe Jura wumb kin ende mołmun. Nga ngenj kopsik elmin ei, Gos nge wumb ei kin, ei nge ninanmin ei pinałim. Nga wu endi ngenj kopisnarik elmin wumb ei nge ninamin ku. Nga wumb kombur am ei tonu ond pin ele mołmun wumb ni, wumb eipi ei wumb ombu en enim kung simbił mił kapli molk andiłmin wumb ni, nga kongun wii er ngok kin ku sinałmin wumb ei nge, wumb wii mił molk kin, en enim noman ele ermin ni piłmin ol ei elmin. Nga wu tał ende mołmbul. Krai ol kanim kanim pei erang kin, opu ende mił palim. Nga Krai eim tuk wumb eipi eipi kin, pei mołpu si kindnim.

Sinim Wumb Noman Ngonmun Ol Ei Simin

¹² Pe nga Gos enim to tonu kindim mołmun. Nga enim eim nge wu amb mulangin kin, nga eim enim. kin noman kulpu ngonum. Yi mił, nga enim ol yi nge, ei sik kin, nga enim yi erngii. Enim wumb pei kaimb sik kin, wumb pei kin ol ka erngii. En enim noman ele kapli ambil mani kindik kin wumb kin ol dinga palim mił, erangin mon! Nga enim kin ol ende erik ninjing kin, kan wiik tangin erngii.

¹³ Pe nga wu endi enim mołmun konu ele mołpu kin, eim ol kun pinerim ol endi erang enim kin mong endi tonu omba. Enim angnan not kapli kin wii tangin kin, eim ol erim ei si kindmba. Gos Owundu enim ol ei si kindpi poru nim. Yi mił ku, enim wumb eipi ol kis enjing kin, ol ei si kind yi erngii! Nimbil erang sinim nge Owundu eim sinim ol kis enjpin ei, si kindim. Si kindpi kin, ei mił ku sinim yi ermin!

¹⁴ Pe nga wumb noman koltmun oł ei erpi, tondrung pupu kin, oł kanim kanim pei ngonum. Nga oł ei, epi kanim kanim ombu, ambil sipi kin, se ende kindmin. Pe enim wumb noman kultmun oł ei nge singii.

¹⁵ Krajs eim enim noman emin pii ngolum. Nga noman emin pii ei nge, enim noman ele tep er molpu kin enim dinga ngumba. Gos eim enim to tonu kind mundum ei, ngenj ende mułmun ei, noman emin ngungii oł ei singii. Nga enim kunum kunum kapli ek ka nik kin, Gos kin kunum kunum ngungii.

¹⁶ Krajs ek keimi kapli, enim kin keimi noman ele tuk mułmba. Enim kapli, wumb endeim endeim kin andan tok kin, er kun erik ngungii! Enim kapli, noman ele ek ka nik kin, Gos kin ngok kapli Sam golang nik, men tok golang nik Gui Ka er dinga kindmba golang ei nik, yi erik kin, Gos kin noman ka piik ngungii.

¹⁷ Nga epi kanim kanim pei ek tangk kin, kongun erik erngii ei, enim kapli Jiisas embe Owundu dinga ele erngii. Nga eim embe ele, kapli enim ek ka nik Erinjpin Gos ngungii.

Wu Amb Tal Kangi Ambil Kin Oł Ei

¹⁸ Enim amb, wenjing ek nimba ei, enim piik ekii singii! Sik kin, oł yi erngii ei, Gos kin pii gii ninjing wumb oł palim mił erngii.

¹⁹ Enim wu, kapli en enim embnjing noman ngungii! Nga enim kapli yi erik embnjing noł kin, ek dinga nik kin, noman embin pimba oł ei, enerngii mon!

²⁰ Enim kangil kapli, ernjing menjing ek kanim kanim pei ningii ek ei, ekii singii. Gos Owundu oł yi enmin ei, noman ngonum.

²¹ Enim ernjing menjing kapli, enim kingenjing noł ek dinga kunum kunum ei ngunerngii mon! Yi erangin kin, enim kingenjing noł oł kis ei si kindik kin, oł kun ka minj nik enerngii mon; ba kangil noman kis pimba.

Kongun Wu Kin Wu Owundu Molmun Ek

²² Enim kongun wii elmin wumb enim kapli, wu num enim kin tep er mułmun kunum ei mendpil, kongun enerngii mon; ba enim tep enerngii kunum ei, enim kunum kunum kongun erngii ku. Nga enim kapli, Gos Owundu kin mund mong kulk kin, eim embe ambil tonu kindik kin, nga enim noman kongun erngii ele, kun peng mułngii!

²³ Nga enim epi pei erngii ei, enim dinga kindik erngii. Erik kin, yi mił, enim kongun erik kin, ya mani mei ele wumb kin mendpil mon; ba enim kongun erik kin, Gos Owundu kin ngonmun ku.

²⁴ Enim piinmin, ekii se Gos Owundu enim kongun ka yi enjing ele, kumep to ngopu kin, orang kindmba. Eim epi ei nge singii nipi kin, to tonu kindpi sim salim ei, eim nge wumb singii. Nimbił erang enim kapli Krajs Owundu kin kongun er ngok molmun.

²⁵ Nga wumb endi oł kun pinermba mił ermba ei, eim oł yi mił erim ei, eim kumep simba. Sinim kapli Gos kin ek ka ka nipin kin, yi erii ninermin mon.

4

¹ Enim wu num kongun wu tep enmin ei, enim kapli en enim kongun wumb kin, oł ka kun palim mił erngii. Enim piinmin, enim nge Owundu tonu epin konu ele wu num molum.

Prei Dinga Erik, Nga Andlam Kun Andik Erngii

² Enim prei dinga kindik elmin oł ei, ambilk gii nik mułngii! Enim prei erngii ele nge, enim kapli noman ka to piik kin, Gos kin ek ka nik ngungii.

³ Enim kapli prei erik kin, Gos ngungii kunum ele, sin kin prei erik ngungii ku. Gos eim kapli sin paki topu kin, eim nge ek ka nipin kin, wumb ngumun konu endi andan tang nipin kin, ngumun ei, Kraiss ek koi er palim ek ei, nipin ngumun. Pule ele nge, na kan ngii pał.

⁴ Enim kapli prei erangin kin, na kapli ek ei koi er palim ek ei, nip erip kin, kun eramb kin, piingii ei mił, na kapli ermbii.

⁵ Enim kapli, oł kanim kanim torung ngenj wumb mułngii konu ele oł kun ka pimba mił, erik endngii. Enim kongun erngii eni endi wii punerangli eni endi simba kunum ei, kongun erik minj mułngii!

⁶ Enim ek ningii ek ei, singin erang kin, wumb piimin ku ni piinmin ek ei, wumb pei noman ngungii. Nga nim kapli kii sik erngii mił, kun ka erkin kin, Gos ek ka ni orung kindkin, wumb pei ngunjii.

Pol Eim Tikikas Onisimas Kin Tep To Kindim

⁷ Wu Tikikas kapli, enim kanpi nimba ei, na kongun pei enj mił nimba. Tikikas ei, sinim enginjin keimi, nga eim Gos Owundu kongun wu ka kunum kunum elim wu ei, eim sinim kongun ende wu.

⁸ Na eim enim kin kindinj ei puł ele, enim sin nimbił oł er mułmun ei, enim piik kun er mułngii! Yi erik kin, enim sin noman dinga ngopu kin, paki tumba ni piik er mułngii.

⁹ Na Onisimas Tikikas kin tep to kindind ei, Onisimas sinim enginjin keimi. Nga eim enim nge kongun ende wu; wu tał kapli sin ya oł kanim kanim enjpin oł ei, enim kankil ni ngunguł.

Pol Eim Ek Ka Nipi Kolosii Wumb Ngum

¹⁰ Arisakas eim na kin kan ngii tep to pałmbił wu ei, eim ek ka nipi enim ngonum.

¹¹ Nga wu Mak kin Banapas tał, el elip, angim angim; nga el elip erinjingli tał angim angim ku ei, eim ek ka nipi, enim ngonum. Nga eim enim kin opu, enim kin 'Kapli Oi!' a nik, sik tuk singii ei, nanim ek enim kin ok, nip kindinj. Nga Jiisas eim embe ende Jassis niłmin ei yi ku, ek ka nipi enim ngonum. Wu tekliki kei mendpił, Jura wumb tiłap ele mołmun wumb ei, pii gii ninjing wumb ei, na kin paki tok kin, Gos kongun wumb tep er mołmun konu ele, Gos wumb tep er mołmun kongun ambił tonu sik kin, en enim kongun yi enjing. Erik kin, nanim noman dinga ngopu kin, paki owundu mendpił tonum ei, kapli na mułmbii.

¹² Epapras eim ek ka nipi enim ngonum ei, eim enim nge wumb ende, nga eim Kraiss Jiisas nge kongun wu. Kunum kunum eim prei dinga kind erpi, Gos ngang kin, kapli enim paki tumba. Eim Gos kin prei er ngang kin, Gos kapli noman palim ei piik kin, Gos ek ekii sik, keimi ni piik er mułngii.

¹³ Na eim piip kanip, si kindip kin, na yi nip tor kindind. Eim kongun dinga erpi kin, enim paki topu kin, nga Leiyorisiya kin, Erapolis wumb kin, pei paki topu ngonum.

¹⁴ Luk sinim nge ond mong ngołum wu ka, eim kin wu Diimas wu tał, ek ka nikil, enim ngonmbuł.

¹⁵ Enim kapli, na ek ka nip kindind ei, enim nik kin, na Gos kin pii gii ninjing ei, engnan noł Leiyorisiya konu owundu ele mołmun ei ngungii. Nga nimba kin pii gii ninjing wumb pei, amb eim ngii ele kułou tok men tok kin, kunum kunum erik enjing.

¹⁶ Pe nga mon ek ei, enim gerik poru ninjing kin, nga pipe ei, Leiyorisiya men to ngołmun ei, Gos tiłap ele mołmun wumb ei ngungii. Ngangin kin, wumb ei gerngii ku. Nga kunum ele, Leiyorisiya wumb enim mon piik kin ngungii ei, enim gerik piingii.

¹⁷ Pe enim Akipas kanik kin, yi mił ningii, “Owundu nim ngurum kongun ei, dinga ambil gii ni mułngii!”

¹⁸ Ok mon pulum ei, na kongun paki tołum wu pulum; ba akip na Pol, na nam pipe ei polup kin, enim ‘Ka mułeyo!’ ek ei nip enim ngond. Enim piyei! Nga enim na kin noman to piingii ei, na kan ngii ele pep moł. Gos nge noman kaimb sim ei, enim kin pengli.

Pol Mon Tesilonaika Wumb Kumna Połpu Kindim

Pol Gos Ek Kumna Połpu Tesilonaika Gos Kin Pii Gii Ninjing Wumb Mulnjung Konu Kindim

¹ Sailas Timosii ni, na Pol sin pipi ei połpun, enim Tesilonaika konu ele, Gos tilap ele tuk mulnjung wumb ngomun. Sinim Erinjpin Gos Owundu Jiisas Kraiss kin tep to mołmun. Gos enim noman ka ngang kin, enim noman emin ka seng mulngii.

² Kunum kunum sin Gos kin noman ka piinmin, pa yi nipin kin, enim ngolmun. Sin mołpun kin, enim embe sipin kin, Gos kin prei erpin, ngopun, yi elmin.

³ Sin Erinjpin Gos kin kunum kunum prei erpin kin, enim pii gii ei dinga peng kin, kongun enjing ei, opu dinga pim kin, nipin yi elmin. Pe en enim kongun dinga erik kin, noman ka peng kin, Owundu Jiisas Kraiss orung omba kenmin nik kin, kui erik mołmun.

⁴ Enginjpin noł! Gos enim kin ka piipi noman ka ngang kin, sin pii poru ninjpin. Gos enim tuk seng kin, enim eim nge mendpił mołmun.

⁵ Sin Gos ek ka ei tu wunjpun ni, ek wii mił mon! Ek ei, dinga tonu opu, Gos Gui Ka opu enim noman dinga ngang kin, enim pii gii nik noman ende kindik mołmun. En enim pii ngii ei, sin enim kin paki topun kin, sin nimbil ol endi enjpin ei piingii.

⁶ Enim sin enjpin ol ei, ekii sik erik kin Gos Owundu nge ol ei erik kin, Gos ek piik, ekii sik mulangin kin, enim kin ol embin tui pei tonu om. Ba Gos nge Gui Ka ei opu, enim noman ka ngang kin, nga enim noman ka peng kin, ka piik mulngii.

⁷ Nga en enim ol kun ka ei ol embin tui pei tonu om kin, enim noman ka piik mulnjung yi erik kin pii gii wumb Maseroniya konu ni, Akeiya konu pei mulnjung ei, enim ol ei andan tok, yi enjing.

⁸ Gos Owundu nge ek ka ei, enim nengin kin, wumb konu pei piik punmun. Maseroniya ni, Akeiya konu pei pang kin, wumb konu orung orung pei, enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, ek poł ei wumb pei pił poru, nik pangin kin sin nga ek nimin pinalim mon.

⁹ Kunum ei, sin enim kin pamin kin, enim sin ek piik ekii sik kin, epi nipe endi tonu orum ei, en enim piinmin. Piik kin, poł tok nik mołmun. Mulangin kin, wumb ek poł tok, enim gos kend sik kindik enjing ol ei, en enim ni piik, er mołmun. Enim Gos kin noman tuk ele ak tok puk kin ei akip enim Gos mendpił konj mołum ei nge, enim kongun wu mendpił mołmun.

¹⁰ Pe wumb ek poł yi nik kin, enim Gos kingam kindang ei, epin konu ele si kindpi kin, mani omba nge kui er mołmun, ninjing. Nik ek ei, eim kulang kin, nga Gos eim sipi, orung sim. Gos kingam Jiisas, nga kindang opu kin, wumb ol kis mołmun wumb ei, kumep kis ngopu ermaba kunum ei, sinim sipi orung simba.

2

Pol Tesilonaika Konu Kongun Erim

¹ Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpin noł enim piimin. Piik kin, ok sin enim konu ele onjpun kunum ei, epi endi wii punerim mon.

² Ok sin Pilipai konu ele ngenj kumbii kulpun. Wumb sin ngenj to kis enjing ei, enim piimin. Ba sinim Gos ei sin noman ele er dinga erang kin, sin opu orung wumb kin, mund mong kulenjin mon. Sin dinga pupun kin, Gos nge ek ka ei, nipi enim ngunjpun.

³ Sin ek nipin enim ngunjpun ei, ek opu kun punermba ek endi nipin, ngunenjin. Ngunarpin kin, pei ol kis endi enenjin; min ek kend topun kin, ek ak mak erpin kin, enim ngopun yi enenjin mon.

⁴ Gos sin kin molpu kin, eim sin noman tuk ele kanpi kin eim sin kin kongun ei nirim. Yi mil ku, sin ek ni tor kindimin ei, wumb noman ele kongun enanmin mon. Ba Gos eim noman ele sin kongun erpin kin, eim ek ka ei, eim wumb nik ngungii nirim. Nga Gos eim sin noman tuk kanpi kin, sin nipe ol ermin ei, kenmba pend piipi nirim.

⁵ Enim piinmin, sin enim kin epi endi simin nipin kin, ek ka ninanmin mon. Gos eim piinim; sin epi endi bun bun kulpun kongun enenjin mon.

⁶ Wumb sin embe ambil tonu kindngii ni, yi piinenjin. Nga wumb en enim, yi enengii mon ku. Nga wumb tilap eipi kin mon ku. Keimi, sin Jiisas nge ek se andimin wu, sin enim kin ek dinga kind ninmin. Nipin kin, sin embe tonu ba ninim ei kapli ba.

⁷ Ba kumb ok, sin enim kin kangii ambil ka se molulum mil, yi sin eim kin erpin mulnjpun.

⁸ Sin enim kin noman ka ngolmun ei, piipin kin, Gos ek ka ei nipin enim ngonmun. Pe nga ei nge minj mon. Sin kolpun kin, enim paki tumun ni piinjin ei, nimbil erang sin enim kin noman ngunjpun.

⁹ Sin enginjin nol; enim piinmin. Sin kongun dinga enjin ei, enim piinjing. Sin kongun dinga wii erpin kin, Gos nge ek ka ei nipin kin, enim ngunjpun. Nga sin ngenj kongun ni, Gos ek kongun ei, epin tinga er punjpun ei, enim kuni ni epi endi, sin simin nge punenjin mon.

¹⁰ Enim piinmin, nga Gos piinim ku; sin enim pii gii wumb mulnjung konu ele sin kongun er punjpun ei, Gos eim ka pimba ol ei mil sik, kongun ka wii er punjpun. Pupun kin, Gos eim ol kun ka wii minj er punjpun. Pupun kin, ol kis endi enenjin mon.

¹¹ Enim piinmin, wu endi, eim kingam nol kin ek ka nipi elim ol ei, yi mil ku, sin enim kin, endeim endeim ni yi mil enjin. Erpin kin, enim noman to pirek nipin erpin kin, ek ni tor kindinjin.

¹² Sin ek ni tor kindpin kin, enim pii kun erngii ek ei nipin kin, enim noman dinga pimba ek ei, ni ngunjpun. Sin yi ninmin; enim Gos ol kun ka palim mil, ei yi erik kin, kun erngii pa ninjin. Gos eim sinim tep er molum konu ele tilang owundu salim ei, tuk ongii nipi molum.

En Enim Pii Gii Ei Ni, Ol Embin Tui Tonu Om Ei Ni, En Enim Dinga Kindik Mulnjung

¹³ Kunum kunum, sin Gos kin prei erpin kin, ka pii ngopun ol ei, tonu omba nipin prei elmin ku. Kumb ok, enim Gos ek sin gupu el piilmin ei, sinim wumb mendpil, ek mil mon. Enim Gos ek mendpil piinjing ek ei, enim pii gii wumb, noman ele pupu kin, enim pii gii wumb ei, kunum kunum dinga ngolum.

¹⁴ Enginjin nol, enim Gos nge tilap ele tuk ok mulmun ei, enim Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, enginjin nol molmun mil, enim yi ku molmun, ni piinjing. Enim Krai Jiisas kin pii gii nik kin, enim wu amb ei, Gos nge molmun. Enim ngenj kumbii en enim enginjin nol erangin kin, ngenj kumbii piinmin yi mil ku, Jura enginjin nol wumb angil ele, Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb kombur, enim piimin ei, ol embin tui ei, ok yi mil piinjing ku.

¹⁵ Jura wumb, Jiisas owundu kin, Gos nge ek ni tor kindilmin wumb sik, to kunduk. To kunduk kin, sin to tor kindik yi erik kin, Gos piirim ol ei to kindik kin wumb pei kin, opu orung erik yi mił enjing.

¹⁶ Wumb sin konu eipi eipi bin ei, mon nik kin, andlam ei, ondu ngungii enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek nipin kin, wumb tilap eipi ngumun; ba kongun dinga wii palim. Gos wumb eipi ombu, sipi orung simba ni piik kin kunum kunum, sinim kin ol kis owundu erik kin, tonu minj ek kulnjung. Ba Gos nge popuł sipi, wumb ombu piipi kin, kumep kis singii ei, pe kunum ele mendpil singii. Sik kin, kunum endi sinalam mon; ei poru ninim.

¹⁷ Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, enim sin enginpin nol, Jura wumb ok, sin enim kin mulnjpun ei sipnjing. Pe kunum aninga, sin kangil ernjing menjing mulalam mił, yi mulnjpun. Keimi sin enim kinenjpin; ba noman ele enim ngopun mulnjpun. Sin yi piipin kin, andlam kurpun, opun kin, enim kenmin ni piinjin.

¹⁸ Sin yi piipin kin, na Pol kunum kunum andlam kurunj; ba Seisen sin andlam ele ondu ngum.

¹⁹ Ekii se, sin nge Owundu, Jiisas orung om kin, eim kumb ele sinim unni tep to engmin. Engmin kunum ei, sin epi endi simin ni pipin kin, kui er molmun. Pe sin enim kin noman ka wii piinmin ei, enim Gos tilap ele tuk semin. Ok enim Gos Owundu kin pii gii ninjing ele, sin ka piinmin.

²⁰ Keimi, sin kongun enjpin ele piik kin, Gos kin pii gii ninmin ei, enim sin kin bong nik kin, noman pa piik enmin.

3

Timosii Pupu Ek Neng, Wumb Dinga Mulngii Nim

¹ Sin kunum kinan er mulmun kis erang kin, sil Sailas tel mendpil, Asenj konu ele mulmbul, ninjpit

² Nembił kin, sil Timosii, sinim enginpin, Kraiss nge ek ni tor kindilim wu ei, Gos nge kongun wu. Sil wu ei kindinpił opu kin, enim kanpi kin, Gos ek ka nipi, dinga erpi, yi erang kin, enim Jiisas kin pii gii dinga peng mulngii.

³ Molk kin, enim kombur ol embin tui ei, piik kin, mund mong kulk, yi enerngii! Enim Gos kin pii gii dinga nik mulngii! Ei nimbił erang, en enim piinmin. Gos noman ele ei, sinim ol embin tui yi nge, sinim ngenj ele pimba.

⁴ Keimi! Ok sin enim kin molpun kin, enim kanpin ek yi ninjpin. Ekii se, sinim ngenj kumbii simin, ninjpin. Pe yi mił tonu onum ei, enim piinmin.

⁵ Yi mił peng kin, na kui er mulermbii. Na wu endi Timosii kindang kin, enim pii gii palim mił ei, opu neng kin, piimbii. Mon pim kin, wu endi Seisen, enim kom topu elim wu ei, opu enim kom tang kin, sin kongun erpin kongun ei, wii mił am ba.

⁶ Pe Timosii enim ei kindpi kin, ya pe sin kin tor onum. Opu kin, eim enim kin ek ka nipi kin, sin ngonum. Enim pii gii peng molk kin, wumb eipi kin noman ngok mulngii, ninim. Kunum kunum, enim sin kin ka piik kin sin kenmin ni piik mulnjung. Nga sin yi ku, enim ek ninim ni mulnjpun.

⁷ Sin nge enginpin nol, sin enim pii gii nik molmun ei, piipin kin, sin ol embin tui pei tonu omba ei, sin kapli, sipin ko wupun, mulmun.

⁸ Ei yi mił, pe Gos Owundu kin dinga mulnjung kin, sin konu tilang konj, kunum kunum mulngii konu ele mulmun.

⁹ Sin Gos ningil ele enim pii gii ninjing ei, sin ka piilmin. Pe sin Gos kin noman ka pii ngopun kin, prei er mulmun. Mulamin kin, eim sin kin noman ka ngonum.

¹⁰ Konu epin tinga kunum kunum, sin enim kenmin nipin kin, am prei minj er mołmun. Pe nga enim nge pii gii ei, mani ba erim kin, sin prei dinga eramin ei opu, kaplı ermba.

¹¹ Sin yi piinmin, sinim Gos kin Owundu Jiisas eim, sin andan topu tu wupu kin, enim kin tor tu wumba.

¹² Sin noman ele yi piinmin. Gos Owundu enim noman ka ngang kin, enim wumb eipi kin, noman ka ngungii. Ngok kin, enim noman ka tuk piki to peng kin, wumb noman ngungii. Ngok kin, engnjing noł ni, wumb pei noman ka piik, ngungii. Ngok kin sin enim kin noman ka pii ngołmun, yi erngii.

¹³ Sin piimin, Gos yi mił ermba. Erpi kin, enim noman ele to dinga ermba. Ekii se, Owundu Krai Jiisas eim orung om kunum ei, ok wu ka ombu kin, ouni tep to ongii. Ongii kunum ele, enim am kun ka wii molk kin, Erinjpin Gos nge ningił ele, kun ka mułmun.

4

Gos Eim Wumb Yi Mił Endngii Ni Piinim

¹ Enim Gos kin pii gii ninjing wumb enginjpin noł ei, sin enim kin kii dinga sinmin. Nimbil erang enim sinim nge Owundu Jiisas kin molk kin, Gos eim noman tuk ele enim kin ka piimba oł ka ei mił, yi erik mułngii. Na ek enim kanip ninj ei, enim Gos kin oł kun ka minj er mułngii!

² Enim piinmin, sin Jiisas Owundu nge noman dinga ele, sin ek pei nipin kin, enim ngo poru ninjpin.

³ Gos nge noman ele yi palim. Enim am oł kun ka er molk pungii. Enim amb opral amb mił, mulerngii mon!

⁴ Pe amb sin enmin oł ka wii, ei pii kun erik! Wu amb sinmin mił oł ei nge mił kun ka singii!

⁵ Enim amb endi kan bun bun kulerngii mon! Oł ei nge, wumb Gos ek piinarik kin, er mołmun mił, yi elmin.

⁶ Nga enim engnjing noł kin, ek kend tok, oł kis ermin nik kin, yi enerngii mon! Gos Owundu, wumb oł kanim kanim elmin ei, wumb oł embin tui ngołum ku. Sin enim ok, ek ombu ni tor kindpin kin, enim piik mułngii.

⁷ Gos sinim wii topu sim ei, sim oł kis endi ermin nipi, wii topun, sinerim mon. Ba eim andlam salim mił, kun ka mułngii pa nipi kin, sinim tuk sim.

⁸ Pe yi palim, wumb endi ek ei buł ngumba ei, Gos nge ek kongun wumb kin buł ngunermba mon. Wumb ei, Gos kin buł ngumba. Pe Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngonum.

⁹ Na enim engnjing noł kin, noman ngok enmin oł ei nge, nip pułmbii ei mon! Nimbil erang, Gos enim oł ei nge, andan top nip, ngop poru nim.

¹⁰ Pe enim Maseroniya konu ele wumb ei, noman ngok kin, konu ele orung orung noman ngołmun. Ba enginjpin noł, sin ek dinga nga nipin, enim ngonmun. Enim am oł ei nge, erangin kin, tonu opu dinga ermba.

¹¹ Enim noman emin ka peng, er molk kin, enim noman dinga piik kin, en enim nge epi ombu tep ka erik mułngii! Molk kin, en enim angil ele, kongun erngii. Sin oł enim kin, yi mił nipin ngunjpin.

¹² Yi erik kin, enim wumb Gos tilap ele tuk punenjing wumb ei, enim embe ambil tonu kindik kin, oł yi mił erngii. Enim kun ka erik endngii, kunum ei, enim epi endi simin ni piinerngii mon! Enim epi pei kaplı er salim.

¹³ Sin enim enginjpin noł nimin enmin ei, enim wumb koltmun wumb ei, pii poł tungii nge, ek ei ninmin. Wumb endi kułangin kin, enim kaimb sik, ke nik kin, yi mił er mulerngii. Gos pii gii ninenjing wumb ei, molk kin, enmin mił ni pingii; ei mon!

¹⁴ Jiisas eim kolpu kin, nga angpi konj pum ei, sinim pii gii nimin. Nipin kin, sinim piimin, Gos nge dinga ele, Jiisas sipi orung sim. Gos wumb molk kulnjung ei, eim Gos wumb ei ni, Jiisas kin ouni sipi, orung simba kunum ei, pei orung ongii.

¹⁵ Sinim nge Gos Owundu nge ek ei, enim kanpin yi ninmin. Ekii se Owundu nga orung omba kunum ei, sinim pe konj mołmun wumb ei, ok kulnjung wumb ei, si kindpin kin, ok punermin mon.

¹⁶ Gos Owundu ek dinga yi neng kin, enjel Owundu wii dinga tang kin, Gos nge beli ei ek tengmba. Yi ermba kunum ei, Owundu tonu epin konu ele, eim si kindpi kin, mani omba. Wang kin, wumb Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ok kulk wumb ei, ok angk kin tonu ongii.

¹⁷ Kunum ele, sinim konj mołmun wumb ei, Gos Owundu sinim simba ei, wumb ok kulk wumb ei ni, ouni simba. Owundu sinim tonu kupu ele, tonu simba. Si pang kin, sinim Owundu kenmin. Yi mił ermba kunum ei, Owundu kin kunum kunum ouni mułmun.

¹⁸ Pe enim wumb engnjing noł kanik kin, ek ei nengin kin, noman dinga piik mułngii.

5

Sinim Gos Owundu Omba Nge Er Kun Erpin Kin Kui Er Mułmun

¹ Enim sin enginjpin noł; sin ek endi nga połpun kin, epi endi kunum ele, omba nipin, yi ninermin mon.

² En enim piimin! Jiisas Owundu nge kunum owundu omba ei, konu epin waning wu mił, yi omba. Ba eim omba kunum ei, sinim piinanmin mon!

³ Pe wumb molk yi ningii, “Pe kunum ka sałim ei, sinim ka mułamin,” nik erngii! “Jiisas orung omba kunum ele mendpił, sinim to ak to er kis mundmba oł ei, sikir tonu omba. Omba kunum ele, ngenj kumbii simin ei, amb endi kangii mengmba peng kin, ngenj kumbii sinim ei mił, yi tonu omba.” Nga wumb epi ele nge, tungu pungii ei, kapli enermba mon!

⁴ Ba enim enginjpin noł, Gos nge tiłang ele mołmun ei, epi waning wu mił, enim puku sik erik mułngii ei, enim kin tonu onermba mon!

⁵ Enim wumb pei, eni kin Gos tiłang owundu nge ele mołmun wumb ei, konu epin mił, Seisen nge emii konu ele, sinim tiłang wumb ei, tuk punermin mon.

⁶ Mon peng kin, sinim wumb eipi or pałmin mił, pepin mułmun ei mon! Sinim ningii ele kanpin kin, noman ka seng kin, piipin mułmun.

⁷ Yi mił sinim piinmin, wumb pei or pałmin ei epin kunum ku or pałmin. Nga yi ku, wumb noł dinga nołmun wumb ombu, epin kunum ei ku, noł dinga nok kin, wulu pułum.

⁸ Ba sinim eni topu, tiłang erang mołmun wumb ei, sinim noman ka seng kin, tiłang erang mułmun wumb ei, Gos ek ambiił gii nipin kin, pii gii nipin. Sinim wumb noman ngopun erpin kin, opu kumb tepii mił kindmin. Sinim dinga pupun mułmun ei, Gos sinim orung simba. Seng kin, sinim peng ni, ngenj ele pei, sinim er dinga erang mołmun ei, Jiisas Owundu omba kunum ei, kui er mołmun!

⁹ Gos eim wumb oł kis elmin wumb ei, kumep kis ngumba. Ngumba kunum ei, sinim kumep ei, Gos sinim simin ni piinerim mon. Ba sinim

eim erpi kin Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ei, sinim sipi orung simba ni pendim palim.

¹⁰ Ok Jiisas eim kolpu kin, sinim paki topu yi erpi kin, sinim konj mułmun min kulmun ei, sinim eim mołum konu ełe, ouni konj kunum kunum mułmun.

¹¹ Yi mił erang piik kin, pe nemin oł ei mił, yi puk, ek ka nik kin, enginjing noł ngok, wumb endeim endeim paki tok kin, noman tuk ełe dinga kindik erngii! Erik kin, enmin oł ei mił, yi puk erngii!

¹² Enginjpin noł! Sin enim ek dinga ni ngonmun ei, enim kin wumb tuk kongun erik wumb ei kin, ka piik kin ek ka nik erngii ei, ekii singii! Owundu eim, enim konu ełe wu num mundum wu ombu, ek nik kin, enim noman ełe kun pendngii.

¹³ Enim mulk wumb, en enim kongun erngii ei, kanik kin, noman ka ngok erik mułngii. Molk kin, Gos nge kongun ei tep er molk kin, angim angim noman ende sek kin, emin ka mułngii.

¹⁴ Sin enim kin ek dinga ninmin wumb ei, ten kulk kin, er mołmun ei, enim wumb ei kin ek dinga ningii! Wumb en enim mund mong kulk er mołmun ei, enim wumb ei kin, ek nik dinga erngii! Wumb dinga pinerang er mołmun wumb ei, enim paki tungii! Tok kin, enim wumb pei kin, kongun ka ei ni kunum kunum erik mułngii.

¹⁵ Mon peng kin, enim tok oł kis erik wumb ei kin, nga enim oł kis erik wumb ei kin, orung kindik kin, yi enerngii mon! Kunum kunum Gos kin pii gii ninjing enim engnjing noł ei kin, wumb pei oł kun ka ei erik kin, kongun dinga erngii!

¹⁶ En enim kunum kunum kaimb tok er mułngii.

¹⁷ Enim kunum kunum prei erik Gos ngungii.

¹⁸ Epi kis min ka enim kin tonu omba kunum ei, enim ek ka nik kin, ka piik ngungii. Ngok kin, Jiisas Kraiss nge dinga ełe Gos oł ei nge erngii ni piilim.

¹⁹ Enim Gos nge Gui Ka dinga ei buł ngok kin, to mani kindnerngii mon!

²⁰ Gos nge ek ka ni tor kindik ełmin wumb ni enim ngungii ei, buł ngok kin, to mani kindnerngii mon.

²¹ Ba enim epi kanim mok tok kin, epi kun ka mił ei, ambii gii nik mułngii.

²² Epi oł kis kanim kanim ei si kindngii! Si kindik kin, buł ngok, eipi puk kin, yi erngii.

²³ Gos eim noman emin pulwu ei, eim enim erang kin, enim noman tuk ełe oł kun ka mendpil tonu omba. Wang kin, en enim noman tuk gui ei ni, noman tuk ełe ei ni, ngenj ei ni ombu pei, kun ka mendpil mułangin kin, sin nge Owundu Jiisas Kraiss nga orung omba kunum ei, sinim oł kis endi peng kin, kinermba mon.

²⁴ Gos eim ek keimi nilim nge pulwu ei, eim ok ek nirim mił kunum kunum elim. Ełe nge, sinim eim kin kapli pii gii nimin. Nipin kin, eim enim kingam noł wii topu tuk sim.

²⁵ Enginjpin noł, enim sin Gos kin prei erik ngungii.

²⁶ Sinim Gos nge wu amb mołmun ei, angii sipin kin, ek ka nipin, 'Weiyo!' nipin yi ermin.

²⁷ Owundu nge noman dinga ełe, na ek dinga nip enim ngond. Enim pipe ei enim enginjing noł pei ni, tuk sik, kulou to molk kin, pipe ei gerik piingii!

²⁸ Sinim Jiisas Kraiss Owundu nge noman ka ei, enim kin ouni peng mułngii.

Pol Mon Tesilonaika Wumb Nga Endi Połpu Kindim

Pol Pipe Endi Nga Połpu Tesilonaika Konu Kindim

¹ Sailas, Timosii, na Pol, sin wu kei pipe nga połpun kin, enim Tesilonaika konu ele wumb Gos tilap ele mołmun wumb ei, kin kindinmin. Enim Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss kin, ouni mołmun.

² Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngang kin, enim noman emin peng ka mułngii.

³ Enim sin enginjpin noł piipin kin, kunum kunum Gos kin prei er ngopun mołmun. Nimbił erang enim pii gii ei dinga palim. Pe enim wumb endeim endeim ni, noman ka ngangin kin, am opu ka ba.

⁴ Sin sinim nge piipin kin, sin Gos tilang wumb mołmun konu ele embe ni, tonu kindpin enmin. Erpin kin, sin wumb eipi kanpin ninmin ei, enim nge opu orung wumb oł embin tui tonu onum ei, piipin yi mił ninmin ku. Tesilonaika wumb ei, pii gii dinga peng molk kin, ngenj kumbii oł kis kanim kanim ni, oł embin tui tonu onum ei, dinga kindik mołmun ei, piipin ninmin.

⁵ Nemin oł ei, sinim yi mił andan topu ngonum ei, Gos eim nge kos piimba ei, kun ka mendpił mołum. Oł ele nge, enim oł embin tui ei, enim kin tonu omba; ba enim dinga puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ele, enim tuk puk mułngii ni pendim. Ei keimi, enim kaplı pungii. Puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ele, tuk puk mułngii.

⁶ Gos oł kun ka yi mił ermba. Wumb enim kin oł kis enjing wumb ei, Gos nga enim kin erpi, orung kindimba.

⁷ Kunum ei, Owundu Jiisas orung omba kunum ei, Gos eim pe enim oł embin tui palim ei, to eipi kindimba. Kindang kin, enim konu ka ele kor mułngii ei, sinim ouni mułmun. Gos nge enjel dinga ei, ombu kin, Jiisas kin, epin konu ele si kindik kin, mani ongii. Ok kin, konu peni ele tor ongii kunum ei, dup owundu kin, Gos kos piimba epi ei, ouni ongii.

⁸ Kunum ele, wumb singindimba kunum ei, wumb Gos lo ek ekii sinarik enmin wumb ei, peni ele ongii. Jiisas Owundu eim wumb ombu topu, eim gupu ele neng kin, poru nimba.

⁹ Wumb ei, kumep kis yi mił singii. En enim Gos kumb ele mularik konu ele, turii eipi molk. Molk kin, Owundu nge tilang ei kinarik kin, eim oł dinga wii ei kinarik kin, am mendpił pungii.

¹⁰ Wumb ombu nge, Jiisas omba kunum ei, am pungii. Puk kin, kunum owundu ele, Jiisas wang kin, wumb Gos nge mułngii wumb ei, Gos embe ambii tonu kindngii. Nga wumb Gos eim kin pii gii nik mułngii. Molk kin, sin wumb nge ek tuk enim konu ele ninjpin; ba enim pii gii dinga ninjing.

¹¹ Sin oł ei tonu omba ni piipin kin, kunum kunum sinim Gos ei, eim enim paki tumba nipin kin, Gos kin prei er ngopun mułmun. Sin pii gii nipin kin, kongun keimi minj er poru ningii.

¹² Yi palim ei piik kin, kunum ele, sinim nge Owundu Jiisas embe enim ambii tonu kindngii. Yi erangin kin, nga eim enim embe ambii tonu kindimba ku. Nga sinim Gos kin, Jiisas Kraiss ouni nge noman emin ka ngumba. Ngang kin, enim yi mił erngii.

2

¹ Enginjpin nol, akip sinim nge Owundu Jiisas Kraiss orung omba nge ek ninim enmin. Ei eim orung omba ei, sinim eim kin tep to mulmun ek dinga ei, nipin ngonmun.

² Pe wumb enim kanik kin, Owundu nge kunum owundu tonu om poru ninim ningii. Nga ek ni tor kindilmin wumb mendpil ei, wumb nilmin mil, ek ni tor kindilim kend endi opu yi nimba. Nga wu endi opu, sin enim kin pipe yi polk kindnjing nik, yi erngii ei, enim sikir noman embin to piik kin, noman eipi eipi sek energii mon!

³ Wu kombur ok ol ek kend tok erik kin, ningii ek ei, enim kom sek piinerngii mon! Kunum owundu Jiisas orung omba kunum ei, wii onermba. Kumb ok wumb pei, en enim Gos ek piinarik kin, Gos bul ngok enjing. Pe lo ek to kindpi kin, ol kis nge kanim kanim elim wu ei, opu peni ele tor omba. Wang kin, ekii se, eim dup konu kis ele poru nimba kunum ei, Owundu Jiisas orung omba ei, eim ok yi ermba.

⁴ Epi kanim kanim, wumb en enim men tok elmin epi ei, Seisen nge wu kis ei, eim epi ombu pei erpi, kis erpi kin, am epi ombu kin, opu orung erpi, ngopu yi ermba. Epi ombu pei to mani kindpi kin, eim pupu Gos men ngii owundu ele nirik pupu molpu kin, ek yi mil nimba; na Gos mendpil mol.

⁵ Ok na enim kin molpu kin, ek ei nge, nip enim ngunj ek ei, enim si kindnjing min, piik molmun.

⁶ Enim piinmin; akip lo ek to kindpi elim wu ei omba; ba pe epi endi, eim andlam ele ondu ngonum ei piinmin. Kunum endi, kun simba kunum ei, lo ek to kindilim wu kis ei, tor opu, peni ele mulang kin keningii.

⁷ Enim piinmin; lo ek to kindik enmin ol ei, pe kongun dinga palim. Pe ol kis nge pulwu ei, koi er pepi mulang kin, pe wumb nii endi, eim andlam ele ondu ngo pendim ei, eim orung wu kis ei, ei peni ele mulmba.

⁸ Kunum ele, lo ek to kindpi elim wu ei, tor opu peni ele opu mulmba. Mulang kin, Owundu Jiisas eim gupu mulung je, pupu tang kin, lo ek to kindpi elim wu ei kulmba. Kulang kin, Owundu tor orung omba kunum ei, tilang owundu ermba konu ele kun Gos nge ek to kindpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim am to kis mendpil ermba.

⁹ Lo ek to kindpi elim wu ei, Seisen nge dinga ele kongun elim. Pe Seisen nge dinga ele, ek kend ol ei ni, ol dinga wii kombur elim. Nga Seisen nge dinga ele, jep ol kanim kanim elim ku.

¹⁰ Erpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim ek kend topu, ol kis kanim kanim erpi kin, wumb konu kis ele, am pungii nipi ermba. Am ek kend mami topu, wumb ngopu elim. Pe wumb ei, en enim ek keimi ei piik mulangin kin, Gos wumb ombu sipi orung tilang ermba; ba en enim ek ei noman ngunarik kin, bul ngunjung.

¹¹ Yi erangin kin, Gos eim ek kend dinga wii endi topu, wumb ei ngang kin, wu kis ei, eim nimba ek ei mil, pii gii dinga nik mulngii.

¹² Pe wumb Gos ek mendpil ei, pii gii ninerik; ba ol kis ei ermin ni, ka ka piik enmin. Wumb ei, Gos kos erpi, kumep tumba kunum ei, ngenj kumbii owundu singii palim.

Gos Enim Sip Orung Simbii Nip Pendim Palim

¹³ Ba enginjpin nol, Owundu enim noman ngopu yi erang kin, sin kunum kunum enim kin, prei er Gos ngopun molmun. Kumb ok Gos enim sipi, orung sipi kin, orung simbii nipi pendrim, ek ei palim. Gos nge Gui Ka ei, enim Gos nge wumb mendpil nipi pendim. Enim Gos ek keimi ei, pii gii mendpil ninjing ol ei nge, Gos enim sipi orung simba.

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss tilang owundu ei, Gos enim ngumba. Sin enim Gos ek ka ni ngupun kunum ei, Gos enim wii to sirim.

15 Yi piik kin, enim sin enginjpin noł; enim dinga angk mułngii. Gos nge ek pei, enim kin nipin ngunjpun kin, nga pipe kindinmin ei, ekii sik, andik mołmun ei, piipin ninmin.

16 Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ni, sinim Erinjpin Gos ei, eim sinim noman ngolum. Nga eim noman emin ka ei, sinim kin ngang kin, sinim kin ek ka wii endi simin ni piipin kin, kui er mołmun ei, Gos orung omba kunum ei, simin.

17 Nga Gos enim noman dinga ngang kin, eim enim paki tang kin, eim enim oł pei ka erim kin, ek ka minj nik, yi erngii!

3

Enim Gos Kin Prei Erangin Kin Sin Paki Tumba

1 Enginjpin noł, sin enim kin ek nga kombur sałim. Ei yi mił, enim Gos Owundu kin prei erangin kin, Gos sin paki tumba. Tang kin, Gos ek ka ei konu orung orung pei pang kin, ek ei embe tonu ba; ba enim konu ele yi mił noman tuk ele punum.

2 Enim Gos Owundu kin prei erangin kin, wumb kis ok sin kin oł kis enjing ei, Gos kapli paki topu kin, si kindmba ei, enim piinmin. Wumb pei, Gos kin pii gii ninenjing wumb pei mołmun.

3 Ba Gos Owundu eim ek keimi dinga mendpił niłim oł eipi yi mił ermba. Eim enim paki topu kin, enim tep dinga ermba. Yi erang kin, Seisen enim mułngii konu ele tuk onermba.

4 Owundu sin noman dinga ngang kin, sin enim kin ek yi mił ninmin; epi pei sin enim erei ninmin ei, enim yi elmin. Ekii se enim yi minj er mułngii.

5 Sin noman yi piinmin; Gos enim noman ambil kun erang kin, enim Gos enim noman ngopu eririm ei piingii. Nga Jiisas Kraiss eim dinga pupu kin, ngenj kumbii sirim ei, enim pii gii ninmin ku.

6 Enginjpin noł, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss embe ele, sin enim kin ek dinga yi mił ninmin. Enim nge Gos kin pii gii nik enginjing endi sin ok ni ngupun ek ei, piinarpi wii mułum kin, enim wu ei omba ei, kanik kin, ok eipi puk, yi erngii.

7 Enim piinmin; enim sin erpin oł ei erngii. Ok sin enim kin mułpun, kunum ei, sin wii mulerpin mon.

8 Sin enim angil ele, kuni wii si nunerpin mon. Sin top minj erpin. Sin kongun dinga erpin ei, kongun epin, tinga pei, kongun erpin. Nimbil erang sin oł embin tui endi, enim ngenj ele, embin endi kindnerpin.

9 Yi mił, sin enim kin kuni ni, epi si nułamin; ba yi mił enerpin mon! Nimbil erang sin oł yi eramin kin, enim sin enmin oł ei kanik kin, ekii singii ni piipin erpin.

10 Enim piinmin, kumb ok sin enim kin mułpun kunum ei, sin enim lo ek ni ngupun. Ei yi mił, wu endi kongun enerim kin, eim kuni nunermba niłmin.

11 Nimbil erang sin ek yi mił nipin? Ei yi mił, enim mulk konu tuk ele, wumb kombur wii mołmun nengin piipin kin nipin. Ei kongun enarik kin, wii minj mołmun nik; ba en enim, ek eipi eipi, wumb eipi epi ei, sin sinim epi nik elmin. Ba en enim epi mendpił mon.

12 Sinim nge Owundu Jiisas nge embe ele, sin lo ek nipin kin, wu ombu nge ngupun. Sin ek yi enmin piik kin, oł yi erngii ni piipin nipin elmin. En enim mandi ele, kun ka molk kin, kongun erik kin, en enim nge kuni tonu wang kin, nungii nge nipin elmin.

13 Ba enginjpin noł, enim oł ka enmin oł ei, ei kindmin ninerei mon!

¹⁴ Pe wu endi, sin pipe połpun ninmin ek ei, ekii sinerim kin, enim wu ei kin, andan to kun er ngok mułngii. Molk kin, eim omba konu ei, ek tang ngunarik erangin kin, eim singambił erang piimba.

¹⁵ Sin kin opu orung wu nik kin, ek ngok yi enerngii mon! Enim yi piingii, sin enginpin nik, ngungii.

¹⁶ Gos Owundu eim noman emin ka nge pułwu ei, eim kunum kunum eim enim kin, epi pei enim noman emin ka ngopu kin, Owundu eim enim kin kunum kunum tep er mułmba.

¹⁷ Na Pol, na nam ek ei połup kin, enim ngond. Enim ka mułeiyo! Na pipe pei nam połup kin, enim ngoł. Ek yi mił, ni połup kin, enim ngoł.

¹⁸ Sinim nge Owundu Jiisas Krajs ei, eim nge noman ka eke enim kin pei mułangli!

Pol Mon Timosii Kin Kumna Poļu Kindim

Pol Kumna Pipe Ei Poļu Timosii Ngum

¹ Na Pol, na Krai Jisas nge ek se andi wu. Gos eim kin sinim sipi orung sim kin, Krai Jisas sinim kui er mołmun ei, eim na eim ek ka se endii nim.

² Timosii na Gos ek nip nim ngamb kin, pii gii nirin. Ete nge na nim arnim mił moł. Na pipe ei poļu nim ngond. Sinim Owundu Jisas Krai ni, Erinpin Gos ni, wumb kaimb sipi, wumb noman emin ka ngopu, wumb noman ka ngopu, yi elim nge pułwu. Eim nim kin mułangli.

³ Kumb ok na Maseroniya konu ete bii pendip kin, na nim kanip ek ninj mił yi ku, akip nind. Nim Epeses konu ete molkun, wumb kombur kindan puk kin, wumb ek kend tok nik, wumb ngok erngii ei, mon ninjii!

⁴ Wumb en enim, kupenjing noł nge embe pei, ek kanim kanim ninmin ei, ek poł wii ni ek ei ninerngii! Wumb eipi ek ei nge, piik kun enarik kin, noman eipi eipi seng kin, Gos kin pii gii ninarik kin, Gos kongun ei, enenjing ku.

⁵ Ba pe na lo ek ei nip nim ngond ei, wumb ekii sik enjing kin, kapli en enim noman emin pup, noman ka seng kin, Jisas pii gii mendpił ningii. Pe en enim wumb eipi kin, noman ngok, enmin oł ei erngii.

⁶ Ba wumb kombur, Gos ek ka ei piinarik, si kindik kin, ek wii ei piik owuł owuł yi erik mołmun.

⁷ Pe wumb en enim, Gos nge lo ek ei, ek mon wu mołpun kin, wumb ek emb to ngopun, yi ermin ni piłmin. Ba en enim ek ei piinarik kin, ek puł pii poł tunanmin ku.

⁸ Sin piinmin, Gos lo ek ei kun ka palim. Nimbił erang sin kongun kun ermin ei, Gos nirim mił ermin.

⁹⁻¹⁰ Wumb lo ek to kindik, oł kis erik kin, Gos kin buł ngok, Gos ek piinernmin mon nik, wumb num ek piinarik kin, ernjing menjing to konduk, wumb eipi to konduk; nga wu eipi tok elmin ku. Wu endi pupu kin, amb eipi kin ningił erang kin amb eipi pupu, wu eipi kin ningił erang kin, oł kis kanim erik yi mił elmin. Nga wu kombur wumb epi waning sik, oł ei elmin. Nga wumb ek kend tok nik; nga ek kend tok, keimi mił nik elmin. Lo ek ka ei yi elim. Nga oł kis ei, eipi kanim kanim ei, Gos ek keimi kin, opu orung elim ku.

¹¹ Ek keimi ei, ek ende mił, Gos ek ka ni ngopu, “Yi ninjii!” nim; ei ni tor kindind. Ek ka ei, nipi sinim ngopu yi ninim. Gos tiłang owundu ei, pułe yi minj, ka piik mułngii.

¹² Na ka piip kin, Krai Jisas sinim nge Owundu ngond ei, eim na dinga ngopu kin, eim noman ete piim. Yi mił, eim kongun ei kapli ermbii. Na noman ka piip eim kin ngond. Ei eim yi piim mił, na eim ek ka ei nimbii end.

¹³ Keimi, ok na Gos embe ete, ek ni kis mondup kin, Gos nge wumb tiłap ete tuk mołmun ei, top ek piinarip yi et. Ba na ek puł ei, na Gos kin pii gii ninarip kin, yi erip mult. Ba Gos eim nge tiłang ei, na andan topu kin, na kaimb sim.

¹⁴ Owundu na kin noman ka ngang kin, na Krai Jisas kin pii gii nip kin, noman ka ngond.

¹⁵ Krai Jisas eim ya mei ete mani opu kin, sinim oł kis enmin wumb ei, sipi orung simba nge om. Om ei, ek keimi ek ei piik kin, wumb pei pii gii ningii. Nik kin, oł kis enmin ei, na puł pendip et.

¹⁶ Ba Krai Jias eim noman ka ei, ok na ol kis owundu el wu, kin ngum. Ngang kin, na wumb pei andan tunj ol ei, wumb kanik kin, Gos kin pii gii nik kin, kunum kunum konj ka muŋgii. Yi pimba ei piipi kin, Gos ok, na kaimb sipi ngum.

¹⁷ Ngang kin, eim king kunum kunum tep moŋum wu; nga kulakim ei, eim nge tilang owundu ni, noman ka wii ni, eim embe owundu ei, eim kin kunum kunum pimba. Ei keimi!

¹⁸ Timosii nim na arnim nind. Gos ek mon ok poŋu kin, eim ek ni tor kindim wumb nirim miŋ, nim kin pulnjung ei, na nim kin nga ngop ek ei, pii kun erkin kin, nim ambil gii nikin mulnii.

¹⁹ Ei nim pii gii dinga peng kin, nim noman tuk ka seng kin, moŋ punjii. Wumb kombur en enim noman tuk ele, ek nilim miŋ, buŋ ngok enjing wumb ei, en enim pii gii ei, nga pinerang kin, poru nim.

²⁰ Aimeniyas kin Elikander taŋ yi enjingi. Na wu taŋ sip kin Seisen nge angil ele kindinj ei, pukuŋ kin Seisen ek piikiŋ. Piikiŋ kin, nga Gos kin ek ambilk erngii ei, mon nip kindamb kin, punjngul.

2

Prei Elmin Ol Ei

¹⁻² Akip kumna kongun ei, na nim andan top nemb kin enjii. Ek kumna palim ei yi miŋ. Enim Gos kin noman ka ngok, prei erik kin, wumb eipi paki tumba nik kin, Gos eim kin kii sik yi erangin kin, wumb pei paki tumba. Pe king ni, gapman ni, yi ku, enim Gos kin, prei erik ngangin kin, sinim noman emin peng kin, sinim Gos andam kun ka ele, ekii sipin bin.

³ Prei yi nge ermin ei, Gos piipi kin, ka piimba. Sinim paki topu, noman ka ngopu kin, sinim orung sipi minj moŋum.

⁴ Eim wumb pei sipi, Gos kin orung seng kin, eim ek keimi palim ei, pule piingii ni piinim.

⁵ Sinim piinmin ei, Gos endeim mendpiŋ moŋum. Pe wu endeim tuk Gos kin wumb tuk oi ele anglim. Anglim wu ei, Krai Jias moŋum. Moŋu kin, eim wumb sipi, Gos kin orung simba nge anglim.

⁶ Pe Jias kunum poru neng kin, eim noman konj eim wumb pei topu er si orung sim. Sipi kin, Gos piim miŋ, ei eim er tor kindim ei, Gos eim wumb pei sipi kin, orung simbi ni, peni ele er tor kindim.

⁷ Gos eim yi nim, "Pol nim ek ei se endii," nim. Neng kin, na se andip, eim ek ei, ni tor kindip end. Na ek keimi nind; na ek kend tunand mon. Gos eim na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, ek nip ngop eramb kin, wumb ek keimi ei, pii gii ningii, nipi kindim.

⁸ Yi palim ei, na piip kin nind ei, en enim wumb konu orung orung wumb pei, Gos kin angil ele tonu kindik kin, prei erik, Gos ngok kin, kun ka muŋgii. Molkin, noman kis ni, ek miŋ erik enim ei, si kindik kin prei minj erik muŋgii!

⁹ Na noman ele yi palim; amb en enim konduk ni, epi elmin miŋ ei, kun ka erngii. Amb en enim peng enjin ele epi kanim kanim erik kin, biis gol ni, epi tilang erpi, bingaral erpi, ku owundu pupu kin, enim epi ei sik kin, moke energii mon!

¹⁰ Amb en enim Gos nge ambilam muŋmun ni piingii amb ombu, en enim kongun ka kanim kanim erik muŋgii. Amb ombu, en enim ngenj ele, konduk ka wii miŋ peng muŋgii.

¹¹ Amb wu ek ei piik kin, en enim ek tingarik kin, wii molk, Gos ek piingii.

¹² Na amb endi, wu kin ek emb top kin, ermba nip mundnaŋ. Amb en enim kom sek molk kin, ek minj piingii, niŋ.

¹³ Nimbil erang Gos kumna Andam erpi kin, ekii se Eiwa eririm.

¹⁴ Nga Andam ek kend ei, pii gii nineririm; ba amb ei, eim ek kend ei, pii gii nipi kin, Gos lo ek piinarpi, ekii sinarpi kin, ol kis eririm.

¹⁵ Ba amb en enim kongun ei, kangil minj mengk muŋgii. Molk kin, en enim noman ka seng kin, ol kun ka erik kin, Gos kin pii gii nik kin, wumb noman ngok muŋgii. Molk kin, Gos en enim sipi orung simba.

3

Gos Nge Tilap Tep Enmin Wumb Ek

¹ Ek ei keimi, wu nii endi eim wumb Gos tilap ele tuk o moŋmun wumb ei, tep muŋbii ni piimba ei, eim kongun ka simba.

² Pe tep ermba wu ei, eim kongun kun ermba ei, eim ol endi erang kin, kanik nik enerngii; ba eim kongun ka ermba. Eim amb endeim nge wam muŋmba. Pe eim noman ele, kun ka erpi muŋmba! Eim noman ka piipi kin, ol kun ka erpi ba. Eim wumb pei kanpi kin, ek ka nipi kin, eim ngii konu ele sipipi kin, kuni ngumba. Ngopu kin, nga wumb kin ek emb ka top ermba.

³ Eim noŋ dinga nopu, wulu punermba mon! Eim noman kis sikir piipi kin, yi enermba mon! Wumb pei kin mandil ka muŋmba. Eim wumb kin opu enarpi kin, ku nin epi ei, noman to piinarpi muŋmba.

⁴ Eim nge ambim, ni kangil ei pei, tep ka ermba. Erpi kin, eim kingam noŋ, eim nimba ek ei, piik kin, ekii sik erngii.

⁵ Wu endi eim kingam, ambim noŋ tep ka mulermba wu ei, Gos tilap ele tuk ok moŋmun wumb ei, tep enermba mon ku!

⁶ Wumb konj, Gos tilap ele onjung wumb ei, tep wumb mulerngii. Mon pim kin, eim noman kis pepi erang kin, Gos wumb ei to tor kindpi kin, Seisen kin kindpi ermba.

⁷ Nga wu endi Gos nge embe ele ol kun ka erpi kin, wumb torung muŋgii konu ele erang wumb ei, eim ol kun ka wii enim nik kin, eim embe ambil tonu kindik, yi miŋ erngii. Erik kin wu ei, Gos tilap wumb muŋgii konu ele tep wu mundangin kin muŋmba. Pe eim embe ka pinerim kin, eim singambil piipi moŋpu kin, Seisen nge omu kon ei miŋ, ele tuk ba.

Gos Nge Tilap Wumb Tuk Paki Toŋmun Wumb

⁸ Yi minj, Gos nge tilap ele tuk molk paki toŋmun wumb ei, noman ka piik kin, kongun kun ka erngii. Erik kin, enim ek gupu taŋ yi er ninerngii mon! Noŋ dinga nok kin, wulu punerngii mon! Nga enim wumb eipi epi simin ni piinerngii mon!

⁹ En enim noman konj ka seng kin, ek keimi ei, ambil gii nik kin, pii gii dinga peng muŋgii.

¹⁰ Enim Gos nge tilap ele wu num ni, peng pim wu ni molk keningii. Wu kombur Gos nge tilap ele kongun paki tok muŋgii wumb ei, kanik kin, kapli enjing kin, ekii se mundangin kin, kongun paki tok er muŋgii.

¹¹ Yi miŋ ku, amb en enim ol kun palim miŋ, ol ei erngii. Wumb ningii ek ei sipik kin, ek waim ninerngii mon. Pe noŋ dinga nunjung kin, noŋmun miŋ piik nei. Nik kin, kunum kunum ol keimi kun ka minj erik muŋgii.

¹² Gos nge tilap ele kongun paki topu muŋmba wu ei, eim amb endeim minj muŋmba. Eim ambim kingam noŋ pei, tep ka erpi muŋmba.

¹³ Gos nge tilap ele kongun erngii wumb ei, kongun ka erangin kin, en enim ei tonu ba. Pang kin, Kraiŋ Jusas nge ek ka ei, wumb en enim pii gii nik kin, dinga kindik, angk nik kin, wumb eipi ngungii ku.

Gos Nge Elim Ol Pule

¹⁴ Keimi, na enim kin kunum mandi oꞑamb; ba na mon ei poꞑup kin, enim ngond.

¹⁵ Pe na sikir enim kin tor onenj kin, enim pipe ek ei kanik kin, Gos nge tilap wumb ei, noman konj sik muꞑngii. Molk kin, Gos nge tilap wumb muꞑngii ei, Gos nge men ngii miꞑ muꞑlangin. Gos eim noman konj kunum kunum moꞑuꞑum nge puꞑwu. Enim ngii tumunj miꞑ dinga peng molk kin, Gos ek keimi ei, ambilk tonu kindik er muꞑngii.

¹⁶ Keimi, ek puꞑe ei, Gos elim oꞑ ei nge, owundu ei, wumb endi ei, to mani kindnerngii palim!

Ek ei yi miꞑ, “Krais Jiisas eim mani mei ele opu kin, wu mendpiꞑ taꞑ moꞑu tor om. Wang kin, Gos Gui Ka ei, ek keimi mendpiꞑ nipi, ek puꞑe ni tor peni ele kindim. Gos enjel eim kenjing ei, eim ek ei, wumb konu orung orung pei piinjing. Piik kin, mani mei ele wumb eim ek ni tor kindang kin, pii gii ninjing. Nik kin, Gos eim tilang owundu sipi, tonu epi sipipi kin, tilang owundu eim kin ngum.”

4

Ek Emb Tok Wumb Ngok Ek Kend Tok Niꞑmin

¹ Gos nge Gui Ka ek nipi, tor kindpi yi ninim. “Ekii se wumb kombur pii gii ek ei, si kindik kin, ek kend gui nimba ek ei, ekii sik pungii. Nga gui kis ek ei piingii ku.”

² Ek kend wumb ei, ek kend tok oꞑ yi miꞑ elmin wumb ei, en enim noman tuk ele piinjing. Piinarik kin, en enim noman tuk ele, ek kend pei to tor kindinmin. Kindinmin ei, en enim yi ni piinmin; sin noman tuk ele oꞑ kun ka enmin, ni piinmin. Ba en enim noman tuk ele wulu pang miꞑ molk kin, en enim oꞑ kis elmin oꞑ ei ni piinaꞑmin mon!

³ Wu amb sinermin mon nik kin, wumb kuni mon nik mowii elmin. Ba Gos ek keimi, pii gii nipin enim wumb piinmin ei, Gos er sim saꞑim epi ei, sinim eim kin noman ka pii ngopun kin simin

⁴ Sinim piinmin, epi pei Gos er sirim saꞑim ei ka. Sinim epi ei, si kindnenmin mon! Ei sinim sipin kin, Gos kin noman ka piipin kin ngumun.

Krais Jiisas Nge Kongun Wu Ka

⁵ Keimi Gos eim ek ka ele, sinim prei eramin kin, eim sinim kin epi endi ermin epi ei, kun ka muꞑmba.

⁶ Pe nim ek emb ka tokun angnim noꞑ ngun kin, nim Krais Jiisas nge kongun wu ka mulnjii. Nga nim noman ele, ek ka ei, dinga pii gii ek dinga ei sikin kin, oꞑ taꞑ ei, nim dinga ngangil kin, Gos kongun ei, ekii sinjii.

⁷ Ba amb mam ombu, ek siimaꞑ eimaꞑ wii ei nik kin, ek jeriꞑ ningii ek ei, nim buꞑ ngokun kin, nim Gos oꞑ kun palim miꞑ ei, kun er mulnjii.

⁸ Nim pin kin, sinim ngenj ele kongun ermin ei, aninga er paki tumba. Ba Gos nge oꞑ kun ka ermin ei, sinim paki owundu tumba. Ei pe sinim konj moꞑmun ei, paki topu nga ekii se, eim sinim kunum kunum paki tang kin, konj moꞑmun.

⁹ Ek ei, ek keimi mendpiꞑ, sinim wumb pei piipin kin pii gii nipin ermin palim.

¹⁰ Gos eim wumb pei sip orung simbii ni piinim ei, sinim wu amb Gos eim kin pii gii ni muꞑmun ei, keimi sim. Gos kunum kunum konj moꞑuꞑum puꞑwu eim kin, sinim pii gii keimi nipin kin, Gos sinim sipi orung simba ni, kui er muꞑmun. Ele nge piipin kin, sinim kongun dinga enmin.

¹¹ Nim ek ei nikin kin, emb to wumb ngo!

¹² Wumb nim keningii ei, nim wu kang wu mił, keningii. Ba nim wu wii mił ni piinerngii mon! Nim Gos tilap ele molkun kin, ek ka nikin, of ei erkin andlam andkin kin, of enjii mił ei wumb keningii. Pe nga of kun erik enmin of ei ni, wumb pii gii nik enmin of ei, erkin andan tokun kin, wumb keningii.

¹³ Kunum ele, nim na kui er mulnjii kunum ei, wumb kankin kin, Gos ek ei erkin nikin wumb ngokun kin, kongun dinga ei enjii. Erkin kin, wumb of yi mił erngii nikin kin, ek ka ni wumb ngan piingii.

¹⁴ Gos nge dinga ele, Gos Gui Ka ek ei nipi, nim ngum ei, nim ten kulkun enenjii. Gos nge tilap ele tep elmin wumb of ei erik kin, nim angil peng ele ambilk kin, pui nik kindngii ei, si kindnenjii ku.

¹⁵ Kunum kunum nim kongun ei, tep ka erkin kin ninim kongun ele kunum kunum er mulan kin, nim enjii kongun ei, ka mulang kin, wumb pei keningii.

¹⁶ Nim noman ele ka peng kongun erkin kin, ek nikin wumb ngokun enjii ei, pii kun erkin kin, ninjii. Kunum kunum nim kongun dinga kindkin enjii. Pe ninim yi er mulan kin, ninim kongun ei, Gos kin kun ka er mulan kin, nga wumb nim gupu ele ek piingii wumb ei, pei kun ka mulngii ku.

5

Pii Gii Wumb Kin Of Ka Erngii

¹ Nim wu mam endi kin ek ngunenjii mon. Ninim arnim kin ek ka nilin yi mił ku ek ka ninjii. Nga wu kang wu, ninim angnim noł kin, ek ka nilin mił yi ku, ek ka ninjii.

² Ninim manim noł kin, ek ka nilin mił ku, amb tukui ombu kin ek ka ni ngokun yi enjii. Ambil mulngii ei, ninim einim noł kin, ek ka nilin mił ku, ek ka nikin of ka enjii.

³ Pe amb endi wam kulang kangil endi mulerang kin, eim amb wei mendpil mulmba ei, eim kin of ka erkin kin, paki tunjii.

⁴ Ba amb wei endi eim kingam min, kupam noł mulngii ei, enim piik kun erngii! Kongun kumna ei yi mił, ninim arnim manim noł kin paki tokun kin, epi pei sinjii ei, ngo orung kindkin kin, tep ka erkin mulnjii. Keimi, Gos of ei nge, noman peng piinim.

⁵ Amb endi wam kulang kin, eim endeim multum amb ei, eim yi mił elim. Eim Gos kin pii gii nipi kin, kunum kunum epin tinga, prei minj er mołum.

⁶ Ba amb endi eim wam kulang kin, eim Gos nge ek piinarpi kin, eim ngenj ele epi ka kanim kanim sipi kin, kuni ni pe kuni endi numbii ni piipi kin, yi er mulmba. Amb ei eim nge noman konj ka ei, nga sinermba mon. Sinarpi noman konj ka ei, am kulii mił kolpu kin, am mendpil ba.

⁷ Nim ek ei ekii sikin kin, amb ni, wumb kan neng kin, en enim epi endi ngenj ele pinerang kin, ka minj mulngii.

⁸ Ba wu endi eim nge tilap ende ei, kan kun enarpi, eim nge miyem ende ei, kan kun enarpi kin, yi ermba wu ei, Gos kin pii gii si kindpi kin, wumb Gos ek piinarik molmun wumb ei, mił mon. Eim am wumb ei, to mani kindpi kin, eim am wu kis wii mołum.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok, wu amb wenjing noł kulk ei, nim amb ombu nge embe yi minj pulnjii. Amb nii endi, kung ngii engki ei nge angil orung nge endeim multum amb ei, eim wam endeim mendpil kin multum ei, eim embe polkun pindan kin, Gos tilap wumb eim paki tungii. Nga eim kongun ka kanim kanim ermba ei piipi elim. Erpi kin, eim ok eim kingam noł tep ka eririm. Erang kin, wumb konu eipi wumb ok, kuni ngumba ngurum. Nga Gos nge tilap ele tuk mulk wumb ei, of ka elim. Nga ening kis pim wumb paki tołum

ku. Nga eim kongun kanim kanim erpi, kumep sinarpi kin, wumb wii paki topu kin, o! ka elim amb ombu kankin kin, en enim embe pulnjii.

11 Ba nim amb gal mi! wenjing kulnjung amb ombu nge, embe pulerii mon! Amb ombu Kraias nge ek ei, pii kun enarik kin, nga wu konj puk kin, yi erngii ei, nim embe pulerii!

12 Ok en enim ek dinga nik pendinjing ei, si kindik kin, o! ele enjing ei nge, en enim pule keningii.

13 Nga o! eipi endi elmin ku. En enim ten kulk kin, wumb ngii eipi nge ele pulmun ei, en enim wii punalmin mon. En enim wumb eipi nilmin ek ei piik kin, waning sipilmin. Sipik kin, wumb eipi nengin ek kanim kanim nilmin ek ei, sinim ninermin mon.

14 Ei na yi piip kin, amb gal mi! ombu nga wu puk kin, kangil mengk ngii konu ele, kongun er mulngii. Pe amb ombu yi mi! enjing kin, sinim opu orung wumb endi sinim kin tonu opu kin, ek kis nipi, onermba mon.

15 Nim piin, amb kombur Jiisas nge andlam ka ei, si kindik kin, Seisen andlam ele ekii sinmin.

16 Pe wu kombur Gos nge tilap ele molk kulangin kin, amb mendpil mulngii. Mulngii amb ei, Gos kin pii gii nirim amb mam endi mulum ei, eim opu kin, amb ombu, paki topu, yi er mulang kin, Gos nge tilap ele mulngii ei, noman embin pinermba mon. Nga Gos tilap ende mulngii wumb ei, amb endi wam mulerang kin, eim mendpil mulmba ei, paki tungii ku.

17 Pe wumb num kongun ka erngii ei, enim Gos nge tilap ele molmun wumb ei, wumb ombu nge embe ambil tonu kindngii. Na wumb num ei, kongun dinga erik kin, Gos ek ei nik kin, wumb ngungii nip nind. Wumb ei, kumep ka wii kapli singii.

18 Sinim piinmin, nimbil erang Gos ek ka mon pol pendrim ei, wumb kongun enmin ele ek yi ninim,

“Kung kou kuni wiis kembimba kunum ei, nim kung kou gupu ele kan tunenjjii.” Nga ek yi nim, “Kongun enmin wumb ei, en enim wumb kumep singii.”

19 Pe wu endi yi nimba, men ngii tep elim wu ei, o! kis endi erim. Erim nimba ek ei, nim piinenjjii mon! Wu tal tekliki mi!, ok ek yi ninjing kin, nim kii sikin piinjjii.

20 Pe men ngii tep elmin wu kombur, o! kis enjing kin, nim men ngii tep elmin wu kombur wii tan kulou tangin kin, wu ombu pei mulngii o! kis erik enjing o! ei, ni kun eran kin, wu eipi ombu kanik kin, mund mong kulk kin, o! kis enerngii mon.

21 Gos ni, Kraias Jiisas ni, Gos nge enjel ei, kumb ele nim nind. Nim kongun ei, tep ka wii erkin mulii! Wumb eipi o! kis erngii ei, nim ek dinga nikin kin, nga ninim nge wu pul min, kongun ende wu endi o! kis ermba ei, kan wiik tokun kin, koi er pindnenjjii mon! Nim wumb endeim endeim o! kis erngii ei, ek kun minj nikin kin, er kun enjjii.

22 Nim wu ei, ka molum ni piikin kin, tep wu sikir mundmbii, ni enenjjii. Yi en kin, wu ei, epi o! kis ei, nim kin pimba. Ninim ka mulnjii nge, pii kun erkin kin mulnjii.

23 Nim nol wii minj nunenjjii! Nim nol wain aninga kopur kin ouni nunjjii. Nan kin, kirim tuk ele paki tumba. Nimbil erang nim kunum kunum ening palim ei, nga pinermba mon.

24 Wumb kombur o! kis elmin ei, Gos wumb ei kin, kos ermba. Erang kin, kos ele sikir punmun. O! kis elmin ei, kos erangin kin, wumb pei sikir kanilmin. Ba wumb kombur o! kis erik enmin o! ei, koi er pepi ekii se, tor wang kin kaninmin.

²⁵ Yi mił ku, oł ka enmin ei, sikir tor onum. Nga wumb kombur oł ka enmin ei, sikir tor wang kin, kinenjii; ba oł ei kunum kunum koi er pinermba mon.

6

Kongun Wumb Nge Ek

¹ Wumb kongun wii enmin wumb ei, yi mił piinmin. Na kongun tep enim wu ei, wu ka ni piil. Piip kin wu ei, embe ambıl tonu kindip, yi eramb kin, wumb eipi ombu, Gos ek sin ni tor kindpin ni, Gos nge wumb tilap oł palim mił erik kin, oł kis endi enarik kin, kun ka enmin, ni piingii.

² Gos nge tilap ele molk kin, kongun wii enmin ei, noman yi piinerngii. Tep enim wu ei, na engnan noł ku, ni piip ek ningii ei, to kindmbii ni, yi piinerii mon! En enim yi piinmin ei, Gos nge tilap ele mołum ei, na eim noman ka ngumbii ni piimin. Piik kin, na eim kin kongun ka eramb kin, eim na kongun ele epi ka sinim. Seng kin, en enim yi piik kin, kongun ka wii mendpil er punmun. Puk kin, kunum kunum nim wumb kongun wii ei nge, andan tan kanik kin, wumb en enim kongun oł ka ei, erngii.

Oł Mendpil Gos Epi Pei Keimi Silmin

³⁻⁵ Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss nge ek ei, sinim Gos nge oł ei, ka nipi andan tonum. Pe wu endi, eim Jiisas nge ek kun ei ninarpi, si kindpi kin, ek eipi nipi, wumb ngumba ei, kun pinermba. Wu ei ek to kindpi kin, yi enim ei eim noman ka pinałim mon! Na nam wu ka ni piilim; ba eim noman kis peng kin, eim ek ka endi ninałim mon. Eim wumb ek mił erik kin, ek kis nik erngii ei nge, noman ngopu, yi elim. Elim ek ei nge, oł yi mił elim. Wumb eipi kin noman kis peng, opu erik kin, wumb ek buł ambilk kin, engnjing kin, ek kis nik elim. Erik kin, kunum kunum ek mił erik yi elim. Erik kin, en enim noman eipi peng kin, Gos ek keimi ei ambıl gii ninałim. Ninarik piik kin, yi piilmin; Gos nge oł ei, epi pei singii nge, elim ni piilmin.

⁶ Keimi, wu endi Gos nge piimba oł ei, ekii simba wu ei, Gos epi pei simba ku. Ei yi mił, pe wu endi eim Gos nge oł ka ei erpi mołpu kin, nam epi salim ei, kaplı ni piimba wu ei, eim epi ka pei eim kin simba.

⁷ Sinim piinmin, sinim menjpin mei ele mengim kunum ei, sinim epi endi sipin tu wunenjpin mon. Yi mił ku, ekii se sinim mei konu ele si kindpin kin bin. Bin kunum ele, epi endi sipin kin, punermin mon.

⁸ Pe sinim kuni ni, alap ni, epi pei mułang kin, yi nimin; sin epi pei salim pa yi nimin.

⁹ Ba wumb nii endi, epi pei simbii ni piilim wumb ei, epi simbii ni erpi kin, bok tołum. Ei yi mił, wumb ka tumun nilmin wumb ei, ka mili kuł pindangin kin tołum. Yi mił, wu endi epi pei simbii ni piimba wu ei, eim noman tuk ele, epi eipi eipi noman to piipi kin, bok topu, konu kis mendpil ele ba.

¹⁰ Wu endi eim ku nin epi pei simbii ni piilim wu ei, eim oł kis ei nge puł mam pendpi kin, eim oł kis kanim kanim elim. Wu kombur en enim, ku nin epi noman peng kin, yi mił erngii wu ombu, en enim pii gii ei, si kindik kin, en enim noman tuk ele embin peng piingii.

¹¹ Ba nim Gos nge wu ei, oł ombu ngokun kin, si kind kin, eipi punjii. Gos nge oł kun ka ei, dinga erkin kin, andlam pimba mił punjii. Pukun pii gii nikin kin, wumb eipi noman ka ngokun wumb ei, nim tungii ei dinga angan kin, tungii. Tungii oł ei noman emin ka er wumb ngunjii.

¹² Wumb nii endi Jiisas kin pii gii pimba wu ei, eim yi mił; wumb ka wii epi wii singii nengin kin, sikir punmun oł ei mił, yi erik singii. Singii ei mił ku, nim Timosii yi mił ku enjii. Nim kongun ei dinga kind erkin kin, Gos nim kan wiik to mundang kin, kunum kunum noman konj sinjii. Sikin kin,

nim pii gii peng kin, wumb ningil ele angkin kin, ek dinga ni tor kindkin wumb ngunjii!

¹³ Gos wumb ni, epi pei eim noman konj ngolum. Pe Krai Jiasas eim ek puŕe, Pondiyas Pailos kumb ele ni tor kindrim. Gos kin, Krai Jiasas nge kumb ele, na nim Timosii kongun ei ngond.

¹⁴ Nim Gos nge ek ka dinga ele tep ka er nikin mulnjii. Molkun kin, wumb ek kis penj, tui nin, wumb ek kis ni ngok kin Gos ek ka ei kin yi enerngii mon. Nim kongun kunum kunum erkin kin, tep er muŕan kin, Krai Jiasas orung omba kunum ei, opu tor omba.

¹⁵ Gos nge kunum sirim kunum ei, tonu wang kin, Jiasas kindang tor omba. Gos endeim mendpil noman ka piik kin enmin ol ei nge, puŕwu. Nga eim mendpil dinga peng kin, tep er molulum. Molpu kin, mani mei ele wu num ei, mol mani kindangin kin, Gos wu num mol tonu punum. Pupu kin, nga king mani mei ele king ei, mol mani pangin kin, Gos King mol tonu pupu molum.

¹⁶ Ei eim mendpil kulalim; eim tilang owundu molulum. Pe sinim eim kin mandi bin miŕ mon. Ok wumb endi, Gos kinalim mon. Pe wumb endi yi ku Gos kinanmin mon ku. Keimi eim nge embe owundu mendpil ni, eim noman dinga owundu ei ni, kunum kunum pimba, ei keimi!

Wumb Epi Pei Salim Wumb

¹⁷ Wumb ya mei konu ele, epi salim wumb ei kankin, ek dinga ninjii. Mani mei ele epi sikir kis molpu elim epi ei kin, noman ngok kin, pii gii ninerngii mon. Ninarik kin ol kis kanim kanim erik kin, ek piinarik erngii ei, mon nikin kin, Gos mendpil kin, pii gii ningii, ei kapli ninjii. Gos eim sinim epi ka pei, kunum kunum ngang kin sinim ka piilmin.

¹⁸ Wumb epi pei salim ei, kankin ninjii! Enim kongun ka pei erik kin, en enim kongun pei ol kun ka enmin ni piik kin, ka piingii. Piik kin, kunum kunum en enim epi ei, mok tok wumb eipi eipi epi sinaŕim wumb ei kin, ngungii.

¹⁹ Pe wumb en enim ol yi enjing kin, ekii se epi pei ei, en enim paki tumba. Yi erik kin, en enim kunum kunum konj mendpil sik kin, Gos konu ele mulngii.

²⁰ Timosii nim Gos nim ngum kongun ei, nim tep kun ka er mulnjii! Wumb ek wii nik erngii ek ei, nim piinarkin kin, nim ek ei buŕ ngunjii. Nga wumb kombur molk kin ek kend tok ek kun paŕim ningii. Ningii ek ei nge sin sinim noman ka wii paŕim, pa niŕmin. Niŕmin ek ei nge Gos kin opu orung ek miŕ paŕim.

²¹ Wumb kombur en enim yi ninmin, "Sin sinim noman ka paŕim," pa niŕmin. Nik kin, Gos ek keimi pii gii ningii andŕam ei si kindiŕmin.

Gos nge noman ka enim ngang kin, enim kin muŕmba.

Pol Mon Timosii Kin Nga Endi Połpu Kindim

¹ Na Pol, na Krajs Jiisas nge ek ei se andil wu. Gos eim ek dinga yi ni pendim. Jiisas Krajs nge kongun ele, Gos eim noman konj ei, sinim mei wumb ngumbii nirim. Nipi kin, eim noman ele, “Na ek se endii,” nim.

² Timosii nim na nge kingam mil, na pipe ei połup nim ngond. Sinim nge Erinjpin Gos ni, Krajs Jiisas Owundu nim kin kaimb sipi nim noman ka ngang kin nim noman emin ka peng mulnji.

³ Na nge kumb ok kupnan noł wumb mulk wumb ei, Gos nge ol ei ekii silmin ol ei nge, kunum na nim kin piip kin, na Gos kin prei epin tinga kunum kunum erip kin, noman ka piip ngol.

⁴ Nim ningil ka mani orum ei na piip kin, na nim kanip kin, ka piimbii ni piind.

⁵ Nim pii gii nin ei, na keimi ni piind. Ei kend mon. Pii gii nin ol ei, nim apinim Lois elim ol ei nim en. Nga ninim manim Yunis yi ku elim. Pe na piind ei, na pii gii ei nge, nim kin palim ku.

⁶ Ei na piip kin, nim nip ngond. Gos nge epi wii ngurum ei, nim noman pirek neng piinjii. Ok na nim peng ele, angil tonu kindinj kunum ei, Gos eim nim noman ka ei, epi wii mil nim ngurum. Pe ninim Gos noman ka epi wii ngurum ei, piikin kin enjii. Eran kin, nim noman ka sirim ei, am opu owundu ermba. Ei yi mil, wu endi eim dup kalpi kin, pup tang kin, nimbil ol elim? Ei sikir nopol owundu elim ei mil, yi enjii ku.

⁷ Nim piin; Gos sinim kin Gui Ka ngum ei, sinim kulermin. Ba Gos Gui Ka sinim noman dinga ngum. Ngang kin, sinim wumb noman ka ngopun kin, sin sinim tep ka er mulmun nge ngum.

⁸ Ei piikin kin, owundu nge ek ei singambil piikin kin, ninerii! Nim na kin singambil piinerii ku! Na Gos nge wu moł. Nim Gos nge dinga ngang kin, nim ol embin tui tonu omba ei ko wukun kin, na kin wan, silip kongun ende erpil kin, Gos ek ka ni wumb ngumbuł.

⁹ Gos eim sinim sipi orung seng kin, nam nge wumb mulngii nim. Pe sinim eim kin ouni ka endi eramim kin, Gos sinim sip orung sinerim mon. Eim nge noman ele, sinim noman ka ngopu kin, sinim wii to sim. Kumb ok, muł mei eneririm kunum ei, Krajs Jiisas eim sinim kin noman ka ngurum.

¹⁰ Ba akip kunum ele, Krajs Jiisas sinim sip orung simba nge tor onum. Eim nge kongun ele, Gos nge noman ngurum. Ei tor wang kin sinim piinmin, Krajs Jiisas eim wumb koltmun ol ei nge, to mani kindpi, si kindim. Si kindpi kin, Gos nge ek ka ni tor kindim. Ei yi mil, noman konj ei nga poru ninermba; ba kunum kunum konj pimba.

¹¹ Gos eim na kongun ngopu kin, ek ka ei ninjii ni mundum. Na mołup kin, ek nip, wumb ngop, ek se andip kin, wumb ek emb top, wumb ngop nip kin, ermbii ni mundum.

¹² Gos ek ka ei minj, na ngenj ele, ol embin tui tonu omba. Ol pułe ele peng kin, na ol embin tui ei, ngenj ele tonu onum. Ba ele nge, na ngenj singambil piinermbii mon. Na wu ei kin, pii gii dinga peng moł ei, na pii poru nind. Eim na angil ele kongun ngurum ei, kunum kunum ka pep ba. Pang kin, eim kunum owundu sirim kunum ei tonu omba.

¹³ Na ek kun nip, nim andan top ngunj mil, nim wumb kankin kin, ek ka ni ngan piingii. Nim Krajs Jiisas kin pii gii dinga peng kin, ek ninim mil piikin kin, Jiisas eim noman ka gokun kin, ek ei ambil gii ni mulnji.

¹⁴ Gos nim kin epi ka angil ele pendim ei, piikin kin, tep ka er mulnjii. Pe Gos nge Gui Ka sinim kin tuk ele molum ei, nim noman dinga ngopu kin, kongun ei paki tang kin, kongun ei kun ka er mulngii.

¹⁵ Nim piin kin, Eisiya konu owundu ele, Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ni, Piselas ni, Emosenis ni wu taʔ kin, wumb pei na si kindinmin.

¹⁶ Na Gos Owundu kin prei ermbii ni, wu Onesiporas ni eim amb kangil ei, Gos paki tumba ni piind. Kunum pei, Onesiporas eim na kin noman ka pii ngolum. Na kan ngii pir kunum ei, eim na kin singambiʔ pinerim mon.

¹⁷ Eim Rom konu owundu ele opu kin, eim na kur kan simbii nipi orum. Opu kin, na kan sirim.

¹⁸ Na Gos Owundu kin prei eramb kin, Jiisas orung omba ni pendrim kunum owundu kunum ele, Gos Owundu opu kin, wu Onesiporas kaimb sipi ngumba. Ngopu kin Onesiporas eim na Epeses konu ele epi kanim kanim erpi kin, na paki tolum; ei ninim piilin.

2

Nim Krai Jiisas Nge Opu Wu Ka Mulnjii

¹ Pe nim na nge kingam molun. Krai Jiisas nim kin to dambiltpi se ende kind pendim ele, eim nim kin noman ka ngopu kin, noman dinga ka wii ngumba ei, nim kunum kunum sinjii.

² Pe ek pei na nip kin, wumb pei kumb ele ngunj ek ei, nim piin. Piikin kin, ek ei nikin, wu kombur ngan kin, dinga piik erngii. Wumb ei, ambii gii nik molmun wumb ombu kin, kapli ek nik kin, wumb emb to ngungii ku.

³ Nim Krai Jiisas nge opu ond wu ka wii dinga molkun kin, ol embin tui endi tonu omba ei, nim dinga molkun kin, Jiisas Krai nge opu ond wu mendpiʔ mulnjii.

⁴ Opu ond wu endi, opu palim kunum ei, pupu kin, kongun eipi kanim kanim endi enaʔim, mon! Opu dinga kind erpi, yi er mulang kin, opu ond wumb tep elim wu ei, kanpi ka piilim.

⁵ Wu epi simin nik kin, sikirik punmun ei, lo palim miʔ ei, ekii sinarik punmun wu ei, epi endi sinermba mon.

⁶ Wumb nii endi eim kongun dinga kind er pulum, wu min amb ei, eim kuni tonu wang kin, eim kuni ei, eim kumb se numba.

⁷ Na nind ek ei, nim kom se piinjii! Owundu nim noman er kun erang kin, nim ombu pule pei pii poru ninjii.

⁸ Kunum kunum nim molkun kin, piinjii ei, Jiisas kolpu kin, nga tonu opu konj pum ei, piinjii. Eim Deipis nge tilap ende molpu kin, ek yi miʔ, na Gos ek ka nip tor kindip el, ei nim piin.

⁹ Na Gos nge ek ka ei, minj nip eramb kin, wumb na wu kis nik kin, na ol embin tui kanim kanim ngolum. Keimi, na sip kan ngii el kindimin; ba Gos ek ka ei, kan kapli pinermba mon. Ba pu nip konu ele orung orung eipi eipi ba.

¹⁰ Ei nam yi piip kin, noman ele dinga kindip kin, ol embin tui ei piip ko wup el. El ei, erip kin, Gos eim nge wumb tilap ei, paki toʔ. Nam yi eramb kin, wumb Krai Jiisas kin noman konj kunum kunum sik kin, kunum kunum eim kin ouni noman dinga tilang ei sik kin, ka mulngii nip kin, ol yi miʔ end.

¹¹ Sinim ek ei pii gii mendpiʔ ninjpin kin, ei keimi ni piimin,
 “Sinim Jiisas eim kin kolpun kin, sinim eim kin ouni noman konj kunum kunum sipin kin, ouni tep to molmun.

¹² Sinim eim kin piipin kin, oʻl embin tui tonu omba kunum ei, sinim dinga kind moʻlpun kin, eim king muʻmba konu ele, sin eim kin ouni king miʻl tep to moʻlmun ku. Pe sinim eim buʻl ngunjpun kin, kapʻli eim yi ku, sinim buʻl ngumba.

¹³ Pe sinim Gos eim ek ei piimin nimin; ba ek ei ekii sinarpin enjpin. Ba Kraiʻs Jiʻisas eim mendpiʻl ek ei, eim keimi piipi moʻlum. Kraiʻs Jiʻisas eim ek endi nipi keimi mendpiʻl muʻmba. Nimbiʻl erang ei eim ek kend ei, kapʻli tunermba mon.”

Kongun Wu Mendpiʻl Ei Gos Kin Embe Kotulum

¹⁴ Kunum kunum nim wumb noman pirek nimba piingii ek ei ninjii. Gos nge ningiʻl ele, ek dinga nikin kin, wumb ek miʻl erik kin, ek kanim kanim nik erngii ei, mon nikin. Nikin kin, oʻl ei nge, wumb endi paki tunermba mon. Wumb to kis minj elmin. Wumb ek ei nge piʻlmin wumb ei yi elmin.

¹⁵ Nim kongun dinga kind erkin kin, nim kongun wu mendpiʻl muʻlan kin, Gos nim kin ka piip ngumba. Ngopu kin, nim Gos ek ei, kun ni wumb ngan piingii ei, nim Gos kin singambiʻl peng piinenjii.

¹⁶ Ek eipi eipi nik kin, ek wii miʻl nik erngii ei, enim mandi puk piinerngii mon. Ek ei ek puʻle pinalim ek ei nge, wumb nik si pangin kin, Gos ek buʻl ngok, ek ei piik kin, andʻlam kis punmun ei nge, enim punerngii mon!

¹⁷ Wumb ek ei, sinim ngenj kinj kis nopu owundu puʻlum ei miʻl, Aimeniyas kin Pailesis wumb ei nge, tilap ele ek yi palim.

¹⁸ Wu ombu nge ek keimi ei, pii dembin tunarik kin, wu ombu ek yi miʻl niʻlmin kin, sinim kolpun. Nga konj moʻlmun poru ninmin; nga ekii se endi enermin mon. Enarpin kin, ek ele nge nik kin, wumb kombur nge pii gii ei, er kis mondulmun ku.

¹⁹ Ba Gos eim ngii tumunj dinga endi, poʻl engindrim dinga wii angilim. Pe ond pos ele Gos ek mon endi, yi nip moʻlum. Gos eim nge wu amb ei, piipi kanpi poru nipi moʻlum. Pe nga mon endi palim ku. Wumb pei, Gos embe siʻlmin wumb ei, oʻl kis si kindik kin, buʻl ngok, ka muʻlhgii.

²⁰ Pe ngii owundu endi angilim konu ele, nirikring ming ombu kanim eipi eipi pei salim. Pe ming kopur, ku silpa ni, gol ni, yi elmin. Nga ming kopur ond ni, mei nganmbi ni yi elmin. Elmin ming ombu nge kopur, kongun ka palim miʻl elmin; nga ming kopur eipi kongun wii pei elmin.

²¹ Ei yi miʻl, wumb nii endi eim oʻl kis elmin oʻl ei, Gos eim pei kil ngo si kindang kin, kun ka muʻmba wumb ei, eim kongun mendpiʻl, ka endi palim miʻl, kongun ei ermba. Wumb ei, eim ming ku silpa min, ku gol ka miʻl, yi moʻlum. Nimbiʻl erang wumb ei, eim ngenj ni, noman tuk pei, Gos kil ngo si kindang kin, eim kongun ermba nge, er kun erpi moʻlum.

²² Wu kangi wu noman ele kis tonu wang kin ek kis nik erngii wumb ei kin, nim punenjii. Punarkin kin, nim oʻl kun ka ei erkin, pii gii peng kin, noman emin ka peng kin, wumb noman ka ngan kin; wumb noman emin ka peng kin; Gos owundu kin prei erkin, kii se ngokun kin mulnjii.

²³ Wumb wulu pang kin, ek eipi eipi nik kin, erngii ei piinenjii. Piinarkin kin wumb noman ka pinerang kin ek ei nge, nik opu minj elmin.

²⁴ Gos nge kongun wu ek opu enermba mon. Eim wumb kin oʻl ka ermba. Eim wumb ek emb ka to ngoʻlum kunum kui er moʻpu kin, kongun ka ermba. Erang kin, wumb eim oʻl kis erngii min, oʻl embin ko wupu kongun minj erpi kin, Gos ek nipi kin, wumb ngopu minj muʻmba.

²⁵ Wumb eim ek to kindik erngii ei, ek taki taki nipi erang kin, Gos eim wumb ei, paki topu erang kin, noman ak to ok kin, ek keimi ei piingii.

²⁶ Ok Seisen eim, wumb ei omu kon mił polpu kin, tuk sirim. Seng kin, eim ek ei piik kin, ekii singii; ba nga ekii se, Gos ek keimi ei piik kin, noman ak tok kin, Seisen si kindngii.

3

Kunum Poru Nimba Mandi Erang Oł Kis Tonu Omba

¹ Ba nim oł yi mił piinjii, kunum poru nimba kunum ei, oł embin tui kanim kanim tonu omba.

² Pe wumb en enim mendpił piingii. Piik kin, ku nin epi noman kulk kin; nga en enim embe ambil tonu kindik kin, oł kis erik kin; nga Gos kin wumb eipi ek kis nik kin, yi nge nik ngomun. En enim ernjing menjing ek niłmin ei piinarik kin, nga en enim ek ka ni ngunałmin; nga en enim oł kun ka palim mił ei, ekii sinarik kin, buł ngok enmin.

³ Pe wumb en enim miyem ende noman ka ngonarik kin; nga ek kis ei si kindnarik kin; nga en enim wumb eipi kin ek buł ambilk kin; nga en enim nge ngenj ele noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung simbił mił andik molk noman pinalim, mił erik kin; nga en enim oł kun ka ei kin opu orung ku elmin.

⁴ Nga en enim nge wumb puł sik kin, opu erii wumb ngok kin; nga en enim oł kis ei sikir ekii sik erik kin; nga sin sinim wu num ni piik yi erik kin; nga en enim ngenj ele oł ei ka ka piik erik kin; nga en enim Gos kin noman ngunałmin mon.

⁵ En enim ngenj ele ambil tonu kindik kin Gos nge oł ei mił ni piik erik; ba Gos nge noman Gos nge tilap ele wumb mił dinga ei en enim buł ngok elmin. Erik kin nim wumb ei yi erngii wumb ei kin nim tep to andkin punenjii mon!

⁶ Wu kombur en enim andik, noman eipi eipi sek kin, yi elmin. Erik kin en enim amb ombu noman kis kanim kanim palim amb ombu kin, kanik kin, amb ombu ngii konu ele, en enim nirik puk kin, en enim noman embin palim ei, en enim noman ele epi oł kis mił to eipi eipi kindik kin ambil gii nik yi elmin.

⁷ Erik kin, amb ombu nge, kunum kunum ek keimi ei ni, kan simin ni elmin; ba kapli enalim.

⁸ Ok wu Janis kin Jambris wu tał, Moses tep erim oł ei, to mani kindmbil ni piikił kin, jep oł kanim kanim kun pinalim oł ei elmbil. Elmbil oł yi nge, pe wumb ek keimi ei, to mani kindik yi ermin ku. En enim noman kun pinalim, yi erangin kin, pii gii pinerang kin andinmin. Ba wumb en enim pii gii ei, kapli pimba mił pinalim mon.

⁹ Ba wumb enmin oł ei, opu owundu punalim mon! Pe wumb keningii ei, oł wulu pui mił endi ok, wu Janis kin Jambris tel erkił oł jii enmin ni keningii.

¹⁰ Ba nim na kin kunum kunum andkin kin, ei na ek nip kin, wumb andan top enj. Nga andlam andip el mił ei, nim piilin; nga na el oł ei, pule nim piilin ku. Nim na piin kin, na Gos kin pii gii dinga nił. Na wumb eipi kin noman ngop kin, kunum kunum nam dinga kind mołup kin, Gos nge kongun el, end ku.

¹¹ Nim piin ei, wumb na kin oł embin tui ngołmun ei, nim piin. Piikin kin, nga ngenj kumbii konu ele orung Andiok ni, Aikonyam ni, Lisra konu ele ombu pei piil. Nim piin ei, wumb na kin ngenj kumbii oł kanim kanim elmin; ba Gos Owundu eim nga ele si tor sim.

¹² Keimi wumb pei Krajs Jiisas kin dambiltik se ende puk, Gos nge oł ni, ek ka ei, ekii simin ni erngii wumb ei, opu orung wumb tangin kin, ngenj kumbii yi singii.

¹³ Wumb kis ni, ek kend wumb ei, wumb ek kend to ngołmun. Ngangin kin, nga Seisen nge ek kend tang owundu pułum ku. Wumb en enim oł kis owundu mendpił ełmin. Nga wumb eipi en enim kin, ek kend tok ngołmun ku.

¹⁴ Nimbił erang wumb ei, nim ek ei nik ngunjung ei, pii kun er mulnjii! Mułan kin, nim pii gii nikin ek ei, na nim emb top, nip ngur ek ei, dinga ambiił gii ninjii.

¹⁵ Pe nim ei piinjii ku, ok nim kangiił kembis kin molkun kin, nim Gos ek ka ei nim piilin. Piikin kin Gos ek ka ei, nim noman ngang kin nga pii gii nikin mułan kin, Gos ni Kraiis Jiisas nim sipi orung simba.

¹⁶ Gos nge mon ek ka ei, Gos kin mendpił om. Opu kin, Gos mon ek ka poł pendpi ek ei, Gos ek keimi mendpił palim. Peng ek ei, sinim kin pii si kindpin kin, Gui Ka andan topu ngonum ek ei piipin kin, Gos oł kun ka ekii se bin.

¹⁷ Gos ek ka ei, sinim Gos nge wumb erpi, kun ka erang kin, sinim Gos kongun ka wii ei, ermin nge, er kun erpin mułmun.

4

Nim Gos Ek Nikin Wumb Ngunjii

¹ Kraiis Jiisas eim, wumb kulii konj pei, mok tumba. Topu kin, eim Gos ningiił ełe ni, Kraiis Jiisas nge ningiił ełe, na ek nip kin, nim dinga ngond. Ngop kin, Jiisas ekii se orung omba ei, opu kin, wu king kunum kunum tep mułmba ei, na ek dinga nip nim ngond.

² Nim Gos ek ka ei piikin ek ei, ni wumb ngunjii ku. Ngokun kin wumb ek ei piimin kin piinerman nik er mułngii; ba nim Kraiis Jiisas ek ka ei, kunum kunum ek dinga ningii! Nikin kin, wumb en enim oł kis ełmin oł ei ni piik kin, Gos oł kun ka ei ekii sinarik ełmin. Erik kin, ei nim nen kin, Gos oł kun ka palim mił, ei ekii singii. Sik kin, kunum kunum nim kongun erkin kin, kui er mułun kin, wumb kin ek ka ni ngokun kin, paki dinga tokun enjii. Yi eran kin, wumb ei, noman to ak tok kin, oł kis si kindik kin, Gos oł kun ka pimba mił erngii.

³ Piini! Ekii se wumb ek keimi ei piinerngii mon. Ba wumb en enim noman ełe piik kin, ek emb tołmun wumb pei, sik erngii. Erik kin, wu ombu ek eipi ningii ei, kom se piik kin ekii singii.

⁴ Wumb ei Gos nge ek keimi mendpił, ei si kindik piinarik kin, ek poł wii ni, siimał eimał ombu nge, kom sek piik erngii.

⁵ Ba ninim kunum kunum kun ka piinjii! Piik kin, oł embin tui tonu omba; ba nim embin ei ko wukun kin, Gos ek ka ei nikin kin, wumb ngunjii. Nga wumb paki tan kin Gos nge kongun wu mił endi kongun kun ka enjii.

⁶ Nim piin ei, pe nam noman konj ei, enim kin ngop si kindip pendip kin, nam ya mani mei ełe wakin top si kindip bii kunum ei, mandi enim. Ei yi erip kin, nam kułmał mił kalip kin, nam nge miyem ei, enim kin bein top ngop pendip kin bii.

⁷ Na nam kongun dinga kindip erip, sikirip pup kin, tor punj ei yi mił; Gos nam ngum kongun ei, dinga kindip, er poru ninj. Na pii gii ei wakin top kindnenj mon.

⁸ Na pe na simbii epi ei er kun er salim. Salim epi ei, yi mił ninim, pe Gos Owundu ningiił ełe, na wu kun ka nimba. Akip kunum ei, Owundu nam mendpił epi ka wii ei na ngunermba mon; ba wumb eim tor wang kin, kenmin ni, kui er mułngii wumb ei, yi ku singii.

⁹ Nim na kin ombii nikin kin, er ka erkin kin, na kin sikirkin onjii.

¹⁰ Piikin kin muhi! Wu Diimas eim na wakin topu kin, eim mei ele of ei, noman peng kin, na si kindpi kin Tesalonaika konu ele pum. Nga wu Kresenj eim Galeisiya konu ele pum. Nga wu Taisas eim Dalmeisiya konu ele pum.

¹¹ Wu Luk mendpil eim na kin molum. Nim wu Mak nen kin, ouni we! Wu Mak eim kongun ka elim ei, na kongun paki tumba.

¹² Na wu Tikikas eim Epeses konu ele pui nip, kindamb kin pum.

¹³ Nim onjii en kin, na konduk mu elim kon takis ei ni, wu Trowas konu ele, wu Kapas ngii konu ele salim ei, sikin mon ni, mon kombur, ka ngenj sik elmin ei, sikin tui ku.

¹⁴ Eliksander wu ei, eim kapa epi elim wu ei, na kin of embin tui ngopu erim. Ekii se Owundu eim enim of ei mi, eim kin kumep kis orung yi erang kin, piimba ku.

¹⁵ Nim yi ku, wu ombu konu ele, kan kun er mulnjii. Mulnjii wu ei, sin ek pei to mani kindmba erim.

¹⁶ Kumna ei, na kos ek nip, orung kindinj kunum ele, wu endi na kin tep to ngop ninj. Ninj kin, of kis mi enmin ei, "Nim piinerii, mon!" ninj.

¹⁷ Ba Gos Owundu na kin tep er mo lum. Mo pu erang kin, na Gos ek ka nip, wumb torung mulnjung wumb ei, ni ngunj. Kung simbii wumb no lum konu ele pamb kin, Gos kuli konu ele si tor sim.

¹⁸ Wumb na kin of kis ermin ni enjing; ba Gos Owundu eim na kin of kis kanim kanim na kin tonu omba ei si tor sipi kin, nga Gos eim sinim tep er mo lum konu ele, eim na sipi kin orung simba. Gos kin tilang owundu nin, embe owundu ei nin, kunum kunum mu lmba; ei keimi!

Ek Poru Ninim

¹⁹ Nim Pisila kin Akwila ta kin, wu Onesiporas nge kingam ambilam nol ni, wumb ombu kankin yi ninjii. Na enim wumb ei kin, 'Noman ka piip ngond,' yi mi niyo!

²⁰ Erasus eim Korin konu ele enj mo lum. Nga Tropiimas eim ening peng kin, na eim Mailisas konu ele mond si kindip onj.

²¹ Nim erkin kin, sikir onjii. Yi er mu an kin, pop topu, jii nip elim kunum ei tor omba. Yupulus ni, Purenj ni Lainas ni Kloriga ni wu ombu, ni wu angim angim pei nim kin noman ka ngonum ei, 'Nim ka muliyo!' ninmin.

²² Gos Owundu nim nge noman tuk gui ele ouni mu lmba. Gos eim nge noman ka ngopu enim of ei, enim kin mu lmba.

Pol Mon Taisis Kin Połpu Kindim

Pol Eim Mon Endi Połpu Taisis Ngum

¹ Na Pol, na Gos nge kongun wu mołup kin, nga na Jiisas Kraiis nge kongun ek ka se andił wu moł. Gos eim wii to si mundum wumb ei, Gos na kindang op kin, wumb ombu nge pii gii ei, er dinga ermbii nge ond. Nga wumb paki tamb kin, wumb ek keimi ei piik kin, Gos nge oł kun ka pałim mił, ei ekii singii.

² Na kongun erpi kin, wumb pii gii ei, er dinga eramb kin, wumb en enim ka ka piik kin, kunum kunum konj mułngii nge, kui er mułngii. Molk kin, kumb ok, Gos eim epi endi eneririm kunum ei, eim enim noman konj ei, ngumbii nirim. Nipi kin, eim ek kend tunalim mon.

³ Nga ekii se, eim nipi pendrim kunum ei, eim wu kombur neng tonu ok kin, eim nge ek ka ei, ni tor kindngii. Kindik kin, oł ele nge; eim ek nipi peni ele tor kindang kin, Gos eim sinim sipi orung sim. Seng kin, pe eim na kin ek nipi poru neng kin, eim nge kongun ei, na erii nipi ngum.

⁴ Na Taisis mon ei połup kin, nim ngond. Nim na nge pii gii nge kingam molum. Nim nipe pii gii pałim ei, sin pei yi mił pałim ku. Erinjpin Gos sinim nge paki tołum wu, Kraiis Jiisas eim nim noman emin ngopu kin, nim kin noman ka piipi ngumba.

⁵ Na nim si kindip pamb kin, nim Kriis konu ele enj mułun ei, pułe ele mendpił. Na yi ni piind, nim kongun kun ka pinerim kongun ei, am er kun ka enjii. Erkin kin, Gos nge tiłap ele mułngii wu kombur, to tonu kindan kin, wumb er mułngii konu ele, orung orung pei, yi mił ok, na nim kanip nir.

⁶ Pe wu endi wumb ningił ele, oł kis endi enerim kin wu ei, eim nge ambim endeim mendpił mułmba; nga eim nge kingam noł, Kraiis kin pii gii nik oł kis ei enarik kin, nga ernjing menjing ek ekii sik piik er mułngii wu ei nge, kanik to mundangin kin, wu num mołpu kin, wumb erpi, Gos oł kun ka pimba mił, yi er mułmba.

⁷ Nim piin; Gos nge tiłap ele wumb tep ermba wu ei, Gos nge kongun ele tep erpi kin, eim andlam kun ka endmba. Andpi kin, wumb eim oł ołou endi erang kin, wumb kinerngii mon. Nga eim popuł endi sipi enermba mon! Eim popuł kis sikir piinermba; nga noł nopu noman wulu pupu, yi enermba; nga wumb owuł owuł tunermba; nga wumb eipi epi kan bun bun sinarpi; nga ku nin epi ombu ni noman to piinermba.

⁸ Ba wumb konu ele eipi wumb ongii ei, oł ka ermba. Erpi kin, eim oł pei ka minj erpi, noman ka piimba. Eim am kun ka mołpu kin, Gos nge oł ei pei ka ekii simba. Eim nge noman tuk ele am tep ka mułmba.

⁹ Nga eim ek keimi kun ka nik nguk ek ei, eim am andan tok mił piipi mułmba. Mołpu kin, wumb ek nipi dinga erpi kin, wumb noman ek kun ka pimba mił nipi ermba. Erpi kin, wumb ek to kindik erngii ei, eim ek dinga nipi kin, wumb kii sipi erang kin, wumb en enim oł kis enjpin ni piingii.

Kriis Konu Ele Ek Kend Wumb Pei Mulnjung

¹⁰ Keimi, wumb pei ek kun ka ei, ekii sinalmin. En enim ek kend tok kin, ek kanim kanim noman ele ek kend tok wii mił niłmin. Nik kin, sin ngenj kopsilmin wumb mił molmun ei, en enim ek kend tok elmin.

¹¹ Wumb ombu nge, oł kend tok erik wumb ei, ku ni epi ei simin nik elmin. Erik kin, sin sinim enermin oł nik kin, wumb andan to ngołmun. Ngok kin

oġ ei nge, wumb kombur to wulu kindik kin, kangġ ambġl ni pei eġmin. Erik kin oġ yi miġ erngġi ei, nim piġkin kin, wu ei nge, to tor kindan ba.

¹² Ok Kriis konu eġe wu endi, en enim nge wu num ei, ek yi miġ nim. Ok Kriis wumb ei, wumb ek kend wumb muġnjung. Nga pe yi ku moġmun ei, kung owu simbiġ niġ moġmun. Molġ kin, kuni pei nok molġ kin, nga ten elim.

¹³ Ek ei keimi, nim piġkin miġ, wumb kin ek dinga ni ngunġii! Ngan kin wumb noman eġe, ek dinga nen, tang piġkin kin noman ak tok ok kin, nim ek ei, pii ġii mendpiġ kun pimba.

¹⁴ Jura wumb ek poġ min, siimaġ eimaġ ek poġ wii ei nge, kom se piġnerngġi! Nga lo ek kanim kanim nik erangġin kin, ek keimi ei, buġ ngok erngġi ei, pii kongnduk muġngġi.

¹⁵ Wumb en enim noman eġe, kuru ka simba. Ba wumb oġ kis erik eġmin wumb ei, Kraġs kin pii ġii ninanmin. Ninarik kin, en enim endeim ka mulaġmin mon. En enim nge noman tuk eġe ei, pei kis erpi kin, penj moġ poru nim.

¹⁶ En enim gupu eġe, ek yi miġ niġmin, 'Gos ei na piġnd,' niġmin. Ba en enim andġimin konu ei, Gos buġ ngolġmun. Ngok kin, en enim Gos ek piġnarik kin, nga oġ kun ka keimi endi enaġmin.

2

Wu Amb Tukui Nge Kengip Ek

¹ Ba nim kengip ek kun ka nġkin ngolun ei, nim oġ kun ka andan to ngolun, yi nġkin kin, wumb ngunġii.

² Ngo nġkin kin, wu mam ombu, noġ nok wulu puk, enarik kin, en enim oġ kun palim miġ piġkin, en enim noman ka seng muġngġi. Molġ kin, pii ġii ninmin ek ei piġkin, noman ka ngok enmin oġ ei, ekii sik kin, oġ embġn tui tonu omba ei, dinga kind molġ erngġi ei, piġngġi.

³ Nga yi ku nim nġkin kin, amb mam ombu, en enim oġ kun ka er andik muġngġi. Molġ kin, ek buġ morung ninarik kin; nga noġ dinga eġe nge, noman to piġkin; kongun wii miġ er mulerngġi mon! En enim ek mon toġmun miġ molġ kin, kongun kun ka erik kin, oġ kun ka andan tungġi ei, oġ ka wii.

⁴ Enim ambġl kembis kembis ombu, enim oġ yi erngġi miġ, nik kin, andan to ngunġii. En enim nge wu ni, kang ambġl ni, noman ka ngok kin, oġ yi miġ erngġi.

⁵ En enim nge noman eġe, tep ka muġngġi. Molġ kin, am kun ka muġngġi! Nga en enim nge ngġi konu eġe tep ka muġngġi! Molġ kin wenġing noġ kang ambġl am pei, tep ka er muġngġi! Nga wenġing ek ningġi ek ei ekii sik kin, oġ yi miġ erngġi ei wumb Gos kin buġ ngok, Gos kin ek kis nik yi enerngġi mon!

⁶⁻⁷ Nga yi ku, kangġl kembis kembis en enim noman to piġkin kin ka erik muġngġi! Oġ ombu nge nim pei erngġi oġ ei, nim min men miġ er endġii ei, keningġi. Kanik kin, nim oġ kun ka ei ekii sik kin, oġ kun ka kanim kanim ei minj erik endngġi.

⁸ Nga nim kongun wu kankin kin, ek yi miġ ninġii! Nga ek kun ka minj ninġii! Oġ yi miġ enġii ei, wumb nim oġ endi en, ni piġnerngġi mon! Oġ yi miġ eran kin, sinim nge opu orung wumb ei, ok kanik kin, singambġl singġi.

⁹ Nga kongun wumb kankin kin, ek yi ni ngunġii. Ngokun kin, epi pei wumb tep er moġmun eġe, mandring ka muġngġi! Molġ kin, enim kongun ka erangġin kin, enim tep ermba wumb ei, enim kanpi noman ngumba. Ngang kin, wumb puk en enim nge wu num tep ermba wu ei kin, ek nik ngunġi.

¹⁰ Nga wumb epi orung endi wanġing simin ni piġnerngġi mon, ba en enim ek ei, am ekii singġi! Nga tep wumb noman keimi kun piġngġi. Pe kongun

wumb oġ eġe nge erangin kin, simin ek ka ni tor kindilmin ei, Gos nge ek simin nengin kin, paki toġum.

Sinin Ka Moġpun Jiisas Omba Kunum Kui Er Moġmun

¹¹ Sinim piinmin, Gos nge noman ka eim ngopu kin, enim oġ ei peni eġe tor opu poru ninim. Pe eġe nge, eim wu amb pei sipi orung simba.

¹² Gos nge noman emin ei, sinim andan topu kin, sinim Gos buġ ngumun oġ ei si kindpin kin, mei eġe noman kanim kanim ei, buġ ngopun kin, sinim andlam kun endmin nge piipin kin, Gos nge oġ eġe ekii simin ei, kunum pei salim.

¹³ Gos eim nge noman emin ei, sinim andan toġum. Tang kin, sinim epi sipin ka ka piimin ei, sinim pii gii dinga peng keimi, Gos eim nge tilang owundu ei, sinim paki tumba. Tumba kunum eġe, Krai Jiisas eim opu peni eġe, tor omba.

¹⁴ Krai eim nge noman konj si kindpi kin, sinim lo ek to kindpin kin, ek piinarpin elmin oġ ei, Jiisas sinim sipi orung sim. Seng kin, eim noman ka ei sinim kil ngopu kin, sinim sipi orung seng kin, sinim eim nge mendpii molmun. Pe sinim kongun dinga erpin kin, oġ kun ka minj ermin.

¹⁵ Nga kunum kunum nim Gos ek ka nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun kin, nim ek ninjii ek ei, wumb ekii singii nge ninjii. Nga ek dinga nikin kin, wumb ngokun wumb oġ eġe, ekii sinerngii mon ninjii! Mon pim kin, wu endi moġpu wu ei, wu wii nipi yi ermba, ei mon!

3

Oġ Kun Ka Eġe Sinim Dinga Kind Moġmun

¹ Nim enim kin kunum kunum noman to piik kin tep elmin wumb num ni, eim nge kongun wumb ni, lo ek eġe mandring puk erik muġngii. Molk kin, ek ningii ek ei, kapli ekii sik erngii. Erik kin, oġ kun ka ei, kongun erngii nge, er kun erik piik muġngii.

² Nga wu endi kin, ek kis ngok yi enerngii mon! Nga opu enmin oġ ei enerngii mon. En enim noman emin ka peng muġngii. Kunum kunum wumb ningil eġe, oġ emin ka ngungii ei, er muġangin kin, keningii.

³ Yi miġ nim piin kin, ok sinim noman ka yi nge, endi pinerim mon! Sinim ek to kindpin kin, ek gupu eġe topun. Tamin kin Seisen sinim to wulu kindang kin, sinim wulu pang andilmin. Sinim ngenj noman ok nge, kan ngii miġ tuk mulnjpun. Nga sinim noman ngenj ok nge, kanim kanim tonu wang kin, sinim nge ngenj eġe ka ka piinmin. Sinim wumb eipi kin, kis piinmin; nga sinim wumb eipi epi ei kan bun bun sipin enmin; nga wumb eipi sin kin opu orung erangin kin, nga tuk sin sinim opu orung er mulnjpun ku.

⁴ Ba Gos sinim sipi orung simba nge puġwu ei, sinim wumb kin oġ ka ei erpi kin, sinim kin noman ka ngoġum. Ngopu kin, ekii se eim nge oġ ei, peni eġe tor orum eġe nge, sinim sipi orung sim.

⁵ Nga sinim nge oġ kun ka sinim enjpin eġe nge, sinerim mon, ba eim nge noman kaimb eġe, piipi kin, sinim sipi orung sim. Sipi kin eim sinim noman tuk eġe, kukuġ top konj ka erang kin, sinim kangil ninangil konj miġ moġmun. Moġamin kin, Gos nge Gui Ka ei sinim noman konj ngum.

⁶ Gos eim nge Gui Ka ei sinim kin pei bein tang kin, Jiisas Krai kin eim sinim sipi orung sim. Seng kin, Gos Gui Ka sinim nge noman tuk eġe kin piki top moġum.

⁷ Yi miġ erang kin, eim oġ yi miġ erpi kin, sinim wumb kun ka moġmun nipi, Krai Jiisas nge noman emin ka ei, eim sinim sipi mondpu kin, eim

nge noman konj sik kin, konj kunum kunum mułmun ei, sinim pii gii nipin kin, kui er mułmun.

⁸ Ek ei ek keimi, na piind ei, nim ek dinga nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun nen, wumb pii gii nik kin, oł kun ka pimba mił ei, pei ekii sik kin, Gos nge kongun ele piik kin am dinga kind mułngii. Molk kongun oł yi nge erngii ei, kongun ei kapli wumb paki tumba.

⁹ Ba wumb owuł owuł kanim ei, kii sik nik kin; en enim nge kupenjing ek ei, ni tonu kindik kin; opu erik kin; ek mił erik kin; lo ek ei nge nik kin; ek opu erik enim oł ei, nim kankin si kindnjii! Pe sinim piinmin; oł ei sinim kapli paki tunermba mon! Nga oł ele nge, epi mendpił ka endi, tonu onermba mon.

¹⁰ Wu endi Gos nge men ngii ei, er kis ermba min; wumb tilap kin ek kis nipi ermba ei min, eim nim kunum endeim min tał, wu ei kin ek nikin kin, noman er kun enjii! Nim ek nen kin, eim nim ek ninjii ek ei, piinarpi erim kin, eim kin buł ngungii!

¹¹ Nim piin! Wumb ei nge, andłam ka ei si kindinmin. Si kindik kin, en enim nge oł kis ei, en enim to kis mondnum.

Ek Kumb Aninga

¹² Nga ekii se, na wu tał Aremas nin Tikikas kindamb kin, nim kin onguł kunum ei, nim sikir okun kin, Nikopolis konu ele onjii. Nim piin, na ek nip poru nir. Nemb kin, na Nikopolis konu ele ep noł mił owundu kis tumba kunum ei, na konu ele mułmbii nir.

¹³ Nim kan kun er molkun kin, wu lo ek piilim wu ei, paki tunjii! Siinas kin Apolos teł, andłam punguł kin, epi paki fokun ngunjii! Ngan kin punguł ei, epi endi andłam ele kurkuł kin, yi enerngił mon.

¹⁴ Sinim nge wu amb ombu, en enim kongun dinga erik kin, oł kun ka ei, andan tangin kin, wu amb kombur epi sinarpi ermba ei, paki tok erngii mił, ei andan tei! Mon pim kin, wumb ei wii mił molk kin, Gos nge oł kun ka ei, tonu opu kapli enermba mon!

¹⁵ Wumb pei, wu amb na kin mołmun wumb ei pei, nim kin noman ka piik ngonmun. Nim kin, wu amb puł Gos kin oł kun ka pimba er mułngii wumb ei, enim sin noman ka piik kin kindei! Gos Owundu nge noman ka wii ei, enim kin pengił!

Pol Mon Pailiimon Kin Poʻpu Kindim

¹ Na Pol kin Timosii taʻ, nim Pailiimon noman ka ngonmbuʻ. Na kan ngii wu miʻ moʻ. Nimbil erang na Jiisas Kraiss kin ekii sip, eim kongun enj konu eʻle kan ngunjung. Timosii na kin tep to moʻpuʻ kin eim silip enginjpiʻ. Sil nim noman ngonmbuʻ Pailiimon. Nim sil kongun enmbil miʻ yi en.

² Sil nga noman ka Apiya sinim einginjpin kin, Arkipas kin pii gii wumb nim ngii konu eʻle, kuʻlou to moʻmun. Arkipas eim wu dinga mendpiʻ, Gos kongun dinga kindpi kin, sil enmbil miʻ yi elim wu ei, Pailiimon nim ngii konu eʻle moʻtum.

³ Sinim Erinjpin Gos Owundu nim, eim kingam Jiisas Kraiss kin, kapli nim kin noman ka ngambil kin, nga noman ngangil kin, nim noman emin peng mulnjii.

⁴ Na Gos Owundu nim kin, noman ka pii ngop kin, na ekii sip kin, ek ka nip end. Eramb kin, na kunum kunum eʻle, na nim kin Gos kin prei er ngond.

⁵ Nimbil erang na piind ei, nim pii gii wumb pei, noman kulkun kin, nga nim Jiisas Owundu kin pii gii nikin ekii sin.

⁶ Nga na prei end ei, nim kapli wumb Jiisas kin pii gii ninmin wumb ei kin, noman ende kindan kin, kapli enim paki top kin, er dinga kindmba. Nim okun kin kapli, epi ka ombu piin miʻ, sin yi ermin. Erpin kin kapli, sinim Jiisas embe ambil tonu kindmin.

⁷ Na angnan, na ka mendpiʻ piip kin, nga nim noman ka ei, na ngun ei, na paki tonum. Tang kin, nga nim noman ka ei, wumb pii gii nilmin wumb pei noman tuk eʻle kunum kunum paki tonum ku.

Pailiimon Onisimas Orung Simba

⁸ Yi miʻ erang, na kapli ek dinga kindip nimbii end. Nimbil erang na Jiisas nga tilap eʻle moʻup kin, na ek dinga mendpiʻ kii sip nind kin, kapli nim oʻ kun pimba miʻ yi enjii.

⁹ Ba na ek yi miʻ ninermbii mon. Wumb kin noman ngoʻmun oʻ ei sil ambil gii ninim. Neng kin, na nim kin kii simbii end. Keimi, na Pol Gos nge ek se andip nip wumb ngop yi eʻ wu tukui moʻ. Moʻup kin, pe na kan ngii eʻle paʻ ei, nimbil erang Jiisas Kraiss kin pii gii nip kin, ekii sip kin Gos ek nipi wumb ngunj konu eʻle na kan ngunjung.

¹⁰ Na nim kin kii sind ei, wu Onisimas nge nip kin kii sind. Sipi kin, eim na kangii miʻ muʻum. Muʻang kin na eim arim miʻ moʻup kin, na eim Jiisas kin pii gii ek ei, emb top ngunj kunum ei, na kan ngii eʻle pep kin yi enj.

¹¹ Okrii wu Onisimas eim kongun ka wii endi nim kin kun enerim mon; ba pe eim kapli sil oʻuni paki topu kin, kongun ka enim.

¹² Pe na eim nim kin, ngo orung kindind ei, na noman tuk orung eim kin oʻuni ngond.

¹³ Na noman yi piinj ei, eim ya nanim kin tep to muʻmba ni piinj. Moʻpu kin, kapli na kan ngii paʻ miʻ, eim na paki topu kin, enim konu eʻle sipi kin, enim kongun miʻ yi ermba. Erpi kin, na kan ngii paʻ ei, nimbil erang na Gos ek ka nip kin, wumb ngunj konu eʻle, kan ngunjung.

¹⁴ Ba na kapli oʻ kanim kanim endi erip kin, eim kapli, yi nanim kin muʻmba ni piind; ba nim kapli kumb se piilkin kin, ninjii. Nikin kin, na nim kin oʻ yi erii nip kin, enermbii; ba nim ninim wu Onisimas sikin kin, orung sinjii ei, nimbil erang ninim oʻ yi ermбии ni piin kin, ei yi miʻ ku enjii.

¹⁵ Nimbił erang, wu Onisimas eim nim kin si kindpi pupu kin, kunum kinan multum. Mołpu kin, ele nge eim orung omba ei, nim kin kunum kinan olt kis ei, nim eim ambił gii ni se mułmba ni piind.

¹⁶ Ok eim nim kin kongun wii kunum kunum er mułum; ba pe Onisimas eim wii mendpił mołpu kin eim kongun wu wii endi mulalim mon. Eim silip nge enginjpił. Silip eim noman ngumbuł ei, eim na angnan mił eim na noman mendpił ngond. Nim kapli, eim noman mendpił ngun. Nimbił erang ok eim nim kin kongun kunum kunum wii er ngołum. Ba pe eim kongun wu mendpił mon; ba Jiisas nge embe ele eim nim angnim mił mołum.

¹⁷ Yi mił pe nim na kin Kraiss nge kongun ende wu ni piin kin, kapli nim wu Onisimas nim se orung sin ei mił, kapli yi mił ku nim na sinjii.

¹⁸ Sikin kin, eim okrii nim kin oł kun pinalim mił endi erim kin, kapli nga nim epi endi ei, eim nim kin ngo pendim kin, kapli nim na kin ngo orung kindnjii.

¹⁹ Na Pol nanim angil ele, mon ei puls ele, ei keimi nind. Na kapli eim nim kin epi endi sipi no pendim kin ei, kapli na nim kin ngo orung kindmbii; ba na nim epi na ngunjii ei ninand mon! Nimbił erang nim na kin noman konj pei ngunjii ei, na ninand ku. Nimbił erang na nim arnim mił mołup kin Jiisas nge ek ka nip kin, nim ngamb kin, nim eim kin pii gii nin.

²⁰ Keimi angnan; na kapli nim oł ei erkin kin, na kin paki to ngunjii. Nimbił erang silip, Jiisas Owundu kin pii gii nipil kin, angim angim mołmbuł. Nim kapli ek nikin kin, na noman tuk er dinga kindkin kin, kaimb se ngunjii. Ngan kin, silip Jiisas Kraiss kin pii gii nipil kin, angim angim mołmbuł.

²¹ Na piip kin, na mon ei połup kin nim kin ngond ei, na nim kin kii sip enjii pa ninj mił, nim am ekii sinjii. Ei na ni piind ei, nim kapli oł kun ka na kii sinj mił, am erkin ernding pukun kin, nga na kii sinj mił, enjii en.

²² Kunum ele, nim Onisimas se orung sinjii kunum ei, nim na pimbii konu ele endi er kun enjii. Nimbił erang na namin nim kin ombii ni piind. Nimbił erang enim Gos na kin prei er ngonmun ei, Gos piipi kin, na enim kin orung kindmba.

Ek Osii Endi

²³ Epapras eim nim kin noman ka ngonum ei, eim na kin kan ngii ele ouni pałmbił. Nimbił erang eim Kraiss Jiisas kin pii gii nim ku.

²⁴ Nga yi ku Mak ni, Arisakas ni, Diimas ni Luk ni wu kei en enim, yi ku enim kin noman ka ngonmun. Ngok kin en enim na kin kongun tep to erpin erpin enjpin wu kei mołmun.

²⁵ Kapli Jiisas Kraiss Owundu nge noman ka ei enim noman tuk gui ele, tep to mułangli!

Gos Mon Endi Eipru Wumb Kin Kindim

Gos Eim Ek Ka Nipi Eim Nge Kingam Ngang Kin Sinim Kin Tor Kindim

¹ Kumb ok, Gos eim ol kanim kanim pei ni, ek kunum kunum pei nipi kin, sinim Jura wumb kin, sinim nge kupenjpjin nol kin nirim. Ek ei, Gos nge epi ekii se tonu omba piik nik tor kindimmin wumb kin, nipi ngurum. Ngang kin, sinim kin ngunjung.

² Ba akip kunum poru nimba kunum ei, Gos eim kingam Jiisas kin, ek ka nipi, sinim kin ngurum. Pe Gos eim nge kingam mondpu kin, epi kanim kanim pei sipi kin, eim nge epi tep erpi mulmba. Ei eim Gos kin ouni molkul kin, mei nin, epi kanim kanim pei erkil.

³ Jiisas nga eim Gos nge tilang owundu nge, min men andan topu kin, nga Gos nge ol kun ka molum mil, ol ei min men mil andan tonum. Nga Gos eim nge noman dinga nge ek ele, epi kanim kanim pei eririm ei, ambil gii nipi tonu embilim. Ekii se, eim wumb nge ol kis enjing ol ei, kil ngopu si kindim. Si kindipi poru nim kin, kapli eim tonu epin konu ele, Gos nge eim angip tundung dinga ele, kun molum. Gos eim nge noman dinga ele, tep eim konu ele kin, ouni molum.

Gos Eim Nge Kingam Ei Owundu Molpu Kin, Nga Enjel Ombu Ngonum

⁴ Nga Gos eim nge kingam Jiisas eim Owundu mendpil, molpu kin, eim enjel ombu ngonum. Nga Jiisas nge embe ei am Owundu mendpil tonu pupu kin, enjel nge embe ei to mani kindnim. Nga Jiisas nge embe ka wii mendpil.

⁵ Yi mil, Gos eim enjel kin ek endi nipi, ngunerim mon,

“Nam nge kingam. Akip, na nim nge arnim mil mulmbii.”

Nga Gos ek yi mil endi nipi kin, enjel ngunerim mon ku.

“Na eim nge arim mulmbii. Nga eim nam nge kingam mulmba.”

⁶ Nga kunum ele, Gos eim nge kingam kumna ei, ya mani mei ele kindim kin, eim ek yi nim ku.

“Nga na Gos nge enjel pei eim kin men tok erngii.”

⁷ Ba ei Gos eim enjel kin ek yi nirim,

“Na Gos na nge enjel ei er kindip kin, konu pop mil tonu om. Nga na nge kongun wumb ombu er kindip kin, dup anmbil mil mulnjung.”

⁸ Ba nga eim kingam kin Gos eim ek nga yi nim,

“Gos nim nge king pel konu owundu ele, kunum kunum mulnjii. Na nim ol kun ka eim ol ei kin, nim nge king pel konu ele nim wumb tep ka mulnjii.

⁹ Nim ol kun ka ol ei kin, ka piikin kin, noman ngolon. Nga nim wumb lo ek to kindim ol ei, nim noman enanim mon mendpil. Yi mil erang, na nim nge Gos nim kin kopung bein top kindind. Kindamb kin, nim wu owundu to kindamb kin, nim ka piilin. Nga nim angnim nol ei, ka piik, yi mil enerngii mon.”

¹⁰ Eim nga ek yi nim ku,

“Nim kumb ok mendpil, nim Owundu molkun kin, mei ele eririn. Nga nim nge angil ele kupu mul ei eririn ku.

¹¹ Nga mul mei ei kunum kunum mulerngil mon; ba nim kunum kunum mulnjii. Nga mul mei ouni, kon alap ok nge mil, tonu omba.

¹² Nga wumb endi konduk oknge ambilpi, mikim makim erpi, si kindmin. Si kindipi kin konduk eipi endi konj kindim ei yi mil, nim mul mei ak tokun

kin, yi enjii. Ba ni ninim kunum kunum moʻlun miʻ, yi minj molkun kin, nim oʻ eipi miʻ enenjii mon. Nga nim nge kung pani ei, poru ninermba mon!”

13 Nga Gos eim ek endi nga nipi eim nge enjel endi kin ngunerim mon; ba eim nge kingam kin yi nirim.

“Nim ya na moʻ konu ele, angil tunding dinga ele mulnjii. Molkun kin, na nim nge opu orung wumb ei eramb kin, nim nge simb ele, pei epi miʻ mandring mundmbii.”

14 Enjel ei nipe miʻ moʻmun? Ei en enim owundu miʻ molaʻmin mon; ba en enim Gos nge gui miʻ molk kin, en enim Gos nge kongun erik. Yi erangin kin, eim kindang ok, wumb nii endi, en enim Gos sipi orung simba nge wumb, paki tungii nge onjung.

2

Gos Wumb Sipi Orung Simba Ei Epi Owundu

1 Ei yi miʻ peng kin, sinim Gos nge ek ka keimi ei, Jiisas nirim miʻ, piinjpin kin, kapli sinim nga kom sepin kin, dinga ambil gii ni, ekii sipin er muʻmun. Mon pim kin, simin noman temb nipin kin, sinim Gos ek ka ei si kindpin punmun.

2 Yi miʻ kumb ok, enjel pei Gos nge ek ka ei kun ni tor kindik ei, keimi andan tok, enjing kin, kapli wumb nii endi, lo ek ekii sinarik kin, Gos ek ei piinarik enjing kin, Gos eim wumb ei kin kumep kis ei kun ngum.

3 Ngopu kin, sinim nimbiʻ oʻ erpin kin, Gos nge kumep kis ei sinermin ei, nga sinim eim kin sipi orung simba nge ninim ek ka ei, buʻ ngopun kin, piinenjpin kin, kapli sinim yi ku kumep kis sinin. Nga kumb se, sinim nge Owundu eim sinim sipi orung simba nge ek ei, ni tor kindim. Pe nga, wumb en enim, eim ek ka ei piinjing wumb ei ni, ek nik tor kindik, sinim ngok ek ei keimi, pa ninmin.

4 Nga kunum ele endi ku, Gos eim ek ni tor kindpi kin, epi dinga kopur andan tum. Topu kin, eim oʻ ka kopur ni, jep oʻ kanim kanim erpi kin, to tor kindim. Nga Gos nge Gui Ka epi ka wii ngolum epi ei, eim nge noman ele ngum ei, sinim andan topu kin, Gos ek ka ei keimi nipi ngum.

Jiisas Sinim Sipi Orung Simba Nge Puʻwu

5 Pe nga sinim mei konu eipi ele, ekii se tonu omba ei ninmin. Gos eim nge enjel ei er kindang molk kin, mei konu ele, tep erngii ninerim mon; ba Gos eim kingam kin yi miʻ nirim.

6 Wumb endi eim Gos nge ek ka ok puʻlum miʻ yi ninim,
“Wu nipe wu peng kin, Gos wu ei kin nim noman ngolun? Min wu ei nipe wu peng kin, Gos nim wu ei kin noman to piikin kin, tep ka en?”

7 Gos nim wu eririn kunum ei, aninga kopur mani kembis erpi kin, enjel kin mandring kindrim. Nga ekii se, nim wu ei kin tilang owundu nin, embe ambil tonu kindkin kin, ngokun en.

8 Nga nim epi pei wu ei nge simb ele mandring kindkin kin, tep ermba nge mundun.”

Keimi, Gos eim epi pei wu kin mandring kindpi kin, tep ermba nge mundum. Mondpu kin, Gos epi endi wu kin mandring kind pendpi kin, endi sinermba mon. Ba akip kunum ei, sin kinanmin ei, wu eim epi pei tep enim ei mon!

9 Ba pe, sinim Jiisas kaninmin. Eim kunum kopur aninga, mani kembis enjel kin mandring mundang muʻlum. Muʻlang kin, Gos eim king miʻ tilang owundu nin, eim embe ambil tonu kindim. Nimbiʻ erang eim koʻpu kin,

eim ngenj kumbii sim ele, oł yi mił erim. Yi mił erang, Gos eim noman ka ngopu kin, Jiisas wumb pei kin, kułmba nge paki topu erim.

¹⁰ Gos erim oł ei, ei oł kun ka mendpił. Nimbil erang Gos eim epi pei nge pułwu. Eim epi pei ombu, eim embe ambil tonu kindngii nge eririm. Gos eim noman ele kangil ombu pei tu wupu kin, eim nge tilang owundu ka wii ei ouni singii. Yi mił erang kin, eim Jiisas ngenj kumbii sim ele nge, Gos eim wiik turum. Topu Jiisas erang kin, sinim sipi orung simba nge kumna mendpił nin, oł kun ka wii mendpił tonu om.

¹¹ Yi mił, Jiisas eim wumb oł kun ka ełim wu ei kin, nga wumb en enim oł kun ka wumb tonu onjung ei kin, Ernjing Gos ende mołum. Yi mił erang ele nge, Jiisas eim wumb ei, angnan noł nimba ei, singambil kulerim mon.

¹² Nga Jiisas eim ek yi mił ninim, “Na nim Gos nge embe ele nip kin, ek ni tor kindip kin, nam angnan noł ngumbii. Na golang ni tor kindip kin, enim wumb pei kułow tungii konu tuk mii memb ele, nim embeambil tonu kindmbii,” pa nim.

¹³ Eim nga ek yi nim, “Na nam angim noł kin ouni Gos kin pii gii nimbii.” Eim nga ek yi nim ku, “Na ya ele moł, Gos na ngum kangil ombu kin ouni ni mołmun.”

¹⁴ Yi mił erang kin, kangil ei ngenj miyem wumb mił mołmun. Mułangin kin, Jiisas eim yi mił ku, wumb nge ngenj miyem ele sipi tonu opu mułum. Eim oł yi mił erim ei, eim kułmba nge erim. Erpi kołpu kin, Seisen wumb koltmun oł ei nge dinga sałim wu ei, eim to kis erpi mani kindmba.

¹⁵ Nga Jiisas oł yi erpi kin, wumb kan ngii mił kunum kunum molk kin, kongun wii erik mulnjung wumb ei, eim sipi orung seng kin, wii mulnjung. Nimbil erang wumb ei, en enim kułngii oł ei nge, mund mong erik mulnjung.

¹⁶ Yi mił erang kin keimi Jiisas eim enjel ei wumb mił mon; ei eim paki tumbii ni pinerim mon; ba eim Eiparam nge sinim tilap wumb ei, paki tumbii ni piinim.

¹⁷ Ei yi mił, Jiisas eim nge angim noł mołmun ei mił, oł kanim kanim pei ełmin ei mił ku, eim kin tonu omba. Wang kin, eim kapli, Gos kin kułmał kałiim wu num mołpu kin, Gos nge kongun ermba. Erpi kin, eim wumb kin kaimb sipi kin, eim kongun kun ka mendpił er mułmba. Mułang kin, eim kapli wumb pei nge oł kis ei, kil ngopu si kindmba.

¹⁸ Nimbil erang ei eim ngenj kumbii ei, eim kin tonu wang kin, oł ermba mił, kenmbii ni piipi erim. Yi mił erang kin, ngenj kumbii wumb kin tonu wang kin, oł ermba mił, kenmbii ni piipi erim ei, eim kapli dinga peng kin, wumb ei kin, paki topu ermba.

3

Jiisas Owundu Mołpu Moses Ngonum

¹ Na nge Kraiss kin pii gii ninmin nge angnan noł, enim Gos epin konu ele, mołpu kin en enim mundang eim nge wumb mołmun. Enim Jiisas mołum mił, pii kun erik, eim Gos nge ek se andiim wu nin, kułmał kałiim wu owundu nin, enim eim kin pii gii nipin kin, eim embe ni tor kindngii.

² Jiisas ei mołum mił Gos eim mondpu kin, eim nge kongun kun ka erpi kin, Gos ek nirim mił ei, ekii sipi, keimi ełim. Ei yi mił ku, Moses eim Gos ngii ele ok kongun erim mił, eim Gos nge wumb tilap kin, oł kun keimi ełim.

³ Ba Gos eim ni piim mił, Jiisas eim kapli eim embe owundu tonu pang kin, Moses nge embe mani pum. Nimbil erang wumb endi Jiisas eim ngii tekim wu ei, eim embe tonu pang kin, nga Moses sinim mei wumb mendpił ngii mił, eim embe ei mani punum.

4 Yi mił, ngii endeim endeim ni, wumb endi eim takilim; ba Gos eim epi kanim kanim pei eririm pulwu mołum.

5 Pe nga Moses eim Gos ngii pei kongun wu mołpu kin, kongun kun ka erim. Erpi kin, Gos nge kongun wu mołpu kin, Gos nge epi kanim kanim ekii se ek nimba mił, ek ei Gos tilap wumb Esrel kin ni tor kindim.

6 Ba Krajs eim Gos nge kongun wu minj mon; ba eim Gos kingam mołum ku. Mołpu kin, eim Gos nge ngii ei tep er mołum wu owundu ei kun ka tep elim. Pe nga sinim pii gii ninjpin kin, ambil gii dinga nipin kin, eim kin ka piipin kin, Owundu orung omba nge kui er mułpun kin, kapli sinim eim nge wumb ngii mił eim tep er mołum mił, sinim mułmun ku.

Gos Nge Wumb Kor Kunum Singii

7-8 Yi mił erang kin, Gos nge Gui Ka ek nirim mił pii kun ermin.

“Akip kunum ei enim Gos ninim ek ei, piik enjing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Ei yi mił, Esrel wumb kumb ok, na nge ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing kunum ei, mei wii sim konu ele molk kin, na oł ermbii mił, kenmin ni enjing. Erik kunum ele, en enim noman tuk ele, dinga kindik enjing.

9 Na oł ka wii kanim kanim enj mił ei, kanik kin, kung ngii engki kapli kapli opu purum. Ba nga mei wii sim konu ele enim nge kupenjing noł ombu, na ermbii mił kenmin ni enjing.

10 Yi mił erangin kin, na wumb ei kin popuł kis sip kin, nga na ek yi ninj. ‘Enim wumb ei, kunum kunum ei, enim nge noman tuk ele, oł kis erik punjung. Puk kin na nge oł kun ka noman enerang kin, ekii sinenjing mon.’

11 Pe nam popuł kis sip kin, na ek keimi dinga nip, tonu kindinj. ‘Wumb ei en enim na moł konu ele, tuk ok na nge kor konu ka wii ele mulerngii, mon mendpil!’ ”

12 Na nge angnan noł, enim kan kun erik mułngii! Mon pim kin, wu endi enim mołmun konu ele, tuk mołpu kin, eim noman tuk ele, kis piipi kin, pii gii ei si kindpi kin, eim Gos kunum kunum mołum Gos ei kin, buł ngopu, ermba.

13 Ba enim kapli kunum kunum enim wumb endeim endeim ni paki tołum ek ka ei, nik ngungii. Ngok kin, Gos pe akip kunum ei, akip mołum mił, yi erngii. Mon pim kin, wu endi enim tuk mołmun konu ele mołpu kin, oł kis ek kend topu of ei erang kin, wu endi nge noman tuk ele, dinga kindpi ermba.

14 Yi mił, sinim kumb se Krajs kin pii gii ninjpin kin, kapli pe pii gii ei, ambil gii ni mołpun kin, kapli kunum poru nimba kunum ei, yi mił enjpin kin, kapli sinim Krajs kin ouni ende keimi pupun mułmun.

15 Ei Gos nge ek ka ei ek yi ninim,

“Akip kunum ei, enim Gos nge ek ka ei pii gii ningii. Nik kin, kapli enim noman tuk ele ambil gii dinga ninerngii mon! Ei yi mił erang, kumb ok Esrel wumb nam ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing.”

16 Wumb nii endi, Gos ek piik kin, nga buł ngok ekii sinenjing wumb ei, eim nge wumb Moses Eisip konu ele mulnjung wumb ei, si kindik kin, tor tu wum wumb ei mendpil, oł yi mił enjing.

17 Ei wumb nii endi, Gos en enim kin kung ngii engki kapil kapli pei popuł kis sim? Ei eim nge wumb oł kis enjing ele nge, en enim kin eim popuł kis sim wumb ei, en enim konu wii sim konu ele, mani puk kulnjung?

18 Pe wumb nii endi, Gos ek dinga ni tonu mendpil kindpi kin, yi nim. Wumb ei na kor konu ka wii ele, tuk pu mulerngii mon? Ei wumb nii endi kin ek ninim? Ei wumb kopur en enim, Gos ek to kindik, ekii sinarik enmin wumb ei kin ninim.

¹⁹ Yi mił nga, sinim piinmin ei, wumb en enim Gos kor konu ka wii ełe, kaplı tuk punerngii mon. Nimbił erang wumb en enim, Gos kin pii gii ninenjing mon.

4

Gos Nge Wumb Ei Gos Nge Kor Ka Ei Singii

¹ Pe sinim kin Gos eim ek dinga keimi nipi kin, sinim eim kin konu ka ełe kor mułngii nim konu ei, pe piram salim. Pe sinim wumb kopur mund mong ermin. Mon pim kin, sinim wumb kopur mołmun konu ełe, wu endi tuk mułum kin, Gos konu ka ełe, kor mułmun konu ełe, kaplı enerim kin, tuk punermba.

² Yi mił, sinim Krai nge ek ka ei piinjpin mił, Esrel wumb ok yi ku piinjing. Ba Krai nge ek ka ei, enim piinjing ei, enim paki tumerim. Nimbił erang en enim, ek ka ei piik enjing; ba en enim pii gii ninenjing mon!

³ Ba pe sinim wumb nii endi Gos kin pii gii ninjpin kin, Gos nge kor konu ka wii ełe, tuk pupun kin, Gos kin ouni kor mułmun. Nga Gos eim ek yi nirim,

“Na nam wumb nge oł kis ełe popuł sip kin, ek keimi dinga tonu kindip yi nir. ‘Pe wumb ombu en enim ya tuk nam kor konu ka wii ełe ok kor mulerngii mon!’ ” Gos eim ek yi nirim.

Neng kin, ei eim mei ni, epi pei kongun er poru nirim kunum ei, kor mułmbii nirim mił, pe piram mołum. Mołpu kin, Gos kor konu ka wii piram palim ełe nge eim yi ninim.

⁴ Yi mił pe Gos nge ek ka ok mon poł pendrim kunum ełe angil orung nga tał, ełe nge ek yi nirim.

“Pe Gos eim nge kongun kunum angil orung nga endeim ełe, kongun eririm. Nga kunum endeim ełe Gos eim kor multum.”

⁵ Pe nga Gos ek ka ełe nge yi nirim,

“Enim wumb ei nam kor konu ka ełe tuk ok na kin kor mulerngii mon mendpil!” pa nirim.

⁶ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos ek ka ei piinmin wumb ei, Gos kor konu ka wii mołum konu ełe piram mołum ei, aki topu seng kin, tuk pungii. Nga wumb en enim Gos nirim ek ka ei, ok piinjing; ba Gos nge kor konu ka mołum konu ełe, tuk punenjing mon. Nimbił erang wumb ei Gos eim ek ka dinga keimi nirim ek ei piik; ba nga ekii sinenjing mon.

⁷ Pe nga Gos kunum endi tonu kindmbii nirim, “Akip kunum ei mendpil tonu kindmbii,” nirim. Nga kindpi erpi kin, Gos ek yi nipi, Deipis kin ngurum ei, kung ngii pei o purum mił, yi ku ekii se nirim.

“Akip kunum ei Gos nge ek ei piik enjing kin, kaplı enim noman tuk ełe dinga kindnerngii mon! Enim Gos ek ei ekii singii!”

⁸ Ba Josuwa wumb ei tep er sipipi wumb ei kor konu ka ełe, si pang kin kor mułulangin kin, kaplı Gos nga kunum endi, ekii se kor ka wii mułngii nge, ninenelang mon.

⁹ Yi mił erang kin, Gos nge wumb ei, en enim Gos nge kor konu ka wii mułngii kunum ełe piram salim.

¹⁰ Yi mił, wumb nii endi Gos kor konu ka ełe tuk pum kin, kaplı wu ei, eim nge kongun erim mił, kor mułmba. Ei yi mił, Gos eim kongun erpi kin, nga kor mułum mił wu ei, yi mił ku mułmba.

¹¹ Yi mił erang, sinim noman dinga kindpin kin, Gos nge kor konu ka wii ełe, tuk bin nipin ermin. Mon pim kin, wumb endi Gos ek ekii sinarpi

mulum kin, ok wumb enjing mił, yi mił ku Gos kor konu ka wii ele, tuk punermba mon!

¹² Yi mił, Gos nge ek ka ei nirim mił piram palim kunum kunum konj mulang kin, noman dinga peng kin, wumb kin kongun enim. Gos nge ek ka ei, tui jik anmbil tał tukum salim mił ei, to mani kindim. Kindang kin, ek ka ei wumb noman tuk ele, tuk mendpił punum. Pupu kin, ei tuk mii memb noman tuk ele nin, noman tuk gui ei ni, wumb yi mił ku mok gopsing ni, embil siki ei ni, mok topu kapli elim. Nga Gos ek ka ei, noman tuk ele noman to piingii nin noman tuk nge noman enim mił ei, mok topu kun enim.

¹³ Nga epi endi Gos eririm epi ei, Gos ningil ele, kapli koi ermba mił mon. Ba epi pei ei peni ele, aki topu salim ei, Gos ningil ele, kanpi poru ninim. Neng kin, Gos sinim enmin ol pei, kanpi piipi kin, mok topu ermba.

Jiisas Sinim Nge Kulmal Kalmin Nge Owundu Motum

¹⁴ Pe nga sinim nge kulmal kalmin owundu Jiisas Gos nge kingam ei, epin konu ele tuk mendpił pupu kin, Gos kin molum. Yi mił erang, kapli sinim nge Owundu Jiisas ei, eim kin pii gii nipin kin eim ambil gii nimin.

¹⁵ Yi mił, sin sinim noman dinga ei pinerang kin, sinim nge kulmal kalilim owundu ei, eim sinim kin kaimb sipi piinim. Piipi kin sinim kin ermba mił kenmbii ni piipi erim mił, ol enmin ol ei, kanim kanim pei Owundu kin, yi mił ku tonu om; ba eim ol kis endi eneririm mon! Yi mił erang, eim kapli sinim paki tumba.

¹⁶ Yi mił erang nga, sinim Gos nge king peł ele, noman ka ngolum konu ei, tungu enarpi kin, mandi pupun prei erpin mulmun. Molpun kin, sinim Gos nge kaimb sipi kin, noman ka ngopu kin, ol ei, sinim nge embin simba ei, paki tang kin ei simin.

5

Sinim Nge Kulmal Kalilim Owundu Jiisas Kaimb Sipi Ngonum

¹ Yi mił peng kin, sinim ol yi mił elmin. Sinim Jura men ngii kulmal kalilim owundu pei, wumb tuk molmun wumb ei tonu kindik mondułmun. Eim wumb kin, Gos kin tuk mii memb molpu kin, Gos kongun erpi kin, wumb paki tołum. Tang kin, eim wumb ol kis elmin ol ei kin, kulmal kalilim ol ei nin, epi ka wii ei, Gos kin ngolum ei nge, ol kis kil ngopu, si kindmba.

² Nga eim wumb nii endi, eim Gos ol kun ka pii kun enarpi kin, nga Gos nge ol kun ka ekii sinermba wumb ei kin ek dinga ninarpi kin, giyeng nipi elim. Nimbil erang ei, eim wu endi ku, eim nge ngenj dinga pinerang kin, eim kapli wumb pei paki tumba?

³ Nga nimbil erang eim nge ngenj min, noman dinga pinerang kin, kapli eim Gos kin kulmal kalpi ei, eim nge ol kis erim ei eim mendpił ngunermba mon; ba nga wumb eipi nge ol kis enjing kin, kulmal kalpi ouni ngumba ku.

⁴ Nga kulmal kalilim owundu nge, kongun embe salim. Seng kin, wu endeim ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, eim noman ele kongun ei, ermbii ni piinerim mon. Ba Gos ei eim mendpił, wumb ei to tonu kindpi mundang kin, kongun elmin. Gos ok erang yi ku, Eron kulmal kalilim owundu nge kongun ei, wii topu kin, oi nipi kin, tonu kindpi mundum.

⁵ Ei yi mił ku, Krai ei eim embe ambil tonu kindpi kin, kulmal kalilim owundu mulmbii, pa ninerim mon. Ba Gos ei eim to tonu kindpi mondpu kin, kongun ei ngum. Ngopu kin, Krai kin ek yi nipi ngum, "Nim nam nge kingnan. Akip kunum ei, na nim arnim mol," pa nim.

⁶ Nga eim mon eipi endi ele, ek yi nirim ku.

“Nim Gos nge kulma! kalilim wu endi kunum kunum molkun kin, wu Melkisirek eim kulma! kalpi elim mi!, nim yi ku ekii sikin er mo!um,” pa nim.

⁷ Pe Jiisas eim ya mani mei e!e multum kunum ei, prei erpi, kii sipi kin ke dinga pei nipi kin, ningi! ka mani opu kin, Gos ngurum. Ngang kin, eim piim ni Gos eim kapli eim kulmba o! ei, si tor simba ni piim. Nga Jiisas prei erim mi!, Gos piipi mo!pu kin, paki tum. Nimbil erang eim Gos noman e!e, ekii sim.

⁸ Jiisas eim Gos nge kingam; ba eim ngenj kumbii sim e!e, o! yi mi! erim ku. Erang e!e nge, andan keimi mendpi! topu, Gos ek nirim mi!, ekii sipi mendpi! er mo!um.

⁹ Pe eim o! kun ka mendpi! erang kin, wumb Gos kin sipi orung simba. Sipi kin, eim kunum kunum konj mu!ngii nge pu!wu tonu om. Wang kin, wumb eim kin pii gii nik kin, ekii sik erngii wumb ei nge, sipi orung simba.

¹⁰ Nga Gos Jiisas eim kulma! kalilim owundu ei, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, eim Melkisirek kulma! kalilim o! ei, yi mi! ku ekii sipi er mu!mba.

Wumb Gos Kin Bu! Ngok Kin, Orung Pungii Ei Nge, Kan Kun Erik Mu!ngii

¹¹ Pe sinim Melkisirek ek ei nge, ek pei palim ni piinmin; ba ek ei er kun erpin ni, andan topun kin, enim ngumun ei, ngumun mi! nenj? Nimbil erang ek dinga pu! ei, enim pii kun erngii nge, noman pina!im wumb mi!, tonu onjung.

¹² Yi mi! pe, sin enim wumb kin kengip ek kunum o!t andan topun kin, enim wumb eipi kin, kapli andan tungii. Ba wumb endi enim kin kengip ek ei, andan topu kin, Gos ek ka mong kumna ei, andan topu enim ngumba. Ei yi mi!, pe enim kuni mendpi! mi! nungii; ba enim kapli enanim mon. Ba enim yi mi!, am to nok ei, minj nok molk pungii.

¹³ Yi mi!, wumb nii endi am to nok numba wumb ei, eim dinga pinerang kin, kangil kembis mi!, piram mo!um. Nga wumb ei, Gos nge o! kun ka o! ei, piik kun enanmin mon.

¹⁴ Ba kuni mendpi! no!mun wumb ei, en enim tonu wangin kin, wumb dinga mo!mun. Nga wumb dinga ei, kapli o! kis min, ka salim o! ei, kenmin ni piik enjing. Nimbil erang en enim o! kun ka e!e, minj molk pu!mun.

6

Sinim Kraiss Kin Pii Gii Ei, Ambil Gii Nipin Mulmun

¹⁻² Yi mi! pe, sinim Kraiss nge ek ka kumna nge kengip ek kembis kembis ei, piram mularpin nga ek ka dinga pu!e ei, piipin kin, er mulmun. Mulamin kin, wumb dinga mi! tonu opun mulmun. Sinim ngii tumunj mi! kunum kunum pulanmin mon. Pule ei yi mi!, sinim kumna ek ka kembis kembis ei, noman tuk e!e ak topun piimin ni, ek ka ei, sinim bu! ngopun kin, o! kis enjpin o! ei, noman konj ka pina!im mi! e!e piram mulermun mon. Nga ek ka kembis kembis kumna ei Gos kin pii gii nimin ni; ek ka ei, kengip ek kanim kanim no! was ni wumb peng no! pendik ngok enmin o! ei ni; nga angil tonu peng e!e ambilk Gos Gui ka simin ni prei erngii ei ni; nga enim wumb kolk kin; nga konj tonu ok angk mo!mun ei ni; nga kos owundu piipi kumep kis kunum kunum singii nge ek ei mendpi! piik kin, mulerngii mon.

³ Sinim o! yi minj er mulmun ei, Gos eim sinim nge and!am ei aki topu nim kin, kapli o! yi ermin.

⁴ Yi mi!, wumb en enim nge noman tuk aki tok kin, Gos kin orung ongii ei, kapli enanim. Wumb ombu en enim Gos ek ka keimi ei, piinjing wumb

ei, en enim Gos noman ka epi ei, tonu epin konu eŕe salim ei sinjing. Sik kin, nga en enim Gos nge Gui Ka epi ka wii ei, mok to sinjing ku.

⁵ Nga enim Gos ek ka ei piinjing kin, ei ka wii ni piingii. Nga Gos nge mei ka wii eŕe, noman dinga ei, tonu omba miŕ ni piinjing ei, ka wii ku ni piingii.

⁶ Ba wumb en enim Gos kin buŕ ngok kin, en enim oŕ kis enjing ei, kaimb si piik kin, buŕ ngok, si kindnanmin. Nimbil erang wumb kopur en enim, Gos eim kingam ei, ond peri eŕe birim bup miŕ, nga to kundnjung. Nga eim wumb mulnjung konu eŕe wumb ei, kumb eŕe nga ambil gii nik erangin kin, singambil sipi piim.

⁷ Ei yi miŕ peng kin, mei konu kembis endi sim ei, konu kumb pei topu, mani om. Opu kin, mei er ka erpi tonu wang kin, kuni mong ka topu kin tonu opu mulmba. Mulang kin, aka pin kuni ei, wumb telnjing wumb ei, paki tang kin, Gos eim erang kin, aka pin ka wii miŕ tonu omba.

⁸ Ba aka pin ei, kan gal kanim kanim ei tonu wang kin, kapli ei mei er kis enim. Erpi kin, Gos nge ningil eŕe mandi topu, kis erpi kin, ekii se mendpil dup miŕ nopo poru nimba. Mei poru nipi kin, yi miŕ ku, wumb oŕ kis elmin wumb ei, poru nimba ku. Ba wumb oŕ kun ka elmin wumb ei, Gos kin epi ka wii singii.

⁹ Ba pe sin ek embin endi enim kin yi ninjpin kin, na nge wumb puŕ ombu enim, Gos ek ka ei, enim buŕ ngok, si kindnerngii mon; ba sin keimi piinmin ei, epi ka wii oŕ ei nge, Gos enim sipi orang simba.

¹⁰ Yi miŕ, Gos eim oŕ kun ka elim nge puŕwu moŕpu kin, en enim kongun ok enjing oŕ ei, Gos eim ouru ninermba mon. Nga enim noman ngonmun oŕ ei nge, andan tok, eim kin ngunjung kin, enim engnjing noŕ, Gos kin pii gii ninmin wumb ei, paki tok kin, nga yi ku erik moŕmun.

¹¹ Pe sinim noman owundu endi to piimin ei, enim endeim endeim ni, noman dinga kindik ei, minj pepi pang kin, kunum poru nimba kunum ei, poru nimba. Pe enim Gos nge ka wii endi kenmin ni, piinmin kui erik moŕmun ei, keimi tonu omba ei kenmin.

¹² Yi miŕ enim kongun enarik kin, ten kulerngii mon. Ba enim wumb pii gii nik kin, ten kularik enmin oŕ ei, yi miŕ enim ekii sik erngii. Erik kin, Gos ok ek nipi ngumbii nirim miŕ epi ei, kunum olt kui er molk pangin kin, ngang singii. Nga enim yi ku, wumb ombu elmin miŕ erngii.

Gos Eim Keimi Piipi Kin, Ek Keimi Dinga Eŕe Nge Pii Gii Nimin

¹³ Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi, Eiparam ngurum ek ei, oŕ nipe oŕ endi ermbii ni piirim oŕ ei, nga Gos eim kin nirim. Kunum eŕe wumb endi eim owundu moŕpu kin, Gos kamb mani kindneririm mon. Kindnarpin kin, nga eim ek keimi dinga ni pendrim ei, eim nge embe eŕe piipi kin, nirim. Nirim eŕe nge, dinga ngolum.

¹⁴ Ngang kin Gos eim Eiparam kin ek yi nirim, “Na ek keimi dinga nim kin ni pendinj ei, na ek ka wii endi nip ngamb kin, nim nge kupanim noŕ wumb tilap ei, pei tonu ok mulngii,” pa nim.

¹⁵ Nga wu Eiparam eim kunum olt ten kularpi kin, kui er moŕpu kin, Gos eim kin ek keimi dinga ni pendrim miŕ, epi ngumbii ninim epi ei, ngang sirim.

¹⁶ Pe wu endi, eim ek keimi mendpil dinga tonu kindpi endi ermbii nilim ei, eim wumb endi, eim embe tonu puŕum wu owundu ei kin ek dinga ouni piipi nilim. Pe ek keimi mendpil nilmin ek dinga ei, en enim wumb kin ek orang orang miŕ nilmin ek ei, pandi tok poru ningii.

¹⁷ Yi miŕ erang, kumb ok Gos eim noman eŕ oŕ endi ermbii nilim oŕ ei, eim nipi peni eŕe kindpi kin, wumb nii endi ek keimi dinga nipi kin, nipe epi endi simba nilim oŕ ei, si kindnalim mon mendpil. Yi miŕ peng, eim ek

keimi dinga ni nga eim nge embe ni pendilim ek ei, epi ka ei kin, pep ende kindilim.

¹⁸ Yi mił, pe epi kei dinga salim epi ei, to eipi eipi kindpi kin, enermba mon. Gos eim ek keimi dinga mendpil nipi, tonu kindpi kin, nga eim ek kend topu enermba, mon mendpil! Oł ei, sinim wumb noman tuk ele, er dinga kindang kin, sinim sikir pupun kin, Gos mołum konu ele mandi pupun mułmun. Yi mił erang, sinim nge noman tuk ele, Gos nirim mił epi ka wii ei, ambil gii nipin kin, kui er mułmun.

¹⁹ Pe Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, yi mił noł sip si pendngii erik kin, epi wurup nipi, kan kin ambil gii niłmin epi ei mił, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, sinim noman tuk ele, yi mił ambil gii nipi, dinga ngumba. Ngopu kin sinim kui er mołmun epi ei, nga ambil gii niłim wu owundu ei yi mił eim pupu kin, Gos nge men tołmun ngii owundu nge, palting ka wii mendpil ei nge, alap owundu tukrung pandi to sim konu ele pum.

²⁰ Pupu kin, palting ka wii ei, Jiisas kumb se, men ngii ele tuk pupu kin, andłam aki topu seng kin, sinim kin paki tumba nge pum. Pupu kin, nga yi ku, eim kułmał kalilim wu owundu Melkisirek kułmał kalilim nge tilap ende mił, eim kunum kunum tonu opu mułum.

7

Gos Nge Kułmał Kalilim Wu Owundu Melkisirek

¹ Yi mił ku, wu ei Melkisirek eim Seilim konu ele wumb ombu nge wu king mołpu kin, nga Gos nge kułmał kalilim wu owundu ei, eim Gos Owundu eim am ei tonu mołpu kin, Gos nge kongun elim. Nga wu Eiparam eim, kumb ok opu erpi kin, king wumb to kondpu kin, eim ngii konu orung pum. Pang kin, wu Melkisirek eim andłam ele, Eiparam kanpi kin, nga noman epi ka wii ei ngurum.

² Ngopu kin, Eiparam eim opu erpi epi orung sim epi pei engki salilim ele ei, endeim sipi kin, Melkisirek ngurum. Pe nga wu ei, Melkisirek ei, eim embe pule yi mił niłmin, “Wu king kun ka wii mołulum wu” pa niłmin. Pe nga eim Seilim konu ele nge wumb king multum ku. Nga eim embe puł nga endi yi mił pałim ku. “Wu king noman emin ngołum wu,” pa niłmin.

³ Pe Melkisirek nge mam arim tał ei nge, endi mołałmbił mon. Nga eim nge kupam noł ei nin, am kangil kembis kunum molk endik ei, endi mulerik mon ku. Nga kulk kunum ei, endi mulerik mon ku. Ba eim Gos nge kingam mił, eim Gos nge kułmał kalilim wu kunum kunum mołulum.

⁴ Pe enim keningii ni, eim wu owundu mołum mił, ei keningii. Nimbil erang Eiparam sinim nge kupenjpın owundu ei, epi nipe epi engki sim epi ei, endeim Melkisirek ngopu poru nim.

⁵ Nga Liiwai nge kingam noł ei, wumb kopur en enim kułmał kalilim kongun ei, lo ek ele yi nik ngołmun ei, en enim wumb tilap ei, epi engki salilim epi ei, endeim Esrel wumb kin ei silmin. Nga Esrel wumb ei, en enim wumb mei tilap ende wumb ei, en enim epi yi ku silmin. Nga en enim Eiparam nge kingam noł mołmun. Ba Liiwai nge wumb ei, Esrel wumb kin engki epi salilim ni epi endeim ni yi ku silmin.

⁶ Ba wu ei Melkisirek wu owundu mołpu kin eim Liiwai nge tilap ende mił mon; ba epi engki salilim eim epi endeim sipi kin, Eiparam wu owundu yi ku epi ka wii ngum ei, Gos ek keimi dinga nipi ngumbii nirim mił, ngang sim.

⁷ Yi mił sinim piinmin, wumb endi eim epi ka wii ngołum ei, wumb molk tonu owundu pułmun. Nga wumb endi eim epi ka wii silim wu ei, mołpu kin, mani mił pułum.

⁸ Ya ele nge, Gos kin kulmaḥ kaḥimin owundu kunum kunum konj molalmin wumb ei, epi endeim silmin. Ba nga wu eipi endi, Melkisirek Gos nge ek ka mon poḥ pendnjing ei, eim kin yi ninim. Eim wu konj kunum kunum moluḥum wu nga ei epi endeim silim ku.

⁹ Nga Eiparam eim epi engki saḥim epi ei, Melkisirek kin, kumep endeim ni ngoluḥ. Nga sinim yi miḥ ninim; Liiwai nge wumb ei, Eiparam kingam noḥ kin epi engki saḥim epi ei, endeim silmin ei, Eiparam kin kumep endeim ngo pendik kin, epi ei silmin ku.

¹⁰ Nimbil erang, pe Liiwai eim mengnerik kunum ele, oḥ yi miḥ erik. Ba eim ek nirim ei, eim kupam noḥ, Eiparam nge ngenj ele, tukrung miḥ multum kunum ei, ek nirim ei, Eiparam eim Melkisirek kin, andlam ele kan sikil kunum ei, ek ei nikil. Yi miḥ nikil, wu Liiwai eim epi engki saḥim ei, endeim epi sipi kin, wu Melkisirek yi miḥ ngurum ku.

Jiisas Melkisirek Miḥ Motum

¹¹ Kumb ok, Liiwai nge tilap ei, Gos nge kulmaḥ kaḥimin wumb molk kunum ele, lo ek nipi kin, Esrel wumb ngurum; ba wumb ombu oḥ kun ka oḥ ei, enalmin mon. Pe Liiwai nge tilap wumb ei, Gos kulmaḥ kaḥimin wumb molk kin, kongun erangin kin, ka wii molpu nim kin, kapli nga wumb eipi endi opu kin, Gos nge kulmaḥ kaḥim wu owundu endi mulermba mon. Ba nga wumb nii endi, Gos nge wu owundu muḥum ei, Melkisirek eim muḥangli nim miḥ, ei motum; ba Liiwai nge tilap ei Eron nge tilap miḥ mon.

¹² Yi miḥ nga, Gos nge kulmaḥ kaḥim wu owundu ei, to eipi eipi kindpi nim kin, kapli kulmaḥ kaḥim wu owundu nge, eipi endi tonu omba. Opu kin, kapli nga lo ek ei, to eipi eipi kindpi kin, kongun ei, tep ermba ku.

¹³ Yi miḥ, sinim nge Owundu Jiisas epi ombu nge, ek ninim ei, eim wumb tilap eipi endi nge molmun. Molk kin, wumb tilap ei kin, Gos nge kulmaḥ kaḥim wu owundu nge kongun tonu ok kin, endi mulaḥmin mon.

¹⁴ Yi miḥ, pe wumb pei piinmin ei, sinim nge Owundu ei, Jura nge wumb tilap ele tonu om. Wang kin, Moses eim wumb tilap ei kin, Gos nge kulmaḥ kaḥimin wumb muḥngii, pa ninerim. Ba Jiisas kulmaḥ kaḥim wu owundu lo ek konj endi ei tep er motum.

Nga Gos Nge Kulmaḥ Kaḥim Wu Owundu End Eipi Ei, Melkisirek Miḥ Motum

¹⁵ Yi miḥ, sinim kun keimi piinmin ei, wu endi eipi tonu opu kin, Melkisirek kulmaḥ kaḥim wu owundu ei, miḥ motum.

¹⁶ Motum wu ei, tilap min miyem ende wu ei, to tonu kindik kin, kulmaḥ kaḥim wu owundu ni tonu kindik kin, lo ek nirim miḥ mundnenjing mon. Ba eim nge noman dinga ei, konj kunum kunum moluḥum ele nge erpi kindang kin, kulmaḥ kaḥimin wu miḥ muḥum.

¹⁷ Yi miḥ, Gos nge ek ka mon poḥ pendnjing ei, eim kin ek yi ninim, “Nim Gos nge kulmaḥ kaḥim owundu kunum kunum molun ei, Gos nge kulmaḥ kaḥim wu owundu Melkisirek multum miḥ, ekii sikin molun.”

¹⁸ Nga sinim piinmin ei, lo ek ok nge ei, orung kind si kindim. Nimbil erang ei dinga pinaḥim nin, nga sinim paki tunaḥim, mon ku.

¹⁹ Yi miḥ, Moses nge lo ek ei epi endi kapli er kun mendpiḥ enermba mon. Pe nga Gos eim andlam konj endi ei, sinim kui er muḥamin kin, sinim kin tuk tu wunum. Tu wupu kin, andlam ei, lo ek ei to mani kindim. Kindang ele nge, sinim kapli Gos kin mandi opun muḥmun.

²⁰ Nga Gos eim Jiisas kulmaḥ kaḥim wu owundu nipi kin, to tonu kindpi mundum ei, wii miḥ to tonu kindpi, mundnerim mon. Eim ek keimi ni tonu kind pendpi kin, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, kulmaḥ kaḥimin wumb ok nge ei, ei yi miḥ mon.

²¹ Ba Jiisas eim, Gos nge kulmał kalilim wu owundu tonu opu, yi mił mułang kin, Gos eim ek keimi nipi kin, er kindpi mundum. Nga Gos Jiisas kin, ek yi nim,

“Owundu ek keimi ka ni, tonu kind er pendim. Eim nga eim noman ele, nga ak topu kin, endi eipi mił, endi pinermba mon. ‘Nim Gos nge kulmał kalilim owundu kunum kunum mołum.’”

²² Yi mił, sinim keimi ni piimin ei, Gos nge ek dinga konj ni pendrim mił ei, Jiisas kin nirim. Nirim ek ei, keimi mendpił ka wii mendpił palim. Pepi kin, Gos Eiparam kin nirim ek dinga ok nge ei, to mani kindnim.

²³ Nga kumb ok, kulmał kalilimin wumb endeim endeim ni tonu ok, kolk nga eipi tonu ok, yi erik pei muljung; ba en enim kunum kunum kongun kapli enanmin. Nimbił erang en enim kołumun. Kolk kin, nga kunum kunum konj mołalmin.

²⁴ Ba pe Jiisas eim kunum kunum mołum. Nga Gos nge kulmał kalilim owundu nge kongun ei nge sipi kin, wumb eipi endi kin, ngunermba mon; ba eim endeim kunum kunum erpi mołum.

²⁵ Yi mił nga, eim oł yi mił kapli ermba. Erpi pe nin, nga kunum kunum, wumb nii endi ei, eim kin ok Gos kin mandi ongii wumb ei, sipi orung simba. Nimbił erang, Jiisas eim kunum kunum mołpu kin, Gos kin prei erpi kin, wumb ongii wumb ei, paki topu mołum.

²⁶ Yi mił, pe Jiisas eim Gos nge kulmał kalilim owundu mołpu kin, sinim kin epi endi simin ni piimba ei, paki tołum. Nimbił erang Jiisas eim wu kun ka wii mendpił mołpu kin, nga eim oł kis endi ei, eim kin pinałim mon. Jiisas eim wu kun ka mendpił mołum. Mołpu kin eim oł kis endi enarpi kin, Gos eim wumb oł kis erik mołum wumb ei kin, to eipi kindpi mandi mołalim mon. Gos eim epin konu ele, to tonu mendpił kindang mołum.

²⁷ Kumb ok, kulmał kalilimin wu owundu ei, kunum endeim endeim ni kulmał kalilimin. Kumb se, kulmał kalilimin wumb en enim oł kis elmin ei kin, kalk ngołmun. Nga wumb pei nge, oł kis enjing mił kulk oł kis ei, si kindngii nge, erik ngołmun. Ba Jiisas ei, oł yi nge enerim mon. Eim kulmał kunum endeim mendpił, wumb oł kis enjing ei nge mendpił, kapli ngum. Ngum ei, Gos kin ei eim mendpił, noman konj kapli kin, Gos kin ngum.

²⁸ Moses nge lo ek ei wumb nii endi Gos nge kulmał kalilimin owundu wumb mił mułangin ei, dinga pinałilim wumb ei to tonu kindrim. Ba Gos nge ek ka keimi ni pendrim ei, lo ek ekii sipi kin, tonu opu kin, nga Gos nge kingam eim to tonu kindpi mundang kin, eim kapli mendpił, kun ka mendpił tonu wang kin, kunum kunum mołum.

8

Jiisas Sinim Nge Kulmał Kalilim Owundu Mołum

¹ Pe kapli kumna ek pułe sinim ninmin ei yi mił; sinim nge Gos kin kulmał kalilim owundu na ninj mił, owundu yi mił mołum. Mołpu kin, pe Jiisas eim Gos Owundu king nge peł kumb ele nge, angil tunding nge dinga ele, tonu epin konu ele mołum.

² Pe Jiisas eim Gos nge kulmał kalilim Owundu mołpu mił, palting konu ka wii ele mołpu kin, kongun er mołum. Er mołpu kin, kongun ei Gos men tołmun ngii keimi epin konu ele sipi tonu kindim. Kindpi kin, ei wumb endi kapli angil ele kongun ei, si tonu kind enenjing mon. Ba Owundu ei, eim mendpił men ngii ei erpi kin, tonu kindang engim.

³ Yi mił erang, Gos nge kulmał kalilim Owundu mei konu ele, si tonu kindpi mundum kin, wumb pei en enim ka wii epi ni, nga kung ni, epi

kuḷmaḷ kalk Gos ngoḷmun. Ei yi miḷ ku, sinim nge Gos kuḷmaḷ kaḷiḷim owundu ei, eim epi endi sipi kin, kuḷmaḷ kaḷpi, Gos kin ngumba ku.

4 Pe Jiisas eim ya mani mei konu ele, muḷmbii niḷang kin, eim Gos nge kuḷmaḷ kaḷiḷim owundu muleḷang. Nimbil erang wumb en enim Gos nge kuḷmaḷ kaḷiḷim wumb en enim nga muḷangin kin, epi ka wii ei, Jura wumb lo ek ele nirim miḷ, yi elmin.

5 Pe wumb en enim Gos nge kuḷmaḷ kaḷiḷim wumb ei, en enim ei tonu epin konu ele, men ngii kun ka ele min men mon ele nge, piik kin elmin. Ei yi miḷ, Moses eim oḷ ende miḷ elim kunum ele, eim alap ngii tonu kindpi kin, tekmba eririm. Eririm kunum ele, Gos Moses kin ek ni ngopu yi nirim,

“Pe nim epi kanim kanim pei enjii ei, nim pii kun erkin enjii ei, yi miḷ epi pei na nim tonu komung ele muḷun konu ele, na mon endi andan tunj ni, yi miḷ enjii.”

6 Ba akip Krais Gos nge kuḷmaḷ kaḷiḷim Owundu nge kongun mundum ei, am tonu pupu moḷpu kin, ok nge wumb eipi Gos nge kuḷmaḷ kaḷiḷim wumb moḷmun ei ngonum. Nimbil erang Jiisas eim wumb kin Gos kin moḷmun konu ele, tuk mii memb ele moḷpu kin, Gos ek dinga nipi kin, pendrim ei, kun erpi kin, ei am ka wii mendpil moḷum ei, lo ek ok nge, to mani kindim. Nimbil erang Gos eim ek ni pendrim miḷ, ekii se tonu omba epi ka wii mendpil erpi kin, oḷ nge lo ek ei to mani kindim.

7 Yi miḷ, pe kumb se ek dinga ni pendrim miḷ wumb pendnjing kun mendpil piḷang kin, nga ekii se ek dinga ni pendrim miḷ, konj endi ei eneḷang.

8 Ba Gos eim nge wumb oḷ kun pinerim miḷ, oḷ kis enjing ei kanpi kin, eim kunum ele ek yi nim,

“Nga ekii se kunum endi tonu omba ei, na Esrel wumb tiḷap ni, Jura wumb tiḷap ouni kin, ek ni pendip kin, ek konj endi nip ngumbii,” ni Owundu yi nim.

9 “Ba na ek konj ni pendip kin, ek ei, en enim nge kupenjing noḷ kin, na ek dinga ni pendir ei, yi miḷ mon. Pe kunum endi, na nam en enim Eisip wumb nge mei konu ele angil ele, si tor sip kin, sipir. Nga wumb ei, en enim na ek dinga ni pendir ei, ekii sik piik enenjing mon. Yi miḷ, pe wumb ei, en enim oḷ yi miḷ enerangin kin, na en enim kin buḷ ngur,” pa ni, Owundu eim ek yi ninim.

10 Nga Owundu ek nga yi ninim, “Akip kunum ei poru neng kin, kapli nam ek dinga ei, Esrel wumb kin nip ngumbii ei, ek konj dinga yi miḷ. ‘Nam nge lo ek konj ei, en enim kin noman ele kindmbii. Nga nam lo ek konj ei, en enim noman tuk ele, mon poḷ pendmbii ku. Pe nga, na en enim nge Gos muḷmbii. Nga wumb ei, en enim nam nge wumb muḷngii.’

11 Nga wumb endeim endeim ei nge, en enim wumb ende paki tok ek emb tok ngunerngii mon. Nga en enim mei ele, angnim noḷ wumb ende, ek ni ngunerngii mon. Enim Owundu nge piingii! Nimbil erang wu endi enim nipi ngunerim; ba enim na kin piingii. Piik kin, kangil kembis nin, wumb dinga mendpil ouni, na kin minj piingii.

12 Yi miḷ, na wumb en enim pund mong enjing ei, na kaimb kuḷup kin kil ngumbii. Nga na en enim oḷ kis enjing ei, na si kindip kin, nga noman to piinermbii mon!” Owundu yi nim.

13 Pe Gos ek dinga ni pendrim miḷ, ek konj ei nge, Gos ek dinga kumna ei erang kin, ok nge miḷ tonu om. Pe epi nipe epi endi ok nge pim ei, tukui aninga kopur pepi pupu kin, poru nimba. Nga yi ku kumna dinga ek ok nge miḷ tonu om ei, poru nimba ku.

9

Ya Mani Mei Ele Nin, Tonu Epin Konu Ele Nin, Men Tolmun Ol

¹ Pe kumb se ek dinga ni pendrim miŋ nge, men tolmun ol dinga ei nge, ni ngurum nin nga Gos men tolmun ngii ei, ya mani mei ele salim ku.

² Yi miŋ nga alap ngii endi anghilim. Angpi, alap ngii ei andaring konu ele palting kun ka niŋmin ei salim. Sepi kin, palting tuk ei, dup alam nin peŋ endi nin, bres ei, Gos kin ngoŋmun ei nge, peŋ ele salim.

³ Nga ernding tuk ele, alap nga endi salim. Palting ei, am konu ka wii mendpiŋ niŋmin ei salim.

⁴ Seng kin, palting tuk konu ele kulmaŋ nge kumo ei, eskil mur ka toŋum epi ei, ku gol sik elmin. Nga tuk ond pous ele nge, Gos nge ek dinga ni pendrim ele, ku gol pei torung ele, kum to pandi tum. Nga ond pous tukrung ele, ming endi ku gol elmin ei, tukrung ele kuni kembis 'mana' niŋmin, kuni ei nin, Eron nge dolu endi ei, mun miŋ oluŋum ei nin, kom ku taŋ kun mendpiŋ salim ei, Gos nge mon lo ek Moses ngurum ei ni, pol pendrim nge salim.

⁵ Nga tondrung ond pous peŋ ele, enjel miŋ taŋ moke ka wii ngokuŋ Gos molum konu ele miŋ, ni piikil pandi tonmbuŋ. Tokul kin, enjel miŋ nge kong mandring ele, ol kis enjing ei nge miyem ei, kil ngopu si kindmba miŋ, konu ele salim. Ba pe ol epi ombu ei kin, puŋ pei ni tor kindip kin, mon pulermbii mon!

⁶ Pe epi ombu pei poru neng kin, Jura wumb kulmaŋ kalilim wumb en enim alap ngii ele, palting andaring ele nirik puk kin, nga anda ok erik kin, en enim nge kongun erik kin, Gos kin men tok elmin.

⁷ Ba kung ngii endeim ni kunum ele, men tolmun ngii kulmaŋ kalilimin owundu ei, eim endeim mendpiŋ, alap ngii palting ka wii mendpiŋ am ei, eim niriking puŋum; ba eim tuk ele wii punalim mon. Nga eim kung miyem ei, Gos kin kulmaŋ kapli ngoŋum. Ngopu kin, eim ol kis elim ni, nga wumb ol kis pii kun enarik elmin ei, kil ngopu si kindmba nge men toŋum.

⁸ Ele nge Gos nge Gui Ka ei, sinim men tolmun ngii puŋ ele andan topu ngonum. Ngang kin, sinim wumb pei piinmin ei, alap ngii palting kumb ele kongun piram palim kapli sinim piinmin ei, men tolmun ngii palting kun ka mendpiŋ ei, ondu ei aki tunerim mon.

⁹ Nga men tolmun alap ngii ei, akip nge min men kunum ele miŋ, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin men tolmun alap ngii kulmaŋ kalilimin wumb kung nin, epi ka wii ei, dup kalk kin, Gos ol kis si kindmba nik ngonmun. Ba ol ombu pei men tolmun wumb nge noman tuk ele, ol kun ka miŋ erpi kin, paki topu ei, kapli enermba, mon mendpiŋ!

¹⁰ Ba ol ok nge kulmaŋ kalilim ol ei, lo ek ei epi nipe epi endi noŋmun kuni min, noŋ nungii min, nga wumb ngenj noŋ was kanim kanim erngii min, ol eipi kopur enerngii nge niŋmin ol ei, ngenj torung minj ele nge, lo ek niŋmin. Ol ei nge erik muŋangin kin, ekii se Gos Krai kulmaŋ kalilim Owundu to tonu kindpi mundang kin, ol kun ka wii ol miŋ erpi kin, to tonu kindim.

Krais Eim Nge Miyem Kulmaŋ Kelim

¹¹ Ba kunum ele, wu Krai ei eim kulmaŋ kalilim owundu moŋpu kin, ol ka wii epi ei, Gos eim ek keimi dinga ni pendim miŋ, tonu om. Wang kin, Krai eim alap men ngii miŋ konj endi, tuk pum men ngii ei, Gos kin pungii nge ngii ei, ka wii mendpiŋ. Ok nge alap men ngii ei, miŋ mon. Nga men ngii konj ei, wumb angil ele enenjing mon. Nga ya mani mei ele nge epi mon ku. Ba Jiisas men ngii ei, Gos molum konu ele salim.

¹² Pe nga Krai eim men ngii nge palting kun ka mendpiŋ ele miŋ tuk pum; ba eim kung meme nin, kung kou waŋ nge miyem ele, tuk men ngii ele sipi punerim mon. Ba eim kolpu kin, eim nge miyem mendpiŋ miŋ, kulmaŋ

kalilim ele nge, kunum endeim mendpil, men ngii ele sipi kin tuk pum. Pupu kin, sinim Gos kin sipi orung sim ele nge, sinim kunum kunum konj molmun.

¹³ Yi mił peng kin, kung meme nin, nga kung kou pele miyem ei kin, kung kou wał ei, dup kalk, dup sik kin, Gos ngangin kin, wumb ol kis enjing ei, kil ngo si kindmba mił nik enjing.

¹⁴ Ba Krai eim miyem dinga ei, ol yi nge ei, to mani kindim. Kindpi kin, eim ol kun pinalim ol ei nge, eim endi pinerim kin, Krai eim dinga Gos Gui Ka kunum kunum molum ei, eim kin sipi kin, Gos kin kulmał kalpi kin, noman konj ngum. Ngopu kin yi mił, Krai eim miyem dinga sinim ngenj torung ele kil ngonerim mon; ba eim miyem ei, sinim noman tuk gui ele epi konj epi pinalim ei, kil ngopu si kindim. Yi mił erang, Gos kunum kunum konj molum Gos ei, eim sinim dinga ngang kin, eim nge kongun er mulmun.

¹⁵ Yi mił erang, Krai eim Gos wumb kin tuk mii memb ele, paki tolum nge pulwu molum. Molpu kin, eim ek konj keimi dinga er pendim ek ei nipi kin, er dinga kindim. Kind erpi kin, eim kolpu, enim Gos kin sipi orung sim. Sipi kin, wumb enim ol kis ol ok nge ei, ek ni pendrim mił er mulnjpun ei, si kindpi kunum ele, wumb pei Gos ni pendrim mił wumb ei, Gos ekii sik onjung. Wangin kin, wumb ei Gos noman konj ngumbii nirim mił, ei ngang sik kin, kunum kunum ka mulngii.

¹⁶ Pe wu endi eim ekii se kulmbii ni piipi kin, eim ek dinga nipi kin, kingam nii endi, na nge epi pei simba ni piipi kin, eim embe endi pol pendilim mił, ek dinga keimi ni pendrim mił kingam ei sitim. Nga eim arim ek ni pendrim mił, wumb pei piyangan kin, eim arim kulang kin, kapli eim arim nge epi eim ei, kingam pei simba.

¹⁷ Nimbił erang wu endi ek ni mon pol pendrim mił, wu ei kulum kin, ek mon ei, mong keimi pimba. Ba wu ei ek ni mon pol pendrim mił wu ei, konj mulum kin, eim ek dinga ni pendrim ek mon dinga ei, wii mił pepi kin, kingam paki tunerma mon.

¹⁸ Ei yi mił ku, oknge ek dinga ni pendrim mił, kung endi konj piram peng kin, kapli ek dinga ei wii mił pim; ba wumb en enim ka endi tok kin, miyem sik, bein tok kin, kumb se ek ni pendilimin mił ek mon ei, er dinga kindmin nik elmin.

¹⁹ Pe nga kunum ele, Moses eim Jura nge lo ek ei, pei ni tor kindpi kin, wumb ngang kin, kapli eim kung meme nin, kung kou wał to kondpu kin, miyem ei sipi kin, nol se ende kindpi kin, nga eim ond kirang kanim endi mił sipi kin, nga kan kundii mił epi endi sipi kin, miyem nin epi lo ek mon ele ni tonu wumb pei ngenj ele aninga aninga bein topu kindim.

²⁰ Kindpi kin, pe Moses eim ek yi nim, "Pe miyem ei, enim nge ek dinga keimi konj Gos ngurum ek ei, dinga kindang kin, ekii sik erngii."

²¹ Nga ol yi mił eim erim ku, Moses eim kung miyem ei sipi kin, tonu alap men ngii ele nin, nga ming nin epi sim konu ele, pei miyem kindpi kin, men tok elmin ol ei nge aninga aninga bein to tonu kindim.

²² Pe keimi Jura nge lo ek ele, epi aninga pei mił kopur kanim pei ei, kung miyem bein topu kin, kun ka mił simba enim. Ba nga wumb epi endi kung mił to kondpu kin, miyem ei mani onenelang kin, kapli Gos eim wumb ol kis elmin ol ei, kil ngopu si kindnenelang mon.

Krai Ei Eim Kulmał Kalpi Ngolum

²³ Keimi, yi mił erang wumb kulmał kalilimin ol ei, epi kanim kanim pei epin konu ele min men mon mił keimi epi ei, kil ngo si kindmin ni enjing. Ba epin konu ele kulmał kalilimin keimi epi pei ei, ol kun ka mendpil molum. Mulang kin, epin konu epi ombu ei, mei ele epi ombu, to mani kindpi kin,

kułmał kałiłmin oł kun ka Jiisas ei, kaplı epin konu ele epi pei, kil ngopu er kun erpi sim.

²⁴ Yi mił, Kraiss eim men ngii ele, wumb angil ele takinmin men ngii min men mił ei, eim tuk punerim mon. Ba eim epin konu ele min men keimi ei, tuk pum. Pupu kin, pe eim Arim Gos mołum konu ele, angil tunding orung dinga ele mołpu kin, sinim paki topu er mołum.

²⁵ Jura men ngii kułmał kałiłmin owundu ei, eim men ngii ele palting kun ka ele kung ngii endeim endeim ni tuk pulmun. Pangin kin, eim kung miyem sik kin, Gos ngumun nik elmin. Ba Kraiss eim oł yi mił, kunum kunum enalim mon; ba Kraiss ei eim kunum endeim mendpił kałpi erim.

²⁶ Yi mił, Kraiss eim nga kunum kunum ei, eim ngenj kumbii sipi kułulang kin, kunum ele Gos muł mei pulngun mondpu kin, eririm kunum ei opu kin, pe tonu onum kunum ele elang. Ba ei mon; poru nimba kunum ei, mandi enim. Kraiss eim ya mani mei ele, kunum endeim mendpił tonu om. Opu kin, Kraiss ei eim kułmał kałpi, Gos ngopu kin, sinim nge oł kis pei ei, eim kil ngopu si kindim.

²⁷ Ei yi mił ku, Gos erang kin wumb pei kunum endeim mendpił kułngii. Kolk kin, ekii se Gos kin kos owundu piingii nge kunum ele, tonu omba.

²⁸ Yi mił ku, Kraiss ei eim kułmał kałpi kunum endeim erpi kin, wumb pei oł kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim orung omba kunum ele, wumb oł kis enjing ei, nga oł endi enermba, mon. Ba wumb nii endi, eim omba ni, dinga kui erik ka piik mułngii wumb ei, eim sipi orung simba.

10

Kumb Ok Kułmał Kałiłmin Oł Ei, Wumb Oł Kis Elmin Ei, Kaplı Kil Ngo Si Kindnermba

¹ Yi mił, Jura wumb lo ek ei, min men mon mił epi ka endi ei, ekii se tonu omba mił ei kałiłmin. Ba min men mon ei, kun mił mularpi kin, epi keimi mił mon. Jura lo ek ele yi mił erpi kin, wumb en enim kung ngii endeim endeim ni ele, kułmał ende mił kelngii nge elmin. Yi mił lo ek ei, wumb nii endi eim Gos kin mandi omba wu ei, eim er kun ka ermba ei, kaplı enerim mon.

² Nimbił erang pe Jura lo ek ei, wumb er kun ka elang kin, nga en enim kułmał nga kil enelangin mon. Nga wumb men ngii ele olangin kin, kułmał ende mił kalk kun ka mułulangin kin, nga en enim oł kis endi noman tuk ele, noman embin to piinenelangin ku.

³ Ba wumb en enim kung ngii endeim endeim ni, kułmał kalk ngok enjing ei, en enim oł kis enjing ei, kunum kunum noman to piik kin, nga noman to piingii ku.

⁴ Yi mił, nga kung meme nin, kung kou pełe to konduk kin, miyem ei, wumb oł kis enjing ei, kil ngopu, si kindmba ni enjing ei, kaplı enermba mon.

⁵ Ei yi mił, Kraiss eim ya mani mei ele omba kunum ele eim Gos kin yi nim.

“Wumb nge kung mendpił nin, kułmał kalk elmin epi ka wii ei, nim ngonmun ei, nim Gos noman enanim niłin. Ba nim oł konj endi eran kin, na nge ngenj ei, er kun eran kin, na ya mani mei ele mułmbii.

⁶ Nga wumb kung tok kułmał kalk ngok kin, nga dup kalk epi ka wii en enim oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei nge mendpił, nim Gos nim noman enalim mon.

⁷ Pe nga na nim kinganim ek yi nind ei, ‘Na ya op ninim noman ele, na nipe oł endi ermbii nim kin, Gos ni piin oł ei ermbii ond. Op kin, nim lo ek ei,

na kin mon poł pendnjing palim mił ei, nim noman ele minj mendpił na ermbii.' ”

⁸ Nga kumb se, Kraiss eim ek yi nim,

“Pe nim Gos wumb kung tok kin, kułmał kalk elmin ni, nga noman ka epi wii ngok nin, nga kung nin, epi dup ele kalilmin epi ei nin, nga en enim nge oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei, nim noman enanim mon.”

Nga Jura wumb oł ei nge, Moses nge lo ek ei, ekii sik elmin oł ei nge, nim Gos noman enanim, mon ku.

⁹ Pe nga ekii se, Jiissas Gos kin ek yi nim,

“Na ya onj ei, nim noman ele niipe oł endi na ermbii ni piin kin, oł ei kaplı ermbii.”

Neng kin sinim piinmin ei, Gos eim wumb en enim oł ok nge erik men tok elmin oł ei nge, si kindpi kin, nga oł konj endi men tok erngii oł endi ni pendim oł konj ei, Kraiss eim ond peri kołpu kin, eim Gos nge kułmał kalilmin oł ei erim.

¹⁰ Nimbil erang, Kraiss eim Gos nge noman ele ekii sipi kin, eim ngenj ei kułmał kalilmin mił kunum endeim mendpił, kaplı ngum. Ngang kin, ele nge, sinim oł kis enjpin oł ei, Kraiss eim kil ngopu si kindang kin, sinim oł kun ka mendpił tonu o pun mołmun.

¹¹ Pe nga kułmał kalilmin wumb pei kunum kunum kułmał kalk yi erik kin, kunum kunum kułmał ei, minj kalk mołmun. Ba kułmał ei, wumb en enim nge oł kis kil ngopu, kaplı si kindnermba mon.

¹² Ba kunum ele, Kraiss eim kunum endeim mendpił, kołpu kin, wumb en enim oł kis enjing ei kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, kułmał ei, kunum kunum paki topu kin, piram dinga pimba. Peng kin, Kraiss eim tonu pupu kin, Gos kin angil ele tunding dinga ele mołmun.

¹³ Pe Kraiss eim kui erpi mułang kin, Gos eim opu orung wumb ei, eim simb ele mandring puk mułangin kin, opu orung wumb ei, kamb mani kindmba nge Owundu Jiissas eim kui er mołmun.

¹⁴ Yi mił erang, Jiissas ei eim kunum endeim mendpił, kułmał kaplı ngum. Ngum ele nge, wumb pei oł kis elmin ei, pei kunum kunum kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb pii gii ninjing wumb ei, Gos ningil ele, wumb kun ka kunum kunum mułngii.

¹⁵ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim ek ka dinga ngang kin, sinim kin ek ni tor kindpi kin, yi mił ku nipi ngonum.

¹⁶ “Kunum ei poru neng kin, kaplı na enim kin ek konj dinga keimi endi ni pendinj ei, nip ngumbii,” pa ni Owundu yi ninim. “Na nam nge lo ek dinga ei, en enim kin noman tuk ele, kind pendmbii. Pendip kin, nga na tonu en enim noman ele, mon poł pendmbii ku,” Owundu yi nim.

¹⁷ Pe eim nga ek yi ninim,

“Na en enim oł kis enjing ei nin, lo ek to kindik enjing oł ei, na nga noman to piinermbii mon.”

¹⁸ Yi mił peng, Gos wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindim kin, kaplı nga elmin oł eipi endi erik kin, kułmał kalk kin, oł kis enjing ei, kil ngopu si kindmba nik kin, nga endi enerngii mon.

Sinim Gos Eim Mołum Konu Ele Mandi Opun

¹⁹ Yi mił erang engnan noł, Jiissas eim kołpu kin, miyem bein tum ele nge, sinim kaplı Gos nge palting mołum konu kun ka wii mił ele, pii gii dinga nipin kin, mund mong enarpin kin tuk bin.

²⁰ Pe sinim kaplı, Gos nge palting kun ka wii mołum konu ele, tuk bin andlim ei, konj kunum kunum mołulum andlam ei, Jiissas eim aki tum. Topu

kin, eim oġ kun ka wii konu eġe alap ei, ondu miġ eim tuk miġ pum. Pum alap miġ ei, eim ngenj miġ, kuġmaġ kaġpi Gos kin ngum.

²¹ Yi miġ, pe sinim Gos nge kuġmaġ kaġlim Owundu ei, eim Gos nge tiġap wumb ei tep moġum.

²² Pe sinim Gos kin mandi bin. Pupun kin, sinim noman tuk eġe, kun ka wii seng kin, nga sinim Gos kin pii gii dinga peng kin, nga sinim noman tuk gui nge oġ kis eġe, Krai eim miyem kin kil ngopu, si kindpi kin, nga sinim ngenj eġe, noġ konj ka wii ei, noġ kindpi kin, kil ngopu miġ si kindim.

²³ Sinim pii gii eġe, ni tor kindpin epi ka wii ei, simin ni kui er moġmun ei, dinga ambil gii nipin kin, si kindnermin mon. Nimbil erang Gos eim erbii ni pendrim miġ ei, eim keimi mendpiġ ermba.

²⁴ Nga sinim enginjpin noġ, endeim endeim ni nipe miġ erpin kin, noman to konj kindamin kin, nga en enim wumb eipi kin noman ngonmun oġ ei, ngok kin, oġ kun ka erngii nipin ermin.

²⁵ Nga sinim enginjpin noġ kin, kuġou topun men topun enmin oġ ei nge, wak tunermin. Yi miġ, wumb kombur kuġou tok, men tok enamin miġ, yi enerngii mon. Ba enim enginjng noġ kin endeim endeim ni, en enim noman tuk eġe, paki tok kin, er dinga erngii ei, yi miġ nga pei erngii. Nimbil erang sinim piinmin ni, Krai kunum owundu kos piipi ermba kunum ei, mandi tonu omba enim.

²⁶ Pe yi miġ, sinim Krai nge ek keimi pii sipin kin, nga sinim noman eġe oġ kis eġe pira er endinjpin kin, kaġpi kuġmaġ eipi endi nga, kaġpi sinim oġ kis kil ngopu kin, si kindmba endi pinaim mon.

²⁷ Ba sinim Gos kos owundu piipi kin, tonu omba ei mund mong ermin. Nga dup konu kis ei muġ erpi kin, Gos nge popuġ kis kumep ei, opu orung wumb kin tonu opu nopo poru nimba. Eġe nge, sinim piipin kin, oġ kis enermin mon.

²⁸ Nga ok wu endi eim Moses lo ek ekii sinerim wu ei, wumb eim kin kaimb sinerik mon. Sinerangin kin wu ei kuġmba. Nimbil erang wu taġ min, tekliki wu ei, oġ kis eririm ei, ni tor kindinjng.

²⁹ Yi miġ, pe wu endi Krai kin eim buġ ngopu nim kin, enim wu ei kin, nipe miġ ni piimin? Wu ei, eim kumep kis owundu simba ni piimin. Krai eim nge miyem ei, Gos ek konj keimi ni pendrim ek dinga ei erang kin, wu ei oġ kun ka miġ erim. Ba wu ei, eim Gos nge ek konj keimi ni pendrim ek dinga miyem ei, wii miġ ni piim. Nga wu ei, Gos nge Gui Ka noman ka ngoġum ei, eim kin ek kis nipi ngum.

³⁰ Yi miġ, pe sinim piinmin ni, Gos eim ek yi nim,

“Pe wumb nii endi oġ kis erim wu ei kin, na nam kumep kis ngo orung kindmbii nge puġwu,” Gos eim yi nim.

Eim nga ek yi nim,

“Owundu ei, eim nge wumb eim kos piim wu miġ moġpu kin, wumb ei mok topu kos piipi ngumba.”

³¹ Gos eim kunum konj moġuġum puġwu ei, eim wumb oġ kis eġmin wumb ei, Gos noman dinga muġang kin eim keimi kumep kis ngumba. Ngopu kin, eim epi kis mendpiġ ermba. Eġe nge ni piipin kin kun ka ermin.

³² Ba kumb ok, enim pii gii dinga endi ninjing ei, enim kom se piingii. Ok kunum eġe, enim Gos nge ek ka ei, enim nge noman tuk eġe Gos nge tiġang andan tum sinjing kunum ei, enim kongun dinga erik kin, nga wumb ngenj kumbii pei enim ngangin sinjing. Ba enim dinga angk mulnjung.

³³ Kunum kopur, wumb kombur enim sik kin, wumb eipi nge kumb eġe angndik kin, enim kin ek kis nik nin, oġ embin tui ngok eġmin. Nga kunum

kopur, wumb eipi pii gii nik enjing ei, ol embin tui ko wunmun wumb ei kin, enim tep tok ende puk kin, ol embin tui ko wuk kin, paki tolmun ku.

³⁴ Yi mił enim wumb ei, en enim pii gii nik kin, kan ngii ele palmin wumb ei kin, kaimb kulk ngunjung. Pe nga, wumb kis enim epi endi sengin kin, enim ka piik kin, kan wiik tunjung. Nimbił erang enim piinmin ei, enim ei tonu epin konu ele, epi ka wii endi singii ei, kunum kunum simba.

³⁵ Yi mił erang, pe enim pii gii ei, wii mił wiik tunerngii mon. Nimbił erang pii gii ei, enim kumep ei, owundu ngang singii.

³⁶ Yi mił, enim pii gii dinga kindik kin, ambił gii nik kin, angk mułngii! Molk kin, Gos nge noman ele, ekii sik erik mułngii! Nga ekii se, enim Gos ngumbii ni pendrim mił epi ka wii ei, ngang singii.

³⁷ Singii ele nge, yi mił,

“Pe kunum aninga kopur piram palim ei, enim wu owundu endi omba nik kin, kuruk mołmun omba wu ei, eim kunum kinan kui er mulermba mon.

³⁸ Ba nam nge wumb na kin, kun ka mołmun wumb ei, pii gii nik mulnjung kin, wumb ei, enj enj konj mułngii. Nga wumb ei, ekii se buł ngok orung punjung kin, kaplı na wumb ei kin, noman ka piip ngonermbii mon.”

³⁹ Ba sinim wumb kopur, en enim buł ngok kin, am pungi nge wumb ei, ende kin molalamin mon. Ba sinim wumb pii gii dinga nipin kin, sinim noman tuk ele, konj kunum kunum mułmun ei nge simin.

11

Pii Gii Nilmin Ol Ei Nge Pule

¹ Pe pii gii ninmin ol ei yi mił, sinim noman tuk ele, keimi dinga ambił gii ni peng kin, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, keimi tonu omba ni, kunum olk kui er mołmun. Pe sinim epi nipe epi endi ningił ele kinalamin epi ei, noman ele pii poru ninim.

² Nimbił erang kumb ok wu kombur mulk ei, Gos kin pii gii nik kin wu ei, Gos eim kin yi nirim, “Wu kombur ei, ol kun ka elmin wu,” nirim.

³ Pe sinim pii gii mendpił ele nge, sinim piinmin ni, Gos eim ek neng mendpił, muł mei ni, konu pei tonu opu pirim. Yi mił, pe sinim kaninmin epi ei, Gos sinim kinenełamin epi ei kin eririm.

⁴ Pe wu Eipel ei, ok pii gii nipi kin, Gos kin ka endi kułmał kaplı ngum. Ngum kułmał ei, angim Kein kułmał kamb mani kindpi kin, eim kułmał ka wii mendpił ngum. Ngopu kin keimi, Eipel Gos kin pii gii nim pule ele nge, Gos Eipel kin, “Wu kun ka,” nim. Nipi kin, Gos eim Eipel kin, epi ka ei wii ngum ei, Gos sipi kin, ka piim. Nga Eipel kułang kin, ba eim pii gii ele, akip yi ku, ek mił nga tangpi palim.

⁵ Ei yi mił ku, ok wu Einok Gos kin pii gii nim ele nge, Gos eim konj sipi kin, ei tonu epin konu ele sipim; ba eim kulerim mon. Nga wumb endi eim kuruk; ba eim kan sinerik mon. Nimbił erang, Gos eim mendpił, ei tonu sirim. Pe Gos nge ek ka ei, mon poł pendim ek ei, yi ninim, “Pe Einok Gos sipi kin, tonu epin konu ele sinerim kunum ele, Einok eim Gos nge noman ele eki sipi, endang kin, Gos Einok kin ka piipi ngum.

⁶ Pe wumb nii endi Gos kin pii gii ninerim kin, kaplı Gos wu ei kin, ka piipi ngunermba mon. Nimbił erang wumb nii endi, eim Gos kin mandi omba wumb ei, eim Gos kinanim; ba Gos mołum ei, eim pii gii nimba. Nga eim pii gii nipi kin, Gos kumep ka wumb eim kin kuruk, kan simin ni erngii wumb ei kin ngumba.

⁷ Pe yi mił ku, wu Nowa ok eim Gos kin pii gii nirim kunum ele, Gos eim epi kis endi, ekii se tonu omba epi ei, Nowa kineririm epi ei, Gos eim Nowa

kin yi nirim. Pe Nowa eim Gos nirim ek mił ei, eim pii gii ni ekii sipi kin, noł kanu endi, eim ambim kingam ambilam noł ni, tuk pungii mił eririm. Pe nga Nowa nin, eim nge wumb ei, to kis eneririm mon; konj ka mulk. Nga Nowa eim nge pii gii ele nge, pii gii ninenjing wumb kin kos mił owundu piipi kin, kis erpi ngurum. Nga Nowa nge pii gii ele nge, Gos Nowa kin “Wu kun ka,” nirim.

⁸ Pe Eiparam ok, eim Gos kin pii gii nim kunum ele, Gos eim kin ek nirim mił ei, ekii sim. Pe Gos eim Eiparam eim nge mei si kindpi kin, nga mei konu tongndung ele eipi, ba nipi kin, Gos ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendim konu ele ba. Pe eim ngii konu mendpił ei, si kindpi kin, konu eipi endi, Gos Eiparam ba nim konu ei, pii poł tunerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi kin, konu ele pum.

⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ele nge, Gos eim wumb kumb kan kun enalmin konu ele pupu kin, Gos eim kin ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim konu ele mulum. Mulang kin, Eiparam kingam Aisak ni, Aisak kingam Jeikop ni, wu kei mei konu eipi endi, wumb gulka mił, puk muljung. Molk kin, Gos eim ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim ei, ende sik ku. Nga en enim wu tekliki kei, tuk alap ngii ele minj, nok pek mulk.

¹⁰ Yi mił, Eiparam kanpi kin, kui dinga erpi kin, konu owundu ele nge, ngii tumunj dinga ei, kenmbii ni piirim. Nimbił erang, Gos eim konu owundu ele, ngii takpi kin, er ka er sirim.

¹¹ Yi mił ku, amb Sera, ok Gos kin pii gii nirim. Nga eim tukui mołpu kin, kangil mengmba kunum ei, poru nirim; ba eim Gos kin pii gii nirim. Neng kin, Gos eim noman dinga ngang kin, eim kapli kangil mengmba. Mengpi kin, amb Sera yi ni piirim, Gos eim ek keimi ni pendrim mił, kapli na kangil mengmbii ni, yi piirim. Nimbił erang Gos eim ek keimi mendpił niłim ek ei, ni piirim.

¹² Yi mił ku, Eiparam eim endeim multum ei, tukui erpi kin, kułmba kunum mandi sirim; ba eim kangi endeim mengrim ele nge, wumb pei kanjip pei mił, mer noł ku kulta mił, tonu ok pei mulk. Molk kin, wumb endi, Eiparam nge wumb tilap pei mołmun ei kemb tungii ei, ei kapli enanim mon.

¹³ Pe wumb ei, pei en enim pii gii nik kin, nga wumb ei, ekii se pei kulk. Kulk wumb ei, pei en enim Gos eim ek keimi dinga nipi kin, singii nirim epi ei, sinenjing mon. Ba en enim konu ele turii enj ok kin, en enim kanik kin, ka ka piinjing. Piik kin, ni tor kindik yi ninjing, “Sin ya mei ele wumb ei, gulka mił, o pun mołmun,” pa ninjing. “Sin ya mei ele, kunum aninga mołmun,” pa ninjing.

¹⁴ Sinim kun piinmin! Pe wumb ombu, en enim ek ei nge ninjing wumb ombu, en enim nge mei mendpił ei, kuruk endnjing.

¹⁵ Nga en enim noman ele, mei konu ele, ok si kindik kin, onjung konu ele, noman to piilangin kin, kapli en enim mei konu ele, orung pungii ei, andlam kun endi silang.

¹⁶ Ba en enim oł yi mił, ni piik enenjing mon. Nimbił erang en enim noman ele, mei ka wii ele, pu poru nim konu ei, epin konu ele mendpił, kan simin ni piik pungii. Yi mił erang, Gos eim singambił sipi kin, en enim Gos ngii, pa ninerim mon. Nga Gos eim wumb ei kin, konu owundu ele, er kun ka er kindim salim.

¹⁷ Pe Eiparam Gos kin pii gii nim ele, eim Aisak kułmał kałpi kin, Gos ngumbii ni erim. Pe kunum ele, Gos eim Eiparam oł endi ermba mił, kenmbii ni, oł endi eririm. Pe Eiparam eim Gos eim kin epi ka wii ngang

kin, ek keimi dinga nipi pendrim mił sirim. Ba pe Eiparam eim nge kingam endeim mendpił, Gos kin kulmał kalpi kin, ngumbii ni erim.

18 Kumb ok, Gos ek nipi kin, Eiparam ngopu yi nirim, “Pe kinganim Aisak kin, nim nge kinganim noł pei, tonu ok mułngii.”

19 Pe Eiparam eim pii gii nirim ei, Gos kapł Aisak kulmba ei, nga sipi kin, orung konj simba ni piipi kin, eim kingam Aisak kulmał mił kalpi, Gos kin ngurum. Yi mił erang, sinim ek ekin yi nimin ei, Gos Aisak nga tukpu ele, sipi orung sirim, yi nimin.

20 Pe nga, Aisak Gos kin pii gii nim ele, Aisak eim Jeikop kin, Eiso tał, ek keimi dinga nipi kin, noman ka epi kangil tał, ekii se singil ni pendrim.

21 Yi mił nga ku, Jeikop eim Gos kin pii gii nipi kin, eim kulmba erpi kin, Jeikop eim Josep kingam noł ei, noman ka epi ka wii endi, endeim endeim ni, ok ngui ni pendrim mił ngum. Nga eim dolu kumb ele, ambilpi mołpu kin, kan mani kanpi kin, Gos kin men topu kin, ka pii ngopu kin, kułum.

22 Pe nga, Josep Gos kin pii gii nirim ele, eim kulmba mandi erpi kin, eim ek nipi kin, Esrel wumb Eisip konu ele si kindik kin, Esrel nge konu ele ekii se pungii, pa nirim. Nga eim wumb kin ek ni tor kindpi kin, eim embil ei, tukpu tungii mił, pa nirim.

23 Pe Moses nge mam arim tał, Gos kin pii gii niłmbil ele, mam arim tał Moses kenkil ni, kangil ka wii mendpił ei, ekii se wu owundu mułmba, ni piikił. Yi mił peng kin, el elip, kangi Moses sipkil kin, oi tekliki mił, koi erkil pendkil. Wumb tał el elip Gos kin pii gii nikił kin, wu king lo ek ei mund mong kulerkil mon.

24 Yi mił ku, Moses eim Gos kin pii gii nirim ele, ekii se Moses eim owundu erpi, tonu mołpu kin, eim wu King Pero nge ambłam kingam mił, mułmbii ni, noman to piinerim mon.

25 Nga Moses wumb oł kis elmin oł ei nge, kunum aninga kopur, ka ka piipi mułmbii ni, noman to piinerim mon. Ba Moses eim, Gos nge wumb kin ouni, ngenj kumbii simbii ni piim.

26 Pe eim piipi kin, nam Krais nge embe ele, ngenj kumbii sinj kin, oł ei nge, Eisip konu ele epi ka wii, ku nin epi sałim mił ombu, to mani kindmba. Nimbil erang eim noman to piipi kin, ekii se Gos epi ka wii ngang kin, simbii ni piim.

27 Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ele, eim Eisip konu ele si kindpi kin, Eisip konu ele king nge popuł kis sirim ei, mund mong erpi kin, piineririm mon. Wu endi eim, Gos ningil ele ak topu kin, Gos kinermba. Nimbil erang Moses eim Gos min men mił mołpu kin, kenrim mił, pii gii dinga nipi kin, ambil gii ni mołpu kin, eim mund mong eneririm.

28 Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ele nge, eim erang kin, kuni owundu ‘Pasopa’ ni, oł ei erpi kin, kung siipsiip wał miyem ei sipi kin andan topu kin, ‘Yi erei!’ neng kin, Esrel wumb ngii onduł ele, mundnjung. Moses eim pii gii nirim ele nge mundangin kin, enjel kulii endi opu kin, Esrel wumb kangil kumna mengnjing kangil ombu, to kundmba ei nge, kapłi to kundnermba mon nik, yi enjing.

29 Yi mił ku, pe Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, en enim ‘Ep Noł Kundii’ niłmin ei, tumb tok punjung ei, mei kep er seng kin, punjung. Ba Eisip wumb en enim, oł ei ekii sik kin, ermin nik kin enjing; ba noł nok kin, kolk poru ninjing.

30 Pe nga Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nga Esrel wumb en enim, Jeriko konu owundu ele, andik kin, si pok er mułangin kin, kunum angil orung nga tał o pum. Pang kin, konu owundu ele nge, kom ku kung gui er pendnjing ei, engin topu mani pum.

³¹ Yi mił ku, ok oł kis er andlim amb Reiyap ei, eim Gos kin pii gii nirim. Nirim ele nge, eim wumb kombur konu ele, kan poł tungii nge onjung wumb ei, tuk sipi paki tang kin, pii gii ninenjing wumb eipi, eim to kundmun ni enjing; ba amb ei kapli to kundnenjing mon.

³² Pe na nga nipe ek endi nimbii? Nimbii erang pe na kunum pei seng kin, kapli na wu ombu, Giriyon ni, Barak ni, Samson ni, Jepsa ni, Deipis ni, Samuyel ni, nga Gos oł ekii se tonu omba nge, piik nik elmin wumb ombu nge, pii gii nik ek ei, nimbii; ba kunum endi sinalim mon!

³³ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, wumb eipi nge king kin, opu erik kin, opu tok orung kindik kin, yi enjing. Pe en enim, oł kun ka pirim mił enjing. Nga en enim, Gos ek keimi dinga nipi kin, ngumbii nirim epi ei, ngang kin sik. Nga wumb eipi, en enim pii gii ei je erang kin, Gos kung simbii laiyan gupu ele eim ambii kum tum ku.

³⁴ Pe dup owundu kis nolum ei, wumb nga en enim pii gii ele, to kumbulmun. To kumbulk kin, nga wumb en enim, tui jik ei, to kundngii elmin ei, nung nik kin, am pulmun ku. Pe wumb ei, en enim dinga sineririm; ba nga ekii se, en enim Gos dinga ngang kin sik endik. Andik kin, en enim dinga wii pu molk kin, opu wumb konu eipi wumb ei, to kindangan kin, nung nik pulmun.

³⁵ Pe wumb kulnjung wumb ei, nga angk kin, konj tonu wangin kin, en enim embnjing nol ei, pii gii nik ele nge, sik orung sinjing. Nga wumb kopur, en enim kan ngii mił ele mulangan kin, en enim ngenj ele, kepui to kundmun ni enjing. Nimbii erang, wumb en enim, Gos kin opu orung erik kin, buł ngulangan kin, kapli opu orung wumb kindangan kin, pulangan. Ba nga opu orung wumb kin, ek ei ekii sinenjing mon. Oł yi mił enjing ele nge, en enim tukpu ele, angk kin, noman konj nga ka wii ei, simin ni piinjing.

³⁶ Pe wumb eipi kopur en enim, ek buł ambilk ngunjung. Nga wumb kopur en enim kepui tunjung. Tok kin, nga wumb kopur, kan tok kin, kan ngii ele pendnjing.

³⁷ Pe opu wumb kopur, en enim pii gii ninjing wumb ei kin, kom ku tunjung. Tok kin, nga wumb ombu, en enim kin tui to kolmung erik kin, tał enjing. Nga wumb ombu, en enim tui sik to kundnjung ku. Pe wumb kombur en enim alap sinerang kin, kung siipsiip ni, kung meme ni, ngenj ei sik kin, konduk mił, kindik andilmin. Nga wumb kombur, en enim nge ngenj ele, epi endi sinerang kin, wii mulnjung. Pe wumb en enim kin, ngenj kumbii kanim kanim ngok kin, oł embin tui kanim kanim ngunjung ku.

³⁸ Pe ya mani mei konu ele wumb ei, wumb kis; ba pii gii ninjing wumb ei, en enim ka wii mendpił. Pe wumb pii gii ninjing wumb eipi si kindik kin, en enim konu ele mei wumb mulenjing konu ele mei wii sim konu ele komung ni, tuk kom ku tukpu ni, mei tukpu sim konu ele ni, koi er pek punjung.

³⁹ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, Gos ningił ele, embe ka wii sinjing. Ba Gos en enim kin, ek keimi dinga ni ngumbii nirim epi ei kunum ele sinenjing; ba en enim kulnjung.

⁴⁰ Nimbii erang, ok Gos eim noman ele, ekii se sinim kin ermbii ni piirim oł ei, er kun er sim salim. Yi mił, ok pii gii ninjing wumb ei, kumb se oł kun ka elmin wumb mił, tonu onerngii mon ba; sinim en enim kin ouni, Gos erang kin, sinim pei oł kun ka elmin wumb mił, tonu omun.

12

Gos Eim Sinim Nge Erinjpin

¹ Nga yi mił pii gii ninjing wumb ok nge, sinim si pok erik molmun ei, pei tilap owundu, konu kupu mił, sinim si pok enmin. Erik kin, en enim sinim

kanik kin, kui er mołmun. Molk kin, nga sinim oł embin tui kis kanim kanim nin, oł kis embin simba epi pei, sinim oł kun ka ermin ei, ambil gii ni, pimba ei si kindmin. Si kindpin kin, sinim noman dinga kindpin kin, kunum olt mił sikir pupun kin, nga sinim Gos epi ka wii endi, simin ni piipin kin, dinga sikir bin. Pupun kin, Gos nge epi ka wii ei simin.

² Pe sinim sikir pupun kin, Jiisas kin kun kanpin mułmun. Pe eim kin pii gii ninmin ei nge pułwu. Nga eim erang kin, sinim pii gii ei, tonu dinga opu kin, kun ka mendpił simba. Pe nga, Jiisas eim yi ku, pii gii dinga nipi kin, eim noman ka wii ei, eim piipi kin, eim ond peri ełe, dinga kindpi kin, dinga erang mułum. Mołpu kin, eim wu kis mił, ond peri ełe, singambil ei, epi wii mił ni piim. Piipi kin, ekii se Jiisas eim Gos nge king peł ełe, angil tundung ełe dinga ełe mołum.

³ Enim Kraiss oł kun ka erim mił, enim pii kun erngii! Pe wumb oł kis ełmin wumb ei, en enim Jiisas kin oł kis erik kin, ek kis ninjing. Nik kin, wumb ei eim kin oł kis enjing; ba eim dinga kindpi mułum. Mołpu kin, sinim Kraiss nge ek ei piipin kin, sinim eim kongun erpin, ten kularpin kin, sinim noman tuk ełe dinga ei, wakin tunermin mon ku.

⁴ Pe en enim oł kis enmin oł ei, to mani kindmin nik kin, opu orung enmin. Ba enim oł kis enmin oł ei nge, opu erik kin, en enim nge miyem mendpił ei, endi mani onerang kin, wumb Kraiss to kundnjung mił, en enim yi mił kulenjing mon!

⁵ Mon peng kin, Gos enim noman tuk ełe, ek ka dinga nipi, paki topu kin, enim eim nge kingam noł mił, ek ni ngum ei, enim ouru nimba.

“Na kingnan noł, Owundu enim kin oł endi erpi kin, er kun ermbii ni erim kin, kunum ełe enim epi ei wii mił ni piinerngii mon! Pe enim eim oł endi er kun ermbii ni erim kin, kapli enim nge noman tuk dinga ei, wakin tunerngii mon!”

⁶ Nimbił erang, pe Owundu eim wumb kin noman ngonum wumb ei kin mendpił, er kun ełim. Pe wumb kopur en enim, eim kingam noł mołmun wumb ei kin, kepui mił topu kin, er kun ełim.

⁷ Pe enim dinga angk mułangin kin ełe nge, Gos kapli enim er kun ermba. Erpi kin, Gos eim enim mił ei, eim kingam yi mił ku ełim. Erpi kin, kangil endi eim oł kis erang kin, eim arim eim kin, er kun ełim.

⁸ Ba ernjing eim nge kingenjing noł ei, er kun ełim. Nga Erinjpin Gos eim nge kingam noł sinim eim er kun enerim kin, kapli sinim kangil ei eim nge kingam noł mendpił mon; ba kangil ei, ernjing molakim yi mił mułngii.

⁹ Yi mił, pe nga sinim ya mani mei ełe erinjing ei, sinim kin er kun erangin kin, sinim en enim ka piipin kin, ek ei kom sipin piłmin. Ba yi mił, nga sinim ei tonu epin konu ełe Erinjpin Gos, eim Gui mołum ei, eim ek nirim mił ekii sipin ermin. Erpin kin, kapli sinim noman konj kunum kunum mułmun nge simin.

¹⁰ Yi mił, sinim ya mani mei ełe erinjing ei, kunum aninga kopur, sinim erinjing er kun er ngumbii ni, piłim mamb, kunum ei ngołum. Ba Gos sinim keimi er kun erpi kin, sinim paki topu kin, sinim Gos eim kun ka wii mołum mił yi ku mułmun nipi ełim.

¹¹ Yi mił, sinim erinjing ei, sinim kin kumbii kis ngonum ei, sinim er kun ermba nge ngonum; ba kunum ełe, sinim oł ei nge ka piinałmin mon. Nga sinim nge noman ełe, embin ku tołum; ba ekii se, sinim kumbii kis ei, er kun erang kin ełe nge, sinim noman emin ka seng kin, oł kun ka ełmin.

12 Pe yi mił, enim angil dinga sinalim ei, tonu dinga kindik kin, Gos nge kongun dinga erngii. Nga enim simb dinga sinarpi nim kin, enim simb ele dinga kindik angk kin, Gos nge kongun erngii.

13 Nga enim simb ele andlam ei, er kun ka erik pangin kin, nga simb endi kis mułum kin, kapli simb gopuł ei, nga pong sinermba mon; ba ei nga kun ka mołpu kin, Gos oł ekii simba.

14 Pe enim wumb pei kin, noman emin ka seng mułngii. Pe enim oł kun ka oł ei, kongun dinga erik mułngii. Nimbił erang wumb nii endi, eim oł kun ka enerim kin, kapli wumb ei Gos Owundu kindermba mon.

15 Pe enim kan kun erik mułngii! Mon pimu kin, enim mołmun konu ele, wumb endi eim Gos nge noman ka ngum epi ei, buł ngopu sinermba. Nga mon pim kin, enim mołmun konu ele, wu endi epi kumbii kis enim mił, tonu opu kin, mong kumbii kis tumba. Yi mił topu kin, enim kin embin ngopu kin, enim oł kis penj tui epi endi, Gos ningil ele erpi, ngumba.

16 Mon pim kin, enim mołmun konu ele wu endi, amb ngunduk enmin min; Gos kin buł ngok kin, pii gii ninarik enmin oł ei, wu Eiso ok eririm mił, enmin. Wu Eiso eim kunum endi, eim angim Jeikop kin kuni endeim mendpil, top erpi kin, eim kangi kumna nge ek ka nipi kin, ngum epi ka wii ei, buł ngopu wii mił si kindim.

17 Yi mił, pe enim piinmin ekii se ei, eim arim nge noman ek ka epi ka wii ei ngang kin, eim nga simbił ni piipi kin erim; ba Gos mon nirim. Pe nga wu Eiso eim ke dinga nipi kin, epi ka wii epi ei, orung simbił ni piirim; ba eim noman tuk ele, ak tołmun andlam endi, sinalim mon.

Komung Saiyon Ka Wii

18 Yi mił, enim Gos nge konu ka wii ele onjung kin enim Esrel wumb en enim komung Sainai konu ele olmun mił, enim angil minjin tungii mił, onanmin mon. Ba konu ele komung Sainai konu ele dup nopu kin, muł erang piilmin mił ni, nga konu emii elim oł ei ni, nga konu pop owundu olum oł ei nge, erang kin piinmin.

19 Nga beli mił epi endi, ek tingang piyangin kin, nga Gos eim ek tingang piinjing ku. Pe wumb en enim mund mong erik kin, Moses kin ke nik kin, Gos ek nga ni tor kindnerangli mon ninjing!

20 Yi mił erang, wumb ei, en enim Gos ek dinga nipi ngang kin, mund mong enjing. Gos eim ek yi nim,

“Pe nga wumb endi min, kung endi yi ku, tonu komung Sainai ele, minjin tok ninjing kin, kom ku to kundngii.”

Yi neng piik kin, wumb mund mong enjing.

21 Pe epi nipe endi erim epi ei yi ku, Moses eim kenmbii mił, kapli enanim. Moses eim yi nim,

“Nam oł ei kanip kin, mund mong end ku,” pa nim.

22 Ba enim ekii se tonu onjung wumb ei kin, Gos oł eipi endi erang kin, enim konu ka wii ele komung Saiyon ni, konu owundu, Gos kunum kunum konj mołum konu ele, epin Jerusalem konu owundu ele ni, konu ele enjel pei pei kulou tok kin, ka ka piik elmin konu ele enim kin ouni onjung.

23 Nga enim ok Gos nge pii gii wumb nge, kingam noł kumna mił mołmun konu ele, kulou tok kin, noman ka ka piik mołmun. Pe wumb ombu en enim ei, tonu epin konu ele, embe mon poł pendrim palim. Pe enim ok, Gos eim wumb kos owundu piimba wu mołum konu kumb ele onjung. Nga enim wumb noman tuk gui ei, Gos nge wumb oł kun ka erang kin, tonu ok mulnjung wumb ei, pe mołmun konu ka wii ele enim onjung ku.

24 Pe nga enim Jiisas kin onjung. Wangin kin, Jiisas eim enim mołmun konu ele, tuk mii memb nge, wu eim enim kin, ek dinga konj ni pendrim

palim. Pe enim nga Jiisas kolpu kin; miyem ei, ok enim kin bein topu kin, ek dinga konj ni pendrim ei, er dinga kindim kunum ele, eim molum ku. Nga eim miyem ei, epi ka wii endi andan topu ngum. Ngum epi ei wu endi Eipel to kindip, kumep kis ngum wu ei, Eipel nge miyem epi ei, ende mił mon. Jiisas nge miyem ka wii mendpił ei, Eipel nge miyem to mani kindim.

25 Pe enim kan kun erik mułngii! Mon peng kin, enim Jiisas ek ninim ek ei, kom ambıl pandi tok kin, eim ek piınerngii. Yi mił, kumb ok ya mani mei ele wumb ei, Gos ek dinga nipi ngurum ek ei, tok kindik kin, buł ngunjung wumb ei, ol kis kumep ei, kamb mani kindik kin, nung nik punerngii mon. Yi mił erang, ekii se Gos tonu epin konu ele molpu kin, ek dinga nipi sinim kun ngonum. Nga sinim Gos eim nge ek ei, buł ngunjpun kin, kapli sinim ol kis kumep ei, kamb mani kindipin kin, nung nipin kin, bin min? Ei mon mendpił!

26 Ok kunum ele, tonu komung Sainai ni konu ele, Gos ek neng kin, mei kopu turum. Ba Gos akip ek dinga keimi yi ninim, “Kunum endi nga, nam ya mani mei konu ele mendpił, ambıl olup enermbii mon; ba tonu epin konu ele ambıl olup ermbii ku,” pa nim.

27 Pe “nga kunum endi” ek ei, sinim kin andan topu ngonum. Ngonum ei, Gos eim epi kanim kanim pei eririm ombu nge Gos eim epi ei, olup erpi, to kis erpi kin, si kindimba. Si kindpi kin, Gos erang epi ka wii dinga ombu, olup enerim kin, kapli epi ka wii dinga ombu nga piraum mulmba.

28 Yi mił erang, pe sinim ka piıpin kin, Gos ngumun. Nimbıl erang, sinim Gos eim sinim tep er molum konu ka ei, sinim sinmin ei, olup enenmba mon! Pe nga, sinim Gos kin ka pii ngopun kin, eim kin embe ambıl tonu kindpin kin, ol kun ka ele, men topun nipin kin, Gos nge noman enim mił, ekii sipin ngopun mund mong ermin.

29 Nimbıl erang sinim Erinjpin Gos eim, dup mendpił kindang kin, epi pei dup nopu kin, topu kis er poru nimba pulwu eim molum.

13

Gos Noman Enim Mił Ermin

1 Pe enim engnjing nol endeim endeim ni, noman ngolmun ol ka minj erik kin, Krais nge wumb mułngii.

2 Pe enim konu eipi wumb enim ngii konu ongii ei, “Wei!” a ningii ei, enim ouru ninernmba. Nimbıl erang enim piınmin; ok wumb kombur yi mił enjing ei, en enim Gos nge enjel sik kin, en enim ngii konu ele, tuk tep erik kin, se mulnjung. Ba enjel onjung ei, en enim piınenjing; ba en enim wumb mendpił kombur onmun, ni piınjing.

3 Pe enim pii gii wumb kopur, kan ngii konu ele palmin ei, piıngii yi mił, enim wumb ei kin, ouni kan ngii ele mił pingii. Nga enim wumb kopur ei, en enim Krais kin pii gii nik ele nge, ngenj kumbii sinmin ei, enim piıngii. Nimbıl erang enim piınmin ei, en enim ngenj ei, wumb ombu mił, yi palim ku.

4 Pe wu endi amb simba ol ei, wumb pei ol ei, ambıl tonu kindik kin, ka piıngii. Nimbıl erang wu ei, eim amb simba ol ei, Gos ningil ele, ol kun ka wii mendpił simba. Nimbıl erang enim piınmin ei, ekii se Gos kos owundu piipi kin, kumep kis ngopu kin, wu endi amb ngunduk kin, nga wu eipi amb kin ol kis erik enmin ei kin, ngumba.

5 Pe enim ku nin epi silmin ol ei nge, noman kulerngii mon! Ba Gos enim paki tang kin, nipe epi endi enim kin sim salim epi ei mendpił, ka piik mułngii. Nimbıl erang, Gos eim ek ok yi nirim, “Nam enim kanip wiik tunarpi kin, nga na enim wakin tunernbii mon ku!”

6 Pe sinim ek nimin ei, pii gii nipin kin, ek ni tor kindpin ei,
 “Owundu eim na paki tolum. Pe wumb en enim, na kin nipe ol endi erngii ei, na mund mong tunerbii mon!”

7 Pe enim nge tep elmin wumb enim kin ok kin, Gos ek ka ni tor kindik nguk ei, enim piingii. Pe wumb ei, ol kun ka erik endik ei, enim noman to piingii! Piik erik kin, Gos kin pii gii nik ei, ekii sik kin, er endngii.

8 Jiisas Kraiss eim nin, eim ek ka ei ok multum; pe molum ku, nga ekii se kunum kunum mulmba ku. Eim ende minj piram molpu ba. Nga eim ek ka piram mulmba ku.

9 Mon pim kin, kengip ek eipi eipi enim noman ele, to eipi eipi si tor simba. Seng kin, en enim Gos nge ol kun ka si kindik kin pungii. Nga enim noman tuk ele, Gos nge noman ka ngolum ol ei, dinga ngang kin, ei ka wii mendpil molum. Ba enim noman tuk ele kuni mowii lo ek kanim kanim ele, ekii sik elmin ol ei, wumb endi paki tunaamin mon.

10 Pe Gos nge kulmal kalilmin wumb ei, Jura wumb alap men ngii yi elmin wumb ei, sinim nge kulmal kalmin kumo kuni ei, nungii; ba dinga sinermin ni piik kin, kapli nunaamin mon. Nimbil erang Jiisas eim sinim nge kulmal kalmin kuni mil molum.

11 Yi mil, Jura wumb nge kulmal kalilim wu owundu ei, eim kung miyem ei, tu wupu kin, tuk konu ka wii mendpil salim konu ele, kulmal kalpi wumb en enim ol kis elmin ei, kil ngumba nipi elim. Ba kung ngenj ei, konu owundu andaring ele, dup kalilmin.

12 Pe yi mil ku, Jiisas eim konu owundu nge, ondu torung ele kulum. Pe Jiisas eim kolpu kin, eim nge miyem ele, wumb pei ol kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb ei Gos ningil ele, ol kun ka wumb muangii.

13 Yi mil ku, sinim konu owundu ele, torung pupun kin, sinim Jiisas eim singambil sipi kulum. Yi mil ku, sinim singambil sipin kin, eim kin ouni ko wupun er mulmun.

14 Pe ya mani mei konu ele, sinim kunum kunum mulmun nge, konu owundu ele endi sinaamin mon; ba kunum kunum mulmun nge, konu owundu ele ka wii endi, tonu omba ei, sinim kui er molpun kin, kurpun andinmin.

15 Pe sinim Jiisas nge embe kin, kunum kunum Gos kin ka ka piipin ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Nimbil erang Jiisas eim sinim kin kulmal mil, kalpi ngum. Ngang kin sinim gupu ele, Gos kin ka piipin ngopun kin, eim embe ele, sinim ek ni tor kindpin kin, wumb eipi ngumun.

16 Pe enim wumb eipi epi sinerang molmun wumb ei kin, paki tok kin, ol ka erngii ei nge, ourun tunerngii mon! Nimbil erang enim kulmal kalk kin, yi mil enmin ol ei, Gos eim noman ka piilim.

17 Pe enim nge tep wumb ek ningii mil ei, ekii sik ni, mandring molk pungii. Puk kin, enim noman tuk ele tep molk erik kin, wumb mil ei nik kin, beltik, ekii se ni tor kindik kin, Gos kin ngungii. Pe enim tep elmin wumb ol yi mil enjing ei, enim ekii sik kin, kapli en enim ka piik kin, en enim kongun elmin kongun ei nge, ambil gii nik kin, er muangii. Mon pim kin, enim noman embin to piinjing kin, enim ol ei nge paki topu kin, ngunermba mon ku.

18 Pe enim sin kin prei erik kin, Gos ngangin kin, sin paki tumba. Yi mil, sin noman tuk gui ele piinmin ei, Gos ningil ele, sin kun ka molmun keimi dinga ni piinmin. Sinim piipin kin, sinim noman ele, ol kun ka kunum kunum er endmin, ni piinmin.

19 Pe na enim dinga kii sind ei, enim na kin Gos prei erangin kin, Gos na nga orung sikir kindang kin, enim kin nga nirik ombii.

Prei Elmin Ol Ei Nge

²⁰ Pe sinim nge Gos noman emin pulwu; Gos ei, eim sinim nge Owundu Jiisas kultum ei, eim nga sipi orung konj sirim. Seng kin, Jiisas eim sinim kung siipsiip tep elmin nge wu owundu mendpil mołum. Pe Jiisas eim nge miyem ei, sinim kin ek dinga keimi ni pendrim andlam konu ei, topu sim salim.

²¹ Seng kin, Gos eim sinim epi kanim kanim nipe epi endi sinerang mułmun ei, ngumba. Ngang kin, kapli sinim Gos noman ele ekii sipin kin, endmin. Nga Gos nge noman ele ol ei, sinim noman tuk ele, eim noman ka piinim mił eim kongun erpi mułmba. Nga Kraiss kin, sinim noman tuk ele kongun erpi mołpu kin, Kraiss eim tilang owundu nin, embe owundu kunum kunum pepi mołpu ba. Ei keimi!

²² Pe angnan nol; na enim kin ek dinga nip ngond. Enim na Gos ek nind ei, kom se piik kin, noman dinga kindip ngumbii nge end. Yi mił, na mon polup ngond ei, ek osii mił, ni ngond.

²³ Pe na enim piingii nind ei, sinim nge enginjpin Timosii ei, eim kan ngii ele si kindpi tor om. Pe sikir eim na kin opu nim kin, na Timosii kin ouni opuł kin, enim kenmbil.

²⁴ Pe sin nge ek ka nipin mołmun, pa ninmin ek ei nik kin, enim nge wumb tep wumb kin, nga Gos nge wumb mołmun ei kin, nik ngungii. Pe enim nge engnjing nol Esilii konu ele wumb ei, enim kin, "Mułeiyo," nik ngonmun.

²⁵ Pe Gos nge noman ka ngolum ol ei, enim kin pei ouni mułmba. Ei keimi!

Jeims Mon Endi Poʻpu Gos Wumb Kin Kindim

Jeims Mon Endi Poʻpu Ngum

¹ Na Jeims, na Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun wu moʻ. Na mon ei poʻp kin, enim Gos nge wumb tilap engki nga taʻ pei oʻ embin tui tonu wang kin, en enim Esrel mei si kindik kin, mei eipi konu ele orung orung pei punjung. Na enim kin ek ka nip ngond.

Oʻ Embin Tui Omba Ei, Sinim Pii Gii Kapli Erpi Dinga Kindimba

² Na nge angnan noʻ! Kunum ele oʻ embin tui kanim kanim enim kin tonu omba ei, enim kapli ka piik muʻngii.

³ Nimbil erang, enim piinmin oʻ embin tui ei, enim kin tonu wang kin, kapli oʻ ei, enim paki tang kin, enim nge pii gii ombu, dinga angik muʻngii.

⁴ Molk kin, kapli oʻ dinga angk kindik kin, oʻ embin tui ei, ko wuk dinga angk puk kin, kapli enim wumb pii gii dinga tonu wang kin, oʻ kun ka ei, erik muʻngii. Molk kin, enim nga epi endi sinerngii mon; ba enim kapli mendpil, oʻ kun ka erik muʻngii.

Noman Ka Wii Sinerang Kapli Prei Erngii

⁵ Pe nga enim wumb nii endi, eim noman ka dinga pinerim kin, kapli eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, kapli Gos eim wumb ei kin, noman dinga ngumba. Nimbil erang Gos eim wumb pei kin, epi pei wii ngoʻum. Ngopu kin, nga Gos wumb ei kin, ek ngopu enermba mon.

⁶ Ba wumb ei pii gii ninjing kin, Gos kin prei erik kin, kii sik erngii ei, wumb ei nga pii gii ei, si kindik kin, kembis miʻ enerngii mon! Nimbil erang wumb nii endi noman taʻ to piimba wumb ei Gos kin prei ermba ei, ep noʻ pop topu miʻ, topu se andpi kin, orung orung enim, wumb ei yi miʻ, ku enmin.

⁷⁻⁸ Wumb ei nge, eim epi ei ermbii min, epi eipi ermbii ei, ni piinanim mon. Wumb ei, noman taʻ miʻ peng moʻum. Wumb ei, eim Gos Owundu kin epi endi simbii ni piipi kin, noman yi to piinermba mon!

Epi Pei Simba Wu Nin, Epi Endi Sinermba Wu Ni

⁹ Nga wumb nii endi, epi endi sinermba wumb ei, Gos eim embe ambil tonu kindang kunum ei, eim ka mendpil piimba.

¹⁰ Pe nga wumb nii endi, epi pei simba wu ei, ka piipi muʻang kin, Gos eim embe ambil mani kindimba. Nimbil erang epi kanim kanim pei simba ei, yi miʻ ond kuk simbii ka endi, top muʻang kin, enim oʻup erangin kin, boi boi nipi pulpeʻ topu kin, eipi eipi punum oʻ ei miʻ, epi kanim kanim pei simba wu ei, yi miʻ ku ermba.

¹¹ Yi erang kin, eni tonu opu, dinga tang kin, muʻ erpi, mei ele poʻpu palim epi ei kullii erpi kin kuk ka topu moʻum ei, kullii erpi kin, boi boi nipi mani puʻum. Pupu kin, kuk ka ei er kis moʻum. Yi miʻ ku, epi pei salim wu ei, kongun erpi epi pei nga sipi pupu kin eim kulang kin, eim nge epi kanim kanim pei, pulpeʻ topu kin, eipi eipi am ba.

¹² Wumb nii endi, eim oʻ embin tui kanim kanim eim to mani kindimba erang kin, eim dinga angpi kin, ko wupu moʻum ei, eim ka piimba. Nga eim oʻ ei, to mani kindim kin, kapli Gos ei konj kunum kunum muʻngii ei, eim nirim miʻ, epi ka wii ei, wumb nii Gos kin noman ngoʻum wumb ei kin, eim epi ka wii ei wii ngumba.

13 Pe wumb nii endi, eim kin oʻl kis endi, eim to mani kindmba erang kin, eim ek yi ninermba mon. Oʻl ei, na to mani kindim epi ei, Gos erim. Yi ninermba mon! Oʻl kis ei, Gos to mani kindnermba mon! Nga yi ku Gos eim wumb endi kin, oʻl kis ei, “Yi erii!” ninermba mon ku!

14 Ba pe wumb nii endi, nipe oʻl endi, eim to mani kindpi erang kin, oʻl ei, eim noman to piyang kin, eim noman kis ele oʻl, “Yi erii!” ninim.

15 Ek ekin endi yi miʻl ninim. Wumb nii endi, oʻl kis kangil mundii miʻl, eim noman kis ele tonu wang kin, kapli eim oʻl kis kanim kanim mengmba. Nga oʻl kis ei mengpi kindang kin, tonu ok, owundu miʻl muʻlang kin, kapli eim kangil miʻl, kulii oʻl mengmba. Wumb ei, dup konu ele ngenj kumbii kis kunum kunum singii.

16 Nanim nge angnan noʻl mendpi! Enim piyangin, Gos oʻl min ek endi, enim kin nim kin, ek kend to ngunermba mon!

17 Ngunerang kin, epi ka wii ei, wii ngoʻlum epi ei nin, epi kun ka wii ngoʻlum epi ei, tonu epin konu ele Erinjpin Gos sinim kin mani onum. Wang kin, Erinjpin Gos ei, epin konu ele, tilang kanim kanim pei eririm tilang ei, eipi eipi, miʻl punum. Pupu kin, Gos ei, eim nge oʻl ei, eipi eipi enaʻim mon mendpi! Ei eim minj piram moʻlum. Muʻlang kin, emii palim konu ele, min men miʻl ele, Gos mualim mon.

18 Ei eim noman ele piipi neng kin, eim ek keimi ni pendrim miʻl, sinim tonu o pun yi enmin. Yi miʻl erang, Gos epi kanim kanim eririm epi ei, sinim o pun kin, eim nge kingam ambʻam noʻl kumna moʻlum.

Gos Ek Piik Kin, Nga Ekii Sik Erngii

19 Nanim nge angnan noʻl, enim ek ei pii kun erngii! Wumb pei kapli, ek sikir piik singii! Ba ningii ei, sikir piik singii miʻl, ninerngii mon! Nga sikir noman kis ei, tonu onermba mon!

20 Wumb jikii pang noman kis tonu onum ei, Gos nge oʻl kun ka oʻl ei, enalmin mon!

21 Yi miʻl erang, oʻl kis kun pinalim miʻl epi ni, epi kanim kanim noman tuk kis moʻlum ei, am pei erik sipik, tor kindik kin, si kindngii. Pe enim noman ele, to mani kindik kin, Gos kin mandring muʻngii. Nga eim ek endi, enim noman tuk ele emb miʻl topu kin, kindim palim ei singii. Eim ek ei kapli, enim nge noman tuk ele, sipi orung simba.

22 Ba enim kapli Gos eim ek ninim miʻl, ekii sik erngii! Ba enim piik pendik kin, nga ekii sinanmin ei, en enim noman ele ek kend tok ngonmun.

23 Yi miʻl, wumb nii endi, eim Gos ek ninim miʻl piinim; ba Gos ek ninim miʻl, ekii sipi enermba wu ei, eim ouru ninim yi miʻl, wumb endi eim kirapi ele kananim ei, eim kumb ningil salim miʻl, yi ku seng kin kananim.

24 Yi miʻl ei, eim kumb ningil kin pei, mon kindpi kin, kan pendpi kin nga punum; ba ekii se, nga eim kumb ningil pei seng kin, kenim miʻl ni, sikir eim nge kumb ningil kenim miʻl, ouru ninim.

25 Ba wumb nii endi eim Gos lo ek kun ka palim ele, oʻl kis kan ngii miʻl, si kindpi, nga kanpi kin nga am ele, minj kanpi kin noman to piipi kin, erpi muʻmba wu ei, eim piipi kin, nga ouru neng piinerim; ba ek ninim miʻl, ekii sipi kin, kongun yi enim. Enim wu ei, oʻl yi erpi moʻlum wu ei, eim kapli ka ka piipi kin, eim epi pei enim.

26 Pe nga wumb endi yi ni piipi, ‘Na nam pii gii nip kin; nga na wu ka mendpiʻl moʻl kin; nga na Gos kin men top keimi erip ngoʻl,’ nimba. Ba wu ei, eim gupu anmbil ele, ek kis kanim kanim tor wang kin; kapli ei eim noman kin ek kend to ngopu kin, nga eim ek kuls sim, eim ‘Men top enj,’ nim; ba eim pii gii ei epi wii miʻl; epi keimi endi mon!

²⁷ Pii gii keimi nilmin o! ei nin, Gos kin keimi men tok elmin o! ei, Gos eim ningil ele kun ka mendpil pim kin, nga o! penj endi pinalim. Pinerang kin, Erinjing Gos nge o! kun ka mendpil salim ei, yi mil; kanggi ambil menjing erinjing koltmun ei paki tok kin, kanik kun erik se mulngii! Amb ombu wenjing kulangan kin, wu molmun ombu paki tok kin, kanik kun erik kin, se mulngii! Pe Gos nge o! kun ka mendpil salim ei, enim mei kin, kanim kanim o! penj ombu, bul ngok kin enim am o! kun ka mendpil, yi erik kin molk pungii.

2

Wumb Pei Ende Mil, Kaimb Sik Ngungii

¹ Nanim nge angnan no! Enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninmin ei, eim Owundu nge tilang owundu pulwu molum. Molpu kin, eim kin pii gii ninjing kin, enim wumb kombur embe punum wumb ei kin, o! ka erik ngok kin, nga embe punanim wumb ei kin, bul ngok kin, noman to piinarik kin, paki tunanmin. Yi mil o! ei, enerngii mon!

² Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei salim wu ei, angil mong ku gol mondpu kin, konduk epi ka wii kindpi opu kin, enim men tolmun ngii nirik omba. Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sinalim wu endi, konduk ni epi, ka wii kindnarpi, opu kin enim men tolmun ngii nirik omba ku.

³ Wangil kin, enim wu epi ka wii kindpi, omba wu ei kin, noman ngok kin yi ningii, "Ya kumb ele, pel ka ele, okun kin mulii," a ningii. Yi ningii; ba konduk ni, epi ka kindnarpi, omba wu ei kin, yi ningii, "Engnjii min, mani mei ele okun kin, na simb salim konu ele okun kin mulnjii."

⁴ Pe enim o! yi nge enjing kin, en enim enjing o! ei, en enim noman yi mil mok tonmun min? Enim mok to kapli kapli kindik kin, o! kun pim mil enanmin mon! Ei enim mok tok erik kin, wumb noman erik kin, kun pindnanmin mon; ba enim noman kis ni piik kin, wumb mok tok elmin.

⁵ Na nam nge angnan no! mendpil; enim piyei! Gos eim wumb mei ele epi kanim kanim pei sinalim wumb ei, to tonu kindpi mundang kin ok enim pii gii ele nge, Gos ngumba nge epi kanim kanim pei salim mil, en enim yi mulngii! Yi mil molk kin, Gos okrii eim ek dinga nipi kind pendrim palim ei, yi mil wumb nii, eim kin noman ngonmun wumb ei, Gos eim sinim tep er molum konu ele, eim enim tuk kindang mulngii. Yi peng kin, eim epi kanim kanim pei sinalim wumb ei, eim kin topu tonu kindpi, mundang kin mulngii.

⁶ Ba enim epi kanim kanim pei sinalim wu ei, enim to singambil sinmin. Ba wumb nii, enim o! embin tui ngok sipik kin, kos ngii sipnjing? Sipik kin, wumb epi kanim kanim pei salim wumb ei mendpil.

⁷ Wumb epi pei salim wumb ombu mendpil, enim embe ka endi, Jiisas kin sinjing ei, ek bul morung nik kin, yi enmin min? Ei wumb ombu mendpil, o! yi nge enmin.

⁸ Enim wumb nge king lo ek ni pendim mil ele nge, Gos nge ek ka ele nipi tor kindnim ei, yi mil ninim.

"En enim kaimb sik kin, noman kultmun mil, wumb enim kin mandi molmun wumb ei kin, kaimb yi ku sik kin, noman ngungii!"

Kapli, enim lo ei, ekii sinjing kin, enim o! kun ka erngii.

⁹ Ba nga enim wumb eipi eipi ngenj torung keningii mil, wumb mok tok erik ngolmun ei, enim o! kis, kun pinerim mil erngii. Nga lo ele, ek ninim mil, enim noman tuk ele tum. Tang kin, enim lo ek ei, to kindik kin, ekii sinarik, yi enmin ku.

¹⁰ Yi mił wumb nii endi, eim lo ek endeim nimba mił, ekii sinerim kin, kapli ei yi mił, eim lo ek pei ekii sinałim.

¹¹ Yi mił ku, Gos eim ek yi ninim, “Wu eipi nge embnjing ei, ngundnenjii mon!” Nga eim yi ku ninim, “Wumb endi to kundnenjii mon!” Pe nga nim wu eipi nge embnjing ngundnenjii ba nga wumb endi to kundun kin; kapli nim lo ek ninim mił, ekii sinan mon. Nga nim lo ek pei to kilip to poru nin kin, nga lo ek ei, nim noman tuk ele tum.

¹² Yi mił erang, Gos wumb mok topu, yi ermba mił, eim nge lo ei, oł kis nge dinga ei, to mani kindilim. Kindpi kin, lo ei nge, wumb wii kindang mułngii. Molk piik kin, enim ek nin, oł erngii mił oł kun ka ei, er andik molk pungii.

¹³ Pe Gos eim kos piipi kin, kii sipi orung omba kunum ei, wumb nii endi, eim wumb eipi kin kaimb sipi kin, noman kulerim wumb ei, Gos kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, eim kin kaimb sipi oł yi nge enermba mon! Ba nga wumb kombur, wumb eipi kin, kaimb sik, noman kulkin, kapli Gos eim kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, en enim yi ku, kaimb sipi ngumba.

Pii Gii Pimba Mił, Nga Oł Yi Ku Erngii

¹⁴ Nanim angnan no! Wumb endi eim yi nimba, “Nam Jiisas kin pii gii dinga pałim,” ba eim oł kanim kanim erim ele, ek yi nimba mił, pinerim mon. Kapli eim oł erpi pii gii nim mił, eim paki tumba min? Nga eim pii gii ele, kapli eim erpi kin, se orung simba min?

¹⁵⁻¹⁶ Yi mił, enim engnjing noł Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, alap ni, kuni ni, epi sinenang mułngii wumb ombu kin, enim ek yi mił ningii, “Gos enim kapli paki tumba. Topu kin, kuni ka ngopu kin, ngenj ele alap pandi tang kin, muł erang mułngii!” Ba enim epi endi, wumb ombu nge sinerang mułngii wumb ei, epi ombu ngunerngii. Ngunarik kin, kapli enim wumb ei nge, paki tangin kin, er mułngii mił nenj?

¹⁷ Yi mił ku, Jiisas kin pii gii palim ningii ei, yi mił. Pii gii ei, wii mił pim kin, nga oł endi enerim kin, kapli pii gii ei, wii kulii mił, epi pimba.

¹⁸ Ba wumb endi ek yi nimba, “Nim pii gii pałim. Nga na oł ka wii el.” Kapli, na Jeims ek nip, orung kindip kin yi nind. “Nim nge pii gii ei, na andan tan; ba nim nge oł endi elin ei, na andan tunen mon. Nga na nge oł ka wii el ei kin, na pii gii ei, nim kin andan top ngamb kin, nim kenjii.”

¹⁹ Enim pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum piingii ei, ka mendpił! Pe nga gui kis pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum ku. Ba en enim yi piik kin, en enim puku sik kin, piik mołmun. Wumb endi pii gii nimba ei mendpił, ei kapli enanim.

²⁰ Enim noman pinałim wumb! Pe enim pii gii ei mendpił peng kin, enim oł ka wii endi enenjing kin, kapli enim pii gii ei, epi wii mił pimba. Pe enim ek pułe ei, pii puł tungii min?

²¹ Kumb ok, sinim kupenjpın Eiparam ei, eim Gos nge kongun erpi kin, Gos ningił ele, eim kun ka wu multum mił nenj? Ei eim kongun ele mendpił eririm kunum ei, eim kingam Aisak to kondpu kin, kulmał mił kapli kin, Gos eim ngumba nge piipi eririm.

²² Enim oł ei nge, kanik kun erngii! Erik kin, eim pii gii nirim mił ei kin, nga eim kongun erim oł ei kin, tał ouni okuł ende punmbuł. Eim pii gii ele nge erpi kin, opu oł kun ka mendpił purum. Pang kin, ei eim kongun erpi kin andan turum ele nge, eim pii gii am mendpił eririm.

²³ Kumb ok, Gos eim ek keimi nirim mił, keimi tonu orum. “Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nirim ele nge, Eiparam eim oł kun ka elim wu,” ni Gos yi nirim. Nga ekii se, wumb yi niłmin, “Eiparam eim Gos nge puł.”

²⁴ Kapli pe enim piinmin ei, wumb endi Gos kin kun ka mołmun wumb ełe nge, eim oł kun ka erpi kin, nga eim pii gii nipi kin, ouni ermba. Ba wu ei, pii gii mendpil nipi kin, Gos wu ei, kun ka ełim wu, ninermba mon!

²⁵ Yi mił ku, amb Reiyap eim ok wu kin ningił erpi kin, nilkeng sipi kin, nga wu kanim kanim se nirik seng kin, ende pulmun amb multum. Ba pe ei eim Josuwa kindang kin, Jura wumb konu ełe sirim mił kenmin ni, ok wumb ei paki topu kin, yi mił kuni ngopu, pandi koi erpi kin nga andłam eipi endi kindang puk kin, en enim nge konu ełe orung punjung. Oł yi erim ełe nge, Gos amb ei kin, “Kun ka mołum amb,” ninim.

²⁶ Yi mił, nga wumb endi mułmba wumb ei, eim noman tuk gui eim kin mulerim kin, wu ei wu kulii mił mołum. Nga pii gii pimba ełe nge, nga kongun kun ka erpi, andan tunerim kin, pii gii ei kulii mił pimba ku.

3

Anmbił Epi Dup Mił Palim

¹ Nanim angnan noł! Enim wumb mołmun konu ełe, Gos nge ek emb tok ngolmun wumb pei mił mulerngii. Nimbil erang enim piinmin ei, Gos sinim mok topu kin, kii sipi orung omba kunum ełe, sinim ek emb tołmun wumb epi ngumun ei, Gos amb kii dinga owundu sipi kin, mok topu ermba; ba Gos pii gii ninjing wumb eipi, Gos enim kin mok topu kin, giyeng ni, yi mił ermba.

² Yi mił, sinim wumb pei mołmun ei, kunum kunum oł kun pinalim mił ełmin. Pe wumb nii endi, eim ek kanim kanim nimba mił, eim oł kun pinalim mił endi enerim kin, eim wumb kun ka mendpil mułmba. Mołpu kin, eim kapli yi ku, eim ngenj pei, tep ka erpi kin, se mułmba.

³ Yi mił ku, kung os gupu ełe, ain mił epi endi tuk kindik pendik kin, kan ełe ambil bu nik kin, bin nik piłmin konu ełe, ambilk orung orung sengin kin, ekii sipi pulum. Yi mił erang, sinim kung os ambil ak topun kin, pei orung orung andłam salim mił, ni piipin kin, punmun.

⁴ Yi mił nga, noł sip owundu ei, am owundu ei ni piingii ku. Noł sip ei, am owundu kis palim; ba nga konu pop owundu topu kin, sip ei, ep noł konu ełe tuk siplim. Ba nga tuk sip owundu ełe, tep erpi kin, kongun erpi kan se mołum wu ei, eim bii ni piikim konu ełe, epi ambil kun erpi kin, epi kembis endi palim ełe, ambilpi kun kindpi kin, simbii ni piikim konu ełe, siplim.

⁵ Ei yi mił, nga anmbil ei, ngenj ełe epi kembis mendpil palim; ba ek pei owundu kis nipi kin, na nam kapli epi owundu mendpil ei, ermbii ni tanglim.

Nga dup kembis endi, kapli erpi pepi, nopu gur nim kin, ond owundu nin, epi kanim kanim pei, nopu poru nilim.

⁶ Pe anmbil ei, dup mił palim ei, nga anmbil ei, oł kis kun ka pinalim mił ei, piki topu mołum. Ngenj ełe ei, dup mił pei piki top mołpu kin, pe oł kis kanim kanim erpi kin, ngenj pei erpi kis mondnum. Anmbil minj erpi kin, enim ngenj nin, no pep mołmun ełe, kui dup mił, kindang nonum ei, dup konu kis dup ei, opu kin, yi mił nonum.

⁷ Wumb ya mei ełe epi kanim kanim pei, ka nin, kei nin, omu nin, ka wembii nin, epi pei ombu, wu en enim noman ełe palim piłmin mił ombu, erangin kin ekii sik elmin.

⁸ Ba wumb endeim kapli, eim anmbil nanim piind oł ei, “Erii!” a neng kin, ekii sipi kapli enermba mon! Anmbil ei, epi ka mon! Ei ek kis nipi tor kindiłim. Yi peng kin, anmbil ei, wii kor pimba mił, pinalim mon! Ba ei epi kis kunj men mił, wumb kulngii epi tuk ełe, piki top mołum ei, tor ołum.

⁹ Sin sinim anmbil ei kin, sinim ek ka nipin kin, Erinjpin Gos nge embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nga anmbil ende, yi mil ku, ek bul ambilpin, ek kis nipin kin, wumb kin nipin wumb ei, Gos ei eim mil erpi mundum wumb ele nge, ngonmun.

¹⁰ Gos kin ek ka ni ngok kin, nga ek kis ni ngok kin, gupu anmbil endeim ele, tor olum. Opu kin, nanim Gos nge wumb angnan nol! Enim enmin ol ei, ol kun ka pinaim mil, yi enerngii mon!

¹¹ Pe nga nol tukpu endi mulmba ei, nol ka tor wang kin, nga nol kis tor wang kin oui, ongu min?

¹² Nam angnan nol, nga ond pik kin, ond olip kin, mong ende top mulmba min? Nga ond wain, ond pik mong top mulmba min? Ei kapli mon! Yi mil ku, nga nol tukpu ele, nol ka nin, nol kis nin oui, tor wang kin, nunerngii mon.

Noman Ka Dinga Ei, Gos Kin Onum

¹³ Enim molmun konu ele, wumb nii endi, noman ka wii nin, noman dinga peng molum min? Wumb endi eim no pepi andpi mulum kin, kapli eim ol kun ka er andpi kin, andan topu ngumba. Ngopu kin, ei eim noman ka palim mil, giyeng ni erpi kin, ol ei andan tumba.

¹⁴ Ba enim wumb eipi kin, ek ngonum kin, nga en enim ol kanim kanim erik ele nge, en enim embe ambil tonu kindik erngii. Erik kin, en enim noman tuk ele pim kin, kapli en enim noman ka wii ei, ambil tonu kindik kin, yi enerngii. Enarik kin, nga enim ek keimi ninmin ele, ek kend tok, ngonerngii mon.

¹⁵ Noman ei nge, ei Gos kin onanim mon! Ba noman ei nge, ya mei ele wumb noman. Nga noman ngenj ele nge kin, tonu onum. Nga yi ku, ol kis ei, Seisen kin, pul arim pendpi kin, tonu om.

¹⁶ Yi mil, wu endi wumb eipi kin ek ngonum kin, nga ol kis kanim kanim erik kin, nga en enim embe ambil tonu kindmin ni piik kin, kongun dinga ol kanim kanim erik kin, yi er molmun. Wumb yi nge, ol kun ka palim mil, yi enerik; ba ol kis kanim kanim mil elmin.

¹⁷ Ba wumb noman ka wii ei, Gos kin tonu epin konu ele, mani wang silmin ei, kumb se, am ol kun ka mendpil. Nga wumb kin noman emin ende sek ngoimun; nga en enim wumb kin ek taki taki nik kin; nga wumb eipi ek kom ka sek piimin; nga wumb eipi kin noman kaimb sik kin, ol ei piki topu mulangin kin, ol kun ka mendpil elmin; nga noman ka wii ol ei, wumb endeim endeim ni, noman ende mil nik ngoimun; nga ol ei, kun ka nin, ol keimi mendpil elmin.

¹⁸ Pe nga sinim wumb eipi kin, noman emin ende se mulnjpun kin, kapli ei ol yi mil; sinim kuni mong aka pin taltmin ei mil; nga noman emin ende sek ngoimun ol ei, ol kun ka ei, kuni mong ka tonu wang kin, sinmin mil, yi er mulmun.

4

Mei Konu Ele Noman Ngoimun Wumb Ei, Gos Nge Opu Orung Wumb Molmun

¹ Pe enim opu nginma! enmin ol ei nin, nga ek mil enmin ei, jili mil tonu onum? En enim noman ele ek kis tonu onum ei, en enim kin mendpil palim min? Pepi kin, en enim noman ele kin, ngenj ele aninga kopur ele kin, opu nginma! elmin.

² Enim epi kanim kanim simin ni piik enmin; ba epi ombu sinanmin. Yi mil piik kin, enim wumb ei to kundmun ni piimin. Nga enim wumb eipi nge epi, bun bun kululmun; ba enim epi ei kapli sinerngii. Yi mil peng kin,

enim ek mił erik kin, nga opu owundu elmin. Enim simin ni piinmin; ba epi ei sinanmin. Nimbil erang, enim Gos kin prei erik kii sik kin, epi ei simin nik kin, yi enanmin mon.

³ Pe nga enim epi simin nik kin, prei enmin; ba epi ei sinałmin mon. Nimbil erang enim Gos kin prei erik kin, kii sinmin ol ei, kun ka pinałim mon. Ele nge, enim ku nin epi ei sik kin, enim noman ngenj ele nge, olkup to kindmin mił ni elmin.

⁴ Pe enim yi mił, amb endi eim wam kin, ka mularpi pupu kin, wu eipi kin ningil erpi kin, noman kulpu erpi, andnim ol ei mił, enim yi erik pendik kin, ya mei ele wumb ol kis epi kanim kanim pei, noman ngok kin, ol ei elmin. Erik kin, wumb ombu, en enim, Gos nge opu orung wumb mendpil mołmun min? Pe wumb nii endi, eim erpi kin, ya mei ele wumb ol kis epi kanim kanim noman kulmun ol ei, erpi kin, eim Gos nge opu orung wu mendpil mulmba.

⁵ Pe enim piinmin ei, Gos ek ka keimi ei, ek yi ninim mił ei, enim epi wii mił endi, ni piinmin min? Pe Gos Gui Ka sinim kin kindim ei, sinim noman tuk ele, no pepi mulmba ni kindim ei, Gos eim noman ele dinga kindpi ei, eim nge mendpil sinim tep erpi sepi kin, kanpi mulmbii ni piinim.

⁶ Ba Gos eim sinim kin noman ka ngołum ol ei, am owundu mendpil palim. Yi mił, Gos eim ek ka ele, yi ninim,

“Gos eim wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, yi ermba wumb ei kin, Gos buł ngopu kin, mon pa nimba. Ba wumb nii endi ei, eim noman ele to mani kindim kin, kapli wumb ei kin, Gos paki topu kin, noman ka ngumba.”

⁷ Yi mił peng kin, enim noman ele to mani kindik kin, Gos kin mandring molk pungii. Puk kin, enim Seisen opu orung wu ei, si kindik, pui a nik kin, dinga angangin kin, kapli eim enim si kindpi kin, tungu pupu ba.

⁸ Enim kapli molk kin, Gos eim kin mandi punjung kin, kapli Gos eim mołpu kin, enim kin mandi omba ku. Enim angil nol kindik kin, was erangin kin, enim ol kis kun pinałim mił, er mulnjung wumb ei, yi mił erngii. Enim noman tuk ele kil ngok kin, er kun erngii. Enim wumb ombu, ya mei ele nge, ol kis kun pinałim mił, ekii sik kin, nga Gos nge ol kun ka kunum endi ekii simin nik enmin ei, noman tał sek enmin.

⁹ Erik kin, enim noman tuk ele, embin tok kin, kaimb sik kin, nga ke owundu ningii. Pe enim wumb tokul enmin ei, ak tok kin ke ningii. Pe nga enim wumb ka ka piimin ei, nga ak tok kin, noman embin to piingii.

¹⁰ Enim Gos Owundu kumb ele, kapli embe ambilk mani kindngii. Kindik yi enjing kin, kapli Gos eim enim embe ambil tonu kindmba.

Enginjpin Kin Ek To Mondpun Ninerman

¹¹ Engnjing nol! Enim wumb eipi endeim endeim kin, ek kis nik kin, ngunerngii mon. Nga wumb endi pupu kin, angim kin ek kis ni ngopu kin nga ek to mondpu kin nipi ngumba ei, eim Gos nge lo ek ele, ek kis nipi ngonum. Nga wu endi ei, Gos lo ek ele, ek to mondpu kin, mok tonum ku. Ba nga nim Gos lo ek ele, to mondkun kin, mok tokun en kin, kapli nim lo ek ei, kun ka ekii sinan mon! Ba nim lo ek ei, mok tołun wu mił, endi mołun.

¹² Gos ei eim mendpil, lo ek ngołum wu mołum. Nga eim mendpil mok tołum wu endi mołum ku. Ei eim mendpil, kapli wumb endi dup konu kis er mondpu kin, nga eim wumb endi, sipi orung konj simba ku. Ba nim wumb nii, nim wumb mandi mołmun wumb ei, kapli mok tołun wu endi mił, mołun min?

13 Pe enim wumb kombur ek yi nilmin wumb ei, na ek piingii! “Akip min topul, sinim kapli pupun kin, konu owundu ele tuk pupun kin, pani endeim mołpun kin, kongun erpin kin, ku owundu se orung simin.”

14 Ba enim topul, epi endi tonu omba epi ei, pii poł tunanmin. Pe enim noman konj ei, nipe mił palim? Enim yi mił; enim kupu kuru endi ei, kunum aninga kopur pepi kin, sikir poru ninim ei, enim noman konj yi mił ku palim.

15 Mon pim kin, enim yi mił ningii, “Pe Gos Owundu eim noman ele, kapli ni piim kin, kapli sinim konj mołpun kin, oł yi mił ermin min, oł eipi mił ermin.”

16 Ba yi peng kin, en enim embe ambił tonu kindik, “Sin sinim wumb owundu mołmun,” ni piinmin. Piik kin, noman owundu palim ni piik kin, nilkeng sinmin oł ei, oł kis mendpił palim.

17 Pe wumb nii endi, eim oł kun ka elim ni piinjing; ba eim oł kun ka ei, ekii sipi enalim wu ei, eim oł kis elim. Sinim ek ei, pii kun ermin!

5

Epi Pei Sałim Wumb Ei, Pii Kun Erngii

1 Nga enim epi pei sałim wumb ombu, pii kun erngii! Oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba enim. Enim ngenj kumbii sik kin ke dinga ningii!

2 Pe enim epi kanim kanim pei sałim ombu, purpu kumun ngopu kin, kis mulmba. Nga enim konduk alap nin, ka kindinmin ombu ei, epi jingamb ombu, nok poru ningii.

3 Pe enim ku gol nin, ku mong ei, oi wural ei talpi kin, si kindimba. Nga oi wural ei, enim oł kis mołum ei erpi kin, peni ele kindpi kin, andan topu ngumba. Nga epi ei, enim ngenj ele, dup mił nopu kin, tika nimba. Enim kom ku ni, epi ka wii ei pei, akip poru nimba kunum ei nge, kulou tunjung.

4 Enim piingii! Wu kombur enim kin kongun erik mulnjung wu ombu, en enim nge mong aninga kopur, ambił gii ninjing. Ninjing monge ei, Gos eim piipi kin nga kongun wumb kombur ke ninmin ei pupu kin, Gos Owundu eim opu wumb epin konu ele, mołmun tep er mołum Owundu nge, eim kom ele, pang piinim ku.

5 Pe enim ya mei ele mołmun kunum ei, epi kanim kanim pei, seng se nok kin, ka piik kin, er mołmun. Molk kin, enim kuni ka pei nok pangin pangin mił, ni piik kin, enmin. Erik mułangin kin, Gos kunum owundu tonu omba nge, mandi enim.

6 Enim mendpił, wumb kun ka mulnjung wumb ombu, ek ngok kin, to kundnjung wumb ei, enim kin kan wiik tok kin, nga enim opu orung erik kin, ngunenjing mon.

Kunum Olt Kui Erik Molk Kin, Prei Er Mułngii

7 Yi mił erang, angnan noł, enim noman tuk dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, Jiisas nga orung omba nge kui erik mułngii. Pe enim piingii! Kuni taltim wu ei, kuni ka tonu omba nge kui er mołum. Mołpu kin, eim konu kumb kumb se nin, konu kumb ekii se tumba ei nge, kui er mołum.

8 Enim yi ku, noman dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, kui erik mułngii! Enim noman tuk ele, dinga to piik mułngii. Nimbil erang, Jiisas orung omba kunum mandi enim. Yi mił erang, enim noman dinga kindik kin, kui er mułngii!

9 Angnan noł, enim kapli wumb ei min, wumb ei “Oł yi mił, yi mił enim,” pa nik, yi ninerngii mon! Mon pim kin, mok top elim wu ei, enim kumep

kis ngumba. Enim piyei! Mok topu ermba Owundu ei, eim ngii ondu ele moļu kin, kui er moļum.

¹⁰ Nanim angnan no! Enim piingii ei, Gos oļ ekii se ermba oļ ei, piik niļmin wu ombu, en enim Gos Owundu nge embe ele, nik tor kindik kin, kongun yi erik. Erik kin, ngenj kumbii sik kin, oļ embin tui to wuk kin, dinga angk kin, kongun erik muljung. Molk kin, ei enim andan miļ topu ngonum ei, kapli piik, tuk sik kin, noman to piik muļngii.

¹¹ Enim piingii! Sinim yi niļmin, “Wumb oļ embin tui ko wuk kin, dinga angk kin, moļmun wumb ei, ka piingii. Enim kumb ok, wu Jop nge ek poļ piļmin wu ei, noman dinga kindpi kin, oļ embin tui ei, ko wupu kin, kui er muļum. Muļang kin, Gos eim noman ele erang kin, Jop noman ka ngopu oļ ei nin, kaimb sipi elim oļ ei, sinim piinmin. Keimi sinim piinmin! Pe Gos Owundu sinim kin kaimb sipi kin, noman ka ngolum ku.

¹² Ba angnan no! Epi endi kumna ermin ei yi miļ. Enim muļ mei nin, epi eipi endi keimi mendpiļ nik kin, to tonu kindnerngii mon! Ba enim kapli ningii ei, kapli minj ningii. Nga enim mon ninjing kin, kapli mon minj ningii. Mon peng kin, enim ek ni tonu kindangin kin, ekii se Gos kumep kis enim ngang singii.

¹³ Pe enim moļmun konu ele wumb nii endi, eim embin pimba min, ngenj kumbii endi sinim min? Ei eim kapli, Gos kin prei ermba. Pe wumb nii endi, enim kin moļmun ei, eim ka piimba ei, kapli eim Gos kin ka piipi ngopu kin, golang nipi ngumba.

¹⁴ Pe nga enim moļmun konu ele, wumb nii endi, eim ening peng tonum min? Ei eim kapli, wumb men toļmun ngii ele, kongun paki tok kin, tep erik moļmun wumb ei, wii tang ok, eim kin Gos prei erik ngungii. Enim Gos kin embe kii sik pendik kin, ening peng ermba wumb ei kin, kopung mur tumba kopung ei, sik kin, wumb ei ngenj ele, bein tok kin, kopung kindngii.

¹⁵ Nga pii gii peng prei enjing kin, ening pimba wumb ei opu kin, konj pupu wii ka muļmba. Pe nga Gos Owundu eim kapli wumb ei erpi, sipi kindang kin, nga opu ening kindpi kin, konj ka muļmba. Pe nga wumb ei, eim oļ kis kun pinerim endi erim kin, kapli Gos eim paki topu kin, oļ kis kil ngopu si kindmba.

¹⁶ Yi miļ peng kin, enim oļ kis kun pinerim miļ erngii ei, endi ernjing noļ kin nik, tor kindik kin, ngungii. Nga enim endeim endeim kin prei erangin kin, kapli ernjing noļ kin paki tumba. Topu kin, Gos en enim er ka ermba. Wumb endi kun ka moļum wumb ei, prei ermba ei, dinga pimba. Peng kin wu ei, Gos kin prei erpi ngopu kin, kapli Gos piipi, orung kindpi kin, ngolum.

¹⁷ Ngang kin, wu Elainja sinim mei wumb ngenj kumbii siļmin oļ ei, ngenj ende mendpiļ moļmun miļ, eim wu ok yi multum. Moļu kin, eim prei dinga erpi kin, Gos ni ngopu kin, konu kumb tunermba ni piirim. Yi piipi ni ngang kin, kung pani tekliki, nga oi angil orung nga endeim opu pum. Pang kin, konu kumb endeim mani opu, tuneririm mon.

¹⁸ Pe nga, Elainja Gos kin prei erpi kin, kapli konu kumb mani opu, tumba nipi eririm. Erang kin, konu kumb owundu mani opu tang kin, mani mei ele kuni nanim kanim tonu orum.

¹⁹ Nanim angnan no! Pe wu nii endi, enim moļmun konu ele Gos ek keimi ei, si kindik punjung kin, nga wumb endi, eim erpi kin, nga sipi orung tu wumba.

²⁰ Pe wu ei, eim yi piimba ei, wumb endi oļ kis kun pinerim miļ erpi endang kin, eim pupu pendpi kin, se orung tu wumba wumb ei, eim koļu konu kis ele ba nge er muļum; ba nga erpi kin, se orung sim. Sipi erpi kin, oļ kis kun pinerim miļ oļ kis kanim kanim pei ei, pandi topu si kindim.

Piisa Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Kumna Kin Mon Połpu Kindim

¹ Na Piisa Jiisas Kraiss nge ek se andił wu. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb en enim konu ele keimi si kindik kin konu eipi punjung. Puk Ponsus konu owundu nin Galeisiya, nin Kaparosiya nin Eisiya nin Bisiniya konu owundu pei ele mulnjung.

² Kumb ok, enim Erinjpin Gos eim nge noman ele enim to tonu kindpi mundum. Mondpu kin eim piim ei, enim eim nge Gui Ka ele je erang kin, enim ok wumb kun ka mendpił molk. Molk kin, Jiisas Kraiss nge ek ka ekii sengin kin, kapli eim miyem ele je erang kin, enim oł kis kil ngopu si kindrim. Si kindpi kin, Gos noman ka ele oł ei, nin nga eim noman emin palim oł ei, kapli enim kin piki to pep mułmba.

Konj Kunum Kunum Ka Mułngii Ei Singii Nge Tonu Epin Konu Ele Kui Er Mołum

³ Pe sinim kapli ek ka nipin kin, Jiisas Kraiss Owundu nge Arim Gos ngumun. Nimbil erang eim sinim kin kaimb sipi kin, eim nge kunum kunum konj ngołum oł ei Jiisas Kraiss erpi sipi kin, tonu konj kindim ei sinim piipi kin, yi erim. Erpi kin, eim sinim paki tonum ei, kui er mulnjpun ei, sinim nimbil erang Jiisas eim erang kin, sinim opun konj pupun mołmun.

⁴ Mołpun kin, nga sinim kapli Gos nge epi owundu eim nge wumb singii nipi kindim sałim. Seng kin, epi ei kapli sinim singii nipi kin epin konu ele kindim sałim. Seng kin, ei kapli erpi kis mulerang kin, nga oł kun ka to pulpeł tok kin, eipi eipi kindnerngii mon; kinarik kin, oł ei nga pupu, am pupu kin poru ninermba mon ku.

⁵ Nga epi ombu, enim nge mendpił, pii gii ninjing wumb ombu mendpił, Gos eim nge dinga ele er kanpi, se mułang kin, en enim ka mołmun. Mułangin kin, eim enim se orung simba nge eim er kun er mołum ei, muł mei poru nimba kunum ele, opu peni ele ba.

⁶ Enim oł ele nge ka piilmin; ba akip kunum aninga kopur mendpił ka piilmin. Ba nga Gos noman ele erang kin, oł embin tui kanim kanim enim kin ngenj kumbii ngang kin, enim ngenj kumbii singii.

⁷ Nimbil erang ele nge, oł embin tui kanim kanim enim kin onum ele nge, enim pii gii dinga palim min, pinalim ei erpi kenmba onum. Opu kin, ku gol epi ei to kis elim; ba wumb ku gol dup ele kalk kenmin nik kelnjing. Ba nga pii gii ei, ku gol mił mon. Pii gii ei ku gol to mani kindpi kin, ka wii mendpił tonu ołum. Yi mił, nga pii gii palim mił kenmbii nipi kin, enim epi ei erpi kin, pii gii to dinga elim. Nga ekii se Jiisas Kraiss peni ele orung omba kunum ei, sinim pii gii ei erang kin, sinim embe owundu nin, tilang owundu nin, embe ka wii ei simin.

⁸ Enim eim kinałmin; ba enim eim noman kulk ngołmun. Nga pe enim eim kinałmin; ba enim eim kin pii gii nik kin, ka ka piik ngołmun. Ka piik ngołmun ei, owundu pepi kin, ya mani mei ele, ka piinmin ei, to mani kindnim. Nga ka piinmin ei, sinim gupu ele ni tor kindmin ei, kapli enanim mon.

⁹ Ba enim nge pii gii ei, mong tonum ei yi mił, Gos eim enim nge noman tuk ele orung sipi kin, noman konj kunum kunum mułngii nge ngonum.

¹⁰ Oł ekii se tonu omba piik niłmin wu ombu, kumb kor Gos nge noman ka enim kin epi ei wii ngumba epi ei yi mił nik tor kindiłmin. Nga orung

ok konj kunum kunum muŋgii ei, sik erngii andlam ei, kuruk kin, puŋe kan simin nik enmin.

¹¹ Nga Kraiŋ nge Gui Ka ei, en enim kin noman tuk ele muŋum. Moŋpu kin, en enim kin ni tor kindang kin, Kraiŋ koŋpu kin ngenj kumbii sipi kin, nga ekii se, embe owundu sim. Sim ei piik kin, kii sik kin, kunum nenj tonu omba? Nga epi nipe endi kunum ele tonu omba?

¹² Gos eim wu oŋ ekii se tonu omba piik niŋmin, wu ombu kin, oŋ yi miŋ erpi kin, peni ele andan tum. Nga en enim kongun ei erik kin, endi paki topu ermba miŋ mon. Ba nga en enim Gos ek ka nik ngonmun ek ei nge, enim kin nik kin, tor kindik ngonmun. Nga ek se andiŋmin wumb ei nengin piinmin nik, ni tor kindangin kin, Gos Gui Ka ei, tonu epin konu ele, mani kindang kin, om ei dinga ngoŋum. Ngopu kin, Gos ek ka ni tor kindnjing. Nga Gos enjel moŋmun ei, en enim dinga kindik kin, Gos ek ka ei, pii poŋ tungii nge nik enjing.

Gos Eim Enim Wii Tang, Oŋ Kun Ka Mendpiŋ Pek Molk Kanik, Kun Erik Muŋgii

¹³ Pe kapli enim noman ele piik kin, kun erik molk kin, oŋ ka piinmin miŋ, erik kanik kin, kun erik muŋgii. Moŋangin kin, enim Jiisas Kraiŋ orung opu peni ele omba kunum ei, pii kun erik kin, noman ka ambiŋ gii nik, er muŋgii! Nga noman ka ei, enim kin kunum ele tonu omba.

¹⁴ Nga enim kangil endi, eim arim mam ek ekii sinim miŋ, enim Gos kin yi erik kin, ekii singii! Ok enim noman piinarik muŋangin kin, wumb kombur ‘Oŋ yi erii yi erii,’ ninjing; ba pe enim kan wiik tangin kin, enim enjing oŋ ei enerngii mon!

¹⁵ Ba pe Gos eim oŋ kun ka elim Gos ei, eim enim wii topu sim. Seng kin, enim Gos eim kun ka mendpiŋ moŋum oŋ ei miŋ, enim yi miŋ ku erik muŋgii.

¹⁶ Yi miŋ Gos eim ek keimi ele yi ninim,
“Enim kapli kun ka mendpiŋ muŋgii! Nimbiŋ erang nanim kun ka mendpiŋ moŋ miŋ, enim yi miŋ ku, erik molk pungi!”

¹⁷ Kapli, enim Erinjing kin prei erik, ‘Wusa’ niŋmin ei, enim Erinjing ei, enim embe ele, piipi kin mok topu enermba mon. Ba ei, eim enim endeim endeim ni, oŋ enjing miŋ ele nge, mok topu ermba. Yi miŋ erang, enim pii kun erik muŋgii! Muŋgii mei ei, enim enj enj muŋgii mei, mon; ba enim oŋ kun ka erik, molk pungi.

¹⁸ Pe enim piinmin ei, enim okrii oŋ kis kun pinerim ele, no pek molk kin en enim kupenjing noŋ kin, oŋ kis ei sinjing. Ba Gos eim enim kumep topu kin, oŋ kis kun pinerim oŋ er muŋjung ele nge, eim se orung sim. Sipi kin, eim enim kumep to se orung sim ei, mei ele epi ku gol nin, silpa epi to kis ermba epi ei kin, si orung sinerim mon.

¹⁹ Ba Gos eim enim kumep to se orung sim ei, Kraiŋ eim miyem ka wii ele enim si orung sim. Sim, miyem ei, enim epi endi ngo orung kindmin ei, kapli mon. Kraiŋ ei eim kung siipsiip waŋ ka wii ei miŋ nga eim orpuŋ nin, erii endi ngenj ele pinerim mon.

²⁰ Gos eim muŋ mei eneririm kunum ei, Gos eim Kraiŋ kongun ei nge, ermba nipi mundum. Ba Kraiŋ eim peni ele omba kunum ei, ekii se mendpiŋ opu kin, eim sinim paki tumba nge omba.

²¹ Kraiŋ eim enim erpi, paki tang kin, Gos kin pii gii ninmin. Gos eim erpi, Jiisas sipi, konj kindpi kin, nga tiŋang owundu ngoŋum. Yi miŋ enim Gos kin pii gii ninmin wumb ei, ka piik, kui erik muŋangin kin, eim enim si orung simba.

²² Pe nga enim ek keimi ninmin ele nge, ekii sinjing. Sinjing ele nge, en enim noman tuk penj muŋum ei, er kun ka enjing. Nga enim engnjing noŋ

kin, endeim endeim ni noman kulk ngungii. Ngok kin nga enim noman kultmun ol ei, am keimi mendpił kulk ngungii.

²³ Pe enim noman konj tonu wang mołmun. Yi mił, aka pin kuni mong ka wii tonu onum ei, yi mił mołmun. Nga kuni mong topu kis mołum kuni ei, enim erpi sineririm mon. Ba kuni mong kunum kunum konj mołum kuni mong ei mendpił, enim erpi seng kin, tonu ok mołmun kuni ei, Gos nge ek ka kunum kunum konj pepi ba.

²⁴ Gos eim ek ka ele yi ninim,

“Wumb pei en enim kupuł engimb mił mołmun. Nga wumb en enim moke ei erpi kui engimb kuk mił mołmun. Nga kui engimb kulii erang kin, nga erpi kuk ei boi nipi kin, mani pup si kindnim.

²⁵ Ba Gos Owundu nge ek ka ei, kunum kunum konj pep ba.”

Ba ek ei ek keimi mendpił, enim kin nipi ngonum.

2

Jiisas Owundu Eim Kom Ku Dinga Mił Konj Sałim

¹ Yi mił erang en enim piik kun erik kin, ol kis ombu si kindngii! Si kindik kin, enim ek kend kun pinalim mił tonmun ni, nga ek kend eipi noman tał mił sałim ei ni, nga wumb endi, erpi pei sałim ei kanik kin, sin yi sengli ni, kanik bun bun sinmin ni, nga ek buł ambilk, buł morung ninmin ol ombu, akip enim si kindngii!

² Ei yi mił, kangil kembis mengk kindangin palim ei, eim mam nge am noman kultum. Kulpu ei yi mił ku, enim am ka wii mendpił noman kulngii. Kulngii am ei, Gos nge Gui Ka nge am mił nok puk kin, enim kapli owuk tonu puk kin, pii gii nik molk kin, nga ele sipi orung seng kin, kunum kunum Gos kin molk pungii.

³ Gos eim ek keimi ele yi ninim,

“Enim Owundu nge noman ka ele, pii poł tonmun ei, singin ka wii mił enim.”

⁴ Enim Jiisas owundu kin ongii ei yi mił, eim kom ku mił konj dinga palim. Ya mei wumb en enim, eim kom ku kis, ni piik kin, si kindnjing. Ba Gos eim tonu kindpi mundum kom ku ei, dinga ka wii mendpił, Gos eim noman ele yi ni piinim.

⁵ Nga enim kom ku konj kindpi sałim mił, yi mołmun. Molk kin, Gos je erang kin, en enim wak tangin kin, ngii ele, sik kin, kongun erngii ei, Gos eim Gui Ka nge, men ngii ku dinga ele, kulmał dup kalimmin ei, ol kun ka wumb mił mułngii. Molk kin, nga erim Gos kin kulmał kalk ngok kin, eim noman ele, simba mił kalk kin Jiisas Kraiss kin ngungii.

⁶ Yi mił, Gos eim ek ka ele yi ninim,

“Piyei! Nanim kom ku konj dinga ka wii mendpił ei, to tonu kindinj. Kindinj ku ei, tumunj mił ele, ambil gii nipi mułmba. Mułmba kom ku ei, Saiyon konu ele, mani kindip sinj. Nga wumb nii endi eim kin kom ku ka wii mił pii gii nimba wu ei, eim kapli ku ei kin singambil sinermba mon.”

⁷ Kom ku ei enim pii gii ninmin wumb ei kin, kapli Kraiss kom ku ei ka wii mendpił. Ba wumb pii gii ninanmin wumb ei, kom ku kis nik kin ngii takilmin wumb si kindnjing ei, pe nga opu pendpi kom ku ei, ngii tumunj mił ele pepi dinga erpi kin, ngii pei ambilpi gii ni se mołum.

⁸ Nga Gos eim ek ka ele, wumb pii gii ninenjing wumb ei yi ninim,

“Kom ku ei andam ele, pep tang kin, wumb simb ele, kimbangin ak tang kin, bok tungii. Tungii ei, en enim Gos ek ka ekii sinenjing. Wumb kom ku ele bok tok kin, mani punjung.”

Punjung ei ok kin Gos ek keimi ele ni pendrim mił, en enim oł yi erngii.

⁹ Ba enim Gos eim to tonu kindpi kin, mundum ei, enim Gos nge wumb mołmun. Molk kin, enim king nge wu amb tilap ele, kulmał kalilmin wumb mołmun. Molk kin, enim wumb tilap kun ka mendpił mołmun. Molk kin, enim Gos eim nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, en enim eim oł ka ełim mił ei, ni tor kindik kin, wumb ngungii. Ei yi mił, enim oł kis emii pim konu ele mulnjung ei, Gos enim to tu wupu kin eim tilang ka mendpił ele, kindang mołmun.

¹⁰ Molk kin, ok enim mulnjung ei, enim Gos nge wumb mulenjing mon; ba pe enim Gos nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, ok enim mulnjung kunum ei, Gos eim enim kin kaimb sipi kin, ngopu ei sinenjing mon. Ba pe Gos eim enim kin, kaimb si ngopu kin, eim enim si orung sim.

Sinin Gos Nge Kongun Wumb Mił Mołmun

¹¹ Nanim nge wumb puł mił, enim wumb konu eipi wumb mił, ok mołmun. Molk kin, nga enim kunum aninga kopur mendpił, ya mei ele mulngii. Mołangin kin, na enim kanip kin, ek dinga yi nind, enim kaplı ok enim ngenj noman oknge ele, 'Oł yi erii, yi erii!' ngengin kin, enjing oł ei, akip enim buł ngok kin, nga enerngii mon. Enarik oł ei, enim ngenj noman oknge kis seng kin, oł yi enjing. Erik oł ei, enim noman tukrung ele, opu mił erpi ngonum.

¹² Enim torung ngenj wumb molk kin, Gos ek piik kin, ekii sinarik mołmun wumb ei, oł kun ka pimba mił erik endngii. Erik andik kin, wumb ombu molk kin, enim kin ek ngok yi nik erik kin, enim oł kun keimi pinalim mił, oł kis yi enmin ningii! Kaplı wumb ei enim kanik piik erngii ei, enim oł kun ka mendpił enjing peng kin, en enim Gos eim embe ambil tonu kindngii kunum ei, Jiisas eim orung omba kunum ele yi erngii.

¹³ Enim kaplı Jiisas Owundu nge noman to piik kin, mei wumb lo ek nik pendik kin, ekii singii. Nga king wu owundu mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim nimba ek ei, ekii sik erngii.

¹⁴ Nga gapman wumb owundu molk ninmin ek ei, ekii singii! Sik kin, nga king wumb owundu mołmun ei, Gos tonu kind mundang, molk kin, wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin ele nge, ekii se, orung ok kin, kumep kis to orung kindik ngungii. Nga wumb endi, eim oł kun ka mił ermbe ei, kaplı gapman wumb ei, eim embe ambil tonu kindngii.

¹⁵ Yi mił, Gos eim noman ele, enim oł yi mił erngi ni piinim, "Enim oł kun ka palim mił enmin ei, enim kaplı, wumb ombu noman kun pinalim mił erik kin, ek tengngii ei, mon pa nik, gupu ambil kum tungii."

¹⁶ Enim kaplı, wu wii mił andik mulngii ei, kan ngok mundnjung wu mił, enim yi mulerngii mon! Pe nga enim wu wii mił, mołmun ni piik kin, oł kis kun pinerim ele erik kin, pandi tunerngii mon! Ba enim kunum kunum Gos nge kongun wumb mił, molk pungii.

¹⁷ Enim kaplı wumb pei kin, embe ambil tonu kindngii! Nga enim pii gii ninjing wumb kin noman kulk ngungii. Nga enim Gos eim kin gał sik men tok kin, eim embe ambil tonu kindngii. Nga wu num en enim mei ele tep er mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim embe ambil tonu kindngii.

Krais Eim Ngenj Kumbii Sipi Andan Tum Oł Ei Enim Kaplı Ekii Singii

¹⁸ Enim kongun wumb enim kaplı en enim nge tep wu mołun ei, mandring molk kin, eim embe ambil tonu kindik erngii! Nga wu tep ka erpi elim wu ei nin, wu endi enim kin oł dinga enermba wu ei kin mendpił mon; ba nga enim tep wu endi ek dinga kind nipi kin, nga oł dinga pimba mił elim wu ei kin, mandring puk mulngii ku.

¹⁹ Kapli enim Gos kin noman to piik andangin kin, wumb endi enim ngenj kumbii wii ngang kin, enim ngenj kumbii ko wunmun ei, Gos eim oł yi nge, noman enim.

²⁰ Kapli enim oł kis erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin kin, enim nipe mił embe singii? Ba nga enim oł kun ka erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin enim tungii ei kapli, Gos eim noman ele piilim ei, kapli mendpil.

²¹ Gos eim enim ok wii tołum oł yi nge, ekii sik erngii, pa nirim. Nimbil erang enim ngenj kumbii singii mił, Kraisi eim enim nge ngenj kumbii ko wupu, sipim. Sipim ei erpi kin, enim yi erngii nipi kin, erpi andan topu, sim salim. Seng kin, enim kapli eim erim mił oł ei, ekii sik kin, erik pungii.

²² Kraisi eim oł kis endi enerim mon! Nga eim gupu ele ek kend end tor wang kin, wumb piinenjing mon ku.

²³ Wumb eim kin ek buł ambilk kin, ek kis ni ngok enjing; ba eim nge ek yi ninjing ele nge, ek yi ku nipi kin, ek top to, orung kindnerim mon. Eim oł embin ei ko wupu kin, nga eim ek dinga endi nipi kin, orung kindpi wumb ei kin enerim mon. Ba ei eim sipipi kin kos piipi kin, kun ka mok topu elim wu owundu nge angil ele kindim.

²⁴ Eim ngenj ele, sinim nge oł kis ei ko wupu sipipi kin, ond peri ele, tonu sipik to kundnjung. Yi erang kin, sinim oł kis ei buł ngopun kin, oł kun ka palim mił erpin kin, no pek molk pungii. Wumb eim ngenj to kis mundn mundnjung ele nge, eim sinim erang kin, sinim ngenj nga konj ka mołum.

²⁵ Nimbil erang ok enim kung siipsiip mił, am puk kin, andlam ele kan sinarik mulnjung; ba pe enim se mengk kin, orung ok kung siipsiip tep elim wu ei kin, enim nge noman tuk ele tep elim wu ei kin, orung onjung.

3

Wu Amb Sinmin Nga Amb Wu Punmun Ek Ei Nge

¹ Yi mił ku, enim wu punmun amb kapli wenjing kin mandring molk kin, eim nimba ek ei, ekii sik erngii! Nga wumb nii endi, Gos eim ek ka ele, pii gii ninarik kin, ekii sinenjing wumb ei, enim amb oł yi erngii ele kanik kin, kapli se orung sengin ok kin, Gos kin pii gii keimi ningii! Ba enim ek endi, nik enerngii mon!

² Nimbil erang amb en enim wenjing noł nge, embe ambil tonu kindilmin ni oł kun ka elmin ele nge, kanik kin, kapli noman ak tok kin pii gii keimi ningii.

³ Pe enim ngenj torung epi ka moke enmin ei mendpil, yi enerngii mon! Nga moke ei, yi mił erik kin, peng enjin ambilk ka erik kin, ku gol angil elting ele, epi monduk kin, nga ngenj torung ele, kon alap ka mendpil kindinmin, ei mon!

⁴ Ba kapli enim noman tuk ele, moke ngungii. Ngungii moke ei, kis mołpu yi enermba mon! Ei yi mił, noman tuk emin ni, noman kun ka salim. Ei Gos nge ningil ele kanpi ka kanilim.

⁵ Yi mił, ok amb kombur Gos kin pii gii nik kin, am kun ka mendpil molk kin, oł yi mił elmin. Amb ombu ngenj ele, epi ka ngenj ele, moke ngołmun ei, en enim wenjing kin, mandring molk kin ek ekii sik yi elmin.

⁶ Yi mił, Sera ni, amb ei, oł yi mił eririm. Erang kin, eim Eiparam nirim ek ele, ekii sipi kin, eim Eiparam nanim nge wu owundu nipi kin, yi embe sirim. Pe nga, enim pei oł kun ka erik kin, nga epi endi enim gal sinarik enjing kin, kapli enim Sera nge ambilam noł mił mulngii.

⁷ Yi mił ku, enim amb sinjing wu ei, enim embnjing kin, no pek ka molk pungii. Enim piinmin ei, enim embnjing noł ngenj ele, dinga pinalim mon.

Yi mił peng kin, enim embnjing ei, paki tok kin, noman kulk ngungii! Ngok kin, nimbił erang amb enim kin konj kunum kunum mułngii ei, Gos eim wii ngumba ei, enim kin tep to sinjing. Pe enim oł yi nge, ekii sinjing kin kaplı enim prei erngii ele nge, epi endi pepi, ondu ngunermba mon.

Sinin Noman Ende Sepin Mułmun

⁸ Pe na ek ei, ni poru nip kin, yi nimbii end. Enim pei noman ende kindik kin, wumb pei kin kaimb sik kin, noman kulk ngungii. Enim kaplı en enim engnjing noł kin, noman ngungii. Nga enim noman ka pii ngok kin, nga enim noman ele, to mani kindik kin, yi mił erngii.

⁹ Pe nga wumb endi, enim kin oł kis kun pinerim mił, endi enjing kin, kaplı enim oł yi ku erik kin, wumb ei kin orung kindik kin, ngunerngii mon! Pe nga wumb enim kin ek ngok ek kis nik enjing kin kaplı enim wumb ei kin oł yi ku erik ngo orung kindnerngii mon! Ba enim oł yi erik ngo orung kindngii ei, Gos kin prei erik kii sengin kin, epi ka wii ngopu orung kindmba. Kindpi kin, oł ele nge mendpił, Gos eim enim wii tang kin, enim kaplı ok epi ka wii ei, yi singii nipi kin, eim enim wii topu sim.

¹⁰ Yi mił Gos eim ek ele yi ninim,

“Pe nga wumb endi, eim konj kunum kunum ka tonu omba ei, noman yi to piim kin, nga eim kunum ka tang seng kin, kenmbii ni piim kin, kaplı ei eim gupu anmbił ele, ek kis endi ninermbii, pa ni pendpi kin, nga eim gupu ele ek kend tunermbii pa ni pendpi kin, eim yi ermba.

¹¹ Eim kaplı oł kis kun pinałim ele buł ngopu kin, nga oł kun ka pałim mił yi ermba. Nga eim noman emin pałim oł ei kur kan sipi kin, ekii sipi, er mułmba.

¹² Nimbił erang Gos Owundu eim ningił ele, wumb oł kun ka pałim mił enmin wumb ei, kanpi wumb ombu paki tołum. Nga wumb prei enmin kunum ei, Gos eim kom se piipi mołum. Ba Owundu eim wumb oł kis kun pinałim mił erngii ei, eim kanpi mołum. Mołpu kin, eim wumb ei kin popuł kis si piipi kin, kumep kis topu kin ngo orung kindmba.”

¹³ Pe enim oł kun ka pałim mił dinga kindik kin, ermin ni piinjing kin, wumb nii endi opu kin, enim topu erpi kis mundmba? Ei mon mendpił!

¹⁴ Ba nga enim oł kun ka pałim mił erik kin, nga enim ngenj kumbii ele sinjing kin, kaplı enim ka ka piingii. Nga wumb enim kin oł endi enjing kin, kaplı oł ei kin, mund mong enerngii! Nga enim noman tuk ele embin to piinerngii ku mon.

¹⁵ Ba en enim noman tuk ele Krais Owundu kindangin mołpu kin, eim tep erpi mułmba. Nga kunum kunum enim kui er mułang kin epi tonu omba ek puke ei, wumb nii endi enim kii sipi nim kin, kaplı enim er kun er mołmun pa nik orung kindngii. Ba enim ek nik kin, orung kindngii ek ei, ek tak tak nik kin kun ka mił ningii.

¹⁶ Enim noman tuk gui ei, kun ka mułmba. Kaplı wumb enim kin ek buł morung ninjing kin, enim Krais nge oł kun ka elmin oł ei, ni tor kindik andan tangin kaplı kin wumb oł kis enjing ei, singambił singii.

¹⁷ Nga Gos nge noman pałim mił erngii ei, enim oł kun ka pałim mił erik kin, ngenj kumbii sik enmin ei, oł kun ka mendpił. Ba nga, enim kun ka pinałim mił erik kin, ngenj kumbii sinjing ei, epi kis mendpił pałim.

¹⁸ Yi mił erang, Krais eim ond peri ele, kunum endeim mendpił kułum. Kołpu kin, enim oł kis pei ele, erik mułnjung ele kil ngopu si kindim. Si kindpi kin eim wu kun ka endi mołpu kin, sinim wumb kis kułmun konu ele, Krais eim sim. Sipi kin sinim tu wupu Gos mołum konu ele tu wum. Tu wupu kin eim mei wumb mił mułum. Nga ekii se eim ngenj ele to

kundnjing; ba eim noman tuk gui ka je erang kin, opu konj mołum ei, kunum kunum mołpu ba.

¹⁹ Krais nge Gui Ka ele, pupu kin, gui kombur kan ngok mił kindangin kin mulnjung konu ele pupu kin, ek ka nipi kin, tor kindpi ngum.

²⁰ Nga am kumb ok, wu Nowa eim multum kunum ei, wumb mulnjung wumb ei Gos nge ek piinarik to kindik kin, ekii sinałmin; ba Gos eim wumb noman to ak tok kin, pii gii ningii nge, kui er mołum ei, kunum ele, Nowa eim noł kanu owundu endi tekrim. Takpi kin, noł owundu topu kin, wumb pei to kondpu poru nirim kunum ele, wumb angil orung nga tekliki mendpił, ka mulk kin, noł ele am punerik; ba noł en enim to tonu kindang kin, ka mulk.

²¹ Noł ei yi mił, wumb noł pałmin oł ei, ek ekin mił nipi ngonum. Ei yi mił, enim sipi orung simba. Noł ei, enim ngenj penj mołum ei, kil ngopu kin, si kindmba ei nge mon. Ba ei en enim noman tuk gui ele, Gos je erang kin, kun ka mendpił seng kin, nga enim kapli, Gos kin wii tok kin, Jiisas Krais eim kołpu kin, nga opu konj pum ele mendpił, enim sipi orung sim.

²² Nga Jiisas eim mendpił epin konu ka ele, tonu pum. Pupu kin, Gos nge angil tundung dinga ele mołum. Mołpu kin, enjel nin, wumb embe pałim nin, nga dinga owundu salim wumb ei nin ombu Krais kin mandring mołmun.

4

Jiisas Kin Ekii Sinmin Pule Ei Ngenj Kumbii Ko Wumun

¹ Yi erang kin, Krais eim ngenj ele, kumbii sirim; yi mił ku, enim noman dinga kindik kin, Krais eim ngenj kumbii sirim mił, enim yi ku singii. Nimbil erang wu nii endi, eim ngenj ele, kumbii sim kin, kapli eim oł kis oł ei, si kindpi poru nim.

² Yi mił erang kunum ele, eim ngenj ele kin mołpu pupu kin, eim nga oł kun pinałim mił oł ei, ekii sipi enerim mon. Nga meı wumb enmin oł ei mił, enerim mon; ba eim Gos nge noman pałim mił, ekii sipi eririm.

³ Yi mił, ok kunum ele enim torung wumb noman ele ełmin oł kis kanim kanim noman peng kin, erik endnjing. Oł kis kanim kanim ei yi mił, wu amb ngundulmun oł ei nin; nga oł kis ernгии ei, noman ele sikir tonu onum ei nin; nga noł nok, wulu pang andinmin oł ei nin; nga kuni owundu nangin kin, kunum olt mił ei nok nok mołmun ei nin; nga noł dinga pei nok kin wulu pang oł kis kanim kanim ei nin; nga Gos lo ek ei to kindik kin, gos kend kin men to ngonmun ombu pei, enim poru ni si kindngii.

⁴ Pe enim wumb ombu kin, oł kis kanim kanim nga erik ngonanmin mon. Yi mił erangin kin, puku sik kin, nga enim kin ek kis nik ngonmun.

⁵ Ba ekii se, wumb en enim kos piilim wu owundu kin oł yi enjing mił, pule ei yi mił nik kin, orung kindik ngungii. Kos piilim wu owundu ei, eim kui er mołum. Mołpu kin, wumb kufii nin, konj wumb kos piipi kin, mok topu, ermba nge mołum.

⁶ Ok Gos nge ek ka ni tor kindik kulnjung wumb ombu, ngunjung ei pule yi mił. Ele nge, tonu ok kos piingii ei, ngenj kin pei ok kin, wumb yi mił onгии. Ba en enim gui konj mułngii ei, yi mił Gos konj mołum mił, yi mułngii.

⁷ Epi kanim kanim poru nimba kunum ei, tangpi mandi enim. Yi mił erang, enim kanik kun erik kin, noman ele kun ka seng kin, enim kapli kunum kunum prei erik mułngii.

⁸ Enim kapli wumb endeim endeim ni noman ngomun oł ei, ambilk gii nik mułngii! Noman ngomun oł ei erpi oł eipi ei, to mani kindnim. Nimbil erang noman ngonmun oł ei, erpi oł kis pei kapli pandi tonum.

⁹ Pe wumb endi opu, enim kin mułmba ei, enim tep ka erik mułngii! Enim oł yi nge erngii ei, kis piik enerngii mon.

¹⁰ Enim endeim endeim ni, Gos eim epi ka wii kanim kanim wii ngum epi ei, sinjing. Yi mił erang, kapli enim epi ka wii sinjing ele nge, enim erinjing noł kin paki tungii. Oł ele nge, enim Gos nge kongun wumb ka wii molk kin, Gos epi ka wii ngum epi ei, tep ka erik mułngii!

¹¹ Kapli wumb nii endi, ek ni tor kindmba wu ei, kapli wu ei Gos ek ka ni tor kindmba. Nga wumb nii endi, eim wumb eipi kin paki topu ermba ei, kapli wu ei, Gos eim dinga ngum ei kin, paki topu ermba. Yi mił erang kin, Jiisas Kraiss kin Gos embe owundu seng kin, kongun ele tonu omba. Eim tiłang ka wii ni, embe owundu ni, noman dinga eim kin kunum kunum pepi ba. Ei keimi.

Pii Gii Wumb Keimi Molk Ngenj Kumbii Sik Mułngii

¹² Nanim nge wumb puł dup mił epi embin tui owundu endi enim kin tonu opu kin kenmba mił enim; nga enim puku sik kin, epi eipi endi enim kin tonu onun ni piinerngii mon.

¹³ Ba oł embin tui ei, enim Kraiss kin ouni ngenj kumbii sik kin, embin tui owundu ei ko wunjung. Yi peng kin, kapli enim am ka mendpił piingii. Nimbil erang ekii se eim nge tiłang owundu peni ele, omba kunum ele, enim nga ka mendpił piingii! Nga noman ele ka piik ngungii ku.

¹⁴ Pe nga enim Kraiss nge wumb mułangin kin wumb enim kin ek kis ninjing kin, kapli enim ka mendpił piingii! Nimbil erang Gos eim Gui Ka enim kin mołum ei, Gui Ka tiłang owundu palim ei, enim kin dinga ngopu, paki tumba.

¹⁵ Mon pim kin, enim nge tuk mołmun wu endi, wumb endi to kundmba min, wumb eipi nge epi waning simba min, oł kis kanim kanim ermba min, kanpi eipi eipi kindpi kin, mong simba nge er endmba. Erang kin, wu endi eim kumep kis ngo orung kindngii.

¹⁶ Ba Kraiss nge wumb endi mołum kin, oł ele nge ngenj kumbii sim kin, kapli eim singambil sinermba mon. Ba eim Kraiss kin pii gii nim ele nge, Gos embe ambil tonu kindmba.

¹⁷ Gos kos owundu piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ele, mandi tonu opu poru ninim, Kapli kos sinim Gos nge wumb kin, kumb se tonu om kin, kapli pe nga nipe oł embin tui endi Gos ek ka ele ekii sinarik kin, pii gii ninanmin wumb ei kin, tonu opu poru nimba?

¹⁸ Pe nga wumb oł kun ka elmin wumb ei kongun dinga erik kin kapli Gos wumb ei sipi orung simba pim kin, kapli nimbil oł erpi kin, wumb Gos kin buł ngok kin, nga oł kis enmin wumb ei, jili mił tonu ongii?

¹⁹ Yi peng kin Gos nge noman ele wumb nii endi oł embin tui owundu ko wuk kin, ngenj kumbii sik enjing kin, wumb ei oł kun ka erik andik kin, en enim nge noman tuk ei sipik kin Gos Pułwu nge angil ele ngumun. Ngopun kin, Gos eim sinim eririm ei, eim kunum kunum ek keimi niim ei, eim sinim tep ka er mułmba ku.

5

Enim Wumb Num Gos Nge Wumb Siipsiip Mił Tep Ka Erik Mułngii

¹ Na ek ei nip, enim Gos nge wumb tep erik kin, kanik se mołmun wumb ei ngond. Na nam yi ku, enim kin ouni Gos nge wumb tep erip kin, kanip se moł. Na nam Kraiss Jiisas ngenj kumbii owundu sipi kin, ond peri ele kułum oł ei, keimi tonu om. Wang kin, na nam ningil ele, kenj ni, ek ei nip tor kindind. Yi ku Kraiss eim ya mei ele orung omba kunum ei, eim tiłang owundu simba kunum ei, na yi ku enim kin ouni simin.

² Pe enim Gos nge wumb mołmun ei, kung siipsiip mił, enim tep ka erik kin, kanik se mułngii! Gos enim kongun ei, erngii nip ngum kongun ei, enim ka piik kin, noman mondok erngii ei, Gos enim yi erngii ni piinim ei, enim ku simin nik kin, kongun enerngii mon! Ba kongun ei, noman ele keimi erik kin, Gos kin ngok mułngii.

³ Gos eim wumb sipi kin, enim angil ele kindim wumb ei, enim tep ka erik kin, Kraiis nge oł kun ka andan tok mulnjung kin, kapli wumb pei enim elmin oł ei, ekii singii; ba enim tep erik mołmun wumb ombu, enim to kambik mani kindik kin, en enim wu num mił, tep erik kin yi enerngii mon!

⁴ Nga ekii se tep elim Wu Owundu nga orung omba kunum ele, enim kapli embe owundu tilang mił, epi topu kis ernermba epi ei, enim singii.

⁵ Yi mił ku, enim kang ambil gał, enim kom sek kin, tep elmin wumb ek ningii ei, ekii singii. Enim pei kapli en enim noman ele, to mani kindik kin, enim endeim endeim ni paki tok kin, nga mandring puk mułngii. Nimbil erang Gos wumb en enim embe ambil tonu yi kindik kin, wumb ei buł ngopu kin, kanpi si kindilim; ba en enim embe to mani kindik kin, en enim noman ele, to piinanmin wumb ei kin Gos kaimb sipi kin, noman ka ngolum.

⁶ Yi mił erang, en enim noman ele to mani kindik kin, nga en enim Gos nge noman dinga ele mandring puk mułngii. Yi mił, nga Gos nge kunum ei, eim enim ambil tonu kindimba.

⁷ Pe nga enim noman embin kanim kanim ei, Gos kin angil ele pendngii. Nimbil erang eim enim kanpi kun erpi kin, tep er mołum.

⁸ Enim noman konj kindik kin, kanik kun erik mułngii! Enim nge opu orung wu kis Seisen ei kui wusii simbii owundu mił, kei dinga nilim ei, eim koi erpi andpi kin, wumb endi kur kanjip numbii mił ni piilim.

⁹ Enim pii gii dinga nik kin, dinga angik kin, Seisen opu kom topu kin, nimba ek ei piinerngii mon! Nimbil erang enim piinmin ei, enim engnjing noł mei konu ele orung orung mołmun ei, oł embin tui enim kin tonu onum oł ei, en enim kin yi ku tonu ołum.

¹⁰ Ba enim kunum aninga kopur oł embin tui tonu wang kin, ngenj kumbii sinjing ei, Gos eim noman ka ngolum pułwu ei, eim enim dinga ngumba. Gos enim Kraiis Jiisas kin wii tang kin, enim eim tilang ka wii mendpił singii. Sik kin, Gos eim enim erpi kun ka mendpił kindang kin, je erang kin enim dinga angk mułangin kin, eim enim dinga ngang kin, enim dinga angk mułngii!

¹¹ Gos eim kin mendpił noman dinga kunum kunum pep mołpu pangli! Keimi, am yi minj, kapli pengli!

Ek Kombur Aninga Nga

¹² Na ek aninga kopur połup kin, enim ngond ei wu Silpeinis na paki tum. Na piind ei, enim engnjing keimi mił mołum. Pipe ele, na enim kin noman to konj kindamb kin, Gos nge noman ka ei, keimi na ninj mił ei, enim singii. Ei nge, na nam pii poru nip kin keimi ni tor kindamb kin, enim dinga angk mułngii.

¹³ Enim engnjing men tołmun ngii Bapilon konu ele owundu salim wumb mołmun ei, ek ka nik pii ka piik kin, enim ngonmun. Gos wumb ei, enim kin ouni wii topu kin, noman ka wii ngopu yi ku elim. Nanim kingam Mak yi ku, enim kin ka piipi kin, ek ka nipi ngonum.

¹⁴ Enim kapli, Gos nge wumb pei angil sik kin, noman kultmun oł ei mił erik kin, andan tok ngungii! Enim Kraiis kin dambiltik ende puk mulnjung kin, enim noman emin ka seng mułngii!

Piisa Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Nga Mon Endi Połpu Ngum

¹ Na Saimon Piisa, na Krai Jisas nge kongun wu ni ek ka se andił wu moł. Na pipe ei połup kin, enim wumb pii gii ka wii ninjing ei, yi mił sinim pii gii ende wumb mołmun konu ełe ngond. Ełe nge sinim nge Gos Jisas Krai eim sinim sipi orung simba nge pulwu ei, eim kin oł kun ka elmin oł ei sinjing.

² Pe sinim nge Gos kin, Jisas Krai kin noman ka wii ei, sinmin. Oł ełe nge, Gos Owundu nge noman ka nin, noman emin ei, enim kin am owundu tonu opu ba.

Gos Eim Nge Wumb Topu Mundum

³ Keimi, Gos eim nge dinga ełe, epi kanim kanim sinim ngang kin, am sinim kapli erang kin, sinim konj mołpun kin, Gos nge oł kun ka palim mił, erik pungi. Gos eim nge noman ka wii sinim ngopu kin, sinim wii topu mondpu kin, eim nge tiłang ka wii nin, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ngumba nge ouni simin.

⁴ Pe eim nge noman dinga nin, tiłang ka wii owundu ei nge, eim sinim kin kombur am owundu nin, epi ka wii mendpił ei, kumb ok, eim sinim ngumbii ni, pendrim mił ngurum. Yi mił erang noman oknge oł kis ei, sinim mei wumb kin tonu wang kin, pułe ełe nge sinim oł kis enmin. Ba epi ka wii kanim kanim ei, pei Gos sinim ngum ei, sinim paki tum. Yi mił sinim tungu pupun kin, epi kis ermba ei, si kindpin bin. Pupun kin, sinim noman konj sipin kin, Gos eim nge oł ei ekii simin.

⁵ Ełe nge, enim noman to piingii! Piik kin, enim kongun dinga wii erik kin, oł kun ka ei pii gii kin, ende pendik mułngii! Molk kin, noman ka wii sik kin, oł kun ka oł ei kin, ende sek kin, pendik mułngii ku.

⁶ Nga en enim noman ka ei kin, ngenj ełe nimbił oł endi erngii ei, tep ka mułngii! Molk kin, noman ka ei, se ende kindik, pendngii! Nga enim dinga angk kin, oł embin tui ko wuk kin mułngii. Molk kin, oł ei sik kin, ngenj tep ka elmin oł ei, ende sik kin, kindngii. Kind pendik kin, enim Gos nge oł kun ka oł ei nge, singii. Sik kin, dinga angk kin oł embin tui ko wunmun ei nge, ende kind pendik singii.

⁷ Nga enim engnjing noł kin, noman ka ngok erngii! Erik kin, oł ei nge sik kin, Gos nge oł kun ka ei kin, ende kindngii. Nga engnjing noł, noman ka ngok kin, enmin oł ei nge sik kin, wumb kin noman ngonmun oł ei kin, ende kind pendik singii!

⁸ Sinim Jisas Krai piinmin ei, eim sinim nge Owundu mołum. Mołum ei nge oł ka wii ei enim kin pep tonu owundu om kin, kapli enim Jisas kin noman ka ei wii pinermba mon. Ba ei mong oł kun ka mił, pei tonu opu pimba.

⁹ Ba wu endi eim sipi kin, oł yi nge pei pinerim kin, kapli eim ningił tumbun wu mił mołpu kin, epi turii simba ei, kan poł tunermba mon! Keimi, Gos eim oł penj tui ni, oł kis ei, ok kil ngopu poru nim ei, eim kom ngonum.

¹⁰ Yi mił erang, angnan noł, Gos enim to tonu kindpi mundum wumb ei, nam nge wumb mołmun. Yi mił enim kongun dinga erik kin, oł ei enim kin dinga ambil gii nik mułngii! Nga enim oł yi mił enjing kin, kapli enim oł kis erik kin, si kind orung punerngii mon!

11 Yi mił erang, enim oł ei nge, ekii sinjing kin, kapli Gos andlam aki tang puk kin, Gos mołum konu ele, kun pungii. Gos konu ei, sinim nge Owundu nin, nga sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas Kraiss mołum.

12 Yi mił keimi, enim epi ele piinmin; nga enim ek keimi ei sik kin, poru ninjing. Nga ele nge, ek keimi ei dinga ambil gii nik mulnjung. Ba nga na kunum kunum enim kin ek nip ngumbii end ei, enim noman to konj kindip kin ngumbii end.

13 Na piind ei na enim to konj kindip kin, oł ei, oł ka palim. Peng kin, kunum kunum na ngenj ele, yi ku peng mołup kin, ek ka keimi nga nip kin, enim noman to konj kindip, ngumbii end.

14 Nimbil erang na piind ei, kunum aninga kopur na ngenj ei, enim kin si kindmbii. Si kindmbii ele nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei, eim ek ok na kin ni tor kindpi kin, andan topu ngurum.

15 Yi mił na kongun dinga erip kin, ek nip enim kin, ngumbii end. Nga ekii se, na kulmbii poru nimba kunum ei, ekii se enim kapli kunum kunum poł tok kin oł ei piik minj mulngii!

Sinim Kraiss Nge Tilang Ka Wii Owundu Kenjpin

16 Sin enim kanpin kin, ek ni ngo poru ninjpin ei, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei, eim nge dinga ele je mei konu ele nga orung omba. Ba sin ek poł min, siimał eimał ek wii nipin kin, sinim nge Owundu Kraiss nge ek nipin kin, yi ninanmin mon! Sin Jiisas eim nge tilang ka wii owundu ei, sin ningil ele, kenjpin ei, piipin kin ninmin.

17 Yi mił keimi, Erinjpin Gos Jiisas nge embe ei, am ambil tonu kindpi kin Gos eim tilang ka wii owundu eim ngum. Ngopu kin, Gos eim tilang ka wii ele mołum ek dinga ei, Jiisas mani mondpu kin, ek yi nim, "Ei na nge kangim mendpi! Na eim noman ngond. Nam nge noman ei, eim kin mołum," pa nim.

18 Sin Jiisas kin tonu oł kun ka komung mulnjpun kunum ele, ek yi mił tonu epin konu ele mani om.

19 Yi mił palim ek ei, sin wumb Gos oł ekii se ermba ei, piik nilmin wumb ek ei pii gii nipin kin, ekii silmin. Nga enim yi ku ek ei keimi, dinga ambil gii nik mulnjung kin, ei ka wii simba. Nimbil erang Gos oł ermba piik nilmin wumb nge ek ei, konu emii erang konu ele dup alam kilangin kin, tilang enim ei yi mił; konu tengmba erang kin, nga kupiiring ok kanjip ei, enim noman tuk ele, pep onum ei yi mił onum ku.

20 Ba enim ek ei, ok piik pendik kin, sin sinim noman ele ek endi piipin kin, Gos nge oł ermba piik nilmin wumb nge, ek pułe yi mił endi piipin kin yi ninermin mon.

21 Nimbil erang kumb ok, wu endi eim noman ele kin, Gos oł ermba oł ei, piipi kin, ni tor kindnalim mon. Ba Gos eim nge Gui Ka ei, wumb ombu ei kin ek ei nipi ngang kin Gos eim oł ermba oł ei, piik kin, ni tor kindilmin.

2

Mon Ek Kend Polk Kin Nik Etmin Wumb

1 Ba kumb ok, ek kend ni tor kindilmin wumb ei Esrel wumb tuk mołmun konu ele tonu onjung. Yi mił ku, enim wumb kin, ek kend mon tołmun wumb ei, enim mołmun konu ele tonu onjung ku. Wangin kin, ek kend wumb ei, koi erik kin, ek kend kanim kanim ei, enim kin to kis erngii nge tonu om. Ba Jiisas Owundu enim sipi orung sim ei kin, buł ngunjung ku. Oł yi mił erangin kin, sikir en enim erpi kin kis ermba nge tu wunjung.

² Nga wumb pei puk en enim ngenj ele ol kis kanim kanim pei ekii sik erngii. Yi mił erik puk kin, pe wumb kombur molk ek kis nik kin, andlam kun keimi seng kin, ek kun piinmin ek keimi ei kin, ek kis ni ngok yi erngii.

³ Erik kin, wumb eipi nge epi kanim kanim ei, kan bun bun silmin wumb ei mił ok kin, ek kend pei nik, enim ngok kin, enim ku nin epi ei, singii nge ningii. Ba am kumb ok, Gos eim wumb kos piipi kin, wumb am pungii konu kis ele, er kun er sirim konu salim. Nga Gos opu kin, wumb to kis mondpu ermba ei, or mił pinałim mon! Eim er kun kun erpi kin, kui er kanpi mołum.

⁴ Yi mił Gos nge enjel kombur ok, ol kis erik ei, Gos eim kan wiik tunerim mon. Ba eim enjel ombu, sipi kin, tukpu olt emii er sim konu kis ele mundum. Pe kan ngopu kindang kin Gos nge kos owundu piimba kunum ei, kui erik mołum.

⁵ Wu amb kumb ok mulk wumb ei, Gos Owundu kin buł nguk; ba Gos kanpi wiik tunerim mon. Gos eim erang kin, noł owundu tonu opu kin, wumb ombu pei, to kondpu poru nim. Ba Nowa eim ek kun ka ni tor kindiłim wu ei kin, eim nge wumb angii orung nga tał ei, Gos eim tep ka er se mułum.

⁶ Nga Sorom nin Gomora konu ele Gos kos owundu piipi kin, konu owundu tał ele, Gos dup kindang kin, dup num kunum ei, konu tał ele dup sik mendpił sim. Seng kin, konu owundu tał ele nge wumb pei, Gos eim kumep kis owundu orung kindpi ngurum. Yi mił ku, nga ekii se wumb Gos kin buł ngunjung kin, wumb kos owundu oknge ei, piingii ku. Kos owundu ei, ekii tonu omba ei nge, Gos andan topu ngumba.

⁷ Nga Gos wu Los eim ol kun ka elim wu ei, sipi orung sim. Seng kin, eim ka mułum. Wu Los eim noman embin piipi kin, wu amb ngunduk ol kis enjing ele nge piim.

⁸ Yi mił wu ei, eim wumb ol kis enjing konu ele, tuk kun ka mułum. Mołpu kin, wumb ol kis enjing ei kanpi kin, nga kunum kunum wumb ek kis ninjing ei, piipi erim ku. Nga eim noman kun ka pepi mułum kin, nga eim kupu sipi kin, eim noman tuk embin peng kin, wumb ol kis enjing ele nge, lo ek buł ngok enjing ei nge piim.

⁹ Yi mił ku, Gos nge ek ekii sik mołmun wumb ei kin, ol embin tui kanim kanim tonu om kin, kapli Gos Owundu eim pii poru nipi ol embin tui ei kin, sipi orung simba. Nga Gos eim wumb ol kis elmin wumb ei piipi kin, kumep kis ngo orung kindimba. Pe akip kunum nin, nga ekii se kunum pepi kin, kos owundu kunum ei tonu omba.

¹⁰ Opu kin, wumb kombur en enim am kumep kis singii. Singii wumb ei, ol kis yi nge, wu amb ngunduk kin, ol kis penj mułum ele nin, nga Gos nge ek nin, wumb owundu nge ek ei, wii mił ni piilmin. Wumb ei en enim noman ele ekii sik kin, en enim noman ele, ambii tonu kindik enmin wumb ei, en enim Gos nge enjel kin, ek buł morung nik kin, mund mong enalmin.

¹¹ Ba enjel pei wumb ei nge to mani kindik mołmun. Mołmun enjel ei, am noman dinga mendpił salim. Ba enjel en enim wumb ei kin ek buł morung nik kin, nga Gos ningii ele kos piik, yi enalmin mon.

¹² Ba wumb ombu, kung owu ni, epi noman pinałim mił, wumb yi mił mołmun. Molk kin, en enim nge ngenj ele, noman pałim ol ei nge ekii sik kin elmin. Erik kin, menjing mengrim ei, en enim singii nge nik kin, nga en enim to kundngii ni mengrim. Mengang kin, en enim epi endi piinalmin epi ei kin, nga ek kis ni ngok elmin. Erik kin, nga en enim kung owu ni, epi kolk elmin mił, yi ku wumb ei kulngii ku.

¹³ Wumb en enim mong kis kanim kanim pei enjing. Yi erangin kin, wumb eipi ok mong kis ende, er orung kindik ngunjung. Ngok kin en enim tinga kuni ni, noł ei pei numun ni piik kin, noman ka ka piik elmin. Ba nga enim kin kuni ende nunjung kin, wumb en enim ol penj tui ei, orpuł mił

tuk enim kin yi erik ngonmun. Ngok kin, en enim nge oł kis enim kin ek kend mił, enmin ni piik ka piik elmin.

¹⁴ Ei yi mił, en enim nge ningił ei, se andpi kin, wu amb ngunduk oł kis elmin ei, nga en enim ningił ele, oł kis erngii oł ei nge si kindimba pinerim mon. Nga wu kombur noman dinga pinalim wumb ei kin, ek ka nik kin, oł kis erngii nge, yi ku elmin. Nga en enim nge noman ei, kan bun bun sik enmin oł ei nge, ok andan tok ngolmun. Ba Gos eim wumb ombu nge, am to kis mendpił, er poru nimba.

¹⁵ Wumb ei Gos nge andlam kun ka oł ka ele buł ngok si kindik kin, en enim wulu pang kin, tuk oł kis kanim kanim erik andilmin. Andik kin, wumb en enim Biyor nge kingam Beilam eim, oł kis elim mił ekii silmin. Nga eim oł kis erpi kin, oł kis kumep sipi kin, nga eim noman ngolmun mił yi ku elim.

¹⁶ Ba kung dongkii ei, ek tingnalim mon; ba kung dongkii endi, wumb ek tanginmin oł yi mił tangpi ek nipi kin, Beilam ngopu ek ngum. Ngopu kin, eim oł kis elim ele nge piipi kin, kung dongkii ei, wu ek ni tor kindilim wu ei nge, oł ermba erim ele nge, ondu ngum.

¹⁷ Wumb ei nge ombu, noł tukpu ele, noł mani tukpu ele mulatilim yi mił molmun. Molk kin, nga wumb ei kupu kuru mił, konu pop owundu topu kin, pop to orung orung kindnim yi mił elim. Erang kin, Gos eim konu emii owundu kis endi, er sim salim ei, am emii owundu palim ele pungii nge, konu ei salim.

¹⁸ Wumb ombu nge, ek dinga wii nik kin, ek mong pinalim mił, ek kis ninmin. Nik puk kin, wu kombur kin oł kis erngii nge noman kin ei, sikir tonu wang kin, nga puk amb eipi eipi ngunduk kin, ngenj ele, oł kis kanim kanim ei nge, noman to piik enmin. Erik kin, oł kis ele nge erik kin wumb kombur pe mendpił oł kis ei nge, si kindik kin, tuk puk molmun. Molk kin, ei torung wumb kin, to tor singii nge enmin.

¹⁹ Wumb kis ombu, en enim ek dinga nik yi ninjing. Epi endi enim noman ele ermin ni piik enmin epi ei, kapli ondu ngunermba mon. Enim wii mił mułngii; ba wumb ombu en enim, bok tok kin andlam kis ele pungii oł ei nge, kongun wumb mił er andilmin. Ei yi mił; pe epi endi wumb endi, to mani kindim kin wu ei, eim to mani kindim epi ele nge, eim epi ele kongun wu mił mułmba.

²⁰ Yi mił keimi, wumb en enim Owundu nge sinim sipi orung nga simba nge, Jiisas Kraiss kin noman ka ei, sinmin noman ka ele nge, en enim tungu puk kin, mei ele epi penj molum ei, si kindinmin. Nga oł ei, nga demb nim kin, nga oł kis ele nge, en enim kan ngopu mondnum ei, yi minj molk pungii. Puk kin kumb se, oł kis ambil gii nim kin, ei wumb kis mił mułngii. Ba nga ekii se, oł kis nga ambil gii nim kin, ei am kis mendpił mułngii.

²¹ Pe nga en enim Gos nge oł kun ka elmin oł ei, pii kun enarik enjing kin, ei kapli ni piinelaŋgin. Nimbil erang, pe nga andlam ei nge piik kin, oł kun ka lo ek ei mił sinjpin ni piilaŋgin. Ba en enim oł ei nge, buł ngo poru ninjing.

²² Oł ei ek ekin endi, en enim kin tonu om ei, Gos oknge ek keimi mendpił endi yi ninim. “Owu ei eim nge mek si mundum konu ei, nga orung ba nge pum.” Nga Gos oknge ek keimi endi yi ku ninim, “Kung endi, eim noł was ka er om; ba nga pupu kin, noł oi ele pepi kin ak mak enim.

3

¹ Enim na nge wumb puł mendpił, na nga pipe ei połup kin, enim kin kindind. Kindip kin pipe tał kindinj ei, en enim nge noman keimi to konj kindik kin, noman tuk konj simba. Ełe nge enim noman nga to piingii.

² Yi erang kin, en enim molk kin, ek ei noman to piingii! Piik kin, ek ei, oł ekii se tonu omba ni, na ninj mił, ek ei piingii! Piik kin Gos oł ekii se ermba ei nge, piik niłmin, wumb ei Gos ek yi mił ni tor kindinj. Kindip kin, pe Owundu kin sinim paki tołum wu ei nge, lo ek en enim Gos nge ek se andiłmin wumb ek ningii ei, piimin ku. Piipi kin, en enim yi ku noman to piingii!

³ Kumb se en enim ek ei pii kun erngii! Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, wumb enim kin ek buł morung nik enmin wumb ei, ok en enim nge noman ngenj ełe, ekii sik erngii. Ba en enim ek buł ambilk kin yi ningii.

⁴ Nik kin ek dinga nik yi ningii. Nik kin, ei ek nipi, nga orung omba min, da ninjing? Pe eim jili mołum? Ya onanim; ba ok kupenjpin noł molk kulk ei, moł wangin kin pe sinim mołmun. Mołamin kin, epi safim ei, ok sirim mił salim ei Gos eririm.

⁵ Erang kin, en enim noman ełe epi ei piik kin, kanik erngii pinalim. Pinerang kin, ok Gos neng kin, gupu mułang je kupu muł pirim. Peng kin nga mei ei, tuk noł ełe tonu opu kin, ei mei pirim.

⁶ Ba Gos eim ek yi neng kin, noł tonu om ei noł owundu mei ełe tonu om. Opu kin, mei orung orung pei pirim ei to kis eririm.

⁷ Erang kin, Gos ek ei mendpił neng kin, muł mei tał pe mołmbuł ełe dup tonu omba ni, kui er mołmbuł. Molkuł muł mei ei, kos piimba kunum nenj ni kui er mołmbuł ku. Nga wumb Gos kin buł ngołmun wumb oł kis ełmin ei Gos kos owundu piimba kunum ełe wumb oł kis enjing wumb konu kis ełe am pungii.

⁸ Ba na nge wumb puł mendpił; enim epi ei, endeim mendpił si kindnarik kin noman to piik mułngii! Molk kin, Owundu eim piinim kunum endeim ei, kung ngii 1000 pei mił ni piinim. Nga kung ngii 1000 pei ei kunum endeim mił ni piinim.

⁹ Gos Owundu eim ek ni pendrim mił, tonu omba ełe nge ei, taki taki nipi pindneririm mon. Yi mił, wumb kombur kongun dinga erik kin enim ni piinmin, ei mon! Eim yi piinim; wumb endi am punerngii ni pendrim pałim. Gos eim noman ełe yi piinim ei, wumb am pei, noman to ak tok kin, yi erngii ni piinim. Yi mił Gos Owundu enim kin piipi kin, eim am kunum kinan olt mił, kui er mołum.

Muł Mei Tał Poru Nimba Kunum

¹⁰ Gos Owundu nga orung omba kunum ei, epi waning wu mił omba ei, sinim pii kun enermin! Enarpin mułmun kunum ełe, muł ełe bultu owundu nipi kin am ba. Pang kin, nga epi kembis kembis ei am dup no poru nimba. Nipi kin, nga mei ełe nin, epi er mundngii epi ei, yi ku, dup nopu poru nimba.

¹¹ Yi mił erang kin, epi ombu yi mił erpi kin, poru nimba. Nipi kin, enim wumb ombu, er mołmun mił nenj? Pe enim oł kun ka erik kin, Gos nge oł ka wii ei erik ekii sik mułngii!

¹² Ełe nge, enim Gos nge oł ei erik kin, Gos orung omba kunum ei, kui er mułmun! Mołpun kin, Gos nge kongun dinga erik kin, Gos orung omba kunum ei sikir tonu wangli ningii! Nik kin, kunum ełe dup opu kin, tonu muł ełe, nopu poru nimba. Nga dup muł dinga wii erang kin eim epi kembis kembis epi dup nang kin, epi ombu opu noł mił ermba.

¹³ Ba Gos eim ek yi nipi kin muł mei konj tał ermhbii ni pendim mił, yi ermba. Erpi kin, nga konu konj ełe Gos eim nge oł kun ka ei, minj pep mułmba. Mołpu kin, sinim oł ei nge, ei tonu omba ni kui er mułmun!

¹⁴ Yi miŕ erang, na nge wumb puł mendpił enim epi ei nge, omba ni kui er mołmun! Mułangin kin, pe enim am ka wii molk kin, oł kun ka dinga erik kin, nga orpuł ni epi kis endi enim kin pinermba mon! Enim Gos kin noman ende sek kin noman emin mułngii. Molk kin, nga ekii se Gos enim kenmba kunum ei enim kun ka mułngii!

¹⁵ Nga Owundu eim sinim kin wiik topu kin, kui erpi kin, sinim kin taki taki erpi mołum. Yi miŕ erang, enim piingii ei, Gos sinim sipi orung simba er mołum ele nge, sinim piipin mułmun! Mołpun kin, Gos eim noman ka ei, sipi kin, sinim enginjpin Pol ngurum. Ngang kin, nga Pol eim ek yi nge mon połpu kin, enim ngurum ku.

¹⁶ Keimi Pol eim nge oł ombu pei epi ei nge ku, ek nipi ngołum. Ngopu kin, ek kombur ya mon ele pałim ei, kun ka molałmin wumb ei, en enim kongun dinga erik epi ei singii pałim. Peng kin, en enim Gos nge ek ka ei, nik kin, nga ek kanim eipi eipi ombu nge ek ei, niłmin wumb ei nge, en enim am pungii.

¹⁷ Na nge wumb puł mendpił, enim ok piik poru ninjing ei, oł ombu epi ei, ekii se tonu omba. Yi miŕ erang kin, en enim kan kun erik kin, tep ka wii erik mułngii! Mon pim kin, wumb enim noman to eipi eipi kindngii. Kindangin kin, wumb lo ek ekii sinarik kin, ek kanim kanim nik erangin kin, enim nga dinga angk mulerngii mon!

¹⁸ Ba enim sinim nge Owundu nin, sinim sipi orung simba wu, Krai Jias nge noman ka ngołum wu ei nin, noman ka wii mendpił ei kin, wumb dinga mił tonu ok mułngii! Pe nga Krai eim kin tiłang ka wii nin, embe Owundu ambił tonu kindpin kin, akip nin, nga ekii se kunum kunum oui, am pepi ba ku! Ei keimi!

Jon Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Konj Kunum Kunum Mołulum Pułwu Ei Kraiss

¹ Sin Jiisas nge er se endim wumb mon ei połpun kin, enim ngonmun ei, konj kunum kunum ek Pułwu Jiisas Kraiss eim kumb ok kunum kunum mołum. Mołpu kin, sin eim ek nim piinjpin. Piipin kin, eim sin sinim ningil ełe kenjpin ei, keimi sin eim mendpil kenjpin kanpin kin nga si sinim angil ełe eim ngenj ei embilnjpin ku.

² Nga konj kunum kunum mołulum pułwu Jiisas Kraiss ei, eim peni ełe wang kin, sin sinim kenjpin kin, nga eim ek ka piipin kin, enim kin noman konj kunum kunum mołulum ek ei, ni tor kindinjpin.

³ Kindpin kin, sin Kraiss eim kin ek nipin kin, peni ełe kindinjpin ei, sin kanpin kin, nga piipin enjpin epi ei, pei nipin kin, enim kin ngonmun. Ngopun kin sin yi ku, enim kin pei kun ka pepin mołpun kin, noman dampiltpin se ende kindpin kin, Erinjpin Gos kin, nga eim kingam Jiisas Kraiss kin, noman ende sepin mołmun.

⁴ Nga sin mon ek ei połpun kin, enim ngonmun ei, sinim pei noman ka seng mołmun ei, sinim nge noman ełe piki tumba.

Sinim Gos Nge Tilang Ełe Andpin Mołmun

⁵ Pe sin ek ei, Gos nge kingam kin piipin kin enim kin ni ngupun. Ngumun ek ei, Gos eim tilang pułwu mołum. Mołum konu ei, emii endi, eim mołum konu ełe, pepi mandi punanim mon!

⁶ Pe nga sinim mołpun yi nimin, “Sin Gos kin dambiltpin o ende punmun,” nimin; ba emii pałim mił, oł kis kanim kanim ermin ei, sin sinim gupu ełe, ek kend topun kin nga oł ende enmin ei, ek kend pałim ku. Nga sinim oł kun ka keimi andłam ełe andnałmin mon!

⁷ Ba nga sinim tilang enim mił, oł kun ka yi pepin mołmun ei, Gos eim tilang enim konu mołum mił, nga sinim enginjpin noł kin, dambiltpin o ende pupun kin, pepin mołpun andpin yi erpin mołmun. Mułamin kin, nga Gos kingam Jiisas miyem ełe, kapli sinim oł kis kanim kanim kil ngopu kin, kunum kunum si kindmba.

⁸ Pe sinim yi nimin, “Sin noman tuk ełe, oł kis elmin oł endi pinałim,” nimin ei, sin sinim kin ek kend topun ngonmun. Ngopun kin, nga ek keimi ei, sinim ekii sinenjpin kin, nga ek keimi ei sinim noman tuk ełe, pinałim ku.

⁹ Ba pe nga, sinim oł kis kanim kanim enmin oł ombu ni, peni ełe tor kindpin Gos ngunjpin kin, kapli Gos oł kun ka elim Gos, eim oł kis ombu pei, kil ngopu kin, si kindpi poru nimba.

¹⁰ Pe nga “Sinim oł kis kanim kanim enenjpin,” pa nimin ei, “Gos ek kend wu” pa nimin. Nga Gos eim ek keimi ei, sinim noman tuk ełe pinerang kin, nga sinim ekii sinermin mon ku.

2

Jiisas Kraiss Ei Sinim Paki Tołum Wu

¹ Na mon ei pułup kin, enim kin ngond. Na Gos ek ka ninj ei, pii gii ninjing kangı ambil mołmun ei, Gos tilap ełe mołmun ei kin, ek nip kin, mon pułup ngond. Ei enim oł kis kanim kanim enerngii; ba wumb endi oł kis kanim kanim endi enjing kin, sinim nge mołmun wu oł kun elim endi mołum ei,

Jiisas Kraias ei kapli, eim nimba mił ei, dinga nip kin, Erinjpin Gos sinim kin ngumba.

² Sinim oł kis enjpin ei, Gos sinim kin popuł sim kumep kis ei, Kraias eim kołpu kin, Gos nge popuł kis ei eim sim. Šipi kin, sinim nge oł kis mendpił mon; ba ya mani mei wumb oł kis pei enjing ei nge, oł yi mił erim.

³ Pe nga sinim Gos nge ek dinga ele ekii sinjpin kin, sinim pii poł tumun ei, sinim eim kin keimi piipin kanpin kin, pii poł topun mołmun.

⁴ Pe wumb nii endi yi nimba, “Nanim eim pii poł toł” nimba; ba Gos eim ek dinga ele, ekii sinarpi nim kin, wumb ei eim ek kend wumb mendpił mołmun. Mołpu kin, Gos ek keimi ei, eim kin pinalim mon.

⁵ Ba wumb nii endi, eim Gos ek dinga ele, ekii simba ei, kapli Gos noman kultum oł ei erpi kin, kun mendpił kindpi palim. Peng kin, sinim pii poł tumun ele nge, sinim Gos kin dambiltpin ende pupun kin eim nge wumb mołmun.

⁶ Wumb nii endi, “Nanim Gos kin dambiltpi ende moł,” pa nimba, ei eim kapli, Jiisas Kraias kongun erpi pepi, mołpu pum mił, yi mił ku, wumb ei eim yi ermba.

Ek Dinga Konj

⁷ Nanim nge wumb puł; ek dinga ei, na pułup nip kin, enim kin ngond ei, ek konj endi mon; ba enim ek dinga oknge ei, enim ok piik sik erik ek dinga ei, enim ok ek dinga ei piik si kindik kin piik poru nik.

⁸ Nik kin, nga ek dinga ele na połup kin, enim ngond ei, ek konj endi palim. Peng kin, ek dinga konj ei, ek keimi ei Kraias nge oł kun ka elim oł ei nin, nga enim enmin oł kun ka ei nin, sin kenjpin ku. Nimbil erang emii pim oł kis ei, si kindpi punum. Pang kin, nga oł kun ka keimi ei, pe tilang erang kin, oł ei peni ele onum.

⁹ Wumb nii endi, eim yi nimba, “Nanim tilang enim oł kun ka er moł,” pa nimba; ba eim angim kin noman kis pii ngopu kin, yi ermba ei, eim oł kis emii palim konu ele piram mołpu andpi kin, akip yi ku, konu ele piram er mołmun.

¹⁰ Pe nga, wumb nii endi, eim angim noman ngołum wu ei, eim tilang kun ka konu ele mołmun. Mołpu kin, nga eim tilang kun ka konu ele piram mołpu kin, kapli oł kis min epi endi eim kin pinerang kin, kapli eim min wu eipi endi, bok tok kin oł kis endi erngii ei, pinalim mon.

¹¹ Ba wumb nii endi, eim angim kin noman kis piimba wu ei, eim emii pim konu kis ele piram mołpu kin andpi punum. Pupu kin, eim konu jili mił ba konu ei, eim kan kun enerim. Nimbil erang emii pim konu oł kis ei je erpi kin, eim ningil ele to tumbun mił mundang kin, eim emii konu ele andpi er mołmun.

¹² Na mon ei połup kin nanim kangi ambil noł enim kin ngond. Nimbil erang enim oł kis nanim kanim enjing ombu, Kraias Jiisas nge embe ele, enim oł kis ei, eim kil ngopu si kindpi, poru nim.

¹³ Na mon ei połup kin, enim ernjing kin ngond. Nimbil erang enim Jiisas piinmin ei, eim kumb ok kumna kin multum ei, pe piram mołmun ku. Na mon połup kin, enim wu kangi wu kin ngond. Nimbil erang enim dinga peng kin, wu kis Seisen kamb mani kindik kin, enim dinga angk mołmun.

¹⁴ Na mon połup nip kin, enim kangil ngond. Nimbil erang enim Erinjpin pułwu eim pii poł tok mołmun. Na mon połup nip kin, enim ernjing ngond. Nimbil erang enim Jiisas kumb ok kumna multum ei, pe piram mołmun ei piinmin. Nga na mon połup kin enim wu kangi wu ombu ngond. Nimbil erang enim dinga angk mołmun. Molk kin, Gos ek ka enim noman tuk ele pepi mołmun. Mołpu kin enim dinga peng kin, Seisen wu kis kamb mani kindnim.

15 Enim ya mei ele pii gii ninenjing wumb nin, mei ol kanim kanim elmin ol ei nin, enim noman kulerngii mon! Pe nga wumb nii endi mei ele pii gii ninenjing wumb nin, mei ol kanim kanim ol ei, noman ngum kin, wumb ei Erinjpin Gos kin noman kultmun ol ei, eim kin pinerim mon.

16 Yi mił, pii gii ninenjing wumb ol kanim kanim pei elmin ol ei nin, nga epi ol kis kanim kanim simin nik noman palim ei nin, nga wumb kanik kin simin ni piinmin ol ei nin, nga epi kanim kanim mei ele salim ei wumb en enim nilkeng sinmin ku. Epi kanim kanim ombu ei, Gos kin tonu onanim mon; ba epi ombu pei, ya mei ele wumb nge noman ele tonu onum.

17 Nga mei ele wumb nin, nga epi kanim kanim wumb simin ni piinmin epi ombu ei, am pupu poru nimba; ba wumb nii endi, Gos nge noman enim epi ei enjing kin, kapli enim konj kunum kunum molk pungi.

Krais Nge Opu Orung Wu Kis Endi Omba

18 Nanim kingnan ambilan nol; sinim muł mei poru nimba kunum ei, mandi enim. Nga enim piik enjing ni, Krais nge opu orung wu kis endi omba. Yi mił peng kin, Krais nge opu orung wu kis pei peni ele tor onmun ei, wumb ombu kanik yi enmin. Erik kin, sinim piinmin ei, muł mei poru nimba kunum ei, mandi erpi poru ninim.

19 Yi mił, opu orung wumb ombu sin nge pii gii ninjing wumb tilap ei, ende mił mon. Yi peng kin, opu orung wumb ombu sinim kin si kindik punjung. Puk wumb ombu sinim nge tilap ende pilang kin, kapli sinim kin tep to mułalam; ba en enim si kindik punjung ei, pangin kin, sinim piinmin ei, wumb ombu sinim nge tilap ende mon.

20 Ba Krais enim kin Gos Gui Ka bein tang kin, nga pe enim pei ek keimi piik poru ninmin.

21 Na enim kin mon konj endi polup kin, enim ngonand mon. Nimbil erang enim ek ei, piinalmin ele nge mon; ba enim ek keimi piilmin. Piik kin, nga ek kend endi, ek keimi kin tor onalim mon ni piilmin.

22 Wumb nii endi, ek kend tołum wu mołum. Mołum wu ei, "Jiisas ei Krais Gos kindim wu mon," pa nimba wumb ei, eim ek kend tołum wu mołum. Mołum wu ei Gos kingam Jiisas kin ouni buł ngopu kin, ek ningil ei, ekii sinarpi kin, Gos kindim wu Krais nge opu orung wu mołum.

23 Pe wumb nii endi, Gos kingam kin, buł ngopu ekii sinanim ei, yi ku Erinjpin Gos kin buł ngopu kin ekii sinanim ku. Nga wumb nii endi, Gos kingam kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ei, eim Erinjpin Gos kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ku.

24 Enim ok piinjing ek ka piik kun erik mułngii! Enim ok piik ek ka ei piraambil gii nik kin, pii gii nik, mulnjung kin, kapli yi mił ku, enim Erinjpin Gos kin eim kingam Jiisas kin dambiltik se ende pu molk kin, pungi.

25 Nga Krais eim ek dinga ni pendrim mił yi ninim, "Enim noman konj kunum kunum mułngii ei nge ngumbii," pa nirim.

26 Na mon ek ei polup kin, enim kin ngond ei, Jiisas nge opu orung wumb ei, enim kin ek kend tok ngok ol kun pinalim mił erngii.

27 Ba Krais, eim nge Gui Ka enim kin bein topu ngum ei, eim enim kin noman tuk ele tep to mołmbu. Pe nga enim wumb epi eipi endi enim andan topu kin, yi enermba mon. Yi mił erang, Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim pei andan top ngonum. Ngang kin, sin noman tuk ele ni piipin kin, Gos Gui Ka eim andan tonum epi ombu ei, ek keimi kun mendpil palilim. Pepi kin nga ek kend endi pinalim mon. Yi mił peng kin, Gos Gui Ka enim andan tum epi ombu, ekii singii. Sik kin Krais kin dambiltik se ende pu molk kin pungi.

²⁸ Nga pe nanim kingnan no!; enim Krai kin dambiltik se ende pu molk kin ekii sik erngii. Erangin kin, sinim noman dinga sik erik molk kin, kunum ele, Krai eim orung omba kunum ei, sinim singambil peng kin, nga koi erpin yi enenmin mon!

²⁹ Nga enim piinjing kin, Krai eim wu kun ka mendpil mu!um kin, kapli enim yi mi! keimi ni piik kin, wumb endeim endeim ni pei ol kun ka mendpil enjing kin, kapli wumb ei, Gos nge kingam no! mu!ngii.

3

Gos Nge Kangi Ambil Nol

¹ Enim piyei! Sinim Erinjpin Gos sinim kin noman ka owundu ngo!um. Ngang kin, sinim kin noman ka ngopu ei, owundu mendpil ngo!um. Yi erang kin, sinim eim kangi ambil nol mo!mun. Keimi sinim Gos nge kingam ambilam nol mendpil mo!mun. Ba mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin kanik kin pii kun enarik mo!mun. Pii kun enarik kin, yi ku, sinim kin kanik kin, pii kun enalmin mon ku.

² Nanim angan no!; pe sinim Gos nge kingam ambilam nol mo!mun; ba ekii se sinim wumb mu!mun mi! ei, sinim pii kun enanmin. Ba sinim piinmin ei, Jiisas eim orung omba kunum ei, sinim eim keimi kenmin. Kanpin kin, nga eim mu!mba mi! ei, sinim yi ku mu!mun.

³ Nga wumb nii endi Krai eim orung omba ni kui er piipi mu!mba wumb ei, eim kapli kun ka mendpil mu!mba. Mo!pu kin, Jiisas eim kun ka mendpil mo!um mi! ei, yi ku mu!mba.

⁴ Wumb nii endi, ol kis kun pinalim mi! ermba wu ei, Gos lo ek ele palim mi!, ekii sinarpi kin, lo ek ei to pulpet to kindim. Ol kis enim wu ei Gos lo ek ele ei to tor kindnim.

⁵ Enim piinmin ei, Krai eim opu kin, wumb ol kis ei kil ngopu si kindmba nge orum. Orum ei, Krai eim ol kis endi eim kin pineririm. Pinerang kin, Krai eim kapli, ol kis kil ngopu si kindmba.

⁶ Nga wumb nii endi, eim Krai kin pii gii nipi kin, dambiltipi se ende pu mu!mba wu ei, eim ol kis kun pinerim mi!, endi enermba mon! Ba wumb nii endi, eim kunum kunum ol kis eim wu ei, eim Jiisas kinarpi kin, nga piipi pol topu enalim mon ku!

⁷ Nga nam kingnan no!; enim wumb endi, kan wiik tangin kin, enim kin ek kend tok sipik, andlam kun sinermba konu ele sipnerngii mon! Wumb nii endi, ol kun ka palim mi!, elim wumb ei, eim kun ka mendpil mo!um. Mo!pu kin, eim Krai eim kun ka mendpil mo!um mi! ei yi mi! ku mo!um.

⁸ Nga wumb nii endi, eim ol kis, kun pinalim mi! erpi mo!um wumb ei, eim Seisen nge wumb mendpil mo!um. Nimbil erang Seisen eim ok kumna kin, ol kis kun pinalim mi! eririm? Yi mi! erang, Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, ei pule yi mi!, Seisen kongun ei, to pulpet to si kindmba nge orum.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Gos nge wumb endi tonu opu mu!mba ei, eim ol kis kun pinerim mi! ei enermba mon! Nimbil erang Gos eim nge ol kun ka ol ei wumb ei kin, noman tuk ele mo!um. Mo!pu kin, nga Gos eim arim kun ka mo!um mi! ei, eim kapli Gos kingam tonu opu kin, eim ol kis kun pinerim ol ei, nga kunum kunum enermba mon!

¹⁰ Ele nge yi mi!, ni piinmin ei, Gos nge kingam nol nii ombu mo!mun. Nga Seisen nge kingam nol nii ombu mo!mun ku. Kapli wumb nii endi, eim ol kun ka mi! enalim ei, eim Gos nge kingam mi! molakim mon ku. Nga eim angim nol noman kularpi kin, yi ermba wu ei, eim Gos eim nge kingam molalim mon ku; ba Seisen nge kingam wumb mendpil mo!um.

Wumb Endi Kin Noman Kultmun Oł

11 Yi mił ek ele nge, kumna mendpił kunum ei, enim ek ei piik enjing mił ei, sinim wumb endi noman kultmun oł ei, nga wumb ei sinim kin, noman kulangin yi ermin.

12 Nga sinim kapli Andam kingam Kein eririm mił, sinim yi enermin mon! Eim Seisen nge wu mołpu kin, eim angim mendpił to kundrum wu ei, eim oł kis mendpił eririm. Nimbił erang Kein eim angim mendpił Eipel to kundrum? Nimbił erang eim eririm oł ei, kun pineririm; ba eim angim nge eririm oł ei, kun ka pirim.

13 Yi mił nanim angnan noł; wumb pii gii ninenjing wumb ei, enim kin ek kis nik kin, opu orung erik yi erngii ei, enim noman to piinerngii mon!

14 Yi mił sinim ni piinmin ei, sinim wumb kulii konu ele si kindpin kin, nga sinim noman konj sinjpin. Nimbił erang sinim enjpin noł kin noman kulamun. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kulalim wu ei, eim wumb kulii konu ele mił piram mołum.

15 Nga wumb nii endi, eim angim kin ek kis nipi kin, nga eim noman kularpi ermaba, wu ei, eim noman tukrung ele, wu angim ei to kundmba mił pim. Pe nga enim ni piinmin ei, wu endi eim wumb to kondnum wu ei, eim noman tuk ele kin noman konj kunum kunum salilim ei, piram mulalim mon.

16 Ele nge yi mił, sinim ni piinmin ei, wumb noman kultmun oł ei, pułe yi mił palim ei sinim piinmin. Nimbił erang, Kraisis eim noman konj sinim kin ngopu kin, ond peri ele kulum. Kulang kin, pe sinim kapli, Kraisis enim oł ei mił ku, sinim enginjin kin, yi erpin kin, sinim noman konj ei, wumb kin paki topun ngumun.

17 Ba pe wu endi, eim mei ele, epi kanim kanim pei seng kin, nga wu angim endi, epi sinerang mułmba wu ei, eim kanpi kaimb sipi kin, paki tunarpi yi ermaba wu ei, eim Gos noman ngołum oł ei, nipe mił wu ei, eim noman tuk ele piram palim?

18 Yi mił nanim kingnan noł mił mołmun! Sinim wumb noman kultmun pa ni gupu ele ni, mon ek yi ninermin mon; ba wumb noman kultmun, pa ninim ei, keimi pimba nin, nga oł keimi ermin yi ku ermin.

Pii Gii Wumb Gos Ningił Ele Gał Kulalmin Mon

19 Oł ele nge, sinim piinmin ei, sinim Gos nge ek keimi ele mołmun ni piinmin. Piipin kin, sinim Gos nge kumb ele angpin mołmun ei, sinim noman emin pei tonu wang kin, dinga pupun engmin.

20 Pe nga, sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopu erim kin, kapli sinim Gos kumb ele angpin kin, sinim noman emin sepin piipin mułmun. Yi mułamin kin, Gos eim owundu mendpił mołpu kin, tonu pupu kin, eim sinim kin noman tuk ele ngołum ku. Nga Gos eim epi kanim kanim pei piilim ku.

21 Yi mił angnan noł! Pe sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopun yi enenjin ni piim kin, kapli sinim Gos kumb ele engnim ele, gał kulermin mon; ba sinim kapli eim kii simba ei, sinim ek nipin orung kindmin.

22 Kindpin yi enjpin kin, eim ek dinga nim ele nge, nga eim noman ele palim ei mił enjpin kin, kapli sinim nipe epi endi eim kin kii sinjpin kin, kapli eim sinim ngumba.

23 Nga Gos eim nge ek dinga nim ei yi mił, "Sinim eim kingam Jiisas Kraisis embe ele, pii gii nipin kin, nga sinim wumb eipi eipi noman kultmun ei yi erngii mił," pa ni Kraisis eim ek dinga nipi kin, sinim kin yi ni ngurum.

24 Yi mił wumb nii endi, Gos eim ek dinga nim ek ei, ekii sik ninim mił erngii wumb ei, eim Gos kin dambiltpi se ende pu mołum. Mułang kin, nga

Gos eim kin mołum ei, eim nge Gui Ka sinim kin ngopu kin, eim sinim kin kunum kunum mułang kin, sinim kaplı Gos eim mołum mił pii poł tumun.

4

Gos Gui Keimi Endi Kin Gui Kend Endi Kin

¹ Nanim angnan noł mołmun. Pe wu kombur ok, enim kanik kin, ek endi yi mił ningii. Sin Gos nge Gui Ka sinjpin yi ningii ei, enim pii gii ninerngii mon; ba kumb se, enim kaplı, ek ele kii sik, mok tok kin, kanik pii poł tungii ei, ek kun keimi ninmin gui ei, Gos kin onum min, ek kend tonmun. Yi mił erang, wumb pei kombur andik kin, ek kend tołmun wumb ei, oł ekii se tonu omba ni tor kindilmin wumb molk kin, ek kend kun pinalim mił nik kin, mei konu ele orung orung andik pułmun.

² Oł ele nge, enim ni piinmin ei, Gos Gui Ka ei ek nipi ngołum. Ngopu kin, wumb nii endi, opu kin yi nimba ei, “Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, eim wu keimi ngenj ele sinim pałim mił, yi ku pirim. Kaplı, Gos Gui Ka ei, wu eim noman tuk ele mołum wu ei, Gos ek keimi nipi tor kindnim.”

³ Ba nga wu nii endi opu kin, yi nimba ei, “Jiisas Kraiss eim Gos kin mani mei ele opu kin, ngenj ele keimi pinerim,” pa nipi wu ei, eim Gos Gui Ka eim kin mulerim mon. Mularpi kin, wu ei Jiisas Kraiss nge opu orung wu mołpu kin. Mołpu kin, enim piinjing ek ei nge, ya mei ele tonu omba ninjing mił, pe ya mei ele, keimi mendpił tonu onum.

⁴ Ba nanim kingnan ambilan noł; enim Gos nge wumb tilap mendpił mołmun. Molk kin, ya mei ele, ek kend tok ni tor kindilmin wumb Jiisas nge opu orung wumb ei, dinga mołmun; ba Gos nge Gui Ka enim kin mołpu kin, dinga mendpił ngołum. Dinga ngang kin, enim Gos ek piim mił, ek kend nilmin wumb ei, to mani kindinmin. Nimbil erang, Gos Gui Ka enim noman tuk ele mołum ei, dinga mendpił mołum.

⁵ Wumb ombu ek kend tok nilmin wumb ei, pii gii ninenjing mei ele wumb molk kin, ya mei ele, ek kend tok pii gii ninenjing wumb kin, ngok enjing ei, piik er muljung. Nimbil erang ek ei nge pii gii ninenjing wumb pei mołmun ei, en enim ek kend tok nilmin ek ei piilmin.

⁶ Ba sinim Gos nge wumb tilap ele mołmun. Molk kin, pe nga wumb nii endi, Gos pii poł topu kin, pe nga sinim ek nipin ek ei, eim ekii simba ku. Pe wumb nii endi, eim Gos nge wumb tilap ele mulerang kin, wumb ei yi ku, sinim ek nemin kin, ekii sinermba mon ku. Oł yi erngii ei, sinim kaplı, kanpin kin, pii poł topun erpin kin, wumb ei keimi, Gos Gui Ka nge tor orum min, ek kend tołum gui ni tor opu kin, sinim kanpin kin pii poł tumun.

Gos Eim Wumb Noman Ngołum

⁷ Nanim angnan noł; sinim kaplı wumb eipi eipi endi kin noman kołpun yi ermin! Erpin kin, ei nimbil erang, noman kultmun oł ei Gos eim kin tor orum. Wang kin, wumb nii endi wumb noman kultmun oł ei, ermba wumb ei, eim Gos nge kingam mendpił mołpu kin, nga eim Gos pii poł topu mołum.

⁸ Wumb nii endi, eim wumb noman kultmun oł ei enanim ei, eim Gos pii poł tunanim mon ku. Nimbil erang Gos eim wumb noman kułulum pułwu mołum.

⁹ Oł ei nge Gos sinim kin noman kułpu kin, eim kingam endeim mendpił, ya mani mei ele kindang, opu kin, ond peri ele kołpu kin, sinim ngum. Ngang kin, sinim kaplı konj kunum kunum sipin kin, mołpun bin ei, eim kin sinjpin.

¹⁰ Noman kułulum oł ei, pułe yi mił pałim. Gos eim kumb se, sinim kin noman kultum. Kołpu kin, nga sinim eim kin, ekii se noman kułmun. Ba eim kumb se sinim kin noman kułpu kin, eim kingam Jiisas Kraiss kindang kin,

ya mani mei ele opu kin, ond peri ele kolpu kin sinim ol kis kun pinerim ol enjpin ei, Gos sinim kumep kis ei Kraiss kin kindang kin, Kraiss eim je sinim ol kis kil ngopu si kindim.

¹¹ Nanim angan nol; Gos eim kingam endeim mendpil kindang kin, mani mei ele opu kin, sinim kin kulmba nge om. Yi erang opu kin, Gos sinim kin noman kulpu yi erpi kin, sin sinim kapli wumb endi, endi ni noman kulang kin, yi mil ku eramin!

¹² Sinim wumb endi kapli, Gos kinanmin mon! Ba sin sinim endeim endeim ni, noman kulang kin, yi ermin ei, kapli Gos eim sinim noman tuk ele molum. Moľpu eim sinim kin, kongun yi erang kin, wumb noman kultmun ol ei, am ka wii tonu wang kin, sinim noman tuk ele er mulmba.

¹³ Ol ele nge, sinim piinmin ei Gos eim Gui Ka sinim noman ele tuk kindang kin, opu moľum. Moľpu kin, sinim kapli piinmin ei, Gos sinim kin noman tuk ele moľum. Nga sinim eim kin dambiltpin se ende moľpun kin, molk punmun.

¹⁴ Nga sinim kenjpin kin, wumb eipi kin ni tor kindpin kin, “Gos eim kingam mei ele mani kindang kin opu pendpi kin, mei konu ele wumb pei, sip orung simba nge om.” Opu kin, sinim ek pol ei, pe ek ni tor kindpin kin, wumb ngonmun.

¹⁵ Pe nga wumb nii endi, ek ni tor kindmba ei, eim “Jiisas Gos kingam endeim mendpil moľum,” nimba wumb ei, Gos eim wumb ei kin mulang kin nga wumb ei Gos kin moľ mandi pupu kin moľum.

¹⁶ Yi mil erang, sinim piipin kin, pii gii nipin ei, Gos sinim kin am noman mendpil kultum. Kolpu kin, Gos eim noman kultum pulwu moľum. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kultum wumb ei, Gos eim kin tep to mulang kin, nga eim Gos kin tep to moľum ku.

¹⁷ Ol ele nge pe Gos sinim kin tep to moľpu kin, eim erang sinim wumb noman kultmun ol ei, kun ka keimi tonu onum. Opu kin, ei nge, ekii se Gos eim wumb mok topu kin, kos piimba kunum owundu ei, sinim kapli Gos kin, mund mong kulermin mon. Nimbil erang, Gos eim wumb noman kultum mil, sinim ya mei ele mulnjpun kunum ei, Kraiss ei eim kin noman kulpun yi enjpin.

¹⁸ Yi mil erang, mund mong kultmun ol ei, ende tuk ele noman kultmun ele pep ende kindnalim mon. Ba Gos kin noman kultmun kun ka ol ei pepi kin, mund mong kultmun ol ei top tor kindnim. Kindpi kin wumb nii endi mund mong kulk mulngii ei, Gos kin noman kultmun ol ei tuk ele, wumb ei kin, pinaľim mon. Ba eim mund mong kulpu kin, Gos kos piipi kin wumb mok topu ermba kunum ele, noman to piinim ei, Gos kin noman kultmun ol ei tuk ele pinaľim mon.

¹⁹ Sinim Gos kin noman kultmun ei, pule yi mil palim. Gos eim sinim kin kumb se noman kultum.

²⁰ Kulpu kin, wu nii endi, eim angim kanpi kin, kan kis kaninim ei, eim kin noman kulermba ei, nga Gos eim kinaninim ei noman kulmba mil nenj? Yi ermba mil pinaľim mon. Pe nga wu nii endi eim yi nimba, nanim Gos kin noman kult, pa yi nimba; ba eim angim kin noman kulmba ei, eim ek kend wu, mendpil moľum.

²¹ Yi mil erang, sinim kin Kraiss ek dinga endi, yi mil nipi ngum, “Wumb nii endi, eim Gos kin noman kulum kin, nga yi ku, wu angim kin yi ku noman kulpu ngumba.”

5

Mani Kindinmin.

¹ Wumb nii endi, Jiisas eim Gos kindim wu Kraiss ni pii gii nimba wumb ei, Gos eim nge kingam ambilam no! mendpi! mo!mun. Pe nga wumb nii endi, eim arim ei noman kulpu wumb ei, arim nge kingam noman kulmba ku. Yi mi! ku, wumb endi sinim Erinjpin Gos kin, noman kulum kin, nga eim nge kingam kin yi ku noman kulpu ngumba ku.

² O! ele nge pe sinim piinmin ei sinim Gos nge kingam ambilam no! noman kultmun ni piimin? Pipin kin, kunum ele, sinim Gos kin noman kulpun kin, pii gii nipin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sipin ermin.

³ Yi mi! erang, sinim keimi am Gos eim kin noman kulpun kin, pu!e yi mi!. Kapli sinim Gos ek dinga nipi ngum ek ei, sinim ekii sipin ermin. Erpin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, sinim piipin kin, ek dinga ei, sinim kin embin pinermba mon.

⁴ Yi mi! erang, kingam no! Gos nge mo!mun pei ei, kapli Gos eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sik erngii. Erik kin, wumb o! kis kanim kanim ombu, kapli kambik mani kindik kin, mei wumb o! kis kanim kanim ei, to tor kindik kin, si kindngii. Kindik kin, pe sinim Jiisas kin pii gii nipin kin Gos eim ek nirim mi! ei, ekii sinjpin kin, sinim kapli ya mei ele wumb o! kis kanim kanim tonu omba ei, kapli to mani kindmin.

⁵ Yi mi!, wumb nii endi, kapli eim ya mei ele wumb o! kis kanim kanim tonu omba ei, to mani kindmba. Kindmba wumb ei, eim Jiisas eim Gos nge kingam mendpi! ni pii gii nimba. Wumb ei, eim mendpi! kapli mei ele, o! kis ombu, kapli to mani kindmba.

Jiisas Kraiss Eim Mei Ele Opu Kongun Erim Ek Ei, Ni Tor Kindim

⁶ Jiisas Kraiss eim ya mani mei ele orum. Opu kin, eim no! pirim. Pepi kin, ond peri ele kolpu kin, eim miyem ei bein turum. Topu ku, eim no! mendpi! pimba nge onerim; ba no! pepi kin, ond peri ele kolpu kin eim miyem bein turum.

⁷ Nimbi! erang o! erim ele, sinim piinmin ei, eim Gos nge Gui Ka o! kun keimi mendpi! pulwu ei, eim o! ei ni tor kindrim ek ei keimi nipi mo!um.

⁸ Gos Gui Ka ei kin, no! pim ei kin, Jiisas eim nge ond peri ele kolup kin, miyem bein tum ei kin, epi tekliki kei ombu, ek ende mi! keimi nik tor kindinmin.

⁹ Yi mi!, sinim wumb ninmin ek ei pii gii ninjpin kin, kapli Gos ninim ek ei pii gii nimin ku. Nimbi! erang Gos ninim ek ei, ek dinga mendpi! ei, eim ninim ek ei, eim kingam Jiisas kin ek ei nipi tor kindrim.

¹⁰ Wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nim kin, eim kin noman tuk ele pimba ei, Jiisas eim Gos kingam keimi ni piimba; ba wumb nii endi, Gos ek ninim ei, pii gii ninenjing kin, Gos eim nanim kingnan Jiisas pa nirim ek ei, ek kend tum ni yi piingii. Nimbi! erang eim Gos eim kingam Jiisas kin nirim ek ei, pii gii ninenjing mon.

¹¹ Nga ele nge, Gos eim sinim kin ni tor kindim yi mi! nirim ei, Gos noman konj kunum mo!ulum ngurum ei, noman konj ei, eim kingam Jiisas pulwu ei, eim ngang kin sinim simin.

¹² Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nimba wumb ei, eim noman konj kunum kunum mo!ulum ei, sipi mo!um. Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii ninermba wumb ei, eim konj kunum kunum mo!ulum ei, wumb ei eim kin mulermba mon.

Konj Kunum Kunum Mo!ulum

¹³ Na mon ei polup kin enim kin ngond ei, wumb nii endi, eim Gos kingam embe ele, pii gii ninjing kin, kapli enim piingii ei, enim noman konj kunum kunum mo!ulum ei sinjing.

¹⁴ Kapli pe sinim Gos nge kumb ele, omun kunum ei, sinim tungu enanmin. Nimbił erang sinim keimi piinmin ei, sinim nipe epi endi, Gos nge noman palim mił, ekii sipin kin, kii simin ei, kapli Gos kom se piipi kin, ekii se eim sinim kapli epi ei ngumba.

¹⁵ Pe sinim pii gii keimi ninmin ei, eim piinim ni piimin ei, kapli sinim simin ni kii sinjpin kin, epi ei ngang kin simin.

¹⁶ Pe wumb nii endi, eim kinang pii gii ninjing wumb angim endi, ol kis kun pinerim mił endi erpi kin, dup konu kis ele punermba mił endi pim kin, kapli eim prei erpi kin, Gos kii seng kin, kapli Gos wumb ei kin paki top kin, sipi orung sipi kin, noman konj kunum kunum mołulum ei, ngang simba. Ba wumb kombur Gos Gui Ka kin ek buł ambilk ek kis ngungii ei, er sipipi kin dup konu kis ele kindang kin, pungii er mułngii ei, na enim prei erik kin, Gos ngungii ei, na ninand mon.

¹⁷ Pe ol kanim kanim kun pinałim mił enmin ol ombu ei, ei ol kis ombu palim; ba ol kis kombur enmin ei, dup konu kis ele punerngii mił endi palim.

¹⁸ Sinim piinmin ei, Gos nge kingam endi tonu opu mułum ei, ol kis kun pinałim mił ei, kunum kunum enałim mon. Nimbił erang Gos nge kingam Jiisas wumb ei tep ka erpi, paki tang kin, pii gii dinga ni er mułmba. Yi er mułang kin, Seisen eim wumb ei kin mandi pupu ambilpi kin, to kis ermba pinerim mon.

¹⁹ Sinim piinmin ei, sinim Gos nge kingam nol mendpił mołmun. Mołangin kin, nga pii gii ninenjing wumb pei, en enim ol kis pułwu Seisen nge angil ele molk kin, eim dinga ele, kongun erik kin, andik puk mołmun.

²⁰ Nga sinim piinmin ei, Gos nge kingam ya mani mei ele om ei opu kin, sin paki topu sinim noman ka wii ngang kin, Gos kin keimi mendpił pii pol tonmun. Nga sinim eim kingam Jiisas Kraiss eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Nga yi mił ku, sinim Gos keimi eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Mołpun kin, Gos eim Gos keimi mendpił; nga Gos eim konj kunum kunum pułwu mołum ku.

²¹ Nanim kingnan nol! Enim Gos kin pii gii dinga peng molk kin, enim ek kend gos kin mandi pu mulerngii.

Jon Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jon Mon Endi Nga Pulum

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb ele, tep er peng erip moł wu ei, na Jon mon ei, połup kin enim ngond ei, men ngii amb endi kin, eim kingam ambila noł mił mołmun ei, noman kult. Kułup kin na endeim mendpił mon; ba wumb pei nii endi, eim ek keimi ei, pii gii ninim wumb ei, yi ku enim kin noman kultmun.

² Na enim kin noman kult. Nimbil erang ek keimi ei, sinim kin palim, nga sinim kin kunum kunum pepi mołpu ba.

³ Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas Krai sinim kin, noman ka ngonmbul ei ni, nga noman kaimb silmbil ol ei ni, nga noman emin ngołmun ol ei ni, ol ombu pei sinim kin erangil kin, nga sinim wumb kin noman ngok ol ei ni, ek keimi ol ei er minj erik kin, yi er mułngii.

Ek Keimi Nin Noman Kultmun Ol

⁴ Nanim ka piip kin, kurup kanip piind ei, enim pii gii ninjing wumb kombur en enim, ol kun keimi ei, sin Erinjpin Gos ek dinga ninim mił ei, ekii sik yi enmin.

⁵ Pe nga na enim pii gii ninjing wumb kin, na mon endi połup kin enim ngunand mon. Nga ek dinga konj endi nip ngunand mon ku. Ba kumna kin, ek dinga endi enim kin kii sip kin ngond ek ei, yi mił wumb endeim endeim ni noman kułang kin, yi mił erngii.

⁶ Nga noman kultmun ol ei, pułe yi mił, Gos eim ek lo dinga nipi pendim ele, sinim piipin kin, ekii sipin mułmun. Mołpun kin, ek dinga ei, enim kumna kin, yi mił piinjing ei mił, enim kapli wumb noman kultmun ol ei mił, yi erik mułngii.

⁷ Yi mił wumb kombur pei ek kend tok, kun pinałim niłmin wumb ei, sinim kin si kindik kin, mei orung orung ele punjung ei, ende mułmun ei, en enim Jiisas Krai, eim wu mił ya mei mani ele orum pa nik, yi ninałmin mon. Ninarik kin, wumb yi nge, ek kend tok elmin wumb ei en enim Jiisas Krai nge opu orung wumb mołmun.

⁸ Yi mił, en enim kanik kun erik mułngii! Mon pim kin, enim kongun dinga enjing ei wii mił punermba; ba enim kongun dinga enjing nge kumep ka Gos ngang kin, kapli singii.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Jiisas Krai ek ka ei ambil gii ninarpi, si kindpi kin, am ernding pupu ermba wu ei, eim Gos kin tep to mulermba. Ba wumb nii endi, eim Jiisas Krai eim ni andan topu ngum ek ei, ekii sinjing kin, kapli wumb ei Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas kin, tep to mułngii.

¹⁰ Pe wumb nii endi, Krai nge ek ka ni tor kindnermba wu ei, enim ngii konu ele nirik sinarik kin, nga or pii nik, yi enerngii mon. Pe nga yi ninerngii, "Noman emin nim kin pengli," ninerngii mon ku.

¹¹ Pe wumb nii endi, eim noman emin nim kin pendpi kin, nga oi a nip, yi ermba wumb ei, eim wumb ei, ol kis elim mił ei, ol kis elim mił ei, eim kin tep to mułmba.

¹² Pe na epi kanim kanim ek kombur pei nga na nip ngumbii end; ba ei pipe nin, noł triindi ele, pułup kin, ngunermbii; ba nanim piind ei, enim kin op kanip kin, bii ni piind. Piip op kin, endeim endeim ni kanip nimbii. Nemb kin, sinim pei pupun opun kin, ka piimin ei, tonu owundu opu pimba.

¹³ Pe Gos to tonu kindang pii gii ninjing wumb ei, nge kinganim noł ya mołmun wumb ei, enim kin ek ka nik, “Ka mułei!” a nik enmin.

Jon Mon Ekii Se Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Pe Jon Mon Endi Nga Połpu Kindim

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb tep er peng er moł wu ei, na Jon, wu Gaiyas, na noman kułup ngoł ei kin, mon ei pułup ngond.

² Nanim wu puł mendpik; na yi nip piind ei, wumb kin nim epi kanim kanim nimin kin, pei kaplı ka mołun yi ni piind. Nga na ni piind ei, ninim noman tuk ełe ka seng mułun kin, yi mił ku, ninim ngenj ełe ka seng kin mulnjii.

³ Yi mił na nanim ka mendpik piinj kunum ei, wu enginjpin kombur na kin ok pendik kin, ek yi ni tor kindnjing; “Nim ek keimi ninim mił, ekii sikin kin kongun dinga erkin kin, nga ek keimi nin mił, ninim yi ku oł kun ka erkin kin, no pekin mołun,” pa yi ninjing.

⁴ Nik kin, epi eipi endi oł yi mił erang kin, na pe ka piind oł ei mił, na piinermbii mon. Piinarip kin, nanim ek keimi nin, pii gii ninjing kingam noł ei, ek keimi ninim mił yi ku, en enim oł kun ka ekii sik kin, no pek mołmun.

Geiyas Eim Embe Tonu Pum

⁵ Nanim nge wu puł mendpik; nim kongun keimi ka erkin kin, sinim nge enginjpin noł paki tokun, yi en ei, pii gii ninjing wumb ei, kumb ningil kan poł tunen; ba nga noman paki tun.

⁶ Tokun kin, en enim pii gii wumb kułou tunjung wumb ya ełe ok pendik kin, nim en enim kin, en oł ei mił, ni tor kindnjing. Kaplı, nim am en enim andlam ełe, ok pungii ei yi ku, andan tokun eran kin, Gos kanpi ka pimba oł ei, yi ku enjii.

⁷ Yi mił erang en enim andlam ełe, andik punmun ei, Jiisas Krais nge kongun erngii nge punmun. Puk kin, nga torung wumb mołmun ei, epi ngok kin, paki tok erngii ni, yi piinalmin mon!

⁸ Kaplı pe, sinim pii gii ninjpin wumb ei, kaplı Gos kongun wumb ombu paki topun kin, kan kun erpin se mułmun. Mołpun yi enjpin kin, sinim kaplı en enim ek keimi ełe, kongun ei, ende kindpin enmin mił, sinim oł yi enmin ełe, kongun yi ku ermin.

Diyosrepiis Kin Diimiisriyas Enim Kanik Kun Erik Mułngii

⁹ Na mon osii endi ok połup kin, men ngii pii gii ninjing wumb mołmun wumb ei kin kindinj; ba Diyosrepiis eim, wu num mołpu kin, wumb ombu tep ermbii ni noman to piirim. Piipi kin, ya na ek ninj ei, eim ekii sinałim mon.

¹⁰ Yi mił pe na enim kin ombii kunum ei, op kin, eim epi kis kanim kanim erim ei mił nip, peni ełe ni tor kindmbii end. Pe eim sin kin am kis nipi kin, nga eim ek kend kun pinałim, yi nipi ełim. Erpi kin eim, oł yi ełim ei, am kaplı enałim. Nga wu angim noł kombur ongii ei, “Onmun,” a nipi kin, enim sipi kin, paki topu enałim mon ku. Nga wumb kombur wu ombu sik kin, paki tok ermin ni erngii ei, “Mon!” pa nipi kin, nga “Enim yi enerngii,” nipi kin, nga men ngii ełe, “Enim kaplı tuk onerngii, enim si kindik kin tor pei!” pa niłim ku.

¹¹ Nanim wu puł mendpik; nim oł kis kun pinałim mił ei, ekii sinenjii mon, ba oł kun ka pałim mił ekii sikin enjii. Wumb nii endi, eim oł kun ka pałim

mił elim wumb ei eim Gos nge wu mułmba. Nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinalim mił, ekii sipi ermbe ei, eim Gos endeim kinanim mon!

¹² Diimiisriyas eim kongun enim, “Nim nga oł ka enim,” pa ni wumb pei yi ninmin. Nga ek keimi pim mił, eim piipi kin, ekii sipi kin oł kun pim mił kunum kunum er mułum. Mułang kin, nga sin pupun kin, kanpin enjpin mił, nipin tuk ku kindinmin. Nga nim piinjii ei, sin ninmin ek ei, keimi pimba.

¹³ Na ek kanim kanim pei enim kin nimbii ni piind; ba nanim pipe ele ni noł triindi ele, połup kin ngunermbii mon.

¹⁴ Na enim kin op kin kenmbii ni piind. Wamb kin, kapli sin sinim kin mendpił ek nipin piimin.

¹⁵ Noman emin ei, enim kin pengli! Ninim nge wumb puł nin, kand si nołum wumb ombu, nim kin, “Ek ka,” nik kindmin. Nga sin nge wumb puł nim kand si nołum wumb ombu kin, ek yi ku, nikin ngunjii.

Jus Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jus Pułum Mon Ei

¹ Na Jiisas kin ekii sip kin, eim nge kongun wu mołup kin, nanim Jeims nge angim moł. Na mon ei połup kin, wumb ombu Gos eim wii topu “Nanim kin ekii sik nanim nge wumb mułngii,” pa ninim, wumb ei kin nognd. Ngop kin, wumb ombu enim, Erinjpin Gos nge noman ngolum ol ei nge, piram mułangin kin, nga enim Jiisas Kraiss eim angil ele tep ka erang mołmun.

² Pe Gos eim kapli enim kin kaimb sipi kin, nga eim erang enim noman tukrung emin ka seng kin, nga eim am enim kin noman kułpu ngolum ol ombu ei, enim kin pei mendpił tonu opu pengli!

Gos Nge Ek Ka Opu Orung Wumb

³ Na angnan noł mendpił, nanim enim kin noman to piip kin, mon pułmbii ni piinj mon ei, pe puls. Puls mon ei, Gos eim sinim si orung simba ei, pe na mon ei połup kin, enim kin ngond. Na nemb enim paki tang kin, enim nge pii gii ei ambil gii nik dinga kindik kin wumb ek kend tok kun pinalim mił nik kin, andan to ngolum wumb ei kin kan kun erik mułngii. Molk kin, kunum endeim mendpił Gos eim sinim pii gii wumb pei kin ngum pii gii ei, tep ka erpin kin dinga kindipin kin, pii gii ei ambil gii ni mułmun.

⁴ Nanim ek ei mił nip ngond ei, nimbił erang wumb kombur ek kend kun pinalim wumb ei koi erik molk kin, en enim, enim kin tep to mułmun. Molk kin en enim ol kun pinalim mił erngii ei, sinim Gos nge noman ka ngolum ol ei kin en enim to eipi eipi kindik kin ol eipi endi elmin. Erik kin, en enim ol kis kanim kanim ngenj noman kuł ngumba ni piik elmin. Erik kin en enim sinim Jiisas Kraiss Owundu sinim tep er mołum Owundu ei, en enim buł ngok kin yi elmin. Kumb ok Gos nge ek ka si, ni tor kindpi kin yi nirim. Wumb ol kis elmin ele nge Gos kos owundu simba kunum ei en enim kumep kis singii ei sim salim.

⁵ Pe nga na enim nemb piingii ei nge, enim ok piik kin, kanik enjing ei, Gos eim Esrel wumb Eisip mułnjung konu ele, eim paki to se mengpi kin, Eisip konu tor tu wum. Tu wang kin, wumb ombu, eim kin pii gii ninenjing wumb ei, ekii se, eim to kondpu kis er si kindim.

⁶ Nga enim piingii ei, enjel en enim Gos ngopu kin, tep erik mułei, a nirim konu ele, si kindik, yi erangin kin, Gos eim en enim ambilpi, sipi kin, konu endi kindang mołmun. Molk kin, ekii muł mei poru nimba kunum ele, Gos eim sipi kan ngii mił kindang konu kis ele, kunum kunum mułngii. Nimbił erang en enim Gos ngum kongun ei, mandi ele erik mulenjing. Mularik kin, nga Gos en enim dinga ngopu ele molk kin, tep erei, nirim ei mił, si kindnjing. Si kindangin kin, en enim Gos kos owundu piimba kunum owundu ei, eim enim konu kis ele kindmba.

⁷ Ei yi mił ku, Sorom kin Gomora konu owundu tał nin, nga konu kombur orung orung mandi sirim ei, enjel erik kin, ol kis enjing ei, dup opu nupu kin, konu kin, wumb ni pei, to kis erpi eipi eipi kindrim. Kindang kin, sinim noman to piipin mułmun ei, Gos wumb nii endi ol kis kun pinalim mił er andiik ei, Gos eim wumb ei kin, ol yi ku erpi ngumba. Ngumba ei dup konu kis ele, kunum kunum piram nop mułang kin, en enim ngenj kumbii kis singii.

⁸ Yi mił ku, wumb ol yi enjing mił ku, wumb ombu en enim or kumb min men mił kenjing ei, en enim nge ngenj ele ok kis erik elmin. Nga yi ku sinim

Owundu nge noman dinga ei, en enim ek buł ambilk kin tołul ełmin. Nga yi ku, en enim tonu epin konu ełe enjel ei nge, se ek kul sik yi erik ełmin.

⁹ Ba ok enjel owundu Maikel mołpu kin, kunum endi eim Gos nge opu orung wu kis Seisen kin ek mił erkił kin, Moses nge ngenj ei nikił, ek mił erkił, ba enjel owundu Maikel eim, ek endi nipi kin, Gos nge opu orung wu kis Seisen, “Nim oł kis kun pinalim mił en” pa ninerim mon; ba eim yi nirim, “Owundu eim nim ek dinga mendpił nipi kin oł kis en ełe nge ngonum,” nipi yi nirim.

¹⁰ Ba wu ombu en enim pei ei epi ombu, pii kun enałmin ełe nge, en enim ek kis nik kin, nga en enim epi pii kun enim epi kanim kanim ombu, en enim kung owu mił, oł kanim enim ełe yi palim ei, noman to piik enałmin mon. Oł ełe nge, en enim kin kumep kis ngopu kin to kis ermba.

¹¹ Yi mił en enim kan kun erik mułngii! Nimbil erang en enim Gos kin ekii sinerim wu Kein, eim erim oł ei, en enim yi ku ełmin. Nga en enim ku nin epi simin ni piik kin, en enim erik oł ei mił wu Beilim yi ku piipi eririm. Nga yi ku kumb ok wu Kora eim ek dinga piipi kin ekii sineririm ei mił ku, en enim yi ku erik kin, Kora eririm oł ei mił Gos eim erpi kumep kis ngurum mił yi ku en enim am puk kin, konu kis ełe pungii.

¹² Yi mił wu ombu en enim mundun ming penj mołum ei mił mołmun. Molk kin, enim men ngii kuni owundu endi nungii ei nge, en enim singambil kulanmin. Kularik kin, en enim nge mendpił noman to piik kuni en enim mendpił nonmun. Nok kin, en enim yi mił kupu muł endi, jipil topu kin, nga konu tunarpi kin, konu pop topu, sipnim ei mił; nga yi mił ku, ond endi angpi, onguł pei topu kin, tengngii kunum mong top mulalim ei mił ku; nga ond dumbul pei kulii erpi kin, kołpu numenj tonum ei, mił mołmun.

¹³ Nga en enim yi mił ep noł topu kin, ko wupu onum mił, en enim oł kis kun pinalim mił enim ei yi mił. En enim noł wer ełe, noł milali kindpi mołum ei mił, en enim singambil sik kin, oł kis yi erik mołmun. Molk kin en enim yi mił kor kanjip endi pupu kin ełe pepi ełe pepi, enim mił, yi erik mołmun; ba Gos konu endi er sim sałim ei emii mendpił peng mułngii.

¹⁴⁻¹⁵ Nga Einok eim ok yi mił nirim, wu ombu ek kend tok kun pinalim ninmin wu ombu kin tonu omba ek ei, piipi nirim. Andam tonu opu multum nga Einok eim tonu opu mołpu kin, ek nipi eririm ei, Andam nge buł morung wumb tilap angil orung nga tał tonu ok mulk kunum ełe, eim tonu opu mołpu kin ek ni tor kindpi kin, yi nirim. Eim yi nirim, “Enim piyei! Owundu eim kin, eim nge enjel pei tonu, kanjip mołum ei mił, yi pei mendpił kapli ongii,” pa nim. Yi erpi opu kin, eim kapli wumb pei kii si orung kindpi kin, kos piimba. Piipi kin, eim pii gii ninanmin wumb ei, oł kis kanim kanim enjing ei, kii sipi kin, kos piimba. Piipi kin, nga ek kis kanim kanim endi, Gos kin ninjing kin, yi ku kii si ngopu kin kos piimba.

¹⁶ Wu ombu en enim kunum kunum nu gultam nik kin, en enim ełmin oł ei sipik kin, wumb eipi ełmin pa nik ełmin; nga en enim noman ełe, oł kis kun pinalim mił erii nłim ei, ekii sik ełmin. Pe nga en enim ek dinga nik kin, wumb piingii ei, “Sin sinim wumb owundu mołmun,” ni piingii nik yi ełmin. Nga en enim wumb eipi nge epi endi simin ni piik kin, kenim ni ełmin.

Enim Pii Gii Ambil Gii Ningii

¹⁷ Ba nanim nge wumb puł mił ei, enim piyei! Ok enim Jiisas Kraiss Owundu nge ek se andiłmin wu ombu ek ni tor kindnjing ek ei piingii!

¹⁸ Wumb ombu enim, enim kin yi ninjing, “Mul mei poru nimba kunum ei, wu kombur ongii ok pendik kin, enim kin tokuł erik ngungii. Ngok kin, noman to piinarik kin, oł kis ombu, ekii sik pungii,” pa ninjing.

¹⁹ Wu yi nge ombu, en enim erik kin, wumb sipik tilap eipi eipi kindik kin, erangin muŋgii. Molk kin, en enim noman ya mei ele, wu noman palim miŋ, ekii sik erik kin, punmun ei, Gos Gui Ka ei, en enim kin mulahim mon.

²⁰ Ba enim nanim angnan noŋ; enim noman tuk ele dinga kindik kin, en enim pii gii kun ka palim miŋ, dinga kindik muŋgii! Molk kin, enim kunum kunum prei erngii ei, Gos Gui Ka ele nge, prei erngii!

²¹ Nga en enim Gos noman kultum oŋ ele nge, enim kapli no pek muŋgii! Yi erik kin, nga Jiisas Kraiss sinim Owundu nge kaimb sipi kin, sinim ngolom oŋ ei, peni ele tor omba kunum ei, enim kunum kunum kui er muŋgii.

²² Nga enim wumb kombur pii gii dinga pinerang moŋmun wumb ei kin, kaimb sik kin paki tok yi erngii.

²³ Nga wumb ombu en enim dup konu kis ele miŋ moŋmun ei, kapli enim sikir erik, si orung singii. Sik kin, enim kapli gaŋ kulk kin, kaimb sik enmin oŋ ei nge, wumb kombur kin yi erik ngungii. Ngok kin, konduk ok nge penj mendpiŋ moŋmun ei miŋ noman tuk oŋ kis salim ei, enim kanik kun erik kin, buŋ ngok kin gaŋ kulk muŋgii.

Prei Erpin Ek Ka Nipin Gos Ngumun

²⁴ Pe nga Gos eim kapli enim kan kun erpi kin, se muŋang kin enim bok tok orung puk kin, oŋ kis kun pinaŋim miŋ yi enerngii mon! Eim kapli enim si mengpi opu kin, eim tilang dinga owundu ermba kumb ele tu wumba. Tu wang kin, enim nge oŋ kis endi pinerang kin, enim ka mendpiŋ piik muŋgii.

²⁵ Gos ei Gos endeim mendpiŋ moŋmun ei sinim se orung sim puŋwu ei, eim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ei, eim kongun erim ele nge, sinim se orung sipi kin, eim kin sim. Seng kin, sinim kapli eim embe kapli ambii tonu kindmin. Kindamin kin, eim kapli King Owundu muŋmba ei, kapli dinga owundu mendpiŋ salim; nga eim epi kanim kanim pei ei eim peng tep erpi moŋmun ei puŋwu. Eim kumb ok moŋlum. Pe eim moŋmun ku; nga ekii ei eim kunum kunum moŋpu ba ku. Ei keimi!

Gos Nge Oġ Koi Er Paġim Ei Jon Kin Andan Tum

¹ Mon ei ek ninim miġ koi er pim ei, Jiisas Kraiss andan tum ei, Gos Kraiss kin ngurum. Ngurum ele nge, eim andan topu kin, Gos eim kongun wumb kin, nipe epi endi, mandi tonu omba ei nge, eim nipi ngurum. Ngopu kin Kraiss eim oġ yi erpi, andan topu kin, eim nge kongun wu Jon kin, eim nge enjel kindang om.

² Nga Jon eim kenim ei miġ, ni tor kindim ei, eim ek ni tor kindpi kin, Gos nge ek ka ei, peni ele nipi tor kindpi kin, Gos nge noman to piipi kin, Gos nge ek keimi Jiisas Kraiss eim kin andan tum ei, kenim miġ nim.

³ Wumb nii endi mon ei germba wumb ei, eim ka piimba. Nga wumb nii endi, eim ek ei kom se piimba wumb ei, eim ka piimba. Piipi kin, eim nipe epi endi mon ei, mon poġ pendnjing ei piipi kin, ekii simba wumb ei, ka piimba. Nimbiġ erang mandi ermba kunum ei, oġ pei keimi ei tonu omba.

Jon Ek Ka Nipi Men Toġmun Ngii Angiġ Orung Nga Taġ Nge Wumb Ngolum

⁴ Pe na Jon mon ei, angiġ orung nga taġ poġup kin, Eisiya konu owundu men toġmun wumb ngii ele kindir. Kindamb kin Gos nge noman ka nin, eim noman emin ei nin, enim kin muġang kin; Gos ei Gos eim pe moġum; nga Gos kumb ok mendpiġ moġulum; nga Gos eim ekii se omba ku. Nga Gui Ka ei angiġ orung nga taġ, Gos eim konu peġ kumb ele, moġmun ei, noman emin nin; noman ka enim ngungii ku.

⁵ Nga Jiisas Kraiss keimi dinga kindpi kin, ni tor kindnim. Kindpi kin, eim kumb se mengk kangii ei, eim koġpu kin, nga angpi tonu opu kin, nga konj purum. Pupu kin wumb ei, eim ya mani mei ele king ei, eim tep enim ku.

Erpi kin, eim sinim noman ngopu kin, nga eim koġpu kin, nga eim miyem sinim oġ kis enjpin ei, kil ngopu si kindang kin, sinim wumb oġ kis pinalim miġ wii moġmun.

⁶ Nga Jiisas eim sinim yi erang kin, sinim tep elmin wumb miġ moġmun. Molk kin nga sin kulmaġ kalikmin wumb miġ moġpun kin Gos kongun er muġamin kin, eim nge Arim Gos kin kongun wumb miġ moġmun. Pe nga Jiisas Kraiss eim kin, tiġang owundu kin noman dinga ei, kunum kunum muġmba; ei keimi!

⁷ Enim kenei! Jiisas eim konu kupu kin ouni onum. Onum ei, wumb pei eim keningii. Kanik kin, nga eim tunjung wumb ei, keningii ku. Ya mani mei ele wumb pei, eim kanik kin, en enim noman embin tok, kaimb sik kin, kei dinga ningii. Yi miġ, ei keimi, yi ermba.

⁸ Gos Owundu yi ninim, “Na nam kumb se mendpiġ nin, nga ekii se mendpiġ ouni.” Gos Owundu yi nipi, pe moġum; nga eim kumb ok moġulum ku, nga ekii se kunum endi eim omba ku. Gos mendpiġ, eim noman dinga mendpiġ paġim.

Jon Gos Kindim Wu Kingam Ei Kenim

⁹ Na nam Jon enim nge enginjing moġ. Nga sinim Jiisas kin dambiltpin se ende pupun moġmun. Moġpun kin, na enim kin oġ embin tui nin, ngenj kumbii ei sipin kin, nga Gos sinim wumb tep er moġum konu ele, na enim kin tuk ele moġ. Pe nga sinim pei oġ embin tui ei dinga ko wupun kin, Pasmos ni konu pokum ele, kindangin moġ. Nimbiġ erang na Gos ek ka ni tor kindinj konu ele, ni ek keimi ei, Jiisas andan topu na ngum. Ngang kin, ek ei, na ni tor kindinj konu ele nge, na to tor kindinjing.

¹⁰ Pe sinim nge Owundu nge kunum ei, Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga tonu om. Wang kin, na nge buł morung ełe piinj ni, ek dinga endi tengim ei yi mił, beli owundu endi turum.

¹¹ Ek ei yi ninim, “Nim ninim epi nipe endi ken mił ei, mon poł mani kindnjii. Kindkin kin, nga men tołmun wumb ngii angil orung nga tał ełe, mon ei, kindnjii. Kindnjii konu ei, Epeses kin, Simerna kin, Perkama kin, Taiyasaira kin, Saris kin, Pilarełpiya kin, nga Leiyorisiya kin, konu ombu ełe kindnjii.

¹² Pe nga, na kan orung kindip kin, wumb nii endi, na ek ei nirim mił ei, kenmbii end. Erip orung kindip kin, na kenj ni, dup alam kałiłmin epi gol angil orung nga tał tuk ełe, mundangin mułang kin na kenj.

¹³ Pe dup alam tuk mii memb ełe Gos mani kindim wu kingam mił, wu endi engim. Engim wu ei, konduk endi kindang kin, mer simb ełe tor pum. Pang kin, nga ond kinemb owundu mił, gol epi ei, eim pepil ełe kan sim.

¹⁴ Nga eim peng enjin ei, kuru erpi kin, kung siłsił enjin kuru mił min, konu kupu kuru yi mił pim. Peng kin, nga eim ningil ei, dup anmbil mił gur nim.

¹⁵ Nga eim simb ełe tiłang owundu erim. Erpi kin, yi mił gol epi dup owundu kilangin kin, tiłang enim yi mił erim. Erang kin, nga na piinj ni, eim nim ek ei, noł kułup dinga tonum ei, yi mił ek tengim.

¹⁶ Pe nga eim kor kanjip angil orung nga tał eim angil tunding orung ełe embiłim. Embiłi kin, nga eim tui jik mił, tukum orung orung anmbil tał ouni tukum mołum ei mił eim gupu ełe tor om. Eim kumb ningil ełe, konu tinga eni, topu tiłang owundu enim, oł ei mił erim.

¹⁷ Pe kunum ei, na eim kanip kin, na nam mani mei ełe, mani pup kin, wumb kolk pałmin oł ei nge mił na erip pinj. Ba eim angil tunding orung ełe na ambilpi kin, ek yi nim, “Nim mund mong tunenjii mon! Na nam kumb se mendpil mołup kin nga ekii se mendpil ełe mołup end ku,” pa yi nim.

¹⁸ “Pe na nam konj moł! Ok na kuls; ba nga nim na ken ei, nam kunum kunum konj moł. Na ya mei ełe wumb koltmun oł ei nin, dup konj kis ei nin, na noman dinga ełe nge, kii wał mił dinga ei, na ambil se moł.

¹⁹ Pe nim kan epi ei, nga mon endi pulnjii! Polkun kin, ei pe kan epi ei nin, nga epi endi ekii se tonu omba epi ei, nin pei pulnjii ku.

²⁰ Yi mił, epi pule koi erpi pałim epi ei, tor omba ei nge, kor kanjip angil orung nga tał, nim na angil tunding mołum ei nin, nga gol dup alam kalk angindilmin epi ei, angil orung nga tał ei nim kan. Kan ei pule yi mił: kor kanjip angil orung nga tał ei, men tołmun ngii ełe nge, angil orung nga tał enjel; nga gol mił dup alam kałiłmin epi ei, men tołmun ngii angil orung nga tał mił, mołmun ku.

2

Gos Ek Ka Epeses Konu Ełe Kindim

¹ Wu endi Jon kin nim, “Nim Jon mon polkun kin, Epeses men tołmun wumb nge enjel ełe, mon ei kindnjii. “Wu endi kor kanjip angil orung nga tał angil tunding ambilpi sipi kin, nga eim dup alam gol kałiłmin epi angil orung nga tał ełe, tuk mii memb andilim ei, na ek yi nip nognd.

² Na piind ei, enim nipe oł endi enjing. Nga enim kongun dinga erik kin, nga oł embin tui ko wuk kin, nga kunum ołt kui er mulnjung ei, na piind. Nga na piind ei, enim wu endi oł kis erim wu ei, noman ngunerngii mon! Nga na piind ei, enim wu nii endi, eim na Gos kongun kindim wu, ni piinmin. Nga enim wumb ei ek piik kin, mok tok poru ninmin. Nga enim

wumb oġ ei enmin puġe ei, piik enmin. Nga enim wumb ei, ek kend tok eġmin wumb, ni piingii.

³ Yi ku, na piind ei, wumb oġ kis eġmin wumb enim kaninmin ei, enim na embe ambiiġ gii nik moġmun. Nga wumb ombu, enim kin ngenj kumbiiġ ngonmun; ba enim dinga angk kin, oġ embin tui ei ko wunmun. Nga enim kongun dinga ei, ten kulk enanmin mon; ba enim kunum oġt kui erik mulk ei, na piind.

⁴ Ba na ek endeim endi, enim kin nimbiiġ end. Enim kumb se, na kin piiġ gii ninjing kunum ei, na kin noman mendpiġ ngunjung; ba pe yi miġ nga, enim noman ngunanmin mon.

⁵ Enim piinmin, ok enim oġ kun ka enjing; ba pe enim oġ kun ka ei si kindik kin, bok tonmun. Yi miġ, enim nga ok oġ enjing oġ ei, piiġ kun erngii! Pe enim noman ak tok kin, oġ kis buġ ngok kin, ok enjing miġ yi erngii! Mon pim kin, enim noman ak tunenjing kin, kapġi na enim kin op kin, enim dup alam ei, na si tor simbiiġ.

⁶ Ba enim oġ ka endi ei, piraġ paġim. Enim Nikolaisan wumb eġmin oġ kis ei, enim ka piinanmin mon. Na yi ku, na en enim enmin oġ ei, ka piinand ku.

⁷ “Kapġi enim kom pim kin, kapġi enim Gos Gui Ka ek nipi kin, men toġmun wumb ngiiġ pei ngonum ek ei, kapġi piingii.

“Nga wumb nii endi, Gos kin piiġ gii dinga nimba wu ei, kapġi na Gos eim nge ond mong noman konj kunum kunum moġuġum, eim nge pani aka pin paġim ei, ngumbiiġ,” pa nirim.

Mon Poġ Endi Simerna Konu Men Toġmun Kindim

⁸ Wu ei Jon kin nirim, “Nim mon ei polkun kin Simerna konu owundu eġe men toġmun wumb nge enjel ei ngunjii. Ngunjii ek ei, yi miġ: “Wu nii endi, eim moġpu kumb eġe kindpi kin nga moġpu, ekii kindpi, koġpu kin, nga angpi tonu opu kin, konj moġpu eġim wu ei, na ek nip ngond,” yi nirim.

⁹ “Na enim ngenj kumbiiġ nin, embin tonu onum ei, na piind. Na piind ei, enim wumb kurpu moġmun; ba enim piraġ epi pei saġim. Na piind ei, wumb kopur enim kin ek buġ morung oġ niġmin ei, na piind. Wumb ei yi ninmin, ‘Sin Jura wumb moġmun,’ pa ninmin. Ba wumb ei, ek kend tok ninmin; en enim Gos kin ekii sinaġmin Jura wumb; ba en enim, Seisen kin ekii siġmin wumb moġmun.

¹⁰ Pe enim ngenj kumbiiġ singii ei nge, mund mong kulerngiiġ mon! Enim piingii! Seisen enim wumb kopur olkup topu kin, mer kan ngii miġ eġe kindpi kin, erngii miġ ei, kenmbiiġ ni piipi erim. Nga enim kunum engki pei eġe, enim ngenj kumbiiġ ko wuk noman embin to piingii. Ba enim piiġ gii ei, dinga ambiiġ gii ni, molk puk kuġngii. Kuġangin kin, na enim noman konj kunum kunum moġuġum epi ei nge, ngumbiiġ.

¹¹ “Enim kom pim kin, enim nipe epi endi, Gos Gui Ka ek nipi kin, men toġmun wumb pei ngonum ei piingii.

“Piik kin, wumb nii endi, kopur en enim piiġ gii dinga nim kin, kapġi wu ei, eim dup konu kis eġe, pungii kunum ei, eim dup konu eġe punermba mon!”

Mon Poġ Endi Perkama Konu Eġe Wumb Kindim

¹² “Jon nim ek ka endi, Perkama konu eġe men toġmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi miġ:

“Wumb nii endi, eim ek ei, tui jik miġ tukum orung orung anmbiiġ eġe taġ ouni moġum ei miġ, na ek ei ngond.

¹³ Na enim paġmin konu eġe, na piind ei wumb kis moġmun konu ei Seisen eim tep er moġum konu eġe moġum. Ba enim na nge embe kin, keimi ambiiġ gii nik moġmun. Nga enim na kin piiġ gii ei, dinga paġim ku. Nga na nge piiġ gii

niim wu Andipas ei, eim na nge ek ka keimi ni tor kindiim wu ei, enim kin moim. Nga konu ei, Seisen moimkonu eie, to kundnjung. To konduk kunum eie, enim pii gii dinga pim ei, koi enenjing mon.

14 Ba ya eie, na ek aninga kopur, enim kin nimbii end. Nga enim Perkama wumb kopur, Beilam ek ei piik kin ekii silmin. Sik kin, Beilam wu ei, eim of endi wu Beilek ek nipi ngang kin, Esrel wumb kin er kindang kin, ek kend topu ngang kin, gos kend kin, kuni ngunjung kuni ei, Esrel wumb nok kin, of kis ei, en enim kin pim ku. Nga amb eipi ngunduk of yi erangin kin, of kis ei, en enim kin palim ku.

15 Nga yi miim ku, enim wumb kopur tuk moimkonu eie, Nikolaisans ek ninjing of kis eie, ekii silmin.

16 Yi miim, enim of kis buim ngok kin, noman tuk eie ak tungii! Mon pim kin, nga mandi kunum endi, na enim kin op kin, enim ek dinga wii, tui jik miim, gupu eie tor onum wumb ei kin, opu orung enmin wumb ei kin, opu ermbii.

17 "Pe enim kom pim kin, kapli enim Gui Ka ek nipi kin, men toimkonu wumb pei ngonum ek ei, enim piingii!

"Wumb kopur en enim pii gii dinga pim kin, kapli wumb en enim 'mana' kuni ka wii miim epi ei, epi konu eie koi er palim ei, Jiisas eim epi ka wii miim ei, ngumbii. Nga na en enim kom ku ei, ka wii kuru endi, embe konj endi polup kin, ngumbii. Ngamb kin, wumb eipi endi piinerngii; ba simba wumb ei, eim mendpiim piimba."

Mon Pol Endi Taiyasaira Konu Eie Kindim

18 "Nga nim Taiyasaira konu eie, men toimkonu wumb nge enjel kin mon endi polkun kindnjii.

Kindnjii ek ei, 'Na Gos nge kingam ek ka ei, kindamb kin onum. Na ningii eie, dup seng miim, gii dinga ninim; nga na simb kum ei, er ka erpi seng kin, gol miim tilang er salim. Seng kin, na ek ei, enim kin kindim.

19 Yi miim na enim nipe kongun enmin ei, na piim. Piim eie nge, enim wumb eipi noman ngoimkonu of ei nge kin, pii gii dinga ninmin ei kin, nga Gos nge kongun dinga enmin ei kin, nga of embin tui ei dinga angk kin, kui kinan enmin ei na piim ku. Nga na piim ei, enim ok enjing ei, ka wii miim pim; ba pe enim of ka wii mendpiim nga enmin.

20 Ba ya ek eie, na enim kin ek nimbii end. Nip kin, enim amb owundu Jesepel amb kis endi kan wiik tangin kin, enim kin moim ei, eim 'Na Gos ek se andiim amb,' pa nirim. Nipi kin, eim ek ni tor kindpi kin, na nge kongun wumb ei, andiam eipi endi andan topu kin kindang puk kin, amb eipi nge ngunduk kin, nga en enim gos kend kin kuni ngok erik kin, kuni ei noimkonu.

21 Yi miim na eim kunum kopur wii tamb kin, eim of kis eim ei, buim ngopu kin noman ak tumba; ba amb ei, eim of kis ombu, si kindmbii ni piinaim mon.

22 Ei miim palim, kapli na piim kin, amb eim ening owundu kis ngumbii. Ngamb kin, nga pe wumb kopur amb eim kin of kis erik kin, amb eipi nge wunduk enmin of ei nge, ngenj kumbii kis kunum kunum singii. Mon pim kin, en enim of kis kun pinaim enmin of ei, buim ngok si kindkin kin, orung piingii. Puk kin, kapli en enim buim ngok si kindnenjing kin, en enim ngenj kumbii kis ngamb kin singii.

23 Nga na amb ei, eim kingam noim ei to kindmbii ku. Nga wumb na of yi eramb piik kin, men toimkonu wumb pei, na wumb nge noman tuk eie nin, nga en enim noman eie piinmin miim ei, na piim ni piingii. Nga na wumb endeim endeim ni, nipe of endi enjing miim ei, erip kin kumep to orung kindmbii. "

24-25 “Ba enim Taiyasaira konu eġe wii moġmun wumb ei, ek kis ni ngonmun ek ei, ambiiġ gii nik kin, ekii sinaġmin. Si kindik kin, enim wumb kombur Seisen nge ek koi er paġim miġ ek ei, ni ngonmun ek eipi ei, ekii sinaġmin ku. Na ek enim kin nind ei, na enim kin epi oġ embin tui endi, enim kin kindamb kin, tonu onenmba mon. Ba enim pe ambiltmin oġ ka wii ei, ambiiġ gii ni muġangin kin, orung ombii.

26-28 Wumb nii endi, eim kongun erpi kin, pii gii dinga pim kin, nga eim na nge oġ kun ka ei, ekii si moġpu pupu kin, na orung ombii kunum ei, na en enim noman dinga ei, nam nge Arnan ngum noman dinga ende ei, na enim ngumbii. Ngamb kin, wumb konu orung orung pei ei, tep erik muġngii. Molk kin, tep ermaba ei, kepġii aiyon dinga wii miġ, opu nurpuġ topu kin, mei nganmbi ming ei, nurpuġ tonum miġ, yi ermaba. Nga na en enim kupiiring kanjip ei miġ, tiġang ka wii ei, ngumbii ku.

29 “Pe nga, enim kom pim kin, wumb nii endi Gui Ka ek nipi kin, men toġmun wumb pei ngonum ek ei piingii!”

3

Saris Konu Eġe Mon Poġ Kindim

1 “Nga nim Saris konu eġe men toġmun wumb nge enjel, mon endi polkun kindnjii. Ek ei yi miġ ninim:

“Na Gos nge Gui Ka angiiġ orung nga taġ na kin moġum. Nga na kanjip angiiġ orung nga taġ na ambilip moġ. Moġup kin, na ek ei nip enim ngond. ‘En enim nipe oġ endi enmin ei, na piiġ. Na piind ei, enim konj molk pungii wumb ek ei ninjing; ba enim kuġii miġ moġmun ei,’ na piind.

2 Pe enim konj kind molk kin, nga en enim nipe epi endi si moġmun epi ei, dinga kindik kin se muġngii. Nga en enim pii gii ei kulerngii mon! Nimbiiġ erang na kenj ei, enim nipe epi endi enjing oġ ei, na nge Gos kumb eġe, kun ka mendpiiġ molalim mon.

3 Enim piingii ei, enim nipe epi endi, ek ka andan tok kin, nga nimbiiġ miġ erik sik kin, piik enjing ek ei, nga ambiiġ gii nik kin, oġ kis buġ ngok kin, noman ak tok yi erngii. Erik kin, pe nga enim konj kindik, mulenjing kin, na waning wu miġ enim kin ombii. Nga na ombii kunum ei, enim piinerngii mon!

4 Ba enim wumb aninga kopur, Saris konu eġe wumb ei nge konduk miġ oġ ei, erik kin, penj tunenjing mon! Tunarik kin, enim konduk kuru miġ endi kind pendik kin, na kin wangin kin, ouni bin. Nimbiiġ erang enim kun ka moġmun oġ ei, yi erngii!

5 Ba wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, kapġi na wumb ei, konduk kuru endi ngamb kin, kindmaba. Kindpi kin, nga na eim nge embe ei, mer wumb kunum kunum konj moġummon konu ei, pe molk pungii mon eġe, embe polk pendinj ei, kil ngopu kin, si kindnermbii mon. Si kindnarip kin, nga nam nge Arnan nge, kumb eġe kin, eim nge enjel kumb eġe kin, ni tor kindip kin, ‘Ei na nam nge wumb,’ pa nimbii.

6 “Pe enim kom pim kin, kapġi wumb nii endi, enim Gui Ka ek nipi kin, men toġmun wumb kin ninim ek ei piingii!”

Pilareġpiya Konu Eġe Mon Poġ Kindim

7 Nga nim Pilareġpiya konu eġe, men toġmun wumb nge enjel mon pulkun kindnjii. Kindnjii ek ei yi miġ:

“Na nam oġ kun ka eġe puġwu nin, nga na nam keimi kun mendpiiġ puġwu. Nga na nam Deipis nge kii waġ ambilip moġ. Nga na ondu aki toġ wu moġ; ba wumb endi, eim kapġi ondu ngunermba mon! Nga na ondu ngoġ wu moġ; ba wumb endi, kapġi aki tunermaba mon ku!”

⁸ Na enim nipe oġ endi enmin oġ ei, na piil. Pe enim noman dinga kembis kopur palim ei, na piil ku. Nga enim na ek emb tunj ei, pii gii nik kin, ekii sinjing. Sik kin, nga enim, na embe koi enenjing mon ku! Na enim kin ngii ondu ei, aki topu, sinj salim. Nga wumb endi kapli ondu ei ngunermba mon!

⁹ Piyei! Wu amb en enim, Seisen nge men toġmun wumb moġmun. Molk kin, yi niġmin, ‘Sin sinim Jura nge wumb,’ pa nik. Ba en enim ek kend tok eġmin; nga enim Gos kin ekii sinanmin mon ku. Piyei! Na nam wumb ei, tu wup eramb kin, ok enim kin ming gopsing pii polk kin, kan mani kanik kin, men tok yi erngii. Erik kin, nga en enim piingii ei, na enim kin noman ngond.

¹⁰ Nimbil erang enim na ek dinga nind ek ei, piik ekii sik kin dinga angk kin, oġ embin tui ko wuk mulnjung. Molk kin, nga enim kin oġ embin tui tonu omba kunum ei, na enim ka tep muġmbii kunum endi, oġ embin tui ei nge, wumb konu orung orung pei ei kin, tonu omba ei opu kin, ya mani mei eġe wumb pei erngii miġ, kenmbii ni piip kin, kindang omba. Wang kin, kunum ei, na enim kin, ka tep muġmbii.

¹¹ Na enim kin pe sikirip orung ombii! Pe enim pii gii ei, ambil gii nik kin, ka moġmun miġ, yi muġngii. Yi erangin kin, wumb epi enim nge epi ka wii ei, wii singii nge, kui er moġmun epi ei, waning sipnerngii mon!

¹² Wumb nii endi, eim na kin pii gii nipi kin, ambil gii ni kui er moġmun wu ei, na oġ yi eramb kin, eim Gos nge men toġmun ngii konu eġe, tumunj dinga miġ, ambil gii nipi kin, kunum kunum muġmba. Moġpu kin, nga eim Gos men toġmun ngii eġe, si kindpi kin, tor punermba mon. Punarpi kin, nga Gos embe eim kin, mon poġup pendmbii. Pendamb kin nga wu ei kin, Gos nge konu owundu embe eġe, ‘Jerusalem konj,’ puġmbii ku. Poġup kin, nga Jerusalem konu ei, tonu epin konu eġe mani omba ei, na nge Gos kin omba. Wang kin, nga eim kin, nam nge embe konj ei, puġmbii ku.

¹³ “Yi miġ pe enim kom pim kin kapli Gos Gui Ka ek nipi kin, men toġmun wumb ngonum ek ei, enim piingii!” pa nim.

Leiyorisiya Konu Eġe Wumb Mon Poġ Kindim

¹⁴ “Nga nim Leiyorisiya konu eġe nge enjel ei, mon polkun kin, men toġmun wumb kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi miġ:

“Na ei keimi niġ wu, nga na Gos ek ka kun, ni tor kindiġ wu. Nga na kunum kunum ek keimi niġ pulwu moġ; nga na Gos epi kanim kanim pei eririm ei nge, na pulwu moġ ku; nga na ek ei nip ngond.

¹⁵ Na enim nipe oġ endi enjing ei, na piil. Pe enim pii gii ei yi miġ; enim muġ enanim nin, jii ninanim ei, na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muġ enim ei, kapli na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muġ enim ei, kapli na piil ku.

¹⁶ Ba nimbil erang, pe enim muġ miġ enim ei, enim molk kin, pe nga enim muġ enanim min jii ninanim mon ku. Yi miġ erang, na nam pe enim kin, jipambil nam gupu eġe tumbii palim.

¹⁷ Yi miġ enim yi ninmin, ‘Sin ku nin epi pei salim,’ niġmin; nga ‘Sin ka wii moġmun,’ yi ninmin; nga ‘Sin epi endi sinerang kin, wii moġmun,’ yi ninaġmin mon. Ba enim an kis mendpiġ moġmun yi miġ; wumb enim kin kaimb sik ngolaġin; nga enim epi sinerang wii mendpiġ moġmun; nga enim nge ningiġ tumbun miġ moġulum; nga enim ngenj wii miġ moġulum. Ba nga enim oġ ei piinaġmin mon.

¹⁸ Yi miġ erang, na enim kanip nind. Enim pii gii ei yi miġ ku; enim na nge ku gol ei top er singii nind. Nip kin, ku gol ei, dup nopu kuru ka er salim ei, sengin kin, enim epi pei simba nind. Nip kin, nga enim konduk kuru

ka ei, na kin top erik kin, en enim konduk kindnarik wii mołmun ei, kindik pandi tok kin, en enim singambił pałim ei, piınermba mon! Nga enim ond mong kopung ei, top er sik kin, en enim ningił ełe kindngii. Kindik kin, enim ningił ełe, ka seng kin, epi pei keningii.

¹⁹ Kaplı nam wumb kumbur, noman erim kin, kaplı nam wumb ei ek ngop kin, nga enmin oł ei, er kun erip erip enj. Yi eramb kin, en enim kom si piik kin, en enim oł kis buł ngok, si kindik kin, noman ak tok kin, orung ongiı.

²⁰ Piingii! Na enim ngii ondu ełe, angip kin, to seki seki nind. Nip kin, pe wumb nii endi, eim ei piipi kin, ngii ondu aki tang kin, na eim noman tuk ngii mił ełe, nirik op kin, eim kin kuni numbii. Namb kin, nga eim na kin kuni ouni numbuł.

²¹ Pe wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, na kaplı nemb kin, wumb ei, eim opu kin, na kin tonu epin konu ełe nam king peł ka ełe mułmba. Mołpu kin, ei yi mił ku, ok nam oł kis pei ei, kamb mani kindip kin, akip nam Arnan kin, eim epin konu peł ka wii ełe kun moł.

²² Pe enim kom pim kin, Gos nge Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, kom ka se piingii!"

4

Epin Konu Ełe Gos Kin Ka Men Tołmun

¹ Oł ei poru neng kin, na or kumb mił epi endi kenj ni, epin konu ełe ondu aki topu kin, wii sim. Seng kin, nga epi endi beli mił ek tengim. Tangpi kin, nga ek nipi, na ngopu ek yi nim, "Nim ya tonu ełe wan kin, na nim epi nipe endi, ekii se tonu omba ei, andan top ngumbii.

² Pe kunum ełe mendpił, Gos Gui Ka ei, na dinga tep erim. Erpi kin, nga tonu epin konu ełe kenj ni, king peł endi sim. Seng kin, peł konu ełe, wumb endi tonu ełe mułum.

³ Mołpu kin, nga wumb eim kumb ningił ełe, kom ku am ka wii mendpił ei, tiłang ka wii erpi, ku owundu top elmin ku ei mił sim. Sim kom ku ei, ku ka wii mendpił ei, eim kin konu orung orung pałim kom ku ei, embe 'jasper kin korniiliyan' niłmin. Nik kin, nga ei eim konu kumb giipim połpu kin, king peł ełe, si pok erim. Erang kin, na kenj ni, kumb giipim ei, mon kanim kanim konj mił, tiłang eipi eipi kom ku, 'emral' niłmin, yi mił tiłang erim.

⁴ Nga king peł ełe mił engki tał nga kaplı kaplı king peł ełe ka wii ei, si pok enjing. Erangin kin, nga peł ełe, men tołmun wumb num, engki tał nga kaplı kaplı peł ełe mołmun. Molk kin, wumb num ei, konduk kuru kindik kin, nga king peng kon ełe ku gol peng ełe mundnjung.

⁵ Nga king peł ełe, kumb kinang mił erim. Erpi ek tangpi kin, nga gur gali nim. Nga king peł kumb ełe, dup jep angil orung nga tał ei, nopu tiłang erpi kin, peł konu ka ełe, mandi mołum. Mołpu kin, dup jep angil orung nga tał ei, Gos nge Gui Ka mołum.

⁶ Nga king peł kumb ełe ei, ep noł kirapi mił, tiłang erpi salim.

Seng kin, nga king peł salim konu ełe, orung orung kumb ełe, epi konj mołum epi ei, kumb ni, buł morung ni ełe, ningił pei pałim.

⁷ Peng kin nga kumb se epi konj mołum epi ei, wusii simbiı owundu mendpił mił, epi endi mołum. Mołpu kin, nga konj mołum epi ei, kung kou pełe mił, endi mułum. Mołpu kin, nga konj mołum epi ei, wu mił endi, kumb ningił pałim epi endi mułum. Mołpu kin nga konj mołum epi ei, kei du owundu mił, endi tonu mendpił bur nipi kin, andiłim mił mułum.

⁸ Nga epi konj kaplı kaplı mołum epi ei, endeim endeim ni, kong angil orung pepi, nga endeim pałim. Peng kin, nga konj epi ombu ei, enim ningił ombu, pei pałim ei, tukrung kin, torung kin ouni pałim. Peng kin, pe epi konj

ombu, en enim epin tinga ouni, kunum kunum golang nik kin, si kindnałmin mon. Pe en enim golang yi mił niłmin,

“Oł kun ka! Oł kun ka! Oł kun ka! Gos ei, eim sinim nge Owundu Gos dinga owundu mendpił mołum. Mołpu kin, ei eim kumb ok mendpił mołum. Nga ei eim ekii se, orung omba ku,” pa nik kin, golang yi niłmin.

⁹ Pe nga, en enim epi konj mołumun epi, kapli kapli ei, en enim golang nik kin, “Gos kin peł ele mołum ei, eim tiłang owundu sałim,” pa nik. Nik kin, “Nga eim embe ambıl tonu kindik kin, nga eim kin ka piik ngok kin, eim peł ele, tonu mołpu kin, eim kunum kunum konj mołum, epi konj mołum ei,” pa niłmin.

¹⁰ Pe nga, Gos nge men tołmun wu num engki tał nga kapli kapli ombu wumb ei, Gos peł ele ka wii mołpu kin, eim kin, ming gopsing pii polk kin kan mani kanik kin, eim kin prei enjing, wu ei, eim kunum kunum konj mołum wu ei kin, wumb ombu en enim, king nge peng kon mił epi ei, wu endi nge peł ele ka wii mołum wu ei kin, olkup to kindik kin, golang yi ninjing.

¹¹ “Nim sin nge Owundu Gos. Nim oł kun ka wii er mołun. Nim kapli wumb ka pii ngok kin, nim embe ambıl tonu kindmin oł ei ni, nga nim noman dinga wii ei sinjii,” pa nik yi enmin. “Nimbił erang nim epi kanim kanim pei eririn. Nga nim nge noman ele, epi kanim kanim ei konj molk punmun. Nga nim nge noman dinga wii ei, epi pei tonu opu mołum.”

5

Jon Mon Endi Ekii Se Tonu Omba Epi Tuk Pim Ei Kenim

¹ Na kenj ni, Gos King peł ele, mołum konu angıl tunding orung ele pipe mon endi kimbrik sengin sirim. Sirim mon ei, tukrung ni, torung mon pei mołum. Mołpu kin, nga mon ei, kan mił epi ei, kan tok pendnjing kan ei, angıl orung nga tał pirim.

² Nga enjel dinga wii endi kenj ni, eim ek dinga ni tor kindpi kin, yi nim. “Wumb nii endi ei, eim kun ka wii mołum wu ei, kapli eim kan ei, to kilip topu kin, pipe mił mon ei, aki topu kin kindang simba?”

³ Ba wumb endi epin konu ele ei nin, nga mani mei konu ele nin, nga mani mei mandring ele ei nin, pepi mił mon ele, aki topu seng kin, tuk ele keningii ni, wumb endi kapli enermba mon.

⁴ Nga na kand ei wumb endi eim kapli pipe mił mon ei, aki topu kin, tuk ele kenmba mił, wumb endi mołalmin mon. Yi mił peng kin, na ke dinga wii nind.

⁵ Pe nga, wumb kopur en enim Gos nge men tołmun wu num mołmun ombu, wu endi tuk mołpu kin, na kin ek yi nim, “Nim ke ninenjii mon! Nim kenjii ni ka wusii simbii owundu mił tep elim wu ei, Jura nge wumb tiłap ei, Deipis nge kupam noł tiłap owundu ele, tonu opu kin ei eim, oł kis kamb mani kindirim ele nge, ei eim mendpił kapli kan mił epi angıl orung nga tał ei, pipe mił mon ele, kan to pendnjing pim ei, kapli kilip topu kin aki tumba nge om,” pa nim.

⁶ Na kenj ni, kung siipsiip wał mił endi ei, eim tonu peł konu ele, tuk mii memb ele, to kundnjung mił engim. Angpi kin, nga epi konj mołumun epi kapli kapli nin, nga Gos nge men tołmun wumb num ombu en enim, orung orung se pok erik mołumun. Molk kin nga kung siipsiip wał mił ei, eim girman mił epi ei nin, nga eim ningil ei, angıl orung nga tał pałim ele nge,

ei Gos nge Gui Ka ei, eim angil orung nga ta! ei, eim ya mani mei konu ele orung orung pei ele kindang kin, punjung.

⁷ Nga kung siipsiip wa! mi! ei, eim pupu kin, Gos king pe! ele mo!um ei, eim nge angil tundung ele pipe mi! mon ei sim.

⁸ Sipi kin, nga mon mi! epi ei seng kin, kapli konj mo!umun epi kapli kapli ei kin, nga Gos men to!mun wumb num ombu, engki ta! nga kapli kapli ei, kung siipsiip wa! mo!um konu pe! kumb ele, kan mani kanik kin, ming gopsing pii po!mun. Polk kin, nga konj mo!umun epi nin, wumb ombu en enim, endeim endeim ni, giisa mi! epi endi ni, nga ku gol ming mi! epi endi ei ni, ambilk mo!mun. Molk kin, nga ming mi! epi ei, dup kilangin kin, mur ka wii to!um epi ei, yi mi! piki topu mu!um epi ei, Gos nge wumb ombu en enim, Gos kin prei elmin ek ei, tuk andan topu ngo!um.

⁹ Ngang kin, pe en enim golang konj endi yi mi! ninjing,

“Pe nim kapli mendpi!, nim pipe mi! mon ei sikin kin, nga kan mi! pei to pendnjing ei, kilip tokun kin, nga tumb ei, to ko!mung topun tokun kin, aki tunjii. Nimbi! erang wumb nim to kundnjung. To konduk kin, nga nim nge miyem ele bein topu kin, wumb pei top er sikin kin, wumb Gos kin orung tu wukun ngun. Ngan kin, wumb pei ele, wumb tilap eipi eipi ni, nga ek eipi eipi ni, nga wumb ngenj eipi eipi ni, nga mei konu ele orung orung eipi eipi mo!mun wumb ei, Gos kin sikin orung sin.

¹⁰ Sikin eran kin, sinim nge Owundu Gos kin, ku!am! mi! ka!lmin wumb ei en enim, Gos kin kongun elmin. Erik kin, nga en enim king mi! ya mani mei konu ele, orung orung wumb pei, king mi! molk kin, tep erngii.”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, enjel pei ek ninjing ei, ni piinj. Piip kin, nga enjel am pei pei mendpi! ok kin, tonu king pe! ele nin, epi konj mo!umun epi ei nin, nga men to!mun wu num pei ei nin, enjel pei si pok erik kin golang nik kin, angk mulnjung.

¹² Molk kin, nga en enim golang dinga nik kin, tor kindik yi ninjing,

“Kung siipsiip wa! ei, ok to kundnjung ei, eim kapli mendpi!, ei eim noman dinga wii salim; nga epi kanim kanim ka wii pei salim; nga eim noman ka wii, ni dinga owundu ei salim ku; nga eim nge embe ambil tonu kindngii ku. Nga tilang owundu ni tor kindngii; nga eim nge ol ka wii erim ol ei, ambil tonu kindngii ku.”

¹³ Pe nga, na piinj ni, ei epin konu ele Gos erim wumb nin, wumb mi! kanim kanim konj mo!mun ei nin, nga ya mani mei ele wumb ei nin, nga ya mani mei mandring mo!mun wumb kulii ei nin, nga ep no! mandring mo!mun wumb kulii nin epi ombu nin, nga epi konj mo!mun epi kanim kanim pei, en enim konu orung orung pei epi ei, ek yi ninjing.

“Gos ei eim king pe! ele, tonu mo!um; nga kung siipsiip wa! yi ku mo!um. Mu!angil kin, el elip nge embe, ambil tonu kindik kin, nga tilang owundu nin, nga noman dinga nin, nga ol kanim kanim eririm ol kun ka wii ei, ambil tonu kindik kin, kunum kunum yi minj, pepi ba!”

¹⁴ Nga epi kapli kapli konj mo!umun epi ek nik kin, “Ei keimi!” pa ninjing. Nga Gos kin men to!mun wumb num ombu en enim, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, men tunjung ei, Gos nin, kung siipsiip wa! kin, men tok ngunjung.

6

¹ Nga na kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, mon mił epi ei embilim. Ambilpi kin, epi ei, angil orung nga tał kan mił epi ei, to pendnjing ei, kumb se endeim eim kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj mołumun epi ei, endeim ni ek yi nipi kin, ek ei konu gur gali mił nim, “Ya wa!” a nim.

² Nga na kenj ni, kung os kuru endi mułum. Mołpu kin, nga kung os ei, tonu mułum wumb ei, eim opu ond endi ko wupu mułum. Mołpu kin, nga eim wu king peng mondułmun epi ei nge, endi ngunjung. Ngok kin, pe nga eim pupu kin, eim wumb to mani kindpi kin, nga dinga kindpi kin, nga opu erpi pułum.

³ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, pupu kin, pipe mił mon epi ei kan mił ombu tupu to pendnjing ei, nga endi kilip topu kin aki tum. Topu kin, nga na piinj ni, konj mołumun epi ei, nga endi ek yi nim, “Ya wa!” a nirim.

⁴ Pe nga, kung os kundii mendpił endi tor orum. Opu kin, kung os kundii ei nge, tonu buł ele, wumb endi mułum wumb ei, opu ermba nge, noman dinga ngang kin, ya mani mei ele orum. Opu kin, wumb nge noman emin orung seng kin, wumb en enim eipi eipi tok kundngii ni punjung. Puk kin, nga wu ei tui jik mił epi owundu endi ngang kin, sipi kongun ermba nge tu wurum.

⁵ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin pipe mił mon epi ei, kan tekliki to pendnjing ei, kilip tang kin, aki tum. Tang kin, na piinj ni, konj mołumun epi ei, eim ek yi nim, “Ya wa!” nirim. Neng kin, na kenj ni, kung os ping endi mułum. Mołpu kin nga kung os ping buł ele, tonu mułum wumb ei, eim kuni mok tołmun ming mił epi ei nge, endi eim angil ele ambilpi mułum.

⁶ Nga na piinj ni, epi endi ek tengim mił ei, tuk ele epi konj mołumun epi kapli kapli kei mił, ok ek tengnjing. Tingangin kin, kuni owundu seng kin, kuni mandi poru nimba enim. Ei ek yi ninjing, “Nim kuni wiis mong ming kembis kunum endeim ele, ku sen mił mok tunjii. Nga nim kuni balii mong ming kembis kunum tekliki, ku sen mił mok tunjii ku. Ba ond olip kopung ni, ond wain noł ei, to kis mundnenjii mon!”

⁷ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mił mon ele ei, kan mił epi ei to pendnjing epi ei, kilip tang kin, kapli kapli mił aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj mołmun epi endi nga ei, ek yi nirim, “Ya wa!” nirim.

⁸ Nga na kenj ni, kung os endi eim ngenj ele, mon mulerim mił endi mułum. Mołpu kin nga kung os ei, buł ele tonu mułum wu ei, eim embe ‘Wumb kulii’ pa nilmin ei pim; nga sikil ‘Dup konu kis,’ eim kin ekii se mandi om. Wang kin, nga el elip, noman dinga ele sikil kin, ya mani mei wumb kopur aninga ele, to kundnguł nga aninga tekliki mił mołmun ele nge; tui jik mił epi endi, nga kumb kuni owundu sim; nga ening owundu ni epi sałim; nga ya mani mei ele kung simbii ni, oł ombu pei erang kin, wumb to kundngii.

⁹ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei eim pupu kin, pipe mon kan mił endi to pendnjing angil orung ei, kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga mandring orung, na kenj ni, kułmał kałilmin konu ele kulii wumb ei, en enim noman tuk ele mandring mulnjung. Molk nimbił erang, en enim Gos kin pii gii dinga nik kin, Gos ek ka ni tor kindik kin, wumb ngunjung konu ele, opu orung wumb ngenj kumbii ngok kin, to kundnjung.

¹⁰ To konduk wumb ei, wii dinga tok kin, ek yi ninjing, “O sinim nge Owundu, nim dinga wii mendpił palim nin, oł kun ka elin wu nin, ek keimi mendpił pułwu mołun. Mokun kin, nga sin kunum kinan nimberii mułamin

kin, nim sinim opu orung ya mani mei ele mołmun wumb ei, kos piikin, mok tokun kin, sinim nge miyem bein tum ele nge, kumep kis orung ngunjii?"

11 Pe nga, en enim endeim endeim ni, konduk kuru ngang kindik kin, nga 'En enim aninga kopur, kui er mulei,' pa nirim. Yi neng kin, en enim to kundnjung wumb ei mił mułangin kin, nga en enim engnjing noł kin, kongun ende enjing wumb ei, to kundnjung yi mił ku, enim to kundngii. To konduk kin, ekii se enim nimberii mił kapli erang kin, kapli Gos eim enim nge miyem kumep ei, kumb se orung kindpi ngumba.

12 Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, kin eim pupu pile mił mon epi ei kan mił epi to pendnjing epi angil orung nga endeim ei kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na kenj ni, konu kopu owundu mendpił ele tang kin, eni ei ping erpi kin, ei yi mił, kon alap dup nang kin, ping enim yi mił elim. Erang kin, nga oi ei, am kundii mendpił erpi perim ei, miyem kundii mił, topu pirim.

13 Nga kor kanjip ei, tonu kupu muł ele mani opu kin, mei ele om. Opu kin, ei yi mił, ond pik mong pol tunerang kin, ond ei konu pop owundu tang kin, mong mani ołum oł ei mił, kor kanjip mani onjung.

14 Nga kupu muł ei am punum mił, ei pipe mił ok mon połumun epi ei, simbirpi am pum. Pang kin, nga komung nin, nga mei kembis pei, en enim konu eipi puk kin, en enim konu ele pinenjing mon.

15 Pe nga, ya mani mei konu ele wumb wu king nin, nga mei ele wu num nin, nga opu elmin tep er mołmun wu num nin, nga noman dinga palim wumb nin, nga wumb ku pei sałilim wumb nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga wumb wii en enim kongun elmin wumb ombu, en enim pei ku nem nin, nga ku tukpu nin, nga tonu mei tukpu ele, en enim koi enjing.

16 Erik kin, nga en enim wii dinga tok yi ninjing, enim tonu komung nin, nga ku owundu nin, konu ele nin, wii tok yi ninjing. "Enim mani ok kin, tonu sin mołmun konu ele, sin pandi tok kin, koi erangin kin, Gos eim tonu king peł ele konu ka wii ele mołum ei, eim nga ningil ei, sin kinermba mon." pa ninjing. Nik kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei, eim sin kin, popuł kis sinim ei, sin kin tonu onermba mon ku!

17 Nimbil erang el elip kumep kis nin, popuł ei singil kunum ei, kunum owundu endi tonu orum. Yi mił peng, wumb nii endi, kapli eim Gos kingam tel kin, kumb ele engmba? Ei kapli engnengii mon!"

7

Esrel Wumb 144,000 Wumb Pei Pei Mulnjung

1 Oł ei poru neng kin, nga na kenj ni, enjel kapil kapli en enim tonu mei ei, mer, wuł, ał, kapil kapli oł kumb ele angk mulnjung. Angk molk kin, mei oł kapil kapli, ei ambilk mulnjung. Molk yi erik kin, konu pop tunermba nik enjing. Erik kin, nga mani mei ele min, ep noł ele min, nga ond ele pop tunermba mon.

2 Pe nga na kenj ni, enjel eipi endi, ał eni tonu ołum konu ele, tonu pum. Pang kin, Gos eim kunum kunum mołum pulwu ei, eim nge mon mił epi ei ambil tu wurum. Tu wang kin, nga eim wii dinga topu kin, enjel kapil kapli mołmun ei nge, Gos eim noman dinga ngang kin, ep noł ni, mei ei, to kis erngii nge, nipi mundrum.

3 Mundang kin, nga enjel eipi, eim yi nirim, "Enim mei min, ep noł min, ond min, ei sikir er kis mundmun nik kin, yi enengii mon! Ba enim wiik to mułangin kin, sin Gos nge kongun wumb kombur, to tonu kind mundamin kin, en enim mei embil ele, Gos nge mon mił epi ei pend kindmba. Kindang kin, ekii se, enim er kis mundngii.

⁴ Pe nga na piinj ni, Gos nge mon mił epi ei, wumb pei sinjing. Sik kin wumb ei 144,000 wumb pei, en enim Esrel nge wumb tilap pei, Gos mon mił epi ele sinjing.

⁵ Sik kin, nga wumb 12,000 ei Jura nge wumb tilap ei, mei embil ele, Gos nge mon mił epi ei sinjing; nga wumb kopur ei, Rupun nge tilap wumb ei 12,000 ele sinjing; nga wumb 12,000 ei, Gas nge wumb tilap ele sinjing.

⁶ Nga wumb ei, 12,000 Aser nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei, 12,000 Napsalii nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Manasa nge wumb tilap ele sinjing.

⁷ Nga wumb ei 12,000 Simion nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Liiwai nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Esakar nge wumb tilap ele sinjing.

⁸ Nga wumb ei 12,000 Sepulan nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Josep nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Benjamin nge wumb tilap ele sinjing. Wumb ei pei, Gos nge mon mił epi ei pei sinjing.

Nga Wumb Tilap Owundu Endi Mołmun

⁹ Oł ei poru neng kin, na nga kenj ni, wumb tilap owundu endi kułou tok mulnjung wumb ei, wumb endi kapli beltngii mił mon. Beltik wumb ei, ngenj mon eipi eipi mił palim nin, nga wumb tilap kanim eipi eipi pei nin, nga wumb ek eipi eipi pim wumb nin, nga mei konu eipi eipi wumb ei pei, Gos kin pel kumb ele kin, kung siipsiip wał mił wu ei mołum kumb ele angk kin, mulnjung. Molk kin, konduk kuru kindnjing; nga ond onguł wumb ombu en enim, angil ele ambilk mulnjung.

¹⁰ Mołangin kin, en enim wii dinga tok ek yi ninjing, “Sinim nge Gos Owundu king pel ele mołum; nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, eim kin mandi mołum. Sinim sipi orung simba nge oł ei, eł elip kin palim.”

¹¹ Pe nga, enjel pei ei, king pel ele, si pok erik kin, nga men tołmun wu num nin, nga epi kapil kapli konj mołumun epi ei si pok erik engnjing. Angk kin, nga en enim pei ming gopsing pii polk kin, king pel ele Gos kin men tok ngok yi enjing.

¹² Erik kin, yi ninjing, “Ei keimi mendpil; nga sinim Gos kin men topun kin, ka piipin ngumun. Ngopun kin, ei eim tilang owundu ka wii ei, ni tor kindmin; nga eim noman ka wii mendpil palim; nga sinim eim kin ka piipin ngumun. Ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, eim noman dinga mendpil palim; keimi eim dinga ei owundu mendpil palim. Peng kin, oł ombu ei, Gos kin kunum kunum mułmba. Ei keimi!

¹³ Pe nga, men tołmun wu num endi, na kii sipi kin, ek yi nirim, “Wumb kopur en enim konduk kuru kindik enmin wumb ei, wumb nii? Nga wumb ei, konu jili onjung?” a nirim.

¹⁴ Pe na eim kin ek orung kindip yi ninj, “Na nge owundu nim piin.” Nga eim na kin ek yi nirim, “Wumb ombu en enim, opu ond wumb kin, oł embin tui owundu erik ngunjung. Ngok kin, nga en enim oł ei kin, si kindik kin tor onjung. Ok kin, nga en enim, konduk ni epi ei, kung siipsiip wał mił wu ei nge miyem ele sinim noman tuk ele was eririm. Erang kin, sinim konduk mił noman tuk ele kuru kun ka mendpil erim.

¹⁵ Yi mił erang, en enim Gos eim king pel kumb ele angk kin, epin tinga tał, Gos nge epin men tołmun ngii mił ele, Gos kin men tołmun. Nga Gos eim king pel ele, tonu en enim kin mołpu kin, eim wumb ombu kin, tep ka er kanpi mołum.

¹⁶ Nga en enim kuni nga tunermba mon; nga noʔ nuwa nga enermba ku. Nga en enim konu eni tumba kunum, ei miʔ erpi kin, nga epi endi dup miʔ nopu kin, yi nga enermba mon.

¹⁷ Nimbil erang kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim peʔ eʔe, tonu tuk mii memb eʔe moʔulum. Moʔpu kin, eim kung siipsiip tep wu moʔpu kin, en enim tep erpi muʔmba. Moʔpu kin, en enim noʔ nok kunum kunum konj moʔulum noʔ ei, andan tang kin nungii. Nga Gos eim en enim ningil ka mani onum ei, kil ngopu kin, si kindmba, nga en enim nga ke ninerngii mon.”

8

Nga Kan Miʔ Epi Pipe Miʔ Mon Pendnjing Ei Angil Orung Nga Taʔ Kilip Tum.

¹ Nga kunum ei, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim pupu kin, pipe mon epi ei, kan miʔ epi ei to pendnjing ei, angil orung nga taʔ pim epi ei, to kilip topu ei poru nirim. Neng kin, epin konu eʔe, ek tingnarik muʔangin kin, eni kopur o purum.

² Pe nga, na kenj ni, enjel angil orung nga taʔ pei en enim, tonu Gos eim kumb eʔe engnjing. Angk kin, nga en enim beli toʔmun epi ei nge, angil orung nga taʔ ngunjung ku.

³ Pe nga enjel eipi endi opu kin, eim kuʔmaʔ kaʔmin konu eʔe engim. Angpi kin nga eim dup kalk elmin epi, noʔ ming gol miʔ, mur ka wii epi ei, opu sim eʔe engim. Angpi kin, nga wumb kopur eim kin, mur ka wii toʔum epi pei ngunjung. Ngok eʔe nge, si ende kindpi kin, Gos nge wumb prei elmin eʔe, si ende kindim. Kindpi kin, nga eim Gos kin kuʔmaʔ kaʔmin konu eʔe, gol miʔ erpi kin, Gos nge king peʔ kumb eʔe engim.

⁴ Angpi kin, nga eskil epi ka dup nopu kin, muru ka toʔum epi ei nin, Gos nge wumb Gos kin prei erik enjing eʔe, taʔ ouni ei, enjel angil eʔe, dup eskil si kindpi kin, Gos nge kumb eʔe tonu purum.

⁵ Pe nga kunum eʔe, enjel ei, eim noʔ ming sipi kin, dup kuʔmaʔ kaʔmin konu eʔe, dup kopur sipi kin, piki topu olkup topu kin, mer mei eʔe mani kindim. Kindang kin, kaʔpi konu eʔe, gur gaki nipi kin, ek tangpi kin, nga kumb kinang erpi kin, nga konu kopu tum.

Enjel Kapil Kapli Beli Miʔ Epi Pup Tunjung

⁶ Pe nga, enjel angil orung nga taʔ en enim, beli ei, nga angil orung nga taʔ ei, beli pup tungii nge, er kun er sinjing salim.

⁷ Pe kumb eʔe enjel ei, eim beli miʔ epi ei beli pup tum. Tang kin, dup seng kin, konu dindaming kin, miyem kin ombu, pei sik kin, orung orung erik. Erpi kin, bein topu kin, mani mei eʔe kindim. Kindpi kin, nga mani mei aninga kopur ei, dup nopu kin, ond aninga kopur ni, kui engimb aninga kopur pei moʔum epi ei, pei dup nopu poru nirim; ba aninga taʔ am miʔ kopur mei konu eʔe, dup nunerim mon.

⁸ Pe nga, enjel nga endi, eim beli miʔ epi ei beli tum. Tang kin, nga na kenj ni, epi komung owundu miʔ epi ei, dup nopu topu kin, olkup topu kin, mer ep noʔ eʔe, mani kindim. Kindang kin, ep noʔ aninga kopur ei kumbiipi kin, miyem topu pum.

⁹ Pang kin, nga ya mani ep noʔ eʔe, konj mulnjung epi aninga kopur ei, ep noʔ tuk eʔe, kulnjung. Kolk kin, nga noʔ kanu aninga kopur topu kin, kis mundum ku. Ba aninga kopur taʔ am miʔ, ep noʔ eʔe epi ei, to kis enerim mon.

¹⁰ Pe nga, enjel tekliki ei endi, eim beli miʔ epi endi beli tum. Tang kin, kor kanjip miʔ epi owundu ei, dup num ei, dup jep kaltmin miʔ yi nurum. Nopu kin, nga tonu kupu muʔ eʔe, mani opu mer noʔ aninga kopur pim konu

ele purum. Nga noʻ pirpir aninga kopur pim konu ele pum ku. Ba aninga kopur taʻ am miʻ noʻ konu ele puneririm mon.

¹¹ Pe kor kanjip ei embe ‘Kumbii kis elim’ niʻmin. Nga noʻ aninga kopur ei, noʻ kumbii elim. Nga wumb pei, noʻ ei nok kin kulk. Kulk ei nimbiʻ erang, noʻ ei eim kumbii kis elim. Ba aninga kopur, taʻ am miʻ, noʻ ele to kis eneririm mon.

¹² Nga enjel kapil kapli endi ei, eim beli miʻ epi ei, beli pup tum. Tang kin, nga eni aninga kopur ni, oi aninga kopur ni, kor kanjip aninga kopur ni, epi ombu en enim nge tilang erpi pim ei tangin kin, yi miʻ erang, emii aninga kopur pirim. Nga tinga aninga kopur emii pirim ku. Nga epin kunum endi, oi tilang ermaba kunum ei, yi emii pirim ku.

¹³ Pe nga na kenj ni, kei du endi, bur ni pupu kin, am ei tonu epin bur ni purum. Pupu kin, ek dinga nipi kin wii topu yi nim, “Mong owundu! Mong owundu! Mong owundu kis tonu omba!” nirim. Pe nga, oʻ embin tui oʻ ei, wumb en enim ya mani mei ele moʻmun wumb ei kin, yi miʻ tonu omba. Nimbiʻ erang enjel eipi nga teliki ei, en enim nge beli miʻ epi ei pup tungii nge enmin.

9

Nga Angil Orung Enjel Ei Beli Miʻ Epi Ei Pupu Tum

¹ Nga angil orung nge enjel ei, eim beli miʻ epi ei beli pupu tum. Tang kin, nga na kenj ni, kor kanjip ei tonu kupu muʻ konu ele, mani opu kin, mer mei ele orum. Opu kin, nga kor kanjip ei, kii waʻ sipi kin embilim ei, mer mani tukpu owundu kis tukpu ele, sip pinalim, kii waʻ sirim.

² Nga kor kanjip ei, mer mani, ‘Tukpu owundu kis,’ ondu ei, aki tum. Tang kin, dup eskil opu kin, tor tonu om. Opu kin dup eskil om ei, mer dup owundu ele, dup kilangin kin nupu ping mendpil nupu pim ei, mer mani tukpu owundu kis ele tor orum. Opu kin, eni kin pop ei, eskil erang kin, emii erim.

³ Pe nga ka guimbi owundu pei, mer dup eskil nupu pim ele, mei ele tor orum. Opu kin, nga ka guimbi ei, wusimb miʻ epi ei, olt pim epi kis endi ei, wumb kongang kin, kumbii kis silmin epi endi ei, eim dinga ngolum.

⁴ Nga ka guimbi owundu en enim, kui engimb ni endi, epi ombu ei to kis enerei mon niʻmin. Nik kin, nga epi kanim eipi eipi pei endi, emb talk pendilmin epi ei, konj moʻlum ei, to kis enerei mon niʻmin. Ba wumb nii endi, eim Gos nge mon miʻ, eim mei embil ele pinerim kin wumb ei mendpil, kongingii, niʻmin.

⁵ Kongk kin, nga ka guimbi owundu ei, wumb to kundngii ei, mon niʻmin; ba oi angil orung ele mendpil ei kin, kongmba ei, kumbii kis singii niʻmin. Nga en enim ngenj kumbii silmin ei, wu en enim ka wusimb miʻ ei kin, epi kongang kin, ngenj kumbii silmin oʻ ei nge silmin.

⁶ Nga oi angil orung o pang kin, wu kopur en enim, kuʻmun nik kin, kuruk andinmin; ba en enim kuruk sinaʻmin mon. Nga en enim kuʻmun ni piinmin; ba kuhngii ei si kindpi kin, am ba.

⁷ Nga ka guimbi owundu ei, en enim kung os miʻ molk kin, en enim opu erngii nge, er kun er moʻmun ei, en enim peng ele wu king peng kon monduʻum epi, ku gol miʻ epi mundangin kin, en enim kumb ele, wumb miʻ kumb ningil salim.

⁸ Seng kin nga en enim peng enjin ei, amb peng enjin miʻ moʻlum. Moʻlang kin, nga en enim gupu mong ei, wusii simbiʻ owundu ei, gupu mong miʻ palim.

⁹ Peng kin, nga en enim pepil ele epi, kumb tepii kapa mil, pandi topu pirim. Peng kin, nga en enim kong, ele ek tengnjing mil ei, kung os keris pei mil silmin ek tangnim mil molk kin, opu erngii nge punjung.

¹⁰ Puk kin, nga en enim nge, ei yi mil ei, ka wusimb mil, kumbii kis ngang molk kin, en enim dinga peng kin, wumb kumbii kis ngolmun ei, oi angil orung pei ngolmun.

¹¹ Ngok kin, nga en enim nge king endi moŋpu kin, en enim tep elim. Erpi kin king ei, enjel ei tukpu owundu kis sip pinalim ei, mer mani ele tep elim. Erang kin, nga eim embe 'Apandon' ei Eipru nge ek; nga eim embe 'Apoliyon' Griik nge ek; ek taŋ ouni pule yi palim, 'Wumb to kis monduŋum,' nilmin.

¹² Pe mong owundu kis endi ei, poru nirim. Nga mering mong owundu kis taŋ, nga omba.

Angil Orung Nga Endeim Enjel Beli Mil Epi Ei Pup Tum

¹³ Nga angil orung nga endeim enjel ei, eim beli mil epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na piinj ni, gol mil epi kulmaŋ kalmin konu oŋ ele, kapil kapli nge, girman mil epi ei, angilim konu ele, Gos nge kumb ele moŋum konu ei, ek endi tor om.

¹⁴ Wang kin, nga ek endi tor opu kin, angil orung nga endeim enjel endi, beli mil epi ei beli pup topu kin, se moŋum konu ele yi nim, "Nim enjel kapil kapli en enim, noŋ owundu endi Yupreisiis ni noŋ ele, kan ngii moŋum wak tangin kin, wii molk pungii," pa nim.

¹⁵ Yi mil kapli, enjel ei, enjel kapil kapli kei en enim, kan ngii mil mulnjung wak tum. Wak tang kin, en enim wumb aninga kopur, to kundngii nge enjing; ba aninga kopur taŋ am mil to kundnenjing mon. To kundnarik kin, nga enjel ei en enim, er kan erik kin, eni nin, kunum nin, oi nin, kung pani ei kin, kui erik kin, oŋ ei nge erngii nge moŋum.

¹⁶ Molk kin nga enjel kapil kapli nge, opu elmin wu 200,000,000 pei pei mendpil, en enim kung os ele, ap tok onjung ei, na ni piinj.

¹⁷ Pe nga na nam or kumb mil endi kenj ni, kung os nin, kung os tonu ele wumb ap tunjung wumb ei kin, ouni kenj. Kenj ni nga wumb en enim pepil ele, konduk kapa mil pirim. Pim epi ei, mon kundii ni, muk ni, terim pirim. Peng kin, nga kung os peng ele ei, wusii simbii owundu peng mil pirim. Peng kin, nga en enim gupu ele dup eskil kin, dup kin, kom ku dup nonum mil, en enim gupu ele tor orum.

¹⁸ Wang kin, nga oŋ embin tui ei, dup ni, dup eskil ni, dup mon terim dup noŋum epi tekliki ei pei, wumb aninga kopur to kis er poru ninjing; ba aninga kopur taŋ am mil, to kis enenjing mon. Epi ombu, mer kung os gupu ele tor orum.

¹⁹ Wang kin nga kung os nge dinga ei, mer en enim gupu ele ni, en enim ei ele, dinga palim. Peng kin, en enim nge ei ele, wembii mil palim; nga peng palim ku. Peng ele nge, wumb to kis elmin ku.

²⁰ Nga wumb eipi kopur en enim, dup ni, dup eskil ni, dup nopus elim epi ei tekliki pei, en enim to kundnerim wumb ei, en enim noman ele, epi nipe endi enjing nin, gui kis men toŋum oŋ ei kin, noman ak tok kin, buŋ ngunenjing mon. Pe en enim angil ele enjing epi ei, ek kend gos ele nge, gol nin, silpa nin, aiyon nin, ku nin, ond epi ombu ei, ningil kinenjing epi nin, ek piik ninenjing epi nin, andŋam endnenjing epi nin, epi kend toŋum epi ombu ei, men toŋum ei, wakin tunenjing mon!

²¹ Tunarik kin, nga wu ombu en enim, wumb eipi to kundnjung; nga kunj men enjing nin, wu amb eipi nge ngundnjung nin, wumb eipi nge epi

waning sinjing nin, wumb ombu en enim ol kis ei, noman ak tok kin, bul ngunenjing mon!

10

Enjel Endi Pipe Mil Mon Epi Endi, Angil Kin Embilim

¹ Pe nga, na kenj ni enjel endi dinga owundu palim enjel ei, tonu epin konu ele mani orum. Wang kin, eim konu kupu mil epi ei, kum tum. Tang kin, nga konu kumb giipim poltum ei mil, eim nge peng ele, tonu polpu pirim. Peng kin, eim kumb ele, eni mil topu pirim. Peng kin, nga eim simb ele, dup sengi mil, nopu pirim.

² Peng kin, nga pipe mon simbirpi kin, endi kembis ei tonu, eim angil ele, aki topu kin, sepi mulum. Molpu kin, nga eim simb mong tunding ei, mer ep nol ele, mani kindpi sirim. Seng kin, nga simb taring ei, mer mei ele, mani kind sirim.

³ Seng kin, nga eim ek dinga tangpi kin, ke nim ei, wusii simbii owundu ke nilim ei, yi mil nirim. Neng kin, kunum ele, nga angil orung nga tal, gur gali nirim.

⁴ Nga ek nengin kin, na mon pulmbii enj; ba na nga piinj ni, ei tonu epin ek endi, ni tor kindpi kin, yi nim, "Nga konu gur gali angil orung nga tal ninjing ek ei, noman tuk ele koi er pendnjii; ba mon pol pendnenjii mon."

⁵ Nga na kenj ni, enjel tonu ep nol ele kin, nga mei ele kin, engim wu ei, eim angil tunding ei, tonu epin konu ele kindim.

⁶ Kindpi kin, nga eim ek keimi kun ka ni tor kindpi kin, ek keimi Gos eim piilim. Piipi kin, nga Gos eim kunum kunum konj molulum Gos ei, eim tonu epin konu ni, nga epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga mei erpi kin, epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga ep nol erpi ele kin, epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga enjel ei, eim ek yi nirim, "Akip kunum ei, mandi poru nimba enim, Gos nga kui enermba mon," pa nirim.

⁷ "Ba angil orung nga tal nge enjel endi ei, eim beli mil epi pup tumba kunum ele, Gos nge eim epi koi er pim epi ei, ni tor kindmba. Kindpi kin, nga eim nge ek ka ni tor kindilmin wumb ombu, eim ek ni ngurum ek ei, keimi tonu orum."

⁸ Pe nga, tonu epin konu ele, ek endi ni tor kindrim ei, na nga piinj ni, ek nipi yi nirim, "Nim pukun kin, enjel endi, eim simb mong tunding ele, ep nol ele kambpi kin, nga eim simb mong taring ele, mani mei ele kambpi molum enjel ei, eim angil ele, pipe kimbrii kembis endi ambilpi kin, puru nipi molum pipe mon ei sinjii," pa nim.

⁹ Kapli na pup kin, enjel ei, kii sip kin, eim pipe kimbrii mon pipe endi, angil ele salim ei, ngangli ninj. Nemb kin, nga eim ek yi nipi, na ngum, "Nim epi ei sikin nunjii," pa nirim. "Nan kin, nim kirim ele, ak mak erpi kin, mek sinjii mil, yi ermaba," pa nirim. Ba nim gupu ele, mulang kin, ei singin ermaba ei, piimi mul nol ei, singin enim ei mil, yi ermaba," pa nim.

¹⁰ Pe nga, na pipe kimbrii mon salim ei, eim angil ele, sip kin, nunj. Namb kin, piimi mul nol singin enim mil, yi singin eririm. Ba ekii se, na nop dumung kindamb kin, mer nam nge kirim tukrung ele ak mak erpi kin, mek simbii mil pirim.

¹¹ Pe nga eim ek yi nipi na ngum, "Nim nga Gos nge ek ka ei, ni tor kindkin kin, wumb pei ngokun kin, nga wumb tilap eipi eipi pei ngokun kin, nga ek eipi pim wumb, kanim kanim pei ngokun kin, nga king pei, ngunjii ku," pa nirim.

11

Wumb Mił Epi Tał Ek Ni Tor Kindiłmbil

¹ Pe nga, na su simbil epi endi ngunjung ei, epił mił epi endi ngok kin, yi ninjing, “Nim tonu angkin kin, kapli nim Gos nge men tołmun ngii wumb kin, mołmun ei mił nga kułmał kałmin konu ełe, su sinjii. Sikin kin, nga nim men tok mołmun wumb ei, kapli kemb tunjii ku.

² Ba nim men tołmun ngii pułpun ełe, torung kung gui konu ełe ei, su sinenjii mon. Nimbil erang konu ei, torung pii gii ninatmin wumb ei nge konu pałim. Peng kin nga wumb ei, en enim konu owundu ełe kun ka wii Jerusalem konu konj ełe, erik kin, kis monduk pangin kin, oi engki kaplił kapli nga tał ei, kapli erngii.

³ Erik kin, nga nanim wu tał kin, dinga ngamb kin, nanim nge ek, ni tor kindngil. Kindkil kin, nga wumb tał ei, kon mił epi endi ngamb kin, alap mił tełngil. Talkil kin, na nge ek ni tor kindkil kin, pangil pangil kin, 1,260 kunum pei pei opu ba.

⁴ Ełe nge wumb tał, eł elip ek ni tor kindngil ei, ond olip tap mił, nga dup alam tał mił ei ya mani mei ełe Owundu eim kumb ełe engin.

⁵ Angang kin, nga wumb kombur ok kin, wu tał kin, er kis mundmun ni enjing kin, kapli eł elip gupu ełe, dup tor opu mołpu kin, opu orung wumb ei, top kis mundmba. Mondpu kin, keimi wumb kombur wu tał kin, er kis ermin nik enjing kin, kapli ełe nge mendpil, wumb ei kułngii.

⁶ Kapli eł elip dinga seng mołmbul dinga ei kapli kupu muł ondu ngang kin, konu kumb tunermba kunum ei, eł elip Gos ek ka ni tor kindinjingil. Pe nga eł elip, yi ku dinga pałim ei, noł ei erangil kin, noł miyem mił tangpi omba. Pe nga eł elip dinga sałim ei, yi ku ya mani mei wumb epi kanim kanim nik embin tui ei, tonu opu kin, to kis erngil. Nga eł elip noman ełe, oł ombu ermbil ni piingil kunum ei, kapli erngil.

⁷ Pe nga eł elip Gos ek ka ei, ni tor kind poru nikil, er mołang kin, kapli nga epi kung simbil owundu endi, tukpu owundu sip pinałim ełe, tonu tor wang kin, wu tał kin opu erngii. Erik kin, eł elip to mani kindpi kin, to kundmba.

⁸ To kundang kin, eł elip ngenj ei, konu owundu ełe, tuk andam ełe pimba. Peng kin, nga eł elip nge Owundu ei, eim ond peri ełe to kundnjung konu ełe, eł elip ngenj ombu mołum; ba konu owundu ei ek ekin nipin kin, yi niłmin, ‘Konu embe Sorom nin Eisip,’ yi mił niłmin.

⁹ Yi mił erang, ngenj eipi eipi wumb nin, nga wumb tilap eipi eipi nin, ek kanim eipi eipi wumb nin, mei konu orung orung wumb ei, pei ok pendik kin, en enim ngenj ei keningii kunum tekliki, nga kunum tongnde mendpil poru nimba. Neng kin, nga wumb ei eł elip ngenj ei kui tunenjing mon; ba kanik kin, wiik tok kindangan kin, pinjingil.

¹⁰ Pekil kin, mei mani ełe wumb pei en enim, ka piik kin, wumb tał kułnguł ełe nge, en enim ka ka piik kin golang nik kin, nga en enim epi ka kombur sipik kin, wumb puł ngok yi elmin. Yi elmin ei, nimbil erang ek ni tor kindiłmbil wu tał eł elip, mei wumb pei ngenj kumbii owundu ngołmbul.

¹¹ Ba kunum tekliki nga kunum tongnde poru neng kin, kapli Gos eim nge mołum konj ei kindang opu kin, wu tał tonu enginjingil. Engangil kin, opu wumb pei ombu, wu tał tonu onjnguł ei, kanik kin, mund mong enjing.

¹² Erik kin, pe nga wu tał eł elip molkuł kin, piinjngil ni, ek owundu endi tonu epin tor opu kin, eł elip kin yi mił nim, “Ya tonu ełe wel!” Nga eł elip nge opu orung wumb kanik mulnjung ni, eł elip kupu muł endi, se mengpi kin, tonu epin konu ełe, tuk sipim.

¹³ Si pang kin nga kunum ełe mendpil, konu kopu owundu endi tum ei, konu owundu tongnde endi topu erpi kin, kis mundum; ba angil orung nga

kapli kapli ei to kis enerim mon. Nga kunum ele mendpił, wumb 7,000 pei konu kopu ei erpi kin, to kundum. To kundang kin, wumb kombur epi mulnjung wumb ei, en enim mund mong erik kin, Gos eim Owundu epin konu ele molum ei, eim embe ambıl tonu kindnjing.

¹⁴ Kindik kin, pe epi ol embın tui owundu tał tonu om ei, poru nirim; ba piyei! Kunum aninga kopur opu pang kin, epi ol embın tui owundu nga endi tonu omba.

Enjel Angıl Orung Nga Tał Nge Beli Mił Epi Tum

¹⁵ Pe nga angıl orung nga tał nge enjel ei, beli mił epi pup tum. Tang kin, kapli ek owundu kombur tonu epin konu ele, tor opu kin, ek yi nirim, “Pe mani mei ele, tep erik erik, enjing dinga ei, akıp sinim nge Owundu eim seng kin, nga eim se orung simba wu ei, Kraıs kin ouni, eim king kunum kunum minj tep erpi kin, mołpu ba!”

¹⁶ Pe nga, men tołmun wu num engki tał nga kapli kapli en enim, king pel ele Gos kumb ele, molulmun wumb ei, kumb ele kan mani kanik kin, Gos kin men tok ngunjung.

¹⁷⁻¹⁸ Ngok kin, ek yi ninjing,

“Gos owundu mendpił! Nim dinga wii mendpił sałim. Seng kin, nim pe molun, nga kumb ok nim molulun. Sin sinim ka piipin kin, nim kin ek ka ni ngołmun. Pe ninim nge dinga Owundu ei sikin kin, piikin kindkin kin, epi kanim kanim pei, tep enjii kongun pulngun mondkun ełin. Pe nga, torung pii gii ninenjing wumb ei en enim, nim Gos kin noman ele, popul kis erang piinjing; ba Gos Nim noman popul kis ei, wumb ei kin tonu olum. Opu kin, nga pe kulnjung wumb ei, en enim kos owundu piik kin, kumep sik erngii nge kunum ei, tonu olum. Pe nga ninim nge kongun wumb ei, nim ek ni tor kindilmin wumb nin; nga nim nge ol kun ełmin wumb pei nin, nga wumb nim kin mandring molk kin, nim embe ambıl tonu kindilmin wumb ei nin; nga wumb num nin, nga wumb kembis nin ouni wumb ei, nim kumep ka ngunjii. Pe nga, ya mani mei ele wumb ei, to kis enjing wumb ei, to kis enjii ku.”

¹⁹ Pe nga kapli, ek nik poru nengin kin, kapli Gos nge men ngii owundu ei, tonu epin konu ele molum ei, aki tunjung. Tok kin, pe nga, Gos eim ek dinga lo ek ei, tuk kindilmin ond kiyembi ei, eim men ngii tuk ele sim kenjing. Kanik kin, pe nga kumb kinangin er tilang erim. Erpi kin, nga gur gałi neng kin; nga konu kopu owundu tum; nga konu kumb dindaming owundu top kin mani orum.

12

Amb Endi Kin Wembii Owundu Simb Angıl Pałim Ei Kin

¹ Jep ol owundu tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei yi mił, amb endi molum amb ei, konu eni ei alap mił, ngenj ele telim. Tałpi kin, nga eim simb mandring ele oi pirim. Peng kin, nga tonu eim peng ele, kor kanjip engki nga tał, tonu peng ele, peng kon mił mundrum. Mondpu kin, amb ei, eim kangil mundrum.

² Mondpu kin, nga eim kangil buł tang kin, eim ngenj kumbii dinga sipi kin, mengmba kunum ele mandi eririm. Erpi kin, eim ke dinga nipi kin, tor kindrim.

³ Kindang kin, nga jep ol owundu endi, epin konu peni ele tor orum. Opu kin, jep ol ei yi mił, wembii kundii owundu simb angıl pałim epi endi, tor orum. Orum wembii owundu ei, peng embıl ei, angıl orung nga tał pirim;

nga girman engki pirim. Nga peng kon mił epi king mondułum epi ei, angil orung nga tał, tonu peng efe, endeim endeim ni mołpu poru nirim.

⁴ Nipi kin, nga wembii nge ei efe, ei sipi kin, kor kanjip kombur, owundu pirim kor kanjip ei, topu kindang kin, mani mei efe orum. Wang kin, kor kanjip tał kopur owundu mił, tonu epin konu efe pirim. Peng kin, wembii ei, eim amb kangil mengmba eririm, konu amb ei, eim kumb efe engim. Angpi kin, amb ei kangil mengpi, tor kindang kin, topu numba nge erpi mulum.

⁵ Mołpu kin, pe amb ni, kangi endi mengim ei, eim mei konu efe orung pei ei, eim dolu dinga ambilpi kin, wumb tep ermba. Erpi kin, pe kangil ei mam mengim; ba kangi ei sikir se mengk kin, orung sipik kin, Gos eim king peł mołum konu efe kindnjing.

⁶ Kindik kin, amb ei, eim si kindpi kin, tungu pupu kin, mei wii sim wumb mulenjing konu efe purum. Pupu kin, Gos eim amb mulmba nipi konu endi, er kun er sim konu efe purum. Pupu kin, konu efe, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mulangin kin, kunum 1,260 opu ba.

⁷ Pe nga, tonu epin konu efe, opu owundu tonu orum. Opu kin, enjel Maikel kin, eim nge enjel ok kin, ka wembii kundii owundu ei kin, opu enjing. Erik kin, nga ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu kin, opu erik kin, to orung kindnjing;

⁸ ba enjel Maikel kin, eim nge enjel ombu kin, opu dinga erik molk kin, ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu, to mani kindnjing. Yi erangin kin, ka wembii owundu kin, eim nge enjel kin, tonu epin konu efe nga mulenjing mon.

⁹ Mularik kin, nga ka wembii kundii owundu ei, epin konu efe to mani kindnjing. Kindik kin, ka wembii owundu ei, kumb ok mołulum wembii embe Seisen, ei eim mei wumb pei kin, ek kend to ngopu elim pulwu mołum. Mołpu kin, nga ka wembii owundu ei kin, eim nge enjel pei oui, to mani mei efe kindnjing.

¹⁰ Pe nga na nam piinj ni, ei epin konu efe, ek endi tor opu kin, yi nirim. "Pe sinim nge Gos eim sinim se orung sinim. Sipi kin, nga eim nge dinga ei, ya peni efe tor onum. Opu kin, pe Gos eim nge dinga king mołpu kin, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin, pe eim nge kindim wu Kraisi ei, eim dinga sinim andan topu ngonum ku. Ngopu kin, nimbil erang wu kis Seisen eim, sinim nge enginjpin noł ei, ek nipi ngopu elim ei kos piipi elim. Erpi kin, pe ei eim, Gos eim kumb efe, epin, tinga, kunum kunum kos piilim; ba pe, eim epin konu efe, to tor kindangin kin, mei efe mani orum.

¹¹ Opu kin, nga sinim nge enginjpin noł, en enim nge dinga ei, kung siipsiip wał mił wu ei eim Kraisi nge miyem efe, dinga sinjing. Sik kin, nga ek keimi ni tor kindnjing efe nge, en enim opu orung wu ei, to mani kindnjing. Kindik kin, nga eim en enim, Gos nge kongun ei erik puk kin, en enim mei efe oł ei, noman to piinenjing mon; ba wiik to mulangin kin, opu orung wumb ei, en enim to kundnjung.

¹² To konduk kin, tonu epin konu efe, wumb molk kin, no pek enim wumb ei, en enim ka piingii. Ba ya mani mei efe kin, ep noł kin, wumb ei, en enim ei piik kin, kun erik mulngii! Molk kin, oł embin tui ei, enim kin tonu omba enim. Erpi kin, Seisen ya mani enim kin orum. Opu kin, nga eim noman kun pinerang kin, dup mił nop tonu orum. Nimbil erang eim piinim ei, eim nge kunum pei tangpi, simba pinałim.

¹³ Pinerang kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim noman to piinim ei, eim to mani mei efe kindnjing pim. Peng kin, pe nga, eim amb ei kangi endi mengim amb ei, eim bułun topu kin, se endrim.

¹⁴ Se endrim; ba Gos amb ei, eim kei du owundu kong taʔ miʔ ngang kin kapli eim bur ni pupu kin, mei wii saʔim wumb mulanjing konu ele purum. Pang kin, konu ele, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mulangin kin, kung ngii tekliki nga tongnde om; ba ka wembii owundu ei, opu kin, tumbii ni ermba ei, eim kapli enermba mon.

¹⁵ Enarpi kin, nga ka wembii owundu ei, eim gupu ele, noʔ owundu miʔ, endi erang kin topu tor orum. Opu kin, ei erang to pupu kin, amb ei pum konu ele, ekii se purum. Pupu yi erang kin, amb ei, noʔ to simba ni eririm.

¹⁶ Eririm; ba mei ele erpi kin, amb ei paki turum. Tang kin, pe noʔ ei, ka wembii owundu gupu ele orum ei, mei eim gupu aki topu se, olt kindpi kin poru nirim.

¹⁷ Neng kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim amb ei kin, noman kis peng piyang kin, dup miʔ nopu tonu orum. Opu kin, pe eim pupu kin, amb ei nge kingham noʔ kopur kin, opu ermbii ni piirim. Piipi kin, kingham noʔ ei pei en enim, Gos lo ek pei ekii siʔmin. Nga Jiʔsas eim ek ei, ni tor kindik kin, wumb ngok kin, en enim eim kin, ekii siʔmin.

¹⁸ Pe nga, ka wembii owundu ei, eim ep noʔ wer ele, angpi muʔum.

13

Epi Simbii Taʔ Tonu Orjukʔ

¹ Pe na nam kenj ni, epi simbii owundu endi, mer ep noʔ ele, tonu opu kin, tor om. Opu kin, kung simbii ei, girman engki pim; nga peng embii angil orung nga taʔ pirim. Nga girman engki ele, king nge peng kon engki ele, tonu muʔum. Muʔang kin, peng ombu, embe kanim kanim muʔum. Moʔpu kin, embe ei pule yi miʔ, Gos kin ek buʔ ambilk kanim kanim nik, mundnjung.

² Monduk kin, epi kung simbii owundu ei, na kenj ni, eim ngenj kui wusii simbii owundu miʔ, 'lepa,' niʔmin ei, mombuʔ mombuʔ nopu pim. Pim simbii owumdu nge simb ele ei, ka owundu endi 'ber,' niʔmin, ka simb ei yi miʔ pim. Pim kung simbii owundu nge gupu ei, yi miʔ epi kui wusii owundu kung endi, 'laiyon,' niʔmin, ka ei gupu yi miʔ pim. Peng kin, epi kung simbii owundu ei, ka wembii owundu ni, eim nge dinga ei, ni ngum. Ngopu kin, eim moʔpu, king miʔ tep erim ka wembii owundu nge konu ele, nga epi ei, 'Nim molkun kin, tep erii,' nim; nga eim dinga owundu ei, epi simbii ei nga ngurum.

³ Ngopu kin, pe epi simbii ei, eim peng ambii endi to kundnjung; ba tunjung konu ele kis moʔpu kin, erii erpi pim ei, nga kulii erpi kin, ka sim. Seng kin, mei ele wumb pei ei kanik kin, puku sik kin, noman ak to piik kin, epi simbii owundu ei kin, ekii sik punjung.

⁴ Puk kin wumb pei en enim ka wembii owundu ei kin, men tok erik, ngunjung. Ngok kin, nimbil erang ka wembii owundu ei, eim dinga ei, epi kung simbii owundu ei ngurum. Ngok kin, nga en enim yi ku, epi kung simbii owundu ei kin, men tok enjing ku. Erik kin, ei yi ninjing, "Wumb endi epi kung simbii owundu ei miʔ endi molaʔim mon. Nga wumb endi epi kung simbii owundu ei kin, opu ermba endi molaʔim mon ku.

⁵ Pe nga, Gos kan wiik tang kin, epi kung simbii owundu ei, gupu ele ek kanim kanim dinga nipi kin, nga Gos kin ek buʔ ambii ek kis nim; ek ei kis mendpiʔ nim. Nipi kin, nga eim dinga owundu nga sipi, pepi pang kin, oi 42 opu purum.

⁶ Pupu kin, kung simbii owundu ei, eim gupu aki topu kin, Gos kin nipi kis mondpu kin, nga Gos eim embe kin, nga Gos eim no pepi moʔum konu ele kin, nga tonu epin moʔmun wumb ei kin, yi ku nipi kis mundrum.

⁷ Mondpu kin, nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbii owundu ei, Gos nge oġ kun wumb kin opu eririm. Erpi kin, Gos nge wumb kambpi mani kindang kin, top kindpi ei, eim dinga owundu sirim. Sipi kin, eim king miġ tep erpi wumb tilap pei nin, nga mei orung orung wumb pei nin, nga ek kanim kanim paġim wumb pei ei nin, nga ngenj kanim kanim paġim wumb ei pei, king miġ moġpu kin, tep eririm.

⁸ Erpi kin, wumb pei ya mani mei eġe moġmun wumb ei, kapli epi kung simbii owundu ei kin, men tok erik ngoġmun. Ngok kin, wumb ei, Gos kumna kin, mei eririm wumb ei, en enim embe eġe, mer wumb konj kunum kunum moġuġmun nge pipe mon eġe pinalim. Pinerang kin, pipe mon ei, kung siipsiip waġ miġ, wu ei Krai, eim to kundnjung ei nge mon.

⁹ “Enim piingii! Pe wumb nii endi kom pim kin, kapli ek ei kom se piingii!

¹⁰ Pe wumb nii endi, kan ngungii nge pim kin, kapli wu ei kan ngungii! Ngok kin, pe nga wu endi, wu eipi endi tui jik kin to kundum kin, kapli wumb tui jik sik kin, wu ei to kundngii ku. To konduk kin, pe nga oġ kanim kanim yi nge tonu om kin, kapli en enim Gos nge oġ kun eġmin wumb ei, enim dinga angk molk kin, nga pii gii dinga nik kin, ambii gii nik muġngii!”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, epi kung simbii nga endi mer mei eġe, tonu tor orum. Opu kin, kung simbii ei, eim girman taġ muġum ei, kung siipsiip waġ girman taġ, miġ muġum. Moġpu kin, nga ek tengim ei, ka wembii owundu ei miġ, ek tengim.

¹² Tangpi kin, pe epi kung simbii ei, nga ekii se tonu orum. Opu kin, ei eim epi kung simbii owundu kumb se om, epi kung simbii ei kin, dinga owundu ei sirim. Sipi kin, dinga ei kin, eim kongun dinga eririm. Erpi kin, ei epi kung simbii owundu kumb se tonu orum nge, kumb eġe eririm. Erpi kin, ekii se, tonu om epi simbii owundu ei, kongun dinga kind erpi kin, mei eġe nin wumb pei erang kin, kung simbii kumb se tonu om ei eim kin, men tok enjing. Erik kin, epi kung simbii ei, okrii to kis erpi kin, to kundmba eririm; ba nga konj moġum.

¹³ Moġpu kin, pe nga epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, jep oġ owundu kis kanim kanim erpi kin, andan tum jep oġ endi, yi miġ eim eririm. Erpi kin, nga wumb pei kumb eġe, dup miġ endi erang kin, tonu epin tor opu kin, mani mei eġe orum.

¹⁴ Opu kin, nga Gos eim epi kung simbii ei, kanpi wiik tang kin, jep oġ owundu kanim kanim erpi kin, epi simbii owundu kumb se tonu om ei, eim kumb eġe erpi kin, andan tum. Tang kin, oġ kanim kanim eġe eririm ei, eim mei wu amb pei, ek kend topu ngurum. Ngopu kin, wu amb ombu kin yi nirim, “Enim kapli, epi kung simbii kumb se ei kin, ond kin kel tok erik kin, eim embe ambii tonu kindngii! Kindik kin, epi kung simbii ei, ok tui tok kundnjung; ba nga opu konj moġum.

¹⁵ Nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbii ei, eim pop kindang kin, ond miġ enjing epi ei, kung simbii miġ konj moġpu kin, ek tengim. Tangpi kin, pe nga yi ku ond miġ kung simbii ei, eim erang kin, wumb kombur kung simbii miġ epi ei kin, men tunenjing kin, kapli wumb ei to kundmba.

¹⁶ To kondpu kin, pe epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, yi erang kin, epi mon endi, angġ tundung erik min, nga endi mei embii eġe erik kin, wumb pei yi enjing. Erik kin, ei embe pinerim wumb nin, nga embe pirim wumb nin, pei yi enjing. Erik kin, nga ku epi ei, pei sim wumb nin, nga epi pei sinerim wumb nin, nga wumb kongun wiġ eġmin wumb nin, nga wumb mei embii eġe kongun eġmin wumb nin, ei pei, en enim mon eġe, angġ tundung min, nga mei embii eġe, pimba nirim.

¹⁷ Nipi yi miġ erang kin, wumb endi, epi kung simbii nge mon embe eġe, mulerim kin, yi miġ erang, kapli eim wumb ei kin, epi top enerngii mon.

Nga eim epi, wumb top to erik kin, sinerngii mon ku.

¹⁸ Sinarik kin, sinim ek ei pii kun ermin! Nga wu endi noman ka pim kin, kapli wu ei, kung simbii nge mon ei beltmba. Beltpi nimbil erang, mon ei wumb embe mil palim ei, 666 mon embe yi mil palim.

14

Wumb 144,000 En Enim, Golang Konj Endi Ninjing

¹ Pe nga na nam kenj ni, kung siipsiip wal mil wu ei, Kraiss eim Saiyon komung ele engim. Angpi kin, nga wu amb 144,000 pei, eim kin tep to angk mulnjung. Molk kin, kung siipsiip wal mil wu ei, Kraiss eim nge embe nin, nga eim Arim nge embe ei, wumb en enim mei embil ele, Gos eim pulum.

² Pe nga, na nam piinj ni, ei tonu epin konu ele ek mil wu nipi kin, tor orum. Opu kin, ei nol owundu topu kin, mu nipi elim mil, yi eririm. Erpi kin, nga yi mil, konu gur gali owundu nilim mil, yi nipi tor orum ku. Opu kin, nga epi mu nipi orum ei, piinj ni, ei giisa mil epi tangin kin, mu nilim mil, yi nirim.

³ Nipi kin, wumb ombu 144,000 en enim, Gos king owundu molum konu pel kumb ele, golang konj endi nik kin, engnjing. Angk kin, en enim epi simbii kapil kapli konj molulum ombu nin, nga men tolmun wu num engki tal nga kapil kapli wu kei kumb ele angk kin, 144,000 pei, wumb ombu en enim, golang konj endi ninjing. Ninjing wumb ei, pei Gos eim mei ele wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei mendpil, golang konj endi ei piik kin, nik enjing; ba nga wumb eipi endi, golang ei piik kin, nik enerngii mon.

⁴ Pe nga wumb ombu en enim, amb ambil kin, ol kis penj mulum ol ei, endi enenjing wumb ei, en enim ol kun ka mendpil erik mulnjung. Mulnjung wumb ei, kung siipsiip wal mil wu ei, Kraiss eim bii ni piipi pulum konu ei, wumb ei en enim, ekii sik pulmun. Pulmun wumb ei, Gos eim mei ele wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei, Gos kin, eim kung siipsiip wal mil wu ei Kraiss eim nge tilap kumna ei, sipi orung seng molmun.

⁵ Molmun wumb ei, en enim ek kend endi, gupu ele tor onalim mon. Nimbil erang, en enim Gos king pel kumb ele, ol kun pinafim ol ei, endi pinafim mon.

Enjel Tekliki

⁶ Pe nga nanim kenj ni, enjel nga endi epin konu ele tonu kupu mandring ele, bur ni purum. Pang kin, ek ka kunum kunum pepi ba ek ei, ya mani mei ele wumb epi mulnjung ei, nipi ngumba nge sipirim. Sipipi kin, ei konu orung orung pei nge wumb nin, nga wumb tilap endeim endeim nin, nga ek kanim kanim endeim endeim nge wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi pei, nipi ngumba.

⁷ Ngopu kin, eim wii dinga topu yi nirim, "Enim Gos eim ekii sik kin, nga eim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang, Gos eim mei ele wumb kanim kanim kos piipi kin, mok topu ermba kunum ei, tangpi salim. Seng kin, enim Gos eim kin mong gopsing pii polk kin men tok erik ngungii. Nimbil erang Gos ei eim tonu epin konu ele nin, nga ya mani mei ele nin, nga ep nol ele nin, nga nol kulup to tang punum ei, Gos eim pei eririm."

⁸ Pe nga, enjel endi kumb se pum enjel ei, ekii sipi, opu kin, ek yi nirim, "O Bapilon konu owundu ei, bok topu mani punum; keimi eim bok topu kis elim. Konu owundu ei erang kin, wumb tilap pei ei, amb ngunduk enmin ol ei, andan tang kin, dinga pepi pulum ei yi mil, eim wumb pei, nol wain dinga mil pulum nol wain ngang kin nunjung.

⁹ Pe nga, enjel endi nga, enjel tal punjngul konu ele ekii se opu kin, ek dinga kindpi yi nirim. "Pe wumb nii endi, eim epi kung simbii ei kin, eim

ond mił enjing gos ei, endi er mundnjung epi ei kin, men tok erik kin, nga mon epi mei embil min, angil tundung ele erik kin, kapli wumb ei eim, Gos nge noł wain ei numba.

¹⁰ Numba noł wain ei, Gos eim nge popuł kis ngumba. Ngopu kin, nga Gos eim noł wain ei noł kin, si ende kindpi kin, ngunerim mon. Ba Gos eim noł wain dinga ei, popuł kis mendpił mił, bein topu kin, kumep kis ngumba. Ngopu kin, wu ei noł wain ei numba wumb ei, kapli Gos nge enjel nin, kung siłsiip wał mił wu ei Kraıs eim kin mułngii konu kumb ele, dup nok mułngii. Mol k kin, ei kom ku muł er mołum ele, nok mułngii.

¹¹ Mol k kin, pe dup nang kin, dup eskił ermba ei wumb ngenj kumbii kis ngumba ei, tonu kunum kunum minj pupu kin, mułmba kunum ei, wii mułngii ei, tangpi kin, emii pepi enermba mon. Enarpi kin, nga wumb ombu epi kung simbił kin, ond mił epi enjing gos kend endi kin, men tok erik ngunjung. Ngunjung wumb ei, mon embe sik enjing wumb ei, kunum kunum dup konu ele kumbii kis singii.”

¹² Yi mił erang, oł embin tui ei nge, tonu om kin, kapli Gos nge oł kun ka elmin wumb ei, dinga angk kin, Gos nge lo ek ei ekii sik kin, nga Jiıas kin pii dinga nik kin, er mułngii!

¹³ Pe nga na piinj ni, tonu epin konu ele ek endi tor opu kin, yi nirim. “Nim mon yi pulnjii” nirim. Nipi kin, “Wumb kombur pe koltmun wumb nin, nga kułngii wumb ei, Jiıas nge kongun elmin wumb ei, en enim ka piingii! Keimi yi ka piingii!” Gos Gui Ka yi nim, “Wumb en enim kongun dinga enjing ei, si kindik kin kor mułngii ei, en enim kongun dinga erik kin, kor mułngii! Nimbil erang en enim oł kun ka enjing oł ei, en enim kin epin konu ele ekii se tonu ołmun.” Oł kun ka enjing oł ei, Gos epin konu ele mołum ei, eim oł ei, ni piimba.

Ya Mani Mei Ele Kuni Poł Tonum Kunum Si Kułou Tungii

¹⁴ Pe nga na kenj ni, konu kupu kuru ele, wumb mił, epi endi multum ei, wu mił endi multum. Multum wu ei, ku gol king peng kon ei mił, endi peng ele mondpu kin, nga tui jik endi, angil ele ambilpi mułum.

¹⁵ Mułang kin nga enjel endi, men tołmun ngii ele, si kindpi anda pupu kin, wii dinga top kin, kupu kuru ele multum wu ei kin, yi nirim. “Nim tui jik sikin kin, mei ele kuni poł topu mołum ei, sikin kin, kułou tunjii. Nimbil erang ya mani mei ele kuni poł top mołum ei, tengnjii kunum sałim.”

¹⁶ Yi mił erang, wu endi, tonu kupu kuru ele multum ni, ei eim tui jik ambilpi sipi kin, kuni poł tonum kuni ei, tami topu sirim. Sim kuni ei, mei ele pei se kułou turum.

¹⁷ Tang kin, nga na kenj ni, enjel endi, Gos men tołmun ngii tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei eim yi ku tui jik endi ambilpi multum.

¹⁸ Mułang kin, nga enjel endi, kułmał kałmin konu ele, si kindpi kin tor orum. Orum enjel ei, eim dup tep ermba nge dinga pirim. Peng kin, ei eim wii dinga topu kin, enjel endi, tui jik endi ambilpi multum enjel ei kin, yi nim. “Nim tui jik ei, sikin kin, nim na mani mei ele, ond mong wain poł topu mołum ei, tami tokun kin, kułou tunjii. Tunjii kuni mong ei, poł topu poru nirim.

¹⁹ Yi mił erang, enjel ei, eim tui jik mił epi endi, mei ele kupis kapis nim. Nipi kin wain mong tengim ei sipi kin, kułou tum. Topu sipi kin, wain mong teningii elmin konu ele, olup to kindim. Kindpi kin, ei yi mił Gos nge popuł kis owundu simba nge konu ele kindim.

²⁰ Kindang kin, Gos nge popuł kis owundu erang kin, wain mong teningii elmin konu ele, konu owundu torung konu ele, ambil sii tum. Sii tang kin, wain mong miyem si tołmun konu ele, noł kui owundu mił, pupu kin tor

orum. Opu kin, miyem ei, su 200 ml konu turii mendpil pang kin, su angil orung ml mur sirim.

15

Enjel Angil Orung Nga Tal, O Embin Tui Kis Ele Angil Orung Nga Tal Embilnjing

¹ Pe nga jep ol owundu mendpil endi, tonu mul ele tor wang kenj. Kenj ni, Gos nge enjel angil orung nga tal en enim, ol embin tui owundu angil orung nga tal ei, wumb to kis ermba nge sik kin, tu wunjung. Tu wangin kin, ol embin tui ei minj mendpil, poru neng ei, Gos popul kis owundu ei, poru nimba ku.

² Pe nga na kenj ni, epi tor om ei, ep nol owundu kirapi ml, epi ele dup se ende kindik kin, enjing. Erik kin, na kenj ni, wumb opu erik kin, kung simbii owundu kin, eim ond ml epi enjing ei kin, nga eim embe mon pulnjung epi ei, wumb to mani kindnjing. Kindik kin, wumb ombu en enim, ep nol kirapi ml, pim konu wer ele angk mulnjung. Molk kin, Gos giisa ml epi ei ngang kin, wumb ei ambilk mulnjung.

³ Molk kin, Moses Gos nge kongun wu, golang nilim golang ei kin, kung siipsiip wal ml wu ei Kraisi ei eim nge golang ninjing. Nik kin, golang ei yi ml ninjing.

“Owundu, Gos Dinga Owundu palim. Nim en ol kanim kanim ombu ol ei, owundu ka wii mendpil palim. Nim wumb konu orung orung molmun wumb ei, king owundu molun. Nim ol kanim kanim elin ol ei, keimi, nga kun ka mendpil palim.

⁴ Owundu wumb pei nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang nim mendpil, ol kun ka minj elin nge pulwu molun. Wumb konu orung orung mul ol ele molmun wumb ei ok kin, enim embe ambilk men tok erik ngungii! Nimbil erang, nim ol kun ka minj elin ol ei, peni ele tor wang kin wumb pei kaninmin.”

⁵ Pe nga ekii se, na kenj ni, Gos nge men tolmun ngii ml konu ele Gos molulum palting konu ka wii mendpil tuk molpu kin epin konu ele salim ei, aki owundu tang kin, kenj.

⁶ Pe nga Gos nge enjel angil orung nga tal ei, Gos nge men tolmun ngii ml konu ele, en enim ol embin tui owundu angil orung nga tal ei sik kin, anda onjung. Ok kin, en enim konduk kuru ka wii tilang erim konduk ei, kindik kin, nga ku gol ond kinemb ml endi tunjung epi ei, en enim pepil ele, kan kulk pendnjing.

⁷ Pendik kin, nga epi kapil kapli konj molulum epi ele, endeim molpu kin, enjel angil orung nga tal mulnjung konu ele enjel ei, ku gol ming ombu, angil orung nga tal ngurum. Ngang kin, Gos eim kunum kunum konj molulum pulwu ei, eim popul kis owundu ming ombu, piki topu pirim.

⁸ Peng kin, nga Gos nge tilang owundu ka wii kin, eim noman dinga owii ei erang kin, Gos men tolmun ngii ml konu ele, dup eskil ml epi ei, piki topu pirim. Yi ml erang kin, wumb endi, Gos men tolmun ngii ml konu ele, nirik onermba ml pirim. Pirim, kunum ele, enjel angil orung nga tal, en enim ol embin tui owundu angil orung nga tal ambilk kin, poru nimba kunum ei, kapli poru nirim.

16

Gos Eim Nge Popul Kis Ei, Ya Mani Mei Ele Wumb Kin Tonu Omba

¹ Pe nga na piinj ni, ek nipi, wii dinga topu kin, men tolmun ngii owundu ele, tor opu kin, enjel angil orung nga tal ngurum. “Enim puk kin, Gos nge

popul kis ei, angil orung nga ta! nge ming ei sipik kin, mani mei ele wumb molmun konu ele bein tei!" a nirim.

² Neng kin, kumb se enjel endi, eim opu kin, Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mei mani ele kindim. Kindang kin, erii ni, erii dinga kis ei, wumb kung simbii nge mon embe pim wumb ei nin, nga wumb ond mil epi erik, men tok ngok enjing wumb ei kin, erii kis ei, wumb ei kin tonu orum.

³ Wang kin, nga enjel ta! ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mani ep no! ele kindrim. Kindpi kin, nga no! ei, eim wumb kulii miyem mil, tonu orum. Wang kin, nga epi kanim kanim mer ep no! konj mulnjung epi ombu ei, pei kolk kin, poru ninjing.

⁴ Nik kin, nga enjel tekliki nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mer no! ele nin, nga no! pirpir om konu ele kindrim. Kindang kin, ei nga miyem mil, topu kin, tonu orum.

⁵ Pe nga na piinj ni, enjel endi, eim no! ele tep elim enjel ni, ek yi nirim, "Gos nim wumb kos piikin, ngo!un elin ei, o! kun ka palim mil elin. Nim o! kun ka wii mendpil er molulun; nga nim ok molulun nin; pe molun ku."

⁶ Yi mil erang kin, wumb en enim Gos nge o! kun ka elmin wumb nin; nga Gos epi ekii se tonu omba piik nilmin wumb ei, to kundangin kin, miyem bein tok kindnjing. Kindik ei yi mil peng kin, Gos nim no! pirpir miyem tonu om miyem ei sikin kin, wumb kis ei ngan kin, nungii. Nungii ei, en enim kumep kis kin silmin!"

⁷ Pe nga, na piinj ni, tonu kulma! kalilmin konu ele, ek endi ni tor kindpi kin, yi nirim. "Owundu Gos, nim dinga owundu palim! Keimi, nim kos piikin nikin elin ei, ei am keimi kun ka elin," pa nim.

⁸ Pe nga, enjel kapil kapli nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, eni ele, bein topu kindrim. Kindang kin, Gos eim kanpi, wiik tang kin, eni ei, wumb dup dinga mil nurum.

⁹ Nang kin, eni dup ei, mul owundu eririm. Erpi kin, wumb ei, nopo kis mundrum. Mundang kin, wumb ei, Gos nge embe ek bul embilnjing; ba Gos nge dinga ei, kapli o! embin tui kis ei, to mani kindilang; ba en enim noman ele, to ak tunarik kin, Gos nge embe ambil tonu kindnenjing mon.

¹⁰ Pe nga enjel angil orung nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, kung simbii nge king pe! ele, bein topu kindrim. Kindang kin, wumb kung simbii nge, ek ekii sik mandring puk mulnjung wumb ei, konu emii pirim. Peng kin, Gos nge kumep kis wumb ei sinjing. Sik kin, en enim gupu anmbil kongk mulnjung.

¹¹ Molk kin, nga en enim tonu epin konu ele Gos kin ek ngok enjing. Erik kin, nimbil erang en enim ngenj kumbii sik kin, nga ngenj erii erpi erim konu ele, en enim o! yi mil enjing; ba en enim o! kis enjing o! ei, bul ngok si kindnenjing mon.

¹² Si kindnarik kin, nga enjel angil orung nga endeim ei, eim Gos nge popul kis ming ei, no! owundu, "Yupresis No!, nilmin no! ele, bein topu mani kindrim. Kindang kin, nga no! ei, eim jenjip kep er poru nim. O! yi mil erang kin, wu king kopur, a! eni tonu o!um ele, omba nge er eririm.

¹³ Erpi kin, nga na kenj ni, gui kis tekliki ei, dok mil ei, mer ka wembii kis nin, kung simbii owundu nin, ek kend ni tor kindilim wu epi ei nge gupu ele, gui kis dok mil, tor onjung.

¹⁴ Onjung gui kis epi ombu, en enim gui kis mendpil. Nga en enim jep o! ei nge, kanim kanim elmin. Erik kin, pe gui kis tekliki en enim, tor ok kin, king konu mei ele orung orung pei, puk kin, se ende kindik kin, Gos Owundu noman dinga ei, owundu peng kin, kunum owundu tonu omba kunum ele, wang kin, owundu erngi.

15 “Piingii! Na Jiisas waning wu mił, kapli orung ombii. Op kin, wumb nii endi, eim or pinarpi kin, nga konduk kun ka kindpi kin, nga eim ngenj ele, wii endnermba. Endnarpi kin, kapli eim wumb eipi kin singambii sinarpi kin, yi erpi endim kin, kapli eim ka piipi mulmba.”

16 Pe nga, gui kis tekliki en enim, king ombu si ende kindik kin, Eipru ek endi embe, ‘Armakeron,’ niłmin konu ele, kulou tunjung.

17 Kulou tok kin, nga enjel angil orung nga tał nge enjel ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, bein topu kin, konu pop ele kindrim. Kindpi kin, nga ek endi, tonu king peł ele mołpu kin, men tołmun ngii owundu mił konu ele, ni tor kindpi kin, yi nirim. Nipi kin, kapli, oł ei poru nirim,” pa nim.

18 Neng kin, nga konu kumb kinang erpi kin, tilang erpi kin, ek tengim. Tangpi kin, ei konu gur gali nipi kin, nga konu kopu owundu topu kin, mei ołup ołup eririm. Erpi kin, nga wumb er mundrum kunum ei, konu kopu endi, yi mił ok, tunałim mon. Ba kunum ele, konu kopu owundu kis mendpił topu kin, mei pei ołup ołup eririm.

19 Erang kin, nga konu owundu Bapilon ei, tuk gurpu kin, konu tekliki mił seng kin, wumb mulnjung ei, to kis erpi kin, nga konu owundu mei ele orung orung pei to kis eririm. Erpi kin, Gos eim Bapilon ni, konu owundu ei piirim. Piipi kin, oł yi erang kin, noł wain mer noł nołmun ming ele multum. Multum noł wain ei, Gos nge popuł kis ei, Bapilon konu owundu ele, nok poru ninjing.

20 Poru nik kin, nga konu kembis kembis ombu pei am purum. Pang kin, nga konu komung pei pupu kin, poru nimba ku.

21 Poru neng kin, nga konu kumb dindaming owundu ombu, embin elim ei kopii kon owundu mił, dindaming endeim endeim ni, embin yi mił eririm. Erpi kin, nga tonu kupu muł konu eł, mani opu kin, wumb mulnjung konu ele orum. Opu kin, nga wumb en enim, Gos kin ek ngok kin, ek kis ninjing. Nimbił erang, dindaming owundu ombu, mani konu ele, wangin kin, am oł embin tu kis owundu mił, tonu opu kin, wumb pei to kis eririm.

17

Oł Kis Elim Amb Ei Kumep Kis Silim

1 Pe nga enjel angil orung nga tał nge enjel endi, ming endi ei ambiiłpi sipi kin, na kin opu kin, ek ekin topu kin, yi mił nirim. Nipi kin, “Nim ya wan kin, na nim amb wakin oł kis elim amb mił, Bapilon konu owundu ele, noł pei ele mołum amb ei, eim kumep kis owundu simba nge elim. Erpi kin, oł ei nge, na nim kin andan top kin, ngumbii end.

2 Erip kin, nga ya mani mei ele, wu king kopur pei, amb mił Bapilon konu owundu ei kin, oł kis kanim kanim ombu, eim kin enjing. Erik kin, nga wumb ya mani mei ele, konu orung orung wumb pei, en enim amb ei kin, oł kis enjing ku. Erik kin, noł wain mił, nok kin, wulu mił pang kin, en enim noman ele oł kis pei yi erik mulnjung.

3 Molk kin, pe Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga ngopu kin, na si mengpi kin, wumb mulenjing wii sim konu ele sipiłim. Si pang kin, pe na kenj ni, amb endi, eim tonu kung simbił kundii endi, pim konu ele multum. Mołpu kin, nga kung simbił kundii ei, eim mon embe kanim kanim ei, eim ngenj ele, piki topu multum. Multum mon kanim kanim ei, Gos kin ek buł ambiiłpi mundrum. Mundum kung simbił ei, eim nge peng ei angil orung nga tał pirim; nga girman ei nge, engki pei pirim.

4-5 Peng kin, nga amb ei, eim konduk kundii mendpił nin, kundii mił king kindiłim endi kindpi kin, nga ku gol mił epi ei kin, nga kom ku ka wii nin, nga biis ka wii ka wii ei, ku owundu pułum ku epi ombu ei kin, ngenj ele

tałpi pendrim. Pendpi kin, nga amb ei, eim angil ele kenj ni, noł ming endi ku gol kin, oł kis kumun ngum epi ei, Gos ningil ele, pei piki topu pirim. Pang kin, nga oł kis penj nin, oł kis wu amb nguduk elmin oł ei, ming ele piki topu pirim. Peng kin, amb ei eim mei embil ele, mon endi poł pendim pirim. Pirim mon ei, ek ekin endi pirim. Pirim mon ei yi mił, Bapilon konu owundu ele amb ei, oł kis mam arim pendpi elim. Erpi kin, nga oł kis ei, amb ei wumb kin, mei konu ele orung orung pei, mam arim pendpi kin oł kis owundu elim.

⁶ Elim amb ei, eim Gos nge wumb to kondpu kin, nga Jiisas kin pii gii nik kin, eim ek ni tor kindik enjing wumb ei, to kundrum. To kondpu kin, nga amb ei, wumb ombu nge miyem nopu kin, wulu pang kin multum. Mułang kin, na oł ei kanip kin, puku sip kin, tungu enj pangs.

⁷ Ba pe nga, enjel endi, na kin kii sipi kin yi nirim, “Nimbił erang nim noman embin tokun piin? Kapli na nim kanip kin, epi koi er palim epi ei, pułe nip kin, nim ngumbii end. Erip kin, ei amb oł kis er andilim ei nge, ek pułe nimbii end. Erip kin, nga kung simbii epi ei nge, peng embil ei angil orung nga tał; nga girman epi ei nge, engki pei palim epi simbii ei, eim amb ei sipirim.

⁸ Si pang kin, nga kung simbii epi ei, nim kan epi ei, eim kunum ok endi, eim konj multum. Ba pe eim molałim. Mularip kin, ekii se, sip pinalim tukpu ele, si kindpi kin, tor opu kin, tonu omba. Opu kin, kung simbii ei, am ba. Pang kin, pe wumb kombur en enim, ya mani mei ele, mulnjung wumb kopur, Gos muł mei eririm kunum ei, eim wumb embe, mon mił epi kunum kunum konj mołutum ei, pulerim wumb ei, en enim kung simbii mił epi ei, kanik kin, en enim noman embin to piingii. Nimbil erang ok, kung simbii mił epi ei multum; ba pe molałim. Mularpi kin, nga ekii se, tonu omba.

⁹ Wang kin, kałpi pe wumb nii endi, eim noman ka pim kin, eim kapli epi ei piipi kin, kun ermba. Erpi kin, nga peng ei angil orung nga tał ei, yi mił komung owundu angil orung nga tał pirim. Peng kin, nga amb ei, eim komung angil orung nga tał pim konu ele, tonu multum.

¹⁰ Mołpu kin, nga ei yi mił ku, peng angil orung nga tał ei, ei yi mił, king angil orung nga tał mił, andan tołum. Tang kin, king angil orung am puk kin, poru ninjing. Nik kin, nga king endi pe mołum. Mołpu kin, nga king endi, tonu onerim mon; kołuf enim. Erang kin, ekii se tonu omba kunum ei, eim kunum aninga kopur mołpu kin, poru nimba ku.

¹¹ Yi mił, pe nga kung simbii ei, ok multum; ba pe eim molałim mon. Mularpi kin, kung simbii ei, angil orung nga tekliki mił king ei, angil orung nga tał nge king ende mił mulnjung; ba pe king ei, am pupu kin poru nimba.

¹² Nipi kin, nga kom girman engki ken ei, yi mił king engki mił, ba en enim king nge dinga ei sinenjing. Sinarik kin, nga ekii se, en enim kung simbii kin ouni, king nge dinga ei singii. Sik molk pangin kin, king engki ei, eni aninga kopur king, kung simbii kin ouni mułngii.

¹³ Molk kin, king engki ei noman ende sek mulnjung. Molk kin, nga en enim nge dinga nin, noman dinga ei, en enim kin pirim. Peng kin, en enim nge dinga ei, kung simbii ei ngunjung.

¹⁴ Ngok kin, king engki nin, kung simbii ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiis eim kin opu erngii. Erangin kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiis ei eim kung simbii nin, king engki ei, to mani kindmba. Nimbil erang kung siipsiip wał mił wu ei Kraiis ei, eim wumb owundu nge Owundu mołutum. Mołpu kin, nga eim mei wumb king pei ei nge king mołutum. Mołpu kin nga wumb eim kin molk kin, eim nge ek ekii sik elmin wumb ei, eim nge wumb nipi mondrum; nga wumb ei eim ek keimi ekii sik elmin wumb ei, kung siipsiip wał mił wu ei Kraiis kin, tep tok opu enjing ei, dinga kindik enjing.

¹⁵ Erik kin, nga enjel ei, eim ek yi ku nipi kin, na ngurum. Ngopu kin yi nim, “Pe no! ei, nim kan no! ei, amb o! kis elim amb mi! ei, eim tonu mo!um no! ei, wumb mei konu ele orung orung wumb nin, nga tilap eipi eipi pei kulou tok mo!um wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi nin, nga ek kanim kanim pim wumb ei, kulou tok mo!um.

¹⁶ Molk kin, pe girman engki ei king engki mi! epi ei, nim ken ei kin, nga kung simbi! epi ei kin, se ende puk kin, amb o! kis elim amb mi!, konu owundu ei kin, kis piik kin, opu orung erik ngunjung. Ngok kin, pe en enim amb mi! ei, eim to kis erik kin, eim epi konduk nin, epi ei to piltan tok kin si kindngii. Si kindik kin, nga en enim amb ngenj ei nok kin, nga ngenj sik kin, dup konu ele kelngii.

¹⁷ Kalk kin, yi mi! pe, Gos eim erang kin, en enim noman tuk ele mu!ang kin, noman ende sek kin, Gos eim noman ele piim mi! o! ei mi!, erik tonu kindnjing. Kindangin kin, o! endi enjing ele, kung simbi! mi! epi ei, en enim noman dinga ngangin kin, tep elim. Yi er mu!angin kin, nga Gos nge ek nirim mi!, keimi tonu orum.

¹⁸ Opu kin, nga amb ei, nim ken amb mi! ei, Bapilon konu owundu mi! seng kin konu ya mani mei ele, konu orung orung wumb nge king eim tep elim.

18

Bapilon Konu Owundu Kis Mo!pu Kin Poru Nim

¹ Pe nga ekii se, na kenj ni, enjel nga endi, ei tonu epin konu ele tor opu kin mani orum. Opu kin, nga ei eim noman dinga owundu mendpi! pirim. Peng kin, eim tilang ka wii ei, ya mani mei konu ele pei tilang eririm.

² Erpi kin, nga eim ek dinga nipi yi nirim, “Nga Bapilon konu owundu ei, mani pupu kin, kis mo!pu kin, si kindrim. Si kindang kin, Bapilon konu ei, gui kis kin, kun ka pina!im o! ei, piki topu multum. Mo!pu kin, nga gui kis penj mu!um nin, nga kei kis penj mu!um nin, kei kis mendpi! ei, pei eim kin mo!um.

³ Molk kin, nimbi! erang konu orung orung wumb pei, Bapilon konu owundu ele kin, o! kis kanim kanim enjing ei yi mi!, en enim Bapilon konu ele kin, no! wain dinga mi! ei nunjung. Nok kin, nga ya mani mei ele wu king ei, eim amb o! ka elim amb ei kin, o! kis elmin o! ei, ouni ni enjing ku. Erik kin, nga ya mani mei wumb kongun kanim kanim elmin wumb ei, amb eim kin kongun yi erik kin, ku pei sik kin kongun owundu erik kin, o! kis kanim kanim yi enjing.

⁴ Erik kin, nga na piinj ni, ei tonu epin konu ele, ek eipi endi yi nirim, “Na nge wumb, enim amb o! kis elim amb mi! konu owundu ei kin, si kindik kin, tor wei! Mon pim kin, enim o! kis elim amb ei kin, o! kis erim ei, yi ku erngii. Nga mon pim kin, enim amb eim nge o! kis erim ele nge, enim kumep kis singii.

⁵ Yi mi!, eim o! kis elim o! ei nge, am ei tonu pupu kin, epin konu ele mi!, kapli er pa!im. Peng kin, nga Gos amb ei, eim o! kis kun pinerim o! eririm ei, Gos pi!im.

⁶ Yi mi! nga, amb ei, eim o! kis elim mi!, enim yi mi! ku, kumep kis orung kindik kin, ngungii. Ngok kin, nga eim o! kis kanim kanim pei, se ende kindpi, erim ei, yi mi! ku, enim eim kin kumep kis ei, pei se ende kindik kin, eim kin ngungii ku. Ngok kin, pule ei yi mi!, eim no! wain dinga kis sipi kin tengingii erim yi mi!, enim eim kin kumep kis ming ele, tengingii erik kin, no! wain dinga kis mi! ngangin kin, numba.

⁷ Nopu kin, nga amb ei, eim embe ambi! tonu kindpi kin, nilkeng sipi kin, o! kis kanim kanim pei elim. Yi mi! ku, enim eim kin ngenj kumbii kis owundu

ngungii. Ngok kin, kapli eim o! kis erpi kin, nilkeng sim mi! ngungii. Ngok kin, enim eim kin erangin kin, ngenj kumbii pei sipi kin, ke dinga nimba. Nipi kin, eim noman tuk ele eim yi ni piilim. 'Na nam kuin molup kin, kuin pe! ele mol,' yi ni piilim. 'Piipi kin, nga na nam amb endi, wam kulang kin, wii molum ei, yi mi! mulermbii. Mularip kin, ele nge, noman embin ei, na kin tonu onerang kin, na ke ninermbii mon,' pa yi nirim.

⁸ Nipi kin yi mi! erang, o! embin tui kanim kanim pei eim kin kunum endeim tonu omba. Opu kin, o! embin tui ei, wumb pei kulangin kin, wumb pei ke dinga wii nengin kin, nga kuni owundu simba. Seng kin, ekii se dup owundu kis, Bapilon konu owundu pei nupu kin, poru nimba. Yi mi!, Gos Owundu ei, eim dinga owundu kis palim ei, Bapilon konu owundu ele, kumep kis ngopu kin, kos piipi kin, mok topu ermba."

⁹ Pe nga, ya mani mei ele wu king ombu, amb ei kin o! kis erik kin, nga king wu ombu, en enim nilkeng kanim kanim sik kin, elmin. Erik kin, yi mi! king wu ombu, amb ei, konu owundu Bapilon ei, dup nupu kin, eski! erang kin, kanik kin, ke nik kin, pepil ele kepil tok kin, yi elmin.

¹⁰ Erik kin, nga amb ei, ngenj kumbii owundu kis seng kin, en enim mund mong erik kin, en enim konu turii ele angk kin, yi ninjing. "Sin kaimb silmin, Bapilon konu owundu ei, sin kaimb silmin. Nim konu owundu kis dinga salim. Seng kin, nim eni endeim mendpil ei, nim o! kis en ele nge, kumep kis nim kin tonu orum."

¹¹ Pe nga, ya mani mei ele wumb, kongun owundu erik kin ku nin epi pei sik erik kin, molmun wumb ei, amb ei nge piik kin, ke nik kin, noman embin tang kin, piik molmun. Nimbil erang wumb en enim nge epi ka ei nge, amb ei nga top enermba mon.

¹²⁻¹³ Enarpi kin, nga wumb nii endi, eim kapli ku gol ni, ku silpa nin, kom ku ka wii ei nin, nga kom ku mi! epi endi, biis mong ku tonu pendik kin, singii epi nin, nga konduk kuru ka wii nin, nga konduk kundii mi!, kanim kanim ei nin, nga konduk ka wii mendpil ei nin, nga ond kanim kanim mur ka wii to!um ond ei nin, nga epi kanim kanim pe ombu, kung elepenj girman sik elmin ei nin, nga ond ku owundu top elmin ond ei nin, nga kapa nin, nga ain nin, nga kom ku mon salim ku ei nin, epi singin mur ka wii to!um epi ta!, kuni ele kindilmin ei nin, nga dup kilangin nupu kin, mur ka wii to!um epi ei nin, nga kanim kanim kopung mur to!um nin, nga mur ka wii to!um epi ei nin, nol wain nin, nga kuni kalim kopung nin, nga kuni plawa nin, kuni wiis nin, nga kung kou nin, nga kung siipsiip nin, nga kung os nin, kung os keris nin, epi ko wuk sipik kin, kongun wii elmin wumb nin, epi ombu pei yi kapli top er nga sinerngii mon!

¹⁴ Nga kongun owundu erik kin, ku owundu silmin wumb ei, amb eim kin ek yi ninjing, "Nga epi ka kanim kanim nim simbii ni piikin kin, noman to piinjii epi ei, nim sinenjii mon; am ba. Pang kin, nga epi kanim kanim pei ku tonu pendik kin, sin epi ei nin, nga epi ka wii ngenj moke en epi ei, am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga wumb nim kin, epi ei ngenj ele peng kin, kinerngii mon!"

¹⁵⁻¹⁷ Kinarik kin, wumb ombu en enim kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb ei, en enim konu owundu ele, kongun erik kin, en enim ku nin epi pei sinjing. Sik kin, nga en enim konu turii angk mulnjung. Molk kin, nimbil erang wumb ei, en enim amb ei ngenj kumbii sinim ei, kanik kin, mund mong elmin. Erik kin, pe en enim ke nik kin, noman embin to piik kin, erik molk kin en enim ek yi ninjing, "Nim kaimb silmin, nim kaimb sipin kin, konu owundu ele ngo!mun. Ngok kin, ok amb ei, eim alap kuru ka wii kindpi kin, nga alap kundii kanim kanim ta!pi kin, eim ku gol nin, kom ku ka wii nin, biis ka wii nin, epi ku owundu pu!um epi ei, ngenj ele

moke erpi mundrum; ba eni endeim ele, epi ombu pei er kis mondpu kin poru nirim.”

Nipi kin, pe noʔ kanu nin, nga noʔ kanu masin ambilim wu nin, nga noʔ kanu ele kongun elmin wumb nin, nga noʔ kanu ele top erik kin, konu eipi pungii onjung wumb ei nin, nga ep noʔ kongun erik kin, ku sik elmin wumb ei nin, en enim konu turii mendpil angk molk.

¹⁸ Molk kenjing ni, konu dup nupu kin, eskil erang kanik kin, en enim ke dinga nik kin, yi ninjing. “Bapilon konu owundu salim! Yi miʔ, konu eipi endi sinalim mon!” ninjing.

¹⁹ Nengin kin, pe en enim mei kulman ei, sik kin, en enim tonu peng ele kindnjing. Kindik kin, nga en enim ke nik kin, noman embin to piik yi ninjing, “Kaimb silmin! Kaimb silmin! Bapilon konu woundu ei, dup nonum ei, sin kaimb silmin. Sik kin, konu owundu ele, am wumb pei en enim, noʔ kanu nin, epi ei ep noʔ ele wumb kom ku nin, epi kanim kanim pei sirim. Sipi kin, nga eni endeim mendpil ele, konu owundu ei, kis moʔpu kin, poru nirim.

²⁰ Pe ei tonu epin konu ele wumb ka piingii! Nga Gos nge pii gii wumb nin, nga Gos nge kongun elmin wumb nin, nga Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, ei pei en enim amb ei, niʔe oʔ endi elim konu ei, Gos kos piipi kin, kumep kis ngum ele, ka wii piinjing.

²¹ Pe nga enjel noman dinga palim enjel ei, eim kom ku owundu ei, ko wupu kin, tonu sipi olkup topu kin, mer ep noʔ ele mani kindrim. Kindpi kin, nga eim ek yi nirim, “Oʔ yi elim ei, yi miʔ ku, Bapilon konu owundu ei, olkup dinga to kindang kin, wumb nga kinerngii mon!”

²² Nga golang nik nin, giisa tok elmin ei nin, mingal miʔ epi ei nin, beli miʔ epi ei ke nilim ei, nga nim amb miʔ konu owundu ele, wumb nga piinerngii mon! Piinarik kin, nga kongun kanim kanim elmin wumb endi, nga nim Bapilon kin, kur kan sinerngii mon! Nga kom ku owundu endi wiis ele, si pok pok erang kin, ek tangnim yi miʔ endi, nim amb owundu miʔ ei kin, ek tingang piinerngii mon ku!

²³ Nga dup jep endi nupu kin, tilang erang enim ei, nim kin nga yi miʔ, endi kinerngii mon! Nga kangii amb simba min, ambil wu ba elmin oʔ ei, nga endi nim kin, nga piinerngii mon! Piinarik kin, yi miʔ, ok nim nge wumb kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb nin wu ombu, en enim noman dinga owundu ei, ya mani mei ele, konu orung orung pei peng kin, mulnjung. Molk kin, nga nim kunj men, ek kend tokun kin, ngan elmin oʔ ei, enim ya mani mei konu ele orung orung pei wumb kin, yi elin.”

²⁴ Nga Bapilon konu owundu to kis mundrum. Nimbiʔ erang, Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, nga Gos eim nge pii gii nik kin, oʔ kun elmin wumb pei ei nge, miyem ya mani mei ele konu owundu ele mulang kin, kan sinjing. Sik kin, wumb nii endi, en enim ya mani mei ele, tok kundnjung wumb ei nge miyem ei, nim Bapilon kin, kan sinjing ku.

19

Gos Nge Wumb Bapilon Konu Owundu Dup Nupu Kis Elim Ei Ka Piinjing

¹ Nga ekii se, ei na piinj ni, ei tonu epin konu ele wumb pei miʔ molk kin, ek tangk kin, wii dinga tok molk kin, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindilmin. Sinim nge Gos ei, eim sinim sipi orung sim. Nga eim nge tilang owundu palim. Nga eim dinga owundu palim ei, Gos eim nge mendpil palim.

² Peng kin, yi miʔ Gos eim kos piinim ei, am kun ka nin, keimi mendpil piilim. Piipi kin, nga amb oʔ kis elim konu owundu ele, amb miʔ ei, eim mei

ele wumb kin, o! kis erpi kin, to kis elim. Erang kin, Gos eim amb mi! ei kin, kos piipi ngurum. Ngopu kin, nimbil erang amb ei, eim Gos nge kongun wumb ei, to kundrum. Kundang kin, Gos eim kumep kis ele, konu ei amb mi! konu ei kin ngurum.

³ Ngopu kin, wumb pei en enim, nga wii dinga tok kin, yi ninjing, “Gos nge embe nga ambil tonu kindamin! Dup eskil Bapilon konu owundu ele popu kin tonu kunum kunum purum.”

⁴ Pe nga men tolmun wu num wumb engki tal, nga kapil kapli ei nin, nga konj mo!umun epi kapil kapli ei nin, en enim Gos king pe! kumb ele, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, Gos kin men tok ngok kin, yi ninjing, “Ei keimi! Sinim Gos nge embe ambil tonu kindamin!”

⁵ Pe nga, Gos king pe! ele, ek nipi kindang opu kin, yi nirim. “Sinim nge Gos ei, eim embe ambil tonu kindamin! Enim Gos nge kongun wumb pei nin, nga wumb num nin, nga wumb kembis nin, nga enim Gos kin mund mong erik kin, eim kin ekil sik kin, enim pei, Gos nge embe ambil tonu kindngii!”

⁶ Pe nga na kom se piinj ni, wumb pei kulou to molk kin, ek tengnjing ei, no! kulup ek tangnim mi! nin, nga konu gur gali dinga nilim mi! ek tengim. Tangpi kin, na piinj ni, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindamin! Owundu ei, sinim nge Gos, eim dinga wii mendpil peng kin, eim sinim nge king tep er mo!um.”

⁷ Pe sinim noman ka sepin nin, noman ka ka piipin kin, Gos Owundu mo!ulum ei, eim embe ambil tonu kindamin! Nimbil erang, Gos nge kingam, kung siipsiip wal mi! mo!pu kin, amb mi! simba kunum ei, tonu orum. Opu kin, nga amb ei, pii gii ninjing wumb ei, eim wu ba nge konduk kindpi kin, er kun er mo!pu kin, poru nirim.

⁸ Nipi kin Gos amb ei, eim konduk am ka wii ngang kindpi kin, er kun er mo!um konduk ei, am kuru nin, konj ka wii salim ei, o! kun ka elimin. Erik kin, o! yi mi! erim ei, Gos nge pii gi! nilimin wumb ei, o! kun ka o! yi mi! elimin.”

⁹ Erik kin, nga enjel ek yi nipi kin, na ngurum, “Mon, yi mi! pu!ii! Wumb nii endi en enim, Gos kingam eim kung siipsiip mi! mo!pu kin, amb simba nge kuni nungii nge nipi kin, wii topu kin, tu wum wumb ei, ka piik mulngii!” Nga enjel ei, na kin yi nim, “Gos nge ek ei, ek keimi mendpil palim.”

¹⁰ Pe nga na enjel simb ele, kan mani kanip men tumbii enj; ba eim ek yi nipi na ngum, “Nim yi enerii mon! Na nam, nim nge angnim no! kin, nim kongun ende wu mo!. Mo!up kin, na enim kin, Jiisas nge ek keimi ei, ambil gii nik mo!mun. Molk kin, pe Jiisas ek keimi ei, Gos nge Gui Ka epi ei, Jiisas nge ek ka wii ni tor kindilmin ende mi! mo!mun. Molk kin, nim Gos kin men tokun kin, eim embe ambil tonu kindnjii!”

Wumb Endi Tonu Kung Os Kuru Ele Ap To Mo!um

¹¹ Pe nga, na kenj ni, tonu epin konu ele aki topu sirim. Sipi kin, konu ele kung os kuru endi multum. Mo!pu kin, pe kung os ap to!um wu ei, eim embe Pii Gii Nilim Pulwu nin, O! Keimi Elim Pulwu mo!ulum. Mo!pu kin, eim o! kun ka erpi kin, kos piipi kin, opu ermba o! ei, kun ka elim.

¹² Erpi kin, pe eim ningil ei, dup anmbil mi!, gur nirim; nga eim peng ele king peng kon ei nge, pei mondulum. Mondpu kin, nga embe endi ei tonu eim mei embil ele, mon po! pendrim; ba mon ei, wumb endi pu!e ei, pii kun enalmin mon! Eim mendpil mon ei, pu!e piilim.

13 Nga eim konduk olt kindrim ele, miyem topu pirim. Peng kin, nga eim embe ei yi nilmin, “Gos nge Ek Ka,” pa nilmin.

14 Nga ei tonu epin konu ele, opu ond wumb en enim, eim kin ekii sinjing. Sik kin, tonu kung os kuru ele molk kin, en enim ngenj ele, konduk ka wii kuru kindik kin, punjing.

15 Puk kin, nga kumb ele nge wu ei, eim gupu ele tui jik tukum mulum tui ei, tor orum. Opu kin, eim tui ei, wumb pei to kundmba. Topu kin, nga eim ain dinga endi, ambilpi kin, wumb mei konu ele orung orung pei wumb ei, tep er mulmba. Molpu kin, eim ond wain mong ei, ambil sii topu kin, mer nol wain sii tolmun konu ele nol wain ei mil, Gos dinga owundu mendpil ei, eim nge popul kis owundu tor kindmba.

16 Kindpi kin, eim nge alap ei kin, mula pei ele, mon embe yi mil pirim, “King Molmun ele mol ei, Kumb ele Kindilim Wu; nga Wu Owundu molmun ele mol ei, Kumb ele Kindilim Wu ku.”

17-18 Pe nga, na kenj ni enjel endi eni pim konu ele, angpi multum. Molpu kin, eim wii dinga topu kin, kei sikapi mil kei kanim kanim pei ei, tonu mul ele bur nik kin, punjung konu kindrim. Kindpi kin, yi nim, “Enim pei kulou tangin kin, Gos enim kuni owundu ngumba weiyoi! Ok kin, wu king nin, nga opu tep elmin wu nin, nga opu ond wu dinga nin, nga kung os nin, nga kung os ap tolmun wumb nin, nga wumb ngenj pei nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga kongun wii enalmin wumb nin, nga owundu nin, kembis ouni, ngenj ele pei enim nungii wei!” a nirim.

19 Pe nga na kenj ni, kung simbii owundu kin, mei konu ele king pei kin, en enim opu ond wumb pei kupou tok kin, ya eim kung os kuru endi ap tonu multum wu ei kin, eim opu elmin wumb ei kin, opu ergii nge mulnjung.

20 Mulk, ba kung simbii owundu ei kin, ek ni tor kindilim ek kend wu endi, eim jep ol kanim kanim kung simbii owundu kumb ele erpi ei, paki topu elim wu ei nin, wumb nii endi, eim kung simbii owundu ei, mon embe ambil tonu kindik nin, eim nge ond mil epi ei, men tok elmin wumb ei kin, ol kend to ngopu elim wu ei kin, kung simbii owundu ei tał, to kan ngurum. Ngopu kin, wu tał ei, olkup topu kin, nol gopu dup ele, mul owundu kis kunum kunum nopu elim konu ele kindrim.

21 Kindpi kin, nga wu endi, kung os kuru ap to multum wu ei, eim gupu ele tui jik tor orum tui ei, sipi kin, wumb eipi ei, pei to kundrum. Kundang kin, kei pei ok kin, wumb minj ngenj ei pei, no poru nimin nik kin, nunjung. Nangin kin, kei en enim pinang purum.

20

Seisen Kan Ngii Kung Ngii 1,000 Mil Pei Mulum

1 Pe na kenj ni, enjel endi epin konu ele mani orum. Opu kin, eim angil ele, kii wal endi tukpu sip pinalim nge kii endi kin, nga kan sen dinga wii embin owundu erim endi, sipi kin er tu wurum.

2 Tu wang opu kin, ka wembii owundu ei ambil gii nirim. Nipi kin, wembii ei, kumb okrii molpu kin, olum wembii ei, eim gui kis mendpil Seisen multum. Molpu kin enjel ei, kan sen dinga ele, to kan ngopu pindang kin, kung ngii 1,000 pei o purum.

3 Pupu kin, pe enjel ei, eim ka wembii owundu ei, olkup topu kin, mer tukpu sip pinalim tukpu olt ele, mani kindrim. Kindpi kin, ondu ngopu kin, nga lok to dinga pendrim. Pendpi yi erang kin, Seisen ei eim, wumb mul ol konu pek punmun ei, eim ek kend topu, ngunarpi mulang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. O pang kin, ekii se, eim kan posik, wak tangin kin, eim kunum aninga kopur wii andpi kin, mulmba nge purum.

⁴ Pe na kenj ni, king molulum peɫ ele nge, wu kopur ei, sim konu ele wu kombur mulnjung. Mulnjung wu ombu, Gos kongun ngang wumb kin, kos owundu piik kin, mok tok erngii nge mulnjung. Molk kin, pe nga wumb nii endi en enim, Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ni ngok kin, Gos nge ek ka ei, ambil gii dinga nik enjing wumb ombu, en enim min men miɫ wu ombu, kenj ni mulnjung ku. Molk kin, nga opu orung wumb, Gos nge wumb ei, to kundnjung. To konduk kin, nga na kenj ni, en enim kung simbiɫ owundu ei kin, nga eim ond miɫ epi enjing ei kin, ei men tok ngunenjing. Ngunarik kin, kung simbiɫ kis ei, eim nge embe mon ei, wumb mei embiɫ ele nin, angil ele mon to mundnenjing. Mundnarik kin, wumb ombu en enim, konj mulngii nge noman konj ei, sik pendik kin, en enim king miɫ, Jiisas kin tep to mulangin kin, kung ngii 1,000 pei ombu nge mulnjung.

⁵ Mulangin kin, nga wumb kulii kombur, en enim konj mulngii noman ei, kunum ele sinenjing wumb ei, en enim kolk mulangin kin, kung ngii 1,000 pei omba nge mulnjung. Molk kin, ei am kumna mina kin, wumb kulii angk kin tonu ongii nge kunum.

⁶ Wumb nii endi, eim kolpu kin kumna angpi kin, tonu omba wumb ei, en enim ka piik kin, ol kun ka er mulngii. Molk kin, nga ekii se kulngii wumb ei, dinga peng kin, kumb se kulnjung wumb ei, to mani kindnerngii mon! Ba nga wumb ei, Gos Kraiss tel nge, kulmaɫ kelngii wumb miɫ mulngii. Molk wumb ei, Kraiss kin king 1000 kung ngii pei, tep er mulngii.

Gos Seisen To Kis Erim

⁷ Kung ngii pei 1,000, ei poru neng kin, Seisen eim kan ngii ele, kan ngok pendnjing ei, tor kindangin kin, omba.

⁸ Omba ei, opu wumb mei konu ekin angil mong kapil kapli poru salim wumb ei, ek kend to ngumba nge omba. Opu kin, wumb tilap ei, Gos konu kin, Mekok konu tel, Seisen ei pupu kin, wumb si ende kindang kin, opu miɫ erngii nge ba wumb ei, wumb ep nol wer ele, ku kulta molum ei miɫ, yi kapli mulmun.

⁹ Molk kin, nga opu ond wumb en enim, mei konu orung orung pei, tonu puk kin, Gos nge wumb si pok erik kin, Gos nge mei kaimb sipi kin, eim wumb noman ngopu mei konu owundu ei, opu orung wumb pei si pok enjing; ba dup endi epin konu ele, Gos kindang mani opu kin, wumb ei pei nupu kin, er kis er poru nirim.

¹⁰ Nipi kin, nga Seisen wumb pei kend topu ngurum. Ngang kin, Gos Seisen eim olkup topu kin, mer nol gopu dup ele, mani kindrim. Kindrim konu ele, kung simbiɫ owundu kin, ek kend topu ni tor kindilim wu ei kin, mer dup konu ele ok mulnjungul. Mulangil kin, nga wu kis tekliki ombu, epin tinga kunum kunum dup konu ngenj kumbii kis sik kin, kunum kunum mulngii.

Kos Mendpit Tonu Om

¹¹ Pe nga na kenj ni, king molulum peɫ kuru owundu endi sim konu ele, wu endi multum. Molpu kin, wu ei kumb ele, muɫ mei taɫ, wu ei kin si kind punjngul. Pungul kin, nga mulngul konu endi sineririm.

¹² Nga na kenj ni, kulnjung wumb owundu kembis taɫ miɫ ombu, en enim king peɫ sim konu ele ok kin, angk mulnjung. Molk kin nga mon kombur aki turum. Topu kin, nga mon endi aki turum ku. Aki topu mon ei, konj mulngii nge mon. Pe nga kulnjung wumb en enim, ol nimbil ol erik puk ol ei, mer mon ombu kanpi kin, en enim mok turum.

¹³ Pe nga ep nol kulii wumb mulnjung wumb ei, ngopu orung kindrim. Kindpi kin, pe noman tuk gii kulii ol ei kin, nga kulii ngenj miɫ mei konu salim ei yi ku, kulii si orung kindinjngil. Si kindangil kin wumb ombu en

enim, o! kanim kanim erik kin, endnjing ei mi! piipi, kanpi yi erpi kin, kos piipi kin, mok topu elim.

¹⁴ Pe nga noman tuk gii kulii o! ei nin, kulii ngenj mi! nge mei ei kin, pei olkup topu kin, mer no! gopu dup ele, tuk kindrim. Kindpi kin, no! gopu dup ele, ei kulii o! nga endi, tonu omba ei, ngenj kumbii kunum kunum singii.

¹⁵ Pe nga wumb nii endi, en enim embe mer konj mu!ngii nge mon ele mulerim kin, wumb ei pei, to mani no! gopu dup ele, mu! owundu erpi pim konu ele, olkup to kindrim.

21

Mu! Mei Konj

¹ Pe nga na epin konu ele kin, ya mani mei konu ele konj sim kenj. Nimbi! erang epin konu ele ok nge kin, mei konu ele oknge kin, ouni am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga ep no! pinerim mon ku!

² Pe nga na kenj ni, o! kun ka elmin konu ei, Jerusalem konu konj ei, tonu epin konu ele Gos kin mani orum. Konu ei, yi mi! amb endi ei, eim wu ba nge wam omba. Opu nipi kin, eim moke erpi kin, er kun er mo!pu kin, eim wam omba nge kan simbi! ni piipi kin, multum ei mi!, yi mani orum.

³ Wang kin, nga na kom sip piinj ni, ek owundu endi ei, Gos nge king pel ele nipi kin, tor orum. Piini! Pe Gos nge mo!lum konu ei, wumb kin ouni mo!mun. Molk kin, nga Gos eim, en enim kin ouni mu!mba. Mo!pu kin, nga wumb en enim, eim nge wumb mendpi! mu!ngii. Mu!angin kin, Gos eim, en enim kin ouni mo!pu kin, nga Gos ei eim, en enim nge Gos mendpi! mu!mba. Mo!pu kin, Gos eim, wumb ei nge ningil ka onum ei, kil ngopu kin, si kindmba.

⁴ Kindpi kin, nga en enim nga, kulerngii mon! Kularik kin, nga en enim noman embin to piinerngii mon! Piinarik kin, nga ke nik kin, ngenj kumbii sik elmin o! ei, enerngii mon! Nga en enim o! ok nge ei, am pupu kin poru nimba.

⁵ Pe nga wu endi, eim tonu king pel ele multum wu ei, eim ek yi nirim. "Piini! Na epi pei konj minj end! Nga eim ek nipi kin, na ngopu yi nirim, "Ek ei nge mon pulnjii! Nimbi! erang ek ei, ei keimi mendpi! Kap! wumb en enim, ek ei pii gii ningil."

⁶ Nga eim ek na kin nga nipi kin yi nirim, "Ei tonu opu kin, poru nirim. Na nam kumb ele mo!up kin, nga ekii ele mo!u! ku. Na epi kanim kanim ei nge pu!wu mo!u!. Nga epi pei poru nimba kunum owundu ei nge pu!wu mo!u! ku. Mo!up kin, wumb nii endi, eim no! nuwa ermba wumb ei, na eim no! konj kunum kunum mo!lum no! palim no! ei, wii ku! ngamb kin numba.

⁷ Nopu kin, nga wumb nii endi, eim opu erpi kin, ka mundmba wumb ei, eim na kin epi ka wii simba. Sipi kin, nga na eim nge Gos mu!amb kin, eim na nge kingam mu!mba.

⁸ Mo!pu, ba wumb endi, eim ga! ku!pu kin, tungu erpi orung pupu kin, pii gii ninarpi kin, o! kis kanim kanim o! penj tui erpi kin, wumb endi to kondpu kin, wu eipi nge ambim ei, waning nonmbuf kin, kunju men o! ei erpi kin, gos kend kin, men topu ngopu kin, ek kend minj topu kin, o! ombu er endmba wumb ei, eim no! gopu dup ele, mu! owundu er palim konu ele, eim mu!mba konu salim ei, konu kulii konu ele, nga kulii endi tonu omba.

Jerusalem Konj

⁹ Pe nga enjel angil orung nga ta! mulnjung enjel ei nge, endeim endi ei, eim o! kis embin tui o! ei, ming epi angil orung nga ta! piki tang kin, se

multum wu ei, eim na kin opu yi nirim. “Wa! Na nim amb mił kokuł ei eim nim andan tumbii ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim kokuł ei nge ambim mił ei, nim andan tumbii.”

¹⁰ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim na dinga ngang kin na eim si mengpi kin, komung olt endi pim konu ele, ei tonu sipirim. Sipipi kin eim na Jerusalem konu ka wii ele, na andan tum konu ei, eim Gos kin muł konu ele mułum mił, tor orum.

¹¹ Jerusalem konu ei, Gos nge tilang owundu ele, piki topu pirim. Tilang er pirim ei, am kom ku kombur, ku tonu pułum kom ku ei mił, yi end pirim. Pirim kom ku, ‘jaspa’ niłmin ku ei, kirapi konj mił, tilang er pirim.

¹² Pe nga konu owundu ei, kung gui olt owundu mendpił pirim. Peng kin, nga kung gui ele, ondu engki nga tał pirim. Pirim konu ele, enjel engki nga tał angk kin, tep erik muljung. Molk kin, nga kung gui ondu ele, Esrel wumb tilap nge, engki nga tał embe ei, polpu kin mundrum.

¹³ Mondpu kin, kung gui ondu tekliki ei, ał eni tonu olum konu ele pirim. Peng kin, nga ei orung ele, kung gui ondu tekliki pirim Peng kin, nga mer orung ele, kung gui ondu tekliki pirim. Peng kin, nga eni mani pułum konu ele, kung gui ondu tekliki pirim.

¹⁴ Peng kin, nga konu owundu nge kung gui ei, engki nga tał ei, kom ku dinga mandring polk engindnjing. Engindangin kin, kom ku engki nga tał ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim nge ek se andiłmin wu, engki nga tał nge embe pol pendrim.

¹⁵ Pe nga enjel ei, na kin ek nipi kin, eim dolu gol su epi endi ei, eim angil ele pirim. Peng kin, eim su dolu ei, se andpi kin, konu owundu ei kin, nga konu ei nge kung gui kin, kung gui ondu kin, su simba nge ambilpi engrim.

¹⁶ Engrim konu owundu ei, am kun mendpił su endi sirim. Sipi kin, nga wuł ał nin, ei mer nin, nga tonu mani ei, su ende mił sirim. Sipi kin, nga enjel ei, eim konu owundu ele dolu sipi kin, su sim ei, 1500 turii mił purum. Pang kin, konu owundu ele wuł ał nin, ei mer nin, tonu mani pei ei, su ende 1500 turii mił, su ende mił ku pirim.

¹⁷ Peng kin enjel ni, eim su dolu ni sipi kin, su si kenrim ni, wu endi su siłmin su ei, yi mił ende sirim. Sipi kin, nga enjel ei, kung gui su sirim ei, su ei nge minj sirim. Seng kin, kung gui ei, su simb 216 simb pei, alt pirim.

¹⁸ Peng kin, konu owundu ei nge kung gui ei, Gos eim kom ku ka wii endi, ‘jaspa’ niłmin, ei kin eririm. Erpi kin, nga Gos eim ku gol sipi kin, konu owundu ele, gol kin eririm. Erang kin, konu ei gol ei am tilang ka owundu erpi kin, kirapi mił eririm.

¹⁹ Erang kin, konu owundu nge kung gui ei, pułe ei yi mił, Gos kom ku kanim kanim ku owundu top elmin mił, sipi kin, moke ngurum. Ngopu kin, kom ku endi ka wii ei embe ‘jaspa’ niłmin. Nga kom ku muk endi embe, ‘sapaiya’ niłmin. Nga kom ku kuru endi embe, ‘ales’ niłmin. Nga kom ku jambi endi embe ei, ‘emeral’ niłmin.

²⁰ Pe nga kom ku endi, kundii kuru tał ei, ‘saroniks’ niłmin. Nga kom ku kundii endi, ‘karniilon’ niłmin. Nga kom ku endi terim ei, ‘kraisolais’ niłmin. Nga kom ku endi jambi mił endi, ‘beril’ niłmin. Nga kom ku terim mił endi, ‘topas’ niłmin. Nga kom ku endi, jambi kin terim mił ‘krisopas’ niłmin. Nga kom ku endi muk mił endi, ‘jesin’ niłmin. Nga kom ku endi kundii eipi endi, ‘amisis’ niłmin.

²¹ Pe nga konu owundu nge ondu, engki nga tał ei, engki nga tał biis kuru ka wii, ku owundu top elmin yi mił pirim. Peng kin, ondu endeim ei, biis kuru endeim gelsi kirał mił, epi ei nge, endeim ni owundu ka wii mił, yi er pendrim. Pendpi kin, ondu endeim endeim yi mił er pendrim. Pendpi kin,

nga konu owundu ele andlam ei, am gol nilmin, ku ei mendpil, andlam ele eririm. Erpi kin, ei am er kindang kin, biningat er kirapi mil, erpi pirim.

²² Pe nga, na Gos nge men tolmun ngii endi, konu owundu ele tuk seng kin, endi na kinenj. Nimbil erang Gos Owundu nge eim noman dinga wii seng kin, nga eim kung siipsiip wal mil wu ei, Kraisi ei eim kin, ei elip Gos nge men tolmun ngii owundu mil pirim.

²³ Pe nga, konu owundu ele, oi eni tal, tilang erkil kin tuk ongu mil pineririm mon. Nimbil erang Gos nge tilang owundu mendpil ei minj erang kin, konu orung orung ele tilang ei, erpi pirim. Peng kin, nga kung siipsiip wal mil wu ei Kraisi ei eim dup alam mil multum.

²⁴ Moļu kin, wumb konu muł ol ele moł punmun ei, Gos eim nge tilang owundu ele mendpil, kanik kin, andlam endngii. Andik kin, mei konu ele wu king moł punmun ombu, en enim nge moke si mengk ele, tuk sipngii.

²⁵ Nga konu owundu ele kung gui ondu ngo pendnjing ei, kunum kunum aki minj top salilim ondu ei, tuk punermba mon. Pe nga, emii endi pepi kin tuk onermba mon!

²⁶ Pe nga wumb ngenj epi ka wii nin, ku ka wii nin, epi ombu wumb kon muł ol ele mołmun wumb ei, pei si mengk kin, ele tuk sipngii.

²⁷ Ba ol kis penj mołum epi ei nin, ol kis kanim kanim ei nin, nga wumb ek kend tok nilmin ombu nin, Gos eim konu mołum konu ele, tuk punerngii mon! Ba wumb nii endi, eim embe mer kung siipsiip wal mil wu ei, Kraisi ei nge mon ele konj kunum kunum mołumun mon ele, pułum wumb ei minj mendpil, tuk ele pungii.

22

Jerusalem Konu Konj Ei Nge Ek Kopur

¹ Pe nga enjel ei, eim na noł ei, wumb no konj kunum kunum mołumun noł ei, andan turum. Topu kin, noł ei, kirapi mil tilang eririm. Eririm noł ei, eim Gos kin kung siipsiip wal mil wu ei Kraisi ei kin, mulkuł king peł konu ele, tor orum.

² Opu kin, noł ei, konu owundu ele ka wii andlam beris kin ele, tuk mii memb ele, kun opu purum. Pupu kin, nga noł wer ele, orung orung ombu, ond wumb nok konj mołumun ond ombu, angilim. Engrim ond ei, kung ngii endeim ele, mong topu kin, engki nga tal kanim kanim eipi eipi tołum. Tołum ond ei, oi endeim ele, ond mong ku tołum. Topu kin nga, ond onguł wumb konu ele orung orung pei, pe pułmun wumb ei, er ka elmin.

³ Pe nga, Gos eim epi pei, eim noman enalim ni piilim epi ei, Gos kin mandi mulermba mon! Ba Gos kin kung siipsiip wal mil wu ei, Kraisi ei eim mułguł konu ei mendpil, king peł konu owundu ele tuk simba. Sipi kin, nga Gos nge kongun wumb ei, Gos kin men tok ngungii.

⁴ Ngok kin, wumb Gos eim kumb ningil kinangin kin, nga eim embe ei, en enim mei embil ele pułmba.

⁵ Pe nga emii endi, konu ele nga pinermba mon! Pe nga jep tilang min, eni tilang ei nge, kongun nga sinermba mon! Nimbil erang Owundu Gos eim, en enim nge tilang mułmba. Mułang kin, wumb en enim king mil kunum kunum tep er molk pungii.

Jiisas Eim Sikir Orung Omba

⁶ Nga enjel ei, na kin ek yi nirim. Nirim ek ei ek keimi mendpil, nga am ek dinga wii, pii gii ningii nge ek pałilim. Peng kin kumb ok Owundu Gos eim nge ek ni tor kindilmin wumb kin, eim nge Gui Ka kindrim nge Gos ei, eim enjel endi kindang opu kin, eim nge kongun wumb ombu, mering ekii se tonu omba mandi erang kin epi ei, andan tumba nge kindrim.

⁷ Pe nga Jiisas yi nirim, “Piyei! Na sikrip orung ombii end. Wumb nii endi, eim Gos nge oł ekii se ermba nge ek ei, mon ele piik kin, ekii singii wumb ei, ka piingii!”

⁸ Ei na Jon niłim wu ei mendpił, mołup kin, epi ei kanip kin, nga piip enj wu moł. Mołup kin, na epi pei ei, kan poru nip kin, pe nga enjel ei, na epi kanim kanim andan topu eririm wu ei, eim simb ele, mong gopsing pii poł muls. Mołup, na eim kin, men top kin, eim embe ambił tonu kindip kin, ngumbii end.

⁹ End, ba eim na kin ek nirim, “Mon! Nim yi mił enenjii! Na nim kin kongun ende wu moł nga nim angnim noł nin, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb ok nge ei kin, wumb ende moł. Mołup kin, nga wumb nii endi, ek mon ya mon ele mołum ei nga, ekii sik elmin wumb ei nge, wumb ende moł. Mołup kin, nim pukun kin, Gos embe ambił tonu kindkin kin, men to ngokun kin, eim kin mendpił yi enjii.”

¹⁰ Nga enjel ei, eim na kin ek piipi kin, yi nirim, “Mon ele ek mon oł ei, ekii se tonu omba nge ek mołum mon ei, nim pandi to gii ninenjii! Ninenjii oł ei mendpił nga mandi tonu omba enim.

¹¹ Yi mił erang, wumb oł kis kanim kanim elmin wumb ei, wiik tangin kin, oł kis minj erik mułangin kin, nga wumb oł penj tui ni piik elmin wumb ei, wiik tangin kin, oł penj tui nga min ele piik erngii. Nga wumb Gos nge oł kun ka erik wumb ei, wii tan kin, Gos nge oł kun ka erik mułangin kin, nga Gos kin kun ka mołmun wumb ei, wii tangin kin, Gos kin kun ka ku mułngii!”

¹² Jiisas ek yi nirim, “Piyei! Na pe mandi ombii end. Na wumb nge kumep eipi eipi tu wup kin, wumb kongun kanim kanim enjing mił kumep ei, wumb endeim endeim ni mok top ngumbii.

¹³ Na minj moł, kumb ele kindip kin, nga mołup kin, ekii kindip el wu moł. Moł ei, na epi kanim kanim nge pułwu moł. Moł ei, na epi kanim kanim erip porun tunj pułwu moł.”

¹⁴ Yi mił wumb nii endi, eim alap olt endi, was erpi kin, konj mił mułmba wumb ei, eim ka piipi kin, mułmba. Mułang kin, wumb ei kapli, ond noman konj kunum kunum mołum ond ei nge, mong nungii. Nok kin, kung siipsiip wał mił kangil miyem ei je kil ngum wumb ei, en enim konu owundu ka wii nge ondu ei, kapli tuk ele pungii.

¹⁵ Nga konu owundu ka wii ei, torung wumb ka owu mił mołmun wumb ombu nin, wumb kunju men tołmun wumb nin, nga wu amb waning nołmun wumb ei nin, nga wumb, wumb eipi to konduk elmin wumb ei nin, nga gos kend embe ambił tonu kindik elmin wumb ei nin, nga wumb pei ek kend tui andlam ei noman pend kin, ekii sik elmin wumb ei nin, wumb ombu en enim, Gos nge konu ka wii owundu ele torung mułngii!

¹⁶ “Na Jiisas, na nge enjel enim kin kindamb opu kin, eim ele enim men tołmun wumb ombu kin, ek ei nipi tor kindrim. Kindpi kin, na wu Deipis nge pułwu moł; nga na eim kupam noł moł ku. Nga na konu kupiiring kor kanjip tilang ka wii elim kanjip ei mił, na moł ku.”

¹⁷ Gos nge Gui Ka kin, kung siipsiip wał mił wu ei nge ambim mił ei, pii gii niłmin wumb ei kin, ek yi ninjngil, “Oiyoi!” Nga wumb nii endi, ek ei piimba wumb ei kindang opu kin ek yi nimba, “Nim Oiyoi!” Nga wumb nii endi, noł nuwa ermba wumb ei, eim omba ku. Nga wumb nii endi, eim noł no konj kunum kunum mołumun noł ei, numbii ni piim kin, noł ei numba ku. Nopu kin, epi ei, Gos nge epi ka wii ei, wii ngurum.

¹⁸ Yi mił, wumb nii endi, eim Gos nge mon ek ninim oł ei, ekii se tonu omba ek ei, piimba wumb ei, na ek dinga nip ngond. Ngopu kin, pe wumb

nii endi, eim Gos mon eġe, ek pinaġim miġ nipi kin, nga tuk kindmġba wumb ei, Gos nga eim kin, oġ embin tui mer mon eġe, ek ninim miġ ei, Gos erpi kin, wu ei kin tonu kindmġba.

¹⁹ Nga wumb nii endi, Gos ke mering ekii se tonu omba ek ninim mon ei, to si kindpi kin ermġba wumb ei, nga Gos eim kin yi ku ermġba. Erpi kin, nga wumb ei, eim ond no konj kunum kunum moġuġmun ond ei, angilim ei, nunarpi kin, nga konu owundu ka wii konu ei mon eġe, ninim konu ei, wumb ei eim tuk eġe punermġba mon ku.

²⁰ Nga Jiisas eim ek oġ ekii se tonu omba ek ei, ni tor kindrim ei, nga ek yi nirim, "Keimi! Na ombii kunum pe mandi enim!" Ei keimi! Ei kapġi, yi minj pengġi! Owundu Jiisas nim wa!

²¹ Pe Jiisas Owundu ei, eim noman ka ei, sinim oġ kun ka eġmin wumb pei kin ouni muġmġba. Ei keimi!

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Masyu 1:1-2:12
2	Masyu 2:13-3:6
3	Masyu 3:7-4:11
4	Masyu 4:12-25
5	Masyu 5:1-26
6	Masyu 5:27-48
7	Masyu 6:1-24
8	Masyu 6:25-7:14
9	Masyu 7:15-29
10	Masyu 8:1-17
11	Masyu 8:18-34
12	Masyu 9:1-17
13	Masyu 9:18-38
14	Masyu 10:1-23
15	Masyu 10:24-11:6
16	Masyu 11:7-30
17	Masyu 12:1-21
18	Masyu 12:22-45
19	Masyu 12:46-13:23
20	Masyu 13:24-46
21	Masyu 13:47-14:12
22	Masyu 14:13-36
23	Masyu 15:1-28
24	Masyu 15:29-16:12
25	Masyu 16:13-17:9
26	Masyu 17:10-27
27	Masyu 18:1-22
28	Masyu 18:23-19:12
29	Masyu 19:13-30
30	Masyu 20:1-28
31	Masyu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Masyu 21:23-46
2	Masyu 22:1-33
3	Masyu 22:34-23:12
4	Masyu 23:13-39
5	Masyu 24:1-28
6	Masyu 24:29-51
7	Masyu 25:1-30
8	Masyu 25:31-26:13
9	Masyu 26:14-46
10	Masyu 26:47-68
11	Masyu 26:69-27:14
12	Masyu 27:15-31
13	Masyu 27:32-66
14	Masyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 8:1-20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51-8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24-13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42-14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36-16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22-19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37-22:16
4	Aposel 22:17-23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galeisiya 1:1-24
15	Galeisiya 2:1-16
16	Galeisiya 2:17-3:9
17	Galeisiya 3:10-22
18	Galeisiya 3:23-4:20
19	Galeisiya 4:21-5:12
20	Galeisiya 5:13-26
21	Galeisiya 6:1-18
22	Epeses 1:1-23
23	Epeses 2:1-22
24	Epeses 3:1-21
25	Epeses 4:1-16
26	Epeses 4:17-5:2
27	Epeses 5:3-33
28	Epeses 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosii 1:1-20
5	Kolosii 1:21-2:7
6	Kolosii 2:8-23
7	Kolosii 3:1-17
8	Kolosii 3:18-4:18
9	1 Tesilonaika 1:1-2:9
10	1 Tesilonaika 2:10-3:13
11	1 Tesilonaika 4:1-5:3
12	1 Tesilonaika 5:4-28
13	2 Tesilonaika 1:1-12
14	2 Tesilonaika 2:1-17
15	2 Tesilonaika 3:1-18
16	1 Timosii 1:1-20
17	1 Timosii 2:1-15
18	1 Timosii 3:1-16
19	1 Timosii 4:1-16
20	1 Timosii 5:1-25
21	1 Timosii 6:1-21
22	2 Timosii 1:1-18
23	2 Timosii 2:1-21
24	2 Timosii 2:22-3:17
25	2 Timosii 4:1-22
26	Taisis 1:1-16
27	Taisis 2:1-14
28	Taisis 2:15-3:15
29	Pailimon 1:1-25
30	Eipru 1:1-14
31	Eipru 2:1-18

date	Scripture
1	Eipru 3:1-19
2	Eipru 4:1-13
3	Eipru 4:14-5:14
4	Eipru 6:1-20
5	Eipru 7:1-19
6	Eipru 7:20-28
7	Eipru 8:1-13
8	Eipru 9:1-10
9	Eipru 9:11-28
10	Eipru 10:1-18
11	Eipru 10:19-39
12	Eipru 11:1-16
13	Eipru 11:17-31
14	Eipru 11:32-12:13
15	Eipru 12:14-29
16	Eipru 13:1-25
17	Jeims 1:1-18
18	Jeims 1:19-2:17
19	Jeims 2:18-3:18
20	Jeims 4:1-17
21	Jeims 5:1-20
22	1 Piisa 1:1-12
23	1 Piisa 1:13-2:10
24	1 Piisa 2:11-3:7
25	1 Piisa 3:8-4:6
26	1 Piisa 4:7-5:14
27	2 Piisa 1:1-21
28	2 Piisa 2:1-22
29	2 Piisa 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jus 1:1-25
9	Repeleisin 1:1-20
10	Repeleisin 2:1-17
11	Repeleisin 2:18-3:6
12	Repeleisin 3:7-22
13	Repeleisin 4:1-11
14	Repeleisin 5:1-14
15	Repeleisin 6:1-17
16	Repeleisin 7:1-17
17	Repeleisin 8:1-13
18	Repeleisin 9:1-21
19	Repeleisin 10:1-11
20	Repeleisin 11:1-19
21	Repeleisin 12:1-18
22	Repeleisin 13:1-18
23	Repeleisin 14:1-20
24	Repeleisin 15:1-8
25	Repeleisin 16:1-21
26	Repeleisin 17:1-18
27	Repeleisin 18:1-24
28	Repeleisin 19:1-21
29	Repeleisin 20:1-15
30	Repeleisin 21:1-27
31	Repeleisin 22:1-21